UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00297196 8

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOMUS DECIMUS NONUS

R. GRAFFIN — F. NAU

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOMUS DECIMUS NONUS

I. — G. BAYAN.
Le Synaxaire arménien de Ter Israel. (VI. *Mois de Aratz*).

II. — E. W. BROOKS.
John of Ephesus. *Lives of the Eastern Saints*. (V.)

III. — M. JUGIE.
Homélies mariales byzantines (II).

IV. — M. ASIN ET PALACIOS.
Logia et agrapha Domini Iesus apud Moslemicos.

V. — N. MARR.
Le Synaxaire Géorgien (I). *Rédaction ancienne de l'Union Arméno-Géorgienne, d'après le manuscrit du couvent Ivirou du Mont Athos.*

216765

PARIS
FIRMIN-DIDOT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS
LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB
1926

PR
6
P35
t.19

GRATO · ANIMO

AD · PERPETVAM · REI · MEMORIAM

MAVRITIO · FIRMIN-DIDOT

QVI · TVTIVS · MAIORVM · EXEMPLA · SECUTUS

AB · A · MDCCCLXXXVII · AD · A · MICXXV

TAM · LVBENTER · OPERAM · NAVAVIT

VT · APTIORIBVS · TYPIS · MANDARENTVR

VETERA · ECCLESIAE · ORIENTALIS · MONVMENTA

D · D · D

RENATVS · LEOGARDIVS ; MARIA · GRAFFIN

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE

TER ISRAEL

LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN

DE TER ISRAEL

PUBLIÉ ET TRADUIT

PAR

Le Dr G. BAYAN

VI

MOIS DE ARATZ

A = Paris, Bibliotheque Nationale, Fonds arménien, N° 180, fol. 155 à fol. 178.

B = Édition officielle du Synaxaire arménien de Ter Israël de Constantinople, 1834 :

Յայսմաւուրք ըստ կարգի ընարեալագի օրինակի Յայսմաւուրց Տ. Իսրայէլի : Կոստանդնուպոլիս, 1834.

L'exemplaire dont nous nous sommes servi est celui des RR. PP. Bollandistes.

* Պատի Ա եւ Յունվարի Բ : Վկայսն սուն է, Ծննդեան եւ վկայ[ե]ին Թէոփիլոսի սարկաւագի : * A fol. 1-3 r° a.

ԵՒա էր ի Լիբիոյ եւ տարան առաջի իշխանին, ընդ նմին եւ այր մի աշխարհական, որոյ անուն գրեալ է յերկինս : Եւ խոստովանեցան յայտնապէս զՔրիստոս Աստուած. եւ կախեցին զնոսա փայտէ եւ բերկրեցին երկաթիւ բերչօք զմարմինս նոցա եւ կապեցին զձեռս եւ զոտս նոցա եւ եկին հուր ի թիկունսն նոցա, եւ սուր խեցեայ ծակոտէին զդլուխս նոցա, եւ այնպէս խիստ չարչարանօք յերկարեալ ի տանջանս, ի Քրիստոսի հաւատոցն ոչ ձեկնեցան, այլ բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Քրիստոս Յունվարի Ը :

ԸԲ * Վկայսն սուն է Ծննդեան եւ Յայտնութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ. ընդ նմին եւ սուն Մանկանցն Բեթղեհեմի : * B p. 17 b.

Արդէս պատմէ աւետարանիչն ի գալ մոգուցն եւ յերկրպագել Քրիստոսի, յորժամ դարձան ոչ եկին անդրէն առ Հերովդէս ըստ հրամանի հրեշտակին : Բարկացեալ Հերովդէս առաքեաց ի Բեթղեհէմ եւ յամենայն սահմանս նորա, կոտորեաց զամենայն մանկունսն յերկեմնից եւ ի խոնարհ, ինչուա ընդ հասս ամսոյն նորոգին ծագաւորն

* Ի ԱՐԱՏՉ, 8 Janvier. * A fol. 1-3 r° a.

De nouveau, fête de la Nativité et martyre de Théophile, le diacre.

Il était de la Libye. On le mit en présence du gouverneur, et avec lui, un laïc dont le nom est inscrit au ciel. Ils confessèrent manifestement le Christ Dieu. On les suspendit à un arbre et on leur laboura le corps avec des ongles de fer, ensuite on leur lia les mains et les pieds et on leur appliqua du feu sur le dos et on leur trona la tête avec des tessons pointus. Ayant enduré longuement dans les supplices de si atroces souffrances, ils ne se départirent pas de la foi au Christ; mais moururent, en bonne confession, dans le Christ, le 8 Janvier.

ԸԲ * De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ, notre Dieu. En même temps, fête des enfants de Bethléem. * B p. 17 b.

Ainsi que le raconte l'évangéliste, à propos de la venue des mages et de leur adoration du Christ, lorsqu'ils s'en retournèrent, ils n'allèrent pas trouver Hérode, selon l'ordre de l'ange. Hérode, étant entré dans une grande colère, envoya à Bethléem et dans tous les environs, et fit tuer les enfants à la mamelle, depuis l'âge de deux ans et au-dessous, dans l'espoir que parmi

Քրիստոս. զի լուաւ ի մոգուն եթէ տիրելոյ է աշխարհի, ջանայր սեպհականել
ինքեան զթագաւորութիւնն : Եւ ի զուր ջանայ անձին, զի սպանանել մանկունքն
որք տպաւորեան Տեառն մերոյ առաջին ի բնութենէս ընծայեցան նմա պատարագք
ամբիծք որպէս Աբէլն նախնի, եւ ծաղիկք մարդկութեանս այսուհ, կամ նորատունկ
վկայական խաղողոյ, եւ որպէս անպրանիկք ամենայն մարտիրոսաց առաքելոյն 5
որպէս կողովք ողկուզոյ յայսմ բնութեանս, ի ձեռն յաշխարհ եկեալ Տեառն
* B p. 18 a. * Հրեշտակ Հօր իւրոյ յերկինս, եւ ժառանգելոյն պյաւիտենական թագաւորութիւնն :

Իսկ ինքն Հերովդէս որպէս եւ ժառանգ եղեւ յաւիտենական հրոյն, զի ընկալաւ
սաստէն զսահատաչեայն. զի չանդրտելի եւ չանսասանելի անկեալ ցաւ, ինքնին սպան
նախ զկին եւ զորդիս իւր որպէս կատաղի, եւ ապա զանձն եւս : Բանզի կարի 10
ողորմելի մահուամբ զմանկունս կոտորեաց ի ծոցս եւ ի սրտիս մարցն, եւ խառնեաց
զկարմիր ընդ արեան նոցա. ոչ պատկառեալ յօրինացն, որ հրամայէր ոչ եփել զգառն
ի կաթին մօրն :

Եւ այսպէս ինքնին միւր աշխարհն ձի արկեալ՝ ընդդէմ խռովութեամբ եւ ապստամբ
ողբոց կերկիրն. որոց դեռ եւս հնչումն ձայնի մարցն աղէխարով ողբոյ, եւ տպաւորն 15
յարտասուս աս ահաբեկութեան գոչումն հնչէ յականջս եւ ի միտս արիւնն սրախց.

eux périrait le roi nouveau-né, le Christ; car il avait appris des mages que celui-ci régnerait sur la terre, et (Hérode) cherchait à s'assurer pour lui-même le royaume. Mais ses efforts furent vains, car les enfants massacrés furent les premiers sacrifices innocents offerts par la nature à l'enfance de Notre-Seigneur, comme le fut Abel dans l'antiquité. Fleurs de la vigne de l'humanité, premières grappes de la treille du martyre, en tant qu'aînés de tous les martyrs, comme des corbeilles de grappes de la vigne de la nature (humaine), ils furent envoyés en offrande par l'entremise * du Seigneur Fils, venu au monde, à son Père dans les cieux, et ils y héritèrent du royaume éternel.

* B p. 18 a.

Quant à Hérode, il devint le fils et l'héritier du feu éternel, dont il reçut dès ici-bas les arrhes; car ayant été frappé d'une infirmité incurable et intenable, il tua lui-même dans sa rage, d'abord sa femme et ses fils, puis aussi se donna la mort. Et ceci, parce que d'une mort trop pitoyable il avait fait tuer les enfants dans les bras et au sein de leurs mères, et qu'il avait mêlé à leur sang le lait de celles-ci, sans égards pour les lois, qui prescrivaient de ne pas cuire l'agneau dans le lait de la mère.

Et lui (Hérode), chevauchant dans son pays, remplit le territoire de troubles et du bruit des sanglots, en sorte que l'écho des voix maternelles aux sanglots déchirants et les clameurs des enfants pleurant de terreur retentissent encore dans les oreilles et dans la pensée des cœurs vigilants. C'est ainsi que leur

մինչ զի սատանայն զոյժ նոցա մարգարէական հոգին ի հեռուստ լսէր : Բանի ջանայ բանսարկուն ի ձեռն Հերովդէի ի մահանել զՏէր մեր բառնալ ի կենաց. սակայն յամօթ եղեւ, զի անմեղացն մահ զառապարտեալ խաչատուակ արար զանիրաւ նորա իշխանութիւնն, եւ ակարացոյց մինչեւ ի կատարածի նորին անպարտին սատանայ որ ի խաչին, որով խլապէս լուծաւ ի ճապաւորութիւնն եւ ընկեցաւ արտաքս :

Բայց մանկունքն էին հազար եւ չորս հարիւր եւ վաթսուն երկու. զորս թէպէտ սպան Հերովդէս վասն զԲրիստոս ընդ նմին ըմբռնելոյ, սակայն զխորհուրդն Աստուծոյ ոչ կարաց պարտել. այլ ինքն պարտեալ՝ ժառանգ եղեւ աստուածամարտութեանցն յաւիտենական հրոյն. եւ անմեղքն յանուն Բրիստոսի արեամբքով նահատակեալք, որ ոչ վճռակեցաւ այոյ ումեք ի վկայից, պսակեցան ի նմանէ պերասիաշ վարձս :

* Ի սմին աւուր վիշտակ աւաջին արանչելացն Տեառն մերոյ Բրիստոսի, որ զջուրն ի գինի փոխեաց : * B p. 18 b.

Տէրն մեր եւ Աստուածն մեր Յիսուս Բրիստոս՝ ցեւ երեսնամեայ կատարման հասակին, եւ մկրտութեամբն ի Յովհաննէ՝ լուանալոյն զպարտս մարմնոյն Պատառ, յորժամ ձեռնադրեցաւ առ ի Հարտպետէն, եւ վկայեցաւ ի Հօրէ եւ ի Հոգւոյն սրբոյ, եւ պահեալ զքառասուն աւուրս յաղթեաց փորձողին :

Ապա եկաւորեալ յանապատէն, ի վաղիւն տեսանէր զնա կարապետն եւ վկայէր թէ. Ահա Բրիստոս զառն Աստուծոյ որ բառնայ զմեզս աշխարհի : Եւ զարձեալ

très bruyante lamentation fut entendue au loin par l'esprit prophétique. Tandis que Satan s'efforçait, par le moyen d'Hérode, de supprimer la vie à Notre-Seigneur dès sa naissance, il fut couvert de honte, car la mort des innocents a condamné ignominieusement son injuste domination et l'a affaiblie jusqu'à la consommation de cet Innocent, qui, par sa mort sur la croix, a dépouillé (Satan) de la royauté et l'a mis dehors.

Or, les enfants (massacrés) étaient au nombre de mille quatre cent soixante-deux, et bien qu'Hérode les fit tuer pour comprendre dans leur nombre le Christ, il ne put vaincre les desseins de Dieu, mais c'est lui-même qui fut vaincu et qui, par sa lutte contre Dieu, hérita du feu éternel, tandis que les innocents martyrisés par le glaive à la place du Christ, sort qui n'échut à aucun autre des martyrs, furent couronnés par Lui d'une gloire ineffable.

* En ce même jour, commémoration du premier miracle opéré par Notre-Seigneur le Christ qui changea l'eau en vin. * B p. 18 b.

Notre-Seigneur et Dieu Jésus-Christ après avoir atteint la trentième année de son âge, et lavé par le baptême de Jean les dettes du corps d'Adam, ayant reçu l'imposition des mains du Précurseur et le témoignage du Père et du Saint-Esprit, enfin ayant jeûné pendant quarante jours, vainquit le tentateur.

Étant sorti du désert, le Précurseur vit (Jésus) le lendemain, et rendit ce témoignage : *Voici* le Christ, *l'Agneau de Dieu, celui qui ôte les péchés du monde*[1].

1. Jean, I, 29.

կերկրորդ վաղիւն՝ նայեցեալ նոյն ինքն Յովհաննէս ընդ Յիսուս զի գնայր, ասէ. Ահա Գրեհասոս գառն Աստուծոյ որ բառնայ զմեղս աշխարհի. զոր լուեալ երկու աշակերտացն՝ գնացին զհետ Յիսուսի :

Եւ ի միւս վաղիւն կամեցեալ ի Գալիլեա երթալ կոչէ զՓիլիպպոս. յորում անդէն ի ցերկրորդում աւուրն կրկնակի վկայութեանցն՝ կոչեցեալ ի հարսանիսն Կղէոպայ եղբօրն Յովսեփու, ի գեօղն Կոնայիրէ, ի գաւառն Գալիլեայ, զոր եկն Յիսուս մարդն եւ աշակերտացն զի ցոյց արասցէ թէ նա է որ զամուսնութիւնն Ադամայ եւ զայլոց նահապետաց օրհնեաց եւ ածկոյց, յամօթ առնելով զայնոսիկ որք զկնի զօրինաւոր զուգութիւնն համարին : Եւ անդէն ի նոյն հարսանիսն առաջին նշանագործեաց զջուրն զինի փոխելով, ի խորհուրդ՝ զի զպղտորեալն սէր աշխարհական ցանկութեանց փոխելոց էր ի ջերմութիւն աստուածային բաղձանաց իւրոց՝ հրոյն զոր եկն արկանել երկիր :

Զայսէն եւ զհետագոյնսն ծորն եւ ծնողին իւրոյ ցերկրի՝ ըստ առելոյն Ղուկայ թէ. Էր նոցա հնազանդ, իրաւապէս ասպա նորին ծորն կամօք զգաւառի եւ ի ցերկրի ակառնելով զնշանան. զի առաջին այս եղեւ սկիզբն ամենայն սքանչելագործութեանցն
B p. 19 a. *եւ զայսոսիկ աստուածային փառացն, զոր ծայրն * սոխակաց գնա՝ եւ հրաման նա* 15
առնուլ ի պահասել գինոյն եթէ. Գինի ոչ ունին. շարժեալ զայս նոյն ինքն սուրբ կոյսն ի Հոգւոյն սրբոյ ազդմանէ որ նախ եկաւորեաց ի նա :

De nouveau, le surlendemain, ayant vu Jésus qui venait vers lui, Jean dit : *Voici* le Christ, *l'Agneau de Dieu, celui qui ôte les péchés du monde*. Ce qu'ayant entendu, deux disciples suivirent Jésus.

Le jour suivant, (Jésus), voulant se rendre en Galilée, appela Philippe, et ce même troisième jour, après le double témoignage, étant invité aux noces de Cléopas, frère de Joseph, au village de Cana (*Konayirē*), dans la province de Galilée, Jésus s'y rendit avec sa mère et ses disciples pour faire voir que c'est lui qui avait béni le mariage d'Adam et des autres patriarches et qu'il les avait multipliés, afin de confondre ceux qui considèrent comme impure l'union légale. Et c'est à ces noces qu'il opéra son premier miracle en changeant l'eau en vin, comme symbole de la transformation de l'amour froid des désirs temporels en la chaleur de ses désirs divins par le feu qu'il était venu répandre sur la terre.

En outre, parce qu'il obéit ainsi à sa mère, à celle qui l'avait mis au monde, selon l'expression de Luc : *Il leur était soumis*[1], c'est à juste titre que, par la volonté de Sa mère, Il est ensuite glorifié sur la terre même, en y commençant ses miracles; car ce premier (miracle) fut le commencement de tous ses prodiges et de la révélation de la gloire divine. Sa mère l'y obligea
* B p. 19 a. et lui en donna l'ordre en disant, lorsque manqua le vin : *Ils n'ont point de vin*[2]. En quoi la sainte Vierge fut inspirée par le Saint-Esprit, qui avait d'abord habité en elle.

1. Luc, II, 50. — 2. Jean, II, 3.

Եւ Տէրն արար պէսպիսեան ճոխական, եւ փոխեաց ի գինի զվեց քարակոփն զոր տրամայեաց մայրն լնուլ ջրով մինչեւ ի վեր : Բանզի յայտնապէս ի Հոգւոյն սրբոյ շարժեցաւ յայն Մարիամ, եւ գիտայ զոր լինելոցն էր :

Ըստ՝ այսմիսի խորհրդոյ սկսանի գինշանն առաջին ի Կանա Գալիլեացւոց, որով հաւատացին ի նա աշակերտք նորա :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Թէոփիլոսի սարկաւագի, եւ Եղպադիոսի ընդ նմա, որ կոչի Լեկու :

Սուրբն Թէոփիլոս էր ի Լիբիոյ յաւուրս հալածանացն Մաքսիմիանոսի ամբարիշտ արքային. եւ էր հմուտ աստուածային գրոց, եւ համարձակ քարոզէր զԲրիստոս : Վասն որոյ կալեալ զնա կուապաշտիկ ազգն առաջի դրեցին, ընդ նմին եւ այր մի աշխարհական որոյ անուն կոչէր Եղպադիոս. եւ խոստովանեցան զԲրիստոս Աստուած ճշմարիտ :

Կախեցին զնոսա գիտակ եւ քերկին երկաթի բերանք զմարմինս նոցա. եւ կապեցին զձեռս եւ զոտս, եւ եդին տուր ի քիվնամէջս նոցա, եւ սուր խեցեաւ ծակոտեցին զգլուխս նոցա եւ գիտակատուական. եւ այնպէս կերկարեալք ի տանջանս՝ ի Բրիստոսի հաւատոցն ոչ մեկնեցան, այլ բարի խոստովանութեամբ կատարեցան ի Բրիստոս Յեսենարի Ը :]

Le Seigneur exécuta l'ordre maternel et changea en vin les six urnes que sa mère avait ordonné de remplir d'eau jusqu'en haut, car Marie y fut inspirée manifestement par l'Esprit-Saint, et elle savait ce qui devait arriver.

C'est donc par ce symbole qu'il commence son premier miracle à Cana des Galiléens, (miracle) par lequel ses disciples crurent en lui.

En ce jour, martyre de saint Théophile, le diacre, et avec lui, d'Helladius, le laïque [1].

Saint Théophile était de Libye, aux jours de la persécution de Maximien, l'empereur impie. Il était versé dans les saintes écritures, et hardiment prêchait le Christ. C'est pourquoi les idolâtres, l'ayant saisi, le conduisirent devant le gouverneur, et avec lui, un laïc qui s'appelait Elladios. Ils confessèrent le Christ vrai Dieu.

On les suspendit à un arbre et on leur laboura le corps avec des ongles de fer. On leur lia les mains et les pieds, et on leur appliqua du feu sur le dos. On leur troua la tête et la boite cranienne avec des tessons pointus. Ayant ainsi souffert un long martyre, ils ne s'écartèrent pas de la foi au Christ, mais moururent, en bonne confession, dans le Christ, le 8 Janvier.]

1. L'arménien porte « qui est appelé Lékou », le traducteur ayant transformé en nom propre le mot λαϊκοῦ (*Syn. Cp.*, col. 377), d'ailleurs correctement rendu quelques lignes plus bas.

Երկոքին Բ եւ Յունվարի Թ : Տան է Բառաւածայայտութեան եւ վկայութիւն սրբոյն Պողիքտոսի :

A fol. 154 r° b. *Յետ Քրիստոսի Համբարձմանն փառաց ՝ յերկինս նախ քարոզութեամբ Աստուածայնոյն, երկրորդն աստիճան Փիլոթոմոս յԱղեքսանդրիա, եւ երրորդ նահատակ եղեւ Պողիքտոս՝ յամս ամբարիշտ թագաւորացն Դեկոսի եւ Վալերիանոսի :*

Էր Պողիքտոս զորական ի Մելիտինէ Հայոց բազաքէն. եւ էր այլ մի զօրական եւ նա եւս քրիստոնեայ, եւ էին ընկերակիցք միմեանց, եւ սիրէին զմիմեանս. եւ էր անուն նորա Նէարքոս :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ելին հրամանք ի թագաւորացն զի զորս գտցեն քրիստոնեայս չարչարեցին : Եւ Նէարքոս կարծէր վասն Պողիքտոսի եթէ ոչ իցէ կատարեալ քրիստոնեայ, զի զնա եւս չէր մկրտեալ, եւ ակն ունէր թէ որպէս քրիստոնեայ կալցին զնոսին եւ վասն Քրիստոսի նահատիկք : Եւ յոյժ տրտմէր, ոչ վասն նահատակութեանն՝ այլ վասն բաժանելոյն ի Պողիքտոսէ : Եւ նա իրրեւ տեսանէր զնա այնպէս տրտում առեր. Ով Նէարքոս, մի տրտմիր վասն իմ, զի որպէս դու

2 Պողիքտոսի] Պողիքտոսի B || 4 Փիլոթոմոս] Փիլոսիմոս B || 5 Պողիքտոս] Պողիքտոս B || 6 եւ էր այլ... քրիստոնեայ] եւ էր այլ մի այլ քրիստոնեայ, եւ նա եւս զօրական B || 7 ընկերակիցք] ընկերք B || 10 Նէարքոս] Նէարքոս B || 12 զնոսին] զնա B — յոյժ] յոյժամ B — տրտմիր] եւ տրտմ *add.* B.

2 ARATZ, 9 Janvier.

Fête de l'Épiphanie et martyre de saint Polyeucte.

A fol. 154 r° b. Après la glorieuse ascension du Christ au ciel, ce fut d'abord Étienne qui fut martyrisé à Jérusalem, le deuxième fut saint Philoromos[1] à Alexandrie, et le troisième martyr fut Polyeucte (*Polikhtos*) aux jours des empereurs impies Dèce et Valérien.

Polyeucte était soldat de la ville de Mélitène d'Arménie. Il y avait encore un autre milicien, lui aussi chrétien; ils étaient compagnons et s'aimaient comme des frères; le nom de ce dernier était Néarque (*Nearhon*).

A cette époque un édit des empereurs ordonnait de torturer ceux que l'on aurait trouvés chrétiens. Néarque croyait au sujet de Polyeucte qu'il ne serait pas parfait chrétien, parce qu'il n'était pas encore baptisé. Il s'attendait à être lui-même arrêté comme chrétien et à mourir pour le Christ; et il s'en désolait beaucoup, non pas à cause du martyre, mais à cause de sa séparation d'avec Polyeucte. Celui-ci, le voyant si triste, lui dit : « O Néarque! ne t'attriste pas à mon égard, car, comme toi, je suis aussi le fidèle serviteur

1. Nous ne voyons pas d'où le rédacteur arménien a tiré ce renseignement : Philoromos, tribun militaire, fut martyrisé sous Dioclétien avec Philéas, évêque de Thmuïs, *Acta SS.* febr., I, 459 sq.

նոյնպէս եւ ես եմ ծառայ Յիսուսոսի Քրիստոսի : Եւ պատմեայ նմա տեսիլ . Զի տեսանէի որ տայր ինձ Քրիստոս զի թեւատար, եւ ևման զգեցուցանէր զիս զպատկառելին զգեստ եւ զկերպոյց զպայծառագոյն վերարկու : Եւ այժմ լուսաւորագոյն եմ մտօքս եւ որպէս առաջի իմ կայով տեսանեմ զՔրիստոս եւ ի փայլատակմանէ ՝ ճառագայթիցն * A fol. 154 v° a. լուսաւորին երեսք իմ. եւ ժամ է այսուհետեւ մարտիրոսանալ ինձ :

Եւ երթեալ առեալ զամբարիշտ հրամանս ընդունելոյ ընկէց պատառեալ յերկիր : Եւ տեսեալ զոմանս ի կռապաշտիցն զի բարձեալ ունէին կուռս եւ երթային, ընթացեալ յափշտակեաց ի նոցանէն եւ ընկեցեալ յերկիր խորտակեաց :

Եւ Փելիքս աներ իւր եաես զոր արար Պօղիքտոս փեսայն իւր, արամեցաւ յոյժ բանիւ իշխան էր եւ հրամանս առեալ էր ի թագաւորէն զքրիստոնեայս տանջել : Եւ ապայ զղրկումն ի փեսայէն, եւ սկսաւ ապաչել զպօքանօք զի դարձցի ի Քրիստոսի հաւատոցն. նոյնպէս եւ կինն Պօղիքտոսի Պաւլինէ ընդանձանօք եւ պատառանօք ապաչէր զայրն իւր : Իսկ սուրբն Պօղիքտոս ոչ լուաւ ապաչանաց եւ արտասուաց կնոջն, այլ ճանաւանել խրատու տայր նմա լինել ատտուածատուրա :

Եւ ապա հասին ի վերայ նորա վճիռ պիտառան : Եւ տեսեալ զնեարխոն ասէ երդմամբ եթէ. Ցտեսանեմ երիտասարդ մի զի ասիպէ զնս կատարել զվճռն Քրիստոսի

1 եմ *om.* B — զի] եթէ B || 2 որ տայր] զի եաս B || 3 զգեցուցանէր] ինձ *add.* B || 6 Եւ երթեալ ... յերկիր] Եւ երթեալ առ Փելիքս աներ իւր որ էր իշխան քաղաքին, էառ գՏրովարատակն արքունի եւ ընթերցաւ. եւ տեսեալ զի հրամայէր հալածել զքրիստոնեայս՝ պատառեալ ընկէց յերկիր B || 15 ապա *om.* B

du Christ. » Et il lui raconta une vision : « Je vis le Christ qui me donnait un cheval ailé, m'enlevait l'impur manteau pourpre de la milice et me revêtait d'un manteau plus éclatant. A présent j'ai l'esprit plus éclairé, je vois le Christ comme s'il se tenait devant moi et mon visage s'illumine ' des rayons * A fol. 154 v° a. lumineux qui émanent de Lui. C'est maintenant pour moi l'heure de souffrir le martyre.

Il alla saisir l'impie édit, et après l'avoir lu, le déchira et le jeta à terre. Puis ayant aperçu certains idolâtres qui transportaient des idoles, il courut après eux, s'en empara, et les brisa en les jetant à terre.

Félix, son beau-père, voyant ce que venait de faire son gendre Polyeucte, en fut très attristé, car il était magistrat et avait reçu ordre de l'empereur de torturer les chrétiens. Il se désolait de la privation de son gendre et se mit à le prier avec de douces paroles de revenir de la foi au Christ. De même la femme de Polyeucte, Pauline, implorait son mari avec sanglots et supplications. Mais saint Polyeucte, n'écouta pas les prières et les larmes de sa femme; au contraire, il l'exhorta à devenir adoratrice de Dieu.

Ordre fut donné de lui trancher la tête. (Polyeucte), apercevant Néarque, lui dit avec serment : « J'aperçois un jeune homme qui me presse de souffrir

Տարափրատութիւնս, եւ արեամբս իմով ծկրտիլ : Մի մոռանար եղբայր իմ Նէարքոս զանխզելի զուարճն մեր ընդ միմեանս : Եւ առաջնոյն Յունվարի Թ : եւ թաղեցին ի նոյն բազարին Մելիտինոյ :

* A fol. 154 v° b. *Եւ առեալ Նէարքոս զգեստս կտաւս շարափեաց * յարենէ սրբոյն Պողիքտոսի, տարաւ հաւատով ի Կանանիտոն բազաք իւր :*

* B p. 19 b. [B* *Վերստին ոսկի է Ծննդեան եւ Յայտնութեան : Երանելւոյն Պրոկղի առաջնակ :*

Յաւուրն յայնմիկ եկն Յովհաննէս Մկրտիչ յամենայն կողմն Յորդանանու բարձեր ասելով. Ապաշխարեցէ՛ք զի մերձեալ է արքայութիւն երկնից : Եւ ժողովէին առ նա երուսաղեմացիքն ամենայն, եւ Հրէաստան եւ ամենայն կողմն Յորդանանու, եւ մկրտէին ի նմանէ ի Յորդանան գետ՝ խոստովանեալ զմեղսս իւրեանց :

Յաւուրն յայնմիկ՝ ցնծա. յորում կատարեցաւ բան մարգարէութեանն Երեմիայի որ ասէ. Ահաւասիկ եկեսցեն աւուրք ասէ Տէր, եւ ուխտեցից տանն Իսրայէլի ուխտ նո՛ր. ոչ ըստ ուխտին առաջնոյ զոր եդի ընդ հարս նոցա, եւ որ ի կարգին գաւառաբանեալ :

4 շարափեաց] շարափեալ B || 5 բազաք իւր :] Նոյնպէս եւ աւուրն Փիլոթեայ բազում եւ անբմբռելի ամէնքանաչ յաւուրն հարանեան կատարեցաւ վասն Քրիստոսի երանելի նահատակ. եւ բազմաց եղեւ նախանձ յարդարման եւ օրինակ բարեաց : *add.* B.

le martyre pour le Christ et me baptiser dans mon sang. N'oublie pas, mon frère Néarque, notre serment mutuel indissoluble. » Aussitôt on lui trancha la tête, le 9 Janvier. On l'inhuma dans la ville même de Mélitène[1].

* A fol. 154 v° b. Néarque, ayant pris du beau linge, le trempa dans le sang * de saint Polyeucte et le porta avec foi dans sa ville des Cananéotes[2].

* B p. 19 b. [B* De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie. Homélie du bienheureux Proclus[3].

En ces jours-là parut Jean-Baptiste, prêchant dans tout le pays qui avoisinait le Jourdain et disant : Faites pénitence, car le royaume des cieux est proche. Alors, s'assemblaient auprès de lui tous les habitants de Jérusalem et de la Judée et de tout le pays qui avoisine le Jourdain. Et ils se faisaient baptiser par lui dans le Jourdain en confessant leurs péchés[4].

En ces jours-là; lesquels? Lorsque se trouva accompli le verbe prophétique de Jérémie qui dit : *Voici que viendront des jours*, dit le Seigneur, *où je ferai un nouveau pacte avec la maison d'Israël, non pas selon le pacte ancien que j'ai fait avec leurs pères*[5], et tout ce qui suit.

1. Détail propre, sous cette forme, au synaxaire arménien; *Syn. Cp.*, col. 379, dit seulement que Polyeucte, soldat en garnison à Mélitène, fut le premier martyr de cette région. — 2. En grec : εἰς τὴν Κανανεωτῶν πόλιν. L'identité de cette ville est inconnue aux Bollandistes, cf. *Acta SS.* febr., II, 654; april. III, t2. — 3. Cette homélie ne correspond aucunement à celle qui se trouve en grec dans *P. G.*, LXV, col. 757-763. — 4. Matth., III, 1-6. — 5. Jérémie, XXXI, 31-32.

Յաւուրն յայնոսիկ՝ յ՚ետ. յորժամ լցաւ ժամանակ լինելոյ կատարած ներհանուագ. յորժամ լցան սիրելիքը ի Նազով մինչ ի Նազ պիղծոյն՝ կատարածութիւնքը. յորժամ բազմացան մեղք ի վերայ երկրի որպէս զաւազ առ ափն ծովու. յորժամ եւ նոյն ինքն ազգք աբրահամեան զաւակի որ կարծեցեալն էր զոլ առաւածապաշտ՝ գնայ գՏեառն ամենայն առաւածոյ օտարոյ : Յորժամ ազատեցան թագաւորք եւ իշխանք նորա, յորժամ գադարեաց մարգարէութիւնն եւ պակասեաց քահանայութիւնն, յորժամ բարձան զոհք ուխտիցն եւ պատարագք նոցա. յորժամ լցան ժամանակք եօթանասնից եւ երկուց եօթներորդացն, զոր Դանիէլ ի մարգարէութիւնն առնմանեալ : Յորժամ գիշեր կատարածութիւնն մերձեցաւ, եւ օրհ յաւիտենական արդարութիւնն ելն էնա :

Յայնժամ առաքեցաւ ձրագն Յովհաննէս՝ առաջի արեգականն արդարութիւնն, գի լցցի կանխառնայնեալ եռայնոյն մարգարէութիւն զոր ասաց. Ձայն բարբառոյ յանապատի, պատրաստ արարէք զճանապարհս Տեառն, եւ ուղիղ զշաւիղս նորա :

* Յաւուրն յայնոսիկ՝ յ՚ետ. որ գնա հրեշտակապետականն առաքելութիւնն առ կոյս անարատ. գնա հրաշալի հղութեանն գօրութեամբ Բարձրելոյ, եւ ամենասուրբ Հոգւով լցացման, եւ ի վեր քան զբնութիւնս ծննդեան յանհարսնացեալ մօրէ. գնա օրհնաւանդ խիտատութեան առաւածախառն եւ ամենասուրբն մարմնոյ, որ է արգոյն սուրբ. գնա քառասնօրեայ ժամանակի սրանչելոյ ներառնոյն Սիմէոնի՝ ի հրեից օրինականն տաճարի ընդունելով ի գիրկս իւր՝ թաղուցեալ ի մարմնի տգարական

* B p. 20 a.

En ces jours-là; lesquels? Lorsque fut arrivée à son terme l'époque des desseins des gentils; lorsque l'univers d'un bout à l'autre fut rempli d'un culte idolâtre; lorsque les péchés se furent accumulés sur la terre comme le sable au bord de la mer; lorsqu'elles-mêmes, les tribus de la race d'Abraham, que l'on pensait être pieuses, allèrent à la suite de tous les dieux étrangers. Lorsque leurs rois et leurs princes eurent disparu, lorsque la prophétie se fut éteinte et que le sacerdoce défaillit, lorsque leurs sacrifices votifs et leurs offrandes eurent disparu, lorsque fut terminée la période de soixante-douze semaines, qu'avait fixée Daniel dans sa prophétie; lorsque la nuit de l'idolâtrie s'évanouit et que le jour de la justice éternelle se leva.

C'est alors que fut envoyée la lumière, Jean, précédant le soleil de justice, pour accomplir la prédiction prophétique d'Isaïe, disant : *Parole de la voix dans le désert : Préparez le chemin du Seigneur, aplanissez ses sentiers* [1].

* En ces jours-là; lesquels? Après la mission de l'archange à la Vierge immaculée; après la glorieuse protection de la puissance du Très-Haut, la conception par le Saint-Esprit, et la naissance surnaturelle, d'une mère intacte; après la circoncision, selon la loi, du très saint corps uni à Dieu qui est le saint des saints; après que, le quarantième jour, l'admirable vieillard Siméon eut reçu dans ses bras le temple légal des Juifs, Celui

* B p. 20 a.

1. Is., XL, 3.

Տաճկի գԱստուածն Բան, բոլորկով զնա արարչագործ բոլորն յաւիտանից. զնա երկրաւորանամբ մարմնակի երեւելոյ ի տաճարին՝ եւ վիճելոյ ընդ վարդապետս հրէականն օրինաց. զնա լրման գործոյմամբ երեսնամեայ աւուրց նոյն ինքն տէրտեառնական եւ ամենասուրբն մարմնով : Յայնժամ ապա ի կատարումն մեծին խորհրդոյ, որ ըստ յառաջագրութեանն Աստուծոյ զոր կանխաւ սահմանեալ Աստուած ի փառս մեր՝ ըստ առաքելականն ձայնի :]

* A fol. 154 v° b.

* *Կրաց Գ եւ Յանուարի ժ : Յիշատակ երանելւոյն Գրիգորի Նիսիոյ եպիսկոպոսին :*

Ա՛ղմարիա վարդապետն եւ Բրիաոսի բանահաւատական Գրիգորիոս եղբայր էր մեծին Բասիղիոսի Կեսարացւոյն, յոյժ հանճարեղ եւ վեհեգիտուն եւ ի շնորհսն Աստուծոյ եւ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց իրրեւ զՅաստատուն սիւն էր եկեղեցւոյ եւ զօրեղ հակառակ ընդդէմ հերձուածողաց :

Եւ էր յերկրորդ սիւնհոդոսն Կոստանդինուպօլսոյ մի ի հարիւր եւ վաւն եպիսկոպոսացն : Եւ բազում ճառս վասն ուղղափառ հաւատոց պրեաց եւ եթող զնա իբ

7 Նիւսիոյ] Նիւսացւոց B || 9 Կեսարացւոյն] մի յաշխարհական երիցանց եկեղեցւոյն Նէոկեսարիոյ առաջին Հայոց որ կոչի Նիւսա *add.* B — վեհեգիտուն] իմաստուն B || 10 եւ զամենայն աւուրս... եպիսկոպոսացն] ընարեցաւ եպիսկոպոս Նոսին քաղաքի. եւ աւարեցաւ յաթոռս ի վայելուչ արիւսեան կայսերէ, զի բանիւ եւ գրով յաղթահարիլ զաղանոսս : Եւ զնա գործին իւրոյ գտաւ ի սիւնհոդոսն Կոստանդինուպօլսոյ, եւ էր մի ի հարիւր եւ վեցեսն եպիսկոպոսացն, եւ եղոյց անդ զՀանդէս աստուածիմաստ գիտութեան իւրոյ B.

qui cachait dans un corps d'enfant le verbe de Dieu, en le proclamant le créateur de tous les siècles; après sa manifestation au Temple, à l'âge de douze ans, et la discussion des lois juives avec les docteurs; après qu'Il eut accompli étonnamment ses trente années, Lui le Seigneur, dans son corps très saint. C'est alors enfin que s'accomplit le grand *mystère que*, selon la prévoyance divine, *Dieu avait fixé à l'avance pour notre gloire*[1], suivant la parole de l'Apôtre.]

* A fol. 154 v° b.

* 3 ARATZ, **10 Janvier**.

Commémoration du bienheureux Grégoire (*Grigor*), évêque de Nysse.

Le vrai docteur et pontife du Christ, Grégoire (*Grigorios*), était le frère du grand Basile (*Basilios*) de Césarée, très intelligent et éloquent, rempli des grâces de Dieu. Il fut pendant tous les jours de sa vie un pilier solide de l'église et un champion puissant contre les schismatiques.

Il fut l'un des cent cinquante évêques du deuxième concile de Constantinople. Il écrivit de nombreuses homélies sur la foi orthodoxe qu'il laissa,

1. I Cor. II, 7.

յաւիտենական յիշատակ. եւ որք ընթեռնուն պսակակապառում գիրս նորա՝ յոյժ հաստատին ի քրիստոնական ամրիծ հաւատն. քանզի բազցրագոյն են բանք վարդապետութեան նորա քան պեղբս խորիսխ, եւ զարթուցանեն գիտուս մարդկան երկիւղն Աստուծոյ : Եւ որպէս զարեգակն վազեալ ելիկեցեր Աստուծոյ պարգեւս լուսաւորեաց, եւ հասեալ ի վայելուչ ծերութիւն փոխեցաւ երկնային խորանն յանմահական ի կեանն յաւիտեան :

[B * Վերստին ասեն է Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ : Ի ճառէ երանելոյն Պրոկղի : * B p. 21 a.

Երբ՝ յորժամ եկն Տէրն մեր ի Յորդանան մկրտիլ, եւ հրաժարէր զազատով մկրտիչն Յովհաննէս, յայնժամ ապա եւ վեհն ծով Յորդանան՝ սրակուցեալ յաստուածեղէնն փառաց՝ երեսփոխեալ զսովորութիւն ընթացից ըստ բնականին գնացից, եւ որպէս ճանաւարեալ իմն բաժաներ երբս առաջս. որոյ առաջինն ջուրք ինքնաստանձ եղեալ՝ ճանաւանդ թէ ըստ աստուածային ակնարկութեան զանգի առեալ ընդ կրունկն զառնային. եւ ղեզագէզ յեղեղմամբ կուտակեալ ծովանային չորնապատոյտն շրջապատութեամբք. քանզի պարփակեալ գիմիճամբք յաւազ խազալ ոչ իշխէին :

Իսկ մնացեան ջուրք՝ զարմանագան եւ նորափառակ լիմն տենչալի ճառագայթիւք որպէս զգեաս ինչ թագաւորական ծիրանագիտակ եւ ճակատագին * պաճուճեալ * B p. 21 b.

4 լուսաւորեաց] եւ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց զօրեալ անոյշան եկաց ընդդէմ չերմաջաղայն *add.* B || 5 վայելուչ] բարւոք B — փոխեցաւ] փոխադրեցաւ B || 6 ի կեանն] հանգիստն B.

après lui, comme un souvenir éternel, et tous ceux qui lisent ses œuvres magnifiques se raffermissent considérablement dans la pure foi chrétienne; car les paroles de son enseignement sont plus douces que le rayon de miel, elles éveillent dans l'esprit des hommes la crainte de Dieu. Il brilla comme le soleil dans l'église de Dieu, illumina nombre de gens et, parvenu à une belle vieillesse, il passa au temple céleste, à la vie éternelle, le 10 Janvier.

[B* De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ, notre Dieu. De l'homélie du bienheureux Proclus (*suite*). * B p. 21 a.

Or, lorsque Notre-Seigneur vint au Jourdain pour y être baptisé et que Jean-Baptiste s'en défendait en tremblant, au même moment, le grand fleuve Jourdain ébloui des splendeurs divines, déviant le trajet habituel de son cours naturel, se partagea, comme à dessein, en trois courants : les premières eaux, se refrénant d'elles-mêmes ou plutôt s'arrêtant sous les regards divins, revinrent en arrière et s'amoncelant par des afflux successifs formèrent une mer agitée par des tourbillons multiples, car ces eaux se circonvenant elles-mêmes n'osaient pas avancer.

Les eaux moyennes, reflétant des rayons nouveaux et merveilleusement agréables, formèrent comme un manteau royal de pourpre et de fleurs, irisé * B p. 21 b.

երկին երկին պտեալք՝ հեգիկ ճառագայթս լինելոյ առաքելով, պատուական շուրջ պատրաստական եւ զկերաշխարհիկն ճոխութիւն, որպէս պատկ ինչ հրաշագործի առ ի պտոյտն բարերալ ծագմանդ, զպատառօրական հատուցանելով վարդ ծաւալեին :

Յայնժամ ապա եւ զսուրբ անճառելական վերնոյն պետութեանդ պարտաւորեալք շուրջ պատնաստուբք եւ զառատահոսն ճոխութիւն՝ ի հոսանս վազեցուսալն ջուրց, որպէս զնոյն ինքն բրաւիչական ի բարձունս դիրացական ախոռով՝ երաժշտական ձայնիւք վերաբորբեանն հատուցանելով օրհնեցուխիս, հնչեալ զոչէին ասելով երկեին լեզուաք. Սուրբ, սուրբ, սուրբ, Տէր զօրութեանդ, լի է ամենայն երկիր փառաք նորա :

Ուստի առատապէս յայնժամ երկիրս երկինք հանգիպեցան՝ լցեալ անճառելի պարգեւաք առատահոսելոյն փառաց՝ հանգերձ սրամբեւպոչն հնչմամբ հոգեւոր երգոց : Վասն զի յայնժամ եւ նոյն ինքն՝ անհասանելին, անտեսանելին, անակիզն, ճշմարտաբանն, աննիւթն, անպարագրելին, անճառելին, եւ ծայրագոյնն համապատիւ, եւ երեքանձեանն աէրութիւն, արարչ ամեն եւ քաջատօրականի եւ անհետազօտելին Երրորդութեան, արմիսալուտակ ճոխութեամբ եւ արբարարական զօրութեամբ առատաւորեալ ի բարձանդ՝ բացայայտեալ ճանաչելոյ ի հոսանս Յորդանան գետոյ : Քանզի յայժամ Տէրն անդանդ եւ ջրոյ անալ լացան նման երկինք, եւ Հոգին սուրբ իջեալ ի բարձանդ նմանութեամբ ագռաւոյ՝ անձեռագործ պատկ նման ճառագայթէր :

de couleurs chatoyantes, et lançant des rayons paisibles autour du merveilleux corps du Seigneur comme une couronne magnifique tressée de fleurs variées, et ces eaux s'étendaient en acquittant leur tour de service.

C'est alors aussi que les ordres incorporels des puissances célestes formant chœur autour du très saint corps divin dans le bouillonnement des belles eaux répandues, à l'instar des chérubins qui entourent le trône fulgurant dans les cieux et mélodient d'une voix musicale le trisagion de bénédiction, proclamaient par la voix de leur langue de feu : « Saint, saint, saint le Seigneur des puissances, toute la terre est remplie de sa gloire. »

C'est pourquoi vraiment la terre fut à ce moment changée en ciel, remplie des dons ineffables de la gloire divine grâce au retentissement des chants spirituels entonnés par les séraphins. Car, à ce moment, l'Incompréhensible lui-même, l'Invisible, celui qui est sans commencement, toujours brillant, immatériel, celui qui ne peut être contenu, l'Ineffable et l'Être suprême égal en dignité, la Seigneurie trine, la sainte, dirai-je, royale et inscrutable Trinité, dans un éblouissement d'étoiles, brillante de puissance sanctifiante dans les cieux, fut reconnue manifestement dans le courant du fleuve Jourdain. Car lorsque le Seigneur des seigneurs sortit des eaux, le ciel s'entr'ouvrit pour Lui et le Saint-Esprit, descendant d'en haut sous la forme d'une colombe, Lui offrit une couronne qui n'était pas faite de main d'homme. Et le Père, faisant entendre sa voix d'en haut, témoigna par ces

Ընդ որ եւ Հօր ի վերուստ բարբառ արձակեալ վկայէր, ծառանգակից պարծեալ գնա առաքեալն՝ ասելով. Դուն է, որպէս իմ սիրելի որով հաճեցայ, զնմա լուարուք։

Ի սմին աւուր վիշապակ սուրբ եւ վեհագիրկ ճանկանն եւ բարձրագլխի եւ պանծալի նահատակին Քրիստոսի Մարտիրոսին, եւ քեռն նորա Սառատի կոչ ազգանունն Քրիստոսի. որ նահատակեցան ի Տօրէն Լերեանց ի Սենեքերիմայ արքայէ։

* Յայսմ աւուր կատարիլն եւ պարծ Պօղոսի առաքելոյ, որ եառնս գՏէր Յիսուս ի ճանապարհին Դամասկոսի։] * B p. 22 b.

Երգք Դ եւ Յաղնաւոյն ԺԱ։ Տօն Լ, Առաւաժամագանձքիանն եւ վիպասիրն սրբոյն Պետրոսի Կեսկոնպրա Տայրապետին եւ Կիրառոմոյ ազգաւատին։

* Պետրոս Տայրապետ էր Կեսկոնպրացւոց. եւ էր յաւուրս Թեոդիկեսիանոսի անօրէնն արքայի, ի ժամանակս Տալածանաց եկեղեցւոյ։ Սա նեղեաց զկին Կրիստոս չերձաւածոյն զի ոչ ասէր զՄրդի ի բնութիւնէ Հօր, այլ արարած եւ կրաւեր, եւ չեա * A fol. 155 r° a.

paroles en le désignant aux assistants : *Celui-ci est mon Fils bien-aimé, en qui je me suis complu. Écoutez-le*[1].

En ce même jour, commémoration du saint et bel enfant, le victorieux et thaumaturge martyr du Christ Mar-Behnam[2] (*Morpohnav*) et de sa sœur Sarah (*Sara*) la vierge et servante du Christ, qui furent martyrisés par leur père, le roi Sennachérib (*Sénécherim*).

* En ce même jour, aveuglement et conversion de l'apôtre Paul, qui aperçut le Seigneur Jésus sur la route de Damas (*Damaskos*).] * B p. 22 b.

4 ARATZ. **11 Janvier.**

Fête de l'Épiphanie et martyre de saint Pierre patriarche d'Alexandrie (*Aleksandrou* et du diacre Absalom (*Abesalom*[3].

* Pierre était patriarche des Alexandrins (*Aleksandratsi*) aux jours de Dioclétien, l'empereur impie, à l'époque des persécutions de l'église. Il anathématisa l'immonde hérétique Arius, qui ne disait pas que le Fils fût de la * A fol. 155 r° a.

1. Matth., IV, 17. — 2. La particule honorifique du syriaque ܡܪ *Mor* ou *Mar*, a été soudée au nom *Behnam*, soit par le rédacteur arménien, soit par son modèle grec. A la ligne suivante, le changement de *b* en *m*, dans le nom *Sennachérib* devenu *Senecherim*, suppose un intermédiaire grec écrit en minuscule, cf. actes syriaques dans Bedjan, *Acta Sanctorum et Martyrum*, t. II, Paris et Leipzig, 1891, p. 397-441. — 3. Ce diacre Absalom, martyrisé avec le patriarche d'Alexandrie, paraît propre au calendrier arménien, cf. Nilles, *Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae...*, t. II, Inspruck, 1897, p. 565. On pense tout naturellement à une intrusion d'Avselamos ou Abselamos d'Éleuthéropolis, dont la notice est donnée ci-dessous.

ժամանակի եղեալ. եւ պրպտեմս ծագրեցոյց ի տիեզառածն իւր: Վասն այսպիսի պատճառանաց պարշեալ գնա առքր Տէրունական Պետրոս յեկեղեցոյ Աստուծոյ:

Եկն գործիճ քրիստոսամարտին Դիոկղետիանոսի բմբռնել զերանելին Պետրոս, եւ առնլին ի բանդին կապանաք: Եւ Արիոս գնացեալ ի ժողով եպիսկոպոսաց՝ կնդրատրաբեմեալ պլշացեալ՝ ապաչէր բարեխօսել առ Տէրունական բռնանել գնա չորշմանէ: Եւ իբրեւ ապաչեցին, ասէ, առքր. Արիոս՝ պարշեալ լիցի ի վատաց Որդւոյն Յիսուսի Քրիստոսի, չայժմս եւ ապառնիս եւ ի հանդերձեալսն ին:

Եւ իբրեւ ապշացան նոքա, ասաց. Տեսի չոգոմ գիշերի զՔրիստոս եւ զպատմուճանն իւր պատառեալ յերկուս, եւ ի բանչն պնդեալ առնլր զպատառատուածան: Եւ ասեմ. Տէր, ով պատառեաց զքո պատմուճանդ: Եւ նա ասէ. Արիոս. եւ դու զգոյշ լեր, մի հաւանիր բռնանել գնա չորշմանէն, զի հանդերձեալ են ապաչել զքեզ վասն նորա, եւ պատուիրեա Աղեքսանդրի եւ Աքիլեայ որք հանդերձեալ են գկնի քո առնել գաթոռս քո, զի մի եւ նոքա բնդունելոյն գնա ի հայրապետութիւն:

* A fol. 155 r° b. * Եւ եհաս հրաման ի Դիոկղետիանոսէ, սպանանել սրով զերանելին Պետրոս: Եւ ժողովուրդն ամենայն պահէր զդուռն բանդին եւ ասէին. Նախ մեք մեռցուք եւ ապա գնա առնուք: Եւ զօրապետացն ծակեալ զպատն բանդին գնատուս զի մի զգուռնոյն ժողովուրդն, եւ հանեալ սուրան ճօտ ի գերեզման տեղւոյ աւետարանչին Մարկոսի,

nature du Père, mais créé et inférieur, ayant pris existence dans le temps, et qui induisit bien des gens à son schisme. C'est pour cette raison que le saint pontife Pierre l'exclut de l'église de Dieu.

Le bourreau de Dioclétien, l'ennemi du Christ, vint arrêter le bienheureux Pierre et le garda en prison dans les chaînes. Or, Arius, s'étant rendu dans l'assemblée des prêtres et hypocritement faisant acte de repentir, les pria d'intercéder pour lui auprès du pontife afin qu'il le délîât de l'excommunication. Lorsque (des prêtres) l'en prièrent, le saint répondit : « Qu'Arius soit exclu de la gloire du Fils, Jésus-Christ, dans ce monde et dans l'autre! »

Et comme ceux-ci s'en attristaient, il leur dit : « J'ai aperçu, cette nuit, le Christ; il avait sa tunique déchirée en deux et tenait les lambeaux contre sa poitrine. Et je Lui dis : Seigneur, qui a déchiré ta tunique? Il me répondit : Arius; et toi, prends garde, ne consens pas à le délier de l'excommunication, car on viendra te prier à son sujet, et ordonne à Alexandre et à Achille, qui doivent avoir ton siège après toi, de ne pas l'admettre, eux aussi, à la communion. »

* A fol. 155 r° b. * Il arriva un ordre de Dioclétien de tuer par l'épée le bienheureux Pierre. Or, toute la population gardait la porte de la prison en disant : « Nous mourrons d'abord et vous le prendrez ensuite. » Les officiers, ayant percé un trou dans le mur de la prison, par derrière, à l'insu de la population, et ayant fait sortir (Pierre), l'emmenèrent près du tombeau du saint évangéliste

Տաճին պատուական պսակ նոցա : Ապանին ընդ նմա եւ գՕծեր սարկաւագն Երիսաթամ : Եւ գիտացեալ ժողովրդեանն բարձին պատուական մարմին նոցա, եւ տարան եկեղեցին եւ նստուցին ընդ իւր, զի ոչ նստէր աւուրն ի կենդանութեան իւրում ի վերայ աթոռոյն, այլ ի վերայ պատուանդանին զի տեսանէր այր մի լուսաւոր ի վերայ աթոռոյն նստեալ, եւ նմա հրամայէր նստել ի պատուանդանին, եւ ուսուցանել ժողովրդեանն : Եւ ապա թաղեցին զնա պատուով : Կատարեցաւ աւուրն Պետրոս եւ Երիսաթամ Յունուարի ԺԱ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոց Պետրոսի որ Եւսաղեմոս կոչի :

Պետրոս Քրիստոսի վկայն երիտասարդ հասակաւ, էր ի քաղաքին Ելեւթերոպօլեայց, որ թարգմանի ազատ քաղաք, ի գեղջէն Երաւէասայ : Եւ էր զօրաւոր ախոյեան եւ հանճարեղ ի սէրն Քրիստոսի, զոր իշխան քաղաքին բռնադատէր ուրանալ զՔրիստոս եւ պաշտել զկուռսն : Այսմ ամենեւին չհանձն ոչ մաս, այլ ճանաւանդ պարզ՝ երեսօք եւ համարձակութեամբ ասդրակէր ·

A fol. 155 v° col.

8 Եւսաղեմոս] Ակէսաղամիտաս, զոր Երեսոսդ կոչեն *add.* B || 9 Ելեւթերոպօլեայց] Ելեւթերուպօլսոյ B || 10 Երաւէասայ] Երեւէասայ B — Եւ էր զօրաւորն... իշխան] Եւ էր Տաւտաոյ բարեպաշտ ի Քրիստոս, եւ ճարտիսի զօրաւոր. որ եւ ի ժամանակս Տալտամանայի Մաքսիմիանոսի Տամարձակութեամբ խոստովանէր զՔրիստոս Աստուած : Զոր կալեալ գնա իշխան *add.* B || 13 պարզ] լուրջ B.

Marc, et lui tranchèrent la tête. Ils mirent à mort également avec lui le vieux diacre Absalom (*Abisalom*). Les habitants, informés du fait, relevèrent son précieux corps, le portèrent à l'église, et le firent asseoir sur son siège, car le saint, de son vivant, ne s'était jamais assis sur son trône, mais sur le marchepied, car il apercevait un homme lumineux assis sur le trône qui lui ordonnait de s'asseoir sur le marchepied et d'enseigner le peuple. Ensuite ils l'inhumèrent avec honneur. Saint Pierre et Absalom (*Abisalom*) furent mis à mort le 11 Janvier.

En ce jour, martyre de l'autre Pierre qui s'appelle Abselamus *Avsalemos*.

Pierre, le martyre du Christ, jeune encore, était de la cité d'Éleuthéropolis (*Eleuteroupoleats*), nom qui se traduit ville libre, du village d'Anéa[1] (*Araseas*). C'était un athlète puissant et plein de talent dans l'amour du Christ, que le gouverneur de la ville pressait par des prières et des menaces de renier le Christ et d'adorer les idoles. Il n'accepta aucunement, mais plutot d'un visage ' calme et avec hardiesse il s'écria au milieu de l'assemblée devant ·

A fol. 155 v° col.

1. Eusèbe cite deux localités voisines de ce nom, au sud de la Palestine, dont l'une à neuf milles au sud d'Hébron, *Onomasticon*, éd. Klostermann, Leipzig, 1904, p. 26.

ի ձէջ ժողովրդեան առաջի իշխանին. Աստուած մեր յերկինս է, եւ այլք որ յերկրի են պետք են, եւ կուռք ձեռագործք մարդկան :

Եւ տրամայեաց իշխանն եւ ուժգին եւ յերկար եւ խիստ չարչարանաւք առնջկին գառապն Պետրոս, եւ ապա արկին զնա ի հուր, բայց ոչ ի բոլորեալ՝ զի մի արագ մեռցի, այլ ի ոսկեաւարագ կայծակունս, եւ այնպէս երկարատոչն առնջեալ՝ առանցնաց ոգւոյն իւր առ Աստուած :

Յայսմ աւուր յիշատակ է, արդեն Թէոդոսի անապատականին, որ գմնաբանակեցոյց վանս կարգեաց յերուսաղէմ եւ յանապատս :

Սա՛ն Թէոդոսիոս ի կենդանութեան իւրում շինեաց գառապան իւր, եւ յորժամ կատարեաց առ ցկատար եղիտեան. Ով ի ձէնջ առնի, նուագարանս պերեզմանիս իմում : Եւ սմին ի նոցանէ բանեանց Բասիլիոս անուն, այր աստուածահաճոյ եւ մեծ ճգնաւոր առ, . Ես նայր պատուական : Եւ իջեալ ի տապանն տապանեցաւ արդէս մեռեալ, եւ առանցնաց ոգւոյն : Եւ յոյժ ապրեցին զնա Թէոդոսիոս եւ ամենայն գասք եղբարցն եւ լուան արժանաւոր իւրոց վարձուցն զնա ի նոյն գերեզմանին :

1 իշխանին] եւ առ*ք add.* B || 3 ուժգին] ուժգնակի B — յերկար] ընդերկար B || 5 ոսկեաւարագ] ոսկեաւազան B — երկարատոչն] երկայնատոչն B || 6 Աստուած] Յաճախարի ԺԸ եւ Բարոյ Կ *add.* B || 7 Թէոդոսի] Թէոդորոսի B || 9 Թէոդոսիոս] Թէոդորոս որ եւ կոչի Թէոդոս, ոս, է, իւրոյ ասացեալն եւ յոյժ առաքինի. զամս երեսուն եկաց յանապատի խոտաբուծս կենաց եւ նշանագործութեամբ որ եւ *add.* B || 13 եւ առանցնաց ոգւոյն] եւ կատարեցին եղբարքն ի վերայ նորա զպատանեալ կարգ ննջեցելոց ըստ ցնա բառնան առաք ննջեալ երանելին Բասիլիոս ի տէր *add.* B.

le gouverneur : « *Notre Dieu est au ciel,* et (les dieux) qui sont sur la terre ne sont que des démons; les idoles sont *l'œuvre des hommes*[1]. »

Le gouverneur ordonna de frapper saint Pierre vigoureusement et longuement, on le soumit à de cruelles tortures et on le jeta ensuite dans un feu, mais pas vif, afin qu'il ne mourût pas vite, mais sur des braises peu ardentes, et c'est ainsi que, longuement torturé, il rendit son âme à Dieu.

En ce jour, commémoration de saint Théodose (*Théodosi*), l'anachorète, qui fonda des couvents de religieux à Jérusalem et dans les déserts.

Le grand Théodose (*Théodosios*) avait, de son vivant, fait construire son tombeau, et lorsqu'il l'eut achevé il dit aux moines, ses frères : « Qui de vous veut célébrer la dédicace de mon tombeau? » Un d'eux, prêtre, nommé Basile (*Basilios*), homme agréable à Dieu et grand ascète, répondit : « Moi, père vénéré. » Il descendit dans le tombeau, s'étendit comme un mort, et rendit l'âme. Théodose et tous les groupes de la confrérie le pleurèrent beaucoup et l'enterrèrent dans ce même tombeau avec les honneurs conve-

1. Ps. cxiii, 11 sq.

Եւ ի բազում աւուրս ի պիղերացին ժամս պաշտաւնեան՝ երեւէր Տէրն Թէոդոսի, եւ ասղմոսէր ընդ այլ կրօնաւորան որ եւ գնացին ամենեցեան լսէին բայց գնա ոչ տեսանէին այլ Թէոդոս միայն :

*Եւ ասէ ցկրօնաւորան իւր. Յամենայն ժամ * տեսանեմ գնա կալով ի միջի մերում* * A fol. 155 v° b.
եւ պաշտէ ընդ մեզ : Եւ ապաչեցին գնա զի եւ նոքա տեսցեն գնա : Եւ խնդրեաց նա յԱստուծոյ. եւ ի քառասներորդ աւուրն, չեա մահտան նորա, երեւեցաւ Բասիղեոս երեւեցաւ ամենեցան ի պիղերացին ժամուն պաշտելով ընդ նոսա : Եւ ի կատարել պատարագին պաշտաւնն՝ երկիր եղեալ ամենեցան եւ ասէ. Ողջոյն ընդ ձեզ եղբարք եւ ընկերակիցք իմ, այլ գԲասիղեոս ոչ տեսանէք : Եւ անյայտ եղեւ :*

[B * Վերատին ատն Ծննդեան եւ Յայտնաճառայտանութեանն Քրիստոսի : Ի նմին * B p. 22 b.
ճառէ երանելոյն Պրոկղի ասացեալ :

Ի ծնրադիր ձեռաց Յիսուսի Քրիստոսի զնչանելով խոնարհութեամբ սրտիս ծարպ, յայտնեալ լինէր ի Հօրէ երկնից որպէս Յաւուած, որ ձգնէր ի վերայ նորա եղիւ. Դա է որդի իմ սիրելի : Դա է, որում ցանկալ վայելել գոհեցարս ես ի աստուածային բանութենէ : Դա է, զոմէ փառաց իմոց ամենակալութեան, եւ զօրութիւն

4 գնա] գԲասիղեոս B ‖ 5 նա] Թէոդոսիոս B — յԱստուծոյ] զի անոցն գնա եղբարքն *add.* B ‖ 6 նորա] իւրում B ‖ 9 ընկերակիցք իմ] ձեռացէք բարեաւ *add.* B — անյայտ եղեւ] աստուածային : Եւկ աւուրբ Տէրն Թէոդոսիոս որ եւ Թէոդոսիոսիկոս այլ եւս յերկար ժամանակս, եւ բազմացոյց վանորայս, եւ արար բազում նշանս, եւ լի աւուրբն եւ արկանջբ Տանգեաւ ի Տէր ի Տաւակի իրրեւ ի Տարիւր քսան ամաց : *add.* B.

nables. Pendant de nombreux jours, aux offices de la nuit, (Basile) apparut au père Théodose (*Théodosi*), et il psalmodiait avec les autres religieux qui tous entendaient sa voix, mais ils ne l'apercevaient pas, à l'exception du seul Théodose (*Théodos*).

Or, celui-ci dit à ses religieux : « Je l'aperçois toujours * qui se tient au * A fol. 155 v° b.
milieu de nous et officie avec nous. » Ils le prièrent de le leur faire voir aussi. Il supplia Dieu, et le quarantième jour après sa mort, le bienheureux Basile apparut à tous, à l'office de la nuit, faisant l'office avec eux. A la fin de l'office du matin, il s'inclina devant tous et dit : « Salut à vous, mes frères et mes compagnons, vous ne reverrez plus Basile. » Et il disparut.

[B * De nouveau, fête de la Nativité et de l'Épiphanie du Christ. (Suite de * B p. 22 b.
l'homélie prononcée par le bienheureux Proclus.

Notre-Seigneur Jésus-Christ, en consentant humblement à être baptisé comme homme, fut révélé par le Père des cieux comme Dieu grâce aux paroles qu'Il fit entendre au-dessus de lui : « *Celui-ci est mon fils bien-aimé*[1]. *Il est celui en qui je me suis complu* pour sauver l'univers de la tyrannie de Satan. Il est la couronne de gloire de ma toute-puissance, ma force et ma

1. Matth., iv, 17.

իմ եւ իմոսասիքն. զի է, որով ասիպ լինիմ Տանապալ, եւ ցնծամ յորիս մարդկան : Դա է, որպէսզպարծն բոլոր յաւիտեանց, որ զգաստ վերնոցն պետութեանց :

Դա է, որ կախեալ գերկինս զոչնչէ, եւ լուսաւորեալ գնա ճառագայթիւք զանազանագոյն լուսոյ գեղեցկութեամբ : Դա է կառավար արեգականն եւ լուսնի եւ բոլոր աստեղացն բազմութեան : Դա է, որ հիմնեցոյց գերկիր ի վերայ ջուրց որպէս յատակի, եւ զարդարեալ գնա երփն երփն ծագիւք եւ անկոյն արարութեամբ : Դա է, որ զարար գնամ եւ կազմեալ գնա շնչին աւազաւ, զարբիամագոյացեալ լուսնեամբ յորիսզանն կենդանեաց : Դա է, որ բղխեալ զաղբիւրս եւ աւազնարկեալ գնաց առ ի սնունդ եւ ի մխիթարութիւն զաշխաց եւ բազմաստանաց, եւ բոլոր կենդանեաց ցամաքայնոց եւ ջրայնոց անբանից եւ բանաւորաց :

Եւ այսպիսի ծայրագոյն եւ բարձրագոյն վկայութեամբք զարտասանեալ Հօր ի
* B p. 23 a. *վերուստ, ըստ աստուածգիրքն բնութեան ձեռանէ Արարչ իւրոյ բացայայտեաց գնա Տամարթ եւ Տամարտաւթ եւ զարարչակից ինքեան եւ ամենասուրբ Հոգւոյն. ըստ այնմ եթէ. Զայն Տեառն ի վերայ ջուրց, եւ Աստուած փառաց զարոտաց, եւ Տէր ինքն ի վերայ ջուրց բազմաց :]*

sagesse. Il est celui en qui je me réjouis quotidiennement, et qui fait ma joie parmi les fils des hommes. Il est le créateur de tous les siècles et des ordres des puissances supérieures.

« Il est celui qui a suspendu le ciel dans le néant, qui l'a illuminé de la beauté des rayons variés des astres. Il est le régisseur du soleil et de la lune et de la multitude des étoiles. Il est celui qui a fondé la terre sur les eaux comme sur un sol et qui l'a ornée de fleurs variées et de plantes aux nombreuses qualités. Il est celui qui a créé la mer et qui l'a entourée de sable, en l'enrichissant d'une foule d'animaux variés. Il est celui qui a fait surgir les sources et qui a tracé le cours des fleuves pour alimenter et réjouir les prairies et les jardins, et tous les animaux terrestres et aquatiques, raisonnables et sans raison. »

En formulant d'en haut cet éclatant et suprême témoignage sur la nature
* B p. 23 a. divine * de son Fils unique, le Père l'a déclaré son égal en puissance et en honneur, cocréateur avec le très Saint-Esprit, ainsi qu'il est dit : *La voix du Seigneur sur les eaux, et le Dieu de gloire a fait retentir sa voix, le Seigneur lui-même, sur les eaux nombreuses* [1].]

1. Ps. XXVIII, 3.

Պրոպի է եւ Յաւետարի ԺԲ : Տօն Յաւուրմայտյանութեան եւ վկայութիւն սրբոյն Մեւսրդեսի։

Աշխարհս վկայն Քրիստոսի Մեւսրդես էր ի ժամանակս Դիոկղեթիանոսի կուռապաշտ արքային եւ զեօթն եւ տասն ամ ի զօրականութեան թագաւորին կացեալ, Տեսաւսայ ի Քրիստոս, եւ մատնեցաւ ի ձեռս անօրէն նեղչացն : Եւ կացեալ առաջի առնին խոստովանեցաւ զՔրիստոս ճշմարիտ Յաւուրմ արարիչ երկնի եւ երկրի : Եւ հրամայեաց դատաւորն երեսուն եւ վեց արանց չարկանել բռնիւ ուժգին զվկայն Քրիստոսի. եւ զեօթն օր այնպէս ձագկելին եւ չանրերէր կարծրագոյն տանջանացն, եւ փառաւորեալ զՅաւուրմ աւանեալ գՅոգին ի ձեռս տիեզերակաց Յաւետարի ԺԲ : Եւ թագեցին զնա ի տեղոջ հշանաւոր :

[B Վերատին ասի է Ծննդեան եւ Յաւուրմայտյանութեանն Քրիստոսի Յաւուրմոյ տեառն : Պարձեալ ի նմին ճառի, երանելոյն Պրոկղի : * B p. 24 a.

Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս որ խոնարհեցաւ սրակս ծառի ի Յորդանան, ծկրտեցաւ, նոյն ինքն է որ իրրեւ զՅաւուրմ ստեղծ խոստիւով զծարկն աւազին՝ աւազ ի աւազ

2 Մեւսրդեսի] Մէսրդի, որ Մեւսրդեսս կոչի *add.* B ‖ 4 արքային] զնաւսրեալ ի կարգ Մարտիրոսի սրբ անուր կոչին *add.* B ‖ 5 Տեսաւսայ ... կացեալ] սիրելի եղեւ նմա եւ ամենայն զնաւսրակցաց վասն բաջութեան իւրոյ : Եւ ցեաղ ի լինել Տպատճանոյ յայտնի սրսր զբրիստոսնէութիւն իւր եւ կալեալ կացուցին *add.* B ‖ 6 երկրի] եւ սոխակին գնա գտնել չաւուրմայ իւրեանց, եւ իբրեւ ոչ Տատնեցաւ, բուծին զբազի զնաւսրութեանն, եւ Տանին գնա ի պատուհն *add.* B ‖ 8 ձագկելին եւ Տամբերէր] ձագկեցին եւ Տամբեր B — տանջանացն] մինչեւ զարմանալ ամենեցուն, եւ կիսամայ արկին գնա ի բանս ուր *add.* B ‖ 10 հշանաւոր] յորմէ, բազում բժշկութիւնք կատարին ի փառս Քրիստոսի Յաւուրմոյ տեառն *add* B.

5 ARATZ, **12 Janvier**.

Fête de l'Epiphanie et martyre de saint Méortios.

Le vrai martyr du Christ Méortios (*Merardios*) vivait aux jours de l'empereur idolâtre Dioclétien. Après avoir servi dix-sept années dans la milice de l'empereur, il crut au Christ, et fut livré aux mains des persécuteurs impies. Se tenant devant le tribunal, il confessa le Christ vrai Dieu, créateur du ciel et de la terre. Le juge ordonna à trente-six hommes de frapper vigoureusement à coups de bâton le martyr du Christ. On le battit ainsi pendant sept jours, mais il endura ce cruel supplice et, tout en glorifiant Dieu, il rendit son âme entre les mains des anges, le 12 Janvier. Il fut inhumé dans un endroit distingué.

[B De nouveau, fête de la Nativité et de l'Epiphanie du Christ, notre Dieu. Suite de la même homélie du bienheureux Proclus. B p. 25 a.

Notre-Seigneur Jésus-Christ qui se fit baptiser humblement, comme homme, par Jean, est le même qui, comme Dieu, créa symboliquement le

երկրի, ամենասուրբ ձեռօք : Եւ վիճակ ի նա շունչ կենդանի անձնացուցց, գոյացուցեալ սա ի չորից սրբոց թարեխառն տարերց, եղեալ անձն կրկնակ այս է, պատկեր եւ իմանալի : Զոր եւ վերադասուցեալ պատուոյ այոյց, առաքեալ գնա բանականութեամբ, իմաստութեամբ եւ գիտութեամբ, եւ գնոյն ցրջուրջեալ ձայնեաց :

Պատ գնոյն ասել երկիր կամ իր՝ որ է, մարմին եւ արիւն, որոյ անուն պարծիւնն վկայեալ, եւ բնութիւնն գանուն բացայայտեալ : Եւ ոչ միայն՝ այլ եւ նախամեծարեալ սրտի գնա չորորդակից սրտչութեանն իւրոյ չորորդութեամբ անուանակոչութեանն որ ի վերայ բոլորից առն աստուածութեանն նմանութեան : Արուեստ եւ գնագանեցուցեալ պրնաւ աշխարհ եւ որ ինչ չաշխարհի, կոյոյց գնա թագաւոր ինքնիշխանութեամբ ի վերայ ամենայնի, կանխատեսութեամբ ի նմա պինդեան աստուածային յայտնութիւնն անեռական մարմնով ի վերայ երկրի ի Տոանա Յորդանան գետոյ :

*B p. 24 b. * Ի սմին աւուր վիշատակ է սրբուհոյ վկայի Տատիանեայ :

Սորբ եւ կոյս վկայն Քրիստոսի Տատիանի էր ի քաղաքին Հռոմայ չաւուրս Գորբաանդրոսի արքայի, գորով ի տօրէ հիւպատոսուց, եւ էր ըստ կարգի եկեղեցւոյն սարկաւագ :

Եւ գոան պի չաւատացեալ էր ի Քրիստոս կացուցին գնա առաջի արքային, եւ

premier homme, saint, de la terre sainte, par ses très saintes mains. Lui ayant inspiré un souffle vivant, il le personnifia, et l'ayant produit des quatre espèces d'éléments tempérés, il le fit double, c'est-à-dire matériel et spirituel. Il le perfectionna hautement en le complétant par l'intelligence, la sagesse et la piété, et il l'appela en lui donnant un nom.

Comment dire ensuite terre ou chose, celui qui est corps et sang, dont le nom déclare la nature, et dont la nature explique le nom? Et non seulement (Dieu lui donna un nom), mais l'ayant préféré, il le fit participer à sa puissance créatrice en lui ajoutant le pouvoir de donner un nom à toutes choses, en raison de sa ressemblance avec la divinité. Lui ayant donc assujetti la terre entière et tout ce qui se trouve sur la terre, il l'institua roi avec pleine souveraineté sur toutes choses, symbolisant à l'avance en celui-ci sa propre révélation comme Dieu, avec un corps invisible, sur la terre, dans les eaux du Jourdain.

*B p. 24 b. * En ce jour, commémoration de la vierge sainte Tatiana.

La sainte vierge et martyre du Christ, Tatiana (*Tatiani*)[1], était de la ville de Rome, aux jours de l'empereur Alexandre, son père étant du rang des consuls (ὕπατος)[2], et elle était, dans l'ordre ecclésiastique, diaconesse.

Comme elle avait cru au Christ, on l'amena en présence de l'empereur,

1. Cette forme correspond exactement au grec Τατιανή. — 2. Au lieu de cette transcription *Հիւպատոս*, les auteurs arméniens emploient habituellement *Հիւպատոս*, pl. *Հիւպատոսան*.

խոստովանեցաւ զանուն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ անեղիւզ : *Տապար վնաս ի մազաւորն ի տան կացին, եւ անդ բանտարկեալ վնաս ուրանալ զՔրիստոս եւ պտնել կռոցն. եւ նա ազօխիւբ կործանեալ փշրեաց զկուռսն, եւ ասէ. Տես զամօթալիսն աստուածոց քոց* :

5 *Ի բարկացեալ ի մազաւորն * հրամայեաց եւ զերեսս սրբոյ տուն վիրաւորելի* * B p. 25 a.
յոչ, եւ իւղեցին զմարմինն եւ զկոպս աչացն, խոցեցին եւ զոչխան. եւ ի վայրկ բարձրացուցեալ զնա բերելին երկաթի ճանկօք զամենայն ոսկրինն մինչեւ յոտիկան. ապ եւ բերձեալ բերելին զլսեն եւ ընկեցին զաւրն ի հուր. զոր կրկնալ անգրն հասին զլսեն նորա, եւ այնպէս կատարեցաւ ի Քրիստոս :]

10 *Վրացի 2 եւ Յունուարի ԺԳ : Տան ոխերակ Քրիստոսիական Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ վկայիցին երիմոսի եւ Ստրատոնիկոսի :*

*Ես բարեպաշտի վկայքս Քրիստոսի * էին յամս անօրէնն իմպատորին Լիկինիոսի :* * A fol. 156 r° a.
Սուրբն Երմոլիոս սարկաւագ էր, եւ կացեալ առաջի սրբոյն խոստովանեցաւ զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ ասէ. Ծառայ եմ Քրիստոսի եւ սարկաւագ
15 *եմ սմանի Տեառն : Զարհուրեցին զնեռսան պղնձի ձեռիւք եւ արկին ի բանտ. եւ*

11 վկայիցին] սրբոյ վկայիցն *add.* B — երմոլիոսի] Երմելիոսի B 13 երմոլիոս ... կացեալ] երմելիոս, որ եւ երմոպոլոս, սարկաւագ էր, եւ ի ժամանակի հալածանացն բռնացեալ զՔրիստոս : Եւ կալեալ կացուցին *add.* B — 15 եմ *om.* B — բանտ] եւ ի միշերին լոյս մեծ ծագեաց ի բանտին եւ երեւեալ *add.* B.

et elle confessa sans crainte le nom du Christ notre Dieu. L'empereur la conduisit au temple des idoles, et là, voulait l'obliger à renier le Christ et à immoler aux idoles; mais elle, par ses prières, pulvérisa les idoles en les renversant, et dit : « Regarde la faiblesse de tes dieux. »

L'empereur, irrité, * donna des ordres; on blessa grièvement le visage de la * B p. 25 a.
sainte, on lui arracha les cils et les paupières, on lui endommagea les yeux, et, l'ayant élevée à un poteau, on lui laboura avec des ongles de fer tout le corps jusqu'aux os; l'ayant rasée, on lui écorcha aussi la tête, et on jeta la sainte dans les flammes; puis l'en ayant retirée, on lui trancha la tête. C'est ainsi qu'elle mourut dans le Christ.]

6 ARATZ, 13 Janvier.

Fête de l'octave (de la Nativité ; circoncision de Notre-Seigneur Jésus-Christ, et martyre d'Hermylus et de Stratonicus.

Ces victorieux martyrs du Christ * vivaient aux jours de l'empereur impie * A fol. 156 r° a.
Licinius. Saint Hermylus (*Ermoulios*) était diacre. Mis en présence de l'empereur, il confessa le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, et dit : « Je suis le serviteur du Christ, et diacre de la congrégation du Seigneur. » On lui soufflleta les joues avec des mains de bronze et on le jeta en prison, mais

տիեզամակ Տեառն պատասխան դնա կալ_ արմատակ եւ ոչ երկնչել_ ի սանջանաց, այլ_ համբերել_ եւ առնուլ_ պսակն մարտիրոսութեան :

Եւ պարձեալ_ կացուցին առաջի բեմին եւ հարցանէին նմա. Պաշտեացես կուռս եւ զոհս մատուցանես : Եւ նորա ոչ հաւանեալ_ զանցին դնա վեց պահիճք : Եւ ձայն եկն յերկնից առ նա եւ ասէ. Երմոլիէ, արմատական վկայ իմ, ամէն, ամէն ասեմ քեզ_, եւ ցաւ երից աւուրց փոխանցես ի բռնաւորէդ, եւ ընկալցիս զպսակ_ քեզ_ պատրաստեալ_ քեզ_ պսակն :

Դարձեալ_ արկին զսուրբն ի բանդ, եւ հրամայեցին զօրականի միոյ սիրելւոյ Երմոլիոսի, որոյ անուն էր Ստրատոնիկոս պահել_ զնա ի բանդին : Եւ մինչդեռ ազօթիւր սուրբն ի գիշերի յոյս ծագեաց, եւ ձայն յերկնից եկն իրրեւ զառաջինն : Եւ պարձեալ_ երից անգամ կացուցին զառնէն, եւ իրօք ջարդեցին զոսկերս նորա, եւ ճանկօք արծուոյ պատառեցին զորովայնն, եւ տարան ի բանդն :

Եւ տեսեալ_ զհամբերութիւնն սրբոյն Երմոլայոսի հաւատաց Ստրատոնիկոս ի Քրիստոս եւ կացուցին զնա առաջի խորհրդին, եւ * *համարձակութեամբ խոստո-*

* A fol. 156 r° b.

2 մարմնոյ բռնաւորէն :] եւ պահապան նորա Ստրատոնիկոս տեսեալ_ ի պատուհանէն զտեսիլն զայն, սիրով յարեցաւ ընդ նա եւ հաւատաց ի Քրիստոս : add. B — 4 պահիճք ... իրրեւ զառաջինն] եւ զարձեալ_ արկին ի բանդ : Եւ մինչդեռ ազօթիւր սուրբն ի գիշերի՝ յոյս ծագեաց իրրեւ զառաջինն, եւ առատացաւն ազդեցութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ եղեւ, ցաւ երից աւուրց փոխեացես ի բռնաւորէդ, եւ ընկալցիս զպսակ B || 10 յառնէն] եւ իրրեւ տեսին Հաւատացան ի Հաւատս add. B || 11 եւ տարան ի բանդ ... եւ ասէ.] եւ յարուցեալ_ Ստրատոնիկոսի սիրելւոյ նորա, ընծեցին եւ զնա եւ Համարձակ խոստովանեցաւ զանունն Քրիստոսի : Հարին զնա ահագին բրովք, եւ արկին ի բանդ ընդ սրբոյն Երմոլիոսի : Եւ յայսմհետէ նոցա ազդեցաւ նոցա առ յԱստուածայ եղեւ B.

l'ange du Seigneur l'encouragea à résister courageusement et à ne pas craindre les supplices, mais à prendre patience et à recevoir la couronne du martyre.

On l'amena de nouveau devant le tribunal et on lui demanda : « Vas-tu adorer les idoles et offrir des sacrifices? » Et comme il n'accepta pas, six bourreaux se mirent à le frapper. Une voix du ciel se fit entendre à lui, disant : « Hermylus (*Ermolié*), mon martyr intrépide, en vérité, en vérité, je te le dis, dans trois jours tu auras trépassé des mains de ce tyran et tu recevras la couronne qui t'est préparée. »

On jeta de nouveau le saint en prison, et on ordonna à un soldat ami d'Hermylus, qui se nommait Stratonicus, de le garder dans la prison. Tandis que le saint priait pendant la nuit, une lumière jaillit et une voix venant du ciel se fit entendre comme la première fois. On l'amena pour la troisième fois au tribunal et on lui brisa les os à coups de bâton, on lui déchira le ventre avec des griffes d'aigle, puis on le reconduisit à la prison.

Ayant vu la patience de saint Hermylus, Stratonicus crut au Christ. On l'amena en présence de l'empereur, et il * confessa avec hardiesse le nom du

* A fol. 156 r° b.

վանեցաւ զանուն Քրիստոսի : Եւ հրամայեաց եւ հարին զնա ուժգին բրովք, եւ արկին ի բանդ ընդ սրբոյն Երմոլայոսի : Եւ յաջորդին նոցա ձայն եկեալ առ նոսա եւ ասէ. Զբննեացս կատարեցէք, զհաւատս պահեցէք, արդ պատրաստեալ է, ձեզ պսակն արդարութեան, զոր եալիցէք արքայապէս բանաւորին :

Եւ ի վաղիւն արձակեցին զմարմինս նոցա, եւ ընկեցին ի գետն Դանուբայ, եւ փոխեցաւ աւանդեցին հոգիս իւրեանց ի Քրիստոսի ԺԳ : Եւ յետ երից աւուրց եհան գետն զմարմինս իւրեանց ի ցամաքն, զոր առեալ հաւատացելոցն եկին տարի ի միում արուարձ քաղաքին Սանկիտոնայ, որ եւ առաջի հնոյ :

[B՝ Վերստին ասի է Ծննդեան, եւ ութօրեայ Թլփատութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ : *B p. 25 a.

Տէր եւ Աստուածն մեր Յիսուս Քրիստոս միածին որդին Աստուծոյ կամ ծնեալ ծննդեան որ ըստ մարմնոյ եւ յաստուածածնէն կուսէն Մարիամայ, կամի ութ աւուր յառնն առ Թլփատիլ ազգօր քոյ օրինացն վասն բազում պատճառաց : Նախ առաջին՝ զի առուգացէ եւ հաւատարմասիցէ զայցելի Ճշմարտապէս մարդ եղեւ եւ առանց

5 Դանուբայ] որ է Խաւէր *add.* B — 6 եւ փոխեցաւ աւանդեցին հոգիս իւրեանց *om.* B || 7 իւրեանց] սրբոյ վկայիցն B || 8 Սանկիտոնայ] Սանկիտոնայ B.

Christ. Il (l'empereur) ordonna de le frapper violemment avec des bâtons, puis on le jeta en prison avec saint Hermylus. Pendant qu'ils priaient, une voix se fit entendre à eux et dit : « Vous avez *achevé votre carrière*, vous avez *conservé votre foi*[1] ; *la couronne de justice* vous *est préparée*, car vous avez courageusement vaincu le tyran. »

Le lendemain, on déchiqueta leur corps à coups d'épée, et on les jeta dans le fleuve Danube[2]. Ils rendirent leur âme avec actions de grâces, le 13 Janvier. Trois jours après, le fleuve déposa sur la berge leurs corps, que les fidèles emportèrent dans une grotte hors de la ville de Singidunum (*Sangoukht*), distante de dix-huit lieues[3].

[B՝ De nouveau, fête de la Nativité et, en son octave, Circoncision du Christ, notre Dieu. *B p. 25 a.

Notre-Seigneur et Dieu Jésus-Christ, fils unique de Dieu, après sa naissance corporelle de la pure mère de Dieu la Vierge Marie, consentit, huit jours après, à se faire circoncire, en ce jour, d'après les lois, et pour plusieurs raisons. D'abord, en premier lieu, pour confirmer et prouver indubitablement

1. II Tim., IV, 7. — 2. Les vies grecques ont le nom d'origine thrace Ἴστρος, cf. *Syn. Cp.*, col. 387; Métaphraste, *P. G.*, CXIV, col. 564. — 3. Grec : τῆς πόλεως Σεγγήδονος = Belgrade.

կոթնեալ. ընկալաւ ի բնութենէն Ադամայ նիւթական մարմին խոնհրդոյն որով իրմոռեցաւ չաւուառեաս :

Չի թի, աւուչօք էր մարմինն եւ չեւ կերպարանեալ միոյն լաս որում ասացին չերհաւատացողքն, միայն չեւն եւ կերպարանն մարմնոյ իրմոռութիւն ընդունէր աստուածն. կամ ով ասա էր որ իրմոռեալա ուխտեաց, բանզի ասի, անաւա պատմութիւնն աւետարանին պրոյ եմի. Իրեւ լցան աւուրք ութ ելին իրմոռել զնա :

Եւ որպէս եւ պայ_ լսում ինչ չաղարտ այսպիսի չանձն աս. այսինքն՝ զքունն, զխաւսակին, զքայլն եւ զնաստն, զարհաւսուքն եւ զերկիւղն, ՝ զարհամութիւն եւ զքիրան, զրտնանալ ի չերեշտակէ, եւ զմահն եւ զայլս : Այսպէս եւ զիրմոռութիւնն իսկզբանն անվէն ընդունի, չաւուառելով վինքն ընդ մարդկան, զի չամարձակեսցի ծնօղն ասաւուարել_ նմա մարդկարար որպէս մանկան եւ մարդոյ. եւ զի չամօթ արասցէ զչերհաւատացողսն, եւ յայցցէ, չաւուառութիւն եւ ասոյգ զմարմինն :

Դարձեալ_ զի մարդ եղեւ փոխանակ աստուծին մարդոյն, զի որք պղտեցաք ինքեանք կանխեսցէ, : Պրդ զի Ադամն այն որ առեղծուած էր Բառուծոյ եւ ծառայ՝ ի սկզբան անդ ոչ պատեաց գչրամանն Բառուծոյ, այլ երկն գպատուիրանն որ առաւ նմա. որպէս ամենեցուն եղեւ պատճառ կործանման. վրուի ընդգէմ այնորիկ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս որ Բառուած էր եւ Որդի Բառուծոյ, մարմնով Ադամայ որ միացաւ

qu'il était vraiment homme, sans aucun doute, puisqu'il avait reçu de la nature d'Adam un corps matériel, épais, lequel a été vraiment circoncis.

Car s'il avait eu un corps fantôme et l'apparence de la forme seulement, ainsi qu'ont dit les hérétiques, comment cette forme et cette apparence de corps aurait-elle reçu réellement la circoncision? Et qui est donc celui qui a été circoncis à l'âge de huit jours, ainsi que le dit le récit véridique du saint évangile : *Lorsque huit jours furent écoulés, on vint le circoncire*[1].

Il l'accepta, comme Il avait accepté bien d'autres choses, c'est-à-dire le sommeil, le travail, la faim, la soif, les larmes, la crainte, ' la tristesse, les sueurs, les encouragements de l'ange, la mort, etc. Ainsi a-t-Il accepté, dès le commencement, la circoncision, en se mettant au niveau des hommes, pour que sa mère osât le soigner en tant qu'homme, comme enfant et homme, et afin de confondre les hérétiques en montrant un corps vrai et réel.

Il s'est aussi fait homme pour remplacer le premier homme, afin que nous soyons relevés, nous, qui avions succombé. Et puisque Adam, qui était une créature de Dieu et son serviteur, n'avait pas observé, dès le début, les commandements de Dieu, mais avait enfreint l'ordre qui lui était donné, par où il fut la cause de notre ruine à tous, Notre-Seigneur Jésus-Christ qui était Dieu et Fils de Dieu et qui avait uni le corps d'Adam au Verbe, pour effacer

1. Luc, II, 21.

ընդ բանին վասն զի պնդացն բաւեցեալ, զակզբնական օրինազանցութիւնն, ի սկզբան անդ մարդեցութեան իւրոյ սկսանիլ քան կարգի եւ կատարել, զօրինեան Աստուծոյ որչափ ինչ հնար էր ի տղայական հասակին կատարել նմա. ազգինքն գնդացանս եւ զօրինս պատուիրանի թլփատութեանն, իբրու զրոշմիւ ջանդին ընկալեալ եւ կնքեալ :

Նա՛ եւ զամենայն արդարութիւն Հանգերձեալ էր կատարել եւ լնալ ի մարմնին իւր քան առելոյն առ Յովհաննէս. որ եւ քան զամենայն խոնարհութիւն այժմ առաւել եւ մեծագոյն խոնարհի ընդդէմ հպարտանալոցն Սատանայ՝ զի գայն լուծցէ : Վասն որոյ որք Հարցատոս գրգռութիւնն եւ զանանգութիւնն առաւելագոյնս Երրայեցոյս զոհանոցդնին, թլփատութեանէն զրոշեցան ի հեթանոսաց :

Երդ՝ զի աւետիքն Երրայեցոյս այս էր, զի ի զաւակէ, նորա յայտնելոց էր Քրիստոս եւ զաւակի նորին զրոշմն թլփատութիւնն աւծօրեալ էր. ապա Քրիստոս թլփատութիւն ի ծնեալսն աւծօրեալ յայտ արար թէ որպէ էր * Երրայեցոյս, եւ ճշմարտեցաւ առ նա եղբայրն Աստուծոյ : * B p. 26 a.

Արդ ապա թէ չէր թլփատեալ Քրիստոս քան մարմնոյն, սակայն Հակառակորդքն եթէ բանալ նշան որպոյն Երրայեցոյս առ յԱստուծոյ թլփատութիւնն առաւ, եւ Քրիստոս գնոյն ոչ ընկալաւ, չէ Հարցատոս ժառանգ եւ զաւակ Երրայեցոյս քան մարմնոյ, որով եւ աւետիք Հարցն անկատար մնէր :

la primitive transgression des commandements, commence en vérité, au début de son incarnation, par accomplir une à une les lois de Dieu, autant qu'il Lui était donné de le faire dans son enfance, c'est-à-dire l'observation et les règles de la circoncision, comme un sceau accepté sur sa personne et appliqué effectivement.

Il devait aussi *accomplir toute justice*[1] en sa personne ainsi, qu'Il le dit à Jean, et Il fit d'abord par preuve d'humilité, et par une plus grande humilité encore contre l'enorgueillissement d'Adam, pour pouvoir l'absoudre. C'est pourquoi tous ceux qui se sont transmis l'intime filiation et l'héritage du culte du Dieu d'Abraham, se sont distingués des gentils par la circoncision.

Or, comme les promesses à Abraham étaient que le Christ devait se révéler de parmi ses descendants, le signe de sa race étant la circoncision au huitième jour, le Christ, en se laissant circoncire le huitième jour après sa naissance, a manifesté qu'il était fils * d'Abraham, et le serment de Dieu s'est trouvé vérifié en Lui. * B p. 26 a.

Car si le Christ n'avait pas été circoncis corporellement, les adversaires auraient dit que, la circoncision ayant été donnée par Dieu comme signe pour les fils d'Abraham et le Christ ne l'ayant pas reçue, Il n'est pas le véritable héritier et descendant d'Abraham d'après le corps, de sorte que les promesses faites aux patriarches auraient paru incomplètes.

1. Matth., iv, 15.

Զի պային եւ այլ որովք Աբրահամա ոչ թլփատեալք որք ոչ համարին ի զաւակի, որպէս ցեկեալքն ի Քետուրայ : Եւ Իսմայէլ որդի սպասաւորին, որ թէպէտ եւ ընկալաւ զնոյն՝ այլ ոչ յօրինակաւորապէս ութօրեայ որպէս զԻսահակ. զի երկոտասան ամայ էր Իսմայէլ ի թլփատելն իւրում եւ ոչ ութօրեայ. վասն որոյ ասացաւ. Ի բաց հան զորդի սպասաւորդ ոչ ժառանգել զնոյ ազատին. եւ դարձեալ. Իսահակա կոչեսցի քեզ զաւակ : Զի Իսահակ ութօրեայ զԱբրահամ ընկալաւ՝ առանձնացոյց ի Քրիստոս, որ նոյնպէս ութօրեայ եւ վերջին Քրիստոնեայ կոչեցաւ զաւակ Աբրահամ, զաւետիսն հաստատեալ ունելով եւ զերդումն Աստուծոյ ճշմարտելով :

Որոյ երկրպագեալ խոնարհութեան նորա որ զամենայն վասն մեր յանձն էառ, զի ի հանգերձեալ աթենին իրրեւ նշանաւորեալք եւ պսակեալք Աստուծոյ՝ ճշմարիտ առնիս արժանի լիցուք փառաւորել զՀայր եւ զՈրդի եւ զսուրբ Հոգին՝ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս. Ամէն :

* B p. 27 a. *Յայսմ աւուր հանգիստ ծնողաց հօրն մերոյ եւ արանձնավարժ բահանայապետին Աստուծոյ՝ սրբոյն Յակոբայ Ա՛ծրնայ եպիսկոպոսին :

Աւրբն Յակոբ էր ծննդեամբ ի մեծ բազաքէն Ա՛ծրնայ որ կոչի Տաճոր, որ է ընդ

Car il y a d'autres descendants d'Abraham incirconcis, qui ne sont pas comptés dans sa race, comme les descendants de Cethura (*Khetouray*). Quant à Ismaël, le fils de la servante, bien qu'il l'eût reçue (la circoncision), ce ne fut pas légalement au huitième jour comme Isaac, car Ismaël avait douze ans lorsqu'il fut circoncis et non pas huit jours. C'est pourquoi il est dit : *Renvoie le fils de ta servante pour qu'il n'hérite pas avec le fils libre*[1] ; et encore : *C'est par Isaac que ta descendance sera nommée*[2]. Isaac (*Isahak*) ayant donc reçu la circoncision le huitième jour, la transmit au Christ, qui lui aussi, âgé de huit jours et le dernier circoncis, fut appelé fils d'Abraham, confirmant ainsi les promesses et vérifiant le serment de Dieu.

Aussi, nous adorons Son humilité, qui a accepté tout pour notre cause, et dans l'octave qui se prépare, nous allons, comme si nous avions reçu un signe et avions été confirmés par Dieu, nous rendre dignes, par une sincère célébration de la fête, de glorifier le Père, le Fils et le Saint-Esprit, maintenant et toujours et dans l'éternité. Amen.

* B p. 27 a. *En ce jour, trépas de notre père ascète, le thaumaturge pontife de Dieu, saint Jacques évêque de Nisibe[3].

Saint Jacques était natif de la grande ville de *Mdzbin* que l'on appelle

1. Gen. XXI, 10 et Gal. IV, 30. — 2. Gen. XXI, 12. — 3. Cf. Peeters, *La légende de saint Jacques de Nisibe*, dans *Analecta Bollandiana*, XXXVIII (1920), p. 285-378. La présente notice contient des éléments communs avec les paragraphes 2, 5, 16, 17, 18, 23 de la vie arménienne traduite par le P. Peeters.

մէջ սահմանաց Հռոմայ եւ Պարսից : Եւ եկեալ ի տղայութենէ, անարատ եւ սուրբ, եւ զանապատական եւ զմիանձնական վարս սիրէր, մեծ ձգնութեամբ բնակելով լերինս եւ ի բարձրագոյն ծայրս մեծամեծ լերանց : Եւ ի գարնան եւ յամառն՝ ոչ այլ ինչ քան վերկինս միայն ունելով ցարկ եւ տոմանի, եւ ձմեռն ի փոքր խոր կամ ցուրխ ինչ մտանելով կայր :

Եւ ոչ այլ ինչ ճաշակէր բան միայն զկայրի բանջարս որ լինէին ի լերինն, ամենեւին ոչ հաղորդելով աշխարհական կերակրոց կամ որ ինչ անցանի ընդ հաց : Եւ զգեստ ոչ այլ ինչ ունէր կամ անկողին՝ բայց միայն խոշոր մազեղէն խարզ. եւ հերն որ մաղկէր զմարմինն՝ ի ցրտոյ եւ ի տաքոյ խոշորացեալ էր իրրեւ զմամուռս բարանց :

Ընկալաւ եւ յԱստուծոյ շնորհս զօրաւոր գործոյ եւ հոգի նախագիտութեան, որով յառաջ տեսանէր որ լիներցին էր. եւ բազում սքանչելագործութիւն առնէր շնորհօք սուրբ Հոգւոյն, եւ միշտ կերակրէր հոգւով աստուածային եւ հոգեւոր կերակրով :

Յառաւր միում մեծս այս եւ աստուածապսակ հայրս գայր յաղբիւր ինչ որ ի լեառն ուր բնակէր սուրբն, եւ եկիտ աղջկունս մերկս ուր լուանային զկնաս ինչ, եւ ի տեսանել զսուրբն ոչ ծածկեցան կամ ամաչեցին : Ար եւ գաղբիւրն չամաքեցոյց, եւ գհերս պիսոյ նոցա սպիտակացոյց ազօթիւք. եւ չետոյ գարձեալ վերստին գաղբիւրն բղխեցոյց, բայց գհերս աղջկանցն ոչ գարձոյց ի սեւութիւն :

Այլ երբեմն եւս գրատուր մի գարեկ վն անիրաւ գատեր գրատաստանն. եւ

Nisibe (*Νσεφι*), laquelle se trouve sur les confins des Grecs et des Perses. Il fut, dès l'enfance, pur et saint, aimant la vie d'anachorète et de solitaire, et il vécut avec grand ascétisme sur les sommets inhabités et les plus élevés des hautes montagnes. Le printemps et l'été, il n'avait pour tout abri et toit que le ciel; l'hiver, il se retirait dans une petite cellule ou grotte et y vivait.

Il n'avait pas d'autre nourriture que les légumes sauvages qui poussent dans la montagne, ne prenant jamais de mets mondains ni rien de ce qui était passé par le feu. Il n'avait pour vêtement et pour lit qu'un grossier cilice de poils, et les poils qui recouvraient son corps, endurcis par le froid et la chaleur, étaient comme la mousse des rochers.

Il avait reçu de Dieu les grâces de puissantes actions et l'esprit de prescience, par lequel il prévoyait ce qui devait arriver. Il accomplit de nombreux prodiges par les grâces du Saint-Esprit, et nourrissait toujours son âme d'une nourriture divine et spirituelle.

Un jour, ce père grand et revêtu de Dieu, arrivé près d'une source qui jaillissait dans la montagne où il habitait, y aperçut des jeunes filles nues en train de laver des vêtements, qui, à la vue du saint, ne se cachèrent pas et n'eurent pas honte. Il dessécha la source par ses prières et rendit leurs cheveux blancs; plus tard, il fit jaillir la source de nouveau, mais il ne rendit pas aux cheveux des jeunes filles leur noirceur.

Une autre fois, le saint, voyant un juge persan rendre un jugement injuste,

* B p. 27 b. *աւերն զմի մեծ * ար մերձ կէր զաւտարին անիմանալ եւ փշրեցաւ իսկոյն. եւ յայմ երկեաւ զաւտարն եւ ապրեալ վերադարձաւ :*

Յայնմ ժամանակի յորժամ աւրհն այս սուրբ սուրբ ածոյին յայտնութեամբ Տիեզերակի երեւելով բնակալ_ եկեալ ի լեռնէն, եւ ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս քաղաքին իւրոյ Ա՛ծրնաց, եւ բարեխոհ հովուելով ազգատոհմ վարդապետութեամբ լուսաւորէր զեկեղեցի, եւ ձեռամբն արանչելագործութեամբ պարարտ ի տեղեանսդ զարձուցանէր ի Քրիստոս : Պարտաճելի եւ զաղքատան յայմ ձեռիւթարութեամբ, եւ կենաց Տիեզերակական ճաշութեամբն, եւ արդէս յանապատին նոյնպէս եւ յեպիսկոպոսութեան իւրում անվտիտանելի զկերակուրան եւ զհանգերձեան անկար :

Ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ յայտնեցաւ անաստուած կռապին Արիոս, եւ չար հերձուածովն իւրովք զեկեղեցին Աստուծոյ. վասն որոյ ընդվզի նորա ժողովեցան սուրբ հարքն ի Նիկիա, ընդ որս գնաց եւ սուրբն Յակոբ. եւ ընդ այլ_ սուրբ հարքն հաստատեցին զաւրհնութիւն Հաւատոյ Սուրբ Երրորդութեանն : Եւ այնպէս գնաւթի որ ապրեալ_ սուրբն յայտնութեամբն որշելոյն կարելոյն ի բաց գհայհոյիչն Արիոս :

Եւ մինչդեռ ճաշականէր սուրբն Յակոբ զաւտարն պատարագին, ի ժամ արդ պատարագին պղծոյն Արիոսի անձնացն փորոտիքն ապեցին հանգերձ հոսել_ ի վայր վայելեցաւ. եւ պատառեցաւ ինքն չարաչար յանարգ ապրատանէն քան անիծիցն

* B p. 27 b. mandit une grosse pierre * qui se trouvait près du juge, laquelle fut aussitôt réduite en menus morceaux. Le juge fut saisi d'une grande peur et rectifia le jugement.

C'est à cette même époque que ce saint, ayant été transporté hors de la montagne par la merveilleuse manifestation d'un ange de Dieu, fut sacré évêque de sa ville de Nisibe; il gouverna bien son église, l'illumina de la doctrine orthodoxe, et par l'accomplissement de grands miracles convertit au Christ beaucoup de païens. Il prenait soin des pauvres et les réconfortait grandement. Il vivait dans un ascétisme angélique et, dans son épiscopat comme au désert, il conserva sans changement nourriture et vêtement.

C'est en ces jours-là que parut le furieux athée Arius, qui troubla l'église de Dieu par son schisme mauvais, c'est pourquoi les saints pères se réunirent contre lui à Nicée; saint Jacques y vint aussi et de concert avec les autres saints pères ils établirent la foi orthodoxe sur la consubstantialité de la sainte Trinité, et après avoir prié pendant sept jours, ils excommunièrent, par révélation divine, le blasphémateur Arius.

Pendant que saint Jacques offrait le divin sacrifice, à l'heure de la sainte messe, l'ignoble Arius, perdant complètement entrailles et viscères, les répandit sous lui, et (son corps) s'ouvrit d'une façon atroce sur un fumier,

սրբոյն Յակոբայ : Իսկ երանելին Յակոբ պարձաւ ի քաղաքն իւր, եւ պանծեալին Տաճառաւեր յուղղափառութիւն :

Յետ ժամանակաց թագաւորն Պարսից եկն ի վերայ քաղաքին սրբոյն բազում զօրօք եւ պաշարեաց. որ եւ զգետն մեծ ուղղեցին գալ ի վերայ քաղաքին, կործանել զպարիսպն եւ զքաղաքն ապականել : Իսկ սուրբն Յակոբ տեսեալ զի ծաւն ինչ ի պարսպէ ' քաղաքին կործանեաց գետն, եկ ի վերայ պարսպացն ընդելմ զօրացն եւ ազօթեաց. եւ երեւեցաւ ինքն թագաւորին Պարսից եւ զօրաց նորա ի կերպարանս թագաւորին Հռոմոց բազմութեամբ հրեշտակաց զոր տեսեալ կարծեցին եթէ, կայսրն ինքնին եկեալ է անդր զօրօք իւրովք առ ի փրկել զքաղաքն : Եւ վարվազակի էարկ սուրբն ազօթիւք ի մէջն նոցա մժեղս, եւ շանաճանճ, եւ ճանճիանն, եւ ապիտակ բոռս, որ մեծապէս վտանգէր զնոսա եւ զերիվարս իւրեանց, եւ ի սպառ հարեալ սատակէր զնոսին. վասն որոյ յարուցեալ փախեան անտի աշխ եւ տագնապաւ մեծաւ :

Եւ սուրբն կացեալ մեծաւ առաքինութեամբ եւ երանելի կենօք, բազում հնձս առնելով հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս որում ցանկայր :]

* B p. 28 b.

* B p. 28 a.

Վրացի է եւ Յունուարի ԻԴ : Ծան սրբոց աբեղայիցն Սինէական եւ Հռութայ լերինն :

Մարդակեր եւ պղծագոհ բարբարոսքն որք բնակեալ էին Կարաբիա մինչեւ Եգիպտոս, եւ յանապատս Յորգանանու մինչեւ ի Սինէական լեառն, յանկարծակի

selon la malédiction de saint Jacques. Le bienheureux Jacques retourna à sa ville et raffermit tout le monde dans l'orthodoxie.

Quelque temps après, le roi de Perse marcha contre la ville du saint à la tête de nombreuses troupes et l'assiégea : on détourna le grand fleuve dans la direction de la ville pour détruire les murailles et abîmer la ville. Lorsque saint Jacques aperçut que le fleuve avait détruit une partie des murailles * de la ville, il monta sur les murs, face aux troupes, et pria. Il apparut lui-même au roi des Perses et à ses troupes sous les apparences de l'empereur des Grecs, entouré d'une multitude d'anges : ce que voyant, les ennemis crurent que c'était l'empereur lui-même, arrivé avec ses troupes pour sauver la ville. Le saint, par ses prières, jeta aussitôt parmi eux des moustiques, des tiques, des mouches et des taons blancs qui les tourmentèrent grandement, eux et leurs chevaux, et les blessant tous, les exterminaient : c'est pourquoi ils levèrent le siège et s'enfuirent, saisis d'une grande frayeur.

Le saint, après une vie de grandes vertus et bienheureuse, ayant accompli nombre de miracles, reposa en paix dans le Christ après lequel il aspirait.]

7 ARATZ, 14 Janvier.

Fête des saints moines du Sinaï et de la montagne de Haythou *Ruth*.

Les barbares anthropophages, aux sacrifices immondes, qui habitaient de l'Arabie à l'Égypte et des déserts du Jourdain jusqu'au mont Sinaï, tombèrent

անկան ի վերայ եւ կտրան զանապատաւոր հարան, եւ խոշտանգէին զնոսա եւ խնդրէին զանձս եւ ինչս : Եւ նոքա ցուցանէին զոր ինչ զգեցեալ էին զանձինս իւրեանց. ոմանք շնացեալ մաշկեզգեստս որ մերկն զգենուն եւ զվիվակոնան ծածկէին, եւ ոմանք զգըգ-
* A fol. 156 v° a. ատեալքն զոր ի վիվակոնան * մերկն ունէին. իսկ մերկքն ցուցանէին զզլուխս իւրեանց հերոք գձեռսն եւ զոտս : 5

Եւ նոքա մոլորեալք եկին առ ի վերայ եւ կոտրեցին անխնայապար, զոմանս խոտաճարակս ի լերինս, զոմանս յորկեալսն բարակս, զոմանս յեկեղեցիս ապաւինեալս : Իսկ զմանկտագինս եւ զերիտասարդս կենդանի առեալ առ ի գոհել աստեղացն զոր պաշտէին : Եւ ելիւ, որպէս կոտրեցին ասացից : Զոմանց գլուխս որով չերկուս բաժանէին, զոմանց գձեռս եւ զոտս ի բարձին եւ ի վիվակոնն ի բաց հատանէին, եւ 10 ոմանց գաւարն ի վերայ որոյն գնելով եւ ընդ վիվակոնաձէղսն հանէին :

Եւ այնպէս չարաչար մահուամբ կոտորեցան առքր անապատական հարքն, որք ի բազում՝ ժամանակաց ի լերինս, յայրս եւ ի փոսորս խոտաճարակք՝ նեղեալք եւ ձեռնս ծնօտիճաձք կացեալք, ոմանք մերկք, ոմանք մաշկեզինօք առանց թիկանոցի մինչեւ ի ծունկն, բայցեալք եւ ծարաւեալք, առաւգեալք ի ձմերայնի եւ արեգակնակիզեալք ի խորշակի : Որք եւ կրկին պսակացն արժանաւորեցան ի ձեռաց պսակողին Քրիստոսի, եւ նախ քան զյարձակմանն շարակիր եւ պղծասրուան խուժադուժ բար-

à l'improviste sur les pères anachorètes, les saisirent, les maltraitèrent et leur réclamèrent de l'argent et des biens. Ceux-là leur montrèrent ce qu'ils portaient sur leur personne, d'aucuns portant des vieilles peaux qui ne leur cachaient que la poitrine et les épaules, d'autres des nattes qui leur couvraient
* A fol. 156 v° a. seulement le dos, * en laissant à nu la tête, les cheveux, les mains et les pieds.

(Les barbares), dans leur égarement, tirèrent leur épée et les tuèrent sans pitié, et ceux qui se nourrissaient d'herbes dans la montagne et ceux qui vivaient cloîtrés dans des grottes, et ceux qui s'étaient réfugiés dans les églises. Quant aux moins âgés et aux jeunes gens, ils les emmenèrent vivants pour les immoler aux astres qu'ils adoraient. Je vous dirai de quelle façon ils les massacrèrent. A quelques-uns ils tranchèrent la tête en deux parties d'un coup d'épée à d'autres ils coupèrent les mains et les pieds, les séparant des jambes et des épaules, à d'autres ils enfoncèrent l'épée dans le cœur, la faisant sortir par le dos.

C'est de cette affreuse mort que moururent les saints pères du désert qui avaient pendant longtemps vécu dans les montagnes, les grottes et les anfractuosités, vivant d'herbes, se privant de tout avec un grand ascétisme ; les uns nus, les autres couverts de vêtements de peau sans manches qui leur descendaient jusqu'aux genoux, affamés, assoiffés, gelés l'hiver et brûlés par le soleil sous le hâle. Mais ils se rendirent dignes de recevoir une double couronne des mains du Christ ; car, avant l'attaque de ces barbares, mangeurs

բարուաց, Նանոյց Աստուած պարի զուտանաքինամբ կատարումն նոցա, Նոյն եղեւ ցերկինէ առ նոսա. Ելայք առ իս ամենայն աշխատեալք եւ բեռնաւորք եւ ես Հանգուցից զձեզ_ : Եւ բազում ողջմունք եւ Տուաչմունք եղեն առ Տէրան ՝ որ ոչ Հանդիպեցան մարտիրոսութեան : * A fol. 156 v° a.

Կատարեցան սուրբ Ծնեաւոր անապատական Տարրն Յունուարի ԺԴ :

Յայսմ աւուր կատարեցաւ յաւիտեան սուրբ վկայն Քրիստոսի Բասիղիոս՝ յետ բազում_ արքայէն Յուլիանոսէ ի Կեսարիա Կապադովկեցւոց :

[B՝ Վկայութիւն սրբոց արեղայիցն Սինէական եւ Հարթիայ լերինն : * B p. 28 a.

Երանելի արեղայքս այսոքիկ էին ի ժամանակս սրբոյն Անտոնի սրբոյն, եւ սրբոյն Պետրոսի Ալեքսանդրու Տայրապետին : Եւ եղեւ յետ ժամ մեւս իշխանն ազգակիցսայ, ժամ դիպող_ գտեալ_ մարդկանք եւ զգօտեղ բարբարոսքն սրբ բնակեալ_ էին Կարթիոյ մինչեւ Եգիպտոս, եւ յանապատս Յորդանանու մինչեւ ի Սինէական լեառնն, յանկարծակի յարձակեցան ի վերայ եւ կարան զանողոքուսս Տերան, եւ խոշտանգէին զնոսա եւ խնդրէին զանձս եւ ինչս :

Եւ նոքա ցուցանէին զոր ինչ զգեցեալ_ էին յանձինս իւրեանց. ամանք գՀնացեալ_ մաշկեզէնս, որ միայն զիրիկունս եւ զլանջսն ծածկէին. եւ ամանք զպատեալքն զոր ի թիկունս ՝ միայն ունէին. իսկ մերկքն ցուցանէին զգլուխս իւրեանց Հերօքն եւ զձեռսն եւ զոտսն : * B p. 28 b.

de cadavres et au culte immonde, Dieu leur avait fait connaître leur martyre en bonne confession, et une voix du ciel s'était fait entendre à eux, disant : « *Venez à moi, vous tous qui êtes fatigués et ployés sous le fardeau, et je vous soulagerai*[1]. » Il y eut beaucoup de gémissements et de sanglots parmi les pères * qui n'obtinrent pas le martyre. * A fol. 156 v° a.

Les saints pères ascètes du désert furent martyrisés le 14 Janvier.

En ce jour mourut par un lion le saint martyr du Christ Basile (*Basilios*), sous l'empereur Julien l'apostat, à Césarée de Cappadoce.

[B ՝ martyre des saints moines du Sinaï et de la montagne de Raythou[2]. * B p. 28 a.
Ces bienheureux moines vivaient aux jours de saint Antoine l'abbé et de saint Pierre le patriarche d'Alexandrie. Or il arriva que le chef des Sarrasins (*Sarakinosats*) étant mort, trouvant l'occasion favorable, les barbares anthropophages, aux sacrifices immondes, qui vivaient dans le pays entre l'Arabie et l'Égypte, du désert du Jourdain jusqu'au mont Sinaï, se ruèrent à l'improviste sur les pères du désert, les arrêtèrent, les maltraitèrent en exigeant d'eux de l'argent et des biens.

Ceux-là leur montrèrent ce qu'ils portaient sur leur personne, certains une peau usée qui ne leur couvrait que les épaules et la poitrine, d'autres les nattes qui cachaient leur dos ՝ simplement, laissant à nu la tête, les cheveux, les mains et les pieds. * B p. 28 b.

1. Matth., xi, 29. — 2. Raythou, région occidentale de la péninsule sinaïtique, où se trouve Et-Tor.

Ընդ որ գառնացեալ ազգդ գազանացն վասն առաքելականն զոր ունէին առ քրիստոնեայս, եկեն առ ի վերայ եւ կոտորեցին անխնայողաբար : Զոմանց զգլուխս սրով յերկուս բաժանէին, զոմանց զձեռս եւ զոտս ի բազկէն եւ ի թիկանցն ի բաց Հատանէին, եւ ոմանց զսուրն ի վերայ սրտին զնելով եւ ընդ թիկնամէջսն Հանէին : Եւ այնպէս չարաչար մահուամբ կատարեցան առքն Տարին՝ ըստ որում էրք ասեան եւ ծի, որք ի բազում ժամանակաց ի լերինս, յայրս եւ փոսարս խոտաճարակք եղեալք՝ մեծաւ ձգնութեամբ կացեալք. ոմանք մերկք, ոմանք ծաշկեղինաք եւ պատուեղինօք առանց թևկանաց եւ մինչեւ ի ծունկան. քաղցեալք եւ ծարաւեալք, առուգեալք ի ձմերայնի, եւ արեգակնակիզեալք ի խորշակի, որք եւ կրկին պսակաց արժանաւորեցան ի ձեռաց պատկոյն Քրիստոսի՝ ձգնութեան եւ մարտիրոսութեան : Եւ եղեւ կատարումն առքն ձգնաւորացն Յունվարի ԺԴ :

Իսկ ոմանք ի նոցանէ կալեալ զմանկտիսն եւ կերիտասարդս կենդանի առան առ ի գոՀել առեղծացն՝ զորս պաշտէին : Եւ ի վիշերին յայնմիկ տեսին բարբարոսքն պեառն Սինա վառեալ ի բոց Հրոյ, եւ զաՀի Հարեալ թողին զգլխս իւրեանց եւ վախեան : Իսկ երկուք յարեզակից անտի՝ որոց անուանքն էին Սարա եւ Եսայի՝ խնամօքն Քառուճոյ պաՀելոյն կենդանի ի մէջ բազմութեան անկելոց, եւ թաղեցին զառքս ընկերս իւրեանց, եւ առանկեցին զրով վկայաբանն նոցա :

Ces bêtes féroces, au visage humain, irritées, et par suite de la haine qu'elles nourrissaient contre les chrétiens, tirèrent l'épée et les massacrèrent, sans pitié. A certains ils tranchèrent la tête en deux par l'épée, à d'autres ils coupèrent et détachèrent les mains et les pieds des jambes et des épaules, et à d'autres ils appuyèrent leur épée sur le cœur, la faisant ressortir par le dos. C'est de cette affreuse mort que les saints pères moururent au nombre de quatre-vingt-un, eux qui avaient vécu de longues années dans les montagnes, les grottes et les anfractuosités, se nourrissant d'herbes et vivant en grand ascétisme, quelques-uns nus, d'autres vêtus de peaux et de nattes sans manches qui leur descendaient jusqu'aux genoux, affamés, assoiffés, gelés l'hiver et brûlés par le soleil sous le hâle, mais ils se rendirent dignes de la double couronne qu'ils reçurent des mains du Christ qui les couronna, celle d'ascétisme et celle du martyre. Le martyre des saints ascètes eut lieu le 14 Janvier.

Quelques barbares, ayant saisi les moins âgés et les jeunes gens, les emmenèrent vivants pour les immoler aux astres qu'ils adoraient. Mais cette même nuit, les barbares aperçurent le mont Sinaï (*Sina*) brûlant dans les flammes, et effrayés, ils abandonnèrent leurs armes et s'enfuirent. Deux de ces moines, nommés Saba et Isaïe, par la faveur de Dieu, furent conservés vivants parmi le grand nombre des morts; ils inhumèrent leurs saints compagnons et racontèrent par écrit leur martyre.

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Բասղղեայ, որ վասն ի Քրիստոս հաւատացն ի յետացեալ արքային Յուլիանոսէ քերանաբ տանջեցաւ չԱնկիւրիա, ետուն վտձեցաւ ի Կոստանդինուպոլիս, * եւ կատարեցաւ յառիւծէ ի Կեսարիա Կապադովկեցւոց քաղաքին : * B p. 29 a.

Ի սմին աւուր չիշատակ սրբոյն Փիղիկաիմոնի ճգնաւորի, եւ որոց ընդ նմա բազմաց : Եւ աւուրս Տօրն Սուրբ Յովհաննու մեծի ճգնաւորի, որ յանապատն Յորդանանու :]

Կրացի Ը. եւ Յունուարի ԺԵ : Վարք երանելոյն Յովհաննու կամաւոր աղքատի :

Էր Յովհաննէս որդի էր մեծատան իշխանի ի Կոստանդինուպոլիս, որոյ անուն էր Եւտրոպիոս, եւ յոյժ սիրեցեալ էր ի մնողացն : Եւ մինչեւ պատանեական էր եւ ուսանէր գիր, խնդրեաց ի մնողացն աւետարան, եւ նոքա արարին նմա փորթիկ աւետարան, եւ զտուփն ոսկւով եւ ակամբք եւ մարգարտով զարդարեալ. եւ ունէր չանապատ ի ձեռս իւր եւ ընթեռնոյր :

Եւ ի միում աւուր եռեւ կրօնաւոր մի չանչանպասից վանացն որ երիսայր չԵրուսաղէմ յաղօթս, եւ տեղեկանայր ի նմանէ զկարգս եւ զվարս վանացն. եւ ասաս եղեալ միմեանց զի ի գարձին իւրում տարցէ զնա ի վանս իւր :

7 Վարք . . . աղքատի] Վարք Յովհաննու վասն Քրիստոսի աղքատացելոյ B || 11 մարգարտով] մարգարտիւք B.

En ce jour, martyre de saint Basile qui fut, pour sa foi au Christ, sous l'empereur Julien l'Apostat, labouré avec des ongles de fer à Ancyre, puis jeté aux flammes à Constantinople, * et achevé par un lion à Césarée, ville de Cappadoce. * B p. 29 a.

En ce même jour, commémoration de saint Philictimon, l'ascète, et de beaucoup d'autres avec lui; et du saint père Étienne[1], le grand ascète, dans le désert du Jourdain.]

8 ARATZ, 15 Janvier.

Vie du bienheureux Jean, le pauvre volontaire.

Ce Jean était le fils d'un prince riche à Constantinople, nommé Eutrope; il était très aimé de ses parents. Jeune encore, pendant qu'il apprenait à lire, il demanda un évangile à ses parents, et ceux-ci lui firent copier un évangile minuscule avec reliure en or enrichie de pierres précieuses et de perles, qu'il tenait toujours à la main en lecture.

Un jour, ayant aperçu un religieux du couvent des Acémètes (*Anhangéstits*) qui se rendait à Jérusalem pour y prier, et s'étant informé auprès de lui des règlements et de la vie du couvent, ils firent vœu réciproquement qu'à son retour celui-ci l'emmènerait au couvent.

1. Étienne, après avoir vécu en Palestine, devint le fondateur de la Χηνολάκκου μονή, à Constantinople.

Եւ յորժամ դարձաւ եաես գնաց Յովհաննէս եւ ուրախ եղեւ յոյժ. եւ երթեալ առ Տեսրան իւր խնդրեաց զարեան զի արասցի, ձաշ ուսումնակցաց իւրոց. եւ առեալ գնաց առ արեգան, եւ առեալ զարեանն վարձ նաւավարին՝ գնացին ի վանան :

Եւ Տայր վանացն կերծեաց զգլուխն, եւ զկնցուղ զսաբբ արկին : Եւ այնչափ * A fol. 157 r° a. *ծգնութիւն առացաւ որ եւ զարմացան կրօնաւորքն եւ ասէին թէ չանմարմին էրեշտակաց է : Էր ամաց երկոտասաներկու յորժամ գնաց ի վանան, եւ արարեալ անդ ամս վեց :*

Նախանձեցաւ սատանայ եւ էարկ ի սիրտ նորա կարօտութիւն Տնօրացն, եւ ի ծգնութիւնէն եւ ի կարօտութիւնէն ճաշեցաւ յոյժ : Եւ երկեան Տայր վանացն եւ կրօնաւորքն եւ ասեն ցՅովհաննէս. Մի այնչափ զանձն քո տանջանեցուցաներ, զոր Աստուած ոչ պահանջէ ի մարդկանէ տանել քան զչափն : Եւ նա յայտնեաց նոցա զնեարս սատանայի : Եւ Տրամայեցին նմա երթալ եւ տեսանել զՏնօրս իւր : Եւ արարեալ ազօթս յուզարկեցին զՅովհաննէս :

Եւ նորա եկեալ ի վանացն լալով եւ արտասուօք եւ ասէր. Ով սատանայ, Տաներ զիս ի էրեշտակական զառացն, ակն ունիմ Փրկչին իմոյ Քրիստոսի, որ եւ ի տան Տօր իմոյ կոխեցիկ զիայվոյ քո : Եւ Տանկիպեցաւ ի ճանապարՏին ապբատի միոյ զգեցեալ Տնոտի մագեղէն, եՏան զոր ինքն զգեցեալ էր նա ապբատին. եւ ինքն

1 յորժամ] իբրեւ B || 3 նաւավարին] նաւավարաց B || 5 չանմարմին] չանմարմնոյ B || 10 մի] զի B — սատանայեցուցաներ] սատանայեցուցանես B || 15 իմոյ] Յիսուսի *add.* B.

Lorsqu'il fut de retour, Jean le vit, eut une grande joie, alla demander à ses parents de l'argent pour offrir un dîner à ses camarades d'études, et l'ayant reçu, il se rendit auprès du moine, remit l'argent en paiement au capitaine d'un navire, et ils se rendirent au couvent.

Le prieur du couvent lui fit raser la tête et le revêtit du saint habit monacal. Il acquit un tel * ascétisme que les religieux en furent étonnés et disaient : « C'est un ange incorporel. » Il avait douze ans lorsqu'il entra au couvent, et il y resta six années. * A fol. 157 r. a.

Le démon en fut jaloux et mit dans son cœur le désir de ses parents; l'ascétisme et l'affection des parents le minèrent considérablement. Le prieur du couvent et les religieux dirent à Jean : « Ne t'exténue pas ainsi, Dieu n'exige pas de l'homme plus qu'il ne peut faire. » Il leur révéla donc les ruses du démon; ils lui ordonnèrent d'aller voir ses parents et, après avoir prié, ils mirent Jean en route.

Il quitta le couvent avec des larmes et des pleurs en disant : « O démon, tu m'as fait quitter les chœurs des anges, mais j'espère, par mon sauveur le Christ, que, aussi dans la maison de mon père, je foulerai aux pieds ton aiguillon. » Ayant rencontré sur son chemin un pauvre vêtu d'un vieux sac, il enleva ce dont il était lui-même revêtu, le donna au pauvre, et se revêtit

ազաւ պատառատաման խորդն : Եւ ճանալ ի նաւ գնաց ի քաղաքն, եւ երթեալ ի պատ-
ման հօր իւրոյ զաչեան յերկինս համբարձեալ եւ արտասուելով ազաչէր զԱստուած
տալ նմա համբերութիւն առ պրան ծնողաց իւրոց :

Եւ եղեալ հօրն նոցա Յովհաննէս, նայեցեալ եւ գնացեալ, եւ գոհացաւ զԱս-
5 տուծոյ. եկաց յանկիւն մի փողոցին ընդդէմ պրանն ամս վեց : Եւ պնացեալ * ի նա * A fol. 157
պռնապանն՝ արար պրատուէս խուղ ի վերոյ նորա : Եւ տեսեալ ծնողացն ազգմէին r° b.
նմա որպէս ազքատի, եւ յուզարկէին նմա կերակուր ի սեղանոյ իւրեանց. եւ նա ոչ
ուտէր այլ տայր ազքատաց :

Եւ այնչափ վերատրեցաւ մինչ զի նեխեցաւ եւ որդնալից եղեւ մարմինն եւ շատ
10 լեզուին պիտրախս վերացն : Եւ եղեալ մօրն յաւուր միում էտաւ դպրոցին ժամա-
տոտումեան, եւ տրտմեցաւ տեսեալ գնա ի տեղւոջէն : Եւ նա ազաչեաց զպռնա-
պանն եւ ասէ. Սրա տուր իս ազգմաքիւն, եւ ի տեղւոջէս մի տեսներ գիս եւ ի տաքուջս
յայսմիկ մեռանիմ, եւ տուգես վասն իմ վարձս զԱստուծոյ : Եւ յորժամ կամիցի տիկինն
երանել յաւաչեան գու եւ տար գնա ի վարձս մինչեւ անցանէ, եւ ազա բերցես գնա
15 ի խուղս իմ : Եւ այնպէս առնէր պռնապանն եւ ոչ տայր տալել տիկնոջն :

Եւ ունէր պատեառպանն գինքեան : Եւ յորժամ գիտաց գմահն իւր մերձեալ,
կոչեաց զպռնապանն, եւ յոյժ օրհնեաց գնա եւ ասէ. Ասա տիկնոջն թէ քէ ազքատն
որ քովն պրանս տանդէպ կայ, տանդերձեալ է մեռանել, եւ կամի զի խոնարհեալ

1 ազաւ] զգեցաւ B || 9 զի *om.* B || 14 անցանէ] անցցէ B — ազա] գնաց B.

lui-même du sac déchiré. S'étant embarqué, il se rendit à sa ville, puis, arrivé devant la porte de la maison de son père, il leva les yeux au ciel et pria Dieu avec larmes de lui accorder la patience à la porte de ses parents.

Son père étant venu à sortir, Jean le vit, de même sa mère, et il rendit grâces à Dieu. Il demeura six ans dans un coin de la rue en face de la porte. Le portier, en ayant eu pitié, * lui construisit une cabane de roseau. Les parents, * A fol. 157
l'ayant aperçu, eurent pitié de lui, comme d'un pauvre, et ils lui envoyaient des mets de leur table, mais il n'y touchait point, et les distribuait aux pauvres. r° b.

Il fut couvert de plaies à tel point que son corps, rempli de vers, se putréfiait, et les chiens venaient lécher le pus de ses plaies. Sa mère, un jour, en sortant, eut la sensation de la mauvaise odeur et ordonna de l'éloigner de cet endroit. (Jean) pria le portier et lui dit : « Fais-moi la charité de ne pas me chasser de cet endroit, car je vais mourir cette même année, et tu recevras une récompense de Dieu à cause de moi. Lorsque la dame voudra sortir, tu la devanceras, tu m'emmèneras un peu plus loin jusqu'à ce qu'elle soit passée, et tu me ramèneras à ma lutte. » Ainsi fit le portier, pour éviter à la dame de l'apercevoir.

Il avait toujours sur lui son évangile. Lorsqu'il sentit sa fin approcher, il appela le portier, le bénit longuement et lui dit : « Dis à ta maîtresse : Le pauvre qui se tient en face de ta porte est sur le point de mourir et désire

*ասեանկցես վնա, բան ինչ է պի խոսեցի ընդ քեզ։ Եւ նա վասն ժահտասութեանն ոչ կամեցաւ։ Ասէ, այրն. Երթի, ասէ եւ խոսեայ ընդ նմա, պի այնպիսեացդն է, արբատութիւնն Աստուծոյ, ինքեւս եւ մեր վասն զորս տարմութիւն զոցաւ։ Եւ պատեալ
*A fol. 157 v° a. գերեան իւր գնաց ի խուզն։ Եւ արշնեալ Յովհաննէս յոյժ գնայր՝ եւ գմայլն, եւ հանեալ զատեսարանն՝ եւ գմայլն իւր եւ ասէ. Երեցի այլ քեզ ի վերութիւն քո եւ վարձ պի ի գրան քումմ հանգեալ։

Եւ առեալ կնոջն զատեսարանն՝ հանեաւ, եւ ապաչեալ արտասուալից հառաչմամբ եւ ասէ. Երդմնեցուցանեմ գրեզ յարարչն երկնի եւ երկրի, ասա ինձ եթէ յումէ անկաւ աւետարանս այս առ քեզ։ Կաշեալ եւ գայն իւր անդ։ Ասէ Յովհաննէս. Երդուիր եւ գու ինձ պի գոր ինչ պատուիրեմ քեզ առնես այնպէս։ Եւ նա երդմամբ հանձն ևաւ։ Եւ նա ասէ. Ի տեղւոջս յայսմիկ թագեա պես մարեգնաւս։ Ես եմ Յովհաննէս որդին քո։ Եւ նոյնժամայն աւանգեալ գՀոգին իւր առ Աստուած։

Եւ անկեալ մայրն ի վերայ նորա, նուագեցաւ. եւ ջուր սրսկեալ վերեսաքն՝ կանգնեցաւ։ Եւ բազմութիւն բազաքին ժողովեցան ի տեղին, եւ լուր եղեւ յամենայն բազաքն, որ եւ թագաւորն լուեալ եւ պատրիարգն՝ գնացին տեսանել։

Այլ գողգոթին ծօրն ով կարասցէ պատմել կամ գրել։ Եւ մուտացաւ մայրն

3 պատեալ] պատատեալ B ‖ 5 փրկութիւն] ծոյց *add.* B ‖ 9 առ քեզ] ի քեզ B — գայն] գՀոգին B ‖ 10 առնես] առնիցես B ‖ 12 Աստուած] եւ բարեաց ի նմանէ՝ ծոյց առաջեց *add.* B ‖ 15 տեսանել] ի տեսութիւն B ‖ 16 Եւ մուտացաւ... թագեցին] եւ կամէին մեռցուն եւ ապրեցուցանել նմա ծիոքն, բայց լիշեալ զերգումն՝ իւրով մարելն խորհուն թագեցին B.

que tu aies la condescendance d'aller le voir, il a quelque chose à te dire. » Mais elle refusa à cause de la mauvaise odeur. Le mari lui dit : « Va le voir et parle-lui, car le royaume de Dieu est pour ceux-là; peut-être trouverons-nous de la miséricorde à cause de lui. » Elle s'enveloppa le visage et vint à
*A fol. 157 v° a. la hutte. Jean bénit grandement son père * et sa mère, sortit l'évangile, le remit à sa mère en disant : « Ce sera pour ton salut et pour ta récompense, de ce que c'est à ta porte que je me serai reposé dans la mort. »

La femme prit l'évangile, le reconnut, et le pria avec larmes et sanglots, en disant : « Je t'adjure par le Créateur du ciel et de la terre, dis-moi de qui t'est échu cet évangile. » Et elle fit venir son mari. Jean dit : « Et toi, jure-moi de faire ce que je te demanderai. » Elle accepta avec serment. Alors il dit : « Tu m'enterreras à cette place avec ce vêtement de poils. Je suis ton fils Jean. » Et il rendit aussitôt son âme à Dieu.

Sa mère se jeta sur lui et s'évanouit. On aspergea d'eau son visage et elle se releva. De nombreux habitants de la ville se rassemblèrent à l'endroit, et la nouvelle se répandit dans toute la ville, de sorte que l'empereur lui-même et le patriarche, l'ayant appris, allèrent voir.

Mais qui pourra jamais raconter ou décrire les déchirements de la mère?

վերսումն, եւ բերեալ Տանգերձս ոսկեթել պղծոյց նմա, եւ առաջանայն ձեռն պոսայան. եւ յիշեալ վերսումն եհան զոր պղծոյցն, եւ ապոյց նմա զմարեկին խորին խր եւ ապջայան ձեռն։ Եւ թաղեցին զնա ի տեղւոջն յայնմիկ՝ Յունուարի ԺԵ։ Եւ շինեցին ի վերայ նորա մատուռն եւ կրօնաւորեցան ծնողքն եւ ձգնաթեամբ մատակին զսուրբ նշխարացն, եւ բարի վարուք Տանգեան ՝ եւ նոքա։*

* A fol. 157 v° b.

Յայսմ աւուր կատարեցաւ ի Ռոմս վկայն Քրիստոսի Թէոգենէս եպիսկոպոս ի Պարիս բազաքին ի Զիլիկիոյ գառաւորէն։

[B * *Ի սմին աւուր վկայութիւն Գորդիանոսի թագաւորին, եւ կնոջն Անատոլայ, եւ որդւոյն Սեբաստիանոսի, եւ գաւերն Թէոդոսիայ։ Եւ յիշատակ Կոզմայի ճգնաւորի։]*

* B p. 30 b.

Արագի Թ եւ Յունուարի ԺԶ։ Վկայութիւն սրբուհւոյ կուսին Եւգինեայ, որ է ազնուական։

Ի ժամանակս ամբարիշտ արքային Դոմիտի՝ Փիլիպպոս եպարքոսին զուստր էր Եւգինեա ի քաղաքին Ակեքսանդրիա. եւ ուսեալ էր զամենայն արտաքին գրոց գիտութեանց եւ փիլիսոփայութիւն, եւ գիտութիւն քերականի՝ իմաստասիրութիւնն։ Ընդունայր եւ ի մեծ

4 եւ կրօնաւորեցան ծնողքն *om.* B || 7 գառաւորէն] վասն անուանն Քրիստոսի Կառավոյ ծերոյ։ Սակ յետ երից աւուրց գառաւ մարմին նորա ի ցամաքի, եւ թաղեցաւ յաշակերտաց իւրոց, զոր տեսեալ բազմաց Հաւատացին ի Քրիստոս *add.* B || 11 որ է ազնուական] որ թարգմանի ի հայ լեզու ազնուական B.

La mère oublia son serment, et ayant fait apporter des vêtements brodés d'or, elle l'en revêtit, mais ses mains se desséchèrent aussitôt; alors, se rappelant son serment, elle ôta ce dont elle l'avait revêtu, l'habilla de son cilice de poils et ses mains furent guéries. On l'enterra à cette même place, le 15 Janvier. On construisit une chapelle sur (son corps), ses parents se firent religieux, desservirent, avec ascétisme, les saintes reliques, et reposèrent, * eux aussi, après une vie de piété.

* A fol. 157 v° b.

En ce jour, fut mis à mort dans la mer le martyr du Christ, Théogène[1] (*Ṭeogenēs*), évêque de la ville de Parios (*Porio*), par le juge Zilicius (*Zilikioy*).

[B * En ce jour, martyre du roi Gordien, de sa femme Anatolie (*Anatolay*), de leur fils Sébastien et de leur fille Théodosia. De même commémoration de l'ascète Cosmas.]

* B p. 30 b.

9 ARATZ, **16 Janvier**.

Martyre de la vierge sainte Eugénie, c'est-à-dire Noble.

Aux jours de l'empereur impie Domitien (*Domidi*), l'éparque Philippe eut une fille, Eugénie, dans la ville d'Alexandrie. Elle avait étudié toute la littérature des livres profanes, la philosophie et la science de la rhétorique. Elle

1. La forme Θεογένης paraît la plus fréquente, cf. *Syn. Cp.*, au 3 janvier, mais on trouve aussi Θεογένης. Le nom du juge dans *Syn. Cp.* est Ζαλικυδίης avec variante Ζιλικυδίης.

առնայր զկիրան սրբոյն Պօղոսի. ունէր եւ ինքեան երկու ներքինի ծառայս, որոց անուանքն էին Պռոտաս եւ Յակինթոս :

Եւ վասն մի էր ապառաժոյ քաղաքին յորում ժողովէին բազում քրիստոնեայք վասն հալածանացն ի կռապաշտից : Եւ խորհուրդ արարեալ Եւգինեայ ընդ երկու ծառայս իւր, գայր ի մնալոյն զկնայս առն զգեաս եւ զերծեալ զգուխս իւր գնաց նոքօք ի վանան : Եւ մնեալ առաքինութեամբ եւ զարկիչա վարուք կացեալ՝ հաճոյ եղեւ Աստուծոյ : Բայց վնս մկրտութեան չէր արժանաւորեալ :

Եւ եկեալ Եղինոս եպիսկոպոսն տասն հազար քրիստոնէիւք, եւ ասմռսէին. Հանապազ արդարոյ ուղիղ են, եւ կուռք հեթանոսաց զեղք են եւ ոսկեղէնք եւ արծաթիզէնք : Եւ լուեալ երանելի կոյսն՝ առեալ զերկու ներքինի ծառայսն գնաց
* A fol. 158 r° a. առ եպիսկոպոսն եւ մկրտեցաւ, * եւ եպիսկոպոսն զոր ինչ հանդիպելոց էր յանօրէն կռապաշտից ասաց նմա :

Իսկ Փիլեպոս եպարքոսն եւ կինն իւր ողբային եւ խնդրէին զդուստրն իւրեանց եւ ոչ գտանէին, հարցանէին ընդ զիւմս եւ ընդ կախարդս, եւ նոքա ասէին եթէ. Աստուածք մեր ցանկացան զեղեցկութեան գտանն ձերոյ եւ եկեալ ի գիշերի տարան զկոյսն գնա եւ հանին գայտ չերկինս : Եւ լուեալ գայս Տօրն՝ իւրոյ արար պատկեր

2 Պռոտաս] Պռոտոս B || 3 բազում քրիստոնեայք] բազմութիւն քրիստոնէից B || 4 երկու] ներքինի *add.* B || 8 Եղինոս] սրանչելագործ *add.* B || 9 սրպարոյ] սրպարութեան B || 12 նմա *om.* B || 15 եկեալ] եկին B.

avait lu également et approfondi les épîtres de saint Paul. Elle avait auprès d'elle deux domestiques eunuques nommés Prote (*Protas*) et Hyacinthe (*Yakinţos*).

Il y avait, hors de la ville, un couvent où se réunissaient de nombreux chrétiens, à cause des persécutions des idolâtres. Eugénie, s'étant concertée avec ses deux domestiques, revêtit, à l'insu de ses parents, des vêtements d'homme, rasa sa tête, et partit avec eux au couvent. Elle y séjourna en grande vertu et avec une conduite pleine de modestie et fut agréable à Dieu, mais elle n'avait pas encore mérité le baptême.

L'évêque Hélènos y arriva avec dix mille chrétiens, qui psalmodiaient : *Les voies des justes sont droites*[1], *les idoles des païens sont des démons en or et en argent*[2]. La bienheureuse vierge, l'ayant appris, prit avec elle ses deux domes-
* A fol. 158 r° a. tiques eunuques, se rendit auprès de l'évêque et se fit baptiser. * L'évêque lui prédit ce qui devait lui arriver par les mains des idolâtres impies.

Cependant, l'éparque Philippe et sa femme se lamentaient et cherchaient leur fille, sans la trouver. Ils consultèrent les mages et les sorciers, et ceux-ci répondirent : « Nos dieux ont convoité la beauté de votre fille, sont venus la nuit l'enlever et l'ont emportée aux cieux. » Ayant entendu, cela le père

1. Cf. Is. xxvi, 7. — 2. Ps. cxiii, 12; cxxxiv, 15.

ակի ի նմանութիւն զառնէն իւրոյ, եւ կանգնեաց ընդ կուռսն, երկիր պագանէր եւ պոյն մատուցանէր :

Եւ երանելին Եւգինիա եւ երկու ներքինիքն եղեն կրօնաւորք, եւ տուան նմա շնորհք յԱստուծոյ եւ բժշկէր զամենայն հիւանդս եւ զսխատաճեաս, եւ դուրս ի մարդկանէ հալածէր անուամբն Տեառն : Եւ յետ երից ամաց մեռաւ հայր վանացն :

Եւ կին մի հիւանդ մեծատուն որոյ անուն Մելանիա եկեալ առ երանելի կայր՝ եւ նորին ապրիլքն բժշկեցաւ : Եւ նորա լցեալ երիս սկիսեայս արծաթ առաքեաց Եւգինեայ, եւ նա ոչ առեալ զարձոյց յետս եւ ասէ. Տուր ձեռաք քո աղքատաց : Եւ յայնմհետէ առեալ երիցայր Մելանիա զնա Եւգինեայ, եւ կարծէր եթէ երիտասարդ այր է, տափաստս ի գեղեցկութիւն նորա : Եւ խորհէր խորհուրդ ապականական, եւ կամէր տանել զերանելին ի վանացն եւ առնել աշխարհական եւ ամուսնանալ ընդ նմա. * եւ խոստանայր նմա զանձս եւ ընչս եւ ստացուածս բազումս : * A fol. 158 r° b.

Իսկ ապականն Փրիսկոս լուեալ զայն՝ անէծ նմա, եւ անարգ եւ ամօթալից եհան ի վանացն : Եւ Մելանիա գնաց առ Փղիպպոս եպարքոսն չարախօսեալ զԵւգինեայ եթէ. Փրիսկոսնեայ է եւ անարգէ զաստուածսն ձեր, եւ բռնադատեաց եւ կամէր պսակել ընդ իս :

Եւ ածին առաջի եպարքոսին զԵւգինիա որպէս այր, եւ պայ՛ կրօնաւոր եղբարն :

3 տուան] տուաւ B || 5 վանացն] եւ ծիսանեալ՝ եղբարն արարին զԵւգինիա հայր վանացն *add.* B || 7 սկիսեայս] սկիսեար B || 8 առեալ] ան B || 14 Մելանիա] բարկութեամբ *add.* B.

fit faire une statue en or à la ressemblance de sa fille et la mit au rang des idoles, il l'adorait et lui immolait des sacrifices.

La bienheureuse Eugénie et les deux eunuques se firent religieux ; or les faveurs de Dieu lui furent données et elle guérissait tous les malades et les infirmes, et chassait les démons des corps des hommes, au nom du Seigneur. Trois ans après, le prieur du couvent vint à mourir.

Une femme riche, nommée Mélantia, malade, vint trouver la bienheureuse vierge et fut guérie par ses prières. Elle fit remplir trois tasses (σκύφος) d'argent et les envoya à Eugénie, qui ne les accepta pas, mais les lui retourna en disant : « Distribue-les de tes propres mains aux pauvres. » A partir de ce jour Mélantie alla souvent voir Eugénie, et la prenant pour un jeune homme, s'éprit de sa beauté, conçut le dessein diabolique d'enlever la bienheureuse du couvent, de la laïciser et de l'épouser ; * elle lui promit de * A fol. 158 r° b.
l'argent, des biens et beaucoup de propriétés.

La servante du Christ, entendant cela, la maudit, et la fit sortir du couvent, honteuse et confuse. Mélantia se rendit auprès de l'éparque Philippe et calomnia Eugénie : « C'est un chrétien, dit-elle, qui méprise nos dieux ; il a voulu me violenter et coucher avec moi. »

On amena Eugénie devant l'éparque comme étant un homme, avec d'autres

Եւ ծանաւ_ երանելին առաքինին առ եպարքոսն, կոչեաց եւ պԱլեքսիա, եւ յայտնեաց զինքն նմա իբրեւ : Եւ գայն ծարեալ_ ամենեցեան ընդ սքանչելի գործն, եւ հաւատաց Փիլիպպոս եպարքոսն յԱստուած եւ մկրտեցաւ, նոյնպէս եւ կինն եւ որդիքն եւ ծառայքն իւր : Եւ գտեալ_ երանելին Եւգինիա զկնի կանայի զգեստ կրօնաւորութեան եւ Փիլիպպոս հայրն իւր եղեւ եպիսկոպոս քրիստոնէիցն :

Եւ յաւուրսն յայնոսիկ առաքեաց այլ_ եպարքոս յԱղեքսանդրիա պՊերէնիոս : Կամեցաւ եւ զՓիլիպպոս կապանօք առնել_ ի Հռոմ, բայց ոչ կարաց վասն բազմութեան քրիստոնէիցն որք էին յԱղեքսանդրիա զի մի ապստամբեացեն : Եւ չնարհ խնդրոյ առաջնորդական, առաքեաց զօրականս սրով քրիստոնեայս, եւ մինչդեռ յեկեղեցին աղօթէր Փիլիպպոս՝ ծակեն ի ներքս եւ սրով սպանին զնա ի վանսն զոր շինեաց զուարն իւր Եւգինիա :

Յայնմհամ առեալ Եւգինիա զմայր իւր [A fol. 158 v° a.] Կլաւդիա եւ զեղբարսն գնաց ի Հռոմ, եւ զհաւատացեալսն հաստատէր ի հաւատս, եւ զանհաւատսն լուսաւորէր :

Գտեալ_ եւ կին մի խօսեցեալ_ առն յաստուածպաշտութիւն, որոյ անուն էր Բասիլիա. եւ զիւրոց խօսեցեալ_ այլ իբրեւ Պոմպիոս, ազդեաց վասն նորա թագաւորին, եւ առաքեաց գահիճ եւ հատին զգլուխն Բասիլեայ զի հաւատացեալ ի Քրիստոս :

Եւ տարան առաջի կերանելին Եւգինիա եւ կերկու նեղբիներսն, եւ հրամայեաց

5 եղեւ եպիսկոպոս քրիստոնէիցն] հրաժարեալ_ ի մարմնաւոր իշխանութենէն՝ ընտրեցաւ հեաց եպիսկոպոս ի կողմանս Եգիպտոսի : 6 լուեալ_] վասն նորա *add.* B.

frères moines. La bienheureuse se fit introduire seule auprès de l'éparque, y fit venir Mélantie et se révéla à son père. Tous furent stupéfaits de ce fait miraculeux; l'éparque Philippe crut à Dieu et fut baptisé, ainsi que sa femme, ses enfants et ses domestiques. La bienheureuse Eugénie prit de nouveau des vêtements monastiques et son père Philippe devint évêque des chrétiens.

L'empereur, ayant eu connaissance de cela, envoya à Alexandrie un autre éparque, nommé Perenius (*Perenios*). Il voulait aussi faire venir à Rome Philippe chargé de fers, mais il ne put le faire à cause de la multitude de chrétiens qui étaient à Alexandrie, de peur qu'ils ne se soulevassent. Alors il conçut ce dessein diabolique d'envoyer des soldats, comme étant chrétiens, et pendant que Philippe priait à l'église, ils pénétrèrent à l'intérieur et le tuèrent par le glaive dans le couvent que sa fille avait fait construire pour lui.

Alors Eugénie prit sa mère [A fol. 158 v° a.] Claudia et ses frères et partit avec eux à Rome; elle affermissait les fidèles dans sa foi et illuminait les infidèles.

Elle convertit également à la connaissance de Dieu une jeune fille, fiancée, dont le nom était Basilia. Son fiancé Pompée (*Pompios*) le sut, et en avertit l'empereur, qui envoya le bourreau, et on trancha la tête de Basilia pour avoir cru au Christ.

On amena devant (l'empereur) la bienheureuse Eugénie et les deux

տանել զնոսա ի տաճար կոոցն զի երկիր պագցեն : Եւ նոքա չանձն ոչ առին, այլ մանաւանդ ազաչեցին զԱստուած եւ անկան բազմերն եւ խորտակեցան կուռքն : Եւ նոյնժամայն Տառին զդլուխս երկու ներքինեացն զՊրոտասայ եւ զԱկիւնդոյ :

Եւ ի սրբատչոյ կուսին Եւգինեայ տաճն կապեցին վէմ մի մեծ եւ ընկեցին ի գետն Տիբերիոյ : Եւ լուծաւ վէմն եւ էջ ի խորն, եւ ազախինն Քրիստոսի կայր ի վերոյ ջրոյն : Եւ Տանէն ի ջրոյն եւ ընկեցեալ ի տուր, եւ տուրն շիջաւ, եւ տապան ի բանդն, եւ հնոցատանն օր անուսուց պահեցին, եւ տիեզտակ Տեառն կերակրէր զնա : Եւ ապա առաքեաց գատաւորն զահիճ ի բանդն եւ Տառին զդլուխ երանելոյն Եւգինեայ Յունուարի ԺԶ : Եւ թաղեցին արտաքոյ քաղաքին Հռոմայ :

*Եւ մայր նորա Կղօդիա կայր առ Տոգս գաւառին՝ լայր անմխիթար ապրումբ : Եւ ի մէջ գիշերի երեւեցաւ նմա սրբուհի գուսան իւր յանուրջս առեալ կուսանաւքն եւ ասէ. Ողջոյն ընդ քեզ, մայր իմ, * Կղօդիա : Ուրախ լեր վասն իմ, զի եւ զնս գտանցայց * A fol. 158 v° b.*
Աստուած յուրախութիւնս արդարոց, եւ գՏայրն իմ ի գաս քահանայապետին : Նոյնպէս եւ զքեզ ընկալցի յաւուր կիսակէի եւ Տանգուսցէ ընդ մեզ : Գաւառէր առաջ որպուց քոց եկեալց իմոց, զի պահեցեն ուղիղ դպրութիւն սրբոյ խաչին, որ եւ նոքա արժանի լեցին ացամ յանկալի եւ անանց կենացս :

2 կուռքն] *om.* B ‖ 6 եւ Տուրն շիջաւ *om.* B ‖ 7 պահեցին] Թողին B — եւ տիեզտակ Տեառն կերակրէր զնա] եւ խնամօք Աստուծոյ ապրեցաւ B ‖ 8 Տառին] եհատ B ‖ 9 Յունուարի ԺԶ] եւ Արացի Փ *add.* B.

eunuques, et il ordonna de les conduire au temple des idoles pour qu'ils les adorassent; ils ne consentirent point, mais ils prièrent Dieu : les autels se renversèrent et les idoles furent brisées. On trancha aussitôt la tête aux deux eunuques Protas (*Protasay*) et Hyacinthe (*Akiundoy*).

On attacha une grosse pierre aux pieds de la sainte vierge Eugénie, et on la jeta dans le Tibre (*Tiberioy*). La pierre, s'étant détachée, coula à fond, et la servante du Christ revint sur l'eau. On la retira de l'eau et on la jeta dans les flammes, mais les flammes s'éteignirent; on la conduisit en prison, on la laissa quinze jours sans nourriture, mais l'ange du Seigneur la nourrissait. Le juge envoya ensuite le bourreau à la prison et on trancha la tête de la bienheureuse Eugénie, le 16 Janvier. On l'inhuma hors de la ville de Rome.

Sa mère Claudia se tenait près du tertre de sa fille et pleurait avec des sanglots, inconsolable. Au milieu de la nuit, sa sainte fille lui apparut dans un songe entourée des vierges saintes et lui dit : « Salut à toi, ma mère * Claudia. Réjouis-toi à mon égard, car Dieu m'a élevée au rang des justes * A fol. 158 v° b.
bienheureux, et mon père au rang des pontifes. Il te recevra également le jour de dimanche et tu reposeras avec nous. Recommande à tes fils, mes frères, de conserver avec droiture le sceau de la sainte croix, pour qu'eux aussi, ils se rendent dignes de cette vie désirable et immortelle. »

Յայսմ աւուր սուրբ սան եւ երկրպագութիւն պատուական շղթայիցն Պետրոսի առաքելոյն :

* B p. 31 a [B * *Տան է պատուական շղթայիցն Պետրոսի առաքելոյն :*

Գլխաւորն առաքելոց եւ եկեղեցւոյ վէմն աստուածային Պետրոս՝ քարոզելով զճշմարտութիւն Տեառն Քրիստոսի, կալեալ եւեթ ի Հերովդէ՝ կապեալ ի շղթայս եւար ի բանդի. եւ ի ձեռն սեպհական հրեշտակի արձակեցաւ ի բանդէն, որ եւ եհան զշղթայսն ի նմանէ, զոր գտեալ Տեառնասէրսն աշակերտքն պահեցին. եւ ձեռաց ի ձեռս փոխադրելով Տեառնասիրեալ բերեալ եղեւ ի քաղաքն Հռոմ, եւ եդաւ ի տաճար սուրբ առաքելոյն Պետրոսի. եւ բազում բժշկութիւնք լինէին հիւանդաց ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ :]

Արացն ժ եւ Յունուարի ԺԷ . Տան է Անտոնի անապատականի, մեծի ճգնաւորին, զոր պրեաց սուրբն Աթանաս Ալեքսանդրա Հայրապետն :

Անտոն Եգիպտացի էր, մեծատուն եւ բրիստոնեայ ծնողաց զաւակ. եւ պէր աճենաւին ուսանել՝ ոչ կամեցաւ : Եւ յորժամ ծնողքն վախճանեցան՝ մնաց քոյր մի Անտոնի : Եւ ինքն էր ամաց տասն եւ ութից : Եւ յաւուր միում բաւ եկեղեցւոջն պրանա աւետարանին որ ասէր. Եթէ կամիցիս կատարեալ լինել, վաճառեա զինչս քո

10 *Տան է, ... ճգնաւորին*] Վարք եւ Տանիկաս մեծ Հօրն ամենայն Հայոց, Լուսաւորչի եւ մեծ ճգնաւորին եւ անապատականին Անտոնի B || 11 *պրեաց*] գոբանշելի վարս նորա *add.* B || 12 *մեծատուն*] *մեծահատուն* B.

En ce jour, fête et vénération des précieuses chaînes de l'apôtre Pierre.

* B p. 31 a. [B * Fête des précieuses chaînes de l'apôtre Pierre.

Le chef des apôtres et la pierre de l'église, le divin Pierre, lorsqu'il prêchait la vérité de la foi du Christ, fut arrêté par Hérode (*Herodes*) et jeté en prison chargé de chaînes. Il fut délivré de la prison par un ange qui lui apparut et lui ôta les chaînes. Les disciples fidèles, ayant trouvé ces (chaînes), les conservèrent, et, de mains en mains, elles furent transmises par les fidèles jusqu'à ce qu'elles fussent apportées à Rome et déposées dans le temple du saint apôtre Pierre. Nombre de guérisons eurent lieu sur les malades pour la gloire du Christ, notre Dieu.]

10 ARATZ, **17 Janvier**.

Fête d'Antoine (*Antoni*) l'anachorète et grand ascète; vie écrite par saint Athanase (*Athanas*), patriarche d'Alexandrie.

Le grand Antoine (*Antonios*) était égyptien, fils de parents riches et chrétiens. Il ne voulut jamais apprendre les lettres. Lorsque ses parents moururent, il restait une sœur à Antoine. Il avait à ce moment dix-huit ans. Un jour, ayant entendu à l'église les paroles de l'évangile : *Si tu veux être parfait*,

եւ առէր զպատասպ : Եւ առժամայն վաճառեաց զինչս իւր բաշխեաց զպատասպ, եւ զքոյրն եւս ի կուսանաց վանս : Եւ էր մերձ ծերունի մի նախանձեցաւ * ընդ վարս * A fol. 159 r° a.
նորա եւ ձգնէր առանձինն :

Եւ չար դեւքն չոյժ ի նեղութիւն արկանէին զնա, եւ զիաւիկութիւն կենացս յիշեցուցանէին, եւ ի միտս իւր ընկենուին զմարմնաշարժուն ցանկութեան, եւ ոչ կարացին խախտել զերանելին : Կերակուր էր նորա հաց եւ ազ ի մուտս արեգականն, այլ եւ յետ երկուց եւ երից եւ չորից աւուրց ճաշակէր. եւ պատանեկն էր անկողին նորա ի վերայ գետնոյ :

Երթեալ եմուտ յանապատ գերեզման, եւ անդ գաղտնի իւր կատարէր. եւ ժողովեցան գեւք եւ այնչափ չարաւածովք վիրաւորեցին զնա մինչեւ անխօս լինել եւ կիսամահ թողեալ զնացին : Եւ երթեալ ազատաւորն իւր երարձ յետս եւ տարաւ ի գետն, եւ անդ անկեալ կայր մինչեւ ականիկ մի ոչգացաւ, եւ յարուցեալ գնաց գարձեալ ի գերեզմանն : Եւ ազագակէր մեծաձայն. Եաեմ ես Անտոն ոչ երկնչիմ ի ձէնջ, եւ ոչ վհերիմ ի հարուածոց : Եւ երթեալ սատանայի շարժեաց ուժգին զգերեզմանն, եւ եցոյց նմա բազում սողունս եւ գազանս զի զիմէին ի վերայ նորա. եւ Անտոն ազօթիւբ եւ նշանաւ խաչին անցոյտ առնէր զերեւմունս : Եւ չայեցեալ ի վեր տեսանէ զնեղուման

4 նեղութիւն] նեղատարութիւն B || 7 նորա] իւր B || 9 երթեալ եմուտ... չամենայն երկրի] եւ ճշմարտապէս ազօթիւբ եւ նշանաւ խաչին Քրիստոսի չարիացս ճանչեալ արկածից պիտաց՝ որ ուժգին ճարանչէին ընդ նա, խափանել զարարս գնացս նորա որ առ Աստուած : B.

va, vends tes biens et donne-les aux pauvres[1], il vendit aussitôt ses biens et distribua (le prix) aux pauvres. Il fit entrer sa sœur dans un couvent de vierges. Il y avait près de là un vieillard; (Antoine) envia * sa conduite et * A fol. 159 r° a.
se mit à se mortifier.

Or les méchants démons le jetaient dans de grandes tribulations, ils lui rappelaient les délices de la vie, et réveillaient en son esprit le prurit des passions, mais ils ne purent ébranler le bienheureux. Toute sa nourriture consistait en pain et sel au coucher du soleil, encore n'était-ce que tous les deux ou trois ou quatre jours qu'il en prenait; son lit était une natte étendue sur le sol.

Étant allé, il entra dans un tombeau vide et se mit à y accomplir ses prières. Les démons s'assemblèrent et le blessèrent par leurs coups à tel point qu'il perdit l'usage de la parole; puis, l'ayant laissé à demi mort, ils s'en allèrent. Son domestique, étant venu, le chargea sur ses épaules et l'emmena au village; il y resta étendu, jusqu'à ce qu'il fût un peu rétabli, puis se leva et partit de nouveau vers le tombeau. Or il criait à haute voix : « Je vous dis, moi Antoine (*Anton*), que je n'ai pas peur de vous et ne crains pas les coups. » Le démon, étant venu, secoua fortement le tombeau, lui fit apparaître de nombreux reptiles et bêtes sauvages qui se jetèrent sur lui, mais

1. Matth., XIX, 21.

բացեալ և ճառագայթ լուսափայլեաց ի վերայ նորա, և առժամայն թեթևացան ի ի նմանէ ցաւք վէրացն, և ասէ, արտասուալից բարբառով. Տէր, ո՞ր էիր մինչեւ
* A fol. 159 r° b. գայժմ, և * ընդէր ցառաջնումն ոչ երեեցար և բարձեր զինէն զցաւս : Զայն եղեւ առ նա և ասէ. Ով Անտոնի, առաւ էի և կամէի տեսանել զքաջամարտիսն քո. արդ զի տեսանես յաղթեցեր և ոչ յաղթեաց, եկից քեզ Տանապազ օգնական և զարարից զքեզ անուանի ամենայն երկրի :

Եւ էր երանելին յոգեմամ ամաց երեսուն և հնգից, և ի մեւմ աւուր մինչդեռ երթեալ տանապատն եղոյց առաւանայ ակաւառակ ասկի անկեալ ի վեմանի, և ամենեքեան ոչ նայեցան, ասէ. Յանապատի ակաւառակ ուստի՞ էգէ. և յառաջ երթեալ եառնս գանձ հնգեալ չերկրի և զարձեալ ընդ առաւեր էանց :

Եւ երթեալ ի վանս մի անապատին, զարկեալ ի խուց մի ժամանակս բազումս. և զի երթելոյն տեսանել զԱնտոն՝ լսէին ձայն որպէս թէ վիճէին ընդ միմեանս, և չոհի բնաւք գառնային. և զարձեալ չգոժամ մտանէին առ նա՝ տեսանէին զնա միայն ի լուսինան խաղալ, ուստչանէր զնոսա և զառաւիրէր ամենեցուն չերկինչել ի գիւական հնարից : Եւ բազումք նորա վարդապետութենամբն հրաժարեցին յոյժ կենցաղոյս, և առին զխաչս իւրեանց և գնացին կրօնիւք զկնի Քրիստոսի. և շինեցին վանորայս

8 *յանապատն*] *ընդ անապատն* B — *եղոյց*] *երեեցոյց* B || 12-14 *լսէին ձայն… խաղալ*] *om.* B.

Antoine fit disparaître ces apparitions par ses prières et le signe de la croix. Puis, ayant levé les yeux, il aperçut le plafond entr'ouvert et un rayon lumineux brilla sur lui; au même instant les douleurs de ses blessures diminuèrent et il s'écria avec des larmes aux yeux : « Seigneur, où étais-tu
* A fol. 159 r° b. jusqu'à présent, pourquoi * ne m'es-tu pas apparu la première fois pour atténuer mes douleurs? » Une voix se fit entendre à lui qui dit : « O Antoine (*Antonie*), j'étais ici, mais j'ai voulu voir ton courage, et comme tu as vaincu maintenant et n'as pas été vaincu, je serai continuellement ton aide et je te rendrai célèbre sur toute la terre. »

Le bienheureux avait alors trente-cinq ans. Un jour qu'il se rendait au désert, le démon lui fit voir un plateau d'or tombé à terre. Il n'y regarda même pas, et dit : « D'où vient ce plateau ici au désert? » Étant allé plus loin, il aperçut des pièces de monnaie dispersées par terre, il passa à côté comme une ombre.

S'étant rendu dans un couvent du désert, il se cloîtra dans une cellule pendant de longs jours, et ceux qui allaient pour voir Antoine (*Anton*), entendaient des voix qui discutaient entre elles, et, pris de peur, s'en retournaient, puis étant revenus, lorsqu'ils entraient chez lui, ils le trouvaient seul et calme dans le silence, et il leur enseignait et leur recommandait à tous de ne pas craindre les ruses du démon. Beaucoup, à cause de son enseignement, abandonnèrent cette vie, prirent leur croix et suivirent religieusement

յանապատին, եւ ամենեքեան սրտիւ ի Տայր եւ յառաջնորդ երթային առ Անտոն եւ առնուին ի նմանէ պատուէրս :

Եւ եղեւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ հալածանին ի Մաքսիմեանոսէ, պատուիրէին * եւ զքրիստոնեայս տանիցին կապանօք յԱղեկսանդրիա քաղաքի : Եւ երթայր Անտոն ի * A fol. 159 v° a. 5 խցէն, գնաց տեսանել վիրապեալ խոստովանող վկայսն Քրիստոսի. եւ ծառանէր ի բանտս տալոյր նոցա, եւ քաջալերէր զնոսա հաստատուն կալ ի հաւատս եւ սրբախոհեմութեամբ մարտիրոսանալ : Եւ հրամայեաց պատուիրն մի երեւեցեալ ի քաղաքին : Իսկ Անտոնիոս լուայ զպարտիսոնն իւր եւ ընդ առաւօտն երթեալ եկաց առաջի պատուիրին. եւ նա ամենեցուն ոչ հայեցաւ ի նա, մի ոչ էր հրաման յԱստուծոյ 10 մարտիրոսանալ Անտոնի : Թէպէտ եւ ինքն իսկ պահն յայտնէր կատարածին, եթող զնա Աստուած տեսլեամբ, որ սորվէր եւ կարգաւորէր վկայսն կրօնաւորութեան վարուց :

Եւ գարձաւ անդրէն ի վանսն, եւ բժշկէր գամենայն հիւանդս, եւ գախտաւորսն եւ գայլասերս : Եւ մի քաղցր երթայր առ նա եւ ձանձրացուցանէին, խորհեցաւ գնալ ի լեառն Թեբայիդ. եւ ձայն եղեւ յերկնից առ նա եւ ասէ. Թէ եւ ի Թեբայիդ 15 երթաս առաւել ձանձրութիւն գայցես, այլ եթէ կամիս ի լուսիանն կալ, տամիկդ անցանեն երթիցէր վկին նոցա եւ ճանա ի ներքսագոյն անապատն :

Եւ յարուցեալ գնաց գվկին նոցա գերթս ածու եւ գերթս դիշերս, եկաց ի լեառն եւ

14 եւ ձայն . . . ասէ] եւ ոտկեցաւ նմա ի տեսանել B || 15 երթաս առաւել] երթիցէ առաւելագոյն B — գայցես] գայէ B || 16 երթիցէր] երթիցէ B — ճանա] ճացի B.

le Christ, construisirent des couvents dans le désert et allaient à Antoine comme à leur père et à leur supérieur pour en recevoir des conseils.

En ces jours-là, il y eut une persécution du juge Maximien, et on amenait * les chrétiens chargés de fers à la ville d'Alexandrie (*Alekhsandria*). Antoine * A fol. 159 v° a. quitta sa cellule pour aller voir les confesseurs enchaînés, martyrs du Christ; il s'introduisait dans les prisons, leur rendait service et les encourageait à demeurer fermes dans la foi et accepter le martyre avec joie. Le juge donna l'ordre à ce qu'aucun moine n'apparût à la ville. Antoine (*Antonios*) lava sa tunique et le lendemain matin alla au-devant du juge, mais celui-ci ne le regarda aucunement, car Dieu n'avait pas ordonné le martyre d'Antoine; et bien que celui-ci se fît voir aux idolâtres, Dieu le laissa sur terre pour diriger et organiser l'ordre de la vie monacale.

Il retourna donc aux couvents, et y guérit tous les malades, les infirmes et les possédés. Mais comme beaucoup allaient le voir et le dérangeaient, il songea à se rendre au mont Thébaïde (*Tebayid*), une voix du ciel se fit entendre qui lui dit : « Même si tu allais dans la Thébaïde tu y trouverais plus de dérangement, mais si tu veux te tenir dans le silence, voilà que des sarrasins (*Tağikh*) passent; marche à leur suite et entre dans le désert plus intérieur.

Il se leva, les suivit pendant trois jours et trois nuits, et arriva à une

եպիս ջուր և արմաւենիս բնակեցաւ անդ, և ցաճեաց ցորեան և արար հաց վասն երթևեկելոցն առ նա :

* A fol. 159 v° b. Եւ առաւուածային * նախագիտութեամբն պիտէր Անտոն զոր ինչ Տաճկաբնակ էր լինել : Ետես և զհոգի սրբոյն Ամմոնի անապատական ծերոյն զի ելանէր յերկինս : Եւ յաւուր միոջ մինչդեռ զինն ժամու ասելին կատարէր , յափշտակեցաւ միտք իւր պահս ինչ, զի վերացոյց զԱնտոն ցանդս, և խաւարային սեւազոյն արք արգելուին և չտային ինչ ելանել ի վեր . և յաւուր այն որ Տանէր զԱնտոն ի վեր ընդդիմանայր և մատանչէր ընդ խաւարակիսն : Եւ նոքա ասէին . Ցոյց մեզ զոր գործ ի սպասելիսն ես պարծան : Ասէ, յաւուր այն ևիս . Չսպասելեան մեզան Անտոնի Աստուած ջնջեաց . այլ ի կրճատութենէն ես աչինչ մեզ տեսի ի սա, և ևիս զիտէք զսուբ՝ ասացէք : Եւ սեաւքն ամօթալից լեալ անկան յերկիր . և նոքա անխոտան ելին յերկինս : Եւ գարձան միտք իւր առ ինքն, և էր նոյն Անտոն :

Եւ ևեպ նովի աւուրս ինչ ևս ասէ. Սպասեցարուք զգուշութեամբ ընդ իշխանութիւնս անեւութիւն : Տեսանէի ի գարմացանն իմում՝ այր մի երկայն, չափաւորապէս, ոչխար և չտանէր պատեան չորս . սեաւանէի բազումս խուժանս զի վերանային . և նա՝ գոմանս չարիանէր ձեռօքն և յերկիր ընկենոյր, և սրսխանայր ընդ անկումն նոցա : Եւ այլք վերամիչք լինէին, և անխոտան ճանանէին յերկինս .

14 իշխանութիւնս] և ընդ պետութիւնս *add.* B.

montagne où il trouva de l'eau et des palmiers ; il y habita, y sema du blé et en fit du pain pour ceux qui viendraient le voir.

* A fol. 159 v° b. Par la prescience * divine, Antoine connaissait tout ce qui devait arriver. Il aperçut aussi l'âme de saint Ammon, le vieil anachorète, qui montait au ciel. Un jour, pendant qu'il célébrait les offices de la neuvième heure, l'esprit d'Antoine fut ravi comme si quelqu'un le soulevait aux nues, tandis que des hommes de ténèbres, au teint noir, le retenaient et ne lui permettaient pas de monter. L'homme lumineux qui élevait Antoine dans les hauteurs luttait et bataillait avec les visages noirs, qui lui disaient : « Montre-nous ses œuvres de jeunesse. » L'homme lumineux répondait : « Dieu a absous les péchés de jeunesse d'Antoine, mais depuis qu'il s'est fait religieux je ne lui connais aucun péché, et si vous en connaissez, dites-le. » Les (hommes) noirs, remplis de honte, tombèrent à terre, tandis que (l'ange et Antoine) montaient sans encombre au ciel. Son esprit revint à lui, et c'était le même Antoine.

Il resta à jeun quelques jours et dit : « Prions, frères, pour que nous passions sans dommage à travers les puissances invisibles. J'ai vu, dans mon ravissement, un homme de haute stature, de mauvaise mine, terrible, dont la tête atteignait les airs. Je voyais aussi beaucoup d'hommes qui s'élevaient en volant, or celui-là frappait certains de ses mains, et les jetait à terre, et il se réjouissait de leur chute. Mais d'autres volaient haut et, sans

եւ նա կրճտէր * զառամնա իւր վասն նոցա : Եւ ձայն եղեւ առ իս եւ ասէ : Իմանա՞ս զոր տեսանես Անտոնիէ : Եւ բացան իմաստք սրտիս, եւ գիտացի զի էին նոքա հոգիք մարդկան, եւ երկայն այն՝ առաքեալ, եւ գՀոգիս մեղաւորաց ընկղմէր յանդունդս. իսկ արդարոցն վերանիւքը լինէին եւ անխափան ճառագիթն չերկինս : * A fol. 160 r° a.

Յաւուրան յայնմիկ պարձեալ եղեւ Համարձակութիւն արիանոսացն. եւ բազումք յուղղափառաց եպիսկոպոսացն ապաչեցին զԱնտոն, եւ իջեալ ի լեռնէն գնաց Եգիպտոնդրիա, եւ նզովեաց զԱրիոսի հերձուածն : Եւ պատուիրէր եւ ուսուցանէր ժողովրդեանն ի բաց կալ յարիոսական հաղորդութիւնէն, զի չեմին հերձուած է, եւ յառաջընթաց նեղիչն. զի որք զԱրդին Քառուծոյ առկծուած բարդեն եւ նոքա պատկծուածս պաշտեն. այլ արդին Քառուծոյ ճշմարիտ արարիչ Հօր եւ Հոգւոյ է :

Գնացին եւ հեթանոսք առ Անտոն եւ հարցանէին բան ինչ : Եւ նա ասէ. Եթէ, ես առ ձեզ գայի, արժան էր ինձ նախանձել ընդ ձեզ, ապա եթէ գուք առ ձեզ նկիք նախանձեցարուք ընդ բարին եւ լերուք իբրեւ զիս բրիստոնեայ :

Եւ այլք ոմանք ցիմաստոց գնացին առ Անտոն եւ ասեն. Արդէն կարես ծիծաղ կեալ յանբնակ անապատիս առանց պրոց : Ետուր գնոսա Անտոն. Ասացէք ինձ եթէ,

9 զԱրդին] եւ զԲանն *add.* B || 12 նկիք] գայք B || 13 լերուք] լինիջիք B.

encombre, entraient au ciel, alors il grinçait des dents * à cause d'eux. Or, une voix se fit entendre à moi et dit : Antoine (*Antonie*), comprends-tu ce que tu vois? L'intelligence de mon cœur s'épanouit, et je reconnus que c'étaient les âmes des hommes; et que l'homme de haute stature était le démon, qui rejetait dans les abîmes les âmes des pécheurs; quant aux âmes des justes, elles volaient en haut et arrivaient au ciel sans encombre. » * A fol. 160 r° a.

En ces jours-là, il y eut un retour d'audace des Ariens, et beaucoup d'évêques orthodoxes prièrent Antoine; étant descendu de la montagne, il se rendit à Alexandrie et anathématisa l'hérésie d'Arius. Il recommanda et enseigna à la population de se tenir à l'écart de la communion arienne, parce que c'était la dernière hérésie et le précurseur de l'antéchrist, car ceux qui prêchent que le Fils de Dieu est une créature, ont le culte des créatures, tandis que le Fils de Dieu est coéternel avec le Père et l'Esprit.

Les païens aussi se rendirent auprès d'Antoine et lui posèrent des questions. Il leur répondit : « Si j'étais venu à vous, j'aurais pu être envieux de vous, mais, puisque c'est vous qui êtes venus à nous, enviez le bien et devenez chrétiens comme moi. »

Certains autres, d'entre les sages, allèrent trouver Antoine et lui dirent : « Comment peux-tu vivre seul dans ce désert inhabité, sans livres? » Antoine leur demanda : « Dites-moi quel est le meilleur soutien de l'homme, le livre

* A fol. 160 r° b. որ բաւ պատճառք են մարդկան, զիր եթէ միայք : Ասէն * նոցա. Միայն : Եւ նա ասէ. Ապա ազգամարդոյն պետք ոչ են :

Եւ երթեալ_ ոմանք կրօնաւորք լերկրէն Տարսանէից եկէք. Զինչ աւելի ձգնութիւն անիք դուք որ ի լերինս եւ յանապատս բնակեալ_ էք քան զմեզ_. զի զամենայն զոր ինչ դուք առնէք եւ մեք առնեմք, պահօք եւ ագռիւք, աղօթիւք եւ անքնութիւնք : Ասէ, Անտոն. Մեք չնորհօքն Աստուծոյ պահեմք զմիտս մեր : Եւ նոքա անկեալ_ ցոտս նոցա խնդրեին թողութիւն եւ ասէին. Մեք զայդ ոչ կարեմք առնել_ :

Գրեին թագաւորքն առ Անտոն, Անձն Կոստանդիանոս եւ որդիքն իւր Կոստաս եւ Կոստանդիոս, եւ խնդրէին զաղօթս նորա, եւ զի երթիցէ առ նոսա : Ասէ ցաշակերտան իւր. Եթէ երթամ, լինիմ ասէր Անտոն, եւ եթէ չերթամ իցեմ սրբեալ Անտոն : Վայ մարդոյն որոյ անուանն մեծ է քան զգործն : Եւ Անտոն հրամանաւ ամենեցուն անապատաւորացն գրեր պատասխանի եկէ. Ամենայն ագռիւք իմ եկեսցեն առ քեզ_, բայց զոր իմ ոչ մտցեն :

Եւ ի միում աւուր սեռաւն, յանուրջս երանելին Անտոն զի ջորիք մտանէին ի խորանս եկեղեցւոյն, եւ աքցառելով կործանէին զսուրբ սեղանն : Եւ յարուցեալ_ եցոյց պառնապէս եւ ասէ. Դարձեալ_ եւս արիւամարք չարածեցին զուղղափառս եւ կոչգեն զեկեղեցիս արիանոցն :

12 քեզ] զեզ B. 15 աքցառելով]աքսորելով B || 17 զեկեղեցիս] որպէս եւ եգեւ խակ. յետ մաշտանն Անտոնի՝ կարգ զեկեղեցիս *add.* B.

* A fol. 160 r° b. on l'esprit? » Ils répondirent * : « L'esprit. » Il leur dit : « Dans ce cas, les esprits sains n'ont pas besoin de livres. »

Quelques religieux du pays allèrent le trouver et lui demandèrent : « Quel ascétisme avez-vous de plus que nous, vous qui vivez dans les montagnes et les déserts? Car tout ce que vous pratiquez, nous le pratiquons aussi, jeûnes, prières, veillées et détachement. » Antoine leur répondit : « Nous, nous conservons notre esprit par la grâce de Dieu. » Alors ils se jetèrent à ses pieds, demandèrent pardon, et dirent : « Cela, nous ne pouvons pas le faire. »

Les empereurs, le grand Constantin (*Kostandianos*) et ses fils Constant (*Kostas*) et Constance (*Kostandios*) écrivirent à Antoine, demandant ses prières et l'invitant à venir auprès d'eux. Il dit à ses disciples : « Si j'y vais, je deviens le seigneur Antoine, et si je n'y vais point, je reste le moine Antoine. Malheur à l'homme dont la renommée est plus grande que son œuvre. » Aussi Antoine, par ordre de tous les anachorètes, écrivit cette réponse : « Toutes mes prières iront à toi, mais mes pieds n'y iront point. »

Un jour le bienheureux Antoine vit en songe que des mulets pénétraient dans les chapelles de l'église et renversaient, par des ruades, le saint autel. Il se réveilla, pleura amèrement, et dit : « De nouveau, les Ariens persécuteront encore les orthodoxes; les Ariens s'empareront des églises. »

Եւ յորժամ եղեւ Անտոն տարիք եւ տիպիկ ամաց, ժողովեաց զամենայն եղբարսն եւ ասէ. Մերձեալ է որ վախճանիմ իմոյ, եւ * ճանեալ ի ներքսագոյն անապատն, * A fol. 160 v° a.
պատուիրեաց աշակերտացն վի թաղեցեն զմարմին նորա զաղտ յանգոյշ անգոյ, վի մի ոք գիտասցէ: Եւ զմին ճաշկեղէն զարկեցան Աթանասի Եպիսկ-
5 ասնդրու Տայրապետին. եւ զայրեցան զոր Աթանաս առեալ էր նմա եւ զմիւս ոչ ճաշկեղէնն եւ զարմաւենի զկեան զոր ունէր ի սրբոյն Պաւղոս, Թեբացւոյն եմոյ աշակերտացն իւրոց. եւ առեալ ոչխոյն առանգաց գիտին իւր առ Աստուած Յունուարի ԻԷ. եւ յանմահական կեանան փոխեցաւ: Եւ սրպէս տրամայեաց այնպէս թաղեցին զառաջ ճարմին նորա: Եւ երթեալ առ Աթանասիոս ապաշկին գնաց, եւ
10 պրեաց զառաւուածաշունչ վարս նորա, զոր եմոյ սրինակ ամենայն կրօնաւորաց եւ անապատաւորաց առաջն Անտոնիոս:

Յայսմ աւուր ասի է նախաւարքն Պրաւհամու, Աստակայ, Յակոբայ, Յովսեփայ, Մովսէսի, Ահարոնի, Յեսուայ եւ Սամուէլի:

Եւ այս են ամք աւուրց կենացն Պրաւհամու զոր եկեալ տարիք եօթանասուն եւ
15 տինգ ամ, եւ պակասեալ Պրաւհամու ճնեալ ի բարիոք ծերութեան * ախտացեալ եւ * A fol. 160 v° b.
ի աւուրսն, եւ յաւելեալ առ ժողովուրդ իւր: Եւ թաղեցին գնա Իսահակ եւ Իսմայէլ

8 Յունուարի ԻԷ] եւ Պաչի ժ *add.* B — փոխեցաւ] Տանգնաւ B ‖ 10 վարս նորա] վարս սրբոյն Անտոնի B — սրինակ *om.* B ‖ 11 աւուրսն Անտոնիոս] շահ եւ օգուտ B ‖ 12 ասի] յիշատակ B ‖ 13 Մովսէսի... Սամուէլի *om.* B ‖ 14 աւուրց *om.* B.

Lorsque Antoine eût atteint cent cinq ans, il rassembla tous les frères et leur dit : « Le jour de ma mort est arrivé. » Et, * se dirigeant dans l'intérieur * A fol. 160 v° a.
du désert, il recommanda à ses disciples d'enterrer secrètement son corps, dans un endroit inconnu, pour que personne ne le sût. Il ordonna de donner une de ses tuniques en peau à Athanase, le patriarche d'Alexandrie. Quant à la tunique qu'Athanase lui avait donnée, ainsi que l'autre tunique et le vêtement de palmiers qu'il tenait de saint Paul de Thébaïde, il les laissa à ses disciples, et leur ayant donné le salut, il rendit son âme à Dieu, le 17 Janvier, et fut transporté dans la vie immortelle. On inhuma son saint corps ainsi qu'il avait ordonné. (Les disciples) se rendirent ensuite auprès d'Athanase et, sur leur prière, il écrivit la vie agréable à Dieu que saint Antoine légua comme exemple à tous les religieux et anachorètes du désert.

En ce jour, fête des premiers patriarches Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, Moïse, Aaron, Josué et Samuel.

Les années qu'Abraham vécut furent cent soixante-quinze ; il succomba et mourut d'une bonne vieillesse * très avancée, chargé de jours, puis il fut * A fol. 160 v° b.
réuni à son peuple. Isaac et Ismaël, ses fils, l'enterrèrent dans la double

գրվիք իւր յայրն անդ կրկնաւն, յագարակին Եփրոնի՝ որդւոյ Սահառայ Քետացւոյ, որ է յանդիման Մամբրէի, ագարակն եւ այրն զոր առաքան Աբրահամ յորդւոցն Քետայ. անդ թաղեցին զԱբրահամ եւ զՍառա կին նորա :

Եւ եղեւ յետ մահուանն Աբրահամու օրհնեաց Աստուած զԻսահակ զորդի նորա. եւ բնակեցաւ Իսահակ առ ջրհորովն տեսլեանն. անդ թաղեցին զԻսահակ եւ զՌեբեկայ կին նորա : Եւ անդ թաղեցին զԼիա ի առաքանէն ագարակին եւ այրին որ է ի նմա առ ի տոհմէն Քետայ :

Եւ զադարեալ Յակոբ ի պատուիրելոյ որդւոց իւրոց. եւ առեալ զոտս իւր անկաւն ի մահիճան պառկանալոյ եւ ցանելոյ առ ժողովուրդ իւր : Եւ անկեալ Յովսէփ ի վերայ երեսաց հօր իւրոյ կլայ եւ համբուրեաց զնա : Եւ հրամայեաց Յովսէփ մատուցեալ իւրոց պիտակաւորաց պատել զհայր իւր. եւ լցան նորա աւուրք քառասան, եւ տարան զնա որդիք իւր յերկիրն Քանանացւոց, եւ թաղեցին զնա անդ :

Եւ խօսեցաւ Յովսէփ ընդ եղբարս իւր եւ ասէ. Ես ահաւասիկ մեռանիմ, այցելութիւնս այց արասցէ, ձեզ Աստուած եւ տանիցէ յերկրէս յայսմանէ յերկիրն զոր երդուաւ
* A fol. 161 r° a. *տալ Տարցն ձերոց Աբրահամու Սահակայ եւ Յակոբայ : * Երդմնեցոյց Յովսէփ զեղբարսն իւր զորդիսն Իսրայէլի եւ ասէ. Յայցելութիւնն յորժամ այց արասցէ ձեզ Աստուած՝ հանջիք եւ զիմ ակերս ատոսկ ընդ ձեզ : Եւ վախճանեցաւ Յովսէփ ամաց հարիւր եւ տասանց, եւ թաղեցին զնա ի Եգիպտոս :*

grotte, dans le champ d'Ephron, fils de Séor (*Saharay*) le Hétéen (*Khetatsuoy*), en face de Mambré, le champ et la grotte ayant été acquis par Abraham aux fils de Heth (*Khetay*). C'est là qu'on enterra Abraham et sa femme Sara.

Et il arriva qu'après la mort d'Abraham, Dieu bénit Isaac son fils. Isaac établit sa résidence près du puits de la vision. Là[1], on enterra Isaac et Rébecca sa femme. Là aussi, on enterra Lia, dans la propriété, le champ et la grotte qui s'y trouve, acquis aux fils de Heth.

Jacob, ayant terminé ses recommandations à ses enfants, rentra ses pieds dans la couchette et mourut; et il fut réuni à son peuple. Joseph, s'étant jeté sur le visage de son père, pleura et l'embrassa; et Joseph ordonna à ses domestiques embaumeurs d'embaumer son père; puis lorsque les quarante jours furent accomplis, ses fils le transportèrent au pays des Cananéens, et l'enterrèrent là[1].

Joseph, s'adressant à ses frères, leur dit : « Voici que je vais mourir, Dieu vous visitera d'une visite et vous fera sortir de ce pays pour le pays qu'il avait
* A fol. 161 r° a. juré de donner à vos pères Abraham, Isaac et Jacob. » * Joseph fit jurer ses frères, les fils d'Israël, et leur dit : « Lorsque Dieu vous aura visités d'une visite, vous emporterez mes os d'ici avec vous. » Et Joseph mourut à l'âge de cent dix ans et on l'enterra en Égypte.

1. Dans la grotte d'Hébron.

Մովսէսի եւ Ահարոնի, Յեսուայ եւ Սամուելի պատմ է, յայլ տեղի վերնագրի տեսի :

[B * *Յայսմ աւուր յիշատակ է նշխարաց սրբոյն Անտոնի անապատականին, որ* * B p. 35 a.
մարմինն յայտնութեամբն Աստուծոյ գտաւ ի ժամանակն Յուստիանոսի կայսերի, եւ բերաւ Աղեքսանդրիա եւ եղաւ ի եկեղեցւոջ սրբոյն Յովհաննու :]

Երեցի ԺԲ եւ Յունուարի ԺԱ : Յիշատակ է երանելի եւ փառաւորեալ Հայրապետացն Աղեքսանդրու Աթանասի եւ Կիւրղի :

Աստուածազգեալ եւ ճեմ վարդապետքն եկեղեցւոյն Քրիստոսի եւ սիւն հաստատութեան ուղղափառ հաւատոյ, Աթանասիոս եւ Կիւրղոս, փայլեցին իբրեւ զարեգակն եւ զառաւօտ եկեղեցեաց տարածեցին :

Սուրբն Աթանասիոս մինչդեռ պատանեակն էր՝ խաղայր ընդ այլ մանկտիսն, եւ լինէր ինքն եպիսկոպոս, եւ ձեռնադրէր զմանկտիսն քահանայս եւ սարկաւագունս, եւ ծկրատէր զոմանս, որ էր տառաջատեսակ խորհուրդ քահանայապետութեանն :

Եւ էր ի ժամանակս մեծին Կոստանդիանոսի, եւ էր սարկաւագ երանելոյն Աղեքսանդրի Հայրապետին : Եւ ի հինիսն տառաջին ժողովն գնաց եւ առ գինի

1 *Մովսէսի ... ասեն om.* B || 5 *Յիշատակ*] *Տօն* B — *երանելի եւ փառաւորեալ*] *առաքս* B || 11 *մինչդեռ*] *փոքր add.* B 15 *եւ էր om.* B 16 *Աղեքսանդրի*] *Աղեքսանդրու Հայրապետին add.* B.

Quant à Moïse, Aaron, Josué et Samuel, il en est écrit ailleurs, au jour de leur fête.

[B * En ce jour, commémoration des reliques de saint Antoine l'anachorète, dont le corps, par révélation de Dieu, fut découvert aux jours de l'empereur Justinien (*Youstianosi*), transporté à Alexandrie et déposé dans l'église de saint Jean.] * B p. 35 a.

11 ARATZ, **18 janvier.**

Commémoration des bienheureux et glorieux patriarches d'Alexandrie, Athanase et Cyrille.

Les grands docteurs de l'église du Christ, revêtus de Dieu, piliers de soutien de la foi orthodoxe, Athanase et Cyrille, brillèrent comme le soleil et chassèrent les ombres des églises.

Saint Athanase (*Atanasios*), tandis qu'il était jeune, jouait avec d'autres petits enfants, et faisait l'évêque, il ordonnait ses petits compagnons prêtres ou diacres et il baptisait les nourrissons, ce qui était un présage de son patriarcat.

Il vivait aux jours du grand Constantin, et était diacre du bienheureux patriarche Alexandre (*Alekhsandri*). Il se rendit au premier concile de Nicée à

Տայրապետին Իւրոյ, եւ բազում բաջութիւնս կացոյց ընդդէմ Արիոսի, բայց ի թիւս սուրբ Տարսի աչ համարեցաւ : Եւ յետ վախճանին Ակեկսանդրեայ ձեռնադրեցին յաթոռ նորա զԱթանաս[ի]ոս :

* A fol. 161 r° b. * Եւ զկնի մեծին Կոստանդիանոսի թագաւորեաց որդին ՝ իւր Կոստանդիոս, եւ նա Արիոսի հերձուածովն, եւ զմիածնայն մխանդակահին հալածէր. աքսորեաց եւ զԱթանասիոս յայլեւայլ անկս փոփոխելով : Եւ զքառասուն եւ երիս ամ ի զաւառէ ի զաւառս փոխոսական լեալ՝ ձգնեցաւ վասն ուղղափառ հաւատոյ ընդդէմ արիոսականաց եւ ամենայն հերձուածողաց, եւ կիրս առ մեզ՝ միշտահաւ յաւիտենական, եւ փոխեցաւ ի հանգիստն անմահականց Յունուարի ԺԸ :

Իսկ սուրբն Կիւրղոս էր ի ժամանակս Փոքր Թէոդոսի բարեպաշտ արքային . եպիսկոպոսի էր Քէսարիոյ Ակեկսանդրու հայրապետին որ զՅովհաննէս Ոսկեբերանն՝ տապարեալ ի նեստորեան հերձուածն՝ ընկէց յաթոռոյն եւ աքսորեաց : Եւ յետ մահուանն Քէսարիոյ Ակեկսանդրու հայրապետին նստաւ յաթոռ հայրապետութեան սուրբն Կիւրեղ . եւ մեծաւ ջանիւ յաւուրսն Ժողովոյ Եփեսոսի հակառակ եկաց ընդդէմ մարգարտահանին Նեստորի անաստուածին, եւ զՄարիամ մայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի հանգերձ սիրելի աստուածածնին բարեզկեցին :

5 աքսորեաց] որ եւ աքսորեաց գաւրն B || 7 ընդդէմ արիոսականաց ... Յունուարի ԺԸ] եւ հկաց մինչեւ ի թագաւորելն Յուլիանոսի ուրացողին եւ Վալենտիանոսի : Եւ գրեաց գիրս եւ կանոնս վարդապետականս վասն ուղղափառ հաւատոյ ընդդէմ արիոսացոցն եւ ամենայն հերձուածողացն. եւ եհաս մեզ միշտահաւ յաւիտենական, եւ բարի գաւանութեամբ փոխեցաւ ի հանգիստ յաւիտենից B || 10 սրբոյն] թագաւորին B || 13 Ակեկսանդրու հայրապետին *om.* B.

la suite de son patriarche et y déploya une grande vigueur contre Arius, bien qu'il ne fût pas compris dans le nombre des membres du synode. Après la mort d'Alexandre (*Alekhsandreay*), on saera à son siège Athanase.

* A fol. 161 r° b. Or, après le grand Constantin régna son fils * Constance (*Kostandios*), qui était de l'hérésie d'Arius et persécutait les partisans du Fils unique; il exila Athanase en le transférant de place en place. (Athanase), passager de province en province pendant quarante-deux ans, lutta pour la foi orthodoxe contre les Ariens et tous les hérétiques; et il nous a laissé un souvenir éternel. Il trépassa au repos des immortels le 18 Janvier.

Quant à saint Cyrille (*Kiurlos*), il vivait aux jours de Théodose le Jeune, le pieux empereur. Il était le neveu de Théophile, patriarche d'Alexandrie, qui, entraîné par l'impératrice Eudoxie, avait déposé de son siège Jean Chrysostome et l'avait exilé. Après la mort de Théophile le patriarche d'Alexandrie, saint Cyrille (*Kiurel*) siégea sur le trône patriarcal et déploya beaucoup d'efforts, au premier concile d'Éphèse, à combattre contre celui qui reconnaissait (seulement) l'homme en (Jésus-Christ), Nestorius, cette nullité impie, et, avec le synode, il proclama Marie, mère de Notre-Seigneur Jésus-Christ, vraie mère de Dieu.

Գրեաց եւ կանոնս ընդդէմ Նեստորի, մեկնեաց գՏէրն եւ գնոր ատտուածաշունչ պատուիրանս, զոր ունի եկեղեցի իրրեւ զպամբարս լուսաւորս. եւ այնպէս վայելեալ ուղղափառութեամբ ի մէջ Հայրապետաց՝ փոխեցաւ առ Աստուած Յունուարի ԺԸ։

* Արեգի ԺԲ եւ Յունուարի ԺԲ : Տան է Քէսպոյ մեծի թագաւորին : * A fol. 161 v° a.

Բարեպաշտ եւ մեծ թագաւորն Քէսպոս զօրավար էր Վալէսի ամբարիշտ թագաւորին Յունաց. եւ յորժամ տրակէց եղեւ Վալէս, Գրատիանոս թագաւորն Հռոմայ թագաւորեցոյց զնա ի Կոստանդինուպոլիս՝ բաժնին Վալէսի : Եւ էր նա քաջ եւ վանեաց զամենայն պատերազմունս բարբարոսաց :

Եւ ի հիւանդութիւն անկեալ՝ մկրտեցաւ յԱքեպատոսէ եպիսկոպոսէ ի Համազգութեան հաւատն. եւ առտուջացեալ եկն ի Կոստանդինուպոլիս : Եւ խրատուն Գրիգորի աստուածաբանի արար ժողով եպիսկոպոսաց վասն Մակեդոնի հոգեմարտին : Եւ ածեալ գՆերսէս Հայրապետն Հայոց ի կղզւոյն զոր արտաքսաց զնա Վալէս, եւ կացոյց զնա գլուխ ժողովոյն. եւ ազատեաց զեկեղեցի Աստուծոյ ի սիրկ ապականչին Արիոսի եւ Մակեդոնի՝ որ զբառասուն ամ կալեալ էին զեկեղեցիս :

3 Աստուած] Քրիստոս, կատարի ասն սոցա *add.* B — 4 Տան է] արքայն *add.* B — 6 Հրահեց] Տիեզ B || 9 յԱքեպատոսէ] յԱքիպոսէ B || 11 ժողով] Տարիւք եւ չիսան *add.* B — 13 գլուխ] ընդ գլխաւորս B — Աստուծոյ] Քրիստոսի B — ապականչին] Հերձուածոյ B — 14 զեկեղեցիս] զեկեղեցին Աստուծոյ B.

Il rédigea des canons contre Nestorius, commenta les Testaments inspirés de Dieu, ancien et nouveau, que l'église tient pour des phares lumineux. Ayant ainsi brillé par son orthodoxie parmi les patriarches, il trépassa à Dieu, le 18 Janvier.

* 12 ARATZ, **19 Janvier.** * A fol. 161 v° a

Fête du grand empereur Théodose.

Le pieux et grand empereur Théodose était général de l'impie empereur des Grecs Valens (*Valèsi*). Lorsque Valens mourut par les flammes, l'empereur de Rome Gratien le fit régner à Constantinople sur la part de Valens. Il était brave et repoussa toutes les attaques des barbares.

Étant tombé malade, il fut baptisé par l'évêque Achélaüs dans la foi à la consubstantialité, et s'étant rétabli, il vint à Constantinople. Sur le conseil de Grégoire le théologien, il convoqua un concile d'évêques au sujet de Macédonius, le pneumatomaque. Ayant fait venir Nersès, patriarche des Arméniens, de l'île où l'avait exilé Valens, il lui fit présider le concile; il délivra l'église de Dieu de la secte abominable d'Arius et de Macédonius qui tenaient les églises depuis quarante ans.

Եւ յորժամ ապանի գԳրատիանոս եւ գՎալենտիանոս կացոյց նա զերկուս որդիս իւր թագաւորս ի Կոստանդինուպոլիս, եւ ինքն գնաց ի Հռոմ պատերազմել ընդ բռնակալին Մաքսիմիանոսի, եւ յաղթեաց զօրութիւնմբ Աստուծոյ : Եւ ապա հիւանդացաւ, եւ կացոյց թագաւոր ի Կոստանդինուպոլիս զԱրկադիոս. եւ զՀոնորիոս կոչեաց առ ինքն ի Հռոմ, եւ կացոյց գնա անդ թագաւոր, եւ ինքն վախճանեցաւ ուղղափառութեամբ Յունուարի ԺԹ : Եւ էր առատիկ հնազանդ եկեղեցւոյ եւ օրինաց որոյ յիշատակն օրհնութեամբ եղիցի :

* A fol. 161 v° b.

* Յայսմ աւուր վկայութիւն Եփրասիայ կուսին :

Ի քաղաքին Նիկոմիդիայ էր բնակեալ երանելին Եփրասիա, եւ էր քրիստոնեայ եւ ի մեծ ազգէ, յաւուրս կռապաշտ թագաւորին Մաքսիմիանոսի : Կացուցին առաջի առանին եւ բռնադատէին զնա ուրանալ զՔրիստոս եւ պտիղ կուռց. եւ նա հաստատուն մտօք խոստովանեցաւ զՔրիստոս ճշմարիտ Աստուած. եւ հարին գաղախինն Քրիստոսի ուժգին եւ արկին ի բանդ : Եւ յետ աւուրց հանին ի բանտէն, եւ հարցանէին նմա. Պաշտես զկուռս : Եւ նա աւելապէս խոստովանեցաւ զՔրիստոս եւ անարգէր զոր ոչ հաւատային ի Քրիստոս :

Եւ ապա եաուն զաքրուհին ի զօրականն մի, զի տարցէ ի տուն իւր եւ պահակեցէ

3 բռնակալին] բռնաւորին B || 6 Յունուարի ԺԹ] եւ Պատի ԺԲ *add.* B || 8 վկայութիւն] սրբուհոյ *add.* B || 12 խոստովանեցաւ] խոստովանէր B || 14 խոստովանեցաւ] խոստովանէր B || 16 զաքրուհին] զաքրուհի վկայն B.

Lorsque Gratien et Valentinien (*Valentianos*) furent tués, il établit ses deux fils empereurs à Constantinople et se rendit lui-même à Rome pour livrer bataille au tyran Maximien, et il le vainquit par la puissance de Dieu. Puis, il tomba malade, établit Arcadius empereur à Constantinople; il fit venir Honorius auprès de lui, à Rome, où il l'établit empereur. Il mourut dans l'orthodoxie, le 19 Janvier. Il fut très obéissant à l'église et à ses lois, et son souvenir sera en bénédiction.

* A fol. 161 v° b.

* En ce jour, martyre de la vierge Euphrasie.

La bienheureuse Euphrasie (*Ephrasia*) vivait dans la ville de Nicomédie, étant chrétienne et de grande famille, aux jours de Maximien, l'empereur idolâtre. On la fit venir au tribunal et on voulait l'obliger à renier le Christ et à immoler aux idoles, mais elle confessa, avec fermeté d'esprit, le Christ vrai Dieu. On frappa brutalement la servante du Christ et on la jeta en prison. Quelques jours après, on la fit sortir de la prison et on lui demanda : « Adores-tu les idoles? » Elle confessa plus amplement le Christ et méprisa ceux qui ne croyaient pas au Christ.

On remit ensuite la sainte entre les mains d'un soldat pour qu'il la

ընդ նմա եւ պարձուցեալ ի կուռսն. եւ յերթալն Եփրասիա ապաչէր զԱստուած փրկիլ
ի փորձութենէն : Եւ յորժամ մտին ի սենեակն, ծագեաց շնորհն Աստուծոյ ի սիրտ
կուսին, եւ ասէ ցպօրականն. Մի ձեռնամուխ լիր եւ ասաց ընդ դեղ որ ելիս, դնես պատ
ճանճն քո՝ սուր ի ընդ ոչ գծէ : Եւ նորա հաւատացեալ նմա ասէ. Ծնար ինձ զոր ինչ
խոստացար : Ասէ Եփրասիա. Բեր ինձ սակաւիկ մի ձէթի, բեր եւ զսուրն քո ընդ ընդ,
եւ տեսցես զարմանալի գործս : Եւ նա գնաց ի բերել :

Եւ երանելին Հանեալ մազ մի ի պլոյոյ իւրմէ, եւ եդ ի պատանակն, եւ զօրականին
բերեալ գձէթին եւ զսուրն, եւ ասեալ Եփրասեայ սրկ գձէթին յամն իւր, եհան եւ
գմազն եւ խառնեցոյց ի ձէթին. եւ * ձերկացուցեալ զպարանոցն իւր պատեաց գնա * A fol. 162
մազովն այն, եւ ասէ ցայրն. Զոր ուժգին որչափ եւ ուժգ է հնար երկու ձեռամբդ, եւ r° a.
գիտասցես գի ոչ կարասցես սպանանել գիս, այլ ճանաւանդ կեցուցանես : Եւ խարեցաւ
այրն ի բանս նորա, եւ սրովն ուժգին զարկոյց, եւ անկաւ պուխ երանելի կնոջն յերկիր,
եւ լցաւ տունն արեամբ, եւ աւանդեաց հոգին իւր առ Աստուած ի ձեռս հրեշտակաց
Յունուարի ԺԹ :

Եւ այրն տեսեալ զոր ինչ արար կոյսն. սկսաւ ողալ եւ փետուել զմօրուսն, եւ
ասել լալով. Վայ ինձ թէ հրպէս խաբեցայ, եւ զայս գեղեցիկ եւ ճնճղուկի կուսանն

7 հանեալ] եհան զարտ B || 8 զսուրն] ի ձեռին *add.* B || 10 գնա մազովն այն] գմազն B || 13 առ Աստուած] անարատ B || 14 Յունուարի ԺԹ] եւ Արագ ԺԹ *add.* B || 15 գմօրսուսն] գներս պլոյն եւ գմօրուսն B || 16 զայս] զայնպիսի B.

conduisît à sa maison, la souillât et la convertît à ces idoles. Chemin faisant, Euphrasie pria Dieu de la délivrer de la tentation. Lorsqu'ils furent entrés dans la chambre, la grâce de Dieu éclaira le cœur de la vierge, qui dit au soldat : « Ne me touche pas et je te donnerai un remède que, lorsque tu l'auras appliqué sur ton corps, l'épée ne pourra rayer. » Ayant cru à sa parole, il lui dit : « Donne-moi ce que tu viens de me promettre. » Euphrasie lui répondit : « Apporte-moi un peu d'huile, et apporte en même temps ton épée avec toi, et tu verras quelque chose de merveilleux. » Et il alla prendre (cela).

La bienheureuse détacha un cheveu de sa tête et le mit dans sa poche. Lorsque le soldat eut apporté l'huile et l'épée, Euphrasie versa un peu d'huile dans le creux de sa main, sortit le cheveu et le trempa dans l'huile, puis * elle mit à nu son cou, l'entoura de ce cheveu, et dit à l'homme : « Main- * A fol. 162
tenant frappe de tes deux mains et de toutes tes forces, et tu verras que non r° a.
seulement tu ne me tueras pas, mais plutôt tu me feras vivre. » L'homme fut trompé par ces paroles et frappa vigoureusement de son épée, la tête de la bienheureuse femme roula à terre, et la maison fut remplie de sang. (Euphrasie) rendit son âme à Dieu entre les mains des anges, le 19 Janvier.

L'homme, voyant ce que la vierge lui avait fait faire, se mit à gémir et à s'arracher la barbe, et il dit en pleurant : « Malheureux que je suis de m'être

ազանի. զինչ պատասխանի տացէ թագաւորին : Եւ եթող զայր փախեաւ ի թագաւորէն զի մի զայն, եւ փոխանակ կնոջն սպանցեն զնա :

Յայսմ աւուր Թէոպոմպոս եպիսկոպոս Տրամանաւ Դիոկղետիանոսի արքային ցերիվարաց կոխան եղեւ եւ կատարեցաւ ի Քրիստոս : Եւ Թէոնաս որ երբեմն կախարդ էր եւ հաւատաց ի Քրիստոս եւ մկրտեցաւ, եւ ի նոյն կատարեցաւ ի Քրիստոս :

* B p. 38 a. [B * Յայսմ աւուր ճգնութիւն սրբոյն Մակարիոսի եգիպտացւոյն, եւ Մակարիոսի եգիպտացւոյն, եւ Մակարիոսի Հռոմէացւոյն, եւ Թէոփիլոսի, Սերսեայ եւ Իկինեայ եւ ընկերաց նոցա :

Ի սմին աւուր յիշատակ աւուր վկային Գերմանի որ ի Զմիւռնիա ի գազ գազանաց արկաւ ի ժամանակ Մարկոսի եւ Անտոնինոսի ամբարիշտ թագաւորացն :]

Արացի ԻԲ եւ Յունուարի Ե : Տան չորից պինդ նահատակացն Բասոսի, Եւսեբի, Եւտիքեայ եւ Բասիլիսի եւ այլոց որք ընդ նոսա կատարեցան :

* A fol. 162 r° b. Ընդ սոյն ժամանակս սեպհականք էին Դիոկղետիանոսի * կռապաշտ արքային, եւ սեպհականէր զայրն Թէոպոմպոս գեպիսկոպոսն զի

1 ի թագաւորէն] ի քաղաքէն B | 2 զայն] զայնն B || 3 աւուր] աւուրն *add.* B || 5 եւ ի նոյն] այլ B — ի Քրիստոս *om.* B. || 13 աւուր] վկայիս եւ նահատի *add.* B.

laissé tromper; j'ai tué cette belle et noble vierge; que répondrai-je à l'empereur? » Il s'enfuit secrètement loin de l'empereur, de crainte d'être pris et tué à la place de la femme.

En ce jour, l'évêque Théopompe, par ordre de l'empereur Dioclétien, fut foulé aux pieds des chevaux et mourut pour le Christ. Et Théonas, qui était auparavant sorcier, crut au Christ, se fit baptiser et fut martyrisé, le même jour, pour le Christ.

* B p. 38 a. [B * En ce jour, ascétisme de saint Macaire l'Égyptien, de Macaire l'égyptien[1], de Macaire le romain, de Théophile, Sersis, Icinius et leurs compagnons.

En ce jour, commémoration du saint martyr Germanicus (*Germani*), qui fut jeté dans la fosse aux fauves, à Smyrne, aux jours de Marc et Antonin, les empereurs impies.]

13 ARATZ, 20 Janvier.

Fête des quatre soldats Bassus, Eusèbe, Eutychius et Basilide (*Basilios*) et des autres qui furent martyrisés avec eux.

Ces saints martyrs étaient des grands princes de l'empereur impie Dioclé-

* A fol. 162 r° b. tien. * Ils étaient fort riches. Ayant été témoins des violentes tortures aux-

1. Il faut restituer sans doute « Macaire d'Alexandrie », comme *Syn. Cp.* Macaire de Rome est fêté au 23 octobre dans *Syn. Cp.*

չարչարէին ուժգին վասն Տաւասացն Բրիաոսի, եւ զարմանային ընդ համբերութիւնն. Տաւասացին եւ նոքա ի Քրիստոս :

Եւ յորժամ լուաւ թագաւորն զայսպիսեացս յոյժ եւ բարկութեամբ կոչեաց առաջի իւր, եւ ետուն ելիր. Չիա՞րդ իշխեցիք գայդ առնել : Եւ նոքա որպէս ի միոջէ բերանոյ խոստովանեցան զՔրիստոս, եւ լուծին զգօտիս իւրեանց առաջի թագաւորին : Եւ նա փորձելով ասէ ցնոսա. Եթէ, կատարեալ քրիստոնեայք էք բերէք ինձ զգանձս ձեր : Եւ նոքա երթեալ ի տունս իւրեանց բերին զգանձան եւ եդին առաջի թագաւորին. առըն Բասոս՝ կենդիանաս քսան, առըն Եւսեբիոս՝ կենդիանաս քառասուն, առըն Եւտիքէ՝ կենդիանաս վաթսուն, առըն Բասիլիոս՝ կենդիանաս ութսուն : Եւ ասեն. Ո՛ւռ ի մէնջ վերջանութիւնով եւ զգանձդ, վի մեք գնշմարիտն Աստուած ճանեաք, որ կարող է տալ Տաւասացկոյ իւրոց երկնից արքայութիւնն, որպէս ուսաք ի ճառագին Աստուծոյ Թէոպոմպոսէ եպիսկոպոսէ, վի մեծ է Աստուածն քրիստոնէից, եւ կուռք հեթանոսաց սնոտիք :

Հրամայեաց եւ արկին զնոսա ի բանդ զաւուրս տասնհինգ. եւ կանայք իւրեանց երթային առ նոսա, եւ նոքա ուսուցանէին նոցա զբանն կենաց, եւ զարձուցանէին յաստուածգիտութիւնն, եւ հաստատէին ի հաւատս եւ զառնային քրիստոնէութեամբ ի տունս իւրեանց :

2 Բրիաոսի] եւ մկրտեցան *add.* B 9 Եւտիքէ] Եւտիքոս B | 11 իւրոց] ի նա B.

quelles on avait soumis le saint évêque Théopompe pour la foi au Christ, émerveillés de son endurance, eux aussi crurent au Christ.

Lorsque l'empereur l'apprit, il fut très affecté, et dans son irritation, il les convoqua devant lui. Il leur demanda : « Comment avez-vous osé faire cela ? » Ils confessèrent, comme d'une seule bouche, le Christ et détachèrent leur ceinturon devant l'empereur. Il leur dit, pour les mettre à l'épreuve : « Si vous êtes de véritables chrétiens, apportez-moi vos fortunes. » Étant allés à leurs maisons, ils rapportèrent leur avoir, et le déposèrent devant l'empereur : Saint Bassus, vingt quintaux[1]; saint Eusèbe, quarante quintaux; saint Eutychius, soixante quintaux; saint Basilide, quatre-vingts quintaux. Ils lui dirent : « Enlève-nous dignités et trésors, car nous avons reconnu le vrai Dieu, qui est capable de donner le royaume des cieux à ses fidèles, ainsi que nous l'avons appris du serviteur de Dieu, l'évêque Théopompe ; car grand est le Dieu des chrétiens, et les idoles des païens sont vaines. »

(L'empereur) ordonna de les jeter en prison pendant quinze jours ; leurs femmes allèrent les visiter et ils leur enseignèrent la parole de vie et les convertirent à la connaissance de Dieu. Elles se fixèrent dans la foi et rentrèrent chez elles chrétiennes.

1. La quantité designée par le mot *kentinar*, simple transcription de *centenarius*, est de cent livres d'or monnayé.

* A fol. 162 v° a. * Կացուցին միւսանգամ զսուրբսն առաջի, եւ ամենեւին ոչ կարաց խախտել զնոսա ի հաւատոցն Քրիստոսի : Ապա փորեցին գուբ եւ իջուցին անդ զսուրբն Բասոս եւ կացուցին ի վերայ ոտից իւրոց, եւ սրով կոտորեցին զմարմինն, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ զսուրբն Եւտիքոս կապեցին ի չորս ցից, եւ ի չորս կողմանէ քարշեցին ուժգին եւ ճեղքեալ ելից մասունս, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ զսուրբն Բասիլիոս ներքինին զորովայնն եւ հեղան աղիքն. եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Եւ զսուրբն Եւսեբիոս կախեցին զգլխիվայր, եւ մրճօք խորտակեցին զմարմինն, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած :

Կատարեցան սուրբ մարտիրոսքն Յունուարի Ի :

Յայսմ աւուր յիշատակ է, եւթիմիոսի ճգնի անապատականին եւ քահանայի :

Որ յաւուրս բարեպաշտ արքային Թէոդոսի եւ Թէոդոսի Մնծի իբրեւ զարեգական վառեալ եւ բազում վանորայս շինեալ յանապատին, եւ հանգեաւ առ Աստուած ամաց իննսան եւ եօթանց :

Էր սա ի Մելիտինոյ քաղաքէն Հայոց եւ քսան եւ իննամսեայ զնաց ի լեառն եւ շինեալ գայրն վանս, յորում Դաւիթ փախստական թաքեաւ ի Սաւուղայ :

1 խախտել] խոտորել B 3 զմարմինն] զամենայն մարմինն B 7 Բասիլիոս] Բասիլիդեայ B 9 խորտակեցին] կոտորեցին B 11 Յունուարի Ի] եւ Բրացի ԻԹ add. B.

* A fol. 162 v° a. * On fit de nouveau comparaître les saints, mais on ne put d'aucune façon les ébranler de la foi au Christ. On creusa alors une fosse et on y descendit saint Bassus, on le dressa sur ses pieds et on lui déchira le corps à coups d'épée. Il rendit son âme à Dieu.

On attacha saint Eutychius à quatre poteaux et on le tira vigoureusement des quatre côtés, il fut écartelé en trois morceaux et rendit son âme à Dieu.

On déchira le ventre à saint Basilide, ses intestins s'échappèrent, et il rendit son âme à Dieu.

On suspendit saint Eusèbe la tête en bas, on lui brisa le corps à coups de marteau, et il rendit son âme à Dieu.

Ces saints martyrs furent exécutés le 20 Janvier.

En ce jour, commémoration d'Euthymius, le grand anachorète et prêtre.

Il brilla comme le soleil aux jours des pieux empereurs Gratien et Théodose le Grand, il fonda de nombreux couvents dans le désert et reposa en Dieu à l'âge de quatre-vingt-dix-sept ans.

Il était natif de Mélitène, ville d'Arménie, avait vingt-neuf ans lorsqu'il se retira à la montagne et fit une laure de la grotte où David s'était caché lorsqu'il fuyait devant Saul.

էր կարճահասակ եւ մօրուն երկայն մինչեւ ի ծունկն :

[B՛ Յայսմ աւուր յիշատակ մեծի անապատականին Եւթիմիոսի քահանայի : * B p. 39 a.

Էր սա ի Մելիտինայ քաղաքէն Հայոց՝ յաւուրս բարեպաշտ թագաւորացն Թէոդոսի մեծի եւ Գրատիանոսի, որ բնակ եւ ինն ամաց վնաց ի լեառն եւ կրօնաւորեցաւ, եւ առաւուածահաճոյ վարուք իրրեւ գարեգակն փայլեաց. շինեաց պահարանս եւ բազմացոյց զմիաձակեացս :

Եւ ապա վնաց յԵրուսաղէմ եւ շինեաց վանս տակն՝ յորում Դաւիթ արքայն փախստական թաքեաւ ի Սաուղայ, ուր արար եւ սքանչելի նշանս, եւ պրպտեաց յանխտատից պարծոյց ի հաւատս Քրիստոսի : Եւ լի աւուրբք եւ արկեամբք հանգեաւ առ Աստուած ամաց իննսուն եւ եօթանց : Էր կարճահասակ, եւ մօրուն երկայն մինչեւ ի ծունկն :]

Որոյ ԺԲ եւ Յունուարի ԻՀ : Վկայութիւն սուրբ առաքելոյն Տիմոթէոսի աշակերտին Պօղոսի :

Սա էր ի քաղաքէն Լիւստրոնի. հայրն էր հեթանոս եւ մայրն հրէայ. աշակերտեցաւ սրբոյ առաքելոյն Պօղոսի, եւ ճանապարհորդակից եղեւ նմա յաւետարանն Քրիստոսի : Եւ ապա ձեռնադրեցաւ ի Պօղոսէ եպիսկոպոս Եփեսոսի յաւուրս անօրէնն արքային Ներոնի : * A fol. 162 v° b.

12 Վկայութիւն] *տես* B — աշակերտին Պօղոսի *om.* B || 14 Սա] Սուրբ առաքեալն Տիմոթէոս B — Լիւստրոնի] Լիւստրոնի B || 15 նմա] եւ զործակից *add.* B || 16 ի Պօղոսէ] ի նմանէ, B || 17 Ներոնի] յաւուրս բան զՅաստատել Յովհաննու աւետարանչի զոմոռ իւր անդ, եւ բարզէր բնակչաց զբանն կենաց : *add.* B.

Il était de petite taille et sa longue barbe lui arrivait jusqu'aux genoux.

[B՛ En ce jour, commémoration du grand anachorète Euthymius le prêtre. * B p. 39 a.

Il était de Mélitène, ville d'Arménie, aux jours des pieux empereurs Théodose le Grand et Gratien; il se retira dans la montagne à l'âge de vingt-neuf ans et y vécut en moine, et, par sa conduite agréable à Dieu, il brilla comme le soleil; il fonda des laures et multiplia les moines solitaires.

Il se rendit ensuite à Jérusalem, établit un couvent dans la grotte où le roi David s'était caché lorsqu'il fuyait devant Saül, y opéra des prodiges merveilleux et convertit beaucoup d'infidèles à la foi au Christ. Chargé d'années et de mérites, il reposa en Dieu à l'âge de quatre-vingt-dix-sept ans. Il était de petite taille et sa barbe lui arrivait jusqu'aux genoux.]

14 ARATZ, **21 Janvier**.

Martyre du saint apôtre Timothée, disciple de Paul.

Il était de la ville de Lystre (*Listroni*). Son père était païen, sa mère juive. Il se fit le disciple du saint apôtre Paul et devint son compagnon de voyage pour (prêcher) l'évangile du Christ. Il fut ensuite sacré par Paul évêque d'Éphèse aux jours de Néron, l'empereur impie. * A fol. 162 v° b.

Եւ մտեալ ի քաղաքն անցանէր ընդ մէջ քաղաքին, եւ տեսեալ զն պատրաստեին պոշս ի սիրտ առնս խրեանց, եւ զպարշելի գործան զոր առնէին արք եւ կանայք Ճաճկեալ երեսաք որպէս զն մի տեսցին զիմեանս եւ խաւարակէին ընդ իրեարս : Եւ տեսեալ զնոսա չայնալիսի անառակ գործան՝ երթեալ ապաչէր զնոսա եւ ուսուցանէր ի բաց կալ ի մոլորական խարէութենէն . եւ նոքա ժողովեցան ի վերայ նորա եւ բրուիք ապտնին զերանելի առաքեալն Տիմոթէոս Յունվարի ԻԱ : Եւ թաղեցին զնա քրիստոնեայքն ի տեղոյն որ կոչի Պիոն, չայնկոյս նաւահանգստին Որիոյ :

Եւ չատս քրիստոնէութեան տարան զնշխարան ի Կոստանդնուպոլիս եւ եդին ընդ այլ առաքելոցն, եւ է, բարեխօս առ Քրիստոս վասն մեր :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյ Տատեանէ եւ Նէոփիտոսի :

Սրբոյն Տատեանէ կատարեցաւ նահատակել ի չՈղիկոստոսէ արքայէն : Զերանելի կինն այնչափ պանեցին մինչեւ ամենայն մարմինն քերթեցաւ, եւ ակշօք վերստոն բերթեցին . եւ նա ապթիթք զառնար կուգն այրեաց եւ պրպենն խորտակեաց :

1 *Եւ մտեալ ... քաղաքին*] *Եւ չատս անարժան ոտնի Քրեստեաց պից՝ մինչ անցանէր ընդ մէջ փողոցին* B ‖ 2 *ի սիրտ առնս*] *ի պղծառոտնս* B — *գործս*] *լկտութեան add.* B ‖ 3 *Ճաճկեալ ... անառակ գործան om.* B ‖ 5 *խաւարակեն*] *իսկ նոցա ընդդէմ գործել add.* B ‖ *բրուիք*] *եւ բարեմբրք add.* B ‖ 6 *Եւ թաղեցին զնա քրիստոնեայքն*] *Զոր բարձեալ քրիստոնէից թաղեցին պատուով* B ‖ 9 *առաքելոցն*] *առաքեալան չեկեղեցւոջ սրբոց առաքելոցն* B — *վասն մեր*] *վասն անձանց մերոց* B.

Etant entré dans la ville et l'ayant traversée par le milieu, il vit les victimes que les habitants préparaient pour leurs fêtes abominables, et les actes ignobles qu'accomplissaient hommes et femmes s'unissant, le visage masqué afin de ne pas se reconnaître. Témoin de leurs actes lascifs, s'étant avancé, il les pria et leur enseigna à se détourner de cet égarement trompeur; mais ils s'assemblèrent, assaillirent et tuèrent à coups de bâton le bienheureux apôtre Timothée, le 21 Janvier. Les chrétiens l'inhumèrent à l'endroit appelé Pion, de l'autre côté du port Orius [1].

Aux jours du christianisme on transporta ses reliques à Constantinople et on les déposa aux côtés (de celles) des autres apôtres; il est notre intercesseur auprès du Christ.

En ce jour, martyre de sainte Tatiana et de Néophyte.

Sainte Tatiana mourut martyre sous l'empereur Alexandre. On frappa la bienheureuse femme à tel point que tout son corps fut écorché; on lui écorcha le visage avec des tenailles; par ses prières elle fit brûler le temple des idoles et renversa l'autel.

1. Peut-être ἐπὶ τοῦ λιμένος. L'endroit de la sépulture Πίων est indiqué sans localisation dans la vie métaphrastique, *P. G.*, CXIV, col. 772.

[B * Ի սմին աւուր վկայութիւն սրբոյ վկային Նեոփիտոսի, որ թարգմանի նորատունկ։ * B p. 39 b.

Յաման ամբարիշտ արքային Դիոկղետիանոսի՝ ի քաղաքին Նիկիա Բիւթանացւոց էին ամուսին Թէոդորա եւ Փլորենդիա բրիստոնեայք. եւ էր նոցա զաւակ Նեոփիւտոս, որ եղեւ ի տղայութեան զգաստ եւ պարկեշտ։

Եւ չորեքտասն եղեւ ինն ամաց աւուրս միր. եւ խոսք իմաստութեան աստուծոյ շնորհ յԱստուածոյ։ Եւ ժողովէր մանկունս որդս ի հեթանոսաց եւ կերակրէր զնոսա, եւ ուսուցանէր գնաւտասս քրիստոնէականս։

Եւ գնացեալ հանգերձ նորոք յարեւելեան * դրան քաղաքին կանգնէր խաչ, եւ * B p. 40 a.
կայր նոքօք չորքին. եւ Աստուած առնէր ի ձեռն նորա ճեմամեայ արանչելիս. եւ եկեալ յԱրփիա լեառն՝ ձգնէր չորի միւս։ Եւ մինչ եկեալ ճեատասն ամաց չորեքտասնեմբեր Աստուածոյ էջ ի լեռնէն ի տեսանել եւ չորչորանել գծնօգան. եւ ընչից նոցա չորս բաշխեաց աղքատաց, եւ վերստին դարձաւ ի լեառն, եւ անդ ձգնէր ճեծապէս։

Եւ չորեքտասն եղեւ հնգետասան ամաց շարժեալ ի վերին ազդեցութենէ գնաց անվեհեր առաջի Դեկոսի դատաւորին ի Նիկիա, եւ համարձակութեամբ գծշմարտութիւն աստուածութեանն վկայէր. եւ նա սոխպէր ուրանալ զՔրիստոս, եւ զոհել կոոցն։ Իսկ սուրբն անդրանեալ արհամարհեաց զկուռս եւ զպիտակն պաշտամունս նոցա։

Եւ դատաւորն բարկացեալ չոյժ եհան տանջել սրջատաջքն, եւ կապեալ զխոյտ, հեղին ի վերայ բացախ խառնեալ աղբ. որովհետեւ գնա եւ ի տրացեալ քոներ հոյի եւ

[B * En ce jour, martyre du saint martyr Néophyte, qui se traduit « nouvelle plante ». * B p. 39 b.

Aux jours de l'empereur impie Dioclétien, vivaient dans la ville de Nicée de Bithynie les époux chrétiens Théodore et Florentia. Ils avaient un fils, Néophyte, qui fut dès son enfance sage et modeste.

Lorsqu'il eut neuf ans, il apprit à lire, et des propos de sagesse lui furent accordés par la grâce de Dieu. Il rassemblait les enfants orphelins des infidèles, les nourrissait et leur enseignait la foi chrétienne.

Il se rendait avec eux à la porte orientale * de la ville, plantait une croix et se mettait à prier avec eux. Dieu accomplit par ses mains de grands miracles. Il se retira dans une grotte du mont Ulpius, et y vécut en ascète. Lorsqu'il eut onze ans, il descendit, par révélation de Dieu, de la montagne pour voir et saluer ses parents, distribua une grande partie de leurs biens aux pauvres, et retourna à la montagne, où il vécut en grand ascétisme. * B p. 40 a.

Lorsqu'il fut âgé de quinze ans, poussé par une inspiration d'en haut, il se présenta courageusement au juge Décus à Nicée, et témoigna avec hardiesse de la vérité de Dieu. (Le juge) le pressa de renier le Christ et d'immoler aux idoles. Mais le saint méprisa avec dédain les idoles et leur culte démoniaque.

Le juge, très irrité, ordonna de le frapper avec des nerfs de bœuf; ensuite on l'attacha à un arbre et on répandit sur lui du vinaigre mélangé avec du

ապրեցաւ զօրավարին Աստուծոյ : Եւ ապա կապկպին ի ջիլ մի ձերկ, եւ թողին ի նա զազանս վիշապակ[1] ձեղան ի նա : Եւ մի ոմն ի զահձոյն նետ զեղարկեամբն ի կուրծս սրբոյն, եւ անկեալ յերկիր տեղւոյ սրինն նորա յոյժ, եւ աւանդեաց զհոգին իւր առ Աստուած՝ Յունուարի ԻԱ : Եւ էր սուրբն Նէոփիտոս ամաց տղեկաստանիկ եւ չորից ամսոց : Եւ երթեալ ծնողացն տանն զմարմինն, եւ թաղեցին ի տարկս իւրեանց ծ զազանի :]

* A fol. 163 r° a. * Ելոյզի ժե եւ Յունուարի ԻԲ : Տան սրբոց վկայիցն Սահակայ եւ Յովսեփայ ի Կարնոյ բազաքէ :

Սոքա էին ի Կարնոյ բազաքէն. հայր սոցա ոմանիկ էր եւ ծայրն քրիստոնեայ. եւ մայր զոքեա իւր աստուածապաշտ կարգօք կեալ եւ քրիստոնէական վկրտութեամբ : 10 Եւ ի զօրանալ Տոհարացւոցն եւ ի նեղել զքրիստոնեացն՝ խորհեցան գնալ ի Կոստանդինուպոլիս առ Լեւոն կայսրն Յունաց :

Եւ իմացեալ իշխան բազաքին Կարնոյ կալեալ գնոսա եկ ի բանդի. եւ ի բազում աւուրս խոշտանգէր գնոսա ուրանալ զՔրիստոս եւ զառնալ ի կրօնս ազգացն. եւ

7 Տան] վկայիցն B || 8 ի Կարնոյ բազաքէն *om.* B — 9 Սոքա] Եւ էրբ այսոքիկ եղեալք B — քրիստոնեայ] Տոհարացի *add.* B || 12 Յունաց] եւ յայնմ պաշտել զքրիստոնէութիւնն *add.* B — 13 կալեալ] կոչեալ B || 14 առնել] իւր B.

sel; on le jeta dans un four chauffé, mais il resta en vie par la puissance de Dieu. Ensuite on l'attacha nu à un poteau et on l'abandonna aux bêtes féroces pour être dévoré par eux, mais elles ne s'approchèrent point de lui. Un des bourreaux frappa de sa lance la poitrine du saint, il tomba à terre, perdit beaucoup de sang et rendit son âme à Dieu, le 21 Janvier. Saint Néophyte était âgé de quinze ans et quatre mois. Ses parents allèrent relever son corps et l'inhumèrent dans leur maison secrètement.]

* A fol. 163 r° a. * 15 ARATZ, **22 Janvier**.

Fête des saints martyrs Isaac (*Sahak*) et Joseph de la ville de Karin[1].

Ils étaient de la ville de Karin. Leur père était musulman, leur mère chrétienne; elle enseigna à ses enfants à vivre d'une conduite pieuse et avec le baptême chrétien. Les Arabes (*Hagaratsikh*) augmentant leur puissance et maltraitant les chrétiens, ils décidèrent de se rendre à Constantinople auprès de Léon, l'empereur des Grecs.

Le gouverneur de la ville de Karin, l'ayant appris, les fit arrêter et mettre en prison; il les maltraita longtemps pour leur faire renier le Christ et revenir

1. Erzeroum.

աստրքն աչ Տաւանեցան : Եւ խոստանալ նոցա պարգեւս եւ ճեմասիրեաս, եւ աչ այնպէս կարաց Տաւանեցուցանել զնոսա :

Եւ երթեալ Տայր նոցա ի բանդն բայր եւ զգլխան աստաչն նոցա արկանէր առնել զկամս նոցա, եւ նոքա աչ լուան նմա այլ Տաստատուն կացին ի Տաւատս : Ապա արդ 5 *բարձին զգլուխս նոցա Յունուարի ԻԲ, ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ :*

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբոյն Անաստասի պարսկի :

Յաման Հերակլի բարեպաշտ արքային եւ Խոսրովու տիրապաշտ արքային Պարսից, էր Անաստասիոս երկրին Պարսից, ի գաւառէն Ռազիքայ, ի գեղջէն Ռաշմունի, եւ անուն էր նորա Մագունդատ. եւ էր յարուեստ ճարտարութեան ճարտար, եւ պատերազմի ի գունդ զօրականաց արքային :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ ելին Պարսիկքն թշնամութեամբ յաշխարհն Հռոմոց * *եւ պաշարեցին զԵրուսաղէմ եւ առին զնա. վարեցին եւ զսուրբ Խաչն ի գերութիւն* * Col. 163 r° b. *եւ բազում նշանք լինէին ի սրբոյ խաչէն ի Պարսս, եւ եղ Տամբաւն ընդ ամենայն երկիրն եթէ. Աստուածն քրիստոնէից աստ եկեալ է :*

3 լայր] եւ ապաչէր *add.* B | 4 Ապա արդ.... ձերոյ] Ապա Տրամայեաց եւ արդ բարձին զգլուխս նոցա Կրացի մէջ եւ Յունուարի ԻԲ. եւ Տազեաց լցա ի վերայ Տարիւոց աստրք Նահապատացն, եւ գայն Տարեալ իշխանն Տրաման նա քրիստոնէից՝ եւ խազցին զնա պատառ B | 7 արքային] կայսերն B | 13 խաչէն] նշանէն B.

à la religion musulmane, mais les saints n'acceptèrent point. Il leur promit des présents et des honneurs, mais il ne put quand même les persuader.

Leur père se rendit à la prison, versa des larmes, leur représenta ses cheveux blancs pour changer leur volonté, mais ils ne l'écoutèrent point et restèrent fermes dans la foi. On leur trancha ensuite la tête, le 22 Janvier, pour la gloire du Christ notre Dieu.

•En ce jour, martyre de saint Anastase (*Anastasi*) le Perse.

Au temps du pieux empereur Héraclius et du roi de Perse Chosroès, l'adorateur du feu, Anastase (*Anastasios*) vivait en Perse, dans la province de Razik[1], au village de Rasmouni[2]; son nom était Magoundat. Il était habile dans l'art de la magie, et avait été enrôlé dans le corps des soldats du roi.

En ces jours-là, les Persans montèrent en ennemis contre le pays des Grecs; * ils assiégèrent Jérusalem et s'en emparèrent, ils emmenèrent aussi en captivité * Col. 163 r° b. la sainte croix. De nombreux miracles furent opérés en Perse par la sainte croix, et la renommée se répandit sur toute la terre que le Dieu des chrétiens y était arrivé.

1. Plus exactement Beit Raziq ou Razicène. — 2. La vie métaphrastique porte Ρασμουνί, *P. G.*, CXIV, col. 776, mais Ρασμουνί, col. 785.

Եւ լուեալ Մագունդաս եթէ այլ է խաչն յորում Քրիստոս խաչեցաւ, եւ վառեցաւ սրտի սիրոյ նորա ի քրիստոնէութիւն, եւ ուսանէր ի հաւատացելոցն զճշմարիտ բանն Աստուծոյ :

Ընդ նմա խոսրով Պարսից արքայն ի Քաղկեդոն զօրապետ զոմն զորօք որոյ անուն էր Սայիտ, զնոյ ղկնի եւ Մագունդաս : Եւ յորժամ լուան զօրքն Պարսից ի Քաղկեդոն եթէ Հերակլ թագաւորն Հռոմոյ գնաց ի Պարս եւ աւերեաց եւ սո՛ւտ ուտ եւ կործանեաց զամենայն տունն Պարսից, եւ զխոսրով արքայն սպան, զարձան փախուստական յետս :

Եւ գնաց Մագունդաս ի քաղաքն Հիերապոլիս առ ոմն արծաթագործ, եւ ուսաւ զարուեստ նորա եւ վաստակէր ընդ վարպետին իւրում : Երթայր յեկեղեցին եւ տեսանէր ի դեղագործս զպատկերս սրբոցն, ցանկայր եւ նա այնպիսի շնորհայ հանդիպիլ :

Գնաց Երուսաղէմ եւ մկրտեցաւ, եւ անուանեցաւ Անաստասիոս : Եւ երթեալ ի վանս սրբոյն Սաբայի եղեւ կրօնաւոր, եւ ուսաւ գիր եւ զսաղմոսարանն, եւ էր երազ եւ փոյթ ի կարգ պաշտամանն եւ ի ազաւաւորութիւնն վանացն : Եւ լսէր ընթեռնուլն զվարս սրբոց հարցն եւ գչարչարանս սրբոց մարտիրոսացն, եւ մտապիրութեամբ
* A fol. 163 v° a. հարցանէր * եւ արտասուօք հայցէր յԱստուծոյ հասանել մասին սրբոցն :

1 Մագունդաս] անկեհանայր *add.* B || 17 հայցէր] խնդրէր B.

Magoundat ayant appris que c'était la croix sur laquelle le Christ avait été crucifié, il se développa en lui un sentiment de piété et d'amour envers le christianisme et il s'instruisit auprès des fidèles de la vraie parole de Dieu.

Chosroès, le roi de Perse, envoya à Chalcédoine un chef d'armée, nommé Saïd (*Sayit*), avec des troupes. Magoundat fut de sa suite. Lorsque les troupes persanes apprirent à Chalcédoine que l'empereur des Grecs, Héraclius, avait envahi la Perse, l'avait dévastée, pillée, détruit toute la maison (royale) de Perse et tué le roi Chosroès, ils battirent en retraite en fuyant.

Magoundat se rendit dans la ville de Hiérapolis auprès d'un orfèvre, apprit son métier et travailla avec son patron. Il se rendait à l'église, voyait les images des saints dans les boutiques [1] et aspirait à mériter les mêmes grâces.

Il partit pour Jérusalem, y fut baptisé et reçut le nom d'Anastase. S'étant rendu au couvent de saint Saba, il devint moine et apprit la lecture et le psautier, se montrant prompt et zélé aux offices et au service du couvent. Ce qu'il entendait à la lecture des vies des saints Pères et des supplices des
* A fol. 163 v° a. saints martyrs, il en demandait avec beaucoup d'attention l'explication * et il implorait de Dieu avec larmes d'obtenir le sort des saints.

1. Le mot arménien signifie « chez les apothicaires ». La vie métaphrastique dit qu'Anastase voyait les images des miracles et des souffrances des saints sur les murs de l'église, ce qui est mieux en situation.

Եւ յաւուր միում տեսանէր ցերագն զի կանգնեալ էր ի լերին միում, եւ այր մի ետ նմա ոսկի բաժակ լի գինւով, եւ առեալ էառը : Եւ յաւուր կիւրակէի հաղորդեցաւ ի սուրբ օրինացն, եւ հրամանաւ հօր վանացն գնաց ի լեառն ի Գարիզին, եւ անտի ի Կեսարիա Պաղեստինեայ :

Եւ մինչդեռ շրջէր ի մէջ քաղաքին, տեսանէ մոգս պարսիկս զի առնէին գիտութիւնս, եւ սկսաւ նախատել գնոսա եւ անպատել : Եւ նոքա հարցանէին նմա. Ով ես դու : Եւ նա ասէ. Եւ ես յառաջագոյն յայսմ կախարդութեան էի : Եւ նոքա ասեն. Ոչ՝ այլ լրտես ես : Եւ նա ասէ. Ես ծառայ եմ Տեառն իմոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ լաւագոյն եմ քան զձեզ :

Եւ կալեալ գնա տարան առ իշխանն իւրեանց Վարազաւան, եւ հրամայեաց նմա քարինս կրել : Եւ ոմանք յազգականաց նորա ծանեան գնա, եւ յորժամ գիտացին զանխախտելի միտս նորա ի Քրիստոսի Տեառնոջն, փետեին զմօրուսն եւ անարգէին ասելով նմա. Ոչ ոք եղեւ յազգիդ մերոջ քրիստոնեայ, եւ դու ընդէր եղեր : Եւ կամէին կապել զերանելին եւ հարկանել, եւ նորա յառաջեալ նոցա յանձնէն զկրօնաւորական զգեստն եւ եդ մեկուսի, զի մի անարգեսցին կրօնքն յանօրինացն. եւ անկաւ մերկ ցերկիր, եւ զանեցին գնա ուժգին :

Եւ լուաւ հայր վանացն յորում էր սուրբ Անաստասիոս եթէ Տաճատուն Տաւուտով

1 էր] ինքն *add.* B || 7 եւ] եցես B — կախարդութեան էի] եւ այժմ քրիստոնեայ եմ *add.* B || 10 Վարազաւան] Վարդաւան B || 11 նորա] իւրոց B || 14 զկրօնաւորական] զկրօնաւորութեան B || 15 կրօնքն] կրօնաւորքն B.

Un jour il se vit, dans un rêve, debout sur une montagne ; un homme lui présentait une coupe d'or remplie de vin ; il la prenait et buvait. Le dimanche, il communia aux saintes espèces, et par ordre du prieur du couvent il se rendit à la montagne du Garizin (*Garizin*), et de là à Césarée de Palestine.

Pendant qu'il circulait dans la ville, il aperçut des mages persans qui opéraient des sortilèges, et il se mit à les insulter et les mépriser. Ils lui demandèrent : « Qui es-tu ? » Il leur répondit : « Moi aussi auparavant je participais à cette magie. » Ils lui dirent : « Non, mais tu es un espion. » Il leur répondit : « Je suis le serviteur de mon Seigneur Jésus-Christ, et je suis meilleur que vous autres. »

Ils s'en saisirent et le conduisirent à leur chef, Varazavan, qui lui ordonna de transporter des pierres. Quelques-uns de ses proches le reconnurent, et lorsqu'ils eurent compris que son esprit était inébranlable à la foi du Christ, ils lui arrachèrent la barbe et l'insultèrent en disant : « Personne de nos ancêtres n'a été chrétien, pourquoi l'es-tu devenu ? » Ils voulaient attacher le bienheureux et le frapper ; mais lui, les devançant, quitta l'habit religieux, le mit de côté pour que la religion ne fût insultée par ces impies, et se jeta nu à terre ; on le frappa vigoureusement à coups de bâton.

Le prieur du couvent, où était saint Anastase, ayant appris que, ferme

* A fol. 163 v° b. Համբերեաց զանիցն, ուրախ եղեւ յոյժ, եւ ՛ գրեաց առ նա բաջալիւամբ համբերել առնչանացն. եւ առաքեաց երկուս կրօնաւորս ի կացցեն առ նա եւ մխիթարեացեն զնա :

Եւ արկին զառաքն ի բանդ, եւ ընդ հրէի միում կապեցին ի մի շղթայս : Եւ ի մէջ գիշերի տեսանէ, հրէայն զդուռն բանդին բացեալ, եւ շուրջ զդրան որս սպիտակազգեստս եմիփորիոնով զարդս եպիսկոպոսաց, եւ ունէին խաչ ի ձեռս իւրեանց, եւ երիտասարդ մի բուրվառով ի ձեռին նոցա. եւ տեսանէ զերեսս սրբոյն Անաստասեայ փայլուն իբրեւ զլոյս : Եւ ասէ հրէայն. Սուրբ է Աստուած հրեշտակք իցեն սորա :

Եւ ընդ առաւօտն հանին զառաքն ի բանդէն, եւ բազում խոստմամբք պարտէին զառնել ի քրիստոնէական հաւատսն. եւ ամենեւին լսել ոչ կամեցաւ :

Եւ յետ ոմանց սրոյ Խաչին կապեցին զառաքն եւ տարան ի Պարս, եւ արկին ի բանդ : Եւ առաքեաց առ նա արքայն Պարսից իշխանս եւ մոգս սրք բազմաբիւամբ խրատս ասացին նմա զառնալ յառաջին մոգութիւնն եւ լինել զօրական : Եւ նա անարգեաց եւ նզովեաց զզօրականն զառանեւիւնն, եւ ամօթալից զրկեաց զնոսա առ արքայն :

Եւ առաքեաց ի բանդն եւ ձագկեցին գնա ուժգին, եւ հանին ի բանդէն եւ կախեցին գմիոյ ձեռանէն, եւ վէմ մի կապեցին յոտսն, եւ տարա իջուցին եւ տարան ի գետն եւ առաջի նորա խեղդեցին այլ եւս եօթանասուն քրիստոնեայս վասն Քրիստոսի հաւա-

6 Անաստասեայ] Անաստասայ B.

* A fol. 163 v° b. dans la foi, il avait enduré les coups, eut une grande joie et ՛ lui écrivit d'endurer bravement les supplices; et il lui envoya deux religieux pour l'assister et le consoler.

On mit le saint en prison, et on l'attacha avec un juif aux mêmes fers. Au milieu de la nuit, le juif vit la porte de la prison ouverte, et autour du saint des hommes habillés de blanc, portant l'omophorion, comme les évêques, et tenant une croix à la main, tandis qu'un jeune homme avec un encensoir les encensait. Il vit aussi le visage de saint Anastase (*Anastasiosi*) resplendissant comme la lumière. Le juif se dit : « Dieu est saint, ce doit être des anges. »

Au matin, on fit sortir le saint de la prison et on le pria avec force promesses de se détourner de la foi chrétienne; mais il ne voulut rien entendre.

Après la fête de la sainte Croix on lia le saint et on le conduisit en Perse, où on le jeta en prison. Le roi de Perse lui envoya des princes et des chefs de mages qui lui conseillèrent avec douceur de revenir à son ancienne magie et d'être soldat. Il insulta et maudit la religion persane et les renvoya honteux auprès du roi.

Il (le roi) envoya à la prison des hommes qui le frappèrent violemment; ensuite, l'ayant sorti de la prison, ils le suspendirent par une main et attachèrent une grosse pierre à ses pieds; puis, l'ayant descendu, ils le conduisirent au fleuve et en sa présence ils y noyèrent soixante-dix autres chrétiens pour la

ասցի : Ընկեցին եւ զաւրքն ի գետն եւ զարձեալ հանին ի գետոյն եւ * հատին զգլուխ * Abel 16 r° a.
նորա Յունուարի ԻԲ : Եւ կրօնաւորքն որք գնացին, եւ որպիսի Յեզդանաց՝ ազգի պնարմին աւրոյն Անաստասայ, առաւելին մարմնոյ կոտաւ եւ եղին ընկերացաւ աւրոյն Սարգսի, մերձ ի գետոն Վէթսաղան :

Յայսմ աւուր սուրբն Պանսոփոս՝ որ թարգմանի ամենիմաստ՝ մարտիրոսացաւ :

Էր սա քրիստոնեայ եւ մեծատուն յոյժ, եւ թողեալ զամենայնն՝ կրօնաւորեցաւ. եկ ի լեառն եւ աւրհնաբար ի խուց եւ ծգնեցեր խստակրօն վարուք ամս քսան եւ եօթն :

Եւ յաւուրս Գեկիոսի աւրհասին բազում չարչարանս կրեաց յԱղեքսանդրիա քաղաքին ի գաւառականէն Լուկիոսէ, եւ զՔրիստոս ոչ ուրացաւ, եւ կատարեցաւ սրով վասն 10 *անուանն Քրիստոսի :*

[B * *Յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս Զաբէլ թագուհի առաջինն :* * I. p. 52 a.

Էր սա գաւառ Լեռնի աւրհասի եւ կին թագաւորին Հեթմոյ, առաքինի յոյժ եւ ապրատասէր, որ՝ սիրելի էր ամենեցուն : Եւ յորժամ հիւանդացաւ՝ յառաջ քան զամենայն պատրաստեաց զանձն բարի մահուամբ ելանել՝ յաշխարհէ, եւ ընկալաւ 15 *գաւրք խորհուրդն ի քաջակ վերջին. եւ լուաւ ձայն յերկնից որ ասէր. Ելի*

4 Վէթսաղան] գտաւ պնակ գՔրիստոս *add.* B 5 թարգմանի] ի հայ *add.* B 6 Էր սա... կրօնաւորեցաւ] Էր սա յԱղեքսանդրիա քաղաքէն որպէս Նեղոսի Ընթիպատարան. ար ի ծնանել՝ չար իւրոյ նմա մեծաքին եւ զանձ բազում. բայց թողեալ՝ նա զամենայն B.

foi au Christ. Ils jetèrent aussi le saint dans le fleuve, mais ils le retirèrent ensuite du fleuve et * lui tranchèrent la tête, le 22 Janvier. Les religieux qui * Abel 16 r° a. l'avaient suivi et les fils de Hesdan[1] enlevèrent le corps de saint Anastase (*Anastasay*), l'ensevelirent de linge propre et le déposèrent dans l'église de saint Serge, près du village de Bethsalon (*Vetsalon*).

En ce jour, fut martyrisé saint Pansophos, nom qui se traduit « très sage ».

Il était chrétien et très riche, mais il abandonna tout, se fit religieux, se rendit à la montagne et s'enferma dans une cellule où il mena une vie austère et ascétique pendant vingt-sept ans.

Aux jours de l'empereur Dèce, il eut à subir beaucoup de tortures dans la ville d'Alexandrie, par le fait du juge Lucius, mais il ne renia pas le Christ et fut mis à mort par le glaive pour le nom du Christ.

[B * En ce jour, reposa dans le Christ la reine Zabel Ire. * I. p. 52 a.

Elle était fille du roi Léon et femme du roi Héthoum, très vertueuse, amie des pauvres, et aimée par tous. Étant tombée malade, avant tout, elle se prépara à quitter cette terre par une bonne mort, reçut le saint sacrement et l'extrême-onction, et entendit, en son âme, une voix du ciel qui lui dit :

1. Vie grecque : Ἡσδών. *P. G.*, CXIV, col. 808.

ապառնի իմ, ես սիրելի իմ, կատարեալ իմ : Եւ առաջանայն անպատմելի խնդութեամբ լցաւ. Տալի նորա, եւ պատրիսպան երեսք նորա, մինչեւ զարմանալ ներձակաչխին որք տեսանէին ի նա : Եւ պատմեալ երանելի թագուհին զառաւուածահրաւէր կոչումն իւր որ լուաւ, եւ իսկ եւ իսկ աւանդեալ ոգին իւր առ Աստուած :

Եւ ժողովեալ բազմութիւնք եկեղեցական պատուց եւ Կոստանդին կաթուղիկոս եւ թագաւորն Հեթում եւ արքայորդիքն եւ իշխանք եւ ամենայն բնակիչք քաղաքին, եւ տնեցաւ Տանկիսի բարձեալ տապան զմարմին նորա, եւ եդին ի տապանի :]

Արացի ԻԳ եւ Յունուարի ԻԳ : Տան է Կղեմայ եպիսկոպոսին Անկիւրիոյ եւ Ագաթանգեղոսի :

Յառս Դիոկղետիանոսի կուռապաշտ արքային՝ յետ Համբարձման Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի երկերիւր վաթսն եւ վեց ամաց, ապրէր Կղեմէս տեղեանս Նոր պատակ էր եւ բրիստոնեայ ծնօղ, որոյ անուն էր Եփրոսինէ, որ սնուցեալ էր զորդին իւր բարեպաշտ Տաւտոսի. եւ յառաջապուշակ մարգարէութեամբ առաց վասն որդւոյն իւրոյ եթէ վասն Քրիստոսի մատնեսցի մահու. եւ ձեռս բարի խոստովանութեամբ

Տ Տան... Ագաթանգեղոսի] Վիրագրեին սուրբ եւ բազմաշխատ վիպին Կղեմայ եպիսկոպոսին Անկիւրացւոց եւ Ագաթանգեղոսի, եւ որոց ընդ նմա B.

« Viens, ma colombe; viens, ma chère, ma parfaite. » Aussitôt son âme fut remplie d'une joie ineffable, son visage rayonna de joie au point d'émerveiller les personnes présentes qui la contemplaient. La bienheureuse reine leur raconta son rappel par l'invitation divine qu'elle avait entendue et rendit aussitôt son âme à Dieu[1].

La multitude des ordres ecclésiastiques avec le catholicos Constantin, le roi Héthoum, les fils du roi, les princes et tous les habitants de la ville s'assemblèrent, transportèrent son corps avec grande pompe et le déposèrent au tombeau.]

16 ARATZ, 23 Janvier.

Fête de Clément (*Klemay*), évêque d'Ancyre, et d'Agathange.

Aux jours de Dioclétien, l'empereur idolâtre, deux cent cinquante-six ans après l'Ascension de Notre-Seigneur Jésus-Christ, vivait saint Clément (*Klemès*), fils de père infidèle et de mère chrétienne nommée Euphrosyne (*Ephrosinè*). Celle-ci éleva son fils dans la piété et la foi et annonça pour son fils, par une prédiction prophétique, qu'il serait martyrisé pour le Christ. Elle mourut en

1. 12 Janvier 1252, d'après F. Tournebize, *Histoire politique et religieuse de l'Arménie*, p. 208; *Revue de l'Orient Chrétien*, IX (1904), p. 227.

*ինզեալ զորդին իւր ամաց երկուասանիկ, եւ յանձն արար վնա ի կին մի բրիստոնեայ ՃՁասուան Սոփիա անուն : * Եւ նա անոյշ վնա եւ ուսոյց նմա զիր, եւ արար վնա* A fol. 165 r° b.
կրօնաւոր :

Եւ եղեւ սով սաստիկ եւ ժողովէր Կղեմէս զորդի ստանիկս հեթանոսաց, եւ կերակրէր վնոսա եւ ուսուցանէր նոցա զՔրիստոսի Տէրսան եւ մկրտէր վնոսա : Եւ յորժամ եղեւ բան ամաց Ճեռնադրեցաւ եպիսկոպոս Ընկուրիոյ : Եւ ապ զարարին վասն նորա Դոմետիանոսի զաստաւորին. եւ կացեալ առաջի խոստովանեցաւ Կղեմէս զանուն Տեառն ՃերոյՅիսուսի Քրիստոսի :

Եւ կախեալ զվայրէ բնբեցին զամենայն ոսկրին նորա մինչեւ յականկան, եւ խորտակեցին զբերանն եւ զկզակն, եւ յուզարկեցին կապանօք ի Հռոմ առ Դիոկղետիանոս թագաւորն : Եւ զարմացաւ ընդ համբերութիւն սրբոյն, տրամայեաց եւ եղին առաջի Կղեմայ զանձս եւ սուսերս. եւ նորա տեսեալ՝ ոչ զանձին ցանկացաւ եւ ոչ ի սուսերացն երկեաւ, այլ համարձակութեամբ խոստովանեցաւ զՃշմարիտ Որդին Աստուծոյ :

Կապեցին զսուրբն յանիւս եւ տոլովեցին ընդ զառիվայր տեղիս. եւ կոտրեցաւ ամենայն ոսկրինն, եւ լուծին յանուշն եւ արկին ի բանդ : Եւ բազմութիւն արանց եւ կանանց ոսին ի բանդն, տեսին վերեսս նորա պայծառս իբրեւ պատ. եւ հաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան ի Կղեմայ : Եւ ի մէջ պիշերին իջեալ հրեշտակ Տեառն եւ կերակրեաց վնոսա :

1 արար] առնելով B || 17 ոսին] ոսեալ B || 18 եւ ի մէջ պիշերին... կերակրեաց վնոսա *om.* B.

bonne confession, laissant son fils âgé de douze ans aux soins d'une riche chrétienne nommée Sophie. * Celle-ci l'éleva, lui apprit à lire et le fit moine. * A fol. 165 r° b.

Il y eut une grande disette et Clément rassembla les enfants orphelins des païens, les nourrit, leur enseigna la foi au Christ et les baptisa. Lorsqu'il eut vingt ans, il fut sacré évêque d'Ancyre. On le dénonça au juge Dométianus, et, mis en sa présence, Clément confessa le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

On le suspendit à un arbre et on lui déchira tout le corps jusqu'aux os, on lui brisa la bouche et le menton et on l'envoya, chargé de fers, à Rome, à l'empereur Dioclétien. Celui-ci fut étonné de l'endurance du saint, donna des ordres et fit présenter à Clément des trésors et des épées. A leur vue, il ne désira pas les trésors, ni ne craignit les épées, mais confessa avec hardiesse le vrai Fils de Dieu.

On attacha le saint à une roue qu'on fit rouler sur des endroits en pente : tout son corps fut brisé ; on le détacha de la roue et on le jeta en prison. Une multitude d'hommes et de femmes ayant pénétré dans la prison aperçurent son visage resplendissant comme la lumière, et crurent au Christ et furent baptisés par Clément. La nuit, l'ange du Seigneur descendit et les nourrit.

Եւ լսեալ Դիոկղետիանոսի առաքեաց ի բանդն, եւ զամենեցուն Տասին զդլխովքն, զոմանց եւ զկանանց եւ զորդոյց եւ զամենեցուն որք Տաւատացին ' ի Քրիստոս : Եւ միւ ոմն ի նոցանէ, փախեաւ՝ որոյ անուն էր Աղաթհանգելոս, որ ինարկմանի բարի Տրեշտակ : ' A fol. 165 v° a.

Եւ զաւուրսն Կղեմէսի զանեցին, եւ Տրացեալ՝ շամփրովք կիզան ազդիկն, եւ զապա- նաւ յուզարկեցին ի Նիկոմիդիա քաղաքն առ Մաքսիմիանոս թագաւորն : Եւ եկեալ՝ նոյնժամայն ազատակեաց Աղաթհանգելոս. Քրիստոնեայ եմ եւ Քրիստոսի ծառայ : Եւ կապեցին զնա եւ արկին ի նաւ եւ առան ընդ սրտին Կղեմայ ի Նիկոմիդիա, զոր տեսեալ՝ Կղեմայ ուրախ եղեւ յոյժ :

Եւ յորժամ Տասին ի Նիկոմիդիա, բննեաց զնոսա Մաքսիմիանոս, եւ Տաւս զի ամենեքին ոչ զառնային՝ ապա զնոսա յԱգրիպպինէ, եպարքոսն : Եւ նորա առեալ՝ կախեաց զնոսա, եւ զրուի կապուցաց զմարմինս նոցա, եւ իջուցեալ՝ ի կախաղանէն արկ ի բանդ : Եւ ամենեքեան որ ի բանդին էին արկեալք, տեսին զհամբերութիւն սրտին եւ զքան- չելիսն զոր առնէին, Տաւատացին ի Քրիստոս եւ մկրտեցան ի Կղեմայ, եւ ապրիք նորա բացա զդուռն բանդին եւ ելին ամենեքեան եւ գնացին :

Եւ զաւուրսն Տանին եւ Տզեցին կերակուր զպազանաց. եւ զպազանքն ոչ մերձեցան,

2 եւ զամենեցուն *om.* B 3 ինարկմանի] ի Տայ բերու *add.* B || 13 ամենեքեան] ամենայն սրտամբ որք Տիմանասց B 16 Տզեցին] բնկեցին B.

Ce qu'ayant appris, Dioclétien envoya à la prison (des bourreaux), qui tranchèrent la tête à tous, hommes, femmes et enfants, à tous ceux qui avaient ' A fol. 165 v° a. cru ' au Christ. Un d'eux seulement put s'échapper, il se nommait Agathange, nom qui signifie bon ange.

On frappa saint Clément et on lui brula les cotes avec des broches rougies ; ensuite on l'expédia, chargé de fers, à la ville de Nicomédie, à l'empereur Maximien. A ce moment arriva Agathange qui se mit à crier : « Je suis chrétien et serviteur du Christ. » On le lia, on l'embarqua sur un vaisseau avec saint Clément et on les conduisit à Nicomédie. Ce que voyant, Clément fut rempli de joie.

Lorsqu'ils furent arrivés à Nicomédie, Maximien les interrogea, et voyant qu'ils ne revenaient pas de leur foi, il les remit entre les mains de l'éparque Agrippinus. Celui-ci les fit suspendre, on déchira leurs corps à coups d'épée ; ensuite les ayant descendus de la potence, on les jeta en prison. Tous ceux qui étaient détenus dans la prison, témoins de la patience des saints et des miracles qu'ils operaient, crurent au Christ et furent baptisés par Clément, puis sur ses prières les portes de la prison s'étant ouvertes, tous sortirent et s'en allèrent.

On fit sortir les saints (de la prison) et on les jeta en pâture aux fauves.

այլ երթեալ երկիր պապին նոցա եւ յերգսին գոան նոցա : Եւ անհաւոլ ամբոխին պիծեցին ի վերայ եպարքոսին եւ բարկացեցին եւ հաւատացին ի Քրիստոս :

Եւ ապա արկին զսուրբսն ի խորխ եւ արկին ի ծով : Եւ ճանաչ բրիստոնէիցն հանին զնոսա ի ծովէն կենդանիս եւ ապան ի տան իւրեանց եւ կերակրեցին . * եւ շրջէին ի միջ բազարին : * A fol. 164 v° b.

Եւ հրամայեաց Մաքսիմիանոս եւ ապան զսուրբսն կապանօք յԱմիսոն բազաք առ Դոմետիանոս զաւառապետ : Եւ նորա շատ բննեալ զսուրբսն, եւանս գնոսա հաստատուն հաւատով ի Քրիստոս, հրամայեաց եւ արկին գնոսա ի կիր եւ կացուցին պահապանս : Եւ ի միջ գիշերին տեսին լոյս ի վերայ նոցա, եւ առ ժամայն պահապանքն մերկացան եւ անկան ի կիրն ընդ սուրբսն, եւ հաւատացին ի Քրիստոս : Եւ հասին առաւաւտն զգլուխս նոցա :

Եւ սուրբքն ելին ամբողջ ի կրէն, եւ եկին ի վերայ հրացեալ երկաթիւ մահճացս, եւ ցանէին ի վերայ ձէթ եւ ծծումբ եւ ձիւթ, եւ սուրբքն ննջեցին ի վերայ հրոյն, եւ տեսին գՏէր զի առաջ գնացաւ . Ահ երկնչիր զի ես ընդ ձեզ եմ :

1 այլ երթեալ ... ի Քրիստոս *om.* B — 3 արկին] ընկեցին B — 6 կապանօք] յԱնկիւրիա առ Սաւրիոս զաւառապետն. եւ նա ջհաղդ ապաւաթս եւ եղ ի պրոխս նոցա, եւ ոչ կարաց հաւանեցուցանել . եւ հրամանաւ արքային կապանօք առաքեաց *add.* B — 9 բոց] պոյծառ *add.* B — 11 եւ հասին առաւաւտն զգլուխս նոցա] եւ եկեալ անօրինաց հասին զգլուխս պահապանացն B — 12 եւ սուրբքն ելին ամբողջ ի կրէն] Իսկ զսուրբն Կղեմէս եւ Բաղխանգիդոս հանին ամբողջ ի փառաւ կրոյն B.

Toutefois, les fauves ne les saisirent point, mais vinrent se prosterner devant eux et léchèrent leurs pieds. A cette vue, les assistants assaillirent l'éparque, le lapidèrent, et crurent au Christ.

On mit les saints dans un sac et on les jeta à la mer. Les chrétiens, s'étant jetés à la mer, les retirèrent vivants, les conduisirent chez eux et leur donnèrent à manger. * Ils se promenèrent à travers la ville. * A fol. 164 v° b.

Maximien ordonna de conduire les saints chargés de fers à la ville d'Amisos (*Imison*)[1], au juge Dométianus. Celui-ci, ayant longuement interrogé les saints et les voyant fermes dans la foi au Christ, ordonna de les jeter dans de la chaux. On mit des gardes auprès d'eux. La nuit, les gardes, ayant aperçu une lumière au-dessus des saints, se dépouillèrent de leurs vêtements et se jetèrent dans la chaux auprès des saints. Ils crurent au Christ. On leur trancha aussitôt la tête.

Les saints sortirent indemnes de la chaux; on les étendit sur des lits de fer rougis, on les arrosa d'huile, de soufre et de poix; les saints s'endormirent sur les flammes, et virent le Christ qui leur disait : « Ne craignez pas, car je suis avec vous. »

1. Ville du Pont.

Եւ ասեալ զառաւօրին թէ, այնչափ տանջանքն չյաղթեցին նոցա, առաքեաց զնոսա ի Տարսոն քաղաքն կապանօք առ Մաքսիմիանոս զառաւօրն : Եւ երթեալն ընդ անջրդի ճանապարհ, նուազեցան զօրականքն ի ճանապարհն որք տանէին զառաջքան, եւ Կղեմայ ազօթեալ՝ բղխեցոյց ջուր եւ արբին ամենեքեան եւ հաւատացին ի Քրիստոս, եւ ձայն եղեւ յերկինէ եւ ասէ. Ով Կղեմէ, զամենայն խնդիրս ք՝ կատարեցից, զօրացիր եւ քաջ լեր :

*Եւ երթեալ ի Տարսոն, հարցանէր Մաքսիմիանոս զառաւօրն եթէ զառնան եւ զոչն կուգան : Ասէ Կղեմէս. Ընդ հասանելոյ ինդ ժամանակս Աստուած որ կորնչեցուցանէ զկուռս, եւ զարձուսցէն * զամենայն երկիր յաստուածպաշտութիւն : Եւ բարկացեալ ընդ բանսն զառաւօրն սկսաւ զնոսա ի բորբոքեալ հուր. եւ բուրեցաւ անուշահոտութիւն ի տրոյն, եւ ելին առաքեալքն անկիսկելք ի տրոյն եւ զնացին ի մէջ քաղաքին : Եւ կալեալ առաքն զնոսա ի բանդն, եւ էին յարկեալս ամս երկուս :*

Եւ չետ երկուց ամաց հանին ի բանդէն, եւ հառան յոմն Աֆրոդիտոս անուն, եւ առեալ զնոսա ի տուն իւր եպ առաջի նոցա բազմաճաշակ սեղան, զի կերիցեն եւ արբցեն եւ արասցեն զկամս քաղաւորին յորժամ ուրախասցին : Իսկ առաքեալքն ամենեւեին

* A fol. 165 r° a.

2 *Եւ երթալին ընդ անջրդի ճանապարհ*] *եւ ի ճանապարհին երթալին ընդ անջրդի տեղին* B || 4 *բղխեցոյց*] *բղխեաց* B || 5 *եւ ձայն եղեւ... քաջ լեր om.* B || 8 *Ասէ Կղեմէս*] *Ասեն առաքեալքն. Զնա լսեք : եւ յայնժամ ճարպարէտացաւ առաքեալն Կղեմէս եւ ասէ. երթեք չետ սակաւուց add.* B || 9 *յաստուածպաշտութիւն*] *յաստուածպաշտութեան արէնս* B || 11 *եւ բուրեաց... կոլեալ*] *եւ խնամօքն Աստուծոյ պահեցան անվնաս, եւ ապա առեալ* B.

Le juge, voyant que tant de tortures ne les avaient pas vaincus, les envoya chargés de fers à la ville de Tarse, au juge Maximien. Comme ils cheminaient par des routes privées d'eau, les soldats qui accompagnaient les saints défaillirent de soif; Clément, par ses prières, fit sourdre de l'eau, ils en burent tous et crurent au Christ. Une voix venant du ciel dit : « O Clément (*Klemē*), tout ce que tu demanderas te sera accordé, prends courage et sois vaillant. »

Lorsqu'ils furent arrivés à Tarse, le juge Maximien leur demanda s'ils se convertissaient et immolaient aux idoles. Clément répondit : « Dieu suscitera des rois chrétiens qui ruineront les temples des idoles et feront revenir * toute la terre à la reconnaissance de Dieu. » Le juge, irrité de ces propos, ordonna de les jeter dans un feu ardent. Une odeur suave se dégagea des flammes et les saints sortirent des flammes sans aucune atteinte de brûlure et allèrent pendant ville. On les arrêta et on les conduisit en prison et ils y furent détenus par la deux ans.

* A fol. 165 r° a.

Après deux ans, on les tira de prison et on les remit entre les mains d'un certain Aphrodisius (*Aphroditos*), qui les conduisit chez lui et leur fit servir un fastueux repas, afin qu'ils mangeassent et bussent et fissent la volonté de l'empereur lorsqu'ils seraient pris de gaîté. Mais les saints ne touchèrent à

ոչ ճաշակեցին եւ ոչ աչօք իւրեանց նայեցան ի կերակուրան : Եւ Տրամայնոց պատուէրն եւ կապեցին վէմս ի պարանոց նոցա, եւ անցուցին ընդ ծոչ քաղաքին :

Եւ առաքեցին զերկրորդ անգամ յԱնկիւրիա առ Լուկիոս պատուէրն, եւ արկին ի բանդ եւ պնդեցին զոտս նոցա ի փայտի : Եւ ընդ առաւօտն կոչեաց առ ինքն զԱգաթանգեղոս միայն, եւ զսքանչաւ եւ խոստմամբ ջանայր պատրել զվկայն Քրիստոսի. եւ տեսեալ նմին ոչ լսէ, Տրամայնոց եւ անցուցին ընդ ականջս նորա շամփուր երկայն եւ հանին ընդ միւս ականջն, եւ ապա հատին զգլուխն. զոր առեալ Հաւատարիմ կինն Սոփիա, թաղեաց պատուով յատաճանս եկեղեցւոյն իւրոյ : Եւ լուեալ սրբոյն Կղեմտի զկատարումն սրբոյն Ագաթանգեղոսի գոհացաւ զԱստուծոյ :

Իսկ գուբբն Կղեմէս կապեցին ի վէմ մի, եւ այնչափ Տարին մինչեւ՝ վէմն եւ Տոքն * A fol. 165 r° b. լցան արեամբ, եւ տարան ի բանդն. եւ յամենայն պիշեր լոյս ծագեաց ի բանդին, որչափ էր յարգելմանն :

Եւ Տասեալ տօն սրբոյ Յայտնութեանն Տեառն, գնաց Հաւատարիմն Սոփիա առ բանտապանան, եւ տուեալ զանձս, եհան ի գիշերի գուբբն Կղեմէս եւ տարեալ զեկեղեցի իւր, ապոյց նմա զգեստս եպիսկոպոսութեան եւ եմփորտն ի վերայ ուսոյն, տուեալ նմա եւ գուբբ աւետարանն եւ բուրվառ անոյշ խնկովք : Եւ նորա տարածեալ զձեռս իւր գոհացաւ զԱստուծոյ եւ խնդրէր զողորմութիւն յԱստուծոյ վասն

4 արկին ի բանդ եւ պնդեցին] եւ արկանէ՛ ի բանդ եւ պնդէ՛ B || 13 Տեառն] Քրիստոսի B || 14 բանտապանան] բանտապետան B || 17 յԱստուծոյ *om.* B.

rien et ne jetèrent même pas un regard aux plats. Le juge ordonna alors de leur attacher des pierres au cou et de les promener à travers la ville.

Ils furent envoyés pour la deuxième fois à Ancyre, au juge Lucius. On les jeta en prison et on attacha leurs pieds à un tronc. Le lendemain matin, (le juge) manda auprès de lui Agathange seul, et s'efforça par de douces paroles et des promesses de tromper le martyr du Christ, mais voyant que celui-ci ne l'écoutait point, il ordonna de lui passer dans l'oreille de longues broches et de les faire sortir par l'autre oreille. Ensuite on lui trancha la tête, que Sophie, une femme fidèle, recueillit et enterra avec honneur, sous les marches de son oratoire. Saint Clément, ayant appris la mort de saint Agathange, rendit grâces à Dieu.

Quant à saint Clément, on l'attacha à une pierre et on le frappa à tel point que * la pierre et le sol furent inondés de sang, puis on le reconduisit en prison. * A fol. 165 r° b. Toutes les nuits, une clarté brilla dans la prison tant qu'il fut aux arrêts.

La fête de la sainte Épiphanie du Seigneur étant arrivée, la fidèle Sophie alla trouver les geôliers, leur donna de l'argent et fit sortir pendant la nuit saint Clément, qu'elle conduisit à son oratoire. Elle lui fit revêtir les vêtements épiscopaux et l'homophorion sur les épaules, lui mit dans les mains l'évangile et un encensoir avec de l'encens suave. (Clément) étendit ses bras pour rendre grâces à Dieu, et demanda pitié à Dieu pour toute la terre et pour tous ceux

անհնարն աշխարհի, եւ վասն այնպիսի որ առնեն պիշատակս նորա : Եւ փակեցին դրունսն ի երկնչելին ի յարձակմանէ անօրինացն : Եւ կատարեալ զամենայն առաքեալն խորհրդածութիւնսն բաշխելեր ցհաւատացեալսն հաստատուն կալ ի Տէր, եւ ասէր. Դադարելոյ է հալածանքն յերկրէ, եւ լոյս առաքեալական գիտութեան ծագեսցի :

Եւ մինչդեռ սուրբն Կղեմէս գլխահնարն ի խոնարհ ունէր եւ զաղօթսն մատուցանէր ի վերայ պատուական եւ սուրբ մարմնոյ եւ արեան Քրիստոսի, դիմեցին անօրէնքն չկճղկեցին զանկարծակի. եւ այր մի որ էր իշխան քաղաքին, անուն Ղեկսանդրոս, սրով եհատ զգլուխ սրբոյն Կղեմայ, եւ զառբ խորհուրդսն ցրուեալ եւ զեղանն կործանեալ, եւ զերկուս սարկաւագսն որ ընդ սրբոյն Կղեմայ էին ի սպասաւորութիւնն պատարագին, Քրիստափոր եւ Խարիտոն, եհատ եւ զնոցա գլուխս : Իսկ ᵛ մատուցանողսն զսրբոյն Կղեմայ, եւ սաղմոսելք եւ օրհնութեամբ տանեալսն ի տեղւոջն որ կոչի Կոյիմետոյ. եւ զերկուս սարկաւագունսն ձերձ առ նա յորում տապանի :

Վկայեալ սուրբն Կղեմէս առ թագաւորսն Դիոկղետիանոսէ եւ Մաքսիմիանոսէ, եւ առ իշխանսն Դոմետիանոսէ, Ագրիպպայ, Կիւրիկոսէ, Մաքսիմեանոսէ, Լուկեայ, Ղեկսանդրեայ զամս քսան եւ ութ, չՆիկոբոլիս՝ երիցս անգամ, ի Հռոմ, ի Նիկոմիդիա,

1 այնպիսի] որ լիցին եւ *add.* B — 2 զի երկնչէին] երկայեալք B — անօրինացն] անօրէն կատաղեցին B — 3 ի Տէր] ի հաւատսն B — 5 եւ զաղօթսն մատուցանէր *om.* B || 8 զսրբոյն] սուրբ *add.* B — 10 մատաղ բառնէր] վկայեաց B — 12 Կոյիմետոյ] Կոյիմետոյ B — 13 տապանի] եւ առնէ Տէր անպակաս բժշկութիւնս հիւանդացն եւ ախտացելոցն որք գնան հաւատով յաղօթս սրբոյն Կղեմայ յեկեղեցւոջ սրբոյ խաչին մինչեւ յայսօր *add.* B.

qui font mémoire de lui. On ferma les portes de crainte d'une attaque des impies. Après avoir accompli tout le mystère divin, il encouragea les fidèles à demeurer fermes dans le Seigneur, et dit : « La persécution prendra fin sur la terre et la lumière de la science de Dieu resplendira. »

Pendant que saint Clément tenait le cou baissé et faisait ses prières sur les précieux et saints corps et sang du Christ, les impies se précipitèrent dans l'oratoire, et un homme, qui était le gouverneur de la ville, nommé Alexandre, trancha de son épée la tête de saint Clément, dispersa les saints mystères, renversa et brisa l'autel, et trancha aussi la tête aux deux diacres Christophe (*Khristaphor*) et Chariton qui assistaient saint Clément dans le service du saint sacrifice. ᵛ Sophie, l'amie des martyrs, enveloppa de linge propre le corps de saint Clément et le fit inhumer avec psalmodies et bénédictions à l'endroit appelé Cryptos (*Koyphatoy*). Elle fit mettre les deux diacres près de lui dans une autre tombe.

Saint Clément subit le martyre au temps des empereurs Dioclétien et Maximien et des gouverneurs Dométianus, Agrippinus (*Agrippay*), Cyricus, Maximien, Lucius, Alexandre pendant vingt-huit ans, trois fois à Ancyre, à

յԱՆիսոն, ի Տարսոն : Եւ կատարի սուն սրբոյն Կղեմոս Տայրապետին եւ Ագաթանգելոսի եւ երկուց սարկաւագացն՝ Յունուարի ԻԳ :

Յայսմ աւուր յիշատակ է, երանելւոյն Անդրոնիկոսի եւ անուանցն իւրոց Աթանասիայ :

Էր երանելին Անդրոնիկոս ի մեծ քաղաքէն Անտիոքայ, երիտասարդ տասակաւ, արուեստիւ ոսկեգործ եւ արծաթաքանդակ եւ պարկեշտ եւ ողորմած. եւ կին իւր Աթանասիա նոյնպէս բարի գործովք : Եւ ունէին երկու զաւակս. պատանեակ մի երկուտասան ամաց, եւ զուարթ մի տասն ամաց : Եւ զամենայն շահ վաստակոց իւրեանց ելոյր մասունս բաժանէր. ' մասն մի կրօնաւորաց եւ մասն մի աղքատաց եւ մասն մի ի պէտս անձին իւրեանց : Եւ ամենայն քաղաքացիքն սիրելի գնոսա, վասն զի էին հանգարտք եւ բարի բնաւորեամբ : ' A fol. 165 v° b.

Եւ յամենայն կիրակէ ժողովէին կրօնաւորս եւ կերակրովք ուրախացուցանէին : Եւ յամենայն չորեքշաբթիս աւուր երիցայր Աթանասիա ի կանանց բաղանիսն եւ լուանայր զաղքատս կանայս, կերակրէր զնոսա եւ ցուարթէր : Նոյնպէս եւ Անդրոնիկոս այր նորա յուրբաթիս երիցայր ի բաղանիս արանց, եւ լուանայր զաղքատս սոսա :

Եւ ի մեծ աւուր Յուանիսեցան երկու զաւակքն իւրեանց. եւ յետ սակաւ աւուրց մեռան երկոքին ի մեծ աւուր : Եւ մանալ ի մատաղն սոսին իւրեանց անկան

1 Տայրապետին *om.* B | 2 սարկաւագացն] Երիտասարդի եւ Տարսոնի *add.* B — 3 երանելւոյն *om.* B | 7 երկուտասան ամաց] երկուտասանամեայ B — 10 հանգարտք] խանարհք եւ հանգարտ B — 13 կիրակէ] եւ կիրակէս B.

Rome, à Nicomédie, à Amisos (*Amisom*), à Tarse. La fête du saint pontife Clément, d'Agathange et des deux diacres a lieu le 23 Janvier.

En ce jour, commémoration du bienheureux Andronicus et de sa femme Athanasia.

Le bienheureux Andronicus était de la grande ville d'Antioche, jeune homme, orfèvre et argentier de sa profession, modeste et charitable. Sa femme Athanasia était également dévouée aux bonnes œuvres. Ils avaient deux enfants, un garçon de douze ans et une fille de dix ans. Ils partageaient en trois parts le produit de leur travail : ' une part pour les moines, une autre pour les pauvres, et une troisième pour leurs besoins personnels. Tous leurs concitoyens les aimaient, car c'étaient des gens paisibles et d'un bon naturel. ' A fol. 165 v° b.

Tous les dimanches, ils réunissaient les moines et les réjouissaient d'un bon repas. Tous les mercredis, Athanasia se rendait au bain des femmes, lavait les femmes pauvres, leur donnait à manger et les reconduisait. De même son mari Andronicus, le vendredi, allait au bain des hommes et lavait des hommes pauvres.

Un jour, leurs deux enfants tombèrent malades, et, quelques jours après, moururent tous les deux le même jour. Ils allèrent dans la chapelle de leur

աւուրջն Փրկչին Քրիստոսի եւ ասեն. Մերկ եկաք յարգանդէ մօրց եւ պարձեալ մերկ երանեմք յերկրէ. որպէս քեզ՝ Տեաճոյ է՝ նոյնպէս եւ եղեւ. եղիցի անուն քո օրհնեալ յաւիտեան : Եւ յարուցեալ Թագեցին վերկոսին պատկան իրեանց ողբով եւ գոհութեամբ, ի շիրիմս հարց իւրեանց, յեկեղեցւոջ սրբոյն Յուլիանոսի :

Եւ չետ քառասուն աւուր խորհուրդ արարեալ բաշխեցին զամենայն ինչս իւրեանց աղքատաց, եւ զամենայն ծառայսն ազատեցին : Եւ ի վիշերի գալտ ելին ի քաղաքէն եւ գնացին Երուսաղէմ եւ անտի Աղեկսանդրիա. եւ մտեալ յեկեղեցի սրբոյն Մինասայ
* A fol. 166 r° a. աղաչեալ [նկղբէին Աստուծոյ զի * յաջողեցէ նոցա զճանապարհս փրկութեան :

Եւ լուան զի ի Սկիւթ լերինն բնակեալ էր մեծ եւ առաքինի ճգնաւոր անապատականն Դանիէլ. գնացին առ նա երկիր պագին եւ պատմեցին զամենայն եղեալսն եւ զխորհուրդս իւրեանց : Եւ առաքն Դանիէլ ճերունին ուսոյց նոցա բանս փրկութեան. եւ զրեաց թուղթ եւ յուղարկեաց զԱթանասիա ի Սաւենիսիստացւոց վանս, առ հրեշտակակրօն կուսան կանայս : Եւ զԱնդրոնիկոս կալաւ առ ինքն եւ արար կրօնաւոր, եւ ուսոյց նմա զամենայն ճգնոցական վարս անապատաւորաց : Եւ արարեալ առ նմա

2 երանեմք] երանիցեմքB || 3 քո] առաւն B — վերկոսին պատկան իրեանց] վերկոսեանն B || 6 արարեալ] միաբան *add.* B || 12 Դանիէլ *om.* B || 13 Սաւենիսիստացւոց] կուսանաց B.

maison, se prosternèrent devant le Sauveur Christ et Lui dirent : « *Nous sommes sortis nus du sein de nos mères, et nous quitterons la terre également nus; Tu as donné, et Tu as repris; il nous est arrivé comme il T'a plu; que Ton nom soit béni éternellement*[1]. » Ils se levèrent, enterrèrent leurs deux enfants avec des larmes et des actions de grâces, dans le caveau de leurs ancêtres, dans l'église de saint Julien.

Quarante jours après, s'étant consultés, ils distribuèrent tout leur bien aux pauvres et rendirent la liberté à tous leurs serviteurs. La nuit, ils sortirent secrètement de la ville, se rendirent à Jérusalem et de là à Alexandrie, où ils entrèrent dans l'église de saint Ménas et prièrent Dieu avec sanglots de
* A fol. 166 r° a. leur donner le succès * dans la voie du salut.

Ils apprirent qu'à la montagne de Scété (*Skiut*) habitait le grand et vertueux ascète, l'anachorète Daniel. Ils se rendirent auprès de lui, se prosternèrent devant lui, lui racontèrent tout ce qui les concernait, événements et projets. Le saint vieillard Daniel leur donna des conseils de salut, écrivit une lettre et envoya Athanasia au couvent des Tabennésiotes[2] (*Savenisistatziots*) chez des moniales, vierges de conduite angélique. Il garda auprès de lui Andronicus, le fit moine et lui enseigna tous les usages ascétiques des

1. Job, I, 21. — 2. C'est-à-dire probablement « des Pachomiens », car Tabennisî est le berceau du cénobitisme pachomien. Ce nom se trouve dans les actes syriaques, Bedjan, *Acta Martyrum et Sanctorum*, t. VI, Paris et Leipzig, 1896, p. 411.

Անդրոնիկոս ասա երկուսեան. եւ ապա ապաչեաց պատրաստ Աբրահամն զի ինքն գնասցէ, զի երկիր պագցէ ի սուրբ տեղիսն : Եւ տրամայեաց նմա երթալ :

Եւ ցրժամ երթայր ընդ Եգիպտոս գերիս աւուրս ճանապարհ եւ ի բարձր խորշակէն տօթացաւ եւ նստաւ ի ստուերս փշալեր ծառոյ ուսան ասկաւիկ մի հանգչելոյ, եւ այնա կինն իւր Աթանասիա առն պատեալ անցանէր. զի եւ նա երթիկ, ցերեւակն կալ յաղօթս. եւ ըստ տրամանին Աստուծոյ տեսեալ զայն իւր զԱնդրոնիկոս՝ ճանեալ եւ ստեալ ողջոյն նստաւ մերձ. բայց Անդրոնիկոս զնա ոչ ճանեաւ, զի նա ի բազում ճգնութիւնն ցոյժ խարշամեալ էր եւ տկարացեալ, եւ տգեղացեալ գեղ երեսացն եւ արեւս Եթովպացի լեալ :

Ասէ Անդրոնիկոս. Ո՞ր երթաս արեգաց, եւ զինչ անուն է քո : Եւ նա ասէ. Ես երթամ ցերեւակն վասն աղօթից, եւ է անուն իմ Աթանասիոս : Ասէ Անդրոնիկոս. Եւ ես անդ երթալոց եմ, եթէ կամիս ի միասին ըստ հրամանաւ երթիցուք : Եւ նա ասէ. Արեգս տրամայեա ըստ հրամանաւ երթիցուք ի միասին : Եւ գոցացեալը ի միտս էրեանոյ սաղմոսելով երթային, եւ միմեանս ոչ լսէր, եւ ամենեւին ընդ միմեանս ոչ խոսեցան եւ ոչ բան մի : Եւ ցերեկս ստեղն ցերեւակն, երկիր պագին սուրբ տեղեացն, եւ շրջեցան ի վանորեացն առ սուրբ հարսն, եւ ապա գարձան ցԿեկաւոպոլիս : [V fol. 166 r° b.]

2 երկիրպագցէ] եւ աղօթեսցէ, *add.* B || 5 պատեալ] պատեալ B || 13 ըստ հրամանաւ *om.* B || 14 սաղմոսելով] առանձինն *add.* B — խոսեցան] խոսէին B || 15 երկիր պագին սուրբ տեղեացն] երկիր պագին եւ աղօթեցին ի սուրբ տեղիսն B || 16 առ] տունսն *add.* B.

anachorètes. Andronicus vécut auprès de lui douze ans, ensuite il pria le saint vieillard de lui permettre d'aller à Jérusalem pour vénérer les lieux saints. Et celui-ci lui ordonna d'y aller.

Pendant qu'il s'acheminait vers l'Égypte par trois jours de désert sous un hâle violent, étant accablé, il s'assit à l'ombre d'un arbre épineux pour se reposer un peu; or, voilà que sa femme Athanasia, habillée en homme, vint à passer. Elle se rendait aussi à Jérusalem pour y prier, et, par ordre de Dieu, ayant aperçu son mari Andronicus, elle le reconnut, et, lui ayant donné le salut, s'assit près de lui; mais Andronicus ne la reconnut point, car elle était très flétrie et affaiblie par un grand ascétisme, la beauté de son visage s'était enlaidie, et elle était devenue comme une Éthiopienne.

Andronicus lui dit : « Où vas-tu, moine? Et quel est ton nom? » Elle lui répondit : « Je vais à Jérusalem pour y prier et mon nom est Athanase. » Andronicus lui dit : « Moi aussi je m'y rends; si tu veux, nous voyagerons ensemble en silence. » Elle répondit : « Comme tu l'ordonnes, nous voyagerons ensemble en silence. » Après avoir repris un peu de force, ils partirent en psalmodiant mentalement, l'un n'entendant pas l'autre, et ils ne se parlèrent pas l'un à l'autre, pas même un mot. Trois jours[1] après, ils arrivèrent à Jérusalem, vénérèrent les lieux saints, visitèrent les couvents des saints pères et revinrent à Alexandrie. [V fol. 166 r° b.]

1. Il faudrait plutôt « trois mois ».

Եւ ասէ, Աթանասիա. Ոչ լցեա դու աշակերտ մեծի հօրն Դանիէլի որ ի Սկիւթա լերինն : Եւ նա ասէ. Այո : Ասէ, Աթանասիա. Աղօթք սուրբ մեծին այնմիկ յաջողեցին մեզ ի գործս կամացդ մերոյ. եթէ, կամիցիս՝ բնակեցարք ի միասին ի խուցս խրճիթաց : Ասէ Անդրոնիկոս. Նախ երթայց առ վարդապետն իմ, եւ եթէ հրամայէ ինձ՝ գամ եւ բնակիմք ի միասին : Ասէ, Աթանասիա. Ես երթայց յԱԻիւատասնեկի վանսն եւ ծագիցի քեզ : Եւ արձակեցան ի միմեանց :

Եւ երթեալ Անդրոնիկոս առ սուրբ մեծին, պատմեաց նմա վասն Աթանասիոսի : Ասէ մեծն. Երթ սիրեա զլռութիւն եւ բնակեցիր ընդ սրբոյդ միայնակեցութեամբ, զի նա միայն է եւ դու միայն. եւ լուծ իմոյ կանոնաց ձգեցից զքեզ : Եւ առեալ զաղօթս մեծոյն գնաց յԱԻիւատասնեկի վանս առ Աթանա-
* A fol. 166 v° 3. *սիոս * եւ կացեալ ի միասին երկիւղիւն Աստուծոյ այլ եւս երկատասան ամ, եւ ոչ ետ ճանաչել Անդրոնիկոսի, եւ ոչ այլ ումեք պատմեաց վճռոյնդ :*

Եւ չետ երկատասան ամաց ապրեցուիլն եկեւ մեծաւորն Դանիէլ, եւ իջեալ ի լեռնէն՝ գնաց ի վանս այլ առնել նոցա, եւ յոյժ մխիթարեաց զնոսա վրկական բանիւք. եւ պարձառ անպէն : Եւ նախ քան զյառաջանալ ճանապարհին՝ եհաս նմա Անդրոնիկոս եւ ասէ. Դարձիր տայր, վասն զի տէրն Աթանասիոս հանգչեալ է առ Քրիստոս երթեալ : Եւ պարձան ի միասին եւ գտին զԱթանասիոս ի վերջին շունչն : Եւ տեսեալ

1 Սկիւթա] Սկիւթիա B || 2 Այո] եւ պատմեալ ասէ. ոչ է անուն քո Անդրոնիկոս : Եւ նա ասէ. Այո *add.* B || 11 առ] առս B.

Athanasia lui dit : « Ne serais-tu pas le disciple du grand père Daniel, qui habite la montagne de Scété? » Il lui répondit : « Oui. » Athanasia lui dit : « Les prières de ce saint vieillard ont donné le succès à nos desseins, et si tu veux, nous pourrions habiter ensemble dans des cellules en forme de huttes. » Andronicus répondit : « J'irai d'abord auprès de mon supérieur, et s'il me l'ordonne, je viendrai et nous habiterons ensemble. » Athanasia dit : « Et moi je vais au couvent des Dix-huit sources et je t'y attendrai. » Et ils se séparèrent.

Andronicus alla auprès du saint vieillard, lui parla au sujet d'Athanase. Le vieillard dit : « Va et aime le silence, habite avec ce moine d'une vie solitaire, car il est seul et tu es seul, et vous ferez de l'ascétisme selon les règles que je t'ai imposées. » Il se recommanda aux prières du vieillard, se rendit
* A fol. 166 v° a. au couvent des Dix-huit sources auprès d'Athanase, * et ils vécurent ensemble dans la crainte de Dieu douze autres années; elle ne se fit pas connaître à Andronicus et ne raconta à personne le secret

Douze ans plus tard, le vieillard Daniel eut un pressentiment. Il descendit de la montagne, alla au couvent, les visita et les consola beaucoup par des paroles salutaires, puis revint chez lui. Avant qu'il eût fait la moitié du chemin, Andronicus le rejoignit et lui dit : « Retourne, père, car le père Athanase est sur le point d'aller trouver le Christ. » Ils revinrent ensemble

պԴանիէլ ասաւ լալ : Եւ ասէ Դանիէլ . Փոխանակ խնդալոյ դու վհատիս եւ ասես Բրխաոս, լա՞ս : Եաէ Աթհանասիոս . Ոչ քաւ վասն իմ, այլ վասն Անդրոնիկոսի . ապաչեմ զքեզ զի յետ թաղելոյն զիս գայեա ի տեղիս իմ թուղթ գրեալ , ընթերնայցես գայն առաջի Անդրոնիկոսի : Եւ խնդրեաց Տաղորդութիւն, ճաշակեաց եւ Տամբարեաց գնաաս, եւ աւանդեաց գՆոպին իւր առ Աստուած :

Եւ յորժամ վհատեցին զերանելին՝ տեսին զի կին մարդ էր, եւ առեալ զբարեխան ընթերցան եւ Դանեան զի Անդրոնիկոսի ամուսինն էր Աթհանասիա : Եւ յոյժ երկեան եւ զարհուրեցան : Եւ առաքեաց Տայրն Դանիէլ եւ ժողովեաց կրօնաւորս եւ աշխարհականս ի թաղումն ապրեշոյն Բրխաոսի Աթհանասիայ, ազխուսկ զգեաստիւք եւ սաւանիւ արմաւենեօք . զի այնպիսի ' կարգ էր նոցա ի թաղել զճգնաւոր կրօնաւորս . եւ առա- ' A fol. 166 v° b.
ծոսիւք եւ օրհնութիւնբ եղեն ի տապանի, եւ Տատն զՏոգեթիւնբ փառս Աստուծոյ, որ այնպիսի իմաստութիւնբ ժուժկալութիւն Տա տկար բնութեան կանանց :

Եւ յետ եօթն աւուր թաղման երանելոյն, կամեցաւ Ծերունին առնուլ զԱնդրոնիկոս զկնի իւր, եւ նա ոչ կամեցաւ, ասէ. Մնացայ եւ ես ընդ տիկնոջս իմոյ : Եւ Տրաժարեալ Ծերունւոյն գնաց : Եւ նախ քան զՏասանելն նորա ի տուբբ Մինաս, եկաս նմա կրօնաւոր մի եւ ասէ. Հայրն Անդրոնիկոս ի ցեսին շունչն Տատեալ է, : Եւ առաքեաց

5 Աստուած] Յունուարի ԻԳ *add.* B || 6 մարդ *om.* B || 9 ի թաղումն] թաղման B.

et trouvèrent Athanase au dernier souffle, qui en apercevant Daniel se mit à pleurer. Daniel lui dit : « Au lieu de te réjouir parce que tu vas trépasser au Christ, tu pleures? » Athanase lui répondit : « Je ne pleure pas pour moi, mais pour Andronicus; Je t'en prie, après m'avoir enterré, tu trouveras à mon chevet un papier écrit, tu le liras en présence d'Andronicus. » Il demanda à communier, communia, les embrassa et rendit son âme à Dieu.

Lorsqu'ils ensevelirent le bienheureux, ils s'aperçurent que c'était une femme. Ils prirent le papier, et l'ayant lu, ils apprirent que c'était Athanasia, la femme d'Andronicus. Ils furent saisis de stupeur et de grande crainte. Le père Daniel manda et rassembla des moines et des laïcs pour l'enterrement de la servante du Christ Athanasia, habillés en blanc et tenant à la ' A fol. 166 v° b.
main des rameaux de palmiers, — ' car telle était leur règle pour l'enterrement des ascètes moines, — ils la mirent au tombeau avec psalmodies et bénédictions, et en rendant grâces, ils glorifièrent Dieu, qui avait donné une si sage endurance à la faible nature de femmes.

Sept jours après l'enterrement de la bienheureuse, le vieillard voulut ramener avec lui Andronicus, mais il ne voulut pas et dit : « Je mourrai, moi aussi, (ici) auprès de ma femme. » Le vieillard prit congé et partit. Avant qu'il fût arrivé à saint Ménas, un religieux le rejoignit et lui dit : « Le père Andronicus est au dernier souffle. » Daniel envoya quelqu'un à Scété, fit

Եանիել ի Սկիւթ, եւ լծոյց գամնաւն կրօնաւորան, եւ գնայր առ Կապրանիկոս, եւ առեալ գնաաց ալջանակաց եւ առաքեալ գՅոզին իւր առ Ստուած :

Եւ մարտնաւ Տակառակութեամբ կրօնաւորքն Սկիւթ լերինն ընդ արեւելեան Աբիւառաննիկ վանացն, զի ասացեն գմարմին երանելւոյն Կապրանիկոսի եւ առցեն ի լեառն : Եւ նոքա ոչ ասէին առնել : Եւ Տեսին Ձերջն, եւ նա Տրամայեաց թաղել ընդ երանելւոյն Պիանաւսացի. եւ այնպէս արարին :

Եւ արարեալ անց Ձերջնոյն ընդ այլ սկիւթացի Տարան գեօթնօրեայ ննջման առաքս երանելւոյն, եկին առաք ի լեառն իւրեանց Սկիւթ : Եւ գրեցին զվարուքիւն նոցա, եւ միշտ յիշատակեն Զրացի ԺԶ եւ Յունուարի ԻԳ :

* B 47 a. [B* Ի սմին աւուր վկայութիւն Կուրտերիոսի քահանայի : Էր ան ի Կեսարիա Կապադովկեցւոց ի ժամանակս Տարամանոց Դիոկղետիանոսի անօրէնն արքային. եւ բազում ձգնութեամբ եւ չարչարանօք նահատակեալ կատարեցաւ վասն անուանն Քրիստոսի :

Յայսմ աւուր պատն Թորա գրգռեցին Հրէիցն կատարեցաւ ի պատերազմին ընդդէմ անօրինացն : Սա էր երիտասարդ կրտսեր եւ բաջ՝ գոցեալ առատաձեռնաշունչ կրթութիւն եւ բարի վարուք, որով եւ սիրելի էր ամենեցուն :

Եւ եղեւ յաւուրս Փիռուխտար ամիրային Եգիպտոսի առաքեաց զօր բազում ի Կի-

9 *միշտ om.* B.

descendre tous les moines, et ils se rendirent auprès d'Andronicus, qui, en les apercevant, leur donna le salut et rendit son âme à Dieu.

Les moines de la montagne de Scété se querellèrent avec les religieux du couvent des Dix-huit sources pour la possession du corps d'Andronicus et pour l'emmener à la montagne. Les autres ne les laissaient pas s'en emparer. On consulta le vieillard, et il ordonna de l'enterrer auprès de la bienheureuse Athanasia. Et ils firent ainsi.

Le vieillard demeura là avec les pères de Scété pour accomplir les sept jours de la mort du bienheureux et retournèrent ensuite à leur montagne de Scété. Ils écrivirent leur histoire et les commémorent toujours le 16 Aratz, 23 Janvier.

* B p. 47 a. [B* En ce jour, martyre du prêtre Corterius (*Kourteriosi*). Il était de Césarée de Cappadoce au temps des persécutions de l'empereur impie Dioclétien. Après un grand ascétisme, il fut martyrisé dans les tortures pour le nom du Christ.

En ce jour le baron Thoros, fils du roi Héthoum, trouva la mort dans une guerre contre les infidèles. Il était jeune, fort et vaillant, il brilla par sa conduite pieuse et ses bonnes mœurs, et fut aimé de tout le monde.

Lorsque Pendoukhtar[1], l'émir d'Égypte, envoya en Cilicie de nombreuses

1. Bibars Bundùqdarî (1260-1277).

լնկիա, որք յանկարծակի արշաւեալ ի ներքս աւերեցին զսահման տեղի, եւ կամէին տալով եւ սրով ապականել զամենայն երկիրն, սա ինքն արքայորդին Թորոս ի միասին ընդ եղբօր իւրոյ Լեւոնի եղեալ զանձն ի վերայ ապրին եւ եկեղեցւոյ պրոյ, եւ ընդդէմ թշնամեացդ տաւառայ, եւ արարին կռուարուած մեծ : Ուր Լեւոն ճառախեղեամբ ամենայն իշխանացդ Հայոց ձերբակալ եղեւ : Եւ Թորոս յետ բազում զործոյ քաջութեան ի մահ վիրաւորեալ նահատակեցաւ յանօրինաց Յունաստրի ԻԳ :]

* *Նոյնի ժէ եւ Յունուարի ԻԳ : Վկայ մեծին երից եղբարցն Պօղոսի, Պաւսեայի եւ Թէոդոտեայ :* * A fol. 167 r° a.

Յաման Դիոկղետիանոսի եւ Մաքսիմիանոսի կուռապաշտ արքայիցն էին ի քաղաքին Կղէոպատրիայ, Պօղոս եւ Պաւսեբիոս եղբարք եւ ի տարտմինել էին կրօնաւորք : Պօղոս էր ամաց երեսուն եւ ութից, եւ Պաւսեբիոս ամաց քսան եւ հնգից : Եւ պատուարն Երիանոս կալեալ կացոյց առաջի իւր եւ պատասխանաց. եւ տրամայեաց կախել եւ բերբերել զմարմինս իւրեանց :

Էր եղբայր մի այլ կրտսերագոյն որոյ անուն էր Թէոդոտիոն. եւ էր գող եւ աւազակ. եւ լուեալ զեղբարցն երթեալ ի տեղւոյն տեսանել զնոսա ի տանջանս, երկեա-

8 Թէոդոտոսի] Թէոդոտիանոսի B || 9 էին] *աւելցնելով այսոքիկ add.* B || 10 Կղէոպատրիայ] Կղէոպատրիոյ B || 14 Թէոդոտիոն] Թէոդոտիոն որ մեծագործ էր եւ *ապա add.* B || 15 զեղբարցն] զչարչարանս եղբարցն էջ ի լեռնէն եւ B.

troupes, qui envahirent subitement l'intérieur du pays, dévastèrent de nombreux endroits, et se proposaient de mettre à feu et à sang tout le pays, lui, Thoros, fils de roi, et avec lui son frère Léon, ils se sacrifièrent pour la nation et la sainte église, allèrent au-devant des ennemis de la foi et en firent un grand massacre. Léon y fut fait prisonnier par la trahison de quelques princes arméniens. Quant à Thoros, après des exploits de bravoure, blessé à mort, il fut martyrisé par les infidèles, le 23 Janvier[1].]

* 17 ARATZ, **24 Janvier**. * A fol. 167 r° a.

Martyre des trois frères Paul, Pausérius et Théodotion.

Aux jours des empereurs idolâtres Dioclétien et Maximien, vivaient, dans la ville de Cléopâtris (*Klēopatriay*), les frères Paul et Pausérius, moines dès leur enfance. Paul avait trente-huit ans et Pausérius vingt-cinq. Le juge Arianus les fit venir en sa présence et les condamna; il ordonna de les suspendre et de leur déchirer le corps.

Ils avaient un autre frère plus jeune, nommé Théodotion, qui était voleur et brigand. Ayant appris ce qui concernait ses frères, il alla et assista de loin

1. Le P. Tournebize place cette bataille au 24 août 1266, *Revue de l'Orient Chrétien*, IX (1904), p. 232.

եւ պարձաս չեաս, եւ նաեւբ ի տեղոջ միում. եւ ասէբ ի միտս իւր. Երկու եղբարբս իմ մարտիրոսանան եւ առնուն պսակն կենաց, եւմոցդ եւ ես եղէց հաղորդ կենացն յաւիտենից։

Եւ երեւեցաւ առաքանայ ի կերպարանս ալեւորի եւ ասէ. Ճանաչես զիս թէ ով իցեմ։ Եւ նա ասէ. Ոչ։ Եւ ասէ. Ես էի որ սկիզբ քեզ չամենայն ժամ յաւազակութիւնն եւ ի գողութիւն, եւ այժմ եկի զի տայ քեզ խրատս զի մի մարտիրոսանայիս եւ կորնչիցի ծանկութիւնդ քո, զի տանջանքն խիստ են եւ դու ոչ համբերես, եւ այլ աւելի մեզս գործես։ Ասէ Թէոդոտոս. Ես ախտեցի լինել ծառայ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ Եւ առաքանայ ծուխ ելաւ իբրեւ գոլիճ՝ շիջաւ եւ անհետ եղեւ։

[a] A fol. 167 r° b. *Եւ երթեալ Թէոդոտոս առ եղբարսն իւր, խոստովանեցաւ [a] ձեռնադրի եւ ասէ. Ես քրիստոնեայ եմ եւ եղբայր մարտիրոսացս։ Եւ կալեալ զնա տարան առ դատաւորն, եւ բազում պատուով խոստանայր պարգեւս եւ պատիւս, եւ ոչ կարաց դարձուցանել զնա ի կուռսն, այլ կալեալ զդատաւորն ընկէց յաթոռոյն, եւ զլորեաց ը՛ց երեքտասան ասպիճանաւն ի վայր, եւ զթիռն կործանեաց։*

Եւ ընթացեալ զօրականացն կանխեցին զնա եւ զթիռն։ Եւ կապեցին զԹէոդոտոսի եւ տաքցուցին շամփուրս երկաթս երիս, զմիմն ի կողն ձախի եւ զմիմն ի թիկունսն եւ զմիւսն յորովայնն։ Եւ նա աղաչեաց առ Աստուած եւ տեսանէր մերձ իւր

1 նաեւբ] նոտաւ B. || 3 յաւիտենից... անհետ եղեւ] որ ի ճանկութենէ ախտեալ եմ լինել ծառայ Տեառն իմոյ Յիսուսի Քրիստոսի B || 17 աղաչեաց] աղաչէր B.

à leurs tortures; mais, pris de peur, il s'en retourna et, assis quelque part, il se dit en lui-même : « Mes deux frères se font martyrs et obtiendront la couronne de vie; j'irai, moi aussi, et j'aurai part à la vie éternelle. »

Mais le démon lui apparut sous la forme d'un vieillard et lui dit : « Reconnais-tu qui je suis? » Il lui répondit : « Non. » L'autre lui dit : « C'est moi qui de tout temps t'ai aidé dans le brigandage et le vol, et maintenant je suis venu pour te conseiller de ne pas aller au martyre et ne pas perdre ta jeunesse; car les tortures sont douloureuses : tu ne supporteras pas, et tu commettras un péché de plus. » Théodotion (*Teoditon*) lui répondit : « J'ai fait le vœu d'être le serviteur de mon Seigneur Jésus-Christ. » Le démon se transforma en une colonne de fumée, qui se dissipa et devint invisible.

[a] A fol. 167 r° b. Théodotion alla trouver ses frères, confessa à [a] haute voix et dit : « Je suis chrétien et le frère de ces martyrs. » On le saisit et on le conduisit au juge qui, avec beaucoup de douceur, lui promit des présents et des honneurs, mais ne parvint pas à le convertir aux idoles; par contre, ayant saisi le juge, (Théodotion) le jeta à bas de son siège, le fit rouler des treize marches sur le sol, et renversa le siège.

Les soldats accoururent, le redressèrent, lui et son siège, lièrent Théodotion et firent rougir trois longues broches qu'ils enfoncèrent, l'une dans les côtes, l'autre dans le dos et la troisième dans le ventre. Il pria Dieu et

տրհշտակ որ ի ձեռին խոտոր ունէր պատկ : Եւ ասեալ պահձոյն տրամիտու պատուիրին Տաճին պղտխ նոցա :

Եւ գՊօպոս եւ գՊաւակրիոն կապեալ ընկեցին ի ծովն. եւ այնպէս կատարեցան աւանդեալ գՅովհս իւրեանց առ Աստուած Յունուարի ԻԴ :

Յայսմ աւուր սուրբ վկայն Քրիստոսի Դանաքտոս ընթերցող եկեղեցւոյն, ի քաղաքին Ազդնի, որ է յարեւմտեան մերձ ի Բուլղարս, ուսուցանէր ի պոյծ ժողովրդեանն պարս աստուածային, եւ պարսաւս պաշտացանէր ի Քրիստոս : Եւ կռապաշտքն պոռ պահեին ի տաւտապելոյն չարաչար տանջանաք սպանանելին : Եւ սուրբն Դանաքտոս առեալ գիրս եւ զամենայն անօթս եկեղեցւոյն փախեաւ եւ թաղեաւ : Եւ յորժամ 10 *գային գնա անօրէնքն՝ յափշտակելոյն զանօթս՝ սրտմտեանն եւ գնա սպանել գտնել կռոցն. եւ յորժամ ոչ կարացին տաւանեցուցանել՝ սպանին գնա սրով եւ ընկեցին ի ծովն, եւ ալիք ծովուն տանին գնա ի ցամաք : Եւ Փիլիպպոս քահանայն քարոզ գնա պատուով ի քարեղէն սապտի. եւ սուժմանչ բուսաւ ձառ ձիթենի մերձ ի սապտին, եւ է մինչեւ յայսօր :* A fol. 167 v° a.

3 *կապեալ*] *կապեցին* B — *ծովն*] *գեան* B — *կատարեցան աւանդեալ*] *աւանդեցին* B ‖ 6 *որ է յարեւմտեան om.* B ‖ 7 *Քրիստոս*] *Քրիստոսի Տաւտաս* B ‖ 8 *Դանաքտոս*] *յայնմ ձամանակ ժամանակին add.* B ‖ 13 *եւ սուժմանչ ... յայսօր*] *եւ ասէն, բայց թէշխաբիեա* B.

aperçut auprès de lui un ange tenant à la main une couronne. Les bourreaux, sur l'ordre du juge, l'emmenèrent et lui tranchèrent la tête.

Quant à Paul et Pausérius (*Pauserion*), les ayant liés, on les jeta à la mer. C'est ainsi qu'ils moururent, rendant leur âme à Dieu, le 24 Janvier.

En ce jour le saint martyr du Christ Danax (*Danachtos*), lecteur de l'église, dans la ville de Valona (*Aulon*), qui se trouve en occident, près de chez les Bulgares, enseignait au peuple les paroles divines des écritures et en convertissait beaucoup au Christ. Les idolâtres mettaient à mort dans de cruelles tortures ceux qu'ils trouvaient d'entre les fidèles. Saint Danax prit les livres et les vases de l'église, s'enfuit et se cacha. Les impies, l'ayant retrouvé, lui enlevèrent les vases sacrés* et le pressaient d'immoler aux idoles, A fol. 167 v° a. mais ne pouvant le persuader, ils le tuèrent par le glaive et le jetèrent à la mer. Les vagues de la mer le déposèrent sur le rivage. Le prêtre Philippe l'inhuma avec honneur dans un tombeau de pierre, et aussitôt, près du tombeau poussa un olivier, qui existe encore aujourd'hui

Ըրայլ ԺԸ եւ Յանուարի ԻԵ : Ծան սրբոյն Գրիգորի առաւաձաբանի Անձիանձու եպիսկոպոսի :

Առաւաձաձոյ եւ ձեծ վարդապետն Գրիգորիոս էր յերկրէն երկրորդ Կապադովկիացւոց, ի քաղաքէն Անձիանձու. եւ զի մայրն իւր արու զաւակ ոչ ունէր, խնդրէր յԱստուծոյ արասաստօր տալ նմա : Եւ յանուրջս տեսանէ զպատկեր սրբոյն զոր Տանվերծանել էր մանել : Եւ յորմամ եղեւ ծանուկն՝ հաւրենաց դնաս մայրն իւր Աստուծոյ : Եւ աճեցեալ մանկանն եղեւ ուսումնասէր յոյժ, եւ գնացեալ ի Կեսարիա յուսումն, եւ անտի ի Պաղեստին, եւ ապա յԱղեքսանդրիա, եւ անտի գնաց ցմայրաքաղաքն մայրն յԱթենս :

Եղեւ գնալ եւ Բասիլիոսի ի Բիւզանդիոյ յԱթենս, եւ բնակեցան ի միասին հայցակիցք. միմեանց, եւ ուսան զամենայն հանճարս իմաստասիրութեան արտաքին գրոց, ուսան եւ զաստուածաշունչ գիրս պաստիրանաց. եղեն եւ ժուժկալք ի ձգնութիւնս, որ եւ արանձնաւոր եղեն եւ զարմանալիք բնակչաց երկրին : Եւ Բասիլիոս դարձաւ ի տուն իւր : Եւ մնաց Գրիգորիոս յԱթենս, եւ բռնադատէին զնա լինել աթոռակալ

* A fol. 167 v° b. *քաղաքին ունմիկ, զոր ջանձն ոչ ետու :*

Ի ասն ... եպիսկոպոսի] Վասքն եւ պատմութիւն սրբոյ եւ երիցս երանելւոյ Տեառն մերոյ Տաճաշխարհիցս վարդապետին աստուածաբանին Գրիգորի Անձիանձու եպիսկոպոսի B.

18 ABATZ, 25 Janvier.

Fête de saint Grégoire le théologien, évêque de Nazianze (*Antziantzou*).

Le grand docteur Grégoire (*Grigorios*), agréable à Dieu, était du pays de la seconde Cappadoce, de la ville de Nazianze (*Antziantzou*)[1]. Comme sa mère n'avait pas d'enfant mâle, elle priait Dieu avec larmes de lui en donner. Or, elle vit dans un songe l'image du fils qu'elle devait mettre au monde. Lorsque l'enfant fut venu, sa mère l'offrit à Dieu. L'enfant en grandissant devint très attaché au savoir; il se rendit pour étudier à Césarée, de là en Palestine, ensuite à Alexandrie et de là à la mère de toute sagesse, à Athènes.

Il arriva que Basile (*Basiliosi*), lui aussi, se rendit de Byzance à Athènes, et ils logèrent ensemble et prirent leur nourriture en commun; ils apprirent toutes les branches de la philosophie profane, étudièrent également les livres des préceptes inspirés par Dieu, furent persévérants dans l'ascétisme et furent très considérés et estimés des habitants du pays. Basile retourna chez lui. Grégoire resta à Athènes et on le pressa de tenir une chaire[2] * en la ville, ce qu'il n'accepta point.

* A fol. 167 v° b.

1. Il faudrait plutôt Arianzos, mais la leçon est défendable, le rédacteur arménien ayant pu se borner volontairement à mentionner la ville dont dépendait Arianzos. — 2. Le terme arménien *աթոռակալ* désigne habituellement le successeur au trône épiscopal, et l'on pourrait être tenté d'entendre « coadjuteur avec future succession »

Եւ յորժամ եղեւ երեսուն ամաց՝ գնաց յերկիրն իւր եւ մկրտեցաւ. եւ ասէ եպ անձին իւրում ամենեցին ոչ երդնուլ եւ առանձինն եւ մնալոյ կեալ : Եւ գլուխ եւ գլերակ ընթեռնոյր պատուածաշունչ գիրս, եւ զՔրիստոս յայտնապէս տեսանէր ի տեսլեանն :

Ձեռնադրի ի հօրէն իւրմէ, քահանայ եւ գնաց առ Բասիլիոս, եւ խմաստասիրեցեալն ի միասին ճառս :

Եւ եղեւ ի վախճանիլ Կեսարիոսի եղբօր իւրոյ, գրեաց հայրն իւր զկիրիցի առ նա, ընդգի յոյժ ծերացեալ էր, զի ինեսան ամաց էր : Եւ գործոյ Գրիգորիոս առ հայրն իւր, եւ եղեւ հոգաբարձու եկեղեցւոյն :

Իսկ Բասիլիոս նոսի յաթոռ եպիսկոպոսութիւնն Կեսարու, եւ ձեռնադրէ զԳրիգորիոս պատուածարանն եպիսկոպոս Սասիմայ : Եւ նա վասն խռովութեան լինելոյ տեղւոյն եւ ժողովրդեանն անխաղաղ վիճմանն՝ ոչ յամարեցաւ բնակիլ ի Սասիմա, գնաց ի տուն իւր : Ապա բռնադատեցին զնա հայրն իւր եւ Բասիլիոս եւ նոսուցին յաթոռ եպիսկոպոսութիւնն Նազիանոս :

Եւ յորժամ թագաւորեաց ապստատն Յուլիանոս, հրամայեաց զի ընթռանելոց որդիք ոչ ուսանիցին զհանճարս եւ զիմաստասիրութիւնս արտաքին պրոց : Յայնժամ Գրիգոր պատուածարանն գրեաց ճառս յանդիմանութեան առ Յուլիանոս, եւ անդէս բարբանջ-

1 *յերկիրն*] *ի գաւառն* B. ‖ 3 *քահանայ*] *եւ լինի նմա ձեռնադրութիւն յամենայն ամս.* B.

Lorsqu'il eut atteint ses trente ans, il retourna dans son pays, se fit baptiser, et fit vœu de ne jamais jurer et de vivre seul en solitaire. Jour et nuit, il lisait les écritures inspirées de Dieu et vit le Christ manifestement dans une vision.

Il fut ordonné prêtre par son père, et alla trouver Basile avec lequel ils composèrent ensemble des homélies.

A la mort de son frère Césaire (*Kesariosi*), son père lui écrivit de revenir auprès de lui, car il avait beaucoup vieilli, ayant quatre-vingt-dix ans. Grégoire revint auprès de son père et fut procureur de l'église.

Quant à Basile, il occupa le siège épiscopal de Césarée, et sacra Grégoire le théologien évêque de Sasime. Celui-ci, en raison de troubles survenus dans la localité et d'une contestation de la turbulente population, ne consentit point à demeurer à Sasime et revint à sa maison. Son père et Basile le forcèrent ensuite à monter sur le siège épiscopal de Nazianze.

Lorsque régna l'apostat Julien, il décréta que les fils des chrétiens ne pourraient apprendre les humanités et la philosophie profanes. C'est alors que Grégoire le théologien écrivit les discours de réfutation contre Julien, où il démontre que les sciences profanes ne sont que vains bavardages,

de l'évêque local, mais il s'agit d'après la vie grecque d'une chaire de sophistique, et cela s'accorde avec le sens étymologique du mot en question. cf. *P. G.*, XXXV, col. 257.

ՅանՀա զարմացեալ ուսմանն եղեալ, եւ սրտիւս զառատապէս խոտան համարել, եւ թէ
A fol. 168 r° a. չեցեն պէտք բրիստոնէից ուսանել : Եւ գրեաց գիրս խոյիկեան, եւ ամբրիկոնս, երկտակեան եւ չորեքտակեան եւ ուսուցանէր զորդիս բրիստոնէից :

Եւ տեսեալ Յուլիանոս զոր արար Գրիգորիոս յամօթ եղեւ, եւ թոյլ ետ զարձեալ բրիստոնէից ուսանել զարուեստն ասորոգութեան Հանճարս, քանզի վեհագոյնք էին Գրիգորի Հանճարագրութիւնքն քան զՊլատոնին եւ զԱրիստոտէլին եւ զՅոմերոսին :

Եւ չետ մահուան Հօրն իւրոյ Գրիգորի եւ մօրն իւրոյ Նոննոյ եւ եղբօրն Կեսարեայ եւ քեռն իւրոյ Գորգոնեայ, գաւառեաց գնաց ներքոտական մասին : Եւ գնաց ի Սելեւկիա ի կաւսանաց վանան սրբուհւոյն Թեկլէ նախամարտիրոսին. եւ անդ զաղաբեաց կացեալ լռութեամբ աւուրս բազումս :

Եւ յորժամ զարձաւ ի Նազիանզոն՝ ոչ կամեցաւ կալ եւ ոչ հոգալ վեպիսկոպոսութեանն, այլ հոգալ զաղքատս՝ գործակից լինել մեծին Բասիղեոսի եպիսկոպոսապետին : Եւ շինեաց տաճար ի Նազիանզոս սպիտակաց, եւ գրեաց զաղքատասիրութեան մասն :

Եւ ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ եկեալ բազմանալ բռնութիւն արիանոսացն, եւ հրամանաւ սրբոյն Բասիղեոսի գնաց ի Կոստանդնուպոլիս, եւ իջուանեցաւ ի մատուռն սրբոյն Անաստասիայ, եւ քանզի արիաբար ընդդէմ հոգեմարտ հերձուածոցն եւ այլ հերետիկոսացն, եւ էր նոցա համախոհ եւ օգնական Վաղէս թագաւորն որ հատաւ չետ

2 ամբրիկոնս] ամբրիկանս B ‖ 4 Գրիգորիոս] ընդհերցեալ զպատճէն մարտանանութեանն Գրիգորի *add.* B ‖ 12 լինել] լեալ B.

dignes d'être considérés comme des légendes méprisables, et que les chrétiens
* A fol. 168 r° a. n'ont nullement besoin de les apprendre. Il écrivit les livres des Héroïques (*Iroyikans*), Iambiques (*Ambrikonns*), Distiques et Tétrastiques, et il enseigna les fils des chrétiens.

Julien, ayant vu ce qu'avait fait Grégoire, fut honteux et permit de nouveau aux chrétiens d'étudier les raisonnements de la philosophie profane, car les exposés philosophiques de Grégoire étaient de beaucoup supérieurs à ceux de Platon, d'Aristotèle et d'Homère.

A la mort de son père Grégoire, de sa mère Nonna (*Nounoy*), de son frère Césaire (*Kesarosi*) et de sa sœur Gorgonea (*Gorgoniov*), il les honora d'oraisons funèbres. Il se rendit à Séleucie au couvent de vierges de sainte Thècle, la protomartyre, et y demeura en gardant le silence de nombreux jours.

Lorsqu'il retourna à Nazianze (*Nantzianson*), il ne voulut point y rester, ni gérer l'évêché, mais il soigna les pauvres et devint le collaborateur du grand Basile, le métropolitain. Il fit construire un grand hospice pour la commodité des pauvres, et écrivit une homélie sur l'amour de la pauvreté.

En ces jours-là les Ariens augmentèrent leur tyrannie et, sur l'ordre de saint Basile, il se rendit à Constantinople, se fixa à la chapelle de la Sainte-Anastasis, combattit vaillamment les hérétiques pneumatomaques et d'autres hérétiques, qui avaient pour partisan et soutien l'empereur Valens (*Valēs*),

Յուլիանոսի : ' Եւ առաւաձապանական բանիւք վարպապետիմամբ առաչանէր ' A fol. 168 r° b.
ժողովրդեան զուղափառս Տեառնս, եւ արմատախիլ առնէր զներձառաձոցոյն վնաս բարբանջմանեան :

Իսկ Ազովնեարս անիմաստ Սաորին նոր իմն եւ զառն հերձուած անկեալ յեկեղեցին, եթէ Քրիստոս ոչ էառ իմանալի հոգի ի Մատենի. եւ ալ եւս Տայհոյութեան բանիւք պղտուեմս պատրեալ, եւ չարագոյ ի վերայ սրբոյն Գրիգորի առաւաձապանիւ պատերազմ եւ բարկոծ արարին զնա :

Հանդիպեցաւ ի քաղաքին Պետրոս, որ էր սրբոյն Աթհանասի նախաւ չախոհն Աղեքսանդրի. եւ ժողովեցան առ նա ամենայն ուղղափառք եւ արարին ընտրութիւն, եւ առաւաձային ընտրութեամբն նախաչին պատաւաձապանն Գրիգորիոս չախոհն Կոստանդնուպօլսոյ, չրամանաւ Թէոդոսի մեծի արքային եւ վարդապետեալ զժողովուրդն ուղղափառութեամբ ամս երկոտասան :

Եւ ումն իմաստասէր Աղեքսանդրացի որոյ անուն էր Մաքսիմոս կեղծաւորութեամբ ի կերպարանս ճգնաւորի լեալ ծառեաւ առ առաւաձապանն Գրիգորիոս, եւ եղեւ նորին կենակից ի մեսս սեննակի եւ սեղանի : Եւ ցանկացեալ Կոստանդնուպօլսոյ աթոռոյն եղիա օգնական ինքեան երէց մի եկեղեցւոյն, եւ զարձուցին ի խորհուրդս

7 եւ բարկոծ արարին] ի բարկոծել B.

qui succéda à Julien. ' Il instruisit la population dans la foi orthodoxe par ' A fol. 168 r° b.
sa doctrine en des discours théologiques, et s'efforça de déraciner les nouveaux radotages des hérétiques.

Mais Apollinaire le stupide Syrien suscita une nouvelle et cruelle hérésie dans l'église en prétendant que le Christ n'avait point pris une âme intelligente de la Vierge, et il égara beaucoup (de chrétiens) par ses paroles de blasphème; il entreprit une lutte contre saint Grégoire le théologien et le fit lapider.

Sur ces faits, arriva dans la ville Pierre, qui avait occupé le siège d'Alexandrie après saint Athanase, et tous les orthodoxes s'assemblèrent auprès de lui, pour examiner (la situation), et élurent, par élection divine, Grégoire le théologien au siège de Constantinople, par ordre du grand empereur Théodose. Il y instruisit la population en toute orthodoxie pendant douze années[1].

Un philosophe alexandrin, nommé Maxime, prenant hypocritement des attitudes d'ascète, se présenta au théologien Grégoire et se fit son compagnon de vie, de chambre et de table. Et comme il convoitait le siège de Constantinople, il trouva comme complice un prêtre de l'église, et tous les deux

1. Donnée évidemment fausse. si on l'entend du patriarcat de Grégoire, qui ne dura que très peu de temps; il s'agit sans doute du sèjour total à Constantinople. et ce chiffre est celui de la vie grecque, *P. G.*, XXXV, col. 301.

եւ ի կամս խրեանց զՊետրոս զՊզեկանդրու Տպատպետեան, այն որ նստոյց զԳրիգորիոս յաթոռն, խոստանալով նմա զանձս բազումս :

*Եւ նա առաքեաց մետրապոլիտս եւ եպիսկոպոսունս ի վերուցանել զԳրիգորիոս յաթոռն եւ նստուցանել զՄաքսիմոս. * եւ երթեալք փութանակի կատարել զգործն : Եւ եղեւ խռովութիւն մեծ եւ աղմուկ ի քաղաքին ընդ միմեանս, սրելովք եւ թշնամիք, եւ հանին զՄաքսիմոս յեկեղեցւոյն : Եւ Պզեկանդրացիքն տարան զնա ի տուն փողահարի միոյ եւ ձեռնադրեցին զնա անդ : Եւ գնացին առ թագաւորն Թէոդոս ի Թեսաղոնիկէ, եւ աղաչեցին զնա զի առցէ զաթոռն Կոստանդնուպոլսի ի Մաքսիմոս : Եւ նորա լուեալ բարկութեամբ հրամայեաց հանել զնոսա յերեսաց իւրոց, եւ գարձան տրտում եւ ամօթալից յԱղեկսանդրիա :*

Եւ խորհեցաւ սուրբն Գրիգորիոս թողուլ զաթոռն եւ գնալ ի տուն իւր, եւ ժողովուրդն արգելին եւ ոչ եւս թոյլ :

Գարձաւ եւ թագաւորն ի Թեսաղոնիկէ, եւ ապառնոյ զեկեղեցիսն ի հերձուածողացն : Եւ առեալ զԳրիգորիոս գնաց եկեղեցին : Եւ առ մի անցեալ ի ներքոյ արեգականն եղեւ ցերեկն գիշեր, եւ սկսան խնդալ եւ ուրախանալ հերձուածողացն զոսքն ևրհ. Ոչ հաճեցաւ Աստուած զարտաքսել ձեր եկեղեցւոյն : Եւ յորժամ ծաղի ի խորանն թագաւորն եւ առաւուածապանն՝ ցրուեցաւ ամպն եւ ծագեաց լոյս պայծառ.

4 նստուցանեն] ձեռնադրեացեն B || 7 անդ] եպիսկոպոս *add.* B || 15 ուրախանալ] ուրախ լինել B || 16 եկեղեցւոյն] եկեղեցեացն B.

attirèrent à leur dessein et à leur volonté Pierre, le patriarche d'Alexandrie, celui qui avait mis Grégoire sur le siège (de Constantinople), lui promettant de grandes richesses.

Celui-ci envoya des métropolitains (*metrapolits*) et des évêques pour déposer Grégoire du siège et y mettre Maxime; * ils s'empressèrent de s'y rendre pour accomplir cette action. Il y eut un grand trouble et du bruit dans la ville entre les partisans et les ennemis, et on expulsa Maxime de l'église. Les Alexandrins le conduisirent dans la maison d'un joueur de flûte et l'y sacrèrent. Ensuite ils se rendirent auprès de l'empereur Théodose à Thessalonique, et le prièrent de donner le siège de Constantinople à Maxime. Entendant cela, (l'empereur) irrité ordonna de les faire sortir de sa présence, et ils revinrent à Alexandrie tristes et confus.

* A fol. 168 v° a.

Saint Grégoire songea à quitter le siège et à rentrer dans sa maison, mais la population s'y opposa et le maintint.

L'empereur, à son retour de Thessalonique, débarrassa les églises des hérétiques. Il prit avec lui Grégoire et se rendit à l'église. Un nuage qui passait sous le soleil fit du jour la nuit, ce qui remplit de joie et de plaisir toutes les classes des hérétiques, qui dirent : « Il n'a pas plu à Dieu que nous soyons expulsés de l'église. » Lorsque l'empereur et le Théologien pénétrèrent dans le chœur, le nuage se dissipa et une lumière vive jaillit; les héré-

եւ եկեն ամօթալից ներձուածոյքն : Եւ նոսուքին պՊրիսկրիա յաիոան, Մելիտա Անտիոքոյ պատրիարքն եւ Տարիւր եւ չուան եպիսկոպոսունքն որք ժողովեցան երկրորդ սիւնհոդոսն :

Յետոյ եկին եւ Եգիպտոսի եպիսկոպոսունքն եւ Պաղեստանցւոց պատրիարքն զվրդ- 5 ռնալ * լեալ եթէ առանց մեր կամացդ նոսուքէդ պՊրիսկրիա յաիոան : Եւ եղեւ * A fol. 168 v° b. խռովութիւն ի մէջ Տարիւր եւ չուան սիւնհոդոսին, ոչ եթէ, ատելի պՊրիսկրիա կամ անարժան համարէին, այլ ձեզպարէին եթէ. Ընդէր ոչ անասցէք զգալոնան ձերոյ :

Ասէ ցնոսա Գրիգորիոս. Եթէ վասն իմ է խռովութիւնդ, ես ոչ եմ լաւ քան զՅովնան, ընկեցէք զիս ի ծովդ եւ դադարեսցէ մրրիկդ ի ձենջ : Եւ տրտմաբեսց կամաւ 10 ի թագաւորէն եւ յամենայն ժողովոյն եւ ողջունեալ զնոսա եւ ի բաժակէն եւ զնաց ի Կապադովկիա երկիր իւր, եւ գաղաբեաց ի գեօղ մի որ կոչի Երիանզոն : Եւ ժողովի ձեռնադրեցին յաիոա Կոստանդնուպոլսի զՆեքտաւիոս պՏարսոնացին :

Եւ յորժամ առաքն Բասիլիոս հանգերձեալ էր լարի մատուցանել ննջել ի Քրիստոս՝ 15 գնաց Գրիգորիոս աստուածաբանն առ նա ի Կեսարիա եւ գրեաց ի թաղումն նորա նեղբոտական ճառս, եւ դարձաւ անդրէն յԵրիանզոն :

Այս երանելի աստուածաբան վարդապետս Գրիգորիոս կերկոտասան ամն գոր

1 նոսուքին պՊրիսկրիա յաիոան *om.* B.

tiques furent couverts de honte. Mélèce (*Melitos*), patriarche d'Antioche, et les cent cinquante évêques convoqués pour le deuxième concile installèrent Grégoire sur le siège.

Les évêques d'Egypte et le patriarche d'Alexandrie arrivèrent ensuite mécontents * de ce que Grégoire avait été installé sur le siège sans leur * A fol. 168 v° b. consentement. Il y eut un désaccord parmi les cent cinquante (membres) du synode, non pas qu'ils haïssent Grégoire ou qu'ils le jugeassent indigne, mais ils l'incriminaient en disant : « Pourquoi n'avez-vous pas attendu notre arrivée ? »

Grégoire leur dit : « S'il y a une contestation à cause de moi, je ne suis pas meilleur que Jonas, *jetez-moi à la mer, et la tempête s'éloignera de vous*[1]. » Et il donna volontairement sa démission à l'empereur et au concile entier, les salua, quitta la ville et se rendit dans son pays en Cappadoce; il habita un village nommé Arianzos (*Arianzon*). Le concile sacra Nectaire de Tarse au siège de Constantinople.

Lorsque saint Basile fut sur le point de reposer dans le Christ d'une bonne mort, Grégoire le théologien se rendit auprès de lui à Césarée, et y écrivit pour ses funérailles une oraison funèbre; il retourna ensuite à Arianzos.

Ce bienheureux docteur théologien Grégoire, durant les douze années

1. Jon. I. 12.

արար ի Բիւզանդիա՝ նաքրեաց զքաղաքն յամենայն հերձուածողացն եւ ի նզովս եմբնեաց Արիոսի եւ Ապողինարի եւ Նաւատոսի : Եւառոյց յաթոռ եպիսկոպոսութեանն Ընձիանզու՝ վերելոյս, եւ ինքն յԱրիանզոն զաղարեաց : Եւ առուսաձայնաձոյ վարուք
* A fol. 169 r° a. *կացեալ խաղաղութեամբ հանգեաւ ի Յունուարի ԻԵ : Եւ փոխեցաւ ՝ յանանցական եւ յանվախճան ցնծութիւնն ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր :*

Զքաոյն ԺԲ եւ Յունուարի ԻՉ : Վարք երանելոյն Քսենոփոնի եւ զուգակցին իւրոյ Մարիամու եւ երկու որդւոցն Արկադեայ եւ Յովհաննու :

Երանելին Քսենոփոն էր ի Կոստանդինուպոլսէ ազնաւուն իշխանն, բարեպաշտ, ողորմած եւ երկիւղած Աստուծոյ . նոյնպէս եւ ամուսինն իւր Մարիամ : Ունէին եւ երկու որդիս զԱրկադէոս եւ զՅովհաննէս, եւ ուսուցանէին զնոսա լինել իրրեւ զինքեանս : Առաքեցին զնոսա ի Բերիտոն քաղաքն ցուսանել զդպրութիւն գրոց :

Եւ մինչդեռ նաւէին՝ եղեւ մրրիկ մեծ ի ծովուն, եւ զիրկս արկեալ միմեանց ողբային ուժգին, եւ ապաշէին զԱստուած : Հերձաւ նաւն եւ ամենեքեան ընկղմեցան ի ծովն, բայց ոչ կորեան՝ բուռն չարեալ իւրաքանչիւր որ ի տախտակս նաւին . եւ զամենեսեան

4 Հանգեաւ] Զքաց ԺՀ եւ *add.* B ‖ 5 ի Քրիստոս ... մեր *om.* B ‖ 7 Արկադեայ] Արկադիոսի B ‖ 8 ի Կոստանդինուպոլսէ] ի Կոստանդիպոլիս B ‖ 13 զԱստուած] փրկիլ ի փոթձութիւնէն *add.* B.

qu'il passa à Byzance, avait purgé la ville de tous les hérétiques et de l'erreur d'Arius, d'Apollinaire, de Novat[1] (*Navatiosi*). Il fit monter sur le siège épiscopal de Nazianze Eulalius, et se retira à Arianzos. Il y vécut d'une vie
* A fol. 169 r° a. agréable à Dieu et reposa en paix le 25 Janvier. Il trépassa ' dans la joie immortelle et sans fin, dans le Christ Jésus, Notre-Seigneur.

19 ARATZ, **26 Janvier.**

Vie du bienheureux Xénophon, de sa femme Marie (*Mariamou*) et de leurs deux fils Arcadius et Jean.

Le bienheureux Xénophon était de Constantinople, prince riche, pieux, charitable et craignant Dieu; de même était sa femme Marie. Ils avaient deux fils, Arcadius et Jean, auxquels ils apprenaient à être comme eux. Ils les envoyèrent à la ville de Beyrouth (*Biriton*) pour y apprendre les lettres.

Tandis qu'ils naviguaient, une forte tempête se leva sur la mer. Ils se jetèrent dans les bras l'un de l'autre, poussèrent des hauts cris et prièrent Dieu. Le navire se brisa et tous tombèrent à la mer, mais ils ne périrent pas,

1. Grégoire a effectivement écrit contre Novat et ses partisans, cf. par ex. *P. G.*, XXXVI, col. 356 sq. Noter que le rédacteur arménien suit fidèlement la vocalisation grecque Ναυάτος.

որք էին ի նաւ անդր ապրեցոյց Աստուած : Յովհաննէս եկ ի Մալփիտա, եւ Արկադիա՝ ի Տետափիւրգիա : Իսկ Յովհաննէս գտեալ վանս մնալ գտանէ անդ լեալ կրօնաւոր, եւ ապաչէր զԱստուած զի ցուցանէ նմա զԱրկադիոս զեղբայր իւր : Եւ երեւեցաւ երազիւ զի զրկեցաւ ի ծովին եւ եղեւ կրօնաւոր :

Իսկ Արկադիոս եկեալ ի գաւառ գնաց Երուսաղէմ, եւ երկրպագեալ * սուրբ * A fol. 169 r° b.
անեգացն : Հանդիպեցաւ սուրբ Ծերունոյ միոյ կրօնաւորի, եւ նա յաւուրսդն ասաց Արկադիոսի եթէ· Ընդառաջ քո եւ ծառայքն որք էին ի նաւին կենդանի են, եւ են կրօնաւորք : Եւ գնաց Արկադիոս գկնի նորա եւ եղեւ կրօնաւոր :

Իսկ երանելին Քսենոփոն ոչինչ գիտէր զորուցն. եւ առաքեաց գկնի ծառայ մի ի Բերբիոն զի անցուկ գնասցէ քէ որպէս կան. եւ յորժամ գնաց ոչ եգիտ : Հանդիպեցաւ միոմն ի ծառայակցաց իւրոց՝ որ էր ի նաւին ընդ տեառն որդւոցն, եւ էր կրօնաւոր լեալ եւ անցեկանացեր քէ. Ուր իցեն տեարքն մեր : Եւ նա ասէ, եթէ. Ի ծովն ընկղմեցան եւ ես միայն ապրեցայ, եւ կրօնաւոր լինել եւ զաղարել ի տեսուչս բան զառնալ առ տէր մեր եւ լինել չար հրեշտակ քան ծառայակցայ :

Եւ զարձաւ ծառայն եւ պատմեաց տեառնց իւրոց գկորուստ զաւակաց իւրեանց : Եւ նոցա լուեալ զայս ծոյլ զոհութիւնս առացին. Տէր եաւ՝ եւ Տէր առ, որպէս

5 երկրպագեալ] երկիր եալ B ‖ 7 էին] ընդ ընդ *add.* B ‖ 14 Տաճարեցայ] զարկայ B.

car chacun se cramponna aux débris du navire et tous ceux qui se trouvaient dans le navire furent sauvés par Dieu. Jean atterrit à Malphita[1] et Arcadius à Tétrapurgia (*Tetaphiurgea*). Jean trouva un couvent où il se réfugia et se fit religieux; il priait Dieu de le renseigner sur son frère Arcadius. Et il lui fut révélé en songe qu'il avait été sauvé de la mer et était devenu religieux.

Quant à Arcadius, après avoir touché le rivage, il se rendit à Jérusalem et vénéra les * lieux saints. Il y rencontra un saint vieillard religieux, et celui-ci * A fol. 169 r° b.
prédit à Arcadius : « Ton frère et les domestiques qui se trouvaient dans le navire sont sauvés et se sont faits religieux. » Arcadius le suivit et se fit religieux.

Quant au bienheureux Xénophon, il ne savait rien de ses fils; il envoya un domestique chargé d'une lettre à Beyrouth pour les voir et avoir de leurs nouvelles. Lorsque celui-ci arriva, il ne les trouva point. Il rencontra un de ses compagnons de service qui s'était trouvé sur le navire avec les fils de son maître et qui s'était fait religieux. Il lui demanda : « Où sont nos maîtres? » Il lui répondit : « Ils se sont noyés dans la mer, et je suis le seul survivant; je me suis fait religieux et j'ai préféré habiter en cet endroit, plutôt que de retourner chez notre maître et d'être un mauvais ange. »

Le domestique revint et raconta à ses maîtres la perte de leurs enfants. Lorsqu'ils l'entendirent, ils dirent comme Job en rendant grâces : « *Le Sei-*

1. Μαλγεφιθάν et Τετραπυργία dans Métaphraste. *P. G.*, CXIV, col. 1024.

Տեառն Տամոյ քահանայ՝ նոյնպէս եւ եղեւ : Եւ կացեալ յաղօթս երկարեանն տեառնէին գմի տեսիլ. գՅովհաննէս տեսանէր զԱրկադիոս տատեղալից պսակօտ պսակաւ : Եւ ասէ, Բանիցին ցՄարիամ. Մի տրտմիր, զի որդեակքդ ձեր առ Քառաւած կենդանի են :

Եւ վաղտուկն գոռաց խրնամց, եւ զամենայն ինչան բաշխեցին աղքատաց, եւ 5
* A fol. 169 v° a. *գնացին Երուսաղէմ : Եւ դանդաղեցան ճանապարհ տեսան որ էր դիմի * որդւոց իւրեանց ի ծովուն, եւ էր կրօնաւոր : Հարցանէին թէ. Արդեօք որդիքդ ձեր ծեռան : Եւ պատմեաց նոցա որդիս եղեն : Եւ թողեալ գնա գնացին ի Յորդանան :*

Եւ գնոյ եղեւ նոցա դանդաղել առաջ ձերանցն որ գԱրկադիոս ընկալաւ գի երթայր ի տաղ Գողգոթա : Եամ, ձերանցն. Ով տէր Բանիցին եւ տիկին Մարիամ, 10
ձեր որդիքդ բանդի գորովս ձեր եւ գծառայսն որ ի ծովուն էին՝ փրկեաց Քառաւած ի ծայնուանէ եւ ծառայեն Քառաւծոյ : Եառաջեալ առ իս եւ յուսանէք Քառաւած զորդիսն ձեր : Եւ մինչդես խօսէին՝ անցանէր Յովհաննէս եւ կալեալ գնա ձերոյն նոցոյ եւ ոչ ինչ ասոյ : Եւ ի նմին ժամու եկն Արկադիոս, եւ ամենեքեան գմիմեանս ոչ ճանեան :

Եւ ասէ, Ձերանցն գՅովհաննէս. Պատմեա ձեզ վասն զի զամենայն եղելսն առ 15
քեզ : Եւ նա սկսաւ ասել զանուանս հօրն եւ մօրն, եւ զի որպէս առաքեցան ի Բէյրութ ան եւ ընկղմեցան ի ծովն :

1 տեառնէին] տեսին B ‖ 16 հօրն եւ մօրն] գհօրն եւ գմօրն B.

gneur a donné et le Seigneur a repris, il nous est arrivé ce qu'il a plu au Seigneur. »
Ils se mirent à prier tous les deux et ils eurent la même vision : Jean avec une couronne d'or enrichie de pierres précieuses et Arcadius avec une couronne étincelante remplie d'étoiles. Xénophon dit à Marie : « Ne t'alflige pas, car nos enfants sont vivants en Dieu. »

Ils vendirent leur maison et tous leurs biens, distribuèrent le montant aux pauvres et se rendirent à Jérusalem. Ils y rencontrèrent un des domestiques
* A fol. 169 v° a. qui avait été avec * leurs fils sur mer et qui était devenu religieux. Ils lui demandèrent : « Comment sont morts nos enfants? » Il leur raconta le fait. L'ayant quitté, ils se rendirent au Jourdain.

Il leur arriva de rencontrer le saint vieillard qui avait reçu chez lui Arcadius, tandis qu'il se rendait au saint Golgotha. Le vieillard leur dit : « O seigneur Xénophon et dame Marie, ne vous alfligez point, car vos fils et les domestiques qui se trouvaient en mer, ont été sauvés de la mort par Dieu et ils servent Dieu. Restez chez moi et Dieu vous montrera vos fils. » Pendant qu'ils causaient ensemble, Jean vint à passer; le vieillard l'arrêta, le fit asseoir et ne dit rien. Au même instant vint Arcadius, et ils ne se reconnurent aucunement les uns les autres.

Le vieillard dit à Jean : « Raconte-nous tout ce qui est arrivé. » Il se mit à dire le nom de son père et de sa mère, comment ils furent envoyés à Beyrouth et firent naufrage en mer.

Եւ յարուցեալ Արկադիոս ասէ. Ահա է եղբայրն իմ Յովհաննէս : Եւ վերկս արկեալ-
լացին : Եւ ասէ Ծերունին. Ահա որդիք ձեր, սեամբք եւ ուրախ լերուք : Եւ առժամայն
արար վանական եւ զմայրն կրօնաւորս. զՄարիամ կարգեաց ի կանանց վանս, եւ զԵռե-
նոփոն ի լեառն առ անապատաւորս : Եւ ինքն առեալ զեղբարսն զերկոսին գնաց
5 *յանապատս, եւ բարի ճգնութեամբ հանգեան ի Քրիստոս : Եւ կատարի ոսկ սուրբ*
Յունուարի ԻԶ :

* *Յայսմ աւուր կատարեցան երեք եղբարքն երկուսեակք ի մէում ժամու,* * A fol. 169
ի մէում արկանել Սպենսիպոս, Ելասիպոս, Մելասիպոս : v° b.
Նոյնպէս կատարեցաւ սրով եւ Հռիփսիմեայ
10 *վասն անուանն Քրիստոսի :*

Զեղբարքս պատուիրակ Հռիփսիմեայ դարձուցեալ ի քրիստոնէութիւն. և
առժամայն վկուան կրծանեցին եւ զպաշտս նոցա շանց կերակուր ընկեցին եւ համարձա-
կութեամբ բարողեցին զՔրիստոս : Իսկ ուսուցք նոցա կռապաշտք էին, Պաղմատոս
եւ Երմոգինէս եւ Կողրատոս [Կոդրատոս] գայն՝ կախեցին գնոսա զխաչս եւ քերեցին
15 *զմարմինս նոցա, եւ ապա ընկեցին ի հուր եւ այնպէս կատարեցան ի Քրիստոս :*

5 նոցա] Երայի ԺԲ եւ *add.* B || 7 կատարեցան] Տրամ *add.* B || 11 Զեղբարքս պատուիրակ] Երեք եղբարքս այսպիսի էին ձիւսիսոյ Ծառայք Տէհեանս սերանց, եւ ինքեանք եւս կռապաշտք էին, բայց B || 13 կռապաշտք էին *om.* B || 14 քերեցին] քերչօք *add.* B.

Arcadius se leva et dit : « C'est mon frère Jean. » Ils se jetèrent dans les bras et pleurèrent. Le vieillard dit : « Voici vos fils, regardez-les et réjouissez-vous. » Et aussitôt il fit religieux le père et la mère, fit entrer Marie dans un couvent de femmes et Xénophon chez les anachorètes de la montagne. Il prit les deux frères avec lui et s'en alla au désert. Ils reposèrent dans le Christ après un bon ascétisme. Leur fête a lieu le 26 Janvier.

* En ce jour furent martyrisés, à la même heure, les trois frères jumeaux, nés des * A fol. 169
mêmes entrailles, Spensippus, Élasippus, Mélasippus. De même fut martyrisée v° b.
par le glaive leur tante Néonilla pour le nom du Christ.

Ces frères ayant été convertis au christianisme par leur tante Néonilla, ils renversèrent aussitôt les idoles, jetèrent en pâture aux chiens les offrandes qui leur étaient destinées et prêchèrent avec hardiesse le Christ. Leurs maîtres Palmatus, Hermogène et Quadratus (*Kodratos*), qui étaient des idolâtres, l'ayant appris, les firent suspendre à un arbre, firent déchirer leurs chairs, et ensuite les firent jeter dans les flammes. C'est ainsi qu'ils moururent pour le Christ.

Եւ վնէանիլայ սրով Տաճին զպրեան : Եւ կին մի այլ որոյ անուն էր Յունիլա, եւ զոմիր մի Տուրման, վասն զի հաւատացին ի Քրիստոս՝ Տաճին զպրեաս նոցա :

* B p. 52 b. [B՝ *Ի սմին աւուր յիշատակ սոսկալի շարժին որ եղեւ վասն սպառնալեաց ի մարդասիրութենէն Աստուծոյ՝ ի ժամանակս Թէոդոսի Փոքու, որդւոյ Արկադիոսի, Յունուարի ԻՉ, յաւուր կիրակէի, յերրորդ ժամու, յորում եւ անկան պարիսպք քաղաքին* 5 *թագաւորական, եւ բազում սպասքանք կործանեցան. եւ եկաց շարժն մինչեւ յելաստեղն պամիա երկը. որմէն ի թագաւորն եւ ամենայն բազարն մեծ արտասուօք աղաչեցին ի բարձր սրտիւ, պՏէր ողորմեացի ասելով, խնայեա Տէր եւ մի կորուսաներ, զոր պատուցեր վերինիր վասն մեղացդ մերոց, օրհնել կրկ բարերար եւ մարդասէր Տէր :]*

Բրայի ի եւ Յունուարի ԻՀ : Վերացարձումն պատուական մարմնոյն 10
սուրբ Յովհաննու Տպրատչասէր Ասկեբերանի :

Յորժամ արտարեցին պՅովհաննէս, եւ սանէին զնա անվնասաբար եւ անդորմ աշխատութեամբ ընդ գիւղսն ճանապարհ, յաւուրս ձմերային սաստամանեաց ի

1 Յունիլա] Յիւնիլա B || 2 Տուրման] ընդ նոսա հաւատացեալն *add.* B.

On trancha la tête à Néonilla, en même temps qu'on trancha la tête à une autre femme nommée Younilla (*Younila*), et à un notaire nommé Tourbon (*Tourran*), parce qu'ils avaient cru au Christ.

* B p. 52 b. [B՝ En ce jour, commémoration du terrible tremblement de terre qui fut un avertissement de la providence divine, au temps de Théodose le Jeune, fils d'Arcadius, le 26 Janvier, un jour de dimanche, à la troisième heure. Les fortifications de la ville impériale s'écroulèrent et de nombreux palais furent détruits. Le tremblement dura jusqu'au lever stellaire [1], pendant trois mois, au point que l'empereur et toute la ville implorèrent avec larmes et de tout cœur, disant : « Seigneur, aie pitié! épargne-(nous), Seigneur! ne (nous) perds pas! Tu as fait trembler la terre à cause de nos péchés, bénédiction à toi, Seigneur bienfaisant, philanthrope. »]

20 ARATZ, **27 Janvier**.

Retour du précieux corps du seigneur Jean Chrysostome, le patriarche.

Lorsqu'on eut exilé Jean et tandis qu'on le conduisait sans ménagement et avec une fatigue impitoyable par des routes difficiles, dans la saison des

1. Le mot *կրաստեղ* ne se trouve pas dans le *Thesaurus* de Venise, 1836 : le sens précis de l'expression nous échappe: *Syn. Cp.* col. 425, n'a pas d'expression correspondante.

Կովիսոն Հայոց, * հասին ի Կոմանիս վայն, եմուտ եկեղեցին ուրան էին նշխարք * A fol. 170 r° a.
սրբոյ վկային Բասիլեսկոսի, ապօթեաց եւ գոհացաւ պատուական :

Եւ երեւեցաւ յանուրջս առաջի վկայն Աակերեսանին եւ ասէ. Զօրացիր եղբայր իմ Յովհաննէս, վաղիւն ի միասին լինիցիմք առաջի Քրիստոսի : Երեւեցաւ եւ սպասաւորին սրբոյ նշխարացն եւ ասէ. Պատրաստեա տեղի մեծ ճգնաւորիդ Յովհաննու՝ զի գալոց է առ քս :

Եւ յարուցեալ Յովհաննէս զկնի սպիտակ պատմուճան բահանայապետեան, եւ մատոյց պատարագն պատարագին Քրիստոսի, եւ հաղորդեցաւ ի պատուական մարմնոյ եւ յարեանէ Արդոյն Պատուոյ, եւ ասաց գոհութեան բանս իւր. Փառք քեզ, Տէր, յաղագս ամենայնի : Եւ ողջունեալ զոմանեսեան նոսա եկեղեցւոջն յաթոռ, եւ առանձեաց գՏոզին իւր առ Պատուած ի ձեռս հրեշտակաց : Եւ թաղեցին մերձ ի տապանն Բասիլեսկոսի :

Եւ գչարախոսան Աակերեսանին չարաչար մահուամբ սատակեաց Պատուած : Ոմանց նեխեցան բերանքն եւ որդնալից լեալ լեզուացն կորեան : Եւ ոմանց ի խելայ թափեալք եւ այլ ընդ այլս խօսելով՝ մեռան : Այք ի պէս պէս անբժշկելի ախտս եւ յանշարժելի ցաւս անկեալ սատակեցան ի սպառ :

Իսկ Թէոփիլոս Աղեքսանդրու պատրիարքդն բազում աւուրս չզեւաբի լեալ՝ Տոզին ոչ ելանէր, եւ ապազակէր չարաչար վշտաք եւ ասէր. * Տեսանեմ զտէրն իմ Յովհաննէս * A fol. 170 r° b.

gelées d'hiver, à la ville de Cueuse d'Arménie,* on s'arrêta au village de * A fol. 170 r° a.
Comana (*Komanis*). (Jean) entra dans l'église où se trouvaient les restes du saint martyr Basiliscus, pria et rendit grâces à Dieu.

Le saint martyr apparut dans un songe à Chrysostome et lui dit : « Prends courage, mon frère Jean, nous serons demain ensemble en présence du Christ. » Il apparut également au desservant des saintes reliques et lui dit : « Prépare une place au grand ascète Jean, car il doit venir auprès de moi. »

Jean se leva, revêtit des ornements sacerdotaux blancs, offrit le sacrifice non sanglant du Christ et communia aux précieux corps et sang du Fils de Dieu; il dit ses paroles habituelles : « Gloire à toi, Seigneur, pour toutes choses. » Il donna le salut à tous, s'assit sur le siège dans l'église et rendit son âme à Dieu entre les mains des anges. On l'inhuma près de la tombe de Basiliscus.

Dieu fit mourir d'une mort cruelle tous les calomniateurs de Chrysostome. A certains la bouche se putréfia et ils perdirent la langue remplie de vers. D'autres furent privés de raison et moururent, proférant des paroles incohérentes. D'autres disparurent pour toujours dans des infirmités incurables et des douleurs qui les condamnaient à l'immobilité.

Quant à Théophile, le patriarche d'Alexandrie, après être resté plusieurs jours à l'agonie, comme son âme ne le quittait point, il criait en proie à de cruelles douleurs, et disait : « * J'aperçois mon seigneur Jean, qui empêche * A fol. 170 r° b.

վի սրպէսս պոլիս իմ ելանելոյ, եւ չասոյ ինձ երթալ առ Աստուած, քանզի բազում համարձակութիւն ունի առ Քրիստոս : Եւ այնպէս խոստովանելով զոր ծեզաւ առ Յովհաննէս ատենոյ պէտքն :

Եւ վերեսան եւ վերիս սմա եւ զբնթիս թագուհոյն ատապանն երերէր, որ վասկերեւանն պատճառ : Եւ առաքեաց սրպէ իւր Փոքր Թէոդոս թագաւորն ի Կոստանիս վի 5
բերցեն զմարմին առաքն Տայրապետին, որ եւ լաւ հոգւոյ զաւակ էր, քանզի ի մկրտութենէն կնքահայր էր նորա : Եւ երթեալ նոքա ոչ զտին հանել ի տապանէն, քանզի եւ առքն ոչ կամեցաւ : Ապա պրեաց Թէոդոս հրովարտակս ձեռամբ իւրով պատառոյք եւ բազում պղծանօք, եւ պատուիրեաց վի կարդացին ի վերայ գերեզմանին որպէս առ կենդանի : Եւ յորժամ ատեան եւ ընթերցան՝ ապաժամայն ինքն նա առքն եւ բացաւ 10
տապանն, եւ զմին վասկերեւանն ամրողջ, վի մազ մի ի պլոյ նորա ոչ էր պակասեալ, եւ ոչ մարմինն փտեցեալ, եւ ոչ երեսքն այլայլեալ, այլ որպէս կենդանի ի քուն զմին : Եւ եկին ի վայելեայ տապանի, եւ պաշտամամբ եւ մոմեղինօք եւ խնկօք տարան Կոստանդինուպոլիս յոյնկոյս ծովուն :

Եւ առաքեայ թագաւորն երկոտասան նաւս ի պատիւ առքն Տայրապետին . եւ գնաւն 15
յորում էր տապանն տարաւ ծովն մինչեւ յոյզի այրոյն, որով թշնամութիւն եղեւ Եւ-
* A fol. 170 v° a. *դոքսեայ ընդ Յովհաննու եւ անտի գնաց * ի նաւահանգիստն Սոփիոս, եկեղեցի առքն Թոմայի : Եւ գնայ թագաւորն ընդդէմ ամենայն իշխանօքն եւ բազաքա-*

la sortie de mon âme, et ne me permet point d'aller auprès de Dieu, car il a une grande liberté auprès du Christ. » C'est en avouant ainsi le tort qu'il avait commis envers Jean qu'il rendit l'âme.

Pendant trente-trois ans le tombeau de l'impératrice Eudoxie, qui avait exilé Chrysostome, remua. Son fils, l'empereur Théodose le Jeune, envoya à Comana pour rapporter le corps du saint patriarche, car il était son fils spirituel, (Chrysostome) ayant été son parrain au baptême. Étant allés, (ses envoyés) ne trouvèrent pas le moyen de le retirer de la tombe, parce que le saint ne voulait pas. Alors Théodose écrivit de sa propre main un édit, avec larmes et beaucoup de supplications, ordonnant de le lire sur le tombeau comme s'il était adressé à un vivant. Lorsque (l'édit fut apporté et lu, aussitôt le saint donna son consentement, le tombeau s'ouvrit et on retrouva Chrysostome intact, car pas un cheveu de sa tête n'était tombé, ni son corps fané, ni son visage altéré, on le trouva comme un vivant endormi. On le mit dans un cercueil de bois, et on le transporta avec offices, cierges et encens à Constantinople, au delà de la mer.

L'empereur envoya douze navires en honneur du saint patriarche. Or le navire dans lequel se trouvait le cercueil fut porté par la mer jusqu'à la vigne de la veuve, qui fut la cause de la brouille entre Eudoxie et Jean. De là
* A fol. 170 v° a. * (le navire) se dirigea au port de Sophie (*Sophias*), à l'église du saint apôtre Thomas. L'empereur se rendit au-devant avec tous ses princes et les habitants

ցեօքն, մոմեղինօք եւ խնկօք : Եւ տեսեալ զմարմինն Յովհաննու ամբողջ պրկեա ի քուն՝ պահի հարեալ վառաւ եառն Աստուծոյ : Բարձին անտի պատգանն եւ տարան եկեղեցի պրուէտոն Երիննայ, յորում էր պատրիարգարանն Ակակեբանին, եւ նստուցին յաթոռն իւր ի վերայ ատիճանայ բեմին :

Եւ եղեւ ձեռ աքանչելիք յառաջ յայնմիկ, զի մարմինն առանց հոտոյ կանգնեցաւ ի վերայ պատուանդանի սիմոնի եւ աջովն իւրով տեառնապարեաց զժողովուրդն, եւ ասէ ձեռաւ բարբառով. Խաղաղութիւն ամենեցուն : Եւ ժողովուրդն ասացին. Եւ ընդ հոգւոյն քում : Եւ ինքն առանց ոտից ձեռն տարեալ նստաւ յաթոռն : Եւ ապա միաբանեցան ամենայն եպիսկոպոսունքն եւ ժողովուրդքն որ տիրէին ի միմեանց վասն անիրաւ անկման եւ արտաքսանայ Ակակեբանին :

Եւ անտի առեալ տարան եկեղեցի պրոյ առաքելոցն յորում էր տապանն Եւդոքսեայ թագուհւոյն, եւ նոցնաժամայն զտապարեալ յերկրմանէն : Եւ չանգուցին զկենդանի մարմինն սուրբ հայրապետին Յովհաննու Ակակեբանին ի ներքսագոյն խորանի ի հանգոցին բեմին :

Եւ ապա թագաւորն եւ սուրբն Պրոկղոս պատրիարքն, որ եւ աշակերտ էր Ակակեբանին, եւ այլ եպիսկոպոսունք եւ ճգնաւորք, ՝ միաբան ապաչեցին * զԱստուած զի երեւեցուսցէ նոցա ի՞նչ յորում վառաւ եւ ի չանգիտաւ իսկ, աշխարհապատում եւ սիեղերալոյս վարդապետն այն : * A fol. 170 v° b.

Եւ երեւեցաւ Պրոկղոսի եւ միւս այլ եւս ճգնաւորի միում որում անուն էր Մարկոս,

de la ville, avec cierges et encens. Lorsqu'ils virent le corps de Jean intact, comme endormi, ils en furent effrayés et glorifièrent Dieu. On transporta le cercueil de là à l'église de sainte Irène, où se trouvait le patriarcat de Chrysostome, et on le fit asseoir sur son trône, en haut des marches de l'estrade [1].

Ce jour-là eut lieu un grand miracle, car le corps sans âme se dressa sur le marchepied du trône, de sa main droite fit le signe de la croix sur l'assistance et dit à haute voix : « Paix à tous. » L'assistance répondit : « Et avec ton esprit. » Et de lui-même, sans l'aide de personne, il se rassit sur son trône. Alors tous les évêques et la population, qui s'étaient divisés à cause de l'injuste déposition et de l'exil de Chrysostome, se réconcilièrent.

De là on le transporta à l'église des saints apôtres où se trouvait le tombeau de l'impératrice Eudoxie, qui cessa aussitôt de trembler. On déposa le corps vivant du saint patriarche Jean Chrysostome à l'intérieur de la chapelle, à gauche du chœur.

Ensuite l'empereur et le saint patriarche Proclus, qui était disciple de Chrysostome, et les autres évêques et les religieux ascètes * prièrent ensemble * A fol. 170 v° b.
Dieu pour qu'Il leur révélât dans quelle gloire et quel repos se trouvait ce docteur dont toute la terre parlait et qui avait illuminé l'univers.

Proclus, et un autre ascète dont le nom était Marc, eurent une vision :

1. Bemin = βῆμα, ici l'estrade sur laquelle se trouve le trône.

և տեսին լուսաւոր տաճար մեծ և պարսանալի, յորում էին ամենայն հայրապետք փառօք նստեալք յաթոռս տանդաստան, և Եպիփան Կիպրոսի արքեպիսկոպոսն : Իսկ զՅովհաննէս որոյ փափաքէին՝ ոչ տեսին, և յոյժ տրտմեցան : Եւ այր մի լուսաւոր հարցանէր նոսին. Զիա՞մ խնդրէք : Եւ նոքա ասեն. Զտէրն մեր զՅովհաննէս : Ասէ լուսաւոր այրն. զՄկրտիչն խնդրէք եթէ աւետարանիչն : Ասէ Եպիփան. զՅովհաննէս կամին տեսանել զԿոստանդնուպօլսոյ պատրիարգն : Ասէ այրն : ԶՅովհաննէս խնդրէք զապաշխարութեանն, զնա ոչ որ կարող է ի մարդկանէ տեսանել քանզի ընդ սերովբէս և ընդ քերովբէս առաջի աթոռոյն կայ տանապաղ :

Նոյնպէս և ի Կոմանիա՝ յորժամ հանգեաւ Ոսկեբերանն՝ նոյնս եպիսկոպոսն զնոյն տեսիլ : Եւ այլք ոմանք ճգնաւորք և երկիւղածք՝ տեսին զՈսկեբերանն ընդ Մկրտչին և ընդ աւետարանչին երանելոյ եպիսկոպոս :

Հանգուցին պատուական մարմին նոցա յեկեղեցւոջ սրբոյ առաքելոցն՝ Կրացի ի և Յունուարի Իէ :

* B p. 13 b. [B * *Վերադարձումն պատուական մարմնոյ սուրբ հայրապետին մերոյ տեառն Յովհաննու Ոսկեբերանի :*

Յորժամ վարէին Յովհաննէս տանէին չարաչար՝ անխնայաբար և անողորմ աշխատութեամբ, ընդ ժուռաբին ճանապարհս տանէին չաւուրս ձմերային սառնամանեաց ի Կոկիսոն Հայոց. և խոկոյն պանչելիք երևեալ չՈսոուծոյ ի քաղաքին, նոր երևեալ

ils virent un grand temple lumineux et magnifique, dans lequel se trouvaient tous les patriarches assis dans la gloire sur des trônes spacieux, et l'archevêque de Chypre Épiphane. Mais ils n'aperçurent point Jean, qu'ils cherchaient, et en furent très attristés. Un homme lumineux vint leur demander : « Qui cherchez-vous? » Ils répondirent : « Notre seigneur Jean. » L'homme lumineux leur dit : « C'est le Baptiste que vous cherchez ou l'Évangéliste? » Épiphane dit : « Ils veulent voir Jean le patriarche de Constantinople. » L'homme dit : « Vous demandez Jean (docteur) de la pénitence; personne d'entre les hommes ne peut le voir, car il est journellement devant le trône avec les séraphins et les chérubins. »

A Comana, aussi, lorsque mourut Chrysostome, l'évêque avait eu la même vision. D'autres ascètes et des personnes pieuses virent Chrysostome, le bienheureux évêque, en compagnie du Baptiste et de (Jean) l'Évangéliste.

On déposa son précieux corps dans l'église des saints apôtres le 20 Aratz, le 27 Janvier.

B p. 13 b. [B * Retour du précieux corps de notre saint patriarche, le seigneur Jean Chrysostome.

Pendant qu'on conduisait saint Jean en exil, sans ménagement et avec une fatigue impitoyable par des routes difficiles, dans la saison des gelées d'hiver, à Cucuse d'Arménie, il se produisit des prodiges de Dieu en la ville (de Constantinople); des flammes apparurent au-dessus du trône où le

ի վերայ ամենայն ցրտում նստէր երանելին եւ վարդապետէր զրանն կենաց. եւ Տէրն ցոլացեալ խոստանայր ի վերայ երիւեղկացն՝ եւ զաւուն սինկլիտոսի ազատաց, բայց մարդոյ եւ ոչինչ մեզաւ :

* Ել եւ կարկուտ եղեալ ի քաղաքին սաստիկ յոյժ որք եւ ամէն բնակեալք ամենեքեան՝ եւս առաւել թագուհին վրէժխնդրեալին անկման առն Աստուծոյ Տամասկեալ, որ եւ չերկնէին վախճանիլ չեւս երից աւուրց : Եւ Պաղկեդոնի էպիսկոպոսն որ նախասէր վերանելն Յովհան ի ժողովոյն Թէոփիլեանց, չարամահ եղեւ. այս նշանք եղեն յանկմանն Յովհաննու :

Եւ իբրեւ տարան վերանելին ի Կոկիսան Հայոց քաղաք, նա բուռաւոր վարդապետութիւնն ապրիւրաբար բղխէր զնաւս աստուածատրուշս եւ հոսարէր ի պէս, եւ պատումս աշակերտէր : Զոր լուեալ չարակամացն նորա չարակենցին եւ առն փոխել զնա յԱրաբիան. ուր առաւել տրտնաց զմոտակս Տամանն՝ արբուցանելով զնմանալն Տոգիս աստուածատրից անձանց. եւ Տամբառն զարձեալ Տալչակէր յառելս նորա. վասն որոյ կամեցան զնա յանբնակ կղզի առնել եւ ոչ ժամանելոյն ըստ մարգարէութեան սրբոյն Եպիփանու եթէ ոչ ժամանեսցես երրորդ աւուրանս քո :

Եւ պատահեն ի գեղ մի Կոմանիս անուն օթեւանել Տիւանդացաւ, եւ մտեալ եկեղեցին յոտն էին նշխարք սուրբ վկային Բասիլիսկոսի ապօթեայ եւ պոյտցաւ

bienheureux s'asseyait pour enseigner la parole de vie; ces flammes se répandirent en forme de voûte au-dessus des passants, et mirent le feu à la maison du sénat (σύγκλητος), mais ne fit du mal à personne.

* Ensuite une grêle très violente s'abattit sur la ville, et tous étaient saisis de frayeur, en particulier l'impératrice, qui crut que c'était une vengeance de la chute de l'homme de Dieu, et mourut de frayeur trois jours plus tard. L'indigne évêque de Chalcédoine, qui avait insulté le bienheureux Jean au concile[1] de Théophile, mourut d'une mort atroce. Ces signes prodigieux eurent lieu à la chute de Jean.

Lorsqu'on eut conduit le bienheureux à la ville de Cucuse (*Kokison*) d'Arménie, il y prononça des homélies divines d'une doctrine lumineuse, qui jaillissaient comme d'une source abondante; il en forma des livres; il forma beaucoup de disciples. Ce qu'ayant appris, ses ennemis le jalousèrent et le firent transférer à Pityonte (*Arabion*), où il multiplia les ruisseaux d'éloquence, abreuvant les âmes spirituelles des amis de Dieu, et sa renommée parvint de nouveau à ses adversaires; c'est pourquoi ils résolurent de le faire transférer dans une île déserte, mais ils n'y arrivèrent point, conformément à la prophétie de saint Épiphane : « Tu ne parviendras point à ton troisième exil. »

Ils arrivèrent à un village nommé Comana pour y passer la nuit. (Chrysostome) tomba malade; il entra dans l'église où se trouvaient les restes du

1. Il s'agit du conciliabule du Chêne.

պՍառուծոյ. եւ երեւեալ նմա առլր վկայն յանուրջս, ասէ. Ով երանելիդ Յովհան լուսաւոր վարդապետութեամբ քո զազգս որդւոց մարդկան լուսաւորեցեր, եւ անբաւեցեր ընդ գանձս երկինս որ կան եւ մնան, արդ եկ եւ հանգիր ընդ մեզ : Եւ ասէ ցընկերն իւր Լուկիանոս մարտիրոս եւ քահանայ. Պատրաստեա տեղի առաւն Յովհաննու մի ի վաղիւն գայ առ մեզ :

Եւ յարուցեալ Յովհաննէս պկեաւ ապխտակ պատմուճանս քահանայութեան եւ կօշիկս եւ մատոյց պանարիւն պատարագն Քրիստոսի, եւ հաղորդեցաւ ի պատուական եւ առլր մարմնոյ եւ յարեան Արքեպն Ասուծոյ, եւ ասաց՝ զոհարարական բանս իւր. * B p. 53 b. Փառք ընդ Ասուած յարգաց ամենայնի : Եւ ալջանալ զամենեսեան՝ նստաւ ընկերացն յաթոռ, եւ աւանդեաց գնոսին իւր առ Ասուած ի ձեռս տիեզասիպոյ. եւ թողեալ զնա առ արբոյն :

Եւ վախանորդն զաթոռ նորա յայմ յայլ մինչեւ ցերանելին Պռոկլ :

Եւ առաքեաց Փոքր Թէոդոս զնագատարն ի Կոմանիս զի բերցեն զմարմին առլր հայրապետին, որ լսեա Տուեոյ զաւակ էր Յովհաննու. բանալ ի մկրտութենէն կնքահայր էր նորա : Եւ գնացին ի տապան արբոյն եւ գտին զՄակեդոնեացն ամբոխլ, զի եւ մալ մի ի գլխոյ նորա ոչ էր պակասեալ, եւ ոչ մարմինն թարշամեալ, եւ ոչ երեսքն այլայլեալ, այլ որպէս կենդանի ի քուն գտին : Դրին ի վայելեայ տապանի, եւ պաշտամամբ եւ ճանեղինօք տարան ի Կոստանդինուպոլիս յայնկոյս ծովուն :

saint martyr Basiliscus, pria et rendit grâces à Dieu. Le saint martyr lui apparut dans un rêve et lui dit : « Oh bienheureux Jean, tu as illuminé par ta doctrine lumineuse les nations des fils des hommes et tu t'es amassé au ciel des trésors qui t'y attendent, viens donc et repose-toi avec nous. » Et il dit à son compagnon le martyr et prêtre Lucien : « Prépare une place au seigneur Jean, car demain il vient auprès de nous. »

Jean se leva, revêtit des vêtements sacerdotaux blancs, mit ses chaussures et offrit le sacrifice non sanglant du Christ, communia aux précieux corps et sang du Fils de Dieu et répéta * ses paroles habituelles : « Gloire à toi, Dieu, pour toutes choses. » Il donna le salut à tous, s'assit sur le trône de l'église et rendit son âme à Dieu entre les mains des anges. On l'inhuma près des saints. * B p. 53 b.

Divers (patriarches) lui succédèrent sur le trône (de Constantinople) jusqu'au bienheureux Proclus.

L'empereur Théodose le Jeune envoya à Comana pour en rapporter le corps du saint patriarche ; il était fils spirituel de Jean, car celui-ci avait été son parrain au baptême. (Les envoyés) se rendirent donc au tombeau du saint et trouvèrent Chrysostome intact, car pas un cheveu de sa tête ne manquait, son corps n'était pas flétri, son visage n'était pas altéré, ils le trouvèrent comme un vivant dans le sommeil. Ils le mirent dans un cercueil de bois et le transférèrent avec offices et cierges à Constantinople au delà de la mer.

Եւ առաքեաց թագաւորն երկոտասան նաւս ի պատիւ սուրբ Հայրապետին : Եւ եկին ի նաւահանգիստն Սոփիոյ՝ ի սրբոյն Թովմայէ առաքելոյ եկեղեցին. եւ վեցաց թագաւորն ընդ առաջ ամենայն իշխանաւքն եւ բազմաբազմաւքն մանկընաւք եւ խնկովք. եւ տեսեալ զմարմինն Յովհաննու ամբողջ եւ պրկեալ ի քուն, զոր Տիրեալքն փառս
5 *տուեն Քառասնոյ : Բարձին տեսի զմարմինն եւ տարան յեկեղեցի սրբոյն Եւդիսեայ, յորում Սակրեբանին պատրիարքարանն էր, եւ նստուցին յաթոռ առաջնոյդ բեմին : Եւ ապա միաբանեցան ամենայն եպիսկոպոսունքն եւ ժողովուրդքն՝ որք հերձեալ էին ի միմեանց վասն անիրաւ անիմանն եւ աքսորանաց Սակրեբանին :*

Եւ անտի առեալ տարան յեկեղեցի սուրբ առաքելոյն, յորում էր տապանն Եւ-
10 *դոքսիա թագուհւոյն. եւ Տանուցին զկենդանի մարմինն սուրբ Հայրապետին ի ներքս ի խորանի անդ ի Տախակումն բեմին. եւ անտի կառասրել զԻոհրիզոստոմիին սուրբ պատարագին, * ուր եղեն մեծամեծ սքանչելիք, եւ լինին անպակաս մինչեւ յայսօր ի* * B p. 54 a.
վառս ամենասուրբ Երրորդութիւնեան. որում վայել փառք եւ իշխանութիւն եւ պատիւ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս :

15 *Յայսմ աւուր վկայութիւն Անանիայ քահանային եւ Պետրոսի բանտապանի եւ եօթն այլոց զինուորաց, որք չարչարեցան ի Փիւնիկէ ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի եւ Մաքսիմոսի դատաւորին. եւ ամենեքեան ի ծով ընկեցան, եւ այնպէս կատարեցան ի Քրիստոս :]*

L'empereur envoya douze navires au-devant en honneur du saint patriarche Ils arrivèrent au port de Sophie, à l'église du saint apôtre Thomas. L'empereur se rendit au-devant avec tous les princes et les habitants avec cierges et encens. Lorsqu'ils virent le corps de Jean intact et comme endormi, ils en furent effrayés et glorifièrent Dieu. On enleva le corps de là et on le transporta à l'église de sainte Irène, où se trouvait le patriarcat de Chrysostome; on le fit asseoir sur le trône, en haut des marches de l'estrade. Alors tous les évêques et la population, qui s'étaient divisés à cause de l'injuste déposition et de l'exil de Chrysostome, se réconcilièrent.

De là on le transporta à l'église des saints apôtres où se trouvait le tombeau de l'impératrice Eudoxie. On déposa le corps vivant du saint patriarche à l'intérieur de la chapelle, à gauche du chœur. On commença la célébration du mystère du saint sacrifice, * où eurent lieu de grands miracles. Il s'en opéra * B p. 54 a.
sans cesse jusqu'aujourd'hui pour la gloire de la très sainte Trinité, à laquelle appartient la gloire, la puissance et l'honneur maintenant et toujours et dans les siècles.

En ce jour, martyre du prêtre Ananie, du geôlier Pierre et de sept autres soldats qui furent torturés en Phénicie, aux jours de Dioclétien et du juge Maxime, puis furent tous jetés à la mer et moururent ainsi dans le Christ.]

* A fol. 171 r° a. Ընդդէմ ԼԱ եւ Յունուարի ԻԸ : Վարք Եփրեմի խոսին Ասորոյ վարդապետին :

Սուրբն Եփրեմ արանչելի արդիւնաբան եւ ամենաբարեաց վարդապետն, ազգաւ ասորի էր, յԱմիդ բնակաւէ : Եւ հայրն քուրմ էր կուռց : Եւ յաւուր միում զոհս մատուցանէր կուռցն վասն Եփրեմի, եւ դեւն խոսեցաւ ի կուռց անտի եւ ասէ. Զաղաչանս որ վասն Եփրեմի արդոյ քո է՝ ես ոչ ընդունիմ, զի նա հալածիչ մեր լինելոց է. այլ քէ կամիս հաճել զմեզ՝ երթ հալածեա զնա ի տանէ քումմէ : Եւ հայրն նորա եհան զնա ի տանէ, իբրեւ : Եւ նա ուրախ եղեւ յոյժ, եւ գնաց ի Մծբին քաղաք առ մեծն Յակոբ եպիսկոպոս քաղաքին : Եւ նա ուրախութեամբ ընկալեալ զնա՝ մկրտեաց եւ արար կրօնաւոր : Եւ կեացր արանչելի վարուք, սրբութեամբ, պահօք եւ աղօթիւք. եւ նախանձէին ընդ նա ժառանգաւորք եկեղեցւոյն :

Եւ մի ումն ի սարկաւագացն Եփրեմ անուն շնացաւ ընդ դստեր մեծատան միում եւ յղացոյց զնա, եւ եդ բանս ի բերան աղջկանն պղպարտել զսուրբն Եփրեմ : Եւ յորժամ պիտաց հայր աղջկանն խոշտանգէր զդուստրն քէ. Ով յղացոյց զքեզ : Եւ նա ասէ քան խրատուն քէ. Եփրեմ ծդնաւորն : Եւ եկեալ հայրն պատմեաց եպիսկոպոսին * A fol. 171 r° b. Յակոբայ. եւ նորա կոչեալ հարցանէր. եւ սուրբն *Եփրեմ անկաւ յոտս նորա լալով

1 Վարք ... վարդապետին] Վարք սուրբ եւ մեծ ծդնաւոր հօրն մերոյ եւ տգեղից վարդապետին Եփրեմի խոսին Ասորոյ B || 2 Սուրբ ... վարդապետն] Սուրբն եւ արանչելին Եփրեմ B || 3-6 Եւ յաւուր ... եղեւ յոյժ] Եւ սեպհեալ զնոսա պաշտամանս կռապաշտից՝ լրբեցաւ ի բրիատանեացս եւ թողեալ զսուն հօր իւրոյ B || 11-p. 107, l. 9 Եւ մի ումն ... եառն Ասասնոյ *om.* B.

* A fol. 171 r° a.

* 21 ARATZ, **28 Janvier.**

Vie d'Éphrem le sublime docteur syrien.

Saint Éphrem l'admirable, l'éloquent docteur qui illumina l'univers, était syrien de nation, de la ville d'Amid. Son père était prêtre des idoles. Un jour qu'il offrait des sacrifices aux idoles pour Éphrem, le démon parla par la bouche des idoles et dit : « Les prières que tu fais pour ton fils Éphrem, je ne les accepte pas, car il doit devenir notre persécuteur. Mais si tu veux nous être agréable, va et expulse-le de chez toi. » Son père le chassa de sa maison. Il (Éphrem) en fut très content, se rendit à la ville de Nisibe auprès du grand Jacques, l'évêque de la ville, qui l'accueillit avec joie, le baptisa et le fit moine. Il mena une vie admirable de sainteté, de jeûnes et de prières; et les clercs de l'église l'enviaient.

Un des diacres, nommé Éphrem, eut des relations avec la fille d'un homme riche et la rendit enceinte, il plaça des paroles dans la bouche de la jeune fille pour qu'elle accusât saint Éphrem. Lorsque le père de la jeune fille fut informé, il battit sa fille en disant : « Qui t'a rendue enceinte. » Elle lui dit, selon ce qui lui avait été conseillé : « L'ascète Éphrem. » Le père alla le raconter à l'évêque Jacques, qui, ayant mandé (Éphrem), l'interrogea. Saint Éphrem * A fol. 171 r° b. *tomba à ses pieds en pleurant et dit : « J'ai péché, rends-moi digne de la

եւ ասէ. Անպայ, արժանայր զնա ապաշխարութեան : Եւ իբրեւ ծնաւ ապջիկն զմանուկն, եբեր Տայր ապջկանն զմանուկն եւ ետ ցԵփրեմ եւ ասէ. Ա՛ռ զորդիդ քո զոր չարեօք սերմանեցեր : Եւ առեալ սրբոյն սրբուցանէր նմա կաթին խաշանց :

Եւ յաւուր միում ժողովուրդ բազում էր յեկեղեցւոջն, եկ նա յամբիան եկեղեցւոյն եւ բարձրացուցեալ զմանուկն, ասաց բարձր ձայնիւ յաւդոյն. Յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ասա թէ ով է Տայր քո : Ասէ մանուկն. Եփրեմ է Տայրն իմ, ոչ որ բարձեալ ունի զիս՝ այլ սարկաւագապետն Եփրեմ : Եւ լուեալ զայս փառս ետուն Աստուծոյ :

Եւ գնաց առաքն յԱւեսիա, եւ անդ բնակէր եւ սրբէր զժողովուրդն յամենայն հերձուածոց, եւ էր ի լերինն. եւ միայնակեաց մի տեսանէր ի տեսլեան զի բարտնակ մի բուսեալ ի բերան նորա եւ երեք պտուղ ելմ, եւ ի նմանէ ուտէին թռչունք, եւ նա առաւել եւս պտղաբերէր :

Եւ սկսաւ գրել մեկնութիւնս հին եւ նոր Կտակարանացն, եւ ճառս գովման եւ

11 էր] բնակէր B — լերինն] առանձնական կենաց մեծ ձգնութեամբ *add.* B — մի] ումն առաքինի B || 12 բերան] լեզուի B || 14 Եւ սկսաւ գրել ... Յունուարի ԻԴ] եւ այս ի նշանակ առաստաղարգեւ պիտութեան նորա որով կերակրեաց գՏոգիս Ծարգիան : Տեսանէ եւ այլ ումն յանապատաւոր կրօնաւորացն յանուրջս՝ այր մի աչառու եւ ունէր ի ձեռին խրատ առաքս քարեաս եւ ասէր. Ով է կարող առնել զառաքինս եւ պահել : Եւ եկեւ ձայն առ նա եւ ասէ. Ով աք բայց միայն Ծառայն իմ Եփրեմ : Եւ առաջնայն էարկ զառաքսն ի բերանն Եփրեմի, եւ նա եկեր . եւ բզխեաց ի բերանոյ նորա իբրեւ զգետ շնորհք Հոգւոյն սրբոյ : Տեսանէ, ի սեպհան զառաքն Բասիլիոս իբրեւ սիւն լուսոյ, եւ իջեալ ի լեռնէն գնաց ի Կեսարիա, եւ ձեռնադրեցաւ ի նմանէ սարկաւագ : Եւ զարձաւ ի լեառն եւ սկսաւ գրել զգիրս գովման եւ ապաշխարութեան եւ զկարգ կրօնաւորութեան B.

pénitence. » Lorsque la jeune fille mit au monde l'enfant, le père de la jeune fille apporta l'enfant et le remit au bienheureux Éphrem et lui dit : « Prends ton fils que tu as engendré par ta mauvaise action. » Le saint le prit et lui donna à boire du lait de brebis.

Un jour qu'il y avait une nombreuse assistance à l'église, il monta sur l'ambon (*ambion*), et, élevant l'enfant, il lui dit à haute voix : « Au nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ, dis qui est ton père? » L'enfant répondit : « Mon père est Éphrem, non pas celui qui me tient élevé, mais l'archidiacre Éphrem. » Entendant cela, tous glorifièrent Dieu.

Le saint se rendit à Édesse, y habita et y purgea la population de toutes les hérésies. Il vivait à la montagne. Un anachorète vit en vision qu'une branche avait poussé de sa bouche et portait beaucoup de fruits, les oiseaux venaient en manger, et elle portait toujours plus de fruits.

Il se mit à écrire les commentaires de l'ancien et du nouveau Testament,

ապաշխարութեան, եւ ի ծանս անչուանականս եւ վիպոյիչ Բասուծոյ, եւ շարականս բազումս, եւ վերս կզգուշոյ եւ ապօթիչ :

Գնաց յԵգիպտոս եւ շրջեցաւ ընդ մխայնակեացս եւ բազում կարգս ուղղեաց նա : Եւ ի ծովն գազան մի սաստիկ որ կամէր կորուսանել զնաւն ազան ապօթիւք, եւ զայր ի վերայ երեսաց ջրոյն իւրեւ պլուր մի : 5

* A fol. 171 v° a. * Յանկուցաւ տեսանել եւ զտեսլն Բասիլեոս զարքեպիսկոպոսն Կեսարիոյ. եւ տեսանէր ի տեղւան սիւն մի հրեղէն, եւ պլուխն հասանէր մինչեւ յերկինս : Ասէին նմա. Այսպէս է Բասիլեոս մեծն : Եւ առեալ թարգման գնաց ի Կեսարիա. եւ ի ծանիլ Բասուածայայտնութեանն գնաց յեկեղեցին, եւ տեսանէր զտեսլն Բասիլեոս զարդարեալ սպիտակ հանդերձիւք, եւ սպասաւորէին նմա : Եւ ասաց. Ի զուր աշխատեցայ, զինչ կարէ լինել սա սիւն հրեղէն որ յայսպիսի փառս եւ ի պատիւ է : Եւ տեսլն Բասիլեոս յգնաց սա նա զարկաւագապետն իւր երիցս անգամ, եւ ասէ. Հայր Եփրեմ, մեկ ծառ սա մեզ : Եւ նա ասաց. Յետ արձակման պատարագիս ողջունեալ օրհնեցայց ի քէն : Եւ տեսանէր զի չորեամ վարդապետէր ժողովրդեանն Բասկել՝ տեսլն Հոգին խօսէր նովաւ : Եւ տեսեալ սկզբոյն միմեանց՝ ձեռնադրեաց զԵփրեմ սարկաւագ եւ զմարգման նորա քահանայ :

Եւ գնաց Եփրեմ յԱեսիայ եւ կատարէր ծնծաղեծ սքանչելիս, եւ սրբէր յամենայն

des homélies de contrition et de pénitence, sur les fêtes du Seigneur et sur les martyrs de Dieu; des hymnes en grand nombre, des recueils d'antiennes et des prières.

Il se rendit en Égypte, visita les anachorètes, et réglementa beaucoup d'ordres. En mer une bête farouche voulait perdre le navire, il la tua par ses prières. La bête monta à la surface de l'eau et forma comme une colline.

* A fol. 171 v° a. * Il désira voir saint Basile (*Basilios*), l'archevêque de Césarée, et vit dans une vision une colonne de feu dont la tête arrivait jusqu'au ciel. On lui dit : « Tel est le grand Basile. » Il prit un interprète avec lui et se rendit à Césarée. Il alla à l'église le jour de l'Épiphanie du Seigneur et vit saint Basile revêtu de paremens blancs, et des ministres le servaient. Il se dit : « Je me suis donné de la peine pour rien; comment peut-il être une colonne de feu celui qui est dans tant de faste et honneurs? » Saint Basile lui envoya son archidiacre par trois fois pour lui dire : « Père Éphrem, viens près de nous. » Il répondit : « Après la fin de la messe je te saluerai et recevrai ta bénédiction. » (Éphrem) se rendit compte que lorsque Basile (*Barsegh*) parla aux fidèles, le Saint-Esprit parla par sa bouche. Lorsqu'ils se furent salués, (Basile) ordonna Éphrem diacre et son interprète prêtre.

Éphrem retourna à Édesse et y accomplit de grands prodiges, il purifia

Հերձուածոց վկկեկցիս : Եւ Տիւանպացեալ առայ աչ թաղել զինքն ընկերացօղն, այլ ընդ աղքատս քաղաքին, զի ամենայն ոք, ասէ, նմանաւն իւրով խնդայ :

Եւ վախճանեցաւ սուրբ վարդապետն եկեղեցւոյ, որանչելին Եփրեմ, Յունուարի ԻԸ :

Գրեաց եւ վասն նեղինն Ծառս, եւ վասն գալստեանն Քրիստոսի, եւ այսպիսի ·ա- · A fol. 171 v° b.
տառաքին, եւ Տառուցման ըստ սրբոյ Յարկան, եւ վասն ուղղափառ Տառացն :

Կամեցաւ երանելին տեսանել զքաղաքն Ուռհայ, եւ ասաչեալ զԱստուած զի պատահեցայ ի քաղաքին մարդոյ որ խօսի ի գրոց եւ օգտեցայ Տպւով : Եւ յարուցեալ էջ ի լեառնէն եւ գնաց : Եւ յորժամ եմուտ ընդ դուռն քաղաքին՝ Տանդիպեցաւ կնոջ միոյ պոռնկի, արամեցաւ եւ ասէ. Ով Տէր, անտես արարեր զխնդրուածս իմ, զի պատահեցայ ես մարդոյ՝ որ ոչ կարացէ օգնել ինձ : Եւ պշուցեալք Տայեին ընդ միմեանս : Ասէ Եփրեմ ցկինն. Ով ապջիկ, ընդէր նայիս ընդ իս : Պատասխանի եւս պոռնիկ կինն եւ ասէ. Ես բարիոք առնեմ զի նայիմ ի քեզ, զի կին եմ եւ յատնէ առեղծայ, քեզ՝ չէ արժան զիս Տայել, բայց ցերկիր յորմէ առեղծար : Եւ զայս լուեալ Եփրեմ զարմացաւ եւ փառաւորեաց զԱստուած ասելով ևիէ. Ի սմանէ եւ ի պոռնիկ կնոջէ բանս լուայ եւ օգտեցայ, այժմ ճանեայ Տէր զի ոչ արարեր զխնդրուածս իմ առանց :

6 *երանելին*] *Եփրեմ add.* B.

les églises de toutes les hérésies. Lorsqu'il tomba malade, il demanda à ne pas être enterré dans l'église mais avec les pauvres de la ville, car, disait-il, chacun se réjouit de son semblable.

Le saint docteur de l'église, le merveilleux Éphrem, mourut le 28 Janvier.

Il avait écrit aussi des homélies sur l'antéchrist, la venue du Christ, le · jugement terrible, la récompense des hommes selon leurs œuvres, et sur la · A fol. 171 v° b.
foi orthodoxe.

Le bienheureux, ayant voulu voir la ville d'Édesse, avait prié Dieu de lui faire faire la rencontre dans la ville de quelqu'un sachant lui parler des écritures, pour qu'il pût en profiter spirituellement. Il se leva, descendit de la montagne et se mit en route. Lorsqu'il pénétra par la porte de la ville, il rencontra une prostituée, s'en attrista et dit : « O Seigneur, tu as dédaigné ma prière, car j'ai rencontré quelqu'un qui ne pourra m'être utile. » Ils se regardèrent étonnés. Éphrem dit à la femme : « O fille, pourquoi me regardes-tu? » La prostituée lui répondit : « Je fais bien de te regarder, car je suis une femme et j'ai été créée de l'homme; mais toi, tu ne dois pas me regarder, moi, mais la terre d'où tu as été créé. » En entendant cela, Éphrem fut saisi d'étonnement et glorifia Dieu en disant : « De cette femme ignorante et prostituée j'ai entendu des paroles utiles et je reconnais maintenant, Seigneur, que tu n'as pas dédaigné ma prière. »

Եւ մտեալ ի բազաքն իջանէնցաւ ի տուն մի, եւ էր մերձ ի տունն պոռնիկ մի այլ պատնիկ, եւ խոնարհեալ ի պատուհանէն ասէ. Օրհնեա տայր : Եւ խոնարհեալ Եփրեմ ի պատուհանէն եւս տկնին եւ ասէ. Աստուած օրհնեսցէ զքեզ : Ասէ կինն. Ինչ պիտոյ են քեզ՝ զի յարկիցիդ քեզ կերակուր : Ասէ Եփրեմ. Երիս քարինս
* A fol. 172 r° a. *եւ ..... զի * վակեցիջ զպատուհանդ : Ասէ կինն. Որպէս զի նախ ես խօսեցայ ընդ* 5
քեզ՝ մնպարիր լինիս ինձ : Ես մտածեալ եմ ընդ քեզ ննջել, եւ դու պատրիկ բանիւ խափանել կամիս : Ասէ Եփրեմ. Երիկ կամիս ընդ իս ննջել ուր ասացից քեզ՝ եկեսջեր եւ ննջեացես ընդ իս : Եւ ասէ կինն. Ասա ինձ տեղին եւ ես եկից : Եւ ասէ Եփրեմ. Ի միջ բազաքին՝ ի փոզոյին : Ասէ կինն. Ի մարդկանէ ոչ ամաչեմք : Ասէ Եփրեմ. Երիկ ի մարդկանէ, ամաչեմք, որչափ մանաւանդ յԱստուածոյ ամաչել եւ երկնչել պարտ է, 10
որ զիտոյն է պատնեաց մարդկան, եւ տեսուչդանէ քան իւրաքանչիւր գործոց : Եւ պայտ լսեալ պոռնիկ կինն զղջացաւ ի գործս իւր եւ իջեալ անկաւ յոտս Եփրեմի եւ լալով աղաչէր. Ակդմ զիս ծառայ Քրիստոսի, եւ առաջնորդեա ինձ ի ճանապարհ փրկութեան : Եւ երանելին Եփրեմ սկսաւ բազում վարդապետութեամբ ուսուցանել կնոջն զպահս փրկութեան, եւ եմոյծ զնա ի կանանոց վանս, եւ ձեռնաւ ապաշխարու- 15
թեամբ ապաւեցաւ կինն ի մերայ իւրոյ :

1-16 *Եւ մտեալ... մերայ իւրոյ*] *Եւ կացեալ ի բազաքին աւուրս մինչ՝ բազում վարդապետութեամբ զարձուցանէր զմարթեալսն յապաշխարութիւն փրկութեան* B.

Étant entré dans la ville, il logea dans une maison, et il y avait auprès, dans une maison voisine, une autre prostituée, qui, se penchant à la fenêtre, lui dit : « Bénis-moi, mon père. » Éphrem, se penchant à la fenêtre, aperçut la femme et lui dit : « Que Dieu te bénisse. » La femme lui dit : « De quoi as-tu besoin pour que je t'envoie à manger? » Éphrem répondit : « Trois pierres
* A fol. 172 r° a. * pour murer la fenêtre. » La femme dit : « Parce que j'ai été la première à te parler, tu trouves de quoi me blâmer. Moi, je songe à coucher avec toi, et toi, tu cherches par des propos inutiles à m'en empêcher. » Éphrem lui répondit : « Si tu veux coucher avec moi, je te dirai où il faudra venir et tu coucheras avec moi. » La femme lui répondit : « Dis-moi l'endroit et j'irai. » Éphrem lui répondit : « Au milieu de la ville, dans la rue. » La femme lui dit : « N'aurons-nous pas honte des hommes? » Éphrem répondit : « Si nous avons honte des hommes, combien plus devons-nous en avoir de Dieu et le craindre, Lui qui connaît tous les secrets des hommes et qui récompense chacun selon ses œuvres. » En entendant cela, la prostituée regretta ses actes, descendit et se jeta aux pieds d'Éphrem et le pria en pleurant : « Sauve-moi, serviteur du Christ, et guide-moi dans la voie du salut. » Le bienheureux Éphrem se mit à enseigner à la femme avec beaucoup de doctrine les paroles du salut, la fit entrer dans un couvent de femmes, et la femme trouva la rémission de ses péchés après une grande pénitence.

Եւ Եփրեմ եկեալ ի քաղաքէն դնաց յանապատն : Էր Եփրեմ այր երկիւղած Աստուծոյ, երկայնամիտ, հեզ, հանդարտ, խոնարհ, անխարդախ, ճգնառաւակ, պղջտական, լռակաց, որ միայն տեսլիւնն իւր դարձուցանէր զմարդիկ ի զղջումն. միայն իւր ամենեւին ոչ ցրուէին, անդադար ցաւօքն · *անհանգիստ սրտմտութեամբ, անչափ պահօք :* · A fol. 172 r° b.

Եւ կարգեաց կարգս եւ սահմանս վանից, մի՛ արկ՛ս պատս է հօր վանացն եւ եղբարցն կալ ի վանն, եւ այլ բազում միջառակ եղեալ յաշխարհն պրոյ եւ անվիլ :

Եւ յառաջագոյն միտաց վկայութիւն կենաց իւրոց, կոչեաց զամենայն եղբարսն եւ ողջանեալ զնոսա հանգեաւ խաղաղութեամբ ի Քրիստոս :

Յայսմ աւուր կատարեցան զանիւք եւ հրով, եւ ապա հատին սրով զգլուխ նոցա, ի Տրապիզոն քաղաքի,ս աւուրս վկայքն Վաղերիոս, Կանդիդոս, Ակիլա, Եւգինիոս ի Լիւսիայ եւ յԱգրիկողայոսէ դատաւորացն, առ Դիոկղետիանոսիւ արքայի :

[B · *Յայսմ աւուր միջառակ աւուր վկայիցն Քրիստոսի որք ի Տրապիզոնապ ոյ քաղաքին կատարեցան :* · B p. 55 a.

Սոքա էին ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի եւ Մաքսիմիանոսի թագաւորացն, եւ ի դատաւորութեանն Լիւսիայ եւ Ագրիկողայոսի, յորոց առաքիկ հրաման ամենայն արեւելս տարածեալ լինէր պատիժ պատուհասի ի վերայ ածել որոց միանգամ խոստովանին զանուն Քրիստոսի :

Եւ ճառուցեալ ամենք առ պատաւորն ճառնեցին եթէ են վարդապետք քրիստոնէից

6 *յաշխարհի*] *յերկրի* B · 8 *Քրիստոս*] *եւ թագեցան յամենայն տեղացն անապատաւորացն Յունաստան իսկ ի գաւառ Աստուծոյ մերոյ add.* B.

Éphrem quitta la ville et se rendit au désert. Éphrem était un homme craignant Dieu, longanime, doux, calme, humble, sincère, ascète, faisant pénitence, silencieux, qui par sa seule vue convertissait les hommes au repentir; il n'avait jamais de distraction, il était toujours en prières · sans · A fol. 172 r° b.
prendre de répit, dans un jeûne extrême. Il établit des règles et des constitutions pour les couvents, sur les rapports des prieurs et des frères dans les monastères, et il laissa de nombreux souvenirs sur la terre, écrits et non écrits.

Il connut à l'avance la fin de sa vie; il fit venir tous les frères et, les ayant salués, reposa en paix dans le Christ.

En ce jour furent martyrisés par les coups et par le feu, ayant ensuite la tête tranchée, dans la ville de Trébizonde, les saints martyrs Valérien, Candidus, Aquila, Eugène sur l'ordre des juges Lysias et Agricola, sous le règne de l'empereur Dioclétien.

[· En ce jour, commémoration des saints martyrs du Christ qui furent · B p. 55 a.
exécutés dans la ville de Trébizonde.

Ils vivaient aux jours des empereurs Dioclétien et Maximin, et des juges Lysias et Agricola dont les ordres sévères répandus dans tout l'Orient commandaient de punir tous ceux qui confessaient le nom du Christ.

Quelques gens se présentèrent au juge et lui dénoncèrent que des docteurs

քաջագեալք ի լերինն Տրապիզոնացւոց, եւ առաքեալ պատուարն կալաւ զնոսա. եւ նոքա խոստովանեցան զՔրիստոս Աստուած, եւ տարան զնոսա ի բանդ կապանաւք : Եւ
* B p. 55 b. * յետ աւուրց կոչեցին առաջի, եւ երկար * քննեալ՝ իբրեւ եաս զհաստատուն միտս նոցա ի Քրիստոս, հրամայեաց եւ կապկպին զնոսա պարսպի, զոտս նոցա զնկճին ի կռնակս, եւ ըներալ եղեն կողք նոցա, եւ ի տաք բնկեցան. եւ յետոյ բնկալան զպսակս աւնին սրոյ վկայ անուանն Քրիստոսի :]

Կրօցի ԻԲ եւ Յունուարի ԻԹ : Վկայութիւն սուրբ Նէոփիտոսի որ թարգմանի նորատունկ :

Յաման ամբարիշտ թագաւորին Դիոկղետիանոսի, ի քաղաքին Նիկիայ Բիւթանացւոց, էին ամուսինք Թէոդորոս եւ Փլորենդիա բրիստոնէայք. եւ էր նոցա զաւակ նէոփիտոս, որ եղեւ ի տղայութիւնն, պատա : Եւ յորժամ եղեւ ինն ամաց՝ ուսաւ գիր եւ խոսք իմաստասիրեան տուան նմա Աստուծոյ եւ ժողովէր մանկունս որբս ի հեթանոսաց, կերակրէր զնոսա եւ ուսուցանէր զհաւատս բրիստոնէականս : Եւ գնայր նոքօք հանդերձ
* A fol. 172 v° a. յարեւելից կոյս զուռն քաղաքին, կանգնէր խաչ եւ կայր նոքօք * յաղօթս, եւ բախէր ձեռօքն զպարսպսն եւ եանէր կաթն ջրախառն ընդ ջրին եւ ուրախ լինէին եւ ողջունեալ զնոսա յետգարձէր :

chrétiens se trouvaient cachés dans la montagne de Trébizonde. Le juge envoya des gens qui les arrêtèrent. Ils confessèrent le Christ Dieu, et on les emmena en prison chargés de fers. Quelques jours après, on les fit comparaître; (le juge), après les avoir interrogés
* B p. 55 b. * longuement, voyant la fermeté de leur esprit dans le Christ, ordonna de les attacher à un poteau, et leurs pieds à un trone; on leur laboura les côtes, puis on les jeta dans les flammes, enfin ils eurent la tête tranchée par l'épée pour le nom du Christ.]

22 ՀՐԱՏՀ, 29 Janvier.

Martyre de saint Néophyte, nom qui se traduit « nouvelle plante ».

Aux jours de l'empereur impie Dioclétien, dans la ville de Nicée de Bithynie, vivaient les époux chrétiens Théodore et Florentia; et ils avaient un fils, Néophyte, qui fut sage dès son enfance. Lorsqu'il eut neuf ans, il apprit à lire; des paroles de sagesse lui furent accordées par Dieu. Il rassemblait des enfants païens orphelins, les nourrissait, et leur enseignait la foi chrétienne; puis, se rendant avec eux à la porte orientale de la ville, il y plantait
* A fol. 172 v° a. une croix et se mettait en prières * avec eux, puis frappait de ses mains les murs de la ville, qui rendaient du lait mélangé à de l'eau qu'ils buvaient, et après qu'ils s'étaient réjouis, il les saluait et les renvoyait chez eux.

Եւ տիեզաւակ Տեառն ի տեսլեան պատմեաց Փլորենտիայ մօր իւրոյ զոր ինչ առնէր Նէոփիտոս : Եւ ի միում աւուր ի թռիչս եկն աղաւնի մի, եւ նստաւ ի վերայ մահճակին Նէոփիտոսի : Առ Փլորենտիա. Զի՞ խնդրես : Եւ ասացեալ պիեսն ասէ, աղաւնին մարդկային բարբառով. Առաքեալ եմ երկինից զի անարատ պահեցից զանկողինս Նէոփիտոսի : Եւ յայնժ տեսիլ աղաւնոյն կինն սրտիւ մեռեալ անկաւ. եւ երթեալ Նէոփիտոս սրտիւք կանխեալ գնաց : Եւ յետ աւուրց ինչ եկեալ աղաւնին ասէ, գՆէոփիտոս. Ելի գիմի իմ. եւ առեալ եհան գնա յԱլմպոսիա լեառն եւ թողուցեալ աղաւնին նմուտ յայր մի, նմուտ եւ Նէոփիտոս գիմի, եւ հասեալ առիւծ մի ահաւոր յայրին, եւ ասէ. Ել ասաի : Եւ առիւծոյն խոնարհեցուցեալ գլուխն իւր եւ լիզեր գփոշի ոտից, եւ ել խոտաղափեաձիր : Եւ տիեզաւակ Տեառն կերակրէր գՆէոփիտոս յայրին : Եւ առաւ նմա գիրս յորում գրեալ էր եւ ընթեռնոյր. Սուրբ, սուրբ, սուրբ : Եւ ասէ տիեզաւակն. Էջ ի քաղաքն եւ տեսցես գծնողս քո, եւ գինչս բաշխեացես աղքատաց, եւ ել ի տուն քո յերկինս : Եւ գայս ստացեալ երանելին Նէոփիտոս գործաւ ի լեառն, եւ էր ամաց չհգեւտասանից :

Իսկ Դեկս գառաւատն գոհէր կուռս ի Նիկիա քաղաքին : Եւ տիեզաւակ Տեառն A fol. 172 v° b.
յափշտակեաց գՆէոփիտոս ի լեառնն եւ կացոյց ի քաղաքին ի միջ ժողովրդեանն, եւ սրտիւ ի տիեզաւակ պշուկեալ հայեին ի նա եւ ասէին. Ելի եւ գու պատանի եւ գոհեա ընդ մեզ : Եւ նորա անգոհանալ արհամարհեաց գպիսական պաշտամունս նոցա : Եւ

L'ange du Seigneur raconta dans un songe à sa mère Florentia ce que faisait Néophyte. Un jour une colombe dans son vol entra et vint se poser sur le lit de Néophyte. Florentia lui dit : « Qui cherches-tu ? » La colombe, ouvrant ses ailes, répondit en langage humain : « Je suis envoyée du ciel pour conserver pur le lit de Néophyte. » La femme, saisie à la vue de la colombe, tomba à terre comme morte. S'étant approché, Néophyte la releva par ses prières. Quelques jours après, la colombe revint et dit à Néophyte : « Viens avec moi. » et elle le conduisit au mont Olympe (*Olompios*), puis prit son vol et pénétra dans une grotte; Néophyte la suivit et aperçut un lion terrible dans la grotte et lui dit : « Sors d'ici. » Le lion baissa la tête, lécha la poussière de ses pieds et sortit paisiblement. L'ange du Seigneur vint nourrir Néophyte dans la grotte. Il lui fut donné un livre dans lequel se trouvait écrit : « Saint, saint, saint » et il le lut. L'ange lui dit : « Descends à la ville, tu verras tes parents, tu distribueras tes biens aux pauvres; puis, reviens à ta maison au ciel. » Ainsi fit le bienheureux Néophyte; et il retourna à la montagne; il avait alors quinze ans.

Le juge Dèce faisait immoler des sacrifices aux idoles dans la ville * A fol. 172 v° b.
de Nicée. L'ange du Seigneur ravit Néophyte de la montagne et le posa dans la ville au milieu de la population, qui le considéra avec stupéfaction comme un ange et lui dit : « Viens, jeune homme, et immole avec nous. » Il blâma avec dédain leurs cérémonies démoniaques. Alors, fort irrités, les

բարկացեալ յոյժ կատաղեցին եւ տանջեցին զաջառաջեօք, եւ ապա կախեցին զմատաղ, եւ տեղին ի վերայ բազում խառնեալ ազիւ :

Եւ լուեալ Դիոկղետիանոսի արքային՝ տրամայեաց Եղեսի գառաւարին արկանել զնա ի տապանել մեծի վերս առաջս : Եւ չեա երից աւուրց բազին վճռեցին, եւ եղ բազն եւ ազատ գոտառաւարն : Եւ աւերն եղ ամրողջ եւ անապատ : Եւ կապեցին զնա մերկ ի ղկղ մի, եւ ծոցին ի նա արջ, եւ ոչ մերձեալ ի նա, ճանաւանդ երկիր պագանէր : Եւ ծոցին ի նա առիւծ մի սոխատ, եւ տեսեալ առիւծան՝ անկաւ յոտս նորա բնեալ լիակր գառան, եւ զգէտս մարդագոյր սիրէր : Ծանեաւ զնա Նէոփիտոս եթէ, այն առիւծն է, զոր յայրէն եհան, օրհնեաց զնա եւ տրամայեաց խաղաղութեամբ երթալ ի լեառն :

Եւ մի ումն ի գահճային եհար զերկոտրեամբ ի կուրծս սրբոյն, եւ անկեալ երկիր տեղաւ արիւն նորա յոյժ, եւ առանցեաց գՅոյին իւր առ Քառաւան Յանուարի ԻԹ : * A fol. 173 r° a. Էր աւերն Նէոփիտոս ամաց տղայոյ եւ չորից ամաց : Եւ երթեալ * ծնողացն առին զմարմինն եւ թաղեցին ի տարին իւրեանց :

Յաջմ աւուր վերադարձաւն ի պատուական նշխարացն սրբոյն Իգնատիոսի աստուածապսակեալ Տէրտագեսին, զոր ի Հռոմայ բերին աշակերտքն իւր Քնեմոք :

* B p. 55 b. [B՝ Վերադարձումն պատուական նշխարացն աստուածապսակեալ Իգնատիոսի ի Հռոմ, ի տեղն Քնեմոք :

Ասէր եւ աստուածապսակեալ Տէրտագեան Քնեմոքեայ Իգնատիոս, զոմէ ասի եթէ

geons saisirent le bienheureux et le frappèrent avec des nerfs de bœuf, puis le suspendirent à un arbre et versèrent sur lui du vinaigre mélangé de sel.

L'ayant appris, l'empereur Dioclétien ordonna au juge Dèce de le jeter dans un four surchauffé et de l'y laisser pendant trois jours. Trois jours après, ayant ouvert le four, des flammes en jaillirent et brûlèrent les desservants. Le saint en sortit intact et sans brûlure. On l'attacha nu à un poteau et on lança contre lui un ours, qui ne l'approcha point mais se prosterna devant lui. On lança contre lui un lion terrible, mais le lion, en l'apercevant, s'accroupit à ses pieds, lui caressa et lui lécha les pieds et se mit à l'aimer comme s'il fût humain. Néophyte reconnut que ce lion était celui qu'il avait fait sortir de la grotte, il le bénit et lui ordonna de s'en aller tranquillement à la montagne.

Un des bourreaux frappa de sa lance la poitrine du saint, qui tomba à terre en perdant beaucoup de sang. Il rendit son âme à Dieu, le 29 Janvier. * A fol. 173 r° a. Saint Néophyte avait quinze ans et quatre mois. Ses parents * allèrent prendre son corps et l'inhumèrent dans leur maison.

En ce jour, retour des précieux restes de saint Ignace, le patriarche revêtu de Dieu, qui furent transportés de Rome à Antioche par ses disciples.

* B p. 55 b. [* Retour des précieux restes d'Ignace, revêtu de Dieu, de Rome à la grande Antioche.

Le saint patriarche d'Antioche, revêtu de Dieu, Ignace, était l'enfant que

մինչ մանուկն էր ի վերկս իւր ընկալաւ զնա Քրիստոս, զգուեաց եւ օրհնեաց : Նա աշակերտակից եղեւ Պողիկարպոսի, եւ աշակերտ Յովհաննու աստուածաբանի աւետարանչին, եւ այնպէս հետեւող եղեւ առաքելոցն սրբոց :

Այլ եւ երկրորդ եպիսկոպոս գոլով Եւոդիոսէ, եւ առաքելաշնորհ վարդապետութեամբ լուսաւորեաց զազգս, զարձուցանելով ի մոլորութենէ, կուռ չաստուածպաշտութենէն ճշմարտութեան :

Եւ յորժամ Տրայանոս թագաւորն անցանէր ընդ Անտիոք քննեալ զնա վասն հաւատոյն Քրիստոսի, արկ ի բանդ. եւ ետուն առաքեաց զաւուրն կապանօք ի Հռոմ կերակուր գազանաց լինել, եւ նա ազօթիւով աս Աստուած կատարեցաւ նահատակութեամբ ի գազանացն :

Եւ հաւատացեալքն բարձեալ զաւուրն նշխարս նորա եւ ածին զՀնտիոք. եւ բնակիչք քաղաքին ընդ առաջ ելեալ ձեռաւ ցնծութեամբ՝ ընկալան եւ տանգաւցին անդէն զգազանական աւուրն նշխարս նորա, որ եւ ի նմին աւուր բազում եւ ձեռամեծ նշանք արանչելեաց եղեն ի փառս Աստուծոյ : Եւ հաւատացեալքն աւուրն տարին ի նմին աւուր ասեն՝ պիշատակ նորա մինչեւ ցայսօր՝ փառաւորելով զՀայր եւ զՈրդի եւ զսուրբ Հոգին յաւիտեան : * B p. 56 a.

Ի սմին աւուր յիշատակ երանելի Տօրն մերոյ Վանական վարդապետի :

Սա էր յաշխարհէն Արձախոյ, ի Տաւուշ գաւառէն, ազգաւ Հայ : Եւ մինչդեռ մանուկ էր՝ ծնօղք նորա ընծայեցին զնա Աստուծոյ : Եւ անաւ արդեամբ ի վանս Պետակ

le Christ, dit-on, accueillit dans ses bras, caressa et bénit. Il fut le condisciple de Polycarpe et le disciple de Jean le théologien, l'évangéliste, et ainsi fut-il le successeur des saints apôtres.

Il fut aussi le deuxième évêque d'Antioche après Évodius. Il illumina par sa doctrine apostolique bien des gens en les détournant de l'erreur des idoles à la vraie science de Dieu.

Lorsque l'empereur Trajan vint à passer par Antioche, il l'interrogea sur la foi au Christ, et le fit jeter en prison ; ensuite il envoya le saint chargé de fers à Rome pour être jeté en pâture aux fauves, et c'est en priant qu'il mourut en martyr, dévoré par les fauves.

Les fidèles, ayant recueilli ses saints restes, les transportèrent à Antioche, les habitants de la ville allèrent au-devant avec grande joie, reçurent les saints restes, les déposèrent dans la ville, et le même jour beaucoup de grands prodiges eurent lieu pour la gloire de Dieu. Les saints pères décidèrent de fêter ce jour-là * sa commémoration, qui continue jusqu'à nos jours, en glorifiant le Père, le Fils et le Saint-Esprit éternellement. * B p. 56 a.

En ce jour, commémoration de notre bienheureux père, Vanakan Vardapet (le docteur).

Il était des pays d'Artzakh, dans la province de Tavous, de race arménienne. Lorsqu'il était encore jeune, ses parents l'offrirent à Dieu. Il fut élevé

առ եղեգ եղբօր իւրում իւրում որոյ անուն էր Պօղոս : Եւ էր ճանաչ ուշիմ ուսումնասէր և երկիւղած Աստուծոյ, և ի պատանեկութեան իւրում վիճասրելութիւն ծերոյ յանձին ունէր :

Եւ մինչ եկեալ լրանայր ձեռնադրեցաւ քահանայ, և եմուտ յաշակերտութիւն ճեմիմաստ վարդապետին Մխիթարայ Գօշի, և ուսաւ ի նմանէ գպիտութիւն ատենա- 5 դային պրոց և այլ կենցաղական իմաստից : Եւ ապա ընկալաւ պնդման վարդապետութեան բարեկէ պրանն կենաց, որով պարձոյց պրպտեմս ի ճեպաց ի զեղջ և յապաշխարութիւն, և մխիթարեաց զխնամեալ Տոմս :

Գնաց յԱղուանս և շինեաց վանս որբատուչ վիմօք և վայելչակերտ 10 յօրինուածովք, և բնակեցաւ անդ : Եւ Տամբաւ իմաստութեան նորա և առաքինութեան տարածեցաւ ընդ ամենայն երկիրն ընդ այն. և ժողովեցան առ նա յամենայն կողմանց աշակերտք բազումք, և ուսանէին ի նմանէ գպիտութիւն ատենադային պրոց և գրքութիւն աստուածային :

Յաւուրսն յայնմանէ եկ Ջալալադին արքայ յաշխարհէն Խորասանոյ, և աւերեաց 15 բազում տեղիս Հայոց և Աղուանից. յորմէ փախուցեալ Վանական վարդապետ տեղոյ յանապատս տեղի, և գտեալ վէմ մի մեծ՝ շինեաց ի նմա վանս փոքրածոյ և բնակեցաւ ի նմա աշակերտօքն Տանկերձ [1] աչ սակաւ ժամանակս :

[1] p. 56 b.

Եւ եղեւ յորժամ յարձակեցան Թաթարք առաջնորդութեամբ Ջարմաղանայ ի կողմանս Հայոց և Աղուանից և գերեցին զբնակիչս նոցա ի գերութիւն, փարեցաւ և եթա-

en sainteté au couvent de Gétik, auprès de son frère aîné nommé Paul. C'était un enfant intelligent, appliqué aux études et craignant Dieu; il avait dans son jeune âge la perfection d'un vieillard.

A l'âge de vingt ans il fut ordonné prêtre et se fit l'élève du très sage docteur Méklitar Gos; il apprit de lui la science des écritures divines et d'autres connaissances utiles à la vie. Il reçut ensuite les pouvoirs du doctorat pour prêcher la parole de vie, par laquelle il convertit bien des pécheurs à la contrition et à la pénitence et consola les esprits découragés.

Il se rendit en Albanie et construisit le couvent de Koranasat[1] avec des pierres de taille et dans un style élégant, et il y habita. La réputation de sa sagesse et de ses vertus se répandit dans tout le pays. De tous les côtés affluèrent de nombreux élèves pour apprendre de lui la science des écritures divines et la discipline d'une vie de vertus.

A cette époque le sultan Djalal-ad-din, venant du Khorassan, détruisit de nombreuses localités en Arménie et en Albanie. Vanakan Vardapet s'enfuit au désert. Y ayant trouvé un grand rocher creux, il fonda à l'intérieur un couvent, où il habita, avec ses disciples, [1] de longues années.

[1] p. 56 b.

Or, lorsque les Tartares, sous le commandement de Tcharmaghan, pénétrèrent dans les contrées de l'Arménie et de l'Albanie, et emmenèrent les

1. Mot à mot : aux nombreuses chapelles.

նեղին Վանական վարդապետ աշակերտօք իւրովք, եւ բազում վիշտս եւ տառապանս կրեալ ի նոցանէ, եւ ապրծեալեամբն Աստուծոյ ազատեալ՝ դարձաւ յառաջին վանսն իւր ի Խորանաշատ, եւ անդ բացեալ՝ դպրոց եւ անձանձիւր ուսուցանէր գաշակերտսն։

Գրեաց եւ բազում ինչ լուսաւոր վարդապետութեամբ քանզի էր ճնոտական ճաշու, առատ եւ գեղատր բանիւք որ ապրեցուցանէ շնորհն լրմանէ ի շրխանոյ իւրոյ, եւ յուսաւորէր զբազումս։

Եւ էր երանելին այս ճարմնով բարեձեւ եւ հզօրմի արի, ի պատս խիստ, յաղթիս առեալ, ի ճգնութիւնս չանապարհ, եւ ամենայն ճառաւք առաքինութեան կատարեալ, եւ այսպէս իւրով առաքինագործ բազաքաճարտութեամբ օրինակ բարեաց լինէր ամենեցուն։ Որ եւ չետ բազում արդիւնաւոր վաստակոց զոր վաստակեալ եկեղեցւոյ, եւ առաքինի գործոյ՝ չատեալ ի բարւոյ ծերութիւն փոխեցաւ առ Քրիստոս ի չատակի ևօթանասան ամաց։

Յայսմ աւուր վկայութիւն Պապասի եւ Մաւրի վենուարացն, եւ Վալերի եպիսկոպոսի աշակերտի Պետրոսի առաքելոյ, եւ Առպինեանի վկայի, եւ Սաբերի ճգնաւորի, որք կատարեցան ի Քրիստոս։]

habitants en captivité, le bienheureux Vanakan Vardapet fut aussi emmené avec ses disciples; il subit beaucoup de détresse et de misère de leur part, puis, délivré par la pitié de Dieu, il revint à son ancien couvent de Khoranasat; il y ouvrit une école et y enseigna inlassablement ses élèves.

Il écrivit nombre d'ouvrages d'une doctrine lumineuse, car il avait l'esprit inventif, et la parole facile et puissante; les grâces coulaient de ses lèvres comme d'une source illuminant nombre de gens.

Ce bienheureux était bien formé de corps, avait une âme courageuse, était austère pour les jeûnes, assidu aux prières et s'exerçant journellement à l'ascétisme; il était parfait en toute sorte de vertus. Il fut d'un bon exemple à tous par sa conduite vertueuse. Après de nombreuses œuvres méritoires dont il s'occupa pour l'église et des actions vertueuses, arrivé à une vieillesse avancée, il trépassa au Christ à l'âge de soixante-dix ans.

En ce jour, martyre des soldats Papias (*Papeay*) et Mavrus (*Mavri*); de l'évêque Valérius (*Valeri*), disciple de l'apôtre Pierre; du martyr Savinien (*Sapiniani*) et de l'ascète Savère (? *Souberi*)[1], qui moururent pour le Christ.]

1. Peut-être Sulpice Sévère, disciple de saint Martin; c'est le seul nom approchant à cette date, mais la transcription *Souberi* reste énigmatique. Cette finale est évidemment empruntée à un martyrologe latin, cela ressort du choix des noms et des génitifs en *i*. L'emprunt aura eu lieu en Cilicie, cela n'est pas pour étonner, puisque B contient un grand nombre de notices sur les princes de la Petite Arménie.

Պատի ԻԳ եւ Յանուարի Ա. : Վկայութիւն սրբոյն Թէոփիլոսի զօրավարին եւ նոր վկային :

Յաման բարեպաշտ արքային Կոստանդիանոսի եւ մօրն իւրոյ Երինեայ՝ նաւք եկին ի Տաճկաց բազում չհնդկօք ընդառաջել չերկիրն Հառոմոց : Եւ էր զօրավար Կիւրեոսի գաւառին սուրբն Թէոփիլոս, ծնեալ եւ սնեալ ի Կոստանդնուպոլիս :

Եւ առաքեաց թագաւորն յոգնականութիւն նմա այլ եւս երիս զօրավարս զօրօք եւ չհնդկօք, եւ նաւս բազումս որք երթեալ առ Թէոփիլոս, ուխտեցին եւ երդուան միմեանց՝ զի ի միասին մահապիցին եւ մեռանիցին :

Եւ յորժամ մերձեցան նաւքն Տաճկաց ի նաւսն Հառոմոց, եւ պատրաստեցան ի պատերազմ, եմուտ նախ Թէոփիլոս նաւովն իւրով, եւ սկսաւ կոտորել սրով եւ տրով եւ բարձրը պՀագարացիսն ի սպառ : Եւ տեսեալ երից զօրավարացն զքաջութիւնն Թէոփիլոսի լցան նախանձու, եւ վերմռնան ոչ չկշեցին զուխն զԹէոփիլոս մեռցն ի մէջ քշնամեացն, եւ առեալ զնաւսն իւրեանց վազեցան :

2 վկային] *տարեբրեալն* B || 3 սրբոյն Կոստանդիանոսի] *թագաւորն Կոստանդեայ* B — *իւրոյ om.* B || 4 *Տաճկաց*] *Հագարացւոց* B — Կիւրեոսի] *Կիւրեսոսի* B || 7 *ուխտեցին*] *ուխտ եղին* B || 9 *Տաճկաց*] *Հագարացւոց* B.

23 ARATZ, 30 Janvier.

Martyre de saint Théophile le jeune, stratège et martyr[1].

Aux jours du pieux empereur Constantin et de sa mère Irène, des navires sarrasins remplis de cavaliers montèrent en ennemis contre le pays des Grecs. Le commandant de la province de Cyridos était alors saint Théophile, né et élevé à Constantinople.

L'empereur lui envoya au secours trois autres stratèges avec des troupes, de la cavalerie et de nombreux navires, qui, s'étant rendus auprès de Théophile, firent le serment et jurèrent mutuellement de combattre ensemble et mourir.

Lorsque les navires sarrasins s'approchèrent des navires grecs et se préparèrent au combat, Théophile s'avança le premier avec son navire et se mit à massacrer les Sarrasins (*Hagaratsik*) par l'épée, par le feu et à coups de pierres. Les trois stratèges, témoins de la vaillance de Théophile, en furent jaloux; ils oublièrent leur serment, laissèrent Théophile seul au milieu des ennemis, retirèrent leurs navires et s'enfuirent.

1. L'arménien porte à tort « stratège et nouveau martyr », le qualificatif « nouveau martyr » étant réservé aux saints morts sous l'islam. Mais précisément, le rédacteur, en voyant apparaître les Sarrasins dans son récit, a oublié la donnée chronologique très ferme du début « Constantin et Irène » et a audacieusement transposé les événements à l'époque islamique, comme le prouvent l'allusion au sacrifice des moutons et la citation du nom même de Mahomet, cf. *infra*.

Եւ հայեցեալ Հագարացոցն՝ եւեթն զպօտեմարն Թէոփիլոս միամբ նաւով, սա- * A fol. 173
r° b.
տեցան շուրջ եւ կալան վնաս եւ զպօտականան որ ընդ նմա էին ի նաւին եւ երկուսեան զօտականս առաջի Թէոփիլոսի սպանին, եւ զայլս ընդ սրոյն վերնայս տարան ի Տաճկաստան : Եւ բազում ջանիւ եւ խոստմամբ կամեցան զարձուցանել՝ նմա ի պիղծ զաւանութիւն իւրեանց եւ ոչ կարացին, արկին նմա ի բանդ ամս չորս :

Եւ ապա ի տանի իւրեանց յօրժամ զպայրամն զոհան մատուցանէին, զոր ոչխարա- զհեն կոչեն, հանին զսուրբն ի բանդէն եւ տարան զնին իւրեանց, զի եւ նա ընդ նոսա ուրախ լիցէ : Եւ նա յոյժ անարգեաց եւ անպատուեաց զպարշելի ուրախ իւրեանց, եւ զպատիժն նոցա ստուգապատում ուրախութիւնս անուանեաց, եւ զզոհն զնոցա կերակուր : Եւ 10 համարձակութեամբ մեծաւ բարբառով ազաղակէր. Քրիստոս Աստուած է, արարիչ երկնից եւ երկրի, եւ նա գալոց է, դատել զամենայն երկիր եւ նզովեա զՄահմետ եւ որ նմա մարգարէ, կամ պատգամաբեր Աստուծոյ համարի :

Եւ լցեալ բարկութեամբ մեծաւ՝ յիմնեցին ի վերայ նորա Հրէաստցիքն, եւ հատին զգլուխն երից հարուածովն Թէոփիլոսի Յունուարի Լ. : Եւ ի գիշերին յայնմիկ լոյս 15 մագեայ իջեալ զամբարս լուցեալս ի վերայ պատուականի մարմնոյ նորա եւ լսէին

1 նաւով] նաւա B || 3 սրոյն] նմա B — վերնայս *om.* B — ի Տաճկաստան] յերկիր իւրեանց B || 4 կամեցան... ամս չորս] ամիսիկն գնա յոտքսիքն, եւ անտեալ գհատատուութիւն նորա ի հատատս Քրիստոսի՝ արկին գնա ի բանդ, ուր եկաց ամս չորս B — 6 յօրժամ զպայրամն զոհան մատուցանէին *om.* B || 8-9 զզարշելի... կերակուր] զգենս նոցա եւ զսոսին զայն B || 10 մեծաւ բարբառով] մեծաբարբառ ձայնիւ B || 11-12 եւ նզովեա... Տաճարի] եւ նզովս կարգայր որք ոչ հաւատան ի նա B || 14 երից *om.* B.

Les Sarrasins, ayant remarqué que le stratège * Théophile était avec un * A fol. 173
r° b.
seul navire, l'entourèrent et le prirent, lui et les soldats qui se trouvaient avec lui dans le vaisseau. Ils tuèrent douze soldats en présence de Théophile, et emmenèrent les autres avec le saint en Arabie (*Tağhastan*), où ils s'employèrent avec beaucoup d'efforts et de promesses à le convertir à leur culte immonde, mais ils n'y réussirent point. Ils le jetèrent en prison pendant quatre ans.

Ensuite, au jour de leur fête, tandis qu'ils offraient les immondes sacrifices, qu'ils appellent le sacrifice des moutons, ils tirèrent le saint de prison et l'emmenèrent avec eux afin qu'il participât avec eux à la fête. Mais il réprouva avec vigueur et méprisa leur fête abominable, en appelant leur pâque des réjouissances démoniaques, et leur sacrifice un repas de démons. Et il cria avec force et hardiesse : « Le Christ Dieu est le créateur du ciel et de la terre, c'est Lui qui doit venir pour juger toute la terre, de maudis Mahomet (*Mahmēt*) et quiconque le considère comme prophète ou messager de Dieu. »

Remplis d'une grande colère, les Arabes (*Arabatsikh*) se jetèrent sur le bienheureux Théophile et en trois coups lui tranchèrent la tête, le 30 janvier. Cette nuit-là, une lumière jaillit, comme si des lampes étaient allumées, sur le

Տիեզառակական բարբառս : Եւ առեալ բրիստոնէիցն զմարմինն եւ թաղեցին ի տեղի նշանաւոր :

* A fol. 173 v° a. * *Յայսմ աւուր Տրով կատարեցաւ արիւն վկային Քրիստոսի Թէոդուլիա ի գաւառն Պազագիա, ի քաղաքին Անարզաբա :*

Կապեցին զԹէոդուլիա զարմանելի ծառոյ, եւ սրով պատառեցին զսրտին, եւ երկայն բեւեռս խրեցին ընդ երկոսին ականջսն : Եւ կատարեալ հաւատով պսակեցաւ ի Քրիստոսէ, Որում ծառայ արժան փառք յաւիտեան :

* B p. 57 b. [B * *Ի սմին աւուր յիշատակ Տէրպապեանի Հռոմայ երանելոյն Հիպոլիտոսի եւ ընկերաց նորա, որք ի Հռոմ կատարեցան ի ժամանակս Կլաւդիոսի կայսերն :*]

Ընտրեալ ԻԳ եւ Յունուարի ԼՒ : Վկայութիւն սրբոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ նորա Մարախրոսի :

Սարգիս Սարգիս զօրավար էր մեծ թագաւորին Կոստանդիանոսի եւ որդւոց նորա,

2 նշանաւոր] յորմէ բազում նշանք լինին ի փառս Քրիստոսի Հաւատոյ մերոյ *add.* B || 3 Յայսմ աւուր ... Անարզաբա] Յայսմ աւուր յիշատակ է սրբուհի վկային Քրիստոսի Թէոդուլիայ : Երանելի սպանեաւ Քրիստոսի էր յԱնարզաբա քաղաքէ, ի ժամանակս Տալճանոցն Դիոկղետիանոսի արքայի : Կարան գնա Տրամանաւ Պազագիայ գաւառապետին, եւ նա խոստովանեցաւ զՔրիստոս Հաւատաւ B || 6 ընդ երկոսին] յերկոսին B — եւ կատարեալ ... փառք յաւիտեան] եւ ապա ընկեցին ի Տաւր, եւ այնպէս կատարեցաւ յԱնարզաբա քաղաքի, եւ պսակեցաւ ի Քրիստոսէ, անապական պսակաւ B || 10 Վկայութիւն ... Մարախրոսի] Վկայութիւն մեծ եւ բաշխաշալի վկային Քրիստոսի սպատակն գերեալ սրբոյն Սարգսի զօրավարի եւ որդւոյ նորա Մարախրոսի, եւ չարեքառասն ընկերացն B.

précieux corps, et on entendit des voix d'anges. Les chrétiens enlevèrent le corps et l'inhumèrent dans un endroit célèbre.

* A fol. 173 v° a. * En ce jour fut martyrisée par les flammes la sainte martyre du Christ Théodula (*Théodoulia*), par le juge Pélagia (*Palagia*), dans la ville d'Anazarbe (*Anarzabou*).

On attacha Théodula à un palmier, on lui déchira les seins à coups d'épée, et on lui enfonça de longs clous dans ses deux oreilles. Pour sa foi parfaite elle fut couronnée par le Christ Dieu ; à Lui gloire éternellement.

* B p. 57 b. [B * En ce jour, commémoration du pontife de Rome, le bienheureux Hippolyte et ses compagnons qui furent martyrisés à Rome aux jours de l'empereur Claude.]

24 ARATZ, **31 Janvier.**

Martyre de saint Serge, le stratège, et de son fils Martyros.

Saint Serge était stratège du grand empereur Constantin et de ses fils,

յաշխարհն Կապադովկիացւոց : Եւ յորժամ թագաւորեաց ազգացն Յուլիանոս, անհաւանէր ի անգեան աստրն Սարգիս զՔրիստոս զի առաքէր նմա. Եւ յերկրէ, բառնձն, եւ երթ յերկիր ուր առնուս զպսակն յաղթութեան վասն անուան իմոյ :

Եւ յարուցեալ զանձնայն ինչս իւր բաշխեաց աղքատաց. եւ առեալ զորդին իւր Մարտիրոս անուն, գնաց առ թագաւորն Հայոց Տիրան, եւ անտի գնաց առ Շապուհ Պարսից արքայն : Եւ նա կացոյց նա ի վերայ զօրաց բազմաց, եւ առաքեաց կռուիցաւն Տաճկաստանի բնակեմ զօրացն Յուլիանոսի՝ որ եկեալ էր պատերազմել ընդ Պարսիկս : Եւ երթեալ անդ ընդդէմ կայր զօրացն Հռոմոց, եւ յաղթէր քաջութեամբ : Եւ Շապուհ ձեռամեձ պատրաստ պատուէր գնա, եւ նա զարձոյց զանձնայն զօրս իւր ի քրիստոնէութիւն :

Եւ լուեալ Շապուհ առաքեաց զորդի նորա՝ կոչեական նմա. եւ ի ճանապարհի [A fol. 173 v° b.] ընդառնեցաւ ի զօրացն Յուլիանոսի : Եւ լուեալ արքայն Սարգսի ազգէր զՀաւատաւ արտաստաւօր անառանել զորդին իւր. եւ կատարեաց Հաւատաւ զինաքարտաձս նորա, եւ զարձուբեցոյց զանձս պատանեացն, եւ նորա բերին գնա առ հայրն իւր : Եւ գոհացեալ

1 Կապադովկիացւոց] ծագկեալ քաջութեամբ եւ առաքինութեամբ, որ Տամարձակ կարծանէր զբազինս կռոց, եւ առաքէր պատուհասաքաշտաբերին *add.* B ‖ 5 եւ անտի] եւ կացեալ անդ ժամանակս ինչ B ‖ 9 ձեռամեձ] ձեռ B — եւ նա զարձոյց ... քրիստոնէութիւն] եւ ի ձեռս նուազի տեսակի զգուշով իւր զի զարձուբեալ էին ի բազմութենէ, քշտամեաց, բազուկաց նոցա զՔրիստոս Հաւատաւ, եւ յորժամեաց գնաստ ազատիլ ի նա. որով յաղթեցին քշտամեաց, եւ Տաւատացին ի Քրիստոս Հաւատաւ B ‖ 11 Շապուհ] գյաղթութիւնն զոր արար Սարգիս *add.* B — նորա] գՄարտիրոս *add.* B ‖ 14-p. 122, l. 4 Տայն իւր ... առնել գնա] գայն տեսեալ զօրացն առաւել եւս Տաստատեցան ի Տէր : Եւ աստրն Սարգիս առեալ զորդին իւր գնաց առ Շապուհ

dans le pays de Cappadoce. Lorsque l'apostat Julien vint à régner, saint Serge vit dans une vision le Christ qui lui disait : « *Sors de ton pays et rends-toi dans le pays*[1] où tu recevras la couronne de la victoire pour mon nom. »

Il se leva, distribua tous ses biens aux pauvres, prit son fils nommé Martyros et se rendit auprès du roi d'Arménie Tiran, et de là auprès du roi de Perse, Sapor (*Šapouh*). Celui-ci le mit à la tête de nombreuses troupes et l'envoya garder les frontières de la Mésopotamie (*Tagkastan*)[2] contre les troupes de Julien qui s'avançait pour guerroyer contre les Perses. (Serge) s'y rendit et opposa une résistance aux troupes grecques et les vainquit vaillamment. Sapor l'honora de grands présents, et lui, il convertit toutes ses troupes au christianisme.

Sapor, l'ayant appris, envoya son fils (Martyros)[1] pour le mander, mais [A fol. 173 v° b.] celui-ci fut pris sur le chemin par les troupes de Julien. Saint Serge, l'ayant appris, pria Dieu avec larmes de lui faire revoir son fils et Dieu exauça ses vœux, car Il inspira de la crainte à ceux qui détenaient le jeune homme et ils

1. Gen. XII, 1. — 2. *Tagkastan* signifie proprement « Arabie », il faut entendre ici au sens de *'Iraq Arabi*.

զԱստուածոյ զնոյ առ Ճոպատ. եւ նա ապաչէր զնա զառնալ առ կուռսն, եւ զառնել ի նմանէ իշխանաբիւս եւ պատիւս. եւ նա ոչ արար զկամս թագաւորին, այլ անարգեր զպաշտամունսն նոցա եւ բարեպաշտեր զՔրիստոս :

Եւ հրամայեաց բռնաբիւսն ածել զնա ի տուն կռոցին եւ զպատկերացն, եւ սուրբն նզով զպատկեր կոպն եւ խորտակեաց ոտիւքն : Եւ բարկացեալ մոգուցն յարձակեցան ի վերայ նորա սպանանել զնա, եւ թագաւորն արգել զնոսա. եւ սպանաւ արկն նորա յամբոխել, անօթ եւ կատարեցաւ վկայութիւնմբ :

Եւ կապեցին զառաքեալն շղթայիւք եւ արկին ի բանդ : Եւ ելեալ հանեալ ի բանդէն ածին ածին առաջի թագաւորին, եւ նա սպրդեր ուրանալ զՔրիստոս եւ ինքն սկսաւ հայհոյել զՔրիստոս, եւ սուրբն Սերգիոս եկեալ ցերեան թագաւորին եւ տրաման եառ սրով սպանանել զնա : Եւ հասեալ ի տեղի կատարմանն յաղօթս եկաց առ Աստուած եւ ասէ. Որք կատարին զյիշատակս մեր եւ կամ յիշեն զանուն մեր, զոս Տէր օգնեցես նոցա եւ վրկեցես յամենայն նեզսութենէ : Եւ ձայն եղեւ ցերկնից եւ ասէ. Կատարեցից
* A fol. 174 r° a. *զամենայն խնդրուածս քո * եւ զոս ակ ժառանգեա զպատրաստեալ բարիսն քեզ :*

բանի մի զարահանաք, եւ պատուեցաւ ի նմանէ, : Եւ ի լինել առնի ասաուածոյն լուցին հուր յատրուշանս կրակարանին, յորս կանդնեալ էին եւ պատկերք կռոց : Հրամայեաց նմա թագաւորն զոհել նզոյ եւ խաւնիկս ճառագայթել կռոց. եւ նա ոչ արար զկամս թագաւորին՝ այլ անարգէր զնոսա զպաշտամունս նոցա, եւ համարձակ բարեպաշտեր զՔրիստոս : Եւ հրամայեաց եւ բռնաբիւսմբ առնի զսուրբն B.

4 *Եւ պատկերացն*] *յերկրպագութիւն առաւուածոյն* B ‖ 7 *վկայութիւնմբ*] *զոր սեսեալ սրբոյն Սարգսի զոհացաւ զԱստուածոյ : Եւ հրամայեաց թագաւորն add.* B ‖ 9-10 *Եւ նա սպրդեր . . . թագաւորին*] *ուր չեա կրկին հարցափորձն սեսեալ զանգրդելի հաստատութիւն նոցա ի հաւատս* B ‖ 12-p. 123,l. 1 *Եւ ասէ . . . նոյնժամայն*] *եւ երեւեցաւ նմա հրեշտակ պատկ ի ձեռին. եւ անպէն* B.

le reconduisirent à son père. (Serge) remercia Dieu et se rendit auprès de Sapor, qui le pria de revenir aux idoles en lui promettant des dignités et des honneurs; mais il ne fit pas la volonté du roi, méprisa le culte des idoles et prêcha le Christ.

(Le roi) ordonna de l'amener de force au temple du feu et des idoles. Le saint frappa d'un coup de pied la statue de l'idole et la brisa. Les mages furieux se jetèrent sur lui pour le tuer, mais le roi les en empêcha. Le fils (de Serge) fut tué par la foule et mourut en martyr.

Le saint fut attaché avec des chaînes de fer et jeté en prison. Puis on le fit sortir de la prison et on le mit en présence du roi, qui le pressa de renier le Christ, et se mit à blasphémer lui-même le Christ. Saint Serge cracha à la figure du roi, qui ordonna de le tuer par le glaive. Lorsqu'il fut arrivé à l'endroit de l'exécution, il pria Dieu et dit : « A tous ceux qui accompliront notre souvenir et qui se souviendront de nos noms, toi, Seigneur, Tu leur viendras en aide et Tu les délivreras de toutes leurs peines. » Une voix du ciel
* A fol. 174 r° a. répondit : « J'exaucerai tous tes vœux, * et toi, viens hériter des biens qui te sont préparés. »

Եւ նոյնժամայն Տաճին պղծեաց նորա եւ զպարեգտաւան վիպեցին որք նախայ Տաճատացին ի Քրիստոս : Եւ լոյս մեծ ծագեաց ի վերոյ նոցա ի տեղւոջն ուր կոչի Սալք :

Կատարեցան աւուրքն Սարգիս եւ որք ընդ նմա չամանեանն Յունուարի ԼԱ :

Յոգս աւուր վկայութիւն սրբոց բժշկացն Կիւրակոսի եւ Յովհաննու, զոր
5 *պատմէ Ս. Աթանասիոս Պատրիարգն Տայրապետին զվկայութիւնն նոցա :*

Աւուրքն Կիւրակոս էր ի քաղաքին Պետկանպրա, այր բարեպաշտ եւ արուեստից բժիշկ. եւ իւր վաճառատանն տուն էր ընդ երից մանկանցն Անանիանցն : Եւ զամենայն բժշկութիւնն ամենայն ախտաժետաց, եւ ըստ աւետարանական բանին բժշկէր զհիւանդս եւ զդեմոնահարս, եւ դարձուցանէր ի ճշմարիտ Տաճատան Քրիստոսի :
10 *Գնացեալն ոմանք եւ ազդեցուցին վտան նորա իշխանի քաղաքին եւ բարկութեամբ*

1 վկային] պատմիկ վկնաւորացն B || 3 Յունուարի ԼԱ] ի Մազանգարան ի վայելուչ վայրի ծոց ի քաղաքն որ կոչի Դազման. եւ Տաճատացեալքն տեսեալ զմարմին սրբոյն ասրեալ թաղեցին ի քաղաքն Համիան : Եւ յետ ժամանակաց եկեալ անդր մեծ վարդապետն Անաստաս երամբ զմարմին նորա եւ տարաւ ի Կարբի, եւ եդ պատուով ի Յուշի. եւ եղեւ տեղին վանք հռչակաւոր վտոյ բազում զքաղցեալացն որք անդակաս լինին անդ ձիհչու ցայսօր : Եսկ զմի յառաջնոցն նորա առեալ տարաւ ընդ իւր ի Վրաստան ի գաւառն Կազոյ, եւ եդ ի տէրջ վայտախաչի. եւ օձեալ վտոյն կանգնեաց ի զտպաին բլրին Կազոյ, որ եւ առնէ նշանս մեծամեծս ի բժեալս, ի բանգեալս եւ յախտաժէտս, ի վտոյ Քրիստոսի Տաճատոյ տէրոյ : *add.* B || 4 վկայութիւն սրբոց բժշկացն] նահատակութիւն սուրբ եւ աքանչելագործ անարծախ B — Կիւրակոսի] Կիւրոսի B || 5 Տայրապետին] պատրիարքին B — զվկայութիւնն նոցա *om.* B || 6 Աւուրքն Կիւրակոս] Սոքա էին յաւուրս Դիոկղետիանոսի ամբարիշտ արքայի : Աւուրն Կիւրոս B || 7 բժիշկ] գնաց ի Բաբելն *add.* B — բղխեր ... բժշկէր] եւ բժշկէր զամենայն ախտաժէտս B.

On lui trancha aussitôt la tête à lui et aux quatorze martyrs qui avaient été convertis par lui au Christ. Une forte lumière jaillit sur leurs corps à l'endroit appelé Séleucie (Salkh)[1].

Saint Serge et ceux qui étaient avec lui furent martyrisés le 31 Janvier.

En ce jour, martyre des saints médecins Cyr (*Kiurakos*) et Jean, écrit par Athanase, le patriarche d'Alexandrie.

Saint Cyr était de la ville d'Alexandrie, homme pieux, médecin de profession: sa boutique[2] était dans la maison des trois jeunes gens Ananie et ses compagnons (*Ananiantz*). Il donnait ses soins médicaux à tous les malades, et selon la parole de l'évangile il guérissait les juifs et les infidèles et les convertissait à la vraie foi au Christ.

Quelques personnes allèrent en informer le gouverneur de la ville qui,

1. Σελήκ, cf. *P. O.*, II, 445, 447. — 2. Il s'agit du sanctuaire où étaient conservées les reliques des trois jeunes gens de Daniel, ch. III, Ananias, Azarias et Misaël, cf. *Acta SS.* Ian. II, col. 1084.

յցնալ՝ խորհեցաւ բռնել զնա. եւ նորա ի գալ զբազաքն վախեաւ յԱրաբիա, եւ բնակեցաւ ի տեղի մերձ ի ծովն : Եւ յետ ժամանակաց վերձեալ զգլուխ իւր եւ զգեցաւ զկոնա կրօնաւորաբիևան, եւ դարձաւ յԱղեքսանդրիա :

Իսկ Տէրտոսբիմ ծառայն Քրիստոսի Յովհաննէս՝ էր ի պատուական տոհմէ. եւ գնաց յԵրուսաղէմ երկիր պաշտելոյ տեղեացն : Եւ լուեալ զՏաւառաս եւ զբանչեւզարծաբիևան Կիւրակոսի գնաց յԱղեքսանդրիա, եւ երթեալ բնակեցաւ առ նա :

* A fol. 174 r° b. * Եւ իշխան քաղաքին Սիրիանոս կալեալ կին մի քրիստոնեայ որոյ անուն էր Աթանասիա, որ խորհրդանի անմահութիւն, երեք դստերօք որոց անուանքն էին Թէոդոտի, Թէոքտիստի, Եւդոքսիա, եւ բռնադատէր եւ նեղէր գնոսա ուրանալ զՔրիստոս եւ պտել կուռացն : Եւ լուեալ սրտոյն երկեան թէ գարշուրեացին ի տանջանացն եւ պտիացեն, գնացին առ նոսա եւ քաջալերեցին գնոսա արիաբար համբերել տանջանացն վասն անուան Քրիստոսի :

Եւ անեալ անօրինացն զոր սրտին տուրքն, տագան զամենեսեան աւաջն առեն, եւ բննեալ գնոսա դատաւորն. եւ նոքա համարձակութեամբ խոստովանեցան զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս : Եւ չարչարեցին գնոսա խիստ տանջանօք, եւ եւացեալ ձիթ տեղին ի վերայ վիրացն մարմնոցն, եւ ապա Տառին զգլուխ սրոցն Կիւրակոսի եւ Յովհաննու, եւ զԱթանասիայ եւ զերից դստերացն Յունուարի ԼԱ :

2 զգլուխ իւր] փոխանակ զգաւռուճանն *add.* B || 4 էր] ի քաղաքէն Եգեսեայ *add.* B || 6 Կիւրակոսի] Կիւրոսի B — գնաց] առ նա *add.* B — եւ երթեալ բնակեցաւ առ նա] եւ եղեւ նորա բնակակից եւ գործակից յամենեցուն գործս բարութեան : Յաւուրսն յայնոսիկ *add.* B || 16 վիրացն] վիրաւորեալ B — Կիւրակոսի] Կիւրոսի B.

rempli de colère, songea à le faire arrêter; mais (Cyr) quitta la ville, s'enfuit en Arabie et habita une localité proche de la mer. Après un certain temps, il se rasa la tête, revêtit l'habit religieux et revint à Alexandrie.

Quant au fidèle serviteur du Christ Jean, il était d'une honorable famille, et s'était rendu à Jérusalem pour vénérer les lieux saints. Ayant appris la foi et les prodiges de Cyr, il se rendit à Alexandrie, et alla habiter avec lui.

* A fol. 174 r° b. * Le gouverneur de la ville, Syrianus (*Siriânos*), avait fait arrêter une femme chrétienne nommée Athanasia, — nom qui se traduit « immortalité », — avec ses trois filles nommées Théodota (*Téodoti*), Théoctiste (*Téoktisti*) et Eudoxie (*Eudokhsia*); il leur faisait violence et les pressait de renier le Christ et d'immoler aux idoles. Les saints l'ayant, appris et craignant qu'elles fussent terrorisées par les supplices et en vinssent à immoler, se rendirent auprès d'elles et les encouragèrent à subir vaillamment les tortures pour le nom du Christ.

Les impies, témoins de ce que les saints avaient fait, les conduisirent tous au tribunal; le juge les interrogea, et ils confessèrent avec hardiesse Notre-Seigneur Jésus-Christ. On les soumit à de cruelles tortures, on versa de la poix bouillante sur les plaies de leurs corps; ensuite on trancha la tête aux saints Cyr et Jean, ainsi qu'à Athanasia et ses trois filles, le 31 Janvier.

Եւ առեալ ըրիստոնէիցն զմարմինս սրբոցն Կիւրաքոսի եւ Յովհաննու եկին ի տապանի տրտում էր առաքեալն եւ աւետարանիչն Մարկոս. եւ զտուրբ կանանցն եկին ձերձ՝ յարեւելից կողմանէն :

Եւ յաւուրս Փարր ԹԷ.ապատի բարեպաշտ թագաւորին, առաքն Կիւրեղ Եկեղեանդրու պատրիարքն, նորոգեաց զամենայն եկեղեցիս բազաքին, եւ զաւազ լեալ տաճար կուռցն՝ սրբեաց, եւ շինեաց եկեղեցի յանուն սրբոցն, եւ փոխեաց անդր զմարմինս՝ սրբոց * A fol. 174 v° a. *վկացին Կիւրեղայ եւ Յովհաննու, եւ պատուեաց զնոսա ներբողական ճառիւք :*

Այլ զորոց վկացին պրժշկութիւնքն եւ զանրան զօրանչելիսն, որ լեալ կամ միաբ բաւեն պատմել կամ պրել, զոր առնեն առ այնոսիկ սրբ չերմ սիրով ընկիանան առ նոսա, եւ կամ սրբ միայն յիշեն զանուանս նոցա, զկեն անուամբն Քրիստոսի ի մարդկանէ, հալածականա առնեն, զկուրացս աչս բանան, կաղոց զնալ շնորհեն, համրոց խոսա պարգեւեն, խլոց լսել տան եւ զամենայն անբժշկելի ցաւս եւ զախտաժէտս շնորհօքն Քրիստոսի բժշկեն :

Եւ Սոփրոնիոս Երուսաղեմի Տէրապետան յաչացն վտանգեալ՝ գնաց հաւատով ի

1-2 եկին ի տապանի ... Մարկոս] հանդուցին ի տապանն առաքեալին Մարկոսի B — 3 ձերձ *om.* B — 5 զաւազ լեալ] զոր յառաջ էր B ‖ 6 սրբոցն] առաքն վկացին B — սրբոց վկացին] երանելի վկայից Քրիստոսի B — 7 Կիւրակոսի] Կիւրեղի B, 8-p. 127, l. 17 Այլ զորոց վկացին ... բարեխոսս առ Քրիստոս] Եւ Քաղաքս բազում բժշկութիւնս արար բարեխոսութեամբ անարծաթի բժշկացս ի վերնէրս եւ յախտաժէտս. յորոց զոմանս ակնառուս զգով գրեալ գնաց Սոփրոնիոս Երուսաղեմի Տէրապետան, որ յաչացն վշասեալ գնաց հաւատով ի տապան սրբոցն եւ բնակաւ զառողջութիւն B.

Les chrétiens, ayant enlevé les corps des saints Cyr et Jean, les mirent dans le tombeau où se trouvait l'apôtre et évangéliste Marc : quant aux saintes femmes, ils les déposèrent auprès d'eux, du côté de l'Orient.

Aux jours du pieux empereur Théodose le Jeune, saint Cyrille, le patriarche d'Alexandrie, fit réparer toutes les églises de la ville; il consacra ce qui avait servi auparavant de temple aux idoles, et en fit une église au nom de ces saints, puis il y transféra les corps * des saints martyrs Cyr et Jean et * A fol. 174 v° a. les honora de panégyriques.

Mais quelle langue ou quel esprit pourront jamais conter ou écrire les guérisons et les miracles innombrables des saints martyrs, qu'ils opèrent sur ceux qui ont recours à eux avec un amour ardent ou sur ceux qui invoquent seulement leurs noms car au nom de Dieu ils chassent les démons des corps des hommes, ils ouvrent les yeux des aveugles, accordent de marcher aux boiteux, donnent la parole aux muets, l'ouïe aux sourds, et guérissent par la grâce de Dieu toutes les maladies incurables et les infirmités.

Sophrone le patriarche de Jérusalem, en danger de perdre la vue, se rendit avec foi au tombeau des saints et y fut guéri; puis, témoin oculaire des

տապան սրբոյն եւ բժշկեցաւ եւ զոր եառնու աչօքն պղծութիւնեան զոր արարին առաքն, պղտոյ եօթանասան արանչելիս, յորոց տակաւ մի պրեցիոյ եւ եա :

Պատա անի պլուտոս որ եւ պրտոնք եւս էին ի վերայ պլուտոն՝ երթեալ առ տապանին անկեալ նիջեաց : Եւ երեւեցան նմա առաքն յերազի եւ ասեն. Երթ իջեր ի գետն որ է Տանդէլ ծաման, եւ որ յառաջ ծագոյց պիպիլիս Տանգեա նմա ձեռաքդ ապտակ ուժգին եւ բժշկեացիս : Եւ երթեալ քան Տրամանի սրբոյն Տանդիպեցաւ առն մեղ զօրականի, եւ վերացուցեալ գձեռն իւր որչափ կարաց ած ապտակ յերեսս նորա : Եւ բարկացեալ զօրականի՝ բրռնի զոր կրէր ի ձեռին՝ իւրում եհար ուժգին զղլուխ նորա եւ պատառեաց. եւ անկաւ զլացան յերկիր, եւ հեղաւ արիւնն եւ անկան որպունքն ի զլխոյն գձեռն արեանն եւ ոչ ջացաւ ապն :

Եւ այլ անի ճարտար բժիշկ որոյ անուն էր Գենեսիոն եկեւ թերահաւատ ի առաքն վիրայն. Ոչ երեւ առաւաւածային շնորհօքն առնեն, ասէ, առաքդ զբժշկութիւնս, այլ ի ճարտարութենէ, Գալենոսի եւ ի Ոկրատայ բժշկացն : Եւ կամելով սրբոցն գՊետրոսեան ածել ի ճշմարիտ հաւատս անկեն ի թիկունս նորա վէր անբժշկելի. եւ ամենայն բժշկացն գեղ առնելով ոչ կարացին բժշկել, եւ յորժամ յուսահատեցաւ եւ յաւ վերին խոռոնայր, գնաց առ առաքսն եւ ազաչէր արտասուօք եւ խնդրէր զբժշկութիւն : Եւ

guérisons que les saints accomplissaient, il décrivit soixante-dix miracles[1], dont je mentionnerai quelques-uns ici.

Un certain Paul[2], affligé d'une maladie à la tête avec des vers même sur la tête, s'étant rendu au tombeau, s'y prosterna et dormit. Les saints lui apparurent dans un rêve et lui dirent : « Lève-toi, et descends à la porte qui fait face à la mer, et le premier homme que tu rencontreras, tu lui appliqueras un vigoureux soufflet de ta main et tu seras guéri. » Il y alla, selon l'ordre des saints, et y rencontra un soldat ; il leva alors la main autant qu'il put et lui appliqua un soufflet sur la figure. Le soldat, irrité, le frappa fortement
* A fol. 174 v° b. avec le bâton qu'il tenait à la * main sur la tête et la fendit. L'homme affligé de la maladie à la tête tomba à terre, le sang coula et les vers tombèrent de la tête à la suite du sang et l'homme fut guéri.

Un autre, médecin très habile, dont le nom était Gésius (*Genesion*)[3], se montrait incrédule à l'égard des saints : « Ce n'est pas par les grâces de Dieu, disait-il, que ces saints opèrent leurs guérisons, mais par l'art médical des médecins Galien et Socrate. » Les saints, voulant amener Gésius à la vraie foi, lui firent venir sur le dos une plaie inguérissable. Tous les médecins y appliquèrent leurs médicaments, mais ils ne purent le guérir. Lorsque ce fut désespéré et que les douleurs de la plaie eurent augmenté, il se rendit auprès des saints et les pria avec larmes en demandant sa guérison. Les saints lui appa-

1. *P. G.*, LXXXVII (3e part.), col. 3424-3676. — 2. *Ibid.*, col. 3476 sq. — 3. *Ibid.*, col. 3515-3524 : Γεσίος.

եւ եւեան նմա սուրբն յերապէ եւ ասէն. Դիպեա ի վերայ վիրաւորեալ քրիստոսին պարան, եւ երիցս անգամ շուրջ պատեալ զարամ եկեղեցուս եւ ողջանաս : Եւ արթնացեալ Գէնեսիան կարծեաց տեսլեան լինելոյ, եւ ասէն ի մտերիմսն, ամաչելով ոչ արար զհրամայեալսն :

Եւ գայեալ ի միւս գիշերին եւ եւեան սուրբն Գէնեսիոնի եւ ասէն. Եթէ, ոչ բառնաս ի վերայ վիրաւորեալ քրիստոսին պարան, եւ կապեսցես ի պարանոցդ զանգակ եւ պատիս երիցս շուրջ զարամ եկեղեցուս, ոչ ողջանաս : Եւ արթնացեալ զարմանայր ընդ երազն եւ ասէ. Յիմար համարին զիս սուրբքս, եւ ընդ կատակս խօսին, * կամ եթէ, * A fol. 175 r° a.
ոչ էշ եմ զի գայց առնեմ առաջի մարդկան :

Եւ երրորդ անգամ եւեան սուրբն Գէնեսիոնի եւ ասէն. Եթէ, ոչ բարձցես զգազանն, եւ կապեսցես զանգակ ի պարանոցդ, եւ արկցես սանձս ի գլուխ, եւ մանուկ մի առաջի քո քարշեսցէ զրեզ երիցս անգամ ընդ զարդս եկեղեցուս անհնար է բեզ ողջանալ : Եւ յարուցեալ պատմեաց ժողովրդեանն զերազն, եւ արարեալ զհրամայեալսն ի զրոյն առաժամայն ողջացաւ : Եւ զնաց հաւատով ի տուն իւր գոհանալով զԱստուծոյ եւ զսրբոցն :

Այս փառաւորեալ վիրայքս Քրիստոսի են բժիշկ հոգւոց եւ մարմնոց մերոց, եւ ոսկերք սուրբ յարուցիկ անարատիքն եւ մեզ բարեխօս առ Քրիստոս : -

rurent en songe et lui dirent : « Tu mettras un bât sur ton dos blessé et tu feras trois fois le tour du parvis de l'église et tu seras guéri. » Gésius à son réveil prit le songe pour de l'imagination et, par honte des hommes, ne fit pas ce qui lui avait été ordonné.

La nuit suivante, les saints apparurent de nouveau à Gésius et lui dirent : « Si tu ne portes pas un bât sur ton dos blessé et si tu n'attaches à ton cou une clochette et ne fais trois fois le tour du parvis de l'église, tu ne guériras pas. » Il se réveilla, fut étonné du rêve et dit : « Les saints me prennent pour un fou, et plaisantent; * mais si je ne suis pas un âne, pourquoi me tour- * A fol. 175 r° a.
neraient-ils en dérision devant les hommes? »

Une troisième fois, les saints apparurent à Gésius et lui dirent : « Si tu ne prends pas le bât, n'attaches pas une clochette à ton cou, ne prends pas une bride en tête et si un enfant ne te conduit pas par trois fois dans le parvis de l'église, il te sera impossible de guérir. » S'étant réveillé, il raconta son rêve à la population et, ayant accompli ce que les saints lui avaient ordonné, il fut aussitôt guéri. Il rentra avec foi chez lui en rendant grâces à Dieu et aux saints.

Ces glorieux martyrs du Christ sont les médecins de nos âmes et de nos corps, leurs ossements soulagent ceux qui souffrent, et ils intercèdent pour nous auprès du Christ.

Յայսմ աւուր կատարեցաւ ի Ծովս Անանիա քահանայն եւ այլ
ութ վկայք ընդ նմա ի Մաքսիմիանոսէ, պատուական,
յաւուրս Դիոկղետիանոսի արքային :

Զաւուրն Անանիա զանեցին յոյժ եւ ընկեցին ի գազանս, եւ ոչ մերձեցան ի նա : Եւ 5
ապա յանիւս կապեցին եւ դարձուցին մինչեւ ամենայն մարմինն խաշեցաւ : Յետ այ-
նորիկ ընկեցին ի ծով ընդ այլ սուրբսն եւ կատարեցան բարի խոստովանութեամբ ի
Քրիստոս :

* A fol. 175 r° b.

* *Ամին Փետրուար աւուրս Ի՛Ը :*
Սրացի Ե՛ւ եւ Փետրուարն Ի՛ : Վարք Պատուականացն
սրանչելագործ Տիտաւարին : 10

Աստր եւ արի Տիտաւարն Քրիստոսի Պատուականս ասորի էր ազգաւ ի Միջագետաց,
ի ժամանակս Թագր Թէոդոսի աստր թագաւորին : Ի տղայութենէ սիրեաց վարս
միայնութեան, եւ եղեւ պահող եւ ապրիչական եւ ժուժկալ, չամաթոյնի բոցակէզ,
եւ ի ձմերոյնի սառուցեալ միտանգերձ եւ անվերարկու : Զվիտան ամ ոչ նստաւ 15
այլ կայր յոտին ի առաւ, եւ ի պիշերի, եւ ընկալաւ շնորհս Աստուծոյ, եւ բժշկէր
զամենայն ախտս եւ զամենայն հիւանդութիւնս եւ զդեւս հանէր, զկոտորս արդէր,
զկաղս գնացուցանէր, խլիս լսել տայր, նա եւս ճեռնադս յարոյց :

En ce jour fut martyrisé en mer le prêtre Ananie et huit autres martyrs avec lui, par le juge Maximien, aux jours de l'empereur Dioclétien.

On frappa violemment saint Ananie et on le jeta aux fauves, mais ceux-ci ne l'approchèrent point. On l'attacha ensuite à une roue et on la fit tourner jusqu'à ce que tout son corps fût en lambeaux. Après cela, on le jeta à la mer avec d'autres saints, et ils moururent en bonne confession dans le Christ.

* A fol. 175 r° b.

* Le mois de Février a vingt-huit jours.

25 ARATZ, 1er Février.

Vie de Barsaumas (*Parsaumayi*) l'ascète thaumaturge.

Le saint et vaillant ascète du Christ Barsaumas (*Parsaumas*) était de race syrienne, de Mésopotamie; il vivait aux jours du saint empereur Théodose le Jeune. Dès son enfance il aima la vie de solitude, pratiqua le jeûne, s'adonna aux prières, et (vécut) dans l'austérité, brûlé au soleil de l'été, gelé en hiver, il ne portait qu'une tunique sans manteau. Il ne s'assit point durant cinquante années, mais il se tenait debout en prières, jour et nuit, et obtint les grâces de Dieu : il guérissait toutes les maladies et infirmités, chassait les démons, purifiait les lépreux, faisait marcher les boiteux, donnait l'ouïe aux sourds; il ressuscita même des morts.

Եւ գնացեալ յԵգիպտոս ի ճանապարհին եմուտ ի քաղաք մի ցոտա էր տաճար տեղւոյ նման Սողոմոնի տաճարին՝ յատեմս եկաց, եւ իջեալ նոր յերկինից լափեաց զքարինան եւ զշինուածան, եւ անհետ արար : Եւ զրապատս ի տեղւոյն զարձոյց ի Բրիատոս : Եւ զՏերձուածոյ միաշնակեաց մի զապատնեցոյց բանիւ :

Եւ եկեալ ի վանս իւր որ ի սահմանս Մելիտինէ Հայոց հիւանդացաւ եւ փոխեցաւ առ Բրիատոս ի Փետրուարի Ա : * Եւ նշխարք նորա բազում զբանչելս կատարեն եւ * A fol. 175 v° a.
է մեզ բարեխօս առ Բրիատոս :

[B* Վկայութիւն սրբոյ եւ հրաշագործ վկային Բրիատոսի երանելոյն Տրիփոնի Փռիգացւոյ : * B p. 60 a.

Բրիատոսի մարտիրոսն Տրիփոն էր ի գաւառէն Փռիգիոյ, ի վկայէն Սամոսատայ, քրիստոնէից գաւառ, ի ժամանակս կուռապաշտ արքային Գորդիանոսի, որ էր յետ երկեքբիւր իննսուն եւ չինել ամաց ի թագաւորութենէ Օկտաւոսի :

Սա ծնեալ որդի ի հօրէն՝ մնաւ ի բարեպաշտ մօրէն ամենայն երկիւղածութեամբ եւ աղօթասիրութեամբ եւ միշտ զսուրբ գրոցն էր ապա արածէր : Եւ բնակեցաւ ի նա Հոգի սուրբ, եւ անուամբն Քրիստոսի բժշկէր զամենայն հիւանդս եւ զախտաժէտս, եւ զդեւս ի մարդկանէ հալածէր : Եւ ապրեցաւ նմա ի վերուստ երթալ յամենայն քաղաքս Փռիգիոյ եւ բժշկել զհիւանդան. եւ յարուցեալ գնաց եւ առնէր սքանչելագործութիւնս :

Եւ զուստր թագաւորին Գորդիանոսի ի Հռոմ քաղաքին այսահարեցաւ. եւ լուեալ

Lorsqu'il se rendit en Égypte, chemin faisant, il entra dans une ville où il y avait un temple juif semblable au temple de Salomon. Il se mit en prières, et des flammes descendirent du ciel qui dévorèrent les pierres et la construction et les firent disparaître. Il convertit nombre de Juifs au Christ et confondit par sa parole un solitaire hérétique.

De retour à son couvent aux environs de Mélitène d'Arménie, il tomba malade et trépassa au Christ, le 1er Février. * Ses reliques opèrent beaucoup de * A fol. 175 v° a.
miracles et il est notre intercesseur auprès du Christ.

[B * Martyre du saint et thaumaturge martyr du Christ le bienheureux * B p. 60 a.
Tryphon le Phrygien.

Le martyr du Christ Tryphon était de la province de Phrygie, de la bourgade de Samosate, fils de chrétiens, aux jours de l'empereur idolâtre Gordien, qui vivait deux cent quatre-vingt-quinze ans après le règne d'Auguste.

Resté orphelin de père, il fut élevé par sa pieuse mère en toute crainte du Seigneur et dans l'amour de la prière. Étant jeune, il gardait des oies. Le Saint-Esprit habita en lui et au nom du Christ il guérissait tous les malades et infirmes, chassait les démons des hommes. Il lui fut inspiré d'en haut de parcourir toutes les villes de Phrygie et d'y guérir les malades, aussi il se leva, s'y rendit et opéra des prodiges.

La fille de l'empereur Gordien dans la ville de Rome fut possédée du démon.

Ծնողաց նորա զբանչելիս սրբոյ մանկանն Տրիփոնի՝ աւաքեցին խնդրակս պատանել եւ առնել զնա : Եւ նոցա գնացեալ յոտգեղնիսիր եկեն ի բազում տեղիս, եւ զհին գնա ի գեղջ նորին ուր արածէր ոսոց : Եւ երթեալ նրանեղն առաքառն բժշկեցաւ զուսար թագաւորին, զոր տեսեալ անհաւատից բազումք հաւատացին ի Քրիստոս :

* B p. 311 b. : Եւ չետ մահուանն Գորդիանոսի թագաւորեաց Փիլիպպոս, եւ չետ Փիլիպպոսի՝ Դեկիոս : Եւ այսհաւատքն կալան զՏրիփոն եւ տարան ի Նիկիա քաղաքն առ Ակելինոս նահապետն, եւ բազում հարցմունս արարեալ խոստմամբ եւ սպառնալեօք ոչ կարաց զառաքն զարձուցանել ի հաւատոցն Քրիստոսի. այլ մանաւանդ անզօրեիր զպաշտամունս նոցա, եւ համարձակութեամբ խոստովանիր զանուն Քրիստոսի :

Եւ հրամայեաց եւ բրածիծ արարին զնա, եւ կապեցին ի վայրենագեալ ձիս. եւ բաշխեցաւ առքն ընդ վէմս եւ ընդ բարս յաւուրս ձմերայնոյ, եւ ամենայն մարմինն ջարդեցաւ եւ հեղաւ արիւն. եւ նա զոհանայր զԱստուծոյ եւ ապրիէր վասն ամենազօրացն. Տէր, մի համարիր զոյա զայս մեզս, զի ոչ գիտեն զոր առնեն ընդ իս : Եւ հրով այրեցին զկողն. եւ յոյժ մաղեայ ի վերայ նորա, եւ մաղկեալ պատկ երեւեցաւ ի գլուխ նորա, եւ պայծառացաւ երեսն իբրեւ զլոյս :

Կոչեաց զառաւարն զառքն աւաջն իւր, եւ սկսաւ բազցրութեամբ խոստանալ պատիս եւ ճեմութիւն. եւ յորժամ ոչ կարաց հաւանեցուցանել զառքն, եհատ ի

Ses parents, apprenant les miracles du saint enfant Tryphon, envoyèrent des messagers pour le chercher et l'amener. Ceux-ci s'en allèrent perquisitionnant dans de nombreuses localités, et le trouvèrent dans son village où il gardait les oies. Le bienheureux alla, guérit aussitôt la fille de l'empereur, et les infidèles l'ayant vu, beaucoup d'entre eux crurent au Christ.

* B p. 316 b. Après la mort de Gordien régna Philippe, et après Philippe, Dèce. Les infidèles arrêtèrent Tryphon et le conduisirent à la ville de Nicée à l'éparque Aquilinus (*Akèlinos*), qui l'ayant interrogé longuement, malgré des promesses et des menaces, ne put détourner le saint de la foi au Christ ; par contre (le saint) méprisa leurs cérémonies et confessa avec hardiesse le nom du Christ.

Sur l'ordre (du gouverneur), on frappa le saint à coups de bâton, puis on l'attacha à des chevaux sauvages, qui le traînèrent à travers les rochers et les pierres, par des journées d'hiver ; tout son corps fut brisé, son sang répandu, mais il rendait grâces à Dieu et priait pour ses bourreaux, disant : « Seigneur, ne leur impute point ce péché, *car ils ne savent point ce qu'ils me font*[1]. » On lui brûla les côtes au feu, mais une lumière jaillit au-dessus de lui, une couronne de fleurs apparut sur sa tête et sa figure devint resplendissante comme la lumière.

Le juge manda le saint en sa présence et lui promit avec douceur des dignités et des grandeurs, mais ne parvenant pas à persuader le saint, il donna

1. Luc, XXIII, 34.

վերայ նորա վճիռ պիտառման : Եւ իբրեւ տարան զնա ի տեղի պիտառմանն, տարաշնոյ տուրքն զԱստուած, եւ ցառաջ քան զհարկանել զսմնին աւանդեալ զհոգին. եւ տեսեալ զտուրքն վախճանեալ՝ ոչ եհատ զգլուխն :

Եւ ժողովեցան քրիստոնեայքն նիկիայ եկին ի տապանել, եւ առաքեցին ի Փռիւգիա ի գաւառն իւր որպէս ի տեսլեանն հրամայեալ նոցա տուրքն Տրիփոն : Կատարեցաւ տուրքն վկայս Փեորուարի Ա, ի փառս Քրիստոսի :

Յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս բարեպաշտ իշխանն Հայոց պարոն Ռուբէն յազգէն Բագրատունեաց՝ որ էառ զԿիլիկիա, եւ կայ ի Կաստաղոնն :]

Արայլ ԻԶ եւ Փեորուարի Բ : Տօն սրբոյ վկային Տրիփոնի :

Քրիստոսի մարտիրոսն Տրիփոն էր ի գաւառէն Փռիւգիոյ, ի գեղջէն Սամոսատոյ [1], ի ժամանակս կուռապաշտ սրբազին Գորդիանոսի, որ էր յետ երկերիւր ինեւսն եւ հինգ ամաց ի թագաւորութենէն Օգոստոսի :

Սա էր քրիստոնեայ, եւ մինչեւ պատանին էր տակս արածէր. եւ բնակեցաւ ի նա Հոգին սուրբ, եւ անուամբն Քրիստոսի բժշկէր զամենայն հիւանդս եւ զախտաժէտս, եւ

9 Տօն... Տրիփոնի] Վկայութիւն սրբոյ եւ հրաշագործ վկային Քրիստոսի երանելոյն Տրիփոնի Փռիւգացւոյ B || 10 Սամոսատոյ] Սամոսատեայ, քրիստոնէից զաւակ *add.* B || 13 Սա էր քրիստոնեայ] Սա ծնեալ որք ի հօրէն՝ անուս ի բարեպաշտ մօրէն ամենայն երկիւղածութեամբ եւ աղօթասիրութեամբ B.

1. Ms. Սամոսոյ.

l'ordre de lui trancher la tête. Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit de l'exécution, le saint pria Dieu et, avant que le bourreau l'eût frappé, il rendit son âme; (le bourreau), voyant que le saint était mort, ne lui trancha point la tête.

Les chrétiens de Nicée se rassemblèrent, déposèrent (le saint) dans un cercueil et l'envoyèrent dans sa province de Phrygie, comme saint Tryphon le leur avait ordonné dans une vision. Ce saint fut exécuté le 1er Février, pour la gloire du Christ.

En ce jour reposa dans le Christ le pieux prince d'Arménie, le baron Rouben, de la famille des Bagratounis, qui s'empara de la Cilicie, et repose à Castalon.]

26 ARATZ, **2 Février.**

Fête du saint martyr Tryphon.

Le martyr du Christ Tryphon était de la province de Phrygie, de la bourgade de Samosate, aux jours de l'empereur idolâtre Gordien, qui régna deux-cent quatre-vingt-quinze ans après le règne d'Auguste.

Il était chrétien; étant jeune enfant, il gardait les oies. Le Saint-Esprit habita en lui et il guérissait, au nom du Christ, toutes les maladies et les

պլեա ի մարդկանէ Տալաձէր : Եւ լուաւ ձայն որ ասէր. Երթիջիջը յամենայն քաղաքս Փռիւգիացւոց եւ բժշկեան զհիւանդսն : Եւ յարուցեալ գնաց եւ առնէր որպէսզեւ հրամիներ :

Եւ դուստր թագաւորին Դարդիանոսի ի Հռոմ քաղաքին այսահարեցաւ եւ ապտակէր. եթէ ոչ եկեսցէ ծառայն Աստուծոյ Տրիփոն՝ ոչ ելանեմ : Եւ երթեալ երանելի Տանկիանն առաջնոյն բժշկեցաւ : Եւ գեւն եկեալ յարկանէն՝ եղեւ խոխ շուն, եւ երեւեցաւ թագաւորին եւ ժողովրդեանն, եւ պատմեաց նոցա մարդկային բարբառով զամենայն չար գործն զոր գործէր. եւ բազումք յանհաւատիցն հաւատացին ի Քրիստոս :

Եւ յետ մահուանն Դարդիանոսի թագաւորեաց Փիլիպպոս, եւ յետ Փիլիպպոսի
* A fol. 175 v° b. Դէկոս. եւ * ապստամբարն կալան զՏրիփոն եւ տարան ի Նիկիա քաղաքն առ Ակելինոս հարքրոնոս. եւ բազում չարչարանս պատրեալ խաւսմամբ եւ սպառնալեօք՝ ոչ կարաց զառքրն զարձուցանել ի հաւատոցն Քրիստոսի. այլ ճանաւանդ անպոռնէր զպաշտամունս նոցա եւ համարձակութեամբ խոստովանէր զանուն Քրիստոսի :

Եւ հրամայեաց գնա բրածէծ առնել եւ կապկպին ի վայրենացեալ ձիս, եւ քարշեցաւ սուրբն ընդ վէմս եւ ընդ քարս յաւուրս ձմերայնոյ. եւ ամենայն մարմինն ջարդեցաւ եւ հեղաւ արիւնն : Եւ նա գոհանայր զԱստուծոյ եւ ապրէր վասն տանջողացն.

1 Եւ լուաւ ... զհիւանդսն] եւ ապրեցաւ նմա ի վերուստ երթալ յամենայն քաղաքս Փռիւգիոյ եւ բժշկել զհիւանդս B || 4 եւ ապտակէր ... ի Քրիստոս] եւ լուեալ Տեառն նորա զբանչելին սրբոյ մանկանն Տրիփոնի՝ առաքեցին խնդրակս զառնել եւ ածել գնա : Եւ նոցա գնացեալ յատակեցին եղեն ի բազում տեղիս, եւ զոմն գնա ի գեղջն նորին ուր պատէր զազա. եւ երթեալ երանելոյն առաջնոյն բժշկեցաւ զուստր թագաւորին. զոր տեսեալ անհաւատիցն բազումք հաւատացին ի Քրիստոս B || 10 Դէկոս] Դիկոս B.

infirmités, et chassait des hommes les démons. Il entendit une voix qui lui disait : « Parcours toutes les villes de Phrygie et guéris les malades. » Il se leva, partit et fit des miracles.

La fille de l'empereur Gordien, dans la ville de Rome, fut possédée du démon et celui-ci criait : « Si le serviteur de Dieu Tryphon ne vient pas, je ne sortirai point. » Le bienheureux enfant étant allé, elle fut guérie aussitôt. Le démon chassé de la jeune fille devint un chien noir ; il apparut à l'empereur et à la population et leur raconta en langage humain toutes les mauvais actions qu'il accomplissait ; beaucoup d'infidèles crurent au Christ.

* A fol. 175 v° b. Après la mort de Gordien régna Philippe, après Philippe, Dèce. * Les infidèles se saisirent de Tryphon et le conduisirent à la ville de Nicée à l'éparque Aquilinus (*Akelinos*), qui l'ayant interrogé longuement, après des promesses et des menaces, ne parvint pas à détourner le saint de la foi au Christ ; par contre (le saint) méprisa leurs cérémonies et confessa avec hardiesse le nom du Christ.

Sur ses ordres, on frappa le saint à coups de bâton, puis on l'attacha à des chevaux sauvages qui le traînèrent à travers des rochers et des pierres en des journées d'hiver ; tout son corps fut brisé et son sang répandu. Mais il rendait

Տէր, մի՛ համարիր զայս զայս ի մեղս զոր ընդ իս գործեն : Եւ Տուել ապրեցին վկայն : Եւ անբաւ լոյս ծագեաց ի վերայ նորա, եւ ծաղկեալ պսակ եղաւ ի գլուխ նորա, եւ պայծառացան երեսք նորա իբրեւ պայծ :

Կոչեաց դատաւորն զսուրբն առաջի իւր, եւ սկսաւ քաղցրութեամբ խոստանալ պատիւս եւ մեծութիւնս, եւ յորժամ ոչ կարաց չարանեցուցանել եհատ ի վերայ վճիռ պիտանան : Եւ յորժամ տարան զնա ի տեղին, ապաչեաց սուրբն զԱստուած, եւ յառաջ քան զնարկանել զսէնին՝ աւանդեաց զհոգին. եւ տեսեալ զսուրբն վախճանեալ՝ ոչ եհատ զգլուխն : Եւ ժողովեցան քրիստոնեայքն Նիկիոյ՝ եկին ի տապանի, եւ առաքեցին ի Փռիգիա, ի գաւառն իւր, որպէս ի տեսլեանն չրամայեաց նոցա * սուրբն Տրիփոն : * A fol. 176 v° b.

Կատարեցաւ սուրբն Տրիփոն Փետրուարի Բ :

[B * Վասն սրբոցն Ճաղիտա եւ Եպիփանու աշակերտաց մեծին Դանիէլի : * B p. 61 a.

Սոքա աշակերտք էին Դանիէլի բռնեպիսկոպոսի սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին. եւ էին արք նշանագործք եւ բնակէին ճգնութեամբ յանապատի ի Ծոփաց գաւառին խոտաճարակ կենօք :

Սուրբն Ճաղիտա էր յԱմիդ քաղաքէ ազգաւ ասորի, եւ բնակէր ի լերինն Կոզղուայ,

1 զոր ընդ իս գործեն] զի՛ ոչ վաեն զոր առնեն ընդ իս B || 2 անբաւ *om.* B — եղաւ] երեւեցաւ B || 3 պայծառացան երեսք] պայծառացաւ երեսն B || 5 չարանեցուցանել_] զսուրբն *add.* B || 6 յորժամ] իբրեւ B — տեղին] տեղի զվախճանեալն B || 10 սուրբն Տրիփոն Փետրուարի Բ] սուրբ վկայս Փետրուարի Բ, ի փառս Քրիստոսի B.

grâces à Dieu et priait pour ses bourreaux, disant : « Seigneur, ne leur impute pas ce péché qu'ils commettent envers moi. » On lui brûla les côtes au feu. Une lumière éblouissante jaillit sur lui et une couronne de fleurs vint se poser sur sa tête, sa figure devint resplendissante comme la lumière.

Le juge manda le saint en sa présence et lui promit avec douceur des dignités et des grandeurs, mais comme il ne parvenait pas à le persuader, il ordonna de lui trancher la tête. Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit de l'exécution, le saint pria Dieu et, avant que le bourreau l'eût frappé, il rendit l'âme. (Le bourreau), ayant vu que le saint était mort, ne lui trancha point la tête. Les chrétiens de Nicée se rassemblèrent, le mirent dans un cercueil qu'ils envoyèrent en Phrygie, sa province, comme * saint Tryphon leur avait * A fol. 176 v° a. ordonné dans une vision.

Saint Tryphon fut martyrisé le 2 Février.

[B * Vie des saints Salita et Épiphane (*Epiphanou*), disciples du grand * B p. 61 a. Daniel.

Ils étaient disciples de Daniel, chorévêque de saint Grégoire l'Illuminateur, thaumaturges qui vivaient en ascètes dans le désert de la province de Dzopk, et ils ne se nourrissaient que d'herbes.

Saint Salita était de la ville d'Amid, de race syrienne, et vivait dans la

ար էին բազմութիւնք առիւծուց, եւ ոչ ինչ վնասէին նմա : Եւ էր Սաղիտա ծեր յոյժ, եւ ամենայն որ ցանկային զի ի վախճանին առցեն զսուրբ մարմինն նորա : Եւ յաւուր միում անցանէր նա ընդ գետն Տրպատայ եւ յորժամ եհաս ի մէջ գետոյն՝ ծածկեցաւ ի ներքոյ ջրոյն : Եւ ժողովեալ բազմութիւն արանց յոյժ ընդ ալ կողմն պարձուցին զջուր գետոյն, եւ ոչ գտին զմարմին նորա, զի այնպէս խնդրեալ էր սուրբն ի Տեառնէ :

Իսկ սուրբն Եպիփան էր ի Յունաց, եւ բնակէր յԱրիւձ լերինն ի մէջ վայրենի գազանաց, որք էին նորա կենաց կցորդք : Եւ գային առ նա ամենայն յաւազնեալք, եւ նա ապրիլիւք բժշկէր զամենեսին : Գային առ նա եւ բազումք ի հեթանոսաց, եւ առաւուածային բանիւք եւ զօրութեամբ նշանաց դարձուցանէր ի նոցանէ ի հաւատս Քրիստոսի :

Եւ ժողովեաց զբազում աշակերտս, եւ ուսուցանէր նոցա զվարս ճգնութեան. եւ եկ նորօք յերկիրն Հայոց գնաց յերկիրն Յունաց. եւ ի ճանապարհին պատահեաց նոցա կին մի, եւ երբեւ անց կինն՝ կամեցաւ փորձել զաշակերտսն, եւ ասէ. Որպէս գեղեցիկ էր կինն : Եւ ասէ մի ամն ի մանկտոցն աշակերտացն. Տէր, կինն զոր գովեցեր՝ * B p. 61 b. մխակաւի * էր : Եւ ասէ սուրբն Եպիփան. Խորհուրդք չարք գոն ի քեզ, ընդեր քնաւ հայեցար զու ի նա. եւ հալածեաց զնա յիւրմէ :

Եւ հաւաքեալ յերդ ծովուն մեծի՝ եկեալ անդ կղզի մի անբնակ ի մարդկանէ, եւ գաղթեաց ի նմա եւ էին անդ օձք եւ այլ թունաւոր գեւռունք բայց ոչ վնասէին սրբոյն :

montagne des Kourdes, où se trouvaient nombre de lions qui ne lui faisaient aucun mal. Salita était très âgé et tout le monde désirait posséder son saint corps à sa mort. Un jour, il vint à passer le fleuve des Kourdes[1], et lorsqu'il fut arrivé au milieu du fleuve, il fut couvert par les eaux. Un très grand nombre d'hommes se rassemblèrent et détournèrent le cours du fleuve, mais ils ne retrouvèrent point le corps, car le saint l'avait ainsi demandé au Seigneur.

Quant à saint Épiphane (*Epiphan*), il était grec et habitait la montagne du Lion (*Ariudz*), dans l'habitat des bêtes sauvages qui participaient à sa vie. Tous les infirmes venaient à lui et il les guérissait tous par ses prières. Beaucoup de païens aussi venaient à lui, et il en convertissait à la foi du Christ par ses paroles divines et par la puissance de ses miracles.

Il rassembla beaucoup de disciples auxquels il enseigna la vie ascétique; il quitta avec eux le pays d'Arménie pour le pays des Grecs. Or, sur le chemin, une femme les croisa, et lorsqu'elle eut passé, il voulut éprouver ses disciples et leur dit : « Qu'elle était belle, cette femme! » Un des plus jeunes disciples répondit : « Maître, la femme que tu loues était borgne. » * Saint Épiphane * B p. 61 b. lui dit : « Il y a de mauvaises intentions en toi, pourquoi as-tu regardé la femme? » Et il le chassa d'avec lui.

Arrivé aux bords de la grande mer, il y trouva une île abandonnée des hommes et y habita. Il y avait beaucoup de serpents et d'autres reptiles

1. C'est-à-dire le Tigre.

Եւ կացեալ անդ ճշմարտութիւն ապրիլիւք եւ արդիւնաբեր բազաքաւորութեամբ՝ հանգեաւ ի Քրիստոս : Եւ կատարի սուն սրբոյ Քեսարտարի Բ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն երանելի վկային Քրիստոսի :

Ոմն էր մի ի քահանայից Արտաշատ բազաքին յաւուրս Տիրանայ Հայոց արքայի. եւ
5 *եղեւ յորժամ ամբարիշտ արքայն Պարսից Շապուհ աւերեաց գաւառն Հայոց եւ կոտորածով գերեվարեցիս, գերի վարեցին եւ զառաջնորդն Քրիստոսի, եւ տարեալ ի Պարսս՝ կացուցին կապանօք առաջի Շապհոյ : Եւ նորա տեսեալ զի էր այր բարձրահասակ եւ փառագի՝ կամեցաւ զարձուցանել զնա ի կրօնս պարսից եւ պատճառեալ առնէր. Կախարդ ես դու, զի հեր պիտոյ է սպիտակ եւ մօրուս թուխ. եւ ոչ է հնար քեզ*
10 *ապրելոյ եթէ ոչ ուրացիս զՔրիստոս, եւ զոհեացես հրոյ եւ արեւու :*

Եւ սուրբն ասէ. Կախարդութիւն հեռի է ի մէնջ, եւ հեր պիտոյ լսա կարգի բնութեանս է զի հեր պիտոյ բան ամաւ յառաջ է քան զմօրուացս : Եւ խոստովանէր զՔրիստոս Աստուած, եւ հանարձակ անարգէր զանաստուած մոլորութիւն նորա : Եւ հրամայեաց թագաւորն եւ հատին զգլուխ երանելոյն :

15 *Յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս՝ բարեպաշտ իշխանն պարոն Թորոս Ռաբենեան՝ որդի Կոստանդեայ մեծ-իշխանի :]*

venimeux, qui ne firent aucun mal au saint. Il y vécut dans d'incessantes prières et une conduite admirable et reposa dans le Christ. La fête de ces saints a lieu le 2 Février.

En ce jour, martyre du bienheureux martyr Zouad, le prêtre.

C'était un des prêtres de la ville d'Artasat aux jours du roi Tiran d'Arménie. Lorsque l'impie roi de Perse, Sapor, dévasta le pays d'Arménie et pilla les églises, on emmena aussi en captivité en Perse le saint prêtre Zouad, et on l'amena chargé de fers devant le roi Sapour. Celui-ci, le voyant homme de grande taille et de belle apparence, voulut le convertir à la religion persane et lui dit comme prétexte : « Tu es sorcier, car tes cheveux sont blancs et ta barbe noire; il te sera impossible d'avoir la vie sauve si tu ne renies pas le Christ, et n'immoles pas au feu et au soleil. »

Le saint répondit : « La magie est bien loin de nous, et les cheveux de ma tête sont dans l'ordre de la nature, car mes cheveux sont de vingt ans plus vieux que ma barbe. » Il confessa le Christ Dieu, et méprisa avec hardiesse leur égarement athée. Le roi ordonna de trancher la tête au bienheureux.

En ce jour reposa dans le Christ le pieux prince, le baron Thoros le Roubénien, fils du grand prince Constant.]

Արտալ ԻԷ եւ Փետրուարի Կ : Վարք սրբոյն Շաղիտայ եւ Եպիփանու աշակերտաց մեծին Դանիէլի :

Սոքա աշակերտք էին մեծին Դանիէլի բարեպաշտոպոսի մեծին Լուսաւորչին Գրիգորի. եւ էին սքանչագործք եւ բնակէին ճգնաւորեաց յանապատի ի Ծոփոյ գաւառին : Եւ բազում առիւծք շրջէին ընդ սրբոյն Շաղիտայի, եւ մեոյ յառիւծուցն ընդ 5
ձախ բազկի նորա ճանաւ էր կոտոն եղեգան, եւ եկեալ առ սուրբն Շաղիտա ցուցանէր նմա վնասն. եւ նորա Տաճեալ զեղէգն՝ եթուք ի բոյն եւ պատեալ թաշկինակաւ զոր ընդ գլխովն ունէր. եւ առժամայն ապջացաւ :

Եւ էր Շաղիտա մեր յոյժ եւ ամենայն ոք ապառէր նմա ձէ յորժամ մեռցի նա առցեն զսուրբ մարմին նորա : Եւ յաւուր մխոմ անցանէր նա ընդ գետն Կորդուաց կաշկոյն 10
ընթանալով ի վերայ ջուրց. եւ յորժամ եհաս ի մէջ գետոյն՝ ծածկեցաւ նա ի ներքոյ ջրոյն : Եւ ժողովեալ բազմութիւն ազանց յոյժ ընդ այլ կողմ գարձուցին զջուր գետոյն, եւ ոչ գտին զմարմին նորա, զի այնպէս կամեցաւ սուրբն Աստուծոյ : Եւ էր սա ասորի ազգաւ :

* A fol. 176 r° b. *Իսկ սուրբն Եպիփան բնակեր յԱսիւծ լերինն, եւ արջք վայրենիք * եւ ինձ ժողո-* 15

2 մեծին *om.* B || 3 բարեպաշտոպոսի] բարեպաշտոպի B — մեծին] սրբոյն B || 4 գաւառին] *նաւամաքակ կենաք add.* B || 5-8 Եւ բազում առիւծք... ապջացաւ] *Սուրբ Շաղիտա էր յԱմիդ քաղաքէ, ապաւ ասորի, եւ բնակէր ի լերինն Կորդուաց, ուր էին բազմութիւնք առիւծուց, եւ ոչ ինչ վնասէին նմա* B || 9 ապառէր նմա ձէ յորժամ մեռցի նա] *ցանկային զի ի վախճանիլն* B || 10 կաշկոյն... ջուրց *om.* B || 13 կամեցաւ... ապաւ] *խնկրեալ էր սուրբն ի Տեառնէ* B || 15 Եպիփան] *էր ի Ծոնոյ add.* B — եւ արջք... առ նա] *ի մէջ վայրենի գազանաց* B.

27 ARATZ, **3 Février.**

Vie des saints Šalita et Épiphane, disciples du grand Daniel.

Ils étaient disciples du grand Daniel, chorévêque du grand Illuminateur Grégoire, thaumaturges, qui habitaient en ascètes dans le désert de la province de Dzopk. De nombreux lions circulaient avec saint Salita. Un de ces lions avait une écharde de roseau piquée dans la plante de sa patte; il vint trouver saint Šalita et lui montra la plaie; celui-ci retira le roseau, cracha dans la plaie, l'enveloppa du mouchoir qu'il portait à la tête et le guérit aussitôt.

Šalita était très âgé et tout le monde attendait sa mort pour posséder son saint corps. Un jour qu'il traversait le fleuve des Kourdes en marchant sur les eaux avec ses chaussures, arrivé au milieu du fleuve, il fut couvert par les eaux. Un grand nombre d'hommes se rassemblèrent et détournèrent le cours du fleuve, mais ils ne retrouvèrent point son corps, car tel avait été le désir du saint de Dieu. Il était de race syrienne.

* A fol. 176 r° b. Quant à saint Épiphane, il habitait la montagne des lions, * les ours sauvages

վէրն առ նա եւ էին նմա կենայ կցորդք : Եւ գայլն առ նա առնոյն ցաւագնեալք, եւ նա ապօթիւք բժշկէր զամենեսեան :

Եւ ժողովեաց բազում աշակերտս, եւ ուսուցանէր նոցա վարս ճգնաւթեան, եւ եկ նա նոքօք յերկիրն Հայոց վասն յերկիրն Յունաց : Եւ ի ճանապարհին պատահեաց նոցա կին մի, եւ երբեւ անց կինն կամեցաւ վարձել զաշակերտան իւր եւ ասէ. Արդեօք գեղեցիկ էր կինն : Եւ ասէ մի ոմն ի ծանկագոյն աշակերտացն. Տէր, կինն զոր գովեցեր՝ մնականի էր : Եւ ասէ սուրբն Եպիփան. Խորհուրդք չար կան ի քեզ. եւ ընդէր բնաւ հայեցար զնա. եւ յանդգնեալ գնա չի լմնէ :

Եւ չառեալ չկար ծովուն ձեծի՝ եկաւ անդ կղզի մի անբնակ ի ծարգկանէ, եւ անդ զադարեաց. եւ էին ի կղզոջն իժք եւ քարիք եւ այլ թունաւոր սողունք, եւ սատակեցան ամենեքեան : Եւ ջուր ոչ գոյր ի կղզոջն, եւ նա ապօթիւք ջուր բղխեցոյց : Եւ եկաց ի կղզին եւ բարի վարուք չանգեաւ ի Քրիստոս : Եւ կատարի սուն սրբոցս Ճաղիտալի եւ Եպիփանեայ՝ Փետրուարի Գ :

Յայսմ աւուր ննջումն է Սիմէոնի Ներունւոյն որ ընկալաւ ի գիրկս իւր զՔրիստոս՝ ըստ Յունաց : Միշտասակ է եւ մարգարէուհւոյն Աննայի զատերն Փանուէլի՝ ըստ Յունաց :

[B* Նահատակութիւն սրբոց վկայիցն Ադրիանու եւ Եվուլու : * B p. 62 a.

2 զամենեսեան] գայլն առ նա եւ բազումք ի հեթանոսաց, եւ սատանայական բանիւք եւ զօրութեամբ նշանաց զարձուցանէր ի նոցանէ ի հաւատս Քրիստոսի *add.* B 9 անկ] ի նմա B || 10 եւ քարիք *om.* B — սողունք] գեռունք B — եւ սատակեցան . . . Փետրուարի Գ] բայց ոչ վնասէին սրբոցն. եւ կացեալ անդ ճշմարտութեամբ ապօթիւք եւ աբանչելի քաղաքավարութեամբ հանգեաւ ի Քրիստոս. եւ կատարի սուն սրբոց Փետրուարի B B.

et les lynx se rassemblaient autour de lui et participaient à sa vie. Tous les infirmes venaient à lui et il les guérissait tous par ses prières.

Il rassembla beaucoup de disciples auxquels il enseignait la vie ascétique; il quitta avec eux le pays d'Arménie pour se rendre dans le pays des Grecs. Or, sur le chemin, une femme les croisa, et lorsqu'elle eut passé, il voulut éprouver ses disciples et leur dit : « Qu'elle était belle, cette femme! » Un des plus jeunes disciples lui répondit : « Maître, la femme que tu loues était borgne. » Saint Épiphane lui répondit : « Il y a de mauvaises intentions en toi, pourquoi l'as-tu regardée? » Et il le chassa d'avec lui.

Arrivé au bord de la grande mer, il y trouva une île abandonnée des hommes, et y habita. Il y avait dans l'île des serpents, des scorpions et d'autres reptiles venimeux; tous crevèrent. Il n'y avait point d'eau dans l'île, il en fit jaillir par ses prières. Il resta dans l'île et reposa dans le Christ après une bonne conduite. La fête des saints Salita et Épiphane a lieu le 3 Février.

En ce jour, chez les Grecs, dormition du vieillard Siméon qui reçut le Christ dans ses bras. Et aussi, commémoration, chez les Grecs, de la prophétesse Anne, fille dePhanuël.

[B * Martyre des saints martyrs Adrien et Euboule *Eroulou*. Ces bienheu- * I. p. 62 a.

Երանելքն այսոքիկ էին յազգէն Իլկան կոչեցեալ՝ բնակութեամբ ի Վանէսա գեղջէ, եւ փափաքէին իսկ նմանող լինել սրբոց խոստովանող վկային Քրիստոսի : Եւ եկեալք ի Կեսարիա Կապադովկեցւոց այցելութիւն առնել բանտելոց քրիստոնէից, կալան եւ բերին զնոսա եւ ճառնեալ առին առ Փիրմիլիանոս իշխանն. եւ ի հարցանելն նորա՝ յոժամ համարձակ խոստովանեցան զՔրիստոս, առնջեցին զնոսա եւ հարին սաստիկ զանխիղճ եւ զկոպս նոցա մինչեւ շրջեցան մարմինք նոցա, եւ ապա հրով այրեցին զվէրսն :

Եւ կալեալ առին զԱդրիանոս առաջի սաստկապոյն առիւծու՝ զի զէշ պատառեսցէ զնա, եւ առիւծն զօրութեամբն Աստուծոյ պատկառեցաւ ի սրբոյն որպէս երբեմն ի Դանիէլէ՝ եւ ոչ մերձեցաւ ի նա. եւ ապա սրով հատին զգլուխ նորա :

Իսկ սուրբն Եվթրոս բազում տանջանաց համբերեաց, եւ ոչընդունայն ոչ լուաւ. ընկեցին զնա նոյն գազանին, եւ չաւաւար ընկերին անվնաս ի գազանէն ճեացեալ՝ սրով կատարեցաւ :

Յայսմ աւուր վկայութիւն սրբուհւոյն Յիմարայ : Սա ինքն նոր վկայուհի էր ի քաղաքէն Վանայ, հայ ազգաւ, առնակին ըստ կարգի օրինացն : Եւ եղեւ ընդ այն

reux étaient de la race de ceux qu'on appelle Ilcans, habitant la Batanée[1] (*Vanēas*); ils aspiraient à devenir semblables aux saints confesseurs martyrs du Christ. Ils vinrent à Césarée de Cappadoce[2] pour visiter les chrétiens détenus dans les prisons; on les arrêta, on les amena et on les dénonça au gouverneur Firmilien, qui les interrogea, mais lorsqu'ils confessèrent avec hardiesse le Christ, on les tortura, on leur frappa vigoureusement les aisselles et les côtes jusqu'à déchirer leurs corps, puis on brûla leurs plaies par le feu.

On amena Adrien et on le jeta devant un terrible lion pour que celui-ci le mît en morceaux; mais le lion, par la puissance de Dieu, respecta le saint, comme il en advint jadis avec Daniel, et ne s'approcha pas de lui. Ensuite on lui trancha la tête par le glaive.

Saint Euboule, après avoir subi beaucoup de tortures, ne cédant pas aux instances (du juge), fut jeté, lui aussi, devant le même fauve, mais fut respecté comme son collègue par la bête. Il fut martyrisé par le glaive.

En ce jour, martyre de sainte Yimar. Cette nouvelle martyre était de la ville de Van, de race arménienne, mariée selon les règles de la loi. A cette

1. *Syn. Cp.* indique la teneur du texte grec qui a servi de base à l'arménien : οὗτοι τὸ γένος εἶλκον ἀπὸ τῆς Βανέας « ceux-ci tiraient leur origine de Banéa ». Le traducteur prenant le verbe εἶλκον pour un nom propre a glosé. Mais ce texte grec est lui-même fautif, car la leçon primitive est donnée par Eusèbe, *Martyrs de Palestine*, XI, 29, éd. Grapin, Paris, 1913, p. 288 : ἀπὸ Βαταναίας οὕτω καλουμένης χώρας. *Syn. Cp.* en mettant l'article devant Βανέας témoignait encore à sa manière qu'il y avait un nom de contrée et non un nom de ville. — 2. Il y a erreur du rédacteur arménien, c'est Césarée de Palestine; la ville de Cappadoce lui était évidemment plus connue. On pourrait aussi observer que dans le récit d'Eusèbe il est question de personnages cappadociens au parag. 27. *loc. cit.*, p. 286.

ժամանակս յորժամ ազգն Թաթարաց իշխան եւ առաջնորդ առնելով զԼանկթամուր խան՝ աւերեցին զբազում աշխարհս արեւելից, եկին եւ ի քաղաքն Վան, եւ ազգի ազգի գառնադէտ մահուամբ սպանին զբազումս, ընդ որս եւ զայրն Յիմայայ. եւ [*] անի յայլազգեաց էառ զՅիմայ ի տուն իւր, եւ ի մեռանիլ կնոջ իւրոյ՝ արար զնա կին իւր, հաւանելով նմա պահեցեալ նա զքրիստոնէութիւն իւր : Իսկ այլազգիքն յարեան ի վերայ Յիմայայ եւ սաստկէին զնա ուրանալ զՔրիստոս. եւ իբրեւ տեսին թէ ոչ կարեն հաւանեցուցանել, առեալ տկին զնա ի դուռն եկեղեցւոյն եւ ասեն. Ձգեա ի ներքս երեք քար, եւ ազատիս ի ձեռաց մերոց, զի թէ ոչ՝ չարաչար տանջանաւք սպանանեմք զքեզ : Եւ իբրեւ կարի շատ նեղեցին, երկուցեալ ի մահուանէ զոր սպառնային նմա, արար կամս այլազգեացն. եւ նորա ծիծաղելով թողին զնա եւ գնացին :

[*] B p. 62 b.

Այս կարճ բարեձգութեան տանջէր զհոգի նոցա զամս բազումս. եւ եկեալ գնաց ի Մակու՝ որ ընդ այն ժամանակս ընդ իշխանութեամբ քրիստոնէից էր, եւ անդ հաստատեալ սկսաւ քարոզել զՔրիստոս : Բայց լուեալ թէ ուր եւս կիրճս ուրացութեան, անդ սպարտի գտանիլ զՔրիստոս՝ զարձաւ անդրէն ի Վան քաղաք, եւ սակս երթալոյ եկեղեցին :

Եւ ի միում աւուր տեսանէ զնա մարդի մի զի գայր եկեղեցւոյ, ասասեալ նմա թէ. Ընդէր երթաս եկեղեցի : Եւ նա ասէ. Քանզի կամիմ ի կառափն իմ ընդունել զբարիսն զոր ձգեցի եկեղեցի անդր : Յայնժամ նէտ մարդին զդիւրս նորա : Ելապակեալ

époque le peuple des Tartars, ayant comme prince et chef Lenk-Timour-khan (*Lanktamour*), dévastèrent nombre de contrées d'orient; ils s'attaquèrent aussi à la ville de Van et mirent à mort par différentes tortures de nombreux habitants, entre autres le mari de Yimar. [*] Un des infidèles prit Yimar chez lui et, à la mort de sa femme, en fit son épouse en acceptant qu'elle gardât sa foi chrétienne. Mais ces infidèles prirent parti contre Yimar et la pressèrent de renier le Christ, et, voyant qu'ils ne parvenaient point à la persuader, la conduisirent à la porte de l'église et lui dirent : « Jette trois pierres à l'intérieur et tu seras délivrée de nos mains, sans cela nous te tuerons dans des souffrances cruelles. » Devant leur exigence pressante, craignant la mort dont on la menaçait, elle accomplit la volonté des infidèles, qui se mirent à rire, la quittèrent et s'en allèrent.

[*] B p. 62 b.

Mais ce jet de pierres tortura sa conscience pendant de longues années. Elle se rendit à Makou qui, à cette époque, était sous l'autorité des chrétiens, et y adora le Christ ouvertement. Mais ayant appris qu'elle devait adorer le Christ là où elle avait donné des soupçons de reniement, elle retourna à la ville de Van et se rendit souvent à l'église.

Un jour, un moughri, l'apercevant sortir de l'église, la réprimanda, (en disant) : « Pourquoi vas-tu à l'église? » Elle répondit : « Parce que je veux recevoir sur ma tête les pierres que j'ai jetées ici dans l'église. » Le moughri

Յիմար առ ամբոխն ասացեալ որք անդր կային եւ ասէ. Եկայք ակնի իմ ի տեղի երեւելի, եւ անդ բարկածեցէք զիս, զի յայտնի լեալ ամենեցուն թէ վասն սուրբ Տեառն Քրիստոսի մեռանիմ : Եւ նոցա գրոհ առեալ գնեաց անդրինոյ զարբին գիմար, որ խոստովանելով զՔրիստոս կատարեցաւ յանօրինոյ :

* B p. 63 a. Յայսմ աւուր Տանգեաւ ի Քրիստոս պատն Սահմանէ, որդի մեծի * իշխանին Լեւոնի Ռուբինեան :]

Ելացի ԽԸ եւ Փետրուարի Դ : Վկայութիւն սրբոցն Դիոդորի, Կլաւդի եւ Պապիայ :

* A fol. 176 v° a. Յաղթ էին յաւուրս Դեկեայ ամբարիշտ * արքային, ի քաղաքէն Ատալիոյ : Եւ կացուցին առաջի պատուարին Պամփիլացւոյ, եւ խոստովանեցան զանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Աստուծոյ : Եւ յոյժ բռնադատեցին զնոսա, եւ նեղեցին զի ուրասցին զՔրիստոս եւ պաշտեսցեն զկուռսն, եւ ոչ կարացին խախտել զնոսա ի սիրոյն Քրիստոսի, այլ ճանաւանդ անարգեցին զպատուարն, եւ բարկացեալ յոյժ հրամայեաց Տաճանել զղլուխս նոցա ի Փետրուարի Դ : Եւ երթեալ քրիստոնեայքն խաղեցին զպատուական մարմինս նոցա, եւ են պահապան եւ օգնական ամենայն Տաւատացելոց :

7 սրբոցն] սրբոյ վկային B || 8 Կլաւդի] Կլաւդիանոսի B || 9 Ատալիոյ] ի Պամփիլացւոյ պատուէն, եւ էին անտանապարհանք արուեստիւ եւ քրիստոնեայ Տաւատով, պաշտելով եւ երկրպագելով Քրիստոսի որպէս ճշմարիտ Աստուծոյ *add.* B || 10 Տեառն մերոյ *om.* B || 13 զպատուարն] զկուռսն B — բարկացեալ] պատուարին *add.* B || 14 Տաճանել] եւ նոյնժամայն Տաճին B — քրիստոնեայքն] քրիստոնէիցն B.

la frappa à la tête. Yimar cria à la foule des infidèles qui se trouvait là et dit : « Venez avec moi dans un endroit apparent et lapidez-moi là, pour qu'il soit manifeste à tous que je meurs pour la sainte foi du Christ. » Ils la suivirent en foule jusqu'à l'endroit et y lapidèrent Yimar qui, en confessant le Christ, fut martyrisée par les impies.

* B p. 63 a. En ce jour reposa dans le Christ le baron Stéphane, fils du grand * prince Léon le Roubénien.]

28 ARATZ, 4 Février.

Martyre des saints Diodore, Claudien (*Klaudi*) et Papias.

* A fol. 176 v° a. Ils vivaient aux jours de Dèce * l'empereur impie, dans la ville d'Attalia (*Atalioy*). On les mit en présence du gouverneur de la Pamphylie et ils confessèrent le nom de Notre-Seigneur Jésus-Christ et Dieu. On les pressa beaucoup et on les tourmenta pour qu'ils reniassent le Christ et adorassent les idoles, mais on ne put les ébranler de l'amour envers le Christ ; par contre (les saints) injurièrent le gouverneur, qui, très irrité, ordonna de leur trancher la tête, le 4 Février. Les chrétiens inhumèrent leurs précieux corps, qui sont les gardiens et les aides de tous les fidèles.

[B՝ Յայսմ աւուր վկայութիւն սուրբ վկային Տարասայ հովիւ : * B p. 63 a.

Ի թագաւորութեանն Մաքսիմիանոսի, եւ ի կիլիկեցւոց գաւառապետութեանն Մաքսիմոսի յոյժ տիշախէր պաշտօն կատն : Եւ մինչդեռ Մաքսիմոս գաւառապետ ի Պոմպաս բաղաքի էր եւ պարէին պիղծ դիւացն, էր անդ պատկեր մի անուանեալ Ապողոնի ի վերս ոսկւոյ՝ զոր կոչէին Տայր աստուածոց, նմա զոհէին երկրպագութիւնս :

Եւ ծանեալ սմին երիտասարդ հովիւ ոչխարաց որում անուն էր Տարաս, եւ կամեցաւ առ յուցանել զինքն արդարեւ *ճշմարիտ քրիստոնեայ. եւ պատճառանօք երկրպագութիւնն ձեւն սրկանէր անպատուել զկուռսն : Եւ այնպէս մատուցեալ զարդ առ պատկերն՝ եհատ զձեռն նորա, եւ ձուլեալ վաճառեաց եւ եղ ապրուստ զրկեաց : Եւ ընդ առաւօտն ոչ ասեալ խռովութիւն լինէր, եւ տանէին զնեծամեծս բրմացն հարցանել, եւբրդ եւ ոչ գիտէին՝ տանել եւտն զնոսա ի ժահ :

Իրրեւ ածին զնոսա ի տեղի ժահուն, երեւեցաւ նոցա սուրբն Տարաս եւ ասէ. Չի տանիք զարդ զայրոսիկ ի ժահ. զի ես եմ որ հատի զձեռն աստուծոյն ձերոյ, եւ ծախեցի զնա ի գործառնս ապրուստ : Եւ յայնմ եղեւ այն աւուրչ գաւառապետն, եւ հրամայեաց տանել զնա ի հրապարակն. եւ տարեալ կացուցին առաջի :

Մաքսիմոս գաւառապետն ասէ. Ինչ է անուն քո : Տարաս ասէ. Քրիստոնեայ եմ, եւ ի ծնողաց Տարաս կոչիմ : Մաքսիմոս ասէ. Յորմէ՞ գաւառէ ես : Տարաս ասէ. Ի

[B ՝ En ce jour, martyre du saint martyr Tarasius (*Tarasay*) le berger. * B p. 63 a.

Sous le règne de Maximin et sous le gouvernement de la Cilicie par Maxime, le culte des idoles était grandement solennisé. Pendant que le juge Maxime se trouvait à la ville de Pompus où l'on dansait devant les immondes démons, il y avait là une statue d'or pur au nom d'Apollon, qu'on appelait le père des dieux, et à qui l'on offrait des sacrifices en l'adorant.

Un jeune homme, gardien de brebis, dont le nom était Tarasius (*Taras*), voulant montrer qu'il était un * vrai chrétien, s'introduisit sous prétexte * B p. 63 b. d'adorer l'idole mais dans l'intention de la déshonorer. Il s'approcha secrètement de la statue, en brisa une main, la fit fondre et en distribua la valeur aux pauvres. Au matin il y eut un grand trouble, on manda les chefs des prêtres des idoles pour les interroger et, comme ils ne purent répondre, on les condamna à mort.

Pendant qu'on les conduisait à l'endroit de l'exécution, saint Tarasius se montra et dit : « Pourquoi conduisez-vous ces hommes à la mort ? C'est moi qui ai brisé la main de votre dieu et je l'ai dépensée pour les soins des pauvres. » Le juge en fut averti et il ordonna de le faire venir au tribunal ; l'ayant donc amené, on le fit comparaître.

Le juge Maxime lui dit : « Quel est ton nom ? » Tarasius répondit : « Je suis chrétien, de ma famille je m'appelle Tarasius. » Maxime lui dit : « De quelle province es-tu ? » Tarasius répondit : « De la Cilicie. » Le juge demanda :

Կլլիկեցոյն : Դատաւորն ասէ. Ինչ պէտք ածին զքեզ այսր մի չարաչարել : Տարսա ասաց. Հաճիւ եմ սպառել և պատուեմ զՏեառն իմոյ զպատուիրանս :

Դատաւորն ասաց. Եւ ընդէր կամեցար զոյդ առնել ընդ մեծ աստուածն Ապոլոն՝ զպտանալ զձեռն նորա : Տարսա ասաց. Կամեցայ ցնծ բրիստոնեայ ամենեցուն յայտնել, և զձեզ յանդիմանել յամպարշտութեանդ : Դատաւորն ասաց. Մատուցեալ 5 պտեհ մեծի աստուածոյն Ապոլոնի, զի և առաջին յանդգնութիւնն թողցի քեզ : Տարսա ասաց. Արեամ աստուածոյ տաս պտիճ՝ մխաձեռնին, ևս ամաչեմ ընդ քո որ զինա աստուած անեռանիս՝ զի ոչ կարաց իւր օգնել ի հատանել ձեռին իւրոյ :

Եւ դատաւորն բարկացեալ յոյժ և զամօթի հարեալ ասէ. Կախեցէք զդա զփայտէ, 10
* B p. 64 a. և ծառերիւք ի կողս զդա : Եւ ի վարցել սրբոյն՝ ամենեցին * ձայն ոչ ետ : Եւ ապշեալ ծառայքն ծառային խոցոտել զնեղչին անգամոյ նորա, և առիպէին առնջանօք զդուրսն ի լաց կալ ի Քրիստոսէ. իսկ վկային սուրբ ազօթէր առ Քրիստոս, և զկռոցն նանրութիւն յանդիմանէր :

Եւ հրամայեալ դատաւորն և բեւեռեցին հոգեմտիս յոտս սրբոյն, և զզօք հար- 15
կանելով ընթացուցանէին առաջի : Եւ ասէ ցնա դատաւորն. Ոյդ վայելէ քեզ որ արիւն քո լցրեալ զառուս հոսի և լնու զերկիր : Ասէ սուրբն. Ոչ այնչափ վայելէ քեզ բզամիզդ, որչափ ինձ վայելէ վասն Քրիստոսի իմոյ չարչարիլ :

« Quelles affaires t'ont amené ici, mauvaise tête? » Tarasius répondit : « Je suis gardien de brebis et j'honore les préceptes de mon Seigneur. »

Le juge dit : « Et comment as-tu songé faire une chose pareille au grand dieu Apollon, de lui dérober la main? » Tarasius répondit : « J'ai voulu me montrer à tous comme chrétien et vous blâmer dans votre impiété. » Le juge dit : « Entre, sacrifie au grand dieu Apollon pour que ton premier coup d'audace te soit pardonné. » Tarasius répondit : « A quel dieu me demandes-tu d'immoler, à celui qui n'a qu'une main? J'ai honte pour toi de ce que tu le nommes dieu, lui qui n'a pu se défendre lorsqu'on lui a enlevé une main. »

Le juge, très irrité et honteux, dit : « Suspendez-le à un arbre et frappez-le
* B p. 64 a. aux flancs. » Le saint dans ses tortures ne poussa * aucun cri. On se mit à lui blesser les parties intimes avec des pointes[1] aiguës en même temps qu'on pressait le saint au milieu des tortures de renoncer au Christ, mais le saint martyr priait le Christ et blâmait l'inanité des idoles.

Le juge ordonna ensuite de clouer des chaussons aux pieds du saint et de le faire courir en le frappant avec des nerfs de bœuf. Le juge lui dit alors : « Voilà ce qu'il te fallait, que ton sang coulât comme un ruisseau et abreuvât la terre. » Le saint répondit : « Ta chlamide de pourpre ne te sied pas aussi bien qu'à moi mes souffrances pour le Christ. »

1. Le mot arménien signifie « fourchette »; mais ce supplice était habituellement appliqué au moyen de roseaux pointus.

Եւ զաւուրն հրամայեաց լուցանել հուր մեծ՝ եւ անել զայրել զսուրբն : Եւ իբրեւ լուծին զհուրն առաւիկ յոյժ եւ արկին զսուրբ վկայն ի ներքս ի մէջ հրոյն, եղեւ որոտումն եւ անձրեւ յոյժ, եւ փախոյց զամենայն հեթանոսս եւ շիջոյց զհուրն : Եւ սուրբն ամբարձեալ զաչս իւր առ Աստուած՝ զոհեցաւ եւ աւանդեալ զհոգին ի
5 *ձեռս հրեշտակացն :*

Իբրեւ եղեւ գիշեր վերջացաւ սակաւիկ սրբոյն ժողովեցին եղբարքն եւ տարեալ եդին ի տեղի նշանաւոր, եւ կատարի ասի նորա Փեսարատարի Գ, եւ է բարեխաւս վասն մեր :

Ի սմին աւուր յիշատակ առաքելական ծնողացն եւ եբեւեհի վարդապետին Բաղդասի Տօր՝ որ կոչի Պիլեխաւոցի, որ էր առ աւազին խակիմ :
10 *Եւ սուրբ Տօրն Ենովքայ վարդապետին Պիմէնի :]*

Արացի ԽԲ եւ Փեսարատարի Ե : Վկայութիւն սրբուհի
եւ կոյս վկային Քրիստոսի Ագաթեայ :

Կինս այս էր ի կղզւոյն Սիկիլեոյ, ի քաղաքէն Պանորմոյ, ցամս Դեկոսի արքայի. եւ էր տեսլեամբ վեհագիրկ, ձեծաւուն եւ ազնուական, եւ Քրիստոսի հաւատովն պայ-
15 *ծառացեալ :*

11 Վկայութիւն... Ագաթեայ] Վկայութիւն սուրբ եւ բազմաչարչար բարեպաշտի եւ աբանելազարդ կոյս վկային Ագաթեայ, որ փրկէ ի կայծականց եւ ի տպարեցութեանց B || 13 Կինս] Վկայուհիս B || 14 էր] չքնաղ եւ *add.* B.

Le juge ordonna d'allumer un grand feu et d'y brûler le saint. Lorsqu'on eut allumé un feu très ardent et qu'on eut jeté le saint martyr au milieu du feu, il se produisit des coups de tonnerre et il plut avec violence, ce qui mit en fuite tous les païens et éteignit le feu. Le saint leva ses yeux à Dieu, rendit grâces et, en priant, rendit son âme entre les mains des anges.

Lorsque la nuit fut venue, les frères recueillirent les restes des ossements du saint et l'inhumèrent dans un endroit célèbre. Sa fête a lieu le 4 Février, et il est notre intercesseur.

En ce même jour, commémoration du saint et grand anachorète, l'ascète et renommé docteur, le père Isidore, surnommé le Pélasiote, qui fut le premier à Scété. Également (commémoration) du saint père Anouph, le maître de Paemen (*Pimēni*).

29 ARATZ, 5 Février.

Martyre de la sainte vierge et martyre du Christ Agathe.

Cette femme était de l'île de Sicile, de la ville de Palerme (*Panormoy*), aux jours de l'empereur Dèce; elle était belle de figure, riche et de noble famille, remarquable pour sa foi au Christ.

Եւ կալեալ զնա անօրէն զօրականքն տարան ի քաղաքն Կատանիա, ուրուհ էր դատաւորն Կունկիանոս, եւ կացուցին առաջի : Եւ յառաջ քան զհարցանելն դատաւորին՝ խոստովանեցաւ դքրիստոնէութեան հաւատն իւր : Եւ յանձնեաց զնա դատաւորն ի կին մի հեթանոս, որոյ անուն էր Աֆրոդիսիա, զի խրատով եւ ազդանօք դարձուսցէ զնա ի Քրիստոսի հաւատոցն : Իսկ սրբուհի եւ կոյս վկայն Քրիստոսի՝ ոչ լսեր եւ ոչ ունկնդիր լինէր խրատու կնոջն, այլ ճանաւանդ արտասուօք խնդրէր զԱստուծոյ
* A fol. 176 v° b. * ճարտիւրոսանալ :

Եւ դարձեալ կացուցին առաջի դատաւորին, եւ զարմանայր որ այնպիսի իմաստութեամբ խօսէր եւ յանդիմանէր զանաստուած մոլորութիւնն : Հարին զնա ուժգին եւ սրով տեղին զտանին եւ արկին ի բանդ :

Եւ ի մէջ գիշերի երեւեցաւ նմա առքր առաքեալն Պետրոս ի կերպարանս բժշկի, առնելով ի ձեռին զնդ զքաղցն. եւ կայր առաջի նորա պատանի լուսով, եւ եղեւ յանձնաձայն բանդն լոյս, եւ երկիւղ բանտապետացն : Եւ առաքեալն ախտերն զնա եւ նեղէր զի բժշկեսցէ զնա : Եւ նա ասէ. Ես բժիշկ ունիմ զՔրիստոս Փրկիչն իմ, եւ նա բժշկեսցէ զիս առանց դեղոյ : Ասէ առաքեալն. Եւ զիս նա առաքեաց առ քեզ, եւ աշակերտ եմ նորա եւ առաքեալ : Արդ՝ ողջ լեր յանուանէ նորա : Եւ անյայտ եղեւ : Եւ տեսեալ Պաթի զանձն իւր եւ զտեղին ողջ, փառս զԱստուծոյ այցելութիւնն ի ձեռն առաքելոյն եւ գոհացաւ զԱստուծոյ :

2 Կատնիանոս] Կիմպիանոս B || 3 խոստովանեցաւ] խոստովան եղեւ B || 5 ոչ լսեր եւ ոչ ունկնդիր լինէր] եւ ոչ լսելով ունկն եդիր B || 11-18 Եւ ի մէջ գիշերի . . . զԱստուծոյ *om.* B.

Les soldats impies la saisirent et la conduisirent à la ville de Catane où se trouvait le juge Quintianus (*Kountianos*) et la mirent en sa présence. Avant que le juge l'eût interrogée, elle confessa sa foi chrétienne. Le juge la confia à une femme païenne, dont le nom était Aphrodisia, afin qu'elle la détournât de la foi au Christ par ses conseils et ses sollicitations. Mais la sainte vierge et martyre du Christ n'écouta pas les conseils de la femme, et n'y consentit
* A fol. 176 v° b. point ; au contraire elle pria Dieu avec des larmes de devenir * martyre.

On la fit comparaître de nouveau devant le juge, qui fut étonné de ce qu'elle parlât avec une telle sagesse et blâmât l'erreur athée. On la frappa brutalement, on lui déchira les seins avec l'épée et on la jeta en prison.

Au milieu de la nuit, le saint apôtre Pierre lui apparut, sous les aspects d'un médecin tenant à la main les médicaments pour ses plaies; il se tenait comme un jeune homme lumineux devant elle, toute la prison fut inondée de lumière et les détenus furent effrayés. L'apôtre insista auprès d'elle et insista pour la guérir. Elle lui dit : « J'ai mon médecin, le Christ, mon sauveur, que me guérira sans médicaments. » L'apôtre lui répondit : « C'est Lui qui m'a envoyé vers toi, je suis son disciple et son apôtre. Voici que je te salue en son nom. » Et il disparut. Agathe, se voyant guérie en son corps et ses seins, reconnut la visite de Dieu par son apôtre et rendit grâces à Dieu.

Եւ յետ աւուրց հանին ի բանտէն եւ բարշեցին մերկ ի վերայ ապականեալ խեցւոյ մինչեւ կոտրեցաւ մարմինն, եւ այրեցին հրով վառոյ վիրացն : Եւ եղեւ ցանկարծակի շարժ մեծ, եւ անկաւ կէս քաղաքին Կաթանիայ : Եւ երկու իշխէզգակիցք փախուցանող եւ Փալկունիոս ընդոստնեցան տաւերումն : Եւ եղեւ ադմուկ եւ խառնակութիւն, եւ պիտեցին ի վերայ պատուհասին, եւ գօրականքն ածան զերանելին Ագաթէ ի բանդն : * *Եւ ի գիշերին յայնմիկ մինչդեռ ազօթէր սրբուհին Ագաթէ՝ աւանդեալ գՆոյնն իւր* * A fol. 177 r° a. *առ Աստուած Փեսրուարի Ե : Եւ մտեալ ընդհատանէիցն հանին ի բանդէն եւ եղին ի տապանի :*

Եւ լուեալ պատուհասին ուրախ եղեւ, զի ժառանգեսցէ պատուական սրբուհի եւ կոյս վիպային, բանզի մեծատուն էր յոյժ. եւ կեալ ի քաղաքին Կաթանիայ՝ գնացք ի Պանորմոյ քաղաքն ի տուն սրբուհւոյն Ագաթեայ. եւ ի ճանապարհին անկաւ երիվարաւն ի գետն Գալիմիոս եւ խեղդեցաւ :

Յայսմ աւուր վիշտիկն սրբոցն Ենիանեայ, Ռեմայ եւ Պինայ սրք կոտաքեցան ի Քրիստոս :

Յօրն բարբարոսք էին ի խուժադուժ գաւառէն Սկիւթացւոց եւ երիվար Անգղէի

3 կէս] տեղ ծառ ի պարապն B || 4 յաւերումն] եւ տեառն *add.* B — խառնակութիւն] ի ժողովուրդն *add.* B || 6 Ագաթէ *om.* B || 7 Փետրուարի Ե] եւ Պրպ ԺԲ *add.* B || 7-12 եւ ճանեալ... խեղդեցաւ] Իսկ քրիստոնեայքն լրտես լուան՝ եկեալ՝ ածին գմարմինն պատուական իւղով՝ եւ պատուեալ եղին ի տապանի, յորմէ նշանք մեծամեծք եղեն, եւ բաղումք ի հրէից եւ ի հեթանոսաց տեսեալ զոքանչելիսն հաւատացին ի Քրիստոս B || 13 սրբոցն] սրբոց վիպային B || 15 Անգղէի առաքելոյն յերկիրն այն] աշակերտեցան Անգրէի առաքելոյն եւ B.

Plusieurs jours après, on la fit sortir de la prison et on la traîna nue sur du verre pilé jusqu'à ce que son corps fût déchiré, on lui brûla les plaies au feu. Mais il se fit tout à coup un grand tremblement de terre et la moitié de la ville de Catane (*Katanisoy*) s'écroula. Deux des conseillers de l'empereur, Silianus et Falconius, se trouvèrent pris sous les décombres. Il y eut des cris et des troubles : on assaillit le juge. Les soldats conduisirent la bienheureuse Agathe en prison. * Cette nuit-là, pendant qu'elle priait, sainte Agathe rendit son âme à Dieu, le 5 Février. Les chrétiens pénétrèrent dans la prison, l'en sortirent et la mirent au tombeau. * A fol. 177 r° a.

Le juge, l'ayant appris, se réjouit de pouvoir hériter des biens de la sainte vierge martyre, car elle était fort riche; il quitta la ville de Catane pour se rendre à Palerme à la maison de sainte Agathe; mais, chemin faisant, il tomba avec son cheval dans le fleuve Simethus (*Psimitha*) et se noya.

En ce jour, martyre des saints Inas (*Enineay*), Rimas et Pinnas (*Pimay* qui furent martyrisés pour le Christ.

Ils étaient barbares, de la contrée sauvage des Scythes, et lorsque l'apôtre

առաքելոյն վերկիրն յայն՝ հաւատացին ասքս ի Քրիստոս, եւ ի նոյն ժամուժամ մարդկանէն կապեցան ի մէջ գետոյն յաւուրս ձմերայնի, եւ այնպէս նահատակեալ փոխեցան ի Քրիստոս :

Արացն Ա. եւ Փետրուարի Զ : Ծան սուրբ ժողովոյն
եփեսոսի երկերիւր եպիսկոպոսաց :

Ի ժամանակս Թէոդոսի Փոքու աստուածապսակ թագաւորին Հռոմոց, Նեստոր եպիսկոպոսն Կոստանդնուպոլսոյ, ոչ խոստովանէր զՄարիամ աստուածածնին, եւ ոչ զՆնանէ ի նմանէ զՅիսուս Աստուած այլ սոսկ մարդ իրրեւ զմի ոմն ի մարդկանէ : Զի Մարիամ մարդ էր, ասէ, եւ ի մարդոյ Աստուած ծնանիլ անկնար է :

* A fol. 177 r° b. Եւ Թէոդոս թագաւորն * հրամայեաց ժողով լինել յԵփեսոս : Եւ ժողովեցան երկու հարիւր եպիսկոպոսք. Կելեստինոս Հռոմայ, Կիւրեղ Եգիպտացւոց, Յուվենալ Երուսաղեմի, Յովհաննէս Անտիոքայ, Պրոկլ Կոստանդինուպոլսի եւ այլ եւս սուրբ հարք : Սակ մեծն Սահակ Հայոց՝ անպատում գովեմ զրեալ Թուղթ միաբանութեան ընդ սուրբ ժողովոյն : Եւ քննութիւն արարեալ եպիսկոպոսացն՝ գոհ կենաւոր

1 ասքս *om.* B — եւ ի նոյն . . . ի Քրիստոս] եւ եկեալ քարոզէին զՔրիստոս Աստուած եւ զարձուցանէին զբազումս : Զոր կալեալ ապստամբացն նորա ճանեցին իշխանք խուժադուժ ազգին իբրեանց. եւ նա եւ կապել գնասս ի մի մի ցից ի մէջ գետոյն յաւուրս սառնամանեաց ձմերային, ընկղմելով գնասս ի ջուր մինչեւ ցգլուխն. ուր սառուցեալ երանելիացն փոխեցան ի Քրիստոս B. — 5 երկերիւր եպիսկոպոսաց *om.* B || 6 թագաւորին] արքային B || 8 գիսուս] Քրիստոս *add.* B || 9 Զի Մարիամ . . . անկնար է *om.* B || 10 ժողով լինել] ժողովել B || 11-1 p. 147 Կելեստինոս . . . Մակեդոնի *om.* B.

André se rendit dans ce pays, ils crurent au Christ,* et furent attachés par ces mêmes hommes sauvages (et jetés) dans le fleuve aux jours d'hiver, et c'est ainsi qu'ils furent martyrisés et trépassèrent au Christ.

30 ARATZ, 6 Février.

Fête du saint concile d'Éphèse de deux cents évêques.

Aux jours de Théodose le Jeune, l'empereur des Grecs couronné par Dieu, Nestorius (*Nestor*), évêque de Constantinople, ne confessait point Marie mère de Dieu, ni Dieu celui qu'elle mit au monde, Jésus; (il considérait) en effet celui-ci comme un homme ordinaire et l'un quelconque des prophètes, car, disait-il, Marie était (de nature) humaine, et il est impossible que Dieu naisse de l'homme.

* A fol. 177 r° b. L'empereur Théodose * ordonna de convoquer un concile à Éphèse. Deux cents évêques s'y assemblèrent : Célestin de Rome, Cyrille d'Alexandrie, Juvénal de Jérusalem, Jean d'Antioche, Proclus de Constantinople et d'autres saints pères. Quant au grand Sahak d'Arménie, très occupé, il écrivit une lettre d'union avec le saint concile. Les deux cents évêques, après examen,

Համաժող. Ըրիոսի եւ Մակեդոնի : Եւ պի ոչ պղծոցաս նեստոր եւ ոչ միաբանեցաւ ընդ սուրբ ժողովոյն, պի էր նա ապէտ եւ անուսումն, այլ միայն բարբառոյն եւ բաշխաբոս, ի լեզուն վառաչոյեալ կամէր յաղթել զճշմարտութիւնն, վասն որոյ նզովեցին զնա սուրբ ժողովն եւ պատժակրեցան նորա : Եւ Թէոդոս թագաւորն արտաքոյ զնա
5 *ի նուժաստան եւ անդ սատակեցաւ չարաչար :*

Եւ կատարի սան սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի Ցուլի Լ. եւ Փետրուարի Չ :

Յոյժ աւուր սոն է նաթանայ մարգարէին :

Նաթան էր յաւուրս Դաւթի մարգարէի եւ արքայի, խնամատար սան նորա : Սա էր որ յանվխանեալ զԴաւիթ յոյժամ մեղս ի կինն Ուրիոյ : Եւ յոյժամ ասաց
10 *Դաւիթ թէ. Մեղայ Տեառն, ասաց Նաթան թէ. Եւ Տէր անցոյց զքեզ զմեղս քո եւ մի մեռցիս :*

Սա է որ խրատեաց զԲերսաբէէ՝ մայր Սողոմոնի՝ ծառանել առ Դաւիթ, եւ յիշեցուցանել նմա զերդումն նորա. եւ ինքն մտեալ առ Դաւիթ սկս տրաման ի նմանէ խոստովեցուցանել զՍողոմոն, եւ տարեալ ի Գեհոն օծին Նաթան մարգարէ եւ ՛ Սադոկ ՛ V fol. 177 V° a.

2-3 *զի էր նա... վասն որոյ om.* B || 4 *գազանակրեցան]* եւ *զնամախոչս add.* B || 5 *չարաչար... Փետրուարի Չ om.* B || 7 *սոն]* յիշատակ B || 10 *Նաթան... սան նորա] Սուրբ մարգարէն Նաթան՝ էր յաւուրս Դաւթեայ արքայի. խնամատար սան նորա, ակնածելի յաչս նորա, եւ պատուական ամենայն ժողովրդեան* B || 13 *ի նմանէ, om.* B.

reconnurent que Nestorius avait la même doctrine qu'Arius et Macédonius. Et comme Nestorius ne manifestait aucun regret et ne s'unissait point au saint concile, — car il était ignorant et illettré, ne sachant que parler haut et beaucoup, comptant plutôt sur sa langue pour vaincre la vérité, — le saint concile l'anathématisa à cause de cela, lui et ses partisans. L'empereur Théodose l'exila en Barbarie et il y mourut d'une mort violente.

La fête du saint concile d'Éphèse a lieu le 30 Aratz, 6 Février.

En ce jour, fête du prophète Nathan.

Nathan vivait aux jours du prophète et roi David; il était l'intendant de sa maison. C'est lui qui blâma David lorsqu'il pécha avec la femme d'Urie. Et lorsque David dit : « J'ai péché contre le Seigneur, » Nathan lui répondit : « Le Seigneur aussi t'a pardonné tes péchés et tu ne mourras pas. »

C'est lui qui conseilla à Bethsabée (*Bersabée*), mère de Salomon, de se rendre auprès de David et de lui rappeler son serment, et lui-même, ayant pénétré auprès de David obtint de lui l'ordre d'introniser Salomon. L'ayant donc conduit au Gihon, le prophète Nathan, le ' prêtre Sadok et Banaïa (*Banaïe*) ' V fol. 177 V° a.

բանանայ, եւ Բանխա որպի Յովիկեայ, եւ թագաւորեցուցին զՄոպաման յաթոռն Դաւիթ : Եւ կացեալ Նաթան խաղաղութեամբ վախճանեցաւ եւ թաղեցաւ ընդ հարսն իւր :

Յայսմ աւուր վկայութիւն Երջանկաս Աբրահամու եպիսկոպոսին :

Զայս երանելի եպիսկոպոսս տարան կապանօք առաջի մոգպետին Ադելփոսայ, եւ հրամայէր նմա երկիր պագանել արեգականն եւ հրոյ եւ զոհս մատուցանել : Եւ նորա բացեալ զբերան իւր յերկար բանիւք ի սուրբ գրոց յանդիմանէր զնոսաւր հաւատս Սաբիւոսի. անարգեաց եւ զմոգպետն Ադելփորա, եւ զանօգն օրինադրութիւնն : Եւ հրամայեաց հատանել զգլուխ նորա ի քաղաքին Թելոմ :

Եւ յորժամ տարան ի տեղին, հարցանէր զդահիճն. Դառնաս ի հաւատս մեր եթէ ոճ ոանիս : Եւ նա ասէ. Ոչ ուրանամ զճշմարտութիւնն, եւ ոչ դառնամ ի սիրկ զաւանութիւնդ ձեր. հաւատամ ի Հայր եւ Որդի եւ յամենասուրբ Հոգի, ի միասնական սուրբ Երրորդութիւնն : Եւ մինչեւ խոստովանութիւնն ի բերանն էր՝ հատին զգլուխ նորա Փետրուարի Զ :

1 Բանխա որպի Յովիկեայ] Բանեայ որպի Յովիկայեայ B — Դաւիթ] հօր նորա *add.* B || 2 Նաթան *om.* B || 3 Բրատիկ] Բրատիկ բազաքի ի Պարս B || 4 Զայս երանելի] Ան էր ի ժամանակս Տաղտանաց Շապհոյ Աքեմենիսի արքայի, եւ Տպերջունչ բարոզութեամբ զբազումս ի Պարսից գարձուցանէր ի հաւատս Քրիստոսի : Վասն որոյ կալեալ զերանելի B || 6 զբերան] զնոսրհալից բերան *add.* B || 7 օրինադրութիւնն] աստմանագրութիւնն B || 10 զճշմարտութիւնն] զՔրիստոս B || 11 յամենասուրբ] սուրբ B.

fils de Yoyada (*Yovideay*), le sacrèrent et le mirent sur le trône de David. Nathan vécut en paix, mourut et fut enterré auprès de ses ancêtres.

En ce jour, martyre d'Abraham évêque d'Arbèles (*Artavili*).

Ce bienheureux évêque avait été conduit chargé de fers chez le chef des mages Adelphore, qui lui ordonna d'adorer le soleil et le feu, et de leur offrir des sacrifices.

Il ouvrit la bouche, blâma longuement par les saintes écritures la vaine religion de Sapor (*Sabiurosi*), méprisa Adelphore, le chef des mages et les vaines ordonnances. Celui-ci ordonna de lui trancher la tête dans la ville de Thélom[1].

Lorsqu'on l'eut conduit à l'endroit de l'exécution, le bourreau lui demanda : « Veux-tu te convertir à notre religion ou mourir? » Il répondit : « Je ne renie point la vérité et ne me convertis point à votre immonde croyance. Je crois au Père, au Fils et au très Saint-Esprit, à l'unique sainte Trinité. » Il avait encore la confession sur les lèvres lorsqu'on lui trancha la tête, le 6 Février.

1. Tell Naṭia d'après les actes syriaques. Bedjan. *Acta Martyrum et Sanctorum*, t. IV. Paris et Leipzig, 1894, p. 131.

ΒΒ* Ի սմին աւաբ չիշատակ սրբոյն Վուկուլեոսի աշակերտի պատգեցոյն, որ էր եպիսկոպոս Զմիւռնիոյ : * B p. 65 b.

Սա ի ազգական տոհմէ մաքուր էր, եւ եղեւ բնակարան սուրբ Հոգւոյն, եւ արժանաւոր նորին շնորհաց. վասն այնորիկ ձեռն առաքելոյն եւ աւետարանչին Յովհաննու սաստուածապանի ետեւեալ աշակերտեցաւ : Զոր եւ փորձիւ գտեալ արժանի նմա ինքն ամենապովելին եւ սիրեցեալն ի Քրիստոս սուրբ առաքեալն Յովհաննէս աստուածապանն՝ սիրեաց յոյժ եւ աշակերտութեամբ եկն ընդ նմա Հեփեսոս եւ ամենայն տեղիս :

Եւ յաղնիւթի ձեռնարկին ժամանեալ նա՝ մինչ պի ի սուրբ աւետարանչէն ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս եկեղեցւոյն Զմիւռնոյ քաղաքին : Եւ քաղցրաւոյց հոգւոյն բարի որ յամենասուրբ Հոգւոյն ծառայութիւնն լցեալ պիտաբեալն լուսաւորեաց, եւ ի բարբարոսամիտ հեթանոսացն ի ճշմարիտ կեանս էած, եւ մեծամեծ նշանօք ածեցոյց պհատասցեալսն. եւ ինքն կայր առաքինօրէն սրբութեամբ ի պահս եւ յաղօթս եւ յայցելութիւն աղքատաց :

Եւ յառաջագոյն ծանեալ պի փոխելոյ էր յաշխարհէս. եւ ազդեալեամբն Աստուծոյ՝ ձեռնադրեաց զարժանաւորն Պողիկարպոս փոխանակ իւր յաթոռ եպիսկոպոսութեան Զմիւռնիոյ. եւ ինքն փոխեցաւ ի կենցաղոյս առ Քրիստոս եւ քնացաւ. յորմէ բազում բժշկութիւնք լինին անաի մինչեւ յայսօր ի փառս Քրիստոսի :

ΒΒ * En ce jour, commémoration de saint Boukolos (*Voukouliosi*), disciple des apôtres, qui était évêque de Smyrne. * B p. 65 b.

Pur dès sa première enfance, il devint le réceptacle du Saint-Esprit, et se rendit digne de ses grâces; c'est pourquoi il devint le disciple du grand apôtre et évangéliste Jean le théologien. L'ayant trouvé digne, après épreuves, le saint apôtre Jean, le théologien, digne de tout éloge et le bien-aimé du Christ, l'aima beaucoup, en fit son disciple et parcourut avec lui Éphèse et toutes les contrées.

Il parvint à un tel degré de perfection qu'il fut sacré par le saint évangéliste évêque de la ville de Smyrne. Et le bon pasteur, à la doctrine suave, qui était rempli des rayons du très Saint-Esprit, illumina ceux qui étaient dans les ténèbres, ramena à la vraie vie les païens à l'esprit barbare et augmenta le nombre des fidèles par de grands miracles. Il passa sa vie dans la vertu, la sainteté, les jeûnes, les prières et la visite des pauvres.

Il connut à l'avance quand il devait trépasser de ce monde et, par l'inspiration de Dieu, il sacra le digne Polycarpe pour son successeur sur le siège épiscopal de Smyrne. Il trépassa de cette vie dans le Christ, et fut enterré. De nombreuses guérisons ont lieu sur son tombeau jusqu'à ce jour pour la gloire du Christ.

* B p. 66 b. *Յայսմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս Լեւոն թագաւոր երկրորդ՝ որդի արքային Հեթմոյ :*

Սա էր բարեպաշտ յոյժ եւ առաքինի, հեզ, երկայնամիտ, պարկեշտ, ժուժկալ, եւ պարզամտութեամբ առաւելեալ քան զամենեսեան :

Շինեաց եւ հիւրանոցս եւ հիւանդանոցս, նորոգեաց վանորայս եւ հաստատեաց ի նոսա դպրոցս. եւ առաւելութեամբ վարուք փոխեցաւ առ Աստուած :]

* B p. 66 b. * En ce jour reposa dans le Christ le roi Léon II, fils du roi Héthoum.

Il fut très pieux et vertueux, doux, patient, modeste, sobre et au-dessus de tous par sa charité.

Il fit construire des hospices et des hôpitaux, réparer les couvents et y établit des écoles. Après une vie agréable à Dieu, il trépassa vers Dieu.]

JOHN OF EPHESUS

LIVES OF THE EASTERN SAINTS

SYRIAC TEXT EDITED AND TRANSLATED

BY

E. W. BROOKS

III

PATR. OR. — T. XIX. — F. 2.

ܟܬܒ ܐܚܪ ܕܡܐ ܕܡܐ ܕܒ ܕܡܐ ܕܡܐ ܕܒ ܕܡܐ ܕܡܐ ܕܒ

ܕܐܝܬ ܠܗ ܒܟܠ ܗܕ ܒܪܝܬ ܐܦ ܒܟܠ ܐܝܠܢ ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܩܣܛܢܛܝܢܘܦܠܝܣ ܘ

ܠܐ ܕܬܡ̈ ܠܐ ܡܢ ܕܒ̈ܐ ܕܟܣ̈ܝ ܕܒ̈ܐ ܗ̈ܝ ܕܡ̈ܢ ܕܟ ܕܬܡ. ܐܠܐ ܐܠܗ̈ܝ ܕܒ̈ܐ ܕܟ ܕܬܡ
ܐܠ̈ܗ̈ ܕܒ̈ܐ ܕܟ ܕܬܡ ܕܒ̈ܐ ܕܟ ܕܬܡ ܕܒ̈ܐ ܕܟ ܕܬܡ ܕܒ̈ܐ ܕܟ ܕܬܡ ܕܒ̈ܐ ܕܟ ܕܬܡ

ܒܝܬ ܐܢܛܘܟ̈ܝܐ ܘܟ̈ܠ ܡܕ̈ܝܢ̈ܬ ܐ̈ܪܡ̈ܐ ܕ̈ܡܢ ܗ̇ܘ ܙܒ̈ܢ ܐ̇ܬ̈ܝ ܠ̈ܗ̇ܘܢ ܒ̈ܢ̈ܝ ܡ̈ܕ̈ܝܢ̈ܬ ܐ̈ܪ̈ܡ̈ܐ ܕ̈ܡ̈

ܕܒܝܫ ܐܬܐ ܥܡ ܗܘܐ ܫܢܝ ܐܚܪܝ ܗܘܐ ܒܥܕܢܐ ܕܐܬܚܕܫ ܒܗ ܡܢ ܥܠܡܐ ܘܒܬܪ ܙܒܢ ܐܚܪ ܫܡܗ ܕܓܒܪܐ ܕܐܬܟܢܝ ܦܘܠܘܣ ܡܢ ܐܠܟܣܢܕܪܝܐ ܘܥܠ ܗܢܐ ܓܒܪܐ ܣܓܝ ܡܓܕܠ ܐܬܥܪ ܘܥܕ ܗܫܐ ܩܐܡ ܕܟܕ ܐܬܟܬܒ ܗܠܝܢ ܡܠܝܐ ܘܬܘ ܒܡܕܝܢܬܐ ܕܐܡܝܕ ܒܡܠܟܬܐ ܗܘ ܕܐܬܟܢܝ ܐܦ ܗܘ ܓܒܪܐ ܕܫܡܗ ܐܘܢܘܡܝܘܣ ܕܐܬܬܪܕ ܥܡ ܐܚܪܢ ܡܢ ܟܗܢܘܬܐ ܕܗܝ ܒܬ ܡܕܝܢܬܐ ܐܡܝܕ ܒܗ ܒܡܠܟܬܐ ܗܝ ܘܠܡܨܪ ܒܕ ܐܦ ܒܬܪ ܦܩܕܢܐ ܕܩܕܝܫܐ ܬܐܘܕܘܣܝܘܣ ܩܪܝܫܐ ܕܐܪܡܗ ܐܬܟܢܝ ܬܪܥܣܪ ܐܦܣܩܘܦ ܒܚܕ ܒܡܠܟܬܐ ܗܝ ܒܪܫ ܠܡܕܝܢܬ ܫܬܐ ܘܟܗܢܐ ܣܓܝ ܡܓܕܠ ܕܠܐ ܨܒܐ ܩܪܝܫܐ ܬܐܘܕܘܣܝܘܣ ܕܬܫܡܫ ܠܡܐ ܒܬܪ ܕܐܬܬܪܟ ܡܢ ܟܘܪܣܝܗ ܘܒܬܪ ܙܒܢ ܐܚܪ ܐܙܠ ܫܠܚ ܩܕܝܫܐ ܝܥܩܘܒ ܘܚܒܪܘܗܝ ܠܐܪܥܬ ܐܣܝܐ ܕܬܪܬܝܬ ܙܒܢ ܘܐܬܟܢܝ ܐܪܒܥ ܐܦܣܩܘܦ ܒܐܣܝܐ ܚܕ ܒܐܦܣܘܣ ܓܒܪܐ ܕܫܡܗ ܝܘܚܢܢ ܣܘܪܝܐ ܡܫܕܪܐ ܕܐܡܝܢ ܘܒܣܡܪܢܐ ܓܒܪܐ ܕܫܡܗ ܦܛܪܘܣ ܘܐܚܪܢ ܕܫܡܗ ܝܘܚܢܢ ܒܡܕܝܢܬ ܦܪܓܡܘܢ ܘܐܚܪܢ ܕܫܡܗ ܦܛܪܘܣ ܒܡܕܝܢܬ ܛܪܐܠܣ ܘܒܬܪ ܗܠܝܢ ܥܒܪܘ ܠܓܙܪ ܟܝܘܣ ܘܡܢ ܬܡ ܥܒܪܘ ܠܓܙܪ ܣܡܘܣ ܘܡܢ ܬܡ ܐܬܘ ܠܡܝܠܛܘܣ ܘܡܢ ܬܡ ܐܬܘ ܠܐܦܣܘܣ ܘܡܢ ܬܡ ܐܬܘ ܠܐܢܛܝܘܟܝܐ ܘܡܢ ܬܡ ܐܬܘ ܠܐܪܡܢܝ ܘܡܢ ܬܡ ܐܬܘ ܠܐܬܪ ܕܐܬܬܪܟ ܡܢ ܐܦܣܘܣ ܘܐܬܘ ܠܐܬܪ ܕܐܬܬܪܟ ܡܢ ܐܢܛܝܘܟܝܐ ܘܐܬܘ ܠܐܬܪ ܕܐܬܬܪܟ ܡܢ ܐܪܡܢܝ ܘܐܬܘ ܠܐܬܪ ܕܐܬܬܪܟ ܡܢ ܛܪܐܠܣ ܘܒܬܪ ܗܠܝܢ ܥܒܪܘ ܠܓܙܪ ܟܝܘܣ ܘܡܢ ܬܡ ܐܬ

ܗܕܐ ܒܫܡ ܕܝܘܚܢܢ ܡܢ ܐܦܣܘܣ ܕܗܘ ܐܡܝܢ ܡܢ ܒܝܬ ܡܢܙܪܐ ܕܝܘܚܢܢ ܕܒܐܡܝܕ. ܘܐܬܐ ܗܘ ܒܙܒܢ ܐܚܪܢ ܘܗܦܟ ܠܒܠܕ ܩܪܝܐ ܘܬܡܢ ܩܐܡ ܬܪܝܢ ܐܦܣܩܘܦܐ. ܚܕ ܕܫܡܗ ܦܘܠ ܒܡܕܝܢܬܐ ܕܫܡܗ ܐܦܪܘܕܝܣܝܐ. ܘܬܪܝܢ ܕܫܡܗ ܝܘܠܝܢ ܒܡܕܝܢܬܐ ܕܫܡܗ ܐܠܒܢܕܐ. ܗܠܝܢ ܟܠ ܐܦܣܩܘܦܐ ܘܪܒܐ ܐܦܣܩܘܦܐ ܕܗܢ ܕܐܝܬ ܒܗܘܢ ܥܣܪ ܘܫܒܥ ܒܠܚܘܕ ܬܪܝܢ ܦܛܪܝܪܟܐ ܕܩܕܫ ܝܥܩܘܒ ܐܬܪܝܫܡ ܥܡ ܟܠ ܐܦܣܩܘܦܐ ܘܠܐ ܒܠܚܘܕ ܣܓܝ ܟܗܢܐ ܒܟܠ ܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܚܐ ܘܕܡܥܪܒܐ. ܣܓܝ ܡܢ ܟܠ ܗܠܝܢ ܐܬܬܣܝܡܘ ܒܩܕܡ ܐܦܝܢ ܘܥܠ ܫܪܪܐ ܕܟܠ ܗܠܝܢ ܡܠܬܐ ܡܣܗܕܝܢ ܐܢܚܢ ܣܗܕܘܬܐ ܬܝܡܐ ܘܫܪܪܐ ܕܐܝܟ ܕܟܠ ܗܠܝܢ ܥܒܕ ܗܘ ܐܝܟ ܕܠܥܠ ܐܬܥܒܕ ܘܐܦ ܕܟܪܢܐ ܕܬܘܟܪܢܐ ܥܒܕܢ ܠܕܪ ܕܪܐ. ܐܠܐ ܥܠ ܪܘܡܐ ܕܚܝܘܬܗ ܕܩܕܝܫܐ ܝܥܩܘܒ ܟܬܒܢ ܒܣܦܪܐ ܕܠܥܠ ܡܢ ܩܕܡ ܗܢ ܕܐܝܬ ܠܢ ܒܗ ܕ

ܬܫܥܝܢ ܣܝܪܐ ܕܚܝܐ ܕܩܫܝܫܐ ܕܟܝܐ ܕܐܝܣܛܪܘܢ ܕܟܝܐ ܕܟܝܘܣ

ܗܘ ܕܡܢ ܩܕܡ ܒܚܕܐ ܡܢ ܗܠܝܢ ܕܥܒܕ ܒܗ ܟܬܒܐ ܩܕܝܫܐ ܕܐܝܟ ܕܗܘ ܒܪ ܐܢܫ ܐܠܗܝ ܘܐܒܢ ܩܕܡ ܐܠܗܐ ܐܒܝܢ ܩܫܝܫܐ ܕܟܝ ܕܐܝܣܛܪܘܢ ܕܟܝܘܣ ܕܟܝ ܕܗܘ ܒܚܝ ܒܦܓܪܐ ܒܝܢ ܐܢܫ ܒܗ ܒܚܝܐ ܕܥܕܢ ܒܦܓܪܐ ܕܥܡܢ ܐܦ ܐܢ ܐܚܢ ܠܐ ܚܫܒܢ ܕܢܟܣ ܠܢ ܐܦ ܒܬܪ ܡܘܬܗ ܐܘܨܪܐ ܡܠܝ ܪܘܚܐ ܕܚܝܐ ܕܐܬܪ ܩܕܝܫ ܡܢ ܐܘܪܚ ܚܝܐ ܕܫܓܝܐ ܕܥܒܕ ܒܗ ܒܚܝ ܩܕܝܫ ܗܢܐ ܒܪ ܐܢܫ ܐܠܗܝ ܗܘ ܒܪ ܐܢܫ ܡܢ ܟܦܪܐ ܕܩܠ ܐܝܟ ܕܫܡܗ ܕܟܝ ܕܥܝܢܐ ܕܦܪܟܐ ܕܗܘ ܒܪ ܡܢ ܢܝܪܒܐ ܕܐܣܟܘ ܘܒܥܘܕ ܙܥܘܪ ܗܘ ܒܪ ܐܬܩܪܝ ܒܛܝܒܘܬܗ ܕܐܠܗܐ ܘܫܒܩ ܐܦ ܐܒܘܗܝ ܘܐܡܗ ܘܐܙܠ ܘܥܠ ܠܕܝܪܐ ܩܕܝܫܬܐ ܕܒܝܬ ܡܪܝ ܝܘܚܢܢ ܒܐܡܝܕ ܘܩܒܠ ܬܘܕܝܐ ܘܐܦ ܚܢܢ ܐܚܢ ܗܘ ܒܗܝ ܒܗ ܒܕܝܪܐ ܒܥܕܢ ܙܥܘܪ ܐܬܝܢ ܠܕܝܪܐ ܒܥܕܢ ܚܕ ܘܡܢ ܗܝ ܥܠ ܐܬܝܢ ܒܚܕ ܒܥܕܢ ܕܚܡܫ ܥܣܪ ܫܢܝܢ

ܐܣܒܐ ܗܢܡܝ. ܘܗܒܠܟ ܕܡܪ ܟܠܗܘܢ ܐܪܩܘܡ ܡܬܥܠ ܘܐܣܬܐ ܬܡܢ·ܐܣܒ ܟܠܗܘܢ * 120 v° a.
ܡܬܥܠ ܒܟܠܗ ܡܕܝܢܬܐ. ܐܠܐ ܒܟܠ ܗܝ ܫܢܝܢ ܐܠܦ ܘܬܠܬ ܡܐܐ ܒܟܠ ܡܕܝܢܬ
ܟܠܗܝܢ ܡܕܝܢܬ ܡܙܪܚ

ܐܝܟ ܕܐܬ ܒܗ ܒܐܝܣ ܐܢ ܐܦ ܒܗ

ܗܘ ܕܟܬ ܒܗ ܘܟ ܡܢ ܙܒܢ ܠܙܒܢ ܘܒܟܠ ܙܒܢ ܒܗ ܕܗܘ ܐ

ܗܘ ܕ ܒܝ ܐܝܪܐ ܕܐܝ ܒܗ ܕܥܒܕ ܐܝܬ ܠܗ ܒܥܡܐ ܕܡܗܝܡܢ ܒܗ ܐܠܗܐ ܘܐܬ ܒܗ ܒܫܘܠܛܢ ܕ 121 v° a.
ܡܫܝܚܐ ܘܐܬ ܒܗ ܒܫܘܠܛܢ ܕܡܪ ܡܪܝ ܥܡܢ ܕܐܝ ܠܐ ܢܗܘ ܒܥܠ ܡܢ ܕܐܝ ܠܐ ܢܗܘ ܐܠܐ ܒܡܨܥ ܕܐܝ ܠܐ ܢܗܘ ܐܠܐ ܒܡܨܥ
ܕܐܝ ܠܐ ܢܗܘ ܐܠܐ ܒܡܨܥ ܕܐܝ ܠܐ ܢܗܘ ܐܠܐ ܒܡܨܥ

ܗܘ ܕܫܘܒܚܐ ܕܥܠ ܟܠ ܩܕܝܫܐ ܕܐܪܥܝܬ ܒܗ ܐܬܪ ܫܡ ܐܠܗܐ ܕܥܠܡܐ ܕܥܠܡܝܐ ܐܡܝܢ.

ܗܢܐ ܕܝܠܢ ܐܝܟ ܕܫܪܝ ܠܐ ܗܘܐ ܠܡܟܬܒ ܗܠܝ ܐܦ ܗܠ ܣܚܪܘܬܐ ܕܢܦܫ ܐܠܐ ܢܟܬܘܒ ܗܠ ܐܦ ܗܠ ܣܚܪܘܬܐ ܕܢܦܫ ܕܒܗ ܫܡܫ ܠܡܪܝܐ ܐܠܗܐ ܕܥܠܡܐ ܒܟܠ ܩܕܝܫܐ ܕܐܪܥܝܬ ܒܗ ܐܬܪ ܫܡ

ܐܣܝܢ ܕܟܠ ܡܢ ܕܒܥܐ ܠܗ ܠܡܣܒ ܛܒ ܕܡܬܓܪ ܒܚܝܐ ܕܢܦܫ̈ܬ̈ܗ ܘܕܡܬܪ̈ܥܝ ܒܬܪ̈ܝܢ ܫ̈ܘ̈ܒ̈ܚ̈ܐ ܕܪ̈ܘ̈ܚ̈ܢ̈ܝ̈ܐ ܕܢܦ̈ܩܝܢ ܡܢ ܐ̈ܢ̈ܫ̈ܐ ܠܟ̈ܠ ܐ̈ܢ̈ܝ̈ܢ ܕܡ̈ܬ̈ܪ̈ܥ̈ܝ̈ܢ ܠ̈ܡ̈ܬ̈ܓ̈ܪ̈ܐ ܛ̈ܒ̈ܐ ܕ̈ܡ̈ܬ̈ܬ̈ܥ̈ܣ̈ܩ̈ܢ̈ܐ ܒ̈ܚ̈ܝ̈ܐ ̈ܕ̈ܢ̈ܦ̈ܫ̈ܬ̈ܗ̈ ̈ܘ̈ܕ̈ܡ̈ܬ̈ܪ̈ܥ̈ܝ̈ܢ ̈ܒ̈ܬ̈ܪ̈ܝ̈ܢ ̈ܫ̈ܘ̈ܒ̈ܚ̈ܐ ̈ܕ̈ܪ̈ܘ̈ܚ̈ܢ̈ܝ̈ܐ ̈ܕ̈ܢ̈ܦ̈ܩ̈ܝ̈ܢ ̈ܡ̈ܢ ̈ܐ̈ܢ̈ܫ̈ܐ ̈ܠ̈ܟ̈ܠ ̈ܐ̈ܢ̈ܝ̈ܢ ̈ܕ̈ܡ̈ܬ̈ܪ̈ܥ̈ܝ̈ܢ ̈ܠ̈ܡ̈ܬ̈ܓ̈ܪ̈ܐ ̈ܛ̈ܒ̈ܐ ̈ܕ̈ܡ̈ܬ̈ܬ̈ܥ̈ܣ̈ܩ̈ܢ̈ܐ ̈

ܠܗ ܀ ܟܬܒ ܐܦ ܠܗ ܠܡܪ ܒܟ ܐܦ ܒܗ ܀ ܐܦ ܒܗ ܕܐ

ܘܟܕ ܐܝܟ ܕܓܒܪܐ ܠܒܘܫ ܡܝܡܐ ܥܡܗ ܚܙܐ ܗܘ ܐܦ ܒܟܐ ܘܥܩ ܘܐܬܚܡ ܥܠ ܐܦ ܐܢܫ ܕܐܬ ܠܗ ܒܪܫ ܒܟܬ ܠܗ ܟܠ ܚܕ ܐܝܟ ܡܝܡܐ ܘܟܠ ܫܥܬ ܝܘܡܐ ܣܓܝ ܐܢܫ ܐܬܟܢܫܘ ܥܠ ܗܢܘܢ ܥܠ ܡܫܬܐ ܕܫܦܝܪ ܚܙܘܬ ܐܦ ܫܦܝܪ ܐܦ ܕܐܦ ܕܫܦܝܪ ܦܪܨܘܦ ܘܠܥܒ ܥܡ ܗܢܘܢ ܘܡܬܠ ܠܗܘܢ ܣܛܪ ܒܪܫ ܒܟܬ ܠܗ ܐܠܐ ܒܠܠܝܐ ܠܐ ܡܫܟܚ ܐܢܫ ܕܐܝܟ ܐܝܟ ܐܬ ܘ

ܡܫܡܫܐ ܒܥܕܬ ܫܒܐ ܐܡ̈ ܕܐ ܚܕ ܒ ܩܛܝ̈ܐ ܘܐܙܠ ܩܠ ܐ ܒܫ ܐ ܠܐ ܐ ܒ ܐ ܐ ܐ

ܘܚܕܐ ܕܡܬܕܡܐ ܕܒܫܡܐ ܕܐܠܗܐ ܘܒܫܡ ܬܫܥܐ ܐܢܫܐ ܀ ܗܘ
ܕܐܝܟ ܕܐܢ ܐܢܐ ܐܚܙܝ ܗܠܝܢ ܗܘ ܕܐܡܪ ܐܢܐ ܐܦ ܐܢܐ ܀
ܒܗ ܒܗ ܕܐܡܪ ܐܢܐ ܀ ܒ ܒܫܥ ܠܠܝܐ ܐܠܐ ܐܢ ܐܬܐ ܐܢܐ ܒܗ
ܗܘ ܀ ܗܘ ܐܚܪܢ ܒܬܪ ܗܠܝܢ ܘܐܢܐ ܐܦ ܐܙܠ ܒܣܬܪ ܀[1]
ܕܐܡܪ ܀ ܐܢܐ ܕܐܚܙܝ ܗܠܝܢ ܕܐܙܠܝܢ ܒܫܘܩܐ ܒܫܘܩܐ ܘܒܫܘܩ
ܐܚܪܢ ܀ ܐܢܐ ܕܐܚܙܝ ܗܠܝܢ ܕܐܙܠܝܢ ܒܫܘܩ ܒܫܘܩ

ܒܫܡܐ ܕܡܫܝܚܐ ܀ ܘܥܕ ܠܐ ܐܫܬܠܡ ܗܘ ܡܕܡ ܕܐܡܪ ܠܗܘܢ ܠܐ ܬܐܡܪ ܠܝ ܡܢ ܐܢܬ ܐܘ ܡܢ ܐܝܟ ܐܢܬ ܐܠܐ ܐܡܪ ܠܝ ܐܝܟ

ܗܕܐ. ܐܡܪ ܠܗ ܐܚܘ ܡܪܝ ܒܪ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܡܠܬܐ ܒܫܘܒܚܐ ܕܐܠܗܐ ܕܬܡܠܠ ܥܡ ܐܚܬ ܒܬܘܠܬܐ ܩܕܝܫܬܐ ܕܥܕ ܗܫܐ ܬܗܘ ܒܝܕ ܡܠܝܠ ܠܐ ܬܗܘ ܒܥܝ ܠܡܐܡܪ ܠܗ ܐܠܐ ܐܡܪ ܠܗ ܒܫܠܡܐ ܐܚܝ ܡܪܝ ܕܐܢܬ ܗܘ ܕܬܡܠܠ. ܘܗܝ ܬܘܒ ܐܡܪܬ ܠܗ ܒܫܠܡܐ ܐܚܬ

ܫܢܐ ܥܡ ܟܠܗܘܢ. ܒܚܫܐ ܘܒܚܕܐ ܪܒܐ. ܐܦ ܗܢܘܢ ܢܚܘ ܠܬܪܥܐ ܕܥܕܬܐ. ܘܟܕ ܢܗܪ ܢܚܙܘ ܠܗܘܢ ܡܫܚܩܢ ܩܕܡ ܟܠ ܚܕ. ܐܝܟ ܕܝܘܡ ܬܪܝܢ ܐܙܠ ܠܗ ܠܫܥܬܐ ܘܐܬܐ ܠܬܪܥܐ ܠܗܘܢ ܘܢܦܠ ܥܠ ܦܢܝ ܐܦ ܗܟܢ ܩܥܝ ܡܒܥܐ ܠܡܐ ܕܠܐ ܢܟܣܘܢ ܡܢܝ ܡܐ ܕܗܘ ܐܢܘܢ ܘܡܐ ܕܡܢ ܓܢܣ ܗܘ ܦܠܚܢܘܬܗܘܢ ܘܡܐ ܫܡܗܬܗܘܢ ܘܐܝܟ ܐܙܠ ܫܡܗܬܗܘܢ. ܐܡܪܝܢ ܠܝ ܐܦ ܗܘ ܐܡܪ ܠܗܘܢ ܐܢ ܠܐ ܢܫܬܩܪ ܡܢ ܦܘܡ ܐܠܐ ܢܗܘܐ ܫܪܪܐ ܠܟ ܘܢܚܘܐ ܠܟ ܘܢܓܠܐ ܠܟ ܡܕܡ ܕܐܝܬ ܠܢ ܡܢ ܟܠ ܡܕܡ ܕܐܝܬ ܠܢ ܠܟ ܡܢ ܗܫܐ ܘܠܥܠܡ ܠܐ ܢܟܣܐ ܠܟ ܡܕܡ ܡܢ ܟܠ ܡܕܡ ܕܐܝܬ ܠܟ ܠܡܐ ܕܐܢܚܢܢ ܚܒܝܒܝܢ ܠܡܐ ܕܒܗ ܡܕܝܢܬܐ ܗܕܐ ܕܡܫܝܚܝܐ ܐܢܚܢܢ ܐܦ ܗܢܐ ܡܢ ܗܫܐ ܘܠܥܠܡ ܠܐ ܢܟܣܐ ܠܟ ܡܕܡ ܡܢ ܟܠ ܡܕܡ ܕܐܝܬ ܠܟ. ܘܟܕ ܝܗܒ ܐܢܐ ܠܗܘܢ ܦܘܡܝ ܐܝܟ ܕܒܥܘ ܡܢܝ ܐܡܪܝܢ ܠܝ ܐܦ ܗܘ ܐܡܪ ܠܗܘܢ ܐܢ ܠܐ ܢܫܬܩܪ ܡܢ ܦܘܡ ܐܠܐ ܢܗܘܐ ܫܪܪܐ ܠܟ ܘܢܚܘܐ ܠܟ ܘܢܓܠܐ ܠܟ ܡܕܡ ܕܐܝܬ ܠܢ ܡܢ ܟܠ ܡܕܡ ܕܐܝܬ ܠܢ ܠܟ ܡܢ ܗܫܐ ܘܠܥܠܡ ܠܐ ܢܟܣܐ ܠܟ ܡܕܡ ܡܢ ܟܠ ܡܕܡ ܕܐܝܬ ܠܟ ܠܡܐ ܕܐܢܚܢܢ ܚܒܝܒܝܢ ܠܡܐ ܕܒܗ ܡܕܝܢܬܐ ܗܕܐ ܕܡܫܝܚܝܐ ܐܢܚܢܢ ܐܦ ܗܢܐ

ܒܗ ¹.ܐܝܬܘܗܝ ܥܡ ܐܢܫ ܟܦܢܐ ܕܐܬܐ ܠܡܫܟܒ ܥܠ ܐܪܥܐ. ܘܟܕ ܐܢܐ ܒܠܝܠܝ ܩܡ ܐܬܝ ܕܐܢܚ ܠܬܚܬ ܠܐܣܛܒܠ ܕܢ ܕܗܘ ܣܓܝ ܒܗ ܣܘܣܝ̈ܐ ܕܢܣܒ ܘܢܦܩ ܐܝܟ ܕܦܩܕ ܠܝ ܘܟܕ ܐܬܝܬ ܠܬܪܥܐ ܕܒܝܬܐ ܚܙܝܬ ܘܚܙܐ ܢܘܗܪ̈ܐ ܕܕܚܠܬܐ ܕܡܬܪ̈ܥ̈ܐ ܘܡܢ ܟܘܐ̈ ܕܒܝܬܐ ܘܟܕ ܚܙܝܬ ܠܗ ܡܢ ܪܚܩ ܘܕܚܠܬ ܠܝ ܘܣܒܪܬ ܕܐܣܛܒܠ ܕܢ ܕܗܘ ܩܐܡ ².ܒܢܘܪܐ ܘܩܥܝܬ ܘܚܙܝܬ ܘܚܙܝ ܓܒܪܐ ܡܣܟܝܢ ܥܠ ܦܪܝ ܕܣܘܣܝ̈ܐ ܕܗܘ ܫܟܒ ܒܗ ܘܦܫܛ ܐܝܕܘܗܝ ܠܫܡܝܐ ܘܢܗܘܪ̈ܐ ܕܢܦܩܝܢ ²ܡܢ ܦܘܡܗ ܘܡܢ ܟܠ ܚܕ ܡܢ ܐܨܒܥ̈ܘܗܝ ܘܟܠ ܗܝܟܠܐ ܢܘܗܪ ܫܦܝܪ. ܘܟܕ ܚܙܝܬ ܘܬܡܗܬ ܐܡܪܬ ܠܓܒ̈ܪ̈ܐ ܕܥܡܝ ³ܗܠ ܚܙܝܬܘܢ ܗܘ ܢܘܗܪܐ ܗܘ ܫܦܝܪܐ ³ܗܠ ܚܙܝܬ ܠܗ ܡܢ ܪܚܩ ¹ܘܐܡܪ̈ܝܢ ܠܐ ¹ܚܙܝܢ ܠܗ ܡܕܡ. ܘܐܢܐ ܩܥܝܬ ܠܐܣܛܒ̈ܠ̈ܝ̈ܐ ܕܢ ܕܗܘ ܩܐܡ ⁴ܘܦܬܚ ܬܪܥܐ. ܘܟܕ ܫܡܥ ܓܒܪܐ ܗܘ ܡܣܟܝܢ ܩܠܝ ⁵ܢܦܠ (ܗܘ) ܥܠ ܗܘ ܦܪܝ ܕܣܘܣܝ̈ܐ ܕܗܘ ܫܟܒ ¹ܒܗ ܘܟܒܫ ܐܝܕܘܗܝ ¹ܡܢ ܩܕܡ ¹ܕܟܒܫ ܗܘ ܒܗ ܘܟܒܪ ¹ܒܗ ܟܠ ¹ܗܝܟܠܐ ¹ܗܘ ܢܘܗܪ ¹ܫܦܝܪ. ¹ܘܟܕ ¹ܚܙܝܬ ¹ܘܬܡܗܬ ¹ܐܡܪܬ ¹ܠܓ̈ܒ̈ܪ̈ܐ ¹ܕܥܡܝ ¹ܗܠ ¹ܚܙܝܬܘܢ ¹ܗܘ ¹ܢܘܗܪܐ ¹ܗܘ ¹ܫܦܝܪܐ ¹ܗܠ ¹ܚܙܝܬ ¹ܠܗ ¹ܡܢ ¹ܪܚܩ. ¹ܘܐܡܪ̈ܝܢ ¹ܠܐ ¹ܚܙܝܢ ¹ܠܗ ¹ܡܕܡ. ¹ܘܐܢܐ ¹ܩܥܝܬ ¹ܠܐܣܛܒ̈ܠ̈ܝ̈ܐ ¹ܕܢ ¹ܕܗܘ ¹ܩܐܡ ⁶ܘܦܬܚ ¹ܬܪܥܐ. ¹ܘܟܕ ¹ܫܡܥ ¹ܓܒܪܐ ¹ܗܘ ¹ܡܣܟܝܢ ¹ܩܠܝ ⁷ܢܦܠ ¹ܗܘ ¹ܥܠ ¹ܗܘ ¹ܦܪܝ ¹ܕܣܘܣܝ̈ܐ ¹ܕܗܘ ¹ܫܟܒ ¹ܒܗ ¹ܘܦܫܛ ¹ܐܝܕܘܗܝ ¹ܠܫܡܝܐ ¹ܘܢܗܘܪ̈ܐ ¹ܕܢܦܩܝܢ ¹ܡܢ ¹ܦܘܡܗ ¹ܘܡܢ ¹ܟܠ ¹ܚܕ ¹ܡܢ ¹ܐܨܒܥ̈ܘܗܝ ¹ܘܟܠ ¹ܗܝܟܠܐ ¹ܗܘ ¹

ܒܚܫܐ. ܠܐ ܐܫܬܡܥ ܠܗ ܡܕܡ[1] ܒܗ ܒܝ ܟܡܐ ܥܡܐ ܡܠܟ
ܐܡܪ ܠܝ. ܐܢܐ ܗܘ ܐܢܐ ܗܘ[3]ܕܥܒܕ. ܐܡܪ ܠܗ[2]ܐܡܪ ܠܝ ܡܠܟ
ܥܡܐ ܕܚܟܐ ܚܫ. ܐܠܐ ܒܟܠ ܫܥܬܐ ܒܗ ܟܡ[1] ܐܢܐ ܗܘ ܕܐܡܪ
ܠܗ ܕܐܢܐ ܗܘ ܕܐܡܪ ܠܝ ܡܠܟ ܐܡܪ ܠܝ ܕ

ܫܪܐ ܘܒܟܬܐ ܒܕܐ ܒܥܡܝ ܕܡܡ ܕܡ ܚܙܝܬ ܒܝ ܗܘ: ܐܡܪ ܠܝ ܒܪܝ ܡܢܐ ܚܙܝܬ ܒܝ ܕܐܢܬ ܟܕ ܡܬܬܩܦ ܥܡܝ ܗܟܝ. ܐܡܪ ܠܗ ܕܚܙܘܢܐ ܕܫܒܝܒ ܢܘܪ ܡܢ ܦܘܡܟ ܒܙܒܢ ܕܐܢܬ ܡܨܠܐ. ܗܘ ܐܦ ܗܘ ܐܡܪ ܠܝ ܠܐ ܐܢܐ ܒܪܝ ܡܕܡ ܗܟܝ ܐܠܐ ܡܛܠ ܕܐܠܗܐ ܨܒܐ ܠܡܦܩ ܠܟ ܘܨܒܐ ܠܡܬܠ ܠܟ ܗܕܐ ܚܙܘܬܐ ܗܟܢܐ ܐܬܚܙܬ ܠܟ. ܐܦ ܟܕ ܐܙܠܬ ܐܢܐ ܒܡܠܠ ܥܠܝܗ ܒܡܘܡܬܐ ܩܛܝܪܬܐ ܕܠܐ ܐܫܕܪ ܐܢܐ ܠܐ ܡܕܥ ܘܠܐ ܓܠܝ ܠܐ ܠܒܢܝ ܐܢܫܐ ܥܠ ܓܒܪܐ ܗܘ ܕܚܝ ܡܪܢ ܘܠܐ ܠܐ ܠܡܕܥ ܠܗ ܠܐ ܠܐ ܒܚܕ ܡܢ ܒܢܝ ܐܢܫܐ ܐܦ ܠܐ ܠܡܠܐܟ ܡܠܐܟܐ ܕܫܡܝܐ

ܕܢܗܘܐ ܠܟ ܒܗ ܫܘܠܛܢ ܘܚܝܠ ܕܐܠܗܐ ܕܐܦ ܐܢ ܠܐ ܐܫܬܘܩ ܠܝ ܡܢ ܚܙܘܬܟ ܘܠܐ ܬܫܒܩܢܝ ܘܬܐܙܠ ܘܬܦܪܫ ܡܢܝ ܐܠܐ ܐܦ ܐܢܐ ܒ

ܡܬܠ ܕܐܢ ܐܝܬ ܒܝ ܠ[1]ܐ ܐܢ ܢܥܒܕ ܗܟܝܠ ܕܐܢ ܐܬ ܠܝ ܒܗ ܡܕܡ ܡܢ ܗܠܝܢ ܕܡܠܬܐ ܠܐ ܬܚܙܘܢ ܠܝ ܒܗ ܡܕܡ ܡܢ ܗܠܝܢ ܕܡܠܬܐ ܐܢ ܬܥܒܕܘܢ ܠܝ ܒܗ ܡܕܡ ܡܢ ܗܠܝܢ ܕܡܠܬܐ ܠܐ ܬܚܙܘܢ ܠܝ ܒܗ ܡܕܡ ܡܢ ܗܠܝܢ ܕܡܠܬܐ ܐܢ ܬܥܒܕ

ܡܢ ܫܠܡ ܒܚܕܐ: ܐܦ ܐܢܐ ܐܡܪ ܠܟ. ܐܡܪ ܐܝܟ ܐܢܐ ܗܘܝܬ ܡܬܬܥܢܓ ܒܚܕܘܬܐ ܕܩܕܝܫܐ
ܒܫܡܝܐ ܒܟܠ ܫܢܝ. ܘܠܐ ܐܫܬܗܝ ܠܡܐ ܕܢܗܘܘܢ ܠܝ ܪܒܐ. ܡܝܬ ܫܢܝ ܚܕ
* 336 v°. ܒ ܚܫܒܬ ܐܢܐ ܣܠܝܩ[1] ܘܐܙܕܡܢ ܒܝ ܟܡ ܐܡܪ ܐܚܕ ܒܥܠ ܫܒ ܡܢ ܐܚܕ
ܠܐ ܐܫܬܡܥ ܐܦ ܡܢ ܚܕ ܡܢ ܐܢܫ[2]. ܘܐܝܟ ܕܐܙܠ ܐܡܪ ܠܢ ܩܕܡ ܟܠ ܫܥ
ܕܐܙܠ ܒܫܠܡ: ܘܐܦ ܒܫ ܐܡܪ ܠܢ ܐܢ ܐܙܠ ܒܐܪܒ ܡܢ ܐܡܝܕ ܘܠܐ ܐܫܬܗܝ
ܐܢܐ ܡܢ ܐܝܟ ܐܙܠ ܘܐܝܟ ܐܬܐ[3] ܘܠܐ ܝܕܥ ܠܝ. ܘܗܐ ܫܒܥ ܫܢܝ ܕܐܢܐ
ܒܥܐ ܐܬ ܒܥܝ ܒܐܪ ܐܢ ܡܫܟܚ ܘܠܐ ܐܫܟܚ ܐܦ ܠܐ ܫܡܥ[4]. ܘܒܗܕܐ ܐܘܪܚܐ
ܐܬ ܐܢܐ ܘܐܢܬ ܐܡܪ ܠܢ ܐܦ ܐܢܘܢ ܒܐܪ ܡܢ ܬܪܥܝ ܐܢܫ[5]. ܘܒ ܐܙܠ ܒܫܠܡ
ܒܪ ܡܢ ܐܢ ܐܡܪ ܠܟ. ܐܡܪ ܐܝܟ ܐܢܐ ܗܘܝܬ ܡܬܬܥܢܓ ܒܚܕܘܬܐ ܕܩܕܝܫܐ
ܒܫܡܝܐ ܒܟܠ ܫܢܝ. ܘܠܐ ܐܫܬܗܝ ܠܡܐ ܕܢܗܘܘܢ ܠܝ ܪܒܐ. ܡܝܬ ܫܢܝ ܚܕ

1. Ms. ܣܠܝܩ. — 2. Ms. om. pl. marks. — 3. Corr. from ܐܬ. — 4. Ms. with points. . — 5. ܐ corr. from ܠ.

sight of us in the body', which indeed happened ». In this way therefore the blessed John was repeating all these things in our presence with terrible oaths by God without addition and without diminution, while he wept with sobs and said : « After I had been delighting myself in the conversation of the saints for the period of about one year, and they had been great in my eyes as angels of God, and I had not dared to make use of insult toward them as they desired, they left me and departed from the city of Amida, and I never again discovered where they went, and it is to-day seven years that I have been going out seeking them, and have not again been able even to hear news of them ». We ourselves therefore from the descriptions of them and the time of their disappearance which he repeated before us, when we directed our steps to the desert of Egypt[1], gained the privilege of seeing them, and of passing a night with them[2] outside the city of Thella[3], and we enjoyed their holy conversation, while that young woman also said to us

1. He seems to mean that he saw them before the above story was told him and from it identified them. His last visit to Egypt was in 541 (Introd., p. v), which would make the event fall while he was still in Amida, if he had already heard the narrative given 9 yrs. afterwards (p. 512). Moreover the ref. to the time seems to imply that he saw them soon after they left Amida. — 2. If this is true, it is strange that he tells their story secondhand, and I suspect that the statement is made in order that he may not appear to depart from the rule of not relating lives of persons not personally known to him, though he may well have seen a couple whom he supposed to be the heroes of the story. — 3. Constantina.

ܪܚܡ[1] ܐܡܪ ܠܗ ܐܢܐ ܒܗܕ ܕܒܪ. ܟܠ ܡ ܕܐܙܠ: ܘܐܙܠ ܥܡ ܡ
ܫܠܡ[2]:

ܟܬܒ ܬܪ ܟܬܒ ܟܕܐ ܟܬܟ ܟܚܫܒ ܚܕܬ
ܟܚܫܒܬ ܡܢ ܕܠ ܟܕܠ ܐܦܪ. ܟܒܪܟ
ܕܟܬܒ ܟܬܒ ܚܫܒ ܡܢ ܕܐ ܘܐ ܕܐ:

ܟܡܟ ܟܒܐ ܚܕ ܟܬܒ ܚܫܒ ܒܐ
ܦܪܫܓ:

. . . . . .

[. . . . . .

ܠܒ ܥܡ ܐܡ. ܐܢ ܠܐ ܐܟ ܥ ܡܢ ܐܡ ܐ ܥܒ ܐ ܐ ܐ

ܗܘ ܒܗ ܐܦ ܡܢ ܚܕ ܙܒܢܐ ܕܐܬܐ ܥܡ ܚܒܪ ܐܡܪ ܠܢ ܕܗܘ ܒܥܒܕ̈ܐ ܕܐܠܗܐ ܥܡܢ.
ܕܢܫܕܪ ܠܗ ܒܡܕܡ ܕܢܫܬܟܚ ܠܗ ܡܢ ܗܘ ܕܩܕܡ ܠܗ. ܘܒܗ ܒܙܒܢܐ ܐܦ ܐܢܚܢ ܢܬܝܕܥ
ܡܢ ܗܘ ܕܗܘ ܡܢ ܩܕܡ ܠܗ. ܐܠܐ ܗܢܐ ܓܒܪܐ ܕܒܪܘܚ ܡܣܟܢܘܬܐ ܐܬܝ ܠܘܬ
ܙܒܢܐ ܕܪܡܝܣܣܝܣ ܐܬܚܠ ܠܡܪܘܩ ܒܪܓܠ ܣܓܝ ܕܠܐ ܗܘ ܒܫܢ̈ܝܢ ܣܓܝ̈ܐ. ܘܗܘ
ܓܒܪܐ ܕܐܝܬܝ ܠܗ ܙܒܢܐ ܕܪܡܝܣܣܝܣ ܐܬܚܠ ܠܪܕܘܬ ܒܬܪܗ ܡܢ ܗܘ ܓܒܪܐ ܡܫܒܥ
ܠܗ ܕܢܫܬܟܐ. ܐܠܐ ܗܘ ܒܪܟܐ ܟܕ ܪܚܩ ܠܗ ܡܢ ܣܓܝ̈ܐ (?) [1]، ܐܬܥܟܒ ܡܢ ܡܫܒܥ̈ܬܐ
ܘܐܡܪ ܠܗ "ܡܢܘ ܗܟܝܠ ܐܢܬ ܘܐܢܐ ܡܣܟܝܢܐ ܡܛܪܚ ܐܢܬ ܢܦܫܟ ܘܐܢܐ ܡܣܟܝܢܐ."
ܘܐܡܪ ܠܗ "ܐܒܐ ܙܒܢ ܠܟ ܗܢܐ ܡܫܕܪ ܡܛܠ ܕܫܡܥ ܕܐܝܬ ܠܟ ܥܘܕܦܢܐ. ܣܒ ܗܢ
ܘܗܒ ܠܟ ܘܦܪܥ ܥܘܕܦܢܟ. ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܐܦ ܐܢܐ ܠܐ ܒܥܐ ܗܢ. ܐܠܐ ܐܡܪ ܠܐܒܐ
ܕܢ 122 r. b. ܕܗܢ ܕܪܘܡ ܕܬܣܟܐ. ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܐܦ ܐܢܐ ܢܣܒ ܠܟ ܗܢ. ܘܐܙܠ ܗܘ ܐܦ
ܥܠ ܦܘܠܣ ܕܪܡܝܣܣܝܣ ܐܬܚܠ ܠܡܪܘܩ ܒܪܓܠ ܣܓܝ ܕܠܐ ܗܘ ܒܫܢ̈ܝܢ ܣܓܝ̈ܐ. ܘܗܘ
ܓܒܪܐ ܕܐܝܬܝ ܠܗ ܙܒܢܐ ܕܪܡܝܣܣܝܣ ܐܬܚܠ ܠܪܕܘܬ ܒܬܪܗ ܡܢ ܗܘ ܓܒܪܐ ܡܫܒܥ
ܠܗ ܕܢܫܬܟܐ. ܐܠܐ ܗܘ ܒܪܟܐ ܟܕ ܪܚܩ ܠܗ ܡܢ ܣܓܝ̈ܐ (?) [1]، ܐܬܥܟܒ ܡܢ ܡܫܒܥ̈ܬܐ
ܘܐܡܪ ܠܗ "ܡܢܘ ܗܟܝܠ ܐܢܬ ܘܐܢܐ ܡܣܟܝܢܐ ܡܛܪܚ ܐܢܬ ܢܦܫܟ ܘܐܢܐ ܡܣܟܝܢܐ."
ܘܐܡܪ ܠܗ "ܐܒܐ ܙܒܢ ܠܟ ܗܢܐ ܡܫܕܪ ܡܛܠ ܕܫܡܥ ܕܐܝܬ ܠܟ ܥܘܕܦܢܐ. ܣܒ ܗܢ
ܘܗܒ ܠܟ ܘܦܪܥ ܥܘܕܦܢܟ. ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܐܦ ܐܢܐ ܠܐ ܒܥܐ ܗܢ. ܐܠܐ ܐܡܪ ܠܐܒܐ

ܗܘ ܕܚܙܝ ܠܗ ܕܥܪܛܝܠ ܘܟܐܒ ܫܓܝܐ ܠܡܠܒܫ ܠܗ ܟܘܣܬܐ ܘܦܪܘܝܐ ܘܫܕܪ ܠܗ ܒܝܕ ܗܘ ܓܒܪܐ ܕܢܠܒܫ ܘܢܬܚܡܡ ܒܗܘ ܒܣܬܘ ܐܝܟ ܕܐܬܝ ܒܫܬܐ ܐܦ ܗܘ ܟܕ ܚܙܐ ܐܬ ܐܦܘܗܝ ܠܐ ܫܦܝܪ ܠܗ ܘܐܚܘܐ ܠܗ ܪܓܙ ܘܐܡܪ ܠܗ ܙܠ ܠܟ ܓܒܪܐ ܠܡܐ ܐܢܬ ܡܛܪܚ ܠܝ ܒܝ ܡܣܟܝܢܐ ܗܘ ܓܒܪܐ ܕܫܕܝܢ ܠܗ ܐܡܪ ܠܗ ܐܒܐ ܡܢ ܚܣܕܐ ܘܡܢ ܩܘܫܝܐ ܕܫܬܐ ܙܒܢ ܠܗ ܘܫܕܪ ܠܟ ܐܦ ܗܘ ܡܢ ܨܒ ܐܡܪ ܠܗ ܙܠ ܐܡܪ ܠܐܒܐ ܕܡܢ ܚܣܕܐ ܕܫܕܪ ܠܟ ܕܢܫܕܪ ܠܟ ܡܕܡ ܕܡܬܩܝܡ ܘܠܐ ܬܬܛܪܚ ܠܡܗܘܬ ܕܠܐ ܬܬܥܪܛܠ ܘܬܬܥܪܛܠ ܘܗܟܢܐ ܠܐ ܨܒ ܠܡܣܒ ܠܗ ܘܡܢ ܗܘ ܙܒܢܐ ܗܘ ܓܒܪܐ ܕܐܬܐ ܥܡܢ ܗܘ ܐܦ ܗܘ ܓܒܪܐ ܓܝܪܬܢܐ ܘܩܢܝܐ ܘܒܓܢܣ ܩܦܕܘܩܝ ܘܚܕ ܝܘܡܐ ܟܕ ܗܘ ܢܡܘܣܐ ܕܗܘ ܡܣܟܝܢܐ ܗܘ ܙܠ ܒܣܬܪ ܠܒܪ ܡܢ ܡܕܝܢܬܐ ܠܓܢܬܐ ܕܣܓܝ ܒܐܝܪ ܘܒܩܢܐ ܕܡܣܬܬܪ ܐܦ ܗܘ ܓܒܪܐ ܗܘ ܕܥܡܢ ܗܘ ܐܦ ܗܘ ܓܒܪܐ ܓܝܪܬܢܐ ܘܩܢܝܐ ܘܒܓܢܣ ܩܦܕܘܩܝ ܘܚܙܐ ܠܗ ܕܩܐܡ ܒܨܠܘܬܐ ܘܦܪܣ ܐܝܕܘܗܝ ܠܫܡܝܐ ܘܦܬܐܐ

ܒܫܡܗ ܕܚܝ ܘܩܝܡ ܥܠ ܟܠ ܥܒܕ ܕܝܢܐ ܘܕܚܝ ܠܥܠܡ ܥܠܡܝܢ ܐܡܝܢ ܘܐܡܪ ܠܢ ܒܫܡܗ
ܕܟܠ ܗܢܐ ܕܚܙܝܬ ܒܗ ܒܡܠܐ ܩܫܬ ܘܠܐ ܒܛܥܝܘܬܐ ܐܦ ܠܐ ܒܓܘ ܐܢܐ ܒܠܒܝ ܪܬܝܬ
ܘܪܓܙܬ ܘܐܙܠܬ ܘܫܒܩܬ ܗܘ ܒܗ ܩܐܡ ܒܟܠ ܗܝ ܗܕܪ ܘܗܝ ܒܗ ܒܢܘܪܐ ܗܝ ܕܫܠܝܛ
ܥܠ ܟܠ ܥܠܡ ܥܠܡܝܢ ܐܡܝܢ ܘܒܟܠ ܗܕܐ ܝܘܡܐ ܗܘ ܒܫܘܒܫ ܘܒܪܥܕܐ ܘܒܒܟܝܐ ܕܥܡ
ܗܕܐ ܡܣܟܝܢܐ ܕܐܝܟ ܕܐܦ ܚܢܢ ܒܢܦܫܢ ܐܬܒܗܠܢ ܒܚܙܝܬܗ ܘܐܬܝܗܒ ܠܢ ܕܚܠܬܐ
ܕܐܬܒܗܠܘ ܘܫܐܠܘ ܡܢ ܡܐ ܗܘ ܥܠܬܗ ܕܪܓܙܗ ܘܕܚܠܬܗ ܘܐܡܪ ܠܢ ܒܫܒܘܥܐ ܒܐܠܗܐ
ܡܪܐ ܟܠ ܥܠܡ ܥܠܡܝܢ ܐܡܝܢ ܕ« ܐܢܐ ܚܙܝܬ ܟܠ ܗܕܐ ܚܙܘܬܐ ܒܗܕܐ ܡܣܟܝܢܐ ܒܠܐ
ܫܩܪܐ ܘܠܐ ܒܛܥܝܘܬܐ ܘܠܒܝ ܪܬܝܬ ܘܪܓܙܬ ܘܐܙܠܬ ܘܫܒܩܬ ܗܘ ܒܗ ܩܐܡ ܒܗܕܐ
ܗܕܪ ܘܗܝ ܒܗ ܒܢܘܪܐ ܗܝ ܕܫܠܝܛ ܥܠ ܟܠ ܥܠܡ ܥܠܡܝܢ ܐܡܝܢ ܘ» ܒܟܠ ܗܕܐ ܝܘܡܐ
ܗܘ ܒܫܘܒܫ ܘܒܪܥܕܐ ܘܒܒܟܝܐ ܘܒܙܥܙܥܬܐ ܡܢ ܗܕܐ ܚܙܘܬܐ ܕܥܡ ܗܕܐ ܡܣܟܝܢܐ
ܒܠܝܠܐ ܐܙܠ ܘܫܟܚ ܐܬܪ ܗܘ ܕܗܘܐ ܢܐܡ ܒܗ ܘܢܦܠ ܠܪܓܠܘܗܝ ܒܟܝ ܘܪܥܕ ܡܢ
ܕܚܠܬܗ ܐܠܐ ܗܘ ܒܪܟ ܕܝܢ ܝܕܥ ܥܠܬ ܕܚܠܬܗ ܘܐܡܪ ܠܗ ܡܢ ܗܐ ܥܠܬ ܗܐ ܒܪ ܐܢܫ
ܕܐܬܝܬ ܒܬܪ ܡܣܟܢܘܬܝ ܕܬܫܐܠ ܒܡܠܐ ܕܠܐ ܠܟ ܘܒܫܒܘܥܐ ܕܐܠܗܐ ܚܝܐ ܐܡܪ ܠܗ

from his face (πρόσωπον), and an awful bow of fire that was stretched out above him while he stood within it, and a great light surrounded him. And, when that man saw this awful spectacle on that poor man as he was praying, he was frightened, and fell on his face on the ground. And after a little time he rose and fled and came to us at a great pace, shaking and trembling and weeping; insomuch that we ourselves were alarmed at the sight of him, and were brought to a state of sudden fright, inquiring what was the cause of his agitation and fright. And he swore to us by God the Ruler of all the ages, « I saw all this spectacle on that poor man, without falsehood or any exaggeration; and my heart quaked, and my limbs shook, and I fled, leaving him standing thus in that awful splendour, and I fled[1], so that I never again had the power and the boldness to lift my eyes toward him. » And during the whole of the day he was in a condition of stupor and tremor and perturbation from that awful spectacle; but at night he went and found him in the place where he used to sleep, and he fell at his feet, weeping and trembling from his fear. But the blessed man knew the cause of his fear, and said to him : « Wherefore, man, did you come out after my poverty, to inquire into things which do not concern you? ». And, adjuring him by the living God, he continued

1. Sic syr.

123 a

123 b

1. In erasure.

beseeching him to inform him what he was. And he also required oaths from him that he would not make any disclosure or give any information to men about him. And he on his side said: « Only from the abbot ⁂ I cannot conceal it; but to others I will give no information whatever. » Then he answered him, adjuring him and saying: « Do not make demands or inquiries of me about many things: it is enough for you to know that I am a stranger and a poor man, and for the sake of the hope of my eternal life I am enduring labours and buffetings in strange lands, and in this poverty in which you now see me; and not I only, but we are seven brethren who are secretly labouring in this fashion, and once in the whole week we meet together in one place, and receive consolation in one another's company, and comfort and edification; and thus each of us returns to his place and to his employment. I have given you the information; see that you do not make yourself the cause of my moving from this city, in which I have much peacefulness, and especially the fact that I am reckoned a madman by them, and there is no one who speaks with me or who worries me. And beg the abbot ⁂ that, though these things are known to him, he will leave me as I am, and not show any difference toward me. » The man who was with me having repeated all these

ܘܐܡܪ ܠܝ ܐܢ ܡܫܟܚ ܠܟ ܐܝܟ ܢܣܒ ܠܢ ܒܣܛܪ ܘܢܐܟܠ ܥܡ̈ܢ ܘܗܘ ܠܐ ܨܒ ܠܡܥܒܕ ܐܠܐ ܫܠܚ ܠܝ ܕܒܥܐ ܕܢܫܬܕܠ ܒܡ̈ܕܡ ܕܡܬܦܥ ܘܩܝܡ ܠܥܠܡ ܠܐ ܒܠܝܠܐ ܚܕ ܐܬܬܟܦ ܒܝ ܡܢ ܩܕܡ ܕܐܢܐ ܐܡܪ ܠܗ ܡܢ ܓܒ ܕܐܬ ܠܗ ܒܪ ܡܢ ܕܗܘ ܥܡ ܗܘ ܓܒܪܐ ܕܐܙܠ ܠܗ ܠܬ ܡܣܟܝܢܐ ܚܙܐ ܠܗ ܐܝܟ ܕܡܘܠ ܒܡ̈ܪܝ ܫܒ̈ܥ ܒܐܠܗܐ ܕܐܡܪ ܠܝ ܐܢ ܐܡܪ ܠܝ ܗܘ

ܗܘ ܕܩܕܡ ܒܗ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܡܪܝ ܝܫܘܥ ܠܐ ܐܝܬ ܚܒܝܒ ܝܬܝܪ ܡܢ ܗܠ ܕܐܝܬ ܠܗ ܚܒܝܒ ܠܡܬܝ ܠܗ ܠܘܬ ܚܒܝܒ

ܕܐܠܗܐ ܘܠܚܝܐ ܕܡܘܥܕܐ ܐܝܟ ܠܐ ܡܫܟܚ ܐܢܐ ܕܐܢ ܢܫܒܚ ܠܫܘܒܚܗ ܕܐܠܗܐ ܘܠܫܘܒܚ ܕܐܢܫܐ ܕܚܟܡܬ ܐܢ ܢܫܬܘܕܥ ܠܡܐ ܕܐܫܬܟܚ ܠܢ ܡܢ ܝܡܐ ܕܚܟܡܬ ܪܘܚܢܝܬܐ ܘܢܣܒ ܠܢ ܐܝܟ ܙܘܥܪܐ ܡܢ ܝܡܐ ܕܚܟܡܬ ܪܘܚܢܝܬܐ ܠܡܢ ܕܪܚܡ ܠܫܡܥܐ ܕܡܠܝ ܡܢ ܗܠܝ

ܕܥܡ ܒܢܝ ܐܢܫ ܕܐܬܪܒܝ ܒܟܠ ܫܘܥ̈ܢ̈ܐ ܘܐܬܪܓܠ ܒܟܠ ܢܘܡ̈ܣ̈ܐ ܕܡܠ̈ܟ̈ܐ ܕܦܬܐܡ ܐܬܦܪܫ ܡܢ ܟܠ ܗܠ̈ܝܢ ܫ̈ܘܥ̈ܢ̈ܐ ܘܐܬܚܝܒ ܠܗ ܒܬܪ̈ܥ̈ܐ ܕܠܐ ܡܫ̈ܚ̈ܐ ܕܐܦ ܠܚܡܐ ܠܐ ܐܟܠ ܐܠܐ ܒܫ̈ܒ̈ܬ̈ܐ ܘܒܚܕ ܒܫ̈ܒ̈ܐ ܒܫ̈ܒ̈ܬ̈ܐ ܐܟܠ ܒܩ̈ܠ̈ܐ ܒܠ ܫ̈ܡ̈ܢ̈ܐ ܘܒܠ ܚܠ̈ܐ ܕܡ̈ܠ̈ܚ̈ܐ ܘܒ̈ܚ̈ܠ̈ܐ ܘܒܠ ܫ̈ܡ̈ܢ̈ܐ ܘܒ̈ܚ̈ܠ̈ܐ ܘܒ̈ܠ̈ܚ̈ܐ ܕܡ̈ܠ̈ܚ

سقا بعما وبهزا مدد سعقا لمالا مالحد. امدا بلتحمال هيتمال
امدا حدحال معدحال بمانا بعفدل. حلا حسدا نمسدا بحدله امعدمل.
جم محاسلما امد لهمحدل معدهوبا لمد ماذل. بلا حكسوا مدسدا
بعدحدال فيقدال بحدهوبي احقال امد كد هوذا. بمح قدا هيتلال
حمح[1] امدهوبد لمد بمكد * مدسدد. امدا بال هما حكلما محامعدل. * 124 v° a.
مال محالسد نحدد مسلما بعمد. امر بالمعد مدحي مدحال بالهوا.
مدد همذ ستما مدهوبا بقمبدا. مدد هذا بتمسدال. حسد بمح مح
معقدح جم حمدحال مدسدا كلما مالحم همم. مح هكد حد احتفا
حد اذا مبمد. لهمحدل هذ بعدد لمد. جم امدلد ماهحدلد بمح
هكما هوا حجبا. جم اذ انا حلمذ. بحد هدا هوا هجذلد[2]. معمزا حكد
حرمزا انحدلد[2]. همموب. معمدد[2] ماجذد[2] كد بمدا امدهوبد بفمبا
امدد. بوب بح حمعمر. لا محالهمها لمد. جم اذذل. بلا مندما انا مح
هوذا. الا مذب امد كد محكال مبمر كلما بفحدد امد همهلد. معندز
امد مبمر بمعمها انا حمر. مح مسمد نحدد بنجدا[3] لمد حد احتفا

1. Ms. حمح: — 2. Ms. om. ـه fin. — 3. ـ ins. later in another hand.

and inquire[1] about the passions of the soul and of the body and about thoughts, so that after spiritual conversation all day we spent many nights in this way in discussion and helpful speech, while the blessed woman condescended to make confession and say, « I have here more than seven hundred volumes in number of all the fathers, to which my intellect and my attention have been devoted for many years, insomuch that now my mind has no rest and my soul also is stirred with passion night and day to hear from you the word of God, and about discernment of passions and observance of commandments, and about the other spiritual things. » One day, while we were sitting occupied in speech and divine conversation, suddenly that blessed woman fell on her face on the ground before me, filling me with amazement and alarm by suddenly doing this, while I said to her, « Wherefore have you done this, and laid a weight upon me the mean one? be so good as to rise and tell me what it is that you command ». But she would not consent to rise, saying, « I will not rise hence unless you give me your word before God that you will agree to my request and do what I require of you. » And, being troubled in my mind because she was lying on her face, I said to her : « Be so good

1. See p. 39, n. 2.

ܐܦܢܐ ܟܕ ܥܡܝ ܟ ܥܡܥ ܐ ܐܠ ܐܦܥ ܐܦܥ ܡܝܡ ܥܡܥ ܐ ܐܠ
ܥܡܥ ܗܢܟ ܐ ܥܡܝ ܟܡܫܡ ܡܥ ܡܥܡܫ ܡ ܐܦܢ ܐ ܥܡܥ ܡ ܐ ܐ ܐ

tears she said, « It is from these very persons above all that I seek to flee. » And we continued admonishing her very strongly in order to suppress her thoughts, saying, « Know that you are an old and feeble woman, and your nature is not strong enough to hold out against these thoughts of yours and endure and struggle: for neither indeed has the assault of temptations yet fallen upon you, and you have not been tried by[1] the cunning of the fiends: and therefore we advise you to give up these plans, being satisfied with having left your country and your house and gone out into a strange land to dwell in the monastery that you have built. » With great labour therefore we succeeded in restraining her ardour from going out into the inner desert, while she showed vexation and annoyance toward us because we did not yield to her in this matter. And so, when she had built and completed the monasteries in a grand and admirable style, and had bought a large gold-mine (χρυσωρυχεῖον)[2] for them[3], she made one monastery for men, and one for women, in which she herself also thenceforth performed severe and sublime labours, for fifteen years, though she declined the headship of the same monastery, but sent to another monastery, and took thence a certain blessed woman great in

1. Ms. om. — 2. Ms. krwsrwn'. I adopt the conjecture of V, D and L. — 3. Masc., sc. the inmates of the monasteries.

ܗܘ ܕ ܐܝܟ ܐܢܐ ܐܡܪ ܐܡܬ ܕܐܡܪ ܗܘ ܐܢ ܐܡܪ ܐܢ ܐܡܪ ܐܢ ܐܡܪ

ܗܘ ܕܫܡܗ ܝܘܚܢܢ: ܟܕ ܡܛܘ ܠܗܠܝܢ ܫܢ̈ܐ ܬܠ̈ܬܝܢ ܘܐܝܟ ܕܐܡܝܪ ܥܒܪܘ ܟܠ ܗܠܝܢ ܫܢ̈ܐ
ܒܬܪܝܘܬܐ: ܟܕ ܠܐ ܝܕܥ ܒܗܘ ܒܚܕ ܒܚܕ ܒܥܠܡܘܬ ܙܘܓܐ ܐܠܐ ܗܘ ܒܬܪܝܘܬܐ ܘܒܝܩܪܐ ܘܒܩܕܫܐ:
ܒܨܘܡܐ ܘܒܨܠܘܬܐ ܘܒܟܪܥܐ ܘܒܫܘܒܚܐ ܕܫܪܪ̈ܐ. ܘܒܫܗܪ̈ܐ ܕܠܝܠܝ ܣܦ̈ܪ ܥܒܝܕ ܠܗܘ ܒܚܕ ܒܚܕ
ܒܦܪܫ: ܘܒܗܠܝܢ ܟܠ ܙܒܢ̈ܐ ܕܠܝܠܝ ܫܪܪ̈ܐ ܥܒܪ ܗܘ ܒܟܪܥܐ ܘܒܦ̈ܪܨܘܦܐ ܥܠ ܦ̈ܢܝܗܘܢ
ܘܒܒܟܝ̈ܐ ܣܓ̈ܝܐ ܘܒܩܠ̈ܐ ܪܡ̈ܐ ܠܐܠܗܐ ܕܠܐ ܐܬܝܕܥ ܗܠܝܢ ܠܐ ܠܣܓ̈ܝܐ. ܟܕ ܗܠܝܢ ܗܟܝܠ
ܐܙܠ ܗܘ ܛܒܐ ܝܘܚܢܢ ܗܢ ܡܢ ܥܠܡܐ ܒܗܕܐ ܣܗܕܘܬܐ ܪܒ̈ܬܐ ܗܕܐ ܕܩܕܡ ܥܠ ܟܠ ܗܢܐ ܐܦ
ܩܣܪܝܐ ܕܐܦ ܗܝ ܐܙܠܬ ܠܡܕܒܪܐ ܐܝ ܟܕ ܩܕܡ ܠܐܠܟܣܢܕܪܝܐ ܗܕܐ ܛܒܬܐ ܣܘܣܢܐ ܗܕܐ
ܣܓ̈ܝܐ ܥܒܕ ܬܠ̈ܬ ܓܒ̈ܝ̈ܐ ܕܝܠܗ ܒܟܠ ܠܒ̈ܘܫ̈ܐ ܕܒܥܠܗ ܫܦ̈ܝܪ̈ܐ ܘܒܚ̈ܠ̈ܝ̈ܐ ܕܙܘ̈ܓ̈ܐ
ܕܫܦ̈ܝܪ̈ܐ ܘܒܡ̈ܛ̈ܪ̈ܐ ܘܒ[ܨ]ܒ̈ܥ̈ܢ̈ܐ ܘܒ[ܨ]ܘ̈ܪ̈ܐ ܕ[ܐ]ܠܗ̈ܐ ܕ[ܥ]ܠ ܐܠܗܐ ܒܠܚܘܕ ܕܠܐ ܐܬܝܕܥ ܠܣܓ̈ܝܐ.

1. Ms. ܕܡܢ̈ܗ. 2. Ms. ܕ[ܐ]ܠ̈ܗ̈ܐ ܕ[ܥ]ܠ.

the world, whose name was John[1], after they had lived together thirty years, and as is said lived all these years in purity, never holding carnal intercourse with one another, but living in devoutness and honour and holiness, occupying themselves in fasting and prayer, and genuflexion and recitation of service and watching by night, while hair-mats were laid down for them each apart, and in this way they passed the whole length of the night-hours, kneeling and lying on their faces, and weeping in prayer and mighty crying to God, without this becoming known to many. When then this excellent John departed from the world, bearing this great testimony, and moreover Caesaria the patrician also as well whom we mentioned above had gone out to the desert, i. e. first to Alexandria[2], this excellent blessed woman Sosiana therefore laded three of her slaves with all her husband's splendid clothes, great cloaks (χλαινίδια) of pure silk (ὁλοσηρικόν) and valuable raw silk garments (μέταξα), with [colours and pictures (πικτοῦρα)[3], and

1. The sentence is left unfinished, and the sense completed in another form. -- 2. This is not inconsistent with ch. 54. C. did not go to live a hermit life in the inner desert, but left Alexandria and lived in her convent in the desert. Since S. sent the things for the churches and monasteries founded by J., i. e. during his mission to Asia (ch. 47), which did not begin till 542 (see Introd., p. v), C.'s household was appy. broken up not long before that time; see p. 532, n. 4. 3. So I read with two slight emendations. V. D. and L. connect the words with γόνυ and *pectus* and render 'genualibus et pectoralibus', but neither word is known in Greek, and the context requires that the words should refer to the value of the garments, not their use or shape. The 'pictures' would be not pictures proper, but embroidery; cf. Virg., *Aen.*, III. 48 'picturatas auri subtegmine vestes'. See p. 540, l. 15. The word πικτοῦρα however is not known in Greek.

ܘܐܡܪ ܠܢ ܐܝܟ ܕܐܢ ܐܝܬ ܠܟܘܢ ܚܘܫ ܠܡܕܒܪ ܠܐ ܬܫܬܘ ܠܗ ܐܠܐ ܠܡܫܚܐ ܠܐ ܬܫܬܘ ܠܗ ܐܠܐ ܠܡܫܚܐ
ܕܐܠܗܐ ܕܐܢ ܐܝܬ ܠܟܘܢ ܚܘܫ ܠܡܕܒܪ ܠܐ ܬܫܬܘ ܠܗ ܐܠܐ ܠܡܫܚܐ ܕܐܠܗܐ ܕܐܢ ܐܝܬ ܠܟܘܢ ܚܘܫ ܠܡܕܒܪ

ܐܦ ܗܠܝܢ ܠܝ ܒܫܘܠܡܐ ܕܐܠܗܐ ܗܘ ܐܦ ܗܢܐ ܘܦܠܓ ܠܗܘܢ ܒܟܠ ܥܕܬܐ ܘܒܝܬ ܡܢܗܪ̈ܐ
ܕܐܠܗܐ ܐܬܬܣܝܡ ܒܝܕ̈ܟ ܐܘ ܐܝܟ ܕܐܠܗܐ ܡܫܪܐ ܒܠܒܟ. ܘܡܢ ܡܣ̈ܟ̈ܢ̈ܐ ܒܡܐ ܕܐܦ ܐܢܐ ܒܝ
ܐܠܗܐ ܐܡܝܢ ܕܠܐ ܢܬܒܙܥ ܡܢܝ ܡܕܡ. ܡܛܠ ܕܠܝ ܠܝܬ ܠܝ ܐܠܐ ܐܠܗܐ ܡܪܝ ܘܒܪܝ ܘܦܪܩܠܛܝ
ܘܡܚܝܝ ܗܘ ܠܝ ܒܟܠ ܡܕܡ. ܘܡܢ ܗܝ ܫܥܬܐ ܐܬܟܢܫܘ ܚܝܛ̈ܐ ܘܐܬܘ. ܘܣܝ̈ܡ̈ܢ ܗܘ ܠܗ
ܣܕ̈ܝܢ̈ܐ ܘܟܪ̈ܝܟ̈ܐ ܘܡܦ̈ܝ̈ܢ̈ܐ (μανδήλη) ܘܩܛ̈ܝܢ ܗܘ ܠܗ ܠܒ̈ܘܫ̈ܐ ܒܡܫܟ̈ܝ̈ܢ̈ܐ ܕܟܠ ܚܕ ܡܢ ܠܒ̈ܘܫ̈ܐ.
ܘܐܬܘ ܓܒ̈ܪ̈ܐ ܕܡܫܬܥ̈ܒ̈ܕ̈ܝ̈ܢ ܒܙܗܒܐ ܘܒܣܝ̈ܡ̈ܢ̈ܐ ܫܦ̈ܝ̈ܪ̈ܐ ܘܒܟ̈ܬ̈ܒ̈ܝ̈ܢ̈ܐ ܫܡܗ ܘܫܡ ܒܥܠܗ
ܒܫ̈ܘ̈ܠ̈ܡ̈ܐ ܕܠܐ ܡ̈ܫ̈ܬ̈ܟ̈ܚ̈ܢ̈ܐ ܗ̈ܘ̈ܐ ܐܦ ܗ̈ܝ ܡ̈ܝ̈ܬ̈ܐ ܠܡ̈ܐܝ̈ܬ̈ܐ ܒ̈ܨ̈ܝ̈ܪ̈ܬ̈ܐ ܘܣ̈ܝ̈ܡ̈ܬ̈ܐ ܠ̈ܗ̈ ܒ̈ܟ̈ܬ̈ܢ̈ܐ
ܕܦ̈ܪ̈ܣ̈ܝ̈ܐ ܘܒ̈ܨ̈ܝ̈ܪ̈ܬ̈ܐ ܕܒ̈ܨ̈ܘ̈ܨ̈ܝ̈ܢ̈ܐ ܘܒ̈ܨ̈ܝ̈ܪ̈ܬ̈ܐ ܕܡ̈ܫ̈ܝ̈ܐ ܘܟ̈ܠ ܚܕ ܡ̈ܫ̈ܬ̈ܟ̈ܚ̈ܢ̈ܐ ܗ̈ܘ̈ܐ ܒ̈ܟ̈ܠ̈ܗ̈.
ܘܡ̈ܢ ܗ̈ܘ ܥ̈ܕ̈ܡ̈ܢ̈ܐ ܕܠ̈ܒ̈ܘ̈ܫ̈ܐ ܕ̈ܝ̈ܩ̈ܪ̈ܐ ܘܫ̈ܦ̈ܝ̈ܪ̈ܐ ܘܒ̈ܨ̈ܝ̈ܪ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܦ̈ܪ̈ܣ̈ܝ̈ܐ ܐ̈ܬ̈ܐ ܠ̈ܗ̈ ܠ̈ܡ̈ܐܝ̈ܬ̈ܐ
ܘܒ̈ܨ̈ܝ̈ܪ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܡ̈ܫ̈ܝ̈ܐ ܘܟ̈ܠ ܚܕ ܡ̈ܫ̈ܬ̈ܟ̈ܚ̈ܢ̈ܐ ܗ̈ܘ̈ܐ ܒ̈ܟ̈ܠ̈ܗ̈. ܘܡ̈ܢ ܗ̈ܘ ܥ̈ܕ̈ܡ̈ܢ̈ܐ ܕ̈ܙ̈ܗ̈ܒ̈ܐ ܘܒ̈ܣ̈ܝ̈ܡ̈ܢ̈ܐ
ܫ̈ܦ̈ܝ̈ܪ̈ܐ ܘܒ̈ܟ̈ܬ̈ܒ̈ܝ̈ܢ̈ܐ ܫ̈ܡ̈ܗ̈ ܘܫ̈ܡ ܒ̈ܥ̈ܠ̈ܗ̈ ܒ̈ܫ̈ܘ̈ܠ̈ܡ̈ܐ ܕ̈ܠ̈ܐ ܡ̈ܫ̈ܬ̈ܟ̈ܚ̈ܢ̈ܐ ܗ̈ܘ̈ܐ ܐ̈ܦ ܗ̈ܝ ܡ̈ܝ̈ܬ̈ܐ ܠ̈ܡ̈ܐܝ̈ܬ̈ܐ
ܒ̈ܨ̈ܝ̈ܪ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܦ̈ܪ̈ܣ̈ܝ̈ܐ ܘܒ̈ܨ̈ܝ̈ܪ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܒ̈ܨ̈ܘ̈ܨ̈ܝ̈ܢ̈ܐ ܘܒ̈ܨ̈ܝ̈ܪ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܡ̈ܫ̈ܝ̈ܐ ܘܟ̈ܠ ܚܕ ܡ̈ܫ̈ܬ̈ܟ̈ܚ̈ܢ̈ܐ ܗ̈ܘ̈ܐ ܒ̈ܟ̈ܠ̈ܗ̈.
ܘܡ̈ܢ ܗ̈ܘ ܥ̈ܕ̈ܡ̈ܢ̈ܐ ܕ̈ܙ̈ܗ̈ܒ̈ܐ ܘܒ̈ܣ̈ܝ̈ܡ̈ܢ̈ܐ

ܐܦܝܐ ܐܬܟܢܫ ܟܠ ܡ ܀ ܐܡܪ ܠܗ ܐܢܐ ܠܐ ܐܫܬܘܝ ܠܡܥܒܕ ܠܡܐ ܕܐܡܪ ܠܝ ܡܪܝ ܐܢ ܐܫܬܘܝ ܠܟ ܠܡܥܒܕ ܀ ܘܐܝܟ ܕܫܡܥ ܡܢ ܦܘܡܗ ܕܐܢܬܬ ܕܟܝ ܐܡܪ ܠܗ ܐܢ ܐܢܬ ܡܓܠܐ ܠܟ ܗܕܐ ܠܐ ܬܗܘܐ ܠܟ ܐܦ

ܡܕܝ ܚܠܐ ܐܡܪ ܐܠܗܐ ܡܝܢ. ܕܝ ܐ ܒܡ ܗܢܐ ܘܩܕܡ ܚܠܐ ܐܣܬܠ.
ܚܠܐ ܗܫܡܥ. ܚܬܝܡ ܡܟܝܠ ܐܠ. ܕܝ ܣܝܡ ܠܚܫܒ ܡܕܡ ܠܐ.
ܣܠ ܒܝ ܢܟܝ ܐܡ ܪܚ ܒܝܡ ܗܒ ܡܟܡ ܚܠ ܡܟܡ. ܘܠ ܐܡ
ܡܟܠ ܡܢ ܐܡ. ܡܟ ܡܟܡ ܒܐ ܐܠ ܡܒ. ܡܡ ܡܩܡ ܐܡ.
ܒܟ ܚܡ ܠ. ܡܒ ܠ ܡ ܡ. ܒܡ ܡ ܡ.
ܡ ܐ. ܒ ܐ ܡ ܡ ܚ ܡ ܐ ܡ ܡ ܐ ܡ ܐ ܡ ܐ

ܐܦ ܓܟ ܡܐܪܝ ܟܝܣܪ ܕܗܘ ܒܪܝܫ ܟܬܒܐ ܕܒܝܬ ܣܦܪ
ܡܢ ܕܡܝܪ ܟܝܪ ܥܡ ܟܠܗ ܡܢ ܟܠ ܡܢ ܕܟܬܒ ܐܦ ܗܘ
ܟܝ ܕܡܢ ܗܘ ܒܝܬ ܟܝܣܪ ܐܦ ܗܘ ܒܪ

tears, and their humility and obedience; so that at the time when we came to Alexandria[1] we went to that convent to see them for the sake of the blessed men themselves, inasmuch as we were acquainted with them, and moreover on account of the report of their manner of life, when they felt great joy, and would discuss with us fights against thoughts and the other works of excellence. When then they had completed about eighteen years in that monastery in spiritual practices, the blessed Peter had[2] a brother and a sister wearing the lay garb (σχῆμα), as they too were living a great life in practices of excellence, so that they and their slaves used to learn the psalms, and kept hours of prayers and service as in a monastery of recluses, while they also directed their steps to the city of Smyrna for the sake of the quietude of a strange land, and there thenceforth they lived a religious, devout, pure life, so that all that city used to marvel at them and at their practices. They therefore used to write and worry the blessed Peter to come and visit them and encourage them, and let them be consoled and comforted by one another, which the blessed man was also constrained to do, not for the sake of bodily

1. This must have been on his 2nd visit to Egypt (541), for he had known them before, which must have been in CP. (p. 539, n. 1), where he had never been till after his visit to Egypt in 534. Further, since they were in CP. in 545 and left it before Caesaria, his visit to Caesaria in Egypt must also have been in 541 — see p. 542, n. 4. — 2. Sic syr. Cf. p. 397, l. 15.

ܗܘ ܕܐܝܬ ܠܗ ܒܗ ܐܠܐ ܡܛܠ ܕܝܕܥ ܗܘ ܠܗ ܕܒܪ ܢܦܫ ܗܘ ܐܝܟ ܕܐܬ ܠܗ ܘܐܦ ܕܐܬ ܠܗ ܘܐܬܢܚܡ

ܟܬܒ ܗܘ ܕܢܝܚ ܬܫܥ ܣܝܡ ܕܝܘܢ ܬܫܥ ܣܝܡ ܕܝܘܢ ܐܝܟ ܕܗܘ ܒܪ ܐܢܫ ܒܩܕܡ ܐܠܗܐ ܘܒܒܢܝ ܐܢܫ ܪܒ ܗܘ ܕܫܡܗ ¹ܡܝܫܐܝܠ ¹ ܘܗܘ ܐܦ ²ܩܪܝܒ ܕܡܠܟܐ ²ܘܬܪܝܨ ܘܡܫܝܚܝ ܘܚܣܝܕ ܘܦܪܫ ܡܢ ܟܠ ܡܕܡ ܕܐܝܬ ܒܗ ܫܠܡܘܬܐ ܕܐܦ ܥܠ ܓܠܘܬ ܐܪܥܐ ܗܘ ܐܙܠ ܕܠܐ ܢܫܬܬܦ ܥܡ ܣܘܢܗܕܘܣ ܕܟܠܩܝܕܘܢ ܕܥܕ ܫܢܝܢ ܣܓܝܐܬ ܐܬܬ ܘܐܬܐ ܘܗܘ ܘܐܬܩܢ ܒܕܘܟܬܗ ³ܘܫܠܡ ³ ܙܒܢܗ ܘܦܪܫ ܘܐܙܠ ܒܫܢܝ ܣܓܝܐܬ ܒܟܠ ܢܡܘܣܐ ܕܕܝܢܐ ܐܦ ܒ

ܗܘ ܕܐܬ ܠܗ ܒܝܕܘܗܝ ܥܡ ܐܚܘܗܝ ܕܫܡܗ ܝܘܚܢܢ ܕܗܘ ܐܦ ܗܘ ܒܪ ܫܟܒܐ ܠܡܠܟܐ ܒܗ ܒܚܕ ܒܨܘܡ ܘܒܨܠܘ̈ܬܐ ܘܒܥܘ̈ܬ ܘܒܒ̈ܟܝ ܘܒܥܒ̈ܕܐ ܕܪ̈ܚܡܐ ܒܚܝܘܗܝ ܕܡܪܝ ܡܝܟܐܝܠ ܘܐܦ ܒܬܪ ܡܘܬܗ ܠܫ̈ܢ̈ܝܢ ܣ̈ܓ̈ܝܐ ܘܡ̈ܫ̈ܢ̈ܝ ܒܪ ܡܢ ܕܗܘܐ ܓܒܪܐ ܡܟ̈ܝܪ ܘܡ̈ܣ̈ܟ̈ܝܢ ܒܥ̈ܒ̈ܕ̈ܐ ܕܐ̈ܝܕ̈ܝܗ ܕܢ̈ܦ̈ܠ ܘܢ̈ܙ̈ܒ̈ܢ ܠܡ̈ܣ̈ܟ̈ܝܢ ܘܢ̈ܬ̈ܠ ܠܥ̈ܢ̈ܝ̈ܐ ܡ̈ܢ ܟ̈ܠ ܡ̈ܕ̈ܡ̈ܐ ܕܥ̈ܠ ܕ̈ܝܢ ܕܡ̈ܢ ܥ̈ܠ ܥ̈ܡ̈ܪ̈ܐ ܣ̈ܓ̈ܝ̈ܐ ܘܥ̈ܡ̈ܪ̈ܐ ܫ̈ܦ̈ܝ̈ܪ̈ܐ ܘܥ̈ܡ̈ܪ̈ܐ ܫ̈ܦ̈ܝ̈ܪ̈ܐ ܘܡ̈ܬ̈ܟ̈ܝ̈ܠ ܐ̈ܦ̈ܝ̈ܠ ܥ̈ܠ ܟ̈ܪ̈ܥ̈ܐ ܘܡ̈ܫ̈ܬ̈ܡ̈ܫ̈ ܒ̈ܥ̈ܒ̈ܕ̈ܐ ܕ̈ܝ̈ܕ̈ܝ̈ܗ ܕ̈ܢ̈ܦ̈ܠ ܘܢ̈ܙ̈ܒ̈ܢ ܠ̈ܡ̈ܣ̈ܟ̈ܝ̈ܢ ܘܢ̈ܬ̈ܠ ܠ̈ܥ̈ܢ̈ܝ̈ܐ ܡ̈ܢ ܟ̈ܠ ܡ̈ܕ̈ܡ̈ܐ ܕ̈ܥ̈ܠ ܕ̈ܝ̈ܢ ܕ̈

ܡܬܩܪܒ ܠܗ ܘܣܓܝܐ ܡܢ ܡܠܬܐ ܗܘ ܕܥܠ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܐܢ ܕܡܬ ܠܗ ܒܫܢܬ ܬܪܝܢ ܐܝܟ ܗܘ ܕܡܫܠܝܚܐ[1] ܘܢܦܩ ܐܦ ܗܘ ܒܗܘܢ ܡܢ ܡܘܢܐ ܣܓܝܐ. ܗܕܐ ܗܘ ܓܒܪܐ ܩܕܝܫܐ ܘܒܪܟܐ ܫܒܩ ܘܐܙܠ ܒܗ ܫܢܬ ܬܪܝܢ. ܘܫܪܐ ܘܐܙܠ ܒܗ ܒܕܗܒ ܣܓܝ ܘܒܥܘܬܪܐ ܣܓܝܐ. ܘܗܝܕܝܢ ܫܪܝ ܒܥܓܠܐ ܘܒܚܕܘܬܐ ܠܡܦܠܓ ܗܘ ܕܗܒܐ ܗܢܘ ܘܠܙܪܥ ܟܠ ܩܢܝܢܗ ܒܐܪܥܐ ܛܒܬܐ ܕܐܝܢܘܢ ܐܝܕܘܗܝ ܘܟܪܣܘܗܝ ܕܡܣܟܝܢܐ ܒܬܪ ܕܗܘܐ ܡܛܥܢ ܥܡ ܬܪܝܢ ܡܢ ܓܒܪܝ ܡܗܝܡܢܐ ܠܗ ܒܠܠܝܐ ܘܗܘ ܒܟܪܣܘ ܠܒܘܫ ܘܡܬܟܣܐ ܪܫܗ ܘܐܙܠ ܢܦܩ ܘܡܦܠܓ ܟܠ ܠܠܝܐ ܒܐܝܕܘܗܝ ܠܐ ܒܐܝܕ ܟܠ ܓܒܪܐ ܘܡܝܗܒ ܠܡܣܟܝܢܐ ܠܐ ܬܪܝܢ ܐܘ ܬܠܬ ܕܪܟܘܢ ܐܠܐ ܐܦ ܥܕܒܢ ܥܣܪ ܘܥܕܒܢ ܬܡܢ ܘܫܒܥ ܘܫܬ ܘܫܒܥ ܘܡܛܠ ܗܕܐ ܠܐ ܗܘ ܠܗ ܕܝ ܒܟܠ ܡܕܝܢܬܐ ܠܡܣܟܝܢܐ ܐܠܐ ܐܙܠ ܐܦ ܠܒܪ ܡܕܝܢܬܐ ܠܬܚܘܡ ܝܡܐ ܡܢ ܟܠ ܣܛܪ ܘܡܦܠܓ ܘܡܦܙܪ ܒܣܓܝ ܘܠܐ ܒܫܘܐ ܕܒܫܢܬ ܚܕ ܡܐܬ ܘܥܣܪܝܢ ܩܢܛܝܪ ܥܕ ܕܫܠܡ ܟܠ ܕܗܒܐ. ܘܥܒܕܘܗܝ ܘܟܠ ܕܗܘ ܡܬܩܪܒ ܠܗ

1. Ms. ܡܫܠܝܚܐ.

to him[1], and large profits coming in to him, and in two years like the *praepositus* he retires, and like him expends[2] much wealth. The illustrious blessed man therefore retired, and completed two years; and he was released and retired with much gold and great wealth. And then he began eagerly and joyfully to scatter that gold, and to sow all his wealth in good soils which are the hands and bellies of the poor, since he would thenceforth load two of his ⌜confidential servants[3] during the night, and himself put on a cape and cover his head, and would go out and distribute it all night with his own hands, not trusting any man, giving the poor not two or three daries only, but sometimes even ten, and sometimes eight, and six and seven, while consequently the poor of the city were not enough for him, but he used also to go out to the suburbs beyond the sea on all sides, crossing and scattering his wealth profusely and without stint; so that in the space of one year he scattered more than fifteen or twenty hundredweights (κεντηνάριον)[4], until he had used up all the gold. And his slaves and all who were attached to him

down with regard to the chief *castrensiani*, but it is hard to see how it can have applied to the *castrensis* himself, still more to the *praepositus*, a high officer of state.

1. Sc. the *castrensiani*. — 2. I cannot render ܡܛܥܢ in this context otherwise. Appy. the meaning is that large sums pass through his hands. V.D. and L.'s translation of all this passage bears no relation to the Syr. — 3. The word usually means 'eunuchs'. — 4. 20 κεντηνάρια would be about £ 90,000 = fr. 2,269,800, an almost incredible sum.

ܐܡܪ ܗܘ ܠܗ ܠܐ ܢܫܬܟܚ ܡܢ ܟܠ ܡܕܡ ܕܐܝܬ ܠܢ ܒܗ ܐܠܐ ܒܬܫܒܘܚܬܐ ܕܐܠܗܐ ܘܒܟܠ
ܙܒܢ ܕܢܗܘܐ ܠܢ ܒܗ ܫܘܒܚܐ ܘܬܫܒܘܚܬܐ ܕܐܠܗܐ ܒܦܘܡܗ ܘܒܠܒܗ ܘܒܟܠ ܡܕܡ ܕܢܥܒܕ
ܠܢ ܒܗ ܛܒܬܐ ܘܫܘܒܚܐ ܠܐܠܗܐ ܒܦܘܡܗ ܘܒܠܒܗ ܘܒܟܠ ܡܕܡ ܕܢܥܒܕ ܠܢ ܒܗ ܛܒܬܐ
ܘܫܘܒܚܐ ܠܐܠܗܐ ܒܦܘܡܗ ܘܒܠܒܗ ܘܒܟܠ ܡܕܡ ܕܢܥܒܕ ܠܢ ܒܗ ܛܒܬܐ ܘܫܘܒܚܐ ܠܐܠܗܐ
ܒܦܘܡܗ ܘܒܠܒܗ ܘܒܟܠ ܡܕܡ ܕܢܥܒܕ ܠܢ ܒܗ ܛܒܬܐ ܘܫܘܒܚܐ ܠܐܠܗܐ ܒܦܘܡܗ ܘܒܠܒܗ
ܘܒܟܠ ܡܕܡ ܕܢܥܒܕ ܠܢ ܒܗ ܛܒܬܐ ܘܫܘܒܚܐ ܠ

ܘܐܦ ܟܕ ܡܫܟܚ ܠܗ ܡܕܡ ܕܢܣܒ ܠܐ ܡܫܟܚ ܠܗ ܐܦ ܗܟܢܐ ܕܢܗܘܐ ܠܗ ܡܕܡ ܕܢܣܒ ܠܐ ܡܫܟܚ ܠܗ ܐܦ ܗܟܢܐ ܕܢܗܘܐ

ܡܪܥܝ[1] ܐܠܐ ܡܢ ܗܕܐ ܕܐܠܗܐ ܗܘ ܕܝܗܒ ܠܢ ܟܠ ܡܕܡ ܕܢܗܒ ܠܢ ܐܠܗܐ ܡ

ܗܘ ܕܐ ܐܝܟ ܕ[ ]ܐ[1] ܒܥܕ ܡܫܝܚܐ ܕܟܠ ܒܝ ܡܪ
ܝܘܚܢܢ ܐܚܘܗ ܕܐ ܐܦ ܗܘ ܒܫܘܪܝܐ ܕܚܝ ܒܬܪܗ ܐܬ
ܐܝܟ ܕܐ ܒܗ ܐܬ ܒܬ ܡܫܝܚܐ ܕܐ ܐܦ ܗܘ ܒܫܘܪܝܐ
ܕܚܝ ܒܬܪ ܐܚܘܗ ܐܬ ܐ ܒ ܐ ܐܦ ܗܘ ܒܫܘܪܝܐ ܕܚܝ
ܒܬܪ ܐܚܘܗ ܐܬ ܐ ܒ ܐ ܐܦ ܗܘ ܒܫܘܪܝܐ ܕܚܝ ܒ
ܐ ܐ ܐ

ܐܦ ܥܡܗܘܢ ܒܟܠ ܙܒܢ ܡܢ ܫܘܫܒܢܐ ܕܐܡܝܕ. ܐܠܐ ܗܢܐ ܕܝܢ ܐܝܬ ܠܢ ܕܢܫܕܪ ܘܢܫܠܡ ܠܫܪܝܟܝ ܒܝܬܢ ¶ 129 v° b.
ܡܢ ܗܠܝܢ ܕܟܬܒܢ ܘܐܬܩܢܝܢ ܠܢ ܐܦ ܟܕ ܩܒܠܢ ܘܝܕܥܢ ܫܪܝܪܐ ܘܒܬܘܫܒܚܬܐ ܡܢ ܬܠܬ ܣܒܐ ܕܡܬܩܪܝܢ ܒܝܡܝܗܘܢ ܒܫܢܝܢ ܣܓܝܐܝ ܕܗܘܘ ܒܗ ܡܢ ܙܒܢ ܫܘܓܐ ܩܕܡܝܐ ܕܝܘܚܢܢ ܐܝ ܗܘ ܒܪ ܫܡܘܐܝܠ ܪܫ ܩܫܝܫܐ ܕܗܝ ܒܝܬܐ ܗܢܐ ܕܗܘ ܒܗ ܡܢ ܙܒܢ ܣܓܝ ܘܥܕ ܗܫܐ ܕܗܘ ܩܐܡ ܒܗ ܘܩܒܠ ܐܦ ܗܘ ܟܠ ܗܢܐ ܡܢ ܣܒܐ ܩܕܡܝܐ ܕܗܘܘ ܩܕܡ ܠܗ ܕܗܘܘ ܒܗ ܡܢ ܫܘܫܒܢܗ ܕܥܬܝܩ ܘܥܕ ܫܪܫܗ ܕܒܝܬܐ ܗܢܐ ܘܒܟܠ ܗܢܐ ܡܫܟܚ ܗܘ ܩܕܝܫܐ ܗܢܐ ܫܡܘܐܝܠ ܠܡܐ ܕܗܘ ܒܗ ܡܢ ܙܒܢ ܣܓܝ ܠܐ ܫܓܝܐ ܐܦ ܒܩܪܒܐ ܐܠܐ ܥܕ ܫܢܬ ܫܒܥ ܡܐܐ ܘܚܡܫܝܢ ܕܐܠܟܣܢܕܪ[1] ¶ 130 r° a.
ܘܒܩܪܒܐ ܐܬܝܗܒ ܠܗ ܐܦ ܫܘܒܚܐ ܒܥܕ ܙܒܢ ܐܪܟܐ ܘܐܫܬܠܡ ܒܗ ܠܫܪܝܟܝ ܒܝܬܗ ܒܬܪ ܗܢܐ ܩܕܝܫܐ ܫܡܘܐܝܠ ܐܬܝܫ ܒܬܪ ܒܝܬ ܓܠܘܬܐ ܒܬܘܪ ܦܠܓܐ ܕܩܠܘܕܝܐ ܒܡܢܙܪܬܐ ܕܩܪܝܐ ܠܗ ܕܟܘܟܐ ܘܟܠ ܗܢܐ ܩܘܡܢ ܘܒܢܝ ܘܢܨܒ ܘܥܒܕ ܒܗ ܦܪܕܝܣ ܐܝܟ ܕܩܒܠ ܗܘ ܘܝܕܥ ܗܘ ܒܗ ܡܢ ܦܘܡ ܣܒܐ ܕܡܫܟܚ ܗܘ ܒܗ ܡܢ ܙܒܢ ܣܓܝ ܘܥܕ ܗܫܐ ܕܗܘ ܩܐܡ ܒܗ ܘܩܒܠ ܐܦ ܗܘ ܟܠ ܗܢܐ ܡܢ ܣܒܐ ܩܕܡܝܐ ܕܗܘܘ ܩܕܡ ܠܗ ܕܗܘܘ ܒܗ ܡܢ ܫܘܫܒܢܗ ܕܥܬܝܩ ܘܥܕ ܫܪܫܗ ܕܒܝܬܐ ܗܢܐ ܘܒܟܠ ܗܢܐ ܡܫܟܚ ܗܘ ܩܕܝܫܐ ܗܢܐ ܫܡܘܐܝܠ ܠܡܐ ܕܗܘ ܒܗ ܡܢ ܙܒܢ ܣܓܝ ܠܐ ܫܓܝܐ ܐܦ ܒܩܪܒܐ ܐܠܐ ܥܕ ܫܢܬ ܫܒܥ ܡܐܐ ܘܚܡܫܝܢ ܕܐܠܟܣܢܕܪ[1] ¶ 130 r° a.
ܘܒܩܪܒܐ ܐܬܝܗܒ ܠܗ ܐܦ ܫܘܒܚܐ ܒܥܕ ܙܒܢ ܐܪܟܐ ܘܐܫܬܠܡ ܒܗ ܠܫܪܝܟܝ ܒܝܬܗ ܒܬܪ ܗܢܐ ܩܕܝܫܐ ܫܡܘܐܝܠ ܐܬܝܫ ܒܬܪ ܒܝܬ ܓܠܘܬܐ ܒܬܘܪ ܦܠܓܐ ܕܩܠܘܕܝܐ ܒܡܢܙܪܬܐ ܕܩܪܝܐ ܠܗ ܕܟܘܟܐ ܘܟܠ ܗܢܐ ܩܘܡܢ ܘܒܢܝ ܘܢܨܒ ܘܥܒܕ ܒܗ ܦܪܕܝܣ ܐܝܟ ܕܩܒܠ ܗܘ ܘܝܕܥ ܗܘ ܒܗ ܡܢ ܦܘܡ ܣܒܐ ܕܡܫܟܚ ܗܘ ܒܗ ܡܢ ܙܒܢ ܣܓܝ ܘܥܕ ܗܫܐ ܕܗܘ ܩܐܡ ܒܗ ܘܩܒܠ ܐܦ ܗܘ ܟܠ ܗܢܐ ܡܢ ܣܒܐ ܩܕܡܝܐ ܕܗܘܘ ܩܕܡ ܠܗ ܕܗܘܘ ܒܗ ܡܢ ܫܘܫܒܢܗ ܕܥܬܝܩ ܘܥܕ ܫܪܫܗ ܕܒܝܬܐ ܗܢܐ ܘܒܟܠ ܗܢܐ ܡܫܟܚ ܗܘ ܩܕܝܫܐ ܗܢܐ ܫܡܘܐܝܠ ܠܡܐ ܕܗܘ ܒܗ ܡܢ ܙܒܢ ܣܓܝ ܠܐ ܫܓܝܐ ܐܦ ܒܩܪܒܐ ܐܠܐ ܥܕ ܫܢܬ ܫܒܥ ܡܐܐ ܘܚܡܫܝܢ ܕܐܠܟܣܢܕܪ[1] ¶ 130 r° a.

1. Ms. ܐ̈ܠ̈ܟ̈ܣ̈ܢ̈ܕ̈ܪ̈.

fathers concerning the original foundation of this our holy convent of the house of Mar John at Amida, and concerning the great old men who were the founders and builders of it from the beginning; but it seemed to us to be right and very proper that through this our narrative we should hand down and transmit to the rest of its inmates the history concerning it even as we received and truly and accurately learned it, as we received and learned through tradition from three seniors advanced in years, who were inmates of it from the time of its great earlier prosperity, that is especially from the great senior Mar Samuel archpresbyter of this same convent, who had been an inmate of it for a long time, who himself also as well received it from ancient seniors of protracted life who were before him, who were inmates in it from its earliest foundation. But this blessed Samuel lived even in our times, and down to the year eight hundred and fifty of Alexander[1]; and he gained distinction also in the conflict (ἀγών) of persecution; and he fell asleep and finished the course of his great and divine practices in the second exile (ἐξορία) itself in the district of Claudias, in the monastery called that of the Huts, while the whole convent also dwelt in it for about twelve years[2], and built it and set it up and made plantations there. As then we received and

1. 539. — 2. 539-51: see p. 570 and note.

ܗܘ ܕܐܝܟ ܕܒܗ ܐܡܪ ܠܢ ܡܪ ܫܡܘܐܝܠ ܗܢܐ ܕܟܕ ܐܬܬܩܢ ܗܘ ܒܝܬ ܡܢܙܚܐ ܕܗܢܐ ܩܕܝܫܐ ܕܝܘܚܢܢ ܕܒܫܡܗ ܩܪܝ ܠܗ ܠܡܢܙܚܐ ܗܘ ܐܬܪܐ ܕܐܬܩܪܝ ܐܦ ܗܘ ܒܫܡ ܐܒܗ ܕܐܬܪܝܐ ܐܝܟ ܕ

ܗܘ ܕܒܝܬ ܡܪ ܝܘܚܢܢ ܐܪܬܝܐ ܕܒܥܝܕܐ ܕܐܡܝܕ ܘܐܦ ܗܢܘܢ ܓܒܪܐ ܫܡܝܥ ܘܝܘܢܬܢ ܕܗܘ ܒܫܡܗ ܫܡܝܥ ܘܐܚܪܢܐ ܒܫܡܗ ܝܘܢܬܢ ܕܗܘ ܝܬܒ ܒܕܝܪܐ ܕܒܝܬ ܥܕܬܐ ܕܐܕܣܝܐ ܒܐܡܝܕ ܕܐܝܬ ܠܗ ܣܦܪ ܣܓܝ

ܗܘ ܕܥܡ ܩܕܝܫܐ ܫܡܘܐܝܠ ܐܬܝܬܒ ܘܒܚܕ ܒܪ ܡ̈ܢ ܒܝܬ ܐܒ ܘܒܪ̈ܝ̈ܬ ܘܒ̈ܢ̈ܝ̈ ¹ܓ̈ܢ̈ܣ̈ܐ
ܕܥܒܕ

ܗܘ ܕܐܝܬ ܠܗ ܫܘܠܛܢܐ ܒܟܠ ܡܕܝܢܬܐ ܕܐܬܘܪ ܘܒܟܠ ܐܬܪ ܕܐܬ ܠܗ ܫܘܠܛܢ

ܘܐܦ ܒܙܥܘܪ ܙܒܢ ܫܪܐ ܠܗ ܒܬܪܝܗ ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܐܢܛܝܘܟܝܐ ܕܐܢܛܙܝܛܝܢ ܕܐܬܪ ܐܬܪ ܕܫܡ ܠܗ ܒܫܡ ܐܠ ܒܝܬ ܡܠܟܐ ܘܐܙܠ ܘܐܬܐ ܘܐܬܩܒܠ ܒܝܩܪ ܣܓܝ ܕܐܦ ܥܠ ܗܕܝܐ ܕܝܗܒ ܠܗ ܐܦ ܩܪܝܬܐ ܚܕ ܒܐܝܓܠܝܢܐ ܕܫܡܗ ܢܪܕܐ ܕܫܐܠ ܒܗ ܡܢ ܩܕܡ ܕܐܝܬ ܒܗ ܣܓܝ ܥܠ ܕܝܠ ܕܐܝܬ ܒܗ ܐܝܟܐ ܕܡܢ ܕܢܚܬ ܡܢ ܒܝܬ ܡܠܟܐ ܘܚܙܐ ܐܬ ܪܘܚܒ ܘܪܘܡ ܕܛܘܪܐ ܕܐܝܟ ܦܠܓ ܠܗ ܘܐܦ ܗܘ ܒܕܐ ܠܡܒܢܐ ܕܝܪܗ ܕܡܪ ܝܘܚܢܢ ܕܒܪ ܡܢ ܐܪܒܥ ܡܐܐ ܒܢܝ ܐܢܫܐ ܘܗܕܐ ܕܝܪܐ ܣܓܝ ܐܬܪ ܟܠ ܕܝܪܐ ܕܒܪ ܡܕܝܢܬܐ ܒܝܘܡܘܗܝ ܕܒܪ ܩܕܫܐ ܘܡܛܠ ܕܫܠܡ ܗܘ ܒܫܘܒܚܗ ܘܒܪܘܡܝܘܬ ܐܘܪܚ ܚܝܗ ܐܬܬ ܥܠܘܗܝ ܐܦ ܩܝܛܪܐ ܘܐܬܩܪܒ ܠܡܗܘܐ ܒܐܦܣܩܦܐ ܒܟܠ ܟܪܝܗ ܘܐܬ ܒܝܫܦ ܒܐܪܥܐ ܕܐܘܪܛܝܐ ܒܦܠܓ ܐܢܙܛܝܢ ܘܟܕ ܗܘܐ ܗܕܐ ܐܬܐ ܥܠ ܟܠ ܐܢܫܝ ܕܝܪܗ ܚܕ ܡܢ ܐܢܫܝ ܕܝܪܗ ܕܐܒܠܐ ܘܚܪܝܪܐ ܘܒܥܘ ܘܐܬܚܢܢܘ ܒܗ ܕܢܫܝܡ ܠܗܘܢ ܪܫ ܘܡܫܠܛ ܒܝܬ ܡܢ ܒܝܬ ܡܠܟܐ ܘܐܬ ܒܝܫ

ܡܛܠ ܕܐܢ ܐܢܐ ܒܥܝܢ ܠܟܘܢ ܕܫܠܝܛ ܐܢܐ ܒܟܘܢ ܒܚܛܗܝ ܕܠܐ ܐܫܬܘܬܦ ܥܡ ܟܘܢ ܒܕܝܪ ܐܬܪ ܐܢ ܐܬ ܕܝܕܥ ܠܟܘܢ ܕܡܬܐܡܢ ܠܟܘܢ ܬܫܡ ܠܒܟܘܢ ܘܬܬܕܒܪ ܒܝܢ ܐܢܘܢ ܘܒܝܢ ܢܦܫܟܘܢ ܘܓܒܪܐ ܕܝܕܥ ܐܬ

ܘܦܫܚ ܠܗ ܒܥܠ ܒܝܬܗ ܘܓܪ ܠܗ ܒܟܘܪܗ ܘܐܝܬܝܗ ܠܩܕܡ ܡܕܒܚܐ (ܕܫܡܗ ܐܦ ܗܘ ܐܒܪܗܡ)
ܘܗܘ ܡܬܒܥ ܘܒܟܐ ܘܡܣܪܒ ܘܠܐ ܨܒܐ ܠܡܫܒܩ ܠܗ. ܘܗܘ ܐܦ ܥܠ ܓܒܗ ܨܠܘ ܨܠܘܬܐ ܘܣܒ ܠܗ
ܘܐܠܒܫܗ ܠܩܘܠܠܐ ܕܪܝܫ ܫܘܠܛܢܐ ܘܫܕܪ ܒܝܕܗ ܩܠܐ ܕܪܥܝܐ ܕܥܕܬܐ ܗܕܐ ܐܝܟ ܕܐܬܐ ܡܢ
ܦܠܚܘܬܐ ܕܪܥܝܐ ܕܥܕܪ ܡܢ ܟܦܪܐ ܕܩܠܐ ܕܬܐ ܘܡܢ ܟܦܪܐ ܕܐܬܐ ܗܘ ܒܗ ܒܟܠ ܚܝܘܗܝ ܘܐܦ
ܒܥܕ ܡܘܬܗ ܘܐܦ ܥܕ ܗܫܐ ܒܗܘ ܕܝܪܐ ܩܪܝ ܠܗ ܐܒܪܗܡ ܪܥܝܐ. ܐܠܐ ܗܘ ܣܒܐ ܡܢ ܒܟܝ ܘܡܢ
ܣܓܝ ܒܟܝܐ ܐܡܪ ܠܗ. ܡܐ ܗܘ ܕܝܢ ܡܪܝ ܕܐܢ ܡܫܠܡ ܐܢܬ ܠܝ ܓܒܪܐ ܦܫܝܛܐ (ἰδιώτης)
ܘܪܥܝܐ ܠܡܪܥܝ ܠܗܟܢܐ ܕܕܝܪܐ ܗܕܐ. ܐܠܐ ܗܘ ܓܒܪܐ ܩܕܝܫܐ ܐܬܒ ܠܗ ܘܐܡܪ ܠܗ. ܐܝܟ ܕܐܡܪ
ܡܪܢ ܠܟܐܦܐ ܕܐܡܪ ܠܟ ܡܢ ܗܫܐ ܠܐ ܬܨܝܕ ܐܢܫܐ ܐܠܐ ܐܢܫ ܚܝܐ. ܗܟܢܐ ܐܦ ܐܢܬ ܗܫܐ
ܕܐܬܝܬ ܡܢ ܥܒܕܐ ܕܪܥܝܐ ܕܒܗܡܬܐ ܚܪܫܐ ܬܥܒܕ ܥܒܕܐ ܕܪܥܝܐ ܕܥܕܬܐ ܕܒܢܝ ܐܢܫܐ.
ܐܠܐ ܐܢܝܢ ܕܗܘܘ ܒܪܡܐ ܘܒܫܘܠܛܢܐ ܘܣܒܪܝܢ ܕܚܟܝܡܝܢ ܐܢܘܢ ܘܠܡܕܝܢ ܘܡܪܒܝܢ ܘܕܟܠ ܚܕ
ܡܢܗܘܢ ܒܥܐ ܠܗ ܒܢܦܫܗ ܕܗܘ ܐܢܗ ܕܢܬܪܡܐ ܒܫܘܠܛܢܐ ܟܕ ܚܙܘ ܕܣܒ ܠܐ ܡܢ ܩܕܡ ܕܐܡܪ
ܠܗ ܕܢܗܘܐ ܪܥܝܐ ܠܥܕܬܐ ܗܕܐ ܐܠܐ ܓܒܪܐ ܩܕܝܫܐ ܘܪܥܝܐ ܠܥܕܬܐ ܗܕܐ ܕܒܢܝ ܐܢܫܐ.

* 132 v° a.

1. Ms. ܐܬܝ. — 2. In erasure. Stop following omitted, but ins. in marg. — 3. Ms. om. ܕ.

and drew him out, dragging him by force, and brought him before the altar (whose name also was Abraham), while he objected and wept and refused. And he on his side made a prayer and took him and clad him in the hood of the archimandriteship, and put the staff of the pastorate of the convent in his hand, even as he came from the occupation of shepherd of a flock, and from a village called Thella d Mikhana[1], and all his life and even after his death, and even to the present time in the same convent he was called 'Mar Abraham the shepherd'. But the old man continued saying with sobs and with much weeping, « How is it, sir, that you appoint me a plain man (ἰδιώτης) and a shepherd to govern such a convent as this? » But the blessed man answered him, saying, « Remember our Lord's saying to Peter when he says, 'Henceforth thou shalt catch men to life'[2]; even as you now after being shepherd of a dumb flock of animals shall carry out the duties of shepherd of a rational flock of men ». But those who were in high and prominent place, and thought of themselves that[3] they were wise and learned and teachers, and of whom each one was confident concerning himself that it would be he who would be raised by force to the governorship, when they saw that he had appointed an old man and a shepherd who held

1. Sc. 'hill of the irrigation engine (μηχανη)'. Cf. *Oxyrhynchus Papyri*, n° 1831, 13; n° 1913, I. 'Zach. Rh.' (VII, 1) calls him 'a Persian', i. e., a native of Persian territory. — 2. Luke, v, 10. — 3. Ms. om.

ܗܢܐ ܡܠܝܐ ܥܡ ܚܝܠܐ ܘܡܪܝ ܒܝ ܒܪܟ ܐܒܪܗܡ ܩܕܝܫܐ ܗܘ ܕܐܬܝ ܠܗ ܡܢ ܐܠܗܐ ܠܡ

ܒܫܘܠܡ ܐܒܪܗܡ ܕܒܝܬ ܫܡܫܐ ܗܘ ܕܐܬܐ ܒܫܢܬ ܫܒܥ ܠܡܕܝܢܬܐ ܘܒܢܐ ܠܗ ܒܝܬ ܨܠܘ ܘܫܡܗ ܩܪܝ ܥܠ ܫܡܗ ܕܥܡ ܗܢܐ ܒܟܠ ܡܕܝܢܬܐ ܐܬܪ ܕܫܡܗ ܩܪܝ ܥܠ ܫܡ ܒܝܬ ܩܒܪ ܫܗܕܐ ܕܐܬܐ ܠܗ ܠܥܠ ܒܟܦܪ ܒܬ ܪܘܒܬܐ ܕܐܬܪ ܕ

ܕܪܓܠ. ܡܟܠ ܐܝ ܕܪܫ ܟܡ ܙܕܡܠܐ. ܐܣܐ ܙܟܡ ٥٥٥ "ܚܠ. ܐܚܐ
ܒܡ ܟܡ ܡܕܪܫ ٥٥٥ ܕܡ ܫܒܐ ܐܚܡ ٥٥٥. ٥٥ ܟ ܐ ܐܕ ܟ ܐܐ
ٱܫܬܐ ܐܡܠ ܟ. ٥٥٥ ܐܚܐ ܟܡ ܗܢܐ ٱܫܬܙ ٱܬ٥٥ ܡܟܪܫ ٥٥٥
ܒܚܙ ٱܬ٥٥ ܟ. ٥٥ ܗܢ ܒܡܟܡ ܙܙܐ ٱܫ٥٥. ٥٥٥ ܐܡܟ ٥٥٥ ٱܐܡ
ٱܐܚ ٱܬ٥٥ ٱܐ ٱܐ. ٥٥ ٱܐ ٱܐ ٱܐ

ܟܠܗ ܒܥܝܢ ܕܗ ܡܢܗܝܡܢ ܗܘܐ. ܐܠܐ ܠܟ ܒܝ ܐܡܪ. ܒܟ ܐܢܐ ܡܢ ܐܡܕ ܐܠܗ
ܚܬ. ܣܠܝ ܒܝ ܩܢܝܢ ܟܠܗ ܒܝ ܐܡܪ. ܒܟ ܐܠܐ ܐܠܗ ܡܢ ܘܐܡܪ
ܠܝ ܒܝ ܗܐ ܐܢܐ ܗܘܐ ܐܠܐ ܐܠ ܗ. ܗ ܐܠ ܗ ܗܘ ܐܠ ܗ ܐܢ ܐܢ ܐ. ܗ
* 133 r° b ܗܠܐ[1] * ܕܐܡܐ ܐܠܗ ܐܠ ܗ ܗ ܐܠ ܗ ܐܠ ܗ ܐ ܐ ܐ

ܕܗܘ ܒܝܘܡ̈ܝ ܣܓܝ̈ܐ ܕܚܝ̈ܐ ܗܘ ܐܦ ܗܘ ܕܗܘ ܒܙܒܢ̈ܐ ܗܠܝܢ ܒܗ̇ܕ ܡܕ̈ܝܢܬܐ ܗܕܐ ܒܫܠܝܡ̈ܘܬ̈ܐ ܛܒ̈ܬ̈ܐ ܕܗ̇ܘ ܒܝܬ ܡܢ̈ܐ ܕܥܠ ܒܝܬ ܡܢ̈ܐ ܕܐܘܪ̈ܬ̈ܝܐ ܒܓܘ ܫܘܪܐ ܒܠܚܘܕ̈ܝ ܐ̈ܬܪ̈ܐ ܕܫܘܒ̈ܝ ܘ

ܗܘ ܕܗܘ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܗ ܡܪܝ ܝܘܚܢܢ ܕܐܬܐ ܠܘܬ ܡܕܝܢܬܐ ܕܐܘܪܗܝ ܒܐܘܪܫܠܡ ܕܐܬܪ ܕܐܬܐ ܠܗ ܡܪܝ ܝܘܚܢܢ

ܗܘ ܕ.ܒܢܝܢ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܝܬ ܗܘ ܒܗ ܥܠ.ܡܕܒܚܐ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܕܐܬܝ ܡܢ ܒܢܝܢ[1] ܐܠ̈ܝܢ
ܡܕܒܚܐ. ܗܘ ܕܐܦ ܗܘ ܒܢܐ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܢܘ ܕܥܠ ܗܘ ܕܡܕܒܚܐ ܗܘ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ
ܡܢ ܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ. ܐܠ̈ܝܢ ܕܒܢܘ ܒܗ ܐܦ ܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ
ܗܘ ܕܒܢܝܢ. ܗܘ ܕܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ
ܗܘ ܕܒܢܝܢ. ܗܘ ܕܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ
ܗܘ ܕܒܢܝܢ. ܗܘ ܕܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ
ܗܘ ܕܒܢܝܢ. ܗܘ ܕܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ
ܗܘ ܕܒܢܝܢ. ܗܘ ܕܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ
ܗܘ ܕܒܢܝܢ. ܗܘ ܕܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ
ܗܘ ܕܒܢܝܢ. ܗܘ ܕܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ
ܗܘ ܕܒܢܝܢ. ܗܘ ܕܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ
ܗܘ ܕܒܢܝܢ. ܗܘ ܕܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ
ܗܘ ܕܒܢܝܢ. ܗܘ ܕܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ
ܗܘ ܕܒܢܝܢ. ܗܘ ܕܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ
ܗܘ ܕܒܢܝܢ. ܗܘ ܕܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ
ܗܘ ܕܒܢܝܢ. ܗܘ ܕܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ
ܗܘ ܕܒܢܝܢ. ܗܘ ܕܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ
ܗܘ ܕܒܢܝܢ. ܗܘ ܕܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܒܗ ܐܦ ܒܢܝܢ ܕܒܝܬ ܩܒܪ̈ܐ

1. Ms. ܗܘ̈ܠܝܢ.

portion of the monastery was quarried and built from it; and the whole of the martyrs' chapel dedicated to Kyra Maria was also built from it, and further much was also quarried and brought in from it for the church and the city. »[1] And its kiln is still standing. But this convent was rebuilt on a smaller scale, both in buildings and in the number of the brotherhood. But the blessed Abraham, who was also called 'the shepherd', ended the course of his practices, and 'died in a good old age'[2]. And to succeed him in the government of the convent the blessed Cosmas was appointed, who also showed himself an excellent governor and head; and he governed during his days in tranquillity and quiet, having lived the whole of the time of the reign of Anastasius[3]; and so he fell asleep in his convent in peace[4]. And to succeed him in the headship and government of the convent the blessed Sergius was appointed, who by his birth (γένος) came from the village of Gadara which was in the north; who in the first persecution that arose against the church[5] was the first to go out in banishment with all the rest of the convents, and gained distinction in the conflicts (ἀγών) of persecution,

1. It is not clear where Paul's words end. The statement about the kiln is clearly J. s. and perh. the whole story of the completion of the rebuilding is his, for P. probably left Amida at the time of the siege. Perh. J. with his usual carelessness has forgotten that he is reporting P.'s words. — 2. 1 Chr., XXIX, 28. — 3. 491-518. He cannot have become archimandrite before 504, and the meaning can therefore only be that he survived Anastasius. — 4. Zach. Rh. VIII, 5 erroneously names G. among the banished archimandrites. — 5. 521; see Introd., p. IV.

136 r° b.

ܕܥܒܕ ܒܟܠ ܥܡܠ ܕܢܝܚܘܬܐ ܐܦ ܒܣܕܪ ܛܒ ܡܕܝܢܬܐ ܟܠ ܙܒܢ ܚܝܘܗܝ. ܘܒܣܘܦ ܡܝܬ ܒܗܝ ܒܗܕ ܪܕܘܦܐ ܘܐܬܩܒܪ ܒܕܝܪܐ ܕܩܪܝܢ ܠܗ ܕܕܝܪ ܡܪ ܡܡܐ. ܐܠܐ ܕܢܬܟܣܐ ܠܗ ܪܒ ܒܪܟ ܣܝܡܝ ܐܬܬܩܢ ܕܫܡܗ ܗܘܐ ܣܝܡܝ[2]؛ ܕܡܢ ܝܠܕܘܬܗ (γένος) ܐܪܙܢܝ ܗܘܐ[3]؛ ܕܥܡ ܬܪܝܗܘܢ ܩܕܡܝܗ ܣܪܓܝ ܘܩܘܣܡܐ ܗܘ[4] ܒܝܘܡܝܢ ܐܝܟ ܕܒܝܘܡܝ ܣܪܓܝ ܘܐܚܪܢ ܕܩܒܠܘ ܡܢܗ ܙܟܘ ܠܡܬܝܬܒ ܒܕܝܪܐ. ܟܕ ܗܘ ܗܟܝ ܒܬܪ ܡܘܬ ܣܪܓܝ ܕܥܠ ܣܝܡܝ ܡܬܚܢܝܢ ܗܘܘ ܕܢܬܪ ܫܘܠܛܢܐ ܗܘ ܡܬܒܥ ܘܡܬܢܝ ܘܐܡܪ ܕܫܒܘܩܘ ܠܝ ܐܚܝ ܘܐܒܐ ܘܐܬܚܢܢ ܘܐܒܟ ܥܠ ܚܛܗܝ ܕܠܝܬ ܠܝ ܝܘܡ ܚܕ ܥܠ ܬܠܬ ܫܢܝܢ ܘܦܠܓ ܒܦܓܪܐ. ܘܡܛܠ ܕܠܐ ܐܦ ܒܬܪ ܢܒܘܬܗ ܕܐܬܚܙܝ ܫܪܪܐ ܗܘ ܐܦ ܗܟܝ ܐܬܦܨ ܐܠܐ ܐܠܨܘܗܝ ܘܩܡ ܒܪܝܫ ܒܚܪܝܪܘܬܐ ܐܝܟ ܕܟܬܝܒ[5] ܫܦܝܪ ܘܐܝܟ ܡܠܦܢܐ ܡܘܕܐ ܘܡܢܗܪ ܝܘܡܡ ܘܠܝܠܝ ܒܫܘܒܚܐ ܘ[6]ܒܫܗܪܐ ܐܦ ܒܟܠ ܙܒܢ ܗܘܐ ܥܒܕ

* 135 v° a.

1. The name has fallen out; see note on transl. — 2. Ms. ܣܝܡܝ, marg. in later hand ܣܝܡܘܢ.

and in all the labours of monasticism, as well as in excellent government all the time of his life. And he ended his course during the same persecution; and he died and was buried in the monastery called ⌜that of Mar Mama⌝. But to succeed him a great blessed senior was appointed whose name was Symy[2]; who by his birth (γένος) was a native of Arzen[3]; who with his two predecessors Sergius and Cosmas were[4] in our days, since we indeed in the days of the blessed Sergius and the others who succeeded him received the privilege of residing in the convent. When then after the decease of the blessed Sergius they were urging the blessed Symy to take up the government, he continued objecting and refusing, saying, « Allow me, my brothers, to repent and make entreaty on account of my sins, because I have not one day beyond three years and a half in the body ». And, since not even after his prophecy also (which was shown to be exact truth) did he escape, but they constrained him and he took his place at the head with earnestness as it is written[5] excellently and like a teacher, expounding and admonishing day and night with service and ⌜with vigil[6]⌝, he would also at all times

1. Ms. om. The chronology in this ch. and ch. 35 makes it clear that the monastery of Mama is intended. — 2. Cf. 'Zach. Rh.', VIII, 5, where he is placed among the banished archimandrites, while Sergius is omitted. — 3. See p. 566, n. 2. — 4. Sic syr. — 5. I do not know the source of the ref. — 6. Ms. 'after it' meaninglessly, and in marg. in later hand 'Abraham',

ܘܦܪܘ ܠܟܠ ܐܢ̈ܫ. ܟܕ ܫܠܡ ܡܢ ܗܠܝܢ ܕܫܪ ܠܗ ܒܥܕܢ ܩܕܡ ܕܢܦܫ ܥܠ ܡܠܬ ܐ̈ܠ ܗ̈ܝܡ ܕܡܬ ܒܗ ܒܬ̈ܪ ܫ̈ܢ̈ܝ ܐ̈ܠ ܗ̈ܝ ܐ̈ܦ ܐ̈ܢ̈ܚܢ ܕܟ̈ܬ̈ܒ ܠܟ̈ܘܢ ܕܠ ܢ̈ܫ̈ܬ̈ܩ ܠܢ ܡ̈ܢ ܠܐ

* 135 r° a. ܕܒܝܬ ܡܪܝ ܝܘܚܢܢ ܓܘܡܗ ܗܘ ܒܗ ܕܝܠܗ ܡܢ ܥܠܡ ܕܝܠܢ ܘܥܠ ܗܕܐ ܐܬܬܣܝܡ ܐܒܐ ܕܗܘ ܒܪ ܐܪܙܢ ܕܝܠܗ ܡܢ ܓܢܣ ܘܒܡܠܠܗ ܘܒܡܪܐܝܗ ܗܘ ܡܗܝܪ ܘܡܗܝܒ ܗܘܐ ܘܒܬܪ ܐܪܒܥ ܫܢܝ ܕܫܘܠܛܢܗ ܥܠ ܥܝܪ ܐܬܐ ܗܘ ܥܠ ܥܝܪ ܡܠܟܘܬ ܝܘܣܛܝܢܝܢܘܣ ܡܠܟܐ ܘܟܕ ܫܠܡ ܠܢ ܐܝܟ ܫܒܥ ܫܢܝ ܘܦܠܓ ܒܥܝܪ ܒܥܝܪ ܐܬܬܣܝܡ ܩܢܐ ܠܒܥܠ ܫܘܠܛܢܐ ܘܐܬܬܓܕܕ ܕܪܕܦܐ ܥܠ ܟܠ ܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܚ ܐܦ ܗܢ ܐܬܬܣܝܡ ܐܦ ܟܠ ܥܝܪ ܐܢ ܐܬܬܪܕܘ ܘܐܙܠܘ ܟܠܗܘ ܥܝܪ ܐܢ ܐܬܬܦܠܓ ܘܐܙܠ ܟܠ ܡܢ ܕܗܘ ܒܪ ܐܒܐ ܥܡ ܟܠ ܥܝܪ ܗ̇ ܘܐܙܠ ܘܐܬܬܓܕ ܒܛܘܪ ܓܒ̈ܐ ܕܥܝܪ ܕܡܬܩܪܐ ܒܕܝܚܪ ܘܐܬܬܣܝܡ ܐܦ ܗ̇ ܥܝܪ ܒܚܕ ܒܥܝܪ ܕܡܬܩܪܐ ܕܓܘܙ ܘܒܬܠܬ ܫܢ̈ܝ ܐܙܠ ܘܐܬܬܣܝܡ ܒ

* 135 r° b. ܐܪܥܐ ܕܩܠܘܕܝܐ ܘܐܬܬܣܝܡ ܐܦ ܗ̇ ܥܝܪ ܒ

of the house of Mar John itself[1]. And to succeed him there was appointed our blessed master and teacher from our boyhood, whose name was Abba; who also was by his birth (γένος) from the district of Arzen[2]; and he was reverend and imposing in his speech and in his appearance. But after four years of his government occurred the entry into the city-convents themselves at the beginning of the reign of Justinian the king. And, when we had completed about seven years and a half[3] in the convents themselves, the envy of those who ruled the churches was aroused, and the persecution was renewed over the whole of the East, through the descent of Ephraim patriarch of the city of Antioch to the East; and all the convents were again expelled, and they went together to the monastery which they had previously built and took up their abode in it, which was called that of the Poplars. And after a little time they were expelled thence, and the convents were divided; and the blessed Abba with all his convent went away, and they went into the steep towering mountains of the village called 'bdyhr[4]; and we took up our abode there in a monastery called that of the Nut. And after three years[5] we left and went into the district of Claudias, and took up our abode in the

1. Since we are told below that the return to Amida happened after 4 years of Abba's rule, the translation of the bones cannot have been contemporaneous with it. The restoration having been in 530 (see Introd., p. iv), we get 522/3-526/7 as the date of Symy's archimandriteship. — 2. See p. 566, n. 2. — 3. Since the descent of Ephraim was at the end of 536 or beginning of 537, the time cannot have exceeded 5 1/2 years (Dyakonov, p. 30, n. 166); see p. 418, n. 1. — 4. See p. 232. — 5. Since Samuel died in the monastery of the Huts in 539 (p. 553), the date must be 539, not 540, 3 yrs. after the expulsion from Amida.

ولم من كلا الدهوب حلمحلم. مح لحدا ا: الجحر ولالكم من
هدوبلم. حبه دهبك كحبلمة مكحمال. مح رحدا جحب لمح حمر حمعا
وحدهدا وحي حلا بمر فحنف ممل كحدهدمحلا مكحمال الاوبزا: ولالحلا
حدة ضاحزلما: ممل هتمح سعد: مننسا ممل كله وبعمر كحمدنه: ح
الحمحمال حمح ولهما بكحبر .الزلا. مفكمر حمحكوبا كزمحا مل ممل مهلما كحمد
لحلا. امحا بحم اه سع سبلم حلا: رحدا بلكلا هتمح مح مجمة
مكحمال. حمجلم سع مجوبلم مجمعة ولهم كله بكحمكزا. الممحمال
بحمجة. ممر بم مح حلاه كلا مجحنمله بحمكزا. لحدا احمعر. ممل
بحكمح مح ولهما مرحمالما بم ما مسحلما. حكحمح
حمسما الممتحمح الممتحمح بحمكزا. مح ممل فكم هتمل. الالمس • 135 v° a.
ولم مح ولالهمر كله كحمكزا. ح امر بكحمحولمه الرمل ممل. ولالمس
لحدا ولمجز حبمنه امر بقسف ممل لالمحل ممر بم مح حلاه
همزمس امجلما. ممل لحمح مح ولهما مهلما مجحة مكحمال. بحمجة

monastery of the Huts[1], which we also mentioned above in our history. And the blessed Abba, having been arrested and maltreated by the Synodites, fled and went up to the royal city; and, when he had passed some time there with the concourse of believers that had been gathered from every quarter by the believing queen Theodora, and had a great reception from her, and had been there five years, then it was his pleasure to return to his convent, while the convent was still in the district of Claudias, and he ended his course there 'in a good old age'[2]; so that, when after a space of three years we ourselves too went down from the royal city, we took his holy bones also as well and sent them to the city-convent itself[3]. And to succeed him in the government of the convent the blessed Abraham was appointed, who by his birth (γένος) was from Anzetene[4], and was a great and earnest administrator in all the spiritual and bodily affairs by which a convent is maintained. And, when this man had completed some years, he also as well fell asleep and was laid in the convent, since he had gone for the purpose of visiting it, and fell asleep and was buried in his monastery, as he desired and prayed[5]. After him was appointed the blessed Sergius of Amida, who comes of a distinguished family from the city itself, called the

1. See p. 553. — 2. I Chr., XXIX, 28. — 3. Sc. at Amida. The date is probably 548. — 4. Syr. 'Hanzit'. — 5. J. omits to state that the monks for a short time returned to Amida p. 420[1].

ܕܒܝܬ ܒܪ ܕܒܐ. ܗܘ ܓܒܪܐ ܕܐܬܝܠܕ ܒܗ ܒܝܬ ܡܢ ܨܒܝܘܬܗ ܘܐܬܪܒܝ ܒܗ ܡܢ ܝܘܡ̈ܝ ܩܕܝܫܐ
ܩܘܣܡܐ ܪܒ ܣܢܛܪܟܐ ܘܐܦ ܒܟܠ ܩܪܒ̈ܐ ܕܫܘܒܥ̈ܐ ܡܢ ܫܘܪܝܐ ܥܕ ܗܫܐ ܫܢܬܐ ܕܗܝ ܫܢܬ
ܚܕ̈ܝ ܫܡ̈ܢ ܘܫܒܥ̈ܝܢ ܘܫܒܥ ܫܢ̈ܐ ܕܒܗ ܐܬܦܛܪ ܝܘܣܛܝܢܝܢܘܣ ܡܢ ܥܠܡܐ ܟܕ ܐܬܒܛ
ܒܟܠ ܐܬܪ ܥܡ ܟܠ ܣܒ̈ܐ ܐܒܗ̈ܝ ܕܐܬܝܢ ܡܢ ܫܘܪܝܐ ܕܪܕܘܦ̈ܐ ܕܥܒܪ ܘܩܐܡ ܒܬܪ ܟܠ
ܗܢ ܘܩܐܡ ܒܬܪ ܟܠ ܗܢ ܟܕ ܐܬܩܢܝ ܒܪܝܫ ܕܝܪܐ ܐܬܬܪ ܒܗ ܘܐܬܬܩܦ ܒܟܠ ܙܒܢ ܒܬܪ

ܚܢܫܐ ܡܕܝܢܐ ܕܥܡܘܕ ܒܐܡܝܕ ܘܫܡܗ ܕܐܒܗ ܡܪܝ ܝܘܚܢܢ ܐܘܪܬܝܐ ܘܫܠܝܛ
ܒܟܠܗܘܢ ܐܝܟ ܐܝ ܡܠ ܠ. ܗܘܐ ܩܝܡ ܕܠܥܠܡ ܘܠܥܠܡܝ ܥܠܡܝܢ. ܒܟܠܗܝ ܡܩܡܗ ܒܗ
ܩܝܡ ܠ ܐܦ. ܩܡ ܡܢ ܡܟܒܫ ܐܦ ܒ ܗܠ. ܒ ܐ ܚܝ ܐܠܗܐ ܐܦ ܒ ܗ ·136 r° a
ܒ ܗܠ ܚܙܝܩܐ ܒܚܡܬܗ. ܟܡ ܕܟܬܒ ܐܫܩ ܗܘ ܚܡܬ ܐܢܬ ܚܠܐ ܐܡܪ
ܗ ܚܙܝܩ. ܒܗ ܟܬܒ ܐܠܗܐ ܒܗ ܐܢܒܠ ܩܕܝܫ ܗܘ ܐܢܒܠ ܐܠܗܐ ܐ ܗ
ܩܝܡ ܐܠܗܐ ܡܠܟ ܐܢܒܠ ܡܐܠ ܩܡ. ܒܩܡ ܩܡ ܒܗ ܒܗ ܐ ܐܢ ܐ ܐ
ܒܗ ܐܢܒܠ ܐ ܗ ܒ ܐ ܐ ܐ

APPENDIX

*S 166 r° b.
*C 285 v° a.

ܬܫܒܘܚܬܐ ܕܥܒܕ ܚܣܕܐ ܥܡܗ ܡܫܝܚܐ [1]ܟܝܪܘܢ ܐܠܗܐ ܕܚܢܢ
ܠܥܡܗ ܕܒܪ ܡܢ ܐܠܗ ܟܝܪܘܢ ܐܠܗܐ ܕܚܢܢ ܥܡ ܡܠܟܐ ܕܪܘܡ
ܠܒ ܚܢܢ ܫܡ ܕܥܒܕ ܐܠܗܐ ܕܚܢܢ ܡܠܟܐ ܕܪܘܡ ܐܬܥܪ ܐܠܗܐ
ܕܐܪܬܘܕܘܟܣܝܐ ܘܫܘܒܚܢܐ ܕܐܠܗܐ ܕܐܒܗܬ ܟܝܪܘܢ ܐܠܗܐ
ܕܒܪ

ܗܘ ܕܥܡ ܡܪܝ ܫܘܪܝ ܘܐܬ ܠܗ ܒܟܠ ܐܬܪ

ܗܘ ܕܐܝܬ ܒܗ ܫܘܪܝܐ ܕܥܡ ܐܢܫ ܒܥܝܪ ܒܩܪܬܐ ܙܥܘܪܬܐ ܕܬܠܐ ܕܡܙܠܬ ܡܢ ܒܝܬ ܐܙܪܗ ܩܫܝܫܐ ܚܕ ܫܡܗ ܬܐܘܦܝܠܘܣ ܒܪ ܡܥܢܘ ܓܒܪܐ ܛܒܐ ܘܕܚܠܬܢܝܐ ܡܢ ܟܗܢܐ ܕܡܕܝܢܬܗ ܕܟܕ ܐܬܚܬܢ ܒܕܝܢܐ ܕܫܪܝܪܐ ܐܝܬ ܠܗ ܒܪ ܐܘ ܒܪܬ ܠܐ ܐܝܬ ܠܗ ܘܨܠܘ ܘܒܥܘ ܡܢ ܐܠܗܐ ܕܒܪ ܩܕܡ ܕܒܪ ܐܝ ܕܢܗܘܐ ܠܗ ܒܪ ܐܘ ܒܪܬ ܢܬܠ ܠܗ ܒܫܘܡ ܐܠܗܐ ܒܩܕܫ ܒܥܠܬ ܕܝܪܐ ܕܣܛܪܝܛܝܣ ܕܡܕܝܢܬ ܬܠܐ ܕܗܝ ܕܝܪܬܐ ܕܦܣܝܠܬܐ ܘܫܡܥ ܐܠܗܐ ܨܠܘܬܗ ܘܝܗܒ ܠܗ ܒܪ ܘܩܪܐ ܫܡܗ ܝܥܩܘܒ ܘܟܕ ܪܒ ܒܪܗ ܫܕܪܘ ܐܒܘܗܝ ܠܗ ܠܗܘ ܕܝܪܬܐ ܒܐܝܕ ܩܫܝܫܐ ܘܐܪܟܝܡܢܕܪܝܛܐ ܐܘܣܛܟܝܘܣ ܘܟܕ ܫܠܡ ܣܒܪ ܠܗ ܗܘ ܓܒܪܐ ܠܡܥܒܕ ܡܫܟܚ ܫܘܪܝܐ ܕܣܓܝ ܡܢ ܟܠ ܐܢܫ ܕܗܘ ܒܙܡܢܗ ܒܟܠ ܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܗ

1. C om. — 2. C ܕܗܘ ܕܐܝܬ ܒܗ ܫܘܪܝܐ ܕܥܡ ܐܢܫ ܒܥܝܪ ܒܩܪܬܐ ܙܥܘܪܬܐ ܕܬܠܐ ܕܡܙܠܬ ܡܢ ܒܝܬ ܐܙܪܗ ܩܫܝܫܐ ܚܕ ܫܡܗ ܬܐܘܦܝܠܘܣ ܒܪ ܡܥܢܘ ܓܒܪܐ ܛܒܐ ܘܕܚܠܬܢܝܐ ܡܢ ܟܗܢܐ ܕܡܕܝܢܬܗ ܕܟܕ ܐܬܚܬܢ ܒܕܝܢܐ ܕܫܪܝܪܐ ܐܝܬ ܠܗ ܒܪ ܐܘ ܒܪܬ ܠܐ ܐܝܬ ܠܗ ܘܨܠܘ ܘܒܥܘ ܡܢ ܐܠܗܐ ܕܒܪ ܩܕܡ ܕܒܪ ܐܝ ܕܢܗܘܐ ܠܗ ܒܪ ܐܘ ܒܪܬ ܢܬܠ ܠܗ ܒܫܘܡ ܐܠܗܐ ܒܩܕܫ ܒܥܠܬ ܕܝܪܐ ܕܣܛܪܝܛܝܣ ܕܡܕܝܢܬ ܬܠܐ ܕܗܝ ܕܝܪܬܐ ܕܦܣܝܠܬܐ ܘܫܡܥ ܐܠܗܐ ܨܠܘܬܗ ܘܝܗܒ ܠܗ ܒܪ ܘܩܪܐ ܫܡܗ ܝܥܩܘܒ ܘܟܕ ܪܒ ܒܪܗ ܫܕܪܘ ܐܒܘܗܝ ܠܗ ܠܗܘ ܕܝܪܬܐ ܒܐܝܕ ܩܫܝܫܐ ܘܐܪܟܝܡܢܕܪܝܛܐ ܐܘܣܛܟܝܘܣ ܘܟܕ ܫܠܡ ܣܒܪ ܠܗ ܗܘ ܓܒܪܐ ܠܡܥܒܕ ܡܫܟܚ ܫܘܪܝܐ ܕܣܓܝ ܡܢ ܟܠ ܐܢܫ ܕܗܘ ܒܙܡܢܗ ܒܟܠ ܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܗ — 3. C ܒܬܝܢܐ. — 4. C ܒܝܬ ܐ. — 5. C ܐܪܟܝܡܢܕܪܝܛܐ. — 6. C pref. ܘ. — 7. C ܕܚܠܬܢܝܐ. — 8. C ܗܘ ܒ. ܐ. — 9. C ܐܠܗܐ ܒܪܟ ܠܗ ܒܨܠܘܬܗ ܘܒܥܘ ܡܢ ܐܠܗܐ ܕܒܪ ܩܕܡ ܕܒܪ ܐܝ ܕܢܗܘܐ ܠܗ ܒܪ ܐܘ ܒܪܬ ܢܬܠ ܠܗ ܒܫܘܡ ܐܠܗܐ ܒܩܕܫ ܒܥܠܬ ܕܝܪܐ ܕܣܛܪܝܛܝܣ ܕܡܕܝܢܬ ܬܠܐ ܕܗܝ ܕܝܪܬܐ ܕܦܣܝܠܬܐ ܘܫܡܥ ܐܠܗܐ ܨܠܘܬܗ ܘܝܗܒ ܠܗ ܒܪ ܘܩܪܐ ܫܡܗ ܝܥܩܘܒ ܘܟܕ ܪܒ ܒܪܗ ܫܕܪܘ ܐܒܘܗܝ ܠܗ ܠܗܘ ܕܝܪܬܐ ܒܐܝܕ ܩܫܝܫܐ ܘܐܪܟܝܡܢܕܪܝܛܐ ܐܘܣܛܟܝܘܣ ܘܟܕ ܫܠܡ ܣܒܪ ܠܗ ܗܘ ܓܒܪܐ ܠܡܥܒܕ ܡܫܟܚ ܫܘܪܝܐ ܕܣܓܝ ܡܢ ܟܠ ܐܢܫ ܕܗܘ ܒܙܡܢܗ ܒܟܠ ܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܗ — 10. C ܐܬܚܬܢ ܒܕܝܢܐ ܕܫܪܝܪܐ ܐܝܬ ܠܗ ܒܪ ܐܘ ܒܪܬ ܠܐ ܐܝܬ ܠܗ ܘܨܠܘ ܘܒܥܘ ܡܢ ܐܠܗܐ ܕܒܪ ܩܕܡ ܕܒܪ ܐܝ ܕܢܗܘܐ ܠܗ ܒܪ ܐܘ ܒܪܬ ܢܬܠ ܠܗ ܒܫܘܡ ܐܠܗܐ ܒܩܕܫ ܒܥܠܬ ܕܝܪܐ ܕܣܛܪܝܛܝܣ ܕܡܕܝܢܬ ܬܠܐ ܕܗܝ ܕܝܪܬܐ ܕܦܣܝܠܬܐ ܘܫܡܥ ܐܠܗܐ ܨܠܘܬܗ ܘܝܗܒ ܠܗ ܒܪ ܘܩܪܐ ܫܡܗ ܝܥܩܘܒ ܘܟܕ ܪܒ ܒܪܗ ܫܕܪܘ ܐܒܘܗܝ ܠܗ ܠܗܘ ܕܝܪܬܐ ܒܐܝܕ ܩܫܝܫܐ ܘܐܪܟܝܡܢܕܪܝܛܐ ܐܘܣܛܟܝܘܣ ܘܟܕ ܫܠܡ ܣܒܪ ܠܗ ܗܘ ܓܒܪܐ ܠܡܥܒܕ ܡܫܟܚ ܫܘܪܝܐ ܕܣܓܝ ܡܢ ܟܠ ܐܢܫ ܕܗܘ ܒܙܡܢܗ ܒܟܠ ܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܗ

patriarch. Now there was living a short time before in the small city of Constantina which is Thella d Mauzlath among the citizens a presbyter whose name was Theophilus Bar Ma'nu a good and religious man, one of the reverend clergy of his city; and, since he had lawfully taken a wife in marriage, and they had no children, he and his consort, having fasted and prayed, made a vow to God that the first son who should be born to them they would give to the Lord in the holy convent of 'strlytys' by the city of Thella, which is the monastery of Fsiltha[2]. And God heard him, and gave him a son, and he called his name James; [and, when he had grown a little, his parents handed him over to the same monastery of Fsiltha through the devout Mar Eustace presbyter and archimandrite.[3] And, when[4] his training was completed, he used to practise perfect modes of life surpassing the

1. C 'strtys'. We should perh. read 'stratelates', and suppose S. Michael to be meant; but his usual title is ἀρχιστρατηγός. — 2. See p. 488, n. 3. — 3. C. 'This son was brought up by his parents with all care and in all religion; and, when he was 2 or 3 years old, they sent him to school, and he was taught and instructed in all the learning of the church, in Syriac and Greek. And, when he reached the age of puberty, his father took him with a fitting present and brought him to the monastery, and committed him to the hands of Mar Eustace the archimandrite; and, when he had received the revered monastic habit'. — 4. C om.

ܗܘ ܕܐܝܟ ܕ[1]ܐܝܟ ܒ ܐܝܟ ܕ[1]ܐܝܟ ܐܝܟ ܕ[1]ܐܝܟ ܐܝܟ ܐܝܟ

ولهذا محمد بي الكمال. حدا بسرا وحبله احتقاده: مبا كلاقي
حبّيه مسز ابي. مده كنه حدا حر اهما [1]معتبا. ولا نهب ولا
سم محبا. اذ ما [2]بي وحكم وحكما بلاقي كحكما. معي حاز بي
رحا محكا. بي محنا ما معقعتها حز [3]حبّيه. نعده كمعتبا
الاقحكا. [4]الهي وقلاا فبحا ما: بي حرمدا هيلا معوم امتبا. كحكما
لا اهتكمكا وقلاا مستحت [5]ما. معمر [6]معي. حي معمر. حد بحتموه [7]كما
فعهف ما. لا بي زا هم بسرا حامعدا كز مي محكاه.
محكمه معتمدا مي هجدا بحمز معتبوه كمعي حاه. حدا [8]وا مي
اسعدا بحد قهما وا [9]ما كمعي حاتوا مقسحكا حنعم [10]ده كاه.
معقعه بقبي [11]ده حبّيه حز محكاه محسكمي محكاه بي لا سرمي ده
كه. كهيلا [12]بي حاوسكا تسعكا هنز ما. بي حسرا وبما مبعدا
معبهم ما سرا ما [13]كمي. معكسرا [14]كمي ما حسكدا معكاهم ده

P. S 167 r a.

1. C لا كا نهب ولا .امتبه — 2. C om. — 3. C الهنه معه ابه. — 4. C ins. ابيه. — 5. C ابه. — 6. C كما وهنه ابعدا مي — 7. C مبعكه. — 8. C ins. كا ماحد. — 9. C om. ٦. — 10. C معبه.

slaves and a large amount of property (οὐσία). But the divine James, as soon as he saw that his parents were dead, called his two slaves, and set them free; and he gave them the house with the property (οὐσία) and the chattels, and he did not take even one *mina*; for he used to say « Let the things of the world be given to the world. » And after a short time, when he had received deacon's orders in his same monastery, he would cause himself to copy the pattern of the angels' watchfulness, embracing the immaterial observances of the angels with much fasting and constant vigil, and day by day adding to his divine practices. But he refused to let himself be seen outside his cell at all during the day; and all the believers used to betake themselves to him on account of the fame of his practices; so much so that even from the frontier of the Persian territory those who had various infirmities used to flock to him; and as soon as they were resting in his monastery they were cured without seeing him. For he would visit many by long journeys[1], having seen them beforehand by the vision of the Holy Spirit, and be seen by them in a dream[2] and they would be healed of their diseases[2]; insomuch that he often[2]

1. I. e., in spirit. — 2. C om.

ܗܘ ܕܐܬܝ ܠܗ ܡܢ ܩܕܡ ܐܠܗܐ ܘܐܡܪ ܠܗ ܡܐ ܥܒܕ ܠܟ ܗܟܢܐ ܒܪ ܓܒܠܐ ܕܐܬ ܥܡ ܟܠ ܪܒܢܝ ܡܠܟܟ ܕܐܠܗܐ ܢܬܚܙܐ ܒܟ ܘܐܢ ܐܝܟ ܕܐܠܗܐ ܢܬܚܙܐ ܒܟ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܟ ܗܘ ܐܒܪܗܡ ܕܢܫܐܠ ܒܨܠܘܬܗ

immediately be delivered from the distress; for it is because of him that you were afflicted. But henceforth Satan will not be permitted by the Lord to work destruction among you, until you enter the camp. And 'thy money go with thee'[1], since we have no desire to possess aught beside God. » And, this openly-shown vision having caused Hereth the king and his magnates to marvel, he went back to his camp, and upon asking he found that from the hour that the blessed man said to him, « The devil shall not work destruction in your camp », from that very hour and that very day they[2] were cured. And they[3] asked and inquired over the whole of his camp, and they[3] found a certain monk who was bound inside a tent; and he released him and sent him to Mt. Sinai; and the man who had bound him ⌈in his tent⌉ he slew with the edge of the sword; and day by day Hereth Bar Gabala was yearning to see the saint. But the blessed man would quietly labour with arduous labours and exercise himself in marvellous endurance in the way of modes of life and of clothing; for he would cut a thick ugly cloak into two, and he clothed himself

1. Acts, VIII, 20. — 2. C « moment the pestilence was stayed and all the sick ». — 3. C « he ». — 4. C om.

1. C ܒܫܢܝܢ. — 2. C ܒܝܬ. — 3. C pref. ܕ. — 4. C ins. ܒܝܘܡ̈ܝ ܗܘ ܕܐܬ ܠܗ ܒܥܠ ܒܝܬ ܐܒܘܗ — 5. C ܒܥܠܝ. — 6. C ins. ܒܛܠ. — 7. C ܘܐܬ ܒܗ ܒܝܬ ܡܫܝܚܐ ܩܕܝܫܐ — 8. C om. ff. to ܐܡܪ (p. 582, l. 2). — 9. Ff. to ܒܥܠܡ (p. 582, l. 1) ins. in marg. in S. — 10. S ܟܬܒ (corr. N).

with half of it and covered himself with half of it[1]; and he would not change this raiment for a considerable time, not in summer nor in winter, until it appeared to be all rags[2]; for he would say « It is better for the soul to clothe itself in practices of excellence than for the body to luxuriate in things that drag to perdition ». Being therefore resplendent in holiness he used to astonish many by miracles. [Two barren women from the city of Thella, being distressed by the deprivation of children, and who were looking for the fruit of their wombs more than the breath of the air (ἀήρ), and had gone to many places to seek assistance, resolved to go up to the same saint at the time when he was present in his monastery; and they went out from the city to go to his convent. When they had reached and crossed the river Harba that is between the monastery and the city, a revelation was made to the saint by the divine Spirit; then (εἶτα) he sends a deacon of his to them to tell them to return to the city; « For our Lord » (he says) « will give you children if you confess his holy name ». And they on hearing these words returned to the

1. See p. 589, n. 3. In the genuine life this is referred to the time of his residence in CP. — 2. C ins. 'like a pack-saddle, and from this he was named Burd-aita'

ܗܘ ܕܐܠܗܐ ܒܗ ܕܐܬ ܥܡ ܐܢܫ ܕܟܐ ܕܐܬ ܒܥܠ ܕܟܐ ܕܐܬ ܒܥܠ ܕܟܐ ܕܐܬ ܒܥܠ

ܒܗܝ ܕܗ ܕܡܝܢ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܐܢܐ ܕܝܥܩܘܒ ܐܝܬ ܠܝ ܒܪ ܐܚ ܒܫܡ[1] ܝܫܘܥ ܡܫܝܚܐ ܐܠܐ ܕܐܚ ܒܫܡ ܐܝܬ ܠܗ ܠܝܥܩܘܒ ܗܘ ܕܐܡܪ ܒܗ ܕܐܝܬ ܠܗ ܐܚ ܒܫܡ ܝܫܘܥ ܡܫܝܚܐ[2] ܐܠܐ ܐܚ ܒܫܡ ܐܝܬ ܠܗ ܠܝܥܩܘܒ ܗܘ ܕܐܡܪ ܒܗ ܕܐܝܬ ܠܗ ܐܚ ܒܫܡ ܝܫܘܥ ܡܫܝܚܐ[3] ܐܠܐ ܐܚ ܒܫܡ ܐܝܬ ܠܗ ܠܝܥܩܘܒ ܗܘ ܕܐܡܪ ܒܗ ܕܐܝܬ ܠܗ ܐܚ ܒܫܡ ܝܫܘܥ ܡܫܝܚܐ[4] ܐܠܐ ܐܚ ܒܫܡ ܐܝܬ ܠܗ ܠܝܥܩܘܒ ܗܘ ܕܐܡܪ ܒܗ ܕܐܝܬ ܠܗ ܐܚ ܒܫܡ ܝܫܘܥ ܡܫܝܚܐ[5] ܐܠܐ ܐܚ ܒܫܡ ܐܝܬ ܠܗ ܠܝܥܩܘܒ ܗܘ ܕܐܡܪ ܒܗ ܕܐܝܬ ܠܗ ܐܚ ܒܫܡ ܝܫܘܥ ܡܫܝܚܐ[6] ܐܠܐ ܐܚ ܒܫܡ ܐܝܬ ܠܗ ܠܝܥܩܘܒ ܗܘ ܕܐܡܪ ܒܗ ܕܐܝܬ ܠܗ ܐܚ ܒܫܡ ܝܫܘܥ ܡܫܝܚܐ[7] ܐܠܐ ܐܚ ܒܫܡ ܐܝܬ ܠܗ ܠܝܥܩܘܒ ܗܘ ܕܐܡܪ ܒܗ ܕܐܝܬ ܠܗ ܐܚ ܒܫܡ ܝܫܘܥ ܡܫܝܚܐ[8] ܐܠܐ ܐܚ ܒܫܡ ܐܝܬ ܠܗ ܠܝܥܩܘܒ ܗܘ ܕܐܡܪ ܒܗ ܕܐܝܬ ܠܗ ܐܚ ܒܫܡ ܝܫܘܥ ܡܫܝܚܐ[9] ܐܠܐ ܐܚ ܒܫܡ ܐܝܬ ܠܗ ܠܝܥܩܘܒ ܗܘ ܕܐܡܪ ܒܗ ܕܐܝܬ ܠܗ ܐܚ ܒܫܡ ܝܫܘܥ ܡܫܝܚܐ[10] ܐܠܐ ܐܚ ܒܫܡ ܐܝܬ ܠܗ ܠܝܥܩܘܒ ܗܘ ܕܐܡܪ ܒܗ ܕܐܝܬ ܠܗ ܐܚ ܒܫܡ ܝܫܘܥ ܡܫܝܚܐ[11] ܐܠܐ ܐܚ ܒܫܡ ܐܝܬ ܠܗ ܠܝܥܩܘܒ ܗܘ ܕܐܡܪ ܒܗ ܕܐܝܬ ܠܗ ܐܚ ܒܫܡ ܝܫܘܥ ܡܫܝܚܐ

1. C ه ,ܕܐ ;ܐܡܪ ܠܗ ,ܠܝܥܩܘܒ ܐܝܬ ,ܐܚ. — 2. C ,ܐ. — 3. C ,ܐ ,ܐ ,ܐ. — 4. C om. — 5. C ,ܐ ,ܐ ,ܐ. — 6. C ,ܐ ,ܐ ,ܐ. — 7. C ه ,ܐ ,ܐ ,ܐ ,ܐ. — 8. C ins. ll. — 9. C ,ܐ. — 10. C ه ,ܐ ,ܐ. — 11. C ,ܐ ,ܐ ,ܐ.

there, the report flew about in the city, « Father James has come »; and, when Theodora the queen heard it, she received them with much honour, and she gave them a house and the rest of what they required. ⌜But the blessed man was eloquent and educated and skilled and exercised and practised, and[1] he was versed in the Greek language as well as the Syriac to a specially high degree, and he read the Holy Scriptures in both languages; ⌜and, when he carried on debate with the chiefs of the heresy there in their own assembly, he put them all to flight, while he also through the mighty flashes of the divine doctrines (δόγματα) exposed their tricks and frauds against the truth of the faith, and[2] he took possession of a little cell, and in it ⌜conversed with God[3] continually⌝. The blessed Sergius also[4] lived an ascetic life, but he fell[5] far short of the standard of the high and divine practices of the holy James[6].

When then dense crowds of believers came to the royal city, bishops and monks and clergymen, and laymen zealous for religion, they used to boast of

1. C ‘And, because’. — 2. C ‘also further’. — 3. C ‘sat’. — 4. C ‘with the divine and blessed S., he’ (sic). — 5. C ins. ‘not’. — 6. The statement in the original life that S. could not live as J. did because he had to attend to visitors is omitted by our author, prob. in order to exalt his hero at the expense of his companion.

ܥܠ ܡܕܝܢܬܐ ܡܠܟܬܐ ܗܘ ܐܬܐ ܒܪ ܓܒܠܐ ܡܠܟܐ ܕܛܝܢܐ ܟܕ ܫܡܥ ܗܘ ܐܦ ܒܥܐ ܕܫܠܡ ܗܘ ܐܬܐ ܕܡܫܝܚܐ ܡܢ ܕܝܢ ܕܡܫܬܠܝ ܗܘ ܥܡ ܐܒܗܬܐ ܕܥܡܗ ܒܥܘ ܡܢ ܡܠܟܬܐ ܕܬܐܘܕܘܪܐ ܕܐܠܗܐ ܕܬܫܘܒ ܠܗܘܢ ܕܬܥܒܕ ܠܗܘܢ ܬܪܝܢ ܐܘ ܬܠܬ ܐܦܣܩܘܦ̈ܐ ܒܣܘܪܝܐ ܕܠܐ ܐܫܟܚ ܐܦܣܩܦܐ ܕܢܫܟܚ ܒܟܠ ܣܘܪܝܐ ܐܠܐ ܬܠܬ ܚܕ ܒܛܘܪ ܡܪܕܐ ܘܚܕ ܒܐܪܥܐ ܕܦܪܣ ܘ[1]ܚܕ ܕܐܙܠ ܠ[2]ܐܠܟܣܢܕܪܝܐ ܘܟܕ ܗܘ ܡܫܬܕܠ ܒܥܝܢ ܗܘ ܐܬܐ ܕܡܫܝܚܐ ܕܬܬܥܒܕ ܡܕܝܢܬܐ ܗܕܐ ܐܦ

ܐܬܬܚܙܝ ܥܡ ܒܥܠ ܥܡ ܗܘܐ ܕܟܝ ܡܕܗܝܢ ܕܠܐ ܒܪ ܫܘܠܛܢܐ ܗܘ ܕܢܣܒ ܠܗ ܟܗܢ̈ܐ ܘܡܫܠܡ ܠܟܠ ܣܦ̈ܪ ܥ 168 b.
ܒܪ ܡܢ ܕܫܪܝܪ ܠܗ ܠܐ ܐܠܐ ܒܬܪ ܗܢܐ ܕܐܦ ܒܫܪ ܥܠ ܟܠ ܐܬܪ̈ܐ ܕܣܘܪܝܐ ܐܠܐ ܐܦ ܥܠ ܐܢ̈ܘܢ ܕܐܪܡܢܝܐ ܘܕܩܦ̈ܛܘܩܝܐ ܘܒܐܬܪ̈ܐ ܕܩܠܝܩܝܐ ܘܟܠ ܐܬܪ̈ܐ ܕܐܣܘܪܝܐ ܘܕܦܦ̈ܘܠܝܐ ܘܠܘܩܐܘܢܝܐ ܘܠܘܩܝܐ ܘܦܪܘܓܝܐ ܘܟܪܝܐ ܘܐܣܝܐ ܘܓܙ̈ܪ ܝܡܐ ܩܘܦܪܘܣ ܪܘܕܣ ܟܝܘܣ ܡܛܠܝܢܝ ܥܕ ܠܡܕܝܢܬܐ ܪܡ̈ܐ ܗܝ ܒܠܚܘܕܗ ⌜ܘܐܦ ܙܪܥ ܘܐܬܪ ܟܠ ܓܒ̈ܐ ܕܬܫܒ̈ܘܚܬܐ ⌝ ܘܥܒܕ ܟܗܢ̈ܐ ܘܡܠܝ ܣܕ̈ܪ̈ܐ ܘܠܐ ܒܠܚܘܕ ܒܥܐ ܗܘ ܐܦ ܠܡܫܪ ܟܗܢ̈ܐ ܘܠܡܦܠܓ ܟܠ ܬܚ̈ܘܡ̈ܐ ܐܠܐ ܐܦ ܠܥܕܬ̈ܐ ܕܪ̈ܚܩ̈ܐ ܠܐ ܐܫܬܠܝ ܗܘ ܘܡܠܦ ܡܢ ܡܪܝܐ ܠܒܗ ܘܚܫܒ ܐܝܟ ܢܬܟܢ ܠܗ ܐܡ̈ܪ̈ܐ ܠܡܫܪܝ ܒܗ ܠܥܕܬܐ ܩܕ̈ܝܫ̈ܬܐ ܘܐܝܟ ܢܫܟܚ

ܗܘ ܕܐܬܐ ܠܗ ܡܢ ܩܕܡ ܡܪܝ ܝܥܩܘܒ ܫܠܝܚܐ ܩܕܝܫܐ ܘܐܦ ܗܘ ܒܟܠ ܐܬܪ ܘܐܬܪ

ܐܬܬܩܢܝ ܒܗ ܡܕܝܢܬܐ ܕܐܦܣܘܢ ܘܒܗ ܐܬܬܩܢܝ

*C287v°a. ܘܒܐܡܝܕ ܥܒܕ ܡܪܝ ܝܘܚܢܢ ܕܒܝܬ ܡܪ ܝܘܚܢܢ ܕܒܝܬ ܡܪ ܝܘܚܢܢ ܕܒܝܬ ܡܪ

ܡܢ ܒܝܬ ܐܪܡܐ ܕܐܝܬ ܠܗ ܫܡ ܐܝܙܠܐ[14]. ܘܥܠ ܟܦܪܐ ܗܘ ܕܐܙܠ ܠܓܘܡܬܐ[15] ܕܐܬ ܠܗ ܫܡ ܓܘܡܬܐ. ܘܒܟܦܪܐ ܗܘ ܐܙܠ ܠܗ ܘܥܒܕ ܬܡ ܫܡܫܐ ܕܐܬ ܠܗ ܫܡ ܟܠ ܥܡܐ. ܘܒܟܠ ܙܒܢ ܕܗܘ ܐܙܠ ܒܟܦܪܐ ܗܘ

ܗ ܕܐܝܬ ܒܗ ܚܕ ܝܗܘܕܝ ܡܓܘܫܐ ܕܗܘܐ ܡܛܥܐ ܠܟܠ ܥܡܐ ܒܡܓܘܫܝܗ ܘܟܕ ܫܡܥ ܓܒܪܐ ܩܕܝܫܐ ܥܠ ܗܘ ܓܒܪ ܝܗܘܕܝ ܐܡܪ ܠܗܘܢ ܕܢܝܬܘܢ ܠܘܬܗ ܘܟܕ ܐܬܐ ܡܠܠ ܥܡܗ ܘܐܡܪ ܠܗ ܐܝܟ ܥܠ ܡܢܐ ܐܢܬ ܥܒܕ ܥܘܠܐ ܘܥܘܐܠ ܐܢܬ ܘܡܣܟܠ ܐܢܬ ܠܐܘܪܚܬܐ ܬܪܝܬܐ ܕܡܪܝܐ ܠܗܟܝܠ ܗܫ ܐܢܬ ܬܗܘܐ ܣܟܝܠ ܘܠܐ ܬܫܡܥ ܘܠܐ ܬܡܠܠ ܐܠܐ ܐܢ ܬܘܕܐ ܠܡܫܝܚܐ ܘܒܗܝ ܫܥܬܐ ܐܬܝܒܫ ܠܫܢܗ ܘܐܬܣܟܪ ܐܕܢܘܗܝ ܘܗܘܐ ܐܝܟ ܐܒܢܐ ܘܟܕ ܩܡ ܥܡܐ ܒܬܕܗܪܐ ܪܒܐ ܢܦܩ ܫܛܢܐ ܡܢ ܬܚܝܬ ܪܓܠܘܗܝ ܕܗܘ ܝܗܘܕܝ ܒܨܘܪܬ ܐܝܬܝܘܦܝ ܘܥܪܩ ܒܩܠ ܪܡ ܘܐܡܪ ܐܘܝ ܠܟ ܝܥܩܘܒ ܐܦܣܩܘܦܐ ܕܡܢ ܥܘܠܡܟ ܐܢܬ ܗܘܝܬ ܠܝ ܠܡܟܣܝܢ ܐܝܟ ܥܠ ܡܢܐ ܐܬܝܬ ܠܡܣܟܠ ܐܘܪܚܬܐ ܕܡܪܝܐ ܘܡܣܟܠ ܐܢܬ ܠܐ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܐܢܬ

ܘܥܡ ܗܠܝܢ ܕܐܡܪ ܠܗ ܡܐ ܗܘ ܕܥܒܕ ܥܡ ܐܠܗܐ ܗܢܐ ܕܐܬܬܪ ܥܠ ܐܢܫ ܕܡܝܬ ܐܠܐ ܕܐܝܬ ܠܗ ܚܝܠ ܕܢܩܝܡ ܠܗ ܡܢ ܒܝܬ ܩܒܪܐ ܗܠܝܢ ܐܡܪ ܠܗ ܫܡܥܘܢ ܐܢ ܐܝܬ ܠܟ ܚܝܠ ܕܬ

was lying on my rug, and moved his hand and took my soul from me; and I saw this saint, and two old monks, who were making request of God on my behalf; and the man of fire was sent with them, to obey every order that they gave him.[1] But believe on this saint, and receive all blessings from him ». And many believed and were convinced by the blessed man.

Again another time, while he was visiting the churches and the monasteries, he wished to go and visit two brothers who were residing in the convent of the holy Mar Kayuma; and the full evening had now almost arrived; and, when half of the sun's disk had set, he showed ardent desire before God in the vehemence of his spirit, and said : « O sun, servant of the creatures ⌜of God,[2] wait for me till I enter that convent. » And the sun waited and did not set till he entered that convent. And⌝, when the members of that convent asked him, and say[3] to him, « Our father, what is this miracle of the sun? », then he answered, and said to them : « Are you so dull that you do not remember the words of our Lord who said, 'If there be in you faith as a

1. C ins. 'and he took my soul and restored it to my body'. — 2. C 'and creature of God, in the name of Jesus of Nazareth'. — 3. C 'he found the brethren looking in wonder and astonishment at the sun; and they said'.

ܗܘ ܕ ܒ ܐ ܕ ܒ ܐ ܕ ܒ ܐ

ܗܘ ܕܥܒܕ ܠܗ ܒܗ ܡܢ ܟܠ ܡܕܝܢܬܐ ܘܡܕܝܢܬܐ ܕܡܛܠ ܗܢܐ ܫܡܗ ܐܬܦܪܣܡ ܟܒܘܫܡܐ ܕܡܝܢ ܘܫܡܥܘ ܡܠܟܐ ܕܪܘܡܝܐ ܘܕܦܪܣ̈ܝܐ ܘܕܐܪ̈ܚܩ̈ܐ ܫܡܥ̈ܐ ܕܢܣܝܐ ܕܗܢܘܢ ܩܕ̈ܝܫܐ ܘܟܠ ܐܦ̈ܣܩ̈ܘܦܐ ܕܗܪ̈ܣܝܐ ܕܟܠܩܝܕܘܢ ܡܢ ܟܠ ܣ̈ܛܪ̈ܐ ܗ̈ܘܘ ܡܬܪܓ̈ܙܝܢ ܥܠܘܗܝ ܘܒܥ̈ܝܢ ܠܡܚܛܦ ܠܗ ܠ[ܓܒܪܐ ܩܕ̈ܝܫܐ ܘܠܡܦܪܩ ܠܗ ܒ]ܝܢ ܐ̈ܝܕ̈ܝܗܘܢ. ܘܟܕ ܗ̈ܘܘ ܪ̈ܗܛ̈ܝܢ ܒܬܪܗ ܒܟܠ ܣ̈ܛܪ̈ܐ ܐܬܛܪ ܒܛܠܝܬܐ ܕܐܠܗܐ ܘܠܐ ܐܫܬܠܡ ܒܝܕ ܪ̈ܕܦ̈ܝܗ ܘܒܥ̈ܝ ܢܦ̈ܫܗ. ܡܛܠ ܕܟܕ ܨ̈ܒܐ ܗ̈ܘܐ ܠܡܐܙܠ ܠܐ̈ܬܪ ܡ̈ܕܝܢ̈ܬܐ ܐܫܠܡ ܟܠ ܥ̈ܒ̈ܕ̈ܗ ܕܣ̈ܝܡ̈ܘܬܗ ܒܚܕ ܠܝܠܝܐ ܘܒܚܕ ܝܘܡܐ ܘܒܬܪ̈ܝܢ ܝܘ̈ܡ̈ܝ ܐ̈ܬܐ ܐܫܟܚ ܠܗ ܒ[ܫ̈ܠ̈ܝ ܐ]ܠܗܐ ܠ[ܬ]ܠ̈ܬ̈ܝܢ ܘ[ܐ]ܪ̈ܒ̈ܥ̈ܝܢ ܡ̈ܝܠ̈ܐ. ܘܟܕ ܨ̈ܒܐ ܗ̈ܘܐ ܠ[ܡ]ܫ̈ܕܪ ܠ[ܣ]ܝ̈ܡ̈ܘܬܗ ܐܙܠ ܒ[ܪ]ܘܚ̈ܐ ܕܐܠܗܐ ܠ[ܬ]ܪ̈ܥ̈ܐ ܕ[ܨ]ܒ̈ܐ ܗ̈ܘܐ ܒ[ܠ]ܐ ܥ̈ܝ̈ܦ̈ܘܬܐ. ܘ[ܒ]ܟ̈ܠ ܕ[ܗ]ܘ ܪ̈ܟ̈ܒ ܒ[ܥ]ܝ̈ܪ̈ܐ ܐ[ܘ] ܒ[ܣ]ܘ̈ܣ̈ܝܐ ܐ[ܘ] ܒ[ܓ]ܡ̈ܠ̈ܐ ܐ[ܘ] ܒ[ܡ]ܫ̈ܟ̈ܐ ܐ[ܘ] ܒ[ܣ]ܦ̈ܝ̈ܢ̈ܐ ܐ[ܘ] ܒ[ܐ]ܪ̈ܟ̈ܒ

ܕܚܘܢܐ ܒܫܒܚ ܠܝܥܩܘܒ ܕܒܥܐ ܠܡܫܕܪ ܒܗ ܒܫܠܡܐ ܘ

ܗܘ ܕ ܐܡ ܗܘ ܒܥܐ ܕܐܠܗܐ ܐܬܐ ܠܘܬ ܐܢܫ ܐܚܪ ܠܐ ܐܝܬ ܠܗ ܥܡ ܐܢܫ (ܠܐ)[1] ܟܕ ܢܦܩ ܡܢ ܒܝܬ ܡܢ ܚܕ ܐܢܫ ܐܚܪ ܠܐ ܐܝܬ ܠܗ ܥܡ

ܠܗ ܡܪܝ ܝܥܩܘܒ ܐܝ ܐܝܟ ܐܢ ܒܥܐ ܐܢܬ ܕܢܢܝܡ ܒܪ ܐܢ ܐܢ ܐܢ

ܗܘ ܕܠܐ ܐܢܫ ܐܠܐ ܗܟܝܠ ܗܘ ܕܢܬܪ ܥܠ ܟܠ ܡܕܡ ܕܠܐ ܢܫܟܒ ܐܠܐ ܒܫܥ ܕܢܬܪ ܥܠ ܟܪܣܝܗ ܘܐܢ ܫܟܒ ܫܢܬܐ ܙܥܘܪܬܐ ܒܗ ܐܝܬ ܠܗ ܒܪ ܥܕܢ

ملكا كتكلم[1]. معسه حكه حدا للاحا. معنه مح لمح[2] حم سنمح.
لمحكا لما لمحا حجا. لمحنه حنجا: لمحنه لمحنه لمحنه[3] لمحنه لمحنه لمحنه لمحنه
لمحنه لمحنه لمحنه لمحنه لمحنه لمحنه لمحنه لمحنه

ܪܚܝܠ ܪܚܘܙ. ܠ ܡܢ ܕܗܘܐ ܒܗ ܚܕܟ ܗܘܐ ܒܗ ܕܐ ܐܝ ܕܐ ܡܠܐܟܐ. ܐܝ ܐܠ ܡܢ ܕܗܘ ܒܗ ܚܕܟ ܗܘܐ ܒܗ ܕܐ

ܘܗܘ ܒܫܡܗ ܐܡܪ: ܒܐܟܝܪ ܕܐܡܪ ܠܟ ܠܐ ܐܚܫܒ ܕܐܬܪ ܡܢ ܫܪܪܐ. ܠܐ ܗܢܐ ܕܒܝܘܡܘܗܝ[1] ܕܐܬܪ ܐܦ ܒܟܠ ܦܠܓܐ ܘܒܟܠ ܡܕܝܢܬܐ. ܕܐܢ ܡܢ ܐܡܪ ܕܡܐܐ ܐܠܦ ܟܗܢܐ ܐܬܩܢܝ ܒܝܘܡܘܗܝ ܠܐ ܐܚܫܒ ܕܐܬܪ ܡܢ ܫܪܪܐ. ܐܠܐ ܕܩܝܡ ܗܘ ܐܦ ܠܗܝܡܢܘܬܐ ܕܥܕܬܐ ܕܫܟܚ ܫܒܩ ܗܘ ܐܦ ܠܡܓܕܠ ܩܪܢ ܕܥܕܬܐ ܕܐܬܟܦܝܬ ܗܘ ܐܦ ܠܡܪܝܡ ܪܫܗ ܕܥܕܬܐ ܕܐܬܚܢܝ ܗܘ ܐܦ ܠܡܫܪܝ ܫܢ ܥܠ ܫܢ ܐܦ ܠܡܫܕܝ ܩܪܒܢ ܠܐ ܐܬܚܙܐ ܒܪ ܟܗܢܐ ܐܦ ܠܢܦܫܗ. ܐܦ ܠܐ ܐܬܥܡܕܘ ܒܢܝ ܥܕܬܐ ܕܡܥܡܕܝܢ ܠܗ ܠܡܥܡܕܬܐ ܐܠܐ ܝܬܝܪ ܡܢ ܥܫܪ ܫܢܝܢ ܒܠܚܘܕ ܕܠܐ ܩܒܠ ܩܘܪܒܢܐ ܘܠܐ ܡܫܡܫ ܒܪ ܟܗܢܐ ܐܦ ܠܢܦܫܗ. ܘܗܘ ܩܕܝܫܐ ܒܪ ܐܢܫܐ ܐܦ ܡܠܐ ܠܣܘܪܝܐ ܒܐܦܣܩܘܦܐ ܘܟܗܢܐ ܘܐܪܒܐ ܘܐܬܩܦ ܠܩܪܢܐ ܕܥܕܬܐ ܕܐܬܟܦܝܬ ܘܐܬܬܩܦ ܠܪܫܗ ܕܥܕܬܐ ܕܐܬܚܢܝ ܘܒܦܪܣ ܐܦ ܐܬܩܢ ܐܦ ܐܦܣܩܘܦܐ ܘܟܗܢܐ ܘܗܘ ܐܦ ܫܕܪ ܐܓܪܬܐ ܠܗܘܢ ܕܡܫܬܠܡܢ ܒܬܩܢܐ ܕܐܘܪܬܕܘܟܣܝܐ. ܡܛܠ ܕܗܘ ܚܝܠ ܒܠܘܬܐ ܕܐܠܗܝܬܐ ܘܡܬܪܓܠ ܒܡܓܢܝ ܥܠ ܬܘܕܝܬܐ ܕܐܘܪܬܕܘܟܣܝܐ (ὀρθοδοξία)؛ ܘܒܡܡܠܠ ܡܢ ܟܬܒܐ ܗܘ ܐܦ ܐܣܬܟܬ ܠܗܪܛܝܩܐ ܕܠܐ ܐܦ ܣܘܢܝܓܘܪܘܣ ܘ[2] ܠܫܢܐ ܫܦܝܪܐ ܡܫܟܚ ܠܡܫܕܝ ܡܠܝܗ. ܘܡܢ ܗܘ ܙܒܢܐ ܟܠ ܡܕܝܢܬܐ ܘܟܦܪܐ ܘܕܝܪܐ ܕܡܢܙܚܐ ܗܘ ܐܦ ܡܫܬܡܥ ܕܝܥܩܘܒ ܝܥܩܘܒ. ܘܐܢ ܡܪܚܡܢܐ[2] ܐܠܗܐ

1. This statement is not in the original life. — 2. C om.

copiously in every district and city; so that, if anyone say that a hundred thousand priests were ordained by him, I do not think he will stray from the truth. But he raised up the faith of the church that had almost disappeared, and he contended powerfully against heresy, and lifted up the head of the church that was bowed down. For before the blessed man's time the believers had been more than ten years without receiving the oblation, or having their children baptized[1]; for a priest could not show himself at all. And the holy blessed man both filled Syria with bishops and priests and magnified and strengthened the horn of the church that was laid low, and made bishops and priests in Persia; and he used to send encyclical letters to them that were full of confirmation of the orthodox faith. For he was powerful in divine doctrine, and practised in defending the confession of orthodoxy (ὀρθοδοξία); and by speaking from the Scriptures he used to silence the heretics, since not even advocates (συνήγορος) and[2] glib-tongued men were able to repress his words. And from that time every city and village and convent of monks used to repeat 'James, James'; and, if [the merciful[2] God

ܗܘ ܕܒܝܥ ܐܠܐ ܗܘ ܕܠܐ ܫܒ ܠܗ ܒܝܬ ܗܘ ܕܥܡ ܗܘ ܒܝܬ ܩܕܡ ܕܢܦܠ ܐܦ ܗܘ ܠܐ ܫܒ ܠܗ ܒܝܬ ܐܠܐ ܗܘ ܕܩܢܐ ܠܗ ܒܝܬ ܒܥܠ ܒܝܬ ܐܢ

ܘܒܓܝܪܘܬܗ ܕܥܠ ܒܥܠܝ ܕܕܝܢܐ ܘܒܩܪܒܐ ܪܒܐ ܕܐܬܟܢܫ ܠܗ ܡܢ ܥܘܠܡܗ ܘܥܕ ܣܝܒܘܬܗ ܐܪܝ ܗܘܐ ܘܡܬܚܙܐ ܠܗ ܕܐܝܬ ܠܗ ܡܢ ܐܝܡܢ ܕܗܝܡܢܘܬܐ ܘܥܒܕ ܢܣܝܢ ܐܠܗܝܐ ܒܟܠ ܙܒܢ ܕܗܘܐ ܐܙܠ ܠܡܛܪ ܣܝܢܝ ܠܡܒܩܪ ܩܕܝܫܐ ܥܡ ܚܕ ܡܢ ܬܠܡܝܕܘܗܝ ܕܢܫܡܫ ܠܗ ܘܡܛܐ ܠܬܘܟ ܡܕܒܪܐ ܒܝܘܡ ܥܣܪ ܒܐܒ ܒܪܝܚܘܬܐ ܕܫܡܫܐ ܘܗܘܐ ܡܗܠܟ ܒܓܒܪܘܬܐ ܣܓܝ ܒܫܒܚܐ ܐܠܗܝܐ ܠܐ ܢܦܠ ܡܢ ܬܠܡܝܕܗ ܥܠ ܐܪܥܐ ܘܫܪܝ ܠܡܫܬܐ ܘܠܐ ܐܫܬܟܚ ܠܗ ܡܢ ܡܪܗ ܐܠܐ ܟܕ ܐܬܝܐܫ ܠܗ ܡܢ ܚܝܐ ܩܪܐ ܠܡܪܗ ܘܐܡܪ ܠܗ ܐܒܝ ܣܥܕ ܒܝ ܕܡܝ ܡܝ ܡܬܩܛܠܢ ܐܢܐ ܘܟܕ ܚܙܐ ܕܫܠܡ ܐܡܪ ܠܗ ܨܠܝ ܘܒܥܐ ܪܚܡܐ ܡܢ ܐܠܗܐ ܥܕ ܕܐܐܬܐ ܠܘܬܟ ܘܐܙܠ ܠܗ ܡܢ ܬܡ ܠܐܬܪܐ ܕܡܝܐ ܗܘ ܕܩܪܝܒ ܠܗܘܢ ܘܟܪܥ ܒܟܪܥܘܗܝ ܘܨܠܐ ܒܨܠܘܬܐ ܩܕܡ ܐܠܗܐ ܕܪܚܡܢ ܘܟܕ ܐܡܪ ܣܒܐ ܗܢܐ ܐܬܦܬܚ ܬܡ ܡܥܝܢܐ ܕܡܝܐ ܘܩܪܐ ܠܬܠܡܝܕܗ ܘܐܡܪ ܠܗ ܫܬܐ ܘܣܥܕ ܢܦܫܟ ܡܢ ܗܕܐ ܡܝܐ ܕܐܢܐ ܐܫܬܐ ܠܟ ܐܝܟ ܕܐܬܝ ܐܢ

ܗܘ ܕܝܗܒ ܠܢ ܐܠܗܐ ܘܐܬܬܩܘܝ ܘܗܠܟ ܘܡܫܒܚ ܠܐܠܗܐ ܥܠ ܛܝܒ ܥܒܕܘ ܥܡ ܟܠ ܗܢܘܢ ܕܗܠܟܘ ܥܡܗ

ܡܫܒܚ ܒܫܡܝܐ ܕܥܠ ܟܠ ܡܕܡ ܗܘ ܐܠܗܐ ܕܝܠܢ ܐܝܟ ܕܐܡܪ ܠܢ ܡܪܝ ܒܗ ܕܐܡܪ ܠܗ ܐܠ ܐܠ ܠܡ ܫܒܩܬܢܝ ܐܝ ܠܡ ܫܒܩ ܠܗ ܐܠ ܐܠ

ܐܡܪ ܗܘ ܠܗܘܢ ܡܪܝ ܕܝܠܢ ܐܝܟ ܡܐ ܕܨܒܝܬ ܕܢܗܘܐ ܠܟܘܢ ܒܡܦܠܓ ܐܢ ܠܐ ܡܗܝܡܢܝܬ ܐܢ ܒܐܠܗܘܬܗ ܘܡܦܠܓ ܐܢ ܒܬܪ ܕܡܬܚܕ ܠܐ ܡܬܦܠܓ ܐܢ ܒܬܪ ܕܡܬܦܠܓ ܠܐ ܡܬܚܕ ܐܠܐ ܐܢ ܫܡܥܝܢ ܐܢܬܘܢ ܠܝ ܐܠܗܐ ܢܚܘܣ ܥܠܝܟܘܢ ܘܐܡܪ ܠܗ ܐܒܘܢ ܕܝܠܢ ܡܐ ܕܨܒܝܬ ܕܢܥܒܕ ܠܟ ܡܪܝ ܒܪ ܕܢܚܘܣ ܥܠܝ

ܟܠ ܚܕ ܐܢܫ ܕܐܬܐ ܠܘܬ ܡܪܝ ܡܪܝ[1] ܕܗܘ ܐܬܐ ܠܘܬ ܡܪܝ ܡܪܝ[2] ܒܟܢܝܫܬܗ
ܕܐܠܗܐ ܗܘ ܕܐܬܐ ܒܝܘܡܐ ܩܕܡܝܐ ܕܫܒܬܐ. ܘܐܡܪ ܠܗܘܢ[3] ܕܢܫܩܘ ܠܗ ܠܒܘܪ ܡܕܒܚܐ
ܘܐܦ ܒܟܠ ܫܘܩܐ ܕܩܪܬܗ ܘܒܒܝܬܐ ܘܥܠ ܫܘܪܐ ܕܩܪܬܐ ܟܠ ܣܒܒ[4]. ܘܗܘ ܝܘܡܐ
ܩܕܡܝܐ ܕܫܒܬܐ ܗܘ. ܘܟܕ ܐܫܠܡ ܩܘܪܒܢܐ ܘܥܒܕ ܪܙܐ ܕܚܝܐ ܫܪܝ ܐܢܫܐ
ܠܡܬܝܒ ܠܘܬ ܪܥܝܢܗܘܢ ܘܠܡܫܒܚ ܠܐܠܗܐ. ܘܬܘܒ ܒܨܠܘ ܥܡ ܪܘܡܐ ܣܠܩ
ܘܨܠܝ ܘܒܟܐ ܠܘܬ ܟܠ ܠܠܝܐ ܗܘ ܒܥܐ ܠܐܠܗܐ ܥܠ ܥܡܗ. ܘܒܨܦܪܐ ܬܢܝܢܐ
ܒܫܒܬܐ ܠܐ ܐܫܬܐܪ ܒܟܠ ܩܪܬܐ ܗܝ ܢܦܫ ܕܠܐ ܐܬܐܣܝܬ ܘܐܬܝܒ ܠܪܥܝܢܗ
ܘܫܒܚ ܠܐܠܗܐ ܘܗܢ ܕܐܬܥܢܝ ܫܪܘ ܡܬܝܒ ܠܗܘܢ ܕܢܫܬܘܢ ܘܢܟܣܘܢ ܒܣܘܪ
ܠܐܝܡܝܢ ܐܢܘܢ ܘܫܒܚܬܐ ܘܬܫܒܘܚܬܐ ܘܒܥܝ ܪܚܡܐ ܡܢܗ. ܗܠܝܢ ܒܪܟ ܩܕܝܫܐ
ܠܗܘܢ ܕܢܫܬܘܢ ܘܢܟܣܘܢ ܒܣܘܪ

ܠܐ ܐܠܐ[4](ܠܐ ܐܦ)[1] ܒܥܒ̈ܐ.[3] ܥܡ ܟܠ ܡܢ ܕܐܬ̈ܝ[2] ܐܬ̈ܐ ܗܘ ܕܐ ܐ̈ܬ̈ܐ[1]
ܕܬ̈ܐ ܕܥܩܠ ܡ̈ܢ ܐ̈ܬ̈ܐ[6] ܒܟ̈ܠ ܡ̈ܢ[6] ܕܒ̈ܝ ܕܫ̈ܡ. ܐ̈ܬ̈ܐ ܕܐ̈ܬ̈ܐ[5] ܐ̈ܬ̈ܐ
ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ[7]. ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ
ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ[9] ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ[8]
ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ ܕ̈ܐ̈ܬ̈ܐ

forces to build houses[1] against the city and ⌜to reduce it to straits as he actually did[2]⌝. But, when the citizens heard of this contrivance, ⌜they were running to the same holy James; for he[3] had arrived in the city a short time before, and it became known to discerning men that God had brought him to save the city. And accordingly the Edessenes came to him and said: « Our saintly father, offer supplication to God, that he may save it[4] from this ⌜man and the[5] impious kingdom ». And the blessed man said to them: « Fear not, ye of little faith[6]. Only believe in our Lord. This night God will drive him away like Sennacherib from Jerusalem; and at daybreak none of the Persians shall be found in your borders ». And the blessed man prayed all that night; and at midnight Khosrau saw[7] horses of fire⌝, and horsemen[8] clad in flame saying to him: « Rise depart from our city; and, if also you have not done so when the sun rises, we will slay you and all your army ». And, when this vision had appeared to Khosrau, ⌜a stern

1. Sic ms. P. Smith gives ܒܢܝܐ as masc., but without examples. — 2. C ins. ‘outside the wall and towers’. — 3. C ‘make (pl. ‘spoil of it’. — 4. Sic N. C ‘us’. — 5. C ‘cruel man and his’. — 6. Matth., VIII, 28. — 7. N om. C ins. ‘a fearful vision’. — 8. N om.

*C290v°a. ܗܘ ܕܐܡܪ ܠܗ ܡܪܝ ܥܒܕ ܠܢ ܪܚܡܐ ܐܝܟ ܕܥܒܕ ܠܬܝܡܝܘܣ ܒܪ ܬܝܡܝܘܣ ܣܓܝܐ ܕܢܗܘܐ ܫܡܗ ܒܝܕ ܥܒܕ ܠܡܫܝܚܐ ܕܢܬܫܒܚ

ܐܗܠܝܠ ܠܗ ܥܡ ܕܐܬܬܐ[1] ܐܦܣܩܘܦܐ ܕܗܘ ܡܪܝ ܝܘܚܢܢ ܕܐܦ ܗܘ ܒܫܡ ܙܒܢ ܠܟ
ܥܡ ܒܝܬ ܐܠܗܐ ܙܒܢ ܫܠܝܡ: ܐܡܪ ܐܡܪ ܡܓܒ[3] ܐܦܣܩܘܦܐ ܕܐܬܬܐ[2] ܕܐܦ ܗܘ ܒܫܡ ܙܒܢ ܫܠܝܡ
ܒܫܡ ܡܓܒ ܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ[5] ܕܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ[4] ܕܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ[1] ܙܒܢ ܫܠܝܡ ·N.325 v°a.
ܥܡ[7] ܐܠܗܐ ܕܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ[6] ܡܪ ܐܦ ܗܘ: ܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ ܒܫܡ ܙܒܢ ܫܠܝܡ
ܡܬܥܡ[9] ܐܠ ܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ ܒܫܡ ܙܒܢ ܫܠܝܡ[8] ܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ ܒܫܡ ܙܒܢ ܫܠܝܡ
ܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ[11] ܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ[10] ܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ ܒܫܡ ܙܒܢ ܫܠܝܡ
ܒܫܡ ܙܒܢ ܫܠܝܡ ܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ ܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ ·

ܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ ܒܫܡ ܙܒܢ ܫܠܝܡ[12] ܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ ܒܫܡ ܙܒܢ ܫܠܝܡ[13] ·
ܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ[14] ·C290 v°b.

ܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ[15] ·

ܐܦ ܗܘ ܕܐܬܬܐ[16] ·[17]

1. C : ; N om. — 2. C sing. — 3. C . — 4. C . — 5. C om. — 6. C . — 7. C . — 8. C N om. — 9. C N pl. — 10. C . — 11. C . — 12. C . — 13. C om. . — 14. C . — 15. C . — 16. C . — 17. N .

greet the blessed men of the divine convent of Bar Aphthonia[1]; for he loved it greatly on account of its virtues; and, having entered the convent, he both filled up the ranks of the priesthood and did what was customary[2] (for it had recently been built). But one day, while he was offering the oblation, a certain Saracen who had recently been baptized was present there; and he saw that fire came down from heaven, and saw tongues of flame hovering over the oblation, and hosts of angels with bowed[3] head before the divine sacrifice[4]; and he saw that, whenever anyone received the oblation, they wrote his name in the book of life; and that barbarian believed, and praised God.

And the blessed man left the convent and went to visit the churches in Asia; and he visited all the believers[5] with the divine word, and proclaimed the news of the gospel (εὐαγγέλιον) to near and far. Having appeared in the world like the great Paul, and completed his ministry, and perfectly kept the faith[6], he assisted God's church for a space of forty years. Having

1. Al Kenneshrin on the Euphrates: 'Zach. Rh.', VIII, 5 . — 2. Sc. consecrated the building. — 3. N om. — 4. C 'altar'. — 5. C 'countries'. — 6. II Tim., IV, 7.

ܐܒܐ ܩܕܝܫܐ. ܘܒܫܢܝ ܕܝܘܣܛܝܢܘܣ ܡܠܟܐ ܕܪܘܡܝ[1] ܗܘ ܩܕܡ ܕܝܘܣܛܝܢ[2] ܡܠܟܐ ܕܝܘܣܛܝܢ ܗܘ ܩܕܡ ܕܝܘܣܛܝܢ ܡܠܟܐ ܕܪܘܡܝ[1]

ܡܢ ܗܘܝ ܕܚܕ. ܘܟܕ ܐܡܪ ܠܗ ܡܠܝ ܗܠܝܢ ܒܨܦܪܐ ܚܕ ܡܢ ܐܦܣܩܘܦܝ ܗܘ ܕܗܘ ܥܡܗ ܕܐܬܪ ܗܘ ܐܪܟܝܡܢܕܪܝܛܐ ܕܒܝܬ ܩܛܝܢ ܕܒܪ ܚܡܝ ܘܩܡ ܫܝܚܐ ܩܫܝܫܐ ܘ[2]ܩܪܒ ܥܠ ܗ ܩܘܪܒܢܐ ܥܠ ܗ. ܘܬܘܒ ܣܪܓܝ ܒܪ ܐܚܘܗ ܕܗܘ ܐܦ ܗܘ ܒܨܦܪܐ ܐܬܩܪܒ ܠܡܗܘ ܐܦ ܗܘ ܐ[3]ܬܩ ܠ ܒ ܠ ܗ ܘ ܡ ܬ. ܘ ܠ ܬ ܠ ܬ ܝ ܡ ܝ ܡ ܐ ܘ ܒ ܒ ܬ ܪ ܗ ܘ ܐ ܒ ܫ ܥ ܐ ܕ ܒ ܗ ܘ ܐ ܝ ܘ ܒ ܗ ܘ ܐ ܝ ܘ ܡ ܐ ܕ ܐ ܠ ܗ ܐ ܒ ܪ ܟ ܐ ܘ ܐ ܡ ܪ ܗ ܘ ܐ ܠ ܟ ܠ

ܫܡܥ ܩܠܗ ܕܡܪ ܝܥܩܘܒ ܐܦܣܩܘܦܐ ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܐܡܝܕ ܥܠ ܩܕܝܫܐ ܗܘ ܐܦ ܗܘ ܡܢ ܒܝܬ ܡܘܢܐ ܕܩܣܝܢ ܠܒܝܬ ܡܘܢܐ ܕܫܠܛܐ ܒܗ ܐܬܐ ܘܐܬܝܒ ܠܗ ܒܝܬ ܡܘܢܐ ܕܐܒܗ ܕܟܠ ܛܘܒ̈ܢ ܗܘ

ܒܪ ܗܘܪܡܙܕ ܡܛ ܘܣܒ ܟܠ ܐܪܥܐ ܕܡܕܝܢܚ ܥܠ ܦܪܬ ܒܩܘܒܠ ܚܝܠܐ[1] ܘܒܥܕܬ ܐܠܗܐ ܘܒܡܠܬ ܫܝܪܝܢ ܐܦ ܗܘ[2] ܐܬܪ ܕ ·C 291 rb.
ܒ ܐܦ ܒ ܐܦ ܒ ܐܦ

ܕܐܣܩܠܦܝܘܣ ܕܒܝܬ ܡܫܚܐ ܕܡܪ ܐܣܛܦܢܘܣ ܕܐܬܩܪܝ ܫܒܝܠܝܐ ܘܐܙܠܘ ܘܡܛܘ ܠܒܝܬ ܡܫܚܐ ܕܩܣܝܘܡ ܘܥܠܘ ܘܨܠܘ ܒܗ ܘܩܪܒܘ ܘܐܬܒܪܟܘ ܡܢ ܡܪ ܝܥܩܘܒ ܩܕܝܫܐ ܘܡܢ ܐܚܝ ܒܝܬܐ ܘܟܕ ܫܐܠܝܢ ܐܝܟ ܗܘ ܗܠܟܝܢ ܐܡܪܝܢ ܕܫܠܝܚܝ ܐܢܚܢ ܠܬܪܥܝܬܐ ܕܣܘܪܝܐ ܠܘܬ ܐܒܐ ܕܐܠܟܣܢܕܪܝܐ ܘܐܬܩܒܠ ܗܘ ܒܟܪܟܐ ܣܓܝܐ ܘܟܕ ܐܬܝ ܠܗ ܬܪܝܢ ܝܘܡܝ ܐܝܟ ܕܡܠܬܐ ܘܐܝܟ ܕܥܩܠ ܗܘ ܕܐܬܬܩܢ ܥܡ ܚܕ ܡܢ ܐܠܝܢ ܡܢܚܐ ܫܠܝܚܐ ܩܡ ܘܒܟܐ ܘܐܬܐ ܩܪܝܒ ܘܐܬܒܪܟ ܡܢ ܡܪ ܝܥܩܘܒ ܩܕܝܫܐ ܘܡܢ ܐܚܝ ܒܝܬܐ ܘܟܕ ܫܐܠܝܢ ܐܝܟ ܗܘ ܗܠܟܝܢ ܐܡܪ

ܕܒܝܬ ܡܪܝ ܝܥܩܘܒ ܐܚܘܗ ܕܐܠܗܐ ܘܐܚܐ ܕܡܪܢ ܥܠ ܐܪܥܐ ܕܝܗܘܕܐ ܕܢܦܩ ܘܢܣܒ ܠܗ ܠܓܫܡܗ ܩܕܝܫܐ ܡܢ ܒܝܬ ܩܒܪܗ ܘܐܢܘܢ ܒܥܝ ܕܢܫܬܘܩ ܥܡ

*C291v b. ܗܝ ܒܥܕ ܕܐܬ ܒܗ ܡܕܝܢܬܐ ܕܩܣܝܡ ܟܕ ܩܡܘ ܒܨܦܪܐ ܘܚܙܘ ܕܦܓܪܗ ܕܩܕܝܫܐ ܐܬܢܣܝ ܗܘ ܡܢ ܒܝܬ ܩܒܪܗ[1] ܘܪܡܘ ܩܠܗܘܢ ܒܒܟܝܐ ܘܒܢܗܝܪܐ ܘܐܙܠܘ ܒܟܠ ܐܪܥܐ ܒܬܪܗ ܘܠܐ ܐܫܟܚܘܗܝ ܘܗܦܟܘ ܠܒܬܪ ܗܘ ܠܒܝܬ ܡܕܝܢܬܗܘܢ ܒܒܟܝܐ ܘܒܐܒܠܐ. ܐܒܠ ܓܒܪܐ ܩܕܝܫܐ ܐܠܝܢ ܐܬܦܪܫܘ ܡܢ ܐܪܥܐ ܕܦܠܣܛܝܢ ܗܘ ܘܟܗܢܐ ܘܐܬܐ ܒܣܪܥܐ ܠܩܪܬܐ ܕܬܠܐ ܘܟܕ ܫܡܥ ܐܦܣܩܘܦܐ[2] ܘܟܗܢܐ ܘܥܡܐ[3] ܕܐܬܐ ܠܩܒܠܗ ܒܢܘܪܐ ܘܒܒܘܣܡܐ ܘܒܫܒܚܬܐ ܘܒܫܘܒܚܐ ܪܘܚܢܝ ܘܒܬܫܒܘܚܬܐ ܕܪܘܚ ܩܘܕܫܐ. ܘܟܕ ܐܦ ܗܢܘܢ[4] ܥܛܦܘ ܠܗ ܘܣܝܡܘ ܠܗ ܒܒܝܬ ܡܕܝܢܬܗܘܢ ܒܒܝܬ ܥܕܬܐ ܕܦܣܝܠܬܐ ܒܗܝܟܠܐ ܕܒܢܐ ܩܕܝܫܐ ܒܚܝܘܗܝ ܘܗܘ ܐܝܬ ܬܡ ܠܥܘܕܪܢܐ ܘܠܐܣܝܘܬܐ ܕܟܠ ܒܢܝ ܐܢܫܐ[5] ܘܠܫܘܒܚܐ ܘܠܬܫܒܘܚܬܐ ܕܡܫܝܚܐ ܐܠܗܗ[6] ܕܟܠ ܡܢ ܕܡܬܓܪ ܒܬܒܘܬܗ ܩܕܝܫܐ[7].

1. C ‘anything’. — 2. C ‘bishops’. — 3. C ‘men of his city’. — 4. C ins. ‘came to his monastery and’. — 5. C ‘if with great honour, since he had been educated and trained in it, in the monastery of Fsiltha’. The date was probably 21 Mar., 622. J. is celebrated on 21 Mar., 31 July, and 28 Nov.; and, as 31 July is the day of his death or burial, and 28 Nov. arises from a confusion with J. of Batnae, 21 Mar. is probably the date of his translation, and was in fact a Sunday in 622. — 6. C ‘who take refuge at his coffin’. — 7. C ‘our’.

But the blessed men the members of the monastery of Casium, when they rose in the morning and saw that the saint's body had been taken away, lifted up their voice in weeping and in sobs; and they went in all directions after them, and did not find them[1]; and they returned to their monastery mourning. But the blessed men departed from Palestine, themselves and the clergymen, and rapidly arrived at the city of Thella, carrying his holy body with them. And, when the bishop[2] and the clergy and the citizens[3] heard of it, they went to meet it with lights and incense and songs of praise, and carried it round the whole city, accompanying it with spiritual odes, and chants of the Holy Spirit. And then they[4] wrapped it round and laid it in [5]his monastery, the convent of Fsiltha, in the temple which the saint had built in his lifetime[5], and it is there for the assistance and healing of all men[6], and for the honour and praise of Christ his[7] God;

*S173v b. ܘܒܫܒܚܬܐ ܘܒܬܫܒܘܚܬܐ ܕܪܘܚ ܩܘܕܫܐ. ܘܟܕ ܐܦ ܗܢܘܢ[4] ܥܛܦܘ ܠܗ ܘܣܝܡܘ ܠܗ ܒܒܝܬ ܡܕܝܢܬܗܘܢ ܒܒܝܬ ܥܕܬܐ ܕܦܣܝܠܬܐ ܒܗܝܟܠܐ ܕܒܢܐ ܩܕܝܫܐ ܒܚܝܘܗܝ ܘܗܘ ܐܝܬ ܬܡ ܠܥܘܕܪܢܐ ܘܠܐܣܝܘܬܐ ܕܟܠ ܒܢܝ ܐܢܫܐ[5] ܘܠܫܘܒܚܐ ܘܠܬܫܒܘܚܬܐ ܕܡܫܝܚܐ ܐܠܗܗ[6] ܕܟܠ ܡܢ ܕܡܬܓܪ ܒܬܒܘܬܗ ܩܕܝܫܐ[7].

1. C ‘anything’. — 2. C ‘bishops’. — 3. C ‘men of his city’. — 4. C ins. ‘came to his monastery and’. — 5. C ‘if with great honour, since he had been educated and trained in it, in the monastery of Fsiltha’. The date was probably 21 Mar., 622. J. is celebrated on 21 Mar., 31 July, and 28 Nov.; and, as 31 July is the day of his death or burial, and 28 Nov. arises from a confusion with J. of Batnae, 21 Mar. is probably the date of his translation, and was in fact a Sunday in 622. — 6. C ‘who take refuge at his coffin’. — 7. C ‘our’.

ܘܥܡ ܪܘܚܗ ܩܕܝܫܐ ܕܝܠܗ ܘܥܡ ܐܒܘܗ ܒܗ ܢܗܘܐ ܫܒܚܐ ܘܝܩܪܐ ܘܣܓܕܬܐ[1] ܗܕܐ ܘܠܥܠܡ ܥܠܡܝܢ ܐܡܝܢ[2]

ܗܕܐ ܣܠܩ ܬܫܥܝܬܐ ܕܝܥܩܘܒ ܡܦܪܢܐ ܕܐܘܪܗܝ ܩܕܡ ܡܪܝ ܐܦܪܝܡ ܕܪܫܐ ܕܡܕܪܫܢܐ[3] ܘܫܠܝܚ ܥܡ ܟܠ ܩܕܝܫܝܗ ܐܡܝܢ

ܗܕܐ ܣܦܪܐ ܕܬܘܠܕܬܐ ܕܡܪ ܝܥܩܘܒ ܡܦܪܢܐ ܕܐܘܪܗܝ ܘܫܠܝܚ ܥܡ ܟܠ ܩܕܝܫܝܗ ܐܡܝܢ

ܗܕܐ ܣܦܪܐ ܕܬܘܠܕܬܐ ܕܡܪ ܝܥܩܘܒ ܡܦܪܢܐ ܕܐܘܪܗܝ ܘܫܠܝܚ ܥܡ ܟܠ ܩܕܝܫܝܗ ܐܡܝܢ

ܗܕܐ ܣܦܪܐ ܕܬܘܠܕܬܐ ܕܡܪ ܝܥܩܘܒ ܡܦܪܢܐ ܕܐܘܪܗܝ ܘܫܠܝܚ ܥܡ ܟܠ ܩܕܝܫܝܗ ܐܡܝܢ

ܗܕܐ ܣܦܪܐ ܕܬܘܠܕܬܐ ܕܡܪ ܝܥܩܘܒ ܡܦܪܢܐ ܕܐܘܪܗܝ ܘܫܠܝܚ ܥܡ ܟܠ ܩܕܝܫܝܗ ܐܡܝܢ

ܗܕܐ ܣܦܪܐ ܕܬܘܠܕܬܐ ܕܡܪ ܝܥܩܘܒ ܡܦܪܢܐ ܕܐܘܪܗܝ ܘܫܠܝܚ ܥܡ ܟܠ ܩܕܝܫܝܗ ܐܡܝܢ

ܗܕܐ ܣܦܪܐ ܕܬܘܠܕܬܐ ܕܡܪ ܝܥܩܘܒ ܡܦܪܢܐ ܕܐܘܪܗܝ ܘܫܠܝܚ ܥܡ ܟܠ ܩܕܝܫܝܗ ܐܡܝܢ

1. C ‘the’. — 2. C om. — 3. C ‘the holy Mar J. of Fsiltha who is Burd'ana his prayer be with us in both worlds)’. — 4. 741. This colophon comes from S only. See Introd.

to whom and to his Father with his[1] Holy Spirit be praise and honour and worship [and exaltation, now and always and[2] for ever and ever. Amen!

The history of [Mar James bishop of Edessa[3] is ended.

This history was written by the industry of Mar Theodosius presbyter and stylite of the monastery of Fsiltha, in the days of Mar Stephen, archimandrite of the same convent, in the year a thousand and fifty-two of Seleucus[4].

VOCABULARY

ܐ ܐܡܪ = ܐ ܐܡܪ *as* 22, 6; 327, 7; 459, 8.

ܟܬܝܒܘܬܐ = ξενοδόχα *hospice* 507, ult. Cf. ܟܬܝܒܘܬܐ below.

ܟܬܝܒܘܬܐ ܕܟܬܝܒܘܬܐ = ὁλοσχερικόν 538, 10 (ms. ܟܬܝܒܘܬܐ); 540, 10. Cf. *H. E.*, 172, 7.

ܐܡܪ. ܐܡܪ = ἐντολή *command* 75, ult.; 549, 8 (see note 2 on transl.).

ܣܛܘܠܐ = στάδιον 519, 2, 5 l. 5 ms. ܣܛܘܗܝܐ).

ܐܢܐܢܝ = σκευάριον *utensil* (?) 109, 4.

ܐܢܫ ܐܢܫ fem. 609, 1.

ܐܪܟ = ἀρχή ? 285, 4. Perh. an emph. form.: see ܐܡܪ above.

ܐܬܪܥܝ *intentness* 494, 4.

ܒܝܬ ܡܪܝ lit. '*of my lord's house*', appy. men who performed certain menial offices in monasteries 361, 6 (see note); 363, 6; 364, 6; 365, 7.

ܒܠܐ = ܒܠܐ *worn garment* 209, 9; 217, 4.

ܒܥܐ ܣܓܝ ܡܢ ܪܚܝܩ *run very fast* (? (lit. *distance many*) 526, 4.

ܓܕܫ *be packed tightly* (?) 415, 8.

ܓܪܓ *creep* 352, 11 (see note).

ܒܬܪܝܬܐ *in bereaved fashion* 185, 7.

ܓܠܐ *become manifest* 189, 6.

ܓܠܐ *open space* 132, 10. See Smith. s. v. ܓܠܐ.

ܕܚܠܬܐ *fearful nature* 99, 10. Cf. Sev., *Select Letters*, 143, 12. Sm. *admirabilitas*.

ܓܪܓܝܪܐ = γραμματεῖον *bond* 11, 7. Sm. and Brockelm. cite lexx. only.

ܒܝܬ ܕܟܢܝܐ. ܟܢܝܐ = διακονικά, διακονικόν *vestry* 103, penult.; 372, 2. Sm. lexx. only.

ܕܚܝܐ *scouring* (?) 392, 8. Brockelm. *olera pura*.

ܟܣܝܣܐ = ἡμίσειον 212, 4.

ܙܠ *throw* 217, 20.

ܙܩܦ *post up* (?) 320, 9.

ܒܙܘܓܐ *in confined fashion* 406, 10.

ܙܝ *aim at* (with inf. following) 419, 7.

ܓܘܫܡ *body of* ܓܒ. *gentry* 183, 10.

ܓܘܚܐ *heap* (of débris) (?) 566, ult.

ܓܚ *smear* (with acc. of thing smeared and ܠ preceding thing on which it is sneared) 179, 1.

ܐܬܓܚ *be formed* (of a stain) 380, 10.

ܡܕܒܪܢܐ *conductor* 60, 10. Sm. lexx. only.

ܫܐܠ *ask* like πυνθάνομαι 39, 9; 144, 7; 149, penult.; 151, 4; 233, 3; 534, 1.

ܒܙܥܦ *angrily* 183, 1.

ܫܘܐ = χῶρος 328, 8. Sm. lexx. only with obscure interpretation.

ܫ ܒܫܘܐ *stop at, rest content with* 402, 12.

ܟܘܢܕܘܟܐ = ξενοδόχας 479. 19. Cf. ܐܟܘܢܕܘܟܐ above.

ܟܪܡܝ obscure word probably denoting some utensil 191. 1.

ܡܬܢܝܗܐ = μετανοίας *prostrations* 204. ult.

ܡܟܢܐ = μηχανή, denoting an irrigation engine, then a plot so irrigated, 560. 4 (see note).

ܡܛܠܠ *overshadowed* 236. ult. Sm. lexx. only.

ܡܟܣܝܠܐ *over a wide area* 515.5.

ܟܫ scour (?) 247. penult. Sm. Brockelm. *aufugit, expugnavit.*

ܢܨ (Pael) *plant* 553. ult. Sm. cites Hexaplar only.

ܥ ܠܐܚܪ *on the other side at* 298. 7; 387. 7 (see notes).

ܡܐ = ποτέ *ever* 434. 5; 435. 9. Sm. Br. connect with root ܡܐ (*contempsit*), but this needs a forced meaning and different meanings in the two passages. V. D. and L. *unquam.*

ܦܘܪܢܐ = πόρνας 541. 8.

ܒ ܦܠܓ *divide among* 540. 1.

ܦܣܦܣ = πλάκια *paved precinct* (?) 337. 2.

ܒܦܣܘܦܣܐ *luxuriously* 543. 11.

ܦܣܡ *gap* (in mountains) 132. 11.

ܐܢ ܨܒ ܠ. ܨܒ *if you please, be so good as to* 79. 10; 80. 4; 103. 11; 363. 11; 372. 4; 534. 11; 535. 1; 564. 6.

ܒܙܓܦܣܐ (ms. ܒܙܓܦܣ = πικτοῦρα *embroidery* ?) 238. ult. see note.

ܡܪ ܠ *discover* 128. 9; 130. ult.

ܡܣܡܣܐ = κοσσίσαι *slap* 516. 10. See ܣܣܐ below.

ܡܟܣܣܓܦܐ (ms. ܡܟܣܣܓܦܐ = κατηχουμένιον *women's gallery* 336. 8.

ܡܟ ܡܢ ܗܟ (nothing) *whatever* 173. 8.

ܣܣܐ = κόσσους *slaps*, 513. 5. Br. κισσός. See ܣܣܡܣ above.

ܐܬܝܠ *be laid out* for burial 108. 9.

ܣܝܓ name of a tree, perh. *syagrus*, 39. 11 (see note).

ܫܬܠ. ܫܬܠ *be bruised, be buffeted*, 181. 1. 328. 5.

INDEX[1]

Aaron, 439-445, 448, 449.
Abarne, 417.
Abba, archim. of convent of John Urtaya, 251-253, 363-367, 372, 570, 571.
Abbi, 213-220.
Abraham, anchorite, 299, 300.
— archim. of Ar'a Rabtha, 56-59, 71, 85.
— I, archim. of convent of John Urtaya, 556, 557.
— II, do. See A., bp. of the Urtaye.
— III, (the shepherd), do. 559-563, 567.
— IV, do., 571.
— bp. of Amida, 96, 101, 103, 126.
— bp. of the Urtaye, 557-562, 564.
— deacon, 456-458.
— layman and recluse, 118-124.
— presbyter, 445-449.
Absolution, 334, 390.
Addai, anchorite, 299, 300.
— bp. of Rhesaina, 615.
— *chorepiscopus*, 124-134.
— deacon, 265.
Aethiopia, king of, 153.
Afwrsm, 554.
Agapetus, pope, 26-28, 30, 31.
'Aina da Frakha, 505.
Alabanda, 504.
Alexandria, 189, 190, 194, 293, 326, 337, 345, 349, 475, 483, 491, 495, 501-503, 538, 586, 589, 602, 612, 617; difficulty of ordination at, 320; disturbance at, 428; John of Eph. at, 336, 532, 563; monophysite bps. at, 317, 584; pope of, 516; territory of, 325, 384, 485, 543.
Amida, 101, 166, 181, 184, 377, 503, 511, 512, 523, 556-558, 586, 588, 604-606, 607, 615; convents of, 84, 221, 249, 260, 300, 301, 319, 390, 405-421, 552-573; province of, 416, 523; territory of, 56, 91, 109, 190, 417, 455.
Anastasius, emperor, 142, 143, 187, 567.
Anchorites (ܚܝܕ̈ܐ), 102, 104, 111, 229, 261, 299, 313, 357, 424.
Andrew, convent of, 387.
Anthemius, palace of (τὰ Ἀνθεμίου), 329.
Anthimus, patr. of CP., 482-485.
Antioch (in Caria), 448.
— (in Syria), 207, 284, 293, 320, 469-471, 483, 502, 518, 586, 587.
Antoninus, bp. in Syria, 587.
Antony, bp. in Syria, 587.
Anzetene, 125, 135, 158, 383, 417, 453, 558, 571.
Aphrodisias, 504.
ἀποκρίσεις, 28, 379, 380, 462.
Apocrisiarius, 453.
Ar'a Rabtha, 56, 457.
'Arab, 382, 419, 420.
Arabia, 490, 500, 584.
Archbishop, 156, 326, 488, 502, 504.
Armenia, 104, 284, 293, 294, 298, 317, 475, 500, 570, 585, 602.
Arsacids, 286.
Arsamosata, 159.
Arzun (Arzen), 145, 317, 340.
Ascalon, 342.
Asia, 333, 335, 448, 457, 475, 479, 500, 503, 509, 550, 584, 585, 588, 611.
Athanasius, patr. of Antioch, 614, 615.
Babai, *catholicus* of Seleucia, 145, 147, 148.
Balabitene (?), 284 (see note), 294.
Banker (τραπεζίτης), 11.
Bar Daisan, 139, 158.
Bar Deba, 572.

1. The references are to the bracketed numbers.

Bar Nbyl. archim. of Fyṭr. 6.
Barhadbshabba. 456-458.
Bassian. 450-453.
Bassus. convent of. 502. 587.
Batnae. 608.
'bdhyr. 232. 570.
Bell (for services). 215. 254. 362. 363. 559.
Berytus. 284.
Beth Arsham. 152.
Beth Bar 'rubtha. 562.
Beth Gubrin (Eleutheropolis). 563.
Beth Marka. 423.
Beth Musika. 224.
Beth Rwmnt' 459.
Beth Shurla. 197.
Beth Urtaye. 135. See also 'Urtaye'.
Bostra. 584.
'bwbnt. 443.
Byzantium. 475.
Bzy (Bwzy). convent of. 502. 587.
Caesarea in Palestine). 335.
Caesaria. 531-538. 543; convents of. 536. 537.
Callinicus. 313. 382.
Cappadocia. 130. 290. 377. 475. 500. 585.
Caria. 448. 479. 500. 504. 585.
Casium, convent of. 612. 613. 615-618.
Castrensis, 546-548.
Catechumenia (of a church). 336.
Catholicus, 145. 147. 148-151.
Cellarer (of a bishop). 192.
Cellia. 384.
Chalcedon, 473; synod of. 98. 126. 187. 213. 294. 312. 478. 483. 484. 500. 546. 584. 590. 605.
Chalcedonians, 312. 461. 477. 575. 586. 594. 615. See also 'Synodites'.
Chalcis. See 'Kenneshrin'.
Chamberlain, 431-433. 436. 437. 439. 463. 535. 537. 546. 547.
Chancellor, 543.
Chapel of convent), 294. 215. 225. 253. 566. See also 'Oratory' and 'Martyr's chapel'.
Charrhae, 502. 587. 605-607.
Chartulary, 543.
Chios, 337. 500. 503. 507-509. 585. 588.
Chorepiscopus, 124. 125. 158. 160. 294.
Cilicia, 333. 475. 500-502.
Claudias. 232. 296. 553. 570. 571.
Cometas, 608.
Conon, bp. of Tarsus, 495. 501. 502. 585-587.
Constantina. See 'Thella d Mauzlath'.
Constantinople, 21. 26. 142. 155. 188. 207. 211. 298. 320. 326. 334. 336. 337. 380. 398. 401. 404. 428. 441. 444. 446. 455. 461. 462. 467. 468. 472-475. 509. 511. 571. 575. 582-589. 593.
Count. 459. 462.
Cosmas. 567. 568. 572.
Cosmiana, archimandritess of convent of Caesaria. 537.
Cosmo. 197. 198. 504.
Co-sponsor. 595.
Cyprus. 335. 500. 585.
Cyriac, bp. of Amida 614.
— deacon, 456-468.
Cyrus, bp. of Edessa, 139.
Cyzicus. 473.
Dada. archim. of Fyṭr. 6.
Daniel, archim. of convent of the mšyk', 453. 455. 456.
— presbyter, 445. 447. 448.
Dara, 373. 420. 467. 588.
Daric, 494. 548. 551. 600.
Deaconess, 194.
Demoniacs, 14. 15. 43. 64. 65. 222. 223. 593. 605-607. 616.
Denarius, 130. 160. 212. 213. 293. 376.
Dereus, 35. 326.
διακονία, 467. 473.
διακονικόν, διακονικά, 103. 372.
Dimet. bp. of Laodicea in Syria, 502. 587.
Dorylaeum, 588.
East (*dioecesis Orientis*), 80. 181. 191. 207. 284. 412. 418. 420. 506. 569. 570. 574. 589; (district near Amida), 417.
Edessa. 139. 293. 419. 584. 590. 591. 605-610. 615.
Edessenes. convent of the. 221. 390. 555.
ἡγεμών (governor), 514.
Egypt. 207. 427. 483. 486. 503. 506. 507. 524. 563. 588. 602. 612.
Eleutheropolis. See 'Beth Gubrin'.
Elijah of Dara. 373. 374.
— trader. 374-383.

Encyclical letters, 601.
Ennaton, 325, 384, 543.
Ephesus, 336, 397, 503, 588.
Ephraim, patr. of Antioch, 293, 294, 320, 334, 419, 499, 570, 586, 602.
Eugene, bp. of Seleucia in Isauria, 495, 501, 587.
Eulogia, 341 (see note).
Eunomius, bp. of Amida, 503, 588.
Euphemia, 166, 167, 174-186.
Eustace, archim. of Fsiltha, 576, 577.
Eutychianists, 158.
Excubitors, 28.
Fardaisa, 125.
Fathers, convent of the, 543.
Follis, 526.
Fsiltha, convent of, 488, 576, 581, 582, 594, 597, 598, 603, 614-616, 618, 619.
Fyṭr, 6, 460.
Gadara (near Amida), 567.
Gaza, 325, 342.
Golgotha, 167-169.
Gordiana, convent of, 448.
Greece, 506.
Greek language, 459, 461, 583.
Greeks, 227, 284, 493.
Gumtha, 418, 589.
Gyln, convent of, 455.
Habib archim. of Fyṭr, 4-18, 35, 460, 461.
Hala, 390-399.
Hamimtha (hot springs), 224, 335, 417.
Hananya, 17, 35.
Hanina (Hananya), convent of, 502, 587.
Harba, 581.
Harfat, 158-166.
Hebdomadarii (servitors), 62, 221, 280, 379, 392, 395, 413, 416, 476.
Hephaestopolis, 324, 325.
Heraclea in Honorias? or in Thrace?, 473.
Heraclius, emperor, 615.
Hereth Bar Gabala, Arab king, 499, 572, 580, 584.
Hiba, bp. of Edessa, 139.
Hierapolis. See 'Mabbug'.
Hirtha dNu'man, 145.
— of the Saracens, 500.
Hnana, 70.
Hormisda, palace of, 398, 474-476.
Hours, 132, 204, 215, 410, 515; (services), 76, 78, 79, 101, 176, 215, 216, 254, 273, 280, 361, 363, 364, 381, 402, 407, 408, 413, 416, 440, 559, 593, 607.
Hula, 135, 454.
Hundredweight of gold (κεντηνάριον), 212, 430-432, 548, 550.
Huns, 19, 20, 80-82, 115, 245.
Huts, convent of the, 553, 571.
Ḥzyn, 214, 260, 460.
Ignatius, bp. of Antioch, 312, 321; cited, 321.
Illyricum, 506.
Ingila, bp. of, 98; territory of (Ingilene), 56, 407, 423, 443, 457, 558.
Isaac of Dara, 466-469.
Isaiah, bp. of Edessa, 615.
Isauria, 475, 500, 501, 585.
Ishakuni Bar Br'y, 191.
Isidore, bp. of Kenneshrin (Chalcis), 189.
— martyr, 507.
Izla, 419, 420, 573, 589.
Jacobites, 602.
James (Burd'ana), bp. of Edessa, 488-504, 508, 509, 574-618.
— St., bp. of Jerusalem, 602.
— monk, 220-228.
Jerusalem, 167, 170, 183, 341, 342, 500, 563, 584.
Jews, 90, 92, 93, 234, 241, 479, 590.
Job, archim. of convent of John Urtaya, 556.
John, son of Aphthonia, convent of, 502, 587, 611.
— Urtaya, archim. of convent of John Urtaya, 551, 555; convent of, 1, 197, 198, 214, 249, 360, 407, 444, 504, 505, 552-573, 588.
— bp. of Chios. See 'Kashish'.
— bp. of Dara, 588, 613.
— bp. of Ephesus, infancy, 61-64; in convent of Maro, 72, 76-79, 100; moves to convent of John Urtaya, 84, 406, 407, 505; at Ḥzyn, 217-220, 228, 260, 263, 415, 416; at Amida, 181, 196, 197, 199-209, 249, 251, 253, 255-259, 360, 361, 370, 570, 571; visits to Egypt, 209-211, 335, 336, 340, 352, 356, 384, 388-390, 524, 532-536, 563;

to CP., 32, 33, 211, 380-382; in exile, 44-55, 131-134, 291, 292, 505, 506; in house of Probus, 155, 157, 158; in CP., 94, 95, 320, 328, 337, 400, 401, 440-442, 478, 479, 511, 512, 525-531, 539-542, 550; mission to pagans, 444, 438, 449, 456, 458, 479, 503, 509, 539, 550, 588; his convent in CP., 463, 464, 466, 507, 509, 510; ordained deacon, 319; bishop, 503, 588; intercourse with ascetics and others, 116, 164-166, 266-278, 283, 300, 373, 426; works, 1-4, 405, 419, 420, 588.
John, bp. of Hephaestopolis, 323-339.
— bp. of Kenneshrin (Chalcis), 502, 587.
— bp. of Pergamum, 503, 588.
— bp. of Seleucia in Syria, 502, 587.
— bp. of Sura, 502, 587.
— bp. of Thella (Constantina), 228, 311, 324, 338, 339, 499, 582.
— imperial chamberlain, 547, 552.
— chamberlain to Caesaria, 537-539.
— (the Nazirite), monk of Zuknin, 36-55.
— (of Sirimis), patr. of CP., 602.
— presbyter, 511-524.
— St. (the Apostle), church of at Ephesus, 336, 337.
— satrap of Balabitene (?) (Land, II, 295), 294-296.
Jonathan, archim. of convent of John Urtaya, 555, 556.
Julian, bp. of Alabanda, 504.
— bp. of Halicarnassus, 483.
Justin I, emperor, 187, 189, 284 ?.
— II, emperor, 486, 611.
Justinian, emperor, 21-28, 35, 127, 189, 295, 318, 332, 373, 413, 420, 428-430, 436, 437, 439, 478, 484-486, 488, 547, 551, 570, 579, 593, 594, 600, 612; his death, 486, 494, 572.
Kalesh, 56, 84, 90, 91, 110.
καμελαυκία, 506.
Karhe, 229.
Karthamin, convent of, 502, 587.
Kashish (John), bp. of Chios, 444, 504-510, 588.
κάστρωμα, 225 (cf. 306).
Kawad, king of Persia, 142, 143, 152, 153, 156, 563, 564, 566.
Kayuma, convent of, 592.
Kenneshrin (Chalcis), 502, 587.
κεντηνάριον. 'See Hundredweight'.
Khosrau I, king of Persia, 156, 157, 608-610.
— II, king of Persia, 614, 615.
Ksoi, 486.
Kyra Maria, 567. See also 'Mary, St.'
Kyrie eleeson, 414.
Laodicea (in Syria), 502, 587.
Leontius, 443-445, 448, 449.
Libya, 190, 349, 384.
Lord of the world (= sacred elements), 262, 263.
Lycaonia, 475, 500.
Lycia, 500.
Lydia, 333, 479.
Mabbug (Hierapolis), 383.
Magians, 141, 142, 144, 147, 148, 153.
Magister. See 'Master of the offices'.
Magistrians, 207.
Maiferkat (Martyropolis), 11, 457, 605-607.
Malkha, 360-372.
Mama, convent of, 406, 568; palace of, 298, 422, 509.
Mani, 138, 139.
Manichees, 158.
Marcion, 139.
Marde, 228, 317, 584.
Mare, bp. of Amida, 187-192, 194-198.
— the solitary, monk of Beth Marka, 422-439, 442; sepulchre of at CP., 422, 423, 438, 439, 442, 450, 453, 455, 456, 466.
— (Mari), monk of Hula, 135-137, 453, 454.
Mari, archimandrite, 453-455.
Maria of Amida, 171, 172, 174-177, 182-186.
— of Antioch, 510-518, 521-525.
— the Armenian, 286, 290, 297, 298.
Marmitha (division of the Psalms), 204.
Maro, archim. of Ar'a Rabtha, 56-85, 98-101, 197.
— archim. from Palestine, 350.
— child, 70.
Martyropolis. See 'Maiferkat'.
Martyr's chapel, 43, 91, 92, 177, 197, 223, 225, 299, 381, 438, 449, 480, 482, 562, 567.

Mary (the anchorite), nun, 357-360.
— St. (the Virgin), martyr's chapel of, 91, 92, 567.
— of Thella, 166-171, 181, 183, 185, 186.
Marzban, 147, 150, 151.
Master of the offices (*magister*), 28.
Master of the soldiers (στρατηλάτης), 189.
Melitene, 377, 419.
Menas, patr. of CP., 28, 328.
— , convent of, 209, 345, 387.
Mendis (Mendia), 190, 209, 346, 387.
Mesopotamia, 188, 511, 598, 605.
μετάνοια (prostration in token of penitence), 204.
μέτωπον, 566.
Metropolitan, 152, 187, 333, 502, 583, 587, 588.
Mime-actors, 512, 513, 515, 516, 523.
Mina, 168, 443.
Mishael, 546, 547, 551, 552.
Mitylene, 500, 585.
Monasticism, admission to, 120, 121, 278-283, 359, 383, 446, 447, 461, 576.
M'rbn', 236.
Mšyk', convent of the, 455.
Mule (siege-contrivance), 563.
Mzyqn (utensil), 191.
Narda, 558.
Nazirites, 36, 40, 104, 111, 136, 213, 453.
Nestorians, 138, 140, 142, 145, 146, 152, 157, 158.
Nestorius, bp. of CP., 138.
Nirba dŠkwš, 505.
Nisibis, 139, 153, 616.
N'ns, 383.
Notary, 187, 188.
Nu'man, tribe of, 140. See also 'Hirtha d Nu'man'.
Nut, convent of the, 570.
Oratory, 112, 121.
Ordination, 226, 227, 314-320, 322, 327, 328, 332-334, 336, 444, 445, 447, 487, 490, 491, 494-504, 509, 578, 584-589, 600, 601, 611.
Orientals, convent of the, 566.
Pagans, conversion of 152, 242, 444, 448, 449, 456-458, 479, 503, 509, 588.
Palestine, 190, 337, 349, 500, 563, 584, 617.
Palestinian, 325.
Pall (bishop's), 484.
Palm-leaves (used in manufacture), 190, 508.
Patchwork garment, 102, 319, 423, 489, 580, 581, 591, 599.
Patrician, 157, 189, 191, 531, 537, 543.
Paul of Antioch, 469-474.
— archim. of Surtha, 111-118, 424-426.
— — (of Samosata), bp. of Antioch, 26.
— — bp. of Aphrodisias, 504.
— — (of Arzen), monk, 566, 567.
— patr. of Antioch, 482, 487, 488, 503, 588, 612.
— presbyter, 157, 158.
Penance, 228, 240, 334, 390.
Pergamum, 503, 588.
Perrhe, 419.
Persia, 12, 59, 138, 141, 145, 146, 156, 157, 317, 320, 327, 340, 374, 377, 457, 491, 578, 584, 589, 601, 602: king of, 142, 143, 145, 146, 152, 153, 594 (see also 'Kawad' and 'Khosrau'); queen of, 157, 615.
Persians, 138, 139, 152, 153, 565-567, 604, 609, 615; school of the, 139.
Pestilence, 212, 261, 437, 531.
Peter (the Iberian), bp. of Majuma, convent of, 325.
— bp. of Smyrna, 503, 543-545.
— bp. of Tralles, 503, 588.
— St. the apostle, see of at Antioch, 614.
Petra, 188.
Phocas, emperor, 614.
Phoenice Maritima, 325.
Photius, 543, 544, 588.
Phrygia, 479, 500.
Pilgrims, pilgrimage (peregrination), 1, 3, 371, 444, 506, 507.
Pontus, sea of, 473.
Pope (of Alexandria), 516.
Poplars, convent of the, 417, 418, 569, 570.
Praepositus, 546, 548.
Praetorium, praetoriani, 159, 294.
Prefect (ὕπαρχος), 435, 436.
Priscus, 525-531.
Probus, 157.
Procopius, 519-523.

Propitiation (for a dying man), 262.
Protector, 467.
Prusias, 473.
Qlwfyte, 106.
Recluses, 84-86, 90, 93, 97, 98-100, 110, 118, 121, 122, 357.
Relics, 70, 114, 118, 262, 384, 387, 388, 507, 614, 615, 617, 618.
Rhesaina, 615.
Rhodes, 335, 500, 585.
Romanus, 450, 452, 453.
Rome, 26, 138, 157, 506, 523.
Sacellarius, 430.
Samosata, 532.
Samuel, archim. of convent of John Urtaya, 555, 556.
— archim. of convent of Samuel, 562, 563; convent of, 443.
— archpresbyter of convent of John Urtaya, 553, 554.
— bp. of Amida, 615.
— monk, 350.
Saracens, 140, 146, 579, 611.
Satrap, satrapy, 284-286, 294.
Seleucia (in Isauria), 502, 587.
— (in Syria), 502, 587.
Sema, 551.
Senate, senators, 22, 26, 242, 433, 436, 439, 463.
Seniors (in a convent), 218, 222, 251, 263, 264, 553.
Sergius, archim. of Gyln, 453, 455, 456.
— I, archim. of convent of John Urtaya, 567, 568.
— II, do., 571, 572.
— bp. of Charrhae, 502, 587.
— deacon, 456-458.
— (the recluse), monk, 84, 89-93, 96-108.
— patr. of Antioch, 482, 487, 489, 502, 582, 583, 587.
— *syncellus* of Amida, 188.
— *syncellus* to James Burd'ana, 613.
— , martyr's chapel of, 482.
Servitors. See '*Hebdomadarii*'.
Severus, patr. of Antioch, 575, 567, 482, 483, 574, 568, 582.
Shirin, queen of Persia, 615.
Simeon the mountaineer), anchorite, 229-247.
— archimandrite, 450.
— (the recluse), archim. of Kalesh, 84-91, 93-96, 105, 108-114.
— bp. of Beth Arsham, 137-158.
— (the solitary), monk, 300-304.
— the scribe, 399-404.
Sinai, Mt., 579, 580, 602, 603.
Smyrna, 503, 544, 588.
Šnq, 284-286.
Solitaries, 1, 257, 300, 301, 311, 384, 385, 422, 423, 450.
Son of the covenant, 241, 244, 247, 424.
Sophanene, 6, 111, 327, 445, 455, 459.
Sosiana, 537-542.
Stephen I (*Shbiliya*), archim. of Fsiltha, 616.
— II, do. 619.
— deacon and *syncellus*, 187-198, 204, 206-209, 211-213.
στρατηλάτης, 189.
'stṛltys, convent of, 576. See also 'Fsiltha'.
Stylites, 20, 21, 56-60, 63, 68, 74, 79, 82-84, 619.
Supper (monastic), 43, 87, 88, 151-153, 361, 362, 364, 400, 402-404, 413-416.
Sura Romanorum, 502, 587.
Surtha, 111.
Susan, 339-356.
Syeae, 27, 422, 431, 473.
Symy, 568-570.
Synagogue, 91-93, 479.
Syncellus, 187, 188, 613.
Synodical letters, 484.
Synodites, 20, 418, 491. See also 'Chalcedonians'.
Syria, 11, 130, 210, 211, 284, 294, 334, 382, 427, 447, 457, 475, 499, 500, 502, 574, 584-588, 601, 602, 608, 613.
Syriac, 459, 483.
Syrians, 27, 35, 325, 326, 493; convent of the, 298, 422, 423, 442, 445, 449, 463, 464, 466, 509.
Tabitha, 174, 179, 181.
Tarsus, 333, 334, 501, 502, 587.
Thebais, 427, 503, 506.
Thel 'Adda, convent of, 450, 453.

Thella d Mauzlath (Constantina), 166, 181, 312, 487, 488, 502, 524, 576, 581, 587, 594, 598, 607, 613, 615, 618.
— d Mikhana, 560.
— d Thuthe, 418.
Thelţha, 598.
Theodora, empress, relations with Monophysites, 24, 25, 27, 195, 207, 327, 329, 331-333, 398, 428-432, 434, 436, 437, 439, 474-478, 484, 485, 489, 579; procures consecration of bps., 499, 500, 571, 583; founds hospital, 507, 584; writes to Persian queen, 157; her death, 478, 481, 485.
Theodore, bp. of Hirtha, 490, 499, 500, 584.
— bp. of Mopsuestia, 138.
— *castrensis*, 546-552.
— of Edessa, 590-592.
— trader, 374-383.
Theodosians, 602.
Theodosius, patr. of Alexandria, 35, 325 326, 328, 330, 482, 483, 486, 488, 501, 503 574, 575, 584, 586, 602, 608.
— presbyter and stylite, 619.
Theophilus of Antioch, 510-525.
— (Bar Ma'nu), presbyter, 576 577.
Thomas, bp. of Damascus, 338, 339.
— (the Armenian), monk, 283, 298.
— St., convent of at Beth Gubrin (Eleutheropolis), 563.
— *syncellus*, 187-211.
Thrace, 326-327.
Tiberius, emperor, 611.
Tigris, 111.
Tonsure, 104, 120, 121, 145, 242-245, 278, 281, 282, 359, 444, 509.
Tralles, 336, 503.
τραπεζίτης, 11.
Tremissis, 526.
Tribunus, 459-466.
'tryz, convent of, 104, 105.
Ţyšf, 214, 260, 406.
Unction, 87, 598.
ὑπαρχία = ἐπαρχία, 416, 417, 458, 479.
ὕπαρχος, 435, 436.
Urbicus, palace of, 481.
Urtaye, 135, 383, 555, 558; school of the at Amida, 565.
Villa (προάστειον), 27, 332, 334, 335, 436, 551, 552.
Visitor (of a convent), 450.
ξενοδοχεῖον, ξενοδόχη, ξένοδόχος, 180, 379, 467, 468, 507.
Zacharias, 266-273.
Zakkhai, bp. of Thella, 615, 618.
— , convent of, 313.
Zeno (?), emperor, 558.
Ziyat, 112.
Zoila, convent of, 617.
Zuknin, 558; convent of, 37, 558.
Z'ura, 10, 17-35, 326, 460-463.
Zwṭ' (Zauta?), deacon and *syncellus*, 198, 206, 210, 211.
— presbyter, 445, 447, 449.

ADDENDA AND CORRIGENDA

IN TOM. XVII, FASC. 1

P. IV, l. 30, 31. Om. 'this.... them'.
P. VI, l. 23. For '595' read '585'.
P. VIII, l. 25. After 'contains' ins. 'most of'.
P. XI. Dele n. 2.
— , n. 5. For '149' read '249'.
P. 273, text, n. 1. Read 'ms. ܗܚܬܝ'.
P. 285, transl., l. 7. For ἀρχεῖα read ἀρχή. Cf. p. 549, n. 2.
P. 305, l. 4. The ref. in the 2nd clause is to text, l. ult.

IN TOM. XVIII, FASC. 1[1].

P. 311, transl., n. 1. For 'Q(wrsws' read 'Q(w)rsws'.
P. 315, transl., l. 11. For 'serve my own self' we should perh. render 'myself perform service'.
P. 319, text, l. 10. For ܚܩܒ read ܚܩ̈ܒ. See p. 306, n. 1.
P. 335, transl., n. 1. Om. 'probably', and add. 'Cf. *H. E.*, II, 46'.
P. 346, text, n. 4. For ܒܚܒܒܐ read ܒܚܒܒܐ.
P. 354, text, n. 5. For ܗܗܘ read ܗܗܘ, and for ܐ̈ read ܐ̈.
P. 369, transl., l. 4. For 'account' we should perh. write 'reckoning' and think of a criminal with his χειρόγραφον tied to his hands. I owe this suggestion to Prof. Burkitt.
P. 402, transl., l. ult., p. 463, l, 1. For 'the food... have' read 'and placing the food of each, one of them in his mouth', and dele n. 1.
P. 405, text, l. 2. For ܗ̈ܒܐ ܥܠ ܗ̈ܒܐ read ܗ̈ܒܐ ܥܠ ܗ̈ܒܐ.
P. 407, transl., l. ult. For 'those of the canon' read 'the common (κοινὸν) ones' and dele n. 4.
P. 422, transl., n. 3. For 'p. 387, n. 3' read 'p. 387, n. 2'.
P. 428, text, n. 6. For ܕܡܕܡܡ read ܕܡܕܡܡ.
P. 431, text, l. 3. For ܫܩܦ read ܫܩܦ, and dele n. 3.
P. 433, transl., l. 2. Add note 'Cf. p. 190 and p. 508'.
P. 438, transl., l. 11, 14. For 'coffin' (?) read 'vault'.
P. 453, text, l. 1. For ܕܡ read ܕܡ
P. 464, transl., l. 13. For ''inn'' read 'a label' and dele n. 1.

1. The references are to the bracketed numbers.

P. 467, transl., l. 8. For 'the ministering office' read 'a deaconry', and om. the first 2 words of n. 3.
P. 470, transl., l. 9. For 'take' read 'feed'.
P. 485, text, l. ult. For ܒܚ read ܚ.
P. 496, ch. 47. For 'refuges' read 'refugees'.
— , list of mss. Add 'F = Brit. Mus. Add. 14730 (12th cent.)'.

IN TOM. XIX, FASC. 2.

P. 502, transl., n. 1. For 'Antonius' read 'Antoninus'.
P. 509, text, l. 8. For ܕܢܦܩ read ܕܢܦܩ.
P. 510, transl., l. ult. For 'withold' read 'withhold'.
P. 519, transl., l. 12. Om. brackets.
P. 522, text, l. 4, 5. For ܕܟܐ read ܕܟܐ, and for ܕܟܐ read ܕܟܐ
P. 528, text, l. 3. After ܐܚܕ om. stop.
P. 538, transl., n. 3, l. 5. For '15' read '14'.
P. 540, transl., l. 1. Om. 'for me'.
P. 551, transl., n. 2. For 'n. 1' read 'l. 1'.
P. 561, text, l. 6. For ܒܗܘܢ read ܒܗܘܢ.
P. 552, transl., l. ult. For 'withold' read 'withhold'.
P. 555, text, l. ult. For ܐܬܬܝܒ read ܐܬܬܝܒ.
P. 574, text, n. 2, l. 4. For ܐܒ read ܐܒ.
P. 575, transl., notes, l. 11. For '1054' read '1014'.
P. 576, text, l. 1. Om. stop at end.
P. 578, transl., l. 9. For 'him[1]' read 'him[2]'.
P. 580, transl., l. 8. For 'day' read '⌜day'.
P. 587, text, n. 1. For ܕܡܟܡܐ read ܕܡܟܡܐ.
— — transl., n. 3. For 'n. 2' read 'n. 3'.
P. 588, text, n. 5. For ܐܝܟܗܘܗ read ܐܝܟܗܘܗ.
P. 593, text, l. 10. After ܕܥܣ om. points.
P. 600, text, l. 1. For ܐܬܥܒܕ read ܐܬܥܒܕ, and so at p. 474, l. 5, p. 492, l. 13, and p. 524, l. 2.
P. 601, text, l. 1, For ܐܬܐܓܒܗ read ܐܬܐܓܒܗ.
P. 603, text, n. 8. For ܟܚ read '(sic) ܟܚ'.
P. 604, text, n. 1. For ܫܪ read ܫܪ.
— — — n. 6. For ܒ read ܒ.
P. 606, text, l. 7, 8. For '14' read '12', and for '12' read '14'.
P. 609, text, l. 7. For ܐܡܥܟܪ read ܐܬܥܟܪ.
P. 614, transl, l. 2. After 'God' ins. ref, to note 'C. ins. « which resides in the saint's bones »'.
P. 615, text, n. 5. Om. ܘܐܡܪ.
P. 620, l. 3. For 'ms. ܕܐܡܗܬܡ' read 'ms. ܕܐܡܗܬܡ'.
— — l. 16. For ܡܟܐܪܐ read ܡܟܐܪܐ.
— — l. 22. For '*olera pura*' read '(ed. 2) *purgamenta olerum*'.

TABLE OF CONTENTS

Pages.

50 Lives of James and Theodore. 499
51 Life of Kashish. 505
52 Lives of two Antiochenes. 510
53 Life of Priscus. 525
54 Life of Caesaria. 531
55 Lives of John and Sosiana. 537
56 Lives of Peter and Photius. 543
57 Life of Theodore the *castrensis*. 546
58 History of the convent of John Urtaya. 552
Appendix. Spurious life of James. 574
— Translation of the relics of James. 614
Vocabulary. 620
Index. 622
Addenda and Corrigenda. 629

MSS. USED IN THE PRESENT FASCICULE

A = Brit. Mus. Add. 14647 (688).
D = — — — 7190 (12th cent.).
F = — — — 14730 (12th cent.).

In the appendix :

C = Brit. Mus. Add. 12174 (1197).
N = Paris Syr. 235 (13th cent.).
S = Berlin Sachau 321 (8th cent.).

HOMÉLIES MARIALES BYZANTINES

TEXTES GRECS ÉDITÉS ET TRADUITS EN LATIN

HOMÉLIES MARIALES BYZANTINES

TEXTES GRECS ÉDITÉS ET TRADUITS EN LATIN

PAR

MARTIN JUGIE

des Augustins de l'Assomption

II

VIII. THÉODOTE D'ANCYRE. — IX. CHRYSIPPE, PRÊTRE DE JÉRUSALEM. — X. S. JEAN, ARCHEVÊQUE DE THESSALONIQUE. — XI. S. EUTHYME, PATRIARCHE DE CONSTANTINOPLE. — XII. NICOLAS CABASILAS. — XIII. GEORGES SCHOLARIOS.

SUPERIORUM PERMISSU

Gervasius QUÉNARD,
Aug. ab Assumptione moderator generalis.

Romae, die 14 januarii 1924.

Nihil obstat, Parisiis, die 7 octobris 1925.

R. GRAFFIN.

PERMIS D'IMPRIMER

Paris, le 30 décembre 1925.
V. DUPIN
v. g.

VIII-IX

THÉODOTE D'ANCYRE ET CHRYSIPPE DE JÉRUSALEM

Homélies pour la fête mariale du Ve siècle.

INTRODUCTION

I. — L'homélie de Théodote d'Ancyre sur sainte Marie, Mère de Dieu.

Théodote, évêque d'Ancyre, en Galatie, fut l'un des membres les plus marquants du concile d'Éphèse et l'un des défenseurs les plus zélés de la maternité divine de Marie contre l'hérésie nestorienne. On ignore la date de sa naissance, ainsi que celle de sa mort. On sait seulement qu'il vivait encore en 438, époque à laquelle saint Cyrille d'Alexandrie lui adressait une lettre, et qu'il n'était plus de ce monde avant l'année 446, car son successeur Eusèbe fut ordonné par saint Proclus, patriarche de Constantinople, mort à cette date[1]. Il écrivit plusieurs ouvrages de controverse, et laissa un certain nombre d'homélies, dont quelques-unes seulement sont parvenues jusqu'à nous. Un inventaire détaillé et un examen critique de ses écrits reste encore à faire. Pour y aider, signalons ici les quelques renseignements que nous avons pu recueillir.

Une liste incomplète des ouvrages de Théodote fut donnée, à la sixième session du septième concile œcuménique, par le diacre Épiphane. Au conciliabule iconoclaste réuni à Hiéria, en 753, on avait cité sous le nom de l'évêque d'Ancyre un passage contraire au culte des images. Pour démontrer que ce passage était controuvé, Épiphane énuméra les écrits authentiques de Théodote qu'on possédait alors, à Constantinople, à savoir : 1° six livres contre Nestorius, adressés à Lausus; 2° une interprétation du symbole de Nicée; 3° un sermon sur la naissance du Seigneur; 4° un autre pour la fête des Lumières, εἰς τὰ φῶτα (l'Épiphanie); 5° un sur Élie et la veuve; 6° un sur Pierre et Jean; 7° un sur le boiteux guéri à la Belle-Porte; 8° un sur la parabole des talents; 9° un sur les deux aveugles[2].

1. Le Quien, *Oriens christianus*, t. I, p. 464.
2. Hardouin, *Collectio conciliorum*, t. IV, col. 405.

Cette liste est incomplète, car Théodote lui-même nous apprend, à la fin de son commentaire du symbole de Nicée, qu'il avait composé trois livres sur la divinité du Saint-Esprit [1]. D'ailleurs, les Actes du concile d'Éphèse nous ont conservé trois de ses homélies, dont deux pour la fête de Noël [2], et une autre contre Nestorius, prononcée à Éphèse dans l'église de Sainte-Marie et de Saint-Jean l'Évangéliste [3]. Dans le second livre de ses Antirrhétiques contre les Iconomaques, saint Nicéphore de Constantinople cite un passage d'un discours de Théodote sur sainte Marie et Siméon, c'est-à-dire pour la fête de l'Hypapante [4]. Deux autres discours, intitulés, l'un : « Pour la Nativité de Notre-Seigneur Jésus-Christ », l'autre, « sur Sainte Marie, Mère de Dieu, et sur la sainte naissance du Christ », nous ont été conservés dans le cod. 1171 du fonds grec de la Bibliothèque nationale de Paris, qui est du xe siècle. C'est sans doute là que les trouva Combefis, pour en donner une traduction latine, dans le tome Ier de sa *Bibliotheca concionatoria*[5].

De ces divers écrits tout ce qui a été publié jusqu'ici se trouve réuni dans la Patrologie grecque de Migne, t. LXXVII, et comprend :

1° *Le commentaire du symbole de Nicée*, col. 1313-1348;

2° *Les trois homélies* conservées dans les Actes du concile d'Éphèse, col. 1349-1389 ;

3° *L'homélie sur la sainte Théotocos et Siméon*, col. 1389-1411 ;

4° La traduction latine des deux homélies insérées dans la *Bibliotheca concionatoria*, col. 1411-1432.

S'il y a peu de chance de retrouver les trois livres sur le Saint-Esprit et les six livres contre Nestorius, il ne faut pas désespérer de découvrir quelques-unes des homélies signalées par le diacre Épiphane. Certains extraits conservés par les chaînes [6], et le dépouillement consciencieux des catalogues de manuscrits [7] peuvent aider à cette découverte. L'homélie pour

1. *Expositio symboli Nicaeni*, 24, *PG.*, t. LXXVII, col. 1348C.

2. Il est vraisemblable, mais non certain, que le discours sur Noël dont parle le diacre Épiphane, soit l'un des deux qui se trouvent dans les Actes du concile d'Éphèse.

3. La suscription porte que ce discours fut prononcé, le jour de la fête de saint Jean l'Évangéliste. C'est une fausse indication; car Théodote n'était pas à Éphèse, le 27 décembre 431. Au ve siècle, la fête de saint Jean se célébrait déjà, le 27 décembre. Voir le *Ménologe syriaque* de 412, publié d'abord par Wright, *Journal of sacred Litterature*, t. VIII 1865-1866, puis par Duchesne, dans *Acta Sanctorum Novembris*, t. II, p. LII. Ce martyrologe est un abrégé d'un martyrologe grec d'Asie Mineure, de la fin du IVe siècle.

4. Le passage de Nicéphore est cité dans *P. G.*, t. LV, col. 708 en note.

5. *Bibliotheca concionatoria*, t. I, pp. 111-113 et 199-204.

6. Voir dans la *P. G.*, *ibid.*, col. 1431-1432, trois extraits donnés par la *Chaine sur les Actes des Apôtres* éditée par Cramer, Oxford, 1838.

7. *L'Inventaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque nationale de Paris*, publié par

l'Épiphanie, εἰς τὰ φῶτα, est signalée dans ce même cod. 1171 de la Bibliothèque de Paris, fol. 240, qui contient les deux autres homélies dont nous avons parlé.

On peut se demander pourquoi Combefis, qui a eu entre les mains le manuscrit en question [1], n'a pas publié cette homélie sur l'Épiphanie; pourquoi aussi il n'a donné des deux autres qu'une traduction latine. La raison doit, probablement, en être cherchée dans l'orthographe détestable du codex. C'est une orthographe purement auriculaire, qui montre bien que l'iotacisme actuel des Grecs existait déjà au xe siècle. Le savant Dominicain attendait sans doute de trouver d'autres manuscrits pour éditer le texte original. Ses recherches durent être vaines, comme ont été les nôtres. Aussi est-ce d'après ce seul manuscrit 1171, que nous avons dû établir le texte de l'homélie que nous publions ci-après. Il s'agit de celle qui est intitulée : « Sur sainte Marie, Mère de Dieu, et sur la sainte naissance du Christ », et qui vient la sixième et dernière dans la collection de Migne. Elle est proprement mariale, comme nous l'établirons tout à l'heure, et la seule, par conséquent, qui rentre dans notre cadre.

Elle mérite vraiment de voir la lumière dans son texte original. Tant pour la beauté littéraire que pour le fonds doctrinal, elle va de pair avec les meilleures pièces de l'homilétique grecque. On admirera surtout le récit pathétique de la chute du premier homme, la description, sous forme d'antithèses répétées, de la grandeur première et de la décadence de celui qui, au sortir du Paradis, « offrit à la création, sa sujette, le lamentable spectacle d'un roi et d'un chef blessé à la bataille ». Les historiens du dogme y trouveront des affirmations catégoriques sur l'élévation de l'homme à l'état surnaturel et sur les dons préternaturels dont Dieu l'avait enrichi, sur le péché originel et ses suites, sur le plan rédempteur et la nécessité de l'Incarnation du Verbe; une allusion à la confirmation comme sacrement distinct du baptême (§ 7); une réfutation de l'origénisme (§ 7 et 8); une démonstration de la maternité divine par les prophéties scripturaires, les oracles païens, voire même par la quatrième églogue de Virgile, à l'adresse des Juifs (§ 14); enfin un magnifique éloge de Marie, nouvelle Ève, Mère de Dieu et médiatrice du salut (§ 11-12). La doctrine de la sainteté originelle de Marie ressort implicitement d'expressions comme celles-ci : « A la place de la vierge Ève, médiatrice de

Omont, signale sous le nom de Théodote d'Ancyre, au cod. 766 du fonds grec (IXe siècle), fol. 5^v^, et au cod. 797 du même fonds (X-XIe siècle), fol. 218^v^, une homélie sur l'Annonciation. Il s'agit, en fait, de l'homélie de Théodote (ou Théodore) ermite, publiée par Ballerini dans sa *Sylloge monumentorum de Imm. Deiparae concept.*, t. II, p. 211-236.

1. Nous le supposons, du moins, parce que, malgré nos recherches, nous n'avons trouvé les deux pièces qui figurent dans la *Bibliotheca concionatoria*, dans aucun autre manuscrit de Paris ni d'ailleurs.

mort, une Vierge a été remplie de la grâce divine pour nous donner la vie, θεοχαρίτωτο παρθένος εἰς λειτουργίαν ζωῆς (§ 11); une Vierge a été façonnée possédant la nature de la femme, mais sans la malice féminine, vierge innocente, sans tache, tout immaculée, πανάμωμος, intègre, sans souillure, sainte d'âme et de corps, ayant poussé comme un lis au milieu des épines, ὡς κρίνον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν βλαστήσασα; qui n'a pas été instruite des vices d'Ève. Consacrée à Dieu avant sa naissance, et une fois née, offerte à Dieu en signe de reconnaissance pour être élevée dans le sanctuaire du temple; revêtue de la grâce divine comme d'un vêtement; περιβεβλημένη θείαν χάριν ὡς θέριστρον, l'âme remplie d'une divine sagesse, épouse de Dieu par le cœur..., elle a reçu Dieu dans son sein, et pour ainsi parler, elle est toute belle, comme un objet de complaisance, et toute agréable, comme un sachet d'aromates. C'est cette Vierge, digne de Celui qui l'a créée, que la divine Providence nous a donnée, pour nous communiquer le salut... C'est par elle que la tristesse d'Ève a cessé, par elle que la sentence de condamnation a été effacée, ἐξήλειπται διὰ σοῦ τὰ τῆς καταδίκης; à cause d'elle qu'Eve a été rachetée, λελύτρωται Εὔα διὰ σέ. Car c'est un Fils saint qui est né de la Sainte... L'Excellente a donné le jour à l'Excellent, l'Ineffable à l'Ineffable, la Très-Haute au Fils du Très-Haut. »

L'authenticité de la pièce nous paraît inattaquable. Sans parler de la suscription de l'unique manuscrit qui nous l'a conservée, tout le contenu dépose en faveur de l'attribution à Théodote. L'homélie a été écrite après la controverse nestorienne[1], mais avant le concile de Chalcédoine, car l'on n'y trouve pas la moindre allusion à la controverse monophysite. Comparée aux autres écrits authentiques de l'évêque d'Ancyre, elle présente avec eux des traits de ressemblance incontestables : citations constantes de l'Écriture sainte, amour de l'antithèse[2], emploi des mots composés, des verbes dérivés et du parfait[3]. L'auteur se rattache, pour l'exégèse, à l'École d'Antioche. Il prend à la lettre le récit de la Genèse sur la création de l'homme et sa chute. Pour la doctrine mariale, il est vrai, il paraît y avoir une certaine opposition entre notre homélie et un passage de l'homélie sur l'Hypapante[4]. Mais cette oppo-

1. On lit, en effet, à la péroraison § 15 : Αἰσχυνέσθω Νεστόριος, ὁ τὴν παρθενικὴν ἀθετήσας τεκνογονίαν.

2. Comparer, en particulier, le § 10 de notre homélie avec le § 14 de l'*Expositio symboli Nicaeni*, *P. G.*, col. 1333, et surtout avec § 5 de la troisième homélie, *ibid.*, col. 1389 BC. L'expression « οὕτως οὗτος », col. 1333 B, se retrouve dans notre homélie § 4, au début.

3. Sur ce point, la comparaison avec l'homélie sur l'Hypapante la quatrième de la Patrologie grecque, col. 1389-1412 est tout à fait suggestive.

4. Ce passage (§ VI, col. 1397 BC) parle d'une purification de la Sainte Vierge, au moment de l'Incarnation, en termes qui laisseraient supposer en elle quelques traces du péché originel ἀπεμάξη τῶν ὑλικῶν ἁπάντων, καὶ τῶν παρὰ φύσιν. Cela est d'autant plus surprenant que, sous le rapport du style, l'homélie sur l'Hypapante est celle qui offre le plus de ressemblance avec celle que nous publions.

sition ne paraît pas irréductible, et si elle l'était, on pourrait l'expliquer, en disant que la pensée de Théodote sur la parfaite sainteté de la Mère de Dieu a passé par une certaine évolution.

Malgré la mauvaise orthographe du manuscrit, nous croyons avoir réussi à établir un texte satisfaisant. Il eût été fastidieux de relever toutes les fautes d'orthographe du copiste. Nous nous sommes contenté d'en signaler quelques-unes, qui suffiront à satisfaire la curiosité du lecteur. Tout en utilisant la traduction de Combefis, nous l'avons modifiée en plusieurs endroits, pour suivre de plus près l'original. En deux ou trois passages, notre lecture diffère, pour le sens, de celle de notre illustre devancier[1].

II. — L'homélie de Chrysippe de Jérusalem sur sainte Marie, Mère de Dieu.

La Patrologie grecque de Migne ne contenant rien de Chrysippe, prêtre de Jérusalem au ve siècle, celui-ci est resté presque un inconnu pour nos contemporains. Ce n'est qu'en 1905, qu'un petit article du P. Siméon Vailhé, donné à la *Revue de l'Orient Chrétien*[2], fit sortir son nom de l'injuste oubli qui nous le dérobait. Cet article, malheureusement, paraît avoir échappé à l'attention de ceux qui, dans ces dernières années, ont publié ou réédité des manuels de patrologie. Chrysippe n'a pas encore l'honneur de figurer dans ces sortes d'ouvrages. On parlait cependant de lui dans certains anciens recueils patristiques, que Migne n'a pas reproduits, ou n'a reproduits que partiellement, et qui auraient dû empêcher son nom de tomber dans l'oubli.

Nous trouvons, tout d'abord, de précieux renseignements sur sa personne dans la *Vie de saint Euthyme*, écrite par Cyrille de Scythopolis, que Montfaucon édita dans le tome IV des *Monumenta* de Cotelier[3]. D'après ce document, Chrysippe était originaire de la Cappadoce. Entre les années 425 et 430, il vint, avec ses deux frères aînés, Cosmas et Gabriel, se mettre sous la direction de saint Euthyme, qui venait de fonder son célèbre couvent dans les environs de Jérusalem. D'abord économe de la laure, il fut ordonné prêtre vers l'année 455, en même temps que son frère Gabriel. En 467, quand son autre frère, Cosmas, fut élevé au siège métropolitain de Scythopolis, il lui succéda dans sa charge de *stavrophylax*, c'est-à-dire de gardien de la sainte Croix. Il occupa cette charge jusqu'à sa mort, survenue en 479. A deux reprises différentes,

1. La vingt-neuvième homélie de Théophane Kérameus (XIIe siècle), *P. G.*, t. CXXXII, col. 617 C, a un début identique à l'homélie de Théodote. Le plagiat saute aux yeux : Τέρπει μὲν τὰς ὄψεις ἀλίσχων τὰς ἑῴας ὁ ἥλιος, καὶ τῆς γῆς τὸ πρόσωπον καταγλάζων τοῖς σελαγήμασιν. Εὐφραίνει δὲ τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν ἡ τῶν θείων λόγων ἀκρόασις.

2. *Revue de l'Orient Chrétien*, t. X (1905), p. 96-99.

3. *Ecclesiae Graecae monumenta*, t. IV. Voir les pages 30, 42, 45, 67, 76.

Cyrille dit de lui qu'il laissa de *nombreux écrits*, dignes de passer à la postérité.

A en juger par le peu que nous en ont conservé les manuscrits, ces écrits devaient consister surtout en homélies et en panégyriques. Ce sont, en effet, quatre panégyriques qui sont parvenus jusqu'à nous. Trois ont déjà été publiés, à savoir :

1° *Un éloge de sainte Marie, Mère de Dieu*, dont il parut, d'abord, une simple traduction latine, dans la troisième édition de la *Magna Bibliotheca veterum Patrum*, de Marguerin de la Bigne, Cologne, 1618, t. VI, pars II[a], p. 711 sq. et qui fut publié dans le texte original dans le tome II de l'*Auctarium* du P. Fronton-le-Duc, Paris, 1624, p. 424-430[1];

2° *Un panégyrique du martyr saint Théodore*, édité une première fois, en 1911, par Jean Phokilidès, dans la Revue Νέα Σιών[2], d'après un manuscrit assez défectueux de la bibliothèque du Saint-Sépulcre, à Jérusalem, et réédité en 1921, avec tout l'apparat critique désirable, par Antoine Sigalas[3];

3° *Un panégyrique de saint Jean-Baptiste*, dont Combefis a donné une traduction latine dans le tome VII de sa *Bibliotheca concionatoria*, p. 803-808. Le texte original est encore inédit, et se trouve dans de nombreux manuscrits, notamment dans le Cod. Paris. 513 du fonds grec, qui est du xe siècle, et dans le Cod. Barocc. 199 de la Bodléienne, qui est du xie. Le texte sur lequel Combefis a fait sa traduction présentait une lacune importante.

Le dernier morceau, encore complètement inédit, est un court panégyrique de l'archange saint Michel, que signalait déjà Fabricius sans indiquer de source[4], et que nous avons trouvé dans le Cod. Barberinus graec. 481, fol. 79-83ro.

Nous croyons faire œuvre utile en donnant une nouvelle édition de

1. Destiné à compléter la *Bibliotheca veterum Patrum* de Marguerin de la Bigne, qui avait déjà eu trois éditions, et comptait alors dix volumes, l'*Auctarium* de Fronton-le-Duc porta à douze le nombre des volumes de la Collection. Ce fut la quatrième édition, qui parut à Paris en 1623-1624. Le tome II de l'*Auctarium*, douzième de la collection, porte la date de 1624. Une nouvelle édition fut faite par Morel, en 1644, avec des additions mais avec le même nombre de volumes. Nouvelle édition en 1654.

2. Χρυσίππου πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Θεόδωρον ἔτι τε καὶ τῶν αὐτοῦ θαυμάτων μερικὴ διήγησις. Extrait de la Νέα Σιών, pp. στ'-22 sq. Jérusalem, 1911.

3. Antonios Sigalas, *Des Chrysippos von Jerusalem Enkomion auf den hl. Theodoros Teron*. Leipzig, Teubner, 1921, in-8°, VIII-102 pp. fait partie du *Byzantinisches Archiv*, cahier VIIe. Cf. la recension du P. H. Delehaye, dans les *Analecta Bollandiana*, t. XL (1922), pp. 421-425. Faisons remarquer que ni Phokilidès ni Sigalas n'ont enrichi de nouveaux renseignements la courte notice du P. Vailhé sur la vie et les écrits de Chrysippe.

4. Fabricius, *Bibliotheca graeca*, t. IX, p. 57. Fabricius, par distraction sans doute, donne le titre de chartophylax à Chrysippe. Dans le cod. Barber. 481, l'auteur du panégyrique de saint Michel est bien qualifié de σταυροφύλαξ.

l'homélie sur la sainte Vierge. L'*Auctarium* de Fronton-le-Duc, qui la contenait, est, en effet, devenu fort rare, ainsi que la *Bibliotheca Veterum Patrum* de Margnerin de la Bigne, qui la reproduisait dans ses dernières éditions. Migne l'avait insérée dans le tome CLXII de la Patrologie grecque[1]. Malheureusement ce dernier tome fut détruit, comme on sait, lors de l'incendie des ateliers de l'infatigable éditeur. Par ailleurs, la pièce a une véritable importance pour l'histoire de la théologie mariale, et constitue un beau spécimen de l'éloquence de Chrysippe. Nous ne reproduisons pas, du reste, servilement l'édition de Fronton-le-Duc. Si nous n'avons pu, malgré nos recherches, l'améliorer par l'appoint de nouvelles sources manuscrites, nous l'avons, du moins, contrôlée de près, en nous référant directement à l'unique manuscrit qui lui a servi de base[2], et qui est le seul, à notre connaissance, à contenir le texte de l'homélie. Ce manuscrit est le numéro 1173 fonds grec de Paris, qui remonte au XIe siècle. C'est un recueil de panégyriques pour toutes les fêtes de l'année, du 8 septembre jusqu'au 29 août. L'écriture en est parfaite et l'orthographe assez bonne. L'homélie de Chrysippe occupe les fol. 16vo-18vo. Venant après les discours pour la fête de l'Exaltation de la Sainte Croix, le 14 septembre, elle devait vraisemblablement être destinée à la fête de la Présentation de Marie au temple, le 21 novembre, bien que rien, dans son contenu, ne rappelle ce souvenir. Nous avons été amené à modifier sur plusieurs points, dont deux ou trois assez importants, la lecture ou les conjectures de Fronton-le-Duc.

Il n'existe aucune raison de mettre en doute l'authenticité de l'homélie. Pour la simplicité et la clarté du style, la phrase plutôt courte, le mouvement oratoire, elle ressemble au panégyrique de saint Théodore. Elle fut prononcée devant un auditoire de moines, dont la grande occupation était de chanter, nuit et jour, les psaumes de David (§ 2). Selon toute vraisemblance, ces moines étaient ceux de la laure même de saint Euthyme, où Chrysippe exerçait la fonction d'économe. Comme nous le montrerons tout à l'heure, la fête mariale qu'on célébrait alors faisait partie d'un cycle liturgique préparatoire à la fête de la Nativité de Notre-Seigneur, et ne doit pas être confondue avec la fête de l'Évanghélismos, qui n'apparut que vers le milieu du VIe siècle.

1. L'homélie de Chrysippe se trouvait à la col. 755 sq.

2. Malgré les divergences que nous signalons, dans notre édition, entre le texte du cod. 1173 et le texte imprimé de Fronton-le-Duc, nous avons la conviction que le savant Jésuite n'a eu entre les mains, pour son édition, que le manuscrit en question : car s'il y a des divergences, il y a, par ailleurs, des coïncidences trop frappantes, à des endroits délicats. L'éditeur s'est permis deux ou trois additions au texte, pour le rendre plus clair, et a modifié, à sa manière, un passage inintelligible, pour lequel nous proposons une lecture différente. Voir plus loin, page 221, ligne 20. Ajoutons que parmi les manuscrits grecs que possède actuellement la Bibliothèque nationale de Paris, le cod. 1173 est le seul à contenir l'homélie de Chrysippe.

Nous avons dit que la pièce présente une véritable importance pour l'histoire de la théologie mariale. On ne manquera pas, en effet, de remarquer le long passage où Chrysippe pose explicitement le problème de l'Immaculée Conception. La solution qu'il donne est enveloppée d'une certaine obscurité, et paraît, à première vue, renfermer des éléments contradictoires. Commentant les paroles du psaume CXXXI : « Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuae », il voit, dans cette arche, la Vierge Marie, et met sur les lèvres du Psalmiste le discours suivant :

« Levez-vous, Seigneur; venez au lieu de votre repos. Le lieu de votre repos, c'est la Vierge, c'est son sein, qui deviendra votre lit et votre demeure. Levez-vous, Seigneur, car si vous ne vous levez pas du sein de votre Père, notre race, qui est tombée autrefois, ne se relèvera pas, πεπτωκὸς πάλαι τὸ γένος ἡμῶν οὐκ ἀναστήσεται. Levez-vous, vous et l'arche de votre sainteté. Car, c'est lorsque vous vous lèverez du sein paternel et que vous scellerez l'arche de votre sainteté, que l'arche, elle aussi, se relèvera, avec tous les autres, de la chute dans laquelle l'a établie, même elle, la parenté d'Ève, τότε καὶ ἡ κιβωτὸς μετὰ πάντων ἀναστήσεται ἐκ τοῦ πτώματος, ἐν ᾧ κατέστησε καὶ αὐτὴν ἡ τῆς Εὔας συγγένεια (§ 2). »

L'orateur semble bien soumettre ici la sainte Vierge à la loi commune de la chute originelle. Ce qui est encore plus étonnant, c'est qu'il paraît retarder jusqu'au jour de l'Annonciation, jusqu'au moment où le Verbe viendra sceller l'arche par sa présence, la justification de Marie. Mais il faut, avant de porter un jugement définitif, écouter ce qui suit. C'est encore David qui parle et s'adresse en ces termes à Marie, sa fille :

« Écoute, ma fille, regarde et prête l'oreille; oublie ton peuple et la maison de ton père (Ps. XLIV, 11); car un peuple méchant te déshonore par la proche parenté que tu as avec lui, πονηρός γάρ σε λαὸς ἐνυβρίζει τῇ ἀγχιστείᾳ τῇ παρ' αὐτοῦ, un peuple dépourvu de sens est apparenté à toi, qui es un rejeton irrépréhensible par nature; et c'est un champ couvert d'épines qui produit ta rose, λαὸς ἀγνώμων προσκεκοῦταί σοι, τὸ ἀμώμῳ βλαστήματι φύσει, καὶ τὸ σὸν φύει ῥόδον ἀκανθοφόρον γεώργιον. »

Décidément Chrysippe est déconcertant. Tout à l'heure, il semblait bien soumettre Marie au péché originel. Ici, il paraît bien l'en exempter, puisqu'il l'appelle « un rejeton irrépréhensible par nature », « une rose poussée dans un champ d'épines ». Un certain déshonneur rejaillit cependant pour elle, du fait qu'elle est fille d'Adam pécheur. Comme Chrysippe le dit expressément, « son point de départ (son origine) est au-dessous de sa dignité future de Mère de Dieu, ἐλάττων ὁρμή σου τῆς ἀξίας ». Nous ne voyons d'autre moyen de concilier ces données en apparence contradictoires, que de prêter à l'orateur du Ve siècle l'idée que devaient plus tard exprimer nos théologiens par le terme de *debitum*, auquel Marie était soumise, en vertu de sa descen-

dance naturelle d'Adam. Si elle n'a pas contracté la faute originelle, si elle a toujours été un rejeton irrépréhensible dans sa nature même, cela vient d'un privilège spécial de Dieu, accordé en considération des mérites du Verbe incarné. C'est, semble-t-il, dans le sens de la rédemption préventive, qu'il faut entendre « ce relèvement de l'arche sainte de la chute commune », dont a parlé l'orateur.

D'autres expressions qu'il emploie recommandent cette interprétation. Marie est pour lui la tige de Jessé toujours verdoyante, ἡ ἀειθαλὴς ῥάβδος Ἰεσσαί, le jardin du Père, la prairie de tout le parfum de l'Esprit, l'arche dont Dieu a été l'architecte et l'habitant, le pilote et le passager. Surtout, il met en relief la victoire de la Sainte Vierge sur le démon, son rôle de nouvelle Ève : « Comment se fait-il, se dit le diable, que la femme, qui, à l'origine, avait été mon auxiliaire, soit maintenant devenue mon adversaire ? Une femme me prêta son concours pour soumettre le genre humain à ma tyrannie, et c'est une femme qui m'a fait perdre mon empire. L'Ève antique causa mon élévation ; l'Ève nouvelle m'a précipité dans la ruine (§ 3). » Marie, ajoute Chrysippe, est la plus belle parmi les femmes, comme Jésus est le plus beau parmi les fils des hommes, μετὰ τῆς ὡραίας ἐν γυναιξὶν ὁ ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων (§ 1).

III. — Le culte de la Sainte Vierge en Orient, au ve siècle. Origines orientales de l'Avent liturgique.

Les deux homélies de Théodote d'Ancyre et de Chrysippe de Jérusalem, que nous publions, posent un problème. Toutes deux, en effet, parlent d'une fête solennelle, πανήγυρις, dont Marie, Mère de Dieu, paraît être l'objet principal, mais qui déborde le cadre des diverses fêtes mariales postérieures, et ne ressemble parfaitement à aucune d'elles. La fête de l'Évanghélismos ou de l'Annonciation, célébrée le 25 mars, est, sans contredit, celle qui lui est le plus apparentée, mais il n'y a pas identité entre les deux. Si Théodote et Chrysippe font allusion au mystère de l'Annonciation, ils ne parlent pas que de cela. L'un et l'autre envisagent la maternité divine prise dans son ensemble : d'où le rappel non seulement du dogme de la chute originelle et du plan rédempteur, mais aussi du mystère de Noël et même de l'adoration des Mages. C'est Marie, nouvelle Ève, Mère du nouvel Adam, qu'ils célèbrent. Par ailleurs, Abraham d'Éphèse nous a appris que la fête du 25 mars n'est pas antérieure à l'époque de Justinien et qu'elle a dû s'établir aux environs de 530-550 [1]. La fête mariale du ve siècle n'était donc pas identique à la fête de l'Évanghélismos, quant à son objet. Elle ne se célébrait pas non plus, à

1. Voir l'homélie d'Abraham d'Éphèse sur l'Annonciation, publiée dans nos *Homélies Mariales Byzantines*, pp. [18]-[19]. *Patr. Or.*, t. XVI, pp. 442-443.

la même date. Ce dernier point, Chrysippe nous le laisse entendre assez clairement, au début de son discours.

« La Tige toujours verdoyante de Jessé, qui a porté la vie à tout le genre humain, a droit, certes, en tout temps, à nos félicitations, à notre admiration et à nos louanges; mais le temps présent est tout particulièrement désigné pour la chanter. C'est, en effet, en ce temps [de l'année] qu'en beaucoup d'endroits, on célèbre solennellement cette fête, vu que c'est en ce temps que s'est accompli un mystère qui échappe à l'intelligence humaine. »

Quel est ce temps pendant lequel, en beaucoup d'endroits, πολλαχοῦ, on célèbre la Théotocos, et quel est le mystère sublime qui s'est accompli en ce temps? Nous devinons, par le contexte, qu'il s'agit du temps de Noël[1], nous dirions aujourd'hui du temps de l'Avent, et du mystère de l'Incarnation et de la naissance du Verbe.

L'homélie de Théodote, sans fournir d'indication explicite, suggère aussi que la πανήγυρις mariale est en étroite relation avec la fête de Noël. Certains copistes s'y sont même trompés, et au vrai titre : « εἰς τὴν ἁγίαν Μαρίαν, τὴν θεοτόκον » ils ont ajouté les mots : « καὶ εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν ». En fait, cependant, la fête dont parle Théodote ne saurait être confondue avec celle de la Nativité du Seigneur. Il dit, en effet, au début de son discours : « Nous devons recourir, dans notre indigence, au Seigneur plein de bonté... Aussi bien, la solennité a *également* le Seigneur pour objet, ἐπειδὴ καὶ περὶ αὐτοῦ ἡ πανήγυρις. » Cet *également* indique que la fête ne vise pas exclusivement le mystère de Noël, bien qu'elle s'y rapporte en quelque façon.

Peut-on déterminer d'une manière plus précise et la date de cette solennité mariale et son rôle dans le cycle liturgique? Pour répondre à cette question, il nous faut examiner de près, outre les deux homélies que nous éditons, les autres homélies sur la sainte Vierge que nous a léguées le ve siècle.

Nous pouvons tout d'abord affirmer qu'il existait, en Orient, une fête de la Sainte Vierge, antérieurement au concile d'Éphèse. Cette fête était souvent désignée sous le nom de *Mémoire de sainte Marie*. Nous en avons une preuve décisive dans la célèbre homélie sur la maternité divine que saint Proclus, alors simple évêque de Cyzique, prononça, au début de la controverse nestorienne, dans la grande église de Constantinople, à la demande et en présence de Nestorius lui-même. L'historien Théophane précise que ce fut un dimanche

1. Je prends ici le mot *Noël* dans le sens général de « fête de la Nativité du Seigneur » et non dans le sens de « fête du 25 décembre ». Car, au témoignage d'Abraham d'Éphèse, *loc. cit.*, les Palestiniens et les Arabes n'avaient pas encore adopté la fête du 25 décembre, dans la première moitié du vi[e] siècle, et célébraient la Nativité le 6 janvier. Il semble cependant que Juvénal de Jérusalem ait essayé d'introduire la fête du 25 décembre dans son patriarcat. Cf. S. Vailhé, *Introduction de la fête de Noël à Jérusalem*, dans les *Échos d'Orient*, t. VIII, p. 212-218.

de la première année du patriarcat de Nestorius, patriarcat qui commença le 10 avril 428. S'il ne se trompe pas, nous pouvons ajouter que ce fut le dimanche avant la Noël de 428, comme il ressortira de ce que nous dirons tout à l'heure. Ce qui est absolument sûr, c'est que le discours fut prononcé avant le concile d'Éphèse.

Il n'est pas moins certain qu'il le fut un jour de fête de la Sainte Vierge. Il ne faut point se laisser impressionner ici par le titre que porte l'homélie dans certains manuscrits : « Sur l'Incarnation de Notre-Seigneur Jésus-Christ. » Proclus parle, en effet, de l'Incarnation, et l'on peut dire qu'il ne parle que de cela ; mais il en parle pour mettre en relief la maternité divine de Marie, pour montrer le bien-fondé de son titre de « Théotocos », que l'entourage de Nestorius commençait à lui contester. Au lieu de s'arrêter à un titre, qui n'est pas le seul [1], qu'on lise le texte. Les premiers mots mêmes signalent une « solennité de la Vierge » : Παρθενικὴ πανήγυρις σήμερον τὴν γλῶτταν ἡμῶν, ἀδελφοὶ, πρὸς εὐφημίαν καλεῖ [2]. Et quelques lignes plus loin, nous lisons : « C'est la Vierge Marie, la sainte Théotocos, qui nous a convoqués ici, en ce moment : συνεκάλεσε γὰρ ἡμᾶς νῦν ἐνταῦθα ἡ ἁγία Θεοτόκος Παρθένος Μαρία [3]. » Tillemont, dans une note, a eu bien raison d'écrire :

« Je ne crois pas qu'on puisse douter que le discours célèbre de Procle sur l'Incarnation, prononcé en présence de Nestorius, n'ait été fait en une fête de la Vierge. Le commencement « παρθενικὴ πανήγυρις σήμερον » est, ce me semble, très formel pour cela, et je ne crois pas qu'on y puisse donner d'autre sens. Car si on l'a quelquefois intitulé une homélie sur la naissance ou sur l'Incarnation de Jésus-Christ, c'est qu'on en a voulu marquer le sujet, et non le jour auquel elle a été prononcée. Ainsi, c'est une preuve qu'on célébrait alors à Constantinople une fête de la Sainte Vierge, et je ne sais si l'on trouve rien de plus ancien pour aucun honneur qu'on lui ait rendu publiquement [4]. »

Ce premier discours n'est pas le seul que saint Proclus ait prononcé le jour de « la solennité de la Vierge ».

Nous possédons de lui une autre homélie au moins [5] qui fut dite en la même fête, et de l'authenticité de laquelle nous n'avons aucune raison

1. Dans beaucoup de manuscrits le titre de l'homélie est le suivant : « Ἐγκώμιον εἰς τὴν παναγίαν θεοτόκον Μαρίαν. Éloge de Marie la toute sainte Théotocos. » Du point de vue liturgique, ce titre est beaucoup plus exact que l'autre.

2. *P. G.*, LXV, col. 680.

3. *Ibid.*, col. 681 A.

4. *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique*, XIV, Paris, 1709, p. 750.

5. Nous disons : « une autre homélie au moins », car il en existe une troisième sur le même sujet, dont l'authenticité est contestée par quelques-uns. C'est la sixième dans la série des homélies de Proclus. *P. G.*, LXV, col. 721-758.

sérieuse de douter[1]. C'est proprement un éloge de la Sainte Théotocos, et comme l'on n'y voit pas d'allusion claire à Nestorius, il est probable qu'elle date aussi d'avant le concile d'Éphèse. Cette homélie vient la cinquième dans les collections patrologiques, et porte le titre général d'« Éloge de la Sainte Vierge et Théotocos Marie[2] ». L'orateur développe cette idée que Marie, Mère de Dieu, est incomparablement plus élevée en dignité que les autres saints : « Rien au monde de comparable à Marie, la Mère de Dieu[3]. » C'est pourquoi aussi sa fête, ἡ παροῦσα πανήγυρις, l'emporte sur toutes les autres fêtes des saints, « sur les « mémoires » des saints, τῶν ἁγίων αἱ μνῆμαι », comme dit Proclus.

Qu'on remarque cette expression de « Mémoires » des saints. Elle insinue que la fête mariale dont il s'agit portait le titre de « Mémoire de la Sainte Vierge ». C'était la fête annuelle, la solennité, ἡ πανήγυρις, de la Mère de Dieu, l'unique fête en son honneur qui fût alors portée au cycle liturgique. De fait, ce titre de « Mémoire de la Théotocos » ou « Mémoire de sainte Marie », se rencontre dans d'autres documents. Le biographe de saint Théodose le Cénobiarque († 529), Théodore de Pétra, qui écrivait peu après la mort du Saint, peut-être en 530, raconte que son héros opéra une multiplication miraculeuse de pains pour rassasier la nombreuse foule des pèlerins accourus à l'église du monastère, le jour « de la Mémoire de la Théotocos », et il dit en propres termes : « Une fois par an, suivant le cycle [liturgique], nous célébrons la mémoire de la Théotocos, κατὰ περίοδον, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, τῆς Θεοτόκου μνήμην ἐπιτελοῦμεν[4]. » Ce texte capital a été appliqué bien à tort par certains auteurs, comme Tillemont[5], dom Bäumer[6], Usener[7], à la fête de l'Assomption. Celle-ci n'existait pas encore, du moins chez les catholiques. Sans nul doute, Théodore de Pétra veut parler de la solennité mariale annuelle qui se célébrait le dimanche avant Noël, et il a soin de nous dire que cette fête en l'honneur de Marie était unique, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ. Faisons remarquer que le fait qu'il raconte a dû se passer sur la fin du ve siècle, ou dans les premières années du vi[e], et n'oublions pas que le monastère de saint Théodose se trouvait en Palestine, tout près de Jérusalem.

Ceci nous invite à interroger les orateurs jérosolymitains de l'époque. Chrysippe est du nombre, et nous savons déjà ce qu'il dit. A côté de lui,

1. Outre le témoignage des manuscrits, nous avons celui de saint Jean Damascène, qui attribue ce discours à Proclus : *De hymno Trisagio*, 18, *P. G.*, XCV, 49.

2. *P. G., ibid.*, col. 716-721.

3. « Οὐδὲν τοίνυν ἐν βίῳ, οἷον ἡ Θεοτόκος Μαρία. » *Ibid.*, col. 717 C.

4. H. Usener, *Der heilige Theodosius*, Leipzig, 1890, p. 38.

5. *Mémoires*, I, p. 476.

6. *Histoire du Bréviaire*, trad. Biron, t. I, p. 267.

7. *Op. cit.*, p. 144.

nous trouvons Hésychius, mort après 451. Il nous reste de cet auteur deux homélies pour une fête de la Sainte Vierge. Nul doute qu'il ne s'agisse de la même solennité que celle dont nous ont parlé Proclus, Théodote d'Ancyre, Chrysippe et Théodore de Pétra. Qu'on en juge par l'exorde de la première homélie, qui répète une pensée déjà rencontrée dans la cinquième de saint Proclus :

« Toute mémoire des justes, πᾶσα μνήμη δικαίων, est digne de toute louange, et toute solennité (πανήγυρις) des amis de Dieu est glorieuse. Tous, en effet, se sont distingués dans les combats pour la religion; tous ont supporté pour la vraie foi de dures épreuves; tous, pour obtenir la véritable gloire, ont couru d'enthousiasme au-devant du danger. Mais le jour de la fête d'aujourd'hui brille d'un éclat incomparable; il est, en effet, consacré à la solennité de la Vierge, dont l'excellence est telle, qu'elle a reçu en son sein Dieu le Verbe[1]. »

Et l'orateur commente aussitôt l'Évangile de l'Annonciation, rappelle le dogme de la chute originelle; puis, parle de la naissance de Jésus et de l'adoration des Mages : c'est bien la glorification de la maternité divine dans toute son ampleur, comme nous l'avons trouvée chez Théodote et Chrysippe. Il termine par une sortie contre les Juifs, dont il réfute l'incrédulité par le témoignage des anciennes prophéties sur la naissance du Messie et l'enfantement virginal[2].

Le thème de la seconde homélie est identique : même commentaire de la salutation angélique; même rappel du mystère de la crèche et des anciennes prophéties[3]. Notons seulement une différence : le caractère marial est ici plus accentué. C'est, d'un bout à l'autre, un éloge lyrique de la Vierge, Mère de Dieu.

De la Palestine proprement dite montons un peu plus haut : à Bostra, dans le Hauran; à Antioche, en Syrie. On possédait depuis longtemps de mauvaises traductions latines de deux homélies d'Antipater, évêque de Bostra, mort vers 458, quand le P. Ballerini eut l'heureuse inspiration d'en rechercher et d'en publier le texte original dans le tome II de sa *Sylloge monumentorum* relatifs à l'Immaculée Conception[4]. Les liturgistes paraissent avoir négligé ces deux pièces. Elles renferment cependant des indications capitales sur la question qui nous occupe. La première porte le titre suivant, qui est assez curieux : « Sur saint Jean-Baptiste et le silence de Zacharie et sur la salutation de la

1. « Ἡ δὲ παροῦσα νῦν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς ὑπερένδοξος. Παρθένου γὰρ περιέχει πανήγυριν. » *P. G.*, t. XCIII, col. 1453 A.

2. Ce sont aussi les Juifs que Théodote réfute, à la fin de son discours.

3. *P. G., ibid.*, col. 1460-1468.

4. Ces deux homélies sont reproduites dans la *Patrologie grecque* de Migne, t. LXXXV, col. 1763-1792.

Toute-sainte Théotocos[1] ». A ce titre il ne faut pas ajouter grande importance. Il s'agit, en effet, d'un discours en l'honneur du saint Précurseur, prononcé le jour de sa fête[2] ou de sa *Mémoire*. L'orateur parle successivement de l'annonce de la naissance de Jean faite par l'ange Gabriel à Zacharie, de l'annonce de la conception virginale, du mystère de la Visitation, enfin, mais très brièvement, de la naissance même du Précurseur. Il insiste spécialement sur la conception de Jean et sur son tressaillement prophétique, le jour de la Visitation. On voit, par tout ce qu'il dit, que la solennité a pour but d'annoncer les fêtes suivantes, à savoir la fête de la Maternité divine, puis la Nativité de Notre-Seigneur. S'il ne parle pas explicitement de cette dernière, il déclare positivement que la fête de saint Jean-Baptiste précède d'une semaine la fête de la Sainte Vierge, et que toutes les deux se célèbrent le dimanche[3].

Nous disons : « la fête de la Sainte Vierge », bien qu'Antipater ne lui donne pas expressément ce titre dans sa seconde homélie. Celle-ci est proprement un commentaire de l'Évangile de l'Annonciation et de celui de la Visitation, y compris le *Magnificat*. On n'y trouve aucune allusion directe au mystère même de la Nativité[4]. Cela n'empêche pas que le caractère marial du morceau ne soit très accentué. Il semble qu'à Bostra, la fête de ce dimanche qui précédait la naissance du Sauveur, portait spécialement sur le mystère de l'Annonciation et celui de la Visitation. Marie y tenait bien la première place, mais tout était ordonné au mystère de la Nativité. Au début de l'homélie, Antipater nous dit : « Jean est pour le Christ, et non le Christ pour Jean. » On peut dire aussi, en lisant son discours : « Marie est pour Jésus. »

1. Εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν καὶ εἰς τὴν σιγὴν Ζαχαρίου καὶ εἰς τὸν ἀσπασμὸν τῆς παναγίας Θεοτόκου.

2. « τοιαῦτα τῆς παρούσης πανηγύρεως τὰ μυστήρια », *P. G.*, *loc. cit.*, col. 1765 B.

3. Antipater dit, au début de l'homélie sur la Sainte Vierge : « Dimanche dernier, nous avons expliqué l'évangile qui regarde le Précurseur: aujourd'hui le Précurseur nous conduit à celui qu'il a annoncé. *Si la naissance* (γέννησις = à la fois la conception et l'enfantement) du Précurseur nous a réjouis, la naissance (γέννησις = spécialement, d'après le contexte, « la conception ») du Sauveur commun doit nous réjouir davantage... C'est le même archange qui est envoyé pour annoncer la naissance de Jean et *la conception* du Sauveur : προεόραμεν ἐν τῇ προτέρᾳ Κυριακῇ ἡ ἐξήγησις ἡ περὶ τοῦ Προδρόμου· ἄγει δὲ νῦν ἡμᾶς ὁ Πρόδρομος εἰς τὸν κηρυττόμενον. Εἰ δὲ εὐφρανεν ἡ γέννησις τοῦ Προδρόμου, εὐφρανάτω πλέον ἡμᾶς ἡ γέννησις τοῦ κοινοῦ Σωτῆρος... Ὁ γὰρ αὐτὸς ἀρχάγγελος διακονεῖ, καὶ Ἰωάννου γεννωμένου καὶ τοῦ Σωτῆρος συλλαμβανομένου. » Dans le discours sur saint Jean-Baptiste, au moment de parler du message de l'archange Gabriel à Marie, l'orateur s'était excusé d'empiéter sur la *fête prochaine*, en disant que cela était nécessaire pour suivre l'ordre des événements et arriver à la naissance de Jean : « Καὶ αὕτη μὲν, ὡς ἂν εἴποι τις, τῆς τοῦ Προδρόμου συλλήψεως ἡ ἀρχή· οὗ τὸν τόκον κηρύττειν ἐθέλοντας, ἀναγκη πᾶσα τῆς γείτονος ἑορτῆς ἐπιμνησθῆναι. » *Homilia in S. Joannem Baptistam*, col. 1772 B.

4. Nous disons « la Nativité » et non « Noël » ; pour la raison donnée plus haut, p. 180, note 1.

L'évêque de Bostra nous apprend donc que, de son temps, il existait deux fêtes se suivant l'une l'autre à une semaine de distance, à savoir la fête de saint Jean-Baptiste et celle de Marie, et que c'étaient des fêtes mobiles, se célébrant le dimanche. Nous avons affirmé, bien qu'Antipater ne le dise pas explicitement, qu'elles préparaient à la fête de la Nativité du Sauveur. La preuve a déjà été donnée plus haut et elle sera confirmée par ce qui va suivre. Remarquons, pour l'instant, que le témoignage d'Antipater sur l'existence d'une fête de la conception et de la naissance de saint Jean-Baptiste n'est pas isolé. Les deux orateurs hiérosolymitains dont nous avons parlé, Hésychius et Chrysippe, nous ont laissé chacun une homélie pour cette fête. Celle d'Hésychius est encore inédite, mais elle est signalée par Montfaucon dans *sa Bibliotheca Coisliana*[1]. Quant à celle de Chrysippe, nous avons déjà dit que nous en possédions une traduction latine, d'ailleurs incomplète, dans le tome VII de la *Bibliotheca concionatoria* de Combefis[2]. C'est un éloge complet du Précurseur, depuis l'annonce de sa naissance à son père Zacharie, jusqu'à sa mort. C'est bien le discours qui convient pour le jour de la « Mémoire » du saint.

En 1897, Antoine Baumstark, dans un article donné à la *Römische Quartalschrift*[3], essayait de reconstituer l'année liturgique de l'Église d'Antioche, en se basant sur la collection des homélies *cathédrales*, ὁμιλίαι ἐπιθρόνιοι, de Sévère d'Antioche, prononcées de 512 à 518. Il trouva deux homélies, la XIVe et la LXVIIe de la série, pour la « Mémoire de la sainte Théotocos et toujours Vierge Marie, *μνήμη τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας* ». Ce jour-là, la station était à l'église Sainte-Marie. De la LXVIIe homélie, le cardinal Mai a publié une bonne traduction latine[4], et M. Brière la traduction syriaque accompagnée d'une traduction française[5]. Sévère y parle, en effet, à deux reprises, de la *Commemoratio Deiparae Virginis*[6], et tout son discours est un éloge de la maternité divine de Marie, avec une digression assez longue sur la controverse julianiste relative à l'incorruptibilité du corps du Christ. Baumstark a conjecturé que la « Mémoire de la sainte Théotocos » se rattachait à la fête de l'Épiphanie (*τὰ ἅγια ῥῶτα*, le 6 janvier); et de là, il a conclu que la « *μνήμη τῆς ἁγίας Μαρίας* » était antérieure à l'introduction de la fête du 25 décembre à Antioche, c'est-à-dire avant 375[7]. Sans nier la conclusion,

1. *Bibliotheca Coisliana*, p. 196.

2. Voir plus haut, p. [176].

3. *Das Kirchenjahr in Antiocheia zwischen 512 et 518. Römische Quartalschrift*, 1897, p. 31-66.

4. *Spicilegium Romanum*, t. X, pars I[a], p. 212-220.

5. *P. O.*, VIII, pp. 349-367.

6. Videtur Deiparae Virginis commemoratio cor meum luce perfundere... Debet Virginis commemoratio animos nostros excitare, p. 215. 219.

7. *Art. cit.*, p. 55, 56.

nous ne saurions accepter le fondement sur lequel le savant Allemand l'appuie. Lui-même remarque que les lectionnaires et calendriers jacobites postérieurs rattachent la « Mémoire de sainte Marie » à la fête du 25 décembre. Il ajoute (p. 52) qu'au début du vi^e^ siècle, il n'y avait, à Antioche, que deux dimanches de l'Avent. S'il dit vrai, nul doute qu'il s'agisse des deux dimanches dont nous a parlé Antipater de Bostra. C'est au dernier qu'il faut placer la « Mémoire de la Théotocos ».

Pour éclairer ces conclusions, il y a grand intérêt à consulter les calendriers actuels des Nestoriens et des Jacobites syriens. Les liturgistes n'ont pas manqué de signaler, à propos de l'Avent et de la fête de l'Annonciation, que les Nestoriens avaient quatre dimanches de l'Avent, qu'ils appellent du nom significatif de l'Annonciation, *Soubara*. Rien ne prouve que cette organisation soit primitive, attendu qu'elle nous est donnée comme dérivant du calendrier de Jésuyab d'Adiabène (650-660)[1]. Bien plus intéressante pour nous est la confrontation avec le calendrier jacobite d'Antioche, dont on ne parle pas. L'Avent, et aussi l'année liturgique, commencent au dimanche le plus proche du 1er novembre, et l'on compte jusqu'à Noël huit dimanches ainsi disposés :

Premier dimanche : *Dédicace de l'église.*

Second dimanche : *Octave de la Dédicace.*

Troisième dimanche : *Annonciation faite à Zacharie, père de saint Jean-Baptiste.*

Quatrième dimanche : *Annonciation de la Bienheureuse Vierge Marie.*

Cinquième dimanche : *Visitation de Marie à Élisabeth.*

Sixième dimanche : *Nativité de saint Jean-Baptiste.*

Septième dimanche : *Révélation de la conception virginale faite à saint Joseph.*

Huitième dimanche : *Attente de l'Enfantement de la Bienheureuse Vierge Marie*[2].

On voit par ce tableau comment chacune des deux fêtes primitives signalées par Antipater de Bostra et par le calendrier d'Antioche du début du vi^e^ siècle, a été triplée dans la suite. La fête de saint Jean-Baptiste, telle qu'elle est décrite par l'évêque de Bostra, a donné le troisième, le cinquième et le sixième dimanches actuels. La fête de la Sainte Vierge est représentée par le quatrième, le septième et le huitième dimanches; le tout disposé dans l'ordre historique des événements évangéliques ayant précédé la naissance du Sauveur. On ne peut s'empêcher d'admirer cette belle ordonnance.

Mais poursuivons notre enquête dans le domaine de l'antiquité, et de Syrie, passons en Asie Mineure. C'est là que nous trouvons Théodote d'Ancyre, et nous avons montré qu'il était bien, lui aussi, un témoin de la solennité mariale. Il n'est pas le seul pour cette région. Un autre Père d'Éphèse, Basile de Séleucie, mort vers 459, nous a laissé lui aussi une homélie pour la fête de

1. Assemani, *Bibliotheca orientalis*, t. III, p. 380.

2. Nilles, *Kalendarium utriusque Ecclesiae*, t. II, p. 642.

Marie. Elle porte, dans les meilleurs manuscrits, la même suscription que celle de Théodote[1], tandis que d'autres l'intitulent : « Pour l'Annonciation », εἰς τὸν εὐαγγελισμόν. Son caractère marial est nettement indiqué dès le début. Il s'agit, pour l'orateur, de célébrer les louanges de la Sainte Vierge Mère de Dieu, et spécialement d'exalter le mystère de sa maternité[2]. Au demeurant, c'est le même plan général que chez Théodote et chez les autres : rappel de l'état primitif et de la chute, dessein divin de l'incarnation du Verbe, mention des prophéties messianiques, de l'annonciation, de la naissance de Jésus, de l'adoration des Mages et même de l'enfance du Sauveur. C'est la glorification complète de la Vierge-Mère[3]. Nul doute que nous n'ayons ici un discours pour la « Mémoire de Marie ».

Ainsi, entre 428 et 460, nous constatons l'existence de la solennité annuelle de la Mère de Dieu, d'abord à Constantinople, avant le concile d'Éphèse, puis en Palestine dans le Hauran; ensuite en Syrie et en Asie Mineure. Pour compléter notre revue de l'Orient, pouvons-nous descendre jusqu'en Égypte? Il semble bien que oui. Nous possédons, en effet, de saint Cyrille d'Alexandrie une homélie mariale dont on ne conteste pas l'authenticité[4]. Elle fut prononcée un jour de fête de la Sainte Vierge, comme il ressort de la première phrase : « Je vois dans l'assemblée des saints la joie peinte sur tous les visages; tous sont accourus avec enthousiasme, appelés par la sainte et théotocos Marie, la Toujours-Vierge[5]. » Nous avons entendu une expression semblable sur les lèvres de saint Proclus, le dimanche où il célébra la maternité divine devant Nestorius[6]. Cette expression, du reste, paraît avoir induit en erreur ceux qui postérieurement ont accolé à l'homélie l'étiquette suivante : « Prononcée à Éphèse contre Nestorius, lorsque les sept descendirent à l'église Sainte-Marie[7] ». Quels sont ces sept? On n'a jamais

1. Εἰς τὴν ὑπεραγίαν θεοτόκον Μαρίαν καὶ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ce titre est celui de l'édition de Combefis dans le *Novum Auctarium*, t. I, p. 569. Ce n'est pas cette édition que reproduit la *P. G.*, t. LXXXV, col. 425-452, mais une édition antérieure moins bonne, avec le titre « εἰς τὸν εὐαγγελισμόν ». Le titre primitif devait être simplement : « Εἰς τὴν ἁγίαν θεοτόκον Μαρίαν. »

2. Μεγάλας τῶν ἐγκωμίων εὑρήσει τὰς ἀφορμὰς ὁ τὴν ἁγίαν Παρθένον καὶ Θεοτόκον ἀνυμνῶν... ἐκεῖθεν ἄρξασθαι τῇ Θεοτόκῳ τῆς εὐφημίας, ὅθεν καὶ Θεοτόκος ἐστί τε καὶ λέγεται. Col 425, 429 B.

3. A la fin de son discours, Basile dit : Εἴδετε πηλίκον δι' αὐτῆς ἐπράχθη μυστήριον. Col. 448 B.

4. Il s'agit de l'homélie IVe de la catégorie des *homiliae diversae*, *P. G.*, t. LXXVII, col. 991-996, et non de l'homélie XIe de la même série, qui est une élaboration postérieure de la première. *P. G.*, *ibid.*, col. 1029-1040. Cf. Adolf Eberle, *Die Mariologie des heiligen Cyrillus von Alexandrien*, Fribourg-en-B., 1921, p. 124.

5. Φαιδρὸν ὁρῶ τὸ σύστημα τῶν ἁγίων, πάντων συνεληλυθότων προθύμως, κεκλημένων ὑπὸ τῆς ἁγίας θεοτόκου Μαρίας, τῆς ἀειπαρθένου. *P. G.*, t. LXXVII, col. 992.

6. Voir plus haut, p. [181].

7. Ἐν Ἐφέσῳ λεχθεῖσα πρὸς Νεστόριον, ἡνίκα κατῆλθον οἱ ἑπτὰ πρὸς τὴν ἁγίαν Μαρίαν.

pu le dire[1]. Saint Cyrille a bien parmi ses auditeurs des évêques, ἡ τῶν ἁγίων πατέρων παρουσία. Il est sûr qu'il parle après la condamnation de Nestorius. Mais que ce soit à Éphèse, rien ne l'indique d'une manière claire. Ce qu'on peut faire valoir de plus fort en faveur de cette hypothèse, c'est qu'il est question d'une église Sainte-Marie, « où, dit l'orateur, la Trinité sainte nous a tous réunis ». Mais s'il est sûr qu'il y avait à Éphèse une église sous le vocable de Marie, il y avait aussi des sanctuaires semblables en d'autres villes, par exemple à Antioche. A la fin du discours dont nous avons parlé tout à l'heure, Sévère demande à ses auditeurs de contribuer par des dons généreux à l'agrandissement et à l'embellissement de l'*ancienne* église de Sainte-Marie[2]. Il est très vraisemblable qu'Alexandrie, ville si dévote à la sainte Théotocos, avait aussi son sanctuaire marial. Les Pères dont il est question dans l'homélie de Cyrille nous paraissent être ses suffragants, et il y a de bonnes raisons de croire qu'il s'agit de sept évêques égyptiens revenus récemment d'Éphèse, après avoir essuyé en mer une dangereuse tempête. L'orateur dit, en effet :

« La présence des saints Pères a changé en joie ma profonde tristesse. Nous voyons maintenant parmi nous se réaliser la douce parole de l'hymnographe David : « Qu'il est bon, qu'il est doux pour des frères d'habiter ensemble. » Voici que maintenant tout est en liesse. La mer elle-même, reconnaissant ses coserviteurs, s'est soumise, et pour calmer les flots en fureur, il a suffi que les saints montent à bord; la servante [c'est-à-dire la mer] insurgée s'est souvenue de la parole du Sauveur : « Tais-toi, calme-toi. » Quant à la terre, que des brigands infestaient naguère, elle s'est pacifiée aussi pour le voyage des Pères; car ils sont beaux les pieds de ceux qui annoncent la paix. Quelle paix, sinon Jésus, Notre-Seigneur, que Marie a enfanté, de la manière que lui-même a voulu[3] ? »

1. Tillemont est fort embarrassé pour placer ce discours pendant le séjour de saint Cyrille à Éphèse. Il revient sur la question à deux reprises, *Mémoires,* XIV, p. 401 et 486. L'hypothèse qui lui paraît la plus probable, c'est que le discours fut prononcé après la promulgation de l'édit impérial mettant fin au concile. Quant aux sept, on croit, dit-il, que c'étaient sept évêques qui avaient quitté Nestorius pour se joindre au concile. Pour nous, nous croyons, en nous basant sur le contexte, qu'il s'agit de sept évêques égyptiens de retour d'Éphèse. On aura cru, dans la suite, que Cyrille avait parlé à Éphèse, à cause de la mention d'une église Sainte-Marie.

2. « Cupiditate incensi estis, ut Deiparae anterius tabernaculum, id est sacra ejus aedes, additis columnis, amplificetur; vobis, inquam, quid aliud superest, nisi ut efficaci voluntate manuque rem aggrediamini, captoque ab Israelitis exemplo, copiosa dona offeratis ». Mai, *loc. cit.*, p. 220.

3. Θάλαττα δὲ ὑπετάγη, τοὺς ἰδίους συνδούλους ἐπιγνοῦσα, καὶ σκιρτώντων κυμάτων ἀγρίων, ἡ τῶν ἁγίων ἐπίβασις εἰς γαλήνην μετέβαλεν. Mai, *loc. cit.*, col. 992-993. Il s'agit bien d'un voyage

On sait que saint Cyrille avait quitté précipitamment Éphèse dès la fin d'octobre, et qu'il fut de retour à Alexandrie le 30 octobre 431. Certains documents contemporains disent même qu'il n'attendit pas, pour partir, le décret de Théodose II congédiant le concile, et qu'il avait réussi à s'évader de la prison où il était retenu à Éphèse, depuis le mois d'août 431 [1]. Il est plus que probable que les évêques de son patriarcat qui l'avaient suivi à Éphèse ne purent partir en même temps que lui, et qu'ils ne furent de retour à Alexandrie qu'en décembre de la même année. Ils purent ainsi assister à la fête de la Sainte Vierge, dans l'église qui lui était dédiée, le dimanche avant Noël [2].

Quant à la suscription de l'homélie dans les manuscrits, c'est une autorité de bien peu de poids. Nous avons remarqué que les suscriptions erronées ne manquent pas dans les documents du concile d'Éphèse [3].

Il est donc à peu près certain que la solennité mariale précédant la fête de Noël existait aussi en Égypte à l'époque du concile d'Éphèse.

Il nous faudrait maintenant déterminer d'une manière plus précise les origines de cette fête mariale en Orient. Il est sûr qu'elle existait, au moins en certains endroits, avant le concile de 431. Remontait-elle beaucoup plus haut? Remarquons qu'on ne saurait, pour contester son ancienneté, faire valoir le silence de deux documents célèbres découverts à notre époque; nous voulons parler de la *Peregrinatio Eucheriae* (= *Sylviae* ou *Etheriae*) [4] et du

des Pères à la fois par terre et par mer, ἡ τῶν πατέρων ὁδοιπορία. Comment appliquer cela à sept évêques du parti de Nestorius quittant le conciliabule de Jean d'Antioche pour se joindre aux Cyrilliens?

1. « Quoique la lettre de Théodose qui termina le concile, paraisse accorder à saint Cyrille, comme une grâce, de pouvoir retourner à Alexandrie, on lit cependant au bas de cette lettre, qu'avant qu'elle eût été envoyée, il y était déjà retourné, ou au moins, était parti d'Éphèse pour y retourner. Et cela s'accorde fort bien avec ce que lui reproche Acace de Bérée, qu'ayant trouvé une occasion favorable, il s'était échappé de ses gardes, et s'était enfui d'Éphèse. Le P. Lupus soutient que ce reproche est une pure calomnie, et nous voudrions qu'il en eût des preuves. » Tillemont, *Mémoires*, *t. cit.*, p. 485.

2. A cette époque l'Église d'Alexandrie avait déjà adopté la fête du 25 décembre. Paul d'Émèse, prêche à Alexandrie, le jour de la naissance du Sauveur, le dimanche 25 décembre 432. *P. G.*, t. LXXVII, col. 433.

3. Nous avons déjà signalé la suscription de la troisième homélie de Théodote d'Ancyre : « Prononcée à Éphèse, le jour de saint Jean l'Évangéliste ». Voir plus haut, p. [172], note 3. Fausse suscription aussi, en tête de la deuxième homélie de saint Cyrille catalognée parmi les *homiliae diversae*, *P. G.*, t. LXXVII, col. 985. Cette suscription dit que le discours fut prononcé à Éphèse, le jour de saint Jean l'Évangéliste. Mais rien, sauf la citation *Verbum caro factum est*, ne rappelle saint Jean, dont la fête se célébrait le 27 décembre. Pas plus que Théodote, Cyrille n'était à Éphèse le 27 décembre 431.

4. Découvert par J. F. Gamurrini, en 1887, dans un manuscrit d'Arezzo.

Ménologe syriaque de 412, publié par M. Wright[1], puis par L. Duchesne[2]. Le texte de la *Peregrinatio Eucheriae*, en effet, est incomplet, et manque de la partie qui précède la fête de la Nativité de Notre-Seigneur. Quant au *Ménologe syriaque*, il ne signale que les fêtes fixes, et ne s'occupe pas des mobiles. Chose curieuse, la première fête qu'il porte pour le mois de décembre, est la Noël. Ne serait-ce pas parce que les fêtes de ce mois étaient des solennités dominicales préparatoires à la grande fête du 25 décembre?

Pour résoudre le problème, il y aurait lieu de reviser attentivement les conclusions de la critique sur le caractère apocryphe de certaines homélies dites de l'Annonciation, attribuées à des Pères du IVe siècle, voire même du IIIe. Nous soupçonnons aussi que telle homélie intitulée *In Christi incarnationem* ou *In Christi nativitatem* a été prononcée le jour de la « Mémoire de sainte Marie ». L'hypothèse qui ferait naître la fête mariale en Palestine dans la première moitié du IVe siècle, à l'occasion de la construction d'une basilique à Nazareth, n'est pas dénuée de probabilité[3].

De tout ce que nous avons dit, il semble bien ressortir que jusque vers 530, il n'y eut, en Orient, qu'une seule fête de la Sainte Vierge, celle qui se célébrait le dimanche avant Noël. En tout cas, on n'a produit, jusqu'ici, aucun témoignage certain de l'existence d'une autre solennité mariale antérieurement à cette date[4]. On ne peut compter la fête de l'*Hypapante*, que nous trouvons en Palestine, au IVe siècle, parce que c'était plutôt une fête de

1. *Journal of Sac. Lit.*, t. VIII, 1865-1866.

2. *Acta Sanctorum Novembris*, t. II, p. LII.

3. Dom Cabrol a émis cette hypothèse, dans son article sur la fête de l'Annonciation, *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, t. I, col. 2241-2255. Remarquons toutefois que la fête mariale primitive ne portait pas uniquement sur le mystère de l'Annonciation.

4. W. Wright a publié en 1865 une recension syriaque du *Livre de Jean sur la Dormition de la Vierge*, tirée d'un manuscrit de la fin du Ve siècle, avec le titre de *Fête de la sépulture de Sainte Marie*. Il y a tout à parier que ce titre ne date pas du Ve siècle; car Sévère d'Antioche ne connaît qu'une fête de Marie. On a publié également sous le nom de Jacques de Saroug une poésie et un discours pour la fête de la Dormition. Mais Assemani, *Bibliotheca Orientalis*, t. I, p. 340, nous avertit qu'on a mis sous le nom de Jacques une foule de pièces liturgiques et oratoires, qui ne sont pas de lui. Il y a donc lieu de se montrer défiant. L'authenticité de la poésie sur la Dormition est plus que douteuse, attendu qu'elle est tirée non de sources originales, mais du Bréviaire maronite édité à Rome en 1866. Parmi les sermons authentiques de Jacques, mort en 521, on signale quatre sermons sur Marie, dont un porte le titre de l'Annonciation, Assemani, p. 308, 310-312. Nous ne doutons pas qu'il s'agisse de discours prononcés le jour de la « Mémoire de Marie », comme c'est le cas pour les sermons similaires de son contemporain, Sévère d'Antioche. Quant au sermon appelé « de la Visitation », Assemani, *ibid.*, p. 308-309, c'est vraisemblablement le pendant de celui d'Antipater de Bostra sur saint Jean-Baptiste, à moins que ce ne soit également un discours pour la fête mariale.

Notre-Seigneur que de sa Mère. Mais à partir de Justinien, le cycle marial se développe avec une étonnante rapidité, et nous voyons apparaître presque en même temps la Nativité de la Mère de Dieu, sa Présentation au Temple, son Annonciation au 25 mars, et enfin, sur la fin du VIe siècle, son Assomption ou Dormition.

Disons, à ce propos, qu'il faut décidément abandonner l'argument qu'on peut appeler *du non-emprunt*, auquel recourent encore certains liturgistes pour prouver l'ancienneté de certaines fêtes. Cet argument consiste à conclure de l'existence d'une fête dans le calendrier actuel des nestoriens ou des monophysites, à l'existence de cette même fête avant Nestorius ou Eutychès. C'est un fait que dans le domaine de la liturgie, et même dans celui de la théologie, il y a eu de mutuels emprunts entre les Églises séparées. Rien que le cycle des fêtes mariales dans les diverses Églises démontre ce fait d'une manière apodictique.

Inutile de faire remarquer, après ce que nous avons dit, que la fête annuelle primitive de la Sainte Vierge n'était pas de tout point identique à notre fête actuelle de l'Annonciation, mais qu'elle la débordait, et visait la maternité divine, en général. Il semble pourtant que dans certaines Églises, surtout avant le concile d'Éphèse, on insistait surtout sur la conception virginale, au point que Notre-Seigneur paraissait occuper la première place dans la solennité, comme il l'occupait dans la fête de l'Hypapante.

Autre conclusion intéressante qui ressort de l'enquête que nous venons de faire : contrairement à ce qu'affirment communément les liturgistes, à savoir que l'Avent ne fut introduit en Orient que tardivement[1], c'est précisément en Orient que l'Avent a pris naissance, et c'est de l'Orient qu'il a passé en Occident, dès le Ve siècle, comme nous allons le montrer dans un dernier paragraphe.

IV. — La fête mariale et l'Avent en Occident, au Ve siècle.

Au moment où la fête orientale du 25 mars, consacrée au mystère de l'Annonciation, devait commencer à s'introduire en Occident[2], le concile de Tolède de 656 portait l'intéressant décret suivant :

1. A l'article *Avent* du *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, t. I, col. 3225, Dom Cabrol a écrit : « Quant à l'Église orientale, il semble que l'Avent n'y fut introduit qu'assez tard (sauf l'exception des Nestoriens). » De son côté, Henri Kellner dit dans son ouvrage : *L'année ecclésiastique et les fêtes des saints dans leur évolution historique* (traduit de l'allemand par Bund, p. 219) : « Bien que l'Église grecque n'ait pas adopté la préparation liturgique de Noël, elle observe néanmoins le jeûne, à partir du VIIIe siècle. »

2. La fête du 25 mars n'existait pas encore à Rome, au temps de saint Grégoire le

« Si nativitatis et mortis incarnati Verbi dies absque immutatione ita certus habetur, ut absque diversitate in orbe toto terrarum ab omni concorditer Ecclesia celebretur, cur non festivitas gloriosae Matris eius eadem observantia, uno simul ubique die, similique habeatur honore? Invenitur enim in multis Hispaniae partibus huius sanctae Virginis festum non uno die per omnes annorum circulos agi. Quoniam transducti homines diversitate temporum, dum varietatem sequuntur, unitatem celebritatis non habere probantur. Qua de re, quoniam die qua invenitur Angelus Virgini Verbi conceptum et nuntiasse verbis, et indidisse miraculis, eadem festivitas non potest celebrari condigne, cum interdum quadragesimae dies vel paschale festum videtur incumbere, in quibus nihil de sanctorum solennitatibus, sicut ex antiquitate regulari cautum est, convenit celebrari; cum etiam et ipsam incarnationem Verbi non conveniat tunc celebritatibus praedicari, quando constat idipsum Verbum, post mortem carnis, gloria resurrectionis adtolli, ideo speciali constitutione sancitur, ut ante octavum diem, quo natus est Dominus, genitricis quoque eius dies habeatur celeberrimus et praeclarus.

« Ex pari enim honore constat, ut sicut nativitatem Filii sequentium dierum insequitur dignitas, ita festivitatem Matris tot dierum sequatur sacra solennitas. Nam quod festum est Matris nisi Incarnatio Verbi? cuius utique ita debet esse solenne, sicut est et eiusdem nativitas Verbi. Quod tamen nec sine exemplo decedentis moris, qui per diversas mundi partes dignoscitur observari, videtur institui. In multis namque Ecclesiis a nobis et spatio remotis et terris, hic mos agnoscitur retineri. Proinde, ut de cetero quidquid est dubium sit remotum, solennitas dominicae Matris die decimo quinto kalendarum ianuariarum omnimodo celebretur, et nativitas Filii eius Salvatoris nostri, die octavo kalendarum earumdem, sicut mos est, solennis in omnibus habeatur [1]. »

Il ressort de ce décret :

1° Qu'il n'y avait alors en Espagne qu'une seule fête de la Sainte Vierge, la fête de la maternité divine [2]. On remarquera que le concile n'emploie pas une seule fois le terme d'*Annuntiatio Beatae Mariae Virginis*, mais parle seulement de *festum, festivitas, solennitas gloriosae Matris, dominicae Matris*. La fête a, sans doute, spécialement pour objet la conception virginale, l'incarnation du Verbe : « Quod festum est Matris, nisi incarnatio Verbi? »; mais ce n'est pas une fête spéciale de la Vierge distincte d'autres fêtes mariales; c'est *la* fête, *la* solennité de la Mère de Dieu. C'est pourquoi il convient de lui donner la plus grande solennité possible;

Grand, mais elle y était déjà établie sous le pontificat de Sergius Ier. Duchesne, *Origines du culte chrétien*, 5e édit., p. 279, et *Liber Pontificalis*, p. 376.

1. Hardouin, *Concilia*, t. III, p. 972.

2. Thomassin, *Traité des fêtes*, p. 64, est tout à fait de cet avis.

2° Que la fête de la Mère de Dieu était célébrée à des dates différentes dans les diverses Églises. Ce qui choque les Pères du concile, c'est que cette fête ne soit pas placée à un jour fixe, comme la fête de Noël, qu'elle varie *per omnes annorum circulos* en beaucoup d'endroits de l'Espagne. Nous avons là une allusion à la célébration de la fête mariale, le dimanche avant Noël; coutume dont paraît témoigner le lectionnaire de Silos (vers 650), qui marque la fête mariale pour l'Avent. Les Pères de Tolède conviennent que le jour fixe qui s'imposerait logiquement serait le 25 mars. Mais ils écartent cette solution, parce que le 25 mars tombe ou en Carême ou à l'époque des solennités pascales. Pendant le Carême, il est entendu que, suivant l'antique usage, on ne célèbre aucune fête de saints. Par ailleurs, le souvenir de l'Incarnation, au temps de la Passion ou de la Résurrection, ne paraît pas à sa place. C'est pourquoi le concile choisit pour la solennité de la Mère de Dieu la date fixe du 18 décembre. Ce faisant, il innove en ce qu'il change en fête fixe l'ancienne fête mobile; mais il reste dans la ligne traditionnelle, parce qu'il maintient la solennité mariale pendant l'Avent. Et la combinaison adoptée a l'avantage d'accorder une octave à une fête, qui pour la dignité ne le cède en rien à la Noël, « car la fête de la Mère n'est pas autre chose que l'Incarnation du Verbe » ;

3° Que la coutume de célébrer la fête de la Vierge le dimanche avant Noël était encore, à l'époque du concile, observée en beaucoup d'Églises très éloignées de l'Espagne. Ces Églises doivent être sans doute des Églises d'Italie et d'Orient, où la fête byzantine du 25 mars n'avait pas encore été acceptée. Le concile semble dire que dans ces Églises, la solennité de la Mère de Dieu était célébrée le 18 décembre; mais ce n'est qu'une apparence. En réalité il fait simplement allusion au cas où la fête de Noël tombait un dimanche. Dans ce cas, en effet, la fête de Marie tombait le 18 décembre, « suivant la coutume qui est en train de disparaître (ou qui va disparaître par l'effet du présent décret), bien qu'elle continue d'être observée en des Églises éloignées » : « Quod tamen nec sine exemplo decedentis moris, qui per diversas mundi partes dignoscitur observari. »

Si le concile espagnol dit vrai, nous devons retrouver en Occident, à une date antérieure, des traces certaines d'une solennité mariale précédant la fête de Noël. Ces traces existent, et à celles qu'a signalées ou conjecturées Dom Cabrol dans son article sur l'Annonciation, nous pouvons en ajouter de nouvelles tout à fait claires, qui montrent qu'au ve siècle, certaines Églises d'Italie suivaient l'usage oriental contemporain.

Une première série de témoignages nous est fournie par les sermons de saint Pierre Chrysologue, archevêque de Ravenne, mort vers 450. Le saint Docteur a plusieurs discours pour une fête de « l'annonciation et de la conception de saint Jean-Baptiste », de annuntiatione et conceptione Joannis

Baptistae. A cette fête, on lit l'évangile afférent : *Luc.*, I, 5-25. On la célèbre avant Noël, comme préparation à la venue du Sauveur. Cela ressort clairement des passages suivants :

1° Extrait du sermon LXXXVII :

« Et revera, fratres, congruit, quia totius anni metas temporum quadriga percurrit, ac nobis Domini nostri natalitia festa revocat, et gaudia iam reducit. Nunc de Ioannis ortu, de partu sterilis iam loquamur, ut compendio credulitatis isto, ad illud ubi partus est sine partu, ubi creatur auctor ipse procreantis, ubi nascitur ipsa origo generantis, inter hiemales ac nubibus et nebulis dubias luces, lucerna praevia, stella duce pervenire possimus. Fuit, inquit Evangelista, sacerdos quidam nomine Zacharias, etc.[1]. »

2° Extrait du sermon XCI :

« Sed si processurus est, iam nascatur Joannes, quia instat nativitas Christi; surgat novus Lucifer, quia iubar iam veri Solis erumpit; det vocem praeco, quia adest iudex; clamet tuba, quia venit Rex; et quia processurus est Deus, angelus iam praecedat... Ioannes, antequam Christum praecederet, se praecessit. Patris, matris, filii corda unus atque idem implet Spiritus sanctus : ut uno sanctitatis organo resonet nativitatis dominicae cantilena. Nec mirum, fratres, semper ortus regios honorat festivitas, dulcis gratificat symphonia[2]. »

3° Extrait du sermon XCII :

« Ecce iam nos ipsa [Evangeliorum quadriga], fratres, de partu sterilis ad Virginis partum, et a Ioannis ortu ad ortum nostri fecit proximos Salvatoris. Sed quod superest adhuc de Zacharia pontifice, patientius audiamus, ut ad cunabula nostri Regis regali itinere pervenire possimus[3]. »

La fête de l'annonciation et de la conception de saint Jean-Baptiste ne précède pas immédiatement la solennité du 25 décembre. Il y a, entre les deux, le *mysterium virginei conceptus*, la fête de l'Annonciation et de la Conception de Jésus, où l'on fait l'éloge de la Vierge-Mère et où l'on lit l'Évangile *Missus est* (*Luc.*, I, 26-38). On le voit tant par la finale du dernier discours sur saint Jean-Baptiste, que par des passages des sermons sur cette seconde fête préparatoire à la Noël, qui porte dans l'homiliaire de notre Docteur le titre de « l'Annonciation de la Bienheureuse Vierge Marie »[4]. Le dernier discours sur saint Jean-Baptiste se termine par ces mots :

1. *P. L.*, t. LII, col. 445 A.
2. *Ibid.*, col. 457 B, 458 B.
3. *Ibid.*, col. 458-459.
4. La collection des sermons de saint Pierre Chrysologue a quatre homélies *De Annuntiatione B. Mariae Virginis*. Je ne crois pas qu'on puisse révoquer en doute leur authenticité, et je me demande à quoi Dom Cabrol fait allusion, quand il parle d'un sermon apocryphe de saint Pierre Chrysologue sur l'Annonciation, *loc. cit.* col. 2243.

« Fidei pateant oculi, cordis reserentur aures, mentis currat et incurrat incessus, *ut pervenire ad mysterium virginei conceptus*, ad sacramentum partus virginei penetrare possimus[1]. »

Mysterium virginei conceptus désigne la fête de la Sainte Vierge, dont le concile de Tolède nous a dit : « Quod festum est Matris, nisi incarnatio Verbi? »; tandis que *sacramentum partus Virginei* fait allusion à la solennité de Noël. On n'en doutera pas, après avoir lu les passages suivants des homélies sur l'Annonciation :

1° Extrait du sermon CXL :

« Satis modo sit oculorum nostrorum pura acies, ut possit in divini ortus intendere claritatem; nam si nascentis iubar solis oculorum nostrorum vix suffert sanitas tota, vel puritas, quanta interni visus est praeparanda sinceritas, ut splendorem sui ferre possit orientis et radiantis auctoris? In sexto autem mense, missus est, etc. Sed iam se concludat sermo, ut de partu Virginis, donante Deo, et indulgente tempore, gratius proloquamur[2]. »

2° Début du sermon CXLIV :

« De nativitate Christi nos comperendinare sermonem altitudo rei facit, et cogit mysterii magnitudo[3]. Virgo peperit : quis loquetur? Verbum caro factum est, quis narrabit? Si Verbum Dei infantiae dat vagitum, homo imperfectus quomodo clamabit in verbo? Quantam stella Magis nocte dedit quaerentibus lucem, tantam doctoris sermo ortus Dominici praebet audientibus claritatem; ut Christum invenisse gaudeant, discurrere non praesumant, honorent muneribus infantiam, non minorent. Sed, orate, fratres, ut qui nostro sensim crevit in corpore, paulatim nostro crescere dignetur in verbo. Evangelista *hodie* angelum retulit sic locutum : « Ne timeas, Maria; invenisti enim gratiam apud Deum », etc.[4].

L'archevêque de Ravenne nous apprend ainsi que, de son temps, on célébrait dans son église deux fêtes préparatoires à la fête de Noël, la première dite de l'annonciation et de la conception de saint Jean-Baptiste, la seconde appelée de la conception virginale ou de l'Annonciation de la Sainte Vierge. Évidemment, nous avons ici le pendant des deux fêtes orientales signalées par Antipater de Bostra. Bien que saint Pierre Chrysologue ne le dise pas

Les quatre homélies mariales se trouvent dans *P. L.*, t. LII, col. 575-577 (sermon CXL); col. 579-582 (sermon CXLII); col. 582-585 (sermon CXLIII); col. 585-588 (sermon CXLIV). Signalons, en passant, l'intérêt liturgique que présentent les homélies du docteur de Ravenne. On peut y faire d'autres découvertes.

1. *Ibid.*, col. 460 C.

2. Col. 575 B, 577 B.

3. C'est-à-dire : Remettre à trois jours notre discours de la naissance du Christ, la sublimité du sujet nous y oblige, la grandeur du mystère nous y force.

4. Col. 585 BC.

expressément[1], ces deux fêtes devaient occuper, comme en Orient, les deux dimanches avant Noël. Cela, du reste, deviendra certain par ce qui suivra tout à l'heure. Nous pouvons maintenant accepter sans difficulté la thèse des critiques qui font remonter à la première moitié du ve siècle le fameux *rotulus* ou rouleau de Ravenne[2], et affirmer que certaines des oraisons qu'il contient, et qu'on a déjà signalées[3], se rapportent à la fête de l'Annonciation de la Sainte Vierge célébrée avant Noël.

Nulle difficulté non plus de donner raison à ceux qui placent au ve siècle la première rédaction du Missel de Bobbio[4]. On trouve, en effet, dans ce Missel, trois messes pour l'Avent, et l'une porte le titre : « In sanctae Mariae solennitate[5] ». On ne peut douter qu'il s'agisse de la fête mariale dont nous a parlé le concile de Tolède et que connaît saint Pierre Chrysologue. Chose curieuse, dans le même document se lit, également pour l'Avent, une préface sur saint Jean-Baptiste[6], souvenir non équivoque de l' « Annuntiatio et Conceptio Joannis Baptistae ».

L'Église romaine du ve siècle connaissait-elle, elle aussi, la solennité mariale préparatoire à la fête de Noël? Duchesne a écrit : « L'Église de Rome ne paraît avoir solennisé aucune fête de la Vierge avant le viie siècle, alors qu'elle adopta les quatre fêtes byzantines de la Purification, de l'Annonciation, de la Nativité et de la Dormition[7]. » Nous ne contesterons pas cette

1. Il l'insinue, du moins, par l'expression « de nativitate Christi comperendinare sermonem ».

2. Le rouleau de Ravenne, publié par Ceriani, en 1883, contient en grosse écriture onciale quarante oraisons du type romain, toutes relatives à la préparation de la fête de Noël. D'après Duchesne, ce recueil a été à l'usage de l'Église de Ravenne, et il peut dater du vi^e^ siècle. *Origines du culte chrétien*, 5e éd., p. 145-146. Dom Cabrol estime qu'il remonte au ve siècle. Ce que nous savons de l'Avent à Ravenne par les homélies de saint Pierre Chrysologue appuie solidement cette opinion. L'une des oraisons, du reste, fait une allusion transparente au concile d'Éphèse : « Ineffabilem magni decretum concilii fideles populi humiliter veneremur. Quia in Virginis partum beatae stupendum videmus miraculum coruscare, dum humanae naturae deitate sociata, gemina in Christo fulget substantia, cui caelestia famulantur obsequia, et cuncta mundi subiacent elementa. » Cf. art. « Annonciation » et « Avent », dans le *Dictionnaire d'archéologie et de liturgie*, I, col. 2250 et 3224.

3. Dom Cabrol, art. « Annonciation », en signale quelques-unes, col. 2254.

4. Publié par Mabillon, *Musaeum Italicum*, t. I, sous le nom de *Sacramentarium gallicanum*, le Missel de Bobio remonte, d'après Delisle, au viiie siècle. Mais on a raison d'y voir des éléments beaucoup plus anciens. Le document est d'ailleurs une combinaison assez maladroite des deux usages romain et gallican. Duchesne, *op. cit.*, p. 159-161.

5. D. Cabrol, art. sur « l'Annonciation », col. 2250.

6. D. Cabrol, art. « Avent », col. 3228.

7. *Origines du culte chrétien*, 5e éd., p. 276.

conclusion du savant critique pour ce qui regarde les fêtes fixes de la Vierge; mais il y a de sérieux indices faisant soupçonner, qu'au moins à partir de saint Léon, la fête mobile dont nous parlons était célébrée à Rome. Seulement, le caractère marial de cette fête paraît y avoir été moins accentué qu'ailleurs, et le souvenir de l'Incarnation du Verbe occupait la première place.

Dans sa lettre XVIe à l'Épiscopat de Sicile, saint Léon semble bien faire allusion à une fête de l'Annonciation de la Sainte Vierge distincte de la fête de Noël. Le Pape veut convaincre les évêques de Sicile qu'il ne convient pas de conférer solennellement le baptême le jour « des Épiphanies », et qu'il faut garder à chaque période de l'année liturgique son caractère traditionnel, basé sur l'ordre des événements évangéliques. Il leur écrit donc à ce propos :

« Semper quidem in aeterno consilio Dei mansit humani generis incommutabiliter praeordinata reparatio; sed ordo rerum per Iesum Christum Dominum nostrum temporaliter gerendarum, in incarnatione Verbi sumpsit exordium. *Unde aliud tempus est, quo, annuntiante angelo, beata Virgo Maria fecundandam se per Spiritum sanctum credidit et concepit; aliud, quo, salva integritate virginea, puer editus exultante gaudio caelestium ministrorum pastoribus indicatur;* aliud, quo infans circumciditur; aliud, quo hostia pro eo legalis offertur; aliud, cum tres magi, claritate novi sideris incitati, in Bethleem ab Oriente perveniunt, et adoratum parvulum mystica munerum oblatione venerantur. Nec iidem sunt dies quibus impio Herodi, ordinata divinitus in Aegyptum translatione, subtractus est, vel quibus ab Aegypto in Galilaeam, persecutore mortuo, revocatus est. ... Quia Spiritus sapientiae et intellectus ita Apostolos et totius Ecclesiae erudivit magistros, ut in christiana observantia nihil inordinatum, nihil pateretur esse confusum, discernendae sunt causae solemnitatum, et in omnibus institutis Patrum principumque nostrorum rationabilis servanda distinctio; quia non aliter unus grex et unus pastor sumus, nisi quemadmodum Apostolus docet : idipsum dicamus omnes; simus autem perfecti in eodem sensu et in eadem sententia[1] ».

L'allusion à une fête de l'Annonciation devient d'autant plus probable que les autres mystères de la vie du Sauveur signalés dans ce passage, sauf peut-être le retour d'Égypte[2], étaient alors célébrés par une fête. Par ailleurs, il n'est pas difficile de découvrir parmi les dix sermons authentiques de saint Léon portant, dans les collections, le titre général *In Nativitate*

1. *P. L.*, t. LIV, col. 697-698.

2. On trouve dans la collection des sermons de saint Pierre Chrysologue des homélies sur la fuite du Christ en Égypte. Il est très vraisemblable qu'à un des dimanches après l'Épiphanie, on lût l'évangile relatif au retour de l'Égypte.

Domini, plusieurs pièces traitant du mystère de la conception virginale et non de la naissance proprement dite. Nous signalons, en particulier, comme pouvant convenir à une solennité distincte de Noël les sermons XXIIe, XXIVe et XXVe.

Si notre conjecture n'est pas dénuée de tout fondement, il est vraisemblable que la solennité mariale d'avant Noël fut adoptée, à Rome, après le concile d'Éphèse, lorsque le pape Xyste III, successeur de Célestin, fit reconstruire la basilique libérienne de l'Esquilin, et la plaça sous le vocable de sainte Marie.

Si l'existence de la fête mariale à Rome, au ve siècle, demeure enveloppée d'obscurité, elle apparaît, par contre, tout à fait certaine dans l'Église de Milan. On sait que les liturgistes ne s'entendent pas sur les origines du rite ambrosien. Les uns voudraient le confondre avec un rite romain primitif, ou l'en faire dériver. Les autres, comme Duchesne, Mercati, y découvrent des importations orientales, et particulièrement des influences syriennes. L'influence orientale ne semble pas douteuse pour ce qui regarde l'Avent primitif. En tout cas, nous trouvons, dans ce rite, la solennité mariale primitive à la même place que nous l'avons rencontrée partout en Orient :

« Le dimanche avant Noël y est consacré à la Vierge : « Dominica VI Adventus : item ad sanctam Mariam. » L'office de ce jour est festal, avec vigiles. Cette couleur spéciale correspond à la fête de la Sainte Vierge que dans certains pays gallicans on plaçait avant Noël, le 18 décembre, en Espagne, depuis le concile de Tolède de 656. Or, dans l'hypothèse de Noël tombant un dimanche, le dimanche précédent porte la date du 18. C'est l'équivalent de notre fête de l'*Exspectatio*. D'ailleurs, ce dimanche d'avant Noël et toute la semaine s'appellent dans le rite ambrosien : « Ante nativitatem Domini, seu de exceptato. » On pourrait croire que les mots *exceptatum*, *exceptatio*, sont dus à une erreur de scribe, propagée ensuite dans tous les livres milanais. En soi, une telle hypothèse est peu vraisemblable. Il vaut mieux y voir une expression particulière à Milan. *Exceptatio*, c'est l'acte par lequel la Vierge Marie reçoit du ciel (ex Spiritu sancto) le Sauveur dans son sein. Le mot ne paraît pas dans les dictionnaires du latin classique; mais les mots apparentés : *exceptaculum*, *exceptor*, *exceptorius*, ont le sens dérivé de « recevoir » dans Tertullien et dans la langue du droit. Enfin, dans le latin le plus classique, *exceptare* signifie exclusivement « saisir, happer ». *Exceptatum* est probablement un substantif verbal neutre, synonyme du verbal régulier *exceptatio*. Ce que fêtent les Milanais, c'est l'Incarnation. En définitive, nous avons là l'équivalent de notre fête de l'Annonciation[2]. »

1. Voir l'article Rite ambrosien de Paul Lejay, dans le *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, t. I, col. 1373.

2. Paul Lejay, *art. cit.*, col. 1393.

Paul Lejay, à qui nous avons emprunté les lignes qui précèdent, ajoute : « Il est possible que la coïncidence des Saturnales (17-24 décembre) n'ait pas été étrangère à cette anticipation de la fête de Noël. » Il est évident, après ce que nous avons vu, que les Saturnales n'ont rien à faire ici. La fête du dimanche avant Noël fait partie de cet Avent primitif dont nous avons constaté l'existence en Orient et dans l'Église de Ravenne, dès la première moitié du ve siècle; et tout porte à croire que le rite ambrosien l'a empruntée à l'Orient soit directement, soit par un intermédiaire occidental. Cet Avent primitif, développé ensuite avec ampleur dans le rite syrien jacobite, était ordonné très logiquement en vue de la solennité de Noël. La place des fêtes y était déterminée par la suite des événements évangéliques; et la fête de la conception du Verbe ou de la maternité divine précédait tout naturellement la fête même de la Nativité.

Nous ne poursuivrons pas notre enquête sur l'existence de la fête mariale dans d'autres Églises d'Occident[1]. Des érudits mieux outillés que nous pour ces sortes de recherches, pourront aisément élargir la petite voie que, semble-t-il, nous avons ouverte.

Résumons, en terminant, les conclusions auxquelles nous a conduit l'examen des deux homélies mariales de Théodote d'Ancyre et de Chrysippe de Jérusalem et des pièces similaires de l'homilétique byzantine du ve siècle.

1° Il a existé, en Orient, antérieurement au concile d'Éphèse, une fête de la Sainte Vierge souvent désignée sous le nom de « Mémoire de sainte Marie » et ayant pour objet la maternité divine en général, et spécialement la conception virginale, avec mention de l'état primitif, de la chute originelle et du plan rédempteur.

2° Il est à peu près sûr que cette solennité a été l'unique fête mariale en Orient, jusqu'à l'époque de Justinien.

3° C'était une fête mobile faisant partie d'une période liturgique préparatoire à la fête de Noël. Elle se célébrait le dimanche avant Noël.

4° La même fête a existé aussi, au moins après le concile d'Éphèse, dans certaines contrées de l'Occident.

5° Parmi les autres éléments de l'Avent primitif, tant en Orient qu'en Occident, au moins à partir du concile d'Éphèse, se trouvait une fête de la conception et de la nativité de saint Jean-Baptiste, qui se célébrait le dimanche avant la fête mariale.

1. « On voit que dans le rite d'Aquilée, d'après un capitulaire remis au jour par Dom G. Morin, l'évangile du Ve dimanche de l'Avent est aussi celui de l'Annonciation. On observe le même fait (IIIe dimanche de l'Avent) dans le texte des capitulaires de Naples et dans plusieurs autres textes du même genre. » D. Cabrol. *art. cit.*, col. 2249.

VIII

THEODOTI EPISCOPI ANCYRAE ORATIO IN SANCTAM MARIAM DEI GENITRICEM

THEODOTI EPISCOPI ANCYRAE IN SANCTAM MARIAM DEI GENITRICEM ET IN SANCTAM CHRISTI NATIVITATEM.

1. Oblectat sane ac recreat oculos sol ex Oriente recens emergens, dum creaturam, quae sub caelo est, inspectans, suisque radiis conservos comiter amplectens, ad debitum hymnorum tributum communi creatori solvendum illos impellit ; sed et demulcet ac simul pinguedine imbuit terrae faciem, quam pluvia ebriam ac rore infusam invenit. Eodem modo et veneranda festorum solemnia nobis illucescere solent. Haec enim piorum mentes spiritali lumine collustrantia, ad laudum cantica excitant, divinoque Apostolorum atque Evangelistarum rore refocillantia, boni operis fructum certatim proferunt. Cum vero haec ita se habeant, vetetque lex Mosaica *vacuos apparere ante faciem Domini*[a], quid nos dicturi sumus, quidve acturi, qui longissime ab eo quod deceret remoti simus, nec quicquam dignum habeamus quod sacro diei argumento conferamus? Ad Dominum abundantia bonitatis ultro vocantem egeni confugiamus oportet, ut recipiamus, quemadmodum ait : *Dilata os tuum, et implebo illud*[b], et inde laticem potabilem et vivificum Ecclesiae alumnis hauriamus. Hoc sane etiam faciemus, quandoquidem et de illo solemnitas agitur, et ad eum refertur oratio.

2. Age igitur, Dei mirabilia, quae ab initio facta sunt, memoria repetamus, atque in omni-

ΘΕΟΔΟΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΓΚΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΜΑΡΙΑΝ ΤΗΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΓΕΝΝΗΣΙΝ[1].

1. Τέρπει μὲν τὰς ὄψεις καὶ φαιδρύνει, ἀρτιφανῶς ἐκ τῆς ἑῴας τῇ ὑπ' οὐρανὸν κτίσει[2] διακύψας ἥλιος, καὶ ταῖς ἀκτῖσι κατασπαζόμενος τοὺς ὁμοδούλους, ἀνυμνῆσαι καταχρέως τὸν κοινὸν ποιητὴν προτρέπεται· καταθέλγει δὲ καὶ λιπαίνει[3] ἅμα καὶ τῆς γῆς τὸ πρόσωπον, λιπανθὲν τῷ ὑετῷ καὶ δροσοφορούμενον παραλαβών. Τοιαῦται καὶ αἱ σεβάσμιοι πανηγύρεις ἐν τῇ ἐπιλάμψει αὐτῶν πεφύκασιν. Καταγλαΐζουσαι γὰρ τῷ νοητῷ φωτὶ τὰς τῶν εὐσεβῶν ψυχάς, πρὸς δοξολογίαν διεγείρουσιν[4], καὶ ταῖς τῶν ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν θείαις δρόσοις ἀναψύχουσαι, καρποφορίαν ἀγαθοεργίας προσφιλοτιμοῦνται. Ἀλλὰ τούτων οὕτως ἐχόντων, καὶ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου ἀπαγορεύοντος *ὀφθῆναι*[5] *τῷ προσώπῳ Κυρίου κενῶς*, τί φῶμεν[6] ἡμεῖς ἢ τί δράσωμεν, οἱ λίαν κατόπιν τοῦ δέοντος κείμενοι, καὶ μηδὲν ἄξιον κεκτημένοι[7] προσκαρποφορῆσαι τῇ ἱερᾷ τῆς ἡμέρας ὑποθέσει; Δέον ἐπὶ τὸν αὐθαιρέτῳ προσκαλούμενον περιουσίᾳ χρηστότητος[8] τοὺς ἐπιδεεῖς εἰς τὸ λαβεῖν καταφυγεῖν δεσπότην, ὥς φησιν· *Πλάτυνον τὸ στόμα σου καὶ πλήρωσιν αὐτό*[9], κἀκεῖθεν ἀρύσασθαι νᾶμα πότιμον καὶ ζωοποιὸν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας θρέμμασιν. Τοῦτο δὴ καὶ ποιήσομεν, ἐπειδὴ καὶ περὶ αὐτοῦ ἡ πανήγυρις καὶ εἰς αὐτὸν ὁ λόγος.

2. Φέρε τοίνυν μνησθῶμεν τῶν ἀπ' ἀρχῆς θαυμασίων τοῦ Θεοῦ, καὶ μελετήσωμεν ἐν πᾶσιν τοῖς ἔργοις

1. E. codice Paris. graec. 1171, fol. 96ᵛ-107ᵛ, saecul. x. — 2. κτήσει. — 3. λειπαίνει. — 4. διειγείρωσιν. — 5. ὠφθῆναι. — 6. φομέν. — 7. καὶ κτιμένοι. — 8. χριστότητος. — 9. αὐτῷ.

a) Exod., XXIII, 15. — b) Ps. LXXX, 11.

αὐτοῦ, καθὰ καὶ οἱ ἀποστολικοὶ διαγορεύουσιν θεσμοί, πῇ[1] μὲν φάσκοντες· *τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλατε τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν φῶς*, πῇ δὲ διαμαρτυρόμενοι· *εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ καὶ στοιχεῖν*[2], *καὶ μὴ κατεμβατεύειν, ἃ μὴ παρελάβομεν*, ὡς μηδὲν τῆς ἀληθείας ἀποκρυψαμένης τῶν λυσιτελῶν φανεροποιῆσαι ἡμῖν διὰ τῶν αὐτῆς γνωρίμων. Ἐφθάσαμεν γὰρ εἰς ἃ πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι πολλὴν ἐθρέψαντο τὴν ἐπιθυμίαν· Καὶ τί φαμεν δίκαιοι ἄνθρωποι; *εἰς ἅπερ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι παρακύψαι ἐπεθύμησαν*. Τί δὴ τοῦτο; Τὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς Θεὸν καταλλαγήν, τὴν παγκόσμιον πρὸς τὸν ποιητὴν ἐπιστροφήν, τὴν πάντων σύμφωνον[3] ὁμολογίαν, τὴν εἰς μίαν θεάρετον λατρείαν συνδρομήν, τὴν εὐσεβῆ[4] ὁμόνοιαν, τὴν τῆς ἀσεβείας ἐξάρνησιν· ἅτινα πάντα ἡ σωτήριος κατὰ σάρκα ἐπραγματεύσατο θεοφάνεια, καθάπερ ὁ θεσπέσιος ἐδίδαξεν Παῦλος λέγων· *Ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι*· περὶ ἧς ἐν ἐπιτόμῳ λόγῳ, καθὼς οἷόν τε[5], διαληψόμεθα[6], προανευφημίσαντες, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν, τὰ ἐξ ἀρχῆς εἰς ἡμᾶς ἀποτελεσθέντα θαυμάσια ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο γὰρ σύνηθες κατ' αὐτὴν τὴν ἁγίαν ἑορτὴν τῇ Ἐκκλησίᾳ πράττειν, τὰ τῆς κοσμογενείας διέρχεσθαι τοῖς ἀκροαταῖς, ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι [ὅτι] τῆς ἐπὶ θάνατον ἕνεκεν ἀποικήσεως τοῦ Ἀδὰμ ἐξ Ἐδὲμ, ἡ τοσαύτη περὶ ἡμᾶς τοῦ δεσπότου συγκατάβασις γέγονεν. Ἤδη γὰρ πάλαι τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ μετὰ τῶν ἐπουρανίων ὑπερῴων καὶ τὴν ἐπίγειον ποικιλίαν μάλα μὲν καλῶς, μάλα δὲ ἐρρύθμως[7], διὰ τοῦ ζῶντος καὶ ὁμοουσίου καὶ ἐνυποστάτου καὶ ὁμοδυνάμου καὶ συναϊδίου Υἱοῦ αὐτοῦ καὶ Λόγου καὶ τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως ἀδιαστάτου, κατὰ κοινὴν βούλησιν διακεκοσμηκότος[8], καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ὁμοουσίῳ αὐτοῦ Πνεύματι ἁγιάσαντος, ἐπὶ τέλει τῶν γεγονότων[9], τὸν περισπούδαστον καὶ ἀξιάγαστον ἄνθρωπον περιφανῶς τῇ ἐπιχθονίῳ κτίσει κεφαλὴν προσεφιλοτιμεῖτο[10], ἄρτι τὸ εἶναι παρ' αὐτοῦ λαμβάνοντα, καθὰ καὶ οἱ ἀποστολικοὶ διαγορεύουσιν θεσμοί, τὸ μὲν φάσκοντες· *Annuntiate virtutes eius qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen*[a], τὸ δὲ διαμαρτυρόμενοι· *Ad quod pervenimus, eidem et haereamus*[b], ὡς μηδὲν τῆς ἀληθείας ἀποκρυψαμένης τῶν λυσιτελῶν φανεροποιῆσαι ἡμῖν διὰ τῶν αὐτῆς γνωρίμων. Ἐφθάσαμεν γὰρ εἰς ἃ πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι πολλὴν ἐθρέψαντο τὴν ἐπιθυμίαν· Καὶ τί φαμεν δίκαιοι ἄνθρωποι; *εἰς ἅπερ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι παρακύψαι ἐπεθύμησαν*. Τί δὴ τοῦτο; Τὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς Θεὸν καταλλαγήν, τὴν παγκόσμιον πρὸς τὸν ποιητὴν ἐπιστροφήν, τὴν πάντων σύμφωνον[3] ὁμολογίαν, τὴν εἰς μίαν θεάρετον λατρείαν συνδρομήν, τὴν εὐσεβῆ[4] ὁμόνοιαν, τὴν τῆς ἀσεβείας ἐξάρνησιν· ἅτινα πάντα ἡ σωτήριος κατὰ σάρκα ἐπραγματεύσατο θεοφάνεια, καθάπερ ὁ θεσπέσιος ἐδίδαξεν Παῦλος λέγων· *Ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι*· περὶ ἧς ἐν ἐπιτόμῳ λόγῳ, καθὼς οἷόν τε[5], διαληψόμεθα[6], προανευφημίσαντες, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν, τὰ ἐξ ἀρχῆς εἰς ἡμᾶς ἀποτελεσθέντα θαυμάσια ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο γὰρ σύνηθες κατ' αὐτὴν τὴν ἁγίαν ἑορτὴν τῇ Ἐκκλησίᾳ πράττειν, τὰ τῆς κοσμογενείας διέρχεσθαι τοῖς ἀκροαταῖς, ὑπὲρ τοῦ δεῖξαι [ὅτι] τῆς ἐπὶ θάνατον ἕνεκεν ἀποικήσεως τοῦ Ἀδὰμ ἐξ Ἐδὲμ, ἡ τοσαύτη περὶ ἡμᾶς τοῦ δεσπότου συγκατάβασις γέγονεν. Ἤδη γὰρ πάλαι τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ μετὰ τῶν ἐπουρανίων ὑπερῴων καὶ τὴν ἐπίγειον ποικιλίαν μάλα μὲν καλῶς, μάλα δὲ ἐρρύθμως[7], διὰ τοῦ ζῶντος καὶ ὁμοουσίου καὶ ἐνυποστάτου καὶ ὁμοδυνάμου καὶ συναϊδίου Υἱοῦ αὐτοῦ καὶ Λόγου καὶ τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως ἀδιαστάτου, κατὰ κοινὴν βούλησιν διακεκοσμηκότος[8], καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ὁμοουσίῳ αὐτοῦ Πνεύματι ἁγιάσαντος, ἐπὶ τέλει τῶν γεγονότων[9], τὸν περισπούδαστον καὶ ἀξιάγαστον ἄνθρωπον περιφανῶς τῇ ἐπιχθονίῳ κτίσει κεφαλὴν προσεφιλοτιμεῖτο[10], ἄρτι τὸ εἶναι παρ' αὐτοῦ λαμβάνοντα,

bus operibus eius meditemur, quemadmodum et apostolicae praecipiunt leges, modo quidem dicentes : *Annuntiate virtutes eius qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen*[a], modo vero contestantes : *Ad quod pervenimus, eidem et haereamus*[b], nec in ea, quae traditione non accepimus, temere irruamus, rati Veritatem nihil eorum nobis occultasse, quae per eius discipulos nobis manifestari nostra intererat. Pervenimus enim ad ea *quae multi prophetae et insti ardenter desideraverunt*[c]. Et quid dicimus iustos homines? *In quae angeli ipsi prospicere concupierunt*[d]. Quidnam illud? Hominum dico cum Deo reconciliationem, mundi totius ad conditorem conversionem, consonam omnium fidei confessionem, in unum Deo acceptum religionis cultum animorum consensionem, piam concordiam, impietatis abnegationem; quae omnia salutaris Dei in carne manifestatio operata est, quemadmodum docuit divinus Paulus, dicens : *Apparuit gratia Dei salutaris omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et saecularia desideria, sobrie, et iuste et pie vivamus in hoc saeculo*[e]; de qua brevi sermone, pro facultate disseremus, postquam praelaudaverimus, ut promisimus, Dei in nos a principio effecta mirabilia. Solet enim Ecclesia in hac sacra solemnitate historiam mundi conditi auditoribus enarrare, ut ostendat tantam Domini erga nos indulgentiam exstitisse propter Adami ex Eden in mortem demigrationem. Etenim, cum iam olim omnipotens Deus una cum caelestibus thalamis, terrenam quoque rerum varietatem pulchre admodum atque composite per vivum, consubstantialem, subsistentem, pari potestate praeditum et coaeternum Filium suum et Verbum atque a divina natura indivisum communi consilio exornasset, ac sanctissimo et consubstantiali Spiritu suo sanctificasset, sub creationis finem, adeo desideratum atque admiratione dignum hominem terrenae creaturae caput magnifice praefe-

1. πῇ. — 2. στυχεῖν. — 3. σύμφονον. — 4. εὐσεβεῖ. — 5. οἵονται. — 6. διαλῃψόμεθα. — 7. ἐρύθμως. — 8. διακεκοσμηκώτος. — 9. γεγονώτων. — 10. προσεφιλοτιμήτο.

a) I Pet., II, 9. — b) Philip., III, 16. — c) Matth., XIII, 17. — d) I Pet., I, 16. — e) Tit., II, 11.

cerat. Is enim ab eo existentiam recens acceperat, dominicis e terra intemeratis manibus effectus, divinoque spiraculo vivificatus et illustratus, iuxta magni Moysis divinitus inspiratam narrationem, ut in subiectis sub caelo creaturis dominaretur, mundumque in sanctitate ac iustitia regeret.

Igitur magnifico illo opere condignam exstruxit regiam conditor optimus, eamque in Eden ex ea, quae sub caelo est, creatura secrevit, in exordiis lucis circumvolutam, immensis refertam divitiis, voluptatis paradiso secundum aquarum decursum plantato exornatam, ac pratorum per gyrum florentium dulci fragrantia affusam, fluviis denique ex interiori abundantia ambitiose luxuriantem, ut eis fruerentur creaturae extra existentes. Illic, velut in regalibus thalamis, hominem a se conditum, de convenienti magnificentia gloriantem atque liberi donatum corona arbitrii, ut mundi res omnes pedibus subjectas haberet, prae nimia sua erga illum bonitate collocavit. Quia vero optimi principatus finis erat esse consiliarium aliquem circa principem, atque monitorem sceptrorumque custodem, ne ex ignorantia peccaret, sapientiae ordinatione dedit salutare praeceptum, tutum illi atque uxori contubernale, bona concilians atque ad optima dirigens, uno verbo, virtutum seriem omnem complectens, quod curantium se curam ageret, custodientes custodiret, simplices efficeret attentos; ad haec etiam, eos, qui inferioribus praestarent, obedire doceret universa superanti Domino, qui eos tanto honore donasset; angelis sensu similes modeste sapere erudiret, a palatio arrogantiam arceret, atque virtutis linem, creatoris videlicet benevolentiam, illis conciliaret.

3. Rebus itaque sic se habentibus, atque caelitibus circa terrenam regiam choros agentibus, trinamque potestatem laudantibus, trinam magnificentiam decantantibus, trinum potentatum benedicentibus, trinae Dominationi

νοντα, χερσὶν μὲν δεσποτικαῖς καὶ ἀχράντοις ἐκ γῆς πλαττόμενον, θείῳ δὲ ἐμφυσήματι ζωοποιηθέντα[1] καὶ καταλαμπρυνόμενον κατὰ τὴν θεόπνευστον τοῦ μεγάλου Μωϋσέως συγγραφήν, ἵνα δεσπόζῃ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀνὰ τῇ ὑφηλίῳ[2] γενομένων κτισμάτων, καὶ διέπῃ τὸν κόσμον ἐν ὁσιότητι[3] καὶ δικαιοσύνῃ.

Ταύτης τοίνυν τῆς μεγαλουργίας ἐπάξια καὶ τὰ βασίλεια δειμάμενος καὶ ἀφιερώσας ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν[4] ἐν Ἐδὲμ ὁ πανάριστος πλαστουργὸς, ἐν ἀρχαῖς μὲν φωτὸς περιπτυσσόμενα, πλούτῳ δὲ ἀορίστῳ περιαντλούμενα, καὶ παραδείσῳ μὲν τρυφῆς ἐπὶ διεξόδῳ[5] ναμάτων πεφυτευμένῳ[6] κατακοσμούμενα[7], εὐανθέσι[8] δὲ τοῖς * λειμῶσιν ἐν κύκλῳ ἀρωματιζόμενα, καὶ ποταμοὺς πλουτοφόρους[9] ἐκ τῆς ἔνδον πολυτελείας εἰς ἀπόλαυσιν προσφιλοτιμούμενα τοῖς ἐκτὸς, περισσῶς ἀγαθουργῶνεῖς τὸ ἴδιον πλάσμα, κατάλληλον ἀγερωχίαν[10] ἐναβρυνόμενον, αὐτόθι, ὡς ἐν ταμείοις τοῦτο,[11] βασιλικοῖς[12] ἐνεθρόνισεν, αὐτεξουσιότητι[13] κατεστεμμένον, καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπὸ τοὺς πόδας κατέχοντα. Ἐπειδὴ δὲ τῆς ἀρίστης ὑπῆρχεν ὅρος ἀρχῆς εἶναί τινα περὶ τὸν καθηγεμόνα σύνεδρόν τε καὶ συμβιβαστὴν, καὶ τῶν σκήπτρων φύλακα, τῷ[14] μὴ διαμαρτῆσαι ἐξ ἀγνοίας, ἐπιτάξει[15] σοφίας ἐντολὴν σωτήριον τούτῳ[16] διεστέλλετο, σύνοικον ἀσφαλῆ αὐτῷ τε καὶ τῇ ὁμοζύγῳ, πρόξενον ἀγαθῶν καὶ διευθύνουσαν[17] πρὸς τὰ βέλτιστα· ἐνὶ λόγῳ, περιέχουσαν πᾶσαν τῶν ἀρετῶν τὴν σειρὰν[18], ἀντεχομένην ἀντεχομένων, καὶ φυλάττουσαν φυλάττοντας, καὶ προσεχεῖς καθιστῶσαν[19] τοὺς ἀκεραίους, προσέτι γε μὴν πειθαρχίαν[20] ἐκδιδάσκουσαν τοὺς προὔχοντας τῶν κάτω τοῦ πάντων προὔχοντος καὶ τετιμηκότος δεσπότου, καὶ μετριόφρονας μὲν τοὺς ἀγγελόφρονας παιδοτριβοῦσαν, περιέπουσαν δὲ ἀφρύακτον τὸ βασίλειον, καὶ τέλος ἀριστείας τὴν παρὰ τοῦ κτίσαντος ἀποδοχὴν ἐπιβραβεύουσαν.

3. Ἐπεὶ οὖν ταῦθ'[21] οὕτως εἶχεν, καὶ τῶν ἐπουρανίων περὶ τὸ ὑπουράνιον βασίλειον χορευόντων καὶ τὸ τρισάγιον κράτος αἰνούντων, τὴν τρισάγιον μεγαλοπρέπειαν δοξολογούντων, τὴν τρισάγιον κυριότητα[22] ἀνευφημούντων, τὴν τρισάγιον δυναστείαν εὐλογούν-

1. ζωοποιηθὲν. — 2. ὑφιλίῳ. — 3. ὁσιώτητι. — 4. οὐρανῶν. — 5. ἐπιδόξω. — 6. πεφυτευμενων. — 7. κατακωμούμενα. — 8. εὐανθήσι. — 9. πλοτοφόρους. — 10. ἀγηρωχίαν. — 11. τοῦτο. — 12. βασιλεικῶς. — 13. αὐτεξουσιώτητι. — 14. τὸ. — 15. ἐπιτάσσει. — 16. τοῦτο. — 17. διευθήνουσαν. — 18. φθορὰν. — 19. καθιστῶσα. — 20. πιθαρχίαν. — 21. Ταῦτ'. — 22. κυριώτητα.

των, τὴν τρισυπόστατον μίαν θεότητα προσκυνούντων, καὶ τῶν ἐπιγείων περὶ τὸν[1] θεόθεν κατακληρωθέντα βασιλέα καὶ ἡγεμόνα καὶ προστάτην σὺν εὐνομίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ πάσῃ ὑποτεταγμένων καὶ προσφόρους τὰς ὀνομασίας καθάπερ χειροτονίας εὐμενῶς ὑποδεχομένων, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, πάντων ἐν καλῷ τῆς εὐταξίας εὐημερούντων, οὐκ ἤνεγκεν ἀθολώτως καὶ ἀπονήρως ἐνατενίσαι τῇ παγκοσμίῳ τοῦ ἀνθρώπου εὐκλείᾳ ὁ ἐκ τῶν οὐρανίων μαρμαρυγῶν, καθάπερ ἀπόμυγμα λαμπάδος ἀποσπινθηρισθεὶς σὺν τῇ ἑπομένῃ αἰθάλῃ πρὸς τὸ χάος, τῷ τραχηλιάσαι κατέναντι Κυρίου παντοκράτορος, ἀλλ' ἐξαυτῆς ἀντέβλεψε[3] ὡς δεινὰ παθήσας καὶ πρὸς ζῆλον ἀλλοιωθείς, καὶ φθόνον ὑποσμύχοντα ἐγκεντήσας[4] ῥᾴδιον ὑπὸ τῆς ἔνδον μυχούσης βασκανίας ἀποπνίγεσθαι ἐνόμισεν, εἰ μὴ θᾶττον τὸ περιφανὲς ἀποσυλήσας τῆς λαμπρότητος, καὶ τῆς πρεπούσης ἐντολῆς ἐξανδραποδίσας, εἰς τὸ ἰσόῤῥοπον αὐτῷ κατασπάσειε βάραθρον· *σοφὸς δὲ ὑπάρχων εἰς κακοποιΐαν*, καθὼς γέγραπται, καὶ ἐπιστάμενος ἀφ' ὧν πέπονθεν τὴν ἀποστροφὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν ἔπαρσιν, ταύτην κατὰ τῶν κρατίστων παρέθηξεν εἰς σφαγήν. Ἐπίπλαστον γὰρ, ὡς ἐπὶ σκηνῆς, ἐπιμορφωσάμενος εὔνοιαν, κηδεμόνος τὸ δοκεῖν συμβιβασμὸν, ἐγνωμοδότει τῇ γυναικὶ ὡς μαλακωτέρᾳ, ἀθυροστομῶν κατὰ τῆς σωτηρίου ἐντολῆς, καὶ ψεῦδος κατὰ τῆς ἀληθείας ἐξερευγόμενος, ὡς ἀπειργούσης ἐπιζημίως ὄθεν ἐκ τῆς ἐπὶ ἰσοθείαν ὑψούσης βρώσεως, ὡς ἔξεστιν τὴν φενακιζομένην[5] ῥᾷστα διαγνῶναι τὰ ὑπαγορευόμενα, εἰ προθυμότατα ἐπὶ τὸν ἀπηγορευομένον καρπὸν ἐπισπάσειεν.

4. Οὕτως δὲ οὗτος προσακοντίσας τὸ καινὸν δοξάριον, ὡς λιχνότατον ἐπὶ τὸ πέταυρον τοῦ ᾅδου ἐδελέασε τὴν ἀπειρόκακον ὁ τῶν κακῶν γενεσιάρχης, ταὐτὸν πραγματευσάμενος τοῖς χλευασταῖς, οἳ, ἐπειδὰν διαπαίξαι[6] ἕλοιντο τοὺς ἀδαεῖς τῶν μειρακίσκων, ἐδώδιμόν τι προσρίπτοντες σὺν προτροπῇ, τῇ ὑπερτόνῳ τῆς λιχνείας ἐπιδρομῇ, αὐτομάτως ἐπὶ τὸ πρανὲς καταρρηγνυμένους φέρουσιν. Ὡς γοῦν ἑάλω τῇ πλάνῃ τὸ γύναιον, ὡς εὐδελέαστον, καὶ

plaudentibus, trine subsistentem unam deitatem adorantibus; terrenis vero circa regem ac ducem divinitus datum cum omni aequitate et concordia subiectis, congruasque appellationes ceu ordinationes quasdam sacras placide suscipientibus, atque, ut verbo dicam, universis in pulchritudine ordinis feliciter constitutis, ille non tulit hominis illam mundi totius obsequiis adultam claritatem imperturbato ac non maligno oculo aspicere qui a caelestibus splendoribus in chaos tanquam lampadis emunctum cum fuligine consequente proiectus est, eo quod contra Dominum omnipotentem erecta cervice steterit; sed statim, ut graviter ferens, adversum vidit, atque ad aemulationem concitatus; invidiamque in animo latitantem acuens interno illo livore facile se suffocatum iri existimavit, nisi citius splendoris illius claritatem praedatus, atque a convenienti mandato abripiens, in parem secum foveam detruderet. *Cum autem sapiens esset ad faciendum malum*[a], sicut scriptum est, sciretque, ex iis quae passus erat, quam Deo invisa sit elatio, hanc contra optimos exacuit, ut illis necem inferret. Fictam enim, velut in scena, praetexens benevolentiam, ceu is qui curatoris vicem agere videretur, mulieri tanquam faciliori consilium suggerit, aperto ore in salutare mandatum declamans, atque mendacium adversus veritatem eructans, tanquam nimirum illud a cibo qui ad Dei aequalitatem eveheret, ingenti damno arceret; ut tibi, mulieri iam seductae inquit, dictorum veritatem quam facillime dignoscere licet, si promptissime ad fructum vetitum manum extenderis.

4. Ita vero hic novam gloriolam eiaculatus, mali inexpertam, utpote avidissimam, in inferni perticam induxit ille malorum auctor, id ipsum molitus atque irrisores, qui, cum rudibus pueris irridere velint, quidpiam esui comparatum illis proiicientes eosque simul exhortantes, vehementiori ex aviditate ad rem proiectam cursu, sponte pronos ad terram allidunt. Ut igitur mulier ceu facilior errore

1. τῶν. — 2. ἐθάλει. Combefisius αἰθάλῃ recte intellexit; unde eius translationem hic retinemus. — 3. ἀντέβλεψε. — 4. ἐγκηστίσας. — 5. φαινακιζομένην. — 6. διαπέξαι.

a) Eccli., XXI, 15; Ier., IV, 22.

decepta est, et ad susurrata animo elata est — namque sermo animo incurrens, velut quidam seductor, ad suadendum quae sunt vetita patrare, vi maxima pollet —, temerariam manum adversus tremendum praeceptum armavit, cibumque vetitum, haud secus ac gladium utraque parte auctum visceribus adegit, ac sensu diabolico una cum illius voluntate plena, ad virum pergit, laqueis instructa; et quae male docta fuerat, adversus propriam salutem insolescere illum docens, mortis sortem ei praetendit. Veni, inquit, tota alacritate, vermicule, per me fructum percepturus, qui faciat deum. Forte conditor invidia in nos laboret, qui vim sibi inferendam metuat, si dii evaserimus. Frustra sane a fructu omnium pulcherrimo nos arcendos putavit. Veni, diripiamus thesaurum, nec quisquam nobis exsistat sublimior.

Per haec igitur seducens illa dolose seducta, ac velut animalia scabiosa, eam labem qua laborabat ad se accedenti aspergens, molitionis socium conjugem accepit. Est enim animal dissolvendo ac deducendo viri animo perquam idoneum. Absit tamen, ut unquam terra alteram Evam producat viri necatricem! Nunquam ultra creatura mulierem aliam videat, quae cum gladio coniugem expellat! Cesset vetusta nec decora memoria; taceantur quae fieri nefas fuerat!

5. Quid vero vir ille sapiens, divinum simulacrum, mundi caput venerabile, creaturae lingua, sonos angelicis similes edens cithara, terrae decus? Ad audita captivus factus, animo elatus est. — Quis enim nostrum, ad gloriae nomen, spem seposuerit? — Et relicta veritate, spectrum inane insecutus est; et claritatem somnio tenus constantem concupiscens, infamiam nactus est. Atque, ut Scripturae verbis quae Scripturae sunt referam, obtuso animo effectus, velutque arrogantiae habena actus, divini praecepti fornicatione gaudebat. Et tanquam bos ad mactationem ducebatur, et ut cervus infixo in pectore spiculo saucius. Properabat autem sicut avis ad laqueum, prae negligentia nesciens talem

πρὸς τὰ ἐψιθυρισμένα ἐφυσίωθη, — δεινὸν γὰρ χρῆμα λόγος εἰσδραμὼν τῇ διανοίᾳ ὥσπερ τις γόης ἀναπεῖσαι τὸν νοῦν πρὸς ἐργασίαν τῶν ἀπηγορευμένων —, καὶ θρασεῖαν χεῖρα κατὰ τῆς φοβερᾶς καθώπλισεν[1] ἐντολῆς, καὶ βρῶσιν τὴν ἀπηγορευμένην ὡς δίστομον ῥομφαίαν τῇ γαστρὶ παρέπεμψεν, φρονήματος δὲ διαβολικοῦ σὺν τῷ ἐκείνου θελήματι μεστωθεῖσα[2], ἐπὶ τὸν ἄνδρα ᾤχετο βρόχους ἐπικομίζουσα· καὶ κατὰ τῆς οἰκείας νεανιεύσασθαι σωτηρίας ἐκπαιδεύουσα ἡ κακῶς μαθητευθεῖσα, τὴν ἐπιθανάτιον μοῖραν προέτεινεν· Ἴθι προθύμως, φάσκουσα, ὦ σκωλήκελον[3], θεοποιάστον δι' ἐμοῦ τοῦτον καρπὸν ἀπολῃψόμενος· τάχα που φθονερὸς περὶ ἡμᾶς ὁ πλαστουργὸς, τυραννεῖσθαι δεδιὼς, εἰ γενοίμεθα ἂν θεοί· μάτην δὲ ἄρα καρποῦ τοῦ ὡραιοτάτου ἀπετείχισεν. Δεῦρο, συλήσωμεν τὸν θησαυρὸν, καὶ μηδεὶς ἔστω ἡμῶν ὑψηλότερος.

Ἐν τούτοις δ' οὖν καταγοητεύσασα ἡ ὀλερῶς καταγοητευθεῖσα, καὶ καθάπερ τῶν ζώων τὰ ἐψωριακότα, τῷ προστριβέντι αὐτῇ μώμῳ καταχράνασα, ὑπαδὸν πρὸς τὴν δραματουργίαν, ἔλαβεν τὸν ὁμόζυγον. Εὐμήχανον γὰρ τὸ ζῶον γνώμην ἀνδρὸς παραλῦσαι καὶ καταγαγεῖν. Ἀλλὰ μὴ φυέτω ἡ γῆ ἀνδροκτόνον ἔτι Εὔαν ἄλλην· μὴ καθοράτω ἡ κτίσις ἔτι γυναῖκα μετὰ φασγάνου ἐξωθοῦσαν σύνευνον. Πεπαύσθω μνήμη παλαιὰ καὶ ἀκαλλής· σιγάσθω τὰ πραχθῆναι οὐχ ὅσια.

5. Τί δὲ ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ, τὸ θεῖον ἄγαλμα, ἡ τιμία τοῦ κόσμου κεφαλὴ, ἡ γλῶσσα τῆς κτίσεως, ἡ ὁμοιόφθογγος τοῖς ἀγγέλοις[4] κινύρα, ἡ σεμνότης τῆς γῆς; Αἰχμάλωτος πρὸς τὴν ἀκοὴν γενόμενος, ἐφυσιώθη τὴν γνώμην. Τίς γὰρ ἡμῶν πρὸς δόξαν κομιεῖται ἐλπίδα; Καὶ τὸ ἀληθὲς καταλιπὼν, τὸ φάσμα ἐπεδίωξεν, καὶ δόξαν ὀνειροπόλων ἐπιποθήσας ἀδοξίᾳ περιέτυχεν, καὶ ἵνα γραφικῶς τὰ γραφικὰ φράσαιμι ἄν, κωφωθεὶς τὸν νοῦν, καὶ καθάπερ βυτῆρι τῇ οἰήσει φερόμενος πρὸς τὴν ἐκπόρνευσιν ἐφήδετο τῆς θείας ἐντολῆς· ὥσπερ δὲ βοῦς ἐπὶ σφαγὴν ἤγετο, καὶ ὡς ἔλαφος τοξεύματι πεπληγὼς εἰς τὸ ἦπαρ· ἔσπευδεν δὲ ὥσπερ ὄρνεον εἰς παγίδα, ἐπιλαθόμενος τῇ ἀπροσεξίᾳ, ὅτι περὶ ψυχῆς τρέχει·

1. καθοπλισεν. — 2. μεστωθήσα. — 3. σκοδόκελον. — 4. τοῖς ἀνθρώποις. Certe, ex contextu, ponendum est : « τοῖς ἀγγέλοις ».

καὶ γευσάμενος μὴ καλῶς, ἐτρώθη ἐλεεινῶς. Ἐντεῦθεν ἐξ ἀβουλίας ὀρρωδούμενος[1] αἰσχύνην, φυγὰς καθίστατο, καὶ ὅπῃ καταλύψειεν τὸ ἔγκλημα ἐπενοεῖτο, καὶ ὅπῃ τοῦ ἡττήματος τὸ ὄνειδος καταχώσειεν. Καθάπερ οἱ ταῖς ἄρκυσιν[2] ἐμπεσόντες μάτην ἑαυτοὺς συντρίβουσιν, ἐφ' ἑκατέρᾳ ἐναλλόμενοι, οὕτω καὶ ὁ τὴν πληγὴν κατὰ τοῦ συνειδότος δεξάμενος Ἀδὰμ τὸν μακάριον ἐκεῖνον ὡς δίαυλον περιέθεεν χῶρον, ἀπορίᾳ καὶ συνοχῇ τῶν τετολμημένων περιφλεγόμενος.

Ἀλλὰ τί δρασμὸν φαντάζῃ, ὦ πάτερ καὶ ῥίζα τῆς ἡμετέρας φύσεως; Τίς τὸν ἄφυκτον ἐκφεύξεται; Τίς τὸν περιέχοντα διαλαθεῖν δυνήσεται; *Θεὸς ἐγγίζων Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ Θεὸς πόρρωθεν.* Κρυφήσεταί τις ἐν κρυφίοις, καὶ αὐτὸς οὐκ ὄψεται αὐτόν; *Οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν αὐτὸς πληροῖ;* Τί ὑπὸ συκὴν ὡς λωποδύτης ὁ τοῦ παραδείσου πολιτάρχης ἐναποκρύβῃ; Τί ὑπὸ φυτὸν καταδύνῃ ὁ τοῦ κόσμου ἔξαρχος; Δεῦρο, πρόσπεσε ἀγαθῷ δεσπότῃ, *ἐξαγορεύων κατὰ σοῦ τὴν ἁμαρτίαν σου*· ὀξύτερος τῆς μετανοίας ὁ ἵλασμός· ταχυτέρα τῆς ἱκεσίας ἡ σωτηρία. Οὐχ ὑπερτίθεται ὁ πολύσπλαγχνος δυσωπούμενος[3]· οἶδεν ἀνορθοῦν κατερραγμένους ὁ Κύριος· καὶ ὤφελεν ταῦτα προβῆναι καὶ μὴ προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις ποιεῖσθαι.

6. Τί δὴ οὖν πρὸς ταῦτα ἡ παντέφορος δίκη, ἡ ταχυτάτη εἰς ἔλεον καὶ βραδυτάτη εἰς ὀργήν; Προσκαλεῖται τὸν οἰόμενον διαλαθεῖν ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὸ πλανώμενον πρόβατον, καὶ δίδωσιν χώραν ἐξαγγεῖλαι εὐγνωμόνως[4] τὸ πάράπτωμα, καὶ οὐκ ἀποσβέννυσιν παραυτίκα τοῦ ζῆν τὸν τὴν ἀπόφασιν ἐφ' ἑαυτὸν ἐπικυρώσαντα, μήπω πάθος ἐπινοηθῇ[5] περὶ αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ μὴ πρὸς ἐλεεινολογίαν, ἀλλὰ πρὸς δικαιολογίαν ὁ συληθεὶς κεχώρηκεν[6], ἐξελέγχει μὲν συμμέτρως πᾶσαν τὴν δραματουργίαν πρὸς τὸ δεῖξαι λανθάνειν αὐτὸν[7] μηδέν· ἐναφίησι δὲ αὐτὸν οἷς εἵλατο, ἐξοικήσας αὐτὸν τοῦ παραδείσου, καὶ πρὸς τὸν ἀντίπαλον τὸν αὐτόμολον ἀπομάχεσθαι ἀνιώμενον καταδικάζει μηκέτι ἐνδιδόντα τῇ κεφαλῇ τοῦ ἐνεδρεύοντος τῶν πτερνισμῶν[8] προσείσδυσιν·

cursum de vita esse. Ubi vero gustavit perverse, vulneratus est miserabiliter. Hinc stulte veritus ignominiam, fugax constituitur, atque ubi crimen occultare possit secum cogitat, ubi, inquam, sic victus suum dedecus obruat. Haud secus ac qui in plagas lapsi, se in omnem partem, quo se expediant, allidunt, ita et Adam, vulnere in conscientia accepto, beatum illum locum, ut stadium, anxius circum, cursabat, eorum, quae praesumpserat, sollicitudine exaestuans.

Verum quid fugam imaginaris, pater ac radix nostrae naturae? Quis inevitabilem effugiet? Quis omnia continentem latere poterit? *Deus appropinquans Dominus Deus noster, et non Deus de longe*[a]. Num aliquis in occultis delitescet, et ipse eum non videbit? *Numquid caelum et terram non implet*[b]? Cur sub ficu, furis instar, absconderis, paradisi princeps civis? Cur sub arbore latitas, rector mundi? Veni, accede bono Domino, *peccatum tuum adversum te confitens*[c]; paenitentia propitiatio citior; velocior supplicatione salus. Non differt exoratus qui misericordia est dives; confractos erigere novit Dominus. Et utinam haec praecessissent, et excusationes in peccatis non texuisset!

6. Quid ergo ad haec omnia inspectans iustitia, quae velocissima est ad misericordiam, et tardissima ad iram? Vocat eum qui latere se putabat, tanquam bonus pastor ovem errantem, datque locum ingenuae confessioni delicti, nec statim exstinguit eum qui mortis in se sententiam firmaverat, ne hanc irato animo latam fuisse cogitare possit[d]. Quia vero qui spoliatus erat[e] non ad lamentationis verba, sed excusationis processit, arguit quidem mitius totam molitionem, quo nihil se latere ostendat; relinquit vero eum in iis quae elegit, e paradiso eiiciens, atque ad dimicandum in aerumnis contra adversarium qui sponte discesserat, illum condemnat, ne insidiantis caput ad supplantandum subintrare ultra permittat;

1. ὀροδούμενος. — 2. ἀρκοῦσιν. — 3. δυσοπούμενος. — 4. εὐγνομόνω·. — 5. ἐπινοηθεῖ. — 6. κεχόρικεν. — 7. αὐτῷ. — 8. τὸν πτερνισμὸν.

a) Ierem., XXIII, 23. — b) Ierem., XXIII, 24. — c) Ps. XXXI, 5. — d) Haec ultima verba omisit Combefisius. — e) Nescio quare Combefisius vertit : *Is qui delicti reus erat*, cum codex ferat : ὁ συληθείς.

ac quidem loco illi paratae in praemium stolae post certamen nudo congruens, carnem peccatricem corio cadaverino contegit; loco autem cibi solidioris, qui post sensuum exercitationem perfecto statui praeparatus erat, victui labore et dolore comparato illum tradit. His ergo praevaricator gravatus, regiorum atriorum exteriora occupavit, subiectae creaturae miserandum ferens spectaculum regis atque praesidis in acie vulnerati.

7. Porro haec audiamus qui veritatis amatores sumus; vosque pietatis cultores, auribus percipite quantum sit malum elatione transfigi. Caveamus, fratres, caveamus condemnatorum mores imitari. *Non plus sapiamus quam oportet sapere*[a]. — *Nam qui se existimat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit*[b]. — *Humilitatem invicem insinuemus*[c]. Ne doctrina Pauli stulte reprehendatur. Nemo apud nos in mendacii verbis glorietur, praeexistentiam ante praesentem hanc formationem sibi asciscens. Hoc enim gentilium mythologiae est ludicrum, et illusio pravitatis diaboli, suos discipulos talia deliramenta secrete docentis; in quos apte scriptum est : *Quid superbit terra et cinis*[d]? Obsecrat itaque vos nunc quoque per me chori dux noster atque magister : *Nolite ambulare sicut et gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei per ignorantiam quae est in illis propter caecitatem cordis ipsorum : qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiae, in operationem immunditiae omnis in avaritia*[e]. Nos autem non ita didicimus conditum esse hominem sobolemque quae ex eo est, talem ortum habere; sed eo modo, quem prior Moyses narravit. Sin autem aliquis falsi Moysen insimulet, eum qui illi oracula tradidit profecto respuit, quemadmodum egit Aegyptiacum illud offendiculum, Origenem dico. O multam inscitiam! O inauditam impudentiam! O dementem animum! Christus, *qui est super omnia Deus*[f], qui fidelis et verax est in omnibus sermonibus et operibus suis, qui sibi ipse satis est in omnibus,

καὶ ἀντὶ μὲν τῆς ἡτοιμασμένης αὐτῷ μετὰ τὸν γυμνοπρεπῆ ἀγῶνα ἐπιβραβείου στολῆς, βύρσῃ νεκρᾷ τὴν ἐφάμαρτον βύρσαν ἀμφιέννυσιν· ἀντὶ δὲ τῆς μετὰ τὸ γυμνάσιον τῶν αἰσθητηρίων παρεσκευασμένης τελείᾳ ἕξει στερεωτέρας τροφῆς, τῷ ἐπιπόνῳ καταλγύνες[1] βίῳ παραδίδωσι. Ἐν τούτοις οὖν ἀχθοφορούμενος ὁ παραβάτης τὰ ἐκτὸς κατελάμβανεν τῶν βασιλικῶν προβόλων, ἐλεεινὸν φέρων θέαμα τῇ ὑπεζευγμένῃ κτίσει βασιλέως καὶ πρωτοστάτου τρωθέντος ἐν παρατάξει.

7. Ἀκούσωμεν δὴ ταῦτα, τῆς ἀληθείας οἱ ἐρασταί, καὶ ἐνωτίσασθε, τῆς εὐσεβείας οἱ ἐργασταί, ὁπόσον κακόν ἐστιν ἐπάρσει περιπαρῆναι. Φύγωμεν, ἀδελφοί, φύγωμεν τὰς μιμήσεις τῶν κατεγνωσμένων. *Μὴ ὑπερφρονῶμεν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν. Ὁ γὰρ δοκῶν τι εἶναι, μηδὲν ὤν, φρεναπατᾷ ἑαυτόν. Ἀλλήλοις τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβωσώμεθα*[2]· μὴ καταμεμφθήτω εἰς ἄνοιαν ἡ τοῦ Παύλου μαθητεία· μηδεὶς γαυριάτω παρ' ἡμῖν ἐπὶ ψευδέσιν, προύπαρξιν πρὸ τῆς ὧδε διαπλάσεως ἑαυτῷ περιάπτων· ἑλληνικῆς γὰρ μυθολογίας τοῦτο ἄθυρμα, καὶ διαβολικῆς σκαιότητος[3] χλεύασμα, τοῖς ἰδίοις γνωρίμοις ἀπηχήματα μυσταγωγοῦντος· πρὸς οὓς εὐσκόπως γέγραπται· *Τί ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδός;* Παρακαλεῖ τοίνυν ὑμᾶς καὶ εἰς δεῦρο δι' ἐμοῦ ὁ χοροβάτης ἡμῶν καὶ μυσταγωγὸς *μὴ περιπατεῖν ὡς καὶ τὰ ἔθνη περιπατεῖ, ἐν ματαιότητι*[4] *τοῦ νοὸς αὐτῶν, ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ ὄντες, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, οἵτινες ἀπηλγηκότες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ.* Ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως μεμαθήκαμεν τὴν τοῦ ἀνθρώπου σύστασιν καὶ ἐξ αὐτοῦ γονήν[5], ἀλλὰ κατὰ τὸν προαφηγηθέντα μωσαϊκὸν τρόπον. Εἰ δέ τις Μωσέα παραγράφεται, τὸν αὐτῷ[6] χρηματίσαντα ἀραρότως[7] ἀποπέμπεται, καθάπερ τὸ αἰγύπτιον σκῶλον[8], Ὠριγένης φημί. Ὦ τῆς πολλῆς ἀβελτηρίας· ὦ τῆς ἀφάτου ἀναιδείας· ὦ τῆς φληνάφου διανοίας.

1. Sic. — 2. ἐγκομβοσόμεθα. — 3. σκαιώτητος. — 4. ματαιώτητι. — 5. γονεῖν. — 6. ἑαυτῷ. — 7. ἀραρώτος. — 8. σκόλον.

a) Rom., XII, 13. — b) Gal., VI, 3. — c) I Pet., V, 15. — d) Eccli., X, 9. — e) Ephes., IV, 17-19. — f) Rom., IX, 5.

Χριστὸς ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς, ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινὸς ἐν πᾶσιν τοῖς λόγοις αὐτοῦ καὶ ἔργοις, ὁ αὐτάρκης ἑαυτῷ εἰς ἅπαντα, ἀξιόπιστον μάρτυρα εἰς τὸ καθ' ἑαυτὸν τὸ μωσαϊκὸν ποιεῖται[1] πρᾶγμα, καὶ ὑπεραίρονται οἱ ληρολέσχαι τοῦ προφήτου, καὶ κατοφρυῶνται, ὡς οὐκ ἐντελῶς φράσαντος τὰ περὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ μηδεὶς τὸ παρεπόμενον τῇ κακῇ ῥίζῃ παραψυάδιον προσκοπτέτω, ἀλαζονείᾳ εἴξας, ἐπάνοδον καὶ ἀποκατάστασιν τὴν τοῖς νοεροῖς ὁμόφυλον, ἑαυτῷ πλαστολογῶν· μὴ φρονείσθω ἐν ὑμῖν τὸ ἐν τῷ τυράννῳ ἀπ' αὐθαδείας πολλῆς εἰρηκότι τῷ Θεῷ· *ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ. Μὴ βλαστησάτω ἐν ὑμῖν ὡς ῥίζα πικρίας* τὸ ὁμοίως τούτῳ ἐν Ἀδάμ· ὅτι σοβαρὸν, *ὅτι βδέλυγμα Κυρίῳ πᾶς ὑψηλοκάρδιος.* Ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον φρονείσθω ἐν ὑμῖν ὡς χριστιανικωτάτοις, *ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσεν, μορφὴν δούλου λαβών.* Ναὶ, παρακαλῶ, τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν, τὸ ταπεινὸν καὶ θεάρεστον. Οἱ γὰρ ἑαυτῶν ἐπιγνώμονες,[2] σοφοί. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ τοὺς πεφρονικότας[3] θάτερον μὲν κατέρριξεν ἀπ' οὐρανῶν, θάτερον δὲ ὑπερώρισε[4] τῆς Ἐδέμ. Τοὺς δὲ κατὰ Χριστὸν πεφρονικότας ἀνακαλεῖται ἐπὶ τὴν παραδεισιακὴν πατρίδα. *Ταῦτα λέγειν ὑμῖν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. Μὴ γίνεσθε παρ' ἑαυτοῖς φρόνιμοι, μηδὲ ἐπιτείνεσθε*[5] *τοῖς ἀμέτροις· ὑπερηφάνοις γὰρ Κύριος ἀντιτάσσεται.* Πειθαρχῶμεν τῇ παιδαγωγίᾳ τῶν γραφῶν πάντοθεν ἐμβοωσῶν· *μὴ καυχᾶσθε καὶ μὴ λαλεῖτε ὑψηλὰ εἰς ὑπεροχὴν, μηδὲ ἐξελθέτω μεγαλορρημοσύνη ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν.* Στοιχήσωμεν ἐν οἷς ἀνεγεννήθημεν διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς θείας τοῦ ἁγίου καὶ ζωοποιοῦ Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως, ὡς καὶ ἐξαῦτις[6] ἐξ ἀρχῆς δεδημιουργημένοι, καὶ ἐν αὐτοῖς τὴν αἰώνιον διαμονὴν δεξόμενοι[7], ὁποτέρως[8] ἡ θεία κρίσις ἀπονεμεῖ[9].

8. Ὅτι μὲν γὰρ οὐ προῦμεν πρὸ τῆς ἐν σώματι διαπλάσεως, καθάπερ οἱ ἐκπεπτωκότες τῆς εὐσεβείας omni dignum acceptione testem, quod ad ipsum spectat, Mosis narrationem facit, superbiuntque garruli homines adversus prophetam atque insultant, quasi non perfecte quae hominis erant narraverit! Ne quis vero stolonem, qui malam radicem sequitur, offendat, arrogantiae cedens, ut reditum et in integrum restitutionem, qualis spirituum sit, sibi confingat. Ne quis sentiat in vobis, quod tyrannus sensit, cum prae nimia temeritate dixit Deo : *Ero similis Altissimo*[a]. — *Ne germinet in vobis tanquam radix amaritudinis*[b], ut hoc in Adam accidit, quia arrogantia est, *quia abominatio est Domino omnis sublimi corde*[c]. — *Hoc potius sentite in vobis*, tanquam christianissimis, *quod et in Christo Iesu; qui, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens*[d]. Ita, quaeso, hoc sentite in vobis, quod modestiae sit ac Deo placitum. Qui enim agnoscunt seipsos, sapientes sunt. Quod autem attinet ad eos qui illa[e] sapere in animum induxerunt, alios e caelis praecipites egit, alios e voluptatis loco relegavit. Qui vero perinde ac Christus maluerunt sapere, eos ad paradisi patriam postliminio revocat. *Haec vobis dicere mihi non pigrum, vobis autem necessarium*[f]. — *Nolite esse prudentes apud vosmetipsos*[g] neve vos extendatis ad ea quae modum excedunt. *Superbis enim Dominus resistit*[h]. Obsequamur Scripturarum doctrinae ubique clamantium : *Nolite gloriari, et nolite loqui sublimia in superbia*[i], *nec sermo magnificus procedat de ore vestro*[j]. Ambulemus in quibus renati sumus per baptismum divinumque sancti ac vivifici Spiritus adventum, tanquam rursus a principio conditi, atque in illis sempiternum statum accepturi, qualem Deus iudex tribuerit.

8. Quod autem non praeexistebamus, antequam in corpore efformaremur, quemadmo-

1. ποιεῖτε. — 2. ἐπιγνώμωνες. — 3. πεφρονικώτας. — 4. ὑπερώρισαι. — 5. ἐπικτείνεσθαι. — 6. ἑαυτοῖς. — 7. δεξάμενοι. — 8. ὁπότερος. — 9. ἀπονέμοι.

a) Is., XIV, 14. — b) Heb., XII, 5. — c) Prov., XXXVI, 5. — d) Phil., II, 5-7. — e) « *Illa* », id est « *alta ac superba* ». — f) Phil., III, 1. — g) Rom., XII, 16. — h) Iac., IV, 6; I Petr., V, 5. — i) I Reg., II, 3. — j) Ephes., IV, 29.

dum senserunt qui a pietate exciderunt, sufficiat vobis, qui prudentes estis, [ad demonstrationem] divina illa, quae ad multiplici certamine inclytum Iob facta est, tam utilis sermocinatio, ab omni elatione animum purgans, ostendensque hunc nec exstitisse ante terrenam concretionem, nec humanarum quidquam rerum cognovisse. *Ubi enim*, inquit, *eras, quando ponebam fundamenta terrae? Indica mihi, si habes intelligentiam*?[a] At non respondet vir iustus, impiissimorum more, ad quaestionem, qui ex hac ipsa quaestione sciat se posterius quam terra fuit conditum fuisse. Mendacium quippe ante Deum non ingredietur. Sin autem ante terram et ea quae in ea sunt, nihil homo erat, non ergo pari cum spiritibus, utpote prioribus, antiquitate gaudet[b]. Incassum igitur illi miseri, qui talia sentiunt, somniant sibique comminiscuntur similes procellas. Quod vero res a Deo creatae vicario quodam recursu non commutantur, illud firmiter astruit Scriptura his verbis : *Praeceptum posuit, et non praeteribit*[c]. Alio item loco : *Numquid vane constituisti omnes filios hominum*[d]? Idcirco *Salvatorem exspectamus*, ipsum, qui ad nostram naturam immutabiliter venit, Dominum, non ut in spiritus restituat nos, quemadmodum nugantur illi, sed *qui corpus humilitatis nostrae*, (ut ait magnus Paulus), *transfiguret conforme corpori claritatis suae, secundum operationem qua etiam sibi possit subiicere omnia*[e], ut non amplius mors ei dominetur, non amplius corruptioni subiaceat, peccati tyrannidem ultra non patiatur, non amplius passiones in eo obtineant, sed creatorem habeat omnia in omnibus operantem. Haec autem de iis loquor, qui tribunalis illius incorrupti dexteram partem assequentur. Iterum vero sermo cum proposito cohaereat.

9. Apprehendens itaque ille humani generis osor hominem procul a rectitudinis tramite abactum, atque a Dei scientia alienum effec-

πεφρονίκασιν, ἐπαρκείσθω ὑμῖν τοῖς ἐχέφροσιν ἡ πρὸς τὸν πολύαθλον κοινωφελῶς γεγονυῖα Ἰὼβ θεία διάλεξις, πάσης φλεγμονῆς λογισμὸν ἀποσκυβαλίζουσα, καὶ ἀποδεικνύουσα μήτε μὴν προγεγονότα τῆς ἐπιγείου κατασκευῆς. μήτε δὲ ἐπιστάμενόν τι τὸν ἄνθρωπον[1]. *Ποῦ γὰρ ἦσθα*, φησὶν, *ἐν τῷ θεμελιοῦν με τὴν γῆν; ἀπάγγειλον δέ μοι, εἰ ἐπίστασαι σύνεσιν.* Ἀλλ' οὐκ ἀποκρίνεται ὁ δίκαιος, κατὰ τοὺς ἀσεβεστάτους, πρὸς τὴν πεῦσιν, ἐπιστάμενος μετὰ τὴν πεῦσιν μεταγενεστέρως τῆς γῆς γεγενῆσθαι[2]. Ἐναντίον γὰρ τοῦ Θεοῦ ψεῦδος οὐκ εἰσελεύσεται. Εἰ δὲ πρὸ τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ οὐδὲν ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἄρα συμπρεσβύτερος τῇ τῶν νοερῶν, καθὸ προτέρων[3], πρεσβυτερίᾳ. Μάτην δ' οὖν ὀνειροπολοῦνται καὶ ὀνειροπολοῦσιν τοὺς ὁμοίους[4] χειμῶνας οἱ τάλανες καὶ τάδε πεφρονικότες. Καὶ ὅτι οὐκ ἀλλοιοῦνται τὰ γενόμενα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παλινδρομίᾳ τινὶ, ἐμπεδοῖ ὧδέ πως ἡ γραφὴ, λέγουσα· *πρόσταγμα ἔθετο καὶ οὐ παρελεύσεται*· καὶ ἑτέρωθι· *μὴ γὰρ ματαίως ἔκτισας πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων;* Διὰ τοῦτο « *καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα* » αὐτὸν εἰς τὴν ἡμετέραν φύσιν κεχωρικότα ἀτρέπτως Κύριον, οὐκ εἰς νόας, κατὰ τοὺς φληνάφους, ἀποκαθιστῶντα, *ἀλλὰ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν*, κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον, *μετασχηματίζοντα σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ τὰ πάντα*, μηκέτι βασιλευόμενον ὑπὸ τοῦ θανάτου, μηκέτι κατεχόμενον ὑπὸ τῆς φθορᾶς, μηκέτι τυραννούμενον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, μηκέτι δεσποζόμενον ὑπὸ τῶν παθῶν, ἀλλ' ἔχοντα τὸν κτίστην ἐνεργοῦντα τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Τοῦτο δέ φημι περὶ τῶν τὴν δεξιὰν στάσιν τοῦ ἀθεκάστου κριτηρίου κατακληρουμένων. Ἐχέσθω δὲ πάλιν τοῦ σκοποῦ ὁ λόγος.

9. Δραξάμενος δ' οὖν ὁ μισάνθρωπος τοῦ ἀνθρώπου μακρὰν γενομένου τῆς εὐθείας ὁδοῦ καὶ ἀπηλλοτριωμένου τῆς θείας γνώσεως, εἰσεῖρψεν[5] κατὰ τῶν

1. τῶν ἀνθρώπων. — 2. γεγενεῖσθαι. — 3. πρότερον. — 4. ὁμοίως. — 5. εἰσῆρψεν.

a) Iob, XXXVIII, 4. — b) Combefisius vertit : « *non ergo pari cum animis antiquitate gaudet, quatenus mundo prior exstiterat* » ; quod saltem valde obscurum est, et originali non respondet. Vox « τῶν νοερῶν » angelos designat. — c) Psal. CXLVIII, 6. — d) Psal. LXXXVIII, 48. — e) Philipp., III, 21.

χειρωθέντων, ὅλον ἑαυτοῦ τὸν ἑσμὸν ἐφελκόμενος, καὶ ἀπήχημα ἀσεβείας περισαλπίσας ἐν τοῖς τῆς καρδίας φρουρίοις, τὴν ἀριστοκρατίαν τῇ ὀχλοκρατίᾳ κατεθόλωσεν καὶ τὰ νόθα μοσχεύματα καὶ ζιζανιώδη κατασπείρας τῷ δεσποτικῷ ἀγρῷ, τὰ παρὰ φύσιν τοῖς κατὰ φύσιν συμπολιταρχῆσαι αὐτόθι προσέταξεν, περὶ ὅτου καὶ ὁ θεσπέσιος ἀπεδύρετο Παῦλος, λέγων· *βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσίν μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσίν μου.*

10. Ἀλλ' οὐ φέρω παραδραμεῖν ἀνωδύνως[1] τοῦ προπάτορος τὸ ἄλγος. Κοινὸν γὰρ τὸ πάθος, καὶ κοινὸν τὸ πένθος. Διὰ τοῦτο τὰ αἰσθητήρια τῆς καρδίας μού με μάσσει καὶ προκύπτον τὸ δάκρυον διακόπτει τῆς φωνῆς τὸν δρόμον. Ἔστι γὰρ τῶν ἀναγκαίων ἐπιμνησθῆναι διὰ βραχέων τῶν περὶ ἡμᾶς λυπηρῶν, ὅπως ποθεινότερον[2] καὶ εὐχαριστικώτερον, καθάπερ ἐκ μακρονοσίας, ἐγκύψωμεν τοῖς μετέπειτα δεσποτικοῖς εἰς ἡμᾶς σωτηρίοις. Ἐπισχετλιάσωμεν τοιγαροῦν τοῖς ἐν Ἀδὰμ, ἵνα εὐφρανθείημεν τοῖς ἐν Χριστῷ. Πενθήσωμεν τὰ τῆς κατακρίσεως, ἑορτάσωμεν τὰ τῆς δικαιώσεως. Κλαύσωμεν τῆς ἁμαρτίας τὰ ἐπίχειρα, ὅπως φαιδρυνθῶμεν ἐπὶ τὰ τῆς χάριτος δωρήματα. Δακρύσωμεν τὰ τῆς πτώσεως, ὅπως εὐαβρυνθῶμεν τοῖς τῆς ἀναστάσεως, ὡς φησιν ὁ Κύριος· *Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.* Οἴμοι, ψυχή μου· ἐξέστη γὰρ ὁ οὐρανὸς καὶ ἔφριξεν ἡ γῆ ἐπὶ τῇ ἀθρόᾳ[3] τοῦ προπάτορος ἡμῶν ἐναλλαγῇ· ἐσκυθρώπασεν[4] ἥλιος κατιδὼν πῶς τὸ θεῖον πλάσμα διαβολικὸν γέγονεν χλεύασμα· ἐπεστύγνασαν [αἱ] προσφιλεῖς δυνάμεις ἐπὶ τῇ ἀδοκήτῳ μεταβολῇ. Πῶς ἐν ταλανισμῷ ὁ ἐν μακαρισμῷ; Πῶς ἐν δυσφημίᾳ ὁ ἐν εὐφημίᾳ; Πῶς ἐν ἀτιμίᾳ ὁ ἐν τιμῇ; Πῶς ἐν ἀσθενείᾳ ὁ ἐν δυνάμει; Πῶς ἐν ἁμαρτίᾳ ὁ ἐν δικαιοσύνῃ; Πῶς ἐν δουλείᾳ ὁ ἐν ἐλευθερίᾳ; Πῶς ἐν τυραννίδι ὁ ἐν δυναστείᾳ; Πῶς ἐν κακίᾳ ὁ ἐν ἀκακίᾳ; Πῶς ἐν ἀταξίᾳ ὁ ἐν εὐταξίᾳ; Πῶς ἐν κακοζωίᾳ ὁ ἐν εὐζωίᾳ; Πῶς ἐν θανάτῳ ὁ ἐν ἀθανασίᾳ; Πῶς ἐν φθορᾷ ὁ ἐν ἀφθαρσίᾳ, Πῶς ἐν ἀδυναμίᾳ ὁ

tum, adversus devictos intus serpit, totum suum illud examen trahens; impietatisque sonum in cordis munitionibus velut tubae clangore late edens, aristocratiam turbae principatu conturbavit; adulterinosque stolones ac zizania in agro dominico seminans, naturae contraria cum naturae consentaneis ibidem simul vigere praecepit; de quo etiam admirabilis Paulus lugebat, dicens : *Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis*[a].

10. Verum absque doloris sensu protoparentis calamitatem transire non fero. Commune enim malum, et communis luctus. Idcirco sensus cordis mei premunt me, ac defluentes lacrymae sermonis cursum intercidunt. Necesse est enim paucis meminisse eorum, quae nobis tristia acciderunt, quo maiori desiderio impensiorique gratitudine, tanquam post longum morbum, nobis paratae posthac a Domino saluti animum intendamus. Lugubri itaque planctu quae sunt Adam recolamus, ut iis quae Christi sunt laetemur. Plangamus condemnationem, ut festive celebremus justificationem. Lugeamus peccati mercedem, ut gratiae donis in hilaritatem vertamur. Ploremus casum, ut resurrectionis splendore gloriemur, quemadmodum ait Dominus : *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*[b]. Heu, anima mea! Obstupuit enim caelum, exhorruitque terra, sic repente primi parentis rebus immutatis. Luctum sol assumpsit, cum divina manu formatum opus diaboli ludibrium effectum est. Tristatae sunt amicae Virtutes inexspectata illa mutatione. Quomodo deplorandus est, qui ante beatus praedicandus? Quomodo in infamia, qui bene audiebat? Quomodo in dedecore, qui in honore erat? Quomodo infirmus, qui potens? Quomodo in peccato, qui iustus? Quomodo in servitute, qui liber? Quomodo tyrannidi mancipatus, qui imperium tenebat? Quomodo vitio obstrictus, qui innocens erat? Quomodo inordinatus, qui in bono ordine compositus? Quomodo tristem vitam agit, qui beatam ducebat? Quomodo in morte, qui in immortalitate? Quomodo in corruptione, qui in incorruptione? Quomodo male valens, qui in laetitia erat? Quomodo in calamitate, qui nulla cura gravatus erat? Quomodo in vere-

1. ἀνοδύνως. — 2. Ποθηνότερον. — 3. ἀθρὼα. — 4. ἐσκυθρόπασεν.

a) Rom., VII, 23. — b) Matth., V, 5.

cundia, qui fiducia pollebat? Quomodo studiis divisus, qui quietus erat? Quomodo odio habitus, qui summe desiderabilis erat? Quomodo reus, qui erat iustus? Quomodo malas alens cogitationes, qui bonis assueverat? Quomodo in poenis, qui poenis praepositus erat? Quomodo in bello, qui pace gaudebat? Quomodo ignobilis, qui clarus? Quomodo in doloribus, qui in corpore sano? Quomodo multum lugendus, qui multam admirationem habebat? Quomodo sacrum tabernaculum, latronum factum est habitaculum? Quomodo qui simplex et expers doli erat, in dolosorum ac fraudulentorum cauponam cessit? Quomodo lucis habitatio, tenebrarum evasit spelunca? Quomodo orationis domus, ludicrum exsistit theatrum? Quomodo canticorum thalamus, latronum commune evasit hospitium? Quomodo rectus corde animo duplici stetit? Quomodo qui divino mancipatus iuri, ab adversariis cruciatur? Quomodo qui ad Dei imaginem formatus erat, *iumentis comparatus est, atque eis similis effectus*[a]? Quomodo qui ad divinam conditus erat imaginem, *vanitati assimilatus est*[b]? Atque haec quidem pauca quaedam ex nostris; quae vero adversum nos, brevior omnis oratio, quam ut enarrare possit. Cum enim multi multa in scenam traduxissent, certamina tamen aliis omnino imperfecta reliquerunt: prophetae, iusti, historici. Nec vero quisquam Deum existimet esse malorum auctorem; causa enim ab eo, qui libere elegit peccatum, repetenda est[c]. Deus est inculpabilis, sicut scriptum est: *Deus mortem non fecit, nec laetatur in perditione viventium: impii autem manibus et verbis accersierunt eam*[d]. Exinde infenso animo erant caelicolae in terrigenas, qui ad malitiam impegerant; *terrenaque creatura non volens subiecta erat vanitati humani generis*, ut divinus Apostolus loquitur, *sed propter eum qui subiecerat in exspectatione eius libertatis, quae videbatur in spe reposita*[e]. Verum de deterioribus satis, ne in die laetitiae iusto amplius aures gravemus, tristia refricando. Ad id ergo quod urget, accedamus.

11. Quia ergo diaboli in nos tyrannis obtinebat grassabaturque, et animam omnem servituti addicebat, cum nemo esset qui corruptionem pravitatis cohibere posset, placuit potentissimo ac sapientissimo rerum Domino, ut tanquam optimus medicus infirmorum visitationem

ἐν θυμηδίᾳ[1] Πῶς ἐν περιφορᾷ[2] ὁ ἐν ἀμεριμνίᾳ; Πῶς ἐν αἰσχύνῃ ὁ ἐν παρρησίᾳ; Πῶς πολυσχιδὴς[3] ὁ ἥρεμος; Πῶς στυγη[4]τὸς ὁ περιπόθητος; Πῶς ὑπὸ δίκης ὁ δίκαιος; Πῶς ἐν πονηροῖς διαλογισμοῖς ὁ ἐν ἀγαθοῖς λογισμοῖς; Πῶς ἐν ἐπιτιμίοις ὁ ἐπὶ τιμῶν; Πῶς ἐν πολέμοις ὁ ἐν εἰρηνικοῖς; Πῶς δυσκλεὴς ὁ εὐκλεής; Πῶς ἐν ὀδύναις ὁ εὔρωστος; Πῶς πολυστένακτος ὁ πολυάγαστος; Πῶς τὸ ἱερὸν σκήνωμα λῃστῶν γέγονεν ἐνδιαίτημα; Πῶς τὸ ἁπλοῦν καὶ ἄδολον δολίων καὶ πανούργων γέγονεν καπηλεῖον; Πῶς τὸ οἰκητήριον τοῦ φωτὸς σπήλαιον γέγονεν σκοτασμοῦ; Πῶς τὸ οἰκητήριον τῆς προσευχῆς θέατρον καθίσταται παιγνικόν; Πῶς τὸ ταμιεῖον τῶν ὕμνων παραδοχεῖον γέγονεν λῃστῶν[5]; Πῶς ὁ εὐθὺς τῇ καρδίᾳ ἐν διαύλῳ κατέστη διανοίᾳ; Πῶς ὁ ὑπὸ θείαν δικαιοδοσίαν, ὑπὸ ἀντιδίκων ἐρεσχελεῖται; Πῶς ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεὶς *τοῖς κτήνεσιν παρασυνεβλήθη τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς*; Πῶς ὁ κατ' εἰκόνα θείαν γενόμενος *ματαιότητι ὡμοιώθη*; Ταῦτα μὲν μικρὰ ἅττα τῶν[6] καθ' ἡμᾶς· περὶ δὲ τῶν πρὸς ἡμᾶς βραχύτατος πᾶς λόγος πρὸς ἐξήγησιν. Πολλοὶ γὰρ πολλὰ κωμῳδήσαντες, ἄλλοις τοὺς ἀγῶνας κατέλιπον ἀτελεστάτους· προφῆται, δίκαιοι, ἱστορικοί. Καὶ μηδεὶς οἰέσθω τὸν Θεὸν αἴτιον εἶναι τῶν κακῶν. Ἡ γὰρ αἰτία, τοῦ ἑλομένου. Θεὸς ἀναίτιος, ὡς γέγραπται· *Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων· ἀσεβεῖς δὲ ταῖς χερσὶν καὶ τοῖς λόγοις προσεκαλέσαντο αὐτόν.* Ἐντεῦθεν ἀπεστρέφοντο μὲν τοὺς πρὸς κακίαν ἐξοκείλαντας γηγενεῖς οἱ ἐπουράνιοι· *ὑπετάσσετο δὲ ἡ ἐπίγειος κτίσις τῇ ματαιότητι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους*, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, *οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐν ἀνοχῇ τῆς δοκούσης ἐπ' ἐλπίδι ἐλευθερίας.* Ἀλλὰ ἀπόχρη[6] πρὸς τὰ αἰσχίω, ἵνα μὴ ἐν καιρῷ φαιδρότητος ἐπὶ πολὺ καταφορτίσωμεν τὴν ἀκοὴν τῇ ἀναζέσει τῶν ἀλγεινῶν· τὰ νῦν δὲ πρὸς τὸ κατεπεῖγον γενώμεθα.

11. Ἐπεὶ οὖν εἶχετο τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος ὁ διάβολος· κατέτρεχεν δὲ καὶ κατεδούλου πᾶσαν ψυχήν, οὐδενὸς οἵου τε[7] ἔχοντος διείργειν τὴν φθορὰν τῆς κακίας· ἐδικαίωσεν τὸ παναλκὲς καὶ πάνσοφον κράτος, καθάπερ ἄριστος ἰατρὸς, εἰς εὔκαιρον βοήθειαν θέσθαι τὴν τῶν καμνόντων

1. θυμιδίᾳ. — 2. περιφωρᾷ. — 3. πολυσχεδὴς. — 4. λιστῶν. — 5. τὸν. — 6. ἀπόχρι. — 7. οἵός τε.

a) Psal. XLVIII, 13. — b) Psal. CXLIII, 4. — c) Combefisius aliter vertit: *Eius enim, qui criminis reus actus est, causa exsistit ab omni immanis crimine.* — d) Sap., I, 13. — e) Rom., VIII, 20.

ἐπίσκεψιν, καὶ δι' αὐτῆς τῆς ὑποπεπτωκυίας τῷ πονηρῷ φύσεως, χειρώσασθαι καὶ καθυποτάξαι αὐτὸν[1], συγκαταβάσει οἰκείᾳ τῇ εἰς αὐτὴν, τὸν αὐτῆς ἀντίδικον, ὡς γέγραπται· *Τὸ γὰρ δυνατὸν τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, κατέκρινεν τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί.*

Ὡς γοῦν κατέλαβεν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καὶ τῶν θείων ἱλασμῶν ὁ καιρὸς ἐπέφθακεν, τὸ τηνικαῦτα καὶ τὰ ἀλεξίκακα ἐνεφανίζετο διὰ τοῦ δυνατοῦ· περὶ οὗ ἤδη που προκεκήρυκτο· *ἐθέμην βοήθειαν ἐπὶ δυνατόν.* Ἀντὶ γὰρ τοῦ τὰ λυπηρὰ εἰσαγηγόντος[2] τῷ βίῳ ἀρχεκάκου δράκοντος, χαιροποιὸς ἀρχάγγελος τῆς δεσποτικῆς ἀπ' οὐρανῶν καθόδου προδιήρχετο· καὶ ἀντὶ μὲν τοῦ ἁρπαγμὸν ἡγησαμένου εἶναι ἴσα Θεῷ, ὁ φύσει Θεὸς καὶ δεσπότης, προστάτης καὶ ἀρχηγὸς ἀναγεννήσεως ἧς ἐτεκτήνατο φύσεως ἐγίνετο· ἀντὶ δὲ τῆς πρὸς θάνατον διακονησαμένης παρθένου Εὔας, θεοχαρίτωτο[3] παρθένος, εἰς λειτουργίαν ζωῆς προσεχειρίζετο· παρθένος ἐντὸς γυναικείας φύσεως καὶ ἐκτὸς γυναικείας σκαιότητος, παρθένος ἀνύβριστος, ἄσπιλος, πανάμωμος, ἀκήρατος, ἀμόλυντος, *ἁγίᾳ ψυχῇ καὶ σώματι, ὡς κρίνον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν βλαστήσασα*, οὐ μαθητευθεῖσα τοῖς τῆς Εὔας κακοῖς, οὐ καταρυπωθεῖσα γυναικείαις ματαιότησιν[4], οὐ παιδαγωγηθεῖσα γραώδεσι μυθολογίαις, οὐ κηλιδωθεῖσα τὰς ἀκοὰς μοχθηρᾷ ἀκοῇ, οὐ βεβλαμμένη τὴν γλῶτταν ἀκόσμῳ φθογγῇ, οὐ χρανθεῖσα ὄμμα ἀθεμίτῳ θεωρίᾳ, οὐκ ἀτιμάσασα φυσικὸν κάλλος χρώμασιν μαχλοσύνης, οὐ φοινίξασα παρειὰς ψευδογραφείᾳ, οὐ σκηνοποιήσασα τιμίαν κεφαλὴν περικρανίοις ἐπιπλάσμασιν, οὐ στιλβώσασα τράχηλον ἐπιθέμασιν τοῖς ἐκ λίθων, οὐκ ἀλύσεσι δήσασα χεῖρας, καὶ πόδας χρυσοπέδοις κλοιοῖς[5], οὐ καταμαλακισθεῖσα ἡδύσμασι[6] μυρεψικοῖς, οὐ νυμφοστολισθεῖσα ὑπὸ ἀνθρώπων ἱματισμῷ διαφανεῖ, οὐκ ἐγχαράξασα τῇ καρδίᾳ πλανικὰ εἴδωλα· ἄπαγε τάδε πάντα καὶ τὰ ὅμοια· *οὐδὲν κοινωνία σκότει πρὸς φῶς.* Ἀλλὰ πρὸ τῆς γεννήσεως μὲν ἀφιερωθεῖσα τῷ πλάστῃ, μετὰ γέννησιν δὲ ἀνατεθεῖσα εὐχαριστηρίως, ἱερὸν θρέμμα, ἱεροῦ ἐναύλισμα, νόμου

in auxilium opportunum poneret, ac per naturam ipsam, quae Maligno succubuerat, sua in eam inclinatione motus, adversarium ejus expugnaret, eique subigeret, sicut scriptum est : *Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, damnavit peccatum in carne*[a].

Quando ergo venit plenitudo temporis, tempusque illud advenit quo Deus propitiandus erat, tunc quoque manifesto prodita sunt remedia per eum qui potens est, de quo iam ante praedicatum erat : *Posui adiutorium in potente*[b]. Loco enim draconis, mali auctoris, qui mundo tristia invexerat, laetum ferens nuntium archangelus e caelis dominico praeit descensui; et pro eo, qui rapinam arbitratus erat se esse aequalem Deo, qui est natura Deus atque Dominus, praeses auctorque regenerationis naturae quam condiderat, exsistit. Loco autem eius, quae ad mortem ministra exstiterat virgo Eva, Dei gratia impletur Virgo, in vitae ministerium assumitur : virgo muliebri comprehensa sexu, at muliebris exsors nequitiae; virgo innocens, sine macula, omnino irreprehensibilis, intemerata, impolluta, *anima et corpore sancta*[c], *sicut lilium inter medias spinas exorta*[d], non docta Evae mala, non muliebri vanitate foedata; non anilibus instituta fabulis; non malo auditu aures sordidata; non inhonesto sermone polluta linguam, non visu illicito infecta oculos; quae nativum colorem luxuriae adductis coloribus non deturparit, non fucis genas obduxerit, non caput honorabile emplastris capillaceis ornaverit, non collo efformatis in torques lapillis fulgorem asciverit; non manus armillis, pedesque aureis torquibus vinxerit; non unguentariorum speciebus emollita sit; non splendidam vestem ab hominibus sponsa acceperit; non erroris simulacra cordi insculpserit. Longe haec facessant atque similia : *tenebris ad lucem nulla communio*[e]; sed ante nativitatem, conditori consecrata; nata vero, in grati animi monumentum oblata, alumna sacra, templi incola, legis discipula,

1. αὐτήν. — 2. εἰσαγιοχότος. — 3. θεοχαρήτοτο. — 4. ματαιώτησιν. — 5. κλυοῖς. — 6. ἡδέσμασι.

a) Rom., VIII, 3. — b) Psal. LXXXVIII, 20. — c) I Cor., VII, 34. — d) Cant., II, 2. — e) II Cor., VI, 14.

Spiritu sancto delibuta, divina gratia ut pallio amicta, animo divina sapiens, Deo corde nupta, sanctitatis radios oculis emittens, auribus cantica insonans, lingua melliflua, labiis favum stillans; pulchra gressibus, moribus pulchrior; sermone venerabilis, actione venerabilior, mansueta moribus, mansuetior motibus; bona in hominum oculis, Dei obtutibus melior; Dei susceptrix ventre, revera Dei genitrix, atque, ut verbo dicam, *tota pulchra, ut propensa voluntas, totaque suavis, ut aromatum fasciculus*[a].

12. Hanc nobis creatore dignam divina donavit providentia, bonorum conciliatricem, non ad inobedientiam incitantem, sed ad Deo obsequendum inducentem, non fructum letiferum porrigentem, sed vivificum panem praebentem, non animo timidam, sed sensu robustam, non cogitatione mollem, sed mente firmam, archangelo magnifice colloquentem, mali auctorem pudore afficientem; ad evangelistae quidem aspectum mirantem, velut neptem Adamo dissimilem [vel potius : « velut nepti Adami dissimilem (= aspectum)] ad nuntia vero animum prudenter paratum ostendens, ne forte iterum ficte benevolus, ut in paradiso accidit, in templo morantem inviset; ne rursus violatoris audacia in Dei aedem, uti in Eden insiliat, ne fausta annuntiatio deceptio exsistat. Quid ergo faustus nuntius? Sanctae internam affectionem animique solertiam ex conspicuo aspectu coniiciens, admiransque prudentiae compositionem, atque ex duplici extremo, gaudio, inquam, et benedictione, ceu floribus coronam contexens, in pedes erectus, laudem offert, manu plaudens verboque acclamans : *Ave, gratia plena; Dominus tecum; benedicta es tu, pulcherrima ac formosissima mulierum*[b]. Dominus tecum, tota venerabilis, tota gloriosa, tota bona. Dominus tecum, veneranda tu, incomparabilis, omnem superans claritatem, tota lucida, Deo digna, beatificanda. Summe demiror tuam modestiam, o celsissima. « Ne timeas, Maria[c] », Deo sponsa, pignusque in sanctis educatum. Non conceptionem in

παιδαγώγημα, Πνεύματι ἁγίῳ μεμυρισμένη, περιβεβλημένη θεῖαν χάριν ὡς θέριστρον, τῇ ψυχῇ θεόφρων, τῇ καρδίᾳ θεοστεφής, τοῖς ὄμμασιν ἁγιολαμπής, τοῖς ὠσὶν ὑμνοηχής, τῇ γλώσσῃ μελίρυτος, τοῖς χείλεσιν κηροσταγής, ὡραία τοῖς διαβήματιν, ὡραιοτέρα τοῖς τρόποις, αἰδέσιμος τῷ λόγῳ, αἰδεσιμωτέρα τῇ πράξει, πραεῖα τοῖς τρόποις, πραϋτέρα τοῖς κινήμασιν, ἀγαθὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἀνθρώπων, ἀγαθοτέρα τῇ ὁράσει Θεοῦ, τῇ γαστρὶ θεοδόχος, τῷ ἔργῳ θεοτόκος, καὶ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, *ὅλη καλή, ὡς εὐδοκία, καὶ ὅλη ἡδεῖα ὡς ἀπόδεσμος ἀρωμάτων.*

12. Ταύτην ἡμῖν, τὴν ἀξίαν τοῦ κτίσαντος ἡ θεία δεδώρηται πρόνοια πρόξενον ἀγαθῶν, οὐ πρὸς παρακοὴν ἐρεθίζουσαν, ἀλλὰ πρὸς θείαν πειθαρχίαν εἰσοδηγοῦσαν, οὐ θανατηφόρον καρπὸν προτείνουσαν, ἀλλὰ ζωοποιὸν ἄρτον παρέχουσαν, οὐκ εὐπτόητον τῷ λογισμῷ, ἀλλὰ ῥωμαλαίαν τῷ φρονήματι, οὐ χαύνην τῇ διανοίᾳ, ἀλλ' ἐρρωμένην τῇ ψυχῇ, ἀρχαγγέλῳ μεγαλοφυῶς προσδιαλεγομένην, τὸν ἀρχέκακον καταισχύνασαν· πρὸς μὲν τὴν ὄψιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ θαυμάζουσαν, ὡς οὐχ ὁμοίαν τῷ Ἀδὰμ ἀπόγονον[1], πρὸς δὲ τὰ δηλούμενα νουνεχῶς παρεσκευασμένην, μή που πάλιν πεπλανημένη εὔνοια τὴν ἐν τῷ ἱερῷ, ὡς ἐν τῷ παραδείσῳ, ἐπισκέπτεται, μὴ ὑβριστοῦ πάλιν τολμηρία τῷ θείῳ σηκῷ ὡς τῇ Ἐδὲμ εἰσπεπήδηκεν, μὴ συλαγωγὸς ὁ εὐαγγελισμός. Τί οὖν ὁ εὐαγγελιστής; Τεκμαιρόμενος τῆς ἁγίας τὴν ἔνδον διάθεσιν καὶ ἀγχίνοιαν ἐκ τῆς προφανοῦς ὄψεως, καὶ ἀγασάμενος τὸ εὔτακτον τῆς συνέσεως, ἐκ δύο τε τῶν ἄκρων, χαρᾶς φημι καὶ εὐλογίας, τὸν στέφανον περιανθήσας, ὄρθιον τὸν ἔπαινον προσεκόμιζεν, ἐπισείων τῇ χειρὶ καὶ τῷ λόγῳ ἐπιφωνῶν· *Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ εἶ, καλλιστοτάτη καὶ ὑπερωραιοτάτη γυναικῶν·* ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, ὁλόσεμνε, ὁλόδοξε, ὁλάγαθε· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, αἰδέσιμε, ἀσύγκριτε, ὑπερένδοξε, ὁλόφωτε, ἀξιόθεε, ἀξιομακάριστε. Ἄγαμαί σε τῆς ἐπιεικείας[2], ὑπέρτερε. Μὴ φοβοῦ, Μαριὰμ θεονύμφευτε, καὶ ἁγιόθρεπτον κειμήλιον. Οὐ σύλληψιν

1. — Suspicor ponendum esse; ὡς οὐχ ὁμοίαν ὄψιν τῷ Ἀδὰμ ἀπογόνῳ. — 2. Verbum ex parte in codice oblitum. Ita legendum esse coniicio.

a) Cantic., IV, 11. — b) Luc., I, 28. — c) Luc., I, 30.

τὴν ἐν ἀνομίαις οὐδὲ κύησιν τὴν ἐν ἁμαρτίαις εὐαγγελιοῦμαί σοι, ἀλλὰ χαράν σοι προσερμηνεύω τὴν ἐκ τῆς Εὔας κοιμίζουσαν λύπην· οὐ κυοφορίαν ἐπώδυνον [1], οὐδὲ τοκετὸν καταστεναχτικὸν προσαγγέλλω [2], ἀλλὰ γέννησιν παρακλητικὴν καὶ εὐφράσιμον προμηνύω. Μὴ ἀνθρωπίνως τὰ θεῖα νομίσῃς. Οὐδὲ γὰρ γοερὰν ὠδῖνα, οὔτε γόνον θλιβερὸν κατασημαίνω, ἀλλὰ ἀνατολὴν παγκοσμίου [3] φωτὸς προαναγινώσκω [4]. Πέπαυται γὰρ διὰ σοῦ τὰ τῆς Εὔας στυγηρά· ὤλοντο διὰ σοῦ τὰ φαῦλα· ᾤχοντο διὰ σοῦ τὰ τῆς πλάνης· κατήργηται διὰ σοῦ τὰ τῆς λύπης· ἐξήλειπται διὰ σοῦ τὰ τῆς καταδίκης. Λελύτρωται [5] Εὔα διὰ σέ. Ἅγιον γὰρ τὸ ἐκ τῆς ἁγίας γεννώμενον, ἅγιον καὶ πάντων ἁγίων Κύριος, ἅγιον καὶ μεταδοτικὸν ἁγιότητος. Ὑπερφυὲς τὸ ἐκ τῆς ὑπερφυοῦς τικτόμενον· ἀνερμήνευτον τὸ ἐκ τῆς ἀνερμηνεύτου προερχόμενον· Υἱὸς Ὑψίστου τὸ ἐκ τῆς ὑψηλοτάτης ἀνατέλλον. Οὐ θελήματος σαρκὸς ἐργασία, ἀλλὰ Πνεύματος ἁγίου ἐνέργεια τὸ ἀναδεικνύμενον· οὐκ ἀνδρὸς γεωργία, ἀλλὰ δυνάμεως ὑψίστου Θεοῦ εὐδοκία τὸ προσφερόμενον. Οὐκ ἄνθρωπος ψιλὸς τὸ τικτόμενον, ἀλλὰ Θεὸς Λόγος σαρκούμενος. Οὐ φθινόπωρος ὁ τῆς γαστρός σου καρπὸς, ἀλλὰ ἀθανασίας βλαστός. Οὐ φυσιδώρητος ἄμητος, ἀλλὰ θεοφύτευτον ἄνθος. Τίκτεις γὰρ ἀρχὴν ἄναρχον, βρέφος ὑπερχρόνιον, προαιώνιον, παρθενόγονον, ἀΐδιον, ὑποτίτθιον, προμήτρωον, γαλακτότροφον, παντοτρόφον, ἀνθρωπόμορφον, θεαπαύγαστον, πτωχοφανῆ [6], βασιλέα ἀδιάδοχον. Χαῖρε τοιγαροῦν, παρθένε κεχαριτωμένη, μῆτερ ἐν παρθένοις καὶ παρθένε ἐν μητράσιν, ἑκατέρων χαρακτὴρ καὶ ὑπὲρ ἀμφότερα [7] τῇ πράξει.

13. Ἐπεὶ οὖν ἐτελέσθη ὁ χρόνος τῆς ὑπὲρ λόγον συλλήψεως, καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης κατὰ σάρκα ἐτέχθη, ὁμοία συνδρομὴ ἐγένετο τῶν οὐρανίων καὶ ἐπιγείων· Ἄγγελοι μὲν γὰρ ἐξ ὕψους τῷ βάθει ἀντοφθαλμοῦντες, τὸν ἀστέρα ἔβλεπον τὸν ἐξ Ἰακώβ. Μάγοι δὲ, ὑπτιοῦντες τὰ πρόσωπα, τον ἀστέρα ἐθεώρουν τὸν ἐν Βηθλεέμ· καὶ συναθροισθέντες ὁμοῦ ἐν τῷ σπηλαίῳ ἰσάριθμοι τοῖς νοητοῖς καὶ αἰσθητοῖς τριαδικοῖς δώροις τὸν ἕνα τῆς προσκυνητῆς Τριάδος

iniquitatibus aut partum in peccatis tibi sum annuntiaturus, sed gaudium expositurus quod Evae tristitiam leniat. Non partum in doloribus luctuve plenam enixionem annuntio, sed nativitatem consolatoriam ac laetificam praesigno. Noli quae divina sunt humano more pensare. Neque enim lugubrem parturitionem aut molestum partum signifieo, sed ortum lucis totum mundum illuminantis praedoceo. Per te enim cessaverunt Evae tristia; per te perierunt mala; error per te abscessit; abolita per te afflictio; deleta per te condemnatio. Propter te Eva redempta est. Sanctum enim, quod ex sancta natum est; Sanctum ac omnium Dominus sanctorum, sanctum et sanctitatem communicans. Eximium, quod ex eximia nascitur; inexplicabile, quod ex inexplicabili procedit : *Filius Altissimi*[a], quod ex Altissima oritur; non voluntatis carnis opus, sed Spiritus sancti effectio, quod ostenditur; non hominis cultura, sed virtutis Altissimi oblectatio, quod offertur. Non purus homo, quod nascitur, sed Deus Verbum incarnatum. Non autumnalis uteri tui fructus, sed immortalitatis proles. Non messis naturae dono concessa, sed flos, Deo satore, ortus. Paries enim principium principii expers, infantem temporibus superiorem, saeculis anteriorem, virginis prolem, aeternum, ubera sugentem, matre seniorem, lactaneum, omnia alentem, humana indutum forma, Dei splendorem, pauperem visum, regem nullum qui succedat habentem. Ave, igitur, Virgo gratia plena, inter virgines mater, et virgo inter matres; harum illarumque exemplar, atque utrasque actione supergressa.

13. Ubi ergo consummatum est tempus conceptionis omni ratione superioris, Rexque gloriae secundum carnem natus est, caelestium terrestriumque par concursus exstitit. Angeli enim ex alto in profundum oculos demittentes, stellam videbant ex Iacob; Magi vero, sublato in altum vultu, stellam, quae in Bethleem lucebat, conspicabantur, simulque in spelunca collecti, pari cum tribus spiritalibus

1. ἐπόδυνον. — 2. προσαγγέλω. — 3. παμγκόσιον. — 4. προσαναγινσώκω. — 5. λελύτρωτε. — 6. πτωχοφανεῖ. — 7. ἀμφώτερα.

a) Luc., 1, 32.

sensibilibusque donis numero, ex adoranda Trinitate unum munerabantur; quibuscum nos quoque opportune laudes proferamus : *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax; inter homines bona voluntas*[a]. *Confiteantur Domino misericordiae eius, et mirabilia eius filiis hominum, quia misit Verbum suum et Filium, et eripuit nos de interitionibus nostris*[b]. *Qui timetis Dominum, laudate eum*[c], quia non recedens a Patre, *inclinavit caelos, et descendit*[d], placuitque ut in Virginis utero caperetur quae capi non potest deitatis plenitudo. *Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit*[e]. *Splendor enim gloriae, et figura occultioris paternae substantiae*[f] ex intemerata Virgine carnem voluit assumere. *Iubilate Deo omnis terra; dicite Deo : Quam terribilia sunt opera tua*[g]. Qui enim in forma est Dei Patris, nobis in nostra paupertate conformis immutabiliter fieri dignatus est; et *qui ante luciferum genitus est*[h], novissimis temporibus sibi matrem ascivit; atque subsistens Patris Sapientia templum sibi in venerabilis Virginis utero non manufactum aedificavit, et *habitavit in nobis*[i], *eo quod*, sicut scriptum est, *in manufactis non habitet Altissimus*[j]; venitque ut esset nobiscum qui a paterno sinu non disiungitur; qui super cherubicum thronum sedet, atque a caelestibus ordinibus glorificatur, princeps ille principum, dominatio dominatium, potentium potestas, imperium imperantium, universorum vita, qui solus cum Spiritu sancto Patrem cognoscit, atque a solo Patre et Spiritu cognoscitur; qui pari sedet regni solio, aequa pollet potestate, eadem honoris claritate gaudet, indivisus natura, qui in omnibus ac super omnia est, *Rex regum et Dominus dominantium*[k], *solus cum genitore habens immortalitatem, ac lucem habitans inaccessibilem*[l]; *quem nemo nuda deitate vidit, neque videre potest*[m], cum servis suis venit, rependens *non secundum de-*

ἐδωροφόρουν· Μεθ' ὧν καὶ ἡμεῖς ἀνευφημήσωμεν[1] ἐπὶ καιροῦ· *δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἐλέη αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἀπέστειλεν τὸν Λόγον αὐτοῦ καὶ Υἱὸν, καὶ ἐρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν διαφθορῶν ἡμῶν. Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον αἰνέσατε αὐτὸν, ὅτι* τοῦ Πατρὸς μὴ χωρισθεὶς, *ἔκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη*, καὶ ἐν γαστρὶ ἀχράντῳ τὸ ἀχώρητον πλήρωμα τῆς θεότητος χωρεθῆναι[2] εὐδόκησεν, *ᾄσατε τῷ Κυρίῳ ᾆσμα καινὸν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησεν. Τὸ γὰρ ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ ὁ χαρακτὴρ τῆς πατρικῆς κρυφιότητος* ἐκ παρθένου ἀμωμήτου σαρκωθῆναι κατηξίωσεν. *Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ πᾶσα ἡ γῆ· εἴπατε τῷ Θεῷ· ὡς φοβερὰ τὰ ἔργα σου.* Ὁ γὰρ ἐν μορφῇ Θεοῦ Πατρὸς σύμμορφος κατεδέξατο γενέσθαι ἀναλλοιώτως[3] ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πτωχείᾳ, καὶ ὁ πρὸ ἑωσφόρου γεννηθεὶς ἐπ' ἐσχάτων παρθένον ἁγίαν ἐπεγράψατο μητέρα, καὶ ἡ ἐνυπόστατος σοφία τοῦ Πατρὸς ναὸν ἑαυτῇ ἀχειροποίητον ἐν παρθένῳ τιμίᾳ ᾠκοδόμησεν *καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, διὰ τὸ μὴ κατοικεῖν τὸν Ὕψιστον ἐν χειροποιήτοις*, καθὰ γέγραπται. Καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμῶν ὁ τοῦ πατρικοῦ κόλπου ἀδιάστατος, ὁ ἐπὶ τὸν χερουβικὸν θρόνον ἐποχούμενος καὶ ὑπὸ τῶν οὐρανίων ταγμάτων δοξολογούμενος, ἡ ἀρχὴ τῶν ἀρχόντων, ἡ κυριότης τῶν κυριευόντων, ἡ δυναστεία τῶν δυναστευόντων, ἡ ἐξουσία τῶν ἐξουσιαζόντων, ἡ ζωὴ τῶν ἁπάντων, ὁ μόνος σὺν ἁγίῳ Πνεύματι γινώσκων[4] τὸν Πατέρα, καὶ ὑπὸ μόνου τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος γινωσκόμενος, ὁ τῆς βασιλείας ὁμόθρονος, ὁ τῆς δυνάμεως ἰσοσθενὴς, ὁ τῆς δόξης ὁμότιμος, ὁ τῆς φύσεως ἀδιαίρετος, ὁ ἐν τῷ παντὶ καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν, *ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων, ὁ μόνος ἔχων ἅμα τῷ γεγεννηκότι τὴν ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, ὃν εἶδεν οὐδεὶς γυμνῇ τῇ θεότητι, οὔτε ἰδεῖν δύναται.* Μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ ἐγένετο, ἀντιταλαντεύων οὐ κατὰ τὸ παράπτωμα, οὕτως καὶ τὸ χάρισμα, ἀλλ' ὑπερχεομένην τῷ πλήθει τῶν δεινῶν τὴν χάριν

1. ἀνευφημήσαμεν. — 2. Sic. — 3. ἀναλὸτως. — 4. γινώσκον.

a) Luc., II, 14. — b) Psal. CVI, 8, 20. — c) Psal. XXI, 24. — d) Psal. XVII, 10. — e) Psal. CXVII, 1. — f) Hebr., I, 3. — g) Psal. LXV, 1, 3. — h) Psal. CIX, 3. — i) Ioan., I, 14. — j) Act., XVII, 24. — k) Apoc., XIX, 16. — l) I Timot., VI, 16. — m) I Ioan., IV, 12.

ἀντεισάγων, καὶ τοῖς ἀπεύκτοις τὰ πολύευκτα ἀντιδωρούμενος, καὶ τοῖς ἐναγέσι τὰ εὐαγέστατα ἀντιφιλοτιμούμενος. Τὴν γὰρ ἡμετέραν ἀσθένειαν ἑαυτῷ ἑνώσας ὁ δυνατός, περικρατεστέραν πεποίηκεν τοῦ θανάτου, καὶ τὴν ὑποπεσοῦσαν τῇ φθορᾷ φύσιν ἐφ' ἑαυτὸν ἀναλαβών, κατὰ τῆς φθορᾶς ἰσχυροποίησεν, καὶ τὴν ὑπόδικον τοῦ Ἀδὰμ εἰκόνα φορέσας, ἀνωτέραν ἁμαρτίας ἀπέδειξεν, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, πάντων αἰτιωμάτων τοὺς ἐνόχους διὰ τῆς προσκυνητῆς αὐτοῦ συγκαταβάσεως ἀπήλλαξεν, *ἵν' ὥσπερ ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θανάτῳ, οὕτως καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ βασιλεύσῃ ἐφ' ἡμᾶς εἰς ζωὴν αἰώνιον.*

14. Εἰ δέ τις τῶν φιλονείκων καὶ σκληροτραχήλων Ἰουδαίων οἴεται διελέγχειν τὸν λόγον ὡς οὐκ ἀληθεύοντα, καὶ ἔχει τὸ ἀκούσειν, ἀκουέτω ἐξ ὑπογύου τοῦ ἰδίου ἑρμηνέως Ἀκύλου ὧδέ πως τὸν Ἱερεμίαν εἰσάγων συνήγορον τοῖς χριστιανοῖς ἐν οἷς φησίν· *Ἔκτισεν Κύριος καινὸν ἐν τῇ θηλείᾳ, ἡ δὲ κτισθεῖσα εἰς καταφύτευμα σωτηρίας, καινὴ καὶ οὐ παλαιά.* Καὶ ταῦτα μὲν Ἀκύλας. Ἡ δὲ τῶν ἑβδομήκοντα ἑρμηνέων οὕτως σεσαφήνικεν· *Κύριος ἔκτισεν εἰς καταφύτευμα σωτηρίαν καινήν*[1]· *ἐν ᾗ σωτηρίᾳ περιελεύσονται ἄνθρωποι.* Ὡς ἀληθῶς *μέγα καὶ ὑπὲρ μεγαλοσύνην τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον, ὃ ἐφανερώθη ἐν σαρκί*, καὶ εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ καινὴν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν ᾗ περιῆλθον ἄνθρωποι καταλείψαντες τὴν πατροπαράδοτον ἐν πλάνῃ ἀναστροφήν, καὶ ἐπιστρέψαντες ἐπὶ Θεὸν ζῶντα. Ὦ τῶν παραδόξων πραγμάτων· ὡ πόση τῆς παρ' ἡμῖν εὐσεβείας ἡ δύναμις, ὡς αὐτάρκως ἔχειν τοὺς ἀγαν πειρωμένους διαφιλονεικεῖν πρὸς αὐτὴν μεθιστᾶν. Τοῦτο δὲ τοῦτο καὶ ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος Βαλαὰμ πεπονθέναι ἱστόρηται, ἐκ μαντικῆς εἰς προφητικὴν μετασκευαζόμενος χρῆσιν, Θεοῦ ἀλλοιοῦντος τὴν τοῦ ἐθνικοῦ γλῶτταν τἀληθῆ προκαταγγεῖλαι τοῖς ἐθνικοῖς· *ἀνατελεῖ*, φησίν, *ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἀναστήσεται ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραήλ, καὶ θραύσει τοὺς ἀρχηγοὺς Μωάβ καὶ προνομεύσει τοὺς υἱοὺς Ἀμμών.* Καὶ τί λέγω τὸν Βαλαάμ; Σκόπει μοι, ἀγαπητέ, καὶ κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ βάρβαρον *lictum, ita et donum*[a], sed gratiam longe malis uberiorem inducens, atque infaustis longe faustissima largiens, scelestis sanctissima magnifice tribuens. Nostram enim infirmitatem sibi uniens qui potens est, morte validiorem effecit, ac naturam, quae corruptioni victa cesserat, in se assumens, adversus corruptionem viribus auxit; atque ream Adae imaginem gestans, peccati victricem reddidit; utque in summa dicam, criminibus omnibus obnoxios adoranda illa sua inclinatione liberavit, *ut sicut regnavit peccatum in morte, sic et gratia eius regnet in nobis in vitam aeternam*[b].

14. Sin autem aliquis contentioni studentium ac dura cervice Iudaeorum, sermonem se confutaturum existimet, tanquam non verum, habeatque aures audiendi, audiat recentiorem suum interpretem Aquilam, sic fere Ieremiam christianis patronum inducentem, cum ait : *Creavit Dominus novum in femina*[c]; *haec autem creata est in plantationem salutis, nova et non vetus.* Atque haec quidem Aquila; Septuaginta autem interpretum expositio sic se habet : *Creavit Dominus in plantationem salutem novam; in qua salute circuibunt homines.* Vere *magnum omnemque magnificentiam superans veritatis mysterium, quod manifestatum est in carne*[d], novamque salutem operatum est in medio terrae, in qua circuierunt homines, relicta conversatione in paterno errore, atque ad Deum vivum conversi. O res admirandas! O quantam vim nostrae religionis, quae et valde contentioni studentes ad se transferre possit! Hoc sane, hoc veteri illi Balaam legitur accidisse : qui ex profano vate in prophetam transmutatus est, eius linguam Deo sic immutante, ut gentilibus vera praenuntiaret : *Orietur enim*, inquit, *stella ex Iacob, et consurget vir de Israel, et percutiet duces Moab vastabitque filios Ammon*[e]. Et quid dico Balaam? Considera, quaeso, dilecte, etiam in Graecia et apud Barbaros praenuntiatam nostrae fidei veritatem, ad eorum, qui illam spernunt, condemnationem. Aiunt enim cum pestis gravissima Graeciae incumberet universamque regionem con-

1. In editione sixtina Septuaginta Interpretum, haec lectio habetur : « ἔκτισε Κύριος σωτηρίαν εἰς καταφύτευσιν καινήν. »

a) Rom., v, 15. — b) *Ibid.*, 21. — c) Ierem., xxxi, 22. — d) I Timoth., iii, 16. — e) Num., xxiv, 17.

sumeret, ac cives supplicationibus atque hostiis uberiores exstarent, quibus falsa sua numina placanda existimarent : cum itaque *non esset vox neque ulla auditio*[a], ut loquitur Scriptura, consilium aliud ineunt haud sane absonum minusve prudens ; ut nimirum libationes in ignotum Deum, tanquam sane existentem, indignos vero latentem, transferrent. Ubi autem quod consultum erat effectum est, secutaque est propitiatio vivos inter et exterminatorem viam discernens, quidnam tum fecisse dicuntur? Nempe obsecratos eum, quem frustra prius hostiis honorassent, ut responsum daret de sorte arae Deo ignoto erectae[b]. Hi porro Athenienses erant, viri in hoc toti hiantes, ut novi quidpiam aut dicerent, aut audirent. Huius autem arae mentio est in Actorum libro[c]. Interrogatio vero ita habet : *Propheta nobis, propheta, Titan Phoebe Apollo, cuiusnam domus ista erit?* Hic autem, ab ineffabili virtute, quae utrosque in hoc impellebat, silere non permissus, illa oraculo sincere edit, quae audierat a veritatis prophetis praedicata, nempe ista :

Quaecumque veritati ac honestati congruunt, haec agite : Ego enim Deum supremum Regem trine unum edico ; cuius Verbum incorruptum placidae puellae conceptum utero, igniti teli instar, medium transcurrens, universum Patri capiens dono offerret mundum. Istaec domus erit. Maria autem nomen eius.

Haec plane, haec apud Athenienses lapideis tabulis insculpta sunt ad sempiternam memoriam. Sed et aliud his quae dicta sunt adiungemus, Virgilii apud Romanos poetae eruditi, viri haud obscuri nec sapientiae laude exsortis. Nam et ille in suo idylliorum libro, Sibyllam memorans, haec addidit :

Iam nova progenies caelo demittitur alto[d].

15. Hem miraculum! « *Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius*[e]? Nobis enim adversarios in nostra coegit castra, προκεκηρυγμένην τὴν παρ' ἡμῖν ἀλήθειαν εἰς κρῖμα τῶν ταύτην ἀθετούντων. Λέγεται γὰρ ὅτι, λοιμοῦ ποτε σφοδροτάτου ἐγκαθημένου τῇ Ἑλλάδι καὶ καταδαπανῶντος τὴν * γῆν, λιταῖς καὶ θυσίαις ἐνδαψιλεύσασθαι τοὺς οἰκήτορας πρὸς ἐξευμενισμὸν τῶν σφῶν[1] κιβδήλων. Ἐπεὶ τοίνυν *μὴ ἦν φωνὴ μηδὲ ἀκρόασις*, κατὰ τὸν γραφικὸν λόγον, βουλὴν δευτέραν βουλεύονται οὐκ ἄτοπον οὐδὲ ἄσοφον, ἐπὶ τὸν ἄγνωστον μετοχετεῦσαι τὰς σπονδὰς Θεόν, ὡς ὄντα μὲν, διαλανθάνοντα δὲ τοὺς ἀναξίους. Ὡς δὲ ἔργῳ τὸ βουλευτήριον, καὶ ὁ ἱλασμὸς ἐπηκολούθησεν. διαστείλας τὴν τοῦ ὀλοθρεύοντος πρὸς τοὺς ζῶντας[2] ὁδὸν, τί πεπραχέναι μετέπειτα φράζονται ; Ἐκλιπαρῆσαι τὸν πρὶν μάτην ταῖς θυσίαις τετιμημένον, χρησμὸν ἐπιδοῦναι τῆς τοῦ ἱδρυσθέντος βωμοῦ τῷ ἀγνώστῳ θεῷ ἀποβάσεως. Ἀθηναῖοι δὲ οὗτοι, οἱ μάλα κεχηνότες λέγειν τι ἢ ἀκούειν καινότερον· μέμνηται δὲ τούτου τοῦ βωμοῦ ἡ τῶν Πράξεων βίβλος. Ἔχει δὲ ἡ πεῦσις οὕτως· *προφήτευσον ἡμῖν, προφῆτα Τιτὰν Φοῖβ' Ἄπολλον, τίνος ἔσται δόμος οὗτος;* Ὁ δὲ, μὴ συγχωρούμενος ἀρεμᾶσαι ὑπὸ τῆς ἑκατέρους[3] εἰς τοῦτο ἐλαυνούσης ἀρρήτου δυνάμεως, ἐκεῖνα ἐχρησμοδότει ἀπαραχαράκτως, ἅπερ ἀκηκόει παρὰ τῶν τῆς εὐσεβείας προφητῶν κηρυττόμενα, λέγω τάδε· *Ὅσα μὲν πρὸς ἀρετὴν καὶ κόσμιον ὦρορεν ποιεῖτε*[4]· *ἐγὼ γὰρ ἐφετμεύω τρὶς ἕνα ὑψιμέδοντα Θεὸν, οὗ Λόγος ἄφθιτος ἐν ἁδαῖ κόρῃ ἔγκυμος ἔσται· ὃς, ὥσπερ τόξον πυρφόρον μέσον διαδραμὼν ἅπαντα κόσμον ζωογόνησας, Πατρὶ προσάξει δῶρον· οὗτος ἔσται δόμος. Μαρία δὲ τοὔνομα αὐτῆς.* Ταῦτα δὲ, ταῦτα ἐγκεκόλαπται παρ' Ἀθηναίοις λιθίναις φλιαῖς εἰς ἀνεπίληστον μνήμην. Προσθήσομεν δὴ καὶ ἕτερον τοῖς εἰρημένοις Βιργιλίου τοῦ παρὰ Ῥωμαίοις ποιητοῦ, οὐκ ἀσήμου ἀνδρὸς οὐδὲ ἀσόφου. Καὶ οὗτος γὰρ οὕτως ἐν τῷ γεγραμμένῳ παρ' αὐτοῦ εἰδυλλίων βιβλίῳ ἐπιμνησθεὶς τῆς Σιβύλλης, ἐπήγαγεν τάδε· *ἡ νέα γονὴ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ οὐρανοῦ καταπέμπεται.*

15. Βαβαὶ τοῦ θαύματος· * *Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστὰς ποιήσεται πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;* Τοὺς γὰρ καθ' ἡμῶν

1. σφας. — 2. ζοντας. — 3. ἑκατέρου. — 4. ποιεῖται.

a) III Reg., XVIII, 26. — b) Combefisius habet : *responsum daret, quo aram ignoto Deo erectam seu titulo exornarent.* Non video quomodo haec cum textu congruant : « τῆς τοῦ ἱδρυσθέντος βωμοῦ ἀποβάσεως ». — c) VIRGIL., *Eglog.* IV, 7. — d) Psal. CV, 2. — e) Act., XVII, 23.

ὑπὲρ ἡμῶν πεποίηκεν, καὶ διὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς τὴν ἀλήθειαν ὁπλίσασθαι ηὐδόκησεν. Αἰσχυνέσθω Νεστόριος, ὁ τὴν παρθενικὴν ἀθετήσας τεκνογονίαν. Ἐντρεπέσθω καὶ Ἄρειος, ὁ τὴν τριαδικὴν ἑνάδα καταμερίσας. *Χάρις δὲ τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ, τῷ μεταστήσαντι ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ*[a]. Χάρις τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ, τῷ καλέσαντι ἡμᾶς κλήσει ἁγίᾳ εἰς περιποίησιν δόξης καὶ ζωήν. Χάρις τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ, τῷ *εὐλογήσαντι ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις εἰς τὸ εἶναι ἡμας εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος, ἧς ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἠγαπημένῳ αὐτοῦ Υἱῷ*[b]. Χάρις τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ, *ὅτι διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἀγάπην ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ζήσωμεν δι' αὐτοῦ*. Χάρις τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ, *ὅτι τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα Θεοῦ δικαιοσύνη ἐν αὐτῷ*.

Προσέλθωμεν, ἀγαπητοί, τῇ στοργῇ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς· μετὰ τοσαύτης προσδεξώμεθα πίστεως, μεθ' ὅσης ἐπέλαμψεν ἡμῖν φιλανθρωπίας. Πανηγυρίσωμεν πνευματικῶς· πολλῇ χρησώμεθα παρρησίᾳ πρὸς τὴν εὐσέβειαν· ἥδιστα ἐγκαυχησώμεθα ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως. Φαννητιάσωμεν ἐπὶ τῇ παρ' ἡμῖν ἀληθείᾳ. Ἀγαυρίαμα πνευματικὸν συγκροτήσωμεν· χόρους συστησώμεθα μεθ' ἁγιοπρεπείας· βοήσωμεν προφητικῶς· *γνῶτε, ἔθνη, καὶ ἡττᾶσθε*[1]· *ἐπακούσατε ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς· ἰσχυκότες, ἡττᾶσθε*[2], καὶ *λόγον ὃν, ἐὰν λαλήσητε*[3], *οὐ μὴ ἐμμείνῃ ἐν ὑμῖν, ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός*. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ac veritatem ex eius inimicis armis instrui voluit. Confundatur Nestorius, qui virgineum partum abolevit! Pudeat Arium, qui trinam unitatem divisit! *Gratias autem Deo pro inenarrabili eius dono, qui de potestate tenebrarum nos transtulit in regnum Filii dilectionis suae*[a]. Gratias Deo pro inenarrabili eius dono qui vocavit nos vocatione sancta in gloriae acquisitionem[b] et vitam. Gratias Deo pro inenarrabili eius dono, *qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in caelestibus, ut simus in laudem gloriae gratiae eius, quâ gratificavit nos in dilecto Filio suo*[c]. Gratias Deo pro inenarrabili eius dono, *qui propter magnam dilectionem qua dilexit nos, Filium suum Unigenitum misit in mundum, ut vivamus per eum*[d]. Gratias Deo pro inenarrabili ejus dono, *quia eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos fiamus Dei justitia in ipso*[e].

Accedamus, dilectissimi, ad amorem eius qui dilexit nos. Cum tanta suscipiamus fide, quanta ille nobis illuxit humanitate. Spiritali gaudio festum agamus diem. Multa ad pietatem libertate utamur. Libentissimi gloriemur in fidei confessione. De christiana nos veritate jactemus. Spiritalem gloriationem celebremus. Choros qui sanctos deceant constituamus. Clamemus prophetae voce : *Cognoscite, gentes, et vincimini; exaudite usque ad extremum terrae. Qui praevaluistis, vincimini; nec verbum quodcumque locuti fueritis, maneat in vobis, quia nobiscum Deus*[f]. Ipsi gloria in saecula saeculorum. Amen.

1. ἡττάσθαι. — 2. ἡττάσθαι. — 3. λαλήσεται.

a) Col., I, 13. — b) II Timoth., I, 19; II Thessal., II, 13. — c) Ephes., I, 3, 6. — d) I Ioan., IV, 9. — e) II Corinth., V, 21. — f) Is., VIII, 9, 10, secundum LXX.

IX

CHRYSIPPI HIEROSOLYMORUM PRESBYTERI ORATIO IN SANCTAM MARIAM DEIPARAM

CHRYSIPPI HIEROSOLYMORUM PRESBYTERI ORATIO IN SANCTAM MARIAM DEIPARAM.

1. Virgam Iesse semper virentem, quae cuncto generi humano vitam pro fructu attulit, omni quidem tempore beatam praedicare, admirari ac laudibus extollere convenit, opportunissima vero iis qui eam celebrant praesens occurrit occasio. In ea enim, in multis etiam locis, magnifice peragitur haec festivitas, quippe quoniam hoc tempore aliquod gestum est mysterium vulgi sensum latens. Age igitur et nos, et si digna offerre munera nequimus, pro viribus tamen bonam voluntatem promamus statimque initium sumamus a Gabrielis sermone ad ipsam : *Ave, gratia plena ; Dominus tecum*[a].

Ave, inquit; ad te enim pertinet verum gaudium; tibi verissime convenit illud *Gratia plena* audire, quia tecum est universus laetitiae thesaurus, totius gaudii et gratiae. Rex cum ancilla est; cum speciosa inter mulieres, *speciosus forma prae filiis hominum*[b], cum impolluta puella is qui sanctificat omnia. Tecum est omnium conditor, tecum, inquam, ut ex te gignatur; tecum conceptione, ut etiam a te partu; tecum ut Deus, ut etiam a te tanquam Deus et homo.

Et vox quidem archangeli ad haec finem facit salutationis; nos vero nunc fusiorem illi superaddere laudationem ex prophetiis opportunum est. Ave igitur semper, ave gratia plena. Ave, quae a natura sortita es sinum vel ipsis caelis latiorem, quandoquidem eum, quem ne caeli quidem capiunt, tu per eum comprehendisti. Ave, fons lucis *omnem ho-*

ΧΡΥΣΙΠΠΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΜΑΡΙΑΝ ΤΗΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ[1].

1. Τὴν ἀειθαλῆ ῥάβδον Ἰεσσαὶ, τὴν ὅλῳ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει καρποφορήσασαν τὴν ζωὴν, ἐν παντὶ μὲν πρέπει χρόνῳ μακαρίζειν, θαυμάζειν, ἀνευφημεῖν· ἐξαίρετος δέ τις τῶν ὑμνούντων εἰς αὐτὴν ὁ παρὼν καιρός. Ἐν γὰρ δὴ τούτῳ καὶ πολλαχοῦ αὕτη διαπρεπὴς ἐπιτελεῖται πανήγυρις, πάντως ἐπειδὴ πέπρακταί τι κατὰ τοῦτο μυστήριον τῶν πολλῶν διαφεῦγον τὴν αἴσθησιν. Δεῦρο τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς, εἰ καὶ τὰς πρὸς ἀξίαν δωροφορῆσαι μὴ ἔνεστιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν δύναμιν ὅμως εὐγνωμονήσωμεν· τὴν δὲ ἀρχὴν εὐθὺς λάβωμεν ἐκ τῆς τοῦ Γαβριὴλ πρὸς αὐτὴν φωνῆς· *χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.*

Χαῖρε, φησί· σὸν γὰρ τὸ ὄντως χαίρειν, σὸν τὸ *κεχαριτωμένη* ὡς ἀληθῶς ἀκούειν, ἐπειδὴ μετὰ σοῦ τῆς χαρᾶς ὅλος ὁ θησαυρὸς, τῆς χαρᾶς ὅλης καὶ χάριτος· μετὰ τῆς δούλης ὁ βασιλεύς· μετὰ τῆς ὡραίας ἐν γυναιξὶν, [*ὁ*] *ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων*· μετὰ τῆς ἀμιάντου κόρης ὁ ἁγιάζων τὰ σύμπαντα· μετὰ σοῦ τῶν ἁπάντων ὁ ποιητής· μετὰ σοῦ, ἵνα γένηται καὶ ἐκ σοῦ· μετὰ σοῦ τῇ συλλήψει, ἵνα καὶ ἀπὸ σοῦ τῷ τόκῳ· μετὰ σοῦ ὡς Θεὸς, ἵνα καὶ ἀπὸ σοῦ ὡς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.

Καὶ ἡ μὲν τοῦ ἀρχαγγέλου φωνὴ μέχρι τούτου ὁρίζει τὸν ἀσπασμόν· ἡμᾶς δὲ εὔκαιρον νῦν ἐκ πλειόνων αὐτῇ ἐπαναθεῖναι τὴν τῶν προρρήσεων εὐφημίαν. Χαῖρε οὖν ἀεὶ, χαῖρε, ἡ κεχαριτωμένη· χαῖρε, ἡ μήτραν λαχοῦσα παρὰ τῆς φύσεως καὶ αὐτῶν πλατυτέραν τῶν οὐρανῶν, εἴπερ ὃν μὴ χωροῦσι μηδὲ οἱ οὐρανοὶ, σὺ διὰ ταύτης ἐχώρησας. Χαῖρε, ἡ τοῦ φωτὸς πηγὴ *τοῦ φωτίζοντος πάντα*

1. E codice Paris. graec. 1173, fol. 16$^{v°}$-18$^{v°}$, saecul. XI.

a) Luc., I, 28. — b) Ps. XLIV, 3.

ἄνθρωπον. Χαῖρε, ἡ τοῦ ἡλίου ἀνατολὴ, τοῦ μὴ δύναι δυναμένου ποτέ. Χαῖρε, τὸ ταμεῖον τῆς ζωῆς· χαῖρε, ὁ κῆπος ὁ τοῦ Πατρός· χαῖρε, ὁ λειμὼν [1] ὅλης τῆς εὐωδίας τοῦ Πνεύματος· χαῖρε, ἡ ῥίζα πάντων τῶν ἀγαθῶν· χαῖρε, τοῦ μαργαρίτου πέτρα [2] τοῦ τιμὴν ἅπασαν ὑπερβαίνοντος· χαῖρε, ἡ ἄμπελος ἡ καλλίβοτρυς· χαῖρε, ἡ νεφέλη τοῦ ὑετοῦ, τοῦ τὰς ψυχὰς τῶν ὁσίων ποτίζοντος· χαῖρε, τὸ φρέαρ τοῦ ἀεὶ ζῶντος ὕδατος· χαῖρε, ἡ βάτος ἡ καιομένη τῷ νοητῷ πυρὶ, καταναιομένη δὲ οὐδαμῶς· χαῖρε, ἡ κεκλεισμένη πύλη, μόνῳ δὲ ἀνοιγεῖσα τῷ βασιλεῖ· χαῖρε, τὸ ὄρος, ὅθεν ὁ ἀκρογωνιαῖος ἄνευ χειρῶν ἀπετμήθη λίθος.

2. Ταῦτα γὰρ καὶ πολλὰ ἕτερα παραπλήσια πάντες αὐτὴν κατὰ μέρος οἱ θεοφόροι προσφθέγγονται· ἀλλ' ἡμῖν ἐξαρκεῖ [3] συμμετρῆσαι νυνὶ τὸν λόγον, οἷς εἰς τὸ μέσον παρήγαγον, οἱ τὰ πρὸς τὴν πανήγυριν χορηγοῦντες, ἣν ἑορτάζομεν. Τί οὖν με καὶ βούλεσθε [4] εἰπεῖν πρότερον; Εἴπω πῶς Ἡσαΐας αὐτῆς ἀνυμνεῖ τὸν τόκον ἄσπορον καὶ πολύφορον, τὸν ἀγεώργητον καὶ καλλίκαρπον, τὸν παρὰ φύσιν καὶ κατὰ φύσιν ἅμα· κατὰ φύσιν, διὰ τὸ καθ' ἡμᾶς· παρὰ φύσιν, διὰ τὸν ἄνωθεν ἐκδημήσαντα· κατὰ φύσιν, διὰ χρόνον τὸν τῆς κυήσεως, ἔτι δὲ καὶ τὸν νόμον τὸν τῆς γεννήσεως· παρὰ φύσιν, διὰ τὸ ταῦτα ἅπαντα τὸν ὑπὲρ ἡμᾶς καταδέξασθαι δι' ἡμᾶς; Ἀλλ' εἴπω ποῖα καὶ Παῦλος κέκραγεν, εἴπω ποῖα κηρύττει καὶ ὁ Λουκᾶς: Ἢ πρὸ ἐκείνων [5] με εἰπεῖν βούλεσθε [6] οἷα καὶ νῦν ἐμελῴδησε Δαβὶδ, τὴν θεομίμητον ἀναχρούων λύραν; Οἶδα, ὡς τοῦτο καὶ προτιμᾶτε [7] καὶ βούλεσθε· ἃ γὰρ ποθεῖ τις πλέον, τούτων καὶ ἀκροᾶσθαι ἐπιθυμεῖ μᾶλλον. Ποθεῖτε ὑμεῖς πλέον εἰκότως τὰ τοῦ Δαβὶδ, ὡς ἐν αὐτοῖς τὸν πάντα διεκτελοῦντες βίον, ὡς τὴν δι' αὐτῶν [8] ἄπαυστον ὑμνῳδίαν φυλάττοντες, ὡς τὴν χοροστασίαν τὴν ἐπ' αὐτοῖς, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, οὐ διαλείποντες, ὡς ἐξαντλοῦντες αὐτῶν ἀεὶ διὰ τῶν στομάτων τὸν γλυκασμὸν, ὡς τὴν ἐξ αὐτῶν ζωοποιὸν τρυφὴν ἀπλήστως ἐνθησαυρίζοντες ταῖς ψυχαῖς.

Δεῦτε οὖν, δεῦτε πάλιν, ἀναβοᾶτε καὶ σὺν ἐμοὶ [9] τὰ ἐκ τῆς οὕτως ὑμῖν προσφιλοῦς κιθάρας· Ἐπά-

minem illuminantis[a]. Ave, solis ortus occasum omnino nescientis. Ave, vitae cellarium. Ave, hortus Patris. Ave, pratum totius fragrantiae Spiritûs. Ave, radix omnium bonorum. Ave, petra margaritae inaestimabilis. Ave, vitis pulchros habens racemos. Ave, nubes pluviae sanctorum animabus potum exhibentis. Ave, quae puteus es aquae semper vivae. Ave, quae es rubus ardens igne spiritali, nusquam tamen adureris. Ave, porta clausa, soli Regi aperta. Ave, mons unde lapis angularis sine manibus abscissus est.

2. His enim atque multis aliis hujusmodi deiferi omnes particulariter illam alloquuntur; nobis vero sufficit nunc admetiri sermonem cum his quae in medium protulerunt qui suppeditant ea quae ad festum pertinent nunc celebratum. Quid ergo vultis dicam primum? Dicam quomodo Isaias laudibus efferat partum seminis expertem sed fertilem, incultum et nihilominus pulchrum fructum producentem, qui praeter naturam simul et secundum naturam fuit : secundum naturam, quia quod nostrum est accepit; praeter naturam, quia digressus est a superis; secundum naturam, propter tempus graviditatis, insuper et propter legem nativitatis; praeter naturam, eo quod is, qui supra nos est, haec omnia suscepit, nostri gratia? Vel dicam quae et Paulus exclamaverit? Dicam quae et Lucas praedicet? An vultis antea dicam qualia et mox decantaverit David, Dei imitatricem pulsans lyram? Scio vos hoc et anteponere et velle; quae enim quispiam vehementius expetit, ea audire magis desiderat. Mavultis vos merito cantica Davidis, eo quod in ipsis totam esse ducatis vitam: quod hymnorum cantionem continuam observetis; quod diu noctuque eorum gratia chorum congregari solitum non deseratis; quod eorum dulcedinem ore semper hauriatis; quod ex eis vivificas delicias sine satietate in animis recondatis.

Agite ergo, agite denuo, exclamate etiam nunc quae prodeunt ex tam grata vobis ci-

1. λιμὴν. — 2. Πεῖρα. Sic etiam legit Fronto Ducaeus. Sine dubio, ponendum est πέτρα. — 3. ἐξαρκεῖν. — 4. βούλεσθαι. — 5. ἐκεῖνον. — 6. βούλεσθαι. — 7. προτιμᾶται. — 8. αὐτὸν. Ducaeus posuit δι' αὐτὰ. — 9. Ducaeus νῦν, loco σὺν ἐμοί.

a) Ioan., I, 9.

thara : *Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuae* [a]. Arca enim vere regia, arca pretiosissima est Virgo Deipara; arca, quae excepit totius sanctificationis thesaurum; arca, non illa in qua erant omnium animalium genera, quemadmodum in arca Noe, quae universalis diluvii effugit naufragium; arca, non illa in qua erant tabulae lapideae, quemadmodum ea quae per totum desertum cum Israele perambulavit; sed arca, cuius architectus et incola, gubernator et mercator, comes viae et dux erat opifex totius creaturae, qui in seipso universum totum portat, sed a toto ipse non comprehenditur. *Surge, Domine, in requiem tuam :* tua enim requies, inquit, est Virgo; cuius uterus tua requies, quia tibi et cubile efficietur et habitatio. *Surge Domine :* nam, nisi tu exsurgas a sinu paterno, inquit, genus nostrum quondam lapsum non resurget. *Surge, Domine :* quia etiamsi exsurgas, a gloria paterna non separaberis, et deorsum adveniens, caelos non relinques, et in carne apparens, non imminues potestatem, quam habes ante saecula. Tu et arca sanctificationis tuae : cum enim tu inde surrexeris, et arcam sanctificationis tuae sigillaveris tunc et arca ipsa cum omnibus exsurget a lapsu, in quo vel illam constituit Evae cognatio.

Talia de ea, quae ex ipso germinatura erat, praeclamabat et exorabat; immo vero totius humani generis nomine ista proferebat. Age vero, alterum etiam psalmicum carmen recolite, multo clarius prae se ferens hymnodale decus. Quae hymnorum verba fuerint, audisti; rursus, quae odae sint, audi : *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui; et concupiscet Rex decorem tuum, quia ipse est Dominus tuus, et adorabis eum* [b]. Perscrutemur igitur, quantum licet, etiam in his latentem sensum. *Audi,* inquit, *filia,* hoc est : de ce-

στηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου, σὺ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματός σου· κιβωτὸς γὰρ ὄντως βασιλικὴ [1], κιβωτὸς λίαν πολύτιμος ἡ ἀειπαρθένος θεοτόκος· κιβωτὸς ὅλου τοῦ ἁγιάσματος τὸν θησαυρὸν δεξαμένη· κιβωτὸς οὐκ ἐν ᾗ τὰ τῶν ζώων [2] ἁπάντων γένη, καθάπερ ἐπὶ τῆς Νῶε, τῆς τοῦ παν-κοσμίου κλύδωνος διαφυγούσης ναυάγιον· κιβωτὸς οὐκ ἐν ᾗ πλάκες λίθιναι, καθάπερ ἐπὶ τῆς κατὰ πᾶσαν τὴν ἔρημον συνοδοιπορησάσης τῷ Ἰσραήλ, ἀλλὰ κιβωτός, ἧς ἀρχιτέκτων καὶ ἔνοικος, κυβερνήτης καὶ ἔμπορος, συνοδοίπορος καὶ ἡγεμών, ὁ τῆς κτίσεως ὅλης δημιουργός, ὁ ἐν ἑαυτῷ φέρων τὴν σύμπασαν, ἀλλ' αὐτὸς ὑπὸ πάσης οὐ περιλαμβανόμενος. Ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου· σοὶ [3] γάρ, φησίν, ἡ παρθένος ἀνάπαυσις· καὶ ἡ μήτρα σὴ ἀνάπαυσις [4], ἐπειδὴ σοὶ καὶ κλίνη [5] γενήσεται καὶ κατοίκησις· Ἀνάστηθι, Κύριε· ἐὰν γὰρ μὴ σὺ, φησίν, ἐκ τῶν τοῦ Πατρὸς κόλπων ἐξαναστῇς, πεπτωκὸς πάλαι τὸ γένος ἡμῶν οὐκ ἀναστήσεται. Ἀνάστηθι, Κύριε· σὺ γάρ, καὶ ἀναστὰς, οὐ χωρισθήσῃ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, καὶ κάτω παραγενόμενος, οὐκ ἀπολείψεις τοὺς οὐρανούς, καὶ ἐν σαρκὶ φανείς, οὐκ ἐλαττώσεις τὴν ἐξουσίαν τὴν προαιώνιον. Σὺ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματός σου· ὅταν γὰρ σὺ ἐκεῖθεν ἐξαναστὰς, τὴν τοῦ σοῦ ἁγιάσματος κιβωτὸν σφραγίσῃς, τότε καὶ ἡ κιβωτὸς μετὰ πάντων ἐξαναστήσεται ἐκ τοῦ πτώματος, ἐν ᾧ κατέστησε καὶ αὐτὴν ἡ τῆς Εὔας συγγένεια.

Τοιαῦτα περὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ λαβεῖν μελλούσης τὴν βλάστησιν, μᾶλλον δὲ τὰ αὐτὰ [6] καὶ ὑπὲρ ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, προανεφώνει καὶ ἐπρεσβεύετο. Φέρε δὴ καὶ ἑτέρας ἐπαναμνήσθητε ψαλμικῆς ᾠδῆς, πολλῷ [7] λαμπρότερον τὸν τῶν ὕμνων ἐχούσης στέφανον. Οἷα γὰρ καὶ τὰ ῥήματα [τῶν ὕμνων ἠκουσας [8]] πάλιν, οἷα τὰ τῆς ᾠδῆς [ἄκουε] [9]· *Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου· καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου, ὅτι αὐτός ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ.* Ψηλαφήσωμεν τοίνυν, ὡς ἐγχωρεῖ, καὶ τὴν ἐν τούτοις διάνοιαν. Ἄκουσον,

1. βασιλεικὴ. — 2. Duc. ζώντων. — 3. Cod. σὺ. Duc. σὴ. — 4. Cod. σὺ γάρ, φησιν, ἡ παρθένος καὶ ἡ μήτρα ἀνάπαυσις· σὴ ἀνάπαυσις. — 5. κλήνη. — 6. Duc. αὐτά. — 7. Cod. et Duc. πολὺ. — 8. *Sic* Ducaeus. Cod. simpliciter habet : οἷα γὰρ καὶ τὰ ῥήματα πάλιν, οἷα τὰ τῆς ᾠδῆς. — 9. Cod. ἄκουε om.

a. Psal. CXXXI, 8. — b. Psal. XLIV, 11.

φησὶ, *θύγατερ*, τοῦτ' ἔστι, πρὸς σέ μοι[1] λοιπὸν ὁ λόγος, τὴν ἐξ ἐμοῦ· πρὸς σὲ ὁ λόγος, δι' ἧς τὰ αὐτὰ καὶ τὴν ἐκ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίαν εὐαγγελίζομαι· πρὸς σὲ[2] ὁ λόγος, τὴν τῷ βασιλεῖ μέλλουσαν τῷ μεγάλῳ νυμφεύεσθαι· πρὸς σὲ ὁ λόγος, τὴν τὸν Θεὸν Λόγον μέλλουσαν, ὡς αὐτὸς οἶδε, κυοφορεῖν. *Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε· ἄκουσον ὄντως ἐπιμελῶς*, ἵνα καὶ τοῖς τῆς γνώσεως ὀφθαλμοῖς θεωρήσῃς τὰ πράγματα· ἄκουσον καὶ ἐμοῦ ταῦτα προεκκαλύπτοντος[3], καὶ τοῦ Γαβριὴλ τὰ αὐτά σοι μηνύειν μέλλοντος· *ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου*· περὶ γὰρ τῆς τοῦ κόσμου λυτρώσεως ὁ εὐαγγελισμός. Κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἀνορθώσει σου τὴν καρδίαν ἡ ἀκοή. *Καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου*· πονηρὸς γάρ σε λαὸς ἐνυβρίζει τῇ ἀγχιστείᾳ τῇ παρ' αὐτοῦ· λαὸς ἀγνώμων προσοικειοῦταί σοι, τῷ ἀμώμῳ βλαστήματι φύσει[4]· καὶ τὸ σὸν φύει ῥόδον ἀκανθοφόρον[5] γεώργιον· μετὰ δὲ τοῦ λαοῦ καὶ αὐτὸν τὸν πατρῷον οἶκον. Ἐλάττων ὁρμή σου[6] τῆς ἀξίας, ἣν ἀπὸ τῆς ἀνεκφράστου λήψῃ κυήσεως. Καὶ γὰρ ὁ τὴν σπορὰν μέλλων σοι χορηγεῖν ἐγὼ προφήτης ὑπάρχω καὶ βασιλεὺς, ἀλλὰ σὺ βασιλέως μήτηρ ἀναδειχθήσῃ, οὐ τῶν ἐν τῇ γῇ σκήπτρων, ἀλλὰ τῶν οὐρανίων δεσπόζοντος. *Καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου*· μηκέτι πρόσεχε τῇ συγγενείᾳ τῇ κάτωθεν· εἰς βασιλίδα γὰρ μεταστήσῃ οὐράνιον. Καὶ ἄκουε, φησὶ, πῶς ἐραστὴς ἔσται σου ὁ καὶ ποιητὴς ἁπάντων καὶ ἐξουσιαστής. *Ἐπιθυμήσει γὰρ*, φησὶν, *ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου*· αὐτὸς ἑαυτῷ νυμφεύσει σε ὁ Πατὴρ, τὸ Πνεῦμα συνεργήσει τὰ πρὸς τὴν νύμφευσιν· ὁ Υἱὸς καὶ αὐτῆς μεταλήψεται τῆς εὐπρεπείας τοῦ σοῦ ναοῦ. Μὴ γὰρ δὴ τίκτειν βρέφος ὑπολάβῃς[8] ἀνθρώπινον, ὅτι *αὐτός ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ*· αὐτός σου πλάστης, αὐτὸς καὶ βρέφος, αὐτὸν καὶ κυήσεις, καὶ προσκυνήσεις μετὰ τῶν ἄλλων ὡς Κύριον. Κατανοεῖτε οἷον τὸ ἐπιθαλάμιον[9] Δαβὶδ τῇ θεοτόκῳ προσήνεγκεν, ὡς μελῳδὸς μὲν τὸν ὕμνον διεξιὼν, ὡς δὲ πατὴρ ὁμοῦ καὶ συγχαίρων τῇ πρὸς τὸ[10] τοσοῦτον μακαριότητι τῆς παιδός.

tero sermo meus dirigitur ad te, quae ex me es; ad te sermo meus, per quam eadem etiam Ecclesiae gentium evangelizo; sermo meus ad te, quae Regi magno desponsanda es; sermo est ad te, quae Deum Verbum, prout ipse novit, conceptura es. *Audi, filia, et vide*: adeo diligenter ausculta, ut etiam ipsis notitiae oculis intuearis effectum. Audi et me haec prius revelantem et Gabrielem eadem tibi postea indicaturum. *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam*: de redemptione enim mundi est faustum nuntium. Inclina aurem tuam, et eriget cor tuum auditio. *Et obliviscere populum tuum et domum patris tui*: populus enim nequam ignominiam tibi affert propinquitate, qua illi coniuncta es; populus insipiens est cognatus tibi, quae irreprehensibilis es propago naturaliter; et rosam tuam producit ager spinarum ferax. Obliviscere autem una cum populo etiam ipsam domum paternam. Inferior ortus tuus dignitate, quam e conceptione indicibili adeptura es. Etenim propheta sum ego et rex qui tibi semen suppeditaturus sum; at tu mater Regis declarabere, qui sceptrorum non terrenorum sed caelestium dominus est. *Et obliviscere populum tuum et domum patris tui*: ne attendas amplius animum cognationi huic inferiori; in reginam enim transmutaberis caelestem. Et audi, inquit, quanto te amore prosequatur qui omnium conditor est et dominus. *Concupiscet enim*, inquit, *Rex decorem tuum*: ipse Pater te sibi ipsi desponsabit, Spiritus coefficiet ea quae ad desponsationem pertinent; Filius etiam ipsum templi tui decorem assumet. Itaque, ne existimaveris te parituram infantem humanum, *quoniam ipse est Dominus tuus, et adorabis eum*. Ipse formator tui, ipse etiam infans; ipsum concipies, et adorabis cum ceteris ut Dominum. Animadvertite quale epithalamium David Deiparae obtulerit, ut melodus quidem hymnum decantans, ut pater vero simul congratulans tantae beatitudini filiae.

1. Duc. πρὸς σὲ ἐμοι. — 2. Duc. μοι add. — 3. Duc. συγκάμπτοντος. — 4. Cod. φύει. — 5. Cod. ἀκανθηφόρον. — 6. Cod. ἐλάττων ὅμησον. Ducaeus posuit : ἔλαττον ἄκουσον. Non dubitamus genuinam lectionem esse ἐλάττων ὁρμή σου. Haec enim cum contextu omnino cohaeret. Chrysippus significare vult ortum Virginis Deiparae ex adamitica stirpe secundum communes naturae leges, ejusdem futurae dignitati inferiorem esse. — 7. Duc. Εἰ. — 8. Cod. ὑπολάβεις. Duc. ὑπολάβοις. — 9. Cod. οἷον ἐπὶ τὸν θαλάμιον. — 10. τὸ om. Duc.

Sed quis, quae ad partum spectant, quis ad ea dicenda idoneus? Inde clangat opportune Isaiae tuba, subministrans vocem resonanti verba : *Ecce virgo in utero accipiet, et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel*[a]. Nunc primum, inquit, vobis revelo mysterium quale non viderunt anteriores generationes, immo vero quale ne ipsa quidem lex naturae novit. Ostendito mihi virginitatem et conceptionem; ostendito mihi partum, nullis demonstratis nuptiis; itaque diffidat nemo infantem esse Deum. Quod si Deus est simul et infans, horum concursus appellationem Emmanuelis exposcit. *Et vocabitis nomen eius Emmanuel,* hoc est Deum, eumdem indivise et hominem, Deum et hominem ipsum. Etenim partus secundum carnem humanus est; qui vero natus est, Deus. Partus secundum carnem humanus; ideo et ea quae ad partum pertinent humanae legi subiecta sunt. Natus vero est Deus; idcirco et vulvae sigillum ei quae peperit permansit. Est Deus qui natus est; alioqui quo pacto stella nativitatem eius in gentes divulgasset? Est Deus qui natus est, sed ex muliere naturam habet humanam. *Misit enim Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut filiorum adoptionem reciperemus*[b]. Haec Pauli verba dicentis convenientia cum his quae ab Isaia dicta sunt, audiamus. O propositum omnem superans sermonem : ut ego efficiar filius Dei, Unigenitus Dei Filius factus est ad similitudinem meam. Ad similitudinem meam dico, participatione carnis, in qua tamen nulla sit communicatio peccati.

3. Quaenam igitur, quaenam verisimile est humani generis hostem secum loqui, dum videt nos nunc per mulierem revocatos ad pristinam filiorum adoptionem? Nonne haec dicit repetitque querens : Qui fit, ut instrumentum quod in principio cooperabatur mihi, nunc mihi adversetur? Mulier mecum effecit, ut in genus humanum tyrannidem occuparem, et mulier me e tyrannide detur-

Ἀλλὰ τίς καὶ τὰ ἐπὶ τῷ τόκῳ, τίς ἱκανὸς εἰπεῖν; Ἐντεῦθεν βοάτω ἡ τοῦ Ἡσαΐου κατὰ καιρὸν σάλπιγξ[1], τὴν φωνὴν ὑπουργοῦσα τῷ ἐνηχοῦντι τὰ ῥήματα· *Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ.* Νῦν πρῶτον ὑμῖν, φησίν, ἀποκαλύπτω μυστήριον, οἷον αἱ ἔμπροσθεν οὐχ ἑωράκασι γενεαί, μᾶλλον δὲ, οἷον οὐδ' αὐτὸς ὁ τῆς φύσεως οἶδε νόμος. Δείκνυ μοι παρθενίαν καὶ σύλληψιν· δείκνυ μοι τόκον, οὐ δείξας γάμον· ὥστε μὴ ἀπιστήσῃ[2] μηδεὶς, ὅτι Θεὸς τὸ βρέφος. Εἰ δὲ δμοῦ Θεὸς καὶ βρέφος, τὴν τοῦ Ἐμμανουὴλ κλῆσιν ἀπαιτεῖ ἡ τούτων σύνοδος. *Καὶ καλέσητε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ,* τοῦτ' ἔστι, Θεὸν τὸν αὐτὸν ἀδιαιρέτως καὶ ἄνθρωπον, Θεὸν καὶ ἄνθρωπον αὐτόν. Καὶ γὰρ ὁ τόκος κατὰ τὴν σάρκα ἀνθρώπινος, καὶ ὁ τεχθεὶς Θεός. Ὁ τόκος κατὰ τὴν σάρκα ἀνθρώπινος· διὰ τοῦτο καὶ τὰ τοῦ τόκου κατὰ τὸν παρὰ ἀνθρώποις νόμον. Ὁ τεχθεὶς Θεός· διὰ τοῦτο καὶ ἡ τῆς μήτρας σφραγὶς τῇ τεκούσῃ διέμεινεν. Ὁ τεχθεὶς Θεός. Πῶς γὰρ ἂν καὶ ἀστὴρ ἀνεκήρυττεν εἰς τὰ ἔθνη τὴν γέννησιν; Ὁ τεχθεὶς Θεὸς, ἀλλ' ἐκ γυναικος τὴν φύσιν [ἀνθρωπίνην ἔχει][3]· *ἐξαπέστειλε γὰρ ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ γεννώμενον*[4] *ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν·* τοῦ Παύλου ταῦτα τοῖς παρ' Ἡσαΐου συμμαρτυροῦντος ἀκούομεν[5]. Ὦ παντὸς λόγου κρείττονος ἐννοήματος· ἵνα ἐγὼ γένωμαι τοῦ Θεοῦ υἱος, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ υἱὸς γέγονε κατ' ἐμὲ, λέγω δὲ κατ' ἐμὲ, τῇ κοινωνίᾳ τῆς σαρκὸς, οὐ τῇ μετουσίᾳ τῆς ἁμαρτίας ἐν αὐτῇ.

3. Ποῖα οὖν εἰκὸς, ποῖα καὶ λέγειν πρὸς ἑαυτὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πολέμιον διὰ γυναικὸς νῦν ὁρῶντα πρὸς τὴν υἱοθεσίαν ἡμᾶς ἀνακληθέντας τὴν ἐξ ἀρχῆς; Ἆρα οὐ τοιαῦτα ἀεὶ καὶ λέγει καὶ θρηνῳδεῖ; Πόθεν τὸ σκεῦος τὸ ἐξ ἀρχῆς σύνεργόν μοι γεγονὸς, νῦν μοι πολέμιον; Γυνὴ πρὸς τὴν τοῦ γένους μοι τυραννίδα συνέπραξε, καὶ γυνή με τῆς τυραννίδος ἐκβέβληκεν. Ἡ Εὔα ἡ πάλαι με ἀνύψωσε, καὶ ἡ νέα κατέβαλεν. Εὔα γὰρ καὶ ἡ νῦν

1. Duc. σαλπιγξ κατα καιρὸν τὴν φωνὴν. — 2. Duc. ἀπιστήσει. — 3. Cod. ἀνθρωπίνην ἔχει om. — 4. Cod. γενώμενον. — 5. Duc. ἀκούωμεν.

a) Is., VII, 14. — b) Gal., IV, 4.

αὕτη κατὰ τὴν φύσιν, εἰ καὶ οὐκ Εὔα κατὰ τὴν γέννησιν. Ποίας γὰρ γυναικὸς τὸ τεκεῖν οὕτω τόκον παράδοξον, ἢ κυοφορῆσαι, μηδεμιᾷ φθορᾷ συνουσίας δουλεύσασαν; Μήτηρ ἐγένετο, τὴν παρθενίαν μὴ λύτρασα· Γάλα προσήνεγκε, μὴ ἐπιγνοῦσα γάμον· βρέφος ἐξέθρεψε, καὶ τοῦ βρέφους πατὴρ ἐπὶ γῆς οὐδείς. Εἰκότως τοιγαροῦν ὑπὸ τοῦ τὴν φύσιν [1] εἰς τοσοῦτον καινοτομήσαντος καινοτομεῖται καὶ τὰ περὶ ἐμέ· καὶ δι' ἧς ἠχμαλώτευσα ἠχμαλώτευμαι· δι' ἧς ἐκράτησα κεκράτημαι. Ἐγὼ δὲ μάτην τὰς κατ' αὐτῆς ἐπιβουλὰς ἐκακοτέχνουν, καὶ αὐτὸν ἀναπείθων τὸν Ἰωσὴφ πονηρὰν ἔχειν ὑπόνοιαν, ἐνέβαλον καὶ βουλὴν αὐτῷ τοῦ λάθρα ἀπολύσαι αὐτὴν, ἵνα [2] δειγματίσῃ δῆθεν, ὡς ἐκ πορνείας γεγενημένην τὴν σύλληψιν. Ἐπιστὰς δὲ κατ' ὄναρ ὁ ἄγγελος, ἀπεκάλυψε πρὸς αὐτὸν σαφῶς τὸ ἐπὶ τῇ κυήσει μυστήριον. Ἀλλὰ τίς ἐξαρκέσει μοι χρόνος εἰς τὸ διεξελθεῖν ἐν οἷς ἐθριαμβεύθην ὑπὸ τοῦ καταδεξαμένου τὸν ἀπὸ ταύτης τόκον, ἐν οἷς ἐπείραζον ἐλεγχόμενος, ἐν οἷς ἐπολέμουν καταισχυνόμενος, παρ' αὐτῶν τῶν σὺν ἐμοὶ δαιμόνων ἀκούων πολλάκις τοῦτον ὀνομαζόμενον τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱόν; Ἐξήρπασεν ἀπ' ἐμοῦ πάντας τοὺς ἐν ποικίλαις νόσοις· ἐξήρπασε πάντας τοὺς ἐκ πονηρῶν πνευμάτων ἐνοχλουμένους· ἐξήρπασεν οὓς καὶ αὐτῷ τῷ θανάτῳ παρέδωκα· τὸ τελευταῖον, διὰ τῶν ἐμῶν βουλευμάτων ἀχθεὶς καὶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν, πολὺ δὴ πλέον καμὲ κατήσχυνε, καὶ μετ' ἐμοῦ πάλιν τὸν θάνατον, πάντα τὰ ἐπὶ γῆς διασαλεύσας ἐκ τοῦ σταυροῦ, πάντα ὑπὸ γῆν ἀναπετάσας ἀπὸ τοῦ μνήματος [3], συλαγωγήσας κἀμὲ ἐνταῦθα [4] καὶ ἐκεῖνον ἐκεῖ, διὰ τῶν συναναστάντων αὐτῷ νεκρῶν. Πάντων οὖν τούτων μοι τίς αἰτία; τίς ἄλλη, [εἰ μὴ ἡ] [5] τὸν θαυματουργὸν τῶν τοιούτων γεννήσασα; Βέλτιον ἦν μοι ἄρα μηδὲ τῇ Εὔᾳ τῇ παλαιᾷ τὸν δόλον προσαγαγεῖν [6]· βέλτιον ἦν μοι μηδ' ἐκείνην ἐξαπατῆσαι διὰ τοῦ ὄφεος. Τί γάρ μοι κέρδος ἐκ τῆς ἀπάτης, ὅτι οὓς οὐ κατεδούλευσα, νῦν ὁρῶ τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν ἀπολαμβάνοντας, μᾶλλον δὲ μετὰ τῆς ἔμπροσθεν ἐλευθερίας, καὶ αὐτὴν ἔτι κληρονομοῦντας τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν;

4. Τοιούτοις μὲν ἔοικε λόγοις νῦν κεχρῆσθαι πρὸς

bavit. Antiqua Eva me exaltavit, et nova deiecit. Eva enim est secundum naturam haec quae nunc est, licet non Eva secundum generandi modum. Quae enim mulier possit edere partum adeo incredibilem, vel concipere, quin ulli corruptioni coitûs subiecta fuerit? Mater effecta est, citra solutionem virginitatis; lac obtulit, quin nuptias noverit; infantem enutrivit, et infantis pater in terra nullus. Merito igitur ab eo qui naturam tantae innovationi subiecit res meae immutatae sunt, et per eam quam in servitutem redegi, in servitutem redactus sum; per eam quam vici, victus sum. Ego vero frustra in eam maligne moliebar insidias, etiam ipsi Ioseph suadens, ut de ea male suspicaretur; et consilium ei subieci, ut occulte eam dimitteret, ut hac ratione declararet ex adulterio factam fuisse conceptionem. Adstans autem per somnum angelus, revelavit ei aperte quod latebat in conceptione mysterium. At vero quantum mihi tempus sufficere possit ad prosequendum verbis quibus modis triumphaverit de me qui partum ex ea suscepit, et in his quae attentabam deprehensus sim, in his quae impugnabam pudefactus, dum ab ipsis, qui mecum sunt, daemonibus frequenter audirem ipsum appellari Dei Filium? Eripuit mihi cunctos variis morbis laborantes; eripuit omnes a malignis spiritibus perturbatos; eripuit eos quos et ipsi morti tradidi. Tandem meis consiliis in crucem ipsam actus, multo majore me verecundia perfudit, et mecum rursus mortem, dum e cruce universa quae sunt in terra concussit, a sepulcro patefaciens omnia quae sub terra iacebant, decerpens tam me hic, quam mortem ibi, resurgentibus cum eo mortuis. Horum igitur omnium, quae mihi causa est? Quae alia praeter eam, quae miraculorum eiusmodi opificem genuit? Profecto praestabat mihi, ut antiquam illam Evam non inducerem in dolum; satius erat mihi etiam per serpentem illam non decipere. Quid enim mihi lucri accessit ex circumventione, si quidem eos quos in servitutem redegi, modo video priscam libertatem recipere, immo vero, una cum praecedente libertate, et ipsius etiam haeredes fieri regni caelorum?

4. Talibus equidem communis omnium

1. Cod. τῆς φύσεως. — 2. Cod. μὴ add. — 3. Duc. τοῦ κινήματος. — 4. Cod. ἐνταῦτα. — 5. Cod. εἰ μὴ ἡ om. — 6. Duc προσάγειν.

nostrum inimicus apud seipsum usus esse sermonibus nunc videtur; nos vero denuo recurrentes ad ea quorum superius fecimus mentionem, laudemus virgam Iesse; beatum praedicemus et faustis omnibus prosequamur sacrum Davidis surculum. *Ascendit enim et Ioseph a Galilaea de civitate Nazareth in Iudaeam ad civitatem David quae vocatur Bethleem, eo quod ipse esset de domo et familia David cum Maria sibi desponsata et gravida*[a]. Ista nobis Lucas per evangelicam historiam annuntiavit, propinquitatem Davidis non solum ad Ioseph sed etiam ad Deiparam semper virginem pertinere testificans. Quid igitur, postquam ascenderunt, quid evenit? *Impleti sunt*, inquit, *dies ut ipsa pareret, et peperit Filium suum primogenitum et unigenitum. Et pannis eum involvit et reclinavit eum in praesepio, quia non erat eis locus in diversorio*[b]. Pannis involvit illum, *qui amictus est lumine sicut vestimento*[c]; fasciis involvit eum, qui sua ipsius potentia omnem involvit creaturam. Reclinavit in praesepio eum *qui caelos inclinavit*[d] proprio arbitrio; reclinavit in praesepio eum qui super terram sedet. Haec porro non frustra contingebant, sed in praesepio animalium irrationalium ille qui est Ratio proponebatur, ut homines voluntarie irrationales, ad eum accurrentes sensus rationalis participes efficeret. In mensa bestiarum proponebatur panis caelestis, ut iis qui ex hominibus bestiales erant communicationem escae mysticae exhiberet. *Et non locus*, inquit, *eis erat in diversorio :* locum in quo habitaret non habebat is qui totius mundi domum construxit; non habebat locum habitationis, quia, *cum esset dives, sponte pauper factus est*[e]. Non habebat locum : quis enim locus capere posset eum, qui omnem locum excedit?

5. Quare opportunum est, ut hoc etiam e psalmis dicamus : *quia magna multitudo dulcedinis tuae, Domine*[f]. Unde enim talia, unde, nisi ex tua, qui propter nos descendisti, bonitate? Unde tanta ipsius humiliatio, nisi ex

αὐτὸν ὁ κοινὸς πάντων ἡμῶν ἐχθρός· ἡμεῖς δὲ πάλιν ἀναβαμόντες ἐπὶ τὴν τῶν προλαβόντων μνήμην, ὑμνῶμεν τὴν ῥάβδον τοῦ Ἰεσσαί· μακαρίζωμεν[1], εὐφημῶμεν[2] τὸ ἱερὸν βλάστημα τοῦ Δαβίδ. *Ἀνέβη γὰρ καὶ Ἰωσὴφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐκ πόλεως Ναζαρὲτ τὴν Ἰουδαίαν εἰς πόλιν Δαβίδ, ἥτις καλεῖται Βηθλεέμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβίδ, σὺν Μαριὰμ τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ οὔσῃ ἐγκύῳ.* Ταῦτα καὶ ὁ Λουκᾶς ἡμῖν διὰ τῆς εὐαγγελικῆς ἱστορίας ἐξήγγειλε, τὴν οἰκειότητα τοῦ Δαβὶδ οὐ μόνον τῷ Ἰωσὴφ, ἀλλὰ καὶ τῇ θεοτόκῳ καὶ ἀειπαρθένῳ προσμαρτυρῶν. Τί οὖν, ἐπειδὴ καὶ ἀνέβησαν, τί συμβαίνει; *Ἐπλήσθησαν*, φησὶν, *αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτὴν, καὶ ἔτεκε τὸν Υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον* ἔτεκε τὸν Υἱὸν αὐτῆς, τὸν ἅμα καὶ αὐτῆς καὶ τοῦ οὐρανίου Πατρὸς πρωτότοκον καὶ μονογενῆ. *Καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι·* ἐσπαργάνωσε *τὸν ἀναβεβλημένον φῶς ὡς ἱμάτιον·* ἐσπαργάνωσε τὸν τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει τὴν κτίσιν ἅπασαν σπαργανώσαντα· ἀνέκλινεν ἐν τῇ φάτνῃ *τὸν τοὺς οὐρανοὺς κλίναντα* τῷ οἰκείῳ θελήματι· ἀνέκλινεν ἐν τῇ φάτνῃ τὸν ἐπὶ τῆς γῆς καθίσας[3]. Οὐ μὴν οὐδὲ συνέβαινε ταῦτα μάτην, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν ἀλόγων φάτνῃ ὁ Λόγος προὐτίθετο, ἵνα καὶ τοῖς ἀλόγοις κατὰ προαίρεσιν[4] λογικῆς μεταδῷ προσδραμοῦσιν αἰσθήσεως. Τραπέζῃ προὐτίθετο τῶν κτηνῶν ὁ ἄρτος ὁ ἐπουράνιος, ἵνα καὶ τοῖς κτηνώδεσι τῶν ἀνθρώπων μυστικῆς βρώσεως χορηγήσῃ μεταλήψιν. *Καὶ οὐδὲ τόπος*, φησὶν, *ἦν αὐτοῖς ἐν τῷ καταλύματι·* τόπον οὐκ εἶχεν οἰκήματος, ὁ τὸν τοῦ ὅλου κόσμου κατασκευάσας οἶκον· οὐκ εἶχε τόπον οἰκήματος, ἐπειδὴ *πλούσιος ὤν, ἐκουσίως ἐπτώχευσεν.* Οὐκ εἶχε τόπον· ποῖος γὰρ ἂν καὶ τόπος τὸν ὑπὲρ τόπον ἐχώρησεν;

5. Εὔκαιρον τοιγαροῦν ἡμᾶς κἀκεῖνο τὸ ψαλμικὸν εἰπεῖν· *ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου, Κύριε.* Πόθεν γὰρ τὰ τοιαῦτα; Πόθεν, ἀλλ' ἢ ἐκ τῆς σοῦ δι' ἡμᾶς καταβάντος χρηστότητος; Πόθεν ἡ εἰς τοσοῦτον αὐτοῦ ταπείνωσις. ἀλλ' ἢ ἐκ

1. Cod. μακαρίζομεν. — 2. Cod. εὐφημοῦμεν. — 3. καθέδρας. — 4. Cod. προέρεσιν.

a) Luc., II, 4. — b) Luc., II, 6-7. — c) Psal. CIII, 2. — d) Psal. XVII, 10. — e) II Corinth., VIII, 9. — f) Psal. XXX, 20.

τῆς πρὸς τὴν ἡμετέραν φύσιν χρηστότητος; Ἤλλη ἀλλὰ γὰρ καὶ ὥσπερ διὰ τῶν ἄνωθεν, οὕτω καὶ διὰ τῶν παρ' ἡμῖν αὐτῷ τὰ τῆς δεσποτείας τῆς τῶν ἁπάντων ἐξέλαμψεν. Ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ αὐτὸν αἱ στρατιαὶ τῶν ἀγγέλων περιεστήκασιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς φάτνης χορεῖαι περιεκύκλωσαν· Ἐκεῖ τὴν ἐκ τῶν οὐρανίων δυνάμεων ἄπταιστον ἔχει προσκύνησιν· ἐνταῦθα τὴν τῶν ἐθνῶν διὰ τοῦ ἀστέρος ὑποταγήν. Ἐκεῖ σύμπας ὁ τῶν στοιχείων ὄχλος τὰ κατὰ φύσιν δωροφορεῖ· ἐνταῦθα καὶ οἱ ποιμένες ἐδωροφόρουν σκιρτήματα, καὶ οἱ μάγοι τοὺς θησαυρούς. Ἐκεῖ μετὰ τῆς ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ καθέδρας καὶ ἡ ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρός· ἐνταῦθα, μετὰ τῆς ἐν τῇ φάτνῃ, καὶ ἡ ἐν ταῖς ἀγκάλαις ταῖς μητρικαῖς· θρόνος δὲ καὶ οὗτος ἀληθῶς βασιλικός, θρόνος καὶ αὐτὸς ἔνδοξος, θρόνος ἅγιος, θρόνος τὸν ἅγιον τῶν ἁγίων ἐπὶ γῆς βαστάζειν μόνος ἄξιος· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ipsius erga naturam nostram clementia? Ceterum, quemadmodum per ea quae sursum, ita et per ea quae apud nos gesta sunt, imperium super omnia ei resplenduit. Super cherubim eum sedentem exercitus angelici circumstant; verum et in praesepio reclinatum choreae circumdederunt. Illic a virtutibus caelestibus continuam habet adorationem; hic per stellam gentium submissionem. Illic, universa elementorum turba quae a natura habent offerunt; hic, et pastores pro muneribus exhibent tripudia, et magi thesauros. Illic, una cum illa quae est super Cherubim, et sedes illi est in sinu Patris; hic, cum illa, quae est in praesepio, et illa, quae in ulnis maternis. Iste thronus vere regius, thronus iste gloriosus, thronus sanctus, thronus solus dignus qui Sanctum sanctorum in terra gestaret. Ipsi gloria in saecula saeculorum. Amen.

X

SAINT JEAN, ARCHEVÊQUE DE THESSALONIQUE

(† vers 630).

Discours sur la Dormition de la Sainte Vierge.

INTRODUCTION

I. — La vie et les écrits de saint Jean de Thessalonique.

Plusieurs archevêques de Thessalonique ont porté le nom de Jean. Dans son étude si érudite sur les prélats de cette métropole, Mgr L. Petit en a compté jusqu'à huit, depuis les origines jusqu'en 1440[1]. Celui dont nous allons parler est le premier de la série[2]. Il n'y a pas très longtemps que l'époque où il a vécu a été clairement établie. Le docte Lequien ne le nomme pas dans son *Oriens christianus*. Par une distraction assez forte, le Bollandiste Corneille de Bye, qui a publié le premier une série de discours de notre Jean sur les miracles opérés par saint Démétrius[3], l'a confondu avec le Jean archevêque de Thessalonique qui assista au sixième concile général (680-681), au risque de le faire mourir plus que centenaire. Tafel a reproduit la même erreur[4]. Dans un article donné à la *Byzantinische Zeitschrift*, en 1895[5], J. Laurent n'a pas eu de peine à démontrer, en se basant sur les discours mêmes publiés par le P. de Bye, que le Jean archevêque de Thessalonique qui les a composés, a occupé son siège entre les années 610 et 649. A cette dernière date, nous

1. L'étude de Mgr Petit a paru dans les tomes IV et V des *Échos d'Orient*. De nouvelles précisions ont été apportées par l'éminent byzantiniste dans un article intitulé : « Le Synodicon de Thessalonique ». *Échos d'Orient,* mai 1918, p. 236-254.

2. Quoi qu'en dise Lequien, il est fort douteux qu'il y ait eu un Jean sur le siège de Thessalonique, à l'époque du concile de Sardique. Cf. *Échos d'Orient*, IV, p. 140.

3. *Acta Sanctorum,* octobre, IV, p. 164-198. La *Patrologie grecque* de Migne reproduit ces documents avec l'introduction et les notes du P. de Bye : *P. G.,* t. CXVI, col. 1081-1324.

4. Tafel, *De Thessalonica eiusque agro dissertatio geographica,* Berlin, 1839.

5. *Byzantinische Zeitschrift*, t. IV, p. 430-431, dans l'article intitulé : « Sur la date des églises Saint-Démétrius et Sainte-Sophie à Thessalonique. »

trouvons à la tête de la métropole macédonienne le monothélite Paul, que le pape saint Martin Ier condamne, après le concile du Latran [1].

En parcourant les discours en question, qui forment le livre Ier des *Actes de saint Démétrius*, on apprend, en effet : 1° que leur auteur a vécu sous l'épiscopat d'Eusèbe, contemporain lui-même de l'empereur Maurice (582-602), et qu'il a recueilli de la bouche de ce prélat le récit de plusieurs des miracles dont il parle; 2° qu'il a assisté lui-même au siège de Thessalonique par les Avares, en septembre 597, et a vu de ses yeux l'armée innombrable des Barbares; 3° qu'au moment où il parle, l'empereur Phocas (602-610) n'est plus de ce monde; 4° que la plupart de ses auditeurs ont été témoins des miracles de saint Démétrius qu'il raconte et qui ont été accomplis sous le règne des empereurs Maurice et Phocas. Comme le fait justement remarquer J. Laurent, la date de ces sermons ne peut donc être postérieure de plus d'une trentaine d'années aux événements qu'ils rapportent, et le livre Ier se trouve ainsi avoir été composé entre 610 et 630, au plus tard.

Il nous semble qu'on peut déterminer une date plus précise. Dans son neuvième discours, Jean parle à ses auditeurs de la grande famine qui a désolé tout récemment non seulement la région de Thessalonique, mais encore l'empire byzantin presque tout entier [2]. N'est-ce pas là une allusion suffisamment claire à la grande famine de 618, signalée par la « Chronique Alexandrine » et par saint Nicéphore dans sa *Synopse historique* des événements qui suivirent la mort de l'empereur Maurice [3]? On peut donc placer sans témérité la composition des sermons sur saint Démétrius aux environs de 618-620.

Autre indication, qui confirme la précédente : L'auteur anonyme du second livre des *Actes de saint Démétrius* raconte, aux chapitres Ier et II, deux sièges que la ville de Thessalonique eut à soutenir contre les Slaves « sous l'épiscopat de Jean, de sainte mémoire », dont la conduite, en ces circonstances critiques, fut au-dessus de tout éloge. Or Nicéphore, dans sa *Chronique* (XIV, 19), parle de l'invasion de l'Europe byzantine par les Slaves, en 617-619 [4].

De même, au chapitre V de ce second livre, il est question d'un certain Kouber, qui « soixante ans et plus » après le second siège de Thessalonique sous l'évêque Jean, devint chef des Slaves, se révolta contre l'autorité impériale et tenta de s'emparer de Thessalonique [5]. Il est tout naturel de rapprocher

1. Voir les deux lettres de saint Martin Ier écrites, l'une à Paul, l'autre au clergé de Thessalonique, dans Hardouin, *Coll. Conciliorum*, III, 662-676.

2. Ἅπαντες ἴστε τὴν πρὸ βραχέος λίαν καιροῦ γενομένην τοῦ σίτου σπάνιν οὐ κατὰ ταύτην μόνον τὴν θεοφρούρητον πόλιν, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ σχεδόν. *P. G.*, *t. cit.*, col. 1256.

3. Ἐφ' οἷς καὶ λιμὸς τηνικαῦτα τῇ πολιτείᾳ ἐπεφύη βαρύτατος. Nicéphore, *De rebus post Mauricium gestis*. *P. G.*, t. C, col. 893.

4. Cf. J. Laurent, *art. cit.*, p. 429.

5. *P. G.*, t. CXVI, col. 1364.

ce récit de la campagne de Justinien II contre les Slaves des environs de Thessalonique, en 688, qui se termina par le transfert d'un grand nombre de ces barbares en Asie Mineure[1]. Entre 619 et 688, il y a, en effet, soixante ans et un peu plus.

Nous voilà donc suffisamment renseignés sur l'époque où a vécu le Jean, archevêque de Thessalonique, auteur du premier livre des *Actes de saint Démétrius* publiés par les Bollandistes. De sa vie nous ne savons pas plus que ce qu'en racontent les *Actes* eux-mêmes. Il avait laissé parmi ses contemporains une réputation de sainteté. L'anonyme du second livre le place parmi les protecteurs de Thessalonique avec saint Démétrius[2], et l'appelle « notre père saint »[3]. De fait, il se montra le véritable défenseur de la cité, lors du terrible siège de 619(?), mettant tout en œuvre pour organiser la résistance, restant sur les remparts avec les assiégés pour soutenir leur courage, et, par-dessus tout, excitant leur confiance en Dieu et au saint martyr Démétrius[4]. Il composa, à cette occasion, une belle prière à Jésus-Christ, dont l'anonyme nous a conservé le texte[5].

Cette prière et les quinze discours qui forment le premier livre des Actes du grand patron de Thessalonique ne sont pas tout ce qui nous reste de lui. Il y a de bonnes raisons de lui attribuer encore les pièces suivantes, que divers manuscrits relativement anciens mettent sous le nom de Jean, archevêque de Thessalonique :

1° *Une homélie sur la concordance des récits évangéliques touchant la Résurrection de Notre-Seigneur.* Cette pièce se trouve dans divers manuscrits, notamment dans le Cod. 724 du fonds grec de la Bibliothèque nationale de Paris, fol. 321-335, transcrit en 974, où elle porte le titre suivant : ὅτι οὐδεμία διαφωνία οὐδὲ ἐναντίωσις ἐν τοῖς εὐαγγελισταῖς περὶ τὴν ἀνάστασιν ; dans le Cod. 699 du même fonds, fol. 116-126 (XIIe siècle), où apparaît le titre : Εἰς τὰς μυροφόρους γυναῖκας, καὶ ὅτι οὐδεμία διαφωνία οὐδὲ ἐναντίωσις ἐν τοῖς εὐαγγελισταῖς περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ; dans le Cod. 772 du même fonds, fol. 389vo-398vo (XVe siècle), avec le même titre ; dans le Cod. theol. graec. CXIV de la Bibliothèque impériale de Vienne, fol. 367-375 (XVe s.), avec le même titre ; dans le Cod. graec. Ambros. 192, fol. 235vo-242^6. Cette homélie n'est pas inédite,

1. Nicéphore, *op. cit.*, col. 936.

2. C. II, *P.G.*, *t. cit.*, col. 1335. — 3. C. III, col. 1348 : ὁ ὅσιος ἡμῶν πατήρ. Jean reçoit le titre de saint non seulement dans les suscriptions de plusieurs manuscrits, mais encore dans les Actes du VIIe concile œcuménique : Hardouin, *op. cit.*, t. IV, col. 292 C. Son nom, cependant, ne paraît pas dans le Synaxaire de l'Église de Constantinople.

4. C. II, col. 1340 : τῷ τείχει μετ' αὐτῶν ἐνδιατρίβων. — 5. *Ibid.*, col. 1341.

6. Cf. Martini et Bassi, *Catalogus codd. graec. Bibl. Ambrosianae.* Milan, 1906, ad cod. 192. On trouve un fragment de la même homélie dans le Cod. Cromw. X de la Bodléienne : Incip. : παρεδόθη ὁ Κύριος τῷ Πιλάτῳ. Cf. Coxe, *Catal. codd. graec.* Bibl. Bodl., Oxford, 1853, t. I, p. 429.

comme on pourrait le croire, en lisant les quelques lignes que A. Ehrhard a consacrées à son auteur[1]. Saville en donna une première édition d'après le manuscrit de Vienne que nous venons de signaler, dans le tome VIII des œuvres de saint Jean Chrysostome, pp. 740-747, en la présentant comme un écrit fort douteux de ce docteur. Cette édition, qui ne fournit qu'un texte incomplet[2], a été reproduite telle quelle par Montfaucon, puis par Migne[3], sous la rubrique des *spuria* de saint Jean Chrysostome. En 1648, Combefis publia le texte complet dans le tome I de son *Novum Auctarium graeco-latinae Patrum bibliothecae,* p. 791-822, avec une nouvelle traduction latine et de savantes notes, d'après un manuscrit de Paris, qui, à en juger par le titre de l'homélie, devait être le Cod. 699 du fonds grec actuel[4]. Chose curieuse, cette édition est demeurée à peu près inaperçue, Migne ayant oublié de l'insérer dans sa Patrologie grecque. C'est ce qui explique pourquoi les manuels de patrologie se taisent complètement sur Jean de Thessalonique.

Le début de cette homélie sur la concordance des Évangélistes au sujet de la résurrection de Jésus-Christ indique clairement que l'orateur avait prononcé d'autres discours sur l'Évangile : « Nous vous avons expliqué de notre mieux, dit-il à ses auditeurs, les faits qui ont précédé la Passion du Seigneur[5]. » Le livre contenant cette série d'homélies évangéliques fut présenté aux Pères du VIIe concile œcuménique, lors de la cinquième session, par Nicolas évêque de Cyzique[6], qui lut un long passage d'une homélie commençant par ces mots : Μέχρι τότε πειράζων τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν[7]. Ce début suppose évidemment un discours précédent sur la tentation de Jésus-Christ. Il est vraisemblable que quelques pièces de ce recueil se cachent parmi les *spuria* de saint Jean Chrysostome.

Aussi bien le fragment cité par le VIIe concile que l'homélie sur la concordance des Évangiles, méritent d'attirer l'attention des historiens du dogme et des exégètes. Dans le premier, Jean légitime contre les païens et les Juifs l'usage de représenter par la peinture, et aussi par la sculpture, l'Homme-Dieu, les anges et les saints. Il y a là une première théorie de l'image, qui sera développée, et même compliquée, à l'apparition de l'iconoclasme. L'image,

1. Dans la *Geschichte der byzant. Litteratur,* de Krumbacher, 2e éd., 1897, p. 192.

2. Dans le manuscrit de Vienne, le titre et le début de l'homélie manquent. Ce début consiste en un court résumé du récit de la passion du Sauveur. — 3. *P. G.,* t. LIX, col. 635-644.

4. Nous nous proposons de rééditer cette pièce, en utilisant le plus ancien manuscrit qui la contient, le Cod. 724 du fonds grec de Paris.

5. Καθὼς ἐνεχώρει, διεσαφήσαμεν τῇ φιλοχρίστῳ ὑμῶν ἀκοῇ τὰ πρὸ τοῦ πάθους τοῦ δεσποτικοῦ γεγενημένα.

6. βίβλον ἐπάγομαι τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης, καὶ ἀξιῶ ἀναγνωσθῆναι. Harduin, *op. cit.,* t. IV, col. 292. 7. *Ibid.,* col. 292-294.

pour l'évêque de Thessalonique, n'est qu'un intermédiaire qui nous fait penser aux êtres qu'elle représente. Le culte ne tombe pas sur elle mais sur eux : προσκυνοῦντες οὐ τὰς εἰκόνας, ἀλλὰ τοὺς διὰ τῆς γραφῆς δηλουμένους. Dieu, considéré en lui-même, ne saurait être représenté, puisqu'il est absolument immatériel, invisible et incirconscrit. Mais il n'en va pas de même du Fils de Dieu incarné. Les anges peuvent être peints, non seulement parce qu'ils ont apparu quelquefois sous une forme humaine, mais aussi parce qu'ils ne sont pas absolument incorporels. Dieu seul est absolument incorporel et soustrait aux lois de l'espace. Les créatures que nous appelons incorporelles, comme les anges et les hommes, ne le sont que par comparaison avec les corps d'ici-bas; en fait, elles sont revêtues d'un corps subtil, léger comme l'air, semblable à la flamme. Aussi sont-elles circonscrites par le lieu, et peuvent-elles être vues miraculeusement par un œil corporel[1]. Pour appuyer cette doctrine, Jean en appelle à l'autorité de saint Méthode, de saint Athanase, de saint Basile et de leurs disciples. Quant à l'homélie sur l'accord des Évangélistes, notre auteur n'y examine que le récit des apparitions qui se produisirent le jour même de Pâques. Il se montre concordiste à outrance, et déploie beaucoup d'ingéniosité à établir sa thèse, qui est la suivante : « Chaque évangéliste parle d'une arrivée différente des saintes femmes au sépulcre. » Il identifie Marie de Jacques, *Maria Jacobi*, avec la Sainte Vierge et, par suite, déclare que la Mère de Dieu fut favorisée, avec Marie-Madeleine, de la première apparition de Jésus ressuscité. Il en arrive à distinguer jusqu'à cinq Marie, qui seraient signalées par les évangélistes, à savoir : Marie-Madeleine, Marie de Jacques le Majeur, c'est-à-dire la Sainte Vierge — celle-ci n'était pas appelée Marie de Joseph, parce que Joseph était mort avant que Jésus commençât son ministère public, — Marie de Jacques le Mineur et de José signalée par saint Marc, Marie de Cléophas, sœur de la Mère de Dieu, et enfin Marie de Béthanie, sœur de Marthe et de Lazare. Il y a intérêt, pour les exégètes, à comparer cette solution avec celle qu'avaient déjà esquissée plusieurs exégètes grecs, notamment Hésychius de Jérusalem.

2° Le Cod. 380 de la bibliothèque de Patmos, daté de 1544, contient, sous

1. Περὶ τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ τῶν ὑπὲρ τούτους ἁγίων δυναμέων, προσθήσω δὲ καὶ τὰς ἡμετέρας ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων (Qu'on remarque cette incidente), νοεροὺς μὲν αὐτοὺς ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία γινώσκει, οὐ μὴν ἀσωμάτους πάντη καὶ ἀοράτους, ὡς ὑμεῖς οἱ Ἕλληνες φατέ· λεπτοσωμάτους δὲ καὶ ἀερώδεις ἢ πυρώδεις. Hardouin, *op. cit.*, col. 293. Il ne faudrait pas croire que les Pères du VIIIe siècle partageaient tous cette opinion de Jean de Thessalonique sur la nature des anges. Après avoir entendu la lecture du passage, saint Taraise n'en retient que la finale, qui suffisait pour le but qu'on se proposait : « Le Père, dit-il, a démontré qu'il faut peindre les anges, parce qu'ils sont circonscrits, et qu'ils ont apparu à beaucoup sous la forme humaine, ἐπειδὴ περίγραπτοί εἰσι, καὶ ὡς ἄνθρωποι ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς. » Être circonscrit n'est pas nécessairement l'équivalent d'être corporel.

le nom de Jean de Thessalonique un discours sur l'exaltation de la sainte Croix [1]. N'ayant pu consulter ce manuscrit, qui est très tardif, il nous est difficile de dire si l'attribution est fondée. En tout cas, contre l'authenticité du discours on ne saurait faire valoir son titre. On sait, en effet, que la fête de l'Exaltation de la Croix est indépendante des événements qui se produisirent sous l'empereur Héraclius. Elle existait à Jérusalem, dès le IVe siècle, et se célébrait dans tout l'Orient, le 14 septembre, bien avant Héraclius [2].

3° Si Jean de Thessalonique n'est pas resté tout à fait un inconnu parmi les érudits, il le doit surtout à un mystérieux « *discours sur la dormition de la Sainte Vierge* », dont plusieurs savants anciens et récents se sont occupés, mais d'une manière superficielle, et sans en souligner l'importance, au triple point de vue historique, théologique et liturgique. Plusieurs l'ont déprécié outre mesure, parce qu'ils n'en ont connu qu'une recension postérieure fortement interpolée. Le fait, du reste, qu'on ignorait l'époque où avait vécu son auteur, ou qu'on identifiait celui-ci avec le Jean archevêque de Thessalonique qui assista au sixième concile œcuménique, n'a pas peu contribué à faire négliger ce document, qui, si l'on fait abstraction des récits apocryphes, est le premier récit détaillé que nous possédions de l'ancienne tradition grecque sur la Dormition de la Sainte Vierge. Il est à peu près sûr, en effet, après ce que nous avons dit sur l'époque approximative de l'épiscopat de Jean, que son discours sur la Dormition a précédé de quelques années l'homélie sur le même sujet de saint Modeste, patriarche de Jérusalem de 631 à 634. De ce discours il nous faut maintenant parler plus en détail, puisque, grâce au généreux concours de Mgr Graffin, qui nous a fourni la plus grande partie des sources manuscrites, nous pouvons en présenter au public une édition critique. Examinons tout d'abord les manuscrits qui le contiennent.

II. — Les manuscrits du discours sur la Dormition de la Sainte Vierge.

Contrairement à l'opinion communément reçue [3], le discours de Jean de Thessalonique sur la Dormition n'est pas resté, jusqu'ici, complètement

1. Cf. Jean Sakkelion, Πατμιακὴ βιβλιοθήκη, Athènes, 1890, p. 174. Le manuscrit nous a été malheureusement inaccessible. Il ne serait pas impossible que ce discours sur l'Exaltation de la sainte Croix fût l'un des deux qui se trouvent parmi les œuvres de saint Jean Chrysostome, *P. G.*, t. LIX, col. 675-681, et que plusieurs manuscrits attribuent à saint Joseph de Thessalonique. — 2. Cf. Pargoire, *L'Église byzantine*, p. 114.

3. Ehrhard, *op. et loc. cit.*, présente le discours comme inédit. De même, la *Bibliotheca hagiographica graeca* des Pères Bollandistes, en signalant la pièce, ne renvoie qu'aux *Apocalypses apocryphae* de Tischendorf et à l'étude de M. Bonnet.

inédit. Au témoignage de Pierre Lambecius, qui cite Hippolyte Marracci, le clerc régulier Vincent Riccardi en publia une traduction latine faite d'après le texte d'un très ancien manuscrit de la Bibliothèque vaticane [1]. Plus récemment, c'est-à-dire en 1894, Constantin Ch. Doukakès a fait paraître, sous le nom de David de Thessalonique, dans son recueil, intitulé : « Μέγας Συναξαρίστης », tome du mois d'Août, p. 212-226, un récit de la mort de Marie qui n'est autre chose qu'une édition abrégée de la rédaction interpolée du discours de Jean que nous donnons plus loin [2]. En 1866, Tischendorf, dans ses *Apocalypses apocryphae,* donna quelques courts fragments de la pièce tirés des manuscrits parisiens [3]. Sur ces mêmes manuscrits parisiens, au nombre de huit, M. Bonnet écrivit, en 1880, une notice que nous avons trouvée en défaut sur plus d'un point [4]. C'est d'après les dires de Tischendorf et de Bonnet que certains auteurs contemporains ont parlé du discours de Jean, quand a éclaté la controverse sur le tombeau de la Sainte Vierge.

Il est fort difficile de dresser une liste complète des manuscrits qui con-

1. P. Lambecius, *Commentariorum de augustissima bibliotheca caesarea Vindobonensi,* l. V, 2e éd., Vienne, 1778, p. 55 : « Hippolytus Marracci, in *Bibliotheca Mariana :* Ioannes Thessalonicensis archiepiscopus, natione graecus, auctor perantiquus et non minus dignitatis quam virtutis celsitudine sublimis, scripsit de vita et morte Deiparae Virginis librum seu orationem unam, quemadmodum Epiphanius presbyter aliique litteris prodiderunt. Sed cum in ea, haereticorum fraude, vera falsis permixta et quaedam cum fidei veritate pugnantia contineantur, merito illam inter apocrypha reiici scribit Canisius, l. V *de Deipara*, c. 5. Exstat autem graece manuscripta in perantiquo codice bibliothecae Vaticanae, et latinitate donata a Vincentio Riccardo, Clerico Regulari, exstat apud Cesarolam, tom. VI *de B. Virgine.* Quo tempore effulserit, mihi adhuc ignotum. » Nous avons vainement cherché cette traduction de Vincent Riccardi. Le manuscrit très ancien de la Vaticane qu'il eut sous les yeux dut être, selon toute vraisemblance, soit le Vatic. graec. 2072, soit le Vatic. graec. 2013, qui remontent l'un et l'autre au xe siècle. Voir ci-après la description de ces deux manuscrits. Vincent Riccardi n'éprouva pas le scrupule qui empêcha Combefis de nous donner l'édition qu'il déclare avoir préparée, dans une note de son *Auctarium novum,* t. I, p. 821 : « Exstat eius (= Ioannis Thessalonicensis) oratio alia in Mariae Assumptionem paucis diversa ab iis quæ exstant nomine sancti Melitonis, ac pleraque eiusmodi ex apocryphis enarrans; quam quidem mihi paraveram, ac eram conatus illustrare; sed postea visum est mihi potius premere quam minus certa nixus veritate, aliorum fidem elevare. »

2. Μέγας Συναξαρίστης πάντων τῶν ἁγίων τῶν καθ' ἅπαντα τὸν μῆνα Αὔγουστον ἑορταζομένων, ἤτοι βήρυλλος τοῦ νοητοῦ παραδείσου, βιβλίον ψυχωφελέστατον μεγάλης συλλογῆς βίων ἁγίων. Athènes, 1894, pp. 212-226. Doukakès déclare que le discours lui a été fourni par le moine Parthénius, de la laure des Ibères.

3. Tischendorf, *Apocalypses apocryphae,* Leipzig, 1866, pp. xxxviii-xli. Cf. G. Bickell, dans la *Theologische Quartalschrift* de 1866, pp. 469 sq.

4. M. Bonnet, *Bemerkungen über die ältesten Schriften von der Himmelfahrt Mariae,* dans la *Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie,* t. XXIII (1880), pp. 236-243.

tiennent le document en question, pour la raison qu'il ne paraît pas toujours sous le nom de Jean de Thessalonique, et qu'il a subi, au cours des siècles, de nombreuses interpolations. Voici les renseignements que nous avons pu recueillir à ce sujet :

1° *Manuscrits de la Bibliothèque nationale de Paris.* — Huit manuscrits, au moins [1], de la Bibliothèque nationale de Paris renferment le discours de Jean. Ce sont : 1° Le Cod. 683 du fonds grec, parchemin de 250 feuilles, mesurant $0^{m},352 \times 0^{m},258$ à deux colonnes, dont la plus grande partie est du XIIe siècle, et le reste, fol. 194-218, du Xe siècle. Le discours sur l'Assomption est de l'écriture du Xe siècle, et occupe les feuilles 213-218. Malheureusement, ces feuilles sont en grande partie déchirées, et il ne reste, pour plusieurs d'entre elles, que les initiales des colonnes. Ces lacunes sont d'autant plus regrettables, que le Cod. 683 est, avec les deux manuscrits de la Vaticane dont nous parlerons tout à l'heure, le plus ancien représentant de ce qu'on peut considérer comme le texte original. L'orthographe en est passable. Le prologue, qui est une partie capitale du discours, s'y trouve en entier, mais la finale fait complètement défaut. Le titre est le suivant : Κοίμησις τῆς δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας συγγραφεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης.

2° Le Cod. 1174 du fonds grec, parchemin à lignes pleines de 345 feuilles, du XIIe siècle, mesurant $0^{m},300 \times 0^{m},200$. Le discours de Jean se trouve aux fol. 321-337, avec le titre : Ἰωάννου τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης λόγος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. C'est une des meilleures copies du texte original, d'une bonne orthographe, donnant tout le prologue mais manquant d'une partie du discours du grand prêtre et de l'épilogue.

3° Le Cod. Coisl. 121, parchemin de 202 feuilles à doubles colonnes mesurant $0^{m},370 \times 0^{m},270$, copié en 1343 par Michel Barsamos. Aux fol. 144vo-150, reproduction libre du texte original de notre discours, qui est mis sous le nom de saint Jean, Apôtre et évangéliste : Ἰωάννου ἀποστόλου καὶ θεολόγου λόγος εἰς τὴν ἁγίαν καὶ πανένδοξον κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου. L'orthographe est détestable. Le manuscrit ne donne que le début du prologue, et présente une finale spéciale.

4° Le Cod. 1504 du fonds grec, parchemin du XIIe siècle, comptant 215 feuilles à doubles colonnes, et mesurant $0^{m},270 \times 0^{m},222$. Le discours sur l'Assomption se trouve aux fol. 95-107ro et fol. 113ro-114vo. Les fol. 107vo-112vo sont occupés par des fragments d'une homélie mariale, que nous n'avons

1. Sur la foi du catalogue de Omont, *Table alphabétique,* p. 201, nous avions d'abord cru que le discours de Jean se trouvait dans le cod. 1313 du fonds grec, du XVe siècle, fol. 173-191. Il s'agit, en fait, de l'apocryphe grec sur la Dormition mis sous le nom de saint Jean l'Évangéliste et publié par Tischendorf dans ses *Apocalypses apocryphae.*

pas cherché à identifier. Le texte fourni par ce manuscrit est une élaboration très libre du texte primitif, mise sous le nom de Jacques, frère du Seigneur : Ἀνάληψις καὶ μετάστασις τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς θεοτόκου συγγραφεῖσα παρὰ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου. Le prologue manque complètement. L'épilogue est spécial. Les divergences de cette rédaction avec le texte original, tant pour le fond que pour la forme, sont considérables. Elle s'écarte aussi, en plusieurs endroits, d'une autre rédaction interpolée un peu plus développée, que nous allons rencontrer dans plusieurs manuscrits et que nous avons cru devoir éditer à part. C'est avec celle-ci que nous l'avons comparée. On trouve, au début, un passage fort obscur, qui a une saveur origéniste : Le messager céleste annonce à Marie « que les anges la transporteront à l'endroit où elle était auparavant, εἰς τόπον, ὅπου ἦς τὸ πρότερον[1] ». L'orthographe du cod. 1504 est mauvaise.

5. Le cod. 897 du fonds grec, parchemin et papyrus de 328 feuilles à lignes pleines, mesurant 0,240 × 0,180. La première partie est du XIIe siècle, la seconde du XVe siècle. C'est dans cette seconde partie, aux fol. 253-271, que se trouve le discours de Jean de Thessalonique sous le titre suivant : Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης λόγος πάνυ ὠφέλιμος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. C'est une bonne copie de la rédaction interpolée que nous publions à part. Cette rédaction ne donne, comme on le verra, que le début du prologue, et encore avec beaucoup de variantes. Pour la finale, le cod. 897 ne cadre avec aucun des manuscrits précédents.

6. Le cod. 987 du fonds grec, papyrus de 283 feuilles à lignes pleines, mesurant 0,205 × 0,145, du XVIe siècle. Le discours de Jean tient les fol. 102-132, et a pour titre : Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης [λόγος] πάνυ ὠφέλιμος εἰς τὴν κοίμησιν καὶ πρὸς Θεὸν μετάστασιν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. C'est le même texte, sauf quelques variantes et deux ou trois phrases sautées, que celui du cod. 897.

7. Le cod. Coisl. 307, papyrus de 562 feuilles, 0,238 × 0,160, à lignes pleines, copié en 1552 par le moine Daniel, de la laure Castamouni, à l'Athos. C'est une excellente copie de la rédaction interpolée, qui cadre, dans l'ensemble, sauf pour la finale, avec les codd. 897 et 987 du fonds grec, et dépend de la même source que le Cod. graec. H. Y. 11. de l'Escurial, s'il n'en est point une copie. Le titre est le suivant : Τοῦ ἐν ἁγίοις... λόγος εἰς τὴν κοίμησιν, ἤτοι ἀνάπαυσιν καὶ πρὸς Θεὸν μετάστασιν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

8. Le cod. 1190 du fonds grec, papyrus de 260 feuilles à lignes pleines, mesurant 0,245 × 0,165, copié en 1568 par le moine Paphnuce. Aux fol.

1. Voir plus loin, p. [288], note 15.

224vo-238vo, discours de Jean, précédé de dix vers iambiques trimètres. Le prologue manque totalement. La finale est nouvelle. Le corps du discours emprunte à la fois au texte primitif et à la rédaction interpolée. C'est un mélange des deux. On peut considérer ce texte comme une troisième rédaction. Nous avons jugé inutile de le reproduire à part. Nous donnons seulement le début et la finale, et les variantes les plus intéressantes. On y trouve le passage signalé dans le cod. 1504 : « εἰς τόπον, ὅπου ἦς τὸ πρότερον ». Le titre est : Ἡ κοίμησις τῆς παναχράντου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, συγγραφεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, ὀρθοδόξου καὶ ἁγίου ἀνδρός. Τῇ ιε' Αὐγούστου.

2° *Manuscrits de la Bibliothèque Vaticane.* — Nous avons trouvé, à la Bibliothèque Vaticane, trois manuscrits du texte primitif et un quatrième reproduisant, à quelques variantes près, la rédaction interpolée du cod. 1504 du fonds grec de Paris. Les trois manuscrits du texte primitif sont :

1. Le cod. Vat. 2072 (ancien cod. Basil. 111), fol. 166-178vo, qui est du xe-xie siècle. Bien que l'orthographe en soit mauvaise, ce manuscrit est d'une importance capitale pour la reconstitution du texte original. Le prologue s'y trouve au complet, et il y a tout à parier que l'épilogue représente la finale authentique. Le titre est curieux : Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης ἁγίου καὶ δικαίου ἀνδρὸς προοίμιον εἰς τὴν κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Κύριε, εὐλόγησον.

2. Le cod. Vatic. 2013 (ancien cod. Basil. 52), fol. 164-177vo, également du xe-xie siècle. Sans être une copie du cod. 2072, le texte de ce manuscrit en est très voisin, sauf à la finale, qui est abrégée. L'orthographe est également mauvaise. Le titre n'est pas le même : Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

3. Le cod. Vatic. 1608, fol. 171-182, du xiie-xiiie siècle. C'est une copie médiocre à orthographe aurienlaire du texte original. De nombreuses petites interpolations donnent au récit de Jean un caractère incohérent. La finale est très abrégée. Quant au titre, il rappelle celui du cod. 2072 : Ἐπισκόπου Ἰωάννου Θεσσαλονίκης προοίμιον εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

4. Le cod. Ottob. graec. 415, du xive siècle, contient, aux fol. 305-317vo, un texte étroitement apparenté à celui du Cod. paris. 1504. Le début et la finale sont les mêmes. L'orthographe est passable. Le discours est mis sous le nom de saint Jean Chrysostome : Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου λόγος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

3° *Manuscrits de la Bibliothèque de l'Escurial.* — Le cod. graec. H. Y. 11, du xiie siècle, fol. 84-100, est, avec le cod. Coisl. 307, le meilleur représentant de la rédaction interpolée. Nous l'avons pris pour base de notre édition. Le titre est le même que dans le cod. Coisl. 307.

4° *Manuscrit de la Bibliothèque d'Oxford.* — Le cod. Cromw. 1, de la

Bodléienne d'Oxford, qui est du XIIIe siècle, donne, fol. 249-271, un texte qui concorde presque toujours avec les fragments du cod. Paris. 683, et peut ainsi suppléer, dans une certaine mesure, aux lacunes de ce dernier. Le titre est à peu près le même : Κοίμησις τῆς παναγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας συγγραφεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης. La finale diffère, sur certains points, des finales déjà rencontrées. L'orthographe du manuscrit est mauvaise.

5° *Manuscrit de la Bibliothèque Saint-Marc, de Venise.* — Le cod. gr. VII, 38, de la Bibliothèque Saint-Marc de Venise, qui est du XVIe siècle, reproduit, fol. 451-458, d'une manière assez libre la plus grande partie du texte original. Il y a cependant des lacunes importantes. C'est ainsi que le long discours de saint Pierre aux vierges et au peuple est entièrement omis. D'autres passages sont sensiblement modifiés. Le texte se rapproche de celui du cod. Coisl. 121. Les deux manuscrits donnent la même partie du prologue et attribuent le discours à saint Jean l'Évangéliste. Le titre, dans le manuscrit vénitien, est le suivant : Ἰωάννου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ τοῦ θεολόγου ὑπόμνημα εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ κυρίας ἡμῶν, τῆς μεσιτρίας τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν. La finale présente quelques particularités.

6° *Manuscrit de la Bibliothèque impériale de Vienne.* — Le cod. Theol. gr. 247 de la Bibliothèque impériale de Vienne, du XVe siècle, donne aux fol. 153-168vo, à quelques variantes près, un texte identique à celui du cod. Par. 987. La concordance existe jusque dans le titre. C'est dire qu'il est lui aussi un bon représentant de la rédaction interpolée [1].

1. A M. C. Wessely, qui a bien voulu collationner pour nous ce manuscrit, nous disons ici toute notre reconnaissance. Ajoutons que dans le 45 de la même Bibliothèque de Vienne, qui est du XIe siècle, on trouve, fol. 140 r°-140 v°, un fragment du discours sur la Dormition commençant par les mots : τῷ παρεστῶτι λαῷ παρεγένετο καὶ ὁ Κύριος μετὰ πλήθους στρατιᾶς. Dans le Cod. 266 de la Bibliothèque de Patmos, écrit vers le Xe siècle et contenant une sorte de calendrier des fêtes de l'année, se lit au 15 août un petit prologue ainsi conçu : « Δεῖ εἰδέναι, ὅτι τὰ γραφέντα θαύματα ἐν τῇ κοιμήσει τῆς παναγίας θεοτόκου αἱρετικοὶ νοθεύσαντες ἐπὶ πλείστους χρόνους οἱ πατέρες παρελείψαντο. Ὕστερον δὲ Ἰωάννης ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης ταῦτα ἐπισκεψάμενος, τὰ μὲν βλαβερὰ ἔξω ἔβαλε, τὰ δὲ ὀρθὰ καὶ ψυχωφελῆ ἀρυσάμενος, συνεγράψατο τὴν ἁγίαν Κοίμησιν αὐτῆς ἀκριβέστατα : Il faut remarquer que pendant longtemps les Pères laissèrent de côté le récit des miracles accomplis à la Dormition de toute sainte Théotocos, parce que les hérétiques l'avaient falsifié. Mais plus tard, Jean, le très saint évêque de Thessalonique, après un examen attentif, écrivit un récit très détaillé de la dormition de la Mère de Dieu, supprimant ce qui était nuisible, et conservant ce qui était conforme à la vérité et susceptible d'édifier. » J. Sakkelion, *op. cit.*, p. 136. Cette note donne le signalement exact du discours de Jean, et fait une allusion directe au prologue. C'est, sans nul doute, aussi une recension fortement interpolée, et incomplète au début et à la fin, que l'on trouve dans le cod. Canonic. 19, de la Bodléienne, fol. 45-63 v°, comme il apparaît par la description qu'en donnent les Bollandistes : *Catalogus codd. hagiographic. Germaniae Belgii, Angliae.* Bruxelles, 1913,

Nous avons utilisé pour notre édition les seize manuscrits que nous venons d'énumérer. Il faut y joindre le manuscrit athonite représenté par l'édition de Constantin Doukakès. Seuls les quatre manuscrits athonites signalés par le catalogue de Lampros nous ont été inaccessibles [1]. Trois d'entre eux sont de date récente, et le quatrième, qui est du XIVe siècle, n'a qu'un texte mutilé. Tous les quatre attribuent le discours à saint David, moine de Thessalonique, né vers l'an 450 [2]. C'est sans doute l'un des trois premiers qui a fourni le texte édité par Doukakès. Il y a tout à parier que ces manuscrits contiennent la rédaction interpolée.

Nous venons de parler de texte primitif et de rédaction interpolée. La collation des manuscrits montre, en effet, qu'à partir du XIIe siècle, le discours de Jean a été fortement remanié, et que ce remaniement a été, dans la suite, traité fort librement par les copistes. On constate malheureusement les mêmes libertés par rapport à ce que nous appelons le texte primitif, celui qui est fourni par les manuscrits du Xe siècle et quelques manuscrits postérieurs. Les variantes de ces manuscrits sont tellement abondantes, et l'orthographe de la plupart est si défectueuse, que nous n'avons pu prendre aucun d'eux comme base de notre édition. Nous avons cru que le mieux était d'essayer une reconstitution du texte original, en nous aidant de tous. Une collation minutieuse, dont on verra les résultats au bas des colonnes de notre édition, nous a permis d'établir un texte satisfaisant, évitant les petites contradictions ou les coquilles grossières dont n'est exempt aucun des manuscrits de ce premier groupe. C'est sans doute la multiplicité de ces variantes qui a occasionné le remaniement qu'on voit apparaître à partir du XIIe siècle. On constate, en effet, dans les meilleurs manuscrits de cette rédaction un souci visible d'éclaircir certains passages obscurs, et de faire disparaître certaines contradictions qu'on trouvait dans les copies du texte ancien. Il est remarquable que c'est aussi à partir du XIIe siècle, que le discours est attribué, dans certains manuscrits, soit à saint Jean l'Évangéliste, soit à saint Jacques, frère du Seigneur, soit à saint Jean Chrysostome, soit même à saint David de Thessalonique. La suppression de la totalité ou de la plus grande partie du prologue distingue les manuscrits de la rédaction interpolée. Tous les manuscrits du texte ancien, sauf le Coisl. 121 et le

1. Ces manuscrits sont : 1° le cod. 20 de Khilandar, n° 2, papyrus in-8° du XVIIe siècle ; 2° cod. 109 de Esphigménou, n° 3, papyrus in-8° du XIVe siècle, texte mutilé ; 3° cod. 204 de Pantaléïmon, n° 104, papyrus in-4°, du XIXe siècle, fol. 555-577 ; 4° cod. 563 de Pantaléïmon, papyrus in-8°, du XVIIe siècle, fol. 180-247. Cf. *Catalogue* de S. Lampros, t. I, pp. 30, 183 ; t. II, pp. 327, 397.

2. Sur David de Thessalonique, voir *Byzantinische Zeitschrift*, t. IV, pp. 620-621. Sa Vie a été publiée par Valentin Rose, d'après un manuscrit du XIIe siècle : *Leben des heil. David von Thessalonike*, Berlin, 1887.

Marc. VII, 38, deux copies mauvaises et récentes, le donnent intégralement. Il est facile de deviner la raison qui a fait omettre ce morceau en tout ou en partie. Son contenu d'ordre tout historique n'offrait aucun intérêt d'édification pour la lecture liturgique.

Il nous faut signaler aussi le curieux phénomène des épilogues. Pour quinze manuscrits[1], nous avons onze finales différentes. Nous donnons le texte de chacune d'elles. Les diverses versions apocryphes sur la manière dont se produisit l'Assomption de la Sainte Vierge sont représentées. Cinq finales ne font aucune allusion à la résurrection et à l'assomption corporelle de la Mère de Dieu. Nous avons dit plus haut que, selon toute vraisemblance, le texte donné par le Cod. Vatic. 2072 reproduit, au moins en partie, la finale authentique[2]. A ces finales nous avons cru bon d'adjoindre l'épilogue de la *Vie de la Sainte Vierge*, du moine Épiphane, d'après le Cod. Ottob. graec. 415 (XIVe siècle). Cet épilogue diffère des textes édités[3], et il y a intérêt à le comparer avec le discours de Jean.

Voici les sigles adoptés pour les manuscrits de chaque groupe :

1° Manuscrits du texte primitif.

B¹ = Vatic. 2072 (Xe siècle).
B² = Vatic. 2013 (X^e^-XIe siècle).
P¹ = Paris. 683 (Xe siècle).
P² = Paris. 1174 (XIIe siècle).
C = Bodl. Cromw. 1. (XIIIe siècle).
Cl. = Paris. Coisl. 121 (copié en 1343).
M = Marc. VII, 38. (XVIe siècle).
V = Vatic. 1608 (XIIe-XIIIe siècle).
p = Paris. 1190 (copié en 1568).

1. Nous avons dit que les Codd. Paris. 683 et 1174 n'avaient pas l'épilogue.

2. Voir ce texte, p. [283]. Ce qui nous fait croire que cette finale représente l'original, c'est l'emploi du style direct ; car Jean de Thessalonique a cru à un récit authentique de la mort de Marie rédigé par les Apôtres, témoins oculaires, et falsifié, ensuite, par les hérétiques. De là le passage : ἡμεῖς οἱ ἀπόστολοι ἐθεασάμεθα, p. 278[1], et, dans la finale : ἠΰραμεν μόνας τὰς σίνδονας.

3. Voir, par exemple, le texte reproduit par Migne, *P. G.*, t. CXX. Le moine Epiphane a vécu vers la fin du VIIIe siècle et le début du IXe. Il nous manque encore une édition critique de sa *Vie de la Sainte Vierge*, dont le texte a dû, vraisemblablement, avoir le même sort que le discours de Jean de Thessalonique.

2° Manuscrits de la rédaction interpolée.

A = Escur. H. Y. 11. (XIIe siècle).
B = Paris. 1504 (XIIe siècle).
C = Paris. 897 (XVe siècle).
D = Paris. 987 (XVIe siècle).
E = Paris. Coisl. 307 (copié en 1552).
O = Vatic. Ottob. 415 (XIVe siècle).
V = Vindob. Theol. grec. 247 (XVe siècle).
Ath = Manuscrit athonite édité par C. Doukakès.
p = Paris. 1190 (copié en 1568).

Sont apparentés ensemble : 1° *pour le premier groupe* : B[1] et B[2], P[1] et C, Cl et M ; 2° *pour le second groupe* : B et O, A et E, C et D. B et O fournissent une rédaction sensiblement différente dans le second groupe. Quant à p, c'est, comme nous l'avons dit, une combinaison très libre du texte primitif et de la rédaction interpolée.

III. — Authenticité du discours sur la Dormition.

La raison principale pour laquelle le texte que nous publions est resté si longtemps enseveli dans les manuscrits, c'est, sans doute, parce qu'on ignorait l'époque précise où avait vécu son auteur. Même après qu'on crut avoir trouvé ce dernier dans la personne de l'archevêque de Thessalonique qui assista au sixième concile œcuménique (680-681), la curiosité scientifique ne se trouvait pas particulièrement excitée. Un discours sur la Dormition de la Sainte Vierge datant de la fin du VIIe siècle, venant après le discours de saint Modeste de Jérusalem sur le même sujet, et presque contemporain des homélies si connues de saint André de Crète, de saint Germain de Constantinople et de saint Jean Damascène, ne pouvait présenter le même intérêt qu'une pièce plus ancienne de près d'un siècle. Ajoutez à cela que les érudits qui ont lu dans les manuscrits le discours de Jean, ont dû souvent tomber sur la rédaction interpolée, qui paraît, à première vue, si bizarre, et n'a pas le prologue, clef de tout le récit. Il importe donc d'établir que ce récit est bien l'œuvre du Jean de Thessalonique qui a écrit la première partie des Actes dits de saint Démétrius et occupait la siège de la métropole macédonienne, au début du VIIe siècle, peu de temps après la mort de l'empereur Phocas (610). La tradition manuscrite ne peut nous être, pour cela, d'aucun secours, puisque, comme nous venons de le voir, les plus anciens manuscrits contenant le discours ne remontent pas au delà du Xe siècle. Quant aux témoignages externes, nous n'en avons trouvé qu'un, qui, sans doute, n'est pas sans valeur, mais ne tranche

pas, par lui-même, la question d'appartenance entre l'auteur des Actes de saint Démétrius et le Jean qui fut membre du sixième concile. Ce témoignage est celui du moine Épiphane, de la laure des Callistrates, auteur d'une *Vie de la Sainte Vierge*. Épiphane a vécu à la fin du VIIIe siècle et au début du IXe. Dans la *Vie de la Vierge*, il signale « le discours fameux, λόγον πολυθρύλλητον, que Jean de Thessalonique a écrit *sur la Dormition*, et où il s'est obscurci lui-même[1] », paroles, comme on le voit, qui ne sont pas précisément un éloge. Le fait qu'Épiphane mentionne ce discours avant les homélies de saint André de Crète (660?-740) suggère que Jean a vécu avant André; mais ce léger indice ne saurait constituer une preuve suffisante en faveur de l'attribution au prélat du début du VIe siècle. C'est donc à la critique interne qu'il nous faut recourir pour établir l'authenticité.

Au point de vue du style, il y a une différence très marquée entre le prologue et le reste du récit. On trouve, dans le premier, la période oratoire, d'une facture compliquée, chargée d'incidentes. Le reste du discours, au contraire, est à petites phrases courtes, presque sans subordonnées, réunies par les conjonctions καί, δέ, οὖν. C'est le grec de nos Évangiles, spécialement le grec de saint Jean. Le contraste est aussi frappant qu'entre le prologue de l'Évangile de saint Luc et le récit de l'enfance du Sauveur dans le même ouvrage. La solution de cette énigme nous est fournie par le prologue lui-même. Jean y déclare, en effet, que les témoins oculaires de la Dormition de la Mère de Dieu, c'est-à-dire les Apôtres, mirent par écrit les événements merveilleux qui accompagnèrent la mort de Marie; mais que des hérétiques malfaisants falsifièrent, dans la suite, ce récit authentique. Retrouver ce récit primitif à travers ces tissus de contradictions et de choses inconvenantes que sont les livres apocryphes sur la Dormition : tel est le but que lui, Jean, s'est proposé, et il s'est, dit-il, donné beaucoup de peine pour y arriver. De là, le brusque changement de la forme, aussitôt après le prologue. Visiblement, l'auteur a voulu imiter le style évangélique, et il faut reconnaître qu'il n'y a pas trop mal réussi[2]. Ce n'est donc pas dans le récit lui-même des derniers moments de Marie, que nous devons chercher un terme de comparaison avec les discours sur les miracles du saint martyr Démétrius, mais c'est le prologue

1. Περὶ δὲ τῆς κοιμήσεως αὐτῆς, Ἰωάννης ὁ Θεσσαλονικεὺς πολυθρύλλητον ποιησάμενος λόγον, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπεσκίασεν. *De Vita B. Mariae Virginis, P. G.*, t. CXX, col. 188.

2. C'est sans doute aussi pour nous donner l'illusion d'un récit écrit par les Apôtres eux-mêmes, que Jean a employé à deux endroits, à en juger par les plus anciens manuscrits, le style direct : ἡμεῖς δὲ οἱ ἀπόστολοι ἐθεασάμεθα (Cf. § 12 de la première rédaction, p. [278]) — ἀνοίξαντες τὴν σορὸν ηὕραμεν (Cf. la finale dans le cod. Vatic. 2072, p. [283]). Nous avions pensé, tout d'abord, que le style direct était un signe d'interpolation. A la réflexion, au contraire, il nous a paru que c'était un artifice littéraire voulu par l'auteur, conformément à ses déclarations dans le prologue.

lui-même qu'il faut confronter avec ceux-ci. Le morceau est suffisamment long pour permettre de tirer une conclusion. Du reste, pour qu'on ne puisse nous accuser de fantaisie, nous allons lui comparer un passage de beaucoup plus court. Nous prenons le dernier paragraphe du quinzième et dernier discours sur saint Démétrius, qui ne compte pas plus de vingt-six lignes d'une colonne de la Patrologie de Migne[1]. Voici le tableau des mots et expressions de poids qu'on rencontre de part et d'autre :

Quinzième discours sur S. Démétrius. Dernier paragraphe.	*Prologue du discours sur la Dormition.*
ἐκτενῶς δεηθῶμεν	δι' εὐχῆς ἐκτενοῦς
εἰς θεαρεσκίαν	θεαρέστως
τὴν θεοσύλλεκτον Ἐκκλησίαν	τὸ θεόλεκτον ποιμνίον
περὶ τῆς θεοφυλάκτου ἡμῶν πόλεως	περὶ τὴν θεοφύλακτον ταύτην μητρόπολιν
ταύτην μοι μεγίστην ἀντιδόντες τὴν χάριν	ἀντίδοτε τὴν στοργήν, ὡς ἀδελφοὶ καὶ τέκνα
φιλαλήθως συγγραψάμενος	φιλαλήθως συνεγράψαντο (vel : ἀπεγράψαντο)
ταῖς φιλοθέοις ὑμῶν παρεθέμην ἀκοαῖς	παραθεῖναι ταῖς φιλοθέοις ὑμῶν ἀκοαῖς[2].

Si la critique interne peut prouver quelque chose, il semble bien que nous soyons en droit d'invoquer, ici, son témoignage. Nous pourrions signaler l'emploi fréquent de certains autres mots et expressions par l'auteur des Actes de saint Démétrius, qui se retrouvent dans le prologue, voire même dans le reste du discours sur la Dormition;[3] car, tout en imitant le style biblique, Jean laisse percer çà et là ses petits tics littéraires. Mais cela n'augmenterait pas de beaucoup la force de la preuve, qui ne git pas seulement dans les rencontres verbales, mais aussi dans l'ensemble des procédés oratoires : petits dialogues entre les personnages mis en scène, courtes prières adressées à Dieu, recherche du trait émouvant ou pittoresque, souci d'édifier l'auditoire. Du reste, nous avons dans le contenu même du prologue un argument non moins sérieux que celui qui est tiré du style.

1. *P. G.*, t. CXVI, col. 1324.

2. Une expression semblable se trouve au début de l'homélie sur la concordance des Évangélistes : « καθὼς ἐνεχώρει, διεσαφήσαμεν τῇ φιλοχρίστῳ ὑμῶν ἀκοῇ », indice non équivoque, entre plusieurs autres, que nous avons affaire au même auteur.

3. Signalons, entre autres expressions communes, les suivantes : ἀξιόχρεως, θεοπρεπῶς, ἔναγχος, φιλαλήθης, σχεδόν (emploi fréquent), τοιγαροῦν, τηνικαῦτα, ἐκεῖσε pour ἐκεῖ, παράστασις (en parlant du jugement dernier). Les doxologies qui viennent à la fin des discours sur S. Démétrius rappellent celle qui termine le prologue. Il y a toujours : δόξα, τιμὴ καὶ κράτος (ou : καὶ προσκύνησις, ou : καὶ τὸ βασίλειον). Remarquer aussi l'expression : ἡ ὑπ' οὐρανόν, pour désigner la terre.

Jean nous apprend, en effet, que ses prédécesseurs sur le siège de Thessalonique se sont abstenus de célébrer la fête de la Dormition, non par négligence ou insouciance, mais à cause des récits fantaisistes sur la mort de Marie mis en circulation par les hérétiques et « contenant des choses contraires au sens catholique », ὡς ἀναρμοδίων τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. C'est justement pour remplacer ces récits, qu'il a rédigé sa narration de la mort de Marie, et cela, au moment d'introduire dans le calendrier de son Église la fête de la « Dormition » ou du « Repos » de la sainte Théotocos; fête, ajoute-t-il, « qui est solennisée presque partout, à l'exception de quelques endroits, parmi lesquels se trouve la métropole de la Macédoine ». Or, il n'est pas vraisemblable que l'Église de Thessalonique ait attendu jusqu'à la fin du VIIe siècle pour insérer dans son calendrier la fête en question, alors que les Syriens la connaissaient déjà sur la fin du VIe siècle[1], et que, selon l'attestation, dans le cas tout à fait recevable, de Nicéphore Calliste[2], l'empereur Maurice (582-602) la fixa, par un décret, à la date du 15 août. Les évêques de Thessalonique ont bien pu, pendant quelques années, résister au décret impérial, et ne pas se conformer à l'usage général, très probablement à cause du Décret du pape Gélase, qui avait condamné le *Liber transitus Mariae*, comme l'insinue notre auteur[3]. Mais on comprend difficilement que l'abstention ait pu durer un siècle. A l'époque du sixième concile, exactement sous le pape saint Sergius Ier (687-701), l'Église de Rome avait déjà adopté la fête orientale[4]. Or, il y a de

1. Cela ressort de la deuxième recension syriaque du *Liber Dormitionis Mariae* publiée par W. Wright dans *Journal of sacred Literature and biblical record,* janvier et avril 1865, sous le titre : *The departure of my Lady Mary from this life*. Le manuscrit utilisé, Add. 14,484 du British Museum, date de la seconde moitié du VIe siècle et fixe la fête de la Dormition au 15 août.

2. καὶ Μαυρίκιος οὐ πολλῷ ὕστερον τὴν τῆς παναγνου καὶ θεομήτορος κοίμησιν τάττει κατὰ τὴν πεντεκαιδεκάτην τοῦ Αὐγούστου μηνός. Nicéphore Calliste, *Hist. Eccl.*, XVII, 28. *P. G.*, t. CXLVII, col. 292.

3. « Nos Pères, dit-il, ont rejeté ces écrits. » Quand on songe que les apocryphes sur la Dormition ne paraissent pas avant la fin du Ve siècle, et que la métropole de Thessalonique dépendait alors du patriarcat romain, il est permis de compter, parmi ces Pères, les Papes de Rome, et en particulier le pape Gélase († 496), dont on connaît le décret sur les apocryphes. E. Von Dobschütz a, il est vrai, attaqué l'authenticité de ce décret dans les *Texte und Untersuchungen,* t. XXXVIII, fasc. IV. Mais D. J. Chapman lui a victorieusement répondu dans la *Revue Bénédictine*, 1913, p. 187-297, 315-333. Voir un bon compte rendu de cette controverse dans la *Revue Biblique*, 1913, p. 602-608, par E. Amann. Bien que nous trouvions victorieuse la réponse de D. Chapman aux arguments de von Dobschütz, il nous semble que l'un et l'autre ont tort de poser en principe l'intégrité du *Gelasianum,* tel qu'il nous est parvenu par les manuscrits, qui ne remontent pas au delà du VIIIe siècle. Ces sortes de documents sont, par leur nature même, trop exposés aux interpolations pour qu'on admette leur intégrité autrement que sur des preuves irréfutables.

4. Le *Liber Pontificalis,* dans la notice de Sergius Ier, éd. Duchesne, p. 376, s'exprime

bonnes raisons de penser que l'exemple de Thessalonique n'a pas été étranger à l'introduction de la fête, à Rome. Cette métropole était encore du ressort du patriarcat romain, et son titulaire s'honorait de porter le titre de « vicaire et légat du Siège Apostolique de Rome ».

Ces raisons suffisent, selon nous, à établir que l'auteur du discours sur la Dormition est bien le même que le Jean de Thessalonique qui a écrit la première série des discours sur les miracles de saint Démétrius[1].

IV. — Brève analyse du discours sur la Dormition.

Le discours, ou plutôt le récit de Jean sur la Dormition de la Sainte Vierge, se divise en six parties[2] :

1° *Le prologue* (§§ 1-2). C'est, nous l'avons déjà dit, le morceau capital de la pièce. L'orateur commence par déclarer « qu'à l'admirable, toute-glorieuse et toute-sainte Mère de Jésus-Christ, notre Sauveur », toute créature qui est sous le ciel doit une hymne de louange et de reconnaissance pour l'incarnation du Fils unique du Père, opérée par son intermédiaire. Après l'Ascension de Jésus, Marie demeura un temps assez long, χρόνον οὐ βραχύν, avec les Apôtres, à Jérusalem même, dans la maison du disciple bien-aimé. Puis les Apôtres, et saint Jean lui-même, se dispersèrent par le monde entier, sur l'ordre du Saint-Esprit, pour prêcher l'Évangile. Ce fut *un certain temps* après cette dispersion que la Vierge sainte quitta cette terre par la voie de la mort naturelle, τῷ φυσικῷ τέλει.

Cette mort, *ce repos* de Marie, ἡ ἀνάπαυσις, fut accompagné d'étonnantes merveilles, dont les témoins oculaires rédigèrent le récit authentique. Malheureusement, dans la suite, des hérétiques malfaisants falsifièrent cette histoire, y introduisant des choses inconvenantes en désaccord avec le sens catholique, ἀναρμοδίων τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. C'est ce qui explique pourquoi les prédécesseurs de Jean sur le siège de Thessalonique se sont abstenus de célébrer *la mémoire du repos* de la sainte Théotocos, que l'univers catholique presque tout entier, à

ainsi : « Constituit ut diebus adnuntiationis Domini, dormitionis et nativitatis sanctae Dei genitricis semperque Virginis Mariae ac sancti Symeonis quod ypapanti Graeci appellant, letania exeat a sancto Hadriano et ad sanctam Mariam populus occurrat. » On sait que les quatre fêtes dont il est parlé dans ce passage sont, pour l'Occident, d'importation byzantine. Cf. Duchesne, *Origines du culte chrétien*, 5e éd., p. 279.

1. L'authenticité du discours sur la concordance des Évangélistes peut aussi se prouver par la critique interne. Quant au passage sur le culte des images cité au VIIe concile, notons que la doctrine que nous avons signalée plus haut sur la spiritualité relative de l'âme humaine se retrouve dans le discours sur la Dormition. L'âme de Marie, au sortir de son corps, nous y est représentée comme une sorte de décalque subtil du corps lui-même sans sexe déterminé. Cf. plus loin, § 12. — 2. Nous n'analysons, cela va sans dire, que le texte original.

l'exception de quelques endroits, honore par une fête annuelle. Lui, Jean, ne veut pas que la métropole macédonienne demeure plus longtemps étrangère à l'usage commun. Il exhorte donc ses auditeurs à célébrer avec joie spirituelle la mémoire du repos de celle qu'il appelle la bienfaitrice de l'univers. Pour exciter la ferveur de ses ouailles, en même temps que pour les édifier, il s'est, dit-il, livré à un rude labeur : il a essayé de dégager des récits interpolés par des hérétiques l'histoire véridique des derniers moments de Marie et des prodiges qui accompagnèrent sa sortie de ce monde, imitant ainsi ses prédécesseurs immédiats, et aussi beaucoup d'anciens Pères, qui ont expurgé les ouvrages désignés sous le nom de *Voyages particuliers* des saints apôtres Pierre et Paul, Jean et André, ainsi que la plupart des Actes des martyrs christophores. Il ne rapportera pas tout ce qu'il a trouvé en divers livres, mais seulement ce qui s'est réellement passé, ce qui, jusqu'à ce jour, a le témoignage des lieux, καὶ τοῖς τόποις μέχρι νῦν μαρτυρούμενα, sans tenir compte du verbiage des interpolateurs.

Ainsi notre orateur a cru à l'existence d'une tradition écrite sur la mort de Marie remontant jusqu'aux apôtres. Il est parti du principe que les récits apocryphes qui circulaient de son temps n'étaient que la déformation de ce récit primitif. Retrouver la véritable histoire à travers ces tissus d'erreurs, d'invraisemblances et d'inconvenances que sont les apocryphes, telle est l'entreprise qu'il a tentée.

Dans la plupart des manuscrits du texte ancien, le prologue se termine par une courte doxologie, pour bien indiquer qu'à partir de cet endroit, ce n'est plus Jean qui parle, mais le récit authentique des derniers moments de Marie sur cette terre écrit par les témoins oculaires. Ce récit, dans les Codd. P^1, P^2 et C, débute par les mots :

Αὕτη ἡ βίβλος τῆς ἀναπαύσεως Μαρίας, καὶ ἅπερ αὐτῇ ἀπεκαλύφθη.

2° *Le message angélique* (3-4). Lorsque la Mère immaculée du Seigneur fut sur le point de quitter cette terre par la mort naturelle, le grand ange, ὁ μέγας ἄγγελος[1], alla vers elle, et lui annonça que dans trois jours « elle déposerait son corps ». En même temps, il lui donna de la part de Celui qui a planté le paradis une palme mystérieuse appelée βραβεῖον, et lui recommanda de la remettre aux Apôtres, qui devaient la porter devant son cercueil,

1. Certains manuscrits nomment ici l'ange Gabriel, mais c'est une interpolation. D'après ce qui suit, le grand ange est saint Michel. C'est à lui que Jésus remettra l'âme de sa Mère. Il faut remarquer, du reste, que Jean, contrairement aux récits apocryphes, ne donne pas de nom propre aux personnages qui interviennent dans le récit de la mort de Marie. Ainsi ne sont nommés ni la servante de la Sainte Vierge, ni le serviteur de saint Jean à qui celui-ci a ordonné de subvenir à l'entretien de Marie, pendant son absence, ni le grand prêtre qui essaie de renverser le cercueil de la Mère de Dieu. Dans la rédaction interpolée, au contraire, nous voyons apparaître quelques noms propres.

le jour de ses funérailles. Tous les apôtres, en effet, allaient arriver auprès d'elle et être témoins de sa gloire.

Marie fit à l'ange une réponse assez curieuse : « Pourquoi, dit-elle, n'avez-vous pas apporté une palme pour chaque apôtre? Il y a à craindre que si je donne celle-ci à l'un d'entre eux, les autres ne murmurent. Puis, que dois-je faire, et quel est votre nom? » L'ange rassura la Vierge au sujet de la palme, annonçant que par elle s'opéreraient de grands prodiges; et il lui ordonna d'aller sur le Mont des Oliviers.

Marie obéit. Elle gravit la colline, précédée par la lumière de l'ange et tenant en main le βραβεῖον. Quand elle fut arrivée au sommet, toute la montagne tressaillit d'allégresse avec ses arbres, qui s'inclinèrent comme pour adorer. Troublée par ce prodige, Marie pensa que Jésus était là, Dieu seul pouvant accomplir de semblables merveilles. L'ange se montra de nouveau, déclarant qu'en effet le miracle est l'œuvre de Dieu seul. Puis, sans donner expressément son nom, il se désigna assez clairement, en disant qu'il était « celui qui reçoit les âmes de ceux qui s'humilient devant Dieu, et qui les transporte au séjour des justes, le jour où elles sortent de leur corps ». C'est le signalement de saint Michel.

Marie lui dit alors : « Mon Seigneur, de quelle manière venez-vous vers les élus? Dites-le-moi, pour que je fasse le nécessaire, quand vous viendrez me prendre. » L'ange répondit : « Lorsque Dieu m'enverra vers vous, je ne viendrai pas seul, mais Dieu lui-même avec toutes les armées angéliques descendra vers vous. Et ils chanteront en votre présence. Gardez donc le βραβεῖον. »

A ces mots, le messager céleste, devenu semblable à la lumière, remonta au ciel. Quant à Marie, elle retourna à sa maison. A peine en eut-elle franchi le seuil, que l'édifice trembla « à cause de la gloire du βραβεῖον », qu'elle tenait dans sa main, et qu'elle alla aussitôt déposer dans sa chambre, après l'avoir enveloppé dans un linceul. Puis elle fit à Jésus une prière, lui demandant de venir lui-même la prendre à son heure dernière et de ne pas laisser ce soin aux Puissances célestes, conformément à la promesse qu'il lui avait faite précédemment.

3° *Ce qui se passa le premier jour* (5-7). Nous avons entendu l'ange annoncer à Marie qu'elle mourrait dans trois jours. L'orateur s'est ingénié à occuper tout ce temps par des épisodes. Voici ce qui se passa le premier jour.

Après sa prière à Jésus, Marie ordonne à sa servante de convoquer ses parents et ses connaissances par ces simples mots : « Marie vous appelle. » Quand ils sont réunis, la Mère de Dieu leur adresse la parole en ces termes : « Mes pères et frères, prêtez-moi assistance. Voici que je vais sortir de mon corps pour aller à mon repos éternel. Exercez à mon égard une grande

charité : Restez avec moi pendant les deux premières nuits qui vont suivre ; que chacun de vous prenne une lampe, et ne la laisse pas s'éteindre pendant ces trois jours. Et je vous bénirai, avant de partir de ce monde. »

Ils firent comme elle avait dit. La nouvelle que Marie allait mourir parvint à tous ceux qui la connaissaient, et bientôt une foule nombreuse se trouva rassemblée autour de sa maison. Se tournant vers eux, Marie leur dit : « Mes pères et frères, aidons-nous les uns les autres. Allumons nos lampes, et veillons, car nous ignorons à quelle heure le voleur doit venir. Je ne redoute pas la mort, ajouta-t-elle ; c'est le sort qui attend tout le monde ; je ne redoute que l'adversaire qui s'attaque à tous, μόνον ἐκεῖνον εὐλαβοῦμαι τὸν πολεμιστήν, τὸν πρὸς πάντας πολεμοῦντα. Au demeurant, il ne peut rien contre les justes et les fidèles. Il ne triomphe que des incrédules. A l'heure de la mort, deux anges viennent vers l'homme, l'ange de la méchanceté et l'ange de la justice. Ils tâtent le corps du défunt. S'il a fait des œuvres de justice, l'ange de la justice se réjouit, et d'autres anges se joignent à lui pour emporter son âme dans le séjour des justes. Si, au contraire, il a commis des œuvres mauvaises, c'est à l'ange de la méchanceté à se réjouir, tandis que l'ange de la justice se lamente. L'âme du pécheur est enlevée par les esprits mauvais, qui ne cessent de la tourmenter. Ainsi, mes pères et frères, aidons-nous les uns les autres, et faisons en sorte que rien de mauvais ne soit trouvé en nous. »

Après ce petit discours, les femmes présentes dirent à Marie : « O vous, notre sœur, qui êtes devenue la Mère de Dieu et la Maîtresse de tout l'univers, qu'avez-vous à craindre? Vous êtes la Mère du Seigneur[1]. Vous êtes notre espérance et notre soutien. Si vous-même n'êtes pas rassurée, que ferons-nous, nous autres misérables? Si le berger redoute le loup, où fuiront les brebis? »

Tous les assistants fondaient en larmes. Mais Marie leur dit : « Retenez vos pleurs ; réjouissez-vous plutôt et psalmodiez, afin que descende sur vous la bénédiction. » Ils se levèrent aussitôt et prièrent. La prière finie, ils s'assirent et s'entretinrent ensemble des grandeurs de Dieu et des miracles qu'il a accomplis.

Ces pieux entretiens duraient encore, quand soudain l'apôtre Jean arriva et frappa à la porte de la maison. Une nuée l'avait saisi à Sardes, et l'avait transporté en un clin d'œil à Jérusalem. L'orateur décrit son entrevue avec Marie dans les termes les plus touchants. C'est un fils qui parle à sa mère, et une mère à son fils. La Sainte Vierge rappelle à l'apôtre bien-aimé la scène qui se passa au pied de la croix et les paroles de Jésus : « Jean, mon enfant, ajoute-t-elle, souviens-toi de la recommandation qu'il te fit. Ne m'abandonne pas. » Et en disant ces mots, la Vierge laissait couler de paisibles larmes.

1. P² et C ajoutent : Vous n'avez commis aucun péché : ἡ μηδὲν ἁμαρτήσασα.

Jean, qui ignorait encore qu'elle devait quitter son corps, fut bouleversé par ce langage. Élevant la voix, il s'écria : « Marie, Mère du Seigneur, que voulez-vous que je fasse pour vous? Je vous ai laissé mon serviteur, pour qu'il prît soin de vous, en mon absence. Vous n'auriez pas voulu, en effet, que je désobéisse au Seigneur, qui nous a ordonné de parcourir le monde, jusqu'à ce que le péché soit détruit. Dites-moi donc la peine de votre âme. Vous manque-t-il quelque chose? »

Marie lui répondit : « Jean, mon enfant, je n'ai besoin d'aucune des choses de ce monde, puisque, après-demain, je quitte cette terre. Je te demande seulement de prendre soin d'ensevelir mon corps et de me garder, avec tes frères, les apôtres, à cause des princes des prêtres. Je les ai entendus, en effet, de mes propres oreilles, déclarer que s'ils trouvaient mon corps, ils le livreraient aux flammes. »

A ces mots, Jean ne put retenir ses larmes. Il aurait voulu précéder Marie dans le tombeau, et l'avoir à son chevet, à son dernier soupir. La Vierge le voyant tout en larmes, ainsi que les autres assistants, l'exhorta à maîtriser sa douleur et l'envoya vers les assistants pour les inviter à chanter des psaumes, pendant qu'elle s'entretiendrait avec lui. Pendant qu'ils psalmodiaient, Marie conduisit l'apôtre bien-aimé dans sa chambre, et lui montra les habits dont on devait la revêtir après sa mort : « Jean, mon enfant, dit-elle, tu sais que je ne possède rien autre sur la terre que ma toilette funèbre et ces deux tuniques. Il y a ici deux veuves. Quand je serai sortie de mon corps, tu donneras une tunique à chacune d'elles. » Elle lui montra ensuite la palme que l'ange lui avait remise : « Jean, mon enfant, prends ce βραβεῖον; tu le porteras devant mon cercueil, suivant qu'il m'a été dit. » Mais Jean se récusa : « Je ne puis le prendre en l'absence de mes coapôtres, de crainte qu'à leur arrivée, il ne s'élève entre nous quelque murmure et quelque plainte. Il en est un [1], en effet, qui est plus grand que moi et qui est établi sur nous tous. Mais, lorsqu'ils seront arrivés, il sera fait selon votre volonté. »

A peine étaient-ils sortis de la chambre, qu'un grand coup de tonnerre retentit et fit trembler tous les assistants. C'étaient les apôtres, au nombre de onze [2], qui arrivaient chacun porté sur une nuée. Pierre débarqua le premier, puis Paul, puis les autres. Ils furent assez étonnés de se trouver réunis. Après qu'ils se furent donné le baiser fraternel, Pierre prit la parole, et dit : « Mes frères, remercions Dieu de ce qu'il nous a réunis ici tous

1. Cet un, c'est saint Pierre, comme on le verra par la suite.

2. Ce nombre de onze est remarquable. Avec saint Paul, ils devraient être douze, puisque saint Jean est déjà arrivé. Jean de Thessalonique aurait-il admis la légende qui fait arriver saint Thomas en retard? Il ne semble pas; mais, préoccupé de garder la vérité historique, il n'oublie pas que saint Jacques le Majeur avait été décapité par Hérode, avant la dispersion des Apôtres. Or la mort de Marie survint après cette dispersion.

ensemble, y compris notre frère Paul. » Les apôtres ajoutèrent : « Prions pour connaître la volonté de Dieu, qui nous a rassemblés en ce lieu. » Alors s'engagea entre eux une lutte d'humilité pour savoir qui ferait la prière au nom de tous. Pierre offrit à Paul l'honneur de commencer. Paul s'excusa humblement : « Pardonne-moi, Père Pierre : je ne suis qu'un néophyte, indigne de suivre les traces de vos pas. Et comment oserais-je prier avant toi? N'es-tu pas, en effet, la colonne de la lumière? Et tous les autres frères ici présents sont meilleurs que moi. A toi donc, Père Pierre, de prier pour nous tous, afin que la grâce du Seigneur demeure avec nous. »

L'humilité de Paul réjouit tous les apôtres, qui dirent à Pierre : « Père Pierre, tu as été établi sur nous tous. Fais de nouveau la prière avant nous. » Le prince des apôtres dut s'exécuter. Il étendit ses mains vers le ciel, et fit au nom de tous une belle prière. Quand il eut terminé, voici que Jean vint aussitôt vers eux : « Bénissez-moi tous, » dit-il. Et chacun l'embrassa, en suivant l'ordre de préséance. Il raconta comment il avait été transporté miraculeusement de Sardes à la maison de Marie, et comment il avait appris que celle-ci était sur le point de quitter cette terre. Il ajouta : « Mes frères, lorsque vous allez entrer, au jour qui approche, dans la maison de la Mère du Seigneur, retenez vos larmes, pour qu'elle ne soit pas troublée. Le Maître, du reste, lorsque je reposais sur sa poitrine, à la Cène, me fit une recommandation dans ce sens. Nous éviterons ainsi de scandaliser la foule qui nous entoure; car en nous voyant pleurer, ils pourraient se dire dans leur cœur : Eh quoi! Eux aussi redoutent la mort. »

4° *Ce qui se passa le second jour* (8-11). A l'aurore du second jour, les apôtres entrèrent dans la maison de Marie et la saluèrent d'une commune voix par ces mots : « Marie, mère de tous ceux qui se sauvent, que la grâce soit avec vous! » La conversation s'engagea alors entre la divine Mère et ses enfants privilégiés. Marie se fit raconter par chacun d'eux de quel pays il était parti et comment il était arrivé à Jérusalem. Ces récits firent tressaillir de reconnaissance l'âme de la Vierge, qui adressa à son divin Fils une belle prière. Puis elle conduisit les apôtres dans sa chambre pour leur montrer ce qu'elle avait déjà fait voir à Jean.

Ces entretiens prirent tout le second jour. Quand le soleil fut couché, Pierre, se tournant vers les apôtres, leur dit : « Mes frères, que celui qui a une parole de sagesse exhorte la foule pendant toute la nuit. » Tous lui répondirent que personne n'était mieux qualifié que lui-même pour cet office : « Qui est plus sage que toi? Nous avons tous grand plaisir à t'entendre. » De nouveau le coryphée dut s'exécuter. Il débuta par une considération un peu trop mystique, parlant de « la lampe à trois mèches » qui est constituée par le corps, l'âme et l'esprit de chacun. Aussitôt une voix céleste lui rappela de se mettre à la portée de ses auditeurs : « Un bon médecin donne aux malades les

remèdes qui leur conviennent, et la nourrice s'adapte à l'âge du petit. » Reconnaissant de l'avertissement, Pierre s'écria : « Nous vous bénissons, ô Christ, gouvernail de nos âmes. » Puis, se tournant vers les vierges qui étaient présentes, il fit l'éloge de la virginité. « Le Christ, dit-il, a comparé le royaume des cieux aux vierges, parce que l'âme vierge vit sans souci terrestre, et se trouve toujours prête à partir pour l'autre monde. »

Pour développer cette idée, Pierre a recours à une parabole originale : Un riche citadin avait de nombreux serviteurs. Deux d'entre eux l'offensèrent, et furent exilés par lui dans une campagne lointaine. L'un considéra la terre d'exil comme son séjour définitif. Il acheta des domaines, se bâtit une belle maison et s'installa le plus commodément possible. L'autre gagna aussi de l'argent, mais il réalisa tout son avoir en pièces d'or, qu'il remit à un orfèvre en lui disant : « Fais-moi avec ceci une couronne d'or, sur laquelle tu graveras le nom de mon maître et celui de son fils. » L'orfèvre exécuta la commande. Au bout d'un certain temps, le maître fit rappeler les deux serviteurs par un messager au caractère bourru. Malgré les instances que lui fit le serviteur devenu grand propriétaire, cet homme brutal, ne connaissant que la consigne, ne voulut accorder aucun délai pour la vente des domaines. Il fallut partir en toute hâte et presque sans le sou. L'autre serviteur, au contraire, qui avait converti toute sa fortune en une couronne d'or, répondit à l'appel avec empressement. On devine l'accueil que le maître fit à chacun des deux. Le premier fut jeté, pieds et mains liés, dans un lieu de désolation. Le second fut hautement félicité et reçut une charge honorable.

Telle fut la parabole que saint Pierre développa devant les vierges et qu'il expliqua ensuite à la foule. Les deux serviteurs expulsés loin de la face de leur maître représentent Adam et sa postérité chassés du paradis et exilés sur cette terre. Le jour arrive pour chacun de nous de la quitter. Le messager inexorable qui vient nous en retirer, c'est la mort. Heureux celui qu'elle trouve prêt! Son âme est transportée avec des chants dans le lieu du repos. L'âme du pécheur, au contraire, s'en va au lieu du tourment.

5° *Ce qui se passa le troisième jour. Mort et sépulture de Marie* (§ 12-13). Le prince des apôtres parlait encore, quand brilla le soleil du troisième jour. A ce moment, la sainte Théotocos se leva, sortit dehors et, levant les mains au ciel, adressa à Dieu une prière. Puis, rentrant dans sa chambre, elle s'endormit sur son lit. Les apôtres étaient rangés en cercle autour d'elle. Pierre était au chevet, Jean aux pieds. Tout à coup, vers la troisième heure, un grand coup de tonnerre retentit, et un parfum enivrant plongea dans un profond sommeil tous les assistants, sauf les apôtres et trois vierges[1]. Le Seigneur

1. Les récits apocryphes parlent de trois vierges qui étaient au service de Marie, et donnent même leurs noms. Jean a dit plus haut que Marie n'avait qu'une servante. Les

Jésus descendit alors sur les nuées, avec une multitude innombrable d'esprits bienheureux. Lui et Michel, l'archange, entrèrent dans la chambre où se trouvaient la Vierge et les apôtres ; les autres anges restèrent à la porte. Le Sauveur salua les apôtres, puis sa Mère, qui répondit en bénissant son divin Fils. C'est en lui souriant qu'elle expira bientôt, *ayant accompli son économie*, πληρώσασα αὐτῆς τὴν οἰκονομίαν. Le Seigneur, recevant l'âme de sa Mère, la déposa entre les mains de Michel, après l'avoir enveloppée dans une sorte de fourrure d'un éclat incomparable. Les apôtres virent alors l'âme de Marie sous une forme humaine possédant tous les membres, mais sans sexe déterminé. Elle brillait sept fois plus que le soleil. Transporté de joie, Pierre demanda au Seigneur si l'âme humaine était ainsi blanche comme celle « de cette colombe immaculée ». Jésus lui répondit que les âmes sont blanches, en effet, à leur entrée en ce monde, mais qu'à leur sortie beaucoup sont enveloppées par les ténèbres de nombreux péchés ; puis il recommanda au prince des apôtres d'ensevelir le corps de Marie dans le sépulcre neuf qu'il trouverait hors de la ville, du côté droit.

A ce moment se produisit un nouveau prodige. Le corps tout immaculé de la Vierge adressa à Jésus une prière pour se recommander à lui. Et le Seigneur répondit : « Je ne t'abandonnerai pas, écrin de ma perle. Non, je ne t'abandonnerai pas, toi qui seule as été trouvée fidèle et as gardé intact le sceau de la virginité. »

A ces mots, le Sauveur devint invisible. Les apôtres et les trois vierges disposèrent tout pour les funérailles ; après quoi ceux qui étaient endormis se réveillèrent. Prenant le βραβεῖον, Pierre voulut le remettre à Jean : « Tu es vierge, lui dit-il, c'est à toi à le porter devant le cercueil. » Mais Jean répondit : « Tu es notre père et notre évêque, et c'est toi qui dois entonner le chant en précédant le corps, tenant la palme dans ta main. — Pour ne contrister personne, reprit Pierre, nous allons en couronner le cercueil. »

Le cortège funèbre s'organisa. Les apôtres prirent sur leurs épaules la litière sacrée, et l'on se mit en marche vers Gethsémani. Pierre entonna le psaume : *In exitu Israël de Egypto, Alleluia,* pendant que les anges et le Seigneur lui-même, assis sur des nuées qui les dérobaient aux regards des mortels, emplissaient l'air d'une céleste musique. L'écho en parvint jusqu'aux oreilles des princes des prêtres. Poussés par Satan, ceux-ci se dirigèrent aussitôt vers le cortège, avec l'intention bien arrêtée de tuer les apôtres et de livrer aux flammes le corps de Marie. Mais les anges les frappèrent de cécité, à l'exception d'un seul d'entre eux, qui réussit à s'approcher du cercueil et à porter sur lui ses mains sacrilèges pour le renverser. Mal lui en

trois vierges dont il parle font partie de l'assistance, et doivent servir de témoins de la mort et de la gloire de Marie.

prit : ses mains, en effet, restèrent collées à la bière, et se détachèrent du reste du corps, à partir des coudes. Le malheureux s'affaissa sur le sol en criant miséricorde. Pierre lui indiqua la voie du salut : la foi en Jésus-Christ, Fils de Dieu. Alors l'homme proclama hautement la divinité du Sauveur, et raconta brièvement comment les Juifs avaient été poussés au crime du déicide. Sur un ordre de Pierre, ceux qui portaient le cercueil le posèrent à terre, et le Juif bénit sainte Marie, trois heures durant. Il cita même du Pentateuque plusieurs textes se rapportant à elle ; ce qui jeta les apôtres dans l'admiration. Quand il eut fini, le prince des apôtres lui dit d'approcher ses moignons des mains qui étaient restées collées au cercueil, et aussitôt tout se recolla parfaitement.

Prenant ensuite un rameau de la palme miraculeuse, Pierre le remit au Juif, en lui disant d'aller vers la foule aveuglée et de leur raconter ce qui venait de lui arriver. L'homme obéit. Il trouva ses malheureux compatriotes plongés dans le désespoir et s'attendant au châtiment de Sodome. Il leur prêcha la foi en Jésus-Christ. Ceux qui crurent recouvrèrent la vue ; les incrédules restèrent aveugles.

6° *Épilogue* (§ 14). Comme nous l'avons déjà dit, l'épilogue varie dans presque tous les manuscrits, aussi bien dans ceux qui contiennent le texte primitif que dans ceux de la rédaction interpolée. D'après le Vatic. 2072, les Apôtres restèrent trois jours à faire bonne garde autour du sépulcre de Marie. Après le troisième jour, ils ouvrirent le cercueil pour vénérer le corps virginal ; mais ils ne trouvèrent que les linceuls, parce que Jésus-Christ l'avait transporté dans l'éternel séjour. Il semble bien que nous ayons là une allusion à l'Assomption proprement dite. Mais ce n'est pas très explicite. Il ne faut pas oublier que chez les Byzantins, à côté de la tradition de beaucoup la plus commune qui enseignait la résurrection de la Vierge, il y en avait une autre, que l'on trouve formulée dans l'apocryphe grec intitulé le *Livre de Jean sur la Dormition de Marie* : D'après cette seconde tradition, le corps de la Mère de Dieu aurait été transporté au paradis terrestre, où il serait conservé incorruptible jusqu'à la résurrection générale. Au xe siècle, Jean le Géomètre se faisait le défenseur de cette opinion, et au xiie, Michel Glykas écrivait un de ses *Chapitres théologiques* pour la réfuter. De toute manière, il ressort de l'ensemble du discours de Jean que, pour cet orateur, l'objet direct de la fête de la Dormition est de commémorer la mort de la Mère de Dieu et les prodiges qui l'accompagnèrent.

Après le passage relatif à l'Assomption vient la phrase suivante, qu'on trouve à peu près dans toutes les finales : « Notre-Seigneur Jésus-Christ lui-même, qui a glorifié sa Mère immaculée, Marie la Théotocos, glorifiera ceux qui la glorifient. » Ce qui suit revient également en partie dans plusieurs autres manuscrits. Cela nous incline à croire que la finale du Vatic. 2072

représente l'épilogue primitif. Le cod. Vatic. 2013 rapporte bien que les Apôtres restèrent trois jours auprès du sépulcre, mais il saute tout le passage relatif à l'Assomption. L'épilogue du Vatic. 1608 est encore plus bref : « Les Apôtres transportèrent sainte Marie au tombeau, et l'y ayant déposée, chacun d'eux fut replacé par une nuée à l'endroit d'où il était parti. Telle est la dormition de Marie la Théotocos. » Pas la moindre allusion à l'Assomption. Même silence sur le même sujet dans le cod. Cromw. 1, bien qu'on y dise que les Apôtres restèrent près du sépulcre pour le garder. Dans le Coisl. 121, il est simplement parlé de la translation du cercueil, τὴν κλίνην, on ne dit pas où. D'après le cod. Marc. VII, 38, l'apôtre Thomas, par une permission divine, n'avait pas assisté à la sépulture de Marie, et n'arriva à Gethsémani que trois jours après. Comme il se lamentait amèrement, les autres Apôtres voulurent lui accorder la consolation de voir une dernière fois la Mère de Dieu. Ils ouvrirent donc le sépulcre, mais le trouvèrent vide; sur quoi ils conclurent que le corps virginal avait été transporté dans le paradis. Rien d'explicite, non plus, dans ce récit, sur la résurrection de Marie. On verra que dans les manuscrits de la rédaction interpolée, la résurrection n'est clairement affirmée que dans deux ou trois parmi les plus récents, et que l'influence des apocryphes y est plus manifeste que dans les manuscrits de la première série. Somme toute, pour ce qui regarde la doctrine proprement dite de l'Assomption, le discours de Jean est plutôt décevant. L'auteur n'a eu en vue que la Dormition proprement dite, et il est clair que pour lui l'objet de la fête qu'il est le premier à établir dans son diocèse, est de commémorer cette dormition. Ce qui est pour nous le côté capital du mystère de l'Assomption, c'est-à-dire la glorification en corps et en âme et l'entrée au ciel de la Mère de Dieu, est en dehors de son horizon. Il y croyait sans doute; mais il ne l'a dit nulle part d'une manière claire.

V. — Sources du discours. Son importance au point de vue historique et théologique.

Par le bref résumé qu'on vient de lire, il est clair que Jean de Thessalonique a largement puisé dans les apocryphes. Celui auquel il a le plus emprunté est le récit latin du Pseudo-Méliton de Sardes, connu sous le nom de *Liber transitus Mariae*[1]. C'est de beaucoup le plus convenable des apocryphes qui nous sont parvenus sur la mort de la Sainte Vierge. Il ne faut point le confondre avec une autre recension latine publiée par Tischendorf dans ses *Apocalypses apocryphae*[2]. Celle-ci n'a fourni à notre orateur que

1. *P. G.*, t. V, col. 1231-1240.

2. *Apocalypses apocryphae*, pp. 113-123. Rien n'est moins exact que de considérer, comme on le fait communément, le récit du Pseudo-Méliton comme une élaboration

deux ou trois détails insignifiants. Jean n'a presque rien tiré non plus de l'apocryphe grec : *Joannis liber de Dormitione Mariae*, également édité par Tischendorf[1], et source de la deuxième recension syriaque, de la recension arabe et de la recension éthiopienne. En donnant ses préférences à la narration du Pseudo-Méliton pour la suite des événements, notre auteur a fait preuve de bon goût. Mais quelle différence entre le maigre récit de l'apocryphe et la vivante mise en scène de l'orateur! Celui-ci, du reste, ne s'est pas contenté d'amplifier son modèle. Il l'a corrigé sur plus d'un point. Dans l'apocryphe, nous voyons Marie demander qu'aucune puissance de l'enfer ne vienne à sa rencontre, et manifester une crainte quelque peu puérile de voir le prince des ténèbres. Dans notre discours, la Vierge supplie son divin Fils de venir la chercher lui-même et de ne pas confier ce soin aux bons anges. Si elle déclare redouter l'adversaire commun du genre humain, elle ajoute aussitôt que le démon ne peut rien contre les justes; et l'on voit par le contexte que, si elle tient ce langage, c'est dans un but d'édification et d'instruction. Les assistants, du reste, proclament sur-le-champ qu'elle n'a rien à craindre puisqu'elle est la Mère du Seigneur, et qu'elle est sans péché[2].

De même, notre orateur se garde bien de répéter les paroles que l'apocryphe met sur les lèvres de la Mère de Dieu s'adressant aux apôtres : « Le Seigneur vous a envoyés pour que vous me consoliez au milieu des angoisses qui doivent fondre sur moi. » Dans son récit, Marie expire dans les transports de l'amour et de la reconnaissance, en souriant à Jésus.

On peut se demander si Jean a inventé de toutes pièces les discours et prières qu'il a enchâssés dans le cadre du Pseudo-Méliton, ou s'il a puisé à des sources que nous ignorons. Ces discours et ces prières sont, en général, d'une psychologie de bon aloi. On y découvre un vrai souci de ne pas perdre contact avec la vie réelle. Jean, sans doute, nous l'avons vu, ne recule pas devant le merveilleux; il en garde une bonne dose, une dose trop forte pour l'histoire. Mais, en même temps, on ne peut nier qu'il ne fasse parler la

libre de l'apocryphe grec : *Ioannis liber de Dormitione Mariae,* qui n'apparaît, du reste, qu'au VIe siècle. Il n'y a presque rien de commun entre les deux narrations. Le Pseudo-Méliton n'est sérieusement apparenté qu'avec la première recension syriaque publiée par W. Wright, dans *Contributions to the apocryphal Literature of the New Testament collected and edited from syriac manuscripts in the British Museum with an english translation and notes,* Londres, 1865. pp. 42-51. Cette recension, ou plutôt cet original, que Wright a tirée d'un manuscrit de la seconde moitié du Ve siècle, est malheureusement fragmentaire. Nous inclinons à penser que le Pseudo-Méliton n'est qu'une recension assez libre de ce récit syriaque, premier apocryphe, selon nous, sur la Dormition de la Sainte Vierge. Si Jean de Thessalonique a surtout puisé dans le Pseudo-Méliton, c'est sans doute parce que ce récit était pour lui le plus ancien.

1. *Ibid.*, pp. 95-112.

2. ἡ μηδὲν ἁμαρτήσασα, leçon donnée par P^2^ et C.

Sainte Vierge et les apôtres avec beaucoup de naturel. Le tout vise à instruire et à édifier les fidèles. Il est donc tout à fait vraisemblable que c'est l'orateur lui-même qui a composé ces dialogues et ces prières, à la manière des anciens historiens, qui mettent leur propre rhétorique dans la bouche de leurs héros.

Somme toute, en voulant dégager des récits apocryphes sur la mort de Marie le fond de vérité qu'il a cru y découvrir, l'archevêque de Thessalonique est arrivé à nous donner une nouvelle narration *sui generis*, à laquelle il est malheureusement difficile d'attribuer une valeur historique quelconque. Ce sera, si l'on veut, le meilleur des apocryphes, une légende pieuse, mais rien de plus. Et il ne pouvait en être autrement, puisque ses sources n'ont été que des apocryphes, et que la tradition des cinq premiers siècles n'a pas de récit détaillé sur la mort de Marie [1]. Comme les récits apocryphes contenaient pas mal de choses non seulement extravagantes mais encore opposées au sens catholique, Jean en a publié une édition expurgée à l'usage des fidèles. Quelques-uns de ses prédécesseurs et plusieurs anciens Pères en avaient agi de même à l'égard des apocryphes racontant les voyages des Apôtres ou les combats des martyrs [2]. Le moine Épiphane fait évidemment allusion à ce caractère spécial de l'œuvre de Jean, quand il dit que sa réputation y a plutôt perdu [3].

De nulle valeur, ou à peu près, sur le point précis de la mort de la Sainte Vierge et de son Assomption glorieuse, le morceau est cependant important au double point de vue historique et théologique. Il nous fournit, d'abord, de précieux renseignements sur les origines de la fête de la Dormition, comme il ressort de ce que nous avons déjà dit, et confirme l'affirmation de Nicéphore Calliste au sujet du décret de l'empereur Maurice fixant cette fête au 15 août. Par lui aussi nous apprenons que la tradition jérosolymitaine sur le tombeau de Marie était bien établie, au début du VIIe siècle : ce que confirment, du reste, les déclarations de saint Modeste et de saint Sophrone [4]. Nous avons dit qu'on pouvait trouver dans le prologue une allusion au décret du pape Gélase proscrivant le *Liber transitus Mariae*, parmi beaucoup d'autres

1. Cette tradition n'est pas absolument muette sur l'Assomption elle-même, comme nous espérons le prouver un jour.

2. Οὕτω γὰρ εὑρήκαμεν χρησαμένους καὶ τοὺς ἔναγχος ἡμᾶς προηγησαμένους καὶ τοὺς πολλῷ πρὸ αὐτῶν ἁγίους πατέρας, § 1, p. [259].

3. C'est ainsi que nous entendons les mots déjà cités plus haut, p. [240], note 1 : αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπεσκίασεν, bien qu'on puisse les entendre aussi d'une certaine obscurité et manque de suite qui se remarque dans le récit.

4. Cela ne signifie pas que la tradition fût très ancienne, comme l'ont amplement démontré les partisans de la tradition d'Éphèse. Voir, par exemple, Niessen, *Panagia Capouli*, Dülmen, 1906.

apocryphes. Le récit lui-même jette une vive lumière sur l'homilétique byzantine. Les orateurs postérieurs, sauf quelques exceptions, s'en sont généralement inspirés dans leurs homélies sur la Dormition. On en trouve un bel exemple dans la courte homélie de l'abbé Théognoste, que nous avons déjà publiée [1]. Au lieu de puiser directement dans les apocryphes, les prédicateurs ont été heureux d'exploiter cette source expurgée. C'est pour cela que le moine Épiphane donne au discours l'épithète de πολυθρύλλητος; pour cela aussi que son texte a subi tant d'interpolations. On l'a lu dans les couvents et les églises grecques pendant tout le Moyen Age, et jusqu'à nos jours. Il a passé également dans la tradition occidentale. Son influence sur l'iconographie n'est pas moins évidente. Le type classique de la Dormition dans la peinture byzantine représente la position des Apôtres autour du lit de Marie, telle qu'elle est décrite dans notre pièce : Pierre est au chevet, Jean aux pieds; et, à côté, l'on aperçoit l'âme de la Vierge sous la forme d'un petit enfant emmailloté, que reçoit l'archange Michel des mains de Jésus [2]. Cela n'a rien de surprenant, puisque la peinture byzantine vise à reproduire, autant que faire se peut, la réalité historique du prototype. Jean n'annonce-t-il pas, dans son exorde, qu'il va raconter les faits tels qu'ils se sont passés?

L'historien du dogme trouvera à glaner dans le discours de Jean de précieuses affirmations sur plusieurs vérités révélées. Dans l'analyse qui précède, le lecteur aura certainement remarqué le magnifique témoignage rendu à la primauté de saint Pierre par les Apôtres réunis autour de Marie. D'un bout à l'autre du récit, règne le sens de la hiérarchie. Pierre occupe toujours la première place. C'est toujours lui qui parle le premier, lui qui prend toutes les initiatives, lui à qui les autres défèrent les rôles les plus honorifiques. A plusieurs reprises, les Apôtres déclarent que Pierre est leur chef établi par Jésus lui-même, et saint Jean résume la pensée de tous par ces mots : « Tu es notre Père et notre évêque; c'est toi qui dois marcher en tête » (§ 13).

L'orateur se fait de la Mère de Dieu une très haute idée. Dès l'exorde, il la salue comme la maîtresse et la bienfaitrice de l'univers. Il met surtout en relief la maternelle tendresse de son cœur pour les hommes et son rôle de médiatrice universelle. Les Apôtres et les fidèles qui l'entourent à ses derniers moments l'appellent leur mère. Quand ils arrivent à sa maison, les Onze la saluent tous par ces mots : « Bienheureuse Marie, Mère de tous ceux qui se sauvent, la grâce soit avec vous » (§ 8). Dans son discours, saint Pierre dit d'elle : « La lumière de sa lampe a rempli toute la terre, et elle ne s'éteindra pas jusqu'à la consommation du siècle, afin que tous ceux qui veulent se sauver

1. Voir plus haut, pp. [33-38].

2. Ce type a passé aussi en Occident. Dans l'église Sainte-Marie in Cosmedin, à Rome, un ancien tableau de la Dormition est de tout point conforme au récit de Jean.

reçoivent d'elle courage et confiance, ἵνα πάντες οἱ βουλόμενοι σωθῆναι λάβωσιν θάρσος ἐξ αὐτῆς » (§ 9). Ailleurs, elle est déclarée l'espérance de nous tous : σὺ εἶ προδοκία πάντων ἡμῶν (§ 5). Le titre de mère des hommes donné à Marie est devenu banal pour la piété moderne. Il est plutôt rare dans l'ancienne littérature byzantine. Pour la piété orientale, la Théotocos est surtout la Maîtresse, l'Impératrice; ἡ Δέσποινα, ἡ Βασίλισσα. Un des charmes du discours de Jean de Thessalonique est justement cet accent de piété filiale envers Marie.

A noter aussi la mention de l'ange de la justice et de l'ange de la malice qui se présentent au chevet de chaque moribond. Si le moribond est un juste, l'ange de la justice se réjouit, et une multitude d'autres anges se joignent à lui pour transporter l'âme du défunt dans le séjour des justes. Si, au contraire, il s'agit d'un pécheur, c'est l'ange de la malice qui triomphe et qui prend avec lui d'autres démons pour emporter l'âme criminelle et la torturer, tandis que l'ange de la justice se lamente (§ 5). La rétribution immédiate aussitôt après la mort, déjà affirmée dans le passage qu'on vient de lire, est encore plus clairement enseignée dans le discours de saint Pierre à la foule. La mort est pour tous la fin du mérite et du démérite. Le pécheur, « celui qui n'a rien de la justice », ὁ μηδὲν ἔχων τῆς δικαιοσύνης, est transporté sans retard dans le lieu du supplice. Celui, au contraire, qui a fait des œuvres de justice, est placé dans le lieu du repos. Au Purgatoire il n'est fait aucune allusion.

Signalons enfin l'affirmation du péché originel dans le même discours de saint Pierre : Irrité, à l'origine, par le péché d'Adam, Dieu chassa le premier homme dans ce monde, « où nous habitons nous-mêmes comme étant sous le coup de la colère et de l'excommunication, ὡς ὑπὸ ἀγανάκτησιν καὶ ἐν ἀφορισμῷ οἰκοῦμεν ἐν αὐτῷ » (§ 11).

I

TEXTUS PRIMIGENII PROBABILIS RESTITUTIO EX VETUSTIORIBUS AC POTIORIBUS MANUSCRIPTIS

ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣΑ ΥΠΟ ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ[1].

1. Τῇ θαυμαστῇ καὶ ὑπερενδόξῳ[2] καὶ ὄντως μεγάλῃ τοῦ[3] παντὸς κόσμου δεσποίνῃ, τῇ[4] ἀειπαρθένῳ μητρὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ[5] Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀληθῶς θεοτόκῳ[6] ὑπὸ πάσης[7] τῆς ὑπ' οὐρανὸν[8] ἀξιόχρεως[9] ὕμνος καὶ[10] τιμὴ καὶ δόξα διαπαντὸς ἐποφείλεται[11] διὰ τὴν γενομένην[12] δι' αὐτῆς εὐεργεσίαν[13] ὅλης τῆς κτίσεως[14] ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας[15] τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Ἐπεὶ οὖν αὕτη[16], μετὰ τὸ ἑκούσιον κατὰ σάρκα πάθος καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν[17] καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον[18] τοῦ ἐξ αὐτῆς δι' ἡμᾶς σαρκωθέντος ἀληθῶς[19] Θεοῦ Λόγου καὶ ἐνανθρωπήσαντος[20], ἔμεινεν μετὰ τῶν[21] ἁγίων ἀποστόλων διάγουσα χρόνον οὐ βραχὺν[22] περὶ τὴν[23] τῆς Ἰουδαίας χώραν[24] καὶ Ἱεροσολύμων, ἐν τοῖς τοῦ παρθένου καὶ[25] ἀποστόλου καὶ ὑπὸ τοῦ Κυρίου[26] ἠγαπημένου[27] τὰ[28] πολλὰ διαιτωμένη, ὡς τὸ θεῖον γράμμα[29] δηλοῖ, ἐκείνων ἑκάστου[30], κελεύσει[31] τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐξορμήσαντος ἐπὶ τὸ κηρύττειν τὸ εὐαγγέλιον ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, μετά τινα χρόνον[32], ἡ

DORMITIO DOMINAE NOSTRAE DEIPARAE AC SEMPER VIRGINIS MARIAE A IOANNE THESSALONICAE ARCHIEPISCOPO CONSCRIPTA.

1. Admirandae et gloriosissimae et vere magnae totius mundi dominae, Matri semper virgini Salvatoris nostri ac Dei Iesu Christi, atque veraciter Dei genitrici condignus hymnus et honor et gloria ab omni quae sub caelo est creatura, perpetuo debetur, propter beneficium, quod per eam universae obvenit creaturae in dispensatione adventus in carne Unigeniti Filii ac Verbi Dei et Patris. Haec igitur, post voluntariam in carne passionem necnon ex mortuis resurrectionem atque ad caelos ascensionem Verbi Dei quod ex ea vere incarnatum est et homo factum, cum sanctis apostolis circa Iudaeae ac Hierosolymorum regionem haud parumper[a] commorata, in domo virginis et apostoli et a Domino dilecti plerumque habitans ut divina Scriptura declarat[b], haec, inquam, omnino gloriosa ac Deipara Virgo, cum iam quoddam temporis intervallum elapsum esset, ex quo singuli apostoli, Spiritus sancti iussu, ad

1. Ex diversis inscriptionibus, quas supra, p. [232] sq., dedimus, illam prae aliis seligimus, quam praefert P^1 (= Paris. graec. 683). — 2. V καὶ παναγίᾳ add. — 3. V καὶ, loco τοῦ. — 4. V καὶ, loco τῇ. — 5. V omittit καὶ. — 6. P^1, P^2, V θεοτόκου; Cl θεοτόκον. — 7. P^2 ὑπόστασις. — 8. Cl τῆς ἐπουρανίου δυνάμεως. — 9. B^1 et B^2 κατάχρεως. — 10. B^1 καὶ om. — 11. B^1 ἐποφείλεται om. — 12. M διαπαντὸς add. — 13. B^1 et B^2 : διὰ τῶν γενομένων αὐτῆς εὐεργεσιῶν. — 14. B^1, B^2, C, P^2 : τῆς ὅλης κτίσεως. — 15. V διὰ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας. — 16. V αὐτή. — 17. ἀνάστασιν om. B^1. — 18. V ἀνόδῳ. — 19. ἀληθῶς om. B^1. — 20. C ἐνανθρωπίσεως. — 21. B^1 et B^2 add. ἁγίων. — 22. Sic P^1 et P^2; B^2, V οὐ βραχὺ; C χρόνον βραχὺ οὐ; B^1 χρόνον βραχύ; Cl, M χρόνον βραχύν. — 23. B^1 om. τὴν. — 24. P^1, P^2, C : περὶ τῶν χωρῶν; B^1, B^2 : περὶ τῆς χώρας. — 25. V, Cl, M om. καὶ. — 26. V Χριστοῦ. — 27. B^1 ἠγαπημένος; Cl add. Θεοῦ Λόγου. — 28. B^1 et B^2 ἔτι (= ἔτη), loco τὰ. — 29. Cl, M παράγγελμα. — 30. B^1 ἐκεῖνον τί γὰρ οὖν (= τοιγαροῦν) ἑκάστου; V ἐκείνω ἕκαστος; M ἐκείνων οὖν ἑκάστων; Cl ἐκείνων δὲ ἕκαστον. — 31. B^2 δὲ add. — 32. B^2 τινας χρόνους.

a) χρόνον οὐ βραχὺν est vera lectio, ut patet ex vetustioribus codicibus, et etiam ex contextu. — b) Cf. Ioan, XIX, 27.

praedicandum in universo mundo Evangelium, profecti essent, naturali obitu terram reliquit.

Porro etiam scripto tradidere quidam ea quae tempore illo circa ipsam facta sunt prodigia, et omnis fere terra quae sub caelo est, pausationis eius annuam memoriam festive celebrat, paucis locis exceptis, ex quibus unus ille est, qui hanc a Deo custoditam Thessalonicensium metropolim circumdat. Quid ergo? Negligentiae vel segnitiei praedecessores nostros condemnabimus? Absit nos hoc dicere aut tantum cogitare, quandoquidem omnium soli certa lege illud eximium suae patriae reliquere decus, scilicet, quod non solum sanctorum domesticorum, verum etiam eorum fere omnium, qui pro Christo decertarunt, memorias spiritaliter agimus, synaxibus orationibusque nosmetipsos Deo familiares reddentes. Non ergo in negligentiam vel socordiam lapsi sunt; sed cum ea quae ad Virginis consummationem pertinent, qui tunc adfuerunt, accurate quidem, ut dictum est, descripserint, quidam vero ex maleficis qui postea exstiterunt haereticis, propriis zizaniis immissis, scripta depravarint, propterea Patres nostri hujusmodi scripta, utpote catholicae Ecclesiae minime consonantia, respuerunt, atque exinde apud illos oblivio ipsam festivitatem excepit. Et nolite mirari, haereticos scripturas corrupisse audientes, quandoquidem et in divi Apostoli epistolas et circa ipsa sancta Evangelia talia perpetrasse temporum decursu deprehensi

πανένδοξος αὕτη καὶ θεοτόκος[1] παρθένος τὴν γῆν[2] φυσικῷ τέλει κατέλιπεν.

Τοιγαροῦν καὶ γραφῇ[3] παραδεδώκασί τινες[4] τὰ γεγενημένα[5] θαύματα κατὰ χρόνον ἐκεῖνον[6] περὶ αὐτὴν[7], καὶ πᾶσα σχεδὸν ἡ ὑπ' οὐρανὸν τὴν τῆς ἀναπαύσεως αὐτῆς ἐτήσιον μνήμην ἑορταστικῶς ἄγουσιν[8], πλὴν ὀλίγων τόπων, ἐξ ὧν εἷς ἐστιν, ὁ περὶ[9] τὴν θεοφύλακτον ταύτην τῶν Θεσσαλονικέων μητρόπολιν[10]. Τί οὖν; Ἀμελείας ἢ ῥᾳθυμίας τῶν πρὸ ἡμῶν καταψηφισόμεθα[11]; Μὴ γένοιτο ἡμᾶς τοῦτο[12] φάναι[13], ἢ[14] καὶ μόνον λογίσασθαι, ὅπου γε μόνοι[15] τῶν πάντων τοῦτο[16] δὴ τὸ ἐξαίρετον[17] τῇ ἑαυτῶν πατρίδι νομοθετικῶς[18] καταλελοίπασι, λέγω δὴ τὸ[19] μὴ μόνον τῶν ἐγχωρίων ἁγίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ γῆς πάντων σχεδὸν[20] ὑπὲρ Χριστοῦ διηθλη-κότων[21] τὰς μνήμας πανηγυρίζειν πνευματικῶς, συνάξεσί τε καὶ προσευχαῖς οἰκειοῦντες ἑαυτοὺς[22] τῷ Θεῷ. Οὐκ ἠμέλησαν[23] οὖν[24] ἢ ἐῤῥᾳθύμησαν[25], ἀλλ' ἐπειδὴ φιλαλήθως μὲν οἱ[26] τηνικαῦτα παρόντες[27], ὡς εἴρηται[28], τὰ περὶ τῆς τελειώσεως αὐτῆς ἀπε-γράψαντο[29], τινὲς δὲ τῶν εἰς ὕστερον κακουργῶν[30] αἱρετικῶν τὰ ἑαυτῶν ἐμβαλόντες[31] ζιζάνια[32], ἐστρέβλωσαν τὰ συγγραφέντα, τούτου χάριν οἱ πατέρες ἡμῶν, ὡς ἀναρμοδίων[33] τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ[34], τούτων ἀπέσχοντο[35], κἀντεῦθεν λήθη[36] παρ' αὐτοῖς[37] καὶ τὴν ἑορτὴν ὑπεδέξατο[38]. Καὶ[39] μὴ θαυμάσητε περὶ[40] τοῦ διαφθεῖραι[41] τὰς γραφὰς ἀκούοντες τοὺς αἱρετικούς, ὅπου γε[42] καὶ εἰς τὰς τοῦ θεοφόρου ἀποστόλου ἐπιστολὰς καὶ περὶ αὐτὰ τὰ ἅγια[43] εὐαγγέλια τὰ παραπλήσια[44] κατὰ καιροὺς[45] δράσαντες ἐφωράθησαν[46]. Ἀλλ' οὐ[47] διὰ τὴν ἐκείνων θερμίστην ὀλιότητα τὰ[48] τῆς ἀληθείας γράμ-

1. C καὶ θεοτόκος om. — 2. V, Cl, M add. τῷ. — 3. B¹ et B² καὶ γραφῇ om. — 4. V τινες om. — 5. M καὶ τὰ γενόμενα. — 6. C ἐκεῖνον om. Cl τὰ add. — 7. B¹ παρ' αὐτῆς. — 8. B¹ ἐτήσιον μνήμην ἑορτάζει; B² idem babet, sed loco ἑορτάζει ponit ἑορτάζουσιν; V μνήμην ἑορτὴν ἄγουσιν; P¹ ἡμέραν ἐτήσιον μνήμην ἑορταστικῶς ἄγουσιν; C idem legit, sed loco ἐτήσιον, habet ἐτησίως; P², post ἑορταστικῶς, addit ἑορτίως; M simpliciter habet : τὴν τῆς ἀναπαύσεως ᾠδουσι. Post haec verba M et Cl, quae sequuntur, omittentes, statim incipiunt : Αὕτη ἡ βίβλος τῆς ἀναπαύσεως. Ἡνίκα ἔγω Μαρία... — 9. B¹ πλὴν ὀλίγα τινὰ ἐξ αὐτῶν ὁ περὶ. B² ὀλίγων τῇ ἐξ ὧν ᾧ περὶ. — 10. B¹ ἐξεῦρεν λαὸς add. — 11. V καταψηφισώμεθα. C καταψηφισάμενοι. — 12. τοῦτο om. B¹, B², P², — 13. P¹ φρονεῖν. — 14. B¹ ἢ om. — 15. P¹, C μόνη. — 16. B² τούτων. — 17. V τουτο τὸ ἐξαίσιον. — 18. B, et B² νενομοθετικώτες. — 19. B¹ τὸ om. — 20. V τῶν ὅπου σχεδὸν. — 21. ἠλπικότων. — 22. V ἑαυτοὺς οἰκειοῦντες. — 23. B² ἠμέλησα. — 24. οὖν om. — 25. B² ἐῤῥᾳθύμησα. — 26. P¹ οἵτινες. — 27. B¹ περὶ πάντων. — 28. B¹ ὡς εἴρηται om. — 29. B¹ συνεγράψατο. B² συνεγραψάμεθα. — 30. B¹ et B² τῶν ἑτέρων κακούργων. — 31. Sic P¹, B² βαλόντες. V et P² βαλόντες. C ἐκβάλλοντες. — 32. B¹ ζιζάνιαν. — 33. P¹, P², C, V ἀναρμόδιον. B¹ ἁρμοδίους. B² ἐναρμοδίους. — 34. B¹ et B² τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. — 35. C ἀπέχοντο. — 36. B¹ et P² λήθην. — 37. C παρ' αὐτῆς. B, et B² add. ἐγένετο. — 38. V ὑπεδείξαντο. P² ὑπεδέξαντο. — 39. B² καὶ om. — 40. B¹ et B² om. περὶ. — 41. P¹ διαφθειράν. B¹ διαφθήρε. B² διαφθήραι. V διαφθείρειν. — 42. P¹ et C ὅπερ καὶ. — 43. B¹ τὰ ἀχροντα. B² περὶ αὐτοῦ τὰ ἅγια. P¹ et C καὶ περὶ τὰ αὐτὰ ἅγια. — 44. V καὶ add. — 45. V κατὰ καιρὸν. — 46. B¹ ἔφθεραν. B² ἐφθήρασιν. — 47. B¹ οὖν. — 48. B¹ τὰ om.

ματα[1] διαπτύσομεθα[2], ἀλλὰ[3] τὴν φαύλην[4] παρασποράν ἐκκαθάραντες[5], τὰ ὡς ἀληθῶς[6] εἰς δόξαν Θεοῦ περὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ[7] γεγενημένα[8] καὶ[9] περιπτυξόμεθα[10], καὶ διὰ μνήμης ἄξομεν[11] ψυχωφελῶς τε καὶ θεαρέστως[12]. Οὕτω[13] γὰρ[13] εὑρήκαμεν χρησαμένους[14] καὶ[15] τοὺς ἔναγχος[16] ἡμᾶς[17] προηγησαμένους[18] καὶ τοὺς πολλῷ πρὸ αὐτῶν[19] ἁγίους πατέρας, τοὺς μὲν[20] περὶ τὰς καλουμένας[21] ἰδικὰς[22] περιόδους τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου καὶ Ἀνδρέου[23] καὶ Ἰωάννου[24], τοὺς δὲ περὶ τὰ πλεῖστα τῶν χριστοφόρων[25] μαρτύρων συγγράμματα[26]. Δεῖ γὰρ ὡς ἀληθῶς *ἐκκαθαίρειν*, κατὰ τὸ γεγραμμένον[27], *τοὺς λίθους ἐκ τῆς ὁδοῦ*, ἵνα μὴ τὸ θεόλεκτον ποίμνιον προσκόπτῃ[28].

2. Ἡμεῖς οὖν[29], ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν φιλόχριστον ταύτην μήτροπολιν[30], ἵνα[31] μηδὲν αὐτῇ λείπῃ[32] τῶν καλῶν, ἀνάγκη πᾶσα δοξάζεσθαι[33] εἰλικρινῶς τὴν εὐεργέτιν τοῦ κοσμοῦ καὶ δέσποιναν, τὴν[34] ἀειπαρθένον καὶ θεοτόκον Μαρίαν, τελούντων ἡμῶν μετ' εὐφροσύνης[35] πνευματικῆς[36] τὴν μνήμην τῆς θεοπρεποῦς αὐτῆς ἀναπαύσεως[37], εἰκότως σπουδὴν οὐ μετρίαν ἐποιησάμεθα πρὸς διέγερσιν ψυχῶν καὶ οἰκοδομὴν παραθεῖναι ταῖς φιλοθέοις ὑμῶν ἀκοαῖς οὐχ ἅπερ ηὕραμεν[38] ἅπαντα ἐν διαφόροις βιβλίοις[39] περὶ αὐτῆς διαφόρως ἐγγεγραμμένα[40], ἀλλὰ μόνα[41] τὰ ὡς ἀληθῶς πραχθέντα καὶ γεγενῆσθαι μνημονεύσαντες. At vero nequaquam propter eorum Deo odibilem fraudulentiam, veritatis documenta contemnemus, sed noxiam superseminationem expurgantes, ea quae ad Dei gloriam circa sanctos ejus revera facta sunt, et amplectemur, et ad animarum utilitatem, Deo probante, memorabimus. Hoc enim pacto egisse comperimus tum eos, qui nuper nos praecesserunt, tum qui multo ante illos exstitere, sanctos Patres, hos quidem erga sic dictas periodos sanctorum apostolorum Petri et Pauli et Andreae et Ioannis, illos vero erga pleraque de christiferis martyribus opera. Oportet enim revera *amovere*, ut fert Scriptura, *e via lapides*[a], ne a Deo adunatus grex offendat.

2. Nos igitur, cum in huius Christum amantis metropolis utilitatem, ne quicquam boni ei desit, benelicam mundi Dominam, Mariam dico Deiparam ac semper virginem, sincere laudare omnino necesse sit, cum gaudio spiritali venerandae ejus pausationis memoriam celebrando, haud mediocrem diligentiam iure impendimus, ut pro animarum vestrarum excitatione et aedificatione, vestris Deo amicis auditibus proponeremus non quidem omnia, quae in diversis libris de ea diversimode conscriptis invenimus, sed ea tantum, quae revera fuisse

1. Sic B^1 et B^2. P^1, P^2,C, V habent πραγματα. — 2. P^1 et C διασώμεθα. B^1 διορθωσάμεθα. B^2 et V διορθωσώμεθα. Cum διασωμθεα nihil significet, διορθωσάμεθα vero vel διορθωσώμεθα cum contextu difficile cohaereat, etiamsi sumatur lectio « ἀλλ' οὖν », loco « ἀλλ' οὐ », genuinam lectionem fuisse διαπτυσομεθα verisimiliter coniici potest. — 3. V καὶ add. — 4. B^1 φαῦλαν. V φαῦλον, qui et αὐτῶν add. — 5. V ἐκαθήραμεν καὶ. B^1 et B^2 ἐγκαθάραντες. — 6. V ὅσα add. — 7. P^1 αὐτοῦ om. — 8. V θαύματα παράδοξα ἀρτείως add. — 9. V καὶ om. — 10. B^1 B^2, V περιπτυξώμεθα. B^1 ἔξομεν. B^2 ἐξωμαι. — 11. V ψυχοφελοῦντες θεαρέστως. B^1 ψυχωφελοῦς τε καὶ θεαρέστου. B^2 ψυχωφελοῦς τε καὶ θεαρέστως. — 12. V οὕτως. — 13. P^1 θεοπρεπῶς add. — 14. P^1 et C χρησαμένων. — 15. V καὶ om. — 16. V πρὸ βραχέως ἐνάγνως. — 17. C ἡμῖν. — 18. V ἠγησαμένους. — 19. V καὶ πολλοὺς πρὸ αὐτῶν. Post χρησαμένους, B^1 et B^2 statim habent : τοὺς πολλοὺς πρὸ αὐτῶν (B^1 = πρὸς αὐτῶν ἁγίους πατέρας. Alia omittunt. — 20. V δὲ. — 21. C et P^1 τοὺς καλουμένους. — 22. B^1 et B^2 om. — 23. B^1 et B^2 καὶ Ἀνδρέου om. — 24. V καὶ Ἰωάννου καὶ Ἀνδρέου. — 25. V ἀνδρῶν καὶ add. — 26. B^1 στίγματα. — 27. P^2 γεγραμμένους. B^1 om. κατὰ τὸ γεγραμμένον. — 28. Sic B^1, qui scribit προσκόπτει. B^2 ἵνα μὴ το θεόντοτον πάϊμνιον προσκοπτει. P^1, P^2, C et V : ἵνα μὴ το θεῖον ᾖ P^1 et V = ᾖ. C = ᾖ. P^2 = ᾖτοι προσκόπῃ C = προσκόπει). — 29. V om. οὖν, et habet καὶ ἡμεῖς. B^1 τοίνυν. — 30. Sic omnes codices praeter B^1, qui addit ἐσμὲν. Haec autem additio, vel alia quaecumque felicior, ad sensum non videtur necessaria. Textus enim sic intelligi potest : ἐπειδὴ καὶ ἀνάγκη πᾶσα εἰς τὴν φιλόχριστον ταύτην μητρόπολιν, ἵνα μηδὲν αὐτῇ λείπῃ τῶν καλῶν, δοξάζεσθαι. — 31. B^2 ἀλλ' ἵνα. — 32. C et V ἀντιλείπῃ. — 33. C δοξάζεται. — 34. V om. τὴν. — 35. B^1, B^2 addunt οὐρανοῦ τε καὶ γῆς. C et P^2 add. οὐρανίου καὶ. P^1 : τελούντων ἡμῶν την μνήμην αὐτῆς μετ' εὐφροσύνης τῆς θεοτερπνοῦς αὐτῆς ἀναπαύσεως. — 36. B^1 et B^2 πνευματικῶς. — 37. B^2 μεταστάσεως. — 38. V εὕρομεν. P^2 ηὕρομεν. — 39. V βίβλοις. — 40. V γεγραμμένα. — 41. V μόνον.

a, Ierem., L, 26.

acta vereque evenisse memoriae proditum est; quae etiam locorum testimonium hactenus habent[a]. Haec igitur cum Dei timore ac veritatis amore collegimus, commenticiae narrationis, utpote ex eorum malitia, qui haec falsa vere, interjectae, nullam rationem habentes Audientes ergo cum salutari compunctione prodigia vere tremenda ac magna vereque Dei Matre digna, quae circa admirabilem eius pausationem facta sunt, immaculatae Dominae ac Deiparae Mariae gratias, post Deum, ac debitam laudem persolvemus, per bona opera illius beneficiis dignos nosmetipsos ostendentes. Vos vero, hoc nostrae dilectionis parvum munus accipientes, diligentiamque, qua per praesentem libellum ad perfectiora vos exhortamur, approbantes, tanquam fratres filiique in Domino carissimi, affectionem rependite, assidua oratione auxilium quod ex Deo est mihi suppeditantes; ipsius enim est gloria et honor et imperium in saecula saeculorum. Amen.

3. Cum sancta Dei genitrix Maria corpus iam depositura esset, ad eam venit magnus Angelus, et dixit : « Maria, surge; accipe hanc palmam, quam dedit mihi qui plantavit paradisum, et illam trade Apostolis, ut, ea apprehensa, hymnos ante te concinant, quia post tres dies deponis corpus. Ecce enim apostolos νενόμενα[1] καὶ τοῖς τόποις μέχρι νῦν μαρτυρούμενα[2], μετὰ φόβου Θεοῦ[3] φιλαλήθως συλλέξαντες[4], τῆς αὐτολογίας[5] οὐδένα θέμενοι λόγον, ὡς ἐκ κακοφροσύνης[6] τῶν ταῦτα νοθευσάντων παρεμβεβλημένης[7]. Τὰ γοῦν[8] ὡς[9] ἀληθῶς φρικτὰ καὶ μεγάλα καὶ ὄντως ἄξια τῆς τοῦ[10] Θεοῦ μητρὸς[11] περὶ τὴν[12] θεοπρεπῆ ταύτης[13] ἀνάπαυσιν γεγενημένα[14] θαύματα[15] μετὰ ψυχωφελοῦς κατανύξεως ἀκροώμενοι[16], τῇ[17] μὲν ἀχράντῳ δεσποίνῃ καὶ θεοτόκῳ Μαρίᾳ τὴν εὐχαριστίαν μετὰ Θεὸν καὶ τὴν[18] ὀφειλομένην δόξαν προσοίσομεν[19], ἀξίους τῶν αὐτῆς[20] δωρεῶν δι' ἔργων ἀγαθῶν ἑαυτοὺς ἐμφανίζοντες, ἡμῶν δὲ τὸ βραχὺ[21] τῆς ἀγάπης ἀποδεξάμενοι, καὶ τὸ ἄοκνον[22] τῆς περὶ τὰ κρείττονα προτροπῆς[23] διὰ τοῦ παρόντος συγγράμματος[24] ἐπαινέσαντες, ἀντίδοτε τὴν στοργὴν ὡς ἀδελφοὶ καὶ τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, δι' εὐχῆς ἐκτενοῦς τὴν ἐκ Θεοῦ μοι διαπαντὸς ἀντίληψιν ποριζόμενοι· αὐτοῦ γὰρ[25] ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ τὸ κράτος[26] εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν[27].

3. Ὅτε ἀπετίθετο τὸ σῶμα ἡ ἁγία θεοτόκος Μαρία[28], ἦλθε πρὸς αὐτὴν[29] ὁ μέγας ἄγγελος[30], καὶ εἶπε· Μαρία[31], ἐγερθεῖσα, λάβε τοῦτο τὸ βραβεῖον, ὃ ἔδωκέ[32] μοι ὁ φυτεύσας τὸν παράδεισον, καὶ παράδος αὐτὸ[33] τοῖς ἀποστόλοις, ἵνα, κρατήσαντες αὐτὸ[34] ὑμνήσωσιν ἔμπροσθέν σου, διότι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀποτίθῃ[35] τὸ σῶμα. Ἰδοὺ γὰρ

1. P[1] et C ἄξιον μνημονευόμενον. — 2. P[1] et C μαρτυρούμενον. B[2] καὶ τοῖς τόποις μέχρι νῦν μαρτυρούμενα om. — 3. B[2] Θεοῦ om. — 4. B[1] τὰ ὡς ἀληθῶς συλλέξαντες μετὰ φόβου. — 5. Sic P[1] et C. Alii codd. habent ταυτολογίας. B[1] addit ἢ καὶ ἐναντιολογίας καὶ περιττολογίας. V = καὶ περιττολογίας ἢ καὶ ἐναντιολογίας. — 6. B[1] καταῤῥσύνης. — 7. P[1] παρεμβεβλημένος. C παρεμβεβλημένως. B[1] παρεμβεβλημένων. — 8. C Οὐ γὰρ. — 9. B[2], P[1], P[2] om. ὡς. — 10. P[2] τοῦ om. — 11. B[1] τῇ θεομήτορι. — 12. V τοῦ. — 13. B[1] αὐτῆς. — 14. P[1] et C ἀνάμνησιν καὶ ἀνάπαυσιν γενόμενα. — 15. C et P[2] θαυμάσια. — 16. C ἀκροασάμενοι. — 17. V καὶ τῇ μὲν. — 18. P[2] τὴν om. — 19. P[1], P[2], C, V προσοίσωμεν. — 20. B[1] ἑαυτῆς. — 21. P[1], P[2], C ἡμᾶς δὲ τοὺς βραχεῖς. B[2] ἡμεῖς δὲ τοὺς βραχεῖς ἀποδεξάμενοι το ἄοκνον τῆς περὶ τὸ κρίττον προτροπῆς. — 22. C καὶ τὸ ἄοκνον om. — 23. P[1] προκοπῆς. — 24. B[1] γράμματος. — 25. P[1] αὐτῷ ἡ δόξα. P[2] αὐτοῦ μὲν. — 26. P[1], P[2], C addunt τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ. B[2] ponit Ἀμήν post τοῦ ἁγίου Πνεύματος. V nullam habet doxologiam, sed statim post ποριζόμενοι, narrationem inchoat his verbis : Μέλλουσα τοίνυν ἡ πανίερος καὶ παναμώμητος μήτηρ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν τὴν γῆν τῷ φυσικῷ τέλει εἰσκαταλιπεῖν, ἦλθεν πρὸς αὐτήν. — 27. Statim post Ἀμήν, P[1], P[2], C habent : Αὕτη ἡ βίβλος τῆς ἀναπαύσεως Μαρίας τῆς ἁγίας θεοτόκου (P[2] om. τῆς ἁγίας θεοτόκου) καὶ ἅπερ αὐτῇ ἀπεκαλύφθη. Ἡνίκα ἐγνω Μαρία παρὰ τοῦ (P[2] om. τοῦ) κυρίου, ὅτι ἀποτίθεται τὸ σῶμα, ἦλθε πρὸς αὐτήν. C, loco καὶ ἅπερ, habet ἡ ἅπερ. — 28. Sic incipiunt narrationem B[1] et B[2]. — 29. V add. πρὸ τριῶν ἡμερῶν. — 30. Sic omnes codices. Solus V ponit ὁ ἄγγελος Γαβριήλ. Haec lectio est certe suppositicia. — 31. B[1] Μαρία add. — 32. P[2] δέδωκε. — 33. B[1], B[2], P[1] αὐτῷ. V αὐτο om. — 34. B[2], P[1], V αὐτῷ. — 35. C ἀποτίθεται.

a. Alludit certe ad traditionem hierosolymitanam de dormitione Mariae in monte Sion necnon de eius sepulcro in valle Gethsemani.

πάντας τοὺς ἀποστόλους ἀποστέλλω[1] πρὸς σέ, καὶ αὐτοί σε κηδεύσουσιν, καὶ τὴν δόξαν σου θεωρήσουσιν[2], ἕως ἂν ἀπενέγκωσί σε εἰς τὸν τόπον σου[3]. Καὶ ἀπεκρίθη[4] Μαρία πρὸς τὸν ἄγγελον, λέγουσα[5]. Διατί[6] τοῦτο μόνον ἤνεγκας[7], καὶ οὐκ ἤνεγκας ἑκάστῳ βραβεῖον[8], μήπως δοθῇ ἑνί, καὶ οἱ ἄλλοι[9] γογγύσωσιν; Καὶ τί ἐστιν ὃ βούλῃ με[10] πρᾶξαι, ἢ τί σοί ἐστιν[11] ὄνομα, ἵνα, ἐὰν ἐρωτήσωσιν, εἴπω αὐτοῖς[12]; Καὶ εἶπεν[13] αὐτῇ[14] ὁ ἄγγελος· Τί σὺ τὸ ὄνομά μου ἐπιζητεῖς; Θαυμαστὸν γάρ ἐστιν ἀκοῦσαι[15]. Μὴ οὖν περὶ τοῦ βραβείου διστάσῃς, διότι δι' αὐτοῦ πολλοὶ ἰαθήσονται[16], καὶ ἔσται[17] εἰς δοκιμασίαν[18] πᾶσι τοῖς[19] ἐν Ἱερουσαλήμ. Τῷ οὖν πιστεύοντι ἀποκαλύπτεται[20], καὶ τῷ μὴ πιστεύοντι κρύπτεται[21]. Πορεύθητι οὖν[22] ἐπὶ[23] τὸ ὄρος.

Τότε ἐπορεύθη Μαρία[24], καὶ ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, προλάμποντος αὐτῇ τοῦ φωτὸς[25] τοῦ ἀγγέλου, ἔχουσα ἐν τῇ χειρὶ[26] τὸ βραβεῖον. Καὶ ὅτε ἦλθεν εἰς τὸ ὄρος[27], ἠγαλλιάσατο ὅλον μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ[28] φυτῶν, ὥστε τὰ φυτὰ κλίναι τὰς κεφαλὰς[29] καὶ προσκυνῆσαι. Καὶ ὅτε εἶδε τοῦτο, ἐταράχθη Μαρία, νομίζουσα ὅτι Ἰησοῦς ἐστι, καὶ εἶπε· Μήτι σὺ εἶ ὁ Κύριος, διότι τηλικαύτη δύναμις[30] ἐγένετο[31] διὰ σὲ[32], ὅτι[33] τηλικαῦτα[34] φυτὰ προσεκύνησάν σοι[35]; Λέγω γὰρ, ὅτι οὐδεὶς τοσαύτην δύναμιν[36] ποιεῖ, εἰ μὴ ὁ Κύριος τῆς δόξης, ὁ παραθέμενός μοι ἑαυτόν.

Τότε εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος· Οὐδεὶς δύναται ποιῆσαι σημεῖα, εἰ μὴ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ[37]. Αὐτὸς γὰρ παρέχει[38] δύναμιν ἑκάστῳ τῶν ὄντων[39].

omnes ad te mitto, et ipsi tibi funus curabunt, tuamque gloriam intuebuntur, donec in locum tuum te efferent. » Et respondit Maria angelo, dicens : « Quare hanc tantum attulisti, et non attulisti unicuique palmam, ne forte, si eam uni dedero, ceteri murmurarent? Et quid est quod me vis facere? Quod vero tibi nomen, ut, si me interrogaverint, dicam eis? » Et dixit ei angelus: « Quare tu nomen meum requiris? Auditu enim mirabile est. Ne ergo de palma ambigas, quia per eam sanabuntur multi, eritque in probationem omnibus habitantibus Ierusalem. Credenti enim revelatur; ei vero qui non credit absconditur. Porro, perge in montem. »

Tunc perrexit Maria, et in montem Olivarum ascendit[a], ei praelucente angeli lumine; palmamque in manu habebat. Ubi autem ad montem pervenit, exsultavit, mons totus una cum arboribus, quae in ipso erant, ita ut arbores inclinarent vertices, et adorarent. Hoc autem ut vidit, turbata est Maria, Iesum adesse putans, et dixit : « Numquid Dominus tu es, quia tantum portentum propter te factum est, ut tam magnae arbores adorarent te? Dico enim neminem tantam virtutem operari, praeter Dominum gloriae, qui seipsum mihi commisit. »

Tunc dixit ei angelus : « Nemo signa facere potest nisi ex eius manibus. Ipse enim omnibus quae sunt virtutem tribuit. Ego vero sum

1. Sic B^1, B^2 ἀποστελῶ. P^1 ἀπέστειλεν, P^2 et V ἀποστέλλει. C, Cl et p ἀποστελεῖ. — 2. P^2 add. ἀπὸ σοῦ. — 3. B^1 et B^2 εἰς τὸν παράδεισον. V ἕως ἂν ἀπενέγκωσί σε εἰς τον τόπον σου om. — 4. P^2 ἀπεκρίνετο. V ἀποκριθεῖσα. — 5. V καὶ εἶπεν. — 6. V καὶ διατί. — 7. Cl τὸ βραβεῖον add. — 8. M τὰ βραβεῖα. Cl καὶ οὐκ ἤνεγκας ἑκάστῳ βραβεῖον om. — 9. V οἱ λοιποὶ. — 10. V ὃ βούλομαι. C ὃ βούλωμαι. — 11. V τὸ add. — 12. P^1 et C : ἵνα ἐρωτήσαντές με, ἔχω τι ἀποκριθῆναι αὐτοῖ.. — 13. Cl λέγει. — 14. P^1 et C πρὸς αὐτὴν. — 15. P^1 ἀκοῦσαι om. B^1 add. αὐτόν, P^2 et V αὐτό, C αὐτοῦ. V habet ἀκούειν. — 16. Sic P^1 et C. Alii codd. habent : πολλαὶ δυνάμεις γενήσονται. — 17. Cl ἐστι. — 18. C ἑτοιμασίαν. — 19. B^2, V add. οὖσιν. — 20. P^1 κρύπτεται καὶ ἀποκαλύπτεται, sed om. καὶ τῷ μὴ πιστεύοντι κρύπτεται. — 21. C ἀποκρύπτεται. V καὶ τῷ μὴ πιστεύοντι κρύπτεται om. — 22. Cl δὲ μᾶλλον. — 23. Cl εἰς. Hic cessat P^1, usque ad verba : μετ' ἐμοῦ μείνητε, ἐν ταύταις ταῖς δυσὶ νυξίν. Vide infra, p. [263]. — 24. B^1 ἐγερθεῖσα δὲ Μαρία. V τότε ἐπὶ τὸ ὄρος πορευθεῖσα. — 25. C τὸ φῶς τὸ. — 26. B^1 αὐτοῦ add. — 27. V καὶ ὅτε ἦλθεν εἰς τὸ ὄρος om. — 28. P^2 ἑαυτῶν. V ἑαυτου. C ἐν αὐτῷ om. — 29. V τὰς κεφαλὰς om. — 30. V τηλικαύται δυνάμεις. — 31. B^2 γέγονεν. — 32. Cl διότι τηλικαύτη, δύναμις, κτλ. om. — 33. P^2 add. τὰ. — 34. B^2 τηλικοῦτα. — 35. B^2 σε. — 36. V τοσαύτας δυνάμεις. — 37. Cl et M add. λάβῃ ἐξουσίαν. — 38. B^2 δίδει. V δίδη. C et P^2 δυναμοῖ ἕκαστον. — 39. Sic B^1, B^2 ἕκαστος τῶν ἐσώντων. V ἑκάστου τῶν αὐτοῦ ἀκουόντων. Cl totam hanc propositionem om.

a Apud Pseudo-Melitonem, Maria, post dispersionem Apostolorum, in domo parentum Ioannis super Oliveti montem habitat; unde ad montem ascendere non habet.

qui animas eorum, qui Deo se humiliant, suscipio et in locum iustorum transfero, illa die, qua e corpore egrediuntur[a]. Tu ergo, si corpus deposueris, ego ipse ad te venio. »

Tunc dicit ei Maria : « Domine mi, quanam sub forma ad electos venis? Dic, quaeso, dic mihi quomodo res se habeat, ut et ego faciam, quando ad assumendum me veneris. « Et dixit ei : « Verum, quid habes, Domina? Quando enim ad te mittet Deus, non ego solus veniam, sed et omnes angelorum exercitus venient, hymnosque coram te canent. Palmam ergo teneto. » Haec cum ei dixisset, angelus, ut lux factus, ascendit in caelum.

4. Maria vero revertit in domum suam. Et statim commotum est habitaculum propter gloriam palmae, quam manu tenebat. Post motum autem, suum conclave secretum ingressa, palmam in sindone deposuit. Tunc oravit ad Dominum, dicens : « Exaudi, Domine, orationem matris tuae Mariae, ad te clamantis, et tuum beneplacitum mitte super me. Nulla, quaeso, Potestas in conspectu meo veniat in illa hora, in qua e corpore egredior, sed imple quod dixisti, quando coram te flens, dixi : « Quid faciam, ut Potestates super animam meam venientes effugiam? » Et mihi promisisti, dicens : « Noli flere; non angeli ad te veniunt, neque archangeli, neque Cherubim, neque Seraphim, neque alia Potestas, sed ipse ego venio ad animam tuam. » Nunc ergo appropinquavit

Ἐγὼ δέ εἰμι ὁ[1] τὰς ψυχὰς τῶν ταπεινούντων ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ παραλαμβάνων καὶ μεταφέρων εἰς τὸν τόπον τῶν δικαίων ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ ἐξέρχονται ἀπὸ τοῦ σώματος. Καὶ σὺ οὖν, ἐὰν ἀποτιθῇ[2] τὸ σῶμα, ἐγὼ αὐτὸς ἔρχομαι ἐπὶ σέ[3].

Τότε λέγει αὐτῷ Μαρία· Κύριέ μου, ποίῳ τύπῳ[4] ἔρχῃ πρὸς[5] τοὺς ἐκλεκτούς[6]; Εἰπὲ οὖν ὅ ἐστιν, εἰπέ μοι[7], ἵνα κἀγὼ ποιήσω, καὶ ἔλθῃς[8], καὶ ἀναλάβῃς[9] με[10]. Καὶ λέγει αὐτῇ· Τί γὰρ ἔχεις, Κυρία[11]; Ὅτε γὰρ ἀποστελεῖ[12] ἐπὶ σὲ[13] ὁ Θεὸς, οὐκ ἐγὼ μόνος ἐλεύσομαι, ἀλλὰ καὶ[14] πᾶσαι αἱ στρατιαὶ τῶν ἀγγέλων ἔρχονται, καὶ ὑμνήσουσιν ἔμπροσθέν σου[15]. Ἔχε οὖν τὸ βραβεῖον. Καὶ ταῦτα εἰπὼν αὐτῇ[16] ὁ ἄγγελος, γενόμενος ὡς φῶς, ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανόν.

4. Μαρία δὲ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. Καὶ εὐθέως[17] ἐσείσθη τὸ οἴκημα διὰ τὴν δόξαν τοῦ βραβείου τοῦ ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς. Μετὰ δὲ τὴν κίνησιν[18], εἰσῆλθεν[19] εἰς τὸ ταμεῖον αὐτῆς τὸ κρυπτὸν, καὶ ἀπέθετο τὸ βραβεῖον[20] ἐν σινδόνι[21]. Τότε[22] προσηύξατο πρὸς τὸν Κύριον, λέγουσα· Ἐπάκουσον[23] δέσποτα, τῆς προσευχῆς τῆς[24] μητρός σου Μαρίας, τῆς βοώσης πρὸς σέ, καὶ ἀπόστειλον ἐπ' ἐμὲ τὴν εὐδοκίαν σου[25]· καὶ μηδεμία ἐξουσία[26] ἔλθῃ ἐνώπιόν μου[27] ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ, ἐν ᾗ ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ πλήρωσον[28] τὸ εἰρημένον ὑπὸ σοῦ, ἡνίκα ἔκλαυσα ἐνώπιόν σου, λέγουσα· Τί ποιήσω, ἵνα παρέλθω[29] τὰς ἐξουσίας τὰς ἐρχομένας[30] ἐπὶ τὴν ψυχήν μου[31]; Καὶ ὑπέσχου μοι, λέγων· Μὴ κλαῖε[32]· οὐκ ἄγγελοι ἔρχονται ἐπὶ σὲ[33], οὐδὲ ἀρχάγγελοι, οὐδὲ χερουβὶμ, οὐδὲ Σεραφὶμ[34], οὐδὲ[35] ἄλλη ἐξουσία[36], ἀλλ' αὐτὸς ἐγὼ ἔρχομαι[37] ἐπὶ τὴν ψυχήν σου. Νῦν οὖν ἤγγισεν[38] ἡ ὡρὶς[39] τῇ

1. V ἀρχάγγελος Γαβριὴλ add. — 2. B[1] ἀποτεθεῖς. — 3. V καὶ σὺ οὖν, κτλ. om. — 4. V et C τρόπῳ. — 5. V ἐπὶ. — 6. C πρὸς ἐκλεκτούς. B[1] et B[2] πρός με. — 7. Sic B[1] et B[2]. P[2] εἰπὲ οὖν τί δεῖ ποιῆσαι. C εἰπὲ οὖν εἰ ἔστιν τι ἐν ἐμοί. V εἰπέ μοι οὖν. — 8. B[1] et B[2] εἰσέλθῃς. — 9. B[1] et B[2] ἀναλαβήσῃς. — 10. V με om. — 11. Sic B[1]. Alii codd. μῆτερ, quasi Jesus esset qui loqueretur. V τί γὰρ ἔχεις, Κυρία; om. — 12. B[1] et B[2] ἀποστελῶ πρὸς σὲ. P[2] et C ἀποσταλῶ ἐπὶ σὲ. — 13. V σοι, loco ἐπὶ σὲ. — 14. V αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ add. — 15. Cl ὑμνήσουσίν σε. — 16. V om. αὐτῇ. — 17. Cl εὐθέως; οὖν, στραρείσης αὐτῆς. — 18. B[1], M om. μετὰ δὲ τὴν κίνησιν. — 19. B[1] δὲ add. — 20. C τὸ βραβεῖον om. — 21. Cl ἐνηλίσθατω (= ἐνηλίξατο) ἐν σινδόνι, καὶ ἀπέθετο αὐτό. — 22. V καὶ, loco τότε. — 23. B[1] et B[2] add. μου. Cl repetit ἐπάκουσον. — 24. V δούλης σου καὶ add. — 25. C τὴν εὐδοκίαν σου ἐπ' ἐμοί. — 26. B[1] μηδεμίαν ἐξουσίαν. — 27. B[1] et B[2] ἐπ' ἐμὲ. V ἐνώπιόν μου ponit post ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ. — 28. C. δέσποτα add. — 29. Cl. ἀπέλθω. — 30. V ἐπερχόμενας. — 31. V ἐν τῇ ψυχῇ μου. — 32. V μὴ κλαῖε om. — 33. V πρὸς σὲ. — 34. M et Cl om. οὐδὲ χερουβὶμ, οὐδὲ Σεραφὶμ. — 35. B[1] et B[2] οὐκ. — 36. V οὐδὲ ἄλλη ἐξουσία om. — 37. V αὐτὸς ἔρχομαι ἐγὼ. — 38. B[1] et Cl ἤγγικεν. — 39. P[2] ὡραν, C ὡδίνη, V ὀδύνη.

a) Animadverte haec Michaeli archangelio convenire, non Gabrieli. Susceptio animarum post mortem quum apud Orientales tum apud Occidentales iam tribuebatur.

τεκούσῃ[1]. Καὶ[2] προσηύξατο[3], λέγουσα[4]· Εὐλογῶ τὸ φῶς τὸ αἰώνιον, ἐν ᾧ κατοικεῖς· εὐλογῶ πᾶσαν φυτείαν τῶν χειρῶν σου, ἥτις μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Ἅγιε[5], ὁ[6] ἐν ἁγίοις κατοικῶν[7], *εἰσάκουσον*[8] *τῆς φωνῆς*[9] *τῆς δεήσεώς μου*.

5. Καὶ[10] ταῦτα εἰποῦσα, ἐξῆλθε καὶ εἶπε τῇ παιδίσκῃ τῆς οἰκίας αὐτῆς· Ἄκουσον[11], καὶ ἄπελθε, καὶ[12] κάλεσον τοὺς συγγενεῖς μου καὶ τοὺς γινώσκοντάς με, λέγουσα, ὅτι Μαρία καλεῖ ὑμᾶς. Ἀπελθοῦσα δὲ ἡ παιδίσκη αὐτῆς[13], ἐκάλεσε πάντας[14], καθὼς ἐνετείλατο αὐτῇ. Καὶ εἰσελθόντων[15] αὐτῶν[16], εἶπεν αὐτοῖς[17] Μαρία· Πατέρες καὶ ἀδελφοί, βοηθήσατέ μοι[18]· μέλλω γὰρ ἐξέρχεσθαι ἀπὸ[19] τοῦ σώματος[20] εἰς τὴν ἀνάπαυσίν μου τὴν αἰώνιον[21]. Ἀναστάντες οὖν, ποιήσατε μετ' ἐμοῦ μεγάλην φιλανθρωπίαν[22]. Οὐ γὰρ χρυσίον[23] ὑμᾶς αἰτῶ[24], οὐδὲ ἀργύριον, διότι ταῦτα πάντα *μάταιά*[25] εἰσιν καὶ φθαρτά· ἀλλ' αἰτῶ ὑμᾶς φιλανθρωπίαν[26], ἵνα μετ' ἐμοῦ μείνητε[27] ἐν ταύταις[28] ταῖς δυσὶ νυξὶ, καὶ ἕκαστος ὑμῶν ἀναλάβῃ λύχνον[29], καὶ μὴ ἐάσητε[30] αὐτὸν[31] σβεσθῆναι ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας[32], καὶ εὐλογήσω ὑμᾶς πρὶν ἀναλύσω[33].

Καὶ ἐποίησαν καθὼς εἶπεν αὐτοῖς. Διεδόθη δὲ ἡ φήμη πᾶσι τοῖς γνωστοῖς Μαρίας καὶ τοῖς συγγενέσιν[34] αὐτῆς, καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὴν πάντες[35]. Στραφεῖσα δὲ ἡ Μαρία[36], εἶδε πάντας[37] περιεστῶτας[38], καὶ ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτῆς, λέγουσα· Πατέρες καὶ ἀδελφοί, *βοηθήσωμεν ἑαυτοῖς*, καὶ ἅψαντες τοὺς λύχνους, *γρηγορήσωμεν*[39], διότι οὐκ οἴδαμεν *ποίᾳ ὥρᾳ ὁ κλέπτης ἔρχεται*. Ἐγνώσθη μοι[40], ἀδελφοί μου, πότε ἐξέρχομαι[41]· ἔγνων καὶ

dolor puerperae[a]. Et deprecata est dicens : « Benedico lumini aeterno, in quo habitas ; benedico omni plantationi manuum tuarum, quae manet in aeternum. Sancte, qui in sanctis habitas, *exaudi vocem orationis meae*[b]. »

5. Cum haec dixisset, egressa est, et ancillae domus suae dixit : « Ausculta, et vadens voca cognatos meos et notos, dicens : Maria vocat vos. » Exiens vero eius ancilla, vocavit omnes, sicut ei praeceperat. Et postquam ingressi sunt, dixit illis Maria : « Patres et fratres, auxilium mihi praestate ; sum enim e corpore egressura in aeternam requiem meam. Surgentes ergo, magnum mihi tribuite beneficium. Non aurum profecto a vobis peto, neque argentum, quia haec omnia vana sunt et corruptibilia ; sed a vobis peto humanitatem, ut mecum scilicet per has duas noctes maneatis, et unusquisque vestrum candelam assumat ; neque eam exstingui sinatis per tres dies ; et vobis benedicam, priusquam discedam. »

Et fecerunt, sicut dixit illis. Pervulgata est autem fama inter omnes Mariae notos eiusque cognatos, et convenerunt ad illam omnes. Conversa vero Maria, circumstantes vidit omnes, elevansque vocem suam dixit : « Patres et fratres, inter nos adiuvemus, candelasque accendentes, vigilemus, quia nescimus *qua hora fur veniat*[c]. Compertum mihi est, fratres mei, quandonam egrediar ; novi et sum edocta,

1. B[1] et Cl τῆς τεκούσης. V τῇ τικτούσῃ. — 2. C et Cl ταῦτα εἰποῦσα add. — 3. V πάλιν add. — 4. P[2] om. λέγουσα. — 5. C et P[2] ἅγιος. — 6. V om. ὁ. — 7. M om. ἅγιε, ὁ ἐν ἁγίοις κατοικῶν. — 8. B[1] ἄκουσον. — 9. B[2] τὴν φωνήν. — 10. V om. καὶ. — 11. B[1] et B[2] add. μου. — 12. V om. καὶ. — 13. B[2] om. αὐτῆς. — 14. C καὶ ἐποίησεν add. — 15. C om. εἰσελθόντων. — 16. P[2] et V om. αὐτῶν. — 17. P[2] et V om. αὐτοῖς. — 18. Sic B[1] et B[2]. Alii : βοηθήσωμεν ἑαυτοῖς. — 19. C ἐκ. — 20. V μου add. — 21. B[1] αἰωνίαν. — 22. Totam hanc propositionem om. B[1]. B[2] simpliciter habet : ποιήσατε οὖν φιλανθρωπίαν. — 23. B[1] οὐ χρυσίον γάρ. — 24. V αἰτοῦμαι. — 25. C μάταια ἅπαντα. — 26. B[2] φιλανθρωπίαν om. — 27. Hic redit textus P[1]. — 28. B[1] ταύταις om. V ἐν ταῖς δυσὶν νυξὶν ταύταις. — 29. V λυχνίαν. — 30. P[2] et V ἐάσῃ. — 31. V αὐτήν. — 32. B[1] ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις. — 33. Sic P[1]. C et Cl ἀναχωρήσω ἀπο τοῦ κόσμου τούτου. B[1] et B[2] πρὶν ἀναχωρῆσαί με ἐκ τοῦ βίου τούτου. P[2] idem habet, sed loco ἐκ τοῦ βίου ponit ἀπὸ τοῦ τόπου τούτου. V autem — πρὶν ἀναχωρῆσαί με ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. — 34. Sic B[1] et B[2], qui habent αὐτοῖς, loco αὐτῆς. Alii legunt τοῖς εὐνοοῦσιν αὐτῇ praeter V, qui habet ἐνοοῦσιν. — 35. Sic B[1]. Alii om. καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὴν πάντες. — 36. B[1] ἡ Μαρία om. — 37. Cl τοὺς add. — 38. Cl et M περὶ αὐτὴν add. — 39. M γνωρισωμεν. — 40. M μου δὲ, Cl μοι δὲ. — 41. P[2] Cl ἀναλαμβάνομαι. B[1], post ἀδελφοί μου, statim habet : καὶ οὐκ εὐλαβοῦμαι.

a) Locus sat obscurus, quem Ioannes a Pseudo-Melitone verisimiliter mutuatus est. Cum sequentibus parum cohaeret, immo iis, quae infra de morte Mariae narrantur, contradicere videtur. — b) Ps. XXVII, 2. — c) Matth., XXIV, 43.

nec timeo; est enim quid universale; sed tantum a bellatore caveo, qui adversus omnes bellum gerit. Ceterum, non valet contra iustos et fideles; superat vero infideles et peccatores et quotquot eius voluntatem faciunt; et operatur in illis quidquid vult; iustos autem non superat, quia nihil in eis habet angelus malitiae, sed pudore fusus, discedit ab eis. Duo namque angeli super hominem veniunt, unus iustitiae, malitiae alter, et una cum morte ingrediuntur. Et quando mors conturbat animam, accedunt angeli isti duo, et corpus eius contrectant. Et si iustitiae opera fecisse inventus fuerit homo, eo gaudet angelus iustitiae, quia nihil in illo habet malignus. Tunc plures angeli ad animam veniunt, coram eâ hymnos canentes usque ad locum iustorum omnium. Tunc luget angelus malitiae, quia non habet partem in eo. Si qui vero mala opera patrasse deprehensus fuerit, gaudet et ille, aliosque malos spiritus secum assumit; qui animam tollunt ac divexant; et angelus iustitiae dolet vehementer. Nunc ergo patres et fratres, adiuvemus inter nos, ut nihil pravi inveniatur in nobis. »

Mariae haec loquenti dixerunt mulieres : « Soror nostra, quae Dei mater totiusque mundi domina facta es, etsi omnes timeamus, ἐδιδάχθην, καὶ οὐκ εὐλαβοῦμαι· καθολικὸν γάρ ἐστιν[1]· ἀλλὰ μόνον[2] εὐλαβοῦμαι τὸν πολεμιστήν, τὸν πρὸς πάντας πολεμοῦντα· πλὴν οὐ δύναται πρὸς τοὺς δικαίους καὶ τοὺς πιστούς[3]· περιγίνεται δὲ τῶν ἀπίστων[4] καὶ ἁμαρτωλῶν[5] καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιούντων, καὶ ποιεῖ ἐν αὐτοῖς ὅπερ θέλει[6]· τῶν δὲ δικαίων οὐ περιγίνεται, διότι οὐδὲν ἔχει τῆς πονηρίας ὁ ἄγγελος[7] ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' αἰσχυνόμενος ἀναχωρεῖ ἀπ' αὐτῶν. Δύο γὰρ ἄγγελοι ἔρχονται[8] ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον, εἷς τῆς δικαιοσύνης καὶ εἷς[9] τῆς πονηρίας, καὶ εἰσέρχονται μετὰ[10] τοῦ θανάτου· καὶ ὡς ἐνοχλεῖ ὁ θάνατος τῇ ψυχῇ[11], ἔρχονται οἱ δύο[12] ἄγγελοι, καὶ ψηλαφῶσι τὸ σῶμα αὐτοῦ[13]. Καὶ ἐὰν ᾖ ἔργα ποιήσας[14] δικαιοσύνης, χαίρει ἐπὶ τούτῳ[15] ὁ ἄγγελος τῆς δικαιοσύνης, διότι οὐδὲν ἔχει ὁ πονηρὸς[16] ἐν αὐτῷ[17]. Τότε[18] ἔρχονται πλείονες ἄγγελοι[19] ἐπὶ τὴν ψυχήν, ὑμνοῦντες[20] ἔμπροσθεν αὐτῆς, ἕως τοῦ τόπου τῶν δικαίων πάντων[21]. Τότε πενθεῖ[22] ὁ ἄγγελος τῆς πονηρίας, διότι οὐκ ἔχει μέρος ἐν αὐτῷ[23]. Ἐὰν δὲ εὑρεθῇ τις[24] ἔργα ποιησάμενος πονηρὰ[25], χαίρει κἀκεῖνος, καὶ παραλαμβάνει ἕτερα πονηρὰ[26] πνεύματα, καὶ αἴρουσι[27] τὴν ψυχήν, ἐκτίλλοντες αὐτήν[28]· καὶ ὁ ἄγγελος τῆς δικαιοσύνης[29] ὀδυνᾶται σφόδρα. Νῦν οὖν[30], πατέρες καὶ ἀδελφοί, βοηθήσωμεν ἑαυτοῖς, ἵνα μηδὲν φαῦλον εὑρεθῇ ἐν ἡμῖν[31].

Ταῦτα[32] λεγούσης Μαρίας, εἶπον αὐτῇ αἱ γυναῖκες· Ἀδελφὴ ἡμῶν, ἡ γενομένη[33] μήτηρ τοῦ Θεοῦ[34] καὶ δέσποινα ὅλου τοῦ κόσμου, ἐὰν πάντες φοβη-

1. Sic P[1], B[2] = ἐγνώσθη μοι, ἀδελφοί μου, ἀλλ' οὐκ οἴδαμεν τὰ βέλη τὰ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ· ἔγνωμεν καὶ ἐδιδάχθημεν, καὶ οὐκ εὐλαβούμεθα· καθολικὸν γάρ ἐστιν τοῖς πᾶσι. C = ἀλλ' οὐκ οἴδαμεν τὰ βέλη τὰ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ· ἔγνωμεν οὖν καὶ ἐδιδάχθημεν, καὶ οὐκ εὐλαβούμαι τὸν πολεμιστήν, τὸν πρὸς πάντας πολεμοῦντας. P[2] et V = ἀλλ' οὐκ οἶδα τὰ βέλη (V addit τοῦ πονηροῦ) τὰ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. Ἔγνων μὲν οὖν (V om. μὲν) καὶ ἐδείχθη μοι, καὶ οὐκ εὐλαβοῦμαι· καθολικὸν γάρ ἐστιν τοῖς πᾶσιν : Cl = ἔγνωκα οὖν, καὶ ἐδιδάχθην, καὶ οὐκ εὐλαβοῦμαι· καθολικὸν γάρ ἐστιν, ἀδελφοί, τοῦτο τοῖς πᾶσιν. M = ἔγνωκα καὶ ἐδείχθη μοι, καὶ οὐκ εὐλαβοῦμαι τὸν πολεμιστὴν τὸν πρὸς πάντας πολεμοῦντα. — 2. V ἐκεῖνον add. — 3. B[1] πλὴν οὐ δύναται, κτλ. om. Cl add. παραγενέσθαι, M παραγίνεσθαι, p περιγίνεσθαι. — 4. B[1] πιστῶν. — 5. V et P[2] ἁμαρτωλῶν omittunt, et statim habent : καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖ ἐν αὐτοῖς. Sic etiam C, sed retinet ἁμαρτωλῶν. Praeterea, C quae sequuntur omittit, et post ποιεῖ ἐν αὐτοῖς, ponit : ἀλλ' αἰσχυνόμενος ἀναχωρεῖ ἀπ' αὐτῶν. — 6. Sic P[1]. — 7. P[1] solus habet τῆς πονηρίας ὁ ἄγγελος. — 8. V ἔρχονται om. — 9. Cl καὶ ἕτερος, M καὶ ἄλλος, V = ὁ εἷς τῆς πονηρίας καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης. — 10. B[1] et B[2] κατὰ. — 11. B[1] et B[2] τὴν ψυχήν. — 12. B[1] ἕτεροι δύο. — 13. P[1] αὐτοῦ om. — 14. B[1] ἐὰν ἐποίησεν. V ποιήσας ἔργα. P[2] εἰη ποιήσας ἔργα. — 15. P[1] ἐπ' αὐτῇ, Cl ἐπ' αὐτόν, B[2], C et V ἐπὶ τούτο. — 16. Sic P[1] et C. P[2] ἐκεῖνος. V ὁ τῆς ἀδικίας. Cl ὁ ἄγγελος τῆς πονηρίας. — 17. P[1] ἐν αὐτῇ. Cl ἐπ' αὐτῷ. B[1] et B[2] διοτι οὐδὲν ἔχει ὁ πονηρὸς ἐν αὐτῷ om. — 18. P[2] et V καὶ τότε. — 19. C ἄγγελοι om. — 20. Cl καὶ ὑμνοῦσιν. — 21. B[1] ἕως ἂν ἀπενέγκωσιν εἰς τὸν τόπον τῶν δικαίων. V ἕως οὗ αὐτὴν ἀπάξουσιν. M ἕως οὗ ἀπάγωσιν. — 22. B[1] et B[2] καὶ τότε κλαίει. V τότε κλαίει. Cl ὀδυνᾶται. — 23. P[1] μετ' αὐτοῦ. Cl ἐπ' αὐτῷ. — 24. Cl et M ἐάν δέ τις. — 25. Sic P[1]. Alii = ἐργασαμενος ἔργα πονηρά. — 26. P[2], V, B[1], B[2] om. πονηρα. — 27. P[1], V, M, Cl ἔρουσι. — 28. B[2] et B[1] σφόδρα, loco αὐτήν. Post αὐτήν, B[1] omnia omittit, usque ad ταῦτα λεγουσης Μαρίας. — 29. C τῆς δικαιοσύνης om. — 30. P[1], C, Cl, M διὰ τοῦτο οὖν. — 31. P[1] ὑμῖν. — 32. B[1] et B[2] δὲ add. — 33. B[1], B[2], C γενομένη. — 34. V τοῦ Θεοῦ om.

θῶμεν[1], σὺ τί[2] ἔχεις φοβηθῆναι, μήτηρ οὖσα τοῦ Κυρίου; Οὐαὶ γὰρ ἡμῖν, ποῦ ἐρχόμεν φυγεῖν[3], ἐὰν σὺ ταῦτα λέγεις; Ἡ γὰρ[4] προσδοκία πάντων ἡμῶν σὺ εἶ[5]. Ἡμεῖς οὖν οἱ ἐλάχιστοι, τί ποιήσωμεν, ἢ ποῦ φύγωμεν[6]; Ἐὰν[7] ὁ ποιμὴν φοβηθῇ τὸν λύκον, ποῦ φύγῃ[8] τὰ πρόβατα;

Ἔκλαιον οὖν πάντες οἱ παρεστῶτες[9]· καὶ εἶπεν αὐτοῖς[10] Μαρία[11]. Σιωπήσατε, ἀδελφοί μου, καὶ μὴ κλαίετε[12], ἀλλὰ δοξάσατε τὴν[13] ἐν μέσῳ ὑμῶν[14] ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ. Ἐρωτῶ ὑμᾶς, μὴ κλαύσητε ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ[15] τὴν παρθένον τοῦ Θεοῦ[16], ἀλλὰ ψάλατε[17] ἀντὶ κλαυθμοῦ, ἵνα διέλθῃ εἰς πάσας τὰς γενεὰς τῆς γῆς καὶ εἰς πάντα ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ[18]. Ψάλατε οὖν ἀντὶ κλαυθμοῦ, ἵνα, ἀντὶ κλαυθμοῦ, γένηται ὑμῖν[19] εἰς εὐλογίαν[20].

6. Ταῦτα λέγουσα[21] ἡ Μαρία, ἐκάλεσε πάντας τοὺς ἐγγιστα αὐτῆς[22], καὶ εἶπεν[23] αὐτοῖς· Ἀναστάντες[24], προσεύξασθε. Καὶ προσευξαμενοι, ἐκάθισαν διαλεγόμενοι[25] πρὸς ἑαυτοὺς τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ[26] καὶ τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίησεν[27]. Καὶ[28] διαλεγομένων αὐτῶν, παραγίνεται Ἰωάννης ὁ ἀπόστολος[29], καὶ κρούει τὴν θύραν[30] Μαρίας[31], καὶ ἀνοίξας εἰσῆλθεν. Ὡς δὲ εἶδεν αὐτὸν Μαρία, ἐταράχθη τῷ πνεύματι, καὶ στενάξασα ἐδάκρυσεν[32], καὶ ἐβόησεν φωνῇ μεγάλῃ[33] λέγουσα· Τέκνον Ἰωάννη, μὴ ἐπιλάθῃ τοῦ λόγου, οὗ ἐνετείλατό σοι ὁ διδάσκαλός σου περὶ ἐμοῦ, ἡνίκα ἔκλαυσα αὐτον ἐν τῷ σταυρῷ, λέγουσα[34]· Ἀπέρχῃ, Υἱέ μου[35], καὶ

tu quid timendum habes, mater Domini cum sis? Vae nobis; quo nobis fugiendum, si tu talia dixeris? Omnium namque nostrum exspectatio tu es. Nos igitur minimi, quid faciamus, vel quo fugiamus? Si pastor lupum metuerit, quonam fugient oves? »

Flebant ergo qui aderant omnes. Et dixit illis Maria : « Tacete, fratres mei, et nolite flere; sed eam quae hac hora in medio est vestrum, glorificate. Rogo vos, ne plangatis in hoc loco Virginem Dei, sed loco fletus, psallite, ut transeat [illa] ad omnes generationes terrae et ad omnem hominem Dei. Psallite ergo, loco fletus, ut, planctus loco, [eadem] vobis fiat in benedictionem. »

6. His dictis, vocavit Maria quotquot proxime se erant, et dixit illis : « Surgite et orate. » Et postquam oraverunt, sederunt, colloquentes inter se de magnaliis Dei necnon de prodigiis, quae fecit. Illis vero sermocinantibus, advenit Ioannes apostolus, et pulsat ianuam Mariae, aperiensque intravit. Ut autem illum vidit Maria, spiritu conturbata est, et cum gemitu lacrymans, clamavit voce magna, dicens : « Fili Ioannes, ne obliviscaris verbi, quod praecepit tibi magister tuus de me, quando planxi eum in cruce, dicens : « Abis, Fili mi, et cuinam me relinquis, et apud quem habitabo? »

1. B^1 et B^2 τὸν θάνατον add. — 2. B^1 et B^2 πῶς. — 3. V φυγὴν. — 4. B^1 et B^2 σὺ εἶ add. — 5. C et P^2, post πάντων ἡμῶν, habent : ἡ ἀνδρίζουσα ἡμᾶς, ἡ μηδὲν ἁμαρτήσασα σὺ εἶ. Item, V habet : ἡ ἀνδρίζουσα ἡμᾶς, ἡ μηδὲν ἁμαρτήσασα. — 6. B^1 ἢ ποῦ φύγωμεν om. — 7. B^1 γαρ add. — 8. B^1, B^2, V φύγωσιν. — 9. Sic P^1 et C. B^1 οἱ παροντες. Alii οἱ περιεστωτες. — 10. P^1, C, P^2, V αὐτοῖς om. — 11. B^2 Μαριὰμ. — 12. P^2, V κλαύσητε. — 13. Omnes codices habent τὸν; putamus tamen genuinam lectionem esse τὴν, scilicet Virginem ipsam. Τὸν Jesum designare posset, juxta verbum : « *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* » (Matth. XVIII, 20). Hunc textum praefert : δοξάσατε τὸν κύριόν μου καὶ υἱόν μου καὶ θεον, καὶ ἀντὶ κλαυθμοῦ ψάλατε, καὶ γενήσεται ὑμῖν εὐλογία. Καὶ ἀναστάντες, προσεύξασθε. Καὶ προσευξάμενοι ἐκάθισαν. — 14. P^1 ἡμῶν; V add. παραγενομενον. Cl add. οντα. — 15. P^1 ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ. — 16. B^1 et B^2 Κυρίου. — 17. C ψάλλετε. — 18. P^1 τοῦ Θεοῦ om. C τὸ ἀγαθὸν add. Cl = εἰς πάντα ἄνθρωπον τοῦτο τὸ ἀγαθόν. p = εἰς πάντα ἄνθρωπον τοῦτο τὸ ἔργον. B^1, post ψαλατε ἀντὶ κλαυθμοῦ, statim habet : ἵνα ἀντὶ κλαυθμοῦ γένηται, κτλ. — 19. B^1 ἡμῖν. — 20. Sic P^1. Alii codd. εὐλογία. Post εὐλογία, B^1 et Cl statim transeunt ad ἀναστάντες προσεύξασθε. — 21. V εἰποῦσα. — 22. P^1 et C om. ἐκάλεσε πάντας τοὺς ἔγγιστα αὐτῆς. B^2 om. τοὺς ἔγγιστα αὐτῆς. — 23. P^1 et C add. πάλιν. — 24. P^1 ἅπαντες, loco ἀναστάντες. Cl add. οὖν, ἀδελφοί μου. V add. πάντες. — 25. V καὶ προσευξάμενοι ἐκαθέσθησαν· ἐκάθισαν δὲ διαλεγομενοι. B^1 et B^2 ἐκαθεστησαν διαλεγόμενοι ἀλλήλοις. — 26. C Χριστοῦ. — 27. P^1 καὶ τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίησεν om. — 28. Cl add. ταῦτα. — 29. B^1 ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης. V ὁ Ἰωάννης ὁ ἀπόστολος. — 30. B^1 τὰς θύρας. B^2 τῇ θύρᾳ. V εἰς την θύραν. — 31. V τῆς Μαρίας. — 32. P^2 et V = οὐκ ἴσχυσεν ἐπισχεῖν τὰ δακρυα, οὐδὲ ἐδυνήθη ἐκ τοῦ πόνου τοῦ ὁδυρμοῦ σιωπῆσαι. P^1 et C eadem habent, exceptis verbis ἐκ τοῦ πόνου τοῦ ὁδυρμοῦ. — 33. P^1 et C om. φωνῇ μεγάλῃ. V simpliciter habet : καὶ εἶπεν αὐτῳ. — 34. Sic B^1 et B^2, P^1, C, P^2, V — Μνήσθητι τῶν ῥημάτων τοῦ διδασκάλου σου, ὧνπερ σοι παρηνεσε δι' ἐμὲ V om. δι' ἐμὲ ἐν τῇ ἡμέρᾳ C om. ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ ἐξηλθεν P^1 — ἐξήρχετο) ἀφ' ἡμῶν. Καὶ ἔκλαυσα, λέγουσα. — 35. P^1, C, P^2, V υἱέ μου om.

Et mihi dixit, te adstante et audiente : « Ioannes est qui opitulabitur tibi. » Nunc ergo, fili, ne oblivioni tradas ea quae mea causa tibi praecepta sunt, et memento eum te magis dilexisse prae omnibus Apostolis. Memento te prae aliis super pectus eius reclinasse. Memento eum tibi soli, super pectus ejus reclinanti, dixisse mysterium, quod nemo novit nisi ego et tu, quia virgo et electus tu es; noluitque contristare me, quia habitaculum eius facta sum. Ei enim dixi : « Dic mihi quid Ioanni dixeris. » Et praecepit tibi, et [secretum mecum communicasti. Nunc ergo, fili Ioannes, ne derelinquas me ».

Haec dicens Maria, leni voce flebat. Ioannes vero non sustinuit, sed conturbatus est ejus spiritus, nec id novit quod ei dicebat [Maria]. Nesciebat enim illam e corpore discedere. Tunc dicit ipsi : « Maria, mater Domini, quid vis tibi faciam? Et tibi quidem servum meum reliqui, ut cibum tibi ministraret. Nolis sane me transgressum fuisse Domini mei mandatum, quod praecepit mihi dicens : « Universum mundum circumito, usquedum peccatum destruatur. » Nunc ergo dic mihi molestiam animae tuae. Num tibi deest aliquid? » Et dixit ei Maria : « Fili Ioannes, huius mundi nulla re indigeo; sed quandoquidem perendie e corpore egredior, rogo te, fac mecum humanitatem, et tutare corpus meum, illud deponens solum in monumento. Et illud custodi una cum fratribus tuis Apostolis propter principes

τίνι[1] με καταλείπεις[2], καὶ πρὸς τίνα[3] παροικήσω; Καὶ εἶπέ μοι, σοῦ[4] ἑστῶτος καὶ ἀκούοντος, ὅτι Ἰωάννης ἐστὶν ὁ ἐπισκεπτόμενός[5] σε. Νῦν οὖν, τέκνον, μὴ ἐπιλάθῃ τῶν ἐντεταλμένων σοι δι' ἐμὲ, καὶ[6] μνήσθητι, ὅτι σὲ μᾶλλον ἠγάπησε παρὰ πάντας τοὺς ἀποστόλους[7]. Μνήσθητι, ὅτι ἀνακείμενος ἧς ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ παρὰ τοὺς ἄλλους[8]. Μνήσθητι, ὅτι σοὶ μόνῳ εἶπε[10] τὸ μυστήριον ἀνακειμένῳ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ, ὃ οὐδεὶς οἶδεν[11], εἰ μὴ ἐγὼ καὶ σὺ[12], ὅτι σὺ εἶ ὁ[13] παρθένος καὶ[14] ἐκλεκτός· καὶ[15] οὐκ ἠθέλησε[16] λυπῆσαι, διότι παροικία[17] αὐτοῦ γέγονα[18]. Εἶπον γὰρ[19] αὐτῷ, ὅτι[20]· Εἰπέ μοι τί εἴρηκας Ἰωάννῃ[21]. Καὶ προσέταξέν σοι, καὶ μετέδωκάς μοι. Νῦν οὖν, τέκνον Ἰωάννη, μὴ ἐγκαταλείπῃς[22] με.

Ταῦτα[23] λέγουσα Μαρία, ἔκλαιεν φωνῇ ἡσύχῳ[24]. Ἰωάννης δὲ οὐχ ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἐταράχθη αὐτοῦ τὸ πνεῦμα[25], καὶ[26] οὐκ ἔγνω[27] τί ἔλεγεν αὐτῷ· οὐκ ἐγνώρισε γὰρ[28], ὅτι ἐκβαίνει[29] ἀπὸ τοῦ σώματος. Τότε[30] λέγει αὐτῇ[31]· Μαρία, μῆτερ τοῦ Κυρίου[32], τί βούλει, ἵνα ποιήσω σοι; Καὶ γὰρ[33] ἀφῆκά σοι τὸν διάκονόν μου, ἵνα τὰς τροφάς σοι προσφέρῃ[34]. Μὴ θέλῃς[35] ὑπερβῆναί με τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου μου, ἣν ἐνετείλατό μοι[36], λέγων· Περίελθε[37] ὅλον τὸν κόσμον, ἕως ἂν[38] ἡ ἁμαρτία ἀναιρεθῇ. Νῦν οὖν εἰπέ μοι τὸν πόνον τῆς ψυχῆς σου· Λείπει[39] σοί τι; Καὶ λέγει αὐτῷ Μαρία[40]· Τέκνον Ἰωάννη, οὐδενὸς χρῄζω τῶν τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλ'[41] ἐπειδὴ μετὰ τὴν αὔριον ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος, δέομαί σου, ποίησον μετ' ἐμοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ ἀσφάλισαι[42] τὸ σῶμά μου, καὶ μόνον ἀπόθου ἐν μνημείῳ[43]· καὶ φύλαξον[44] μετὰ τῶν ἀδελφῶν σου

1. Cl τί. — 2. P[1] ἐκτ. Κύριε. C ἐάσας, Κύριε. P[2] καταλίπης. V καταλιμπάνεις. — 3. V τίνι. M εἰς τίνα. — 4. V σοι, quod ponit post ἀκούοντος. — 5. B[1] ἐπισκεπτομενον. — 6. P[1], C, P[2], om. καὶ. — 7. V τοὺς ἀποστόλους om. et ponit μνήσθητι, ὅτι σὲ μᾶλλον ἠγάπησεν, κτλ., ante νῦν οὖν τέκνον, κτλ. — 8. V om. παρὰ τοὺς ἄλλους. Omittit etiam quae sequuntur usque ad ὁ οὐδεὶς οἶδεν. — 9. C μόνον. B[1] om. σοὶ μόνῳ. B[2] om. μόνῳ. — 10. P[1] et C τεθαρρηκεν. — 11. P[1] ᾖδει, M, Cl εἰδεν. — 12. B[1] ἀνακειμένω ἐν τω δειπνω add. — 13. B[1], B[2], V om. ὁ. — 14. V om. καὶ. — 15. Codd. omnes add. δὲ. Cl habet ἐμὲ δὲ. — 16. M ἠθέλησας. — 17. P[2] et V πάροικος. — 18. B[1] ἐγενόμην. B[2] ἐγεναμην. V εἰμί. — 19. V om. γὰρ. — 20. B[1] et B[2] om. ὅτι. — 21. V τί εἰρηκά σοι, Ἰωαννη. — 22. V ἐκκαταλίπης. — 23. B[1] καὶ ταῦτα. — 24. B[2] ἠσυχιω. M et Cl add. και πραιγ. P[2] et p add. καὶ εὐδία. — 25. V τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. — 26. Cl διοτι. — 27. B[1] τῷ τί. — 28. B[1] et P[2] οὐκ ἔμαθε γαρ. V οὐκ ἦν μαθών. Cl οὐ γαρ μαθὼν εἶχεν. — 29. Cl ἐξερχεται. — 30. B[1] Ἰωάννης add. — 31. Sic P[1], C et Cl. Alii ἤκουσε φωνῇ μεγάλῃ λέγων. — 32. Cl ἡ γεναμένη μήτηρ τοῦ Κυρίου μου. — 33. B[1] Οἶδοὺ (= ἰδοὺ γὰρ. — 34. B[1] et B[2] παρέχει (= παρεχῃ). V προσφέρῃ. P[1] et C προσσέρῃ σοι. — 35. B[1] θέλῃς με. — 36. Sic B[1], B[2], P[1], C. Alii ponunt ἡμῖν loco μοι. — 37. Sic B[2]. B[1] περίελε. P[1] et C περιέλθατε. P[2] et V περιέλθετε. — 38. B[1] et B[2] ἕως οὗ. — 39. B[1] λύπει. — 40. Sic B[1] et B[2]. Alii om. Μαρία. — 41. V om. ἀλλά. — 42. Cl ἀσφαλισον. — 43. Sic P[1], C et P[2]. B[1] et B[2] καὶ ἀπόθου αὐτω (= αὐτο) ἐν τω μνημείῳ. Cl et M το σῶμα μου μονον, και ἀπόθου ἐν τῷ μνημείῳ. V om. καὶ μόνον ἀπόθου ἐν μνημείῳ. — 44. B[1] add. αὐτῷ, B[2] αὐτο, V με.

τῶν ἀποστόλων, διὰ τοὺς ἀρχιερεῖς. Ἤκουσα γὰρ αὐτῶν τοῖς ὠσὶν μου[1] λεγόντων, ὅτι ἐὰν[2] εὕρωμεν αὐτῆς τὸ σῶμα[3], πυρὶ αὐτὸ[4] παραδώσομεν[5], διότι ἐξ αὐτῆς προῆλθεν[6] ὁ πλάνος ἐκεῖνος[7].

Ταῦτα ἀκούσας Ἰωάννης λεγούσης αὐτῆς[8], ὅτι ἐκβαίνω ἀπὸ τοῦ σώματος, ἔπεσεν ἐπὶ τὰ γόνατα[9], καὶ ἔκλαυσε λέγων· Ὦ Κύριε, τίνες ἐσμὲν ἡμεῖς, ὅτι ἔδειξας ἡμῖν τὰς θλίψεις ταύτας[10]; Οὔπω γὰρ ἐπελαθόμεθα[11] τῶν πρώτων[12], καὶ ἰδοὺ[13] ὑπομένομεν[14] ἄλλην θλῖψιν. Διατί ἐγὼ οὐκ ἐξέρχομαι[15] ἀπὸ τοῦ σώματος, ἵνα ἐπισκέψῃ με[16], ὦ Μαρία[17];

Ἀκούσασα δὲ[18] Μαρία Ἰωάννου λέγοντος ταῦτα[19] καὶ κλαίοντος, ἐδεήθη τῶν παρεστώτων[20], ἵνα σιωπήσωσιν· ἦσαν γὰρ καὶ αὐτοὶ κλαίοντες, καὶ κατέσχεν Ἰωάννην, λέγουσα· Τέκνον, μακροθύμησον μετ' ἐμοῦ[21], παυσάμενος τοῦ κλαυθμοῦ σου[22]. Τότε ἀναστὰς ὁ Ἰωάννης, ἀπεμάξατο αὐτοῦ τὰ δάκρυα. Καὶ λέγει αὐτῇ Μαρία· Ἔξελθε[23] μετ' ἐμοῦ[24], καὶ[25] ἐρώτησον τὸν ὄχλον[26], ἵνα ψάλωσιν, ἕως ἂν λαλήσω σοι. Καὶ αὐτῶν ψαλλόντων, εἰσήνεγκεν[27] Ἰωάννην εἰς τὸ ταμεῖον αὐτῆς, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ τὴν κηδείαν αὐτῆς καὶ πᾶσαν[28] τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ σκήνους αὐτῆς[29], λέγουσα[30]· Τέκνον Ἰωάννη, γινώσκεις[31] ὅτι οὐδὲν ἔχω ἐπὶ τῆς γῆς, εἰ μὴ μόνον τὴν κηδείαν μου καὶ δύο χιτῶνας. Εἰσὶν οὖν ἐνταῦθα δύο χῆραι· ὅταν[32] ἐξέλθω ἀπὸ τοῦ σώματος, δὸς ἑκάστῃ προσένα. Καὶ μετὰ ταῦτα[33], ἀπήγαγεν αὐτόν, ὅπου ἦν τὸ βραβεῖον τὸ δοθὲν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου[34], καὶ λέγει αὐτῷ· Τέκνον Ἰωάννη, λάβε τοῦτο[35] τὸ βραβεῖον, ἵνα βαστάξῃς αὐτὸ ἔμπροσθεν τῆς κλίνης μου· οὕτω[36] γάρ μοι ἐλέχθη. Τότε λέγει αὐτῇ· Οὐ δύναμαι λαβεῖν αὐτὸ[37] χωρὶς τῶν συναποστόλων μου, μὴ ὄντων αὐτῶν ἐνταῦθα[38], μήποτε ἐλθόντων αὐτῶν[39], γογγυσμὸς καὶ μέμψις ἔσται ἐν

sacerdotum. Propriis namque auribus illos audivi dicentes : « Si corpus ejus invenerimus, igni trademus, quia ex ea prodiit seductor ille. »

Cum audisset Ioannes illam dicentem : « E corpore exeo, » super genua cadens, flevit, dicens : « O Domine, quinam sumus nos, quod tribulationes istas ostendisti nobis? Nondum enim priorum obliti eramus, et ecce sustinemus aliam tribulationem. Ut quid ego e corpore non abeo, ut opituleris mihi, o Maria? »

Audiens autem Maria Ioannem haec dicentem et plangentem, rogavit circumstantes ut tacerent; erant enim et ipsi lugentes. Et Ioannem compescuit, dicens : « Fili, patienter feras mecum, cessans a fletu tuo. » Tunc surgens Ioannes siccavit lacrymas. Et dicit ei Maria : « Exi mecum, et roga multitudinem, ut psalmos canant, donec tibi loquar. » His vero psallentibus, introduxit Ioannem in suum conclave, et ostendit illi mundum suum funebrem omnemque sui tabernaculi apparatum, dicens : « Fili Ioannes, scis me nihil habere super terram, nisi meum funebrem mundum tantum et duas tunicas. Sunt ergo hic duae viduae; postquam e corpore abiero, da unicuique unam. » Et post haec, abduxit illum, ubi erat palma, quam dederat ei angelus, et dicit illi : « Fili Ioannes, accipe hanc palmam, ut eam gestes ante lecticam meam; sic enim mihi dictum est. » Tunc dicit ei [Ioannes] : « Eam sumere non possum sine coapostolis meis, donec hic non adsunt, ne forte, cum advenerint, mussitatio accidat inter nos et querimo-

1. Cl τῶν ὠτῶν μου. — 2. B² ἂν. — 3. C τὸ σῶμα αὐτῆς. — 4. Sic P¹. Alii om. αὐτο, vel illud ponunt post παραδώσομεν. — 5. P² παραδίδομεν. — 6. B² ἐγεννήθη. C προσῆλθεν. — 7. M om. ἐκεῖνος. — 8. B² αὐτῆς om. — 9. B¹ et B² add. αὐτῆς. V add. αὐτοῦ. — 10. P² ταῦτας τὰς θλίψεις. — 11. B² ἐπιλαθώμεθα. — 12. Cl ἄλλων. M τῶν ἄλλων ἁπάντων. — 13. B¹ καὶ ἵνα. V ἵνα. — 14. V ὑπομείνωμεν. — 15. P¹ et C οὐκ ἐξηρχόμην. — 16. P¹ ἵνα σοι ἐπ'ἐμὲ ἐπισκίασας. C ἵνα σὺ ἐπ' ἐμοὶ ἐπισκίασῃ. B² ἵνα σοι ἐπισκέψῃ με. — 17. B² ὦ Κυρία. V ἡ Κυρία. — 18. V ταῦτα hic ponit. — 19. P¹ ταῦτα λέγοντος. — 20. P¹ et C τοῖς παεστῶσιν. V τῶν περιεστώτων ὄχλων. B¹ sic legit : ἀκούσασα δὲ Ἰωάννου βοῶντος, ἐδεήθη τοῦ παρεστῶτος ὄχλου. — 21. V ἐπ' ἐμοί. — 22. Sic P¹ et C. Alii ἐν τῷ κλαυθμῷ σου. P² add. ὀλίγον. — 23. B¹, B², et C εἰσελθε. — 24. V μετ ἐμοῦ om. — 25. B¹ om. καί. — 26. V καὶ εἰπὲ τῷ ὄχλῳ. — 27. M εἰσήγαγεν. — 28. Cl om. τὴν κηδείαν αὐτῆς καὶ πᾶσαν. — 29. B² αὐτῆς om. — 30. Cl καὶ λέγει αὐτῷ. — 31. M γίνωσκε. — 32. B¹ οὖν add. C καὶ ὅταν' Cl ὁταν δὲ. — 33. P² μετα ταῦτα. B¹ B². Cl μετα δὲ ταῦτα. — 34. B¹ τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου βραβεῖον, καὶ εἶπεν αὐτῷ. P² et V addunt ἵνα λάβωσιν οἱ ἀπόστολοι. — 35. P¹ et C om. τοῦτο. — 36. V τοῦτο. — 37. P¹ et C τὸ βραβεῖον, loco αὐτό. — 38. P¹ ἐνθάδε. B¹ om. μὴ ὄντων αὐτῶν ἐνταῦθα. — 39. Cl καὶ add.

nia; est namque maior me inter eos, qui super nos constitutus est. Sed si convenerimus beneplacitum fiet. »

7. Et exeuntibus illis de conclavi, tonitrus factus est magnus, ita ut turbati fuerint qui in loco erant. Et post sonum tonitrus, in nubibus demissi sunt apostoli ad fores Mariae, numero undecim, unusquisque super nebulam sedens, primus Petrus, secundus Paulus, elatus et ipse a nube et inter apostolos connumeratus; initium enim fidei in Christo habebat. Post illos, et ceteri apostoli in nubibus ad fores Mariae congregati sunt. Et salutaverunt inter se, seipsos considerantes et mirantes quomodo convenissent in unum. Et dixit Petrus : « Fratres, oremus ad Deum, qui congregavit nos, vel maxime quia frater Paulus nobiscum est. » Hunc sermonem cum Petrus dixisset, in oratione steterunt, et elevaverunt unam vocem, dicentes : « Oremus, ut notum nobis fiat quamobrem Deus nos congregaverit. » Tunc unusquisque alteri honorem detulit, ut oraret.

Dicit ergo Paulo Petrus : « Frater mi, Paule, surgens, ora ante me, quia gaudio inenarrabili exsultavi, quod ad fidem Christi accessisti. Et dixit ei Paulus : « Indulgeas mihi, Pater Petre, quia neophytus sum, nec dignus qui vestigia premam pedum vestrorum. Et quomodo ante te orabo? Tu namque es columna luminis, et circumstantes fratres omnes sunt me praestantiores. Tu ergo, Pater, precare pro me et omnibus, ut gratia Domini maneat nobiscum. »

ἡμῖν[1]· ἔστι γὰρ μείζων μου ἐν αὐτοῖς, καταστὰθεὶς ἐφ' ἡμᾶς[2]· ἀλλ' ἐὰν συνέλθωμεν[3], γίνεται εὐδοκία.

7. Καὶ ἅμα τῷ[4] ἐξελθεῖν αὐτοὺς[5] ἐκ τοῦ ταμείου, βροντὴ μεγάλη ἐγένετο, ὥστε[6] ταραχθῆναι[7] τοὺς ἐν τῷ τόπῳ. Καὶ μετὰ τὴν φωνὴν τῆς βροντῆς[8], ἐχαλάσθησαν[9] ἐν νεφέλαις[10] οἱ ἀπόστολοι[11] πρὸς τὴν θύραν[12] Μαρίας, ἕνδεκα ὄντες, ἕκαστος καθήμενος ἐπὶ νεφέλης, πρῶτος[13] Πέτρος, δεύτερος[14] Παῦλος, ἐνεχθεὶς[15] καὶ αὐτὸς[16] ὑπὸ νεφέλης καὶ συναριθμηθεὶς τοῖς ἀποστόλοις· ἀρχὴν γὰρ εἶχε πίστεως ἐν Χριστῷ. Μετὰ τούτους[17], καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι[18] ἐν νεφέλαις[19] συνήχθησαν[20] πρὸς τὴν θύραν Μαρίας· καὶ ἠσπάσαντο ἀλλήλους, ἀτενίζοντες εἰς[21] ἑαυτοὺς καὶ θαυμάζοντες πῶς συνήντησαν[22] ἐπὶ τὸ αὐτό[23]. Καὶ εἶπεν Πέτρος· Ἀδελφοί, εὐξώμεθα[24] εἰς τὸν Θεὸν[25], τὸν συναθροίσαντα ἡμᾶς, καὶ[26] μάλιστα τοῦ ἀδελφοῦ Παύλου ὄντος μεθ' ἡμῶν[27]. Τοῦ δὲ Πέτρου εἰπόντος τὸν λόγον, ἔστησαν ἐν τῇ προσευχῇ[28], καὶ ἐπῆραν μίαν φωνὴν λέγοντες· Προσευξώμεθα[29], ἵνα γνωσθῇ ἡμῖν[30] διατί ὁ Θεὸς συνήγαγεν ἡμᾶς[31]. Τότε ἕκαστος τῷ ἄλλῳ[32] τιμὴν[33] ἀπένειμεν, ἵνα προσεύξηται[34].

Λέγει οὖν[35] ὁ Πέτρος τῷ Παύλῳ· Ἀδελφέ μου, Παῦλε, ἀναστάς[36], εὔχου[37] πρὸ ἐμοῦ, διότι[38] χαρᾷ ἀνεκδιηγήτῳ ἠγαλλιάσθην, ὅτι γέγονας ἐν τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ. Καὶ εἶπεν αὐτῷ[39] Παῦλος· Συγχώρησόν μοι, πάτερ Πέτρε, ὅτι νεόφυτός εἰμι, καὶ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς, ἵνα[40] εἰς τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀκολουθήσω· καὶ πῶς εὔξομαι[41] πρὸ σοῦ[42]; Σὺ γὰρ εἶ ὁ στῦλος τοῦ φωτός· καὶ πάντες[43] οἱ παρεστῶτες[44] ἀδελφοί κρείττονές μου εἰσί. Σὺ οὖν, πάτερ[45], δεήθητι ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ πάντων[46], ἵνα ἡ χάρις τοῦ Κυρίου[47] μείνῃ[48] μεθ' ἡμῶν.

1. B¹ et C ἡμῖν ἔσται. P² et V ἐν ἡμῖν ἔσται. Cl et M ἐν ἐμοὶ ἔσται. — 2. M κατασχεθεὶς ἐφ' ἡμῶν. — 3. V ἐαν συνέλθωσιν κἀκεῖνοι. Cl πάντες add. — 4. M τὸ. Alii τοῦ. — 5. P¹ αὐτὸν καὶ τὴν Μαρίαν. C αὐτὸν. — 6. B¹ ὡστ' ὅπως. — 7. V σαλευθῆναι. — 8. V καὶ μετὰ τὴν βροντὴν. — 9. B¹ ἦλθον. B² εἰσῆλθον. — 10. P² ἐπὶ νεφέλαις. V ἐν νεφέλαις om. — 11. Post οἱ ἀπόστολοι, P¹ statim habet προς τὴν θύραν Μαρίας, καὶ ἠσπάσαντο ἀλλήλους. Caetera omittit. — 12. B¹ et B² πρὸς τῆς θύρας. — 13. B² πρῶτον. — 14. B² δεύτερον. — 15. Cl καθήμενος. — 16. V καὶ αὐτὸς om. — 17. C μετὰ τούτοις. — 18. B¹ et M οἱ λοιποὶ. Cl ἦλθον καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι. — 19. B¹, B², Cl om. ἐν νεφέλαις. — 20. Cl ἐσυνήχθησαν. — 21. V εἰς om. — 22. P¹ et C συνήχθησαν. — 23. Cl θαυμαζόντων δὲ αὐτῶν add. — 24. P², V εὔξασθε. — 25. B¹ τὸν Θεὸν. P¹ et C τῷ Θεῷ τῷ συναθροίσαντι ἡμᾶς. — 26. V om. καὶ. — 27. Cl διὰ τον ἀδελφὸν ἡμῶν Παῦλον ὄντα μεθ' ἡμῶν. — 28. Sic B¹ et B², P¹, C, P² = εἰπόντος λόγον ἐν τῇ προσευχῇ. V = εἰπόντος τὴν προσευχὴν. — 29. P² προσευξόμεθα. — 30. B¹ et B² ἡμῖν om. — 31. V add. ἐνταῦθα. — 32. V τῷ ἑτέρῳ. — 33. V τὴν τιμήν. — 34. V et M ἵνα προσεύξωνται. — 35. V οὖν om. — 36. P¹, C, P² ἀνάστα. — 37. P², V et M εὖξαι. — 38. V διὸ. — 39. P¹ et C αὐτῷ om. — 40. V καὶ add. — 41. P¹ καὶ προσεύξομαι. Cl ἵνα προσεὐξωμαι. — 42. C πρὸς σοῦ. — 43. P², V δὲ add. — 44. P² περιεστηκότες. C, V et M περιεστῶτες P¹ παρεστῶτες om. — 45. B¹ Πέτρε add. — 46. Sic P¹ et C. Alii ὑπὲρ ἡμῶν πάντων. — 47. B¹ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ add. — 48. P² μένῃ.

Τότε ἐχάρησαν οἱ ἀπόστολοι[1] ἐπὶ τῇ ταπεινώσει Παύλου, καὶ εἶπον· Πάτερ Πέτρε, σὺ κατεστάθης ἐφ' ἡμᾶς· σὺ εὔχου πρὸ ἡμῶν[2]. Τότε ηὔξατο Πέτρος[3], λέγων· Ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν, καὶ[4] ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς[5] δοξάσει ὑμᾶς[6] καθὼς δοξάζεται τὸ ἐν ἐμοὶ λειτούργημα[7]· ἐγὼ γὰρ ἀδελφὸς[8] ἐλάχιστός εἰμι καὶ δοῦλος[9]. Καθὼς γὰρ[10] ἐξελέχθην, οὕτω καὶ ὑμεῖς[11], καὶ μία ἐστὶν ἡ κλῆσις ἡ γενομένη πάντων ἡμῶν[12]. Ὅ[13] ἕκαστος οὖν δς[14] τὸν ἕτερον δοξάζει[15], Ἰησοῦν[16] δοξάζει, καὶ οὐκ ἄνθρωπον[17]. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἐντολὴ τοῦ διδασκάλου[18], *ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους.*

Τότε ὁ Πέτρος πετάσας αὐτοῦ[19] τὰς χεῖρας[20], ηὐχαρίστησε[21] λέγων· Δέσποτα παντόκρατορ, *ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ ἐν ὑψηλοῖς*, καὶ *τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν*[22], *ᾧ ὡκὼν ἀπρόσιτον*[23], *σὺ λύεις τὰ σκληρά*[24]· σὺ ἀποκαλύπτεις[25] θησαυροὺς κρυπτούς· σὺ ἐφύτευσας ἐν ἡμῖν τὴν χρηστότητά σου. Τίς γὰρ τῶν θεῶν ὁ εὐϊλατεύων, καθὼς σύ[26]; *Καὶ τὴν φιλανθρωπίαν σου οὐκ ἀφεῖλες*[27] *ἀφ' ἡμῶν*, ὅτι σῴζεις ἀπὸ κακῶν πάντας[28] τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σὲ[29], ὁ ζῶν[30], καὶ νικήσας τὸν θάνατον, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων[31]. Ἀμήν. Καὶ ἠσπάσαντο ἀλλήλους αὖθις[32].

8. Καὶ εὐθέως ἦλθεν ἀναμέσον αὐτῶν[33] ὁ Ἰωάννης λέγων· Εὐλογήσατε[34] κἀμὲ πάντες. Τότε ἠσπάσαντο καὶ[35] αὐτὸν[36], ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν. Μετὰ δὲ τὸν ἀσπασμὸν, εἶπε Πέτρος πρὸς αὐτόν[37]· Ἰωάννη, ἠγαπημένε ὑπὸ τοῦ Κυρίου[38],

Tunc gavisi sunt apostoli in humilitate Pauli, et dixerunt : « Pater Petre, tu super nos constitutus es; tu ora ante nos. » Tunc oravit Petrus, dicens : « Deus ac Pater noster, et Dominus Iesus Christus glorificabit vos, sicut glorificatur quod in me est ministerium; ego enim frater sum minimus et servus. Nam sicut electus sum, ita et vos; et una est vocatio quae facta est omnium nostrum. Unde quicumque alterum glorificat, Iesum glorificat et non hominem. Hoc est enim mandatum magistri, *ut diligamus invicem*[a]. »

Tunc Petrus, extendens manus suas, gratias egit, dicens : « Domine omnipotens, *qui sedes super Cherubim*[b] in excelsis, *et humilia respicis*[c], *qui lucem habitas inaccessibilem*[d], *tu difficilia solvis*[e]; *tu thesauros revelas absconditos*[f]; tu in nobis plantasti benignitatem tuam. Quisnam sane deorum qui, ut tu, sit propitius? *Et misericordiam tuam non avertisti a nobis*[g], quia a malis liberas omnes sperantes in te; qui vivis, et mortem vicisti ex hoc nunc et in saecula saeculorum. Amen. » Et salutaverunt inter se iterum.

8. Et statim in medium eorum venit Ioannes, dicens : « Benedicite et mihi omnes. » Tunc amplexi sunt et ipsum, unusquisque secundum proprium ordinem. Et post salutationem, dixit illi Petrus : « Ioannes, Domino

1. V οἱ ἀπόστολοι ἐχάρησαν. — 2. B^1 et B^2 = εἶπαν· Σὺ, πατερ Πέτρε, εὔχου πρὸ ἡμῶν. — 3. V ὁ Πέτρος ηὔξατο. — 4. V om. καὶ. — 5. B^1 ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς om. — 6. V ἡμᾶς. M δοξάσαι ἡμᾶς. — 7. B^1 et B^2 om. καθὼς δοξάζεται το ἐν ἐμοὶ λειτούργημα. V το ἡμῶν λειτούργημα. — 8. V ἀδελφοί. — 9. V ὑμῶν πάντων add. — 10. V γὰρ om. — 11. B^1 et B^2 οὕτος (B^2 οὕθως = οὕτως) γὰρ ἐξελέχθην, ὡς καὶ ὑμεῖς B^1 = ἡμεῖς). — 12. B^1 καὶ μίαν ἐστὶν ἢ (= ἡ) ἐκκλησις ἡ γεναμένη πάντων. B^2 καὶ μία ἐστὶν ἡ ἐκκλησία ἡ γεναμένη πάντων ἡμῶν. — 13. V add. ὑμῶν. — 14. C et P^2 ὡς. — 15. V δοξάσει. — 16. V τὸν Θεὸν. — 17. B^1 καὶ οὐκ ἄνθρωπος. — 18. Cl ἡμῶν add. — 19. V αὐτοῦ om. — 20. V εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω add. — 21. V προσηύξατο πάλιν. — 22. M ἐμπορῶν. — 23. P^2 et V om. ἀπρόσιτον, addunt vero ἐν ἀναπαύσει τοῦ αἰῶνος, quorum verborum sensus non facile perspicitur. — 24. P^2 τὰ κεῖθρα. Cl. M, p om. σὺ λύεις τὰ σκληρὰ. — 25. B^1, B^2, P^2, V σὺ εἰ ὁ ἀποκαλύπτων. C σὺ ἀεὶ ἀποκαλύπτεις. — 26. B^1 Τίς γὰρ τῶν θεῶν, κτλ. om. P^1. C et Cl : τὶς γὰρ θεὸς. V καθὼς σὺ, ὁ εὐϊλατεύων. — 27. C ἀφεῖλας. — 28. V πάντας om. — 29. V ἐπὶ σοί. — 30. B^1 om. ζῶν. — 31. B^2, Cl τῶν αἰώνων om. B^1 = καὶ ζῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Cl sequentia om., et statim habet : καὶ εὐθέως ἦλθεν. — 32. P^1, C, V om. αὖθις. Post verba ἠσπάσαντο ἀλλήλους, non remanent in P^1 nisi verba inchoantia lineas, et textus secundae columnae folii 216ro. B^1, B^2, P^2 et V = ὅτε οὖν εἶπον V ἅπαντες add. τὸ ἀμήν, ἠσπάσαντο ἀλλήλους. — 33. P^2 ἀναμέσον αὐτῶν om. — 34. C, B^2, P^2, V εὐλογήσατέ με. — 35. V καὶ om. — 36. C ἅπαντες add. — 37. Sic B^1. Alii εἶπε V = εἶπον· Πέτρος καὶ Ἀνδρέας· Ἰωάννη. — 38. Sic B^1. B^2 ἠναπημένε τοῦ Κυρίου. B^2, ἀγαπητὲ τῷ Κυρίῳ. V ἀγαπητὲ τοῦ Κυρίου.

a. I Ioan., III, 11, 23; Ioan., XV, 12. — b) IV Reg., XIX, 15. — c) Ps. CXII, 6. — d) II Timoth., VI, 16. — e) Dan., V, 12. — f) Is., XLV, 3. — g) II Machab., VI, 16.

dilecte, quomodo huc venisti, quotque dies habes? » Et dixit Ioannes : « Factum est, cum in Sardensi[a] civitate essem, usque ad horam nonam docens, descendit nubes in locum, ubi eramus congregati, et arripuit me in conspectu omnium, qui mecum erant, et tulit me hucusque. Ostium porro populi, et aperuerant mihi. Et multitudinem inveni circa Matrem nostram Mariam; et ipsa dixit mihi : « E corpore exeo. » Ego vero non sustinui in medio eam circumstantium, sed aggravatus est super me luctus. Nunc ergo, fratres, si inde a diluculo ad eam introieritis, nolite flere neque turbemini, ne forte qui eam circumstant hominum coetus, nos flere videntes, de resurrectione dissentiant, ac dicant : « Ergo et ipsi mortem metuerunt. » Sed verbis boni magistri nosmetipsos adhortemur ».

Tunc apostoli, mane ingressi domum Mariae, una voce dixerunt : « Beata Maria, omnium mater qui salvantur, gratia tecum. » Et dixit eis Maria : « Quomodo huc introivistis, et quis vobis annuntiavit me e corpore exire? Et quomodo huc convenistis? Video enim vos in unum congregatos, et gaudio exsulto. » Et dixit unusquisque regionem a qua translatus est, et : « a nubibus, inquiunt, arrepti, huc convenimus ». Tunc laudaverunt

πῶς ἦλθες ἐνταῦθα[1], καὶ πόσας ἡμέρας ἔχεις[2]; Καὶ εἶπεν Ἰωάννης· Ἐγένετο, ἡνίκα ἤμην ἐν Σάρδει τῇ πόλει, μαθητεύων[3] ἕως ὥρας ἐνάτης[4], κατῆλθε νεφέλη ἐν τῷ τόπῳ, οὗ[5] ἤμεν[6] συνηθροισμένοι· καὶ ἥρπασέ με ἐνώπιον πάντων τῶν μετ' ἐμοῦ[7], καὶ ἤνεγκέ με ἕως ὧδε[8]. Ἤνοιξαν δὲ τὴν θύραν[9], καὶ ἤνοιξάν[10] μοι, καὶ εὗρον[11] ὄχλον περὶ τὴν μητέρα ἡμῶν Μαρίαν[12], καὶ αὐτὴ[13] εἶπέν μοι, ὅτι ἐκβαίνω ἀπὸ τοῦ σώματος. Ἐγὼ δὲ οὐχ ὑπέμεινα ἀναμέσον[14] τῶν περὶ αὐτὴν[15] ἑστώτων, ἀλλ' ἐβαρύνθη ἐπ' ἐμὲ ὁ κλαυθμός. Νῦν οὖν, ἀδελφοί, ἐὰν εἰσέλθητε ἔωθεν[16] πρὸς αὐτὴν, μὴ κλαύσητε, μηδὲ ταραχθῆτε[17], μήπως ἰδόντες οἱ περὶ αὐτὴν ὄχλοι[18] ἡμᾶς[19] κλαίοντας, διχονοήσωσιν περὶ τὴν ἀνάστασιν[20], καὶ εἴπωσιν, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐφοβήθησαν τὸν θάνατον. Ἀλλὰ παραθαρσύνωμεν[21] ἑαυτοὺς[22] τοῖς ῥήμασιν τοῦ ἀγαθοῦ διδασκάλου[23].

Τότε οἱ ἀπόστολοι, ἔωθεν[24] εἰσελθόντες[25] εἰς τὴν οἰκίαν[26] Μαρίας, εἶπον μιᾷ φωνῇ· Μακαρία[27] Μαρία, ἡ μήτηρ[28] πάντων τῶν σῳζομένων, ἡ χάρις μετὰ σοῦ. Καὶ λέγει αὐτοῖς Μαρία· Πῶς εἰσήλθετε[29] ἐνταῦθα, ἢ[30] τίς ἀνήγγειλεν[31] ὑμῖν, ὅτι ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος; Καὶ πῶς[32] ἐνταῦθα συνήχθητε[33]; Ὁρῶ γὰρ[34] ὑμᾶς συνηθροισμένους, καὶ ἀγαλλιῶμαι[35]. Καὶ[36] εἶπεν ἕκαστος τὴν χώραν, ἀφ' ἧς ἠνέχθη[37], καὶ ὅτι, « ὑπὸ νεφελῶν ἁρπασθέντες[38], συνήχθημεν[39] ἐνταῦθα[40] ». Τότε ἐδόξασαν αὐτὴν πάντες[41],

1. Sic B[1], B[2], P[2], C, Cl. V ὧδε. — 2. V add. ἐνταῦθα. — 3. C ἤμην μαθητεύων. B[1], B[2], V ἔχων μαθητευομένους· Cl καὶ εἶχον μαθητευομένους παρ' ἐμοί. Sic et M, qui habet ἐν ἐμοί. — 4. B[1], B[2], P[2], V ὥρᾳ ἑνάτῃ (vel ἐννάτῃ, ut B[2] et P[2]). — 5. Sic B[1], Alii, ἐν ᾧ. — 6. V ἤμεθα. — 7. C τῶν μετ' ἐμοῦ om. — 8. Sic C, Alii om. ἕως. — 9. B[2] τῇ θύρᾳ. — 10. B[1] ἤνεῳξεν (= ἤνοιξεν). — 11. C, P[2] ηὗρα. — 12. P[2] τὴν Μαρίαν, τὴν μητέρα ἡμῶν. V περὶ τὴν μητέρα τοῦ Κυρίου. — 13. B[1] καὶ ταῦτα εἰπέν μοι. V καὶ αὐτὴν λέγουσαν. — 14. C μέσον. — 15. V περὶ ἐμὲ. Cl περὶ αὐτῆς. — 16. B[1] ἔσωθεν. B[2], P[2], V τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ. Aurora enim secundae diei iam proxima est. Apostoli advenerunt nocte primae diei. — 17. C, P[2], V ἵνα μὴ ταραχθῇ. Post ταραχθῆτε, B[2], C, P[2], V haec addunt : τοῦτο γάρ ἐστιν ὃ ἐδίδαξε με. B[2] = ἃ γὰρ ἐδιδαξέν με. C = τοῦτο γὰρ εἶπεν ὁ τι ἐδίδαξεν) ὁ διδάσκαλος, ἡνίκα ἀνεκοιμήθην. sic B[2] et V. P[2] = ἀνεκείμην. C = ἐκείμην· ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ ἐν τῷ δείπνῳ. — 18. V οἱ ὄχλοι οἱ περὶ ἡμᾶς περὶ αὐτὴν παραγενόμενοι. C, P[2] οἱ ὄχλοι οἱ περὶ αὐτήν. — 19. B[1] om. ἡμᾶς. — 20. C διχονοήσωσιν περὶ τὴν ἀνάστασιν om. P[2] et V διχωνήσωσιν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, λέγοντες. P[1], Cl, M διχονήσωσιν περὶ τὴν ἀνάστασιν. — 21. C παραθρασύνομεν. — 22. V ἐν ἑαυτοῖς. — 23. P[2], C, V τοῦ ἀγαπητοῦ. — 24. Sic B[1] et B[2], P[2], V ἔσωθεν. C om. — 25. C ἐλθόντες. — 26. C τον οἶκον. — 27. V μακαρία om. et habet Μαρία, Μαρία. — 28. V et P[2] μῆτερ. — 29. — B[1] et B[2] εἰσήλθετε. C ἤλθατε. P[2] ἤλθετε. — 30. B[1], B[2], V, P[2] ἢ om. — 31. Sic B[1] et B[2], C, P[2], V μετέδωκεν. M εἴρηκεν — 32. Sic B[1], C, B[2], P[2]. Cl πῶς δὲ. V πῶς γάρ. — 33. C συνήχθητε· ὁρῶ γὰρ ὑμᾶς om. — 34. V δὲ. — 35. Sic B[1], Alii ἀγαλλιῶμαι om. — 36. V τότε. — 37. Sic P[2] et V. B[1] συνήχθησαν. B[2] ἠνέχθησαν. C ἦλθεν. Cl συνήχθη. — 38. C ἁρπαχθέντες. — 39. C, V ἠνέχθησαν. — 40. C, P[2], V ὧδε. — 41. B[1], B[2], P[2], V ἀπὸ Πέτρου ἕως Παύλου add.

a Ioannes noster solus est qui dicat Ioannem Evangelistam in Sardensi civitate hunc fuisse. Tum Pseudo-Melito hunc *Iohannis liber de dormitione* narrant illum ex Epheso profectum esse. De Sardibus forsan locutus est ob ipsum Melitonem.

λέγοντες· Εὐλογήσαι[1] σε Κύριος, ὁ σῴζων πάντας. Ἠγαλλιασατο δὲ[2] Μαρία τῷ πνεύματι, καὶ εἶπεν· Εὐλογῶ σὲ, τὸν παρέχοντα πᾶσιν τὰς εὐλογίας[3]· εὐλογῶ τὸ κατοικητήριον[4] τῆς δόξης σου· εὐλογῶ σὲ, τὸν δοτῆρα τοῦ φωτος, τὸν γενόμενον πάροικον[5] ἐν τῇ κοιλίᾳ μου· εὐλογῶ πάντα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου, τὰ ὑπακούοντά σοι ἐν πάσῃ ὑποταγῇ· εὐλογῶ σὲ, τον εὐλογήσαντα ἡμᾶς[6]· εὐλογῶ[7] τοὺς λόγους τῆς ζωῆς τοὺς ἐξελθόντας ἐκ τοῦ στόματός σου, καὶ δοθέντας ἡμῖν ἐν ἀληθείᾳ[8]. Πιστεύω γὰρ ὅτι ἃ εἴρηκας γίνονταί μοι[9]· εἶπας γὰρ ὅτι[10]· « ἀποστελῶ[11] πάντας τοὺς ἀποστόλους πρὸς σὲ, ὅταν ἐξέρχῃ ἀπὸ τοῦ σώματος ». Καὶ ἰδοὺ συνήχθησαν, καὶ ἀναμέσον[12] αὐτῶν εἰμὶ, ὥσπερ[13] ἄμπελος καρποφοροῦσα[14], ὡς ἐν τῷ καιρῷ, ὅτε[15] ἦμην μετὰ σοῦ. Εὐλογῶ σε ἐν πάσῃ[16] εὐλογίᾳ· γενέσθω οὖν καὶ τὰ λοιπὰ τῶν εἰρημένων μοι ὑπὸ σοῦ[17]· εἶπας γὰρ, ὅτι « ἔχεις ἰδεῖν με, ὅταν ἐξέρχῃ[18] ἀπο τοῦ σώματος ».

Ταῦτα εἰποῦσα[19], ἐκάλεσε[20] Πέτρον[21] καὶ πάντας τοὺς ἀποστόλους, καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς[22] εἰς τὸ ταμεῖον αὐτῆς, καὶ ἔδειξεν[23] αὐτοῖς[24] τὴν κηδείαν αὐτῆς. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἐξελθοῦσα ἐκάθισεν ἀναμέσον πάντων[25], καιομένων τῶν λύχνων. Οὐ γὰρ ἔασαν αὐτοὺς[26] σβεσθῆναι, καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς[27] Μαρία.

9. Ὅτε οὖν ἔδυ[28] ὁ ἥλιος, τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ[29] ἐξερχομένης αὐτῆς ἀπὸ[30] τοῦ σώματος, εἶπε Πέτρος πᾶσι τοῖς ἀποστόλοις· Ἀδελφοὶ, ὁ ἔχων λόγον παιδείας[31], εἰπάτω, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς παραινῶν τῷ ὄχλῳ[32]. Καὶ εἶπον[33] οἱ ἀπόστολοι πρὸς αυτόν[34]· Καὶ[35] τίς σοφώτερός σοῦ[36]; Χαίρομεν δὲ μάλιστα[37], ἐὰν ἀκούσωμεν τῆς παιδείας σου[38].

eam omnes, dicentes : « Benedicat tibi Dominus, qui salvat omnes. » Maria vero spiritu exsultavit, et dixit : « Benedico tibi, qui omnibus tribuis benedictiones. Benedico habitaculo gloriae tuae. Benedico tibi, lucis largitori, qui incola factus es in ventre meo. Benedico omnibus operibus manuum tuarum, quae in omni submissione obediunt tibi. Benedico tibi, qui benedixisti nobis. Benedico verbis vitae ex ore tuo egressis et nobis in veritate datis. Credo enim mihi fieri quae dixisti. Dixisti enim : « Omnes apostolos ad te mittam, quando e corpore egredieris. » Et ecce congregati sunt, et in medio eorum sum tanquam vitis fructifera, sicut eo tempore quo tecum eram. Benedico tibi in omni benedictione. Fiant igitur et cetera a te mihi dicta; dixisti enim : « Habes videre me, quando e corpore egredieris. »

Cum haec dixisset, vocavit Petrum et omnes apostolos, et introduxit eos in conclave suum, ostenditque eis mundum sui funeris. Post haec autem egressa, in medio omnium sedit, candelis ardentibus. Non enim eas exstingui siverunt, sicut praeceperat illis Maria.

9. Postquam vero occidit sol, secunda die Mariae e corpore exeuntis, dixit Petrus apostolis omnibus : « Fratres, qui habet verbum disciplinae, dicat, per totam noctem adhortans plebem ». Et dixerunt ei apostoli : « Et quis te sapientior? Maxime vero gaudebimus si tuam audierimus disciplinam. »

1. Sic P^2 et V. Alii εὐλογήσει. — 2. Sic B^2. Alii τότε ἠγαλλίασατο. — 3. Sic B^1 et B^2. C^2, P^2, V = τον κυριεύοντα πάσης εὐλογίας. Cl = τόν κυριεύοντα πάσης κτισεως. — 4. P^2 et V τὰ κατοικητήρια. Cl et M om. εὐλογῶ τὸ κατοικητήριον, κτλ. Omittit et C, et eius loco ponit : εὐλογῶ σε, τον εὐλογοῦντα τοὺς εὐλογοῦντάς σε. — 5. B^1 et B^2 τὸν γενάμενον παροικίαν. P^2 et V τὸν γενόμενον παροικίαν. C τον κατοικήσαντα. Cl, M τὸν ἐνοικήσαντα. — 6. B^1 om. hanc propositionem. B^2, P^2, V = εὐλογῶ σου (B^2 habet σε) τὴν ἀγάπην, ἣν ἠγάπησας ἡμᾶς. — 7. B^2 σου add. — 8. Cl et M καὶ δοθέντας ἡμῖν ἐν ἀληθείᾳ om. — 9. V μοι γίνονται. — 10. P^2, V ὅτι om. — 11. B^2, C, P^2, V ἐξαποστελῶ. V πιστεύω ὅτι εἶπας, ἐξαποστελω τοὺς ἀποστόλους. — 12. V ἐν μέσῳ. — 13. V ὡς. — 14. C καρποφόρος. — 15. V ὅταν. — 16. V ἁπάσῃ. — 17. Sic C, qui lamen om. ὑπὸ σοῦ. B^1 = τὰ εἰρημένα μοι ὑπὸ σοῦ παραλαβοῦσα γενέσθω. B^2, P^2, V = τὰ εἰρημένα μοι γενέσθω (B^2 = γενέσθαι). — 18. C ἐξέρχομαι. — 19. B^2, C, P^2, V λέγουσα. — 20. Cl ἔνραξεν. — 21. V καὶ Παῦλον add. — 22. B^2, P^2, V αὐτοὺς om. — 23. V ὑπέδειξεν. — 24. P^2 αὐτῆς. — 25. C τῶν ἀποστόλων, πάντων καιομένων, κτλ. V αὐτῶν πάντων. P^1 τῶν ἀποστόλων. — 26. P^2, V καὶ οὐκ ἀρῆκε σβεσθῆναι. B^1 οὐκ ἀρῆκεν αὐτούς. M οὐ γὰρ ἀρῆκαν αὐτούς. — 27. V ἡ ἁγία θεοτόκος add. — 28. B^1 συναίδυ. — 29. Hic redit textus P^1, fol. 216^{v}, 2^{a} col. — 30. V ἐκ. — 31. V σοσίας. — 32. C τον ὄχλον. — 33. V πάντες add. — 34. C, P^2 V προς αὐτόν om. — 35. B^1, C, P^2, V καὶ om. — 36. P^2, V ἐνώπιόν σου. — 37. B^2 μάλλον. P^1, C, P^2 = καὶ χαίρομεν, ἐαν. Cl = καὶ γαρ χαίρομεν, ἐαν. — 38. V ἵνα ἀκούσωμεν τῆς παιδείας σου καὶ τῆς σοσίας.

Tunc Petrus incepit dicere : « Fratres, et quotquot in hunc venistis locum, hac hora migrationis matris nostrae Mariae, accendentes candelas ex igne huius terrae visibilis lucentes, bene fecistis. Volo vero et ego unusquisque vestrum suam accipiat lampada in infinito aevo, non habentem materiam ullam. Haec est autem lampas triceps interioris hominis, id est nostrum corpus et anima et spiritus. Si enim haec tria fulserint in vero igne, in quem contenditis, non confundemini quando ingrediemini ad nuptias, cum sponso requieturi. Ita est de matre nostra Maria Etenim lumen lampadis eius universam terram implevit, et non exstinguetur usque ad consummationem saeculi, ut omnes qui salvari volunt ex ipsa fiduciam sumant. Nolite ergo putare mortem Mariae esse mortem. Mors non est, sed vita aeterna, quoniam *justorum mors apud Deum glorificatur*[a]. Haec enim est gloria, et mors secunda illis molestiam ferre non valebit.»

Adhuc Petro loquente, lux magna in domo fulsit inter omnes, ita ut lumen candelarum ipsarum obfuscaretur. Et vox facta est, quae dicebat : « Petre, in cognitione loquere illis quae ferre possint. Nam optimus medicus curam aptat passionibus aegrotantium, et nutrix fomenta adhibet pro aetate parvuli. » Petrus vero, elevans vocem suam, dixit :

Τότε ὁ[1] Πέτρος ἤρξατο λέγειν· Ἀδελφοί, καὶ ὅσοι ἤλθατε[2] ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, καὶ[3] τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τῆς ἀποδημίας[4] τῆς μητρὸς ἡμῶν Μαρίας[5], οἱ ἅψαντες τοὺς λύχνους τοὺς φαίνοντας ἐκ τοῦ πυρὸς τῆς γῆς ταύτης τῆς ὁρωμένης[6], καλῶς ἐποιήσατε· θέλω δὲ καγὼ[7], ἵνα ἕκαστος λάβῃ τὴν λαμπάδα ἑαυτοῦ[8] ἐν τῷ ἀπεράντῳ αἰῶνι μὴ ἔχουσαν ὕλην τινά[9]. Αὕτη δέ[10] ἐστιν ἡ λαμπὰς τοῦ ἐνδοτέρου ἀνθρώπου[11] ἡ τρίμυξος, ὅ ἐστιν ἡμῶν[12] σῶμα καὶ ψυχὴ[13] καὶ πνεῦμα. Ἐὰν γὰρ λάμψῃ τὰ τρία ταῦτα ἐν τῷ ἀληθινῷ πυρὶ, εἰς ὅπερ ἀγωνίζεσθε[14], οὐ καταισχυνθήσεσθε[15], ὅταν εἰσέλθητε[16] εἰς τὸν γάμον ἀναπαύεσθαι[17] μετὰ τοῦ νυμφίου. Οὕτως ἐστὶν ἐπὶ τῆς μητρὸς ἡμῶν Μαρίας[18]. Καὶ γὰρ[19] τὸ φῶς τῆς λαμπάδος αὐτῆς ἐπλήρωσεν τὴν οἰκουμένην, καὶ οὐ σβεσθήσεται ἕως τῆς συντελείας[20] τοῦ αἰῶνος, ἵνα πάντες οἱ βουλόμενοι σωθῆναι λάβωσι[21] θάρσος ἐξ αὐτῆς. Μὴ νομίσητε οὖν[22] θάνατον εἶναι τὸν θάνατον Μαρίας[23]. Οὐκ ἔστι θάνατος, ἀλλὰ ζωὴ αἰώνιος[24], *διότι ὁ θάνατος τῶν δικαίων δοξάζεται παρὰ τῷ Θεῷ*[25]. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ δόξα, καὶ ὁ δεύτερος θάνατος οὐκ ἰσχύσει[27] ὀχλῆσαι αὐτοῖς[26].

Καὶ ἔτι[28] τοῦ Πέτρου λαλοῦντος[29], φῶς μέγα ἔλαμψεν ἐν τῇ οἰκίᾳ[30] ἀναμέσον πάντων, ὥστε ἀμαυρῶσαι τὸ φῶς τῶν λύχνων αὐτῶν[31]. Καὶ φωνὴ ἐγένετο[32] λέγουσα· Πέτρε, λάλησον αὐτοῖς ἐν γνώσει ἃ[33] δύνανται βαστάσαι[34]. Ὁ γὰρ ἄριστος ἰατρὸς θεραπεύει πρὸς τὰ πάθη τῶν πασχόντων, καὶ ἡ τροφὸς θάλπει πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ παιδίου[35]. Πέτρος δὲ ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ[36], καὶ εἶπεν·

1. V ὁ om. — 2. Sic B^2, C, P^2. Alii ἦλθετε. — 3. P^2 et V add. ἐν. — 4. B^1 et B^2 τῇ ἀποδημίᾳ. P^2 et V τῇ φιλανθρωπίᾳ. — 5. P^1, C et Cl καὶ τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τῆς ἀποδημίας τῆς μητρος ἡμῶν Μαρίας om. — 6. Cl ἐν τούτοις τοῖς ὁρωμένοις. — 7. B^1 ὑμᾶς add. B^2 = θέλω δὲ ὑμᾶς καγὼ. — 8. V αὐτοῦ. — 9. V τινά om. Post τινά, Cl et p = ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς αὐγαζόμενον, ὅπως μὴ καταισχύνθῃ, ὅταν εἰσέρχηται εἰς τὸν γάμον ἀναπαύσασθαι μετὰ τοῦ νυμφίου. Καὶ γὰρ τὸ φῶς τῆς μητρὸς ἡμῶν Μαρίας ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. — 10. B^1 om. δὲ. — 11. B^1 et B^2 τοῦ ἐνδοξοτέρου θρόνου. V τοῦ ἐνδοτέρου ἀνθρώπου om. — 12. B^2 ὑμῶν. V ὅ ἐστιν ἡμῶν om. — 13. B^1 Ψυχὴν. V = ψυχὴ, σῶμα καὶ πνεῦμα. — 14. Codd. ἀγωνίζεται. — 15. Codd. καταισχυνθήσεται. — 16. B^1 εἰσελεύθηται. B^2 εἰσέλθητε. C, P^2, V εἰσέρχεται. — 17. C, P^2, V ἀναπαύσασθαι. — 18. V τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡμῶν Μαρίας. — 19. B^1, B^2, P^2, V καὶ γὰρ om. — 20. B^1 τῆς συντελείας om. — 21. P^1, C, Cl = πάντες οὖν οἱ βουλόμενοι σωθῆναι, λαβέτωσαν. — 22. P^1 et C καὶ μηδεὶς νομισθῇ (= νομίσῃ). Cl καὶ μηδεὶς νομίσῃ. Ante haec verba, P^2 et V haec habent : καὶ ἐὰν λάβητε τὸ εἶδος τοῦ ἑωτὸς, ἀναλάβετε καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τῆς εὐλογίας. — 23. P^1 et C τὴν κοίμησιν Μαρίας. V τῆς θεσπούνης ἡμῶν καὶ θεοτόκου add. — 24. P^1, C, P^2, Cl ἐστιν add. V αἰώνιος om. — 25. p καὶ μετάστασις ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν add. — 26. Sic B^1, P^1 et C. P^2 οὐκ ἰσχύει. V οὐκ ἰσχυσε. — 27. B^2 αὐτῆς. C αὐτοῦ. V αὐτῇ. — 28. Sic P^1 et C. B^1 τοῦ δὲ Πέτρου. B^2 et V ἔτι δὲ. P^2 ἔτι τοῦ Πέτρου. — 29. B^1, B^2, V ταῦτα add. — 30. Cl οἰκήματι. — 31. B^1 et B^2, post τῇ οἰκίᾳ, omnia om. usque ad καὶ φωνὴ ἐγένετο. — 32. P^1 et C ἐγένετο om. — 33. B^1 αἷ. — 34. P^1 et C βαστάξαι. — 35. B^1 et B^2 τοῦ παιδός. — 36. P^2 αὐτοῦ om.

a) Ps. CXV, 15.

Εὐλογοῦμέν σε, Χριστὲ, τὸ πηδάλιον[1] τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

10. Τότε ὁ Πέτρος[2] πρὸς τὰς οὔσας ἐκεῖσε[3] παρθένους εἶπεν· Ἀκούσατε τῆς χάριτος ὑμῶν[4] καὶ τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς[5]· μακάριοι γὰρ πάντες οἱ φυλάσσοντες[6] τὸ σχῆμα τῆς[7] σεμνότητος αὐτῶν[8]. Ἀκούσατε καὶ[9] μάθετε[10] τί ἡμῖν εἶπεν[11] ὁ διδάσκαλος[12] ἡμῶν[13]· *Ὅμοία, φησίν*[14], *ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν*[15] *παρθένοις*. Οὐκ εἶπεν· Ὁμοία ἐστὶ[16] χρόνοις πολλοῖς, διότι οἱ μὲν χρόνοι[17] παέρχονται, τὸ δὲ ὄνομα τῆς παρθενίας[18] οὐ παρελεύσεται[19]. Οὐχ ὡμοίωσεν αὐτὴν πλουσίῳ, διότι τὰ μὲν χρήματα μειοῦνται, τὸ δὲ ὄνομα τῆς παρθενίας μένει[20]. Ὅθεν πιστεύω, ὅτι ἐν δόξῃ ἔσεσθε[21]. Διὰ τοῦτο καὶ ὡμοίωσεν ὑμῖν[22] τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν[23], ὅτι[24] ἀμέριμνοί ἐστε. Ὅτε γὰρ ἀποστέλλεται ἐφ' ὑμᾶς ὁ θάνατος[25], οὐ λέγετε· Οὐαὶ ἡμῖν, ποῦ ἀπερχόμεθα[26], καὶ ἀφίεμεν[27] τὰ ἄθλια ἡμῶν παιδία[28], ἢ τὰ πλούτη τὰ μεγάλα, ἢ τὰ φυτευθέντα χωρία[29], ἢ τὰς μεγάλας περιουσίας; Οὐδὲν γὰρ[30] τούτων μεριμνᾶτε[31]. Ἄλλην δὲ[32] μερίμναν οὐκ ἔχετε, εἰ μὴ περὶ τῆς ὑμῶν[33] παρθενίας. Καὶ ὅτε ἀποστέλλεται ἐφ' ὑμᾶς ὁ θάνατος[34], ἕτοιμοι εὑρίσκεσθε, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι[35]. Ἵνα δὲ μάθητε, ὅτι οὐδέν ἐστι μεῖζον τοῦ ὀνόματος τῆς ἀρετῆς[36], καὶ οὐδὲν βαρύτερον τῶν κοσμικῶν[37], δέξασθε καὶ τοῦτο[38].

Ἦν τις πλούσιος ἔν τινι[39] πόλει ἐν πάσῃ[40] περιουσίᾳ. Ἐτύγχανε δὲ ἔχων οἰκέτας. Καὶ ἐγένετο ἁμαρτῆσαι εἰς αὐτὸν[41] δύο οἰκέτας μὴ ὑπακούσαν-

« Benedicimus tibi, Christe, qui animarum nostrarum es gubernaculum. »

10. Tunc Petrus virginibus qui ibi aderant dixit : « Audite vestram gratiam et gloriam et honorem. Beati sane quotquot suae sanctimoniae decus custodiunt. Audite et discite quid vobis dixerit magister noster : *Simile est*, inquit, *regnum caelorum virginibus*[a]. Non dixit : Simile est annis multis, quoniam anni quidem transeunt, nomen autem virginitatis non praeteribit. Non assimilavit diviti, quoniam divitiae quidem minuuntur, nomen vero virginitatis manet. Unde credo vos in gloria fore. Propterea etiam vobis assimilavit regnum caelorum, quia sine sollicitudine estis. Quando enim super vos mittitur mors, non dicitis : « Vae nobis, quo abimus, et miseros parvulos nostros relinquimus, vel divitias magnas, vel seminatos agros, vel magnas opes? » Nihil horum curatis. Aliam vero sollicitudinem non habetis nisi de vestra virginitate. Et quando mors super vos mittitur, paratae invenimini, in nullo deficientes. Ut autem discatis nomine virtutis nihil esse majus, et saecularibus nihil gravius, et hoc percipite :

« Erat in quadam civitate dives quidam in omni bonorum affluentia. Habebat autem domesticos. Et factum est, ut domestici duo

1. C τὸ παιδίον. B² τῷ πηδαλίῳ. M, Cl τῶν φωτισμῶν. — 2. V ὁ Πέτρος om. — 3. B² ἐκεῖ. M ex iis quae praecedunt multa omisit. Sic enim habet : Τότε ὁ Πέτρος ἤρξατο λέγειν· μηδεὶς οὖν νομίσει ὅτι θάνατόν εἶναι τῆς Μαρίας, ἀλλὰ ζωῆς sic, αἰώνιός ἐστιν, διότι ὁ θάνατος τῶν δικαίων δοξάζεται παρὰ τῷ Θεῷ. Ἔτι τοῦ Πέτρου λαλοῦντος, φῶς μέγα ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι, ἀναμέσον πάντων, ὥστε ἀμαυρῶσαι τὸ φῶς τῶν λύχνων αὐτῶν. Καὶ φωνὴ ἐγένετο... — 4. B¹, C ἡμῶν. V om. ὑμῶν. — 5. V καὶ δόξης καὶ τιμῆς. — 6. C, P², V φυλάξαντες. — 7. C τῆς om. — 8. C ὑμῶν. — 9. V καὶ om. — 10. C θαυμάσητε. — 11. B¹ et B² τὴν τιμὴν· εἶπεν γὰρ. — 12. P² ὁ διδάσκαλος ἡμῶν εἶπεν. — 13. V οὐχὶ τοῦτο εἶπεν add. — 14. Sic P¹ et C. Alii φησὶν om. — 15. V πέντε add. — 16. C ὁμοία ἐστὶ om. — 17. Sic B¹ et B². Alii ὁ μὲν χρόνος παέρχεται. — 18. Cl παρθένου. — 19. Cl μένει. — 20. B¹, B², Cl οὐχ ὡμοίωσεν et cetera, usque ad ὅθεν πιστεύω om. — 21. V ἐνδόξως ἐλεύσεσθε. — 22. C ἡμῖν. — 23. V τῶν οὐρανῶν τὴν βασιλείαν. — 24. P¹, C ἐπειδὴ. V διότι. — 25. C et P² ὁ θάνατος om. Cl haec habet : ὅταν γὰρ ἀποσταλθῇ ὁ ἄγγελος πρὸς ὑμᾶς τοῦ λαβεῖν ὑμᾶς. — 26. V ἀπερχόμεθα. — 27. P² ἀφίομεν. C et V ἀφίωμεν. — 28. B¹ τὰ ἐλεεινὰ ἡμῶν τέκνα. — 29. C τὰ φυτὰ τῶν χωρίων. — 30. B¹ γὰρ om. — 31. C τοῦτο μεριμνεῖ. — 32. B¹, B², V γὰρ. — 33. V ἡμῶν. — 34. C, P², V ὁ θάνατος om. — 35. Sic B¹, B² λειπόμενοι. C, P² συνεχόμενοι. V et Cl συνεχόμενοι. — 36. Cl ταύτης add. — 37. B¹ et B² τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ. — 38. B¹ et B² δέξασθε καὶ τοῦτο om. M quae praecedunt in hunc modum contrahit : Τότε εἶπεν πρὸς τὰς παρθένους· Μακάριοι ὑμεῖς οἱ ὑπηρετήσαντες τῇ μητρὶ τοῦ Κυρίου. Deinde totam parabolam Petri omittit, et statim habet : Ταῦτα λέγοντος τοῦ Πέτρου, καὶ ἕως ὄρθρου κτλ. — 39. Sic C et Cl. Alii τινὶ om. — 40. V πᾶσι. — 41. B¹ ἁμαρτῖσαι αὐτὸν. C ἐγένετο ἁμαρτῆσαι εἰς αὐτὸν, δύο οἰκέτας om.

a Matth., xxv, 1.

in eum peccarent, ejus mandatis non obtemperantes. Et iratus illorum dominus, eos segregavit in regionem longinquam ad certum tempus, ea mente ut postea illos revocaret. Unus vero ex domesticis segregatis aedificavit sibi domum, et plantavit vineam, et fecit pistrinum, et alias magnas acquisivit possessiones. Alter autem famulus, labore si quid comparabat, in auro recondebat. Et advocans aurificem, coronam delineavit, dicens aurifici : « Ego sum servus, dominum habens et filium eius; hos effinge in aurea corona. » Aurifex vero artem suam fecit, et servo dixit : « Surge, et sume coronam super caput tuum. » At servus dixit : « Accipe mercedem tuam; ego enim peculiare tempus habeo gestandi coronam. » Tunc aurifex quae a famulo dicta erant, intellexit, et abiit in domum suam.

« Post hoc vero, exsilii praestitutum tempus appropinquavit. Et misit dominus ad eos tetricum quemdam, dicens ei : « Nisi intra septem dies illos mihi adduxeris, periclitaberis. » Tunc exivit qui missus fuerat, magna cum diligentia. Et in regionem illam abiens, servos invenit cum noctu, tum diu. Et apprehendens qui domum ac vineam opesque alias acquisiverat, dixit illi : « Abeamus, quia dominus meus ad te me misit. » Et dicere quidem ei simulavit ille : « Abeamus »; postea vero dicit ei : « Patienter feras de me, donec vendidero omnia bona mea, quae hic comparavi. » Tunc dicit ei apparitor : « Procrastinare non postas[1] τῶν ῥημάτων αὐτοῦ. Καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτῶν, ἀφώρισεν αὐτοὺς εἰς χώραν μακρὰν[2] ἐπὶ τινὰ χρόνον πρὸς τὸ, μετὰ ταῦτα, ἀνακαλέσασθαι αὐτούς[3]. Εἷς δὲ τῶν οἰκετῶν τῶν ἀφορισθέντων[4], ᾠκοδόμησεν[5] ἑαυτῷ οἶκον[6], καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα[7], καὶ ἐποίησεν ἀρτοκοπεῖον[8], καὶ ἄλλας μεγάλας κτήσεις περιεποιήσατο. Ὁ δὲ ἕτερος δοῦλος, ἐργασάμενος[9] εἴ τι[10] ἐπορίζετο[11], ἐν χρύσῳ ἀπετίθετο. Καὶ προσκαλεσάμενος χρυσοχόον[12], ἐποίησε στέφανον, λέγων τῷ χρυσοχοῷ· Ἐγὼ δοῦλός[13] εἰμι, ἔχων δεσπότην[14] καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ[15]· τούτους ἐκτύπωσον[16] ἐν τῷ χρυσῷ στεφάνῳ[17]. Ὁ δὲ χρυσοχοὸς ἐποίησε τὴν τέχνην αὐτοῦ[18], καὶ εἶπε τῷ δούλῳ· Ἀνάστα καὶ λάβε[19] τὸν στέφανον ἐπὶ τὴν κεφαλήν σου[20]. Ὁ δὲ δοῦλος εἶπε[21]· Λάβε σου τὸν μισθόν· ἐγὼ γὰρ[22] ἴδιον καιρὸν ἔχω τοῦ φορέσαι τὸν στέφανον[23]. Τότε ὁ χρυσοχοὸς συνῆκε[24] τοῖς εἰρημένοις ὑπὸ τοῦ δούλου, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ ταῦτα, ἤγγισεν ἡ προθεσμία τοῦ ἀφορισμοῦ. Καὶ ἀπέστειλεν[25] ὁ δεσπότης[26] ἀπότομόν τινα πρὸς αὐτούς, λέγων αὐτῷ· Εἰ μὴ εἴσω[27] ἑπτὰ ἡμερῶν παραστήσεις μοι αὐτοὺς[28], κινδυνεύσεις. Τότε ἐξῆλθεν ὁ ἀποσταλεὶς μετὰ μεγάλης σπουδῆς[29]. Καὶ ἀπελθὼν εἰς ἐκείνην τὴν χώραν, εὗρε τοὺς οἰκέτας ἐν νυκτὶ, ὡς ἐν ἡμέρᾳ[30]. Καὶ κρατήσας τὸν κτησάμενον τὴν οἰκίαν καὶ τὸν ἀμπελῶνα καὶ τὰς ἄλλας περιουσίας, εἶπεν αὐτῷ· Ἀπέλθωμεν[31], διότι ὁ δεσπότης σου[32] ἀπέστειλέν με ἐπὶ σέ. Καὶ τὸ μὲν δοκεῖν[33], εἶπεν αὐτῷ· Ἀπέλθωμεν· ὕστερον δὲ λέγει αὐτῷ· Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ, ἕως ἂν[34] πωλήσω πάντα τὰ ὄντα[35] μοι, ἅπερ ἐκτησάμην ἐνταῦθα[36]. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ ὑπηρέτης[37]· Οὐ

1. C. P^2 ὑπακούοντας. — 2. P^2, V ἐν χώρᾳ μακρᾷ. — 3. B^1, B^2, P^2 καὶ μετὰ ταῦτα ἐπεκαλέσατο αὐτούς. Sic et V, qui tamen om. καὶ μετὰ ταῦτα. C et Cl habent πρὸς τὸ μετὰ ταῦτα, κτλ. — 4. C τῶν ἀφορισθέντων οἰκετῶν. — 5. B^1 et B^2 οἰκοδόμησεν. — 6. B^2 οἴκους. — 7. V καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ ἐποίησεν om. B^1, B^2, C, Cl ἀμπελῶνας. P^2 ἀμπελῶνα. — 8. Sic C^2. Alii ἀρτοκοπεῖα. — 9. Cl περιεργασάμενος. — 10. B^2 καὶ εἴ τι. V ἤν τι. — 11. P ἐπόριξεν, V, B^1, B^2 ἐπόριζεν. C = ἐργασάμενος, χρυσίον ἀπετίθετο, ἡ (= εἰ) τι ἐπορίζετο. — 12. Cl καὶ βάλλων τὸ χρυσίον add. — 13. Cl ξένος add. — 14. B^1 et B^2 τὸν δεσπότην μου. P^2 τὸν δεσπότην. — 15. B^1 et B^2 καὶ τὸν αὐτοῦ υἱόν. — 16. V ἐκτύπωσαι. Cl θέλω ἐκτυπῶσαι. — 17. V τούτῳ add. — 18. Sic P^2 et Cl. Alii τῇ τέχνῃ αὐτοῦ. — 19. C βάλε. — 20. B^1 et B^2 om. ἐπὶ τὴν κεφαλήν σου. V ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου. Cl τῇ κεφαλῇ σου. — 21. V αὐτῷ add. — 22. V ἔχω γὰρ ἴδιον καιρὸν. — 23. B^2 τὸν στέφανον om. B^1 omnia om. a λάβε τὸν στέφανον usque ad ὁ δὲ χρυσοχοὸς συνεῖχεν loco τότε ὁ χρυσοχοὸς συνῆκε. — 24. V τοῖς ῥήμασιν add. Cl συνῆκε ταῖς εἰρημένοις ὑπὸ τοῦ δούλου om. — 25. C ἀποστέλλει. — 26. Cl οἰκοδεσπότης. B^1, B^2, V αὐτῶν add. — 27. B^1 εἰσὸν. P^2 ἴσω. V ἴσως. B^2 εἰσὼν. Cl εἰς. — 28. V αὐτοῖς. — 29. B^1 et B^2 ἐν σπουδῇ. V μετὰ σπουδῆς. C σπουδέως (sic). — 30. Cl ὡς ἐν ἡμέρᾳ om. — 31. Cl ἐντεῦθεν. B^1 et B^2 omittunt quae sequuntur usque ad ὕστερον δὲ λέγει αὐτῷ. — 32. V σου. — 33. V τῷ μὲν δοκεῖν. Cl τῷ μὴ δοκεῖν. — 34. Cl ἕως ὅτου. — 35. V τα ὑπάρχοντα. — 36. Cl ἐν τόπῳ τούτῳ. — 37. C ὁ ἀποσταλείς.

δύναμαι μακροθυμῆσαι[1]· ἑπτὰ[2] γὰρ ἡμέρας ἔχω[3] προθεσμίαν, καὶ εὐλαβούμενος[4] αὐτοῦ τὴν ἀπειλήν, οὐ δύναμαι παραμεῖναι[5]. Τότε ὁ δοῦλος ἔκλαυσε[6], λέγων· Οὐαί μοι, ὅτι ἀνέτοιμος εὑρέθην. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ὑπηρέτης· Ὦ δοῦλε κάκιστε, ἠγνόεις τὴν δουλείαν σου, καὶ ὅτι ἀφωρίσθης, καὶ ὅτι[7], ὅτε θέλει ὁ δεσπότης, ἀποστέλλει ἐπὶ σέ[8]; Καὶ διατί ἐφύτευσας ἀμπελῶνας, ἐξ ὧν μεταφέρειν τίποτε[9] οὐ δύνασαι, καὶ εὑρέθης ἀνέτοιμος[10]; Πρὸ τοῦ ἔλθω[11] πρὸς σέ, ὤφειλες ἑτοιμασθῆναι[12]. Τότε κλαῦσας ὁ δοῦλος, εἶπεν· Οὐαί μοι[13]· ἐνόμιζον γὰρ[14] εἶναι διαπαντὸς[15] ἐν τῷ ἀφορισμῷ, καὶ οὐκ ἐπίστευον[16], ὅτι ἐπιζητήσει με[17] ὁ δεσπότης μου, καὶ διὰ τοῦτο ταύτην τὴν περιουσίαν πᾶσαν[18] περιεποιησάμην ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ[19]. Τότε ὁ ὑπηρέτης ἐκβάλλει αὐτὸν μηδὲν μεθ' ἑαυτοῦ[20] ἀπενεγκάμενον[21].

Ἀκούσας δὲ ὁ ἄλλος δοῦλος, ὅτι ἀπεστάλη πρὸς αὐτούς[22], ἐγερθεὶς, ἐβάστασεν τὸν στέφανον[23], καὶ πορευθεὶς εἰς τὴν ὁδὸν δι' ἧς[24] ἔμελλεν[25] ὁ ὑπηρέτης διελθεῖν[25], προσεκαρτέρει· καὶ ὡς ἦλθεν, εἶπεν[26] αὐτῷ· Ὁ δεσπότης μου[27] ἀπέστειλέ σε[28] ἐπ' ἐμέ· ἀπέλθωμεν ὁμοῦ[29] μετὰ χαρᾶς· οὐδὲν γάρ με ἐπίσχει[30]· ἀλλὰ καὶ ὃ ἔχω, ἐλαφρόν ἐστιν· οὐδὲν γάρ μοι ἄλλο[31] ὑπάρχει εἰ μὴ ὁ στέφανος οὗτος ὁ χρυσοῦς. Τοῦτον[32] γὰρ κατεσκεύασα[33], προσδοκῶν καθ' ἑκάστην[34] καὶ εὐχόμενος[35], ἵνα γένηταί μοι ἵλεως[36] ὁ κύριός μου, καὶ πέμψῃ ὁ δεσπότης μου ἐπ' ἐμέ, καὶ ἄρῃ[37] με ἀπὸ[38] τοῦ ἀφορισμοῦ τούτου, μήπως φθονήσωσί μοι[39] τινὲς, καὶ ἄρωσιν[40] ἀπ' ἐμοῦ τὸν στεφάνον. Νῦν οὖν ἐπέτυχον[41] τῆς εὐχῆς μου. Ἀναστάντες τοιγαροῦν, ἀπέλθωμεν.

Τότε οὖν οἱ δύο[42] δοῦλοι ἀπέρχονται[43] μετὰ τοῦ

sum; tempus enim praestitutum septem habeo dies, minasque illius metuens, exspectare nequeo. » Tunc servus flevit dicens : « Vae mihi, quoniam imparatus inventus sum. » Et dixit illi apparitor : « O serve pessime, famulatum tuum ignorabas, nesciebasque te fuisse segregatum, atque dominum pro libitu ad te mittere posse? Et quare plantasti vineas, ex quibus nihil auferre potes, et sic imparatus inventus es? Priusquam ad te venirem ego, praeparatum te esse oportebat. » Tunc flens servus, dixit : « Vae mihi; putabam enim me in exsilio semper esse mansurum, nec dominum meum requisiturum me credebam, et ideo omnes has possessiones comparavi mihi in hac regione. » Tunc apparitor abire iubet illum nihil secum afferentem.

« Cum vero servus alter comperisset missum fuisse ad ipsos, surgens asportavit coronam et viam incedens, per quam apparitor erat transiturus, perseveranter exspectabat. Ubi autem advenit, illi dixit : « Dominus misit te ad me; cum gaudio simul abeamus; nihil enim me retentat; sed et quod possideo, leve est; nihil enim aliud mihi est nisi corona haec aurea. Hanc namque praeparavi, dum quotidie exspectabam, optabamque, ut propitius fieret mihi dominus meus, et erus meus ad me mitteret ad educendum me ex hoc exsilio, ne forte inviderent mihi quidam, et a me coronam auferrent. Nunc igitur assecutus sum votum meum. Surgentes ergo, abeamus. »

« Tunc ergo servi ambo cum apparitore pro-

1. Cl τοῦτο ποιῆσαι. — 2. C ἓξ. — 3. P² ἔσχον. — 4. V φοβούμενος. — 5. C περιμεῖναι. — 6. B², V πικρῶς. — 7. C καὶ ὅτι ἀφωρίσθης, καὶ ὅτι om. B² et P² ὅτι om. — 8. V πρός σέ. — 9. C, B² μεταπέρει τόπον. P², Cl μεταφέρῃ τόπων. V μεταφέρειν τόπον. — 10. C πρὸς τὸν δεσπότην addit, sed propositionem sequentem omittit. — 11. Sic codd. P² haec verba iungit praecedentibus, omittens ὤφειλες ἑτοιμασθήναι. — 12. B² ἡτοίμασας ἂν αὐτῷ. — 13. B¹ οὐαί μοι om. Cl τῷ ἀθλίῳ add. — 14. V om. γάρ. — 15. V διαπαντὸς εἶναι. — 16. Cl ἐνόμιζον. — 17. B¹ ἐπιζητεῖ μου. B² = ὅτι ὁ δεσπότης μου στίλε (= στεῖλαι) ἤθελεν πρός με. V ἐπιστήσει μοι. — 18. V πᾶσαν τὴν περιουσίαν μου ταύτην. — 19. V ἐν ταύτῃ τῇ χωρᾳ. — 20. B¹ αὐτῷ, B² μεθ' ἑαυτοῦ om. — 21. V ἀπενέγκαντα. Cl ἐπενεγκάμενον. — 22. P² ἐπ' αὐτούς. Cl δι' αὐτούς. Idem, post δοῦλος, addit : ὁ τὸν στέφανον ποιήσας. — 23. Sic B¹ et B², C, P² et V ἔθετο (V ἔθηκεν) ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τὸν στέφανον. Haec cum iis quae infra dicuntur, pugnare videntur. Unde lectio codd. B¹ et B² omnino retinenda est. — 24. C ἧς. — 25. Cl ἔμελλον. — 26. Sic B¹ et B². P² et V ἔμελλεν ἔρχεσθαι ὁ ὑπηρέτης. Cl διέρχεσθαι. — 27. C εἶπεν om. — 28. V σου. — 29. B¹, B², V σε om. — 30. Sic B¹. Alii ὁμοῦ om. — 31. B¹ μοι ἐπίσχει ἄλλο εἰ μὴ ὁ στέφανος οὗτος ὁ χρυσος (= χρυσοῦς). P² ἐπέχει. C κατέχει. — 32. V ἄλλο om. — 33. B¹ τοῦτο. — 34. V παρεσκεύασα. — 34. V παρέκαστα. Cl καθ' ἡμέραν. P² om. — 35. P² καὶ εὐχόμενος m. — 36. V ἵλεώς μοι γένηται. — 37. V λυτρωσῃ. — 38. B² ἀπὸ om. V ἐκ. — 39. B¹ με. P¹, φθάνουσί με. C φθάσωσίν με. — 40. B¹ ἀροῦσιν. B² ἀρουσιν. — 41. V ἐπέτυχα. — 42. B¹ δύο om. — 43. Cl ἐπορεύθησαν,

ficiscuntur. Ut autem eorum dominus vidit illos, ei qui nil habebat dixit : « Ubinam est operatio tanti temporis segregationis tuae? » Servus autem respondit : « Domine, misisti ad me asperum militem; quem rogavi, ut bona mea vendere et in manibus tollere permitteret. » Ille vero mihi dixit : « Licentiam non accepi. » Tunc dicit ei dominus eius : « O serve prave, nunc vendere meministi, cum misi ad te. Quare ad segregationem non respiciebas, neque tecum reputabas istam bonorum affluentiam nihil tibi esse? » Et iratus, iubet illum, manibus pedibusque ligatum in alia mitti loca squalidiora. Advocans vero qui coronam gestabat, dicit ei : « Euge, serve bone et fidelis; libertatem desiderasti, ex corona quam fecisti. Corona enim est liberorum. Non vero illam gestare ausus es, sine licentia domini tui. Non enim servus potest libertate donari nisi a proprio domino. Quemadmodum ergo libertatem desiderasti, ita illam a me habeas. » Tunc libertate donatur, et super multa constituitur. »

11. Postquam haec locutus est Petrus virginibus Mariam circumstantibus, ad plebem conversus, dixit : « Audiamus et nos, fratres, quae superventura sunt nobis. Vere namque virgines veri sponsi, Filii scilicet Dei et omnis creaturae Patris, sumus nos, hominum genus, cui principio iratus Deus, in hunc mundum expulit Adam. Igitur tanquam sub indignationem et quasi in excommunicatione in hoc mundo incolae sumus; sed in eo manere non permittimur. Venit enim uniuscuiusque dies, et

ὑπηρέτου. Καὶ ὡς ἐθεάσατο αὐτοὺς ὁ δεσπότης αὐτῶν, εἶπε τῷ μηδὲν ἔχοντι[1] · Ποῦ ἡ ἐργασία τοῦ τοσούτου χρόνου τοῦ ἀφορισμοῦ σου[2]; Ὁ δὲ δοῦλος ἀπεκρίνατο[3] · Δέσποτα, ἀπέστειλας πρός με στρατιώτην ἀπότομον, καὶ παρεκάλεσα αὐτὸν, ἵνα μοι[4] συγχωρήσῃ πωλῆσαι τὰ ὄντα μοι καὶ ἆραι[5] εἰς τὰς χεῖράς μου. Καὶ εἶπέ μοι, ὅτι[6] οὐκ ἐπετράπην. Τότε λέγει αὐτῷ[7] ὁ δεσπότης αὐτοῦ · Ὦ δοῦλε πονηρὲ[8], νῦν ἐμνήσθης πωλῆσαι, ὅτε ἀπέστειλα ἐπὶ σέ[9]. Διατί οὐκ ἐπέβλεψας εἰς τὸν ἀφορισμὸν[10], οὐδὲ[11] ἐλογίσω μηδὲν εἶναί σοι τὴν περιουσίαν ἐκείνην[12]; Καὶ ὀργισθεὶς[13], κελεύει αὐτὸν χερσὶν καὶ ποσὶν δεθέντα ἀποσταλῆναι[14] εἰς ἑτέρους τόπους αὐχμηροτέρους[15]. Προσκαλεσάμενος δὲ τὸν φοροῦντα τὸν στέφανον, λέγει αὐτῷ · Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ · ἐπεθύμησας τῆς ἐλευθερίας ἐκ[16] τοῦ γενομένου[17] ὑπὸ σοῦ[18] στεφάνου · ὁ γὰρ στέφανος ἐλευθέρων ἐστίν[19]. Οὐκ ἐτόλμησας δὲ τοῦτον φορέσαι[20] χωρὶς τῆς ἐπιτροπῆς[21] τοῦ δεσπότου σου. Οὐ δύναται γὰρ δοῦλος ἐλευθερωθῆναι εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ ἰδίου δεσπότου[22]. Ὥσπερ οὖν ἐπεθύμησας τὴν ἐλευθερίαν, ταύτην ἔχε παρ' ἐμοῦ[23]. Τότε ἐλευθεροῦται, καὶ καθίσταται ἐπὶ[24] πολλῶν[25].

11. Ταῦτα εἰπὼν[26] ὁ Πέτρος ταῖς περὶ τὴν Μαρίαν[27] παρθένοις, στραφεὶς πρὸς τὸν ὄχλον[28], εἶπεν · Ἀκούσωμεν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοὶ[29], τὰ ἐπερχόμενα ἡμῖν[30]. Ὄντως γὰρ αἱ παρθένοι τοῦ ἀληθινοῦ νυμφίου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς[32] πάσης κτίσεως, ἡμεῖς ἐσμεν[33], τὸ γένος [δηλαδὴ] τῶν ἀνθρώπων, ᾧ[34] ἐξαρχῆς ὀργισθεὶς[35] ὁ Θεὸς[36], ἐξέβαλεν[37] εἰς τοῦτον τὸν κόσμον[38] τὸν Ἀδάμ. Ὡς ὑπὸ ἀγανάκτησιν οὖν[39] καὶ ὡς[40] ἐν ἀφορισμῷ οἰκοῦμεν ἐν αὐτῷ[41], ἀλλ' οὐ συγχωρούμεθα ἐν αὐτῷ μεῖναι[42]· ἔρχεται γὰρ[43] ἑκάστου ἡμέρα, καὶ μετοι-

1. Cl εἶπε τῳ μηδὲν ἔχοντι om. — 2. C, P², V σου om. — 3. Sic B¹, C, P², V ἀποκρίνεται, B² καὶ ἀποκρίνεται. C, P² καὶ λέγει add. V καὶ λεγει αὐτῳ. — 4. B¹ et V μὴ. — 5. Sic P¹ et C. Alii ἄρω. — 6. P² ὅτι om. B¹ et B² καὶ οὐ συνεχωρίσθην. V καὶ οὐ συνεχώρησέν μοι. — 7. B² αὐτῳ om. — 8. P¹, C ὦ πονηρὲ δοῦλε. — 9. V προς σε. — 10. P¹ et C σου add. V μου add. — 11. C καὶ οὐκ. — 12. V μηδὲν εἶναι ἐκείνην τὴν περιουσίαν. — 13. B¹, B², V ὁ κύριος αὐτοῦ add. — 14. V ῥιφῆναι. — 15. B¹ et B² αὐχμηροτέρους om. V αὐχμονεστέρους. — 16. V ἐκ om. — 17. B¹ γεναμένου. B² γειναμενου. — 18. C σὲ. — 19. B¹ τεκμήριον add. — 20. B¹ καὶ ἐτολμησας φορέσαι τοῦτον. — 21. P², V, p τῆς ἐπιγραφῆς. — 22. B¹, B², V οὐ δύναται γὰρ δοῦλος, κτλ. om. — 23. P² σύ, loco οὖν. — 24. Sic B¹ et B². C, P², Cl, p ἔχεις. V παρ' ἐμοῦ ἔστω σοι. — 25. Cl ὑπο. — 26. C ἁγιῶν add. — 27. Codd. λέγων. — 28. B¹, B², V τὴν ἁγίαν θεοτόκον. — 29. Sic V. Alii τοὺς ὄχλους. — 30. V ἀδελφοὶ om. — 31. B² et P² ὑμῖν. — 32. V τοῦ πρὸ, loco καὶ πατρὸς. — 33. B¹, B², P¹, ἡμεῖς μὲν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. — 34. C, P² ὃ. — 35. C, P² ὠργίσθη (C = ὀργίσθει). — 36. B¹ et B² διὰ τὴν παρακοὴν add. C διὰ τὴν ἁμαρτίαν add. — 37. C, B² et P² καὶ ἔβαλεν. B¹ καὶ ἔλαβεν. — 38. B¹ et B² εἰς τὸν κόσμον τοῦτον. — 39. B¹ οὖν om. B² ὁμου. V ὧν. — 40. V ὡς om. — 41. B² αὐτῇ. — 42. B¹ et B² εἶναι. C et P² μεῖναι om. V ἀλλ' οὐ συγχωρούμεθα ἐν αὐτῳ μεῖναι om. — 43. V γαρ om.

κισθήσεται[1] ὅπου εἰσὶν[2] οἱ πατέρες ἡμῶν καὶ οἱ πρόγονοι[3], ὅπου[4] Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. Γενομένης γὰρ[5] ἑκάστου συντελείας, ἀποστέλλεται ἐπ' αὐτὸν[6] ὁ ἰσχυρὸς[7] ὑπηρέτης, τουτέστιν[8] ὁ θάνατος. Καὶ ὅταν ἔλθῃ[9] ἐπὶ[10] ψυχὴν[11] ἁμαρτωλοῦ νοσοῦντος, σωρεύσαντος ἑαυτῷ[12] πολλὰς ἁμαρτίας καὶ ἀνομίας[13], καὶ ἐνοχλήσῃ αὐτῷ[14] σφόδρα, τότε παρακαλεῖ, λέγων· Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ τοῦτο τὸ[15] ἅπαξ, ἕως ἂν λυτρώσω[16] τὰς ἁμαρτίας, ἃς ἐφύτευσα ἐν τῷ σώματί μου. Ὁ δὲ θάνατος οὐ καταδέχεται[17]. Πῶς γὰρ[18] συγχωρήσει[19], πληρωθείσης αὐτοῦ[20] τῆς προθεσμίας; Μηδὲν οὖν ἔχων[21] τῆς δικαιοσύνης, ἀποφέρεται[22] εἰς τὸν τόπον τῆς βασάνου. Ἐὰν δέ τις ποιήσῃ ἔργα δικαιοσύνης, χαίρεται[23], λέγων[24]· Οὐδέν με ἐπέχει· οὐδὲν γὰρ ἔχω[25], εἰ μὴ τὸ[26] ὄνομα τῆς παρθενίας φορέσαι ἄρτι. Παρακαλεῖ οὖν[27] αὐτὸν[28] λέγων· Μὴ ἀφήσῃς[29] με ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, ἵνα μὴ φθονήσωσίν[30] τινες, καὶ ἄρωσι[31] τὸ ὄνομα[32] τῆς παρθενίας μου. Τότε ἐξέρχεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ἀποφέρεται πρὸς[33] τὸν ἀθάνατον νυμφίον[34] μετὰ ὕμνων· καὶ καθίστησιν αὐτὴν ἐν ἀναπαύσεως τόπῳ[35]. Νῦν οὖν, ἀδελφοί, ἀγωνίσασθε, εἰδότες ὅτι οὐ παραμένομεν ἐνταῦθα[36] εἰς τὸν αἰῶνα.

12. Ταῦτα[37] λέγοντος τοῦ Πέτρου καὶ[38] ἕως ὄρθρου[39] ἐνισχύοντος τοὺς ὄχλους, ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος. Καὶ ἀναστᾶσα Μαρία[40], ἐξῆλθεν ἔξω, καὶ ὑψώσασα[41] τὰς χεῖρας αὐτῆς, ηὔξατο πρὸς τὸν[42] Κύριον. Καὶ μετὰ τὴν προσευχὴν[43], εἰσῆλθε, καὶ ἀνέκειτο[44] ἐπὶ τῆς κλίνης[45]. Ἐκαθέζετο δὲ πρὸς κεφαλῆς[46] αὐτῆς[47] Πέτρος, καὶ παρὰ τοὺς πόδας[48] Ἰωάννης· οἱ δὲ λοιποὶ ἀπόστολοι[49] κύκλῳ τοῦ κραββάτου αὐτῆς. Καὶ περὶ τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας, βροντὴ ἐγένετο μεγάλη ἀπ' οὐρανοῦ[50], καὶ

transferetur ubi sunt patres nostri ac proavi, ubi Abraam, et Isaac, et Iacob. Adventante nempe uniuscuiusque consummatione, mittitur ad eum severus apparitor, id est mors. Et cum ad animam venerit peccatoris aegrotantis, qui multa peccata et iniquitates sibi congessit, molestaque ei fuerit vehementer, tunc obsecrat dicens : « Patientiam habe in me, hoc semel tantum, donec redemero peccata, quae in corpore meo seminavi. » Mors vero non exaudit. Quomodo enim concedere possit, tempore ei praestituto iam impleto? Itaque, cum nihil iustitiae habeat, in locum tormentorum defertur. Si quis autem iustitiae opera fecerit, gaudet dicens : « Nihil me retinet; nihil enim habeo gestare modo, nisi nomen virginitatis. » Unde rogat eam (= mortem) dicens : « Ne relinquas me in terra ista, ne invideant mihi aliqui, et auferant nomen virginitatis meae. » Tunc exit anima a corpore et cum hymnis affertur ad immortalem sponsum; qui eam in loco quietis constituit. Nunc ergo, fratres, viriliter certate, scientes nos hic non permansuros esse in aeternum. »

12. Haec dicente Petro et usque ad diluculum multitudinem confortante, sol ortus est. Maria autem surgens, foras exiit, et elevans manus suas, oravit ad Dominum. Et post orationem, ingressa est, et decumbebat super lectulum. Sedebat autem ad caput eius Petrus, et iuxta pedes Ioannes; ceteri vero apostoli circum eius grabatum. Et circa horam diei tertiam, tonitrus magnus e caelo factus est, et odor fragrantiae, ita ut omnes circumstantes somno

1. V καὶ μετοικισθήσονται οἱ πατέρες ἡμῶν. — 2. P¹ et C ἦν. — 3. C πρόγονοί τε. — 4. P² et V. ποῦ ἐστιν. — 5. P² οὐχὶ γενομένης. V οὐχὶ γεναμένης. — 6. C αὐτοῖς. — 7. C ὀχυρὸς. — 8. Sic P¹ et C. Alii τουτέστιν om. — 9. P² ἐπέλθῃ. — 10. B¹ τὴν add. — 11. V ἀνθρώπου add. — 12. C ἑαυτοῦ. V ἐπ' αὐτῷ. — 13. Sic B¹, B², C, V καὶ ἀνομίας om. P² ἁμαρτίας καὶ om. — 14. B¹ et B² καὶ ὡς ἐνοχλεῖ αὐτόν. V ἑαυτῷ. 15. V τὸ om. — 16. B¹ λυτρωθῶ. C ἐξαλείψω. — 17. C οὐ συγχωρεῖ. — 18. B¹ γὰρ om. — 19. B² συγχωρεῖ. — 20. P² et V αὐτῷ. — 21. V τι add. — 22. C ὑπο τῶν ἀγγέλων add. — 23. B¹ χαίρειν. B² χαίρει. — 24. C, post λέγων, omnia omittit usque ad μή ἀφήσῃς με. — 25. B² ἐπέχω. — 26. V τὸ om. — 27. B¹ καὶ παρακάλει. — 28. Cl τὸν ἄγγελον. — 29. P² ἀφῇς. V ἀφῆς. — 30. V με add — 31. C ἄρουσιν. B² ἀροῦσιν. Cl ἄρουσιν. — 32. C τὸν στέφανον. — 33. V εἰς. — 34. V νυμφῶνα. — 35. V ἐν ἀναπαυστικοῖς τόποις. — 36. Cl. ἐνταῦθα om. — 37. V δὲ add. C et P² καὶ ταῦτα. — 38. V καὶ om. — 39. V καὶ add. — 40. V ἡ ἁγία θεοτόκος. — 41 V ὑψώσα. — 42. C τὸν om. — 43. C, Cl, M τὴν εὐχὴν. — 44. Sic B¹. Alii ἐκοιμήθη. B² add. ἐν εἰρήνῃ. — 45. B², P², V ἐπὶ τὴν κλίνην. Post haec verba, B², C, P² V addunt πληροῦσα (B² et V = πληρώσασα) αὐτῆς (C = αὐτῇ) τὴν οἰκονομίαν, quasi hoc instanti Maria animam efflaret. — 46. Sic C et P². B¹ πρὸς τῇ κεφαλῇ. B² πρὸ τῆς κεφαλῆς. V πρὸς τὴν κεφαλήν. — 47. C, P² αὐτῆς om. — 48. B¹ et B² αὐτῆς add. — 49. P² οἱ ἀπόστολοι om. — 50. B¹ ἀπ' οὐρανοῦ om. C ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

correpti fuerint, praeter solos apostolos et tres virgines, quas Dominus vigilare fecit, ut testimonium perhiberent de exsequiis Mariae necnon de gloria eius. Et ecce Dominus super nubes advenit cum multitudine angelorum, quorum non est numerus. Et introivit in conclave, ubi Maria erat, ipse Iesus et Michael, angelis hymnos canentibus et extra conclave circumstantibus. Ut autem intravit Salvator, circa sanctam Mariam apostolos invenit, et salutavit omnes. Post hoc vero salutavit matrem suam. Et aperiens Maria os suum, gratias egit, dicens : « Benedico tibi, quia, promissa quod attinet, non affecisti me tristitia. Promisisti enim iterum te non permissurum esse ut angeli veniant super animam meam, sed te ad ipsam venturum. Et factum est mihi, Domine, secundum verbum tuum. Quae sum ego in humilitate mea, ut tanta gloria dignata sim? » Et haec dicens, suam adimplevit dispensationem, eius vultu versus Dominum leniter subridente. Dominus autem, animam ejus suscipiens, in manus Michael tradidit, postquam eam quasi in velaminibus circumvolvit, quorum splendor prorsus inenarrabilis erat.

Porro apostoli animam Mariae contemplati sunt, dum in manus Michael traderetur, hominis membris omnibus completam, praeter solam feminae et maris speciem, nihil alio in ea existente nisi totius corporis similitudine et candore, solis albedine septuplo majore. Petrus ὀσμὴ εὐωδίας, ὥστε[1] ὕπνῳ κατασχεθῆναι[2] πάντας τοὺς περιεστῶτας, χωρὶς μόνων τῶν ἀποστόλων καὶ τριῶν παρθένων, ἃς ἐποίησεν ὁ Κύριος ἀγρυπνῆσαι[3], ἵνα μαρτυρήσωσι[4] περὶ τῆς κηδείας Μαρίας[5] καὶ περὶ τῆς δόξης αὐτῆς. Καὶ ἰδοὺ ὁ Κύριος παραγίνεται[6] ἐπὶ τῶν νεφελῶν μετὰ πλήθους ἀγγέλων, ὧν οὐκ ἔστιν[7] ἀριθμός. Καὶ εἰσῆλθεν[8] εἰς τὸ ταμεῖον ὅπου ἦν Μαρία[9] αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς[10] καὶ Μιχαὴλ[11], ὑμνούντων τῶν ἀγγέλων καὶ[12] ἔξω περιεστώτων τοῦ ταμείου[13]. Καὶ ἅμα τῷ[14] εἰσελθεῖν τὸν Σωτῆρα, εὗρεν[15] τοὺς ἀποστόλους περὶ τὴν ἁγίαν Μαρίαν[16] καὶ ἠσπάσατο πάντας. Μετὰ δὲ[17] ταῦτα ἠσπάσατο[18] τὴν ἑαυτοῦ μητέρα[19]. Καὶ ἀνοίξασα Μαρία[20] τὸ στόμα αὐτῆς, ηὐλόγησε[21], λέγουσα· Εὐλογῶ σε[22], ὅτι εἰς ἃ[23] ἐπηγγείλω, οὐκ ἐλύπησάς με[24]. ἐπηγγείλω γὰρ[25] πάλιν[26] μὴ συγχωρῆσαι[27] ἀγγέλους[28] ἐλθεῖν[29] ἐπὶ τὴν ψυχήν μου, ἀλλὰ σὲ ἐλθεῖν ἐπ' αὐτήν. Καὶ ἐγένετό μοι, Κύριε, κατὰ τὸ ῥῆμά σου. Τίς εἰμι ἐγὼ, ἡ ταπεινὴ, ὅτι κατηξιώθην[30] τηλικαύτης δόξης; Καὶ ταῦτα λέγουσα[31], ἐπλήρωσεν αὐτῆς τὴν οἰκονομίαν, μειδιῶντος τοῦ προσώπου αὐτῆς πρὸς τὸν Κύριον[32]. Ὁ δὲ Κύριος, λαβὼν τὴν ψυχὴν αὐτῆς, ἔθετο εἰς χεῖρας Μιχαὴλ, περιειλίξας[33] αὐτὴν ὡς ἐν σέρρεσιν[34], ὧν[35] οὐκ ἔστιν[36] ἐξηγήσασθαι τὴν δόξαν.

Ἡμεῖς δὲ οἱ ἀπόστολοι ἐθεασάμεθα[37] τὴν ψυχὴν Μαρίας[38] παραδιδομένην[39] εἰς χεῖρας Μιχαὴλ, πεπληρωμένην πᾶσι[40] μέλεσι τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς μόνου τοῦ σχήματος τῆς θηλείας καὶ τοῦ ἄῤῥενος[41], μηδενὸς ἄλλου ἐν αὐτῇ[42] ὄντος εἰ μὴ ὁμοιότητος παντὸς[43] τοῦ σώματος[44] καὶ λευκότητος τοῦ ἡλίου

1. B¹ ἐκ τῆς πολλῆς εὐωδίας add. B² ἐκ τῆς πολλῆς ὀσμῆς. C ὡς ἐκ πολλῆς εὐωδίας. — 2. C κατενεχθῆναι. 3. C ὧν ἐποίησεν μαρτυρῆσαι περὶ τῆς κηδείας καὶ περὶ τῆς δόξης αὐτῆς. — 4. V μαρτυρίσουν. — 5. B¹ περὶ τῆς κηδίας τῆς δεσποινης καὶ ἀληθῶς θεοτοκου Μαρίας. B² περὶ τῆς κηδὰς τῆς ἁγίας κυρίας καὶ ἀληθῶς θεοτόκου Μαριας. V περὶ της ἁγίας κυρίας καὶ κηδείας τῆς ἀληθῶς θεοτόκου Μαρίας. — 6. B¹ παρεγένετο. M παραγεγονεν. — 7. V οὐκ ἦν. — 8. V εἰσῆλθον. — 9. B¹ ἡ θεοτοκος. V ἡ ἁγία Μαρία. — 10. V ὁ Κύριος. B¹ καὶ αὐτὸς ὁ Κυριος Ἰησοῦς Χριστος. — 11. B¹ et B² ὁ ἀρχάγγελος add. Cl ὁ πρῶτος τῶν ἀγγέλων. M ὁ ἄρχων. V ὁ ἀρχιστρατηγὸς καὶ Γαβριηλ. — 12. B¹ καὶ om. — 13. C τοῦ ταμείου om. — 14. Codd. ἅμα τοῦ. — 15. Sic B². Alii καὶ εὑρεῖν. — 16. V τὴν ἁγίαν Μαρίαν πρὸς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους. B¹ εὗρεν τοὺς ἀποστόλους περὶ τὴν ἁγίαν Μαρίαν om. — 17. V δὲ om. — 18. C, P², V καὶ add. — 19. B¹ et B² τὴν ἁγίαν θεοτοκον add. C τὴν Μαρίαν, loco τὴν ἑαυτοῦ μητέρα. P² καὶ αὐτὴν Μαρίαν. V καὶ τὴν ἁγίαν θεοτόκου. — 20. V ἡ ἁγία θεοτόκος. — 21. V εὐλόγησε. — 22. B¹, B², V δέσποτα Κύριε add. — 23. Sic P², B², V, B¹ ο, C ὅσα. — 24. V αὐτήν. — 25. Sic B¹. Alii δὲ. — 26. B¹, B², V δεσποτα add. — 27. B² συγχωρήσης. — 28. P² ἀγγελοις. — 29. C, P² εἰσελθεῖν. — 30. B¹ et B² ἠξιωθην. — 31. C, Cl αὐτῆς λεγούσης. — 32. C et P² πρὸς τὸν Κύριον om. — 33. B¹ περιηλίξασα. C περιπλέξας. — 34. Sic C, Cl et P², B¹ εἰς σενδερέσιον. V ενδερέσιον. — 35. B¹ οὐ, V ὃν. — 36. B¹ ἀριθμὸς ἢ add. — 37. C et p. οἱ δὲ ἀποστολοι ἐθεάσαντο. — 38. B¹, B² της θεομήτορος Μαρίας· V τῆς ἁγίας θεομήτορος θεοτόκου. — 39. C διδομενην. — 40. C ἐν πᾶσιν, V πᾶσιν τοῖς. — 41. Cl καὶ τοῦ ἄῤῥενος om. 42. B² αὐτοῦ. — 43. C παντως, qui του σωματος om. — 44. Cl ἀνθρωπίνου add. B¹ παντος τοῦ σώματος om.

ἑπταπλασίως. Πέτρος δὲ περιχαρὴς γενόμενος[2], ἐπυνθάνετο τοῦ Κυρίου λέγων· Τίνος ἡμῶν ἄρα[3] ἡ ψυχὴ λευκή ἐστιν, ὡς Μαρίας[4]; Λέγει αὐτῷ ὁ Κύριος[5]· Ὦ Πέτρε, πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ γεννωμένων[6] αἱ ψυχαὶ τοιαῦταί[7] εἰσιν· ἀλλ' ὅτε ἐξέρχονται ἀπὸ τοῦ σώματος, οὐχ εὑρίσκονται τοιαῦται λευκαί, διότι ἄλλως[8] ἀπεστάλησαν[9] καὶ ἄλλως εὑρέθησαν[10]· ἠγάπησαν γὰρ[11] τὸ σκότος τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν. Ἐὰν δέ τις φυλάξῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν[12] τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου[13], καὶ ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ σώματος[14], εὑρίσκεται αὐτοῦ ἡ ψυχὴ τοιαύτη λευκή. Εἶτα πάλιν λέγει[15] ὁ Σωτὴρ τῷ Πέτρῳ· Ἀσφάλισαι τὸ σῶμα Μαρίας[16], τῆς παροικίας μου, ἐν σπουδῇ, καὶ[17] ἔξελθε ἐξ ἀριστερῶν τῆς πόλεως, καὶ εὑρήσεις μνημεῖον καινὸν[18], καὶ[19] ἐν αὐτῷ ἀπόθου τὸ σῶμα[20], καὶ παραμείνατε αὐτοῦ[21], καθὼς ἐνετείλατο[22] ὑμῖν[23].

Ταῦτα λέγοντος τοῦ Σωτῆρος, ἐβόησε καὶ τὸ σῶμα τῆς ἁγίας θεοτόκου[24] ἔμπροσθεν πάντων, λέγον[25]· Μνήσθητί μου, βασιλεῦ τῆς δόξης[26], μνήσθητί μου[27], ὅτι σὸν πλάσμα εἰμί· μνήσθητί μου[28], ὅτι ἐφύλαξα τὸν παρατεθέντα[29] μοι θησαυρόν. Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν[30] τῷ σώματι· Οὐ μή σε ἐγκαταλείψω, τὸν τοῦ μαργαρίτου μου θησαυρόν[31]. οὐ μή σε[32] ἐγκαταλείψω, τὴν[33] εὑρεθεῖσαν πιστὴν [φύλακα] τῆς παρατεθείσης σοι[34] παραθήκης[35]· μὴ γένοιτο, ἵνα σε ἐγκαταλείψω, τὴν κυβερνήσασαν κιβωτὸν τὸν ἑαυτῆς κυβερνήτην[36]· μὴ γένοιτο, ἵνα σε ἐγκαταλείψω, τὸν θησαυρὸν τὸν ἐσφραγισμένον[37], ἕως ἂν ζητηθῇς[38]. Καὶ ταῦτα λέγων ὁ Σωτὴρ[39], ἀφανὴς ἐγένετο.

vero, gaudio exsultans, Dominum interrogabat dicens : « Cuiusnam sane nostrum anima candida est, ut Mariae anima? » Dicit ei Dominus : « O Petre, omnium qui in mundo hoc generantur animae tales sunt[a]; sed quando a corpore exeunt, non tali candore splendentes inveniuntur, quoniam aliter missae sunt, et aliter inventae sunt; dilexerunt enim multorum peccatorum tenebras. Si quis autem ab iniquitatibus tenebrarum saeculi huius immunem se servaverit, ubi e corpore exierit, invenietur eius anima talem habens candorem. » Deinde iterum Salvator dicit Petro : « Tutare corpus Mariae, habitaculi mei, cum diligentia, et a dextris civitatis egredere; ubi monumentum novum invenies. In illo depone corpus, et permanete ibi, sicut praecepit vobis. »

Salvatore haec dicente, clamavit et corpus sanctae Deiparae in conspectu omnium, dicens : « Memento mei, Rex gloriae, memento mei, quia tua sum factura. Memento mei, quoniam commissum mihi thesaurum custodivi. » Tunc Iesus corpori dixit : « Non sane te derelinquam, margaritae meae thesaurum. Non te derelinquam, quae commissi tibi depositi fidelis custos inventa es. Absit, ut te derelinquam, arcam, quae tuum gubernasti gubernatorem! Absit, ut te derelinquam, quae sigillatus es thesaurus, donec quaereris! » Et haec dicens Salvator, factus est invisibilis.

1. Sic B[1]. Alii ἑπταπλασίως τοῦ ἡλίου. — 2. Sic C et Cl, sed C scribit γενάμενος. B[2] et V ἔχαιρεν. B[1] et P[2] ἐχάρει. — 3. C et Cl ἡμῖν ἄρα, Κύριε. — 4. Sic C et P[2]. B[1] et B[2] τῆς ἀμολύντου περιστερᾶς. V τῆς ἀμωμήτου περιστέρας Μαρίας. — 5. P[2] Ἰησοῦς. — 6. B[2] γενωμένων. C, Cl, P[2] γενομένων. V γεγεννημένων. — 7. B[2] τοιοῦται. — 8. B[2] ἄλλοι. — 9. C, Cl ἐκτίσθησαν. — 10. B[2] καὶ ἄλλοι εὑρίσκονται. — 11. P[2] γὰρ om. — 12. Cl ἁμαρτιῶν. — 13. B[2], P[2], V ὡς ἐξαρχῆς ἔδωκα ὑμῖν σημεῖα add. — 14. B[1] καὶ ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ σώματος om. — 15. B[1] et B[2] λέγει om. — 16. V τῆς παρθένου Μαρίας. B[1] Μαρίας om. — 17. B[2] καὶ om. — 18. C, P[2] κενὸν, Cl καινῷ. — 19. B[2] et C καὶ om. — 20. V τῆς θεοτόκου Μαρίας add. — 21. C ἕως ἂν μετασταθῇ add. Sic et Cl, qui habet μετατεθῇ. — 22. Sic B[2]. Alii ἐνετειλάμην. Ἐνετείλατο est certe vera lectio, ut ex praecedentibus patet. Cf. p. [266]. — 23. V καὶ παραμείνατε, κτλ. om. — 24. C, P[2] Μαρίας. — 25. V τότε δὲ τὸ παναμώμητον σῶμα ἀποκριθὲν ἔμπροσθεν πάντων, εἶπεν. — 26. B[1] et B[2] βασιλεῦ τῆς δόξης om. — 27. B[1] et B[2] μνήσθητί μου om. — 28. V μου om. — 29. V παρατιθέντα. — 30. V εἶπεν ὁ Κύριος. P[2] εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. — 31. C hic non pauca omittit; statim enim habet : τὸν ἐσφραγισμένον ἕως ἂν ζητηθεῖ (sic). — 32. P[2] et V μὴ γένοιτο, ἵνα σε. — 33. B[2] μόνην add. — 34. P[2] αὐτῆς. — 35. V τῆς παρατεθείσης σοι παραθήκης om. P[1] totam hanc propositionem om. — 36. V totam hanc propositionem om. — 37. B[1], B[2], P[2], V τον θησαυρὸν (V et P[2] om. θησαυρὸν) ἐν τῇ (B[2] om. ἐν) σφραγῖδι σῶων (B[1] σον) διαμείναντα. — 38. B[1] et B[2] ἕως ἂν ζητηθῇς om. P[2] et V ζητηθῇ. — 39. ὁ Σωτὴρ om.

a) Non ex hoc inferas Ioannem nostrum peccatum originale ignoravisse, cum supra dixerit nos in hoc mundo esse *tanquam sub indignationem et quasi in excommunicatione*.

13. Petrus autem et ceteri apostoli tresque virgines corpus Mariae curarunt, et super grabatum posuerunt. Post haec, qui somno correpti fuerant surrexerunt. Petrus vero palmam ferebat, et dixit Ioanni : « Tu es virgo, et ante lecticam hymnos canere tu debes, palmam tenens. » Et dixit ei Ioannes : « Tu es pater noster et episcopus, et pro lectulo stare debes, donec eum in locum deferemus. » Et dicit ei Petrus : « Ne quis nostrum tristitiam habeat, grabatum palma coronemus. »

Surgentes autem apostoli, lecticam Mariae asportarunt. Et Petrus cecinit, dicens : *Exivit Israel e terra Aegypti*[a], Alleluia. » Dominus vero et angeli erant super nubes, ambulantes, cantantes et benedicentes. Et non videbantur; angelorum vox sola audiebatur. Sonus vero turbae multae exivit in totam Ierusalem; et principes sacerdotum, tumultum ac vocem cantantium audientes, turbati sunt dixeruntque : « Quis tumultus iste? » Et dixit illis quidam : « Maria e corpore exivit, et apostoli circa eam canunt hymnos. » Et statim introivit in eos Satanas; et repleti ira, dixerunt : « Venite, exeamus, et apostolos occidamus, corpusque, quod magum illum portavit, comburamus. » Et surgentes exierunt cum gladiis et tutaminibus, ut occiderent eos. Et statim Angeli qui super nubes erant, illos caecitate percusserunt; et capita sua contra muros conterebant; quippe qui non viderent quo abirent, uno solo pontifice

13. Πέτρος δὲ καὶ οἱ ἄλλοι[1] ἀπόστολοι καὶ αἱ τρεῖς παρθένοι ἐκήδευσαν τὸ σῶμα[2] Μαρίας, καὶ ἔθηκαν[3] ἐπὶ τὸν κράββατον. Καὶ μετὰ ταῦτα οἱ κοιμηθέντες ἀνέστησαν. Πέτρος δὲ ἤνεγκε τὸ βραβεῖον, καὶ εἶπε[4] τῷ Ἰωάννῃ· Σὺ εἶ δ[5] παρθένος, καὶ σὺ ὀφείλεις ὑμνῆσαι[6] ἔμπροσθεν τοῦ κραββάτου[7], ἔχων αὐτό[8]. Καὶ εἶπεν αὐτῷ[9] ὁ Ἰωάννης. Σὺ εἶ[10] πατὴρ ἡμῶν καὶ ἐπίσκοπος, καὶ ὀφείλεις ἔμπροσθεν εἶναι τῆς κλίνης[11], ἕως ἂν ἀπενέγκωμεν εἰς τὸν τόπον[12]. Καὶ λέγει αὐτῷ Πέτρος· Ἵνα μή τις ἡμῶν[13] λυπηθῇ, στέψωμεν[14] τὸν κράββατον ἐν αὐτῷ.

Ἀναστάντες[15] δὲ οἱ ἀπόστολοι ἐβάστασαν[16] τὴν κλίνην[17] τῆς Μαρίας[18]. Καὶ Πέτρος ὕμνησε λέγων· Ἐξῆλθεν Ἰσραὴλ ἐκ γῆς[19] Αἰγύπτου, ἀλληλούϊα. Ὁ δὲ Κύριος καὶ οἱ ἄγγελοι ἦσαν ἐπὶ τῶν νεφελῶν περιπατοῦντες, ὑμνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες[20], μὴ θεωρούμενοι· μόνη δὲ φωνὴ τῶν ἀγγέλων ἠκούετο. Φωνὴ δὲ ὄχλου πολλοῦ[21] ἐξῆλθεν[22] ἐν ὅλῃ τῇ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς τὸν θορυβὸν καὶ τὴν φωνὴν τῶν ὑμνούντων, ἐταράχθησαν, λέγοντες· Τίς οὗτος ὁ θόρυβός; Καὶ εἶπέ τις[23] αὐτοῖς, ὅτι Μαρία ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ οἱ ἀπόστολοι κύκλῳ αὐτῆς[24] ὑμνοῦσι. Καὶ εὐθέως ὁ Σατανᾶς εἰσῆλθεν εἰς αὐτοὺς, καὶ πλησθέντες θυμοῦ, εἶπον· Δεῦτε καὶ ἐξέλθωμεν[25], καὶ ἀποκτείνωμεν[26] τοὺς ἀποστόλους, καὶ καύσωμεν τὸ σῶμα τὸ βαστάσαν τὸν μάγον ἐκεῖνον. Καὶ ἀναστάντες ἐξῆλθον μετὰ ξιφῶν καὶ ἀμυντηρίων[27] ἀποκτεῖναι αὐτούς. Καὶ εὐθέως οἱ ἄγγελοι οἱ ἐπὶ τῶν νεφελῶν[28] ἐπάταξαν αὐτοὺς[29] ἀορασίᾳ, καὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν εἰς τοὺς τοίχους[30] συνέτριβον[31], μὴ βλεπόντων ποῦ[32] ἀπέρχονται, χωρὶς μόνου ἑνὸς[33] ἀρχιερέως τοῦ ἐν αὐτοῖς

1. C et Cl οἱ λοιποὶ. P² οἱ ἄλλοι om. — 2. B¹, B², V τῆς παρθένου add. — 3. B¹ ἔθεντο. — 4. V λέγει. — 5. V ὁ om. — 6. V εἶναι. — 7. B¹ et V τῆς κλίνης. B¹ πορεύεσθαι add. — 8. Sic C et P². Alii om B¹ P² et V addunt ἕως ἂν ἀπενέχθῃ (P² et V = ἀπενεγκωμεν) αὐτὴν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς (αὐτῆς om. C et P²). — 9. V αὐτῷ om. — 10. V ὁ add. — 11. V ὑμνῆσαι ἔμπροσθεν τοῦ σκίμποδος αὐτῆς. — 12. V ἕως ἂν ἀπενέγκωμεν εἰς τὸν τόπον omittit, et eius loco habet ἔχων αὐτό. B¹ totam Joannis responsionem omittit. — 13. P² ὑμῶν. — 14. P² στρέψωμεν. — 15. Sic B¹ et B². Alii καὶ ἀναστάντες. — 16. Cl ἐβάσταξαν. — 17. C, P², V τὸν κράββατον. — 18. B¹, B², V τῆς ἁγίας θεοτόκου Μαρίας. — 19. C γῆς om. — 20. B¹ et B² ἐπὶ τῶν νεφελῶν περιπατοῦντες, ὑμνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες om. P² καὶ εὐλογοῦντες om. V περιπατοῦντες καὶ εὐλογοῦντες om. C solus omnia habet. — 21. C ὡς φωνὴ ὄχλου πολλοῦ: quae connectit praecedentibus. Unde etiam om. ἐξῆλθεν. — 22. Sic B¹, B², P². V ἠκούετο. — 23. P² ἐν add. — 24. V περιπατοῦσι καὶ add. — 25. Sic C. Alii, post αὐτοὺς, habent λέγων. B¹, B², P² = Ἀναστάντες ἀπέλθωμεν. V ἐξέλθωμεν. — 26. C ἀποκτεῖναι μὲν. — 27. V ὀργάνων τοῦ add. — 28. V οἱ ἐπὶ τῶν νεφελῶν. — 29. P² ἐν add. — 30. V εἰς τὸν τοῖχον. Cl ἐπὶ τοὺς τοίχους. — 31. P², V συνέτριψαν. — 32. B² τὸ ποῦ. — 33. B¹ et B² τοῦ.

a. Ps. CXIII, 1.

λαβόντος τὴν ὁδὸν τοῦ ἐξελθεῖν, ἵνα ἴδῃ τὰ γενόμενα[1]. Ὅτε οὖν ἤγγισε τοῖς ἀποστόλοις[2] καὶ εἶδε τὸν κράββατον ἐστεφανωμένον καὶ τοὺς ἀποστόλους ὑμνοῦντας[3], εἶπε πλησθεὶς μεγάλου θυμοῦ· Ἰδοὺ ἡ παροικία τοῦ σκυλεύσαντος[4] ἡμῶν τὸ γένος, ὁποίαν[5] δόξαν φοβερὰν ἔχει. Καὶ ἐπῆλθε[6] μετὰ μεγάλου[7] θυμοῦ τῷ κραββάτῳ, καὶ[8] θέλων αὐτὸν καταβαλεῖν[9], κατέσχεν[10] ὅπου ἦν τὸ βραβεῖον, καὶ ἕλκυσας, ἠθέλησεν εἰς τὸ ἔδαφος καταγαγεῖν[11]. Καὶ εὐθέως αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐκολλήθησαν τῷ κραββάτῳ, καὶ ἐκόπησαν ἀπὸ τῶν ἀγκώνων, καὶ ἔμειναν κρεμάμεναι εἰς τὸν κράββατον[12].

Τότε ἔκλαυσεν ὁ ἄνθρωπος κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν ἀποστόλων[13], δεόμενος αὐτῶν καὶ λέγων· Μὴ παρίδητέ με[14] ἐν τηλικαύτῃ ἀνάγκῃ ὄντα[15]. Τότε λέγει αὐτῷ[16] Πέτρος· Ἡ ἐνέργεια[17] οὐκ ἔστιν ἐμὴ[18], ἵνα σοι βοηθήσω, ἀλλ' οὐδενὸς τούτων[19]. Εἰ[20] οὖν πιστεύεις, ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ[21] Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὃν ἀναστάντες κατεσχήκατε καὶ ἀπεκτείνατε[22], καὶ διὰ[23] παύρᾳ[24] τοῦ παραδείγματος τούτου[25]. Καὶ εἶπεν ὁ ἄνθρωπος· Μὴ γὰρ οὐκ ἴδειμεν[26], ὅτι Υἱὸς Θεοῦ ἐστιν[27]; Ἀλλὰ τί ποιήσωμεν, τῆς φιλαργυρίας σκοτιζούσης[28] τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν[29]; Οἱ γὰρ πατέρες ἡμῶν, μέλλοντες τελευτᾶν, μετεκαλέσαντο ἡμᾶς, λέγοντες· Τέκνα, ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἐξελέξατο ὑμᾶς[30] ἐκ[31] πασῶν τῶν φυλῶν, ἵνα γένησθε[32] ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ τούτου[33] ἐν δυνάμει[34], καὶ μὴ ἐργάσησθε[35] ἐν τῇ ὕλῃ τῆς γῆς ταύτης. Τοῦτο δέ ἐστιν τὸ ἔργον ὑμῶν, ἵνα οἰκοδομήσητε τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ λάβητε[36] ἀπὸ πάντων[37] δεκάτας καὶ ἀπαρχὰς καὶ πᾶν πρωτότοκον

excepto, qui viam exitus carpserat, ut eventa videret. Ut ergo ad apostolos prope adiit, viditque grabatum coronatum apostolosque canentes, magno furore correptus, dixit : « Ecce habitaculum eius qui gentem nostram spoliavit, quam tremendam gloriam habet! » Et cum ira magna in grabatum irruens, volensque illum evertere, arripuit eum ubi erat palma; et trahens, ad solum deiicere voluit. Sed statim manus eius grabato adhaeserunt, et a cubitibus succisae sunt, suspensaeque grabato manserunt[a].

Tunc planxit homo in conspectu omnium apostolorum, rogans eos et dicens : « Nolite me derelinquere in tanta necessitate. » Tunc dicit ei Petrus : « Operatio non est mea, ut tibi auxilier, sed neque ullius istorum. Porro si credis Iesum esse Filium Dei, in quem insurgentes, tenuistis et occidistis, profecto singulari hac animadversione eximeris. » Et dixit homo : « Nunquid non noveramus illum esse Dei Filium? Sed quid faciamus, obtenebrante oculos nostros avaritia? Nam patres nostri, iam decessuri, ad se vocaverunt nos, dicentes : « Filii, ecce Deus ex omnibus tribubus elegit vos, ut coram populo isto fieretis in virtute, neque in huius terrae materia laboraretis. Hoc est autem opus vestrum, ut populum istum aedificetis, et ab omnibus accipiatis decimas ac primitias primogenitumque omne vulvam adaperiens. Sed cavete, filii, ne forte vestra

1. B^1, B^2, V θαύματα add. — 2. V σὺν τῷ τιμίῳ κραββάτῳ add. — 3. V καὶ εἶδε τὸν κράββατον, κτλ. om. et statim ponit : πλησθεὶς μεγάλου θυμοῦ, εἶπεν. — 4. B^1 σκηλεύσαντος. — 5. V ποίαν. — 6. B^1 et Cl ἀπῆλθε. — 7. B^1, B^2, Cl μεγάλου om. — 8. V καὶ om. — 9. M καταστρέψαι. V καὶ add. — 10. V τοῦ κραββάτου add. B^1 et B^2 καὶ κρατήσας. — 11. C καταβαλεῖν. B^1 καθελεῖν καὶ καταγαγεῖν. — 12. Sic B^2. Alii addunt : καὶ τὸ ἄλλο ἥμισυ τῶν χειρῶν κρεμάμενοι εἰς τοὔδαφος (C, P^2, Cl., M εἰς τοὔδαφος om.) ἐπὶ τὸ σῶμα P^2 = κατὰ πρόσωπον) αὐτοῦ. — 13. V ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων. — 14. C με om. Cl et M κύριοί μου add. — 15. V ὑπάρχοντα. — 16. P^2 αὐτῷ om. — 17. C αὕτη add. — 18. Cl, M οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτο. — 19. C ἀλλ' οὐδενὸς τούτων om. — 20. B^2, P^2, V μὲν add. — 21. V ὁ om. — 22. C ὃν ἀπεκτείνατε. Caetera omittit. V ὃν κατασχόντες, ἀπεκτείνατε. Cl, M ὃν κρατήσαντες ἀπεκτείνατε. — 23. Sic B^1, B^2, P^2. Alii ἤδη, praeter V, qui haec habet : ἰαθήσεταί σου ἡ χείρ. — 24. C σε add. — 25. C, P^2 τοῦ παραδειγματισμοῦ τούτου. — 26. B^1, Cl, M οἴδαμεν. — 27. B^1, B^2, V ὅτι Υἱὸς Θεοῦ ἐστιν omittunt, sed addunt : καὶ ἀληθῶς οἴδαμεν ὅτι Υἱός ἐστιν τοῦ Θεοῦ (B^2 = τοῦ Θεοῦ ἐστιν). — 28. Codd. omnes τῇ φιλαργυρίᾳ σκοτιζούσῃ. — 29. C, Cl τὰς ψυχὰς ἡμῶν. — 30. Sic B^1 et C. Alii ἡμᾶς. — 31. P^2 ἀπὸ. — 32. B^2 γίνεσθαι. P^2 γενήσεσθε. — 33. V τούτου om. — 34. B^1 δύναμις. — 35. Sic C et Cl. Alii ἵνα ἐργάσησθε (B^1 = ἐργάσεσθαι. V ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ τούτου add. — 36. C λάβοιτε. P^2 λάβετε. — 37. Sic B^1. Alii παρ' αὐτῶν.

a) Apud Pseudo-Melitonem, manus pontificis non succiduntur, sed miser ille totus grabato haeret. Ioannes orientalium apocryphorum narrationem praetulit, et in hoc a Pseudo-Melitone recessit.

opera locus abundet divitiis, atque [contra Dominum] insurgentes, vobis ipsis quaestum faciatis, Deumque ad iracundiam provocetis. Sed superfluum vestrum pauperibus date et orphanis et viduis populi vestri, et animam tribulatam ne despiciatis. » Nos vero patrum nostrorum traditiones non audivimus, sed videntes locum abundare valde, primogenita ovium et boum et omnium iumentorum constituimus argentariam mensam vendentium et ementium. Veniens autem Filius Dei, omnes e loco eiecit, etiam nummularios, dicens : *Auferte ista ex hoc loco, et nolite facere domum Patris mei domum negotiationis*[a]. Nos vero ad consuetudines nostras ab ipso abrogatas respicientes, cogitavimus in nobis ipsis mala, atque in eum insurgentes, occidimus, illum esse Dei Filium bene noscentes. Sed malitiae nostrae ne sitis memores, et condonate mihi; hoc enim mihi accidit, utpote a Deo dilecto, ut vivam. »

Tunc Petrus grabatum deponi jussit, et pontifici dixit : « Si nunc ex toto corde credis, vade, et Mariae corpus deosculare, dicens : « Credo in te et in eum qui ex te genitus est. » Tunc pontifex, Hebraeorum dialecto, sanctae Mariae per tres horas benedixit, et non permisit, ut eam quis tangeret, testimonia afferens ex sanctis libris Moisis necnon ex ceteris prophetis, quoniam de ea scriptum est, scilicet quod templum Dei gloriae fiet, ita ut quicumque hujusmodi traditiones audiverint, quas nunquam noverint, mirati sint. Et dicit

ἐξανοῖγον[1] μήτραν. Ἀλλὰ τηρήσατε, τέκνα, μήπως πληθυνθῇ[2] ἀφ' ὑμῶν[3] ὁ τόπος[4], καὶ καταναστάντες[5] ἐμπορεύσησθε[6] ἑαυτοῖς[7], καὶ παροργίσητε τὸν Θεόν. Ἀλλὰ τὴν περισσείαν ὑμῶν δότε πτωχοῖς καὶ ὀρφανοῖς καὶ χήραις[8] τοῦ λαοῦ ὑμῶν[9], καὶ ψυχὴν θλιβομένην μὴ παρίδητε[10]. Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἠκούσαμεν τὰς παραδόσεις[11] τῶν πατέρων ἡμῶν[12], ἀλλ' ἰδόντες ὅτι ἐπερίσσευσεν[13] ὁ τόπος σφόδρα, τὰ πρωτότοκα τῶν προβάτων καὶ τῶν βοῶν καὶ πάντων τῶν κτηνῶν ἐθέμεθα τράπεζαν[14] τῶν πωλούντων καὶ ἀγοραζόντων. Καὶ ἐλθὼν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐξέβαλε πάντας ἐκ τοῦ τόπου[15], καὶ τοὺς κολλυβιστὰς[16], λέγων· *Ἄρατε ταῦτα*[17] *ἐκ τοῦ τόπου*[18], *καὶ μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου οἶκον ἐμπορίου.* Ἡμεῖς δὲ ἀποβλέψαντες[19], εἰς τὰς καταργηθείσας ἡμῶν συνηθείας ὑπ' αὐτοῦ[20], ἐσκεψάμεθα[21] ἐν ἑαυτοῖς[22] κακὰ, καὶ ἀνέστημεν[23] ἐπ' αὐτὸν[24] καὶ ἀπεκτείναμεν αὐτὸν, γινώσκοντες ὄντως, ὅτι[25] Υἱὸς[26] Θεοῦ ἐστιν[27]. Ἀλλὰ μὴ μνησικακήσητε[28] τῇ κακίᾳ ἡμῶν, ἀλλὰ συγχωρήσατέ μοι· τοῦτο γάρ μοι συνέβη ἀγαπωμένῳ[29] ὑπὸ τοῦ Θεοῦ[30], ἵνα ζήσω

Τότε ὁ Πέτρος ἐποίησεν ἀποτεθῆναι τὸν κράββατον, καὶ εἶπεν[31] τῷ ἀρχιερεῖ· Εἰ πιστεύεις νῦν[32] ἐξ ὅλης καρδίας[33], ἄπελθε, καὶ καταφίλησον[34] τὸ σῶμα[35] Μαρίας, λέγων, ὅτι πιστεύω εἰς σὲ καὶ εἰς τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα[36] Θεόν. Τότε ὁ ἀρχιερεὺς τῇ τῶν Ἑβραίων διαλέκτῳ[37] εὐλόγησε τὴν ἁγίαν Μαρίαν[38] ἐπὶ τρισὶν ὥραις[39], καὶ οὐ συνεχώρησέ τινι ἅψασθαι αὐτῆς, φέρων μαρτυρίας ἀπὸ τῶν ἁγίων βιβλίων Μωϋσέως τε καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν[40], ὅτι γέγραπται περὶ αὐτῆς, ὅτι ναὸς Θεοῦ γενήσεται τῆς δόξης, ὥστε τοὺς ἀκούοντας θαυμάσαι τὰς τοιαύτας παραδόσεις, ἃς οὐδέποτε ἤκουσαν[41].

1. V διανοῖγον. C ἅγιον Κυρίῳ κληθήσεται add. — 2. V πληθυνθείη. — 3. C, B² ἡμῶν. — 4. p ἐφ' ὑμᾶς ἀνομία. — 5. Cl ἀναστάντες. — 6. C ἐμπορεύεσθαι. P² ἐμπορεύσεσθε. — 7. C ἐν αὐτοῖς. — 8. V χήρας. — 9. C, V ἡμῶν. — 10. C παραμυθεῖτε loco μὴ παρίδητε. — 11. C, P², V τῆς παραδόσεως. — 12. V αὐτῶν, loco τῶν πατέρων ἡμῶν. — 13. Sic C et P². Alii περιέσσευσεν. — 14. V τραπέζας. — 15. Cl ἐκ τοῦ ἱεροῦ. — 16. V κολομβιστάς. — 17. C αὐτὰ. — 18. C, Cl ἐντεῦθεν. B¹ haec habet : ἐξέβαλεν πάντας, λέγων αὐτοῖς· Ἐξέλθατε ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ. — 19. Cl τότε ἐπεβλέψαμεν ἡμεῖς. — 20. Cl εἰς τὸ καταργήσασθαι τὰς συνηθείας αὐτοῦ. V ἡμῶν ὑπ' αὐτοῦ συνηθίας. — 21. C ἐσκεψώμεθα. — 22. C καθ' ἑαυτῶν. P² ἐν αὐτοῖς. B² ἑαυτοῖς. — 23. V καὶ ἀναστάντες. — 24. B¹ ἀπ' αὐτὸν. V ἐπ' αὐτὸν om. — 25. B¹ γινώσκοντες, ὅτι ὄντως. — 26. P² τοῦ add. et hic desinit. — 27. B¹ Θεοῦ Υἱός ἐστιν. — 28. Cl ἀναμνήσητε. — 29. B² ἀγαπόμενος. — 30. V τοῦτο γάρ μοι συνέβη ἀγαπωμένῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ om. — 31. V τότε ἀποθεμένου τοῦ κραββάτου, εἶπεν. — 32. V ἐὰν νῦν πιστεύεις. — 33. B², C σου add. — 34. B², V προσκύνησον. — 35. B¹ et B² τῆς δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου add. — 36. B¹, C, Cl προελθόντα. — 37. V τῇ τῶν Ἑβραίων διαλέκτῳ om. — 38. C τὸ σῶμα Μαρίας. — 39. B², V ὥρας. — 40. B¹, B², V τε καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν om. Praeterea V quae sequuntur omittit, usque ad ὥστε, verba περὶ αὐτῆς tantum retinens. — 41. C, Cl, V ὥστε τοὺς ἀποστόλους (C, Cl ἀκούσαντας) θαυμάσαι.

a) Ioan. II, 16.

Καὶ λέγει αὐτῷ Πέτρος· Ἄπελθε καὶ κόλλησον τὰς χεῖράς σου εἰς ἀλλήλας[1]. Καὶ ἐκόλλησε[2], λέγων· Ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ Μαρίας τῆς θεοτόκου[3], κολληθήτωσαν αἱ χεῖρές μου εἰς ἀλλήλας[4]. Καὶ εὐθέως[5] ἐγένοντο ὥσπερ ἦσαν ἐξαρχῆς[6] ἐν μηδενὶ λειπόμεναι[7]. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ[8] Πέτρος· Ἀνάστα καὶ λάβε[9] θαλλεῖον[10] ἐκ τοῦ βραβείου, καὶ εἴσελθε[11] εἰς τὴν πόλιν[12]· καὶ εὑρήσεις ὄχλον τυφλὸν[13] μὴ εὑρίσκοντα τὴν ὁδὸν ἐξελθεῖν, καὶ λάλησον αὐτοῖς τὰ συμβεβηκότα σοι. Καὶ τῷ πιστεύοντι[14] ἐπίθες τὸ θαλλεῖον τοῦτο[15] ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ[16], καὶ εὐθέως ἀναβλέψει[17].

Καὶ ἀπελθὼν ὁ ἀρχιερεύς, καθὼς ἐνετείλατο αὐτῷ[18] Πέτρος, εὗρε πολλοὺς τυφλοὺς[19], (ἐκεῖνοι δὲ ἦσαν, οὓς οἱ ἄγγελοι ἀορασίᾳ ἐπάταξαν[20]), κλαίοντας καὶ λέγοντας[21]· Οὐαὶ ἡμῖν, ὅτι τὸ γενόμενον ἐν Σωδόμοις, καὶ ἡμῖν συνέβη[22]. Ἐν πρώτοις γὰρ ἐπάταξεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς[23] ἐν ἀορασίᾳ[24], καὶ μετὰ[25] ταῦτα πῦρ ἤγαγεν ἀπ' οὐρανοῦ[26], καὶ[27] κατέκαυσεν αὐτούς. Οὐαὶ ἡμῖν· ἰδοὺ γὰρ[28] ἐπηρώθημεν· λοιπὸν καὶ[29] τὸ πῦρ ἔρχεται. Τότε ὁ ἄνθρωπος ὁ λαβὼν τὸ θαλλεῖον, ἐλάλησεν αὐτοῖς περὶ τῆς[30] πίστεως. Καὶ ὁ μὲν[31] πιστεύσας ἀνέβλεψεν· ὁ δὲ μὴ πιστεύσας οὐκ ἀνέβλεψεν, ἀλλ' ἔμεινε τυφλός[32].

illi Petrus : « Vade, et iunge manus tuas. » Et adiunxit, dicens : « In nomine Domini nostri Iesu Christi, Deiparae Mariae Filii, conglutinentur manus meae. » Et subito factae sunt ut erant principio, in nullo deficientes. Et dicit ei Petrus : « Surge et sume ex palma ramulum, et ingredere civitatem. Et invenies turbam caecam, exitus viam non invenientem, et quae tibi acciderunt loquere eis. Et ei qui crediderit impone hunc ramulum super oculos ejus, et statim visum recipiet. »

Et abiens pontifex, sicut praeceperat ei Petrus, multos caecos invenit (hi nempe erant, quos angeli caecitate percusserant), plangentes et dicentes : « Vae nobis, quoniam quod Sodomis factum est, etiam nobis accidit. Imprimis namque caecitate eos percussit Deus; postea vero ignem e caelo demisit, et combussit eos. Vae nobis; ecce enim iam mutilati sumus; profecto et ignis accedit. » Tunc homo, ramulum prehendens, de fide eis locutus est. Et qui credidit visum recepit; qui vero non credidit, visum non recuperavit, sed caecus mansit.

EPILOGUS EX COD. VATIC. 2072, FOL. 178 r-v.

14. Ἀπενέγκαντες δὲ οἱ ἀπόστολοι τὸ τίμιον σῶμα τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀπέθεντο ἐν μνημείῳ καινῷ, ἔνθα ὁ Σωτὴρ ὑπέδειξεν αὐτοῖς. Ἔμειναν δὲ ἐν αὐτῷ ὁμοθυμαδὸν φυλάσσοντες ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας· μετὰ δὲ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀνοίξαντες τὴν σορὸν τοῦ προσκυνῆσαι τὸ τίμιον σκῆνος τῆς πανυμνήτου, ηὕραμεν μόνας τὰς σίνδονας, διότι μετετέθη (γὰρ)[33]

14. Deferentes vero apostoli pretiosum corpus gloriosissimae dominae nostrae Deiparae ac semper virginis Mariae, in monumento novo deposuerunt, ubi Salvator ostenderat eis. Manserunt autem in illo unanimiter excubantes per tres dies. Et post diem tertium, aperientes loculum, ut pretiosum tabernaculum eius, quae omnibus digna est laudibus,

1. V κόλλησόν σου τὰς χεῖρας. — 2. B[1] αὐτὸς add. — 3. B[1], B[2], loco τῆς θεοτόκου, haec habent : τῆς περιστερᾶς τοῦ κεκρυμμένου θησαυροῦ ἐν τῇ ἀγαθωσύνῃ αὐτοῦ. C : τῆς περιστερᾶς τοῦ κεκρυμμένου ἐν τῇ ἀγαθωσύνῃ. — 4. C εἰς ἀλλήλας αἱ χεῖρές μου. — 5. B[1] et B[2] αἱ χεῖρες αὐτοῦ add. — 6. Sic C. B[1] ὡς ἐξαρχῆς. B[2], V ὡς ἀπ' ἀρχῆς. — 7. C λιπώμενοι. — 8. C ὁ om. — 9. B[1], B[2], Cl ἀνάστὰς λάβε. — 10. Cl θάλλον. — 11. Cl ἔπελθε. — 12. Cl ἐν τῇ πόλει. — 13. B[1] ὄχλον πολὺν τυφλόν. — 14. Cl πιστεύσαντι. — 15. B[1], B[2], V τοῦτο τὸ θαλλεῖον ἐπίθες. — 16. V τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. — 17. C et Cl ἀναβλέπει. — 18. V ὁ ἀπόστολος add. — 19. B[1], B[2], V τυφλοὺς om. — 20. C, Cl ἐπαταξαν ἀορασίᾳ. V ἐν ἀορασίᾳ. — 21. B[1] ἔκλαιον δὲ καὶ ἔλεγον. — 22. C ἀπέβησεν. V εἰσῆλθεν. Cl σήμερον add. — 23. B[1] ὁ Θεὸς om. — 24. Cl ἐπάταξαν αὐτοὺς οἱ ἄγγελοι ἀορασίᾳ. — 25. C, V μετὰ δὲ. — 26. V ἤγαγεν ἀπ' οὐρανοῦ πῦρ. C, Cl, πῦρ κατελθὸν (Cl = κατῆλθεν) ἐξ οὐρανοῦ. — 27. C καὶ om. — 28. Cl ἰδοὺ γὰρ om. — 29. V καὶ om. Cl καὶ ἀρτι. — 30. V τῆς om. — 31. B[1], C, V μὲν om. — 32. C ἐν τυφλώσει. Cl Τότε ὁ ἀρχιερεὺς ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτοὺς τὸν θάλλον, καὶ οἱ πιστεύοντες ἀνέβλεπον· οἱ δὲ μὴ πιστευσαντες οὐκ ἀνεβλεψαν, ἀλλ' ἔμειναν τυφλοί. — 33. Haec communcio est porsus supervacua, si διότι retineatur.

veneraremur, solas invenimus sindones, quoniam a Christo Deo, qui ex ea incarnatus est, in aeternam haereditatem translata est. Ipse Dominus noster Iesus Christus, qui immaculatam suam Matrem et Deiparam Mariam glorificavit, eos glorificabit, qui eam glorificant; qui memoriam eius annuam suppliciter celebrant ex omni periculo eripiet, eorumque domos, *sicut Onesiphori domum*[a], bonis implebit. Et peccatorum remissionem et in futuro saeculo consequentur; quia illam monstravit thronum suum cherubicum super terram et caelum terrestre, spem ac refugium fiduciamque nostri generis; ut gloriosae eius dormitionis festivitatem mystice agentes, misericordiam inveniamus et gratiam in hoc saeculo et in futuro, favore et benignitate Domini nostri Iesu Christi, cui gloria sit et imperium cum sine principio existente suo Patre, cumque sanctissimo et vivificante Spiritu, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

ὑπὸ τοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς ἀένναον λῆξιν. Αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ δοξάσας τὴν ἄχραντον αὐτοῦ μητέρα καὶ θεοτόκον Μαρίαν, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν δοξάσει, τοὺς ἐπικαλοῦντας αὐτὴν (ἐτήσιον μνήμην αὐτῆς) ἐκ παντὸς κινδύνου περισώσει, καὶ τοὺς οἴκους αὐτῶν ἀγαθὰ[1] ἐμπλήσει, καθάπερ τὸν Ὀνησιφόρου οἶκον· καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λήψονται καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· ὅτι αὐτὴν ἔδειξεν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς χερουβικὸν καὶ οὐρανὸν ἐπίγειον, ἐλπίδα τε καὶ καταφυγὴν καὶ παρρησίαν τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα τελοῦντες μυστικῶς τῆς θείας αὐτῆς κοιμήσεως τὴν ἑορτήν, εὕρωμεν ἔλεος καὶ χάριν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

EPILOGUS EX COD. VATIC. 2013, FOL. 177ᵛ.

14. Deferentes vero apostoli pretiosum corpus gloriosissimae nostrae dominae Deiparae Mariae, et deponentes in monumento novo, ubi Salvator ostenderat eis, in loco ipso manserunt, unanimiter excubantes. Ipse vero Dominus noster Iesus Christus, qui immaculatam matrem suam ac Deiparam Mariam glorificavit, eos, qui eam glorificant glorificabit; eos qui cum fide agunt annuam eius memoriam ab omni periculo liberabit, et eorum domus ipsas bonis implebit, quemadmodum Onesiphori domum; et remissionem peccatorum consequentur et hic et in futuro saeculo; quia ipsam ostendit thronum suum super terram cherubicum et caelum terrestre, spem ac refugium fiduciamque nostri generis, ut festivitati gloriosae dormitionis mystice communicantes, misericordiam inveniamus et gratiam in praesenti saeculo et in futuro; quia eum decet gloria, honor et adoratio cum Patre sine principio et sanctissimo ac vivifico Spiritu,

14. Ἀπενέγκαντες δὲ οἱ ἀπόστολοι τὸ τίμιον σῶμα τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου Μαρίας, καὶ ἀποθέμενοι ἐν μνημείῳ καινῷ, ἔνθα ὁ Σωτὴρ ὑπέδειξεν αὐτοῖς, ἔμειναν (δὲ)[2] ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ, ὁμοθυμαδὸν φυλάσσοντες. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ δοξάσας τὴν ἄχραντον αὐτοῦ μητέρα καὶ θεοτόκον Μαρίαν, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν δοξασει· τοὺς ἐν πίστει ἐπιτελοῦντας τὴν ἐτήσιον μνήμην αὐτῆς ἐκ παντὸς κινδύνου περισώσει καὶ αὐτοὺς (οἴκους αὐτῶν) ἀγαθὰ[3] ἐμπλήσει καθάπερ τὸν Ὀνησιφόρου οἶκον· καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λήψονται καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· ὅτι αὐτὴν ἔδειξεν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ γῆς χερουβικὸν καὶ οὐρανὸν ἐπίγειον, ἐλπίδα τε καὶ καταφυγὴν καὶ παρρησίαν τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα κοινωνοῦντες μυστικῶς τῆς θείας αὐτῆς κοιμήσεως τὴν ἑορτὴν, εὕρωμεν ἔλεος καὶ χάριν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ

1. Sic in codice, pro ἀγαθῶν. — 2. Sic in codice. Ut ex contextu patet, coniunctio δὲ expungenda est, cum librarius scripserit « ἀποθέμενοι », loco « ἀπέθεντο », quod in cod. Vatic. 2072 occurrit. — 3. Sic in codice.

a) Alludit ad II Timoth., I, 16 et IV, 19.

τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

EPILOGUS EX COD. VATIC. 1608, FOL. 182.

14. Τὴν δὲ ἁγίαν Μαρίαν ἀπήνεγκαν οἱ ἀπόστολοι εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ ἀποθέμενοι αὐτὴν ἐν αὐτῷ, ἕκαστος διὰ τῆς νεφέλης ἀπεκατεστάθη εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ. Αὕτη ἐστὶν ἡ κοίμησις Μαρίας τῆς θεοτόκου. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ δοξάσας τὴν ἄχραντον αὐτοῦ μητέρα καὶ θεοτόκον παρθένον, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν δοξάσει, καὶ τοὺς μεγαλύνοντας αὐτὴν μεγαλυνεῖ. οὐ μόνον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἀγάγει[1] τὴν ἐπουράνιον, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι[2] νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

14. Sanctam autem Mariam detulerunt apostoli ad monumentum, et postquam eam in illo deposuerunt, per nubem unusquisque in locum suum restitutus est. Haec est dormitio Deiparae. Ipse vero Dominus noster ac Deus Iesus Christus, qui Matrem suam immaculatam et Deiparam virginem glorificavit, eos qui eam glorificant, glorificabit, et qui eam magnificant magnificabit, non solum in praesenti saeculo, verum etiam in futuro, et in caeleste regnum suum adducet, quoniam ipsum decet gloria, honor et adoratio una cum sanctissimo ac vivifico Spiritu nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

EPILOGUS EX COD. OXONIENSI CROMW. I, FOL. 270-271.

14. Μαρίαν δὲ ἀπήνεγκαν οἱ ἀπόστολοι εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ ἀποθέμενοι, ἔμειναν ἐν αὐτῷ ὁμοθυμαδὸν παραφυλάττοντες, καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ δοξάσας τὴν ἄχραντον αὐτοῦ μητέρα καὶ θεοτόκον Μαρίαν, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν δοξάζει, καὶ τοὺς μεγαλύνοντας αὐτὴν μεγαλύνει, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰσάγει τὴν οὐράνιον· ὅτι αὐτὴν ἀνέδειξεν θρόνον χερουβικὸν καὶ οὐρανὸν ἐπίγειον, ἐλπίδα τε καὶ καταφυγὴν καὶ παρρησίαν τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα κοινωνοῦντες μυστικῶς τῆς θείας μνήμης αὐτῆς, τῆς ἁγίας καὶ ἀχράντου καὶ ἀειπαρθένου μητρὸς Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. καὶ πιστεύοντες εἰλικρινῶς τῇ κατὰ παντὸς τοῦ κόσμου χάριτι Χριστοῦ, θεοπρεπεῖ αὐτῆς μνήμῃ, ἐπισκιάσει τε καὶ ἐπιστασίᾳ πρὸς τοὺς ἀξίους τῶν αὐτῆς οἰκτιρμῶν, ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν καὶ ὧδε καὶ ἐν τῇ φοβερᾷ καὶ φρικτῇ παραστάσει τῆς ἀδεκάστου καὶ ἀπροσωπολήπτου κρίσεως,

14. Mariam autem detulerunt apostoli ad monumentum, et postquam illam deposuerunt, in illo manserunt, unanimiter excubantes, sicut praeceperat illis Iesus. Ipse vero Dominus noster ac Deus Iesus Christus, qui glorificavit Matrem suam et Deiparam Mariam, eos qui eam glorificant glorificat, et magnificantes magnificat, non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro, et in caeleste suum regnum introducit; quia eam demonstravit thronum cherubicum et caelum terrestre, spem ac refugium fiduciamque nostri generis; ut mystice communicantes gloriosae memoriae eius, sanctae scilicet et immaculatae ac semper virginis Matris Christi, veri Dei; et gratiae Christi, quae per universum mundum effusa est, sincere credentes, per gloriosam eius memoriam, obumbrationem et in eos, qui eius miserationibus digni sunt, protectionem, misericordia et et clementia digni habeamur et hic et in tremenda et horrenda manifestatione incorrupti et integerrimi judicii, vitaeque aeternae [par-

1. Sic in codice. Ex contextu ponendum est ἄγει vel ἄξει vel ἀνάγει. — 2. Nota in hac doxologia nomen Patris omitti, certe ex amanuensis evagatione mentis.

ticipes efficiamur]; quoniam Dei et Patris est gloria et imperium cum Filio Unigenito et sancto Spiritu, sanctae et consubstantialis Trinitatis, qui Deus noster est a principio, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς[1], ὅτι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν Υἱῷ μονογενεῖ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, ὅς ἐστιν Θεὸς ἡμῶν ἀπ' ἀρχῆς, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

EPILOGUS EX COD. PARIS. COISL. 121, FOL. 150r-v.

14. Tunc apostoli, lecticam gestantes, detulerunt eam ad monumentum; et postquam deposuerunt, manserunt ibidem, unanimiter illam custodientes, donec translata est, sicut praeceperat illis Salvator. Haec est dormitio Mariae, matris Domini. Ipse vero Dominus noster Iesus Christus, qui immaculatam Matrem suam et Deiparam virginem glorificavit, eos qui illam glorificant vicissim glorificat, et qui magnificant eam, magnificat non solum in praesenti saeculo, verum etiam in futuro, et in caeleste regnum suum introducit; quia eam glorificavit super terram, thronum cherubicum et caelum terrestre, spemque ac refugium et fiduciam nostri generis, ut mystice communicantes pretiosae memoriae eius, sanctae scilicet ac prorsus immaculatae semperque virginis Matris Christi vere Dei nostri; et eximiae gratiae illius, quae per omnem orbem [nota est] necnon protectioni in sanctos miserationibus eius dignos sincere credentes, et clementia dignemur et hic, et in tremendo apparatu incorrupti atque a partium studio liberi judicii, et vita aeterna divinaque beatitudine digni habeamur; quoniam Dei et Patris est gloria et imperium cum Filio Unigenito et sancto Spiritu, sanctae et consubstantialis et indivisibilis Trinitatis, qui Deus noster est a principio et nunc et semper et in sempiterna saecula. Amen.

14. Τότε οἱ ἀπόστολοι, βαστάσαντες τὴν κλίνην, ἀπήγαγον αὐτὴν εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ ἀποθέμενοι, ἔμειναν ἐκεῖσε, ὁμοθυμαδὸν φυλάττοντες αὐτήν, ἕως ὅτου μετετέθη, καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Σωτήρ. Αὕτη ἡ κοίμησις Μαρίας, τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ δοξάσας τὴν ἄχραντον αὐτοῦ μητέρα καὶ θεοτόκον Μαρίαν, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν ἀντιδοξάζει καὶ τοὺς μεγαλύνοντας αὐτὴν μεγαλύνει, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ εἰς τὴν βασίλειαν αὐτοῦ εἰσάγει τὴν ἐπουράνιον, ὅτι αὐτὴν ἐδόξασε ἐπὶ γῆς, θρόνον χερουβικὸν καὶ οὐρανὸν ἐπίγειον, ἐλπίδα τε καὶ καταφυγὴν καὶ παρρησίαν τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα κοινωνοῦντες μυστικῶς τὴν τιμίαν αὐτῆς μνήμην τῆς ἁγίας καὶ παναχράντου καὶ ἀειπαρθένου μητρὸς Χριστοῦ τοῦ ἀληθῶς Θεοῦ ἡμῶν, καὶ πιστεύσαντες εἰλικρινῶς τῇ κατὰ παντὸς κόσμου θεοπρεπεῖ αὐτῆς χάριτι καὶ ἐπιστασίᾳ πρὸς τοὺς ἀξίους αὐτῆς οἰκτιρμῶν ἁγίους, καὶ φιλανθρωπείας ἀξιωθῶμεν καὶ ὧδε καὶ ἐν τῇ φρικτῇ παραστάσει τῆς ἀδεκάστου καὶ ἀπροσωπολήπτου κρίσεως, καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ τῆς θείας μακαριότητος ἀξιωθῶμεν, ὅτι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ Υἱῷ τῷ μονογενεῖ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, ὅς ἐστιν Θεὸς ἡμῶν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ νῦν, καὶ ἀεί, καὶ εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας. Ἀμήν.

EPILOGUS EX COD. VENET. MARCIANO VII, 38, FOL. 57v-58r.

14. Tunc apostoli lecticam gestantes, detulerunt eam ad monumentum, et postquam deposuerunt, ibidem manserunt dies tres, custodientes eam cum psalmicis hymnis sine intermissione.

14. Τότε οἱ ἀπόστολοι βαστάσαντες τὴν κλίνην, ἀπήγαγον αὐτὴν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ ἀποθέμενοι ἔμειναν αὐτόθι ἡμέρας τρεῖς, φυλάττοντες αὐτὴν μετὰ ψαλμῳδιῶν ὕμνων ἀκαταπαύστων.

1. Libarius aliquid hic omisisse videtur. Proponimus sequentem lectionem : καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς μετασχῶμεν, nisi verba : « καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς » ad « ἀξιωθῶμεν » referre malis.

Κατ' οἰκονομίαν δὲ Θεοῦ, εἷς τῶν ἀποστόλων οὐχ εὑρέθη ἐν τῇ κηδείᾳ τῆς θεομήτορος, καὶ μετὰ τρίτην ἡμέραν ἦλθεν ἐν Γεθσημανῇ, καὶ ἐθρήνει πόνυ πικρῶς, ὅτι οὐ κατηξιώθη θεάσασθαι τὴν πλατυτέραν τῶν οὐρανῶν, τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον. Οἱ δὲ ἀπόστολοι ἠβουλήθησαν ἀνοῖξαι τὸν τάφον, ὡς ἂν καὶ οὗτος κατηξιωθῇ καὶ ἰδεῖν τὴν θεομήτορα. Ἀνοίξαντες οὖν αὐτὸν καὶ θεασάμενοι, εὗρον τὸν τάφον κενὸν, καὶ οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ τὸ σῶμα τῆς θεομήτορος. Ἐνόμισαν οὖν ὅτι μετετέθη ὑπὸ θεοειδῶν ἀγγέλων ἐν τῷ παραδείσῳ.

Αὕτη ἡ κοίμησις τῆς Μαρίας τῆς μακαρίας, τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ δοξάσας τὴν ἄχραντον αὐτοῦ μητέρα καὶ θεοτόκον Μαρίαν, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν ἀντιδοξάζει, καὶ τοὺς μεγαλύνοντας αὐτὴν μεγαλύνει, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰσάγει τὴν ἐπουράνιον. Ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Dei vero dispensatione, unus ex apostolis Dei genitricis funeri non interfuit, et post tertium diem Gethsemani venit, atque amarissime lamentabatur, quod contemplari sanctissimam Deiparam, caelis latiorem, dignus non fuerit habitus. Apostoli autem sepulcrum aperire voluerunt, ut et hic Deiparam videre dignaretur. Illud igitur aperientes, inspexerunt, et sepulcrum invenerunt vacuum, et in eo non erat corpus Dei genitricis. Unde putaverunt illud ab angelis Deo similibus translatum fuiss in paradisum.

Haec est dormitio Mariae beatae, matris Domini. Ipse vero Dominus noster Iesus Christus, qui immaculatam Matrem suam et Deiparam virginem glorificavit, eos qui glorificant eam vicissim glorificat, et magnificantes eam magnificat, non solum in hoc saeculo, verum etiam in futuro, et in suum caeleste regnum introducit; quoniam eum decet omnis gloria, honor et adoratio cum suo sine principio Patre et sanctissimo et bono ac vivifico suo Spiritu, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen

---

II

PRAECIPUA LECTIO INTERPOLATA CUM ALIIS EIUSDEM MODI COLLATA

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΙΜΗΣΙΝ ΗΤΟΙ ΑΝΑΠΑΥΣΙΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΘΕΟΝ ΜΕΤΑΣΤΑΣΙΝ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ[1].

SANCTI PATRIS NOSTRI IOANNIS THESSALONICAE EPISCOPI IN DORMITIONEM SIVE PAUSATIONEM ET AD DEUM MIGRATIONEM DOMINAE NOSTRAE DEIPARAE.

1. Τῇ θαυμαστῇ καὶ ὑπερενδόξῳ καὶ ὄντως μεγάλῃ τοῦ παντὸς κόσμου δεσποίνῃ καὶ ἀειπαρθένῳ Μαρίᾳ, τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μητρὶ καὶ ἀληθῶς θεοτόκῳ, ὑπὸ πάσης τῆς ὑπὲρ οὐρανὸν καὶ[2] ὑπ' οὐρανὸν[3] νοητῆς τε καὶ αἰσθητῆς

1. Admirandae et gloriosissimae et vere magnae totius mundi dominae atque semper virgini Mariae, Salvatoris nostri Iesu Christi matri veraciterque Dei genitrici, ab omni ordine creaturarum, quae tum super caelum tum sub

1. E codice Escorialensi H. Y. II., saec. XII (= A) collato cum Paris. 1504 (= B); Paris. 897 (= C); Paris. 987 (= D); Paris. Coisl. 307 (= E); Ottob. Vatic. 415 (= O); Vindob. theol. 247 (= V); Paris. 1190 (= P); Athonensi a Constantino Dukaki edito (= Ath.). Cum in hac redactione interpolata lectiones variantes innumerabiles sint, praecipuas tantum, eas scilicet quae ad sensum spectant, notamus. — 2. CV ὑπὲρ οὐρανὸν καὶ om. — 3. D καὶ ὑπ' οὐρανὸν om.

caelo sunt, tum intelligibiles, tum sensibiles, congruae laudes perpetuo cantari debent; et hoc, ut iure et secundum Dei amorem puto (quippe quae Dei et mater et filia est), non solum quia dignitatem omnibus antecellentem sortita est : matrem scilicet Dei vocari et solam superare terrestria atque caelestia, verum etiam propter beneficium, quod per eam universae obvenit creaturae, ex adventu in carne, prae ineffabili misericordia, Unigeniti ipsius Filii.

Celebranda est igitur Deiparae dormitio una cum divis et festivitatum cupidis Virtutibus. Puto enim et illas funeream festivitatem nobiscum celebrare. Et sane vobis attentis enarranda sunt vere tremenda ac magna, veraciterque Dei matre digna, gloriosaque ac stupenda prodigia, quae in divina ipsius pausatione facta sunt. Initium iam sermonis faciam, omnibus perspicue narrando ea quae circa Deiparae Mariae dormitionem sive pausationem et ad Deum migrationem evenerunt, atque arcana mysteria, quae ei revelata sunt.

2. Cum igitur Maria a Domino cognovisset se corpus suum incorruptum deposituram esse, ad illam venit magnus archangelus, et dixit ei : « Maria, surgens, accipe hanc palmam, quam dedit mihi qui plantavit paradisum, et eam apostolis trade, ut eam tenentes, hymnos ante te concinant, quia post tres dies deponis immaculatum corpus tuum. Ecce enim apostolos omnes mittit ad te Dominus, et ipsi funus tibi curabunt, et gloriam tuam contemplabuntur, nec recedent a te, donec te deferant in locum tibi praeparatum. »

Respondens autem Maria ad divinum angelum, dixit : « Quare hanc tantum attulisti, nec unicuique tulisti palmam, ne forte, si uni data fuerit, alii murmurent? Et quod est quod me vis facere? Quod vero tibi nomen, ut, si interrogaverint, dicam eis? » Et dixit ei angelus : « Quare tu nomen meum requiris? Auditu enim mirabile est. In praesenti non dico, sed quando διακοσμήσεως ἀξιόχρεως ὕμνος ᾄδεσθαι διαπαντὸς ἐποφείλεται· καὶ τοῦτο, καλῶς οἶμαι καὶ θεοφιλῶς, ὡς ἅτε δὴ[1] μητρὶ καὶ θεόπαιδι, οὐ μόνον διὰ τὸ πάντων αὐτὴν ἀνώτερον λαχεῖν ἔχειν ἀξίωμα· τὸ[2] μητέρα κεκλῆσθαι Θεοῦ, καὶ μόνην ὑπερκεῖσθαι τῶν ἐπιγείων τε καὶ ὑπερκοσμίων, ἀλλά γε μὴν καὶ διὰ τὸ τῇ ὅλῃ κτίσει δι' αὐτῆς γενόμενον εὐεργέτημα ἐν τῇ τοῦ μονογενοῦς αὐτῆς Υἱοῦ ἐνσάρκῳ[3] ἐπὶ γῆς δι' οἴκτον ἄφατον παρουσίᾳ[4].

Οὐκοῦν ἑορταστέον τῆς Θεοτόκου τὴν κοίμησιν, ἅμα ταῖς θείαις καὶ φιλεόρτοις δυνάμεσι. Πείθομαι γὰρ κἀκείνας ἑορτάζειν[5] ἡμῖν ἑορτὴν ἐπιτάφιον. Καὶ δὴ καὶ ἐξηγητέον[6] τοῖς φιλικόοις ὑμῖν[7] τὰ ὡς ἀληθῶς φρικτὰ καὶ μεγάλα καὶ ὄντως ἄξια τῆς τοῦ Θεοῦ μητρὸς ἐν τῇ θεοπρεπεῖ ταύτης ἀναπαύσει γενόμενα θεῖά τε καὶ παράδοξα τερατουργήματα. Ἀρχὴν δὲ τοῦ λόγου ἥδη ποιήσομαι, τὰ περὶ τῆς κοιμήσεως ἤγουν ἀναπαύσεως καὶ πρὸς Θεὸν μεταστάσεως Μαρίας τῆς θεοτόκου, καὶ ἅπερ αὐτῇ ἀπεκαλύφθη ἄρρητα μυστήρια πᾶσιν ἐκφαντορικῶς διηγούμενος.

2. Ἡνίκα γὰρ ἔγνω Μαρία παρὰ τοῦ Κυρίου, ὅτι ἀποτίθεται τὸ ἄφθορον αὐτῆς σῶμα, ἦλθε πρὸς αὐτὴν ὁ μέγας ἀρχάγγελος[8], καὶ εἶπεν αὐτῇ· Μαρία, ἐγερθεῖσα, λάβε τοῦτο τὸ βραβεῖον, ὃ δέδωκέ μοι ὁ φυτεύσας τὸν παράδεισον, καὶ παράδος αὐτὸ τοῖς ἀποστόλοις, ἵνα κρατήσαντες αὐτὸ, ὑμνήσωσιν ἔμπροσθέν σου, διότι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀποτίθεσαι[9] τὸ ἄχραντον[10] σῶμά σου[11]. Ἰδοὺ γὰρ πάντας τοὺς ἀποστόλους ἀποστέλλει[12] πρὸς σὲ ὁ δεσπότης, καὶ αὐτοί σε κηδεύσουσι[13], καὶ τὴν δόξαν σου θεωρήσουσι[14], καὶ οὐ μὴ ἀναχωρήσωσιν ἀπὸ σοῦ, ἕως ἂν ἀπενέγκωσί σε εἰς τὸν ἡτοιμασμένον σοι τόπον[15].

Ἀπεκρίθη δὲ Μαρία πρὸς τὸν θεῖον ἄγγελον καὶ εἶπε[16]· Διατί[17] τοῦτο μόνον ἤνεγκας, καὶ οὐκ ἤνεγκας ἑκάστῳ[18] βραβεῖον, μήπως ζοθῇ τῷ ἑνὶ, καὶ οἱ ἄλλοι γογγύσωσι; Καὶ τί ἐστιν ὃ βούλει με πρᾶξαι[19]; Τί δέ σοι καί ἐστιν ὄνομα, ἵνα, ἂν ἐρωτήσωσιν, εἴπω αὐτοῖς[20]; Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος[21]· Τί σὺ τὸ ὄνομά μου ἐπιζητεῖς; Θαυμαστὸν γάρ ἐστι τοῦ[22] ἀκοῦσαι αὐτό. Νῦν οὐ λέγω[23], ἀλλ' ὅταν μέλλῃς

1. D δὴ om. — 2. C τῇ. — 3. C ἐνσάρκως. — 4. CD παρουσίαν. — 5. DV συνεορτάζειν. — 6. C διεξηγητέον. — 7. C εἰ μὴ. — 8. BCOV ἀγγελος. — 9. B ἀποτήθι, CV ἀποτίθη. — 10. BO ἄχραντον om. — 11. B σοῦ om. — 12. BO ἀποστελῶ. — 13. CV κηδεύσωσι. — 14. BO θεάσονται. — 15. BO εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἦς τὸ πρότερον. — 16. BO Ἡδὲ ἀπεκρίνατο, λέγουσα. — 17. B καὶ διατί. — 18. BO πᾶσι — 19. BO καὶ τί ἐστιν ὁ βούλει με πρᾶξαι om. — 20. C αὐτῆς. — 21. BO ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ. — 22. BOD τοῦ om. — 23. BO Νῦν οὐ λέγω om.

ἀνέρχεσθαι ἐν τοῖς οὐρανοῖς[1], τότε λέγω σοι, ὅπως καὶ σὺ παραδώσεις[2] αὐτὸ τοῖς ἀποστόλοις ἐν μυστηρίῳ, ἵνα μὴ ἀναγγείλωσι τοῖς ἀπίστοις ἀνθρώποις, καὶ μάθωσι τὴν δύναμιν τῆς ἐμῆς ἐξουσίας. Μὴ οὖν περὶ τοῦ βραβείου διστάσῃς[3], διότι δι' αὐτοῦ πολλαὶ δυνάμεις γενήσονται[4], καὶ ἔσται[5] εἰς δοκιμασίαν πᾶσι τοῖς ἐν Ἱερουσαλήμ[6]. Τῷ μὲν οὖν πιστεύοντι ἀποκαλύπτεται· τῷ δὲ μὴ πιστεύοντι ἀποκρύπτεται. Σὺ οὖν δεῦρο λοιπὸν εἰς τὸ ὄρος τὸ[7] κατέναντι Ἱερουσαλήμ, ὅπως καὶ τὴν δύναμιν τοῦ βραβείου γνῷς.

Καὶ ἀναστᾶσα Μαρία, ἐπορεύθη καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, προλάμποντος αὐτῆς τοῦ φωτὸς τοῦ ἀγγέλου, κατέχουσα ἐν τῇ χειρὶ καὶ τὸ βραβεῖον[8]. Καὶ ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἠγαλλιάσατο ὅλον τὸ ὄρος μετὰ καὶ τῶν φυτῶν. τοσοῦτον ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ φυτὰ κλίναι τὰς κορυφὰς αὐτῶν, καὶ προσκυνῆσαι τὸ βραβεῖον τὸ ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς. Ὅτε γοῦν εἶδε τοῦτο τὸ παράδοξον Μαρία, ἐταράχθη καὶ ἠγωνίασε, νομίζουσα ὅτι Ἰησοῦς ἐστι, καὶ εἶπε· Κύριε, μήτι σὺ εἶ ὁ κύριός μου, καὶ ἡ τηλικαύτη δύναμις ἐγένετο διὰ σέ; Διὸ δὴ καὶ τὰ μακρὰ ταῦτα φυτὰ ἐκάμφθησαν, καὶ προσεκύνησάν σοι. Οἶμαι γὰρ, ὅτι οὐδεὶς ἕτερος τοσαύτην δύναμιν δύναται ποιεῖν, εἰ μὴ ἐκεῖνος μόνος τῆς δόξης ὁ Κύριος, ὁ παραθέμενός μοι ἑαυτόν[9].

Τότε εἶπεν αὐτῇ ὁ ἄγγελος· Οὐδεὶς δύναται ποιῆσαι σημεῖα ἢ τέρατα, εἰ μὴ ἐκ τοῦ δυνατοῦ λήψηται, καὶ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ. Αὐτὸς γὰρ μόνος δυναμοῖ[10] ἕκαστον τῶν αὐτοῦ ἀκουόντων. Ἐγὼ δέ εἰμι ὁ τὰς ψυχὰς τῶν ταπεινούντων ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ παραλαμβάνων καὶ μεταφέρων εἰς τὸν τόπον τῶν δικαίων, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ ἐξέρχονται ἀπὸ τοῦ σώματος. Καὶ σὺ οὖν, ὅταν ἀποτίθῃ τὸ πανάγιον σῶμά σου, ἐγὼ αὐτὸς ἔρχομαι πρὸς σέ[11].

Λέγει αὐτῷ Μαρία ἡ θεοτόκος· Κύριέ μου, ποίῳ τύπῳ ἔρχῃ πρὸς τοὺς ἐκλεκτούς; Εἰπέ μοι, ἵνα

in caelos ascensura es, tunc dicam tibi, ut et tu apostolis illud in mysterio tradas, et illi infidelibus hominibus non annuntient, ne potentiae meae virtutem discant[3]. Ne ergo de palma ambigas, quia per eam multae virtutes fient, et in probationem erit omnibus habitantibus Ierusalem. Credenti namque revelatur; ei vero qui non credit absconditur. Porro tu ad montem vade, qui contra Ierusalem est, ut et virtutem palmae cognoscas. »

Et surgens Maria perrexit, et in montem olivarum ascendit, ei praelucente angeli lumine, palmamque in manu habebat. Et postquam in montem Olivarum pervenit, mons totus cum arboribus adeo exsultavit, ut et arbores ipsae inclinarent vertices suos, et palmam, quae in manu eius erat, adorarent. Ut autem hoc mirabile vidit Maria, turbata et anxiata est, putans Iesum esse, et dixit : « Domine, nonne tu es Dominus meus, et tanta virtus propter te facta est? Ideo sane et altae arbores istae incurvatae sunt et adoraverunt te. Credo enim neminem alium tantam virtutem patrare posse, praeter illum solum gloriae Dominum, qui me sibi comparavit. »

Tunc dixit ei angelus : « Nemo signa vel prodigia facere potest, nisi ex Potente acceperit, exque manibus eius. Ipse enim solus unumquemque eorum qui ipsum audiunt potentem reddit. Ego vero sum qui animas Deo se humiliantium suscipio, et in locum justorum transfero, illa die qua e corpore egrediuntur. Et tu sane, quando sanctissimum corpus tuum depones, ego ipse ad te venio. »

Dixit ei Maria Deipara : « Domine mi, quanam sub forma ad electos accedis? Dic

1. BO ἐν τοῖς οὐρανοῖς om. — 2. BO παραδῷς — 3. BO ἀγωνιάσῃς. — 4. BO γένονται. — 5. C ἔσονται. — 6. Post Ἱερουσαλήμ, B statim habet : ὅπω. ἴδῃς τὴν δύναμιν τοῦ βραβείου. — 7. CO τὸ om. — 8. Post haec verba, BO habent : τὰ δὲ φυτὰ ἐν τῷ ὄρει ἔκλιναν τὰς κορυφὰς αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν τὸ βραβεῖον. — 9. AV ὁ παραθέμενός με ἑαυτῷ. — 10. CDV δυνάμει. — 11. CDV ἐπὶ σέ. Post λήψηται, BO haec habent : Ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ εἰς τὰ φυτὰ καὶ εἰς τὸ ὄρος ἐνεργῶν· διὸ καὶ ἐκάμφθησαν καὶ προσεκύνησαν τὸ ἐν τῇ χειρί σου βραβεῖον. Καὶ ἐν τούτοις μὲν ἐνήργησαν (O = ἐνέργησαν)· εἰμὶ δὲ ἐκ τῶν φυτῶν (B = εἰ μὴ δε μι (?) τῶν φυτῶν), τῆς κληρονομίας τῆς ἁγίας, ἃ καὶ αὐτὰ προσκυνοῦσιν ἐνώπιον τοῦ βραβείου. Γνοῦσα οὖν τὴν δύναμιν τοῦ βραβείου, μετάδος τοῖς ἀποστόλοις. Ἔρχονται γὰρ πρὸς σέ, καθὼς εἴρηταί σοι. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ ἄγγελος, γενόμενος ὡς φῶς ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανόν.

a) Haec omnino nova sunt, nec occurrunt in antiquioribus codicibus.

mihi, ut et ego faciam, et venias, et me suscipias. » Dicit ei angelus Domini : « Verum quid habes, Domini mater, quae peccati destructorem sola peperisti? Sit autem tibi hoc signum : Quando ego mittar ad te, non ego solus veniam, sed et cetera angelorum agmina omnia mittentur mecum. Omnes prophetae, iusti omnes[a] ad tuum exitum venient, et isti omnes ante te hymnos canent. Et discedes cum gloria multa in paradisum. Hanc palmam ergo teneto, et virtutis illius iam non ignara, tradito et apostolis. Venient enim ad te et ipsi, sicut tibi dictum est. » Et postquam haec ei dixit angelus, ut lux factus, ascendit in caelum.

3. Maria vero revertit in domum suam. Et statim commotum est habitaculum propter gloriam palmae, quam manu tenebat. Post motum autem, suum conclave interius ingressa, quam ab angelo palmam acceperat in sindone deposuit. Tunc vestimenta sua exuens, aquam sumpsit, et lavit se[b]. Et alia sumens vestimenta, vestimenta scilicet benedictionis, ea sibi induit, et postea his ad Dominum verbis oravit : « Benedico te, mysterium e caelo super terram manifestatum et te in me habitare dignatum. Benedico te, cui beneplacitum fuit ulnis meis gestari et labia osculationis admovere mibi. Benedico te, ut et ego efficiar digna tuam sanctificatam eucharistiam et oblationem participare, quae est aeterna fragrantia et laetitia. Benedico te, Iesu; primam stolam, quam promisisti mihi, faveas mihi dare. Benedico te, ut primae tuae benedictionis particeps fiam una cum omnibus in te credentibus et in regno tuo congregatis. Tu es enim, qui ante saecula quidem ex Patre, novissimis

καγὼ ποιήσω, καὶ ἔλθῃς καὶ λάβῃς[1] με. Λέγει αὐτῇ ὁ τοῦ Κυρίου ἄγγελος· Τί γὰρ σὺ ἔχεις, ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου, ἡ τὸν τῆς ἁμαρτίας ἀναιρέτην μόνη κυήσασα; Ἔστω δέ σοι τοῦτο τὸ σημεῖον[2]. Ὅτε γὰρ ἐγὼ[3] ἀποσταλῶ πρὸς σέ, οὐκ ἐγὼ μόνος ἐλεύσομαι, ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ πᾶσαι στρατιαὶ τῶν ἀγγέλων σὺν ἐμοὶ ἀποσταλήσονται. Πάντες προφῆται, πάντες δίκαιοι ἐπὶ τῇ σῇ μεταστάσει ἐλεύσονται[4], καὶ οὗτοι πάντες[a] ὑμνήσουσιν ἔμπροσθέν σου. Καὶ ἀπελεύσῃ ἐν πολλῇ δόξῃ εἰς τὸν παράδεισον. Ἔχε οὖν τὸ βραβεῖον τοῦτο, καὶ γνοῦσα[6] τὴν δύναμιν τούτου, μετάδος καὶ τοῖς ἀποστόλοις. Ἐλεύσονται γὰρ καὶ αὐτοὶ πρὸς σέ, καθὼς εἴρηταί σοι. Καὶ ταῦτα εἰπὼν αὐτῇ ὁ ἄγγελος, γενόμενος ὡς φῶς[7], ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανόν.

3. Μαρία δὲ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. Καὶ εὐθέως ἐσείσθη τὸ οἴκημα διὰ τὴν δόξαν τοῦ βραβείου, τοῦ ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς. Μετὰ δὲ τὸν σεισμὸν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ταμεῖον αὐτῆς τὸ ἐνδότερον, καὶ ὃ ἐκ τοῦ ἀγγέλου εἴληφε βραβεῖον ἀπέθετο ἐν σινδόνι. Τότε ἀποδυσαμένη τὰ ἱμάτια αὐτῆς, ἔλαβεν ὕδωρ καὶ ἐλούσατο. Καὶ λαβοῦσα ἕτερα ἱμάτια τὰ τῆς εὐλογίας, ἐνεδύσατο, καὶ εἶθ' οὕτως προσηύξατο πρὸς Κύριον, εἰποῦσα[8]· Εὐλογῶ σε τὸ φανὲν[9] ἐξ οὐρανοῦ μυστήριον ἐπὶ τὴν γῆν καὶ καταξιῶσαν κα*τοικῆσαι ἐν ἐμοί[10]. Εὐλογῶ σε, τὸν εὐδοκήσαντα ἀγκάλαις ἐμαῖς βασταχθῆναι, καὶ χείλη ἀσπασμοῦ μοι προσάψαι. Εὐλογῶ σε, ἵνα καταξιωθῶ καγὼ τῆς ἡγιασμένης[11] σου[12] εὐχαριστίας καὶ προσφορᾶς μεταλαβεῖν, ἥ ἐστιν αἰώνιος εὐωδία καὶ χαρά[13]. Εὐλογῶ σε, Ἰησοῦ, δώρις μοι τὸ πρῶτον ἔνδυμα, ὃ ἐπηγγείλω μοι. Εὐλογῶ σε, ἵνα καταξιωθῶ τῆς πρώτης σου εὐλογίας[14] μετὰ πάντων τῶν πιστευόντων εἰς σὲ, καὶ ἀθροισθέντων[15] ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Σὺ γὰρ εἶ ὁ πρὸ τῶν αἰώνων μὲν ἐκ Πατρὸς, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν χρόνων ἐξ ἐμοῦ πρωτότοκος γεννηθείς, διὰ τὴν πολλὴν καὶ ἄφατόν σου

1. CD ἀναλάβῃς. — 2. CV et D, post « μήτηρ τοῦ Κυρίου », omittunt quae sequuntur usque ad Ὅτε γὰρ. — 3. CV ἐγὼ om. — 4. C γενήσονται. V ὁραμήσοντες add. — 5. CD ἅπαντες. — 6. D γνοήσεις. — 7. C ἀφανὴς. — 8. BO προσηύξατο λέγουσα. — 9. BO εὐλογῶ σε τὸ σημεῖον τοῦ φανέντος ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν. C τὸν φανέντα. — 10. D καὶ καταξιώσαν κατοικῆσαι ἐν ἐμοὶ om. — 11. BO πεπληρωμένης. — 12. O σου om. — 13. BO καὶ χαρὰ om. — 14. B τῆς πολλῆς εὐλογίας σου. — 15. BO ἵνα συναθροίσῃς αὐτοὺς εἰς τὴν βασιλείαν σου. Post haec verba, BO haec habent : σὺ εἶ ὁ πρὸ τῶν αἰώνων, καὶ σὲ ἐν πρώτοις ὠδίνησα, ἐκ σοῦ (B = ἐξ οὗ) ζωὴν λαβοῦσα, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ σοὶ (O = ἐπὶ σὲ) εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. Ἄκουσον τῆς προσευχῆς Μαρίας, κτλ.

a) Textus primigenius loquitur de solis apostolis; libri vero apocryphi patriarchas et iustos Veteris Testamenti memorant. — b) Haec addidit interpolator.

φιλανθρωπίαν Ἐπάκουσον, σὺ δέσποτα, τῆς προσευχῆς Μαρίας τῆς μητρός σου, τῆς νῦν βοώσης πρὸς σέ, καὶ ἀπόστειλόν μοι[1] τὴν σὴν εὐλογίαν καὶ τὸ πλούσιον[2] ἔλεος, καὶ μηδεμία ἐξουσία ἐπ' ἐμοὶ ἐλθέτω ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ, ἐν ᾗ ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματός μου, ἀλλὰ πλήρωσον τὸ εἰρημένον ὑπὸ σοῦ, ὅτε ἔκλαυσα ἐνώπιόν σου, λέγουσα· Τί ποιήσω, Κύριέ μου, ἵνα παρέλθω τὰς ἐξουσίας[3] τὰς ἐρχομένας εἰς ἀπάντησιν τῆς ψυχῆς μου; Καὶ ὑπέσχου μοι, λέγων· Μὴ κλαῖε, Μαρία, μῆτερ ἐμή[4]· οὐκ ἄγγελοι ἔλθουσιν ἐπὶ σὲ[5], οὐδὲ ἀρχάγγελοι, οὐδὲ Χερουβὶμ, οὐδὲ Σεραφὶμ οὐδὲ ἄλλην τινὰ ἐξουσίαν πέμψω ἐπὶ σὲ, ἀλλ' αὐτὸς ἐγὼ ἐλεύσομαι, καὶ μετὰ δόξης ἁγίας παραλήψομαι τὴν ψυχήν σου· Νῦν οὖν[6] ἤγγικεν ἡ ὠδὶν[7] τῇ τικτούσῃ.

Καὶ ταῦτα εἰποῦσα, πάλιν[8] προσηύξατο[9]· Εὐλογῶ σὲ, καὶ τὸ τριλαμπὲς καὶ αἰώνιον φῶς, ᾧ κατοικεῖς[10]. Εὐλογῶ σὲ καὶ πᾶσαν τὴν φυτείαν τῶν χειρῶν σου, ἥτις εἰς τὸν αἰῶνα διαμενεῖ τοῦ αἰῶνος[11]. Εὐλογῶ σὲ, τὸν ἅγιον καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενον. Εἰσάκουσον τῆς φωνῆς τῆς[12] δεήσεως μου.

4. Καὶ ταῦτα εἰποῦσα, ἐξῆλθε, καὶ ἐκάλεσε παιδίσκην[13] τῆς οἰκίας αὐτῆς, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Πορεύθητι[14], καὶ κάλεσόν μοι τοὺς συγγενεῖς μου καὶ πάντας τοὺς γνωστούς μου[15], λέγουσα, ὅτι Μαρία καλεῖ ὑμᾶς. Ἀπελθοῦσα δὲ ἡ παιδίσκη αὐτῆς, ἐκάλεσε πάντας, καθὼς ἐνετείλατο αὐτῇ[16]. Καὶ εἰσελθόντων αὐτῶν πρὸς αὐτὴν, εἶπεν αὐτοῖς ἡ Μαρία[17]· Πατέρες καὶ ἀδελφοὶ, μητέρες καὶ ἀδελφαὶ, βοηθήσωμεν ἑαυτοῖς διὰ τῶν ἀγαθῶν καὶ καλῶν[18] ἔργων, καὶ πάντα τὰ παρόντα ὡς μηδὲν λογισώμεθα. Οὐδὲ γὰρ ἔχουσιν ὑπόστασιν, ἐπειδὴ ταῦτα πάντα παρέρχονται ὡς οὐκ ὄντα, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀντιποιηθῶμεν, ὡς εἰς ὅλους αἰῶνας διαμενόντων. Διὸ καὶ οἱ ταῦτα κτησάμενοι, καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν ἀνυψώσαντες εἰς ἐκεῖνα οὐ προσκόψουσιν, οὔτε μὴ σφαλήσονταί[19] ποτε. Μετὰ γὰρ τὴν ἐντεῦθεν τῶν κακῶν[20] ἀπαλλαγὴν, ὡς εἰς ἰδίους οἴκους, ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἀβραὰμ[21] ἀπελεύσονται, καὶ μετὰ πολλῆς δόξης καὶ[22] εὐφροσύνης

vero temporibus ex me primogenitus genitus es, propter magnam et ineffabilem benignitatem tuam. Exaudi tu, Domine, orationem Mariae, matris tuae, quae clamat nunc ad te, et mihi mitte tuam benedictionem, tuamque divitem misericordiam; et nulla Potestas super me veniat in illa hora, in qua e corpore meo egredior; sed adimple quod dixisti, quando coram te flevi, dicens : « Quid faciam, Domine mi, ut Potestates in occursum animae meae venientes transgrediar? » Et promisisti mihi dicens : « Noli flere, Maria, mater mea. Non angeli ad te venient, non archangeli, neque Cherubim neque Seraphim; neque aliam Potestatem ullam ad te mittam, sed ipse ego veniam, et cum gloria sacra assumam animam tuam. Nunc ergo appropinquavit dolor parturienti. »

Et his dictis, iterum oravit dicens : « Benedico te, et splendidissimum aeternumque lumen, in quo habitas. Benedico te et omnem plantationem manuum tuarum, quae in saeculum saeculi perseverabit. Benedico te, qui sanctus es et in sanctis requiescis. Exaudi vocem orationis meae. »

4. Et cum haec dixisset, egressa est vocavitque ancillam domus suae, et dixit ei : « Vade et voca mihi cognatos meos omnesque notos meos, dicens : « Maria vocat vos. » Abiens autem ancilla eius, vocavit omnes, sicut praeceperat ei. Et ingressis illis ad ipsam, dixit eis Maria : « Patres et fratres, matres ac sorores, adiuvemus inter nos per bona et honesta opera, et omnia praesentia tanquam nihil reputemus. Nihil enim firmitatis habent, quandoquidem transeunt haec omnia tanquam nihilum; sed potius aeternorum bonorum studiosi simus, utpote per omnia saecula permanentium. Ideo et qui ea consecuti sunt spiritumque suum ad illa erexerunt, non offendent neque fallentur unquam. Etenim postquam a praesentibus malis liberati fuerint, in Abrahae sinus tanquam in proprias domos discedent, et magna cum gloria ac

1. CV ἐπ' ἐμὲ. — 2. D πλούσιον om. — 3. CDV τί ποιήσω τὰς ἐξουσίας τὰς ἐρχομένας. — 4. BO μου. CD ἐμοὶ. — 5. Alii ἔρχονται πρὸς σέ. — 6. BO Νυνὶ δὲ. — 7. C ὠδῖνη. — 8. πάλιν om. — 9. BO καὶ ταῦτα εἰποῦσα, πάλιν προσηύξατο om. — 10. BO εὐλογῶ σε καὶ τὸ φῶς ἐν ᾧ κατοικεῖς τὸ αἰώνιον. C ὃ κατοικεῖς. — 11. BCOV ἥτις μένει εἰς τοὺς αἰῶνας. — 12. Alii τῆς φωνῆς om. — 13. BCDO τινὰ addunt. — 14. BO πορεύου. — 15. D μου om. — 16 BO καθὼς ἐνετείλατο αὐτῇ om. — 17. BO ἡ Μαρία om. — 18. BO καὶ καλῶν om. — 19. BO ἀσφαλίσονται. — 20. BO τῶν κακῶν om. — 21. BO ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Ἀβραὰμ om. — 21. BO δόξης καὶ om.

laetitia aeternis fruentur bonis. Unde et vos firmam in Deum fidem servate, quia in ipso est fiducia nostra et salus. Humilitatis vero meae ne obliviscimini. Ecce enim post dies tres e corpore exeo, et ad vitam requiemque aeternam ascendo. Assurgite ergo, et vigilate, et facite mecum magnam humanitatem ac misericordiam. Non enim a vobis aurum requiro neque argentum, quoniam haec omnia vana sunt et corruptibilia; sed a vobis peto Dei amorem ac compassionem, ut scilicet per has duas noctes mecum maneatis, et unusquisque vestrum lucernam assumens vacuam, illa paret et accendat, neque eam per tres dies exstingui sinat. Et vobis benedicam, priusquam a corpore et a loco isto recedam. »

Et fecerunt omnes sicut dixit illis. Pervulgata est autem fama inter omnes Mariae notos et ei benevolos, scilicet quod ex hoc mundo egreditur, et omnes ad eam convenerunt. Conversa autem Maria, vidit omnes ipsam circumstantes, et aperiens os suum, dixit eis : « Patres ac fratres, qui in vobis timetis Deum, de salute nostra solliciti simus, et adiuvemus inter nos ante exitum; lucernasque cordium accendentes, assidue vigilemus, quoniam qua hora fur venturus sit, ignoramus. Ego quidem, fratres, edocta sum quandonam ex hac vita egrediar, et non timeo; hoc enim omnibus commune est; sed ab illo solo caveo, perito bellatore, qui adversus omnes proterve bellum gerit; qui iustis quidem ac fidelibus nihil facere potest; infideles vero eosque qui faciunt eius voluntatem, superat. Iustos autem ideo superare non potest, quia nihil habet in illis, sed pudore fusus, discedit ab eis. Duo siquidem angeli ad hominem accedunt, unus iustitiae, peccati alter. Hi una cum morte ad eum ingrediuntur. Et sane, ubi mors animae molesta est, ut e proprio corpore exeat,

τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπολαύσουσιν[1]. Ὅθεν καὶ ὑμεῖς τὴν εἰς τὸν Θεὸν πίστιν βεβαίαν τηρήσατε, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐστιν ἡ πεποίθησις ἡμῶν καὶ ἡ σωτηρία. Καὶ τῆς ἐμῆς δὲ ταπεινώσεως μὴ ἐπιλάθησθε. Ἰδοὺ γὰρ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ἀνέρχομαι εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ ἀνάπαυσιν[2]. Διανάστητε οὖν καὶ γρηγορήσατε, καὶ ποιήσατε μετ' ἐμοῦ μεγάλην φιλανθρωπίαν καὶ ἔλεος. Οὐ γὰρ χρυσίον αἰτῶ ὑμᾶς οὐδ' ἀργύριον, διότι ταῦτα πάντα μάταιά εἰσι καὶ φθαρτά· ἀλλ' αἰτῶ ὑμᾶς φιλοθείαν καὶ συμπάθειαν[3], ἵνα μετ' ἐμοῦ μείνητε ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν[4] νυξὶ, καὶ ἕκαστος ὑμῶν (ἑκάστη) ἀναλάβῃ λύχνον κενὸν[5], καὶ σκευάσασα ἅψῃ, καὶ μὴ ἐάσῃ αὐτὸν[6] σβεσθῆναι ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας· καὶ εὐλογήσω ὑμᾶς πρὸ τοῦ ἀναχωρῆσαί με τοῦ σώματος καὶ τοῦ τόπου τούτου[6].

Καὶ ἐποίησαν πάντες[7] καθὼς εἶπεν αὐτοῖς. Διεδόθη δὲ ἡ φήμη[8] πᾶσι τοῖς γνωστοῖς Μαρίας καὶ τοῖς εὐνοοῦσιν[9] αὐτῇ, ὅτι ἐξέρχεται ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ πάντες συνήχθησαν πρὸς αὐτήν. Στραφεῖσα δὲ Μαρία, εἶδε πάντας αὐτῇ παρεστῶτας, καὶ ἀνοίξασα τὸ στόμα αὐτῆς, εἶπε πρὸς αὐτούς· Πατέρες καὶ ἀδελφοί, οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν Θεὸν, φροντίσωμεν τῆς σωτηρίας ἡμῶν[10], καὶ ἑαυτοῖς βοηθήσωμεν πρὸ τῆς ἐξόδου· καὶ τοὺς λύχνους ἅψαντες τῶν καρδιῶν, γρηγορήσωμεν ἐντόνως[11], διότι οὐκ οἴδαμεν ποίᾳ ὥρᾳ ὁ κλέπτης ἔρχεται. Ἐγὼ μὲν οὖν, ἀδελφοὶ, ἐδιδάχθην πότε ἐξέρχομαι τοῦ βίου τούτου[12], καὶ οὐκ εὐλαβοῦμαι· κοινὸν γὰρ τοῦτο τοῖς πᾶσίν ἐστιν, ἀλλ' ἐκεῖνον μόνον εὐλαβοῦμαι τὸν δεινὸν πολεμιστὴν, τὸν πρὸς πάντας ἀναιδῶς πολεμοῦντα, ὃς τοῖς μὲν δικαίοις καὶ πιστοῖς οὐδὲν δύναται ποιῆσαι· περιγίνεται δὲ τῶν ἀπίστων καὶ τῶν θέλημα αὐτοῦ ποιούντων. Τῶν δὲ δικαίων διὰ τοῦτο οὐ δύναται περιγενέσθαι[13], διότι οὐδὲν ἔχει ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' αἰσχυνόμενος ἀναχωρεῖ ἀπ' αὐτῶν· Δύο δὲ ἄγγελοι ἔρχονται ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον, ὁ εἷς ὢν[14] τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὁ ἄλλος[15] τῆς ἁμαρτίας[16]. Οὗτοι εἰσέρχονται μετὰ τοῦ θανάτου πρὸς αὐτόν. Καὶ δὴ, ὡς ἐνοχλεῖ ὁ

1. BO τῶν ἰδίων ἀπολαύσονται (O= ἀπολούσεται) μετὰ δοξης αἰωνίου, καὶ τὴν εἰς τὸν Θεὸν πίστιν βεβαίαν τηρήσωμεν, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐστιν ἡ σωτηρία ἡμῶν. — 2. BO καὶ ἀνάπαυσιν, et ea quae sequuntur usque ad « Οὐ γὰρ χρυσίον » om. — 3. B καὶ φιλοθεία. — 4. B ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἡμέραις καὶ ταῖς δυσὶν νυξίν. O ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις ταῖς δυσὶ καὶ ταῖς νυξίν. — 5. BCV καινὸν. — 6. BO καὶ λέγω ὑμῖν τὰ καταθύμιά μου πρὸ τοῦ ἀναχωρῆσαί με ἐκ τοῦ σώματος. — 7. D οὕτως add. — 8. B ἡ φήμη om. — 9. O ἐνοοῦσιν. — 10. BO, post τῆς σωτηρίας ἡμῶν, statim habent : γρηγορήσωμεν, διότι οὐκ οἴδαμεν. — 11. CDV ἐμπόνως. — 12. BO ἐκ τοῦ σώματος. — 13. BO τῶν δὲ δικαίων οὐ περιγίνεται. — 14. C ὁ, loco ὢν. — 15. BO ὁ ἕτερος. — 16. BO, statim post « τῆς ἁμαρτίας, ponunt : καὶ ἐὰν εὑρεθῇ ὁ ἄνθρωπος ποιήσας ἔργα δικαιοσύνης.

θάνατος τῇ ψυχῇ τοῦ ἐξελθεῖν αὐτὴν ἐκ τοῦ ἰδίου[1] σώματος, παρίστανται ἅμα οἱ δύο ἄγγελοι, ζητοῦντες, ὁ μὲν δικαιοσύνας[2], ὁ δὲ τὰς ἁμαρτίας. Καὶ ἐὰν εὑρεθῇ ὁ μέλλων τελευτᾶν ἄνθρωπος ποιήσας ἔργα δικαιοσύνης, χαίρει ἐπ' αὐτῷ ὁ ἄγγελος δικαιοσύνης, διότι οὐδὲν ἔχει ὁ ἐξ ἐναντίας ἐν αὐτῷ[3], καὶ παραλαμβάνει αὐτὴν μεθ' ὕμνων, καὶ ἀποφέρει ἕως τοῦ τόπου τῶν δικαίων, δοξάζων τὸν Θεόν[4]. Τότε δὲ ὁ ἐξ ἐναντίας ἀποδύρεται, ὅτι κενὸς ἀναλύει. Ἐὰν δέ τις εὑρεθῇ ποιήσας ἔργα πονηρά, χαίρει ἐπ' αὐτῷ ὁ πονηρὸς ἄγγελος, καὶ παραλαμβάνει τοῦ ἁμαρτωλοῦ τὴν ψυχήν, καὶ ἀποφέρει αὐτὴν εἰς τὸν τῶν ἁμαρτωλῶν τόπον, χαλεπὸν ὄντα καὶ ζοφώδη[5] λίαν. Τότε ὁ τῆς δικαιοσύνης ἄγγελος ὀδυνᾶται σφόδρα καὶ[6] πενθεῖ ἐπὶ τῇ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ψυχῇ. Νῦν οὖν, πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἀγωνισώμεθα ἐνταῦθα, καὶ βοηθήσωμεν ἑαυτοῖς, ἵνα μηδὲν φαῦλον εὑρεθῇ ἐν ἡμῖν[7], καὶ γενώμεθα μερὶς τοῦ πονηροῦ, ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐὰν δέ τις καὶ ἥμαρτεν ἐν ὑμῖν, δύναται διὰ μετανοίας σωθῆναι. Καὶ μὴ ἀμελήσωμεν τῆς σωτηρίας ἡμῶν[8], ἕως ἐσμὲν ἐν τῷ βίῳ[9], ἵνα μηδὲν πονηρὸν[10] εὑρεθῇ ἐν ἡμῖν, ἐξερχομένων ἡμῶν ἐκ τοῦ σώματος.

Ταῦτα διαλεγομένης τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου[11], εἶπόν τινες τῶν παρεστώτων πρὸς αὐτήν· Κυρία ἡμῶν, ὅλου τοῦ κόσμου δέσποινα[12], ἡμεῖς μὲν πάντες ἀξίως φοβούμεθα[13]· σὺ δὲ τίνα φοβηθήσῃ, ἡ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μήτηρ γενομένη; Εἰ δὲ σὺ φοβῇ, ἡμεῖς τί ποιήσομεν[14]; Σὺ γὰρ ἡ προσδοκία πάντων ἡμῶν εἶ, ἡ στηρίζουσα ἡμᾶς καὶ ἐνισχύουσα καὶ μηδὲν ἁμαρτήσασα ἢ φαῦλον πράξασά ποτε. Καὶ εἰ σὺ φοβῇ, ἡμεῖς τί ποιήσομεν, οἱ ἐλάχιστοι, ἢ ποῦ φύγωμεν; Εἰ δὲ καὶ ὁ ποιμὴν φοβεῖται τὸν λύκον, ποῦ φύγωσι τὰ πρόβατα;

Ἔκλαιον οὖν πάντες οἱ περιεστῶτες ἐπ' αὐτὴν ἐπὶ τῷ ῥήματι συλλυπούμενοι[15], ᾧ εἶπεν, ὅτι ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου· Εἰρήνη ὑμῖν, ἀδελφοί· μὴ κλαίετε, ἀλλὰ μᾶλλον δοξάσατε τὸν Θεὸν, τὸν ἐν μέσῳ ἡμῶν ὄντα ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ. Ναὶ, ἐρωτῶ

adstant simul duo isti angeli, quaerentes unus quidem justitias; alter vero peccata. Et si qui discessurus est homo iustitiae opera fecisse inventus fuerit, super eo gaudet angelus iustitiae, quoniam qui ex adverso est nihil habet in eo; et eius animam cum hymnis suscipit, illamque ad locum iustorum usque defert, glorificans Deum. Tunc vero qui ex adverso est lamentatur, quia vacuus discedit. Si quis vero mala opera patrasse deprehensus fuerit, super eo gaudet angelus malus et peccatoris animam suscipiens, in locum peccatorum eam defert, qui molestus est et tenebrosus nimis. Tunc iustitiae angelus vehementer cruciatur, et luget super anima peccatoris. Nunc ergo, patres et fratres, viriliter hic certemus et adiuvemus invicem, ne quid pravi inveniatur in nobis, neque pars maligni fiamus, sed potius boni. Sed et si quis in vobis peccavit, per pœnitentiam salutem consequi potest. Ne ergo salutem nostram negligamus, donec in hac vita sumus, ne quid mali inveniatur in nobis, quando e corpore discessuri sumus. »

Matri Domini haec loquenti quidam ex circumstantibus dixerunt : « Domina nostra, et totius mundi regina, nos quidem omnes merito timemus; tu vero quemnam timeas, quae Domini et Dei ac Salvatoris nostri Iesu Christi mater facta es. Si autem tu timueris, nos quid faciemus? Omnium quippe nostrum exspectatio tu es, quae nos confirmas ac roboras, quippe quae nihil peccaveris neque unquam quid pravi feceris. Et si tu times, nos minimi, quid faciemus vel quonam fugiamus? Si vero lupum et pastor timet, quonam fugient oves? »

Porro super eam flebant omnes circumstantes, verbo contristati, quod dixerat : « A corpore discedo. » Et dixit ad illos Mater Domini : « Pax vobis, fratres; nolite flere, sed potius glorificate Deum, qui hac hora in medio est vestrum. Ita, obsecro vos; Dei Virginem

1. ἰδίου om. — 2. VC δικαιοσύνην. — 3. BO ἐν αὐτῷ om. — 4. Post δοξάζων τὸν Θεόν, BO habent : καὶ ἀναφέρει αὐτὸν εἰς τὸν τόπον τῶν δικαίων. — 5. BO μετὰ πάντων τῶν ἁμαρτωλῶν add. — 6. BO ὀδυνᾶται σφόδρα καὶ om. V λίαν καὶ. — 7. CDV ὑμῖν. — 8. CD ὑμῶν. — 9. BO ἐν τῷδε τῷ βίῳ om. — 10. BO φαῦλον. — 11. BO τῆς Μαρίας. — 12. BO καὶ ὅλου τοῦ κόσμου μήτηρ. — 13. CV τὸν θάνατον add. — 14. BO ποιησώμεθα. — 15. CDV συλλυπούμενοι om.

nolite plangere, sed loco luctus, psallite, ut memoria mea transeat ad omnes generationes usque in saeculum, sed et ad omnem Dei hominem[a]. Psallite, loco luctus, ut planctus loco, fiat vobis in benedictionem magnam. »

5. Cum haec dixisset sanctissima Virgo ac Deipara Maria, vocavit omnes qui proxime se erant, et dixit illis : « Surgamus et oremus. » Illi vero, cum ea precati, sederunt iuxta eam cum eis sermocinantem de mirabilibus Christi necnon de signis quae fecit. Dum vero de his colloquebantur, Ioannes apostolus et evangelista, a Domino missus, advenit; qui ostium pulsans et aperiens, introivit. Inveniens vero multos cum sanctissima Virgine ac Deipara Maria sedentes, intra se stupebat. Ut autem illum vidit Deipara Maria, spiritu turbata est, et ingemiscens lacrymas inhibere non potuit, neque a magna lamentatione abstinere, sed exclamans voce magna dixit : « Fili Ioannes, memento verborum magistri tui, quibus mea causa te admonuit, die qua discessit a nobis; et flevi, ei dicens : « Abis, Domine, et cuinam me relinquis? Et apud quem manebo? » Et ille mihi dixit, te adstante et audiente : « Ioannes est qui opitulabitur tibi. » Nunc ergo, fili, ne oblivioni tradas ea, quae tibi a Domino praecepta sunt, quae tibi de me mandavit. Memento, fili, eum te magis dilexisse prae omnibus apostolis. Memento tibi soli ex omnibus aliis datum fuisse, ut super pectus eius reclinares. Memento eum tibi soli, dum super pectus eius reclinabas, suum dixisse mysterium, ac nulli alii proditorem manifestasse. Nunc ergo, fili Ioannes, ne derelinquas me. »

Haec dicens Maria, leni voce flebat. Ioannes vero non sustinuit, sed conturbatus est spiritus

ὑμᾶς[1]· μὴ κλάυσητε τὴν τοῦ Θεοῦ παρθένον, ἀλλ' ἀντὶ κλαυθμοῦ ψάλατε, ἵνα τὸ μνημόσυνόν μου διαβῇ εἰς πάσας τὰς γενεὰς[2], ἕως τοῦ αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ. Ψάλλετε[3] ἀντὶ κλαυθμοῦ, ἵνα, ἀντὶ πένθους, γένηται ὑμῖν εἰς εὐλογίαν μεγάλην[4].

5. Ταῦτα λέγουσα ἡ παναγία[5] παρθένος καὶ θεοτόκος Μαρία, ἐκάλεσε πάντας τοὺς ἐγγιστα αὐτῆς[6], καὶ εἶπεν αὐτοῖς[7]· Ἀναστάντες προσευξώμεθα[8]. Οἱ δὲ[9], προσευξάμενοι σὺν αὐτῇ, ἐκάθισαν[10] πλησίον αὐτῆς διαλεγομένης πρὸς αὐτοὺς τὰ μεγαλεῖα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίησεν. Ἐν δὲ τῷ διαλέγεσθαι[11] ταῦτα, παραγίνεται[12] Ἰωάννης ὁ ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς ἀποσταλεὶς παρὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κρούσας τὴν θύραν καὶ ἀνοίξας εἰσῆλθε[13], καὶ εὑρὼν πολλοὺς σὺν τῇ παναγίᾳ παρθένῳ καὶ θεοτόκῳ Μαρίᾳ καθεζομένους, ἐξίστατο ἐν αὐτῷ. Ὡς δὲ εἶδεν αὐτὸν ἡ θεοτόκος Μαρία, ἐταράχθη τῷ πνεύματι, καὶ στενάξασα, οὐκ ἴσχυσεν ἐπισχεῖν τὰ δάκρυα, οὐδὲ σιωπῆσαι ἐκ τοῦ πολλοῦ οἴκτου, ἀλλ' ἐβόησε φωνῇ μεγάλῃ λέγουσα· Τέκνον Ἰωάννη, μνήσθητι τῶν ῥημάτων τοῦ διδασκάλου σου, ὧνπερ σοι παρῄνεσε δι' ἐμὲ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐν ᾗ ἐξῆλθεν ἀφ' ἡμῶν, καὶ ἔκλαυσα, λέγουσα πρὸς αὐτόν[14]· Ἄπερχῃ, Κύριε; καὶ τίνι με καταλιμπάνεις; Παρὰ τίνι δὲ παροικήσω; Κἀκεῖνος εἶπέ μοι, σοῦ ἑστῶτος καὶ ἀκούοντος, ὅτι Ἰωάννης οὗτός ἐστιν ὁ ἐπισκεπτόμενός σε. Νῦν οὖν, τέκνον[15], μὴ ἐπιλάθῃ τῶν ἐνταλμάτων τοῦ Κυρίου, ὧνπέρ σοι περὶ ἐμὲ ἐνετείλατο. Μνήσθητι, τέκνον, ὅτι σὲ μᾶλλον ἠγάπησε παρὰ πάντας τοὺς ἀποστόλους. Μνήσθητι, ὅτι σοὶ μόνῳ αὐτοῦ τῷ στήθει τῶν ἄλλων ἁπάντων δέδοται ἀναπεσεῖν. Μνήσθητι, ὅτι σοὶ μόνῳ τὸ αὐτοῦ μυστήριον ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ ἀνακειμένῳ[16] εἶπε, καὶ οὐδενὶ ἄλλῳ ἐφανέρωσε τὸν προδότην. Νῦν οὖν, τέκνον[17] Ἰωάννη, μὴ ἐγκαταλίπῃς με.

Ταῦτα λέγουσα Μαρία ἡ θεοτόκος ἔκλαιε φωνῇ ἡσύχῳ. Ἰωάννης δὲ οὐχ ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἐταράχθη

1. CV καὶ ἀντὶ τούτου παρακαλῶ, μὴ κλαύσητε. — 2. C τοῦ αἰῶνος add. — 3. CV ψάλατε. — 4. BO γένηται εὐλογία μεγάλη. Ath., p. 217 : ψάλατε καὶ ὑμνήσατε, ὅπως ἐκ τῶν προσκαίρων μεταστήσῃ με, καὶ εἰς τὰς αἰωνίας μονὰς μετοικίσῃ, καὶ τὸ μνημόσυνόν μου διαβιβάσῃ εἰς πάσας τὰς γενεάς, ἕως τοῦ αἰῶνος. Ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα ἄνθρωπον τὸν ψάλλοντα ἀντὶ κλαυθμοῦ, τῷ τοιούτῳ εὐλογία Θεοῦ ἔσεται. — 5. BCDOV ἡ ἁγία. — 6. O ἐκάλεσε τὰς γειτνιαζούσας αὐτῇ παρθένους. B τὰς ἐγγιστα αὐτῆς παρθένους. — 7. BO αὐταῖς. — 8. BO ἀνάστητε καὶ προσεύξασθε. V προσεύξασθε. — 9. BO Αἱ δὲ. — 10. O ἐκαθέστησαν. — 11. C αὐτοὺς add. BO : καὶ ἐν ᾧ τοῦτο διελέγετο. — 12. BO παρεγένετο. — 13. D προσῆλθε. — 14. CO πρὸς ἑαυτόν. — 15. DV Ἰωάννη add. — 16. C ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ ἀνακειμένῳ om. — 17. B πάτερ.

a) Quae obscura erant in textu originali, interpolator explicare tentat.

αὐτοῦ τὸ πνεῦμα, καὶ οὐχ εὗρε τί ἀντείπῃ αὐτῇ. Οὕπω γὰρ ἔγνω, ὅτι ἐκβαίνει ἀπὸ τοῦ σώματος. Τότε ἐβόησεν Ἰωάννης φωνῇ μεγάλῃ λέγων πρὸς αὐτήν· Μαρία, ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου[1] καὶ ὅλου τοῦ κόσμου δέσποινα, τί βούλει, ἵνα ποιήσω σοι; Καὶ γὰρ ἀφῆκά σοι τὸν διάκονόν μου, ἵνα τὰς τροφάς σοι προσφέρῃ. Μὴ θέλεις ὑπερβῆναί με τὰς ἐντολὰς τοῦ διδασκάλου μου, ἃς ἐνετείλατο ἡμῖν, λέγων· Περιέλθετε[2] ὅλον τὸν κόσμον καὶ κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον ἕως ἂν ἡ ἁμαρτία ἀναιρεθῇ καὶ ἐκποδὼν γένηται. Νῦν οὖν, εἰπέ μοι τὴν λύπην τῆς ἁγίας ψυχῆς σου. Μή λείπει σοί τι[3];

Λέγει αὐτῷ Μαρία· Τέκνον Ἰωάννη, οὐδενὸς χρῄζω τῶν τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλ' ἐπειδὴ Θεοῦ κελεύσει[4] ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματός μου[5], — τοῦτο γάρ μοι ἀπεκαλύφθη —, δέομαί σου, ποιῆσον μετ' ἐμοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ ἀσφάλισθι[6] τὸ σῶμά μου, καὶ ἀπόθου αὐτὸ ἐν μνημείῳ, καὶ φύλαξόν με μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἀποστόλων, διὰ τοὺς ἀρχιερεῖς. Ἀκήκοα γὰρ τοῖς ὠσί μου αὐτῶν λεγόντων, ὅτι ἐὰν εὕρωμεν αὐτῆς τὸ σῶμα, τῷ πυρὶ παραδώσομεν[7], διότι ἐξ αὐτῆς ἐξῆλθεν ὁ πλάνος ἐκεῖνος.

Ταῦτα ἀκούσας Ἰωάννης λεγούσης αὐτῆς, ὅτι ἐκβαίνω ἀπὸ τοῦ σώματος, ἔθηκε τὸ πρόσωπον ἐπὶ τὰ γόνατα, καὶ ἔκλαυσε λέγων· Ὦ Κύριε, τίνος χάριν ἡμεῖς[8] ὑπομένομεν ταύτας[9] τὰς ἐπαλλήλους θλίψεις; Οὕπω γὰρ ἐπελαθόμεθα τῶν προτέρων, καὶ ἵνα ὑπομείνωμεν καὶ ἄλλην θλῖψιν; Διατί μᾶλλον οὐκ ἐγὼ ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος[10], ἵνα σύ με ἐπισκέψῃς καὶ κηδεύσῃς, ὦ Κυρία τοῦ κόσμου[11];

Ἡ δὲ ἀκούσασα ταῦτα Ἰωάννου λέγοντος, καὶ γοερῶς ἀπολοφυρομένου, κλαιόντων καὶ ἑτέρων πολλῶν, ἐδεήθη τῶν περιεστώτων ὄχλων[12] ἵνα σιωπήσωσιν· ἦσαν γὰρ καὶ αὐτοὶ κλαίοντες. Κατέσχε δὲ[13] καὶ τὸν Ἰωάννην λέγουσα· Τέκνον Ἰωάννη, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ[14] ἐν τῷ κλαυθμῷ σου ὀλίγον, ἕως εἴπω σοι, ἅπερ μοι λελάληκε καὶ μετέδωκεν ὁ ἄγγελος. Τότε ἀναστὰς Ἰωάννης, ἀπεμάξατο τὰ ἔνυδρα· καὶ λέγει αὐτῷ Μαρία ἡ θεοτόκος· Δεῦρο μετ' ἐμοῦ, καὶ τὸν λαὸν παρακάλεσον, ἵνα σιωπήσωσι καὶ μὴ κλαίωσιν, ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ψάλ-

eius, et quod ei responderet non invenit. Nondum enim noverat eam e corpore exire. Tunc clamavit Ioannes voce magna, ad illam dicens : « Maria, Mater Domini et totius mundi domina, quid vis faciam tibi? Et tibi quidem servum meum reliqui, ut cibum tibi ministraret. Nolis sane me mandata transgressum fuisse magistri mei, quae nobis mandavit dicens : « Universum mundum circumite, et evangelium praedicate, donec peccatum destruatur, et e medio auferatur. » Nunc igitur dic mihi tristitiam sanctae animae tuae. Num tibi deest aliquid? »

Dicit ei Maria : « Fili Ioannes, huius mundi nulla re indigeo, sed quandoquidem Dei iussu e corpore meo egredior, — hoc enim mihi revelatum est —, rogo te, mecum fac humanitatem, et tutare corpus meum illudque in monumento depone, atque cum fratribus apostolis custodi me, propter principes sacerdotum. Auribus enim meis illos audivi dicentes : « Si corpus eius invenerimus, igni trademus, quoniam ex ea exivit seductor ille. »

Cum audisset Ioannes illam dicentem : « E corpore exeo », vultum super genua ponens, flevit dicens : « O Domine, quamobrem has tribulationes continuas sustinemus nos? Nondum enim priorum obliti eramus, et quare aliam tribulationem sustineamus? Ut quid potius ego e corpore non egredior, ut tu mihi auxilium praestes, et funus cures, o mundi Domina? »

Illa vero Ioannem audiens talia loquentem et flebiliter lamentantem, lugentibus etiam aliis multis, circumstantes multitudines rogavit, ut tacerent; erant enim et ipsi plangentes. Compescuit autem et Ioannem, dicens : « Fili Ioannes, patientiam habe in me paulisper in tuo fletu, donec dixero tibi quae angelus mihi locutus est atque communicavit. » Tunc surgens Ioannes, siccavit lacrymas; et dicit ei Maria Deipara : « Veni mecum, et adhortare plebem, ut taceant et non lugeant, sed potius

1. BO ἁγιασμένη μήτηρ ἐμὴ καὶ τῶν σὺν ἐμοὶ ἀποστόλων καὶ ὅλου τοῦ κόσμου. — 2. C περιελθέντες. — 3. B καὶ τί ὑπεῖ, ὦ Μαρία. — 4. C Θεὸς κελεύει. — 5. CD ὦ κυρία μου add. — 6. BO ἀσφάλησαι, GV ἀσφάλισαι, D ἀσιαλήσῃς. — 7. BOV αὐτό add. — 8. BO τινες ἐσμὲν, ὅτι ὑπομένομεν. — 9. C ταύτας om. — 10. BO ἵδει ἐμὲ μᾶλλον ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ σώματος. — 11. BO ὦ Μαρία. D ὦ κυρία μου. — 12. C τον περιεστῶτα ὄχλον. — 13. C κατέχεσθαι δὲ. — 14. B ἐπ' ἐμέ.

psalmos canant, donec tibi locutus fuero. » Et psallentibus illis, Ioannem introduxit in suum conclave, et dixit illi precem ab angelo sibi datam[a]. Palmam etiam ei ostendit, et dixit : « Fili Ioannes, accipe hoc victoriae signum ut illud feras ante lecticam meam. » Signum[b] autem erat palma. Monstravit vero ei et mundum suum funebrem omnemque tabernaculi sui apparatum, dicens : « Fili Ioannes, scis me nihil mihi ipsi reservasse super terram nisi vestimenta ad funus necessaria et duas tunicas. Sunt vero hic duae viduae; postquam e corpore egressa fuero, da unicuique unam. » Et post haec, abduxit illum in locum, ubi erat palma, quam angelus dederat ei, ut traderet apostolis, et dicit ei : « Fili Ioannes, sume hanc palmam, et sicut tibi dixi, progredere ante lecticam meam. Ita enim mihi ab angelo dictum est. » Dixit autem ei Ioannes : « Illam accipere non possum sine apostolis, qui mecum sunt, ne forte, postquam advenerint, mussitatio ac querimonia mihi obveniat. Est enim maior me inter illos, Petrus scilicet, qui ab ipso Domino primus inter nos constitutus est; sed postquam in unum convenerimus omnes, fiet inter nos utrinque beneplacitum. »

6. Et exeuntibus illis e conclavi, tonitrus adeo magnus fit, ut qui in loco erant turbati sint. Et post tonitrus sonum, undecim apostoli desuper in nubibus ad Mariae ianuam demissi sunt, unusquisque eorum super nubem sedens, primus Petrus, secundus Paulus, et ipse a nube elatus, et duodecim apostolis annumeratus. Initium enim fidei in Christo hic habebat. Post hos, et ceteri apostoli, in nubibus et ipsi portati, ad fores Mariae convenerunt. Et salutaverunt inter se, seipsos considerantes ac prae consternatione mirantes, simul et Deum glori-

λωσι, ἕως ἂν λαλήσω σοι. Καὶ ψαλλόντων αὐτῶν, εἰσήνεγκε τὸν Ἰωάννην εἰς τὸ ταμεῖον αὐτῆς, καὶ εἶπεν αὐτῷ τὴν προσευχὴν τὴν δοθεῖσαν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου. Ἔδειξε δὲ αὐτῷ καὶ τὸ βραβεῖον, καὶ εἶπε· Τέκνον[1] Ἰωάννη, λάβε τοῦτο τὸ βραβεῖον, ἵνα βαστάσῃς αὐτὸ ἔμπροσθεν τῆς κλίνης μου. Τὸ δὲ βραβεῖον ἦν φοίνιξ[2]. Ἔδειξε δὲ αὐτῷ καὶ τὴν κηδείαν αὐτῆς, καὶ πᾶσαν τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ σκηνώματος αὐτῆς, λέγουσα· Τέκνον Ἰωάννη, γίνωσκε, ὅτι οὐδὲν ἐμαυτῇ κατέλιπον ἐπὶ τῆς γῆς[3], εἰ μὴ μόνον τὰ εἰς κηδείαν μου ἐντάφια καὶ δύο χιτῶνας. Εἰσὶν οὖν ἐνταῦθα δύο χῆραι· καὶ ὅταν ἐγὼ ἐξέλθω τοῦ σώματος, δὸς ἑκάστῃ πρὸς ἕνα[4]. Καὶ μετὰ ταῦτα, ἀπήγαγεν αὐτὸν ὅπου ἦν τὸ βραβεῖον τὸ δοθὲν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὸ δοῦναι τοῖς ἀποστόλοις, καὶ λέγει αὐτῷ· Τέκνον Ἰωάννη, λάβε τοῦτο τὸ βραβεῖον, καὶ καθὼς εἴρηταί σοι παρ' ἐμοῦ, προπορεύου τῆς ἐμῆς κλίνης. Οὕτω γάρ μοι ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου. Εἶπε δὲ αὐτῇ Ἰωάννης· Οὐ δύναμαι λαβεῖν αὐτὸ χωρὶς τῶν σὺν ἐμοὶ ἀποστόλων, μήποτε, ἐλθόντων αὐτῶν, γογγυσμὸς καὶ μέμψις ἐμοὶ προσγένηται[5]. Ἔστι γὰρ μείζων μου ἐν αὐτοῖς, Πέτρος, καταστοθεὶς ἐν ἡμῖν πρῶτος παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου· ἀλλὰ πάντων ὁμοῦ γενομένων, γίνεται ἐν ἀμφοτέροις ἡμῖν εὐδοκία[6].

6. Ἅμα δὲ τῷ[7] ἐξελθεῖν αὐτοὺς ἐκ τοῦ ταμείου, βροντὴ γίνεται μεγάλη, τοσοῦτον[8], ὥστε ταραχθῆναι τοὺς ἐν τῷ τόπῳ[9]. Καὶ μετὰ τὴν φωνὴν τῆς βροντῆς[10], ἐχαλασθησαν ἄνωθεν ἐν νεφέλαις οἱ ἕνδεκα ἀπόστολοι πρὸς τὴν θύραν Μαρίας, ἕκαστος αὐτῶν ἐπὶ νεφέλης καθήμενος· πρῶτος[11] μὲν Πέτρος, δεύτερος[12] δὲ Παῦλος, ἐνεχθεὶς καὶ αὐτὸς ὑπὸ νεφέλης[13] καὶ συναριθμηθεὶς τοῖς δώδεκα ἀποστόλοις. Ἀρχὴν γὰρ οὗτος εἶχε πίστεως ἐν τῷ Χριστῷ[14]. Μετὰ τούτους καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι ἐν νεφέλαις καὶ αὐτοὶ βασταζόμενοι, πρὸς τὴν θύραν συνήγοντο τῆς Μαρίας· ἠσπάζοντο δὲ ἀλλήλους, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἐνητένιζον, θαυμάζοντες ὑπ' ἐκπλήξεως, ἅμα καὶ

1. B Πατερ. — 2. BOD το δὲ βραβειον ἦν φοινιξ om. — 3. BO οἶδας, ὅτι ὅσα χω σά ἐστιν· οὐδὲν ἐμαυτὴν sic) κατέλιπον εἰ μὴ (μὴ deest in B) μόνον τὴν κηδείαν μου καὶ δύο χιτῶνας. — 4. BO δὸς ἑκάστῃ μέρος. Post haec verba, BO omittunt quae sequuntur usque ad : Εἶπε δὲ Ἰωαννης. — 5. CV προσγενησεται. — 6. BO Πετρος, ὀλλ' ἐαν ἔλθωσι, γίνεται εὐδοκία. — 7. CV τοῦ, D το. — 8. BOCDV τοσοῦτον om. — 9. O ἐκείνῳ add.

10. Post τῆς βροντῆς, Ath. (p. 218 habet : ἐγένοντο ἄνωθεν νεφέλαι μετὰ καπνοῦ καὶ εὐωδίας. — 11. D πρωτον. — 12. C δεύτερον. — 13. D ἐπὶ νεφελης καθήμενος. — 14. BO της ἐν Χριστῷ.

a. Haec e quodam apocrypho nobis ignoto deprompta videntur. — b. τὸ βραβεῖον.

δοξάζοντες τὸν Θεὸν,[1] τὸ πῶς ἅπαντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ παραδόξως συνήντησαν.

Συνηγμένων οὖν αὐτῶν, ὁ Πέτρος εἶπεν· Ἀδελφοί, εὐξώμεθα καὶ εὐλογήσωμεν τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν[1], τὸν συναθροίσαντα ἡμᾶς, καὶ μάλιστα τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῖν[2] Παύλου ὄντος μεθ' ἡμῶν. Ἀληθῶς γάρ, ἀδελφοί, νῦν πεπλήρωται τὸ γεγραμμένον· *Ἰδοὺ δὴ τί καλὸν ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό.* Καὶ λέγει αὐτῷ Παῦλος· Ὄντως, Κύριέ μου Πέτρε, εὕρηκας νῦν μαρτυρίαν οἰκειουμένην τῷ καιρῷ[3]· ἐγὼ γὰρ μόνος ἦμην ὑμῶν κεχωρισμένος. Νῦν δὲ, τῇ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίᾳ συνήφθην ὑμῖν τοῖς ἀποστόλοις[1], ἀνάξιος ὤν. Τοῦ δὲ Πέτρου πάλιν εἰρηκότος· Εὐξώμεθα, ἀδελφοί, ἵνα γνῶμεν δι' ἣν αἰτίαν ἐνταῦθα ἡμᾶς συνήγαγεν ὁ Κύριος, λέγουσι πρὸς αὐτὸν οἱ ἀπόστολοι· Σὺ εἶ πάτηρ ἡμῶν[4]· σὺ καὶ δεήθητι ὑπὲρ ἡμῶν. Λέγει οὖν Πέτρος τῷ Παύλῳ· Ἀδελφέ μου ἐν Κυρίῳ, Παῦλε, ἀνάστα καὶ εὖξαι[6] πρὸ ἐμοῦ[7], διότι χαρᾷ ἀνεκδιηγήτῳ ἠγαλλιάσθην, ὅτι γέγονας μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ πίστει τοῦ Χριστοῦ. Εἶπεν αὐτῷ Παῦλος· Συγχώρησόν μοι, πάτερ Πέτρε, ὅτι νεόφυτός εἰμι. καὶ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς, ἵνα καὶ εἰς τὰ ἴχνη τῶν τιμίων ποδῶν ὑμῶν ἀκολουθήσω. Πῶς δὲ καὶ εὔξομαι πρὸ σοῦ; Σὺ γὰρ ἡμῶν ὁ στῦλος εἶ καὶ ἡ κρηπὶς καὶ τὸ ἑδραίωμα, καὶ οὐ μόνον σὺ, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ περιεστῶτες ἀδελφοὶ κρείττονές μου εἰσίν[8]. Σὺ οὖν μᾶλλον, πάτερ, δεήθητι ὑπὲρ ἡμῶν πάντων, ἵνα ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μένῃ μεθ' ἡμῶν.

Τότε[9] ἅπαντες οἱ ἀπόστολοι ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ ταπεινώσει Παύλου, καὶ εἶπον τῷ Πέτρῳ· Πάτερ Πέτρε, σὺ ἐκ Θεοῦ κατεστάθης πρῶτος ἐφ' ἡμᾶς· σὺ οὖν καὶ εὖχου πρὸ ἡμῶν. Ἔφη πρὸς αὐτοὺς ὁ Πέτρος· Ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀδελφοὶ, δοξάσαι ὑμᾶς[10], καθὼς δοξάζεται τὸ ἐν ἐμοὶ λειτούργημα. Ἐγὼ γὰρ ἐλάχιστός εἰμι ἀδελφὸς ἐν ὑμῖν καὶ δοῦλος πάντων, καὶ καθὼς ἐξελέγην[11] ἐγὼ, οὕτω καὶ ὑμεῖς, καὶ μία ἐστὶν ἡ κλῆσις ἡ[12] γενομένη πάντων ἡμῶν. Ἕκαστος οὖν, ὃς τὸν ἕτερον

ficantes quod tam inopinate omnes in unum convenerint.

Illis vero congregatis, Petrus dixit : « Fratres, oremus et benedicamus benigno Deo, qui congregavit nos, vel maxime quia dilectus nobis Paulus nobiscum est. Vere nunc, fratres, scriptum impletum est : *Ecce sane quam bonum vel quam jucundum habitare fratres in unum*[a]. » Et dicit ei Paulus : « Vere, Domine mi Petre, testimonium invenisti occasioni aptatum. Ego enim solus a vobis segregatus eram. Nunc vero, Dei beneplacito, vobis apostolis coniunctus sum, quanquam sum indignus. » Cum Petrus vero iterum dixisset : « Oremus fratres, ut cognoscamus quamnam ob causam huc nos congregaverit Dominus, » dicunt ei apostoli : « Tu pater noster es; tu ora etiam pro nobis. » Dicit autem Petrus Paulo : « Frater mi in Domino, Paule, surge et ora ante me, quoniam inenarrabili gaudio exsultavi, quod nobiscum ad Christi fidem accessisti. » Dixit ei Paulus : « Indulgeas mihi, pater Petre, quia neophytus sum; nec dignus qui vestigia premam venerandorum pedum vestrorum. Quomodo vero ante te orabo? Tu namque nostrum columna es et fundamentum et firmamentum, et non solum tu, sed et omnes fratres circumstantes meliores me sunt. Tu ergo potius, Pater, pro nobis omnibus deprecare, ut gratia Domini nostri Iesu Christi nobiscum maneat. »

Tunc apostoli omnes in Pauli humilitate gavisi sunt, et dixerunt Petro : « Pater Petre, tu primus super nos divinitus constitutus est; tu ergo ante nos ora. » Dixit illis Petrus : « Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi, fratres, glorificet vos, quemadmodum glorificatur quod in me est ministerium. Ego enim inter vos sum frater minimus et omnium servus; et sicut electus sum ego, ita et vos, et una est vocatio quae facta est omnium nostrum. Unde, quisquis alterum glorificat, Iesum

1. D. post τὸν Θεὸν, omnia omittit usque ad : τὸν συναθροίσαντα ἡμᾶς. — 2. C ἡμῶν. — 3. τῷ θεωρουμένῳ χρόνῳ. — 4. BO συνήφθην, εἰ καὶ ἀνάξιος, τοῖς ἀποστόλοις. — 5. BO σὺ ἐν ἡμῖν εἶ ὁ πρῶτος, σὺ εἶ ὁ πατὴρ ἡμῶν· δεήθητι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (haec ultima verba desunt in O) ᾖ μεθ' ἡμῶν. Post haec verba, BO omnia omittunt usque ad : Τότε ηὔξατο. O ἤρξατο ὁ Πέτρος, λέγων : Δέσποτα παντοκράτορ. — 6. D εὔξου. — 7. CV ὑπὲρ ἐμοῦ. — 8. A κρείττονές μου εἰσίν om. — 9. C ἀκούσαντες add. — 10. A ἡμᾶς. — 11. CDV ἐξελέχθην. — 12. CD ἡ om.

a. Ps. CXXXII, 1.

glorificat et non hominem. Hoc est enim magnum magistri nostri mandatum, ut diligamus invicem. »

Tunc magnus Petrus, extendens manus suas, ad Dominum oravit, dicens : « Domine omnipotens, Pater Domini nostri Iesu Christi, *qui sedes super Cherubim et intueris abyssos*[a], qui *in excelsis habitas et humilia respicis*[b], *lucem habitans inaccessibilem*[c] in requie saeculi, qui *mysterium ante saecula et generationes absconditum*[d] novissimis temporibus ad salutem nostram manifestasti, per quem nobis data est crux divina ac salutaris; unde et illam exprimentes, manus extendimus; tu es enim qui membris nostris requiem tribuis; tu, qui mysteria abscondita et thesauros secretos revelas servis tuis; tu, qui mortis claustra dissolvisti, et in nobis tuam plantasti benignitatem. Veritas tua contrivit mendacium. Humiliatio tua deiecit superbiam. Verbum tuum omnia illuminavit. *Spiritus sanctus tuus replevit orbem terrarum*[e]. Quisnam sane deus sicut tu, qui iniquitatibus sit propitius? Tu vero dilexisti nos, et *misericordiam tuam non avertisti a nobis*[f], sed a malis servas omnes sperantes in te. Et nunc, Domine Rex, te rogamus, servis tuis manifesta ob quamnam causam hic nos congregaveris, ut sanctissimum nomen tuum glorificemus nunc et in saecula saeculorum. »

7. Postquam autem omnes dixerunt : Amen, rursus salutaverunt inter se; et statim exiens Ioannes accessit et in medio eorum stetit, dicens : « Benedicite mihi omnes. » Et videntes eum, amplexi sunt eum, unusquisque secundum proprium ordinem. Et post salutationem, dixit Ioanni Petrus : « Dilecte Domino, quando huc venisti, et quo modo, et quotnam dies iam habes? » Et dixit Ioannes : « Audite, fratres, quod mihi contigit. Ego eram in quadam Asiaticae regionis civitate, cui nomen Sardes. Cum autem verbum Domini docerem coram copiosa

δοξάζει, Ἰησοῦν δοξάζει καὶ οὐκ ἄνθρωπον. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ μεγάλη ἐντολὴ τοῦ διδασκάλου ἡμῶν, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους.

Τότε ὁ μέγας Πέτρος, ἐκτείνας αὐτοῦ τὰς χεῖρας προσηύξατο πρὸς Κύριον, λέγων· Δέσποτα παντοκράτορ, ὁ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ *καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ καὶ ἐπιβλέπων ἀβύσσους*, ὁ *ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν*, ὁ *φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον* ἐν ἀναπαύσει τοῦ αἰῶνος, ὁ *τὸ ἀποκεκρυμμένον πρὸ τῶν αἰώνων μυστήριον* καὶ τῶν γενεῶν φανερώσας ἐπ' ἐσχάτων εἰς σωτηρίαν ἡμῶν, δι' οὗ ὁ θεῖος καὶ σωτήριος ἐλήλυθη ἡμῖν σταυρός, — διὸ καὶ τὰς χεῖρας, τοῦτον[1] τυποῦντες, ἐκτείνομεν — σὺ γὰρ εἶ ὁ παρέχων ἀνάπαυσιν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν· σὺ εἰ ὁ ἀποκαλύπτων μυστήρια ἀποκεκρυμμένα καὶ θησαυροὺς κρυπτοὺς τοῖς δούλοις σου· σὺ εἶ ὁ τοῦ θανάτου διαλύσας τὰ κλεῖθρα, καὶ φυτεύσας ἐν ἡμῖν τὴν σὴν χρηστότητα. Ἡ ἀλήθειά σου συνέτριψε τὸ ψεῦδος. Ἡ ταπείνωσίς σου κατέβαλε τὴν ὑπερηφανίαν. Ὁ λόγος σου ἐφώτισε τὰ σύμπαντα. Τὸ *πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐπλήρωσε τὴν οἰκουμένην*[2]. Τίς γὰρ ὡς σὺ θεὸς[3], εὐθλατεύων ἀνομίαις; Σὺ δὲ ἠγάπησας ἡμᾶς, καὶ *τὴν φιλανθρωπίαν σου οὐκ ἀφείλω ἀφ' ἡμῶν*, ἀλλὰ σῴζεις ἀπὸ κακῶν πάντας τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ. Καὶ τὰ νῦν, δεόμεθά σου, Κύριε βασιλεῦ, φανέρωσον τοῖς δούλοις σου[4] δι' ἣν αἰτίαν ἐνταῦθα ἡμᾶς συνήθροισας[5], ὅπως δοξάσωμεν τὸ πανάγιον ὄνομά σου νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

7. Ὅτε οὖν εἶπον πάντες τὸ Ἀμήν, αὖθις ἠσπάσαντο ἀλλήλους, καὶ εὐθέως, ἐξελθὼν ὁ Ἰωάννης, ἦλθε καὶ ἔστη ἀναμέσον αὐτῶν, λέγων· Εὐλογήσατέ με πάντες. Καὶ ἰδόντες αὐτὸν, ἠσπάσαντο αὐτὸν ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν. Μετὰ δὲ τὸν ἀσπασμὸν, εἶπε Πέτρος πρὸς Ἰωάννην· Ἀγαπητὲ τῷ Κυρίῳ, πότε ὧδε γέγονας καὶ ποίῳ τρόπῳ, καὶ πόσας ἡμέρας ἤδη ἔχεις; Καὶ εἶπεν Ἰωάννης· Ἀκούσατε, ἀδελφοὶ, τὸ συμβάν μοι. Ἐγὼ ἤμην ἐν πόλει μιᾷ τῆς Ἀσιάτιδος γῆς[6]· ὄνομα αὐτῇ Σάρδις. Διδάσκων δὲ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, πλήθους ἱκανοῦ πρὸς ἐμὲ

1. D τὸν τύπον add. — 2. DV θεῶν. — 2. BO σὺ εἰ ὁ ὁδηγῶν ἡμᾶς εἰς τὸ σὸν θέλημα addunt, sed quaedam alia in hac oratione Petri omittunt. — 4. B τὸν δοῦλόν σου. — 5. BO, post συνήθροισας, omittunt sequentia, usque ad : Καὶ ἰδοὺ Ἰωάννης ἐν μέσῳ αὐτῶν. — 6. BO ἐν πόλει τῆς Ἀσίας, ὀνόματι Σάρδης.

a) IV Reg., XIX, 15; Dan., III, 55. — b) Ps. CXII, 6. — c) I Tim., VI, 16. — d) Col., I, 26. — e) Sap., I, 7.

ὄντος συνηθροισμένου, καὶ πολλῶν κατηχουμένων, ὥρᾳ ἐνάτῃ τῆς ἡμέρας, κατῆλθε νεφέλη ἐν τῷ τόπῳ, ᾧ ἤμεν συνηθροισμένοι, καὶ ἥρπασέ με ἐκ μέσου αὐτῶν, κατ' ἐνώπιον πάντων τῶν ὄντων μετ' ἐμοῦ, καὶ ἤνεγκέ με ὧδε. Ἤκουσα δὲ τὴν θύραν, καὶ ἠνοιξάν μοι[1]. Καὶ ὡς εἰσῆλθον, εὗρον ὄχλον ἱκανὸν περὶ τὴν μητέρα ἡμῶν καὶ ἀδελφὴν[2] Μαρίαν, αὐτὴν δὲ ὀδυρομένην καὶ λέγουσαν, ὅτι ὁ καιρὸς ἤγγικεν τῆς ἐξόδου μου, καὶ ἰδοὺ ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος. Ἐγὼ δὲ ταῦτα ἀκούσας, οὐχ ὑπέμεινα, ἀλλ' ἐδάκρυσα ἐφ' ἱκανόν. Νῦν οὖν, ἀδελφοί, εἰσερχομένων ἡμῶν πρὸς αὐτὴν, ἐπίσχωμεν ἑαυτοῖς τὰ δάκρυα, ἵνα μὴ ταράξωμεν αὐτὴν, καὶ ἵνα μὴ λογισμοὺς ἐμβάλωμεν εἰς τὰς καρδίας τῶν περὶ αὐτὴν ἑστώτων. Ἐὰν γὰρ ἴδωσιν ἡμᾶς κλαίοντας, πάντως[3] ἐροῦσιν, ὅτι καὶ αὐτοὶ φοβοῦνται τὸν θάνατον. Τοῦτο οὖν μὴ ποιήσωμεν[4], ἀλλὰ μᾶλλον[5] παραθαρσύνωμεν ἑαυτοὺς τοῖς ῥήμασι τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ διδασκάλου ἡμῶν.

Τότε οἱ τρισμακάριοι τοῦ Κυρίου ἀπόστολοι ὑφ' ἓν εἰσῆλθον ἅπαντες εἰς τὸν οἶκον Μαρίας, καὶ ἠσπάσαντο αὐτὴν λέγοντες· Μαρία, κυρία τοῦ παντὸς καὶ μήτηρ ἡμῶν καὶ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἔστω[6] μετὰ σοῦ. Καὶ λέγει αὐτοῖς Μαρία· Καὶ μεθ' ὑμῶν εἴη πάντοτε. Εἶτα λέγει αὐτοῖς ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου· Εἴπατέ μοι[7], πῶς ἤλθετε[8] ἐνταῦθα, καὶ τίς δεδήλωκεν ὑμῖν τὰ περὶ ἐμοῦ, ὅτι ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος· καὶ πῶς ἐνταῦθα ἐξαίφνης[9] ὁμοθυμαδὸν συνηθροίσθητε; Οἱ δὲ εἶπον αὐτῇ καὶ ὅπως ἦλθον καὶ ἐκ ποίας χώρας ἕκαστος παρεγένετο[10], καὶ ὅτι ὑπὸ νεφελῶν ἁρπασθέντες, οὕτως[11] ἠνέχθησαν πρὸς αὐτήν.

Τότε ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι Μαρία, καὶ εἶπεν· Εὐλογῶ σε τὸν κυριεύοντα πάσης εὐλογίας. Εὐλογῶ τὰ κατοικητήρια τῆς δόξης σου. Εὐλογῶ σε τὸν δοτῆρα τοῦ φωτὸς, κύριον τὸν γενόμενον παροικίαν ἐν τῇ κοιλίᾳ μου. Εὐλογῶ πάντα τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου, τὰ ὑπακούοντά σοι ἐν πάσῃ ὑποταγῇ. Εὐλογῶ τὴν ἀγάπην, ἣν ἠγάπησας ἡμᾶς. Εὐλογῶ τοὺς λόγους τῆς ζωῆς τοὺς ἐξελθόντας ἐκ τοῦ στόματός σου καὶ δοθέντας ἡμῖν εἰς σωτηρίαν. Πιστεύω γὰρ, ὅτι ἃ εἴρηκας γίνονταί μοι. Εἶπας γὰρ, ὅτι

multitudine apud me congregata multisque catechumenis, hora diei nona, descendit nubes in locum, ubi eramus congregati, et rapuit me e medio eorum, in conspectu omnium qui erant mecum, et huc tulit me. Ostium vero pepuli, et aperuerunt mihi. Et ut ingressus sum, turbam multam inveni circa matrem nostram ac sororem Mariam, ipsam vero lamentantem et dicentem : « Tempus exitus mei appropinquavit, et ecce e corpore egredior. » Ego autem, haec audiens, non sustinui, sed flevi diu. Nunc ergo, fratres, ad illam introeuntes, lacrymas compescamus, ne turbemus eam cogitationesque iniiciamus in corda eorum, qui eam circumstant. Si enim nos flere viderint, profecto dicent : « Et ipsi mortem reformidant. » Hoc sane ne faciamus, sed potius dilecti magistri nostri verbis nosmetipsos adhortemur. »

Tunc ter beati Domini apostoli, domum Mariae simul ingressi, salutaverunt illam dicentes : « Maria, universi domina, et nostra eorumque qui in Christum credunt, mater, gratia Dei et Patris sit tecum. » Et dicit illis Maria : « Et vobiscum sit in perpetuum. » Postea, dicit illis Mater Domini : « Dicite mihi quomodo huc veneritis, et quis vobis indicaverit, quae ad me attinent, scilicet me e corpore exire, et quomodo huc unanimiter subito congregati sitis? » Illi vero dixerunt ei quomodo venerant, et ex qua regione unusquisque advenerat et se a nubibus raptos fuisse et sic ad illam delatos.

Tunc spiritu exsultavit Maria, et dixit : « Benedico tibi, qui omnis benedictionis dominus es. Benedico habitaculis gloriae tuae. Benedico te, lucis datorem ac Dominum, qui in ventre meo incola factus es. Benedico omnia opera manuum tuarum, quae in omni submissione obediunt tibi. Benedico dilectionem, qua dilexisti nos. Benedico verba vitae ex ore tuo egressa et nobis in salutem data. Credo enim ea mihi fieri quae dixisti. Dixisti enim : « Omnes

1. BO ἀνοιγα δὲ τὴν θύραν εἰσελθεῖν. — 2. B περὶ τὴν ἀδελφὴν Μαρίαν. O ἐπὶ τὴν μητέρα ἡμῶν Μαρίαν. C τὴν μητέρα ἡμῶν καὶ ἀδελφὴν om. — 3. D πάντες. — 4. COV τοῦτο οὖν μὴ ποίησωμεν om. — 5. CO μᾶλλον om. — 6. D ἔσται. — 7. CD ὦ τέκνα add. — 8. C εἰσῆλθετε. — 9. CD ἐξαίφνης om. — 10. B καὶ πῶς παραγέγονεν ἕκαστος, καὶ ἐκ ποίας χώρας καὶ ἐκ ποίῳ τρόπῳ (sic). — 11. CD οὕτως om. BO καὶ ὅτι ὑπὸ νεφελῶν, κτλ. om.

apostolos ad te mittam, quando a corpore discedes. » Et ecce congregati sunt, et in medio eorum sum tanquam vitis fructifera, sicut eo tempore quo tecum eram. Fiat sane et hoc, quod mihi a te dictum est, ut omni benedictione spiritali tibi benedicam. Promisisti namque mihi et hoc, Domine : Videbis me cum apostolis, quando e corpore egredieris. »

Et cum haec dixisset, vocavit Petrum et Paulum et ceteros apostolos omnes, et introduxit eos in conclave suum, ostenditque eis vestimenta ad funus suum parata. Post haec vero, e conclavi egressa, in medio eorum iterum sedit, ardentibus lucernis.

8. Porro, postquam occidit sol, secunda die Mariae e corpore exeuntis, dixit Petrus omnibus apostolis : « Fratres, qui in vobis habet verbum disciplinae, ad populum dicat, per totam noctem multitudinem adhortans. » Dixerunt ei apostoli : « In medio nostrum sapientior tu es, et tuam rursus audientes disciplinam, gaudebimus. » Tunc magnus Petrus incepit dicere :

« Audite, fratres, cum sapientia, quotquot in hunc convenistis locum, ad funus matris nostrae Mariae. Qui accendistis lucernas, ex igne terrae huius visibilis lucentes, bene fecistis. Volo vero et ego unusquisque et unaquaeque vestrum suam accipiat lampada in infinito aevo materiam non habentem. Haec est autem vera lampas triceps interioris hominis, id est, nostrum corpus et anima et spiritus. Si enim haec tria in aeterno ac vero igne fulserint, non confundetur quis, quando ad nuptias ingredietur, sed cum fiducia introibit et cum sponso requiescet. Ita est et in matre nostra Maria. Etenim lumen lampadis eius orbem implevit, et usque ad consummationem saeculi non extinguetur; ut quicumque salutem consequi voluerint, ex ipsa fiduciam accipiant, et hunc ignem accendentes,

ἐξαποστελῶ πάντας τοὺς ἀποστόλους πρὸς σέ, ὅταν ἐξέρχῃ ἀπὸ τοῦ σώματος. Καὶ ἰδοὺ συνήχθησαν, καὶ ἀναμέσον εἰμὶ αὐτῶν, ὥσπερ ἄμπελος καρποφοροῦσα[1], ὡς ἐν καιρῷ, ὅτε ἤμην μετὰ σοῦ. Γενέσθω δὴ καὶ τοῦτό μοι τὸ εἰρημένον παρὰ σοῦ, ὅπως πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ εὐλογήσω σε. Ἐπηγγείλω γάρ μοι καὶ τοῦτο, Κύριε, ὅτι θεάσῃ με[2] μετὰ τῶν ἀποστόλων, ὅταν ἐξέρχῃ ἀπὸ τοῦ σώματος.

Καὶ ταῦτα εἰποῦσα, ἐκάλεσε Πέτρον καὶ Παῦλον[3] καὶ πάντας τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους, καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸ ταμεῖον αὐτῆς, καὶ ἔδειξεν αὐτοῖς τὰ πρὸς κηδείαν αὐτῆς ἡτοιμασμένα ἅμφια. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἐξελθοῦσα τοῦ ταμείου, ἐκάθισε πάλιν ἐν μέσῳ, πάντων τῶν λύχνων καιομένων[4].

8. Ὅτε οὖν ἔδυ ὁ ἥλιος τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐξερχομένης αὐτῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, εἶπε Πέτρος πᾶσι τοῖς ἀποστόλοις· Ἀδελφοί, ὁ ἔχων ἐν ὑμῖν λόγον παιδείας, εἰπάτω πρὸς τὸν λαόν, ὁλῆς νυκτὸς πραινῶν τῷ ὄχλῳ. Εἶπον οἱ ἀπόστολοι πρὸς αὐτόν· Σὺ εἶ ἐν μέσῳ ἡμῶν σοφώτερος, καὶ χαίρομεν πάλιν[5] ἀκούοντές σου τῆς παιδείας. Τότε ὁ μέγας Πέτρος ἤρξατο λέγειν·

Ἀκούσατε, ἀδελφοί, νουνεχῶς, ὅσοι συνήλθετε ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἐπὶ τῇ κηδείᾳ τῆς μητρὸς ἡμῶν Μαρίας. Οἱ ἅψαντες τοὺς λύχνους τοὺς φαίνοντας ἐκ τοῦ πυρὸς τῆς γῆς ταύτης τῆς ὁρωμένης, καλῶς ἐποιήσατε· θέλω δὲ κἀγώ, ἵνα ἕκαστος ὑμῶν καὶ ἑκάστη λάβῃ[6] τὴν λαμπάδα αὐτοῦ[7] ἐν τῷ ἀπεράντῳ αἰῶνι μὴ ἔχουσαν ὕλην[8]. Αὕτη δέ ἐστιν ἀληθῶς ἡ λαμπὰς τοῦ ἐνδοτέρου[9] ἀνθρώπου ἡ τρίμυξος[10], ὅ ἐστι τὸ ἡμῶν σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα. Ἐὰν γὰρ λάμψῃ τὰ τρία ταῦτα ἐν τῷ αἰωνίῳ καὶ ἀληθινῷ πυρί, οὐ καταισχυνθήσεται, ὅταν εἰσέρχεται εἰς τὸν γάμον, ἀλλ' ἐν παρρησίᾳ εἰσέλθῃ[11] καὶ ἀναπαύσεται μετὰ τοῦ νυμφίου. Οὕτως ἐστὶ καὶ ἐπὶ τῆς μητρὸς ἡμῶν Μαρίας. Τὸ γὰρ φῶς τῆς λαμπάδος αὐτῆς ἐπλήρωσε τὴν οἰκουμένην[12], καὶ οὐ σβεσθήσεται ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἵνα πάντες οἱ βουλόμενοι σωθῆναι λάβωσι θάρσος ἐξ αὐτῆς, καὶ ἀνάψωσι[13] τοῦτο τὸ πῦρ, καὶ ἄσβεστον αὐτὸ διατηρήσαντες, λάβωσι καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τῆς

1. BO εὐθηνοῦσα. — 2. BO ὅτι ἔχεις με ἰδεῖν. — 3. BO καὶ Παῦλον om. — 4. Ath. haec addit : καὶ λέγει αὐτοῖς· ὅτε δύσει ὁ ἥλιος τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ, ἐξέρχομαι ἀπὸ τοῦ σώματος. Τότε λέγει ὁ Πέτρος. — 5. C πάλιν om. — 6. BO ἵνα ἑκάστη λάβῃ. — 7. BO αὐτῆς. — 8. BO ἐν τῷ πυρὶ (B = τῷ οὐρανίῳ) τῷ μὴ ἔχοντι ὕλην. — 9. BO ἐσωτέρου. — 10. Ath. ἡ τρισύνθετος. — 11. BO εἰσέρχεται. — 12. ἐπλήρωσε τὴν οἰκουμένην τὸ πῦρ τὸ οὐράνιον. — 13. C ἀναλάμψωσι.

εὐλογίας αὐτῆς. Ἄνδρες ἀδελφοί, μὴ νομίσητε θάνατον εἶναι τὸν θάνατον Μαρίας, τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου[1]. Οὐκ ἔστι θάνατος ἀλλὰ ζωὴ αἰώνιος, διότι θάνατος δικαίοις οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ μετάβασις ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανόν. Οὕτως γὰρ ὁ Θεὸς ἐδόξασεν αὐτούς, ὅτι δεύτερος θάνατος οὐκ ἴσχυσεν ὀχλῆσαι αὐτοῖς. Ὑμεῖς οὖν οὐκ οἴδατε αὐτόν· ἐμοὶ δὲ καὶ τοῖς σὺν ἐμοὶ ἀποστόλοις ἐγνώσθη. Εἰ γὰρ ἐπέγνωτε τὸν πρῶτον θάνατον, ἔλεγον ἂν ὑμῖν καὶ τὸν δεύτερον· ἀλλ' εὐλαβοῦμαι μήπως οὐκ ἔστι ἐν ὑμῖν [2] ὁ ἀκούων. Ὁ δὲ Θεὸς καὶ Πατήρ, οὗ τὸ Πνεῦμα ἐν μέσῳ ἡμῶν ἐστι, δῴη ὑμῖν σύνεσιν, ἵνα καταξιώθητε ἀκοῦσαι ὡς δεῖ.

Καὶ ἔτι τοῦ Πέτρου λαλοῦντος, φῶς μέγα ἔλαμψεν ἐν τῇ οἰκίᾳ[a] ἀναμέσον πάντων, ὥστε μὴ φαίνεσθαι τὸ τῶν λύχνων φέγγος[4], ἀλλ' ἀμαυρωθῆναι αὐτὸ τὸ φῶς· καὶ φωνὴ ἐγένετο λέγουσα· Πέτρε, λάλει πρὸς τὸν λαὸν ἐν γνώσει, καθὼς δύναται ἀκούειν καὶ βαστάζειν. Ὁ γὰρ ἄριστος ἰατρὸς θεραπεύει προς τὰ πάθη τοὺς πάσχοντας[6], καὶ ἡ τρόφος πρὸς τὴν ἡλικίαν τρέφει τοὺς παῖδας.

Τότε ὁ Πέτρος ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ καὶ εἶπε· Δόξα σοι, Χριστέ, τὸ παράλιον τῶν ψυχῶν ἡμῶν· δόξα σοι, Χριστέ, ὅτι καλῇ σου κυβερνήσει ὡδήγησας ἡμᾶς πρὸς τὸν λιμένα, ἵνα μὴ κάμνωμεν ἐν τῷ ἰσχυρῷ πελαγει· δόξα σοι, Χριστέ, ὅτι τὸ ὄργανον τῆς γνώσεως ἡμῶν[7] κατεύθυνας ἐν ἐπιγνώσει τῆς πίστεως. Καὶ στραφεὶς, ἔφη πρὸς τον λαόν· Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατε, ὅτι μὲν ἐξουσίαν ἔχομεν ὃ θέλομεν εἰπεῖν, δῆλον· ἀλλ' ὁ ὁδηγῶν καὶ οἰκονομῶν τὰ καλὰ πάντα, αὐτὸς καὶ ὑμᾶς ὁδηγήσει καὶ οἰκοδομήσει[8] εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.

9. Καὶ ταῦτα λέγοντος τοῦ Πέτρου, ἀνέστησάν τινες τῶν οὐσῶν ἐκεῖσε παρθένων, καὶ ἔπεσον παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, λέγουσαι· Δεόμεθά σου, μαθητὰ τοῦ Κυρίου[10], Πέτρε, δεῖξον καὶ ἡμῖν[11] τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ἀποκρύψῃς ἀφ' ἡμῶν τὰ θαυμάσια αὐτοῦ. Τότε ὁ μέγας τοῦ Κυρίου ἀπόστολος Πέτρος ἤγειρεν αὐτὰς, λέγων· Ἀνάστητε, τέκνα, illumque inexstinctum conservantes, obtineant et quietem benedictionis eius. Viri fratres, nolite putare mortem Mariae matris Domini, esse mortem. Mors non est, sed vita aeterna, quoniam mors iustis non est, sed e terra ad caelum translatio. Ita nempe Deus illos glorificavit, quia mors secunda illos molestare non potuit. Vos sane hanc nescitis; mihi vero et qui mecum sunt, apostolis comperta est[a]. Porro, si mortem primam cognovissetis, et secundam vobis dicerem, sed timeo ne in vobis desit qui audiat. Deus autem et Pater, cuius Spiritus in medio est vestrum, det vobis intelligentiam, ut audire sicut oportet digni habeamini. »

Adhuc Petro loquente, lux magna in domo inter omnes effulsit, ita ut lucernarum splendor non appareret, sed obfuscaretur. Et vox facta est, quae dicebat : « Petre, ad populum loquere in cognitione, quemadmodum audire potest et portare. Optimus enim medicus adhibet medicamenta secundum passiones aegrotantium, et nutrix pueros nutrit secundum aetatem. »

Tunc Petrus, vocem suam elevans, dixit : « Gloria tibi, Christe, animarum nostrarum gubernaculum. Gloria tibi, Christe, qui bona tua gubernatione, ad portum duxisti nos, ne in truculento pelago laboremus. Gloria tibi, Christe, quia cognitionis nostrae instrumentum agnitionem fidei direxisti[b]. » Et conversus ad populum, dixit : « Viri fratres et patres, intelligite : nos quidem potestatem habere loquendi quae voluerimus, manifestum est; verum qui ducit nos omniaque bona disponit, ipse et vos ducet et aedificabit ad omnem veritatem. »

9. Haec vero dicente Petro, surrexerunt quaedam ex virginibus, quae ibi aderant, et ad pedes eius procumbentes, dixerunt : « Rogamus te, Domini discipule, Petre, ostende et nobis magnalia Dei, et mirabilia eius ne abscondas a nobis. » Tunc magnus Domini apostolus, Petrus, illas surgere iussit, dicens :

1. D τῆς θεοτόκου. — 2. C ἡμῖν. — 3. BO οἰκήματι. — 4. BO τὸ φῶς. — 5. C αὐτῶν. — 6. B τον κάμνοντα O τὸν πάσχοντα. — 7. BOCD τῆς γνώσεως ἡμῶν. — 8. BO οἰκονομήσει. O addit : εἰς παντα τὰ θελήματα αὐτοῦ. C αὐτὸς οἰκονομήσει καὶ ὁδηγήσει ἡμας. — 9. BO δεόμεθά σου, διδάσκαλε. — 10. BO δίδαξον ἡμᾶς.

a. Verba obscuritate plena, quae interpolator de suo addidit. — b. Exemplum hic habes amplificationis interpolatori solennis.

« Surgite, filiolae, et sapienter audite quinam sit fructus gratiae et gloriae vestrae atque honoris. Beati enim omnes qui revera custodiunt sanctimoniae suae atque virginitatis modum ac decus. Nolite putare hanc vocem ideo locutam fuisse, ut vobis celarentur magnalia Dei et mirabilia eius. Hoc revera non est ; sed novit eos, qui extra vestrum coetum adstant, huiusmodi mysteriis indignos esse. Vos profecto estis dignae, necnon omnes qui servant virginitatis integritatem ac sanctimoniae decus. Porro, gloria vestra atque laus ex hoc mundo non est. Unde percipite et discite quid dixerit vobis magister vester. Nonne hoc dixit : *Simile est regnum caelorum virginibus*[a] ? Non dixit : Simile est annis multis, vel divitiis, vel alii possessioni, quia tempus quidem transit, nomen autem virginitatis non praeteribit. Non illud assimilavit divitiis aut alii cuidam rei, quia divitiae et opes minuuntur; possessio vero et nomen virginitatis in aeternum manet. Unde credo vos in gloria fore in regno caelorum. Ideo et assimilavit vobis regnum caelorum, quia sine sollicitudine estis. Quando enim ad vos mittitur dominicum iussum, ut assumant vos ex hac vita, non dicitis sicut ceterae mulieres : « Vae nobis, quo abimus, et miseros parvulos nostros relinquimus orphanos, aut divitias multas, aut seminata praedia, aut magnas opes? » Nihil horum curatis; non enim his deditae estis. Nullam vero aliam sollicitudinem habetis nisi de vestra virginitate; et quando mittitur ad vos angelus, statim paratae invenimini, in nullo deficientes. Attendite igitur, fratres, accurate attendite. Nihil enim levius vel dulcius virginitate; et nihil gravius, aut amarius mundana materia. Ut autem aliquo utar exemplo, aures praebete :

10. « Erat in quadam civitate homo quidam nobilis ac dives, qui servos habebat ac divitias multas. Duo autem ex servis eius in eum peccarunt, verbis eius non obtemperantes; quibus καὶ ἀκούσατε νουνεχῶς τῆς χάριτος ὑμῶν καὶ δόξης[1] [καὶ] τιμῆς τὸν καρπόν. Μακάριοι γὰρ[2] πάντες ὡς ἀληθῶς φυλάξαντες τὸν ὅρον καὶ τὸ σχῆμα[3] τῆς σεμνότητος αὐτῶν καὶ παρθενίας. Μὴ νομίσητε, ὅτι ἡ φωνὴ ἐκείνη ἐλάλησεν, ὥστε μὴ φανερωθῆναι ὑμῖν τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ. Οὐ τοῦτό ἐστιν· ἀλλ' οἶδε τοὺς ἔξωθεν ὑμῶν ἑστῶτας ἀναξίους τῶν μυστηρίων τούτων ὄντας. Ὑμεῖς γὰρ ἄξιαί[4] ἐστε, καὶ πάντες οἱ φυλάσσοντες[5] τὸ καθαρὸν τῆς παρθενίας καὶ τὸ τῆς σεμνότητος σχῆμα. Ἡ γὰρ δόξα ὑμῶν καὶ ὁ ἔπαινος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Ὅθεν ἀκούσατε καὶ μάθετε τί εἶπεν ὑμῖν ὁ διδάσκαλος ἡμῶν. Οὐχὶ τοῦτο εἶπεν· *Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν παρθένοις;* Οὐκ εἶπεν· Ὁμοία ἐστὶν χρόνοις πολλοῖς, ἢ πλούτῳ ἢ κτήματι ἑτέρῳ, διότι ὁ μὲν χρόνος παρέρχεται· τὸ δὲ ὄνομα τῆς παρθενίας οὐ παρελεύσεται. Οὐχ ὡμοίωσεν αὐτὴν πλούτῳ ἢ ἑτέροις τισὶ κτίσμασι, διότι ὁ μὲν πλοῦτος καὶ τὰ χρήματα μειοῦνται[6]· τὸ δὲ κτῆμα καὶ ὄνομα τῆς παρθενίας εἰς τὸν αἰῶνα μένει. Ὅθεν πιστεύω, ὅτι ἐν δόξῃ ἔσεσθε[7] ἐν τῇ τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ. Διὰ τοῦτο καὶ ὡμοίωσεν ὑμῖν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, διότι ἀμέριμνοί ἐστε. Ὅτε γὰρ ἀποστέλλεται ἐφ' ὑμᾶς ἡ δεσποτικὴ πρόσταξις τοῦ παραλαβεῖν ὑμᾶς ἐκ τοῦδε τοῦ βίου, οὐ λέγετε, ὡς αἱ λοιπαὶ γυναῖκες· Οὐαὶ ἡμῖν· ποῦ ἀπερχόμεθα, καὶ ἀφίεμεν ὀρφανὰ τὰ ἄθλια ἡμῶν παιδία, ἢ τὰ πλούτη τὰ μεγάλα, ἢ τὰ φυτευθέντα χωρία, ἢ τὰς μεγάλας περιουσίας; Οὐδὲν τούτων μεριμνᾶτε. Οὐδὲ γὰρ ἐδόθητε τούτοις. Ἄλλην δὲ μέριμναν οὐκ ἔχετε, εἰ μὴ περὶ τῆς ὑμῶν παρθενίας, καὶ ὅτε ἀποστέλλεται ἐφ' ὑμᾶς ὁ ἄγγελος, εὐθέως ἕτοιμοι εὑρίσκεσθε, ἐν μηδενὶ συνεχόμενοι[8]. Ὁρᾶτε οὖν, ἀδελφοί[9], ὁρᾶτε ἀκριβῶς· οὐδὲν γάρ ἐστιν ἐλαφρότερον ἢ ἡδύτερον τῆς παρθενίας, καὶ οὐδὲν βαρύτερον[10] ἢ πικρότερον τῆς κοσμικῆς ὕλης. Ἵνα δὲ καὶ ὑποδείγματί τινι χρήσωμαι, ἀκούσατε[11].

10. Ἦν τις ἄνθρωπος πλούσιος καὶ εὐγενὴς ἔν τινι πόλει[12], ἔχων οἰκέτας καὶ περιουσίαν πολλήν. Δύο δὲ ἐκ τῶν αὐτοῦ δούλων ἡμαρτήκασιν εἰς αὐτόν, μὴ ὑπακούσαντες τῶν ῥημάτων αὐτοῦ· οἷς ὀργισθεὶς

1. CD καὶ add. — 2. C γὰρ om. — 3. C τὸ καύχημα. — 4. C ἄξιοι — 5. BO οἱ φυλάξαντες. — 6. CD παρέρχονται. — 7. O ἀλλὰ πιστεύουσαι ἔνδοξοι ἔσεσθε. — 8. C συνεχόμενοι. — 9. D ἀδελφοί. — 10. C τῆς παρθενίας, καὶ οὐδὲν βαρύτερον om. — 11. C νουνεχῶς add. — 12. D ἔν τινι πόλει om.

a) Matth., XXV, 1.

ὁ κύριος αὐτῶν, ἀφώρισεν αὐτοὺς εἰς χώραν μακρὰν ἐπὶ χρόνον ἱκανόν. Ὁ εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀφορισθέντων[1] οἰκετῶν ᾠκοδόμησεν ἑαυτῷ οἶκον, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνας, καὶ ἀρτοκοπεῖα δὲ καὶ ἄλλας πολλὰς καὶ μεγάλας κτήσεις ἑαυτῷ περιεποίησατο[2]. Ὁ δὲ ἕτερος, εἴ τι ἐργαζόμενος ἐπορίζετο[3], ἐν χρυσῷ ἅπαντα ἀπέθετο, καὶ προσκαλεσάμενός τινα χρυσοχόον, καὶ δοὺς αὐτῷ τὸ συναχθὲν αὐτῷ χρυσίον, εἶπε· Ποίησόν μοι στέφανον οὗ εἰμι δοῦλος. Ἔχω γὰρ δεσπότην πάνυ ἔντιμον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν τούτου υἱόν. Τούτους ἐκτύπωσον ἐν τῷ χρυσῷ στεφάνῳ. Ὁ δὲ χρυσοχόος, λαβὼν τὸ χρυσίον, εἰργάσατο αὐτὸ, καὶ ἐποίησεν καθὼς προσετάγη, καὶ λέγει τῷ δεδωκότι δούλῳ τὸ χρυσίον· Ἀνάστα καὶ λάβε τὸν στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου. Ὁ δὲ δοῦλος εἶπεν αὐτῷ· Νῦν λάβε τὸν μισθόν σου. Ἐγὼ γὰρ ἴδιον ἔχω καιρὸν τοῦ φορῆσαι αὐτόν. Τότε ὁ χρυσοχόος συνῆκε τὸ ῥῆμα τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ δούλου, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ ταῦτα, ἤγγικεν[4] ἡ προθεσμία τοῦ ἀφορισμοῦ[5], καὶ ἀπέστειλεν ὁ δεσπότης τῶν δούλων ἐκείνων ἀπότομόν τινα ὑπηρέτην[6], λέξας πρὸς αὐτὸν, ὅτιπερ, εἰ μὴ ἔσω[7] ἑπτὰ ἡμερῶν παραστήσεις μοι τοὺς δούλους ἐκείνους, κινδυνεύσεις ἐκ παντός. Τότε δὲ ἐξῆλθεν ὁ ὑποσταλεὶς ὑπηρέτης μετὰ μεγάλης σπουδῆς, καὶ ἀπελθὼν εἰς ἐκείνην τὴν χώραν, εὗρε τοὺς οἰκέτας ἐκείνους ἐν νυκτὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ[8], καὶ συλλαβόμενος αὐτοὺς, εἶπεν· Ὁ κύριος ὑμῶν[9] ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς τοῦ ἀπαγαγεῖν ἐν σπουδῇ πρὸς αὐτόν. Καὶ ὁ μὲν εἷς ὁ κτησάμενος τὴν οἰκίαν, τὸν ἀμπελῶνα καὶ τὰς ἄλλας περιουσίας εἶπεν αὐτῷ τῷ[10] δοκεῖν· Ἀπέλθωμεν. Ὕστερον δὲ λέγει αὐτῷ· Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ, ἕως ἂν πωλήσω πάντα τὰ ἐνόντα μοι[11], ἅπερ ἐκτησάμην ἐνταῦθα. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ ἀποσταλεὶς ὑπηρέτης· Οὐ δύναμαι, ἀδελφὲ, μακροθυμῆσαι· ἑπτὰ γὰρ ἡμερῶν ἔλαβον προθεσμίαν[12] παρὰ τοῦ δεσπότου ἡμῶν, καὶ μόνον καὶ εὐλαβούμενος αὐτοῦ τὴν ἀπειλὴν, οὐ δύναμαι παραμεῖναι ἐπὶ πλέον[13]. Τότε ἀκούσας ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ἔκλαυσε, λέγων· Οὐαί μοι τῷ ταπεινῷ, ὅτι ἀνέτοιμος εὑρέθην. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ὑπηρέτης· Ὦ δοῦλε κάκιστε, ἠγνόεις ὅτι δοῦλος ἦς καὶ ἠφορίσθης, καὶ ὅτε θέλει ὁ δεσπότης

iratus eorum dominus, in regionem longinquam ad multum tempus relegavit. Unus autem ex domesticis relegatis domum sibi aedificavit, et plantavit vineas, pistrinaque atque alias multas ac magnas possessiones sibi comparavit. Alter vero, labore si quid acquirebat, in auro omnia recondebat. Et aurificem quemdam advocans, eique tradens aurum a se collectum, dixit : « Fac mihi coronam cuius sum servus. Habeo enim dominum honoratissimum necnon eius filium. Hos effinge in aurea corona. » Aurifex vero, aurum sumens, illud finxit, fecitque quemadmodum iussus fuerat ; et servo, qui aurum dederat, dixit : « Surge et sume coronam super caput tuum. » Servus autem dixit ei : « Modo accipe mercedem tuam. Ego enim peculiare tempus habeo gestandi coronam. » Tunc aurifex verbum a servo dictum intellexit, et abiit in domum suam.

« Post haec vero exsilii praefinitum tempus appropinquavit, et dominus servorum illorum tetricum quemdam apparitorem misit, dicens ei : « Nisi intra septem dies hos servos adduxeris mihi, periclitaris omnino. » Tunc qui missus fuerat apparitor exiit cum magna diligentia, et in illam regionem abiens, cum diu tum noctu famulos illos invenit, et comprehendens eos, dixit : « Dominus vester misit me ad vos, ut vos abducam diligenter ad eum. » Et ille quidem qui domum et vineam aliasque possessiones acquisiverat, dixit ei simulate : « Abeamus » ; postea vero dicit ei : « Patientiam habe in me usquedum vendidero omnia bona mea, quae hic mihi comparavi. » Tunc apparitor qui missus erat dicit ei : « Non possum, frater, moram facere ; nam septem dierum praefinitionem accepi a domino nostro, et minas eius metuens non possum amplius exspectare. » Tunc servus ille, cum haec audiret, flevit dicens : « Vae mihi abiecto, quod imparatus inventus sum. » Et dixit ei apparitor : « O serve pessime, ignorabas te servum esse et relegatum, et dominum tuum ad te mittere posse secundum suum bene-

1. D ἀφωρισμένων. — 2. BO καὶ ἄλλα μεγάλα ἔργα περιεποίησεν ἑαυτῷ καὶ ἐκτήσατο. — 3. BO εὑπόρισεν. — 4. BO ἤγισε. — 5. D τοῦ ἀφωρισμένου. — 6. BO πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ add. — 7. C ἔσω. — 8. BO ἐν νυκτὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ add. — 9. CD ἡμῶν. — 10. CD τὸ. — 11. C τα μένοντα μοι. — 12. C παραθεσμίας. — 13. CD V ἐπὶ πλέον om.

placitum? Quare plantasti tibi vineas, et domos comparasti in locis ubi permanere non potes, sed ex quibus transfereris; et imparatus inventus es, priusquam ad te venirem? » Tunc servus ille lamentans, dixit : « Vae mihi misero. Putabam enim me in exsilio semper esse mansurum, nec credebam dominum meum modo me requisiturum; et ideo has opes omnes mihi comparavi in hac regione. » Tunc apparitor educit illum ex hac regione, nihil secum afferentem.

« Cum vero servus alter comperisset dominum suum ad se misisse, surgens statim, super caput suum coronam imposuit, et abiens in viam per quam qui missus erat apparitor transiturus erat, perseveranter exspectabat. Et ubi advenit, dixit ei servus : « Dominus meus misit te ad me; cum gaudio exinde abeamus. Eorum enim quae hic sunt nihil me retinet, sed et quod possideo, leve est; nihil enim aliud mihi est nisi corona haec aurea. Hanc vero praeparavi, sperans me vultum domini mei per hanc placaturum. Unde et quotidie optabam, ut dominus meus, lenitus, mihi fieret propitius, mitteretque ad revocandum me exinde, atque ab exsilio isto liberaret, ne forte inviderent mihi quidam incolae huius regionis, et a me coronam auferrent. Nunc ergo votum meum assecutus sum. Surgamus igitur, exinde abeamus. »

« Tunc duo servi illi cum apparitore discedunt ad dominum suum. Et, ut eos vidit dominus eorum, famulo qui nil habebat dixit : Ubinam est operatio tanti temporis relegationis tuae? » Respondens autem servus, dicit : « Domine, ad me misisti asperum militem; et rogavi illum ut mihi permitteret bona mea vendere, et mihi non concessit. » Tunc dicit ei dominus eius : « O serve prave, nunc vendere meministi, quando ad te misi. Quare non respiciebas ad relegationem tuam, nec tecum reputabas hanc bonorum affluentiam nihil esse tibi? Et deinde, sic iratus dominus eius, σου, ἀποστέλλει ἐπὶ σέ; Διατί ἐφύτευσας ἀμπελῶνας σεαυτῷ, καὶ ἐκτήσω οἰκίας, ἐν οἷς οὐ παραμένεις τόποις, ἀλλα μεταφέρῃ, καὶ εὑρέθης ἀνέτοιμος, πρὸ τοῦ ἐλθεῖν με πρὸς σέ; Τότε ἀποδυρόμενος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, εἶπεν· Οὐαί μοι τῷ ἀθλίῳ. Ἐνόμιζον γὰρ εἶναι ἐν τῷ ἀφορισμῷ διαπαντὸς, καὶ οὐκ ἐπίστευον ὅτι ἐπιζητήσει ἄρτι ὁ δεσπότης μου, καὶ διὰ τοῦτο ταύτην τὴν περιουσίαν πᾶσαν περιεποιησάμην ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Τότε ὁ ὑπηρέτης ἐκβάλλει αὐτὸν ἐκ τῆς χώρας ἐκείνης [1] παραλαβὼν, μηδὲν καθ' ἑαυτοῦ ἀπενεγκάμενον [1].

Ὁ δὲ ἕτερος δοῦλος, γνοὺς ὅτι ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ, εὐθέως ἐγερθεὶς, ἐπέθετο ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἑαυτοῦ τὸν στέφανον, καὶ ἀπελθὼν εἰς τὴν ὁδὸν δι' ἧς ἔμελλε διέρχεσθαι ὁ πεμφθεὶς ὑπηρέτης, προσεκαρτέρει. Καὶ ὡς ἦλθεν [1], εἶπεν αὐτῷ ὁ δοῦλος· Ὁ δεσπότης μου ἀπέστειλέ σε ἐπ' ἐμέ· ἀπέλθωμεν ἐντεῦθεν μετὰ χαρᾶς. Οὐδὲν γάρ με ἐπέχει τῶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ ὃ ἔχω ἐλαφρόν ἐστι· οὐδὲν γὰρ ὑπάρχει μοι ἄλλο τι, εἰ μὴ ὁ χρυσοῦς στέφανος οὗτος. Τοῦτον γὰρ κατεσκεύασα, προσδοκῶν ἐν τούτῳ ἐξιλεώσασθαι τὸ πρόσωπον τοῦ κυρίου μου. Ὅθεν καὶ καθ' ἑκάστην εὐχόμην [2], ὅπως ἐπικαμφθεὶς ὁ κύριός μου ἵλεώς μοι γένηται, καὶ πέμψας ἀνακαλέσηταί [3] με τῶν ἐντεῦθεν, καὶ ἀπαλλάξῃ με τοῦ ἀφορισμοῦ τούτου, μήποτε φθονήσαντές μοι τινὲς τῆς χώρας ταύτης, ἀροῦσιν [4] ἀπ' ἐμοῦ τὸν στέφανον. Νῦν οὖν ἐπέτυχον τῆς εὐχῆς μου. Ἀναστάντες τοιγαροῦν, ἀπέλθωμεν τῶν ἐντεῦθεν.

Τότε δὲ οἱ δύο ἐκεῖνοι δοῦλοι [5], ἀπέρχονται μετὰ τοῦ ὑπηρέτου πρὸς τὸν δεσπότην αὐτῶν. Καὶ ὡς ἐθεάσατο αὐτοὺς ὁ δεσπότης αὐτῶν, εἶπεν τῷ δούλῳ τῷ μηδὲν ἔχοντι [6]· Ποῦ ἐστιν ἡ ἐργασία τοῦ τοσούτου χρόνου τοῦ ἀφορισμοῦ [7]. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ δοῦλος [8] λέγει· Δέσποτα, ἀπέστειλας πρὸς ἐμὲ στρατιώτην ἀπότομον, καὶ παρεκάλεσα αὐτὸν, ἵνα μοι συγχωρήσῃ πιπράσαι τὰ προσόντα μοι [9], καὶ οὐ συνεχώρησέ μοι. Τότε λέγει αὐτῷ ὁ δεσπότης αὐτοῦ· Ὦ δοῦλε πονηρέ, νῦν ἐμνήσθης πωλῆσαι, ὅταν ἀπέστειλα ἐπὶ σέ. Διατί οὐκ ἀπέβλεπες εἰς τὸν ἀφορισμόν σου, καὶ ἐλογίζου μηδὲν εἶναί σοι ἐκείνην τὴν περιουσίαν; Καὶ εὐθ' οὕτως ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ,

1. C μεθ' ἑαυτοῦ ἀπενεγκόμενος. O ὁ ὑπηρέτης παραλαμβάνει αὐτὸν μηδὲν ἐπιφερόμενος sic). — 2. BO προσηυχόμην. — 3. COV ἀνακαλέσεται. — 4. A ἁρπάσωσι. O ἁρπάσαντες. — 5. C οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι. — 6. B ἐπιφερομένῳ. O καὶ θεασάμενος τον δοῦλον μηδὲν ἐπιφερόμενον, εἶπεν. — 7. CV σου add. — 8. C ἐκεῖνος add. — 9. B τὰ παρόντα μοι. O τὰ ἐνυπάρχοντά μοι.

κελεύει αὐτὸν δεθέντα χεῖράς τε καὶ πόδας ἀποσταλῆναι εἰς ἑτέρους τόπους αὐχμηροτέρους[1]. Προσκαλεσάμενος δὲ καὶ τὸν φέροντα[2] τὸν στέφανον, λέγει αὐτῷ· Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ. Ἐπεθύμησας τῆς ἐλευθερίας· ἐκ τοῦ γενομένου ὑπὸ σοῦ στεφάνου ταύτην λήψῃ. Ὁ γὰρ στέφανος ἐλευθέρων ἐστίν[3]. Οὐκ ἐτόλμησας δὲ τοῦτον φορέσαι χωρὶς τῆς ἐπιταγῆς[4] τοῦ κυρίου σου· καὶ[5] εἰκότως[6], ὡς δοῦλος εὐγνώμων τε καὶ πιστός. Οὐ δύναται γὰρ δοῦλος ἐλευθερωθῆναι εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ ἰδίου δεσπότου. Ὥσπερ οὖν ἐπεθύμησας τῆς ἐλευθερίας, οὕτω ταύτην ἕξεις[7] παρ' ἐμοῦ, καὶ ἔσῃ ἐνταῦθα[8] ἐλεύθερος ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα. Τότε γὰρ οἱ δοῦλοι ὄντες ἐλευθεροῦνται, καὶ ἐπὶ πολλῶν καθίστανται φανεροὶ, ὅταν ὁ κύριος αὐτῶν τελείαν τὴν λύσιν παρέξῃ.

11. Ταῦτα εἰπὼν ὁ Πέτρος ταῖς περὶ τὴν Μαρίαν παρθένοις[9], στραφεὶς καὶ πρὸς τοὺς ὄχλους, προσέθηκε ταῦτα, λέγων[10]· Ἀκούσωμεν καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοὶ, νουνεχῶς[11] τὰ ἐπελθόντα ἡμῖν. Ὄντως[12] γὰρ αἱ παρθένοι εἰσὶ τὰ γνήσια τέκνα τοῦ ἀληθινοῦ νυμφίου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς πάσης κτίσεως[13]. Ἡμεῖς δὲ ἐσμεν τὸ ἐξόριστον καὶ ἔμπτωτον γένος τῶν ἀνθρώπων, ᾧ ἐξαρχῆς ὠργίσθη ὁ Κύριος, βαλὼν τὸν Ἀδὰμ ὑπὸ ἀγανακτησιν[14] εἰς τοῦτον τὸν κόσμον. Ὅθεν ἡμεῖς μὲν οἱ διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδὰμ ἐξόριστοι γενόμενοι τῆς τοῦ παραδείσου τρυφῆς τε καὶ ἀγγελικῆς διαγωγῆς, εἰς τόνδε τὸν κόσμον ἐλθόντες καὶ ἔξω τοῦ Θεοῦ γενόμενοι, ὅτε Ἀδὰμ καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ γεννώμενοι[15] ὡς ἐν εἱρκτῇ τινι καὶ ἀφορισμῷ, ἃ[*] παντες παρεδόθημεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ[16]. Ἀλλ' οὐ συγχωρούμεθα μένειν ἐν τούτῳ διαπαντὸς, ὡς ἤδη ληθαργηθέντες ὑπ' αὐτοῦ[17]· ἀλλ' ἔρχεται ἡ ἑκάστου ἡμέρα, καὶ μετοικιζόμεθα[18], ὅπου εἰσὶν οἱ πατέρες ἡμῶν καὶ οἱ πρόγονοι, Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. Ἆρα γὰρ οὐχὶ, γενομένης[19] ἑκάστου συντελείας, ἀποστέλλεται πρῶτον ὡς ἰσχυρὸς ὑπηρέτης ὁ θάνατος[20]; Καὶ ὅταν ἔλθῃ ἐπὶ ψυχὴν ἁμαρτωλοῦ νοσοῦντος, πολλὰς ἀνομίας ἑαυτῷ σωρεύσαντος καὶ πεποιηκότος δεινὰ,

iubet illum manibus pedibusque ligatum in alia mitti loca squalidiora. Advocans vero eum, qui coronam gestabat, dicit ei : « Euge, serve bone et fidelis; libertatem concupivisti; ex corona quam fecisti, hanc accipies. Corona enim est liberorum. Non vero illam gestare ausus es, sine mandato domini tui; merito quidem, tanquam servus bonus ac fidelis. Servus enim libertate donari non potest nisi a proprio domino. Quemadmodum ergo libertatem concupivisti, ita illam a me habebis, et hic eris liber ex hoc nunc et usque in saeculum. » Tunc enim qui servi sunt libertate donantur, et super multa manifeste constituuntur, quando dominus illorum perfectam liberationem tribuit. »

11. Postquam haec dixit Petrus virginibus, quae Mariam circumstabant, conversus etiam ad turbas, haec adiecit, dicens : « Audiamus et nos attente, fratres, ea quae supervenerunt nobis. Vere quidem virgines genuina soboles sunt veri sponsi, Filii Dei et Patris omnis creaturae. Nos vero exsul ac lapsum sumus genus hominum, cui Deus in principio iratus est, eiiciens Adam sub indignationem in hunc mundum. Unde nos quidem, qui per transgressionem Adae, paradisi deliciis et conversatione angelica extorres facti sumus, in hunc mundum ingressi atque sine Deo facti, cum Adam tum qui ex eo geniti sunt, omnes quasi in quamdam custodiam et quasi in excommunicationem a Deo traditi sumus. Sed in hoc mundo in perpetuum manere non permittimur, quasi nostri Deus oblivisceretur; sed uniuscuiusque dies advenit, et transferimur ubi sunt patres nostri ac proavi, Abraam et Isaac et Iacob. Nonne enim, adventante uniuscuiusque consummatione, tanquam severus apparitor mors primum mittitur? Et cum ad animam venerit

1. A τόπους αὐχμηροτέρους om. O χερσὶν καὶ πόσιν δεθέντα σειραῖς ἀφύκτοις ἀπενεχθῆναι εἰς ἑτέρους τόπους αὐχμηροτέρους. — 2. BOC φοροῦντα. — 3. C τεκμήριον add. — 4. BO ἐπιτροπῆς. V τὸν στέφανον add. — 5. C μᾶλλα add. — 6. D εἰκότερον. — 7. B καὶ εἰς τὸ ἔξεις, O ἕξῃς. — 8. GV ἐνταῦθα om. — 9. B ἀδελφοῖς, O ἀδελφαῖς. — 10. BO quae sequuntur omittunt usque ad : ἡμεῖς μὲν οἱ διὰ τῆς παραβάσεως. — 11. GV νουνεχῶς om. — 12. C ὅπως. — 13. C παρακλήσεως. — 14. DV βαλὼν τὸν Ἀδὰμ ὑπὸ ἀγανάκτησιν om. — 15. GV γενόμενοι. — 16. BO καὶ ἔξω που τοῦ Θεοῦ γενάμενοι τόν τε Ἀδὰμ καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ γεναμένους, ὡς ἐν εἱρκτῇ τινι καὶ ἀφορισμῷ παρέδωκεν ὁ Θεός. — 17. BO καὶ μὴ ἐπιζητούμενοι ἔτι παρ' αὐτοῦ. — 18. BO μετοικισθησόμεθα. — 19. C γενομένου. — 20. B ἀποστέλλεται πρῶτος ἰσχυρὸς θάνατος, O ἀποστέλει πρῶτον ὁ ἰσχυρὸς θάνατον.

peccatoris aegrotantis, qui multas iniquitates sibi congessit et horrenda patravit, tunc qui peccavit eam obsecrat, dicens : « Patientiam habe in me, adhuc hoc semel, donec peccatis, quae male seminavi atque colui in corpore meo, me expedivero. » Quae vero animam eius exigit, mors, non sustinebit illum. Quomodo enim concedat, sententia ex Deo profecta, et completo iam tempore praestituto, seu vitae termino? Assumit ergo illam magna cum severitate ac diligentia; et cum nihil iustitiae habeat ille, neque secum ferat bonum aliquod opus, in supplicii locum defertur, id est, in aeternum perpetuumque ignem. Iustus vero, quando assumitur, gaudet potius, et psallens dicit : « Paratum cor meum. » Hic namque in loca quietis ac luce splendentia abit. Non enim animam suam maculavit voluptate atque fallacia huius saeculi. Similiter et pura pulchraque virgo quae tale studium talemque ad Deum spem habet, obsecrat, dicens : « Ne relinquas me, Domine, in terra hac, ne invideant mihi daemonia, atque virginitatis nomen a me auferant. Nihil enim aliud habeo super terram nisi virginitatis nomen. » Tunc anima incorruptae sponsae e corpore egreditur, et ad immortalem sponsum cum hymnis defertur, et qui eam fert divus angelus, in locum quietis et exsultationis eam restituit. Nunc ergo, fratres, hic viriliter certate, dum tempus est, hoc scientes, videlicet nos hic non permansuros esse in aeternum. »

12. Haec dicebat Petrus, et usque mane turbas confortans, sermonem protraxit, donec sol ortus est. Surgens autem Maria, exiit foras, et manus extendens, Dominum deprecata est pro mundo[a] et omni populo. Et post precationem, introivit, ac super lectum recubuit, suam adimplens dispensationem. Sedebat

τότε γὰρ ὁ ἡμαρτηκὼς παρακαλεῖ αὐτὸν, λέγων· Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ ἔτι τὸ[1] ἅπαξ τοῦτο, ἕως οὗ λυτρωθῶ[2] τὰς ἁμαρτίας, ἃς κακῶς ἐφύτευσα καὶ ἐγεώργησα ἐν τῷ σώματί μου. Ὁ δὲ ἀπαιτῶν θάνατος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ οὐκ[3] ἀνέξεται αὐτοῦ. Πῶς γὰρ συγχωρήσει, τῆς ἀποφάσεως ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξελθούσης, καὶ πληρωθείσης αὐτοῦ τῆς προθεσμίας, ἤγουν τοῦ ὅρου τῆς ζωῆς; Παραλαμβάνει τοίνυν αὐτὴν ἐν πολλῇ αὐστηρότητι καὶ σπουδῇ· καὶ μηδὲν ἔχων[4] τῆς δικαιοσύνης ἢ ἐπιφερόμενος[5] ἀγαθὸν ἔργον, ἀποφέρεται[6] εἰς τὸν τόπον τῆς βασάνου, ἤγουν εἰς τὸ αἰώνιον καὶ ἀτελεύτητον πῦρ. Ὁ δὲ δίκαιος χαίρει μᾶλλον παραλαμβανόμενος, ψάλλων καὶ λέγων· Ἑτοίμη ἡ καρδία μου[7]. Ἀπέρχεται γὰρ οὗτος εἰς τόπους ἀναπαύσεως καὶ φωτοειδεῖς. Οὐδὲ γὰρ ἐσπίλωσεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν τῇ ἡδονῇ καὶ ἀπάτῃ τούτου τοῦ αἰῶνος. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ καθαρὰ καὶ καλὴ παρθένος[8], ἡ τοιαύτην προθυμίαν καὶ ἐλπίδα πρὸς Θεὸν ἔχουσα, παρακαλεῖ, λέγουσα[9]· Μὴ ἀφήσεις με[10], δέσποτα, ἐν ταύτῃ τῇ γῇ, ἵνα μὴ φθονήσωσί μοι οἱ δαίμονες, καὶ ἀροῦσι τὸ ὄνομα τῆς παρθενίας ἀπ' ἐμοῦ[11]. Οὐδὲν ἄλλο ἔχω ἐπὶ γῆς, εἰ μὴ τὸ τῆς παρθενίας ὄνομα. Τότε ἐξέρχεται τῆς ἀφθόρου νύμφης ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ἀποφέρεται πρὸς τὸν ἀθάνατον νυμφίον μετὰ ὕμνων, καὶ ἀποκαθίστησιν αὐτὴν ὁ φέρων θεῖος ἄγγελος ἐν ἀναπαύσεως καὶ ἀγαλλιάσεως τόπῳ. Νῦν οὖν, ἀδελφοί, ἀγωνίσασθε ἐντεῦθεν, ἕως ἔστι καιρὸς, τοῦτο εἰδότες, ὅτι οὐ παραμένομεν ἐνταῦθα εἰς τὸν αἰῶνα[12].

12. Καὶ ταῦτα λέγοντος τοῦ Πέτρου καὶ ἕως ὄρθρου[13] ἐνισχύοντος τοὺς ὄχλους, παρέτεινε τὸν λόγον, ἕως ἀνέτειλεν ἥλιος. Ἀναστᾶσα δὲ Μαρία, ἐξῆλθεν ἔξω[14], καὶ ἐκτείνασα τὰς χεῖρας, προσηύξατο πρὸς Κύριον ὑπέρ τε τοῦ κόσμου καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ[15]. Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν, εἰσῆλθε καὶ ἀνέπεσεν ἐπὶ τῆς κλίνης, πληροῦσα αὐτῆς τὴν οἰκονομίαν[16].

1. D τὸ om. — 2. BO λυτρώσωμαι. — 3. C οὐκέτι. — 4. C ἔχουσαν. — 5. CV ἐπιφερομένην. — 6. C καὶ ἀποφέρει. — 7. BO ὁ Θεος, ἑτοίμη ἡ καρδία μου add. V ἑτοίμη ἡ καρδία μου ὁ Θεός, ἑτοίμη ἡ καρδία μου, καὶ οὐκ ἐταράχθην τοῦ φυλάξασθαι τας ἐντολάς σου. — 8. D παρθενία. — 9. C παρακαλεῖ λέγουσα om. — 10. CV μὴ ἐάσῃς. — 11. BO, post ἀπ' ἐμοῦ, quae sequuntur omittunt usque ad : Νῦν οὖν, ἀδελφοί.

12. Alh. omnem Petri sermonem de duobus servis omittit. — 13. BO ἕως πρωΐ. Alh. ταῦτα λέγοντος τοῦ Πετρου, οἱ ὄχλοι ἐνίσχυον εὐφραινόμενοι. — 14. O ἔξω τῶν πυλῶν. — 15. Alh. μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ σεμνότητος, τιμῶσα καὶ σχῆμα ποιήσασα εἰς τοὺς ἐκεῖ εὑρεθέντας, καὶ μετα ταῦτα εἰσῆλθεν εἰς τὴν κλίνην αὐτῆς. — 16. BO πληροῦσα αὐτῆς τὴν οἰκονομίαν om.

a. De hac deprecatione Mariae pro toto mundo loquuntur plerique apocryphi libri. Ioannes vero noster simpliciter dixerat : *Elevans manus, oravit ad Dominum.*

Ἐκαθέζετο δὲ πρὸς τὴν κεφαλὴν αὐτῆς Πέτρος, καὶ παρὰ τοὺς πόδας Ἰωάννης. Οἱ δὲ λοιποὶ ἀπόστολοι κύκλῳ τῆς κλίνης αὐτῆς περιειστήκεισαν· Περὶ δὲ τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας, βροντὴ ἐγένετο μεγάλη ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ ὀσμὴ εὐωδίας ἄρατος[1], ὥστε ἐκ τῆς πολλῆς ὀσμῆς τῆς εὐωδίας[2] ἐκείνης, ὕπνῳ κατασχεθῆναι πάντας τοὺς περιεστῶτας Μαρίαν[3], πλὴν τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν τριῶν παρθένων, ἃς ἐποίησεν ἀγρυπνῆσαι Μαρία μετ' αὐτῆς, ἵνα μαρτυρήσωσι περί τε τῆς κηδείας καὶ τῆς δόξης αὐτῆς[4]. Καὶ ἅμα τῇ εὐωδίᾳ, ἰδοὺ καὶ ὁ Κύριος παραγίνεται ἐν δόξῃ πολλῇ ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, μετὰ πλήθους ἀγγέλων καὶ στρατιᾶς οὐρανίου[5], ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ταμεῖον ὅπου ἦν ἡ Μαρία αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς καὶ Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, ἔξω δὲ τοῦ ταμείου περιεστηκότων τῶν λοιπῶν ἀγγέλων κυκλόθεν τῆς σκηνῆς, καὶ ὑμνούντων τὸν Θεόν.

Ἅμα δὲ τῷ εἰσελθεῖν τὸν σωτῆρα καὶ εὑρεῖν τοὺς ἀποστόλους περὶ τὴν Μαρίαν, ἰδόντες αὐτὸν οἱ ἀπόστολοι καὶ γνωρίσαντες, πεσόντες εὐθέως ἅπαντες ἐπὶ τὴν γῆν, προσεκύνησαν αὐτῷ[6] ἐν χαρᾷ καὶ εὐφροσύνῃ[7]. Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· Εἰρήνη ὑμῖν· καὶ ἠσπάσατο πάντας. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἠσπάσατο καὶ τὴν Μαρίαν.

Τότε ἀνοίξασα τὸ στόμα αὐτῆς, εὐλόγησε τὸν Θεὸν καὶ εἶπεν· Εὐλογῶ σε τὸν Θεόν μου καὶ Κύριον, ὅτι ἃ[8] μοι ἐπηγγείλω, καὶ ἐπλήρωσας, ἐν μηδενί με λυπήσας. Ἐπηγγείλω γὰρ μὴ συγχωρῆσαι ἐλθεῖν ἀγγέλους ἐπὶ τὸ παραλαβεῖν τὴν ψυχήν μου ἐκ τοῦ σώματος, ἀλλ' αὐτὸς σὺ ἐπ' αὐτὴν ἐλθεῖν. Καὶ ἰδού, Κύριε, γέγονέ μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. Τί[9] δέ εἰμι ἐγώ, ὅτι τοιαύτης δόξης καὶ χαρᾶς κατηξιώθην;

Καὶ ταῦτα λέγουσα, ἐπλήρωσεν αὐτῆς τὴν οἰκονομίαν[10], καὶ παρέδωκε τὸ ἄμωμον καὶ τίμιον καὶ ἅγιον αὐτῆς πνεῦμα εἰς χεῖρας τοῦ Κυρίου καὶ Υἱοῦ αὐτῆς, ὑπομειδιῶντος καὶ τοῦ προσώπου αὐτῆς[11]. Ὁ δὲ Κύριος, λαβὼν αὐτῆς τὴν ψυχήν, παρέθετο εἰς τὰς χεῖρας τῶν δεδοξασμένων αὐτοῦ ἀγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ. Οἱ δὲ ἀπόστολοι ἐθάautem ad caput eius Petrus, et ad pedes Ioannes; ceteri vero apostoli eius lectum circumstabant. Et circa horam diei tertiam, tonitrus magnus e caelo factus est, et odor fragrantiae ineffabilis, ita ut, prae nimio odore fragrantiae, omnes Mariam circumstantes somno correpti fuerint, praeter apostolos et tres virgines, quas vigilare secum fecit Maria, ut testimonium perhiberent de exsequiis necnon de gloria eius. Et simul cum fragrantia, ecce Dominus in magna gloria super nubes caeli advenit, cum angelorum multitudine caelestique exercitu, quorum non est numerus. Et in conclave, ubi Maria erat introivit ipse Iesus et Michael et Gabriel[a], caeteris angelis extra conclave circa tabernaculum circumstantibus ac Deum laudantibus.

Ut autem ingressus est Salvator invenitque apostolos circa Mariam, videntes eum apostoli atque agnoscentes, ceciderunt statim omnes super terram, illumque in gaudio ac laetitia adoraverunt. Ille autem dicit eis : « Pax vobis »; et amplexus est omnes. Post haec vero, et Mariam amplexus est.

Tunc aperiens os suum Maria, benedixit Deum dicens : « Benedico te, Deum meum et Dominum, quoniam quae promisisti mihi, implevisti, in nulla re me contristans. Promisisti enim te non permissurum esse, ut veniant angeli animam meam e corpore assumpturi, sed teipsum ad eam esse venturum. Et ecce, Domine, factum est mihi secundum verbum tuum. Quid vero sum ego, ut tali gloria ac gaudio dignata sim? »

Et haec dicens, suam adimplevit dispensationem, et immaculatum, honorandum ac sanctum spiritum suum in manus Domini et Filii sui tradidit, subridente etiam vultu eius. Dominus vero, animam eius accipiens, in manus gloriosorum angelorum suorum Michaelis et Gabrielis[b] deposuit. Apostoli autem animam

1. CV ἀρᾶτου. BO καὶ τὸ οἴκημα ἐπληρώθη εὐωδίας πολλῆς. — 2. O εὐωδίας om. — 3. CV τῇ θεοτόκῳ Μαρίᾳ. — 4. C αὐτοῦ. — 5. BO, post στρατιᾶς οὐρανίου, omnia omittunt usque ad ἰδόντες αὐτὸν οἱ ἀποστόλοι. — 6. C αὐτον. — 7. C ἀγαλλιάσει. — 8. C ἅπερ. — 9. CD Τίς εἰμι. — 10. BO ἐπλήρωσεν αὐτῆς τὴν οἰκονομίαν om. — 11. Τὸ δὲ πρόσωπον αὐτῆς ἐμηδία.

a Nota Gabrielem hic nominari; de quo silet textus primigenius. — b) Iterum de Gabriele fit mentio; ex quo patet interpolatorem diversas codicum lectiones inter se componere tentasse.

Mariae contemplati sunt sub specie humanae formae cum omnibus membris, sine figura maris et feminae, adeo candidam, ut septempliciter solis splendorem superaret.

Petrus, magno gaudio repletus, Dominum interrogabat, dicens : « Domine, cuiusnam nostrum anima sic candida erit, ut anima matris tuae Mariae? » Dicit ei Dominus : « O Petre, omnium qui in hoc mundo generantur hominum fidelium animae tales sunt; sed et corpora ipsorum in resurrectione ita resplendebunt, et maxime electorum meorum. Sed quando e corpore egrediuntur, non ita candidae inveniuntur, quoniam aliter missae sunt, et aliter inventae sunt. Peccatorum enim tenebrosa et corpora sunt et animae, quia ipsi ita voluerunt. *Magis enim dilexerunt* multorum peccatorum *tenebras, quam lucem*[a]. Si quis vero ab iniquitatibus tenebrarum huius saeculi immaculatum ac purum se servaverit sicut a principio mandata mea ac legem dedi vobis, et e corpore exierit, anima eius hoc pacto candida ac pura invenitur. »

Deinde Salvator rursus dicit apostolis : « Curate corpus Mariae, habitaculi mei, cum diligentia. Invenietis autem a dextris civitatis monumentum novum. In eo deponite corpus ejus, sicut mandavi vobis. Ego enim illud suscipiam, et in locum incorruptibilem deponam[b]. »

Salvatore haec apostolis dicente, clamavit et Mariae corpus in conspectu omnium, dicens : « Memento mei, Rex gloriae; memento mei; tua enim sum factura et creatura. Memento mei, quia commissum mihi thesaurum custodivi. » Tunc dixit Iesus : « Non sane te derelinquam, margaritae meae thesaurum.

σαντο τὴν ψυχὴν Μαρίας ἐν εἴδει ἀνθρωπίνου εἴδους ἐν πᾶσι μέλεσιν, ἄνευ σχήματος ἄρρενος καὶ θηλείας, λευκὴν οὖσαν πάνυ, ὡς ὑπερλάμψαι τὸν ἥλιον ἑπταπλασίως.

Πέτρος δὲ, χαρᾶς πολλῆς πλησθεὶς, ἐπυνθάνετο παρὰ τοῦ Κυρίου, λέγων· Κύριε, τίνος ἡμῶν ἄρα τοιαύτη λευκὴ ἔσται ἡ ψυχὴ, ὡς ἡ ψυχὴ τῆς μητρός σου Μαρίας; Λέγει αὐτῷ ὁ Κύριος· Ὦ Πέτρε, πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ γενωμένων ἀνθρώπων πιστῶν αἱ ψυχαὶ τοιαῦταί εἰσιν· ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα αὐτῶν ἐν τῇ ἀναστάσει οὕτως ἐκλάμψουσι[1], καὶ μάλιστα τῶν ἐκλεκτῶν μου. Ἀλλ' ὅτε ἐξέρχονται ἀπὸ τοῦ σώματος, οὐχ εὑρίσκονται τοιαῦται λευκαὶ, διότι ἄλλως ἀπεστάλησαν καὶ ἄλλως εὑρέθησαν. Τῶν γὰρ ἁμαρτωλῶν σκοτειναὶ καὶ τὰ σώματα καὶ αἱ ψυχαὶ τυγχάνουσιν, ὅτι αὐτοὶ οὕτως ἠθέλησαν. *Ἠγάπησαν γὰρ*[2] *μᾶλλον τὸ σκότος* τῶν πολλῶν ἁμαρτιῶν *ἢ τὸ φῶς*. Ἐὰν δέ τις φυλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου ἄσπιλον καὶ καθαρὸν, ὡς ἐξαρχῆς ἔδωκα ὑμῖν τὰς ἐντολάς μου καὶ τὸν νόμον, καὶ ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ σώματος, εὑρίσκεται αὐτοῦ[3] ἡ ψυχὴ τοιαύτη λευκὴ καὶ καθαρά[4].

Εἶτα πάλιν λέγει[5] ὁ σωτὴρ τοῖς ἀποστόλοις· Κηδεύσατε τὸ σῶμα Μαρίας τῆς παροικίας μου ἐν σπουδῇ. Εὑρήσετε δὲ ἐξ ἀριστερῶν τῆς πόλεως μνημεῖον καινόν[6]. Ἐν αὐτῷ ἀπόθεσθε τὸ σῶμα αὐτῆς καὶ παραμείνατε ἐκεῖ, καθὼς ἐνετειλάμην ὑμῖν. Ἐγὼ γὰρ αὐτὸ λήψομαι[7] καὶ ἀποθήσομαι εἰς τόπον ἄφθαρτον[8].

Ταῦτα λέγοντος τοῦ σωτῆρος πρὸς τοὺς ἀποστόλους, ἐβόησε καὶ τὸ σῶμα Μαρίας ἔμπροσθεν πάντων λέγον· Μνήσθητί μου, βασιλεῦ τῆς δόξης· μνήσθητί μου· σὸν γάρ εἰμι πλάσμα καὶ ποίημα. Μνήσθητί μου, ὅτι ἐφύλαξα τὸν παρατεθέντα μοι θησαυρόν. Τότε εἶπεν ὁ Ἰησοῦς[9]· Οὐ μή σε ἐγκαταλίπω[10] τὸν τοῦ μαργαρίτου μου θησαυρόν. Μὴ

1. C ἐκλάμψει. — 2. C ἠγάπησαν γὰρ om. — 3. C αὐτή. — 4. BO haec habent : ὦ Πέτρε, πάντων τῶν ἐκλεκτῶν μου αἱ ψυχαὶ τοιαῦταί εἰσιν· ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα αὐτῶν ἐν τῇ ἀναστάσει οὕτως ἐκλάμψουσιν· τῶν δὲ ἁμαρτωλῶν σκοτειναὶ καὶ τὰ σώματα καὶ αἱ ψυχαὶ, ὅτι αὐτοὶ οὕτως ἠθέλησαν· ἠγάπησαν γὰρ τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς. O non habet : οὕτως ἠθέλησαν· ἠγάπησαν γὰρ τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς. — 5. C λέγει om. — 6. CD κενόν. — 7. BO ἀναλήψομαι. — 8. BO omittunt quae sequuntur usque ad καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ Κύριος. — 9. CD τῷ σωματι Μαρίας add. — 10. C ἐγκαταλείψω.

a Ioan., III, 19. — b) Haec verba innuunt interpolatorem sententiam eorum tenuisse, qui dicebant corpus Mariae in paradisum terrestrem fuisse translatum, ibique incorruptibile mansurum, usque ad resurrectionem communem; Ioannem vero Thessalonicensem contrariam sententiam de vera resurrectione Deiparae potius amplexum fuisse in introductione ostendimus, p. [251].

γένοιτο[1] καταλεῖψαι τὴν πιστὴν εὑρεθεῖσαν τῆς παρατεθείσης αὐτῇ παραθήκης. Μὴ γένοιτο, ἵνα σε ἐγκαταλείψω τὴν κυβερνήσασαν κιβωτὸν τὸν ἑαυτῆς κυβερνίτην. Μὴ γένοιτο[2] καταλεῖψαι τὸν θησαυρόν, τὸν ἐν τῇ σφραγῖδι τοῦ Χριστοῦ ὑπουργήσαντα καλῶς. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ Κύριος, ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανούς.

13. Πέτρος δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι καὶ αἱ τρεῖς παρθένοι ἐκήδευσαν τὸ σῶμα τῆς Μαρίας[3], καὶ ἔθηκαν ἐπὶ τὸν κράββατον. Καὶ μετὰ ταῦτα διυπνίσθησαν οἱ κοιμηθέντες καὶ ἀνέστησαν[4]. Πέτρος δὲ ἤνεγκε τὸ βραβεῖον, καὶ ἐπεδίδου[5] αὐτο τῷ Ἰωάννῃ, λέγων· Λάβε τοῦτο τὸ βραβεῖον, καὶ ὕμνησον ἔμπροσθεν τῆς κλίνης τῆς Μαρίας, ὅτι σὺ εἶ παρθένος, καὶ σοὶ αὐτὴν παρέθετο ὁ Κύριος, καὶ ὀφείλεις ὑμνῆσαι ἔμπροσθεν τοῦ αὐτῆς κραββάτου, κατέχων αὐτὸ τῇ χειρί[6]. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν αὐτῷ· Σὺ εἶ πατὴρ ἡμῶν, καὶ σὺ ὀφείλεις ὡς πρῶτος προπορεύεσθαι[7] τῆς κλίνης, ἕως ἂν ἐνέγκωμεν αὐτὴν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς. Καὶ λέγει αὐτῷ Πέτρος· Ἵνα μή τις ἐξ ὑμῶν λυπηθῇ, στέψωμεν τὸν κράββατον ἐν αὐτῷ[8].

Τότε δὲ ἀναστάντες οἱ ἀποστολοὶ, ἐβάστασαν ὅπαντες τὸν κράββατον Μαρίας. Καὶ προῆγε Πέτρος ὑμνῶν καὶ λέγων· Ἐξῆλθεν Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύπτου ἐν στύλῳ πυρὸς καὶ νεφέλης, ἀλληλούϊα. Ὁ δὲ Κύριος τῆς δοξης προῆγεν αὐτῶν[9], ἀλληλούϊα, καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας[10], καὶ ἡ κιβωτὸς Κυρίου ἦν ἐν μέσῳ αὐτῶν, ἀλληλούϊα. Καὶ ταύτην κατέπαυσεν ἐν Βηθλεὲμ[11] Ἰησοῦς ὁ μέγας σωτὴρ, ἀλληλούϊα. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε[12], οἱ πιστοὶ, ὅτι Μαρία, ἡ κιβωτὸς Κυρίου, ἄγει ἡμᾶς ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἀλληλούϊα.

Ταῦτα ὑμνούντων τῶν ἀποστόλων καὶ πορευομένων[13] μετὰ τῆς κλίνης, νεφέλη φωτὸς ἦν ἄνωθεν ἐπισκιάζουσα αὐτοὺς, καὶ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης ἠκούετο, ὥσπερ ὑμνοῦντος ὄχλου πολλοῦ. Τὸ δὲ ἀκολουθοῦν ἄπειρον πλῆθος ἔβαλλον μύρα καὶ ἀρώματα, ὥστε πληρωθῆναι ἐπὶ πόλυ τὸν ἀέρα

Absit ut illam derelinquam, quae fidelis custos inventa est depositi sibi commissi! Absit ut te derelinquam, arcam, quae tuum gubernasti gubernatorem! Absit ut derelinquam thesaurum, qui in sigillo Christi optime ministerium praebuit!. » His dictis, Dominus ad caelos ascendit.

13. Petrus autem et celeri apostoli tresque virgines corpus Mariae curarunt, et super grabatum posuerunt. Et post haec, evigilaverunt qui dormierant, et surrexerunt. Petrus vero tulit palmam, eamque Ioanni tradebat, dicens : « Accipe hanc palmam, et canta ante lecticam Mariae, quia tu es virgo, et eam [scilicet Mariam] tibi commendavit Dominus; unde et cantare debes ante eius grabatum, hanc palmam manu tenens. » Ioannes autem respondit, et dixit ei : « Tu es Pater noster, et, utpote primus, tu ante lecticam incedere debes donec eam in locum eius deferamus. » Et dici ei Petrus : « Ne quis ex vobis tristetur, grabatum palma coronemus. »

Tunc surgentes apostoli, asportarunt omnes grabatum Mariae. Et praecedebat Petrus cantans et dicens : « Exivit Israel de terra Aegypti in columna ignis et nubis, alleluia. Dominus autem gloriae praecedebat eos, alleluia; et introduxit eos in terram promissionis; et arca Domini erat in medio eorum, alleluia. Et illam requiescere fecit in Bethleem[a] Iesus, magnus Salvator, alleluia. Gaudete et exultate, fideles, quia Maria, arca Domini, ducit nos in paradisum deliciarum, alleluia[b]. »

Apostolis haec canentibus et cum lectica procedentibus, nubes lucis erat desuper, obumbrans eos; et vox e nube audiebatur, tanquam turbae multae cantantis. Quae vero sequebatur innumera multitudo unguenta atque odoramenta spargebat, ita ut aer fragrantia diu

1. C μοι add. — 2. D μοι add. — 3. C τῆς θεοτόκου add. — 4. B O καὶ ἀνέστησαν om. — 5. C ἐπεδίδοτο. — 6. B O καὶ ὀφείλεις ὑμνῆσαι κτλ. om. — 7. B προάρξαι. O προεξαι. C προεύεσθαι. — 8. C αὐτῆς τον κράββατον. B O ἕως ἂν ἐνέγκωμεν κτλ., usque ad ἀναστάντες οἱ ἀπόστολοι om. — 9. C αὐτοὺς. — 10. C ἀλληλούϊα add. — 11. B O Βέθλ. — 12. C ἅπαντες οἱ πιστοι, ἀλληλούϊα. — 13. C προπορευομένων.

a. Iuxta omnes apocryphos orientales, Maria non Hierosolymis, sed Bethleem moritur, et corpus eius e Bethleem ad Ierusalem transferunt Apostoli. Ad hanc fabulam alludit interpolator. — b. Haec verba ex apocryphis orientalibus item sumpta sunt, quamquam de itinere Apostolorum in paradisum solus Cod. Paris. 1190 mentionem habet.

impleretur. Accenderunt etiam et candelas et lucernas numerosissimas. Omnibus autem voce magna clamantibus ad Deum, resonavit vox multitudinis, et in totam civitatem Ierusalem exivit. Ut autem audierunt pontifices et Pharisaei tumultum ac vocem cantantium, primum quidem obstupuerunt; deinde et conturbati sunt, dicentes inter se : « Quis est iste tumultus atque concentus laudis, quem nos audimus? » Et ex ipsis quidam dixit : « Maria de corpore egressa est, et canunt apostoli, illam circumstantes. » Illi vero, diabolico zelo repleti, dixerunt : « Venite, et procedentes, apostolos occidamus, corpus vero comburamus, quod seductorem illum gestavit. ». Et insurgentes cum ira, exierunt cum gladiis et fustibus, ut apostolos occiderent. Et subito angelus Domini descendens, caecitate percussit illos; et excaecati, capita sua in muros impingebant, et lapidibus offendebant, non videntes quo abirent. Quod idem omnes passi sunt praeter unum solum pontificem, Iephoniam appellatum[a], qui et ipsis viam dederat egrediendi, ut quae fierent viderent.

Quando vero Iephonias ad apostolos accessit, viditque grabatum coronatum et apostolos canentes, ira magna repletus, dixit : « Ecce habitaculum eius qui gentem nostram spoliavit, qualem gloriam habet! » Et magno cum furore in grabatum irruit, volens corpus ad terram deiicere. Et ex obliquo grabatum apprehendit, in parte ubi palma posita erat, volens eum una cum corpore ad solum evertere. Et statim manus eius grabato adhaeserunt, a cubitibus succisae. Et stupendum spectaculum videre erat. Miseri enim illius viri manuum maiorem partem grabatus suspensam habebat; minor pars vero trunca in corpore remanebat. Flebat autem in conspectu apostolorum stans miser ille manibus mutilus, obse-

εὐωδίας. Ἐξῆψαν δὲ καὶ κηροὺς[1] καὶ λυχνίας εἰς πλῆθος. Πάντων δὲ κραζόντων φωνῇ μεγάλῃ εἰς τὸν Θεὸν, ἤχησεν ἡ φωνὴ τοῦ πλήθους, καὶ ἐξῆλθεν ἐν ὅλῃ τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ. Ὡς δὲ ἤκουσαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι τὸν θόρυβον καὶ τὴν φωνὴν τῶν ὑμνούντων, πρῶτον μὲν ἐξεθαμβήθησαν· ἔπειτα δὲ καὶ ἐταράχθησαν, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους Τίς οὗτος ὁ θόρυβος καὶ ὁ αἶνος, ὃν ἡμεῖς ἀκούομεν; Καὶ εἶπέ τις ἐν αὐτοῖς, ὅτι Μαρία ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ὑμνοῦσιν οἱ ἀπόστολοι κυκλώσαντες. Οἱ δὲ πλησθέντες ζήλου σατανικοῦ[2], εἶπον πρὸς ἀλλήλους· Δεῦτε καὶ πορευθέντες ἀποκτείνωμεν τοὺς ἀποστόλους, τὸ δὲ σῶμα κατακαύσωμεν τὸ βαστᾶσαν τὸν πλάνον ἐκεῖνον. Καὶ ἀναστάντες ἐν θυμῷ, ἐξῆλθον μετὰ ξιφῶν καὶ βοπάλων ἀποκτεῖναι τοὺς ἀποστόλους. Καὶ εὐθέως ἄγγελος Κυρίου κατελθών, ἐπάταξεν αὐτοὺς ἀορασίᾳ, καὶ τυφλωθέντες προσέκρουον εἰς τοὺς τοίχους τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ τοῖς λίθοις προσέκοπτον, μὴ βλέποντες ποῦ ἀπέρχονται. Τὸ αὐτὸ δὲ πάντες ἔπασχον χωρὶς ἑνὸς μόνου ἀρχιερέως, Ἰεφωνίου προσαγορευομένου[3], τοῦ καὶ αὐτοῖς δόντος τὴν ὁδὸν τοῦ ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν τὰ γινόμενα[4].

Ὅτε δὲ τοῖς ἀποστόλοις προσήγγισεν ὁ Ἰεφωνίας[5], καὶ εἶδε τὸν κράββατον ἐστεφανωμένον καὶ τοὺς ἀποστόλους ὑμνοῦντας, πλησθεὶς θυμοῦ μεγάλου, εἶπεν· Ἰδοὺ ἡ παροικία τοῦ σκυλεύσαντος ἡμῶν τὸ γένος καὶ τὸ ἔθνος[6], ὁποίαν δόξαν[7] ἔχει. Καὶ ἐπῆλθε μετὰ μεγάλου θυμοῦ τῷ κραββάτῳ, θέλων καταβαλεῖν τὸ σῶμα ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ κατέσχεν ἐκπλαγίως τὸν κράββατον[8], κατὰ τὸ μέρος, ᾧ ἔκειτο τὸ βραβεῖον, καταβαλεῖν αὐτὸν σὺν τῷ σώματι ἐπὶ τὸ ἔδαφος βουλόμενος. Καὶ εὐθέως αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐκολλήθησαν[9] τῷ κραββάτῳ, ἀπὸ τῶν ἀγκώνων κοπεῖσαι. Καὶ ἦν[10] ἰδεῖν παράδοξον θέαμα. Τῶν γὰρ χειρῶν τοῦ ἀθλίου ἐκείνου ἀνδρὸς τὸ πλέον μὲν εἶχεν αἰωρημένον[11] ὁ κράββατος· τὸ δὲ ὀλίγον μέρος τῷ σώματι κολοβὸν ἐναπέμεινεν. Ἔκλαιε δὲ κατὰ πρόσωπον τῶν ἀποστόλων ὁ ἄθλιος κολοβόχειρ

1. C καὶ κηροὺς om. — 2. BO σατανικοῦ om. — 3. BO Ἰεφωνίου προσαγορευομένου om. C Ἱεροφωνίου. — 4. BO ὅστις λαβὼν τὴν ὁδὸν, ἐξῆλθεν ἰδεῖν τί ἂν εἴη. — 5. GV ὁ Ἱεροφωνίας. — 6. D ἔθος. — 7. CDE φυβερὰν add. — 8. BO ἐκ τοῦ πλαγίου τοῦ κραββάτου. — 9. C ἐγκολλήθησαν. — 10. C νῦν. — 11. C αἰωρισμένον.

a Ut supra diximus, Ioannes Thessalonicensis pontificis nomen fecit, quod in plerisque orientalibus apocryphis occurrit; ab his interpolator illud mutuavit.

ἱστάμενος, ἐκδυσωπῶν[1] αὐτοὺς καὶ λέγων· Μὴ παρίδητε, δυσωπῶ, τὴν ἐμὴν ἀθλιότητα, ἐν τηλικαύτῃ νῦν ὄντα με ἀνάγκῃ[2].

Τότε λέγει αὐτῷ Πέτρος· Ἡ ἐνέργεια τῆς ἰάσεως οὐκ ἔστιν ἐμή, ἵνα σοι βοηθήσω[3], ἀλλ' οὐδενὸς τούτων. Εἰ δὲ πιστεύεις, ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστος[4] ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὃν ἀναστάντες κατεσχήκατε, καὶ σταυρώσαντες ἀπεκτείνατε, ἀπαλλαγήσῃ τοῦ παραδειγματισμοῦ[5] σου τούτου. Καὶ εἶπεν ὁ ἄνθρωπος· Μὴ γὰρ οὐκ ἤδειμεν[6]; Ναὶ ἀληθῶς οἴδαμεν, ὅτι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστιν. Ἀλλὰ τί ποιήσομεν τῇ φιλαργυρίᾳ τῇ σκοτιζούσῃ[7] τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος; Οἱ γὰρ πατέρες ἡμῶν, τελευτᾶν μέλλοντες συνεκαλέσαντο ἡμᾶς, εἰπόντες· Τεκνία, ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἐξελέξατο ὑμᾶς ἀπὸ πασῶν τῶν φυλῶν, ἵνα γένησθε ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ τούτου ἐν δυνάμει, καὶ ἐργάσησθε[8] ἐν τῇ ὕλῃ τῆς γῆς ταύτης. Τοῦτο δέ ἐστι τὸ ἔργον ὑμῶν, ἵνα οἰκοδομήσητε τὸν λαὸν τοῦτον καὶ λάβητε παρ' αὐτοῦ δεκάτας, ἀπαρχὰς καὶ πᾶν πρωτότοκον ἐξανοῖγον μήτραν. Ἀλλὰ τηρήσατε, τεκνία, μήπως πληθυνθῇ ἀφ' ὑμῶν ὁ τόπος, καὶ καταναστάντες ἐμπορεύσησθε ἑαυτοῖς καὶ παροργίσητε τὸν Θεόν. Ἀλλὰ τὴν περισσείαν ὑμῶν δότε πτωχοῖς καὶ ὀρφανοῖς, καὶ χήραις τοῦ λα[9]οῦ ἡμῶν· καὶ ψυχὴν θλιβομένην μὴ ὀλιγωρήσητε. Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἠκούσαμεν τῆς παραδόσεως τῶν πατέρων ἡμῶν, ἀλλὰ ἰδόντες ὅτι ἐπερίσσευσεν[9] ὁ τόπος σφόδρα, τὰ πρωτότοκα τῶν προβάτων καὶ τῶν βοῶν καὶ πάντων τῶν κτηνῶν ἐθέμεθα τράπεζαν τῶν πωλούντων καὶ τῶν ἀγοραζόντων. Καὶ ἐλθὼν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐξέβαλε πάντας ἐκ τοῦ τόπου[10], καὶ τοὺς κολλυβιστὰς ἐδίωξε[11], λέγων· *Ἄρατε ταῦτα ἐκ τοῦ τόπου τούτου, καὶ μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου οἶκον ἐμπορίου.* Ἡμεῖς δέ, ἀποβλέψαντες εἰς τὰς καταργηθείσας ἡμῶν συνηθείας ὑπ' αὐτοῦ, ἐσκεψάμεθα ἐν ἑαυτοῖς κακά, καὶ ἀνέστημεν ἐπ' αὐτόν, καὶ

crans eos ac dicens : « Nolite contemnere, quaeso, miseriam meam, neque in tanta necessitate me derelinquatis. »

Tunc dicit illi Petrus : « Sanationis operatio a me non pendet, ut tibi opituler; sed neque ab ullo istorum. Si vero credis Iesum esse Christum, Filium Dei, quem insurgentes tenuistis, et crucifigentes occidistis, ab ista animadversione liberaberis. » Et dixit homo : « Numquid nesciebamus? Vere sane novimus eum esse Dei Filium. Sed quid faciemus, avaritia obtenebrante oculos mentis et corporis? Nam patres nostri, iam morti proximi, convocaverunt nos, dicentes : « Filioli, ecce Deus ex omnibus tribubus elegit vos, ut coram hoc populo in virtute fiatis, et in materia terrae huius operemini. Vestrum autem opus hoc est, ut populum istum aedificetis, et ab ipso accipiatis decimas et primitias et omne primogenitum vulvam adaperiens. Sed cavete, filioli, ne forte vestra opera, locus redundet, atque rebellantes vobis ipsis quaestum faciatis, et Deum exacerbetis. Sed superfluum vestrum date pauperibus et orphanis et viduis populi nostri; et animam tribulatam ne despiciatis. » Nos vero traditioni patrum nostrorum non obtemperavimus; sed videntes locum abundare valde, primogenita ovium et boum omniumque pecudum constituimus argentariam mensam vendentium et ementium. Et adveniens Filius Dei, e loco eiecit omnes, et nummularios persecutus est, dicens : *Auferte ista ex loco isto, et nolite facere domum Patris mei domum negotiationis*[a]. Nos vero ad consuetudines nostras ab ipso abrogatas respicientes, cogitavimus in

1. C τῶν ἀποστόλων ὁ ἅθλιος καλόγηρ ἱστάμενος ἐκδυσωπῶν om. — 2. BOCD ἐν τηλικαύτῃ ἀνάγκῃ. — 3. C τοῦ βοηθῆσαί σοι. — 4. C Χριστὸς om. — 5. BO παραδείγματος. — 6. BO μὴ γὰρ οὐκ ἤδειμεν om. 7. C τῆς σκοτούσης. — 8. B καὶ μὴ αἴρησθαι τῆς ὕλης ταύτης. O καὶ μὴ ἐρίσθαι τῆς ὕλης ταύτης. Post haec, BO addunt : ὁ γὰρ Κύριος αὐτὸς κληρονομία ὑμῶν ἐστιν, καὶ ὁδηγήσητε τὸν λαὸν κατὰ νόμον Κυρίου, καὶ ἀναλώσατε αὐταρκῶς εἰς τὰς οἰκείας ὑμῶν. In codice B Paris. 1501 haec ultima verba occurrunt in fine folii 107 v°, post quae, fol. 108-112 r°, veniunt quaedam excerpta alterius homiliae mariales. Initio folii 113 r°, sequitur ultima pars homiliae Ioannis nostri, quae sic incipit : δοτε ὀρφάνοις καὶ πτωχοῖς τοῦ Θεοῦ τοῦ λαοῦ (sic). — 9. A περιέπεσεν. — 10. BO ἐκ τοῦ ἱεροῦ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψε. — 11. C ἐδίωξε om.

a) Ioan., II, 16.

nobis ipsis mala, scientes vere illum esse Filium Dei. Sed malitiae ne sitis memores; veniam autem, quaeso, mihi praestate. Hoc enim mihi accidit, utpote a Deo dilecto, ut vivam. »

Tunc Petrus grabatum deponi iussit, et pontifici dixit : « Si nunc ex toto corde credis, vade, et Mariae corpus deosculare, dicens : « Credo in te et in Deum ex te genitum »; et subito sanaberis. » Tunc pontifex Hebraeorum dialecto Mariae benedixit per tres horas, neque permisit, ut eam tangeret aliquis, laudans testimonia ex sanctis libris Moisis, scilicet quod illa Dei gloriae templum fiet, ita ut apostoli, haec audientes, huiusmodi traditiones valde admirarentur, quas nemo unquam audiverit. Et dicit illi Petrus : « Vade, et manus tuas iunge alteram cum altera. » Ille autem vadens, coniunxit eas, dicens : « In nomine Iesu Christi, Domini nostri, Filii Mariae, impollutae columbae benignissimi ac misericordis Dei, alteri altera conglutinentur manus meae. » Et statim sanae factae sunt, sicut principio erant, in nulla re deficientes.

Et dicit ei Petrus : « Surge et accipe ramum ex palma, et ingredere civitatem. Et invenies multitudinem caecorum viam exitus non invenientium. Et postquam inveneris, eis loquere omnia quae tibi acciderunt. Et qui ex eis crediderit, hanc palmam super oculos eius impones, et subito visum recipiet. »

Et abiens pontifex, sicut praeceperat ei apostolus, invenit multos. Illi nempe erant quos angelus caecitate percusserat. Flebant autem omnes, et dicebant : « Vae nobis, quoniam quod Sodomis factum est, etiam nobis accidit. Imprimis enim caecitate eos percussit Deus; postea vero ignem de caelo demisit, et combussit eos. » Et cum haec dicerent, qui ramum acceperat atque ab apostolis ad eos missus erat, sermonem eis fecit de fide Domini necnon de miraculis a Deipara Maria in ipsum factis. Et qui ex eis credidit, visum recepit; qui vero non credidit in caecitate animae suae et corporis remansit.

ἀπεκτείναμεν αὐτόν, γινώσκοντες ἀληθῶς, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστιν. Ἀλλὰ μὴ μνησικακήσητε τῇ κακίᾳ ἡμῶν[1]· συγχωρήσατε δέ μοι, παρακαλῶ. Τοῦτο γάρ μοι συνέβη ἀγαπωμένῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ζήσω.

Τότε ὁ Πέτρος ἐποίησεν ἀποτεθῆναι τὸν κράββατον, καὶ εἶπε τῷ ἀρχιερεῖ· Εἰ πιστεύεις νῦν ἐξ ὅλης σου τῆς καρδίας, ἄπελθε καὶ καταφίλησον τὸ σῶμα Μαρίας, λέγων, ὅτι πιστεύω εἰς σὲ καὶ τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα Θεόν, καὶ ἰαθήσῃ παραχρῆμα. Τότε ὁ ἀρχιερεὺς τῇ τῶν Ἑβραίων διαλέκτῳ εὐλόγησεν τὴν Μαρίαν ἐπὶ τρισὶν ὥραις, καὶ οὐ συνεχώρησέ τινα ἅψασθαι αὐτῆς, φέρων μαρτυρίας ἀπὸ τῶν ἁγίων βιβλίων τοῦ Μωϋσέως[2], ὅτι αὕτη ναὸς Θεοῦ γενήσεται τῆς δόξης, ὥστε τοὺς ἀποστόλους ἀκούσαντας ταῦτα θαυμάσαι πάνυ τὰς τοιαύτας παραδόσεις, ἃς οὐδείς ποτε ἤκουσε. Καὶ λέγει αὐτῷ Πέτρος. Ἄπελθε καὶ κόλλησόν σου τὰς χεῖρας εἰς ἀλλήλας. Ὁ δὲ ἀπελθὼν προσεκόλλησεν αὐτὰς λέγων· Ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν, τοῦ Υἱοῦ Μαρίας τῆς ἀμιάντου περιστερᾶς τοῦ ὑπεραγάθου καὶ ἐλεήμονος Θεοῦ, κολληθήτωσαν εἰς ἀλλήλας αἱ χεῖρές μου. Καὶ εὐθέως ἐγένοντο[3] ὑγιεῖς, ὥσπερ ἦσαν ἐξαρχῆς[4], ἐν μηδενὶ λειπόμεναι.

Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος· Ἀνάστα καὶ λάβε θαλλὸν[5] ἐκ τοῦ βραβείου, καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ εὑρήσεις ὄχλον τυφλῶν μὴ εὑρισκόντων τὴν ὁδὸν ἐξελθεῖν· καὶ εὑρών, λάλησον αὐτοῖς ἅπαντα τὰ συμβεβηκότα σοι. Καὶ τῷ πιστεύοντι ἐξ αὐτῶν ἐπίθες τοῦτο τὸ βραβεῖον[6] ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ εὐθέως ἀναβλέπει.

Καὶ ἀπελθὼν ὁ ἀρχιερεύς,[7] καθὼς ἐνετείλατο αὐτῷ ὁ ἀπόστολος[8], εὗρε πολλούς. Ἐκεῖνοι δὲ ἦσαν, οὓς ἐπάταξεν ὁ ἄγγελος ἐν ἀορασίᾳ· Ἔκλαιον δὲ πάντες καὶ ἔλεγον· Οὐαὶ ἡμῖν, ὅτι τὸ γενόμενον ἐν Σοδόμοις, καὶ ἐν ἡμῖν ἀπέβη. Ἐπάταξε γὰρ κἀκείνους ὁ Θεὸς πρῶτον μὲν ἀορασίᾳ· μετ' ἔπειτα δὲ πῦρ ἤγαγεν[9] ἐξ οὐρανοῦ, καὶ κατέκαυσεν αὐτούς. Καὶ ταῦτα λεγόντων, ὁ λαβὼν τὸν θαλλὸν καὶ πρὸς αὐτοὺς παρὰ τῶν ἀποστόλων πεμφθείς, ἐλάλησεν αὐτοῖς περὶ τῆς πίστεως τοῦ Κυρίου καὶ τῶν θαυμάτων τῶν ὑπὸ τῆς θεοτόκου Μαρίας εἰς αὐτὸν γεγενημένων. Καὶ ὁ μὲν πιστεύσας ἐξ αὐτῶν ἀνέβλεψεν· ὁ δὲ μὴ πιστεύσας ἔμεινεν ἐν τῇ τυφλώσει τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ σώματος.

1. BO τῇ ἀγνοίᾳ μου, ἀλλ' ἐκχέατε ἐπ' ἐμὲ τὰ σπλάγχνα ὑμῶν. — 2. C τοῦ θεράποντος τοῦ Θεοῦ add. — 3. C ὅλως. add. — 4. C ἀπ' ἀρχῆς. — 5. C θαλίον. — 6. C θαλίον. — 7. C ὁ Ἱεροφονίας. — 8. C Πέτρος add. — 9. C κατήγαγεν

14. Μαρίαν τοίνυν τὴν θεομήτορα ἀπήνεγκαν οἱ ἀπόστολοι εἰς τὸ μνημεῖον. Καὶ ἀποθέμενοι αὐτὴν ἐν αὐτῷ, ἔμειναν ἅπαντες ὁμοθυμαδόν, τὸν τάφον παραφυλάττοντες. Αὕτη ἐστὶν ἡ κοίμησις Μαρίας, τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεός, ὁ δοξάσας τὴν ἄχραντον αὐτοῦ μητέρα καὶ θεοτόκον Μαρίαν, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν δοξάζει καὶ τοὺς μεγαλύνοντας μεγαλύνει, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰσάγει τὴν ἐπουράνιον. Ταύτην γὰρ ἐπὶ γῆς θρόνον αὐτοῦ χερουβικὸν[1] ἀνέδειξε καὶ οὐρανὸν ἐπίγειον, ἐλπίδα τε καὶ καταφυγὴν καὶ παρρησίαν[2] τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα κοινωνοῦντες ἡμεῖς οἱ πιστοὶ μυστικῶς τῆς θείας μνήμης αὐτῆς τῆς ἁγίας καὶ παναχράντου αὐτοῦ καὶ ἀειπαρθένου μητρὸς, καὶ πιστεύοντες εἰλικρινῶς τῇ κατὰ παντὸς τοῦ κόσμου χάριτι Χριστοῦ, θεοπρεπεῖ αὐτῆς ἐπισκιάσει καὶ ἐπιστασίᾳ πρὸς τοὺς ἀξίους τῶν αὐτῆς οἰκτιρμῶν, ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν καὶ ὧδε[3] καὶ ἐν τῇ φοβερᾷ ἐλεύσει καὶ φρικτῇ παραστάσει τῆς ἀδεκάστου καὶ ἀπροσωπολήπτου κρίσεως τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς καὶ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως ἐκλυθρωθέντες[4], τῆς ἐν δεξιῶν αὐτοῦ μεγάλης κλήσεως[5] κληρονόμοι ἀναδειχθείημεν· ὅτι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἐστιν ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κατὰ πάντων κράτος, σὺν τῷ μονογενεῖ[6] Υἱῷ καὶ παναγίῳ[7] αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

14. Porro Mariam, Dei Matrem, detulerunt apostoli ad monumentum. Et postquam eam in illud deposuerunt, manserunt omnes unanimiter, sepulcrum custodientes. Haec est dormitio Mariae, Matris Domini. Ipse vero Dominus noster Iesus Christus et Deus, qui immaculatam suam Matrem ac Deiparam Mariam glorificavit, eos qui eam glorificant, glorificat, et magnificantes magnificat, non in hoc saeculo tantum, verum etiam in futuro, atque in suum caeleste regnum introducit. Hanc enim thronum suum cherubicum ac terrestre caelum super terram effecit, spemque ac refugium et fiduciam nostri generis, ut nos fideles ipsius sanctae atque immaculatissimae semperque virginis Matris eius divae memoriae mystice communicantes, et gratiae Christi, quae per totum orbem effusa est, sincere credentes, per gloriosam eius obumbrationem ac protectionem in eos qui eius miserationibus digni sunt, misericordia atque clementia digni habeamur et hic et in formidando adventu ac tremendo apparatu iudicii incorrupti et a partium studio immunis Filii eius et Dei nostri; atque ab aeterno supplicio redempti, magnae vocationis, quae a dextris erit, haeredes appareamus; quoniam Dei et Patris est honor et gloria et in omnia imperium, una cum Unigenito et sanctissimo eius Spiritu, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen[a].

EPILOGUS EX COD. PARIS. 1504, FOL. 113ᵛ-114ᵛº CUM OTTOBON. 415, FOL. 316-317ᵛº, COLLATO.

13. Τότε ὁ Πέτρος ἐποίησεν ἀποτεθῆναι τὸν κράβαττον, καὶ εἶπεν τῷ ἱερεῖ· Εἰ πιστεύεις ἐξ ὅλης καρδίας, προσελθὼν ἄσπασαι τὸ σῶμα Μαρίας, λέγων· Πιστεύω εἰς σὲ καὶ εἰς τὸν τεχθέντα καρπὸν ἐκ σοῦ. Τότε ὁ ἱερεὺς πεσὼν προσεκύνησε τὸ σῶμα Μαρίας. Ἀναστὰς[8] εὐλόγησεν αὐτὴν λέγων, φέρων τε μαρτυρίας ἐκ τοῦ Μωϋσῆ καὶ τοῦ

13. Tunc Petrus grabatum deponi iussit, et dixit sacerdoti : « Si ex toto corde credis, accedens, osculare corpus Mariae, dicens : « Credo in te et in fructum ex te genitum. » Tunc sacerdos, procumbens, corpus Mariae pie deosculatus est. Et surgens, benedixit eam his verbis, testimonia ad eam attinentia

1. D χερουβικὸν om. — 2. CD προστασίαν. — 3. C καὶ ὧδε om. — 4. CD ἐξαιρούμενοι. — 5. D κρίσεως. — 6. C καὶ συναναρχῳ add. — 7. C καὶ ζωοποιῷ. — 8. O καὶ ἀναστας.

a) Epilogus sic se habet in A et E. Nulla mentio occurrit de assumptione corporis, neque de resurrectione.

afferens ex libris Moysis et legis et prophetarum : « Tu es rubus incombustus, quem vidit magnus Moyses; et vera arca, quam legislator praefiguravit in deserto; et virga, quae florem vitae germinavit; et porta clausa, per quam Deus solus transivit; et mons sanctus; ex te excisus est sine manibus lapis, in quem nos offendentes, cecidimus. » Et alia testimonia plurima quae ad eam spectant laudans, confitebatur Domino, ita ut apostoli, haec audientes, mirarentur.

Tunc dicit ei Petrus : « Vade, et conglutina manus tuas. » Ille vero abiens, conglutinavit, dicens : « In nomine Iesu Christi, Dei, quem genuit haec Virgo, quae est columba impolluta, conglutinabuntur manus meae. » Et statim factae sunt sicut principio erant, in nulla re deficientes. Et procumbens, adoravit Deum. Et dicit ei Petrus : « Surge, accipe ramum ex palma, et ingredere civitatem; et invenies omnes qui convenerunt iter praetentantes, ut abeant. Et enarra illis quae tibi acciderunt. Et qui crediderit, hunc ramum impone super oculos ejus, et statim visum recipiet. »

Ille vero, profectus sicut praeceperat ei Petrus, invenit omnes qui cum ipso adversus apostolos convenerant caecatos, et turbam copiosam eos circumstantem, et ipsos cum fletibus dicentes : « Vae nobis, quia quod Sodomis factum est, et nobis accidit. Illos enim imprimis caecitate percussit; deinde ignem e caelo pluit et interfecit omnes. Profecto hoc et nobis obveniet. » Tunc ille homo qui sanatus erat primum narravit quae ipsi contigissent, et quomodo sanatus esset; deinde de fide Domini nostri Iesu Christi sermonem fecit. Et qui credidit visum recepit; qui vero non credidit non recuperavit visum, sed anima et corpore remansit caecus.

14. Mariam autem detulerunt apostoli ad monumentum, et eam in illo deposuerunt, et circa monumentum sederunt, exspectantes

νόμου καὶ τῶν προφητῶν πρὸς αὐτήν· Σὺ εἶ ἡ ἄφλεκτος βάτος, ἣν εἶδεν Μωϋσῆς ὁ μέγας, καὶ ἀληθινὴ κιβωτὸς [ἣν ὁ] νομοθέτης προετύπωσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ· καὶ ῥάβδος βλαστήσασα τὸ ἄνθος τῆς ζωῆς[1]· καὶ ἡ κεκλεισμένη πύλη, δι' ἧς Θεὸς μόνος διῆλθεν· καὶ τὸ ὄρος τὸ ἅγιον· ἐκ σοῦ ἐτμήθη λίθος ἄνευ χειρῶν, ἐν ᾧ προσκόψαντες ἡμεῖς ἐπεπτώκαμεν. Καὶ ἄλλας πλείστας μαρτυρίας φέρων εἰς αὐτὴν[2] ἀνθωμολογεῖτο τῷ Θεῷ, ὥστε τοὺς ἀποστόλους ἀκούοντας ταῦτα θαυμάζειν.

Τότε λέγει αὐτόν[3] [αὐτῷ] Πέτρος· Ἄπελθε, καὶ κόλλησόν σου τὰς χεῖρας εἰς ἀλλήλας. Ὁ δὲ ἀπελθών, ἐκολλησεν λέγων· Ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ[4] Θεοῦ, ὃν ἔτεκεν ἡ παρθένος αὕτη, ἡ περιστερὰ ἡ ἀμίαντος, κολληθήσονται εἰς ἀλλήλας αἱ χεῖρές μου. Καὶ εὐθέως ἐγένοντο, ὡς ἦσαν ἐξαρχῆς, ἐν μηδενὶ λειπόμεναι. Καὶ πεσὼν[5] προσεκύνησε τῷ Θεῷ. Καὶ λέγει αὐτῷ Πέτρος· Ἀνάστας, λάβε θάλλον ἐκ τοῦ βραβείου, καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ εὑρήσεις πάντας τοὺς συνερχομένους πειραθέντας[6] ποῦ ἀπελθεῖν. Καὶ διήγησαι αὐτοῖς τὰ συμβάντα[7] σοι· καὶ τῷ πιστεύοντι ἐπίθες τοῦτο τὸ θαλλίον ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν[8] αὐτοῦ, καὶ εὐθέως ἀναβλέψει.

Ὁ δὲ ἀπελθών, καθὼς ἐνετείλατο αὐτῷ Πέτρος, εὗρε πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ ἐρχομένους κατὰ τῶν ἀποστόλων τυφλοὺς[8], καὶ ὄχλον πολὺν περὶ αὐτούς, καὶ αὐτοὺς λέγοντας μετὰ κλαυθμῶν[9]· Οὐαὶ ἡμῖν, ὅτι τὸ γενόμενον ἐν Σοδόμοις, καὶ ἡμῖν ἀπέβη. Καὶ γὰρ ἐκείνους[10] ἐν πρώτοις ἐπάταξεν ἀορασίᾳ· εἶτα πῦρ ἔβρεξεν ἐξ οὐρανοῦ καὶ[11] ἀνεῖλεν ἅπαντας. Πάντως οὖν τοῦτο συμβήσεται καὶ ἡμῖν[12]. Τότε ἄνθρωπος ὁ ἰαθεὶς ἐκεῖνος[13] ἐλάλησεν[14] ἐν πρώτοις τὰ συμβάντα αὐτῷ, καὶ πῶς ἰάθη· εἶτα περὶ τῆς πίστεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ πιστεύσας ἀνέβλεψεν[15]· ὁ δὲ μὴ πιστεύσας οὐκ ἀνέβλεψεν, ἀλλ' ἔμεινεν τυφλὸς ψυχῇ τε καὶ σώματι.

14. Μαρίαν δὲ ἀπεκόμισαν οἱ ἀπόστολοι εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ ἐν αὐτῷ κατέθεντο αὐτήν, καὶ ἐκάθισαν κύκλῳ[16] τοῦ μνημείου προσδοκῶντες τὸν Κύριον,

1. O τῆς ἀφθαρσίας. — 2. O αὐτὸν om. — 3. O τοῦ υἱοῦ add. — 4. O εἰς τὴν γῆν add. — 5. O πηρωθέντας καὶ μὴ εὑρίσκοντας. — 6. O τὰ συμβεβηκότα. — 7. O ἐπίθες τοῦτο τὸ θάλλιον omitt. et habet : καὶ τῷ πιστεύοντι ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς. — 8. O τυφλωθέντας. — 9. O κλαυθμοῦ. — 10. O ἐκείνοις. — 11. O αὐτὸς add. — 12. O πάντως οὖν τοῦτο συμβήσεται καὶ ἡμῖν. — 13. O καὶ ὁ ῥηθεὶς ἄνθρωπος. — 14. O ἐλάλησεν om. — 15. O καὶ οἱ πιστεύσαντες ἀνέβλεψαν. Post haec statim ponit : ἀλλ' ἔμειναν τυφλοὶ καὶ ψυχῇ καὶ σώματι. — 16. O αὐτοῦ add.

ἕως ἂν ἔλθῃ, καὶ ἀναλήψεται[1] τὸ σῶμα Μαρίας. Καὶ ἰδοὺ, αὐτῶν λαλούντων περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν τῷ παρεστῶτι λαῷ[2], καὶ ὁ Κύριος παρεγένετο μετὰ πλήθους στρατιᾶς οὐρανίου[3]. Καὶ λέγει τοῖς ἀποστόλοις· Εἰρήνη ὑμῖν. Οἱ δὲ, πεσόντες, προσεκύνησαν αὐτόν. Καὶ ἀναλαβὼν τὸ σῶμα Μαρίας ἐν χερσὶν ἀγγέλων, ἀπέθετο[4] ἐν[5] παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, πρὸς τὸ ξύλον τῆς ζωῆς. Καὶ νῦν ἐστιν ζῶσα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Dominum, donec veniret, et corpus Mariae assumeret. Et illis de regno Dei ad populum circumstantem loquentibus, ecce Dominus ipse advenit cum multitudine caelestis exercitus. Et dicit apostolis : « Pax vobis. » Illi vero, procumbentes, adoraverunt eum. Et assumens corpus Mariae in manibus angelorum, in paradisum deliciarum iuxta vitae lignum deposuit. Et nunc ipsa vivit in saecula. Amen[a].

Ταῦτα οὖν πάντα θεασάμενοι οἱ ἀπόστολοι, ἀνεβόων πρὸς τὴν Μαρίαν, λέγοντες· Ὦ Μαρία, ἡ τὸ φῶς κυήσασα καὶ πρὸς τὸ φῶς ἀναληφθεῖσα· ὦ Μαρία, ἡ μήτηρ τοῦ φωτὸς τοῦ φωτίσαντος τὸν κόσμον· ὦ Μαρία, ἡ ζωὴν τεκοῦσα[6], δι' ἧς ἐζωοποιήθημεν πάντες· ὦ Μαρία, ἡ λυχνία ἡ χρυσῆ, ἡ τὸ ἀληθινὸν φῶς βαστάσασα, καὶ φωτίσασα *τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου*[7] *καθημένοις* ὦ Μαρία, ἡ τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως μήτηρ, δι' ἧς εἰρηνεύονται τὰ ἐπίγεια τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ἄνθρωποι ἀγγέλοις συνλειτουργοῦσιν[8], καὶ μία Ἐκκλησία γέγονεν οὐρανοῦ καὶ γῆς. Σὲ δικαίως αἱ γενεαὶ μακαρίζουσιν[9], ὅτι μόνη ὑπερ πάντας ἀνθρώπους ἁγιωτέρα καὶ μακαριωτέρα ἀνεδείχθης, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν μὴ παύσῃ πρεσβεύουσα τῷ Υἱῷ σου καὶ Θεῷ, Κυρίῳ ἡμῶν ἀξιωθῆναι ἡμᾶς τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ ἀναπαύσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Porro haec omnia apostoli contemplati, ad Mariam exclamabant, dicentes : « O Maria, quae lucem peperisti, et ad lucem assumpta es! O Maria, mater luminis quod mundum illuminavit! O Maria, quae vitam genuisti per quam omnes vivificati sumus! O Maria, aureum candelabrum, quae verum lumen portasti et iis qui *in tenebris et in umbra mortis sedebant*[b] illuxisti! O Maria, caelestis regis mater, per quam terrestria cum caelis pacem ineunt, et homines angelorum communistri evadunt, et una Ecclesia facta caeli et terrae! Te generationes merito beatam dicunt, quia sola universis hominibus sanctior ac beatior effecta es, et ex hoc nunc intercedere non cessabis apud Filium tuum et Deum Dominum nostrum, ut digni aeterna vita efficiamur ac requie, quae est in Christo Iesu, Domino nostro, cui gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen[c]. »

EPILOGUS EX CODD. PARIS. 897, FOL. 270ᵛᵃ-271, ET 987, FOL. 131-132.

14. Μαρίαν τοίνυν τὴν θεομήτορα ἀπήνεγκαν οἱ ἀπόστολοι εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ ἀποθέμενοι αὐτὴν ἐν αὐτῷ, ἅπαντες ἔμειναν ὁμοθυμαδὸν παραφυλάττοντες, προσδοκῶντες τὸν Κύριον, ἕως ἂν ἔλθῃ, καὶ ἀναλήψεται[12] τὸ σῶμα αὐτῆς. Καὶ ἰδοὺ μετὰ τρίτην ἡμέραν, παρεγένετο ὁ Κύριος μετὰ πλήθους στρατιᾶς οὐρανίου. Καὶ λέγει τοῖς ἀποστόλοις· Εἰρήνη ὑμῖν. Οἱ δὲ πεσόντες προσεκύνησαν αὐτόν. Καὶ

14. Porro Mariam, Dei Matrem, detulerunt apostoli ad monumentum; et postquam eam in illo deposuerunt, manserunt omnes unanimiter excubantes, Dominum exspectantes donec veniret, et corpus eius assumeret. Et ecce post tertium diem, advenit Dominus cum multitudine caelestis exercitus. Et dicit apostolis : « Pax vobis. » Illi vero procumbentes

1. Sic et O. — 2. O ἄχλῳ. — 3. O οὐρανίου στρατιᾶς. — 4. O παρέθετο. — 5. O τῷ add. — 6. O καὶ πρὸς τὴν ζωὴν μεταστᾶσα. — 7. O θανάτου om. — 8. O συλλειτουργοῦσιν. — 9. O Πᾶσαι add. — 10. Sic in duobus codicibus.

a) Haec ultima verba veram Mariae resurrectionem innuere videntur. — b) Is. IX, 2. — c) De epilogo originali nihil fere hic occurrit.

adoraverunt eum. Et assumens Dominus corpus Mariae in manibus angelorum, deposuit in paradisum voluptatis iuxta lignum vitae. Et nunc vivit illa in saecula saeculorum[a].

Haec igitur contemplati, apostoli, ad Domini Matrem exclamabant, dicentes : « O Maria Deipara, te merito beatam praedicant omnes generationes, quia sola omnibus hominibus sanctior exstas; et ex hoc nunc non cessabis apud Filium tuum et Dominum nostrum intercedere, ut nos omnes aeterna requie digni habeamur. »

Haec est dormitio, etc., ut in codd. Escorial. H. Y. 11 et Paris. Coisl. 307.

ἀναλαβὼν ὁ Κύριος τὸ σῶμα Μαρίας ἐν χερσὶν ἀγγέλων, ἀπέθετο ἐν παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, πρὸς τὸ ξύλον τῆς ζωῆς. Καὶ νῦν ἐστὶ ζῶσα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ταῦτα οὖν θεασάμενοι οἱ ἀπόστολοι, ἀνεβόων πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου μητέρα, λέγοντες· Ὦ Μαρία θεοτόκε, σὲ δικαίως πᾶσαι αἱ γενεαὶ μακαρίζουσιν, ὅτι μόνη ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους ἁγιωτέρα ὑπάρχεις· καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν μὴ παύσῃ πρεσβεύουσα τῷ Υἱῷ σου καὶ Θεῷ ἡμῶν ἀξιωθῆναι ἡμᾶς πάντας τῆς αἰωνίου ἀναπαύσεως.

Αὕτη ἐστὶν ἡ κοίμησις... Caetera ut in codd. Escorialensi H. Y. 11 et Paris. Coisl. 307.

EPILOGUS EX COD. PARIS. 1190, FOL. 237$^{v°}$-238.

13. Tunc homo ille, sumens ramum, de fide eis locutus est; et qui crediderunt visum receperunt; qui vero non crediderunt visum non recuperarunt, sed remanserunt non videntes.

14. Mariam vero detulerunt apostoli ad monumentum; et postquam deposuerunt corpus eius, manserunt unanimiter excubantes, usque ad translationem sanctissimi corporis illius. Porro apostoli sedebant ad ostium monumenti, sicut praeceperat eis Maria. Et die quarta post dormitionem eius, ecce descendit iterum e caelo Dominus Iesus Christus cum Michaele in nube, et multitudo angelorum ante eum. Et Michaeli imperavit, ut corpus Mariae in nubem assumeret. Et corpore assumpto, dixit Dominus apostolis, ut et ipsi in nubem conscenderent. Postquam autem et ipsi conscenderunt voce angelica cantando, jussit Dominus illos ad orientem abire versus plagas paradisi. Et ubi paradisum ingressi sunt, corpus Mariae deposuit ibi sub arborem, quae est vitae lignum; et animam ejus etiam tulerunt in corpus[b]. Tunc Dominus cum angelis suis in caelos ascendit; sanctos

13. Τότε ὁ ἄνθρωπος, λαβὼν τὸν θάλλον, ἐλάλησεν αὐτοῖς περὶ τῆς πίστεως· καὶ οἱ πιστεύσαντες ἀνέβλεψαν, οἱ δὲ μὴ πιστεύσαντες οὐκ ἀνέβλεψαν, ἀλλ' ἔμειναν τοῦ μὴ ὁρᾶν.

14. Μαρίαν δὲ ἀπήνεγκαν οἱ ἀπόστολοι εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ ἀποθέμενοι τὸ σῶμα αὐτῆς, ἔμειναν ὁμοθυμαδὸν παραφυλάσσοντες, ἄχρι τῆς μεταθέσεως τοῦ πανάγνου αὐτῆς σώματος. Οἱ οὖν ἀπόστολοι ἐκάθηντο πρὸς τὴν θύραν τοῦ μνημείου Μαρίας, καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς ἡ Μαρία. Καὶ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν κοίμησιν αὐτῆς, ἰδοὺ γὰρ πάλιν κατῆλθεν ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπ' οὐρανοῦ μετὰ Μιχαὴλ, ἐν νεφέλῃ, καὶ πλῆθος ἀγγέλων ἔμπροσθεν αὐτοῦ· καὶ ἐπέτρεψεν τῷ Μιχαὴλ, ἵνα ἀναλάβῃ τὸ σῶμα Μαρίας ἐν τῇ νεφέλῃ· καὶ ἀναληφθέντος τοῦ σώματος, εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς ἀποστόλοις ἐπιβῆναι καὶ αὐτοῖς[1] ἐν τῇ νεφέλῃ. Ἐπιβάντων δὲ καὶ αὐτῶν καὶ ὑμνούντων ἀγγελικῇ φωνῇ, ἐκέλευσεν ὁ Κύριος ἀπελθεῖν αὐτοὺς εἰς ἀνατολὰς, εἰς τὰ μέρη τοῦ παραδείσου, καὶ ἅμα τὸ[2] εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν παράδεισον, ἀπέθετο τὸ σῶμα Μαρίας ἐκεῖ ὑπὸ δένδρον, ὅ ἐστὶν τῆς ζωῆς τὸ ξύλον, καὶ ἐνέγκαντες καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῆς ἐν τῷ σώματι. Τότε ὁ Κύριος ἀνῆλθεν σὺν τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ εἰς

1. Sic. — 2. Sic.

a. Haec cum C et O concordant.

b) Expressam hic habes mentionem de resurrectione Mariae, prout haec narratur in apocryphis syriacis. Cf. etiam GREGORIUM TURONENSEM, *De gloria martyrum*, c. IV, *P. L.*, t. XXXI, col. 708.

τοὺς οὐρανούς· τοὺς δὲ ἁγίους ἀποστόλους αὐτοῦ ἐν νεφέλαις ἀπεκατέστησεν εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν, καθὼς ἐδιηγήσαντο ἐμοὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι.

Αὕτη ἐστὶν ἡ κοίμησις Μαρίας * τῆς πανυμνήτου καὶ ἀειπαρθένου, καὶ κυρίως καὶ ἀληθῶς θεοτόκου. Οὕτως δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς, ὁ δοξάσας τὴν αὐτοῦ μητέρα καὶ θεοτόκον Μαρίαν, τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν ἀντιδοξάζει, καὶ τοὺς μεγαλύνοντας αὐτὴν μεγαλύνει, οὐ μόνον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰσάγει τὴν ἐπουράνιον· πρόδηλον γὰρ, καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ φυλαττομένων ἐντολῶν παρὰ τῶν ταύτην τὴν πανάχραντον τιμᾶν ἀξίως ἐπειγομένων· ὅτι αὐτὴν ἀνέδειξεν ἐπὶ γῆς θρόνον αὐτοῦ χερουβικὸν καὶ οὐρανὸν ἐπίγειον, ἐλπίδα τε καὶ καταφυγὴν καὶ παρρησίαν τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα κοινωνοῦντες μυστικῶς τῆς θείας καὶ ἁγίας μνήμης αὐτῆς, τῆς ἁγίας καὶ παναχράντου καὶ ἀειπαρθένου μητρὸς, τῆς μόνης ἀκαταισχύντου ἐλπίδος, καὶ οἱ πιστεύοντες εἰλικρινῶς τῇ φρικτῇ καὶ ὑπερανθρωπίνῃ φύσει τοῦ ἀπειράνδρου σώματος τῆς ἁγνῆς καὶ παρθένου θεοτόκου, τῇ καταφυγῇ[1] παντὸς κόσμου, χάριτι Χριστοῦ καὶ θεοπρεπεῖ αὐτῆς ἐπισκιάσει πρὸς τοὺς ἁγίους καὶ ἀξίους τῶν αὐτῆς οἰκτιρμῶν, ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας καταξιωθεῖμεν, ὧδε καὶ ἐν τῇ φοβερᾷ καὶ φρικτῇ παραστάσει τῆς ἀδεκάστου καὶ ἀπροσωπολήπτου κρίσεως, καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως. Καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν μὴ παύσῃ πρεσβεύουσα τῷ σῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν, ἀξιωθῆναι ἡμᾶς τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ ἀναπαύσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὧν[2] ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

vero apostolos suos per nubes in loca eorum restituit, sicut narraverunt mihi sancti apostoli.

Haec est dormitio Mariae omni laude dignae ac semper virginis, et vere proprieque Deiparae. Unde et Dominus noster Iesus Christus, qui matrem suam ac Deiparam Mariam glorificavit, eos qui glorificant eam vicissim glorificat, et magnificantes eam magnificat, non solum in praesenti saeculo isto, verum etiam in futuro, et in regnum suum caeleste introducit; quod sane manifesto patet, dummodo ab iis, qui hanc Immaculatissimam digne honorare satagunt, sancta ejus mandata serventur; quoniam illam effecit super terram thronum suum cherubicum et caelum terrestre, spem ac refugium fiduciamque nostri generis, ut mystice communicantes divinae ac sanctae memoriae eius, sanctae scilicet et immaculatissimae semperque virginis Matris, solius spei inconfusibilis, atque sincere credentes tremendae ac supernaturali naturae corporis viri nescii castae et virginis Deiparae, quae est totius mundi refugium, gratia Christi et gloriosa eiusdem Virginis in sanctos et ipsius miserationibus dignos obumbratione, misericordia ac benignitate digni habeamur, hic atque in tremendo horrendoque apparatu incorrupti atque a partium studio liberi iudicii, et ab aeterno supplicio liberemur. Et ex hoc nunc intercedere ne cesses apud Filium tuum et Deum nostrum, ut digni efficiamur vita aeterna ac requie, quae est in Christo Iesu, Domino nostro; cui gloria et imperium cum eius Patre, qui est sine principio, cumque sanctissimo et bono et vivifico Spiritu eius, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

EPILOGUS EX CODICE ATHONENSI A DUKAKI EDITO.

Μαρίαν τοίνυν τοῦ Θεοῦ μητέρα ἀπήνεγκαν οἱ ἀπόστολοι εἰς τὸ μνημεῖον, καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐνεταφίασαν ἐκεῖ, καὶ ἔμειναν ἅπαντες οἱ ἀπόστολοι ὁμοθυμαδὸν ἕως ἡμέρας τρεῖς, τὸν τάφον φυλάττοντες. Ἀνέστη καὶ αὕτη τριήμερος,

Mariam ergo Dei genitricem detulerunt apostoli ad monumentum, sicut praeceperat illis Iesus, et sepelierunt ibi. Et manserunt omnes apostoli unanimiter per tres usque dies, sepulcrum custodientes. Surrexit et ipsa

1. κατὰ φύσει. — 2. Sic in codice pro ᾧ.

tertia die, et apostoli non cognoverunt resurrectionem eius. Et cum illam in nubibus tollerent caelestes virtutes, advenit Thomas apostolus in occursum eius, eadem hora et ipse super nubes iter faciens; et cum adorasset, dixit ei : « Unde, Domina mea, advenis? » Illa vero dixit : « Vado quo vult Dominus. » Et sic ei tradidit pretiosam zonam suam. Thomas vero, ad apostolos accedens, narravit eis corpoream assumptionem Deiparae, ostendens eis et sanctam zonam, quam ipsa in sermonis confirmationem ei dederat.

Haec est beata et sanctissima Dormitio sanctissimae Dominae nostrae Dei genitricis et semper Virginis Mariae. Utinam autem gratia Filii eius, fideles nos omnes, in tremendo adventu incorrupti et personarum acceptionis nescii Iudicis, aeterni paradisi sempiternaeque vitae digni habeamur.

Eximde beatissimi sancti apostoli rursus profecti sunt unusquisque in suam provinciam civitatemque unde exierat, et iterum, sicut et prius, docere inceperunt, credentibus praedicantes Dominum nostrum Iesum Christum, quem decet omnis gloria et honor et adoratio cum suo sine principio Patre et sanctissimo et bono et vivifico suo Spiritu, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

καὶ οἱ ἀπόστολοι οὐκ ἔγνωσαν τὴν ἔγερσιν αὐτῆς· καὶ ὡς ἦραν αὐτὴν αἱ οὐράνιαι δυνάμεις ὑπὸ τῶν νεφελῶν, ἐγένετο ὁ ἀπόστολος Θωμᾶς πρὸς ὑπάντησιν αὐτῆς, καὶ αὐτὸς ὑπὸ νεφελῶν ἐρχόμενος τότε. καὶ προσκυνήσας, εἶπεν αὐτῇ· Πόθεν, κυρία μου, παραγέγονας; Ἡ δὲ ἔφη· Πορεύομαι ἔνθα ὁ Κύριος βούλεται. Καὶ οὕτω παρέδωκεν αὐτῷ τὴν τιμίαν αὐτῆς ζώνην· ὅστις πορευθεὶς πρὸς τοὺς ἀποστόλους, εἶπεν αὐτοῖς τὴν μετὰ σώματος ἀνάβασιν τῆς θεοτόκου, δείξας αὐτοῖς καὶ τὴν ἁγίαν ζώνην, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ εἰς βεβαίωσιν τοῦ λόγου.

Αὕτη ἐστὶν ἡ μακαρία καὶ παναγία κοίμησις τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. Εἴθε δὲ χάριτι τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς ἀξιωθείημεν ἅπαντες οἱ πιστοὶ ἐν τῇ φοβερᾷ ἐλεύσει τοῦ ἀδεκάστου καὶ ἀπροσωπολήπτου Κριτοῦ, Θεοῦ ἡμῶν, τοῦ αἰωνίου παραδείσου καὶ τῆς ἀϊδίου ζωῆς·

Ἔκτοτε οἱ μακαριώτατοι ἅγιοι ἀπόστολοι ἐπορεύθησαν πάλιν εἷς ἕκαστος εἰς τὸν ἑαυτοῦ κλῆρον, εἰς τὴν πόλιν ἐξ ἧς ἐξῆλθε, καὶ ἤρξαντο πάλιν τῆς διδασκαλίας, ὡς καὶ πρότερον, κηρύττοντες εἰς τοὺς πιστεύοντας τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

EPIPHANII MONACHI NARRATIO DE DORMITIONE BEATAE MARIAE VIRGINIS EX COD. OTTOB. GRAEC. 415, FOL. 304-304ᵛᵒ.

Sancta autem Deipara, Filii sui ascensionem ad caelos contemplata, caelestium rerum contemplationi ac supplicationibus magis ac magis incubuit, ut narrat Andreas, Cretae episcopus : « Hactenus, inquit, etiam cava genuum illius super marmoribus sanctae Sion ostenduntur, necnon ejus decubitus super lapidem, ubi somni naturalis paulisper particeps fuit. Multas autem sanationes infirmorum operabatur necnon a daemonibus, impuris spiritibus, liberationes; copiosas eleemosynas atque opitulationes in pauperes, orphanos ac viduas exercens, ante quindecim dies suum exitum praenuntiavit. Et tribus

Ἰδοῦσα δὲ ἡ ἁγία θεοτόκος τὴν τοῦ Υἱοῦ αὐτῆς εἰς οὐρανὸν ἀνάληψιν, ἐπὶ πλέον ἑαυτὴν ἐξέδωκεν τῇ ἀσκήσει καὶ ταῖς γονυκλισίαις, ὥς φησιν Ἀνδρέας ὁ ἐπίσκοπος Κρήτης, ὅτι μέχρι καὶ νῦν τὰ κοιλώματα τῶν γονάτων αὐτῆς ἐν τοῖς μαρμάροις τῆς ἁγίας Σιὼν δείκνυται, καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ λίθου ἀνάκλησις (= ἀνάκλισις[1], ὅπου μικρὸν τοῦ φυσικοῦ μετελάμβανεν ὕπνου. Πολλὰς δὲ ἰάσεις ὑπῆρχε τοῖς ἀσθενοῦσιν ἐπιτελοῦσα, καὶ δαιμόνων, τῶν πνευμάτων ἀκαθάρτων, ἐλευθεροῦσα, ἐλεημοσύνας τε καὶ ἐπιμελείας πολλὰς ποιοῦσα, εἴς τε τοὺς πτωχοὺς καὶ ὀρφανοὺς καὶ χήρας· Πρὸ δέκα[1] πέντε ἡμερῶν προεφήτευσεν περὶ τῆς ἐξόδου αὐτῆς. Καὶ πρὸ τριῶν ἡμερῶν, ἦλθεν ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ προμηνύων[2] αὐτῇ τὴν

1. δέδεκα. — 2. προμηνύοντα.

αὐτῆς ἔξοδον, καὶ τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν. Καὶ ἀποστείλασα, μετεκαλέσατο[1] πάντας τοὺς συγγενεῖς καὶ γνωστοὺς[2] αὐτῆς. Τούτων δὲ παραγενομένων, ἰδοὺ καὶ οἱ ἀπόστολοι πάντες παρεγένοντο ἐν νεφέλαις, καί τινας λόγους ἐξέθετο αὐτὴ καὶ μυστήρια φρικτὰ, ἅπερ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς συμβάλλουσα συνετήρει. Περὶ δὲ τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας, βροντὴ ἐγένετο μεγάλη ἀπὸ οὐρανοῦ, καὶ ὀσμὴ εὐωδίας, καὶ ἰδοὺ ὁ Κύριος παρεγένετο ἐπὶ τῶν νεφελῶν μετὰ πλήθους ἀγγέλων. Ἠσπάσατο τὴν ὑπέραγνον αὐτοῦ μητέρα Μαριὰμ, ὁμοίως καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους. Ἡ δὲ, χαρᾷ πλησθεῖσα, πρὸς αὐτὸν εἶπεν· Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, ὅτι ἃ ἐπηγγείλω μοι πεπλήρωκας. Καὶ εὐθέως παρέδωκε τὴν παναγίαν καὶ ἄμωμον αὐτῆς ψυχὴν, ἀνῆλθεν εἰς οὐρανούς. Τὸ δὲ θεοχώρητον αὐτῆς σῶμα μετὰ ἀποστολικῆς ὁμοῦ καὶ ἀγγελικῆς ὑμνῳδίας ἐκκομισθὲν καὶ κηδευθὲν ἐν σορῷ, ἐν τῇ Γεθσημανῇ ἀπετέθη· ἐν ᾧ τόπῳ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας[3] ἡ τῶν ἀγγέλων καὶ ἀποστόλων ὑμνῳδία διέμενεν ἀκατάπαυστος. Μετὰ δὲ τρίτην ἡμέραν, τῆς ἀγγελικῆς ὑμνῳδίας παυσαμένης, παρόντων τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἑνὸς τούτων ἀπολειφθέντος[4] καὶ μετὰ τρίτην ἡμέραν ἐλθόντος, καὶ τὸ θεοδόχον σῶμα προσκυνῆσαι βουληθέντος, ἤνοιξαν τὴν σορὸν, καὶ τὸ μὲν σῶμα αὐτῆς οὐχ εὗρον· τὸ πάντιμον καὶ πανύμνητον. Μετετέθη γὰρ· μόνα δὲ τὰ ἐντάφια εὑρόντες, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ἀφάτου[5] εὐωδίας ἐμφορηθέντες, πάλιν ἠσφαλίσαντο τὴν σορόν. Αὐτοὶ δὲ διὰ νεφελῶν πάλιν ἀπεκατεστάθησαν[6] ἕκαστος εἰς ὃν ἀνελήφθη τόπον.

ante diebus, venit archangelus Gabriel, praedicens ei eius exitum et Domini adventum. Et mittens, omnes cognatos suos et notos arcessivit. Postquam vero advenerunt, ecce et apostoli omnes in nubibus allapsi sunt; et ipsa eis exposuit quosdam sermones et tremenda secreta, quae, in corde suo conferens conservabat. Porro, circa horam tertiam diei tonitrus magnus e caelo factus est, et od fragrantiae. Et ecce Dominus super nubes cum multitudine angelorum advenit. Salutavit sanctissimam matrem suam Mariam, similiter et sanctos apostolos. Ipsa vero gaudio repleta, ad eum dixit : « Gratias tibi ago, Domine Iesu Christe, quia quae mihi promiseras adimplevisti. » Et statim sanctissimam immaculatamque animam suam tradidit, et ad caelos ascendit. Corpus vero eius, quod Dei habitaculum factum est, cum apostolico simul et angelico concentu delatum et in loculo conditum, in Gethsemani depositum est, ubi per tres dies angelorum et apostolorum concentus non cessavit. Post diem vero tertium, angelico concentu cessante, praesentibus sanctis apostolis, praeter unum qui aberat, cum post diem tertium advenisset ille, et corpus quod Deum excepit venerari voluisset, loculum aperuerunt. Et corpus quidem eius omni honore omnique laude dignum non invenerunt; fuit enim translatum; sola vero sepulcralia linteamina invenientes, et fragrantia, quae ex ipsis emanabat, repleti, loculum iterum tutati sunt. Ipsi vero per nubes rursus restituti sunt unusquisque in locum ex quo assumptus fuerat.

INITIUM IN CODD. PARIS. 1504 ET OTTOB. 415.

Ἀνάληψις καὶ μετάστασις τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς θεοτόκου συγγραφεῖσα παρὰ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου.

Αὕτη ἡ βίβλος τῆς μεταστάσεως Μαρίας, καὶ ἅπερ αὐτῇ ἀπεκαλύφθη ἐν πέντε γράμμασιν. Ἡνίκα δὲ Μαρία ἤκουσεν ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὅτι ἀποτίθεται τὸ σῶμα, ἦλθε[7] πρὸς αὐτὴν ὁ μέγας ἄγγελος[8], καὶ εἶπεν αὐτῇ· Ἐγερθεῖσα, Μαρία, παράλαβε[9] τὸ βραβεῖον, ὃ ἔδωκέν μοι ὁ φυτεύσας τὸν παράδεισον,

Assumptio et transmigratio sanctae Mariae Dei genitricis a Iacobo fratre Domini conscripta.

Hic est liber transitus Mariae et quae ei revelata sunt in quinque litteris. Postquam autem Maria a Domino cognovit se corpus deposituram esse, ad eam accessit magnus angelus eique dixit : « Surge, Maria, et accipe palmam, quam mihi dedit qui paradisum

1. μετακαλέσαντο. — 2. γνωστοὺς. — 3. ἡμέρας. — 4. ἀπολειφθέντων. — 5. ἀπεκατεστάθη. — 6. ἀφάτους. — 7. O καὶ ἦλθεν. — 8. O ὁ ἄγγελος. — 9. O ἔλαβε.

plantavit; et illam apostolis trade, ut coram te canant, illam tenentes, quoniam post tres dies corpus es depositura. Ecce enim omnes apostolos ad te mittam... »

καὶ παράδος αὐτο τοῖς ἀποστόλοις, ἵνα κρατήσαντες αὐτὸ ὑμνήσωσιν ἔμπροσθέν σου, διότι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀποτίθῃ τὸ σῶμα[1]. Ἰδοὺ γὰρ πάντας τοὺς ἀποστόλους ἀποστελῶ πρὸς σέ.....

INITIUM IN COD. PARIS. 1190.

Quintadecima dies immaculatissimae Virginis irrepreenhsibilis, incorruptae, imDormitionem christianis invexit
E vita caduca ad ipsam Vitam
Veraciter veram corruptionisque expertem.
Quintadecima dies migrationem adduxit
Matris verae Vitae verae,
Virginis irrepreenhsibilis, incorruptae, imloannes, Domini servus
Hunc conscripsit libellum. Pater,
Tu benedic, sicut mos est omnino.

Hic est liber transitus Mariae, et quae ei revelata sunt in quinque litteris. Postquam autem cognovit Maria, et audivit a Domino se corpus deposituram, accessit ad eam angelus magnus, et dixit illi...

Δεκατοπεντὰς τῆς παναγνου παρθένου
Κοίμησιν εἰσήγαγεν τοῖς χριστωνύμοις[2]
Ζωὴν πρὸς αὐτὴν ἐξ ἐπικήρου βίου,
Ὄντως ἀληθῆ καὶ φθορᾶς ὑπερτέραν.
Δεκατοπεντὰς εἰσφέρειν μεταστᾶσαν
Ζωῆς ἀληθοῦς τὴν ἀληθῆ[3] μητέρα
Ἄμωμον, ἀρρύπωτον, ἄσπιλον κόρην.
Ἰωάννης δὲ καὶ δοῦλος τοῦ Κυρίου
Τοῦτον συνεγράψατο τὸν λόγον. Πάτερ,
Σὺ δὲ εὐλόγησον, ὡς ἔθος πέλειν πάντως.

Αὕτη ἡ βίβλος τῆς μεταστάσεως Μαρίας, καὶ ἅπερ αὐτῇ ἀπεκαλύφθη ἐν πέντε γράμμασιν. Ἡνίκα δὲ ἔγνω Μαρία καὶ ἤκουσεν ἀπὸ τοῦ Κυρίου, ὅτι ἀποτίθεται τὸ σῶμα, ἦλθε πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος ὁ μέγας, καὶ εἶπεν αὐτῇ.....

1. Ὁ σοῦ ad. — 2. χριστονυμοις. — 3. ἀληθοῦς.

XI

SAINT EUTHYME, PATRIARCHE DE CONSTANTINOPLE

(† 5 août 917).

Deux homélies sur la conception de sainte Anne.

INTRODUCTION

Nous avons déjà donné plus haut[1], avec la biographie de saint Euthyme, deux de ses homélies mariales, l'une sur la fête de la conception de sainte Anne, l'autre sur la fête de la ceinture de la Vierge. Depuis la publication de ces deux pièces, nous avons pu nous en procurer deux autres. Il s'agit de deux homélies pour la fête de la conception de sainte Anne. L'existence de la première avait déjà été signalée par les Bollandistes[2] dans le cod. CLXXXVII de la bibliothèque de la ville de Leipzig, fol. 84-87, qui est du x-xie siècle. Ce n'est pas sans peine que nous avons réussi à nous procurer une copie de ce manuscrit, presque contemporain de l'auteur. Quelques fautes d'orthographe mises à part, le texte en est excellent. Quant à la seconde homélie, elle nous a été gracieusement communiquée par M. Silvio Mercati, qui l'a rapportée de sa visite à la Bibliothèque de Patmos, en 1923. Le manuscrit qui la contient, le cod. 380, fol. 77-83, a été copié en 1544. Malgré cette date récente, le texte fourni est assez bon. Nous avons dû nous en contenter, n'ayant pu découvrir d'autres manuscrits de cette pièce.

L'authenticité de ces deux nouvelles homélies apparaît évidente par la simple comparaison avec celles que nous avons déjà publiées. La doctrine, le style, les procédés oratoires sont, de part et d'autre, identiques. Rarement écrivain s'est montré plus égal, plus fidèle à lui-même que notre Euthyme. Les homélies ont dû être débitées dans l'église du couvent de Psamathia, devant un auditoire de moines et de pieux fidèles. Dans la première, l'orateur parle des brèves allocutions qu'il a précédemment prononcées, à l'occasion

1. Pp. [39-90], pp. 463-514 du t. XVI de la *Patrologia Orientalis*.
2. *Analecta Bollandiana*, t. XX, p. 206.

de la même fête de la conception de sainte Anne : ἐν ἄλλοις μικροῖς ἡμῶν λογίοις τε καὶ ψελλίσμασιν (§ 2). Il nous apprend aussi que, de son temps, cette fête ne comptait pas encore parmi les grandes solennités mariales. La plupart des fidèles la négligeaient et la considéraient comme une petite fête, ὡς μικρὰν παρορῶσιν. C'est une preuve qu'à cette époque, aucun décret impérial ne l'avait encore cataloguée parmi les fêtes chômées. Elle trouvait principalement ses dévots dans les monastères. Notre Euthyme dut contribuer pour une bonne part à la mettre en honneur; car aussi bien dans les deux homélies dont le texte suit, que dans la première, que nous avons déjà publiée, cette fête est déclarée la première et la plus grande de toutes les solennités mariales, celle qui contient en ébauche toutes les autres, αὕτη τῶν ἑορτῶν τῆς πανάγνου ἡ κορωνὶς καὶ προοίμιον (1re homélie, § 3). Elle est vraiment pour l'orateur l'aube de la rédemption des hommes. On y célèbre, en effet, avant tout, la venue à l'existence de la Mère du Verbe incarné. Joachim et Anne reçoivent sans doute leur part d'éloges dans les deux discours qui suivent, alors qu'ils étaient à peu près absents de la première homélie. Mais ils sont loués surtout à cause de leur fille immaculée. On remarquera, en passant, la manière dont notre orateur prend la défense du *Protévangile de Jacques* contre les lettrés du xe siècle, qui n'en pouvaient goûter la simplicité tout évangélique. Euthyme n'hésite pas à déclarer que cet apocryphe est un écrit quasi inspiré, πνεύματι θείῳ συντεταγμένη ἱστορία (1re homélie, § 2; Cf. 2e homélie, § 3, où l'ouvrage est désigné sous le nom d'*Histoires des douze tribus d'Israël*, ἐν ταῖς ἱστορίαις τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ).

Au point de vue de la théologie mariale, nos deux pièces valent surtout par le relief qu'elles donnent à la médiation universelle et à la toute-puissance suppliante de la Mère de Dieu. Marie peut tout ce qu'elle veut. Elle peut tout, après Dieu, et son Fils lui cède toujours : πάρεστι τὸ ἰσχύειν, ὅσον θέλεις καὶ βούλει... μετὰ Θεὸν πάντα ἰσχύεις, καὶ ἐν πᾶσι ὁ σὸς Υἱὸς ὑπείκει (1re homélie, § 5). Quant à la doctrine même de la conception immaculée, elle est clairement exprimée, et en termes assez réalistes, dans ce passage de la première homélie : ὦ κοίτης κεκαθαρμένης· ὦ παντὸς ἔξωθεν ῥύπου καὶ ἁμαρτίας ἐλευθέρα· ῥύπου γὰρ ἄτερ οὐδεὶς τέτοκε, μόνης πλὴν ἐκ τούτων τῶν πάνυ σεπτῶν ἡμῖν ἐκβλασθείσης θείας ὄντως γονῆς. Οὗτοι γὰρ, πᾶσαν ὑπερβαλόντες γενεὰν, καὶ εἰς μήκιστον ὕψος ἀναδραμόντες καὶ Θεῷ προσεγγίσαντες διὰ μελέτης θείας καὶ ἀεννάου προσευχῆς ἠξίωνται δέξασθαι τὸ ἀποκεκρυμμένον μυστήριον, καὶ λαγόσιν αὐτῶν καθηγνισμένοις τεκεῖν τὴν τεκοῦσαν τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητήν (§ 2). Un peu plus loin (§ 3), Marie est désignée sous le nom de σπέρμα καθαρὸν ἐξ ἐπαγγελίας φυεῖσα (*sic*) ἐν γαστρὶ στειρευούσῃ. Par ces expressions réalistes, Euthyme nous laisse entendre la manière dont plusieurs Byzantins ont essayé d'expliquer la conception immaculée de la Mère de Dieu, qui pour eux ne fait aucun doute. Ils ont cru nécessaire d'admettre une purification miraculeuse des parents de la

Vierge les rendant aptes à engendrer celle qu'ils appellent la *Fille de Dieu*, θεόπαις, θεία ὄντως γονή. Certains même, comme Grégoire Palamas, ont parlé d'une purification progressive des ancêtres de Marie.

Signalons deux ou trois affirmations intéressantes sur les anges. Ils sont, de la part de Dieu, les gardiens de la vie de chacun de nous, φύλαξ οὖσα ἐκ Θεοῦ ἑκάστου τῆς ἡμῶν ζωῆς (2e homélie, § 2). Ils font des rondes par toute la terre pour veiller sur les pauvres mortels (Ibid., § 4). Euthyme reproduit également la doctrine de Jean de Thessalonique sur les bons et les mauvais anges qui entourent chaque moribond. Il prie la Vierge de chasser les mauvais en enfer, et de rendre les bons favorables aux pauvres pécheurs, τοὺς μὲν κατάλεκνον, τοὺς δὲ καταπράϋνον καὶ καταλλαξον (2e homélie, § 5). Disons enfin que nous n'avons pas compris à quoi fait allusion l'orateur dans cette invocation : « Dénoue les nœuds de nos conventions forcées; dénoue-les, διάλυσον στραγγαλιὰς βιαίων συναλλαγμάτων ἡμῶν, διάλυσον (1re homélie, § 5). Peut-être s'agit-il de la promesse qu'on lui avait arrachée, de se rendre à Constantinople, une fois par mois, après sa nomination au poste de synecelle[1].

1. Voir plus haut, p. [42].

I

EUTHYMII PATRIARCHAE CONSTANTINOPOLITANI LAUDATIO IN CONCEPTIONEM SANCTAE ANNAE.

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΣΥΓΚΕΛΛΟΥ ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΛΛΗΨΙΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΝΗΣ. ΚΥΡΙΕ, ΕΥΛΟΓΗΣΟΝ[1].

EUTHYMII MONACHI, PRESBYTERI ET SYNCELLI LAUDATIO IN CONCEPTIONEM SANCTAE ANNAE. DOMINE, BENEDIC.

1. Μεγίστης εὐφροσύνης καὶ ἀνεκλαλήτου ἀγαλλιάσεως τήμερον ἐν οὐρανῷ τελουμένης διὰ τὴν τοῦ ἀπολωλότος[2] ἀνθρώπου καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθέντος ἀναζήτησιν, καὶ εἰρήνης Θεοῦ καὶ εὐσπλαγχνίας πάντα νοῦν ὑπερεχούσης ὅλῳ τῷ κόσμῳ ἁψιλῶς βραβευθείσης, δι' ἧς εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα καὶ κάλλος πάντες ἀνακεκλήμεθα, καὶ υἱοὶ Θεοῦ χρηματίζομεν, οὐκ οἶδ' ὅπως τὴν ὑπερκόσμιον τήνδε καὶ φαιδρὰν καὶ τιμίαν πανήγυριν οἱ

1. Ex codice CLXXXVII Bibliothecae urbis Lipsiae (saec. X-XI), fol. 84-87. — 2. ἀπολωλότος.

a *Requisitionem*, ἀναζήτησιν : ovi perditae comparatur homo, quam bonus pastor peramanter in deserto requirit.

1. Cum maxima laetitia ineffabilisque exsultatio caelites hodie teneat, ob perditi et ad Dei imaginem formati hominis requisitionem[a]; cumque pax Dei eiusque misericordia omnem intellectum superans universo mundo copiose impertita sit, per quam in pristinam dignitatem ac pulchritudinem omnes revocati sumus filiique Dei nominamur, nescio quomodo fiat, ut supermundanam hanc et prae-

claram et venerandam solemnitatem plerique christianorum ut parvam negligant, nec tanquam unam e ceteris immaculatissimae Deiparae festivitatibus retineant, atque celebrent simulque e contrito atque a Dei Spiritu acto animo, bonorum largitori omniumque nostrum regi Christo gratiarum actiones splendida voce decantent. Etenim, si antiquus ille Dei contemplator Moyses magnus, mundi originem texens ac dicens : *In principio creavit Deus caelum et terram*[a], non mediocriter laetabatur, pulchritudinem atque magnitudinem caeli considerans, siderumque varietatem imaginans ac videns; deinde, et terrae chaos atque abyssum, et aquarum naturam hinc quidem in maria consistentem, inde vero in fontes et in scatebras temperatam; et omnes terrae, campi convalliumque amoenorum fragrantes flores; atque herbarum species dolorem mitigantes, aegrotantibusque mortalibus sanationem tribuentes; quomodo nos caelum novum et priore splendidius, istius loco, o rem mirandam! formatum in ventre sterilis atque sanctificatae matris, piae Annae dico, ex qua orta est nobis salus et redemptio, et filiorum adoptione, sicut dixi, donatum est omne genus humanum in peccatum delapsum; quomodo, inquam, non multo maiore exsultatione ac tripudio celebrabimus, illudque utpote multorum bonorum nobis principium factum suscipiemus? Causa enim salutis nostrae haec est; consolationis initium, finem non habens, omnium bonorum radix, inenarrabilium donorum auctrix, laetitiam inducens, tristitiam expellens, diabolum pudore afficiens, daemonia tenebris obvolvens, genus mortalium, magis vero fidelium, exsultatione replens. Sed undenam nobis tale bonum sit ortum necnon natum ex quibus parentibus germinaverit ac sit; et quomodo super terram cadens, illam sanctificaverit, sublimique gratia repleverit, prius diligenter discamus; sicque postea praeconiorum serta reginae sermonum nostrorum concinnabimus.

2. Ex Ioachim et Anna, o amici, ut bene scitis, orta est illa; ex hoc, inquam, vere eximio, venerabili et honorando mihi, et omni sensum habenti colendo pare; conjuges dico in pietate et in omni virtutum, quae secun-

πολλοὶ χριστιανῶν ὡς μικρὰν παροροῦσιν, καὶ οὐχ ὡς μίαν τῶν λοιπῶν τῆς πανάγνου καὶ θεοτόκου πανηγύρεων κατέχουσί τε καὶ ἑορτάζουσι, καὶ λαμπρῶς ὁμοῦ χαριστηρίους φωνὰς ἐκ κατωδύνου καὶ πνευματηφόρου[1] ψυχῆς ἄδουσι τῷ χορηγῷ[2] τῶν ἀγαθῶν καὶ παμβασιλεῖ ἡμῶν Χριστῷ. Εἰ γὰρ ὁ πάλαι θεόπτης καὶ μέγας Μωϋσῆς ἐκεῖνος τὰ περὶ κόσμου * ἐκ προοιμίων φιλοσοφῶν καὶ λέγων· *ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν*, οὐ μικρῶς ἐπευφραίνετο, κάλλος καὶ μέγεθος ἐννοῶν οὐρανοῦ, καὶ ἀστέρων ποικιλίαν φανταζόμενος καὶ ὁρῶν· εἶτα καὶ χάος γῆς καὶ ἄβυσσον, καὶ ὑδάτων φύσιν τὰ μὲν εἰς θάλασσας στοιχειουμένην, τὰ δὲ εἰς πηγὰς καὶ κρήνας[3] ἐπικιρναμένην, καὶ ὅσα γῆς καὶ πεδιάδος καὶ κοιλάδων[4] κυπριζουσῶν, εὐώδη ἄνθη καὶ βοτανῶν ἰδέας[5] ἀκεσώδυνον λύσιν[6] παρέχοντα τοῖς βροτείοις[7] νοσηλευομένοις, πῶς ἡμεῖς τὸν νέον οὐρανὸν καὶ λαμπρότερον τοῦ πρώτου ἀναπλαττόμενον, ὦ θαύματος, ἐν κοιλίᾳ στειρευούσης καὶ ἡγιασμένης μητρός, — λέγω δὴ τῆς θεόφρονος Ἄννης, ἐξ ἧς ἀνέτειλεν ἡμῖν ἡ σωτηρία καὶ ἡ λύτρωσις, καὶ ἅπαν τὸ κατολισθῆσαν[8] γένος υἱοθεσίας, ὡς ἔφην, ἠξίωται —, οὐ πολλῷ μᾶλλον σκιρτήσομεν[9] καὶ χορεύσομεν[10], καὶ ὡς πολλῶν ἡμῖν ἀγαθῶν πρόξενον γεγονυῖαν, ὑποδεξόμεθα[11]; Ἀρχὴ γὰρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, αὕτη· ἀρχὴ παρηγορίας τέλος οὐκ ἐχούσης· ῥίζα παντοίων ἀγαθῶν· πρόξενος τῶν ἀνεκδιηγήτων καλῶν, εὐφροσύνην εἰσάγουσα, λύπην ἀπείργουσα, διάβολον καταισχύνουσα, δαίμονας σκοτίζουσα, γένος βροτῶν[12], μᾶλλον δὲ πιστῶν, ἀγαλλιάσεως πληροῦσα. Ἀλλὰ πόθεν δὴ τὸ τοιοῦτον ἡμῖν ἀνέτειλεν ἀγαθόν, κἀκ τίνων τοκέων ἐβλάστησε καὶ ἔφυ, καὶ πῶς, πεσὼν ὑπὸ γῆν, ταύτην καθηγίασεν, καὶ ἀπροσίτου πεπλήρωκε χάριτος, μάθωμεν ἀκριβῶς πρότερον[13]· εἶθ' οὕτω τὰ τῶν ἐγκωμίων στέμματα τῇ βασιλίδι τῶν λόγων ἡμῶν συντάξομεν.

2. Ἐξ Ἰωακεὶμ[14] καὶ Ἄννης, ὦ φίλοι, ὡς ἴστε, τῆς θείας ὄντως ξυνώριδος, τῆς σεπτῆς καὶ τιμαλφοῦς ἐμοὶ καὶ σεβασμίας παντὶ τῷ γε νοῦν ἔχοντι, τῶν ὁμοζύγων λέγω καὶ ὁμοτρόπων ἐπ' εὐλαβείᾳ καὶ ἀσκήσει καὶ πάσῃ τῇ κατὰ Θεὸν ἀρετῇ,

1. πνευματιφόρου. — 2. χωρηγῷ. — 3. κρίνας. — 4. κυλάδων. — 5. εἰδέας. — 6. λίσιν. — 7. βρωτείως. — 8. κατολισθεῖσαν. — 9. σκιρτήσωμεν. — 10. χορεύσωμεν. — 11. ὑποδεξώμεθα. — 12. βρωτῶν. — 13. πρώτερον. — 14. Ἰωακήμ.

a) Gen., I, 1.

τῶν περιβλέπτων ἐπ' εὐγενείᾳ καὶ συνέσει καὶ ἀγχινοίᾳ, τῶν ἄκρως ἐξησκημένων τὰ τοῦ νόμου θεσπίσματα, καὶ μηδέν τι τῶν ἐντολῶν παραβλαψάντων, ὡς ἅτε βασιλικοῦ γένους πέλοντες, βασιλικόν τε καὶ τὸ κατάστημα ἔχοντες. Δαυὶδ γὰρ, αὐτοῖς ὁ προπάτωρ, ὅθεν καὶ ἔφυσαν, προκελαδῶν ὧδέ πως διεχάραττεν· *Καυχήσονται ὅσιοι ἐν δόξῃ, φησὶν, καὶ ἀγαλλιάσονται ἐπὶ τῶν κοιτῶν αὐτῶν*. Ἀλλ' ὦ κοίτης κεκαθαρμένης· ὦ παντὸς ἔξωθεν ῥύπου καὶ ἁμαρτίας ἐλευθέρα· ῥύπου γὰρ ἄτερ οὐδεὶς τέτοκε, μόνης πλὴν τῆς ἐκ τούτων τῶν πάνυ σεπτῶν ἡμῖν ἐκλαστηθείσης θείας ὄντως γονῆς. Οὗτοι γὰρ, πᾶσαν ὑπερβαλόντες γενεὰν, καὶ εἰς μήκιστον ὕψος ἀναδραμόντες, καὶ Θεῷ προσεγγίσαντες διὰ μελέτης θείας καὶ ἀεννάου προσευχῆς ἠξίωνται[1] δέξασθαι τὸ ἀποκεκρυμμένον μυστήριον καὶ λαγόσιν[2] αὐτῶν καθηγνισμέναις τεκεῖν τὴν τεκοῦσαν τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν καὶ σύνθρονον καὶ συνάναρχον τοῦ Πατρός.

Ἆρ' ἔστι καθ' ἡμᾶς τῶν τῆς θεόπαιδος ἑορτῶν πρώτη τις ἄλλη καὶ φωταυγὴς, ἡ πάντας ἡμᾶς πρὸς τὴν ἀνωτάτω πορείαν εἰσάγουσα; Ἆρ' οὐ μέγα τὸ τῆς πανηγύρεως σύνθημα, καὶ πᾶσαν φύσιν ἐκπλῆττον[3] καὶ καθηδύνον[4]; Ἆρ' οὐκ ἐνηχούμενοι ταῦτα παρ' ἐμοῦ, ἄλλοι ἐξ ἄλλων γεγένησθε, καὶ ἤδη σκιρτᾶτε τῷ πνεύματι, καὶ ὡς ἐν οὐρανῷ εἶναι πνευματικῶς φαντάζεσθε[a]; Τὰ δέ γε τῶν θαυμαστῶν αὐτῆς γεννητόρων, κατορθώματα λέγω καὶ ἀριστεύματα, ὅσα μὲν ψυχικῶς κατὰ τοῦ ἀοράτου ἐχθροῦ προσεκτήσαντο[5], μελετῶντες τὸν τοῦ Κυρίου νόμον, ἡμέρας καὶ νυκτός· ὅσα δὲ καὶ δι' ἀσκήσεως πραείᾳ ψυχῇ ἐξεπέρανον ἐν εὐποιίαις καὶ δάκρυσιν καὶ ἄλλοις καλοῖς, διά τε στείρωσιν καὶ ἀπαιδίαν καὶ τῶν τότε ἱερέων καὶ ἀρχιερέων ἐξουδένωσιν, γέγραπται ἀκριβῶς ἐν τῇ περὶ αὐτῶν ἱστορίᾳ καὶ ἐν ἄλλοις μικροῖς ἡμῶν λογίοις τε καὶ ψελλίσμασιν. Ἱστορίας ἐκείνης τῆς ἀληθοῦς, τῆς μηδὲν ἐχούσης κομψόν τε καὶ ἐπηρμένον, ἀλλὰ πνεύματι θείῳ συντεταγμένης, κἂν οἱ πολλοὶ τῶν περὶ τὰ μάταια ἠσχολημένοι διαπτύουσι, ταύτης τὸ κάλλος κακῶς εἰδότες· οἱ γὰρ τὸ ὀπτικὸν τοῦ νοὸς ἐξ

dum Deum sunt, exercitatione consimiles, generis nobilitate et sapientia et prudentia conspicuos, in legis observantiis perfecte exercitatos, nihil de praeceptis praetermittentes; qui stirpe regia orti, regium etiam animum atque habitum habuere. David enim, eorum proavus, ex quo et originem duxerunt, in hunc fere modum illos prophetice designabat, dicens : *Exsultabunt sancti in gloria, et lactabuntur in cubilibus suis*[a]. Sed, o cubile purificatum! O omnis maculae necnon peccati expers! Absque macula enim nulla unquam peperit, praeter illam solam sobolem vere divinam, quae ex his prodivit qui nobis omnino colendi sunt. Qui omnem superantes generationem, et ad sublimissimam ascendentes celsitudinem, et ad Deum per piam meditationem continuamque orationem appropinquantes, absconditum mysterium suscipere meruerunt et lumbis suis sanctificatis illam gignere, quae factorem caeli et terrae Patrique ab aeterno corregnantem genuit.

Num inter festivitates filiae Dei apud nos receptas, aliam quamdam invenies, quae tempore vel splendore nostram praecedat, quandoquidem haec nos omnes ad summam ascensionem evehit? Nonne magnum est solemnitatis obiectum, et omnem naturam admiratione percellens ac laetificans? Nonne, haec a me edocti, in alios estis mutati, iamque spiritu exsultatis et quasi in caelo vos esse mente fingitis? Quae vero ad illius parentes admirabiles spectant, virtutes dico ac praeclara facta, tum quae contra invisibilem hostem spiritaliter obtinuerunt, tum quae per exercitationem animi mansuetudine compleverunt in beneficentiis et lacrymis et aliis benefactis; contemptus etiam sacerdotum ac pontificum illius temporis, qui propter sterilitatem et prolis carentiam illis obvenit, haec omnia accurate scripta sunt in historia, quae de eis est, necnon in aliis nostris oratiunculis ac baibutiamentis. Historiam autem istam, quae veridica est, quae nihil leporis, nihil sublimitatis habet, sed divino spiritu concinnata est, etsi plerique eorum qui vanis rebus incumbunt, respuunt, eius venustatis imperiti iudices[b]; qui enim mentis oculum ex virtutum exercitatione purificatum non habent,

1. ἠξίωνται. — 2. λαγώσιν. — 3. ἐκπλήττων. — 4. καθηδύνων. — 5. φαντάζεσθαι. — 6. προεκτίσαντο.

a) Ps. CXLIX, 5. — b Inconsequentiae exemplum hic habes; phrasis enim suspensa remanet; eiusdem modi est in graeco etiam ea quae sequitur.

neque evangelicis ac simplicibus sermonibus student vel eloquentiae quae ad Deum evehit, hi verborum sonitum tantum inquirentes ac vane crepantes, nonnisi in aerem sermonem effundunt, et seipsos ad tempus mulcent, laborum mercedem hic obtinentes. Sed nos, quos theologica ac spiritualis narratio dociles omnino ac bene persuasos habet, procedamus iam, procedamus, et quae festivitatis sunt laetanter explicemus.

3. Haec festivitatum immaculatissimae ac Deiparae puellae fastigium est, ut, diximus, ac praevia delineatio. Haec terrae omnis dulcis cibus, et omni honore colenda. Haec socordes ad vigilantiam necnon ad sobrietatem revocat. Haec spiritaliter egentes refrigerat et instaurat. Haec, eorum incitamentum qui vigilant atque inlassabiliter voce canora hymnos cantant. Haec, omni Deum colere cupienti invitatio atque ad Deum pervium iter. Haec, peccatorum sublatio, et desperatae animae ad vitam revocatio. Haec, verae dux castitatis, et bonorum quae in matrimonio insunt meditatio; ex quibus qui hoc vitae genus duxerunt, atque ei prudenter ac iugiter inhaeserunt, eam, quae omnes creaturas superat, generare meruerunt. Haec, virginum decus et praeclara magistra, splendor quoque ac gloriatio; in virginibus enim et praesertim animabus se inhabitaturum esse Deus promisit. Hodie, thalamus inaccessibilis luminis, magnus mons, mons pinguis in sinu puro ac sterili collocatur. Hodie, quae Cherubim venerabilior est ac Seraphim thronorumque altiorum sanctior, iustissimis donata est. Hodie, quae caelis omnique, ut omnia uno comprehendam, immateriali atque materiali creatura sublimior est, Dei misericordi voluntate in afflicta atque sancta sterili constituitur. Hodie, pugillar Deo scriptum, tabulae Testamenti, petra quae per Dei posteriora effulsit, diligentibus legis custodibus merito mittitur. Hodie, omnium prophetarum carmen et exemplar et effigies et, ut totum dicam, peractio, electis Dei viris donata est. Hodie, Ioachim et Anna, perillustres illi atque praeclari coniuges, Deo et hominibus fiunt gratissimi, et Christi Iesu ἀσκήσεως μὴ καθαρθέντες, μηδὲ τοῖς εὐαγγελικοῖς καὶ ἁπλοῖς ἑξακολουθοῦντες ῥήμασιν, καὶ καλλιεπείαις ταῖς πρὸς Θεὸν ἀναγούσαις, ἀλλὰ τὸ λαρυγγίζον[1] τῶν λέξεων φιλοκαλοῦντες καὶ κροτοῦντες διακενῆς[2], εἰς ἀέρα μόνον τὸν λόγον χέουσι, καὶ ἑαυτοὺς τέρπουσι πρόσκαιρα, ἐνταῦθα τῶν πόνων τὸν μισθὸν κατακτώμενοι. Ἀλλ' ἡμεῖς τῇ θεολογικῇ καὶ πνευματικῇ συγγραφῇ εὐπειθῶς καὶ ὁλικῶς καλῶς πεπεισμένοι[3], ἴωμεν ἤδη, ἴωμεν, καὶ τὰ τῆς ἑορτῆς εὐφροσύνως διασαφήσωμεν.

3. Αὕτη τῶν ἑορτῶν τῆς πανάγνου καὶ θεητόκου [4] κόρης[5], ὡς ἔφαμεν, ἡ κορωνὶς[6] καὶ προχάραξις. Αὕτη τῆς ὑψηλίου πάσης ἡ γλυκεῖα ἐδωδὴ καὶ πανσέβαστος. Αὕτη τῶν ῥαθυμούντων ἐγρήγορσις καὶ ἀνάνηψις. Αὕτη τῶν πενομένων[7] ψυχικῶς ἀνάψυξις καὶ ἀνόρθωσις. Αὕτη τῶν γρηγορούντων καὶ μελῳδούντων λαμπρῶς ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπάλειψις. Αὕτη βουλομένῳ[8] παντὶ θεοσεβεῖν νεῦσις καὶ πορεία[9] πρὸς Θεὸν εὐεπίβατος. Αὕτη κουφισμὸς ἁμαρτιῶν καὶ ψυχῆς ἀπεγνωσμένης ἀνάκλησις. Αὕτη σωφροσύνης ἀληθοῦς ὁδηγὸς καὶ μελέτημα τῶν ἐν συζυγίᾳ προσόντων, ἐξ ὧν καὶ οἱ ταύτην ἀσκήσαντες καὶ προσκτησάμενοι ἐμφρόνως καὶ ἀεννάως, σήμερον τὴν πασῶν κτισμάτων ὑπερτέραν συλλαβεῖν κατηξίωνται. Αὕτη παρθένων εὐπρέπεια καὶ μέγας διδάσκαλος, κλέος τε καὶ καύχημα· ἐν παρθένοις γὰρ καὶ μᾶλλον ψυχαῖς κατοικεῖν ὁ Θεὸς ἐπηγγείλατο. Σήμερον ἡ παστὰς τοῦ ἀπροσίτου φωτός, τὸ μέγα ὄρος, τὸ πίον ὄρος, ἐν λαγόσι[10] καθαροῖς καὶ στειρωτικοῖς εἰσοικίζεται. Σήμερον ἡ σεμνοτέρα[11] τῶν χερουβὶμ καὶ ἁγιωτέρα τῶν σεραφὶμ καὶ τῶν ἐπέκεινα θρόνων, τοῖς ἅγαν δικαίοις δεδώρηται. Σήμερον ἡ ὑψηλοτέρα[12] τῶν οὐρανῶν καὶ πάσης, συλλήβδην εἰπεῖν, αὐλοῦ καὶ ἐνύλου κτίσεως, βουλήσει Θεοῦ καὶ εὐσπλαγχνίᾳ ἐν τῇ τεθλιμμένῃ καὶ ἁγίᾳ στείρᾳ εἰσοικίζεται. Σήμερον ἡ δέλτος ἡ θεήγραφος[13], αἱ πλάκες τῆς διαθήκης, ἡ πέτρα ἡ διὰ τῶν ὀπίσθιων Θεοῦ ἐλλαμφθεῖσα, τοῖς τοῦ νόμου ἀκριβέσι φύλαξι δικαίως ἐκπέμπεται. Σήμερον ἡ πάντων προφητῶν τὸ κελάδημα καὶ προτύπωμα καὶ ἐκσφράγισμα καὶ, ὅλως εἰπεῖν, περαίωσις, τοῖς ἐκλεκτοῖς Θεοῦ ἀνδράσι κεχάρισται. Σήμερον Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννα, ἡ περιβοητὸς αὕτη συζυγία καὶ περίβλεπτος, εὐχάριστος Θεῷ καὶ ἀνθρώ-

1. λαρυγγίζων. — 2. διάκαινως. — 3. πεπεπειμένοι. — 4. Sic. — 5. κόρις. — 6. νωρονὶς. — 7. πενωμένων. — 8. βουλωμένῳ. — 9. πορία. — 10. λαγώσι. — 11. σεμνωτέρα. — 12. ὑψηλωτέρα. — 13. θεηγράφος.

ποις γίνεται, καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ προπάτορες ἀναγράφονται. Ἀδὰμ ὁ προπάτωρ ἡμῶν καὶ χειρὶ Θεοῦ πλασθείς, διὰ συνεύνου δὲ τὴν πτῶσιν καὶ τὴν ἥτταν παθών, καὶ ἐξόριστος γεγονώς, σήμερον διὰ σπέρματος καθαροῦ ἐξ ἐπαγγελίας φυείσης ἐν γαστρὶ στειρευούσῃ, τὸ γοερὸν τῆς ψυχῆς ἀποσείεται, καὶ τῆς ἀνακλήσεως τὰ σήμαντρα προμηνύεται[1]. Εὔα ἡ προμήτωρ[2], ἡ κακῶς τὸν ὄλισθον ὑπομείνασα, καὶ δολίως ἐξ ἀφροσύνης φενακισθεῖσα[3], καὶ ἐκριφεῖσα τῆς τοῦ παραδείσου τρυφῆς, τὸν ἰὸν τοῦ δολεροῦ[4] καὶ σκολιοῦ[5] ὄφεως ἐκ τῶν αὐτῆς ἀκοῶν διὰ τῆς παναγίας παιδὸς αὐτῆς καὶ δεσποίνης ἀπορρίπτει. Ἄβελ ἀγάλλεται· Ἐνὼχ εὐφραίνεται· Νῶε συγχήρεται· Ἀβραὰμ σὺν υἱῷ καὶ ἐκγόνῳ δοξάζονται· Μωσῆς, Ἀαρὼν καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυὶ χορεύουσιν· ἃ γὰρ ἀμφότεροι προκατεῖδον νοεροῖς ὄμμασι σὺν Δανιὴλ καὶ ἄλλοις προφήταις, ἀλλά γε καὶ Σολομὼν[6] ὁ σοφώτατος σκιρτῶσι, τὴν ἀπολύτρωσιν ἀναμένοντες. Ὁ μὲν γὰρ ἐκάλει ὄρος, ἐξ οὗ λίθος ἐκτμηθήσεται· ὁ δὲ στάμνον, ὃς[7] χωρήσει τὸν ἀχώρητον· ὁ δὲ βάτον πυρὶ καιομένην καὶ μὴ καταφλεγομένην, τὸ παρθένον [μὲν] τεκεῖν, ἀπειρογάμως δέ· ὁ δὲ στάμνον χρυσῆν, ὁ δὲ πλάκας θεοχαράκτους· ἄλλος κῆπον κεκλεισμένον, πηγὴν ἐσφραγισμένην, κλίνην χρυσῆν καὶ εὐμεγέθη, θρόνον ἐξ ἀτήπτων κατεσκευασμένον[8], καὶ καλὴν περιστερὰν καὶ ὑπέρτιμον· καὶ ὅσα ἀμφότεροι ἄλλοι ἄλλως ἐξέφρασαν. Τέλος δὴ καὶ Ζαχαρίας εὐτρεπίζεται ὑποδέξασθαι καὶ ἐν ἁγίοις κατατάξαι καὶ εἰσοικῆσαι τὴν τῶν ἁγίων ἁγιωτέραν, καὶ μαρτυρικῶς τελειωθῆναι δι' αἵματος. Παρθένοι καλαὶ καὶ νεάνιδες ἀπεκδέχονται λαμπρῶς ὑπαντῆσαι καὶ τῇ βασιλίδι σεπτῶς δωροφορῆσαι vel : δορυφορῆσαι?]· μητέρες κατωδύνως τεθλαμμέναι καὶ τὰς ἡμέρας ψηφολογοῦσαι καὶ τὰς χεῖρας πρὸς ὑποδοχὴν ἐκτείνουσαι, καὶ λαμπάδας ποικίλλουσαι, τὸν καιρὸν τῆς προπομπῆς ἀναμένουσιν. Ναὸς ὁ μέγας ὁ μέλλων ταύτην εἰσδέχεσθαι καὶ σκέπειν, μᾶλλον δὲ σκέπεσθαι, νεύσει θείᾳ καὶ χάριτι τιθηνεῖν[9] τε καὶ τρέφειν τροφῇ οὐρανίᾳ, ὑπ'

et Dei proavi inscribuntur. Adam, nostri generis auctor et Dei manu formatus, qui per uxorem lapsum ac ruinam erat passus, exlorris factus erat, hodie per filiam puram ex promissione in ventre sterili natam animae tristitiam exuit, et reparationis signa praenuntiat. Prima mater, Eva, ignominiosum lapsum experta ac dolose ex imprudentia decepta, eiectaque e paradisi deliciis, fraudulenti atque tortuosi serpentis venenum e suis auribus per sanctissimam eius filiam atque dominam expellit. Abel exsultat; Enoch laetatur; Noe congaudet; Abraam cum filio et nepote in laudes erumpit; Moyses, Aaron atque Iesus, Nave filius, tripudiant; nam quae mentis oculis uterque[a] prospiciebant cum Daniele ac ceteris prophetis, immo et sapientissimus Salomon exsiliunt, redemptionem exspectantes. Hic enim eam vocabat montem, ex quo lapis excidetur; ille autem, urnam, quae capiet incomprehensibilem; iste vero, rubum igne ardentem et incombustum manentem; quod est virginem quidem peperisse, sed sine viro; alius, urnam auream; alius, tabulas divinitus scriptas; alius, hortum conclusum, fontem signatum, lectum deauratum ac procerum, thronum ex incorruptibilibus lignis praeparatum, et formosam pretiosissimamque columbam, et quaecumque alii aliter edixerunt. Denique sane et Zacharias se praeparat ad eam suscipiendam atque in Sancta introducendam ac collocandam quae sanctis sanctior est, necnon ad suam per sanguinem martyrii consummationem. Pulchrae virgines atque iuvenculae exspectant donec reginae splendide occurrant eamque venerabundae comitentur. Matres, dolore confectae et dies numerantes, manus ad illam excipiendam extendentes lampadesque varie exornantes, tempus deductionis exspectant. Templum magnum, quod eam excepturum est atque protecturum (vel potius, quod ab ea protegetur) quodque, divino nutu atque beneficio, eam aliturum atque nutriturum est, ab angelis circumdatur atque custoditur tanquam caelum

1. προμνοίεται. — 2. πρωμήτωρ. — 3. φαινακισθεῖσα. — 4. δωλεροῦ. — 5. σκωλιοῦ. — 6. Σωλομὼν. — 7. ἐν ὅ. — 8. κατασκευασμένον.— 9. τιθεινεῖν.

a) *Uterque*, ἀμφότεροι, quamquam tres sunt, Moyses, Aaron atque Iesus; nisi dicas Moysen et Aaron pro uno computari.

alterum luce circumfusum atque constellatum. Omnis ergo tribus et lingua, deinde et propinqui qui tunc vivebant et sancti uteri fecunditatem audierant, alta voce Deo gratias atque laudes rependebant, communi festivitate laetantes.

3. Quid et nos, o festivitatis amici? Nonne spiritales ducemus choros? Nonne exsiliemus? Nonne cum omni pietate clamabimus? Nonne spirituales hostias contrito cum corde offeremus? *Immola*, inquit, *Deo hostiam laudis, et redde Altissimo vota tua, et eruam te, et glorificabis me*[a]. Et iterum : *Exsultabunt labia mea cum cantavero tibi, et anima mea, quam redemisti*[b]. Et revera nonne omnes ab originali atque saeva damnatione liberati sumus? Nonne extra paradisi delicias eiecti, atque ad habitationem in chao damnati, nunc ad caelos revocati sumus? Nonne naturam nostram, quae sub maledictione erat, per sobolem piis genitoribus modo donatam, in dextera throni ipsius Patris consubstantialis collocavimus? Qui sub protriti pedibus calcabamur, nonne ipsum nunc conculcamus, et, si voluerimus, cum Domino eius laqueos effugimus? Nonne qui gutture nos suo deglutiverat, nunc evomere coactus est, illiusque caput conterimus, quem ut passerculum habemus? Euge, solemnitatis claritas! Supereuge festi splendor! O linguae meae nunc tarditatem, ingeniique exiguitatem atque inopiam! Amici, quis mihi et adhuc sermonem suppeditabit, quantum cupio? Verum, difficultate pressus, et undique, tum sermonis tum altioris vitae inopia angustiatus, piae atque omni laude dignae reginae pauca superaddens, temerariae huic atque tenui orationi, at certe cum fide et amore, finem imponam. Sane, quae mater est eius qui viduae aera minuta duo olim accepta habuit, mea suscipiet temeritatisque veniam bene conscio mihi concedet.

5. Audi, Domina, animae nostrae afflictae orationem. Flebili nostrae voci aurem praebe ἀγγέλων ὁροθετεῖται[1] καὶ ῥουρεῖται, ὡς ἄλλος οὐρανὸς παμφανὴς καὶ κατάστερος. Πᾶσα οὖν φυλὴ καὶ γλῶσσα, εἶτα καὶ ἀγχιστεία ἡ τότε τὸ ζὴν λαχοῦσα καὶ τὴν τῶν ἁγίων λαγόνων εὐκαρπίαν ἐνωτισθεῖσα, μεγαλοφώνως τὸ θεῖον καὶ εὐχαρίστως ἐδοξολογεῖτό τε καὶ συνεόρταζεν.

4. Τί δὴ καὶ ἡμεῖς, ὦ φιλέορτοι, οὐχὶ χορεύσομεν[2] πνευματικῶς; Οὐχὶ σκιρτήσομεν[3]; Οὐ πανευλαβῶς ἀλαλάξομεν[4]; Οὐ θυσίας πνευματικὰς μετὰ συντετριμμένου προσάξομεν[5] πνεύματος; *Θῦσον*, φησί, *τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με.* Καὶ πάλιν· *Ἀγαλλιάσονται τὰ χείλη μου, ὅταν ψάλλω σοι, καὶ ἡ ψυχή μου, ἣν ἐλυτρώσω.* Καὶ μὴν οὐ πάντες ἐρρύσθημεν προγονικῆς καὶ δεινῆς κατακρίσεως; Οὐκ ἔξω τῆς τοῦ παραδείσου τρυφῆς ῥιφέντες καὶ εἰς χάος κατακριθέντες οἰκεῖν, νῦν πρὸς οὐρανοὺς ἀνακεκλήμεθα; Οὐ τὴν φύσιν ἡμῶν τὴν ἐπάρατον, διὰ τῆς ἄρτι δωρηθείσης[6] γονῆς τοῖς θεόῤῥοσιν, ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου αὐτοῦ Πατρὸς καὶ ὁμοουσίου κεκάθημεν; Οὐ πατημα τῷ πεπατημένῳ γεγονότες[6], νῦν αὐτοῦ καταπατοῦμεν, καὶ διαφεύγομεν[7], εἰ βουλοίμεθα, σὺν Κυρίῳ τὰ θήρατρα; Οὐχὶ τῷ φάρυγγι αὐτοῦ καταποθέντες, νῦν τε ἐξεμεθέντες[8], τὴν τούτου διαθλάττωμεν καρὰν, καὶ ὡς στρουθίον εἶναι ἡγούμεθα; Εὖγε τῆς πανηγύρεως τὸ λαμπρόν· ὑπέρευγε τῆς ἑορτῆς τὸ φαιδρόν. Ὦ τῆς βραδείας μου ταύτης νυνὶ γλώσσης, καὶ τοῦ νοὸς τὸ στενόν τε καὶ ἄπορον. Φίλοι, ὦ τίς ἄν μοι καὶ ἔτι δοίη λόγον, ὅσον καὶ βούλομαι[9]; Ἀλλ' οὖν ἀπορίᾳ συνεχόμενος, καὶ πάντοθεν ὅλως ἔκ τε λόγου καὶ ὑψηλοῦ βίου ὑστερῶν καὶ στενούμενος, ὀλίγα τῇ φιλανθρώπῳ καὶ πανυμνήτῳ προσρθεγξάμενος δεσποίνῃ, τόνδε μου τὸν προπετῆ καὶ πενιχρὸν[10], ἀλλ' οὖν ἐκ πίστεως καὶ πόθου, καταπαύσω λόγον· πάντως γὰρ μήτηρ τοῦ τὰ δύο λεπτὰ τῆς πάλαι χήρας εἰσδεξαμένου πέλουσα, δέξηται, καὶ τὴν συγγνώμην τῆς τολμης εὖ εἰδότι[11] ἀποδῷή μοι.

5. Ἄκουσον, δέσποινα, τῆς ἡμῶν κατωδύνου ψυχῆς τὴν δέησιν· πρόσχες τῇ ταλαιπώρῳ[12] ἡμῶν

1. ὁροθετεῖτε. — 2. Χορεύσωμεν. — 3. σκιρτήσωμεν. — 4. ἀλαλάξωμεν. — 5. προσάξωμεν. — 6. γεγονότες. — 7. διαφεύγωμεν. — 8. ἐξαμεθέντες. — 9. βουλωμαι. — 10. πενιχρόν. — 11. οἰδότι. — 12. ταλαιπόρῳ.

a Ps. XLIX, 14. — b Ps. LXX, 23.

φωνῇ, ὡς εὐήκοος· ἐνώτισον καὶ τὸν στεναγμὸν ἡμῶν καὶ συντριμμὸν καὶ τὴν σύγχυσιν· βλέψον καὶ τῶν δακρύων ἡμῶν τὴν χύσιν, καὶ τὴν τούτων χάριν, καὶ ῥῦλν, ὡς τῇ πάλαι πόρνῃ ὁ σὸς Υἱὸς καὶ Θεός, κατάπεμψον, καὶ οἰκτείρησον· ἴλάσθητι ταῖς ἀνομίαις * τῶν δούλων σου· εἰς σὲ γὰρ τὴν ἐλπίδα κεκτήμεθα· σπλαγχνίσθητι ταῖς ἡμῶν ἁμαρτίαις καὶ ταύτας ἐκλέανον. Δύνασαι γὰρ ὅσα καὶ βούλει, ὡς μήτηρ τοῦ κτίσαντος. Ἐπίσκεψαι τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς ἀσθενείας ἡμῶν, ἐπειδὴ βρύσις ἐλέους καὶ θαυμάτων ὑπάρχεις, πανάχραντε. Πεπλανήμεθα ὡς ἀπολωλότα πρόβατα, ἐξοκείλαντες[1] εἰς ἀνοδίας[2] καὶ βάραθρα πονηρῶν ἐννοιῶν τε καὶ ἔργων. Ἀλλ' ἀνακάλεσαι, ὡς δυνατὴ καὶ μητρόθεος. Οὐδὲν γὰρ τὸ κωλύον[3] σε, τοσοῦτό σοι, πανάχραντε, πάρεστι τὸ ἰσχύειν, ὅσον θέλεις καὶ βούλει. Διάλυσον στραγγαλιὰς βιαίων συναλλαγμάτων ἡμῶν, διάλυσον. Οἰκείωσον πρὸς τὸν σὸν Υἱὸν καὶ Θεόν, οἰκείωσον. Δὸς ἀναψυχὴν ἡμῖν πρὸ ἐκτομῆς ἀπαραιτήτου, δὸς ἠλεάνασα[4] πᾶσαν αἱρετικὴν φάλαγγα. Γενοῦ ἡμῖν παρηγορία ἐκ τῶνδε τῶν γεηρῶν ἐκλείπουσι. Τότε γὰρ μόνη ἰσχύεις, πανύμνητε· ἵλεους ἡμῖν τότε παρεσομένους[5] ἀγγέλους εὐχῇ σου ἀπέργασαι. Γινώσκεις γὰρ ὅλως τὸ σαθρὸν ἡμῶν καὶ εὐόλισθον[6], τοὺς καθ' ἡμῶν καὶ νῦν ὄντας ἀοράτως καὶ ὁρατῶς· τοὺς μὲν καταλέανον καὶ εἰς πέταυρον ᾅδου ἀκόντισον· τοὺς δὲ καταπράϋνον καὶ κατάλλαξον. Τῆς γὰρ εἰρήνης σὺ εἶ αἰτιός τε καὶ πρόξενος. Τοῖς ἀσιγήτως[7] σε δοξολογοῦσιν, καὶ προσκαλουμένοις εἰς ψυχικὴν κάθαρσιν καὶ σωματικὴν ἀντίληψιν καὶ παρηγορίαν γενοῦ ἰατρὸς καὶ τροφὸς καὶ πόσις σωτήριος. Μετὰ Θεὸν γὰρ πάντα ἰσχύεις, καὶ ἐν πᾶσί σοι ὁ σὸς Υἱὸς καὶ Θεὸς καὶ πάντων ἡμῶν δεσπότης καὶ κύριος ὑπείκει μητροπρεπῶς, ἐπεὶ καὶ μητρῴοις σπλάγχνοις ἐπικάμπτεται δικαίως, ὡς μόνος δίκαιος καὶ εὔσπλαγχνος, καὶ ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς ἐμπιπλῶν ἡμῶν τὴν ζωὴν τῶν ἀναξίων δούλων σου καὶ τῆς ἐλαχίστης κληρονομίας σου, δοξαν ἀναπεμπόντων[8] διὰ σοῦ τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ συνανάρχῳ καὶ ὁμοτίμῳ αὐτοῦ Υἱῷ, καὶ τῷ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν.

benignam. Ausculta et gemitum et contritionem et confusionem nostram. Vide etiam lacrymarum nostrarum effusionem, copiosamque quam merentur gratiam, sicut olim meretrici tuus Filius ac Deus, demitte, atque miserere. Servorum tuorum iniquitatibus sis propitia; in te enim spem possidemus. Misericordia propter peccata nostra commovearis, illaque ad nihilum redige. Quaecumque enim vis, potes, utpote mater conditoris. Mentis nostrae corporisque infirmitates considera, quandoquidem, o benignissima, misericordiae prodigiorumque exstas scaturigo. Quasi perditae oves erravimus, atque ad invia voraginesque malarum cogitationum et operum declinavimus. Verum, revoca, ut potens et Dei Mater. Nihil est enim quod te cohibeat, quandoquidem, o immaculatissima, tantum vales, quantum vis et desideras. Dissolve tortuosos laqueos pactorum nostrorum vi extortorum, dissolve. Familiares nos redde Filio tuo et Deo, redde. Da nobis refrigerium ante excisionem inevitabilem, da, omnem legionem haereticam dissipans. Nobis ex his terrenis excidentibus consolatio fias. Tunc enim sola aliquid vales, o laude omni digna; angelos tunc nobis ad futuros tuis precibus propitios effice. Nosti enim omnino fragilitatem nostram atque ad malum pronitatem; nosti et eos qui contra nos sunt etiam nunc, tum invisibiliter tum visibiliter. Hos quidem comprime, et in funes inferni coniice; illos vero demulce atque concilia. Pacis enim auctrix tu es atque conciliatrix. His qui sine intermissione glorificant te atque invocant, in purificationem animae ac remedium corporis necnon in consolationem medicus fias et nutrix et potio salutaris. Post Deum enim omnia potes, et in omnibus Filius tuus et Deus et omnium nostrum Dominus tibi cedit, ut matri; quandoquidem maternis visceribus iure meritoque flectitur, utpote solus iustus et misericors et in misericordia atque miserationibus replens vitam nostri, indignorum famulorum tuorum et humillimae haereditatis tuae, qui per te gloriam deferunt Patri principii experti, eiusque Filio coaeterno atque cohonorando, necnon vivifico Spiritui, nunc et semper et in aeculas saeculorum. Amen.

1. ἐξωκείλαντες. — 2. ἀνωδίας. — 3. κωλύων. — 4. sic (pro ἀλεάνασα). — 5. παρεσωμένους. — 6. εὐωλισθον. — 7. ἀσιγήτως. — 8. ἀναπέμποντας.

II

EUTHYMII PATRIARCHAE CONSTANTINOPOLITANI LAUDATIO IN CONCEPTIONEM SANCTAE ANNAE.

EUTHYMII MONACHI PRESBYTERI ET SYNCELLI LAUDATIO IN CONCEPTIONEM SANCTAE ANNAE. BENEDIC, PATER.

1. Nive candidior praesens festivitas, et omnibus solemnitatibus terrenis splendidior; quae ineffabilibus supernorum pompis ita accedit, ut etiam eos, qui in chaos terrae depressi sunt, atque longe a Deo projecti, iterum mystice revocet ipsique Deo reconciliet. Verum, sermo noster, o viri, infirmus ac contemptibilis, et vitae consuetudo mutata, deorsum tendens, usu non habens leporem qui scriptorem deceat; et quonam vertar haesito; cuinam vero victoriam relinquam mente haereo. Attamen, aliquid dicere statuens; *Dilata os tuum*, inquit, *et implebo illud* [a], spei vere indubitatae confidens, scilicet quod Deus non ea quae videntur vel exterius fiunt, respicit, sed ad intentionem propter quam peraguntur, ego animum studio temperans Christoque totus addictus, buccina cornea altius clamabo, et chorum ducam, quantum divinus spiritus meus spiritaliter dicere tribuet : *Omne enim datum bonum et omne donum perfectum desursum est* [b]. Solvit enim mihi linguam tollitque vocem ad canore modulandum quasi in cithara psalmica praesens dies necnon auditorium hoc pulcherrimum et filii Dei in unum congregati, atque sub alis eius per vitam activam requiescentes, et in sanctitate ac iustitia ad hanc sacram aedem accedentes. In hac enim excipio amicos ac fratres, et appono mensam rationalem potumque spiritualem ac

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΣΥΓΚΕΛΛΟΥ ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΛΛΗΨΙΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΝΗΣ. ΕΥΛΟΓΗΣΟΝ, ΠΑΤΕΡ [1].

1. Λαμπροτέρα μὲν ἡ χιὼν [2] ἡ παροῦσα ἑορτὴ, φαιδροτέρα δὲ καὶ πάντων τῶν γεηρῶν πανηγύρεων καὶ τόσον [3] πλησιάζουσα τῶν ἀνεκλαλήτων καὶ ἀνωτάτων θεωριῶν, ὡς καὶ τοὺς εἰς χάος γῆς ὑποδύντας καὶ πόρρω Θεοῦ ἐκριφέντας [4] πάλιν μυστικῶς ἀνακαλουμένη καὶ αὐτῷ καταλλάττουσα. Ἀλλ' οὖν ὁ λόγος ἡμῶν, ὦ ἄνδρες, ἀσθενὴς καὶ ἐξουθενημένος, καὶ ὁ βίος ἠμειμμένος [5], κάτω νεύων, μὴ ἔχων τῇ πράξει τὴν χάριν τοῦ γραφεῖν συνηρμοσμένην, καὶ ποῖ τράπωμαι ἀπορῶ, τίνι δὲ τὴν νίκην παραχωρήσω ἰλιγγιῶ· ὅμως ὑπείκων τὸ [6] λέγειν τι· *Πλάτυνον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό*, ἐλπίδι [7] τῇ ὄντως [8] ἀνενδοιάστῳ [9] θαρρήσας, ὡς οὐκ εἰς τὰ βλεπόμενα καὶ γιγνόμενα Θεὸς ἐφορᾷ, ἀλλ' εἰς τὸν σκοπὸν δι' ὃν [10] καὶ περαιοῦνται [11], τὸν νοῦν τῇ προθυμίᾳ κεράσας, καὶ Χριστῷ ὁλικῶς ἐκταθείς, σαλπίγγος κερατίνης βοάσομαι ὑψηλότερον, καὶ χορεύσω, ὅσον τὸ θεῖόν μου πνεῦμα πνευματικῶς παράσχοι [12] τοῦ λέγειν· *Πᾶσα γὰρ δόσις ἀγαθὴ καὶ δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστιν*. Λύει γάρ μοι τὴν γλῶτταν, καὶ ὑψοῖ τὴν φωνὴν, ὡς ἐν κιθάρᾳ ψαλμικῇ εἰπεῖν, εὐήχως μελῳδεῖν ἡ παροῦσα ἡμέρα, καὶ τὸ κάλλιστον τοῦτο θέατρον, καὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὸ συνηγμένα εἰς ἓν, καὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ διὰ βίου πρακτικοῦ ἀναπαυόμενα καὶ εἰς τόνδε τὸν ἱερὸν οἶκον ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ προβαίνοντα. Τούτῳ γὰρ καὶ δεξιοῦμαι τοὺς ἐμοὺς

1. E codice Patmiaco 380, fol. 77-83. — 2. χίον. — 3. τόσω. — 4. ἐκρηφέντας. — 5. ἠμεμμένος. — 6. Forsan ponendum : τῳ. — 7. ἐλπίδι. — 8. ὄντος. — 9. ἀνενδυάστως. — 10. δι' ὧν. — 11. παιραιοῦνται. — 12. Sic.

a. Ps. LXXX, 11. — b. Iac., I, 17.

φίλους καὶ ἀδελφούς, καὶ προτίθημι τράπεζαν λογικὴν καὶ κρατῆρα πνευματικὸν καὶ ἄενναον, οὐχ οἷς ἡ κάτω τράπεζα κολακεύει τὴν καταργουμένην γαστέρα καὶ ἀθεράπευτον, ἀλλὰ τὴν πρόξενον οὖσαν ἀνεκλαλήτων καὶ ἐπουρανίων ἀληθῶς ἀγαθῶν. Τοὺς οὖν γενάρχας ἡμῶν καὶ δεινῶς ὀλισθήσαντας πρῶτον ἐπιφθεγξάμενος,.... τὰ χαρμόσυνα προμηνύματα...., οὕτω κατόπιν καὶ ὑμῖν συσκιρτῆσαί μοι[1].

2. Ἑορτάζει δὲ σὺν ἡμῖν καὶ πᾶσα ἡ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων πλῆθος, ὡς ἐπιχαίρουσα τοῖς καλοῖς ἡμῶν ἔργοις, καὶ φύλαξ οὖσα ἐκ Θεοῦ ἑκάστου τῆς ἡμῶν ζωῆς. Οἱ τῆς ἡμῶν ὀλισθηρᾶς καὶ ἐπικήρου φύσεως προπάτορες καὶ προβάθμοι καὶ χειρὶ Θεοῦ πλασθέντες, φθόνῳ τε διαβόλου τραχηλιώσαντες καὶ δεινῶς κατεπαρθέντες καὶ τῆς τοῦ παραδείσου, φεῦ μοι, τρυφῆς ἐξωθέντες, πᾶσαν νῦν λύπην ἀπώσασθε[2], ἀλαλάξατε, χορεύσατε· ἀμετάτρεπτοι[3] γὰρ ἤδη[4] ἀνακληθήσεσθε[5], καὶ μετὰ βραχὺ καὶ οὐκ εἰς τὴν κάτω μόνον Ἐδὲμ καὶ τρυφὴν οἰκήσετε[6], ἀλλ' εἰς αὐτὸ ἤδη τὸ οὐρανοῦ ἀνάκτορον· ξένον γάρ τι μυστήριον ἐπὶ γῆς πεπεραίωται σήμερον· ξένον καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον διάνοιαν. Εἰ γὰρ τὸ· *Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ*, ἀκηκόατε, καὶ *ἐν ἱδρώτι τοῦ προσώπου τὸν ἄρτον ἐσθίειν* κατεδικάσθητε, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ὑμῶν[7] παιδὸς, μᾶλλον δὲ Θεοῦ, μετάρσιοι γεγένησθε, καὶ ἄρτον ἀγγέλων πάλιν φάγεσθε[8] καὶ σὺν αὐτοῖς ᾄσεσθε[9] τὴν ὑψηλοτάτην ἐκείνην καὶ τρισάγιον ᾠδήν. Πάντα οὖν τὰ ἔθνη σὺν τοῖσδε τοῖς κατωδύνοις καὶ πολυθρήνοις κροτήσατε χεῖρας, ἀγαλλιάσεως φωνὴν ἐφ' ὕψους ἄρατε. Ἕκαστος, οἷός τε εἶ διὰ λόγου προσφέρειν δῶρα τοῖς προξένοις ἡμῖν τῶνδε τῶν καλῶν, Ἰωακείμ τέ φημι καὶ Ἄννῃ, προσάξατε. Ἐπήρθη γὰρ αὐτῶν, ἐπήρθη τὸ κλέος καὶ ἡ συζυγία· οὐκ ἔστιν κόρος αὐτῶν τῆς[10] εὐφροσύνης, οὐκ ἔστιν. Οἱ γὰρ πρώην διὰ στείρωσιν ἄενναον στένοντες καὶ χύσεις δακρύων ἀδιαλείπτων[11] ἐκ βλεφάρων ἀγρύπνως ἐκρέοντες, οὗτοι σήμερον δέχονται τὴν μέλλουσαν ἐκ παντὸς προσώπου ἀφαιρεῖν πᾶν δάκρυον, καὶ ἀντὶ θρήνων πολλῶν καὶ στεναγμῶν ἀσιγήτων, ἄφραστον ἀγαλλίασιν καὶ

perpetuum; non cibos, quibus mensa terrena ventrem corruptibilem atque insatiabilem oblectat, sed dapem bona ineffabilia ac vere caelestia praebentem. Primum igitur generis nostri principes eosque gravem lapsum passos laetaque praenuntia eis facta memorabo; sicque postea vos, ut mecum exsiliatis, invitabo.

2. Festum agit etiam nobiscum omnis angelicorum agminum multitudo, utpote quae de bonis operibus nostris laetatur, atque Dei iussu uniuscuiusque nostrum vitae custos est. Qui naturae nostrae labilis ac morti obnoxiae primi parentes estis atque praesides, Dei manu formati, quos diaboli invidia ad superbiam gravemque rebellionem incitavit: unde et de voluptatis paradiso, heu! expulsi estis, omnem nunc tristitiam deponite, prae laetitia clamate, tripudiate; posthac enim immutabiliter revocabimini, et post breve tempus non solum in inferiore Eden voluptatis habitabitis, sed in ipsa iam caeli regia. Stupendum enim hodie mysterium super terram peractum est, stupendum et omnem superans cogitationem. Nam si illud : *Pulvis es, et in pulverem reverteris*[a] audistis, atque ad manducandum panem *in sudore vultus*[b] condemnati estis, at vero per filiam vestram, immo Dei, sublimes evasistis, et panem angelorum iterum manducabitis, et cum illis excelsissimum illum Trisagii hymnum decantabitis. Gentes igitur omnes, una cum istis dolore atque luctu gravatis, plaudite manibus; vocem exsultationis ex alto tollite; quicumque per sermonem dona offerre valetis, haec tantorum bonorum auctoribus, Ioachim dico et Annae, afferte. Exaltata est enim, exaltata est eorum gloria atque coniugium; non est satietas eorum laetitiae, non est. Etenim, qui nuper ob continuam sterilitatem gemebant, et e palpebris lacrymarum perennes rivos sine intermissione effundebant, iidem hodie suscipiunt eam, quae omnem lacrymam ex omni vultu abstersura est, et loco multarum lamentationum assiduorumque gemituum, ineffabilem exsultationem atque consolationem animae Deo omni ex parte infecundae allatura.

1. Phrasis est incompleta. Librarius aliqua certe omisit. — 2. ἀπώσασθαι. — 3. ἀμετατρεπτή. — 4. ἴδη. — 5. ἀνακληθήσεσθαι. — 6. οἰκήσητε. — 7. ἡμῶν. — 8. φαγεῖτε. — 9. ᾄσητε. — 10. αὐτῆς εὐφροσύνης. — 11. ἀδιαλήπτως.

a) Gen., III, 19. — b) *Ibid.*

Sed, age, quae ad eorum historiam spectant in medium proferentes, ita convenienter ac decenter laudationum decus offeramus illis vel potius ei quae ex illis paruit, et dominae reginaeque ac totius nostri generis mediatricis gloriam adepta est. Verum tu, Creator et Verbum, Christe, qui ex ea, sicut nosti, incarnatus es, verbum rectum et inconfusibile, utpote qui bonus es ac liberalis, mihi largire. In te enim *thesauri sapientiae et scientiae*[a] repositi sunt.

3. Ut narratur in historiis duodecim tribuum Israel (quae historiae nihil superflui vel leporis habent, sed, spiritu divino conscriptae, *vinum corda laetificans*[b] maxime propinare solent iis qui illas candide legunt, fabulosisque ac turpibus commentis anteponunt evangelica et caelestia dogmata), erat Ioachim iustus ac dives valde; eo iustus, ut vinceret sursumque caput exigeret, atque omnes superaret, qui ante legem et post legem virtute claruerint; quantum illi per somnia et visiones Dei condescensionem multifariam multisque modis imaginati sunt. Hic vero, utpote divina prescientia ac nutu ex omnibus generationibus praeelectus, dignus habitus est qui e suo semine daret eam quae, lausto nuntio accepto, per Spiritum sanctum, ipsum Deum sine semine ac supernaturaliter peperit. Erat autem huius beati viri coniux Anna, et ipsa omnibus, quae in terra genitae sunt, mulieribus excelsior tum pietate ac sanctimonia, tum generis claritate. Ex tribu enim Iuda, ut accurate didicimus, ambo oriundi, cognatione etiam iuncti Dei proavo illi atque inter reges olim percelebri, qui nomen David habet. Oportuit enim eos qui Matrem Verbi erant genituri, oportuit tales esse et audire; quorum enim stipes perpulcher, eorum et fructus Deo digni; quorum parentes et progenitores sanctificati, eorum et soboles praeclara atque gloriosissima. Hoc igitur divinum et conspicuum et vere honoratissimum par, sterilitate atque prolis carentia detentum, gravi tristitia et moerore premebatur, quod παρηγορίαν τῇ ἁπανταχῇ στειρευούσῃ Θεῷ ψυχῇ προξενήσουσαν. Ἀλλὰ φέρε τὰ τῆς αὐτῶν ἱστορίας εἰς μέσον ἤδη προθέντες, οὕτω καὶ ἀκολούθως καὶ (?) πρεπόντως αὐτοῖς τῶν ἐγκωμίων τὰ κάλλη προσοίσωμεν· μᾶλλον δὲ τῇ ἐκ τούτων φανείσῃ[1] καὶ δοξασθείσῃ[2] * κυρίᾳ καὶ δεσποίνῃ καὶ μεσιτείᾳ παντὶ τῷ γένει ἡμῶν. Ἀλλά μοι, δημιουργὲ καὶ Λόγε Χριστέ, ὁ ἐκ ταύτης, ὡς οἶδας, σαρκωθείς, λόγον εὐθύν μοι[3] καὶ ἀκαταίσχυντον, ὡς φιλάγαθος καὶ φιλόδωρος δώρησαι. Παρὰ σοὶ γὰρ *οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως* ἐναπόκεινται.

3. Ἐν τοῖς ἱστορίαις, φησί, τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ (ἱστορίαις ἐκείναις ταῖς μηδὲν ἐρύσαις περιττὸν ἢ κομψόν, ἀλλὰ πνεύματι θείῳ συγγεγραμμέναις· αὗται γὰρ μάλιστα πρόξενοι πεφήνασι τοῖς ἀδόλως *τὸν εὐφραίνοντα καρδίας οἶνον* πίνειν προσαιρουμένοις καὶ προτιμῶσιν ἀντὶ τῶν μυθικῶν καὶ αἰσχρῶν εἰκῆ ὁμολογημάτων τὰ εὐαγγελικὰ καὶ οὐράνια δόγματα), ἦν Ἰωακεὶμ δίκαιος καὶ πλούσιος σφόδρα· δίκαιος, ὡς ὑπερακοντίσαι καὶ ὑψοῦ τὴν κεφαλὴν διᾶραι καὶ ὑπερβαλεῖν πάντας τοὺς πρὸ νόμου καὶ μετὰ νόμον[4] ἐπ' ἀρετῇ διαλάμψαντας, ὅσον ἐκεῖνοι μὲν δι' ὀνείρων καὶ θεωριῶν πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως τὴν τοῦ Θεοῦ συγκατάβασιν τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐφαντάσθησαν. Οὗτος δὲ, ὡς ἅτε ἐκ πασῶν προλελεγμένος τῶν γενεῶν προγνώσει θείᾳ καὶ βουλῇ, ἐκ σπέρματος αὐτοῦ δοῦναι κατηξίωται τὴν αὐτὸν ἀσπόρως καὶ ὑπερφυῶς τεκεῖν διὰ Πνεύματος ἁγίου εὐαγγελισθεῖσαν. Ἦν δὲ καὶ τοῦδε τοῦ μακαρίου σύζυγος Ἄννα, ὑπερτέρα τῶν ἁπασῶν πάλιν ἐπὶ γῆς γεννηθέντων γυναίων, ἅτε ἐπ' εὐλαβείᾳ καὶ σεμνότητι καὶ γένους περιφανείᾳ. Ἐκ γὰρ τῆς Ἰούδα φυλῆς, ὡς ἀκριβῶς μεμαθήκαμεν, ἀμφότεροι κατήγοντο, ἀγχιστεύοντες καὶ τῷ πάλαι ἐν βασιλεῦσι περιωνύμῳ καὶ θεοπάτορι Δαβίδ. Ἔδει γὰρ τοὺς τὴν μητέρα τοῦ Λόγου τεκεῖν μέλλοντας, ἔδει τοιούτους εἶναι καὶ ἐξακούεσθαι· ὧν γὰρ τὸ δένδρον περικαλλές, τούτων καὶ οἱ καρποὶ θεοπρεπεῖς· ὧν οἱ τοκεῖς καὶ προτοκεῖς ἡγιασμένοι, τούτων καὶ οἱ καρποὶ θεοφεγγεῖς καὶ πανευκλεεῖς. Λύπη γοῦν, αὕτη ἡ θεία ξυνωρὶς καὶ περίβλεπτος καὶ ὄντως τιμιωτάτη[5], στειρώσει καὶ ἀπαιδίᾳ κεκρατημένη, λύπῃ βαρείᾳ καὶ ἀθυμίᾳ συνείχετο, ὡς μὴ Κυρίῳ σπέρμα προσάγουσα, κατὰ τὸ ὑπὸ

1. φανήσει. — 2. δοξασθήσει. — 3. εὐθή. — 4. νόμων. — 5. τῇ μαλιστάτη.

Col., II, 3. — b. Ps. CIII, 15.

τοῦ νόμου γεγραμμένον τε καὶ ἠθισμένον. Ὑπὸ μυκτηρισμὸν γὰρ καὶ ἐξουδένωσιν πᾶς τις ἦν, ὁ μὴ καρπὸν ἐκ κοιλίας προσφέρων τῷ ναῷ καὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ. Οὕτως οὖν, οὕτως παρὰ πάντων φενακιζομένη καὶ παρορωμένη, μάλιστά γε τῶν ἱερέων καὶ τῶν πρὸς γένος γειτνιαζόντων αὐτῇ, βουλὴν ὁσίαν βουλεύεται. Καὶ, ὦ τοῦ θαύματος καὶ τῆς ἄμφω συμπνοίας τῆς εὐπρεποῦς καὶ παναγαστάτης καὶ σεπτῆς ὄντως δυάδος, Ἰωακεὶμ οὗτος[1] ὁ μέγας, Μωσῆν ἐκεῖνον τὸν πάλαι ζηλώσας θεόπτην, ἐν ὄρει προθύμως ἀνέρχεται, καὶ τὰ ἴσα τῶν ἡμερῶν αὐτῷ τετελεκὼς νήστης, φαντάζεται καὶ οὗτος[2] καθαρῶς, καὶ ὁρᾷ Θεὸν νοητῶς[3], καὶ δέχεται ἀντὶ πλακὸς χειρὶ Θεοῦ γεγραμμένης, ἐπαγγελίαν ἀπόρρητον κάλλος τε ἀμήχανον ἔχουσαν· τὸ δὲ ἦν· προπάτορα γενέσθαι Θεοῦ τοῦ καὶ τῷ Μωσῇ δαψιλῶς ἐμφανέσαντος[4] καὶ προσώπῳ ὁρατῶς διὰ τῶν ὀπισθίων φανέντος[5].

Τί δὲ καὶ ἡ τούτου παμφαεστάτη καὶ παμμεγίστη σύνευνος; Καὶ αὕτη ἐν τῷ αὐτῆς κατελθοῦσα πολυανθεῖ καὶ πεποικιλμένῳ παραδείσῳ, τὰ ὅμοια ἐζήτει τἀνδρὸς[6], πικρῶς ὀλοφυρομένη καὶ στένουσα νηστείαις ἀπαύστοις καὶ δάκρυσιν. Κομίζεται καὶ αὐτὴ τὰ τῆς χαρᾶς εὐαγγέλια, ὡς ἡ πρὸ αὐτῆς φιλοσώφρων καὶ μεγάλη Ἄννα, οὐχὶ τῶν προφητῶν καὶ ἱερέων τεκεῖν ἐξοχώτατον Σαμουήλ, ἀλλὰ τὴν μητέρα τοῦ[8] πάντας τοὺς προφήτας χρίσαντος[9] καὶ σοφίσαντος[10], Υἱοῦ[11] καὶ Λόγου[12] τοῦ Πατρός.

Ὦ τοῦ θαύματος· ὦ τῆς ἀγαθῆς ἐπὶ τἀγαθῷ συμπνοίας τε φημὶ τῆς καθηγνισμένης τῇσδε[13] καὶ θεοπειθοῦς συζυγίας. Ὦ τῶν ἀγόνων καὶ μακαρίων ἱδρώτων αὐτῶν. Ὦ τῶν δακρύων ἐκείνων, τῶν μὴ διακένως χυθέντων ἐκ τῶν φωταυγῶν καὶ παμφαῶν ὀμμάτων, ἀλλὰ μαργαριτῶν δίκην πᾶσαν μὲν τὴν γῆν ὡς ἄλλον σελαγιζόντων[14] οὐρανὸν[15], πᾶν δὲ τὸ κεχρυσωμένον αὐτῆς πρόσωπον ἀπιστίᾳ καὶ πολυθείᾳ [μολυνθὲν ὡραΐζόντων][16], φωτισμὸν γνώσεως καὶ σωτηρίας ἀρδευσάντων τε καὶ κατασπειράντων. Ὦ προσευχῶν παναγνων καὶ ἀνεπιθολώτων, τῶν μέχρις αὐτοῦ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου προσεγγισάντων καὶ εἰς ὦτα Κυρίου σαβαὼθ εἰσελθυθότων[17]. Ὄντως ἀληθὲς τὸ πάλαι πρὸ αὐτῶν προφητικῶς ὧδέ πως μουσουργηθὲν λόγιον· *οἱ σπείροντες γὰρ*,

Domino sobolem non offerebat, secundum legis scriptum et consuetudinem. Irrisioni enim et contemptui patebat quicumque templo atque filiis Israel fructum ventris non proferebat. Cum ergo ita ab omnibus illuderentur atque despicerentur, praesertim vero a sacerdotibus et a propinquis genere, sanctum isti ineunt consilium. Et, o rem stupendam, et mutuam hujus paris speciosi et sanctissimi et vere honorandi conspirationem! Ioachim hic magnus, antiquum illum Dei contemplatorem Moysen aemulatus, ad montem alacriter ascendit, et eumdem dierum ieiunii numerum perficiens, clare et ipse imaginatur ac mente Deum videt, accipitque, loco tabulae manu Dei inscriptae, promissionem ineffabilem, cuius decus est immensum. Hoc autem erat, eum fieri avum Dei, qui et Moysi frequenter apparuerat et per posteriora se visibiliter conspiciendum praebuerat.

Quid vero et huius clarissima atque permagna coniux? Et ipsa in suum hortum florum varietate atque multitudine laetum descenderat, eadem ac vir quaerens, amare lamentans, in ieiuniis continuis ac lacrymis gemebunda. Accipit et ipsa gaudii nuntia, sicut ante eam sanctimoniae amans magna illa Anna, scilicet quod non omnium prophetarum et sacerdotum maximum Samuelem, sed matrem eius qui omnes prophetas unxit atque docuit, Filii et Verbi Patris pariet. O rem mirandam! O optimam sane ad bonum conspirationem horum coniugum sanctificatorum ac Deo obedientium! O beatae sterilitatis eorum labores! O lacrymas illas, quae ex splendentibus fulgentibusque oculis non in vanum manarunt, sed margaritarum instar, omnem terram tanquam caelum alterum luce perfuderunt, totum eius deauratum vultum, infidelitate ac polytheismo deturpatum decorarunt, lumenque scientiae et salutis copiose diffuderunt, atque sparserunt! O sanctissimas ac limpidissimas preces, quae usque ad ipsum thronum regalem appropinquaverunt, atque ad aures Domini Sabaoth pervenerunt! Verum omnino est eloquium istud olim ante illos a propheta in hunc modum decantatum : *Qui seminant*, inquit, *in lacrymis, in exsulta-*

1. οὗτως. — 2. οὗτως. — 3. νοητός. — 4. ἐμφανέσαντι. — 5. φανέντι. — 6. Sic. — 7. πικρός. — 8. τόν. — 9. χρίσαντα. — 10. σοφίσαντα. — 11. Υἱόν. — 12. Λόγον. — 13. τῇσδε. — 14. σελαγίζοντα. — 15. οὐρανῶν. — 16. Sic suppleri posse censemus quae librarius omisit. — 17. εἰσελθυθότων.

tione metent[a]. Quaecumque ergo animae steriles ac dolore affectae, quae imperturbationis fructum salutarem parere atque spiritum principantem obtinere cupitis, hoc par beatum aemulamini, lacrymasque cum spiritu contrito fundentes, ieiuniis vigiliisque incumbatis, ac bene conscii, promissionis verbum certum, quod ex Deo est, suscipite, scilicet, quod cum bona spe exhinc discedetis : *Te enim adhuc loquente, dicet* : *Ecce adsum*[b], et : *Prope est dominus sustinentibus eum*[c].

4. Nonne magnum est nostrae festivitatis symbolum? Nonne per haec nostra verba animae ac spiritus puritatem omnes consecuti estis? Nonne terrena haec et corruptibilia, quae somnii instar transeunt, contempsistis, atque ad caelestem vitae consuetudinem incitati estis? Venite ergo, et pro viribus, Dei Matri congruentia praeconia proferamus; rectam enim intentionem habentibus nobis sermonem suppeditabit, quae Verbum omnem sensum superans concepit atque peperit.

Hodie igitur, quae est rationale caelum, quae caeli, terrae mariumque factorem susceptura est, iustis donata est. Hodie, quae angelorum et archangelorum gaudium est, Virtutumque summarum omnium laetitia perpetua, afflictis gratiose concessa est. Hodie, Adami et Eva filia, quae eos e terrae barathris reduxit Deoque reconciliavit, desperatis inseminata est. Hodie, quae omnem sterilitatis tristitiam expulsura est, sterilibus immodicaque tristitia gravatis ad laetitiam impertita est. Hodie, quae cum antiquorum tum recentiorum patriarcharum splendor est atque decus, pulchram festivitatem atque laetam parentibus ipsis et nobis omnibus tribuet. Hodie, bonorum omnium fastigium, in magno libro Dei scriptum, ad visitandam infirmitatem nostram, universo mundo mittitur. Hodie, quae opprobrium sublatura est condemnatorum, animarum dico in inferis dormientium et inconsolabiliter lugentium, in sterili probris affecta absconditur, et parum abest quin in lucem fulgida prodeat. Hodie, qui ex Eden

φησὶν, *ἐν δάκρυσιν, θερισοῦσιν ἐν ἀγαλλιάσει.* Ὅσαι οὖν στεῖραι ψυχαὶ καὶ κατώδυνοι τεκεῖν θέλοντες ἀπαθείας καρπὸν σωτήριον, καὶ πνεῦμα ἡγεμονικὸν προκτήσασθαι, τήνδε τὴν μακαρίαν ξυνωρίδα ζηλώσατε, νηστείαις τε καὶ ἀγρυπνίαις δακρυροοῦντες μετὰ συντετριμμένου πνεύματος σχολάσατε, καὶ εὖ εἰδότες[1] δέξασθε ἐπαγγελίας λόγον ἐκ Θεοῦ ἀψευδῆ, τὸ μετ' ἐλπίδος ἀγαθῆς ἐκ τῶν ἐνθένδε ἀπᾶραι. Ἔτι γὰρ λαλοῦντός σου, ἐρεῖ· Ἰδοὺ *πάρειμι*· καὶ· Ἐγγὺς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν.

1. Ἆρ' οὐ μέγα τὸ τῆς ἑορτῆς ἡμῶν σύνθημα; Ἆρ' οὐ ψυχικῶς ἅπαντες καὶ πνευματικῶς διὰ τῶνδε τῶν λόγων ἡμῶν ἐκαθάρθητε; Ἆρ' οὐ τῶνδε τῶν φθαρτῶν καὶ γεηρῶν, καὶ ὡς ὄναρ παρερχομένων κατεφρονήσατε, καὶ πρὸς τὴν ἄνω ζωὴν πορείαν ἐξηκονήθητε; Ἀλλὰ δεῦτε καὶ τῇ μητρὶ τοῦ Θεοῦ τὰ εἰκότα, κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἡμῖν, ἐγκωμιαστικῶς προφθεγξώμεθα· εὖ εἰδόσι[2] γὰρ δώσει ἡμῖν λόγον ἡ τὸν πάντα νοῦν ὑπερέχοντα Λόγον συλλαβοῦσά τε καὶ κυήσασα.

Σήμερον τοίνυν ὁ λογικὸς οὐρανὸς, ἡ τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν καὶ θαλασσῶν κύριον ὑποδέξασθαι μέλλουσα, τοῖς δικαίοις δεδώρηται. Σήμερον ἡ τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων χαρὰ, καὶ πασῶν τῶν ἀνωτάτων[3] δυνάμεων ἄληκτος εὐφροσύνη τοῖς τεθλιμμένοις κεχάρισται. Σήμερον ἡ τὸν Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας ἀπόγονος, ἡ τούτους ἀπὸ βαράθρων γῆς ἀνυψώσασα, καὶ Θεῷ καταλλάξασα, τοῖς ἀπεγνωσμένως διακειμένοις ἐνέσπαρται. Σήμερον ἡ πᾶσαν στειρωτικὴν λύπην ἀφανίσαι μέλλοντα τοῖς στειρεύουσι καὶ λελυπημένοις ἀμέτρως πρὸς εὐφροσύνην ἐκδίδοται. Σήμερον τῶν πάλαι πατριαρχῶν καὶ τῶν νῦν ἡ φαιδρότης καὶ εὐπρέπεια καλὴν ἑορτὴν καὶ εὐφροσυνον τοῖς τοκεῦσιν αὐτοῖς καὶ πᾶσιν ἡμῖν προξενεῖ. Σήμερον τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων τὸ κεφάλαιον, τὸ ἐν κεφαλίδι βιβλίῳ Θεοῦ γεγραμμένον, ἐπισκέψασθαι τὴν ἡμῶν ἀσθένειαν παντὶ τῷ κόσμῳ ἐξαποστέλλεται. Σήμερον ἡ τὸν ὀνειδισμὸν τῶν κατακρίτων ἐκβαλοῦσα, λέγω δὴ τῶν ἐν Ἅιδῃ καθευδουσῶν ψυχῶν καὶ στενουσῶν ἀπαρηγόρητα, τῇ ὀνειδιζομένῃ στείρᾳ ἐγκρύπτεται, καὶ μικροῦ δεῖν εἰς τοὐμφανὲς λάμψειεν. Σήμερον ὁ ἐξ Ἐδὲμ δράκων[4] ἑρπύσας καταισχύνεται, τὴν αὐτοῦ ἧτταν γοερῶς ὀλοφυρόμενος,

1. εἰδότι. — 2. εἰδότι. — 3. ἀνωτάτω. — 4. δράκον.

a) Ps. CXXV, 5. — b) Is., LXIII, 9. — c) Ps. CXLIV, 18.

ὁρῶν τὴν χαρμοσυνον τήνδε συζυγίαν τὰ χαριστήρια ᾄδουσαν. Σήμερον ὀλολύζει τῶν δαιμόνων αὐτοῦ ἡ πληθύς, ἀγγέλους θεωμένη τῇ οἰκουμένῃ περιοδεύοντας πρὸς φυλακὴν τῶν τε ταλαιπωρημένων βροτῶν. Σήμερον τῶν εἰδωλομανῶν ἡ φάλαγξ σκότος περιβάλλεται καὶ θρηνῳδίαν, τὰ Πλάτωνος καὶ Πυθαγόρου καὶ Τρισμεγίστου Ἑρμοῦ ὑπαναγινώσκουσα φθέγματα, ἃ καὶ μὴ βουλόμενοι διεχάραξάν τε καὶ προεμαντεύσαντο πρὸς αἰσχύνην αὐτῶν καὶ κατηγορίαν καὶ ὀνειδισμὸν αἰώνιον. Σήμερον ὁ αἰσθητὸς καὶ κατάστερος οὐρανὸς καὶ ὁ κατ' αὐτὸν αἰθὴρ ὑπέρτερος μᾶλλον καὶ φωτοειδέστερος γίνεται, τὸν ζόφον τῆς ἀθείας ὁλοσχερῶς ἐκτινασσόμενος. Σήμερον ἥλιος καὶ σελήνη πλέον ὑπεραυγάζουσι, καὶ ἀκτῖνας φαιδροτέρας τῇ ὑφηλίῳ ἐπαφίουσι, καὶ ὁ μὲν τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον ἰδεῖν ὁλικῶς εὐαγγελίζεται, ἡ δὲ τὴν νύκτα καταφαιδρύναι καὶ δοῦναί τινα φοβερὸν καὶ ξένον ἀστέρα εἰς δορυφορίαν τῶν μάγων τῶν εὐτρεπιζομένων προσκυνῆσαι τῷ δεσπότῃ καὶ ποιητῇ καὶ υἱῷ τῆς θεόπαιδος ταύτης καὶ πανυμνήτου κόρης. Σήμερον θάλασσα καὶ ποταμοὶ κατατέρπονται, καὶ σιρτῶσι μέγα, καὶ γαληνῶς[1] ὡραίζονται, τὴν μητέρα τοῦ Λόγου βλέπουσαι τοῖς δικαίοις χαριζομένην. Σήμερον ἡ γῆ πᾶσα καθαγνίζεται καὶ λαμπρύνεται, τον βορβορώδη ἰὸν τῆς ἁμαρτίας ἀποτινασσομένη διὰ τὴν τῶν δικαίων παρηγορίαν.

5. Μακαρίζω σου τοὺς τοκεῖς, ὦ μητρόθεε, ὡς τοιοῦτον ἡμῖν ἀγαθὸν τοῖς ταπεινοῖς φανερώσαντας. Μακαρίζω σου τοὺς γονεῖς, ὦ πανσέβαστε, ὡς ἡμῖν τοῖς πιστοῖς πίστεως ὁδὸν εὐτρεπίσαντας[2]. Μακαρίζω σου τοὺς προπάτορας[3], ὦ πανάγαθε, ὡς πολλῶν ἡμῖν ἀγαθῶν προξένους πεφηνότας καὶ Θεῷ καταλλάξαντας, μᾶλλον δέ, ἵν' εἴπω τολμηρῶς καὶ προπετῶς, μακαρίζω σε. τὴν ὁλόφωτον τοῦ ἡλίου νεφέλην, ἐξ ἧς ὁ ἥλιος ἡμῖν τῆς δικαιοσύνης ἀνέτειλεν. Μακαρίζω σε, τὴν ὑπὲρ Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ ἁγιωτέραν καὶ πάντων τῶν ὄντων, ἄτερ Θεοῦ, ὦ πανάγαθε. Μακαρίζω σε, τὴν ὑψηλοτέραν καὶ πλατυτέραν καὶ τιμιωτέραν τῶν ἀνωτάτω οὐρανῶν, ὡς χωρήσασαν[4] τὸν ἀχώρητον καὶ φύσει φιλάνθρωπον.

Δοξάζω σου καὶ τὴν ἡμέραν τήνδε, θεόνυμφε, ἐν ᾗ καὶ τοῖς δικαίοις τοκεῦσι σου καὶ ἡμῖν ἀπαρχὴ

serpsit draco pudore funditur, suum excidium amare lamentans, dum laetabundos hos coniuges videt gratiarum actionis carmen decantantes. Hodie, daemonum eius multitudo ululat, angelos conspiciens ad custodiam miserorum mortalium terram perlustrantes. Hodie, idololatrarum agmen tenebris amicitur, carmenque lugubre orditur, Platonis et Pythagorae et Hermae Trismegisti oracula recitans, quae ipsi, et inviti, in suam confusionem et condemnationem et opprobrium sempiternum, vaticinantes exararunt. Hodie, sensibile et constellatum caelum circumfususque aether sublimiora fiunt atque pellucidiora, impietatis caliginem omnino excutientia. Hodie, sol et luna maiore splendore fulgent, radiosque lucidiores in terram immittunt; et hic quidem faustum nuntium accipit se iustitiae solem plane visurum; illa vero se noctem illuminaturam, atque daturam tremendam quamdam ac stupendam stellam, ad comitandos magos, qui se praeparant ad adorandum Dominum et conditorem, Filium huius puellae ac Dei filiae omni laude dignae. Hodie, mare et flumina laetantur ac vehementer exsiliunt, tranquilloque pulchra fiunt, Matrem Verbi iustis donari videntia. Hodie, universa terra sanctificatur atque splendore decoratur, coenosum peccati venenum excutiens, propter iustorum consolationem.

5. Tuos genitores, o Deipara, beatos praedico, quod nobis abiectis tale bonum manifestarunt. Tuos parentes, o omni veneratione digna, beatos praedico, quia nobis fidelibus fidei viam paraverunt. Tuos proavos, o optima, beatos praedico, utpote qui multorum bonorum visi sunt auctores, Deoque nos reconciliarunt; immo vero, ut audacter atque temere loquar, beatam te praedico, nebulam solis pellucidam, ex qua nobis sol iustitiae ortus est. Te praedico beatam, quae sanctitate superas Cherubim atque Seraphim et omnia quae sunt, praeter Deum, o tota bona. Te beatam praedico, quae excelsior et latior et honorabilior es summis caelis, utpote quae Incomprehensibilem et natura misericordem cepisti.

Hunc tuum diem celebro, o Deo nupta, in quo iustis parentibus tuis et nobis data es

1. γαλινῶς. — 2. εὐτρεπήσασιν. — 3. προπάτωρας. — 4. χόρησασαν.

salutis primitiae atque redemptio. Glorifico et illum pellucidum uterum, qui ex divina promissione te capere atque portare dignus habitus est, o omni honore digna. Veneror illud habitaculum oculis mentis omnino admirandum, quod te suscipere meruit, et fascias et manus, quae te involvere atque nutrire dignae habitae sunt. Deosculor atque amplector immaculatam tuam imaginem, o Domina, et enarro fideliter exaroque et hanc festivitatem tuam necnon parentum tuorum annuntiationem, ac gaudeo laetitiaque condelector. Spiritaliter colo et illa orationis loca, quae utrique parentes tui ex fide constituerunt, et a sua spe minime frustrati sunt. Veneror te, quam omnis natura rationalis et immaterialis veneratur atque glorificat. Veneror te, quae ad caelos nos reducis, et quotidie Deo reconcilias; quae es archangelorum gloria, Apostolorum ornamentum, prophetarum carmen, confessorum gloriatio, martyrum patientia, sanctorum inunctio, iustorum incitamentum, peccatorum revocatio, eorum qui in absolutam desperationem lapsi sunt sublevatio ac refrigerium, captivorum redemptio atque solatium, eorum qui afflictiones et proscriptiones tolerant, vel terribili sententia condemnati sunt, opitulatio atque consolatio; anima et corpore periclitantium promptissimum auxilium; eorum qui gravibus accusationibus impetuntur et ad mortem iniustam mittuntur, fervidissima atque, post Deum, celeris liberatio; eorum qui omni modo tempestate agitantur atque poenis acerbis cruciantur, velox medela atque gratuita curatio; turris inconcussa; murus inexpugnabilis; fidelium propugnatrix et infidelibus hostilis; inaccessibilis luminis ianua, per quam solus Deus ac Dominus transivit; mons sanctus; divitiae tutae; thesaurus indeficiens; salutis dulcedo; panis vitae; laetitiae potus; solis occasus nescii currus; lumen eorum qui in tenebris sedent; male errantium dux; eorum qui salvantur porta; dulce et ineffabile flumen; urna omni ex parte deaurata; rubus incombustus; candelabrum undique splendens; lampas inextinguibilis; tomus non scriptus; templum animatum; regiae opes; [eorum qui salvantur porta]; vitis vera, quae racemum sine labore produxit; scala excelsa ac sublimis, quae ad σωτηρίας καὶ λύτρωσις δέδοσαι[1] Δοξάζω καὶ τὴν ὁλόφωτον μήτραν ἐκείνην, τὴν σὲ χωρῆσαι καὶ βαστάσαι καταξιωθεῖσαν ἐξ ἐπαγγελίας Θεοῦ, πανυπέρτιμε. Προσκυνῶ καὶ τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο νοερῶς τὸ παναγάστατον, τὸ σὲ καταξιωθὲν ὑποδέξασθαι, καὶ σπάργανα καὶ χεῖρας τὰς σὲ καταξιωθείσας μαιεῦσαί τε καὶ τιθηνήσασθαι. Προσκυνῶ καὶ περιπτύσσομαι καὶ τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου, δέσποινα, καὶ ἱστορῶ πιστῶς καὶ διαχαράττω καὶ τήνδε τὴν ἑορτήν σου καὶ τῶν γεννητόρων σου τὸν εὐαγγελισμόν, καὶ γέγθα καὶ κατατέρπω χαρμόσυνα. Προσκυνῶ νοητῶς καὶ τοὺς τῆς προσευχῆς τόπους ἐκείνους, οὕσπερ ἕκαστος τῶν σῶν γεννητόρων ἐκ πίστεως ἔστησαν, καὶ τῆς ἐλπίδος οὐδόλως διήμαρτον. Προσκυνῶ σε. τὴν προσκυνουμένην καὶ δοξαζομένην ὑπὸ πάσης λογικῆς καὶ ἀύλου φύσεως. Προσκυνῶ σε, τὴν πρὸς οὐρανοὺς ἡμᾶς ἀνάγουσαν καὶ καθ' ἑκάστην Θεῷ καταλλάττουσαν, τῶν ἀρχαγγέλων τὴν δόξαν, τῶν ἀποστόλων τὴν καλλονήν, τῶν προφητῶν τὸ κελάδημα, τῶν ἱεροάθλων τὸ σεμνολόγημα, τῶν μαρτύρων τὴν ὑπομονήν, τῶν ὁσίων τὴν ἐπάλειψιν[2], τῶν δικαίων τὴν διέγερσιν, τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν ἀνάκλησιν, τῶν τελείως ἀπεγνωσμένως διακειμένων ἀνόρθωσιν καὶ ἀναψυχήν, τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ ὄντων ἀνάρρυσιν καὶ παρηγορίαν, τῶν ἐν θλίψεσι καὶ δημεύσεσι καὶ δεινῶς καταδεδικασμένων ἀντίληψιν καὶ παραμυθίαν, τὴν τῶν ψυχικῶς καὶ σωματικῶς κινδυνευόντων ταχίστην βοήθειαν, τὴν τῶν κατηγορουμένων δεινῶς καὶ θανατῳ ἀδίκῳ παραπεμπομένων θερμοτάτην[3] καὶ ὀξείαν μετὰ Θεὸν ἐκλύτρωσιν, τὴν παντοίως χειμαζομένων καὶ δριμέσι πόνοις ἀλγυνομένων εὐθύδρομον θεραπείαν καὶ ἀνάργυρον ἰατρείαν, τὸν πύργον τὸν ἄσειστον, τὸ τεῖχος τὸ ἀκαταμάχητον, τὴν τῶν πιστῶν ὑπέρμαχον, τῶν δὲ ἀπίστων πολέμιον, τὴν πύλην τοῦ ἀπροσίτου φωτος, ἣν μόνος ὁ Θεος καὶ δεσπότης διώδευσεν, τὸ ὄρος το ἅγιον, τὸν πλοῦτον τὸν ἄσυλον, τὸν θησαυρὸν τὸν ἀδιάλειπτον, τὸν γλυκασμον τῆς σωτηρίας, τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, τὸ πόμα τῆς εὐφροσύνης, τὸ τοῦ ἀδύτου ἡλίου ὄχημα, τὸ φῶς τῶν ἐν σκότει κειμένων, τὴν ὁδηγὸν τῶν κακῶς πεπλανημένων, τὴν θύραν τῶν σῳζομένων, τὸ ῥεῖθρον τὸ ἡδὺ καὶ ἀνέκφραστον, τὴν στάμνον τὴν πάνχρυσον, τὴν βάτον τὴν ἀκατάφλεκτον, τὴν λυχνίαν τὴν πάμφωτον, τὴν λαμπάδα τὴν ἄσβεστον, τὸν τόμον τὸν ἄγραφον, τὸν ναὸν τὸν ἔμψυχον, τὸν βασιλικον ὄλβον, τὴν θύραν τῶν

1. δέδωσαι. — 2. ὑπάλειψιν. — 3. θερμωτάτην.

σῳζομένων[1], τὴν ἄμπελον τὴν ἀληθινὴν, τὴν τὸν ἀγεώργητον βότρυν βλαστήσασαν, τὴν κλίμακα τὴν ὑψηλὴν καὶ μετέωρον τὴν πρὸς οὐρανοὺς ἡμᾶς ἀνάγουσαν καὶ καθ' ἑκάστην Θεῷ καταλλάττουσαν[2], ἀνθ' ὧν τίς σε βροτῶν μὴ δοξάσειε; Τίς σε πιστῶν μὴ μεγαλύνειεν; Τίς σε καὶ μὴ ἐκ πόθου μακαρίσειεν, καὶ τὸ χαῖρε, εἰ καὶ ἀναξίως, προσρθέγξηται[3]; Μόνη γὰρ κατ' ἀξίαν [τῶν] ὑπερκοσμίων ἡ ἀνωτάτω σε τάξις δοξολογήσειεν, δέσποινα· κἀκείνῃ γὰρ κόρος οὐ πρόσεστι τοῦ γεραίρειν σε.

Χαῖρε τοίνυν, εὐλογημένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. Χαῖρε, κούφη νεφέλη ὁλόφωτε. Χαῖρε, ὄχημα Θεοῦ καθαρώτατον. Χαῖρε, ναὸς ὑψηλὸς καὶ ἀκατανόητος. Χαῖρε, διάδημα περικαλλὲς καὶ ἀνέκφραστον. Χαῖρε, στολὴ θεοὐφαντος, ἡ κάλλος ἀμήχανον ἔχουσα. Χαῖρε, καθέδρα ἀστενοχώρητος, ἡ τὸν ἀχώρητον κόσμῳ χωρήσασα. Χαῖρε, θρόνος ὑπέρκαλλος, ὁ μηδόλως φλεχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀΰλου πυρός. Χαῖρε, σκεῦος ἐκλελεγμένον, ἐν ᾧ ὁ συνάναρχος Λόγος τοῦ Πατρὸς κατεσκήνωσεν. Χαῖρε, κρήνη[4] ἀείβρυτος, ἐν ᾗ ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ πιεῖν παῖς κατηξίωσεν. Χαῖρε, προστασία τῶν λιταζόντων σου, δι' ὧν καὶ κινδύνων λυτρούμεθα. Χαῖρε, τὸ εὐήκοον οὖς, τὸ ταχὺ ταῖς ἡμῶν δεήσεσι ἐπικλῶμενον. Χαῖρε, μύρον χειρὶ Θεοῦ εὐλογηθὲν, καὶ ἡμᾶς καθ' ἑκάστην μυστικῶς ἀρωματίζον[5]. Χαῖρε, πόμα γλυκερὸν[6] τὸ πόματα καταργοῦν θανατηφόρα τε καὶ πικρά. Χαῖρε, μαργαρίτης ὁ μέγας τε καὶ πολύτιμος, μᾶλλον δὲ ἄσυλος καὶ ἀτίμητος, ὃν εὑρέ τις, κληρονόμος τοῦ συναναρχου Υἱοῦ καὶ Θεοῦ κατὰ χάριν γίγνεται[7]. Χαῖρε, ἀνεκδιήγητε ὄντως καὶ περιτετυμένε Θεοῦ παράδεισε, ἐν ᾧ ὁ Λόγος τοῦ ἀοράτου Πατρὸς περιπατῆσαι εὐδόκησεν. Χαῖρε, σοφία Θεοῦ, ἐν ἧπέρ τις ἐνδιατρίψας, φιλοπόνως μωρανεῖ τὰς τῶν ἀσόφων σοφίας καὶ πολυρρήμονας φλυαρίας. Χαῖρε, εἰ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀμαθεῖς καὶ ἀσόφους σοφίσασα, πάναγνε, καὶ πρὸς τὰς σὰς εὐφημίας διαναστήσασα σήμερον. Χαῖρε, ἡ ἀεννόως ἐπικλωμένη ταῖς ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ εὐτελῶν δεήσεσι, καὶ τῷ σῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ καταλλάττουσα, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ δόξαν καὶ εὐχαριστίαν[8] ἀναπέμπομεν αὐτῷ τῷ μονογενεῖ[9] Υἱῷ καὶ Θεῷ σὺν τῷ ἀναρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ συναναρχῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

caelos nos reducit, et quotidie Deo reconciliat: propter quod quis ex mortalibus te non glorificet? Quis fidelium te non magnificet? Quis non te beatam, prae amore, praedicet, et, Ave, licet indigne, tibi proferat? Solus enim caelicolarum supremus ordo secundum meritum te celebrare potest, o Domina; in quem tuorum praeconiorum satietas non cadit.

Ave ergo, benedicta; Dominus tecum. Ave, tenuis nebula pellucida. Ave, Dei currus purissimus. Ave, templum sublime atque incomprehensibile. Ave, diadema perpulchrum et ineffabile. Ave, stola divinitus texta, stupendam habens pulchritudinem. Ave, sedes amplissima, quae eum quem mundus capere non potest, cepisti. Ave, thronus formosissimus, quem immaterialis ignis nullo modo adussit. Ave, vas electum, in quo coaeternum Patris Verbum tabernaculum fixit. Ave, fons semper scaturiens, ex quo Unigenitus Dei parvulus bibere dignatus est. Ave, protectio supplicum tuorum, per quos et a periculis liberamur. Ave, auris attenta, quae prompte nostris flecteris precibus. Ave, chrisma Dei manu benedictum, et nos quotidie mystice aromatizans. Ave, potio dulcis, quae mortiferas atque amaras potiones diluis. Ave, margarita magna ac pretiosissima, immo vero sacra et inaestimabilis, quam qui invenerit, haeres coaeterni Filii et Dei secundum gratiam constituetur. Ave, veraciter inenarrabilis a Deo plantate paradise, in quo Verbum Patris invisibilis deambulare voluit. Ave, Dei sapientia, cui quicumque assidue conversatus fuerit, stultas demonstrabit insipientium sapientias atque verbosas nugas. Ave, quae etiam nos indoctos atque insipientes, o castissima, sapientes effecisti, et ad tua praeconia hodie excitasti. Ave, quae nostris humilibus atque infimis precibus iugiter flecteris, et Filio tuo Deoque nos reconcilias, per quem et quocum gloriam et gratiarum actiones expromimus ipsi Unigenito Filio et Deo necnon eius Patri principii experti et coaeterno ac vivifico eius Spiritui nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

1. Uncini inveniuntur in ipso textu, quia librarius animadvertit oratorem iam supra dixisse « τὴν τῶν σῳζομένων θύραν ». — 2. καὶ καθ' ἑκάστην Θεῷ καταλλάττουσαν etiam supra occurrit. — 3. προσρθεξειται. — 4. κρίνη. — 5. ἀρωματιζων. — 6 γλικηρόν. — 7. γίγνετε. — 8. εὐχαριστεία. — 9. μονογενῆ.

XII

NICOLAS CABASILAS

(† 1371?).

Homélies sur la Nativité, l'Annonciation et la Dormition de la Sainte Vierge.

INTRODUCTION

Nicolas Cabasilas appartient à la catégorie des hommes célèbres dont le nom est très connu, mais dont la vie est presque totalement ignorée. Cela ne signifie point qu'on n'arrive un jour à lever, en partie du moins, le voile qui nous cache son existence. Mais cela ne sera possible qu'après la publication intégrale de ses œuvres, spécialement de sa correspondance, encore presque entièrement inédite. Jusqu'ici, on ne sait guère de lui que ce que nous en raconte Jean Cantacuzène dans ses *Histoires*[1], et le peu qu'on peut tirer des œuvres publiées[2]. Il était le neveu de Nil Cabasilas, un polémiste antilatin bien connu, mort archevêque de Thessalonique, dans les premiers mois de l'année 1363. D'après les suscriptions des manuscrits de ses œuvres, il portait le surnom de *Khamaète*, Χαμαετός. On a fait de lui, sans aucune preuve sérieuse, le successeur de son oncle sur le siège de Thessalonique[3]. Ni Jean Cantacuzène, ni les suscriptions des manuscrits, ni le *Synodicon* de l'Église de Thessalonique ne soufflent mot de ce titre, qui a dû lui venir de ce qu'on l'a confondu souvent

1. Jean Cantacuzène, *Historiarum lib.* III, c. lxxiii, xciv, xcix; *lib.* IV, c. xvi, xxxvii, xxxviii. *P. G.*, t. CLIII, col. 1131, 1260, 1293; t. CLIV, col. 125, 281, 285.

2. Voir la liste des œuvres publiées, dans la *Geschichte der byzantinischen Litteratur* de Krumbacher-Ehrhard, 2e éd., Munich, 1897, p. 159. Y ajouter les deux *Panégyriques de Matthieu Cantacuzène et d'Anne Paléologine*, que nous avons publiés dans les *Nouvelles de l'Institut archéologique russe de Constantinople*, t. XV (1911). La plus grande partie est reproduite dans la *Patrologie grecque* de Migne, t. CL, col. 267-772.

3. Cf. l'article de Mgr Petit sur le *Synodicon de Thessalonique*, dans les *Échos d'Orient* de mai 1918, pp. 248-249.

avec Nil[1]. Fut-il même prêtre? Nous sommes en peine de l'affirmer. Ce qui est sûr c'est qu'en 1354, au témoignage de Jean Cantacuzène, il était encore simple laïque[2]. Le fait qu'il a composé des homélies, des panégyriques et des ouvrages ascétiques et liturgiques ne prouve nullement, par lui-même, qu'il ait été dans les ordres. Byzance abondait, à cette époque, de théologiens laïques.

Les trois homélies mariales que nous publions appartiennent à la série des œuvres oratoires inédites. Nous les tirons de l'un des meilleurs manuscrits de la Bibliothèque nationale de Paris, le cod. 1213 du fonds grec, copié à la fin du XIVe siècle, ou au début du XVe, par le moine Joasaph, de la laure des saints Xanthopoules[3]. Cet excellent papyrus, d'une belle écriture, compte 428 feuilles, et mesure 0^m^,210 sur 0^m^,145. Il est rempli par les principaux écrits de Nicolas Cabasilas et par plusieurs morceaux de son contemporain, Démétrius Cydonès († 1400). Les homélies mariales occupent les fol. 1-11 (homélie sur la Nativité), 16vo-22 (homélie sur l'Annonciation), 36-43vo (homélie sur la Dormition). Bien que ce manuscrit nous ait fourni un texte de tout point excellent, nous avons tenu à le confronter, pour les deux premières homélies, avec le Vatic. graec. 632[4] fol. 112-136vo, et pour l'homélie sur la Dormition, avec le Paris. 1248, du fonds grec, fol. 142-153vo[5]. Cette collation ne nous a fourni que quatre ou cinq variantes insignifiantes, et nous avons pensé que nous pouvions, sans témérité, nous dispenser de la même épreuve

1. Ce qui a favorisé la confusion, c'est que Nicolas publia, en le faisant précéder d'une préface de sa composition, le grand ouvrage polémique de son oncle sur la procession du Saint-Esprit, spécialement dirigé contre saint Thomas. Cf. Andronic K. Démétracopoulos, Ὀρθόδοξος Ἑλλάς, Leipzig, 1872, pp. 78-80, où se trouve la préface de Nicolas.

2. Après la déposition du patriarche Calliste Ier (février 1354), les métropolites chargés de lui donner un successeur mirent en avant les noms de Philothée d'Héraclée, de Macaire de Philadelphie et de Nicolas Cabasilas, *qui était encore*, dit Cantacuzène, *simple particulier*, ὄντα ἔτι ἰδιώτην. *Histor. lib.* IV, c. XXXVIII. *P. G.*, t. CLIV, col. 281.

3. Il y a lieu de se demander si ce moine Joasaph n'est pas l'empereur Jean Cantacuzène lui-même, qui se retira au Mont Athos après son abdication, et prit justement le nom de Joasaph. Ce qui rend l'hypothèse plausible, c'est que Nicolas Cabasilas et Démétrius Cydonès furent les deux amis intimes de Jean, ceux qu'il prit avec lui, lors de sa première retraite au couvent de Manganc, en 1349. *Histor. lib.* III, c. XCIX, *P. G.*, t. CLIII, col. 1293. Démétrius fut même, pendant longtemps, son secrétaire particulier. On remarquera aussi les épithètes particulièrement élogieuses données à Cabasilas, au début du manuscrit : τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου καὶ τοῖς ὅλοις ἁγιωτάτου κυρίου Νικολάου Καβασίλα. N'est-ce pas l'ami qui auréole l'ami?

4. Le Vatic. graec. 632 est un beau papyrus du XVe siècle, provenant de diverses mains. Il compte 430 feuilles et mesure 0^m^,22 sur 0^m^,14. L'homélie sur la Dormition ne s'y trouve pas.

5. Le Paris. graec. 1248, parchemin de 208 feuilles, 0^m^,235 × 0^m^,175, est également du XVe siècle. Ce n'est pas une copie du Cod. Paris. 1213. Il contient les trois homélies,

vis-à-vis des autres manuscrits du xve siècle qui contiennent soit les trois homélies, soit les deux premières seulement[1]. Cabasilas a eu la bonne fortune de trouver d'excellents copistes, qui, sans doute, étaient à même d'apprécier ses écrits à leur juste valeur.

Les homélies sur la Vierge sont dignes de l'auteur du *De Vita in Christo* et de l'*Interpretatio sacrae liturgiae*. Cabasilas s'y montre théologien profond et original, autant que styliste consommé. Et, sans doute, pour le style, on peut lui reprocher une certaine recherche, des phrases vraiment un peu trop tourmentées, des constructions maniérées, qui nuisent parfois à la clarté, et rendent le labeur du traducteur particulièrement difficile. Et pour la théologie, on relèvera deux ou trois considérations plus brillantes que solides. Mais pris dans leur ensemble, ces trois discours méritent d'être classés au premier rang des productions similaires. Personne à Byzance, ni même ailleurs, du moins à la même époque, n'a mieux parlé de la Mère de Dieu que notre orateur. Nous sommes loin des tirades et des exclamations interminables des premiers panégyristes byzantins de la Théotocos. Ici, tout est riche d'idées, chargé de doctrine. C'est une âme profondément théologienne qui nous parle, et nous livre le fruit de sa contemplation sur les privilèges de l'Immaculée.

Il y a entre les trois homélies un lien suffisamment apparent. Tandis que le discours sur la Nativité, après un éloge point du tout banal des saints Joachim et Anne, met surtout en relief la sainteté originelle et la vertu personnelle de la Mère de Dieu, l'homélie sur l'Annonciation considère en elle la coopératrice pleinement consciente et libre au salut du genre humain, et l'homélie sur la Dormition nous la montre placée avec Jésus au sommet du plan divin, en tête des œuvres du Créateur. Au demeurant, il ne faut point prendre ces indications générales pour des divisions proprement dites d'une trilogie régulièrement ordonnée. Cabasilas aime à se répéter. C'est ainsi que dans le discours sur la Dormition, il revient sur la parfaite sainteté de Marie et sa coopération au mystère de la Rédemption, et que dans l'homélie sur l'Annonciation, il parle en termes magnifiques de la sainteté originelle de la Vierge, déjà établie dans l'homélie sur la Nativité.

La pensée fondamentale que le théologien byzantin se plaît à développer et à laquelle on peut aisément rattacher tout ce qu'il dit de la parfaite sainteté

1. Contiennent seulement l'homélie sur la Nativité et l'homélie sur l'Annonciation, outre le Cod. Vatic. 632, le Cod. theol. graec. Vindobonensis 210, fol. 118-137vo et le Cod. Paris. 970 du fonds grec, fol. 183-194, 204^v^-211. Ont les trois homélies, outre les deux manuscrits parisiens 1213 et 1248, le Theol. graec. Vindob. 262, qui paraît être une copie du cod. Paris. 1213, à en juger par les suscriptions, qui sont absolument les mêmes, et le Cod. Coisl. 315, copié par Honorat, au xviie siècle, sur ce même manuscrit 1213 du fonds grec. On trouve l'homélie sur l'Annonciation dans le Cod. 390 de la Bibliothèque du monastère Saint-Jean de Patmos, copié en 1570.

de la Mère de Dieu est celle-ci : « Marie est le type idéal de l'humanité ; elle seule a pleinement réalisé l'idée divine de l'homme; elle est l'homme par excellence. » Cette thèse implique virtuellement le dogme catholique de la conception immaculée. Cabasilas formule, du reste, ce dogme de plusieurs autres manières. Il reconnaît d'abord que Marie a eu part aux bienfaits de la Rédemption *avant tous et plus que tous* (*In Annuntiationem*, § 2). Faisant allusion à sa naissance d'une mère stérile, il écrit :

« Marie seule a été véritablement le fruit d'une prière sainte, parce qu'en elle il n'y avait rien qui pût inspirer l'aversion ou la haine. Seule, elle a été un don de Dieu digne à la fois d'être donné à ceux qui le demandaient, et d'être reçu par eux. Rien, dans ce présent, qui fût indigne de la main du donateur et de celle du destinataire. C'est pourquoi il était naturel que la nature ne pût contribuer en rien à la génération de l'Immaculée, et que Dieu fît tout en cette œuvre, écartant la nature pour former lui-même immédiatement, pour ainsi dire, la Bienheureuse, comme il créa le premier homme. Et la Vierge, en effet, n'est-elle pas, à proprement parler, le premier homme, la première et la seule qui ait montré en elle la nature humaine? » (*In Nativitatem*, § 4).

Voici encore d'autres textes plus explicites :

« Dans ce monde, comme dans un autre paradis, elle a montré l'homme dans sa pureté et son intégrité, tel qu'il fut façonné au début, tel qu'il aurait dû rester, tel qu'il serait devenu dans la suite, s'il avait lutté pour ne pas déchoir de sa noblesse » (*In Nativ.*, § 16).

« Le mur de séparation, la barrière de l'inimitié n'existaient pas pour elle, et tout ce qui tenait le genre humain éloigné de Dieu était enlevé de son côté. Avant la réconciliation commune, elle seule fit sa paix; ou plutôt, elle n'eut jamais, en aucune manière, besoin de réconciliation, ayant, dès l'origine, tenu la première place dans le chœur des amis. Mais c'est pour les autres hommes qu'elle fut médiatrice de paix... Le rôle de la Vierge a été tout pareil à celui de l'arche qui, lors du déluge universel de la terre, sauva l'homme et sa postérité, et échappa elle-même à la catastrophe commune » (*In Annunt.*, § 3).

« Marie est terre, parce qu'elle tire son origine d'ici-bas; mais c'est une terre nouvelle, parce que, par aucun endroit, elle ne tient de ses ancêtres, et qu'elle n'a pas hérité de l'antique levain. Elle est, selon l'expression de saint Paul, une pâte nouvelle, et elle commence une race nouvelle » (*In Dormitionem*, § 4).

« Le ciel lui-même, dit l'Écriture, n'est pas pur devant toi, Seigneur (Job, XV, 15). Mais l'amie de Dieu, la Vierge, n'est pas seulement pure de tout mal; elle est belle, et pas simplement belle, mais toute belle : *Tu es toute belle*, est-il écrit (Cant. IV, 7). Et ce n'est pas un homme qui parle. C'est Dieu lui-même qui désigne ainsi la Bienheureuse. Bien plus, il pousse un cri d'admiration : *Que tu es belle, ô mon amie!* (Cant., I, 15). Et cependant, d'après l'Écriture,

toute sainteté humaine, devant Dieu, n'est que souillure et abomination. D'où il suit que la sainteté de la Vierge n'est point enfermée dans les bornes humaines. Et cette sainteté n'est pas petite ; on ne saurait s'en faire une idée ni trouver, pour l'apprécier, une commune mesure » (*Ibid.*).

« De même que la lumière que nous voyons, tout en embellissant les choses visibles, ne se trouve pas en toutes, mais seulement dans le disque du soleil, de même la beauté de l'humanité, et toute la noblesse et la grâce qui ornaient notre nature avant qu'elle perdît Dieu, et tout l'éclat qu'elle aurait eu, si elle avait observé la loi, la sainteté qu'elle avait et celle qu'elle n'a pas eue et qu'elle aurait dû avoir se sont concentrées dans la bienheureuse Vierge seule, et elle a justifié tous les hommes : ce que saint Paul a dit du Sauveur » (*Ibid.*, § 6).

« A tous Dieu avait assigné en partage la douleur et la tristesse. Ce châtiment, tous les hommes l'ont subi pour avoir transgressé la loi de la joie et de la paix. Quant à la Bienheureuse, Dieu, en l'invitant à se réjouir et en la proclamant bénie et pleine de grâce, a montré qu'il n'avait à lui reprocher rien de ce dont la nature humaine était coupable » (*Ibid.*).

Il ressort clairement de ces passages que, d'après le théologien byzantin, Marie a été constituée, dès le premier instant de son existence, dans l'état de justice originelle. Si son corps n'avait point tous les privilèges de l'état primitif, s'il était passible et mortel, il était, du moins, soustrait aux atteintes de la concupiscence. C'est ce que Cabasilas veut dire, quand il déclare que c'était *un corps spirituel* (*In Annunt.*, § 2; *in Dormit.*, § 10). Sur cette sainteté originelle reçue de Dieu, et à laquelle elle a pu librement consentir[1], Marie a édifié l'édifice de sa sainteté personnelle, celle qu'elle a acquise par l'exercice de sa liberté, en mettant pleinement en valeur les dons divins. Ces dons divins sont les mêmes que ceux qui ont été conférés au reste de l'humanité, *soit avant, soit après la chute*[2]. Dieu n'a pas privilégié sa future Mère en lui accordant des secours spéciaux qu'il aurait refusés à Adam et à ses descendants. Par la manière dont Cabasilas cherche à établir cette thèse, on voit qu'il a surtout

1. Comme d'autres Byzantins et beaucoup de théologiens occidentaux, Cabasilas accorde à Marie l'usage de la raison, dès le premier moment de son existence (Cf. *Homil. in Annunt.*, § 3). La Vierge a pu, dès lors, tout comme Adam au paradis terrestre, et l'âme sainte du Sauveur, dès le premier instant de son existence, se tourner librement vers Dieu, sous l'influence d'une première motion de la grâce, pour recevoir le don de la justice originelle, et cela, au moment même où elle était créée. Saint Thomas ne voit aucune impossibilité dans cette simultanéité de la création et de l'activité de la créature libre. Cf. *Summa theologica*, I pars, quaest. LXII, art. III.

2. Quand Nicolas Cabasilas dit que Marie n'a rien reçu de plus que les autres hommes, il est entendu que *dans les autres hommes,* il comprend avant tout le premier chef de l'humanité, Adam, tel qu'il fut créé dans le Paradis terrestre. Ce serait fausser complètement sa pensée que de prendre pour terme de comparaison seulement l'homme déchu.

en vue les secours extérieurs offerts à l'homme pour faire son salut, et spécialement le plus grand de tous, l'Incarnation, la vie de l'Homme-Dieu (*In Nativit.*, § 8). Il pose en principe qu'il n'est pas croyable que Dieu n'ait pas orné sa Mère de tous les biens, et qu'il ne l'ait pas façonnée de la manière la meilleure, la plus magnifique et la plus parfaite (*In Annunt.*, § 7). Pourquoi donc Marie n'a-t-elle pas reçu, à l'origine, des dons supérieurs à ceux qui ont été accordés au reste de l'humanité? C'est, répond notre théologien, parce que cela n'a pas été nécessaire. La Vierge, en effet, par le libre déploiement de son activité, en exploitant la grâce commune jusqu'à ses extrêmes limites, s'est élevée au degré suprême de la perfection et de la sainteté. Cette sainteté suréminente laisse bien loin derrière elle non seulement la sainteté des hommes, mais aussi celle des anges. Ce qui augmente encore le mérite de Marie, c'est qu'elle a remporté cette victoire éclatante dans les conditions les plus désavantageuses, à une époque où l'iniquité battait son plein, ἐν μεσημβρίᾳ κακῶν (*In Nativit.*, § 7), avant l'apparition de l'Homme-Dieu. Tout comme Adam innocent, elle pouvait pécher. Si elle n'a jamais commis la moindre faute, c'est à sa fidélité à la grâce reçue qu'il faut l'attribuer (*Ibid.*, § 14). L'épreuve, du reste, ne dura, pour elle, que jusqu'au jour de l'Annonciation. A ce moment, elle avait atteint la cime de la perfection, et ne pouvait plus progresser (*In Annunt.*, § 7). C'est pourquoi, dès cette époque, elle fut confirmée dans le bien, et jouit de la vision béatifique.

« Les bienheureux, dont tous les désirs sont satisfaits par la présence du souverainement Désirable, et dont l'intelligence est remplie par la contemplation de l'Être suprême, sont dans l'impossibilité de se tourner vers autre chose. Or, qui ignore qu'il en fut de même pour la Vierge, d'une manière incompréhensible et ineffable, et qu'elle posséda Dieu d'une manière unique? Oui, avant même de quitter cette vie, elle avait immuablement cette admirable vertu et ce bien souverain. *Elle jouissait déjà des biens futurs, et possédait, dès ici-bas, le royaume promis aux justes;* elle vivait de cette vie cachée dans le Christ qui lui avait été montrée, de la vie qui demeure durant la vie qui s'écoule comme un torrent. Il fallait bien que, par quelque nouveau miracle, cela fût accordé à la Bienheureuse, devant laquelle cédaient toutes les lois de la nature. Elle fait elle-même allusion à ce bienfait et aux autres qu'elle a reçus de Dieu, lorsqu'elle s'écrie avec reconnaissance : « *Le Tout-Puissant a fait en moi de grandes choses* » (*In Dormit.*, § 10).

Cabasilas ne s'est pas contenté d'affirmer d'une manière si catégorique la sainteté originelle de la Vierge et la sublimité de sa vertu et de ses mérites. Il a aussi scruté, en théologien profond qu'il était, les raisons qui postulaient une si parfaite sainteté en celle qui devait être à la fois la Mère du Sauveur et sa coopératrice dans l'œuvre de la rédemption du genre humain. Dieu, dit-il, ne pouvait s'incarner que dans une créature tout à fait innocente. Si la Vierge

avait eu la moindre accointance avec le péché, il ne serait pas descendu. Et qu'on ne pense pas qu'il aurait bien pu, en descendant, enlever par lui-même l'obstacle ; car le moyen qu'il a choisi pour renverser cette barrière, à savoir la souffrance et la mort, n'était pas à sa disposition, avant l'Incarnation (*In Nativ.*, § 10). Lorsqu'il a voulu se choisir une mère, Dieu n'a pas passé en revue toutes les créatures humaines pour prendre la meilleure et la plus parfaite d'entre elles; il a voulu que son élue fût la plus parfaite possible et vraiment digne d'être sa mère. Il fallait absolument que la nature humaine arrivât à fournir au Créateur un instrument digne d'être associé à l'œuvre pour laquelle elle a été créée, c'est-à-dire l'Incarnation du Verbe (*In Annunt.*, § 8).

En s'arrêtant sur Marie, le regard divin a été pleinement satisfait : « Elle n'a pas été comme la terre de l'Éden, qui ne contribua à la formation du premier homme que d'une manière purement passive, en fournissant une matière à l'Artiste divin. Elle a coopéré positivement à l'œuvre divine en présentant ce qui a attiré sur la terre l'Artiste lui-même, ce qui a mis en mouvement la main créatrice. Et qu'est-ce que cela? Une vie tout immaculée, une conduite toute sainte, l'éloignement de tout péché, la pratique de toutes les vertus, une âme plus pure que la lumière, un corps de tout point spirituel, plus brillant que le soleil, plus pur que le ciel, plus saint que le trône des chérubins, un esprit pénétrant, prêt aux plus sublimes contemplations et volant plus haut que l'aile des anges; un amour de Dieu consumant à son foyer toutes les affections de l'âme; la possession de Dieu, un commerce ineffable avec lui. C'est en ornant son corps et son âme d'une pareille beauté, qu'elle attira sur elle l'œil de Dieu. Revêtue des charmes de la Vierge, notre nature apparut belle. L'Impassible s'éprit d'amour pour elle, et Celui qui était irrité contre les hommes à cause du péché, se fit homme à cause de la Vierge » (*In Annunt.*, § 2).

La seconde raison qui demandait pour Marie l'exemption de toute souillure est l'honneur même du Créateur considéré comme tel. Dieu portait dans son intelligence l'idée de l'homme parfait, de l'homme pleinement conforme à ses desseins. En créant Adam, il avait voulu réaliser cet idéal; mais le péché avait contrecarré son plan. Pour la gloire de l'Artiste divin, pour l'honneur du Législateur suprême, il fallait qu'une créature humaine, au moins une, produisît au dehors dans toute sa splendeur le concept divin ; il fallait un homme pleinement homme montrant, par l'exemple de sa parfaite obéissance, que le Législateur n'avait pas manqué de sagesse, qu'il n'avait pas imposé une loi impossible à observer : ce qu'on aurait pu supposer, en la voyant constamment violée. Le second Adam ne pouvait être cet homme pour deux raisons : tout d'abord, étant Dieu par nature, il ne pouvait montrer en sa personne notre nature dans sa simplicité. Par ailleurs, étant absolument impeccable,

il ne se trouvait pas dans la condition de l'homme ici-bas; son libre choix ne pouvait se porter sur le mal. C'est pourquoi l'homme idéal, c'est la Vierge qui l'a été, en vertu des décrets divins. Elle seule a mis en valeur le pouvoir que Dieu nous avait donné de triompher du mal; elle seule a obtenu à notre nature la récompense promise à cette victoire, c'est-à-dire l'immutabilité dans le bien, par le fait qu'elle est devenue Mère d'un Fils absolument impeccable (*In Nativit.*, § 14).

Cabasilas donne de l'absolue pureté de la Vierge une autre raison fort ingénieuse : Il fallait, dit-il, qu'avant de s'unir dans la personne du Verbe, les deux natures, la divine et l'humaine, fussent manifestées séparément dans leur intégrité respective. A la Vierge était réservé de montrer l'homme. Dieu attendait cette apparition de notre nature pour s'unir à elle (*Ibid.*, § 16).

Enfin, pour réaliser son grand dessein de réformer notre nature et de la couronner par la merveille de l'union hypostatique, Dieu attendait un aide digne de lui être associé. Cet aide, il l'a trouvé en Marie : « L'Immaculée n'a pas créé l'homme, mais elle l'a trouvé dans la perdition. Elle ne nous a pas donné la nature, mais elle l'a conservée. Elle ne nous a pas façonnés, mais elle a contribué à notre formation, et a été l'aide du Créateur. Elle a prêté son concours à l'Artiste pour réaliser son chef-d'œuvre. Au chef-d'œuvre elle a rendu ce qu'il était auparavant; l'artiste lui a ajouté ce qu'il n'était pas; mais il n'aurait pas fourni le second élément, s'il n'avait trouvé le premier... Seule de tous les êtres, la Vierge a été l'aide de Dieu dans la manifestation de sa bonté » (*Ibid.*, § 17). Et pourquoi se l'est-il associée? « Parce qu'il n'y avait rien en elle que de pur, parce que dès le premier instant de son existence, elle avait préparé au Sauveur une demeure digne de lui » (*Ibid.*; *In Annunt.*, § 3).

Marie a coopéré au mystère de l'Incarnation de deux manières : 1° par sa sainteté et sa pureté sans tache, qui lui ont valu d'être choisie par le Verbe pour sa mère; 2° par le consentement très libre qu'elle donna au message angélique. Notre orateur met en vif relief l'importance de ce consentement dans l'accomplissement du mystère :

« L'Incarnation du Verbe fut non seulement l'œuvre du Père, de sa Vertu et de son Esprit, mais aussi l'œuvre de la volonté et de la foi de la Vierge. Sans le consentement de l'Immaculée, sans le concours de sa foi, ce dessein était aussi irréalisable que sans l'intervention des trois personnes divines elles-mêmes. Ce n'est qu'après l'avoir instruite et persuadée, que Dieu la prend pour Mère, et lui emprunte la chair qu'elle veut bien lui prêter. De même qu'il s'incarnait volontairement, de même voulait-il que sa Mère l'enfantât librement et de son plein gré. Il ne désirait point d'elle une coopération purement passive et comme mécanique au mystère; il voulait une collaboratrice pour opérer le salut du genre humain, une associée de son zèle miséricordieux. Par ailleurs,

le Sauveur, en s'incarnant, ne prenait pas seulement une chair, mais aussi une âme, esprit et volonté, et tout ce qui constitue l'homme. Ne fallait-il pas qu'il eût une mère parfaite, qui fût mère non seulement par la nature de son corps, mais aussi par son intelligence et sa volonté et tout ce qu'elle était, une mère qui fît participer l'homme tout entier à cet enfantement ineffable? » (*In Annunt.*, § 4).

Le concours de la Vierge à l'œuvre de notre salut s'est manifesté d'une autre manière. Bien qu'exempte de tout péché, bien qu'ornée des dons de la justice originelle, elle a souffert pour nous en union avec Jésus :

« Au lieu de la joie qui s'offrait à elle (Heb., XII, 2), elle a supporté pour nous la peine et la douleur. Elle a pris sa part de l'ignominie, des opprobres et de la pauvreté de son Fils, l'aidant à opérer mon salut. Elle était là, quand il commença ses miracles et changea la nature; elle était là pour compatir à sa peine, quand ceux qu'il avait comblés de ses bienfaits le poursuivaient de leur jalousie et de leur haine... Et lorsque le Sauveur dut souffrir et mourir pour nous, quelle ne fut pas sa douleur? De quels traits son âme ne fut-elle pas transpercée?..... Je ne pense pas que jamais homme ait enduré pareille souffrance. C'est qu'il fallait qu'elle fût associée à son Fils pour tout ce qui regardait notre salut. De même qu'elle lui avait donné de sa chair et de son sang, et qu'elle avait reçu en retour communication de ses grâces, de même devait-elle participer à toutes ses douleurs et à toutes ses souffrances. Attaché à la croix, le Fils reçut au côté le coup de lance; mais le même coup transperça le cœur de la Mère, comme l'avait prophétisé le divin Siméon » (*In Dormit.*, § 11 et 12).

En vertu de la même loi, qui demandait que la Vierge fût de tout point modelée sur son divin Fils et « passât par toutes ses voies », elle mourut; mais sa mort fut un court sommeil : « Le ciel reçut bientôt cette terre nouvelle, ce corps spirituel, le trésor de notre vie plus vénérable que les anges, plus saint que les archanges. Et le trône fut rendu au Roi, le paradis à l'Arbre de vie, le disque au Soleil, l'arbre au Fruit, la mère au Fils » (*In Dormit.*, § 12).

Comme Grégoire Palamas et d'autres Byzantins, Cabasilas voit dans l'Incarnation du Verbe le centre et le motif déterminant de toute la création. Par le fait même, la Vierge apparaît au premier plan de l'œuvre créatrice. C'est pour elle et à cause d'elle, quoique d'une manière secondaire, que tout cet univers a été fait. En particulier, la nature humaine a été créée, avant tout, en vue de fournir une Mère au Fils de Dieu : « On ne peut assigner, dit Cabasilas, comme but premier de la création de l'homme que ce qu'il y a de meilleur et ce qui procure au Créateur le plus d'honneur et le plus de gloire, et il n'est pas vraisemblable que Dieu, en tout ce qu'il fait, ne tienne pas compte de ce qui est convenable » (*In Annunt.*, § 8). Aussi, s'il est vrai que

l'arbre existe pour le fruit, peut-on dire *que la Vierge est le fruit des créatures*, καρπός ἐστι τῶν κτισμάτων (*In Dormit.*, § 3).

On conviendra que, mises à part deux ou trois considérations hasardeuses et contestables, cette théologie est, dans l'ensemble, du meilleur aloi, et que les homélies mariales de notre Byzantin sont de tout point dignes de sortir de l'obscurité des codex du xve siècle pour paraître au grand jour de la publicité.

I

NICOLAI CABASILAE SERMO IN NATIVITATEM DEIPARAE

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΟΛΟΙΣ[1] ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΑ, ΤΟΥ ΚΑΙ ΧΑΜΑΕΤΟΥ ΛΟΓΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑ. ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΥΠΕΡΕΝΔΟΞΟΝ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΓΕΝΝΗΣΙΝ[2].

SAPIENTISSIMI ET DISERTISSIMI ET PRORSUS SANCTISSIMI DOMINI NICOLAI CABASILAE, QUI ET CHAMAETUS, ORATIONES DIVERSAE ET SCRIPTA. ORATIO PRIMA IN GLORIOSISSIMAM SANCTISSIMAE DOMINAE NOSTRAE DEI GENITRICIS NATIVITATEM.

1. Καὶ πρῶτα μὲν τὸν Θεὸν ἐνταῦθα καλῶμεν, οὐχ ὥστε τυχεῖν ἐφαμίλλου τοῖς πράγμασι τοῦ λόγου, καὶ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἀποχρῶντος· ἐκεῖνο γὰρ ἀτεχνῶς τῶν ἀνθρωπίνων κρεῖττον ἐλπίδων· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὅπωσοῦν ἀπὸ τῶν παρόντων ἀνύσαι καὶ, πολλῶν ὄντων τῶν εἰπόντων, μὴ παρὰ πολὺ τῶν ἄλλων ὀφθῆναι· τοῦτο δὲ, πρὸς ἃ βέλτιόν ἐστιν, ἀπόνασθαι τῆς σπουδῆς, καί τινα κερδάναι τῶν λόγων ἁγιασμὸν, καθάπερ ἱερά τινα τελούμενοι τελετήν· ταῦτα μὲν οὖν εὐξαίμην ἄν, ἃ καὶ τὴν ὑμνουμένην οἶδα τοῦ παντὸς τιμωμένην, καὶ τοῦτο, πρὸ τῶν ἄλλων, τοῖς ὑμνηταῖς βουλομένην, ψυχῆς ὄφελος· καὶ οἷς ἡμᾶς εὖ ποιεῖ, καὶ οἷς παρ' ἡμῶν, ὑπὲρ ὧν εὖ ποιεῖ, λαμβάνειν ἀξιοῖ, τοῦτο ζητοῦσαν ἐν ἅπασιν.

Ἔπειτα προὔργου νομίζω τὸ κοινὸν ἀγαθὸν οἳ τῷ βίῳ τούτῳ παρέσχον, τῶν ὡς ἀληθῶς μακαρίων οὐ παρέργως μνησθέντας, οὐδ' ὅσον ἀποδοῦναι τοῖς

1. Deinde quidem Deum hic invocemus, non ut sermonem rebus aequalem ac proposito sufficientem assequamur, — hoc enim humanam prorsus superat spem —, sed hinc quidem, ut ex iis, quae praesto sunt, laus quomodocumque perficiatur, neque prae multitudine eorum qui concionati sunt, nos ceteris multo inferiores videamur; illinc vero, — quod melius est —, ut utilitatem ex studio capiamus, aliquamque lucremur sermonum sanctificationem, tanquam quoddam sacrum agentes. Illa ergo supplici voce petam, quae novi Laudatam omnibus anteponere, et quod, ante alia, suis cupit laudatoribus, animae scilicet utilitatem; nam et ex beneficiis suis erga nos, et ex gratiarum actionibus, quas pro benefactis a nobis accipere dignatur, hoc ipsum in omnibus ipsa quaerit.

Deinde opportunum duco illos vere beatos, qui huic mundo commune bonum dederunt, non obiter memorare; neque solummodo hoc

1. τοισόλοις. — 2. E codice Parisino graec. 1213, fol. 1-11^v^, saec. xv, cum Vatic. graec. 632, fol. 112-127^v^, saec. xv, collato. Codicem Paris. littera A, Vaticanum vero littera B notamus. Titulus in B : λόγος εἰς τὴν γέννησιν τῆς ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. Εὐλόγησον, Πάτερ : *Sermo in nativitatem summe benedictae, gloriosae Dominae nostrae Deigenitricis et semper virginis Mariae. Benedic, Pater.*

tantillum, quod mos exigit, laudibus tribuere, sed quam praeclarissime illos celebrare, antequam Virgini ipsi debitum solvam. Non enim decet de publicis benefactoribus debitorum nihil aut minima proferre, in quibus benedicendis mundus totus, si unicam emitteret vocem, omnino deficeret. Si enim institutis ministros convenire et in omnibus congruere necesse est, quando operis auctor, utpote sapiens, omnia quae facere decet, noverit, et circa necessaria, quia potens, nullo modo impeditus erit, quemnam laudum excessum non superabitis, o beati coniuges, quibus uti dignatus est Deus ad opus omnium, quae a saeculo fuerunt, optimum ac praestantissimum, omnium quoque mirabilissimum necnon utilissimum, incarnationem dico et inter homines nativitatem ipsius Dei, qui ex nobis sibi assumpsit matrem?

2. Sicut enim calamitates atque *scandala accidere necesse est*, attamen, *vae*, inquit, *per quem eveniunt*[a], pari modo, qui humano generi utilia conciliaverunt, omnes quidem boni atque qui honores publicos carperent digni fuerunt; at omnium optimi et iustissimi vos ducibusque, legislatoribus, sacerdotibus tribunis iisque omnibus, qui quomodocumque pro concivibus certaverunt, tanto prorsus meliores, quanto ineptius esset ea quae a vobis hominibus advenerunt, cum illorum recte factis conferre. Etenim, si ad servandam hominibus hanc corruptibilem vitam et ad tuendam ab universali diluvio communem naturam in paucis corporibus superstitem, vir electus est coaevorum suorum iustissimus: si, ut liberarentur Hebraei, duce aliquo opus fuit; atque non e plebe unus, sed Moyses hoc honore decoratus est, qui omnium virtutum exercitio animam exornaverat et prae omnibus coaequalibus Deum videre potuit vocemque eius audire; si etiam ad promissae terrae recuperationem, celeber ille Iesus sufficiens fuit; si ante illos, Abraham pietatis accepit praemium, ut pater fieret gentis Dei cultum edoctae; uno verbo, si inter illos, qui communem utilitatem procuraverunt, nullus fuit qui non prius consonam atque omnino ἐγκωμίοις τὸν νόμον, ἀλλ' ὡς οἷόν τε λαμπρῶς, οὕτω πρὸς αὐτὴν ἀφοσιώσασθαι τὴν παρθένον· μηδὲ γὰρ εὔλογον εἶναι τοὺς κοινοὺς εὐεργέτας, ἢ μηδὲν τῶν ὀφειλομένων, ἢ μικρὰ φθεγξάμενον παρελθεῖν, οἷς οὐδ' ὁ κόσμος ἅπας, εἰ φωνὴν μίαν ἀφῆκε, πρὸς εὐφημίαν ἤρκεσεν ἄν. Εἰ γὰρ τοῖς κατωρθωμένοις τοὺς διακόνους ἀνάγκη συμβαίνειν, καὶ διὰ πάντων ἁρμόττειν, ὅταν ὁ τὸ ἔργον τάττων, τοῦτο μὲν σοφὸς ὤν, ἃ προσῆκον πράττειν ἐστὶν, εἰδῇ, τοῦτο δὲ, δυνατὸς ὤν, πρὸς οὐδὲν τῶν δεόντων ἀμηχανῇ, ποίαν ἐπαίνων οὐκ ἂν ἐλάττω δείξαις ὑπερβολὴν, ὦ μακαρία δυὰς, οἷς πρὸς τὸ πάντων μὲν τῶν ἐξ αἰῶνος ἄριστον καὶ μέγιστον ἔργον, πάντων δὲ παραδοξότατον, πάντων δὲ κοινωφελέστατον, ὁ Θεὸς ἠξίωσε χρήσασθαι· λέγω δὴ τὸ σάρκα περιθέσθαι, καὶ γεννηθῆναι μετὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀφ' ἡμῶν λαβὼν τὴν μητέρα;

2. Καθάπερ γὰρ, τὰς συμφορὰς καὶ *τὰ σκάνδαλα συμπίπτειν ἀνάγκης οὔσης*, ὅμως, *οὐαὶ*, φησὶ, *δι' οὗ ἔρχονται*, τὸν ἴσον τρόπον, χρηστῶν ὄντων ἁπάντων καὶ δικαίων τὰς ἐκ μέσου καρποῦσθαι τιμὰς, οἳ πράξεναι κατέστησαν τῷ γένει τῶν ὠφελεῖν δυναμένων, οἱ βέλτιστοι καὶ δικαιότατοι τῶν ἄλλων ὑμεῖς, καὶ τοσοῦτο στρατηγῶν, καὶ νομοθετῶν, καὶ ἱερέων, καὶ δημαγωγῶν, καὶ τῶν ὁπωσοῦν ὑπὲρ τῶν ὁμοφύλων ἀγωνισαμένων τὰ τοιαῦτα τοῖς ὅλοις[1] ἀμείνους, ὅσο[2] τοῖς ὑπ' ἐκείνων κατωρθωμένοις ἃ παρ' ὑμῶν ὑπῆρξεν ἀνθρώποις καὶ παραβάλλειν, ἔν τι τῶν ἀτοπωτάτων ἐστίν. Εἰ γὰρ, ὥστε τηρηθῆναι τοῖς ἀνθρώποις ταύτην τὴν ἐν φθορᾷ ζωὴν, καὶ τὴν κοινὴν φύσιν ἐν ὀλίγοις σώμασιν ὑπερσχοῦσαν τοῦ κοινοῦ κλυδωνίου διασωθῆναι, ἀνὴρ ἐξελέγη τῶν τότε γενομένων ὁ δικαιότατος· καὶ πρὸς τὴν Ἑβραίων ἐλευθερίαν, στρατηγοῦ τινος ἐδέησεν, οὐ τῶν πολλῶν ἑνὸς, ἀλλὰ Μωσῆς ταύτῃ τετίμηται τῇ τιμῇ, ὃς πρὸς πᾶσαν ἡντιναοῦν ἀρετὴν τὴν ψυχὴν ἀσκήσας, τῶν ἐπ' αὐτοῦ πάντων διαφερόντως Θεὸν ἰδεῖν ἐδυνήθη, καὶ φωνῆς ἐκεῖθεν ἀκοῦσαι, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἐπηγγελμένης γῆς κομιδὴν, Ἰησοῦς ἤρκεσεν ὁ πανυ· καὶ πρὸ τούτων, Ἀβραὰμ εὐσεβείας εἴληφεν ἆθλον, τὸ πατὴρ ἔθνους γενέσθαι τὸν Θεὸν σέβειν ἐπισταμένου· καὶ ὅλως, τῶν κοινωφελῶν οὐκ ἔστιν οὐδεὶς,

1. Codd. τοισόλοις. 2. Sic codd.

a) Matth., XVIII, 7.

δς οὐ σύμφωνον πρότερον καὶ διὰ πάντων συμβαίνουσαν παρέσχετο τὴν ψυχήν, ὧν[1] ἔπειτα τοῖς ἄλλοις αἴτιος ἦν, ὅτε πᾶσαν ἔδει τῆς τῶν δαιμόνων τυραννίδος ἀπολυθῆναι τὴν οἰκουμένην· καὶ τὴν μὲν ἀθανασίαν εἰς τὸν τῶν θνητῶν βίον εἰσενεχθῆναι, τὴν δὲ τῶν ἀγγέλων δίαιταν ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς φυτευθῆναι· καὶ, τὸ πᾶν εἰπεῖν, τῇ γῇ τὸν οὐρανὸν συνελθεῖν, ὁποίους τινὰς εἰκὸς εἶναι νομίζειν τοὺς διακόνους, οἷς ὁ Θεὸς ἐχρήσατο, τὴν θαυμαστὴν ταύτην τῷ κόσμῳ κατατιθέμενος χάριν, ὡς ἂν ὀργάνοις τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας, ἢ συνεργοῖς, ἢ ὅτι βέλτιον χρὴ καλεῖν;

Δῆλον γὰρ, ὅτι τοῖς μὲν πονηροῖς θυμὸν καὶ ὀργὴν καὶ ὀλίψιν, ἃ παθεῖν αὐτοὺς εἰκὸς ἦν, δι' ἀγγέλων ἔπεμψε πονηρῶν· τὰγαθὰ δὲ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔδωκε· τὰ δὲ πάντων κάλλιστα τοὺς ἀνθρώπους εἰργάσατο διὰ τῶν πάντα πάντων ἀρίστων. Οὐκοῦν καὶ Μωσέως ὑμεῖς, καὶ Νῶε, καὶ Ἀβραὰμ, καὶ ὧν τὰ λυσιτελῆ τὸ γένος ἀπήλαυσε, διαφερόντως δίκαιοι, καὶ τῶν νόμων φύλακες, καὶ μάλιστα πάντων θεοφιλεῖς· τὸ μὲν γὰρ οὕτω μεγάλα παρὰ τῷ Θεῷ δυνηθῆναι, καὶ πρὸς οὕτω θαυμαστὴν ἐκεῖθεν ἀνενεχθῆναι τιμὴν, τεκμήριον ἐναργὲς τοῦ παρὰ πάντας ἀνθρώπους εἶναι θεοφιλεῖς· τὸ δὲ εἶναι θεοφιλεῖς τοῦ μάλιστα πάντων ἀνθρώπων τὸν τοῦ Θεοῦ σῶσαι νόμον, καὶ δικαιοσύνῃ νικῆσαι, περιφανὴς ἀπόδειξις. Εἴτε γὰρ καρπὸν ὑμέτερον τὴν μακαρίαν παρθένον χρὴ προσειπεῖν· *ἀπὸ τῶν καρπῶν*, φησὶν, *αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς*· καὶ τί τις ἂν λογίσαιτο μεῖζον; ἐπεὶ μηδὲ φύσεως ὑμῖν ἁπλῶς ἐγένετο τόκος[2], ἀλλὰ τῆς ὑμετέρας εὐχῆς καὶ δικαιοσύνης ἔργον ὑπῆρξεν· εἴ γε φύσις μὲν πρὸς οὕτως ὑπερφυεῖς ἀπείπε γονὰς, Θεῷ δὲ τὸ πᾶν ἐπετράπη, Θεὸς δὲ ταῖς παρ' ὑμῶν εὐχαῖς ἠκολούθησεν, ἡ δὲ τῆς εὐχῆς δύναμις παρὰ τῆς ἀρετῆς τοὐνδόσιμον ἔλαβεν· εἴτε δῶρον τοῖς τεκοῦσι θεόθεν αἱ μακαρίους αὐτοὺς ποιοῦσαι γοναί· δι' ὧν προσωπολήπτην τὸν Θεὸν ἀμήχανον εἶναι. *Ὃς ἐν ζυγῷ πάντα τίθησι καὶ σταθμῷ*, δῆλοι τίνες οἱ λαβόντες ἀπὸ τοῦ τῶν δώρων μεγέθους. καθάπερ ἔξεστιν, οἶμαι, λαβεῖν ἀπὸ τοῦ στεφάνου τὸν ἀθλητήν.

convenientem iis, quorum postea aliis auctor fuit, ostenderit animam; quando a daemoniorum tyrannide universam terram absolvere oportebat, immortalitatemque in mortalium vitam ingerere, disciplinam vero angelorum animabus hominum inserere, atque, ut omnia dicam, quando caelum terramque in unum convenire oportebat, quales putandum est fuisse ministros, quos Deus adhibuit ad hanc mirabilem gratiam ita mundo conferendam, ut instrumenta humanitatis eius, vel cooperatores, aut aliquid aliud honorabilius illos dicere debeas?

Manifestum est enim eum improbis indignationem, iram atque afflictionem, quae pati illos par fuit, per malos angelos misisse, bona vero per bonos dedisse; omnium autem optima per optimum quemque hominibus contulisse. Igitur et Moysen vos, et Noe, et Abraham, et illos, quorum utilia beneficia gens experta est, iustitia et legum custodia et Dei dilectione vincitis omnes. Quod enim apud Deum tanta potuistis, et ad tam mirabilem exinde erecti estis honorem, indicium evidens est vos prae omnibus a Deo fuisse dilectos; quod autem sic a Deo diligimini, vos legem Dei exactius quam omnium quisque servasse, et iustitia superasse omnes, praeclare demonstrat. Sive enim fructum vestrum beatam Virginem nominare oportet : *a fructibus eorum*, inquit, *cognoscetis eos*[a], quid igitur maius arbitrari licet, cum ipsa Virgo non naturae vobis foetus simpliciter fuerit, sed orationis vestrae et iustitiae opus exstiterit; siquidem natura generationi adeo naturae vires excedenti impar fuit; totum vero Deo traditum est; Deus autem precibus vestris annuit; orationisque efficacia a virtute incitamentum accepit; sive donum a Deo datum parentibus est proles quae beatos illos facit; quia impossibile est Deum, *qui omnia in iugo ponit et statera*[b], personarum acceptorem esse, quales estis vos, qui eam suscepistis, ex donorum magnitudine manifesto apparet, quemadmodum, ut arbitror, athletam ex corona deprehendere licet.

1. A ὧν. — 2. B τέκνον.

a) Matth., VII, 16. — b) Sap., XI, 20.

3. Attamen, quia finis legis est gratia, scimusque nova veterum esse fructum, nullum autem fructum ex his quae nondum perfecta sunt nasci, legis fruticem omnino maturum a vobis nutritum fuisse clarum est; secus enim legis fructum, Virginem dico, gratiae thesaurum non protulissetis. Si vero apud Deum iudicem, dignus est qui accipiat multa ille qui de minimis congrua sollicitudine curat, quomodo non luculenter apparet vos egregios legis fuisse observatores, et prae omnibus aliis Testimonii Tabernaculum coluisse, ex eo quod soli ex omnibus portastis, immo constituistis verum Dei tabernaculum, quo tanto inferius illud, quantum umbram quamdam figuramve superat veritas? Non enim maximis donis fuissetis donati, nisi circa minima convenientem prorsus ostendissetis diligentiam, neque verum accepissetis, si umbratile parvi pendissetis.

Sicut enim Salvatorem, qui novam legem superinducturus erat, omnem veteris legis iustitiam prius adimplere par fuit, ita et vos, qui iam ad ipsum novae legis vestibulum deveneratis, et ad suscipiendum gratiae templum eratis praeparati, accuratos legis observatores priùs exstare omnino necesse erat. Plenitudo enim legis gratia. Quomodo igitur, in debitis deficientes, quod deerat, addere potuissetis? Quomodo vero tectum imponere legis potueritis, antequam totam domum optime aedificaveritis? Quanta quidem esset Hebraeorum perversitas, ex legis deletione et tabularum contritione apparuit; non enim ebriorum auribus ea concredere sustulit Moyses quae post ieiunium afflictionesque multas sobria mente ipse acceperat. Vobis autem, quod Virginem edidistis, et hunc vivum librum, qui ullque non legem, sed ipsum tenuit legislatorem, constituistis, rursum eximiae virtutis evidens demonstratio fuit; et qui secundum Moysen ieiunastis, divinamque vocem audistis, non eadem atque ille assecuti estis; sed ille quidem legem mox cessaturam invenit in orationibus; vos autem sanguinem foedus novum constituentem, quem assumens Deus ipse, *in interiora velaminis cum illo introivit, aeterna redemptione inventa*, ut ait Paulus[a].

4. Quid ergo sanctius oribus, quae ad Deum talium auctricem emiserunt vocem?

3. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεὶ τοῦ νόμου μὲν τέλος ἡ χάρις, καὶ καρπὸν ἴσμεν τῶν παλαιῶν τὰ καινὰ, καρπὸς δὲ γένοιτ' ἂν οὐδεὶς τῶν μήπω τελείων, δείκνυται πάντως τέλειον παρ' ὑμῶν τραφῆναι τὸ τοῦ νόμου φυτόν· οὐ γὰρ ἂν τὸν τῆς χάριτος θησαυρὸν, τὸν τοῦ νόμου καρπὸν ἠνέγκατε, τὴν παρθένον. Εἰ δὲ παρὰ Θεῷ δικαστῇ πολλῶν τυχεῖν ἄξιος ἐκεῖνος, ὃς τῶν ὀλίγων, ἢ προσῆκεν, ἐπεμελήθη, πῶς οὐ λαμπρῶς ἐδείξατε τὸν νόμον διαφερόντως φυλάξαντες, καὶ τὴν τοῦ μαρτυρίου σκηνὴν παρὰ πάντας αἰδεσθέντες τοὺς ἄλλους τῷ μόνοι πάντων ἐνεγκεῖν ἢ καὶ συστήσασθαι τὴν ἀληθινὴν τοῦ Θεοῦ σκηνὴν, ἧς ἐκείνη τοσοῦτον ἐλάττων, ὅσον εἰκόνα σῴζειν τινὰ καὶ σκιὰν, οὐκ ἂν τῶν μεγίστων ἀξιωθέντες, μὴ τῶν ἐλαχίστων, ὧν προσῆκε, πάντα ποιησάμενοι λόγον· καὶ τὸ ἀληθινὸν οὐκ ἂν εἰληφότες, εἰ τοῦ σκιώδους ὠλιγωρεῖτε;

Καὶ καθάπερ τὸν σωτῆρα, τὸν καινὸν ἐπεισάγειν μέλλοντα νόμον, πᾶσαν τὴν τοῦ παλαίου νόμου δικαιοσύνην τελέσαι πρότερον εἰκὸς ἦν, ὡς δὲ καὶ ὑμᾶς, ἐπ' αὐτῶν ἤδη γενομένους τῶν τοῦ καινοῦ νόμου προθύρων, καὶ πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ τῆς χάριτος νεὼ παρεσκευασμένους, ἀκριβεῖς γενέσθαι τοῦ νόμου φύλακας ἀνάγκη πᾶσα πρότερον ἦν. Ἡ γὰρ χάρις τοῦ νόμου πλήρωμα. Πῶς οὖν ἐδυνήθητ' ἂν προσθεῖναι τὸ λεῖπον, τῶν ὄντων ἀπολειφθέντες; Πῶς δὲ τὴν ὀροφὴν ἐπιθεῖναι τοῦ νόμου, μὴ πᾶσαν καλῶς πρότερον θεμάμενοι τὴν οἰκίαν; Καὶ τῶν μὲν Ἑβραίων ἡ πονηρία δῆλον ἦν ὁπόση τις ἦν ἐκ τοῦ τὸν νόμον ἀφανίσαι καὶ συντρίψαι τὰς πλάκας, ἐν αἷς τὰ γράμματα, οὐκ ἀνασχομένου Μωσέως ὡσὶ πιστεῦσαι μεθυόντων ἅπερ αὐτὸς ἀσιτίᾳ καὶ νήφοντι λογισμῷ καὶ πολλοῖς ἐδέξατο πόνοις· ὑμῖν δὲ τὸ τὴν παρθένον ἀναδεῖξαι, καὶ τὸ ζῶν ἐκεῖνο πῆξαι βιβλίον, ὅπερ οὐ νόμον ἁπλῶς, ἀλλ' αὐτὸν ἔσχε τὸν νομοθέτην, ἔμπαλιν τῆς ὑπερφυοῦς ἀρετῆς ἐναργὴς ἀπόδειξις ἦν· καὶ κατὰ τὸν Μωσέα νηστεύσαντες καὶ θεοκλυτήσαντες, οὐχ ὧν ἐκεῖνος ἐτύχετε, ἀλλ' ὁ μὲν τὸν οὐτίκα δὴ παυόμενον νόμον εὗρεν ἐν ταῖς εὐχαῖς, ὑμεῖς δὲ τὸ τὴν καινὴν διαθήκην συστησάμενον αἷμα, ὅπερ αὐτὸς ἀνελόμενος ὁ Θεὸς, εἰς τὸ *ἐνδότερον τοῦ καταπετάσματος εἰσῆλθεν ἔχων, λύτρωσιν εὑράμενος αἰωνίαν*, ἧ φησι Παῦλος.

4. Τί οὖν ἁγιώτερον τῶν στομάτων, ἃ πρὸς τὸν Θεὸν τοιαῦτα δυνηθεῖσαν ἀφῆκαν φωνήν; Τί δὲ τῶν

[a] Heb., IX, 12.

ψυχῶν ἴσον ἐκείνων, αἳ τοιαύτην ηὔξαντο τὴν εὐχήν; Τίνων μὲν οὐ θεοφιλέστεραι θυσιῶν; τίνων δὲ θυσιαστηρίων οὐχ ἱερώτεραι; Ἔδει γὰρ ταύτης μὲν τῆς ῥίζης, τοῦτον δὲ τὸν τρόπον, τὴν τοῦ Θεοῦ μητέρα, τὸ σῶμα τὸ πνευματικὸν ἀνασχεῖν· καὶ τὴν μὲν εἶναι τὴν μάλιστα πάντων ἀνθρώπων ᾠκειωμένην[1] Θεῷ, τὸν δὲ, προσευχῆς δύναμιν· καὶ οὕτω ταῖς προσηκούσαις ἀρχαῖς χρησαμένην, εἰς τὸν βίον παρελθεῖν, ἣ Θεῷ μὲν συνέστησε τοὺς ἀνθρώπους, τὸ μεταξὺ διαλύσασα μῖσος, ὁδὸν δὲ ταῖς εὐχαῖς εἰς οὐρανὸν ἔδωκε, το διεῖργον καταλύσασα τεῖχος. Εἰ δὲ καὶ ἄλλοις τὰ ἴσα συνέβη, καὶ δῶρον εὐχῆς ἐγένοντο, τοῦτο μὲν τῶν παλαιτέρων, τοῦτο δὲ τῶν ἔπειτα, ἀλλ' οὐ τῶν μετ' αὐτὴν μόνον αὐτὴ φανερῶς αἰτία, τὸν τῶν χαρίτων ἅπασιν ἀνοίξασα θησαυρὸν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν προτέρων εἰς αὐτὴν ἀναφέρει· πάντα γὰρ ἐντεῦθεν ἐκείνοις· εἴτε καθάπερ ἀπὸ τοῦ σώματος ἡ σκιὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸν τύπον λαμβάνει, ἐπεὶ τὰ παλαιὰ πρὸς τὰ νέα τοῦτον ἑώρα τὸν τρόπον, εἴθ' ὅτι κοινὸς κόσμος ἦν, εἰς τὸν βίον καὶ πρὶν εἰσελθεῖν, τοῦ Θεοῦ ταῖς εἰς τὸ γένος τιμαῖς πόρρωθεν τὴν ἑαυτοῦ μητέρα κοσμοῦντος.

Ὅθεν, οὐδὲ τὸν ἴσον τρόπον ἐκείνοις καὶ τῇ πανάγνῳ ταῦτα συνέπεσεν, οὐδ' ἐγγὺς, οὐ μᾶλλον ἡ σκιᾷ καὶ τύποις καὶ ἀληθείᾳ καὶ πράγμασι. Καθάπερ καὶ ἁμαρτιῶν καθάρσιον αἷμα παρὰ τοῖς παλαιοῖς πρὸ μεγάλου θύματος ἦν· ὧν ἐν τοῖς πράγμασι τοσοῦτον τὸ μέσον, ὅσον τοῖς σχήμασι καὶ τοῖς ὀνόμασιν ἐκοινώνουν, — καὶ γὰρ ἑκάτερον αἷμα καὶ θυσία, καὶ περὶ ἁμαρτιῶν· — τὸν γὰρ ἴσον κἀνταῦθα τρόπον· μόνη μὲν εὐχῆς ἱερᾶς ἔργον ὡς ἀληθῶς, ᾗ προσῆν οὐδὲν ἀπευκτὸν, μόνη δὲ Θεοῦ δῶρον ἄξιον καὶ δοῦναι τοῖς εὐξαμένοις, καὶ παρὰ τῶν δεξαμένων λαβεῖν· ἣ μηδὲν εἶχεν ἀπᾶδον τῆς καὶ δούσης καὶ δεξαμένης χειρός.

Διὰ ταῦτα τὴν μὲν φύσιν τῇ γεννήσει τῆς πανάγνου δύνασθαι μηδὲν εἰσενεγκεῖν ἀκόλουθον ἦν, αὐτὸν δὲ καλούμενον τὸν πᾶν ἐργάσασθαι τὸν Θεὸν, καὶ τὴν φύσιν παρωσάμενον, ἀμέσως, ὡς εἰπεῖν, δημιουργῆσαι τὴν μακαρίαν, καθάπερ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον· ἐπεὶ καὶ μάλιστα, καὶ κυριώτατα πρῶτος ἄνθρωπος ἡ παρθένος, ἣ πρώτη καὶ μόνη τὴν φύσιν ἔδειξεν· ἔχει γὰρ οὕτω.

5. Πολλῶν ὄντων, ἃ τοῖς· ἀνθρώποις ὁ Θεὸς τὰ

Quid vero aequale animabus illis, quae tales fuderunt preces? Nonne quibuscumque victimis Deo gratiores, omnibus altaribus sacratiores? Oportebat enim ex hac radice et hoc pacto Dei Matrem, corpus suum scilicet spirituale, oriri, atque hanc quidem radicem Deo coniunctissimam omnium esse; hunc vero modum, orationis esse efficaciam; et ita congrua initia sortitam, in mundum prodire quae Deo commendavit homines, dissoluto quod in medio obviam ibat, odio; eversoque separationis muro, viam ad caelum precibus aperuit. Quanquam et aliis eadem contigerunt, orationisque donum quidam tum inter antiquiores tum inter posteriores fuere, illa tamen non solum eorum donorum, quae post ipsam fuerunt, causa exstitit, quippe quae gratiarum thesaurum omnibus aperuit; verum maiorum res ad ipsam referuntur. Omnia enim illis ab ea [procedunt], sive quia, ut a corpore umbra suum habitum suamque accipit formam, eodem modo vetera ad nova respiciebant; sive quia Virgo ipsa, etiam antequam vitam ingrederetur, commune decus erat, Deo e longinquo suam Matrem honoribus ornante, quos generi humano destinabat.

Unde nec pari modo atque illis haec Purissimae contigerunt, neque prope; non magis quam umbrae et figuris eadem veritati atque rebus. Quemadmodum et apud antiquos, ante magnam victimam, sanguis peccatorum expiatorius erat sed haec duo in rerum veritate tantum distabant, quantum coniicere licet inter ea, quae solummodo in specie et nomine communicant, — utrinque enim et sanguis et victima pro peccatis; — ita etiam hic eadem invenies. Etenim Virgo sola et piae orationis revera opus fuit, cui nihil aversandum inerat, et sola Dei donum, quod precantibus daretur dignum, quodque ab accipientibus susciperetur; quippe quae nihil a dantis manu et ab accipientis absonum haberet.

Ideo naturam quidem nihil ad generationem Immaculatae conferre posse consentaneum erat, ipsum autem, quem invocaverant, Deum operari rem totam, seclusaque natura, ut ita dicam, creare Beatam, sicut primum hominem. Et revera potissimum atque propriissime primus homo est Virgo, quae prima et sola naturam exhibuit. Res autem ita se habent.

5. Inter multa beneficia, quae Deus homini-

1. B τοὺς μάλιστα..... ᾠκειωμένους.

bus vel jam dederat vel pro custodia datorum certantibus largiturus erat, hoc erat praecipuum, prae omnibus aliis hominem constituens, scilicet Deum pure diligere et secundum rationem vivere, et passionibus imperare, et ab omni peccato abstinere. Ut autem hoc modo nosmetipsos haberemus omnique malitia superiores prorsus essemus, virtus nobis ab initio indita est. Primum quidem dominationem in peccatum, non tamen sine labore neque certamine; deinde, omnibus quae in nostra potestate sunt praestitis et felici successu consummatis, laborum cessationem et sine pugna probitatem necnon perpetuam impeccabilitatem, una cum corporis incorruptibilitate, reportaturi eramus. Secus enim sors hominis rationi consentanea non fuisset. Etenim, si ita natura ad peccatum se haberet, ut ipsius vulnera omnino vitare nobis, etiam totis viribus nitentibus et omnia tentantibus, esset impossibile, ideoque malum in nobis inexterminabile esset, primum quidem, brutis, in quibus nihil mali, inde peiores evaderemus; deinde, hic creatorem non insimulare difficile esset, tum quia non omnino bonus, quippe qui artifex malorum esset; tum quia ius non semper servaret, dum ea quae naturae non contulisset, a nobis repeteret, ininstusque exactor omnis peccati poenas exigeret, qui contra omne peccatum non instruxisset hominem. Quod si beneficiis suis optimis hoc etiam ab initio alligasset, scilicet, quod sine ulla propria opera boni fuissemus, tunc quidem hoc modo nos esse bonos maxime impossibile erat, quippe qui ad virtutem et bonum non sponte ipsi cucurrissemus, sed magis fuissemus pulsi, et bonum magis passi quam operati. Tum liberi arbitrii quis usus, cum illud, quo animalia, quae instinctu feruntur, superamus solique proprio motu incedimus, ideo acceperimus, ut laudum et coronarum nobis esset causa?

Porro, neque hoc Deum decebat, ut homini a certaminibus circa virtutem, quibus naturam ipse dignam censuerit, nunquam daret requiem, sed illum luctari sine fine sineret, laboribusque nullum terminum imponeret. Sic enim homine nil miserabilius foret, ceteris omnibus in quod ferantur et in quo quiescant, habentibus. Ideirco credere omnino necesse est virtutem contra peccatum divinitus μὲν ἤδη δέδωκε, τὰ δ' ἔμελλε περὶ τῆς τῶν δεδομένων φυλακῆς ἀγωνισαμένοις, τὸ κεφάλαιον, καὶ ὃ ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον τῶν ἄλλων μάλιστα πάντων· Θεὸν καθαρῶς φιλεῖν, καὶ σὺν λόγῳ ζῆν, καὶ παθῶν κρατεῖν, καὶ συμπάσης ἁμαρτίας ἄγευστον εἶναι. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἔχειν, καὶ κρείττοσιν ἁπάσης πονηρίας καθαρῶς εἶναι δύναμις ἡμῖν ἐξαρχῆς ἐνετέθη, πρῶτον μὲν οὐκ ἄνευ πόνων, ἀλλ' ἀγωνιζομένους τῆς ἁμαρτίας κρατεῖν, ἔπειτα, πάντα τὰ παρ' ἡμῶν αὐτῶν ἐπιδειξαμένους καὶ κατωρθωκότας, στῆναι τῶν πόνων, καὶ χωρὶς ἀγώνων εἶναι χρηστοὺς καὶ μένειν ἀναμαρτήτους, μετὰ τῆς τοῦ σώματος ἀφθαρσίας καὶ τοῦτο κομισαμένους.

Ἄλλως γὰρ τὸ κατὰ τὸν ἄνθρωπον ἔχειν οὐκ ἂν εἴη λόγον σῷζον. Εἴτε γὰρ οὕτως ἡμῖν εἶχε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἡ φύσις, ὥστε πάντα ποιοῦντας καὶ μηχανωμένους μὴ παντελῶς καθαροὺς εἶναι τῶν ἐκεῖθεν τραυμάτων, καὶ τὸ κακὸν, τὸν τρόπον τοῦτον, ἐν ἡμῖν ἀκίνητον ἦν, πρῶτον μὲν τῶν ἀλόγων ταύτῃ χείρους ἂν ἦμεν, παρ' οἷς οὐδὲν πονηρόν· ἔπειτα τὸν δημιουργὸν ἐνταῦθα μὴ γραφὴν ἐνεγκεῖν, ἀμήχανον ἦν, τοῦτο μὲν, ὡς οὐ παντάπασιν ἀγαθὸν, ὡς ἂν ἐργάτην ὄντα κακῶν· τοῦτο δὲ, ὡς οὐ τιμώῃ πανταχοῦ τὸ δίκαιον, ὃς, ἃ μὴ παρέθετο τῇ φύσει, παρ' ἡμῶν ἀπαιτῶν, ἁπάσης ἁμαρτίας εἰσαγαγὼν εἰσπράττεται δίκας, μὴ κατὰ πάσης αὐτὸς ὁπλίσας τὸν ἄνθρωπον· εἴτε ταῖς ἀγαθαῖς ἐνεργείαις συνέδησεν ἐξαρχῆς, ὥστε μηδὲν αὐτοὺς πραγματευσαμένους εἶναι χρηστοὺς, μάλιστα μὲν οὐκ ἦν τὸν τρόπον τοῦτον εἶναι χρηστοὺς, πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ἀγαθὸν οὐκ αὐτοὺς οἰκοθεν δραμόντας ἀλλ' ἐνεχθέντας, καὶ τὸ καλὸν παθόντας [μᾶλλον][1] ἢ δράσαντας. Ἔπειτα, τῇ τῆς γνώμης αὐτονομίᾳ τί ἂν ἐχρησάμεθα, διὰ τοῦτο λαβόντες, ἵνα ταύτῃ τῶν φύσει φερομένων διενεγκοῦσι, μόνοις οἰκοθεν βαδίζουσιν ἐπαίνων ἢ καὶ στεφάνων ἡμῖν ἀφορμή. Οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνο Θεῷ προσῆκεν, καὶ ὧν αὐτὸς τὴν φύσιν ἠξίωσε, τῶν ἄθλων τῶν περὶ τῆς ἀρετῆς μηδέποτε παύσειν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐᾶν παλαίειν ἀπέραντα, τῶν ἀγώνων εἰδότα τέλος οὐδέν. Ἀνθρώπου γὰρ ἂν οὕτως ἦν οὐδὲν ἀθλιώτερον, τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐχόντων ἐφ' ὃ φέρονται, καὶ ὅποι παύσασθαι δεῖ. Διὰ τοῦτο πιστέυειν ἐκεῖνο πᾶσα ἀνάγκη· δύναμιν μὲν κατὰ πάσης ἁμαρτίας θεόθεν ἐντεθεῖ-

1. A et B μᾶλλον om.

σθαι[1] τῇ φύσει, χοῆναι δὲ παρ' ἡμῶν εἰς ἐνέργειαν προαχθῆναι τὴν δύναμιν, καὶ οὕτως ἀγαθοὺς οἴκοθεν καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν γενομένους, τὸν Θεὸν ἔπειτα τὰ παρ' ἑαυτοῦ προσθέντα, τὸν ἐν ἡμῖν ἀγαθὸν τελειῶσαι, καὶ τῶν ἀγώνων παῦσαι καὶ τῆς σπουδῆς. Τί γὰρ ἄλλο δεόμεθα τῶν ἀγώνων, ἢ τῷ τὴν ἀρετὴν ἡμῖν ἀτελῶς ἔχουσαν μὴ πόρρω τῶν ἐναντίων ἑστάναι, τὸ χεῖτον φυλαττόμενοι πονηρόν; Τότε δὲ κίνδυνος οὐδεὶς, οὐδὲ δύναμις πρὸς τὴν ἁμαρτίαν οὐδ' ἡτισοῦν, ἐπειδὰν ὁ Θεὸς, τὸ τελεώτατον ἀγαθὸν, τὸ πᾶν τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἡμετέρας κατασχὼν, οὐδὲν ἀφῇ κενὸν ἑαυτοῦ.

Καὶ τὰ μὲν παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις τοιαῦτα, καὶ οὕτως ἔχοντα μεγέθους· ἄνθρωποι δὲ τὴν φύσιν οὕτω μὲν καλὴν παρὰ τῆς χειρὸς ἐκείνης λαβόντες, οὕτω δὲ καλλίω λαβόντες ἂν, εἰ τῶν προτέρων φύλακες ἦσαν, οὕτω κακῶς ἀπήλλαξαν, ὥστε οὔτε τὰ ὄντα διαθέσθαι καὶ χρήσασθαι τοῖς ὑπάρχουσιν ἃ προσῆκεν, οὔτε πολλῷ μᾶλλον κρειττόνων τυχεῖν ἐδυνήθησαν τῶν δευτέρων καὶ ὧν, ἀγαθοὶ τῶν προτέρων οἰκονόμοι φανέντες, ἔτυχον ἄν· ἀλλ' ἡ μὲν κατὰ τῆς ἁμαρτίας δύναμις ἦν ἐν τῇ φύσει καὶ πᾶσι προσῆν, ἐξῆγε δὲ αὐτὴν εἰς ἔργον οὐδείς, οὐδ' ἦν ὃς καθαρὸς ἐγκλημάτων ἔζησεν· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν ἀνθρώπων ἡ νόσος ἀρξαμένη, καὶ διὰ πάντων χωροῦσα, πάντων ἐκράτησε· καὶ ἐῴκει φύσις ἡμῖν εἶναι τὸ πονηρόν· καὶ τὸ κατὰ φύσιν κάλλος ἐκρύπτετο, καὶ ἦν ὁ ἄνθρωπος ἐν οὕτω μυρίοις ἀνθρωπίνοις σώμασιν ἀφανὴς, πάντων μὲν τὰ πονηρότατα τῇ τῆς ψυχῆς δυνάμει χρωμένων, τοῦ δ' ἐνόντος ἀγαθοῦ, τῷ μηδένα κατ' ἐκεῖνο βιοῦν οὐδαμοῦ φαινομένου.

6. Ἀλλ' ἡ πανάμωμος παρθένος, οὐ πόλιν σχοῦσα τὸν οὐρανὸν, οὐκ ἀπὸ τῶν ἐκεῖ γενομένη σωμάτων, ἀλλ' ἀπὸ γῆς τὸν ἴσον ἅπασι τρόπον, αὐτοῦ τοῦ πεσόντος γένους, τοῦ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἠγνοηκότος, μόνη τῶν ἐξ αἰῶνος ἀνθρώπων ἐξαρχῆς εἰς τέλος κατὰ πάσης ἔστη κακίας, καὶ τῷ Θεῷ τὸ παρ' αὐτοῦ δοθὲν ἡμῖν ἀκήρατον ἀπέδωκε κάλλος, καὶ τῇ δυνάμει πάσῃ, καὶ τοῖς ἀποτεθεῖσιν ὅπλοις ἐχρήσατο. Ἔρωτι Θεοῦ, καὶ ῥώμῃ λογισμοῦ, καὶ γνώμης εὐθύτητι, καὶ φρονήματος μεγέθει πᾶσαν τρεψαμένη τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τρόπαιον στήσασα πρὸς οὐδὲν παράδειγμα βλέπον[2]· ἐξ ὧν ἔδειξε μὲν τὴν φύσιν ἐπιτηδείαν εἶναι τῷ ἀγαθῷ, καὶ τὸ κάλλος ἐνεῖναι τῇ φύσει, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐνεργὸν ἐν αὐτῇ γενέσθαι δύνασθαι· ἔδειξε δὲ καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐν ἡμῖν ἐνεργὸν γενόμενον, ἐκ τῶν ἡμετέρων ἡμῖν ἀγαθοὺς ἐργάζεσθαι, καὶ τὸν Θεὸν ἐπιβοηθεῖν τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς ἐπὶ τοσοῦτον ἀνύειν, ἕως ἂν ἡμῖν ἐνῇ τὸ κακὸν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐν ἡμῖν ἐνεργὸν γένηται.

tus naturae fuisse inditam, quae nobis in actum exserenda fuerit, et sic propria sponte et a nobismetipsis fore bonos, Deo postea suum auxilium, ad perficiendum bonum in nobis existens, adiiciente, et a laboribus curisque requiem largiente. Etenim quamnam ob causam certaminibus nobis opus est, nisi quia virtus nostra imperfecta non longe a contrariis versatur, nobisque vicinum malum vitandum est? Postquam autem Deus, qui est bonum perfectissimum, totum desiderium nostrum occupaverit, nihil vacuum sui relinquens, tunc periculum nullum nullaque possibilitas, vel minima, peccandi aderit.

Dona quidem, quae Deus hominibus contulit, talia sunt, talemque habentia magnificentiam; homines vero, qui tam pulchram ab illa manu acceperant naturam, pulchrioremque accepissent, si priora servassent, ita in deterius mutaverunt, ut neque ea quae praesto essent bene ordinaverint, neque iis quae haberent, decenter usi fuerint, neque ea quae multo magis meliora fuissent posteriora adipisci potuerint; quae utique obtinuissent, si boni administratores priorum evasissent. Virtus sane adversus peccatum naturae inerat, et omnibus praesto erat; educebat autem illam in actum nemo; neque qui vitam duceret a crimine immunem aderat, sed a primo homine morbus initium sortitus, omnes pervasit omnesque suo subiecit imperio; et pro natura habere malum videbamur; pulchritudo quae naturam decet occultabatur; dumque animae facultatibus pessime uterentur omnes, bonumque inditum, nemine illud ad vitae regulam adhibente, nullibi appareret, in tanta humanorum corporum multitudine homo non inveniebatur.

6. Porro Immaculata Virgo, quae caelum quidem civitatem non habuit neque a caelestibus corporibus sed e terra ipsius generis, quod ceciderat suamque naturam ignoraverat, eodem modo ac omnes orta est, ex hominibus qui a saeculi initio usque ad finem fuerunt vel erunt, sola contra omnem stetit malitiam, et Deo quam nobis venustatem contulit, reddidit integram, omnibus facultatibus instrumentisque collatis usa. Dei vero amore, animi fortitudine, intentionis rectitudine propositorumque magnanimitate, in fugam omne convertit peccatum tropaeumque erexit incompa-

1. A ἐντεθέσθαι; B ἐντεθῆσθαι. — 2. Sic A et B. Lector βλέπουσα « potius exspectaret.

rabile; quo agendi modo cum hominem in nostra originali natura, tum Deum illiusque ineffabilem sapientiam atque humanitatem manifestavit. Quem vero postea corpore circumdatum omnium produxit oculis, eum prius in seipsa operibus ita delineavit, ut ab hac sola creatura *creatorem vere agnoscere licuerit*[a]. Neque lex ibi tantum valuit, neque prophetarum linguae, non in visibilibus ars manifestata, non caelum, *artificis gloriam enarrans*[b]; neque angelorum curae ac provideutiae, neque contingentium aliquid aliud ad manifestandam divinam bonitatem et sapientiam aliquid potuerunt. Solus enim homo, cum Dei imaginem gerat, dummodo illud quod ipse est, sine ullo spurio lineamento integrum ostendat, vere monstrare potest ipsum Deum. Quae autem hoc potuerit et ab omni aliena specie puram hominis ideam praeclare retinuerit, sola ex hominibus qui fuerunt et postea erunt, fuit Beata Virgo. *Etenim ceterorum nullus*, ait propheta, *mundus a sorde*[c]; quod quidem prae omni miraculo, non solum hominum, sed angelorum etiam ipsorum movet stuporem, omnemque artis dicendi magnificentiam superat. Virgo enim fuit tantum hoc ipsum, quod homo est, nec quicquam amplius quam ceteri homines sortita est; et tamen postea sola communem aufugit morbum.

7. Quomodo haec potuit? Quibus ducta rationibus? vel potius, quomodo ab initio ad hoc devenit propositum, ut hoc certamen, cujus palmam cognatorum nullum obtinuisse audiverit, aggredi studuerit? Ad quos duces respiciens? Cujus animum circa victoriam ancipitem tenuit? Undenam confidentiam hausit? Natura quidem iacebat; plerique autem tantae malitae addicti erant, quae dici nequeat; pauci vero probi, et hi quidem iis qui eos sustentarent opus habentes; tantum aberant, ut aliis prodesse potuissent.

Quid igitur est illud, quo Virgo victrix evasit, cum neque ante hominum universitatem vitam sit ingressa, neque naturam invenerit omnis malitiae expertem, neque post novum hominem influxumque, qui ab illo est, τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὃ πεφύκαμεν· ἔδειξε δὲ τὸν Θεόν, καὶ τὴν ἀπόρρητον ἐκείνου σοφίαν, καὶ ὅπως ἔχει φιλανθρωπίας. Καὶ ὃν ἔπειτα, σῶμα περιθεῖσα, τοῖς ἁπάντων προὔθηκεν ὀφθαλμοῖς, τοῦτον πρότερον διὰ τῶν ἔργων ἐφ' ἑαυτῆς ἔγραψε· καὶ μόνης τῶν κτισμάτων ἀληθῶς ἐξῆν ἀπὸ ταύτης *τὸν δημιουργὸν ἐπιγνῶναι*· καὶ οὔτε νόμος ἐνταῦθα τοσοῦτον ἴσχυσεν, οὔτε γλῶσσαι προφητῶν, οὐχ ἡ φαινομένη τέχνη τοῖς ὁρωμένοις, καὶ οὐρανὸς, *τὴν τοῦ τεχνίτου διηγούμενος δόξαν*· οὐκ ἀγγέλων ἐπιστασίαι καὶ πρόνοιαι, οὐκ ἄλλο τι τῶν γενομένων, ἐπὶ τῷ φανῆναι τὴν θείαν χρηστότητα καὶ τὴν σοφίαν, οὐδέν. Μόνος γὰρ ἄνθρωπος, τοῦ Θεοῦ τὴν εἰκόνα κομίζων, ἂν αὐτὸς καθαρῶς, ὅπερ ἐστὶ, φανῇ, προσγεγραμμένον ἔχων νόθον οὐδὲν, ἀληθῶς δεῖξαι δύναιτ' ἂν αὐτὸν τὸν Θεόν. Ἡ δὲ ταῦτα δυνηθεῖσα καὶ τὴν ἀνθρωπείαν ἰδέαν σώσασα λαμπρῶς εἴδους εἰλικρινῆ παντὸς ἀλλοτρίου, μόνη τῶν γενομένων καὶ τῶν ἔπειτ' ἐσομένων ἀνθρώπων ἡ μακαρία παρθένος. Τῶν γὰρ ἄλλων *οὐδεὶς*, φησὶν ὁ προφήτης, *καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου*· ὃ καὶ παρὰ παντὸς θαύματος[1] καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῖς, οὐ τοῖς ἀνθρώποις μόνον, ἔκπληξιν ἔχον, καὶ πᾶσαν ἐλέγχον λόγων ὑπερβολὴν, εἰ τοῦτ' αὐτὸ μόνον ἄνθρωπος οὖσα, καὶ τῶν κοινῶν τούτων ἀνθρώποις μετασχοῦσα πλέον οὐδὲν, ἔπειτα μόνη τὴν κοινὴν διέφυγε νόσον.

7. Πῶς δυνηθεῖσα; τίσι χρησαμένη τοῖς λογισμοῖς; μᾶλλον δὲ, πῶς τὴν ἀρχὴν ἐπὶ ταύτην ἦλθε τὴν γνώμην, καὶ τὸν ἀγῶνα τοῦτον προὐθυμήθη δραμεῖν, οὗ μηδένα τυχόντα τῶν ὁμογενῶν ἤκουσε; Πρὸς τίνας ἡγεμόνας ἰδοῦσα; τίνος αὐτὴν περὶ τῆς νίκης ἐλπίσαντος; πόθεν λαβοῦσα τὸ θαρρεῖν; Ἡ μὲν γὰρ φύσις ἔκειτο, τῶν καθ' ἕνα δὲ τὸ πλεῖστον, οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν ὅση μοχθηρίᾳ σύντροφον ἦν, ὀλίγον δὲ τὸ χρηστὸν, καὶ τοῦτο τῶν στησόντων δεόμενον· τοσοῦτον ἀπεῖχον ἄλλοις εἶναι λυσιτελεῖς.

Τί οὖν τὸ τὴν νίκην ἐργασάμενον τῇ παρθένῳ, ἢ μᾶλλον πρὸ πάντων ἀνθρώπων εἰς τὸν βίον εἰσῆλθε καὶ τὴν φύσιν ἀήθη πάσης ἐδέξατο πονηρίας, μᾶλλον μετὰ τὸν καινὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ἐκεῖθεν ῥοπήν; Ὅ τε γὰρ Ἀδὰμ, οὐδενὸς ὄντος, ὃ μὴ πρὸς ἀρετὴν

1. Sic codd. Suspicor genuinam lectionem fuisse : παρὰ πᾶν θαῦμα, vel = παρὰ πάντα θαύματα.

a) Sap., XIII, 1. — b) Ps. XVIII, 1. — c) Iob, XIV, 4.

αὐτὸν ἐνῆγε καὶ τῆς κακίας ἀπῆγεν, εἰ τῆς ἁμαρτίας ἐκράτει, καινὸν οὐδέν. Καὶ γὰρ καὶ διατριβαὶ τὸ πλῆρες ἡδονῆς ἁπάσης χωρίον, καὶ πόνων ἀπηλλαγμένη δίαιτα, καὶ φθορᾶς ἀπείρατον σῶμα, καὶ ψυχὴ πάσης πονηρίας ἄγευστος ἔτι, καὶ τὸ μηδένα τοῦ γένους ἀρχηγέτην ἄνθρωπον ἔχειν, ἀλλ' ἀμέσως τὸν Θεὸν αὐτὸν καὶ τῆς φύσεως εἰδέναι πατέρα καὶ παιδοτρίβην καὶ νομοθέτην καὶ πρὸς κοινωνίαν αὐτῷ πᾶσαν ἡντιναοῦν ἡρμοσμένον, καὶ πάντα ταῦτα τὸ πρὸς Θεὸν αὐτοῦ φίλτρον ἄσβεστον τηρεῖν ἀκόλουθον ἦν. Οἵ τε μετὰ τὴν χάριν γενόμενοι καὶ τὰς διπλαγὰς καὶ τὸ καινὸν θῦμα καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος χύσιν καὶ τὴν ἀπόρρητον ἐν ὕδασι γέννησιν καὶ τὴν φρικτὴν τράπεζαν, ἅτε μυρίων καὶ οὕτως ὑπερφυῶν ἀπολελαυκότες βοηθημάτων, εἰ πάσης ἀπέσχοντο πονηρίας οὐδὲν ἂν ἐπεδείξαντο θαυμαστόν. Νῦν δὲ, οὕτω χαλεποῦ καὶ δυσχεροῦς ὄντος κατὰ τῆς ἁμαρτίας διὰ τέλους[1] ἑστάναι τὸν ἄνθρωπον, ὥστε τὸν μὲν πρῶτον ἐκεῖνον καὶ πρῶτον ὑπάρξαι τοῦ παρανομεῖν, καὶ μετὰ τοσούτων τῶν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρέτης ὅπλων, ἐκ τοῦ παραχρῆμα πεσεῖν, μηδὲ προσβολὴν ἐνεγκόντα· τοὺς δὲ μετὰ τὸ λουτρὸν καὶ τὴν χάριν, λέγω τοίνυν ὅσοι σπουδαιότατοι τῶν ἄλλων, καὶ τῆς ἐσχάτης ἐπειλημμένοι φιλοσοφίας, ἐφ' ἑαυτῶν γενομένους, ἔστιν ὧν μὴ παντελῶς ἀνευθύνους εἶναι κακῶν, καὶ τῶν καθαρσίων διὰ τοῦτο συνεχῶν ἑκάστοτε δεῖσθαι, τό γε μηδενὸς τοῦ βοηθοῦντος δεηθεῖσαν, ἃ μηδεὶς τῶν πανταχόθεν συγκεκροτημένων, ἀνύσαι, καὶ μήτε πρὸ τῆς κοινῆς ἀρρωστίας, μήτε μετὰ τὸν κοινὸν[2] ἰατρὸν τὸν βίον εἰσελθοῦσαν, ἐν μεσημβρίᾳ κακῶν, ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀκμῆς, ἐν τῷ τῆς καταδίκης χωρίῳ, ἐν φύσει μὲν ἑκάστοτε νικᾶσθαι μαθούσῃ, θανάτῳ δὲ δουλεύοντι σώματι, πάντων μὲν τῶν βοηθεῖν τῇ πονηρίᾳ δυναμένων μεθ' ὑπερβολῆς ἁπάσης ἐπικειμένων, πάντων δὲ τῶν πολεμεῖν εἰδότων ἀπόντων, ἔπειτα κακίας ἁπάσης τηρῆσαι καθαρὰν τὴν ψυχὴν ἄνθρωπον φιλὸν ἐξ ἄρα μόνης εὐγνωμοσύνης, τίνος μὲν λογισμοῦ συνιδεῖν ἥλικον· τίνος δὲ γλώσσης ἀξίως ὑμνῆσαι; Εἴτε γὰρ, πρὸ τῶν κοινῶν διαλλαγῶν, πρὶν εἰς τὴν γῆν ἀφῖχθαι τὸν τῆς εἰρήνης τεχνίτην, ἐφ' ἑαυτῆς αὐτὴ τῇ φύσει τὴν ἔχθραν διέλυσε, καὶ τὸν οὐρανὸν ἀνέῳξε, καὶ τὴν χάριν εἵλκυσε, καὶ τὴν κατὰ τῆς

apparuerit? Etenim si Adam, quem omnia ad virtutem incitabant a malitiaque removebant, peccatum vicisset, mirum nihil. Vitae enim genus, omnibus deliciis affluens locus, laboribus expedita vita, corruptione inexpertum corpus, anima quocumque vitio adhuc ieiuna, illud etiam, quod nullum hominem generis auctorem habebat, sed immediate Deum ipsum noverat tum naturae patrem, tum praeceptorem legislatoremque, qui ad omnem cum ipso communicationem paratus esset : haec omnia illius erga Deum amorem inextinguibilem servare consequens erat. Illi etiam qui post gratiam et reconciliationem, post novam victimam Spiritusque effusionem, post ineffabilem in aquis nativitatem et tremendam mensam nati sunt, si ab omni malitia declinassent, utpote sexcentis tamque eximiis fruiti auxiliis, nihil utique mirabile palam ostendissent. Nunc vero, cum ita laboriosum atque difficile homini esset peccato usque ad finem resistere, ut primus quidem ille etiam primus legis transgressor exstiterit, et quamvis tot tantisque ad bonum necnon ad virtutem facultatibus esset instructus, derepente sine ullo praevio inimico impetu ceciderit; cum etiam qui post lavacri gratiam nati sunt, — illos sane dico, qui spiritus fervore alios superant summaeque philosophiae addicti sunt —, dum ad seipsos convertuntur, non omnino se a vitiis immunes sentiant, ideoque continuis quotidie piaculis egeant; cuiusnam intellectus considerare, cuiusnamve lingua digne celebrare poterit tantum portentum, scilicet, quod purus homo, Virginem dico, quae neque ante communem infirmitatem, neque post communem medicum, vitam ingressa est, ex sola animi bonitate, sine ullo adiutorio, in meridie, in ipso culmine vitiorum, in condemnationis regione, in natura cui semper vinci sollemne erat, in corpore morti subiecto, cum omnia, quae malitiae adiutorio esse possent, profuse praesto essent, omnes vero, qui artem pugnandi edocti essent, abessent, animam ab omni malitia puram servavit : quod nullus ex his qui undique laudantur perficere potuit? Si enim ante communem reconciliationem, priusquam in terram adveniret pacis auctor, ipsa ex seipsa naturae ini-

1. Codd. διατελοῦς. — 2. κοινὸν om. B.

micitiam solvit, caelum aperuit, gratiam attraxit adversusque peccatum potentiam accepit; miraculum sane est, omnem superans intellectum. Quid igitur tam praecellens prior intulit, quod magnae victimae responderit? Et si, cum natura odio haberetur, propositum tantum valuit, atque, sepe adhuc manente, ipsa cum Deo amicitiam inivit; si, qui a Deo terram dividebat murus unius animae studio non restitit, quid hoc insolentius? Non enim Deus de industria illam ad hanc philosophiam aptavit, neque pro meritis aequalibus illam maioribus atque alios donavit auxiliis, sed hoc tantummodo in illa insigne fuit quod, suo arbitrio necnon communiter omnibus ad virtutem datis facultatibus usa, hanc novam ac praeclaram retulit victoriam.

8. Putare enim Deum, sicut quodcumque aliud artificiosum, ita in hominum ingenio condere virtutem, imprimis est contra ipsam virtutis rationem, quae est bonum volitum et nostri consilii opus; qui enim a natura habent rationis et liberi arbitrii usum, ipsi vitam beatam in recto rationis et liberi arbitrii usu invenire debent; non enim bene esse ab ipso esse destrui potest, neque profectus in bono iam bonis habitis nos privabit; quin immo his addere debet. Absurdum est autem nos ex recte factis naturam ipsam sive essentiam amittere, atque incremento virtutis libertate expoliari. Praeterea haec positio innumeras inducit absurditates. Exinde enim necessario sequeretur neminem pro ulla nequitia ullam poenam commereri, bonosque praemiis immerito donari, cum non ipsi seipsos agerent, neque voluntatis propriae domini essent; vel, si hoc non concesseris, Deus iniustus esse credendus erit, cum in retributione, hos quidem coronet, illos vero ultimis mulctet suppliciis, nihil que rationi consentaneum faciat. Illud vero in Deo invidiam omnino denotaret, si, dum omnes homines efficere optimos eisdemque donare posset beneficiis, postea hoc facere nollet.

Quomodo enim adhuc verum esset Deum hominis personam non accipere et velle omnes salvari, ipsumque esse bonorum omnium communissimum, et tanto magis ab omnibus participatum, — multo magis si quidem quam astrorum lumen et alia quae aequaliter omnibus sunt communia —, quanto

ἁμαρτίας δύναμιν εἴληφεν, ὑπὲρ πάντα λόγον τὸ θαῦμα. Τί γὰρ τοσοῦτον προεισήνεγκεν ὡς ὑπερφυὲς, ὃ τά γε τοιαῦτα τοῦ μεγάλου θύματος ἀντίρροπον ἦν; Εἴτε, τῆς φύσεως ἀπηχθημένης, τοσοῦτον ἡ προαίρεσις ἐδυνήθη· καὶ τοῦ φραγμοῦ μένοντος ἔτι, αὐτὴ τῷ Θεῷ συνέστη, καὶ τὸ τὴν οἰκουμένην ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διεῖργον τεῖχος οὐ προσέστη μιᾶς ψυχῆς προθυμίᾳ, τούτου τί καινότερον; Οὔτε γὰρ ἐπίτηδες αὐτὴν ὁ Θεὸς εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἥρμοσε ταύτην, οὔτε ταὐτὰ τοῖς ἄλλοις εἰσενεγκοῦσαν, μειζόνων ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους ἠξιώκει βοηθημάτων, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ μόνον ἑαυτῇ χρησαμένη καὶ ταῖς κοινῇ πᾶσι δοθείσαις εἰς ἀρετὴν ἀφορμαῖς, τὴν καινὴν ταύτην καὶ ὑπερφυᾶ νενίκηκε νίκην.

8. Τὸ μὲν γὰρ τὸν Θεὸν τὴν ἀρετὴν ἐν τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἤθεσι νομίζειν, ὥσπερ τῶν τεχνητῶν ἄλλο τι[1], δημιουργεῖν, πρῶτον παρ' αὐτὸν τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον, ἢ θελητόν ἐστιν ἀγαθὸν, καὶ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως ἔργον· οἷς γὰρ ἐν τῷ λογισμῷ καὶ γνώμης αὐτονομίᾳ χρῆσθαι τὸ εἶναι, τούτοις καὶ τὸ εὖ εἶναι γένοιτ' ἂν ἐν τῷ λογισμῷ καὶ γνώμης αὐτονομίᾳ χρῆσθαι καλῶς· οὐ γὰρ ἂν τὸ εὖ τῷ εἶναι λυμήναιτο, οὐδὲ τὸ βελτίους γενέσθαι παρέλοιτ' ἂν τῶν ὑπαρχόντων ἡμῖν, προσθεῖναι προσῆκον· ὡς ἔστιν ἄτοπον, εἰ τὴν φύσιν αὐτὴν καὶ ὃ πεφύκαμεν, ἐξ ὧν εὖ πράττομεν, διαφθείρομεν, ἀρετῆς προσθήκῃ τὴν ἐλευθερίαν ἀφῃρημένοι. Ἔπειτα, τὸ ταῦτα τιθέναι καὶ μυρίων ἀτοπημάτων ἀρχή· ἀνάγκη γὰρ, ἢ μήτε μηδένα μηδεμιᾶ πονηρίας δίκην ὀφείλειν, μήτε τοὺς ἀγαθοὺς ἄθλων ἀξιοῦσθαι δικαίως, ὡς ἂν οὐκ αὐτοὺς σφᾶς αὐτοὺς ἄγοντας, οὐδὲ γνώμης ὄντας κυρίους, ἢ τοῦτο μὴ συγχωροῦντας ἄδικον εἶναι νομίζειν τὸν Θεὸν, ἐν οἷς διαιρῶν, τοὺς μὲν ἀναδεῖ, τοῖς δὲ τῶν ἐσχάτων τιμᾶται, μηδέτερον σὺν λόγῳ ποιοῦντα. Ἐκεῖνο δὲ κομιδῇ βάσκανον, εἰ πάντας ἐξὸν ἀνθρώπους ἀποφαίνειν ἀρίστους, καὶ τῆς ταῦτα δυναμένης χειρὸς τὸν ἴσον ἀξιοῦν τρόπον, ἐπειτα φείδοιτο.

Πῶς γὰρ ἂν ἔτι σταίη τὸ πρόσωπον Θεὸν ἀνθρώπου μὴ λαμβάνειν, καὶ πάντας θέλειν σωθῆναι, καὶ τὸ κοινότατον αὐτὸν ἁπάντων ἀγαθῶν εἶναι, καὶ τοσοῦτο μᾶλλον ἢ ἀστέρα καὶ φῶς, καὶ ὧν ἐπίσης μέτεστι πᾶσιν, ὅσο[2] καὶ μᾶλλον ἐκκέχυται καὶ μᾶλλον ἄφθονόν ἐστιν ἀγαθόν; Τοῦτο δὲ οὐκ

1. A et B ἄλλό. — 2. Sic codd.

εἰκάσαι καὶ λογίσασθαι μόνον ἔστι. Καὶ γὰρ παντάπασιν ἐναργῶς πρὸς φιλοσοφίαν πάντας ἀνθρώπους τῆς μεγίστης ἁπασῶν ὁ Θεὸς ἠξίωσε συντελείας· εἰ δὲ πάντας τῆς μεγίστης, τῆς αὐτῆς ἅπαντας· τῆς γὰρ ἐν σαρκὶ ζωῆς τοῦ σωτῆρος, καὶ τῆς πολιτείας, καὶ τοῦ θανάτου, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἁπάντων, ὧν τὰ ἴσα τὴν οἰκουμένην ἀπολαύειν ἔξεστι πᾶσαν, μεῖζον ἀγαθὸν καὶ πρὸς ἀρετὴν ἄμεινον φέρον, καὶ πλάσαι τῶν ἀδυνάτων ἓν, καὶ νομίσαι τῶν ἀτοπωτάτων ἐστίν. Οὐκοῦν ἦν ἂν ἐβοήθησε τῇ μητρὶ βοήθειαν, οὐδεμία κατελείπετο μείζων τῆς ἁπασῶν μεγίστης, κοινῇ προτεθείσης ἀνθρώποις ἅπασιν.

9. Οὕτως ἡ πανάμωμος ἐκ τῶν δικαίων καὶ παρ' ἑαυτῆς αὐτὴ τὸν στέφανον ἔπλεξε τοῦτον, τοῦ Θεοῦ τυχοῦσα μὲν τοῖς ἄλλοις ὁμοίως, οἷς δὲ προσέθηκεν οἴκοθεν, οὕτω τοὺς ἄλλους ὑπερβαλοῦσα [1], ὡς μὴ μόνον, ὧν ἡττήθησαν ἅπαντες ἐκεῖνοι, πάντων κρατῆσαι, ἀλλὰ καὶ οὕτω λαμπρῶς, ὡς ἀρκέσαι μὲν ἑαυτῇ πρὸς φιλοτιμίαν· ἀρκέσαι δὲ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, ὥσπερ εἰ πάντες τὴν νίκην ταύτην εἰργάσαντο. Οὐ γὰρ τὸ γένος, οἷς παρήλασε, χεῖρον ἔδειξεν, ἀλλ' ἐκόσμησεν· οὐδὲ κάτω παρεσκεύασε βλέπειν, ὡς ἂν ἡττημένον [2], ἀλλ' ἀπέδειξε λαμπρότερον [3]· οὐδὲ τῷ σφοδρῶς καλὴ γενέσθαι τὸ τῶν ὁμοφύλων ἤλεγξεν αἶσχος, ἀλλὰ κάλλος ἐνέθηκε· οὐδὲ τῷ περὶ τῆς φύσεως τὸ καθ' ἑαυτὴν ἱκανῶς ἀπολελογῆσθαι, πρὸς τοὺς καθ' ἕνα τὴν τῆς ἁμαρτίας αἰτίαν καθαρῶς μεταθεῖσα, βαρυτέρας αὐτοῖς εἰργάσατο τὰς εὐθύνας, ἀλλὰ καινόν τινα τρόπον εὐδοκιμήσασα, καὶ ἤλεγξε καὶ νενίκηκεν, ἵνα κακίας ἐξέληται πάσης τοὺς ἐληλεγμένους καὶ ἡττημένους· καὶ οὕτως οὐκ ἐφ' ἑαυτῆς [4] μόνον, ἀλλ' ὅπως ἐξῇν, καὶ πάντων ἀνθρώπων εἰλικρινὲς τῶν ἐναντίων τῇ φύσει τὸ ὀφθὲν ἐτήρησε κάλλος.

10. Τούτων δέ τις σκοπῶν πολλὰς ἂν εὕροι καὶ περιφανεῖς ἀποδείξεις· πρῶτον μὲν γὰρ τὸν Θεὸν δεῆσαν ἐπ' αὐτῆς οὐδὲν ἐκώλυσε κατελθεῖν, οὐκ ἂν δυνηθέντα κατελθεῖν, εἰ μεταξὺ τὸ κωλύον ὡκοδόμησε; magis est ubique diffusum invidiaque carens bonum? Hoc autem vel coniicere tantummodo sive cogitare nefas. Etenim omnino evidens est Deum omnibus hominibus omnium maximum auxilium ad philosophiam contulisse; atqui si omnibus maximum, idem omnibus. Maius enim bonum magisque ad virtutem incitans, quam in carne vita Salvatoris necnon eius conversatio et mors et resurrectio, eaque omnia quae exinde dimanavere, quibusque totus orbis terrarum pariter frui potest, et fingere omnino impossibile, et putare absurdissimum est. Igitur quodcumque auxilium Matri praestiterit, hoc maius non fuit omnium auxiliorum praestantissimo, quod omnibus hominibus communiter est oblatum.

9. Ita Immaculata Virgo ex meritis propriis ipsa illam plexuit coronam. A Deo quidem eadem ac ceteri sortita est; iis vero, quae de suo addidit, ita ceteros superavit, ut non solum inter omnes istos, quo inferiores fuerint, principatum obtinuerit, sed etiam sic praeclare vicerit, ut propriae gloriae satisfecerit ceterisque hominibus opitulata sit, perinde ac si omnes hanc victoriam confecissent. Non enim genus nostrum sua praestantia peius ostendit, sed decoravit; nec victum illud in terram oculos demittere prae confusione compulit, sed illustrius reddidit; neque sua praecellenti pulchritudine propinquorum dedecus arguit, sed pulchritudinem indidit; neque super natura seipsam sufficienter defendendo peccatique causam in omnes singillatim transferendo[a], rationes illis graviores reddidit, sed novo quodam modo gloriam adepta, ita redarguit ac vicit, ut redargutos et victos ab omni dedecore liberaret; hocque pacto non in seipsa tantum, verum etiam, prout erat possibile, omnium hominum collatam pulchritudinem ab iis, quae naturae contraria sunt, illaesam servavit.

10. Harum rerum multas perspicuasque rationes quisquis inveniet, si animum attenderit. Primum quidem, cum Deum super eam descendere oporteret, illius descensui nullum

1. B ὑπερβαλλοῦσα. — 2. B ἡττημένους. — 3. B λαμπροτέρους. — 4. ἀφ' ἑαυτῆς.

a) Peccati causam in omnes transtulit Virgo, dum virtutem atque in innocentia perseverantiam homini, prout initio a Deo creatus est, possibilem, perviamque esse suo exemplo demonstravit. Etenim iuxta Cabasilae doctrinam, Maria nihil amplius a Deo recipit quam ceteri homines, ut in bono perseveraret. Unde peccatores sua perversa voluntate a bono recessisse, Deum vero mali causam et auctorem non esse convincuntur.

opposuit obstaculum. Atqui descendere non potuisset, si interstructus fuisset murus impedieus. Hoc autem accidisset si quidquam peccato affine Virgini inhaesisset. *Peccata namque vestra,* inquit, *dividunt inter me et vos*[a]. Si quidem neque putandum obstaculum quidem exstitisse, Deum vero ipsum descendentem per seipsum evertisse murum; non enim, cum nondum descendisset, illud habebat, quo saepimentum istud destruere decreverat : sanguinem dico et passionem; hoc enim solo peccatum solvere oportebat, quandoquidem etiam apud eos qui sub lege vivebant et apud quos gratiae figurae erant, *sine sanguinis effusione*[b], ut ait Scriptura, *destructio peccati non erat.*

Praeterea, quis est qui ignoret Dei de illa oracula, quae illam ab omni peccato expertem declarant? Ipse enim iudex, qui *personam,* ut ait Scriptura, *non accipit*[c], utramque, tum communem hominum matrem, tum Virginem iudicavit; et ab illa quidem poenam exigit, peccatricemque tristitiae tradit; Virginem vero gaudio dignatus est. Unde manifestum est, si tristitia peccatoribus congruit, illos, quibus gaudere convenit, nihil commune habere cum peccato. Idcirco nullum hominum, qui a saeculo fuerunt, ante Virginem Deus ad gaudendum invitavit, quippe qui rationi reddendae adhuc obnoxii essent, et miserae sortis antiquae participes effecti.

Hoc autem iis, qui Virginis ad mysterium praeparationem considerant, manifestum etiam apparet. Cum enim novi partus modum scisciteretur, et quid effecta vel quid passa, Deum paritura esset, interrogaret, Spiritum quidem et Altissimi Virtutem aliaque huiusmodi Gabriel memoravit; solutio vero criminationum peccatorumve remissio in faustis nuntiis nullibi erant. Certe tamen, ante alia, huiusmodi praeparatione opus fuisset, si revera illa indiguisset. Nam si Isaias, qui mysterii nondum manifestati simplex nuntius mittebatur, purificatione opus habuit, et purificatione per ignem, quae rerum ipsarum iam imminentium ministra futura erat, et ad mysterium non linguam tantum, sed et animam et corpus et omnia collatura, hanc nihil habuisse quod esset reiiciendum nonne Deus aperte declaravit, dum liberationem a malis non requisivit?

μητο τεῖχος· τοῦτο δ' ἂν ἦν, εἴ τι συγγενὲς ἁμαρτίᾳ προσῆν αὐτῇ. Καὶ γάρ, *αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν,* φησί, *διίστασιν ἀναμέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν*· ἐπεὶ χρὴ μηδὲ ἐκεῖνο νομίζειν, ὅτι τὸ μὲν προσιστάμενον ἦν, αὐτὸς δὲ καταβαίνων ὁ Θεὸς δι' ἑαυτοῦ καθεῖλε τὸ τεῖχος· ᾧ γὰρ τοῦτον ἔγνω καταλύειν τὸν φραγμόν, οὐ προσῆν, οὐδέπω κατερχομένῳ· λέγω δὴ τὸ αἷμα καὶ τὸ πάθος· τούτῳ γὰρ μόνῳ λύειν τὴν ἁμαρτίαν ἐχρῆν· ἐπεὶ καὶ παρὰ τοῖς ἐν τῷ νόμῳ ζῶσιν, ἐν οἷς αἱ τῆς χάριτος ἦσαν εἰκόνες, *χωρὶς αἱματεκχυσίας,* φησίν, *οὐκ ἦν ἄναίρεσις ἁμαρτίας.*

Ἔπειτα τὰς τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτῆς ψήφους τίς οὐκ οἶδεν, ὡς ἄγευστον αὐτὴν ἁπάσης ἀποφαίνουσιν ἁμαρτίας; Ὁ γὰρ αὐτὸς δικαστής, ὃς *οὐ λαμβάνει,* φησί, *πρόσωπον,* ἀμοτέραις τῇ τε κοινῇ μητρὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῇ παρθένῳ δικάσας, τὴν μὲν εἰσπράττεται δίκην, ὡς ἂν ἁμαρτήσασαν τῷ λύπῃ[1] περιβαλεῖν, τὴν δὲ παρθένον χαίρειν ἠξίωσεν· ὅθεν ὄῆλον, ὡς εἰ τὸ λυπεῖσθαι τοῖς ἡμαρτηκόσι προσῆκον, οἷς χαίρειν προσῆκεν, πρὸς τὴν ἁμαρτίαν οὐδὲν κοινόν. Διὰ ταῦτα γὰρ οὐδ' ἄλλῳ τινὶ τῶν ἐξ αἰῶνος ἀνθρώπων ὁ Θεὸς, πρὸ τῆς παρθένου, χαίρειν ἐφῆκεν, ὡς ἂν εἰς ὑπευθύνους ἔτι τελούντων, καὶ τοῦ παλαιοῦ κλήρου πάντων μετειληφότων τοῦ δυστυχοῦς.

Τοῦτο δὲ καὶ τὴν εἰς τὸ μυστήριον παρασκευὴν τῆς παρθένου θεωροῦσι γίνεται ὄῆλον· πυθομένης γὰρ τὸν τοῦ καινοῦ τόκου τρόπον, καὶ τίς γενομένη καὶ τί παθοῦσα τὸν Θεὸν ὠδινήσει, Πνεύματος μὲν ὁ Γαβριὴλ καὶ τῆς Ὑψίστου δυνάμεως, καὶ τῶν τοιούτων ἐμνήσθη· λύσις δὲ ἐγκλημάτων, καὶ ἄφεσις ἁμαρτιῶν, τῶν εὐαγγελίων ἦν οὐδαμοῦ. Καίτοι πρὸ τῶν ἄλλων, εἴπερ ἐδεῖτο, ταύτης ἂν ἐδέησε τῆς παρασκευῆς. Εἰ γὰρ ἄγγελος μόνον τοῦ μυστηρίου, καὶ μήπω φανέντος, ἀποστελλόμενος Ἡσαΐας τοῦ καθαίροντος ἐδεήθη, καὶ ταῦτα πυρὶ, τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐπισταντων διάκονον ἢν ἔδει γενέσθαι, καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ πάντα εἰσενεγκοῦσαν, οὐ γλῶσσαν μόνον, πῶς οὐ σαφῶς ἔδειξε, δι' ὧν κακῶν ἀπαλλαγὴν οὐκ ἐζήτησεν, ὡς οὐδὲν εἶχεν, ὃ ῥίπτειν ἄξιον ἦν;

1. Sic B. A δίκῃ.

a) Is., LIX, 2. — b) Heb., IX, 22. — c) Luc., XX, 21.

Εἰ δὲ προκεκαθάρθαι τῷ Πνεύματι τὴν παρθένον εἰσὶν οἵ φασι τῶν ἱερῶν διδασκάλων, ἀλλὰ τὴν κάθαρσιν προσθήκην χαρίτων αὐτοῖς βούλεσθαι χρὴ νομίζειν, οἳ καὶ τοὺς ἀγγέλους τὸν τρόπον τοῦτόν φασι καθαίρεσθαι, παρ' οἷς οὐδὲν πονηρόν. Ταῦτα δὴ ταῦτα, μετὰ τὸν ἀπόρρητον τόκον, ὁ σωτὴρ τῇ μητρὶ φαίνεται μαρτυρήσας, ἐν οἷς ἐν κοινῷ συλλόγῳ· *Μήτηρ μου*, φησίν, *καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν, οἱ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιοῦντες αὐτόν*. Ταῦτα γὰρ ἦν οὐκ ἐκείνους τοσοῦτον, ὅσον τὴν μητέρα βουλομένου κοσμεῖν· δι' ὧν γὰρ μητέρα καὶ ἀδελφοὺς καλεῖσθαί φησιν ἀξίους ἐκείνους, ἀνθ' ὧν[1] ὁ θεῖος αὐτοῖς ἐμέλησε νόμος, ἣν οὐ προσρήματι[2] μόνῳ μητρὸς ἐτίμησεν, οὐδ' ἁπλῶς αὐτοῦ μητέρα προσεῖπεν, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς ἔσχηκεν, πᾶσαν ἔδειξεν ὑπερβᾶσαν ἁγιωσύνης ὑπερβολήν.

11. Εἰ γὰρ, οὓς ὀνόματος μόνον ἠξίωσεν, ἀκριβεῖς ἤδει τοῦ νόμου φύλακας, ἣν καὶ εἶναι δέδωκεν, αὐτῇ τῇ τεκούσῃ πῶς οὐ δῆλος ἦν, ὅτι τοῖς μὲν αὐτοῦ βουλήμασι καὶ τοῖς νόμοις, οὐδὲ πώποτε κατ' οὐδένα λόγον, οὐδ' ὁτιοῦν ἀπᾴδον συνέγνω, δικαιοσύνην δὲ τοσοῦτον πάσης ἀνθρωπίνης ὑψηλοτέραν, ὅσον τοῦ καλεῖσθαι μόνον τὸ ὡς ἀληθῶς εἶναι, καὶ τὰ πράγματα τῶν ὀνομάτων ἐπέκεινα. Καθάπερ γὰρ οὐκ ἦν ὅπως τεκεῖν ἐκεῖνον κάλλιον ἢ τέτοκεν, οὐδ' ἀληθέστερον αὐτοῦ γενέσθαι μήτηρ ἢ γέγονε, ἀλλὰ τῆς πρὸς αὐτὸν γνησιότητος τὸν ἔσχατον κατείληφεν ὅρον, οὕτως, οὐδὲ τῆς εὐγνωμοσύνης, ἣ συνέζησεν ἐξαρχῆς εἰς τέλος, οὐδὲν ἐξῆν περαιτέρω λαβεῖν. Κἀκεῖνο δὲ σημεῖον ἐναργὲς τοῦ πάσης τὴν μακαρίαν παρθένον ἀπηλλάχαι κακίας· καὶ γὰρ τὸν ἱερώτατον εἰσελήλυθεν οἶκον, ὃς καὶ αὐτῷ τῷ τῶν ἱερῶν ἡγεμόνι μὴ πρότερον πᾶσαν ἁμαρτίαν καθηραμένῳ, καθάπερ οἷόν τε ἦν τηνικαῦτα καθαίρειν ἁμαρτίας, ἄδυτος ἦν. Ἔδειξε γὰρ, ὡς οὐδὲν εἶχεν ὁ καθάροι, δι' ὧν οὐχ ἱλαστηρίων ἐνταῦθά τινων εἰσελήλυθε καὶ καθαρσίων· ἐπεὶ μὴ μόνον οὕτως εἰσελήλυθε παράσοξος, ἀλλὰ καὶ ᾤκησεν ἀπὸ βρέφους, ἕως καὶ παῖς ἦν ἔτι· καὶ θυσιῶν οὐκ ἦν ἀνάγκη, οὔτε ἀρχομένης, οὔτε προϊούσης τῆς ἡλικίας αὐτῇ· καὶ τὸ παράδοξον, ὅτι καὶ τοῖς ἐπ' ἐκείνων γενομένοις τῶν χρόνων, οὐδενὶ τῶν ἱερῶν θεσμῶν ἀπᾴδον οὐδὲν

Quod si quidam ex sacris doctoribus affirmant Virginem fuisse a Spiritu praepurificatam, putandum est illos hanc purificationem intellexisse de charismatum adiectione; iidem enim ipsos angelos, in quibus nihil mali est, in hunc modum purificari dicunt. Hoc ipsum sane, post ineffabilem partum, Salvator de Matre aperte attestatus est, dum in publico coetu : *Mater mea*, inquit, *et mei fratres ii sunt, qui verbum Dei audiunt, et faciunt illud*[a]. His enim verbis non tam illos quam Matrem suam honorare volebat; nam matris et fratrum appellatione dignatur illos, quia illis divina lex curae fuit. Quam vero non tantum matris appellatione decoravit neque simpliciter suam matrem vocavit, sed revera matrem habuit, hanc sane ostendit omnem transgressam esse sanctitatis eminentiam.

11. Etenim si illos, quos nomine tantum dignavit, diligentissimos legis observatores esse noverat, cui dedit et matrem esse, quae ipsum genuit, quomodo non clare ostendit se in illa non agnovisse quidquam quod unquam, vel ullo modo vel in quocumque a suis placitis discreparet et legibus; immo in illa justitiam reperisse omnem justitiam humanam tantum superantem, quantum appellari solum ab esse in veritate, quantum res a nominibus distant. Quemadmodum enim fieri non poterat, ut illum generaret pulchriori modo quam genuit, neque ut eius mater efficeretur verius quam fuit, sed cognationis quae ad illum est, summum nacta est gradum; ita nihil concipi poterat, quod animi candorem, quem a principio usque ad finem retinuit, excederet. Beatam Virginem ab omni malitia liberam fuisse hoc etiam evidenter indicat, scilicet : quod sanctissimam ingressa est domum, quae et ipsi sacrorum praesuli inaccessa erat, donec ab omni peccato se purificaverat, eo modo quo tunc purificatio fieri poterat. Ex eo enim quod tunc nulla hostia propitiatoria, nullo eguit piaculo, ostendit se nihil habuisse a quo mundaretur; siquidem non solum modo adeo insolito introivit, verum etiam ibi ab infantia habitavit, donec et iam puella fuit; et neque incipiente, neque progrediente aetate, victimis ei unquam opus fuit. Et quod est incredibile, nulli eorum, qui illis temporibus vixerunt, a sacris legibus aliquatenus discrepare res visa est. Pontifex

1. A ἀνθῶν. — 2. B προσρήματι.

a) Luc., VIII, 21.

quidem reformidabat timebatque introitum, quem nonnisi semel in anno audebat, et sane non sine sanguinibus purificatoriis. Virgo vero sanctuario tanquam domo utebatur. Ibi comedebat, ibi somnum capiebat, ibi eius victus totus. Ceterum, rerum humanarum supra humanam vitae rationem particeps erat; non enim ad vitae sustentationem, cibo terrestri hominumve ministerio opus habuit, sed angelus illi mensam apparabat; utque par erat, non solum occultorum inspectori, verum etiam hominum oculis manifestum erat illam nulli criminis accusationi obnoxiam esse, purioremque, quam ut legalibus indigeret caerimoniis; tantus erat virtutis eius splendor, et maior quam ut latere posset! Quamvis enim illius aetas et origo vitaeque genus ad eius virtutem manifestandam imparia essent, praesertim inter eos, qui adhuc caecutiebant densisque tenebris involuti erant, quippe quia sol iustitiae nondum apparuerat; attamen nihil impedivit quominus illud lumen manifestum fieret, illiusque animae pulchritudo omnia obstacula dissiparet, caecisque ipsis iubaris iam praesentis sensum indiret. Merito sane. Quid est enim quod tantum valuisset, ut huius virtutis sublimitatem occultare potuisset; quae, secundum prophetam, *ipsos etiam operuit caelos*[a]. Ea enim, quae humanam omnem malitiam adeo superabat, ut sua apparitione totam hanc statim facile dissolvere posset, quomodo caligine, quae exinde oriatur, occultari potuisset?

12. Propterea homines privilegia omnium maxima et eximia nullique alii concessa in ea agnoscentes, iis quae habebant, illam honorabant. In sacratissimum illam introduxerunt locum, quem Deo universae terrae tanquam primitias obtulerant, et soli solum dicaverant. Eumdem hunc Virgini ad habitandum dederunt, eumdem putantes debere esse et Dei sacrarium et Immaculatae domicilium; quasi iisdem et Deus esset colendus et Virgo honoranda; immo vero, quia idem erat domum et intus habere illam, et esse Dei templum. Deus vero, qui melius illam cognoscebat, quippe qui cor intuebatur, noveratque solus quaenam ab ipso recipere illa mereretur, solusque haec ei tribuere poterat, iis, quae illa vere

ἐδόκει· τὸν μὲν ἀρχιερέα φρίττειν καὶ δεδιέναι τὴν εἴσοδον, καὶ ταῦτα οὐκ ἄνευ τῶν καθαιρόντων αἱμάτων, καὶ δι' ἐνιαυτοῦ τολμωμένην· τὴν παρθένον δὲ, καθάπερ οἰκίᾳ τοῖς ἀδύτοις χρωμένην, καὶ σιτίων ἅπτεσθαι καὶ ὕπνου μετέχειν, καὶ τὴν ἄλλην ἐνταῦθα δίαιταν ἔχειν· εἰ καὶ κρεῖττον ἢ κατ' ἄνθρωπον τῶν ἀνθρωπίνων αὐτῇ μετῆν, ὅτε καὶ πρὸς τὴν τροφὴν, οὐ τῶν ἀπὸ γῆς καὶ χειρῶν ἐδέησεν ἀνθρωπίνων, ἀλλὰ τῆς τραπέζης αὐτῇ τεχνίτης ἄγγελος ἦν· καὶ ὡς ἔοικεν, ὡς κρείττων[1] ἦν αἰτίας ἁπάσης καὶ καθαρώτερον εἶχεν ἢ δεῖσθαι τῶν νομικῶν τελετῶν, οὐ τῷ θεατῇ τῶν ἀφανῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῶν ἀνθρώπων ὅλον ἦν ὀφθαλμοῖς· οὕτως ἀρετῆς εἶχε λαμπρῶς καὶ μειζόνως ἢ δυνηθῆναι λανθάνειν. Καίτοι τῆς ἡλικίας αὐτῇ καὶ τοῦ γένους καὶ τῶν διατριβῶν τὴν ἀρετὴν κηρύττειν μὴ δυναμένων, καὶ ἅμα ἐν ἔτι τυφλώττουσι καὶ βαθεῖ σκότῳ βεβαπτισμένοις, ὡς ἂν τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου μήπω φανέντος, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἐκώλυσε τὸ φῶς ἐκεῖνο φανῆναι, καὶ τὴν ὥραν τῆς ψυχῆς πάντα τὰ κωλύματα διασχοῦσαν καὶ τύφλοις αἴσθησιν ἐνθεῖναι τῆς ἀφιγμένης ἀκτῖνος. Εἰκότως. Τί γὰρ ἦν τοσοῦτον, ὥστε τὸ τῆς φιλοσοφίας ἐκείνης συγκαλύψαι μέγεθος, ἢ, κατὰ τὸν προφήτην, καὶ *αὐτοὺς ἐκάλυψεν οὐρανούς*; Ἡ γὰρ κακίας ἀνθρωπίνης ἁπάσης οὕτως ἐπικρατέστερον εἶχεν, ὥστε ῥᾳδίως ἅπασαν εὐθὺς καταλύσαι, φανεῖσα, ὑπὸ τῆς ἐκεῖθεν ἀχλύος πῶς ἂν συνεκαλύπτετο;

12. Διὰ τοῦτο τὰ πάντων μέγιστα καὶ ὑπερφυᾶ, καὶ ἃ μηδενὶ τῶν ἄλλων, συνεγνωκότες αὐτῇ, ἄνθρωποι μὲν, οἷς εἶχον, ἐτίμων, εἰς τὸν ἱερώτατον οἰκίσαντες χῶρον· καὶ ὃν τῷ Θεῷ τῆς γῆς ἀπήρξαντο πάσης καὶ μόνῳ μόνον ἀνῆκαν, τοῦτον οἰκεῖν ἔδοσαν, τὸν αὐτὸν νομίσαντες χρῆναι καὶ Θεοῦ τέμενος εἶναι, καὶ τῇ παναγνῷ διατριβὰς, ὡς ἀπὸ τῶν αὐτῶν δέον τόν τε Θεὸν θεραπεύειν καὶ τὴν παρθένον τιμᾶν· μᾶλλον δὲ ταὐτὸν ὂν ἐκείνην τε ἔνδον ἔχειν καὶ Θεοῦ νεὼν εἶναι τὸν οἶκον. Ὁ δὲ Θεὸς, ἅτε μᾶλλον ταύτην γινώσκων, ὡς ἂν εἰς καρδίαν βλέπων, καὶ ὧν παρ' αὐτῷ τυγχάνειν ἀξιόχρεως εἴη, μόνος μὲν ἐπιστάμενος, μόνος δὲ δυνάμενος χορηγεῖν, τοῖς ὡς ἀληθῶς αὐτῆς

1. Codd. κρεῖττον.

a) Hab., III, 5.

ἀξίοις αὐτὴν ἐκόσμει· καὶ ἀπὸ τῶν ἱερῶν τούτων ἀδύτων ἐξαγαγὼν, ἐπ' ἄλλην ἦγε σκηνὴν, οὐ νεφέλης πεποιημένην, οὐδὲ πτερύγων ἀγγέλων ἢ ἀρχαγγέλων, οὐδ' ἄλλου τινὸς τῶν γεγενημένων καὶ δούλων, ἀλλ' αὐτὸς ὑπῆρξε τῇ μακαρίᾳ σκηνὴ, *ὁ φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον*[a], ἡ τοῦ Ὑψίστου *δύναμις*, *αὐτὸς ἐπεσκίασεν* ὁ δεσπότης, καθάπερ ὁ ἱερώτατος ἐμήνυσε Γαβριήλ. Μόνον γὰρ ὁ Θεὸς ἑαυτὸν ἀξίαν ἔγνω σκηνὴν τῇ μόνῃ γενομένῃ ἀξίᾳ τοῦ Θεοῦ σκηνῇ.

13. Τὸ δ' ἐνοικῆσαι τοῖς ἁδύτοις ἐκείνοις, οὐ ταύτην, ἀλλὰ τὸ χωρίον ἐκεῖνο σεμνύνοντος ἦν· καθάπερ καὶ τὸ πάσχα τὸ πάλαιον, τῷ τὴν ἑαυτοῦ προσθεῖναι σφαγήν· καὶ τὸ βάπτισμα Ἰωάννου τὸ πνευματικὸν, καὶ τοὺς ἄλλους τῶν τύπων τοῖς ὡς ἀληθῶς πράγμασιν. Ἄλλων γὰρ τύπων πρὸς ἄλλα τῶν πραγμάτων φερόντων, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἐπιεικῶς εἰς τὴν παναγίαν ἦγε παρθένον. Τό τε γὰρ τὸν ἀρχιερέα μόνον εἰσιόντα δέχεσθαι, καὶ δι' ἐνιαυτοῦ, καὶ ἁμαρτιῶν καθαρθέντα, τὴν κατ' αὐτὴν ἀπόρρητον ὑπεδείκνυ κυοφορίαν, τὸν ἅπαξ τῶν αἰώνων μιᾷ ἱερουργίᾳ πᾶσαν ἐξελόντα τὴν ἁμαρτίαν, τὸν μόνον ἀναμάρτητον ἐνεγκοῦσαν· τό τε τοῖς ἀνθρώποις, πλὴν τοῦ πάντων ἱερωτάτου, πᾶσιν ἄβατος εἶναι, σημεῖον ἦν τοῦ τὴν μακαρίαν παρθένον οὐδέποτε μηδὲν ἐνεγκεῖν ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ὃ μὴ παντάπασιν ἱερόν. Ἐπεὶ καὶ οὕτω σφοδρῶς[1] σεμνὸς ἦν, ὅτι λαμβάνειν ἐκείνην ἔμελλεν ἔνδον, ὡς τῶν γε ἄλλων οὐδαμόθεν[2] τὴν αἰδῶ ταύτην λαβεῖν αὐτὸν εἰκὸς ἦν. Οὐδὲν γὰρ ἐκείνων οὕτω τίμιον, ὥστε δι' ἑαυτὸ τοῖς πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων ἄψαυστον εἶναι· ὧν τὸ μάννα μὲν καὶ χερσὶ δέξασθαι, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν εἰσαγαγεῖν καὶ σιτεῖσθαι πάντας ἐξῆν· ἥ τε ῥάβδος τῶν ἐνεγκόντων ἱερέων, καὶ ὑπὲρ ὧν τὸ φύλλον ἀνῆκεν, οὐδὲν σεμνότερον εἶχε· τῶν τε πλακῶν, ὁ νόμος τὸ τιμιώτερον[3] ἦν· ὃν τὰς ἐχούσας δέλτους αἱ πάντων ἔφερον χεῖρες. Τί οὖν τὸ τὸν χῶρον ἐκεῖνον οὕτω διαφερόντως ἐξαῖρον, εἰ μὴ τὰς τῆς πανάγνου θεῖμεν εἰκόνας, καὶ τὸ πρὸς αὐτὴν ἀναφέρειν; Διὰ τοῦτο γὰρ πᾶσιν ἀνθρώποις ἄδυτος ὢν, εἰσιτητος ἦν ἐκείνῃ· καὶ φανείσης εὐθὺς, τὸν ἐξαρχῆς ἔλυσε νόμον· ὅπερ ἦν σημαίνοντος τοῦτο

digna erant eam ornabat. Et a sacris huiusmodi aedibus illam educens, ad aliud duxit tabernaculum, non ex nebula factum, neque ex angelorum aliis vel archangelorum, neque ex alio quovis creato servoque elemento, sed ipse tabernaculum exstitit Beatae, *ipse qui lucem habitat inaccessibilem*[a], qui est Altissimi Virtus, ipse Dominus *illam obumbravit*[b], quemadmodum sanctissimus Gabriel nuntiavit. Deus enim seipsum solum cognovit esse dignum tabernaculum ei, quae sola facta est dignum Dei tabernaculum.

13. Commoratione autem Virginis in hoc sanctuario, non eam, sed ipsum locum Deus ornare intendebat; quemadmodum et pascha vetus, sui ipsius mactationis accessione, et baptisma Ioannis baptismate spiritali, et alias figuras ipsa rerum veritate. Aliis vero figuris ad alias res spectantibus, Sancta sanctorum convenienter ad sanctissimam spectabant Virginem. Etenim, quod solum pontificem introeuntem suscipiebant, et hoc per annum semel, et peccatis iam purgatum, illius ineffabilem subostendebant partum, qui eum intulit qui una oblatione, semel per saecula, omne sustulit peccatum, solus impeccabilis existens. Quod vero omnibus hominibus praeter omnium sacratissimum, impervia erant, indicabant beatam Virginem nihil unquam in anima praetulisse, quod sanctum omnino non esset. Siquidem, hic locus adeo veneratione dignus erat, quia illam intus suscepturus erat, ut cetera omnia hunc honorem nulla ex parte ei conciliare par esset, cum ex iis rebus, quae in eo inclusae essent, nulla adeo pretiosa esset, ut ex seipsa plerisque hominibus non esset tangenda; ex quibus manna, quod et manibus accipere et in domum inferre et in cibum sumere omnibus licebat; tum et virga nullo modo venerabilior erat sacerdotibus, qui eam tulerunt, et propter quos folium emisit; tabulis vero lex sane pretiosior erat, quam in pugillaribus descriptam omnium gerebant manus. Quid est igitur illud, quod locum illum tam maxime extollebat, nisi Immaculatae similitudines, earumque ad ipsam relatio? Propter hoc enim eius ingressus illi patuit, dum omnibus hominibus inaccessus remansit; et statim ac Virgo paruit, legem, quae ab antiquo fuit, solvit; quo quidem significabat,

1. B σφόδρα. — 2. B τῶν ἐγκειμένων add. — 3. B τιμιώτατον.

a) I Timoth., VI, 6. — b) Luc., I, 35.

honoris erga illam causa, ei soli seipsum servare, ceterorumque nemini introitum concedere, Virginem vero supra hominem esse, neque totius humilitatis humanae memoriam prorsus percepisse. Exinde videre est quid de ipsis exemplaribus iudicandum sit, cum erga locum, qui illam figurabat, tanta esset omnium reverentia tantusque recessus, ut, ita dicam, cum hominibus cumque terra universa nil commune haberet; quemadmodum licet ex inferiorum mensura, maximorum agnoscere sublimitatem.

14. Quemadmodum enim circumscriptionem, quae in umbris apparet, formamque corporum ea quae sunt figurantium, ipsa corpora perfecte servant, eodem modo Virginis separatio ab omnibus humanis rebus necnon ejus e terra origo, et quod exinde nihil accepit, sed mentem habuit cujuscumque malitiae expertem; haec omnia, tanquam in quodam incerto et obscuro symbolo, in Sanctis Sanctorum delineabantur. Et hoc sane rationi iustitiae rerumque ordinationi recte aptabatur, atque conveniebat. Nam, praeterquam quod oportebat matrem illius, qui est impeccabilis, ipsi etiam ex hac parte assimilari, aliquatenus etiam necessarium erat hominem ex seipso, mentis diligentia ac fortitudine omne peccatum superare, et hoc propter multa. Primum quidem, oportebat naturam humanam, prout in se fuit, apparere, ut artifici congruentem honorem ac gloriam afferret. Non enim in primo humani generis, neque in iis, qui ex ipso originem traxerant, utpote peccato corruptis, invenire erat hominem; secundus vero Adam, quod natura etiam Deus erat, alteram naturam, nostram scilicet, oculis pure non repraesentabat. Siquidem ille non ita ad peccatum se habebat, sicut in hac vita hominem se habere oportuit. Non enim tanquam inter utrumque eligendi potestatem habens, bonum malo praetulit, neque ita ad bonum cucurrit, ut etiam malus fieri ei licuerit; sed peccare omnino non poterat. Unde oportebat, ut appareret qui peccare quidem posset, peccaret vero nequaquam, essetque talis qualem Deus hominem esse in hac vita voluit. Secus enim conditor suam artem in vanum exseruisset, et hoc, in operum naturae pulcherrimo, cum haec in nullo homine speciem, quam artifex ei conferre intendit, praetulisset. Deinde, quomodo rationi consentaneum sit, Dei legem non fuisse perfecte servatam, sed accidisse,

μὲν, ὡς ἐκείνην τιμῶν, καὶ μόνῃ φυλάττων ἑαυτὸν, τὴν εἴσοδον οὐδενὶ παρεῖχε τῶν ἄλλων· τοῦτο δὲ, ὡς ὑπὲρ ἄνθρωπον ἦν, καὶ ταπεινότητος ἀνθρωπίνης ἁπάσης οὐδὲ μνήμην ἐδέξατο τὴν ἀρχήν· ἵν' εἰδῶμεν, ὡς εἰ τῷ γράφοντι χωρίῳ τοσοῦτον ἦν τὸ παρὰ πάντων ἀφεστηκὸς, καὶ οὕτως οὐδὲν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς εἰπεῖν, καὶ τὴν οἰκουμένην εἶχε κοινὸν, ὁποῖα δεῖ ψηφίζεσθαι περὶ αὐτῶν τῶν παραδειγμάτων, ὡς ἔξεστιν ἀπὸ τοῦ μέτρου τῶν ἐλαττόνων γνῶναι τὴν τῶν μεγίστων ὑπερβολήν.

14. Καθάπερ γὰρ τὴν ἐν ταῖς σκιαῖς περιγραφὴν καὶ τὸ σχῆμα τῶν τυπούντων ὄντα σωμάτων αὐτὰ καθαρῶς σῳζει τὰ σώματα, τὸν ἴσον τρόπον τὸ πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ἀποκεχωρηκὸς τῆς παρθένου, καὶ τὸ τῆς γῆς ἀνασχοῦσαν, ἔπειτα μηδὲν ἐκεῖθεν ἔχειν λαβοῦσαν, ἀλλ' ἀπρόσιτον κεκτῆσθαι πάσῃ πονηρίᾳ τὴν γνώμην, ὡς ἐν ἀσαφεῖ τινι καὶ ἀμυδρῷ συμβόλῳ τοῖς τῶν ἁγίων ἁγίοις ἐγράφετο· τοῦτο δὲ καὶ τῷ λόγῳ τῶν εἰκότων καὶ τῇ τάξει τῶν πραγμάτων ἐπιεικῶς ἀκόλουθόν ἐστι καὶ συμβαῖνον· ἄνευ γὰρ τοῦ χρῆναι τὴν τοῦ ἀναμαρτήτου μητέρα καὶ ταύτῃ πρὸς ἐκεῖνον συγγενῶς ἔχειν, ἀνάγκη τις ἦν ἀνθρωπον πρ' ἑαυτοῦ σπουδῇ λογισμοῦ καὶ ῥώμῃ πάσης ἁμαρτίας κρείττω γενέσθαι, πολλῶν ἕνεκα. Πρῶτον μὲν γὰρ τὴν φύσιν αὐτὴν, ὅ τίποτε ἦν, ἐχρῆν φανῆναι τὴν ἀνθρώπειαν, ἵνα τῷ τεχνίτῃ τὴν πρέπουσαν φιλοτιμίαν ἔχῃ καὶ δόξαν· οὔτε γὰρ ἐν τῷ πρώτῳ τοῦ γένους καὶ τοῖς ἐξ ἐκείνου σῶν ἐξῆν εὑρεῖν τὸν ἄνθρωπον ἁμαρτίᾳ διεφθαρμένοις· ὅ τε δεύτερος Ἀδὰμ, τῷ καὶ φύσει Θεὸς εἶναι, τὴν ἑτέραν φύσιν, τὴν ἡμετέραν, καθαρῶς ὁρᾶν οὐ παρεῖχεν. Ἐπεὶ μηδὲ οὕτω πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἐκεῖνος εἶχεν, ὥσπερ ἐχρῆν ἐν τῷδε τῷ βίῳ τὸν ἄνθρωπον· οὐ γὰρ πρὸς ἄμφω δύναμιν ἔχων, τοῦ πονηροῦ τὸ ἀγαθὸν εἵλετο, οὐδ' ἐξὸν γενέσθαι κακὸς εἰς τἀγαθὸν ἔδραμεν· ἀλλ' οὐδ' οἷός τ' ἦν ἁμαρτάνειν. Ὅθεν ἔδει φανῆναι τὸν δυνάμενον μὲν ἁμαρτάνειν, ἡμαρτηκότα δὲ οὐδὲν μᾶλλον, ὁποῖον ἐν τῷδε τῷ βίῳ τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς ἐβούλετο εἶναι. Ἄλλως γὰρ τῷ δημιουργῷ μάτην ἂν προῆλθεν ἡ τέχνη, καὶ ταῦτα ἐν τῷ καλλίστῳ τῶν ἔργων, τῆς φύσεως ἐν οὐδενὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ εἶδος, ὃ λαβεῖν αὐτὴν τῷ τεχνίτῃ σκοπὸς ἦν, μὴ κομισαμένης· ἔπειτα μὴ τελείως τὸν

τοῦ Θεοῦ σωθῆναι νόμον, ἀλλ' ἔστιν ἃ νομοθετεῖν εἰκῇ τὸν σοφὸν, τοῦ τοῖς νόμοις ἀκολουθήσαντος ἅπασιν οὐδενὸς ἐσομένου, καὶ προστάττειν, οἷς οὐδένα τὸν πεισόμενον εἶχε, καὶ λέγοντα μὴ τυγχάνειν τῶν ὑπακούειν βουλησομένων, καὶ τὸν πάντα μακάριον μὴ καὶ ταύτῃ μακάριον εἶναι, πῶς εὔλογον;

15. Ὅτε τοίνυν ἀναγκαίως πανταχόθεν ἑπόμενον ἦν, ἐργάτην μὲν παντάπασιν ἀκριβῆ τῶν θείων ἐπιταγμάτων, πάσης δὲ πονηρίας γενέσθαι καθαρὸν ἄνθρωπον, τίνα τῶν ἄλλων εἰ μὴ τὸν ἄριστον εἰκὸς ἦν; Τοῦτο δὲ ἦν ταῖς τοῦ Θεοῦ ψήφοις ἡ μακαρία παρθένος, ἣν αὐτὸς ἐξεῖλεν ἑαυτῷ, καθάπερ τι τέμενος, ἁπάσης προκρίνας τῆς οἰκουμένης· ὅλως δὲ, ἕνα τινὰ ἄνθρωπον, ὅ τί ποτέ ἐστι, καθαρῶς δεῖξαι τὴν φύσιν ἀνάγκης οὔσης, ἔπειτα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ταυτησὶ τῆς φορᾶς ἁπάντων ἀπολειφθέντων, τὴν πανάμωμον τυχεῖν ὑπόλοιπον ἦν. Ἐπεὶ δ' ἐνέθηκε μὲν ἰσχὺν ἡμῖν ὁ Θεὸς, νήφοντας καὶ σπουδῇ χρωμένους, ᾗ πρόσθεν ἔφην, τῆς ἁμαρτίας κρατεῖν, ἔμελλε δὲ νενικηκότας τῷ παντάπασιν ἀκινήτους εἰς τὸ καλὸν ἀποφαίνειν κοσμεῖν, ἀμφότερα τῇ φύσει διὰ μόνης γίνεται τῆς παρθένου, ἐκεῖνο μὲν δι' ὧν ἐφ' ἑαυτῆς αὐτὴ κατωρθώκει· τοῦτο δὲ δι' ὧν ἐγένετο μήτηρ.

Ἐν αὐτῇ μὲν γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῶν ἔργων πολλῇ τῇ περιουσίᾳ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ κατὰ τῆς ἁμαρτίας ἔδειξε ῥώμην, νήφοντι λογισμῷ, καὶ γνώμης εὐθύτητι, καὶ φρονήματος μεγέθει πᾶσαν πονηρίαν ἐξαρχῆς εἰς τέλος διαφυγών· ἐπὶ δὲ τοῦ παρ' αὐτῆς τεχθέντος ἀρρήτως καὶ τὸ γέρας εἴληφε· καὶ ἦν ἀναμάρτητος, οὐ σπουδῇ νικήσας, ἀλλ' ἐστεφανωμένος ὢν ἐξαρχῆς, καθάπερ ἀριστεὺς μετὰ τῶν τροπαίων τοῖς πολεμίοις φανείς. Οὐ γὰρ πονηρίαν δέξασθαι δυναμένην, ἀγρυπνῶν, ἀπαθῆ κακῶν διασεσώκει τὴν γνώμην. ἀλλ' ἀκήρατον εἶχεν, ἀνεπίδεκτον ἁπάσης κακίας, ὥσπερ φθορᾶς ὕστερον, τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ τάφου λαβών· καὶ τῇ τάξει τοῦ γένους ἡ τάξις τῶν εἰς ἡμᾶς χαρίτων συνέβαινε. Καὶ γὰρ ἐκείνη ταύτην ἔτεκε, λέγω δὴ, τὸ μετὰ σπουδῆς ἀναμαρτήτους γενέσθαι, τὸ παντελῶς τὸ ἀγαθὸν ἀκίνητον σχεῖν.

16. Καὶ οὕτω τὴν μὲν πρώτην τῇ προόδῳ καθαρότητα τῇ φύσει παρέσχεν ἡ μήτηρ· ὁ δὲ παῖς τὴν δευτέραν τε καὶ καλλίω· καὶ τοῦτο δὴ μακαρία μητρὶ

ut sapiens quaedam temere statuerit, cum nemo futurus esset, qui omnibus legibus obtemperaturus esset; ut praecepta dederit ille, quibus nemo obediturus; ut locutus fuerit, neminem qui audiret inventurus; ut, qui in omnibus beatus est, et in hac parte beatus non fuerit?

15. Cum ergo omni ex parte necessario consequens esset hominem fieri diligentissimum divinorum mandatorum servatorem malitiaeque omnis expertem, quemnam ex ceteris omnibus esse decebat, nisi qui omnium optimus esset? Hic autem erat, ex Dei decreto, Beata Virgo, quam ipse sibi tanquam sacrarium quoddam delegerat universaeque terrae praetulerat. In totum, cum necesse esset, ut unus homo saltem naturam, prout in se est, sincere manifestaret, ceteri vero omnes hoc conferre non possent, hanc sortem Immaculatam assequi reliquum erat. Cum vero Deus nobis, vigilantia ac diligentia, ut dixi supra, utentibus, peccatum superandi facultatem indidisset, futurumque fuisset, ut post victoriam omni modo stabilitate in bono ab ipso ornaremur, utrumque a Virgine sola naturae praestita sunt, alterum quidem per ea, quae ipsa ex seipsa praeclare gessit, alterum vero, eo quod mater effecta est.

Etenim in illa homo vires, quae ei insunt adversus peccatum, factis excellentissime ostendit, et mentis sobrietate, propositi simplicitate animique magnitudine, ab initio ad finem usque, omnem malitiam effugit. Super eo vero, qui de ea ineffabiliter est genitus, decus etiam consecutus est. Et fuit impeccabilis, non studio victoriam adeptus, sed coronam ab initio tenens, hostibusque una cum tropaeis omnium fortissimus apparens. Non enim malitiae capacem et sola vigilantia a malis immunem servabat mentem, sed illaesam habebat, cuiuscumque malitiae incapacem, quemadmodum postea et corpus corruptionis expers e sepulcro suscepit. Et cum ordinatione generis ordinatio beneficiorum quae nobis collata sunt, conveniebat. Nam illa hanc genuit, impeccabilitatem dico studio acquisitam, boni possessionem prorsus immutabilem.

16. Et ita primam quidem, temporis progressu, puritatem naturae tribuit mater; Filius vero alteram et splendidiorem. Et sane conve-

niens erat, ut hoc beatae Matri contingeret; scilicet ut, secundum ipsius votum, ea quae ad Filium spectarent, ei succederent, et Filii virtute inferior esset, et maiora per eum posset, praeclarioremque seipsa exinde sibi gloriam acquireret. Et sic in hoc mundo, tanquam in paradiso, sincerum atque integrum hominem manifestavit, qualis ab initio formatus est, et qualem ipsum manere oportuit, et qualis postea evasisset, post certamina pro nobilitate inita. Cum enim humanam cum divina natura convenire congrueret, atque adeo intime inter se conjungi, ut una ambabus hypostasis esset, utrumque prius purum apparere necesse erat. Et Deus quidem ostensus est eo modo quo possibile erat Deum manifestum fieri. Virgo autem sola hominem ostendit; et hoc pacto, Deus existens et homo factus Iesus demonstratus est, alterutro eorum, ex quibus ipse est, seorsim prius manifestato. Et quemadmodum Deus spiritui primum subsistentiam tribuens, deinde creaturam sensibilem condens, tertio ens ex ambobus constans, hominem scilicet postea creat; ita, Deo quidem ab initio existente, homine vero sub fine saeculorum vix apparente, novissimis diebus istis Deus-Homo ostensus est. Propterea, ut mihi videtur, non prius, sed in sero saeculorum Deus naturae humanae particeps factus est, quatenus, haec nondum vere manifesta fuerat, sed tunc primum paruit.

17. Unde Immaculata non condidit hominem, sed invenit in perditione iacentem; neque naturam nobis dedit, sed conservavit; neque formavit, sed quibus reformati sumus contulit, adiutrixque exstitit creatori, et una cum artifice imaginem confecit. Nam ipsa quidem id quod prius erat, ei dedit; artifex vero id quod non erat, addidit. Hoc autem alterum non addidisset ille, si prius non invenisset. Et cui addere alterum oportebat, Adamo scilicet, sola ex animantibus omnibus Eva auxiliatrix fuit; Deo autem, ad manifestandam benignitatem, sola ex eis, quae exsistunt, auxiliata est Virgo. Etenim ex ceteris nihil Dei naturae particeps erat; unde neque cum illo aliquid commune, ad opera quod attinet, habebat; neque ullum entium eo modo benignitatis eiusdem particeps erat, unde auxiliari posset. Et quidem artifex optimus quae sua sunt facit, optimusque apparet, postquam instrumentum ad totam artem aptatum προσῆκον παθοῦσα, τό γε τὰ πρὸς τὸν Υἱὸν αὐτῇ κατ' εὐχὴν ἀπαντῆσαι καὶ τῆς τοῦ παιδὸς ἀρετῆς ἡττηθῆναι, καὶ μείζω δι' αὐτοῦ δυνηθῆναι, καὶ λαμπροτέραν ἐκεῖθεν ἑαυτῇ ποιῆσαι τὴν δόξαν ἢ ἑαυτῆς. Καὶ οὕτως ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καθάπερ ἐν τῷ παραδείσῳ, καθαρὸν καὶ ὁλόκληρον τὸν ἄνθρωπον ἔδειξε, καὶ οἷος τὴν ἀρχὴν ἐπλάσθη, καὶ οἷον αὐτὸν μένειν ἐχρῆν, καὶ ὁποῖος ἂν ἦν ἔπειτα, περὶ τῆς εὐγενείας ἠγωνισμένος. Ἐπεὶ γὰρ τῇ φύσει τῇ θείᾳ τὴν ἀνθρωπείαν συνελθεῖν εἰκὸς ἦν, καὶ οὕτως ἀκριβῶς συναφθῆναι, ὡς μίαν ἀμφοτέροις ὑπόστασιν εἶναι, ἐχρῆν φανῆναι πρότερον ἑκάτερον ἀκραιφνές. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς ἐδείχθη, καθάπερ ἐξῆν φανῆναι Θεόν· ἡ δὲ παρθένος μόνη τὸν ἄνθρωπον ἔδειξε· καὶ οὕτως ὁ τοῦτο ὢν κἀκεῖνο γενόμενος Ἰησοῦς ἀνεδείχθη, χωρὶς πρότερον ἑκατέρου τῶν ἐξ ὧν ἐκεῖνος φανέντων. Καὶ καθάπερ τὸν νοῦν ὁ Θεὸς ὑποστήσας, εἶτα τὴν αἴσθησιν δημιουργήσας, τρίτον ἔπειτα κτίζει τὸ συνεστὸς ἐξ ἀμφοτέρων τὸν ἄνθρωπον, οὕτω τοῦ Θεοῦ μὲν ἐξαρχῆς ὄντος, ἀνθρώπου δὲ πρὸς τῷ τέλει τῶν αἰώνων μόλις φανέντος, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ὁ θεάνθρωπος ἀνεδείχθη· ὑπὲρ οὗ μοι δοκεῖ μηδὲ πρότερον ὁ Θεὸς, ἀλλ' ὄψε τῶν αἰώνων τῆς ἀνθρωπείας φύσεως μετασχεῖν, ὡς ἂν ἀληθῶς οὔπω γενομένης, ἀλλὰ τηνικαῦτα πρώτως φανείσης.

17. Οὕτως ἡ πανάμωμος οὐκ ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' εὗρεν ἀπολωλότα· οὐδὲ τὴν φύσιν ἔδωκεν ἡμῖν, ἀλλὰ συνετήρησεν· οὐδ' ἔπλασεν, ἀλλ' οἷς ἀνεπλάσθημεν[1] συνεισήνεγκε, καὶ βοηθὸς ὑπῆρξε τῷ πλάστῃ, καὶ τὸ ἄγαλμα συνειργάσατο τῷ τεχνίτῃ. Καὶ γὰρ ἡ μὲν, ὅπερ ἦν πρότερον, ἔδωκεν αὐτῷ· ὁ δὲ προσέθηκεν ὅπερ οὐκ ἦν, τὸ δεύτερον οὐκ ἂν ἐκεῖνος προσθεὶς, εἰ μὴ τὸ πρότερον εὗρε· καὶ ᾧπερ ἐχρῆν προσθεῖναι τὸ δεύτερον, καὶ τῷ μὲν Ἀδὰμ μόνη τῶν ἄλλων ζώων ἡ Εὔα βοηθὸς ἦν· τῷ δὲ Θεῷ πρὸς τὴν τῆς χρηστότητος ἐπίδειξιν, μόνη τῶν ὄντων ἐβοήθησεν ἡ παρθένος· οὔτε γὰρ ἐκείνῳ τῆς φύσεως οὐδὲν μετεῖχε τῶν ἄλλων, ὅθεν οὐδ' ἐκοινώνει τῶν ἔργων· οὔτε τῷ Θεῷ τῆς χρηστότητος οὐδὲν οὕτως ἐκοινώνει τῶν ὄντων, ὅθεν οὐδ' ἐδύνατο βοηθεῖν. Καὶ τεχνίτης μὲν ἄριστος τὰ ἑαυτοῦ ποιεῖ, καὶ δῆλός ἐστιν ἄριστος ὤν, ἐπειδὰν ὀργάνου τύχῃ

1. Λ ἐπλάσθημεν.

πρὸς πᾶσαν δυναμένου τὴν τέχνην· ὁ δὲ Θεὸς οὐχ ὅσον ὀργάνου διὰ πάντων αὐτῷ συμβαίνοντος, ἀλλὰ καὶ συνεργοῦ τυχὼν ἐπικαιροτάτου, τῆς μακαρίας, ἑαυτὸν ἔδειξε· καὶ τὸν ἄλλον ἅπαντα χρόνον, ὡς εἰπεῖν, τῷ πλείστῳ μέρει λανθάνων, ὡς ἂν τοῦ δεικνύντος οὐδενὸς ὄντος, ἐπεὶ ἡ παρθένος ἦν, καὶ αὐτὸς παντάπασι δῆλος ἦν, ὥσπερ διὰ τοῦ ἀέρος μόνου σωμάτων, αὐτὸν ὁρῶμεν καθαρῶς τὸν ἥλιον, οἴκοθεν μηδὲν μετὰ τοῦ φωτὸς προστιθέντος τοῖς ὀφθαλμοῖς· τὸν γὰρ ἴσον ἐκείνη τρόπον οὐδὲν εἶχε πλὴν καθαρότητος, καὶ ᾧ τῷ πρώτῳ φωτὶ διαφερόντως συγγενὲς ἦν.

18. Διὰ ταῦτα, πανηγυρίζοντες μεθ' ἡδονῆς ἁπάσης λαμπροὶ λαμπρῶς, εἰς ταύτην ἀφικνούμεθα τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ ταῦτα ἔλαβε τὴν ἀρχήν, τὴν γενέθλιον οὐ τῆς παρθένου μᾶλλον ἢ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης· ἢ τὸν ἀληθινὸν ἄνθρωπον εἶδεν, ἐξ οὗ πᾶσι τὸ ὡς ἀληθῶς ἀνθρώποις εἶναι, πρώτη καὶ μόνη. Νῦν ἔδωκε καθαρῶς ἡ γῆ τὸν καρπὸν αὑτῆς, τόν γε ἄλλον ἅπαντα χρόνον μετ' ἀκανθῶν καὶ τριβόλων, τὴν φθορὰν ταύτην ἀνιεῖσα τῆς ἁμαρτίας. Νῦν οὐρανὸς ἔγνω μὴ μάτην ᾠκοδομημένος, ὑπὲρ οὗ συνέστη, φανέντος, καὶ ἥλιος εἶδεν ὅπερ, ἵνα βλέπῃ, τὸ φῶς ἐδέξατο. Νῦν πᾶσα κτίσις ἑαυτῆς ἥσθετο καλλίονος καὶ λαμπροτέρας, τοῦ κοινοῦ κόσμου λάμψαντος. *Νῦν ἄγγελοι Θεοῦ πάντες τὸν ἑαυτῶν ἤνεσαν καὶ ὕμνησαν δεσπότην φωνῇ μεγάλῃ*, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ἢ ὅτε τῷ κύκλῳ τῶν ἀστέρων ἐκόσμει τὸν οὐρανόν, ὅσον ἡ νῦν ἀνατέλλουσα παντὸς ἀστέρος ὑψηλοτέρα καὶ λαμπροτέρα καὶ κόσμῳ παντὶ λυσιτελεστέρα. Νῦν ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων ἐνεργὸν ἔλαβεν ὀφθαλμὸν, ἐξ οὗ γέγονεν εἰς τήνδε τυφλώττουσι τὴν ἡμέραν. Καθάπερ γὰρ ὕστερον τῷ γεγεννημένῳ τυφλῷ, πλανωμένῃ καὶ προσκοπτούσῃ, περιτυχὼν ὁ Θεὸς ἠλέησε, καὶ τὸν θαυμαστὸν τοῦτον ἐνέθηκεν ὀφθαλμόν· καὶ εἶδεν ἄνθρωπος, ἃ πόρρωθεν *ἐν πολλοῖς προφήταις καὶ βασιλεῦσιν ἰδεῖν ἐπιθυμήσας οὐκ ἐδυνήθη*. Καθάπερ γὰρ ἐν ἑνὶ σώματι πολλῶν μερῶν καὶ μελῶν ὄντων, πρὸς τὸν ἥλιον ἔχει καὶ ἥρμοσται πλὴν ὀφθαλμοῦ τῶν ἄλλων οὐδὲν, οὕτω πάντων τῶν γενομένων μόνῃ καθαρῶς τῇ παρθένῳ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἐπιστεύθη, καὶ δι' αὐτῆς, ἅπασιν.

nactus fuerit. Deus vero, postquam non solum instrumentum in omnibus sibi conveniens, sed etiam cooperatricem opportunissimam, Beatam scilicet, nactus est, tunc seipsum manifestavit. Per reliquum omne tempus, ut ita dicam, maxima ex parte latebat, quatenus nemo erat, qui illum ostenderet. Quando vero Virgo exstitit, tunc et ipse manifestus evasit. Quemadmodum enim ipsum solem pure videmus per solum aerem corpora circumstantem; sol enim ex se nihil praeter lucem addit oculis; eodem prorsus modo illa nihil habebat praeter puritatem, et id quod primo lumini maxime cognatum erat.

18. Propterea cum omni laetitia renidentes splendide, ad hunc solemnem devenimus diem festum, in quo haec omnia sumpserunt initium, diem natalem scilicet non Virginis magis quam universae terrae, qui verum hominem primus et solus vidit, ex quo omnibus veraciter homines esse contigit. Nunc *terra revera dedit fructum suum*[a], quae per reliquum tempus omne cum spinis et tribulis, illam peccati corruptionem protulit. Nunc caelum novit se non fuisse in vanum aedificatum, illo, pro quo constitutum fuit, apparente; et sol vidit id propter quod, ut illud videret, lumen accepit. Nunc creatura omnis seipsam pulchriorem clarioremque sensit, postquam commune decus eluxit. Nunc *angeli Dei omnes suum laudaverunt ac celebrarunt Dominum voce magna*[b], et multo magis quam cum astrorum corona caelos ornabat, et tanto amplius, quanto ea quae nunc exoritur omni astro excelsior clariorque est, et toti mundo utilior. Nunc hominum natura acutum accepit oculum, statim atque ad hanc diem caecutiens venit. Quemadmodum enim postea eius, qui caecus natus fuerat, misertus est, ita naturam errantem et impingentem forte reperiens, illius misertus est Deus, et admirabilem hunc ei indidit oculum. Et homo vidit, quae e longinquo *in multis prophetis et regibus videre concupivit, nec potuit*[c]. Quemadmodum enim in uno corpore multae sunt partes multaque membra, sed ex eis nullum, praeter oculum, ad solem refertur atque accommodatur, ita ex iis omnibus qui fuerunt soli Virgini lumen verum pure creditum est, et per eam, omnibus.

a) Ps. LXVII, 6. — b) Iob, XXXVIII, 7. — c) Matth., XIII, 17.

Unde iugis est illi laudatio ab utraque creatura, et omnis lingua eius canit praeconia, hanc unam emittens vocem: et perpetuo Dei Matri hymnos concinnant omnes homines, omnes angelorum chori. Haec etiam a nobis cantantur, et communi tributo collata sunt, minora quidem iis, quae debebamus propositoque consentanea erant; minora vero iis, quae in votis erant, dicere potuimus. Ita debitorum pars maxima deest. Tui vero est, o omni laude dignissima, necnon tuae humanitatis, nullo ex nostris, sed tui ipsius magnificentia metiri beneficium; et sicut tu, quae ex communi genere selecta es tanquam donum Deo offerendum, ceteros homines decore illustrasti, ita et nobis, quod tibi hos dicamus sermones, sermonum sanctifica reconditorium, et redde animae agrum cuiuscumque mali sterilem, gratia atque humanitate Unigeniti Filii tui, Domini et Dei et salvatoris nostri Iesu Christi, quem decet omnis gloria, honor et adoratio cum ipsius Patre, qui est sine principio, cumque sanctissimo et bono et vivifico, Spiritu, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

Ὅθεν ἄληκτός ἐστιν εὐφημία παρὰ τῆς κτίσεως ἑκατέρας αὐτῇ, καὶ πᾶσα γλῶσσα τὰ αὐτῆς ᾄδει, μίαν ταύτην ἀφιεῖσα φωνήν· καὶ διηνεκεῖς ὕμνων ἐργάται τῇ μητρὶ τοῦ Θεοῦ πάντες μὲν ἄνθρωποι, πάντες δὲ ἀγγέλων χοροί. Ταῦτα καὶ ἡμῖν ὑμνεῖται καὶ συνεισενήνεκται τῇ κοινῇ φορᾷ, ἐλάττω μὲν ἅπερ ὠφείλομεν καὶ ἦν πρόσῃκον προθυμηθεῖσιν· ἐλάττω δὲ ἃ προὐθυμήθημεν, εἰπεῖν δυνηθεῖσιν. Οὕτω τῶν ὀφειλομένων παρὰ πολύ. Σὸν δέ, πολυύμνητε, καὶ τῆς σῆς φιλανθρωπίας, μηδενὶ τῶν ἡμετέρων, τῇ δὲ σαύτης μεγαλοπρεπείᾳ μετρῆσαι τὴν χάριν· καὶ καθάπερ αὐτή, δῶρον τῷ Θεῷ τοῦ κοινοῦ γένους ἐξαιρεθεῖσα, τὸ λοιπὸν τῶν ἀνθρώπων ἐκόσμησας, οὕτω καὶ ἡμῖν, δι' ὧν ἀφιεροῦμεν τουτωνὶ λόγων, τὸν τῶν λόγων ἁγίασον θησαυρόν, καὶ δεῖξον τὴν τῆς ψυχῆς χώραν πονηροῦ παντὸς ἄγονον, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς σοῦ Υἱοῦ, τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

II

EIUSDEM SERMO IN ANNUNTIATIONEM DEIPARAE.

EIUSDEM SERMO IN ANNUNTIATIONEM SANCTISSIMAE DOMINAE NOSTRAE DEIPARAE AC SEMPER VIRGINIS MARIAE.

1. Si unquam debet homo gaudere et exsultare et cum laetitia clamare, atque ad pulpitum accedens, magna quaerere et praeclara, quae loquatur, sibique optare tum sententiarum sublimitatem, tum dictionis venustatem orationisque nervos, aliam occasionem, in qua hoc fieri debeat, non video praeter hanc diem, in qua e caelo in terram advenit angelus, omne bonum afferens. Nunc caelum gloriatur; nunc terra hilarescit; nunc omnis crea-

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ[1].

1. Εἴ ποτε δεῖ χαίρειν ἄνθρωπον καὶ σκιρτᾶν καὶ σὺν ἡδονῇ βοᾶν, καὶ παρελθόντα ζητεῖν ὅ, τι μέγα φθέγξαιτο καὶ λαμπρόν, καὶ γνώμης μὲν ἑαυτῷ μέγεθος, γλώσσης δὲ κάλλος καὶ λόγων εὔχεσθαι ῥώμην, οὐχ ὁρῶ τον καιρόν, εἰ μὴ τήνδε χρὴ τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ πᾶν ἀγαθὸν ἄγγελος εἰς τὴν γῆν οὐρανόθεν ἦκε κομίζων. Νῦν οὐρανὸς σεμνύνεται· νῦν ἡ γῆ φαιδρύνεται· νῦν ἡ κτίσις ἅπασα χαίρει, καὶ τῆς ἑορτῆς ἐκτὸς οὐδ' αὐτὸς ὁ τὸν οὐρανὸν ἔχων·

1 Ex iisdem codicibus Paris. graec. 1213, fol. 16vo-22ro, et Vatic. graec. 632, fol. 128ro-136vo, qui designantur litteris A et B, in titulo, loco τῆς ὑπεραγίας, B τῆς ὑπερευλογημένης habet.

ἀλλ' ἔστιν ὡς ἀληθῶς πανήγυρις τὰ παρόντα πάντων μὲν χαρᾶς ἐφ' ἑνὶ σχήματι συνιόντων, μιᾶς δὲ φαιδρότητος διὰ παντῶν ἀφικνουμένης· τοῦ δημιουργοῦ, τῶν δημιουργημάτων ἁπάντων, αὐτῆς τῆς τοῦ δημιουργοῦ μητρὸς, ἣ καὶ φύσεως ἡμῖν καὶ συλλόγων καὶ πανηγύρεων αὐτὸν εἰργάσατο κοινωνόν. Ἐκεῖνος γὰρ, εὐεργέτης ὢν ἐξαρχῆς, καὶ τοῦτ' αὐτὸ ποιούμενος ἔργον, καὶ μηδὲν μὲν οὐδενὸς οὐδεπώποτε δεηθεὶς, χαρίζεσθαι δὲ καὶ ποιεῖν εὖ, καὶ τὰ τοιαῦτα μόνον εἰδὼς, ἐπὶ ταύτης τῆς ἡμέρας, ἐκεῖνά τε ποιεῖ καὶ τῆς δευτέρας γίνεται μοίρας, καὶ μετὰ τῶν λαμβανόντων ἵσταται· καὶ τὰ μὲν παρασχόμενος παρ' ἑαυτοῦ τῇ κτίσει, τὰ δὲ παρ' αὐτῆς δεξάμενος, οὐ τῷ μεγάλα δοῦναι χαίρει μᾶλλον, φιλότιμος ὤν, ἢ τῷ μικρὰ παρὰ τῶν εὖ παθόντων λαβεῖν, φιλάνθρωπος ὤν· μὴ μόνον ἐξ ὧν κατέθετο τοῖς πένησι βούλοις, ἀλλὰ καὶ ὧν ἀπήλαυσε τῶν πενήτων, φιλοτιμίαν αὑτῷ κομίζων.

Εἰ γὰρ κένωσιν εἵλετο, καὶ πενίαν ἔλαβεν, ἀλλὰ τῶν γε ψήφων ἕνεκα τοῦ λαβόντος, κόσμος αὐτῷ καὶ βασιλεία τὸ παρ' ἡμῶν ἐγένετο δῶρον· τῇ δέ γε κτίσει τίς γένοιτ' ἂν μείζων εἰς ἡδονὴν ἀφορμὴ, λέγω δὴ τὴν ὁρωμένην καὶ ἥτις ὑπερβαίνει τὸν ὀφθαλμὸν, ὅταν τὸν ἑαυτῆς δημιουργὸν ἐν ἑαυτῇ βλέπει, καὶ τὸν δεσπότην τῶν ὅλων ἐν τῷ τῶν δούλων χορῷ, οὐκ ἀποδυσάμενον τὸν δεσπότην, ἀλλὰ προσλαβόντα τὸν δοῦλον, οὐδ' ἀποβαλόντα τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ μεταδόντα τῷ πένητι, οὐδὲ τῆς περιωπῆς ἐκπεσόντα τὸν ὑψηλὸν, ἀλλ' ἀναγαγόντα τὸν ταπεινόν. Ἡ δὲ τούτων ἁπάντων αἰτία πᾶσι, χαίρει μὲν, τῶν ἀγαθῶν μετέχουσα τῶν κοινῶν ἐν τῷ μέρει, ἅτε τῇ κτίσει σύστοιχος οὖσα· χαίρει δὲ, ὅτι πρὸ πάντων, καὶ ὅτι μάλιστα παντων, καὶ ὅτι πάντα ταῦτα δι' αὐτῆς ἐγένετο πᾶσι· καὶ τὸ πέρπτον ἔτι καὶ μεῖζον, ὅτι μὴ ἐξ αὐτῆς ὁ Θεὸς μόνον, ἀλλὰ παρ' ἑαυτῆς αὐτὴ, δι' ὧν ἔγνω καὶ προὐνοήθη, τὴν ἀνάστασιν τοῖς ἀνθρώποις ἐμηχανήσατο.

2. Οὐ γὰρ, ὥσπερ ἡ γῆ πρὸς τὴν ἀνθρώπου δημιουργίαν συνετέλεσε μὲν, εἰργάσατο δὲ οὐδὲν, τοῦτ' αὐτὸ μόνον ὕλη τῷ δημιουργῷ προτεθεῖσα καὶ γενομένη μόνον, οὐ δράσασα· ἀλλ' ἐκεῖνα παρ' ἑαυτῆς εἰσήγαγε[1], καὶ τούτων ἦν παρθένος ἐργάτης, ἃ τὸν τεχνίτην αὐτὸν εἵλκυσεν εἰς τὴν γῆν, καὶ τὴν πλάττουσαν ἐκίνησε χεῖρα. Τίνα δὲ τοῦτα; Βίος πανάρι-

tio gaudet, et a festivitate non abest ipse, qui caelum tenet. Sunt enim vere publica communisque celebritas, quae nunc aguntur festa: siquidem omnes ad unam gaudii speciem conveniunt, una eademque laetitia pervadit omnes; creatorem, creaturas omnes, ipsam Creatoris Matrem, quae illum et naturae nostrae, et coetum, et festivitatum effecit participem. Ille enim, benefactor existens ab initio, et hoc ipsum faciens opus, qui nulla re unquam omnino opus habuit, dona vero largiri, et bene facere, aliaque huiusmodi tantum novit, in hac die et haec eadem facit, et ad secundam transit partem, et inter accipientes sistit. Tum quaedam ex seipso creaturae tribuens, quaedam vero ab illa accipiens, non magis gaudet quod magna dederit, quippe qui est munificus, quam quod parva acceperit ab iis, quos beneficiis affecit, utpote benignus: non solum ex iis, quae servis pauperibus contulit, sed etiam ex iis, quae a pauperibus ad fruendum mutuavit, gloriam sibi comparans.

Etenim, si exinanitionem elegit paupertatemque suscepit, at, propter ipsius suscipientis suffragium, donum a nobis acceptum decus ipsi et regnum factum est. Creaturae vero quaenam major gaudendi causa contingere possit, — creaturam dico et illam quae videtur, et quae excedit oculum —, dum suum conditorem in seipsa videt, et universorum Dominum in servorum choro, non Domini dignitate exspoliatum, sed servi forma superindutum, neque divitiis vacuum, sed eas pauperi impertientem; neque e sua excelsa specula delapsum, sed ad sublimia evehentem humilem? Illa autem, quae omnibus horum omnium causa est, gaudet quidem, quod pro sua parte communium bonorum particeps effecta est, utpote creaturae consimilis; gaudet vero, quod ante omnes, et omnium quam maxime; et quod haec omnia per ipsam omnibus obvenerunt; et quintum est, quod adhuc maius, scilicet quod non solum Deus ex ipsa, sed ipsa a seipsa, per ea quae novit ac providit, resurrectionem hominibus industrie paravit.

2. Non enim, sicut terra ad hominis creationem contulit quidem, nihil vero operata est, quasi materia tantum Creatori praeiacens exstiterit, passive se habens, nihil agens; sed ea a seipsa invexit horumque auctrix fuit Virgo, quae artificem ipsum traxerunt in terram, et plasmatricem moverunt manum. Quaenam

1. B εἰσηνεγκε.

vero ista? Vita prorsus immaculata, victus omnino sanctus, malitiae omnis repudiatio, omnis virtutis exercitatio, anima luce purior, corpus per omnia spiritale, sole fulgidius, caelo purius, thronis cherubicis sanctius; mentis ala nullo vertice victa, et si quae angelis ala est, haec et illa inferior manet; divinus amor, totam animae vim concupiscibilem ad seipsum attrahens et absumens; Dei possessio, cum Deo coniunctio omnem superans creatum intellectum. Ad talem pulchritudinem adipiscendam, tum corpus tum animam exercens, Dei in seipsam convertit oculum, et propria venustate pulchram reddidit communem naturam; et allexit impassibilem; et qui propter peccatum hominibus infensus erat, propter Virginem factus est homo.

3. *Et intermedius paries inimicitiae*[a], et sepes, ad illam quod attinet, nihil erant; sed id omne, quod humanum genus a Deo dividebat, ex parte illius sublatum erat. Et ante communem reconciliationem, foedus inivit; immo vero haec nullatenus unquam foedere opus habuit, quippe quae a principio in choro amicorum praesul exstitit. Sed ceteris hominibus bonorum huiusmodi causa fuit ipsa. Et ante Paraclitum *advocata fuit pro nobis apud Deum*[b], ut ait Paulus, non manus ad eum tollens pro hominibus, vitam autem rami supplicatorii loco porrigens. Et unius animae virtus suffecit ad sistendam malitiam omnium, qui a saeculo fuerunt, hominum. Et quemadmodum arca, hominem salvans in communi terrae naufragio, ne obiter quidem ipsa communis infortunii particeps fuit, et generi conservavit salutis praesidia, ita etiam et Virgini contigit. Et quasi ne ullum quidem peccatum a nullo homine attentatum fuisset, sed omnes in debita rectitudine permansissent, et antiquum adhuc domicilium retenuissent, ita inviolabilem ipsa per omnia mentem habuit et improbitatis quoquo versus diffusae nullum, ut ita dicam, habuit sensum. Et omnia occupans malitiae diluvium caelum quidem clausit, infernum aperuit, hominibus Deum infensum reddidit, e terra iustum expulit eiusque loco perversum introduxit; contra beatam Virginem vero nihil prorsus valuit; sed, quamvis in universam terram fuerit dominatum omniaque permiscuerit, commoverit, dejecerit, ab una mente, ab una anima victum μος, ζωὴ παναγνος, ἄρνησις κακίας ἁπάσης, ἄσκησις ἀρετῆς ἁπάσης, ψυχὴ καθαρωτέρα φωτὸς, σῶμα διὰ πάντων πνευματικὸν, ἡλίου φαιδρότερον, οὐρανοῦ καθαρότερον, θρόνων χερουβικῶν ἱερώτερον· νοῦ πτερὸν οὐδενὸς ἡττώμενον ὕψους, εἴ τι καὶ πτερὸν ἀγγέλων, καὶ τοῦτο κάτω τιθέντος[1]· θεῖος ἔρως, τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμητικὸν ἅπαν εἰς ἑαυτὸν ἀναλώσας, Θεοῦ κατοχὴ, Θεοῦ συνουσία κτιστοῦ παντὸς ἐπέκεινα λογισμοῦ. Πρὸς τοιοῦτον ἀσκήσασα κάλλος καὶ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, τοῦ Θεοῦ πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφει τὸν ὀφθαλμὸν, καὶ τῇ παρ' ἑαυτῆς ὥρᾳ, καλὴν τὴν κοινὴν ἀπέδειξε φύσιν, καὶ εἵλε τὸν ἀπαθῆ, καὶ ἦν ἄνθρωπος διὰ τὴν παρθένον, ὁ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀνθρώποις ἀπηχθημένος.

3. *Καὶ τὸ μεσότοιχον τῆς ἔχθρας* καὶ ὁ φραγμὸς πρὸς ἐκείνην ἦσαν οὐδὲν, ἀλλ' ἅπαν τὸ διεῖργον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ γένος, τὸ ταύτης ἀνήρητο μέρος· καὶ πρὸ τῶν κοινῶν διαλλαγῶν ἐσπείσατο μόνη· μᾶλλον δὲ σπονδῶν ἐκείνη μὲν οὐδαμῶς οὐδεπώποτε ἐδεήθη, κορυφαῖος ἐξαρχῆς ἐν τῷ τῶν φίλων ἱσταμένη χορῷ. Ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις τὰ τοιαῦτα γένονε. Καὶ ἦν πρὸ τοῦ Παρακλήτου *παράκλητος ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν*, ᾗ φησι Παῦλος, οὐ χεῖρας αἴρουσα περὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτῷ, τὸν δὲ βίον ἀνθ' ἱκετηρίας προϊσχομένη. Καὶ ἤρκεσε μιᾶς ψυχῆς ἀρετὴ πρὸς τὴν ἁπάντων τῶν ἐξ αἰῶνος ἀνθρώπων στῆναι κακίαν. Καὶ ὥσπερ ἡ σώζουσα τὸν ἄνθρωπον κιβωτὸς ἐπὶ τοῦ κοινοῦ ναυαγίου τῆς οἰκουμένης, οὔτε τῶν κοινῶν αὐτὴ παραπέλαυσε συμφορῶν, καὶ διέσωσε τῷ γένει τὰς ἀφορμὰς, ὡς δὲ καὶ τῇ παρθένῳ συνέβη. Καὶ καθάπερ μηδὲ μιᾶς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων παρὰ μηδενὸς τολμηθείσης, ἀλλ' ἐφ' ὧν ἔδει, πάντων μενόντων, καὶ τὴν ἀρχαίαν ἔτι φυλαττόντων ἑστίαν, οὕτως ἄσυλον αὐτὴ διὰ πάντων εἶχε τὸν λογισμόν· καὶ τῆς πανταχόσε χυθείσης, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐδ' ἤσθετο πονηρίας. Καὶ ὁ πάντα κατασχὼν τῆς κακίας κατακλυσμὸς τὸν μὲν οὐρανὸν ἔκλεισε, καὶ τὸν ᾅδην ἀνέῳξε, καὶ τοῖς ἀνθρώποις τὸν Θεὸν ἐξεπολέμωσε, καὶ τῆς γῆς τὸν ἀγαθὸν ἐξέβαλε, καὶ τὸν πονηρὸν ἀντεισήγαγεν, ἐδυνήθη δὲ πρὸς τὴν μακαρίαν παρθένον τὸ παράπαν οὐδὲν, ἀλλὰ πάσης κρατήσας τῆς οἰκουμένης, καὶ πάντα συγκυκήσας

1. Sic codd.

a Eph., II, 14. — b Rom., VIII, 34.

καὶ σείσας καὶ κατενεγκών, ἑνὸς λογισμοῦ, καὶ μιᾶς ῥιπῆς· καὶ οὐκ αὐτῇ μόνον, ἀλλὰ δι' αὐτὴν καὶ παντὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων ὑπεχώρησε γένει.

Καὶ πρὶν μὲν εἰς ἐκείνην ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ τὸν Θεὸν τοὺς οὐρανοὺς ἔδει κλίναντα κατελθεῖν, τῇ κοινῇ σωτηρίᾳ τοῦτον συνετέλει τὸν τρόπον. καὶ ἅμα τῷ φύναι, τῷ σῶσαι δυναμένῳ τὴν κατωγωγὴν ᾠκοδόμει, καὶ καλὴν ἐποίει τῷ Θεῷ τὴν οἰκίαν, καὶ ἥτις εἶχεν ἀρκέσαι. Καὶ οὐδὲν εἶχε μέμψασθαι τοῖς βασιλείοις ὁ βασιλεύς· καίτοι μὴ μόνον οἰκῆσαι παρέσχε βασιλικῶς καὶ τοῦ μεγέθους ἀξίως, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν αὐτῷ τὴν ἁλουργίδα παρ' ἑαυτῆς ἡτοίμασε, καὶ τὴν ζώνην, *καὶ τὴν εὐπρέπειαν*, φησὶ Δαυὶδ, *καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτήν*[a] καθάπερ τις λαμπρὰ πόλις, μεγέθει, καὶ κάλλει, καὶ φρονήματι, καὶ πλήθει, καὶ πλούτῳ, καὶ δυνάμει πάσῃ νικῶσα, οὐχ ὑποδοχὴν καὶ ξενίαν τῷ βασιλεῖ δύναται μόνον, ἀλλὰ καὶ συστῆσαι τὴν ἀρχὴν αὐτῷ καὶ κοσμῆσαι καὶ ῥῶσαι καὶ καθοπλίσαι· καὶ οὕτω τοῖς πολεμίοις μὲν κακὸν ἄμαχον, τοῖς οἰκείοις δὲ σωτηρίαν καὶ σῶρον ἀγαθῶν ἁπάντων ἐξενεγκεῖν.

4. Καὶ ταῦτα μὲν ὠφέλησε τὸ γένος, πρὶν τὸν τῆς κοινῆς σωτηρίας καιρόν. Ἐπεὶ δὲ ἦν ἤδη, καὶ ὁ μηνύσων ἐπέστη, πιστεύσασα καὶ συνθεμένη, καὶ τὴν διακονίαν ἀνελομένη· τούτων γὰρ ἦν ἀνάγκη· καὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν ἡμῶν ἐκ παντὸς ἐδέησε τρόπου, καὶ τούτων χωρὶς, οὐδὲν ἂν ἦν πλέον ἀνθρώποις. Οὔτε γὰρ, μὴ παρασκευασθείσης, ἦπερ ἔφην, τῆς μακαρίας, ἐξῆν τον Θεὸν εὐμενὲς ἰδεῖν πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ κατελθεῖν ἐθελῆσαι, οὐκ ὄντος τοῦ δεξομένου καὶ πρὸς τὴν οἰκονομίαν διακονῆσαι δυναμένου, οὔτε μὴ πιστευσάσης καὶ συνθεμένης, τὴν ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Θεοῦ βουλὴν ἐλθεῖν εἰς ἔργον οἷόν τε ἦν. Καὶ δῆλον ἐξ ὧν· ὁ μὲν Γαβριὴλ, εἰπὼν τῇ παρθένῳ, καὶ κεχαριτωμένην καλέσας, τὸ πᾶν ἐξεῖπε τοῦ μυστηρίου. Ὁ δὲ Θεὸς οὔπω κάτεισιν, ἕως ἡ παρθένος τὸν τρόπον τῆς κυήσεως ἐζήτει μανθάνειν. Ἐπεὶ δὲ πεισθεμένην εἶχε καὶ δεχομένην τὴν πρόκλησιν, τὸ ἔργον ἅπαν εὐθὺς ἤνυστο· καὶ ὁ Θεὸς ἐνέδυ τον ἄνθρωπον, καὶ κτίστου μήτης ἦν ἡ παρθένος. Καὶ τὸν μὲν Ἀδὰμ περὶ τῆς αὐτοῦ πλευρᾶς,

remansit; et non solum ipsi, verum propter eam, etiam omni hominum generi locum cessit.

Et antequam illa adveniret dies, in qua, caelis inclinatis, Deum descendere oportebat, hoc modo ad communem salutem sua conferebat. Et ab incunabulis, illi, qui salvare poterat, domicilium aedificabat, et pulchram faciebat Dei domum, et quae sufficere posset. Nec quicquam reprehensibile in suo palatio Rex invenit. Et sane non solum praebuit habitationem regia majestate dignam, sed et ipsam purpuram a seipsa paravit, necnon cingulum, et *magnificentiam*, ut ait David, *et potentiam, et regnum ipsum*[a]: quemadmodum praeclara quaedam civitas, magnitudine, pulchritudine, animo, multitudine, divitiis opibusque omnibus praestans, non habitationem tantum et hospitium regi offerre potest, verum etiam imperium ipsi constituere et decorare, firmare et communire, et hoc pacto hostibus quidem malum inevitabile, domesticis autem salutem ac bonorum omnium cumulum inferre valet.

4. Et in his quidem iuvit genus, ante communis salutis tempus. Hoc vero iam instante, et nuntio adveniente, credidit, consensum praebuit, ministerium suscepit. Haec enim necessaria erant, et ad salutem nostram omnino requisita; quibus deficientibus, hominibus nihil amplius perstitisset. Si enim, ut dixi, Beata non se praeparavisset, fieri non poterat ut Deus benigno vultu hominem respiceret atque descendere vellet, nemine exstante, qui eum susceperus esset, et ad dispensationem, ministrandi facultatem haberet. Si vero non credidisset vel non consensisset, voluntas Dei pro nobis ad effectum prodire non potuisset. Et hoc patet ex eo quod Gabriel, Virginem alloquens ac plenam gratia illam appellans, omnia quae ad mysterium spectant enuntiavit. Donec Virgo graviditatis modum discere quaerebat, Deus nondum descendit. Postquam vero illam vidit obsequentem invitationemque admittentem, totum opus confestim perfectum est; et Deus hominem induit, et creatoris mater Virgo fuit. Et Deus

a) Ps. XXXI, 25.

quidem Adamum non praemonuit neque illi persuasit de ipsius latere, ex quo aedificanda erat Eva, sed illi sensum abstulit, et ita membrum eripuit; Virginem vero prius edocuit, eiusque fidem exspectavit, antequam ad opus procederet. Et de Adami creatione cum Unigenito colloquitur : *Faciamus hominem*[a], inquit. Cum autem admirabilem hunc consiliarium, Primogenitum scilicet, *in terram introducere oportuit*[b], ut Paulus dicit, et formare secundum Adamum, propositi huiusmodi participem Virginem assumit. Et magnum hoc consilium, ut ait Isaias, Deus quidem edixit, confirmavit vero Virgo. Et Verbi Incarnatio, non tantum Patris, et eius Virtutis, et Spiritus opus fuit, illo quidem probante, hoc vero adveniente, illa autem obumbrante; sed etiam voluntatis et fidei Virginis opus. Quemadmodum enim, sine illis tribus, consilium hoc prodire non poterat, ita etiam, Immaculata consensum et fidem denegante, propositum ad effectum adduci impossibile erat.

5. Postquam autem Deus illam sic edocuit et persuasit, suam matrem facit, et a conscia ac consentiente carnem mutuatur, ut, quemadmodum ille libens conceptus est, pari modo et Matri contingat, et ultro concipiat, et volens et libero consilio mater fiat; ut imprimis, ad dispensationem tanquam adjutrix assumpta, non simpliciter aliquid contribuat, velut unum ex iis, quae ab alio moventur, sed ipsa seipsam conferat. Deique cooperatrix evadat ad providendum humano generi; ita ut cum eo et socia et particeps sit gloriae, quae exinde provenit. Deinde, sicut ipse salvator non propter carnem tantum homo erat et Filius hominis, sed insuper animam habebat, et intellectum et voluntatem, et quidquid ad hominem pertinet; eodem modo et perfectam matrem nancisci debebat, quae non solum corporis natura, verum etiam mente ac voluntate et omnibus, quae haberet, eius generationi ministraret; et ita Virgo et carne et anima mater fieret, totumque ad ineffabilem partum conferret hominem.

Propterea, discit, et credit, et vult, et prius optat mysterium, quam suppeditet ministerium, Deo praesertim ostendere volente vir-

ἐφ' ἧς ἐχρῆν οἰκοδομηθῆναι τὴν Εὔαν, οὔτε προεῖπεν, οὔτε πέπεικεν ὁ Θεὸς, ἀλλὰ καὶ τὴν αἴσθησιν ἀφελών, οὕτως ἀπεσύλα τὸ μέλος· τὴν δὲ παρθένον καὶ διδάξας πρότερον καὶ τὴν πίστιν ἀναμείνας, οὕτως εἰς ἔργον ἐχώρει. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐκείνου δημιουργίας, πρὸς τὸν μονογενῆ κοινολογεῖται : *ποιήσωμεν ἄνθρωπον*, λέγων. Ἐπεὶ δὲ τὸν θαυμαστὸν σύμβουλον τοῦτον, τὸν πρωτότοκον, Παῦλος εἶπεν, *εἰσαγαγεῖν ἐχρῆν εἰς τὴν οἰκουμένην*, καὶ πλάσαι τὸν δεύτερον Ἀδὰμ, τῆς περὶ τούτου γνώμης κοινωνὸν τὴν παρθένον λαμβάνει. Καὶ τὴν μεγάλην ταύτην βουλὴν, Ἡσαΐας φησὶν, εἶπε μὲν ὁ Θεὸς, ἐκύρωσε δὲ ἡ παρθένος. Καὶ ἦν ἔργον ἡ τοῦ Λόγου σάρκωσις, οὐ μόνον Πατρὸς, καὶ τῆς ἐκείνου δυνάμεως, καὶ τοῦ Πνεύματος, τοῦ μὲν εὐδοκοῦντος, τοῦ δ' ἐπιδημοῦντος, ἐκείνης δὲ ἐπισκιαζούσης, ἀλλὰ καὶ τῆς θελήσεως καὶ τῆς πίστεως τῆς παρθένου. Καθάπερ γὰρ, ἐκείνων χωρὶς, οὐκ ἐνῆν εἰσενεχθῆναι ταύτην τὴν γνώμην, οὕτω, μὴ τῆς πανάγνου τὴν θέλησιν καὶ τὴν πίστιν εἰσενεγκούσης, εἰς ἔργον τὴν βουλὴν προελθεῖν ἀμήχανον ἦν.

5. Καὶ οὕτω διδάξας καὶ πείσας αὐτὴν ὁ Θεὸς, μητέρα ποιεῖται, καὶ τὴν σάρκα παρ' εἰδυίας καὶ βουλομένης δανείζεται, ἵν' ὥσπερ ἐκεῖνος ἑκὼν συνελήφθη, τὸν ἴσον τρόπον καὶ τῇ μητρὶ γένηται, καὶ κύῃ μὲν ἑκοῦσα, βουλομένη δὲ καὶ μετ' ἐθελουσίου γνώμης γένηται μήτηρ· ἵνα μάλιστα μὲν μὴ συντελέσῃ μόνον ἁπλῶς, ὥσπερ τι τῶν ἑτεροκινήτων, εἰς τὴν οἰκονομίαν παραληφθεῖσα, ἀλλ' αὐτὴ ἑαυτὴν εἰσενέγκῃ, καὶ συνεργὸς γένηται τῷ Θεῷ τῆς ὑπὲρ τοῦ γένους προνοίας, ὥστε καὶ μερίτης αὐτῷ καὶ κοινωνὸς εἶναι τῆς ἐπὶ τούτῳ φιλοτιμίας· ἔπειτα, καθάπερ αὐτὸς ὁ σωτὴρ, οὐ τῆς σαρκὸς ἕνεκα μόνον, ἄνθρωπος ἦν καὶ υἱὸς ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν εἶχε καὶ νοῦν καὶ θέλησιν, καὶ πᾶν ὁτιοῦν ἀνθρώπινον, τὸν ἴσον τρόπον, καὶ τῆς μητρὸς τύχῃ τελείας, μὴ φύσει σώματος μόνον, ἀλλὰ καὶ νῷ καὶ θελήσει, καὶ πᾶσιν, οἷς εἶχε, τῇ γεννήσει διακονούσης, καὶ οὕτως ἡ παρθένος καὶ σαρκὶ καὶ ψυχῇ μήτηρ ᾖ, καὶ ὁλόκληρον εἰς τὸν ἀπόρρητον τόκον εἰσενέγκῃ τὸν ἄνθρωπον.

Διὰ ταῦτα μανθάνει πρότερον, καὶ πιστεύει, καὶ βούλεται, καὶ εὔχεται τὸ μυστήριον, πρὶν ὑποστῆναι τὴν λειτουργίαν· ἄλλως τε τοῦ Θεοῦ δεῖξαι βουλο-

a) Gen., 1, 26. — b) Heb., 1, 6.

μένου τὴν ἀρετὴν τῆς παρθένου· καὶ ὅση μὲν αὐτῇ πρὸς αὐτὸν ἡ πίστις, ὅσον δὲ τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς, εὐγνωμοσύνη πᾶσα καὶ μεγαλοψυχία, τὸν καινότατον λόγον παραδεξαμένης καὶ πιστευσάσης, τὸν μὲν Θεὸν ἀληθῶς εἰς αὐτουργὸν πρόνοιαν τοῦ καθ' ἡμᾶς πράγματος ἥξειν, αὐτὴν δὲ συνεφάψεσθαι πρὸς τὸ ἔργον, καὶ διακονήσειν ἀρκέσειν αὐτῷ· ἐκεῖνο μὲν γὰρ, τοῦ τὰ μέγιστα πάντων ἑαυτῇ συνειδέναι, καὶ ὧν οὐδ' ἄν τις εὔξαιτο μείζω, περιφανὴς ἀπόδειξις· τοῦτο δὲ, σαφῶς ἐπισταμένης τὴν θείαν χρηστότητα καὶ φιλανθρωπίαν ἱκανὸν τεκμήριον· ὑπὲρ οὗ μοι δοκεῖ μηδ' ἀμέσως παρὰ τοῦ Θεοῦ ταυτὶ μυηθῆναι, δικαίως ἂν οὕτω μαθοῦσα ὑπερκοσμίου νοῦ παντὸς μᾶλλον, ἵνα καθαρῶς ἐφ' ἑαυτῆς, ἧ περὶ Θεοῦ συνέζη, πίστις ἀναδειχθῇ, καὶ μὴ τὸ πᾶν τῆς τοῦ πείθοντος δυνάμεως λογισθῇ. Καθάπερ γὰρ τῶν πιστῶν οἱ μὴ τεθεαμένοι μακαριωτέροι τῶν ἰδόντων, οὕτως οἱ δούλοις περὶ τοῦ δεσπότου πεπιστευκότες μᾶλλον εὐγνώμονες, ἢ οὓς αὐτὸς ἀνέπεισεν ὁ Θεός· τὸ δὲ καὶ τῷ μυστηρίῳ τῇ ψυχῇ συνεγνωκέναι μηδὲν ἀπᾴδον· καὶ τοὺς τρόπους οὕτω συμβαίνοντας, ὥστε μηδεμιᾶς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας ἐνταῦθα μνησθῆναι, μηδ' ἀμφιγνοοῦσαν, ὅπως ἔσται, ζητῆσαι, καὶ περὶ τῶν καθαίρειν δυναμένων διαλεχθῆναι, καὶ τοῦ μυσταγωγοῦ ταυτὶ δεηθῆναι, τοῦτο τοίνυν οὐκ οἶδα γενητῆς φύσεως εἰ πρᾶγμα τιθέναι προσῆκεν.

Εἰ γὰρ χερουβὶμ ἦν, εἰ γὰρ σεραφὶμ, εἰ τῶν οὐσιῶν πολὺ καθαρώτερον τούτων, πῶς ἂν ἤνεγκε τὴν φωνήν; πῶς ἂν ταῖς ἐπαγγελίαις ἀκολούθως ἔχειν ὡρήθη; πῶς ἂν ἥρμοσε τῷ μεγέθει τῶν ἔργων τὴν δύναμιν; Καὶ Ἰωάννης μὲν, οὗ ταῖς τοῦ σωτῆρος αὐτοῦ ψήφοις *οὐδεὶς ἐγένετο μείζων*, οὐδὲ τῶν ὑποδημάτων ἑαυτὸν τῶν ἐκείνου ψαύειν ἠξίωσε, καὶ ταῦτα πτωχεύσαντος. Ἡ δὲ πανάμωμος αὐτὸν τὸν Λόγον, αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ, καὶ μήπω κενωθέντος, ἐπὶ τῶν σπλάγχνων αὐτῶν ἐθάρρησεν ἐνεγκεῖν. *Τίς εἰμι ἐγὼ, καὶ τίς ὁ οἶκος τοῦ πατρός μου; Καὶ ἐν ἐμοὶ, Κύριε, σώσεις τὸν Ἰσραήλ;* Καὶ τοιαῦτα τῶν δικαίων ἔστιν ἀκούειν, ἐπ' ἔργα καλουμένων ἀνθρώποις πολλοῖς καὶ πολλάκις διηνυσμένα. Ἡ δὲ μακαρία παρθένος, οὔτε πρὸς

tutem Virginis, et quanta fuerit eius in ipsum fides, quanta animi fortitudo; quinam eius candor ac magnanimitas; quae sermonem prorsus novum admisit, crediditque Deum quidem vere venturum ad providendum per seipsum rei, quae ad nos spectat, se vero adiutorium ad opus praestituram, et huic ad ministrandum suffecturam. Et illud sane perspicue demonstrat illam consciam sibi fuisse eorum, quae omnium maxima sunt, quibusque maiora nemo exoptare possit. Hoc vero sufficiens indicium est perfectae scientiae, quam de Dei benignitate et humanitate habebat. Unde, ut mihi videtur, his non fuit initiata immediate a Deo, — quamvis hic discendi modus merito ei congruisset, magis quam cuilibet spiritui supermundiali —, ut fides, quae de Deo illi inerat, in seipsa clare manifestaretur; nec totum illius potentiae imputaretur, qui eam ad consentiendum adduxit. Quemadmodum enim inter fideles, qui non viderunt beatiores sunt iis qui viderunt, ita qui de Domino servis fidem adhibuerunt prudentiores sunt iis, quos ipse Deus ad persuasionem adduxit. Quod vero animo conscia fuit se habere nihil, quod a mysterio discreparet, moresque prae se ferre huic mysterio ita convenientes, ut cuiuscumque humanae infirmitatis nulla mentio fieret; quod etiam non ignara quaesivit quomodo fieret istud, et de iis, quae puritati conducere poterant, collocuta est; et quod haec a mysteriorum nuntio postulavit; hoc sane nescio an habere conveniat tanquam quid ad naturam creatam pertinens.

Etenim si Cherubim fuisset, si Seraphim, si aliqua creatura naturis huiusmodi multo purior, quomodo sustinuisset verbum? Quomodo renunciationibus parem se putavisset? Quomodo operum magnitudini virtutem accommodasset? Ioannes quidem, quo, Salvatore ipso decernente, *maior nullus exstitit*[a], illius calceamenta tangere non dignum se reputavit, et hoc, cum pauperum vitam degeret ille Immaculata vero ipsum Verbum, ipsam Dei personam, cum nondum seipsum exinanivisset, intra sua viscera gestare confisa est. *Quis sum ego, et quae domus patris mei?*[b] *Etiam in me, Domine salvabis Israël?*[c] Huiusmodi verba iustos proferre audire est, quando ad opera vocantur, quae homines multi et non semel perfecerunt. Beata Virgo autem, ad

a) Matth., XI, 11. — b) II Reg., VII, 18. — c) Iudic., VI, 36.

opus prorsus inauditum et naturae nullo modo congruens, sed intellectus vim omnem superans inducta, — quid enim est istud, nisi terram evehere ad caelum, et per seipsam omnia transferre ac transmutare? — non mente commota est, neque animum sensit re inferiorem, sed quemadmodum nullam experimur molestiam, si quis nuntiat lumen oculis iam adfuturum, aut nihil insolitum invenimus in sententia illius, qui solis traiectu supra terram diem constitui iudicat, ita Virgo nihil novi audivit, dum didicit se et ferre et concipere valituram ipsum Deum, cuius nullus exstitit locus. Et allocutionem non sine examine praeterivit, neque aliquid passa est levitatis, neque prae excessu praeconiorum, gaudio effusa est, sed attente consideravit salutationem. Et conceptionis quidem sciscitatur modum, taliaque discere quaerit. Num vero sufficienter ac congruenter ad tam sublime ministerium se habeat corpusque et animam convenienter sanctificaverit, nil amplius interrogat. De eo quod naturam attinet, tantummodo haeret; quod autem ad animae praeparationem spectat, omittit. Et prioris quidem rationem a Gabriele repetiit; alterum vero ex seipsa noverat. Et fiduciam, et libertatem, corde ei suffragante, ex se habebat, ut ait Ioannes[a].

6. *Quomodo fiet istud?* inquit; non quod maiore egeam purificatione maioreve sanctitate, sed quia qui virginitatem voverunt, sicut ego, quae hoc vitae genus elegi, naturaliter generare non possunt. *Quomodo fiet istud?* inquit, *quia virum non cognosco*[b]. Ego quidem ad Deum suscipiendum prompta sum, et sufficienter praeparata; faveas autem docere num natura obsecutura sit. Et sane postquam modum novi partus Gabriel renunciavit : *Spiritus sanctus superveniet in te, et Virtus Altissimi obumbrabit tibi*[c], et alia huiusmodi disseruit, Virgo de faustis nuntiis non amplius dubitat, utpote beata propter quod ministra exstitit tam sublimium mysteriorum, beata etiam, quod credidit se huic ministerio parem fore.

Haec enim non ex animi levitate prodivisse, sed mirabilis cuiusdam ineffabilisque

τι τῶν εἰωθότων, οὔτε φύσει προσῆκον ἐναγομένη, πᾶσαν δὲ νοῦ δύναμιν ὑπερβαῖνον· καὶ τί γάρ, ἢ τὴν γῆν ἀναγαγεῖν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ δι' ἑαυτῆς μεταστήσειν καὶ μετασκευάσειν ἅπαντα; οὐκ ἐσείσθη τὸν λογισμόν, οὐδ' ἐλάττω τὴν ψυχὴν εἶδε τοῦ πράγματος· ἀλλ' ὥσπερ εἴ τις φωτὸς μηνύοι[1] τοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν παρουσίαν, οὐδὲν ἠνώχλησε, καὶ τὸν ἥλιον εἴ τις ἀξιοῖ τὴν γῆν ὑπερβάντα τὴν ἡμέραν ποιεῖν, ξένον οὐδὲν ἠξίωσεν, οὕτως ἡ παρθένος, τὸν Θεὸν αὐτὸν ἐνεγκεῖν δυνήσεσθαι πυθομένη * καὶ κύειν, οὗ μηδεὶς ἐγένετο τόπος, καινὸν οὐδὲν ἤκουσεν. Καὶ τὴν μὲν προλαλιὰν βασάνων χωρὶς οὐ παρέδραμεν, οὐδ' ἔπαθεν εὔκολον οὐδὲν, οὐδ' ἐξεχύθη[2] πρὸς τὴν τῶν ἐγκωμίων ὑπερβολὴν, ἀλλ' ἐπισχοῦσα συνεώρα τὸν ἀσπασμόν· καὶ τὸν τῆς κυήσεως πυνθάνεται τρόπον, καὶ τὰ τοιαῦτα ζητεῖ μανθάνειν. Εἰ δὲ καὶ ἱκανῶς ἔχει καὶ καταλλήλως αὐτὴ τῷ τοσῷδε τῆς διακονίας μεγέθει, καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀκολούθως ἥγνισεν, οὐ προστίθησιν· ἀλλ' ὃ μὲν πρὸς τὴν φύσιν ἥκει, διαπορεῖ, ὃ δὲ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἔρχεται παρασκευὴν, ὑπερβαίνει. Καὶ τοῦ μὲν παρὰ τοῦ Γαβριὴλ ἀπήτει τὸν λόγον, ἐκεῖνο δὲ παρ' ἑαυτῆς ᾔδει. Καὶ τὸ θαρρεῖν, καὶ τὴν παρρησίαν οἰκοθεν εἶχεν, ᾗ φησιν Ἰωάννης, τῆς καρδίας συνηγορούσης.

6. *Πῶς ἔσται τοῦτο*, φησίν; οὐχ ὅτι καθάρσεως ἔτι δεῖ πλείονος καὶ μείζονος ἐμοὶ τῆς φιλοσοφίας, ἀλλ' ὅτι παρὰ τοῖς παρθενεύειν προῃρημένοις, ὥσπερ ἐγὼ ζῆν εἱλόμην, οὐκ οἶδε κύειν ἡ φύσις. *Πῶς ἔσται τοῦτό*, φησιν, *ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;* Ἐγὼ μὲν τοῦ Θεοῦ πρὸς ὑποδοχὴν ἕτοιμος, καὶ ἱκανῶς ἔχω παρασκευῆς· εἰ δὲ καὶ φύσις ἀκολουθήσει, διδάσκοις ἄν. Καὶ τοίνυν, ἐπεὶ τῆς ξένης κυοφορίας ὁ Γαβριὴλ ἀνεῖπε τὸν τρόπον· *Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι*· καὶ τὰ τοιαῦτα διῆλθεν, ἡ παρθένος οὐκέτι περὶ τῶν εὐαγγελίων ἀμφιγνοεῖ, ὡς μακαρία μὲν ὑπὲρ ὧν διάκονος ὑπῆρξε τῶν οὕτως ὑπερφυῶν, μακαρία δὲ ὑπὲρ ὧν ἐπίστευσεν, ὡς ἄρα πρὸς τὴν διακονίαν ταύτην ἀρκέσει.

Οὐ γὰρ οὐκ εὐκολίας ταῦτα ἦν, ἀλλὰ τῆς τελεωτάτης φιλοσοφίας καὶ πίστεως καὶ καθαρότητος

1. B μηνύει. — 2. B ἐξεχέθη.

a) Alludit ad I Ioan., III, 21. — b) Luc., I, 34. — c) Luc., I, 35.

θαυμαστόν τινα καὶ ἀπόρρητον ἐμήνυσε θησαυρὸν, ἔδειξε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν οἷς, ὅτι παρεδέξατο τὸν λόγον, καὶ τοῖς εὐαγγελίοις ἐπείσθη ῥᾳδίως, μακαρίαν αὐτὴν προσεῖπε. Καὶ γὰρ τὴν Ἰωάννου μητέρα, Πνεύματος ἁγίου πληρωθεῖσαν εὐδαιμονίζουσαν ἔσχε· *μακαρία γὰρ*, φησίν, *ἡ πιστεύσασα, ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου. Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου*, φησίν. Εἰκότως δούλη Κυρίου, ἥ γε τοῦ δεσπότου τὴν ἐπιδημίαν ἐπέγνω· *καὶ ἐλθόντι καὶ κρούσαντι*, φησὶν, εὐθὺς ἀνέῳξε τὴν οἰκίαν, καὶ παρέσχεν ἀληθῶς οἰκῆσαι τὸν μέχρι ἐκείνης ἄοικον ἔτι.

Καὶ γὰρ τῷ μὲν Ἀδὰμ, ὑπὲρ οὗ τὸ φαινόμενον ἅπαν ᾠκοδομήθη, πάντων τῶν ἄλλων, ὧν αὐτοῖς ἔδει τυχόντων, μόνῳ πρὸ τῆς Εὔας, οὐχ εὑρέθη βοηθός· τῷ δὲ πάντα παραγαγόντι Λόγῳ, καὶ τὰς καταλλήλους ἀπονείμαντι χώρας, οἰκία, πρὸ τῆς παρθένου, καὶ τόπος οὐκ ἦν. Ἀλλ' ἐκείνη *τοῖς ὀφθαλμοῖς οὐκ ἔδωκεν ὕπνον, οὐδὲ νυσταγμὸν τοῖς βλεφάροις*, ἕως σκήνωμα καὶ τόπον εὗρεν αὐτῷ. Ταύτας γὰρ τῆς πανάγνου δεῖ νομίζειν εἶναι φωνὰς, τῇ γλώσσῃ τοῦ Δαυὶδ εἰρημένας, ὅτι πατὴρ ἦν τοῦ γένους ἐκεῖνος αὐτῇ· καθάπερ καὶ δι' Ἀβραὰμ τῷ Μελχισεδὲκ Παῦλος εἶπεν ἐν τῇ ὀσφύϊ τοῦ πατρὸς *ὢν, δεκάτας ἔδωκεν ὁ Λευΐ*. Ἐκεῖνο δὲ, τὸ πάντων μεγίστου καὶ ὑπερφυὲς, ὅτι μηδὲ προειρημένον αὐτῇ, μηδὲ γνοῦσα πρότερον, οὕτω πρὸς τὸ μυστήριον ἑτοίμως ἔσχε καὶ καταλλήλως, ὥστε τὸν Θεὸν ἀθρόον παραγενόμενον, ἣ προσῆκεν, ὑποδεδέχθαι ἑστώσῃ καὶ παρεσκευασμένῃ καὶ γρηγορούσῃ ψυχῇ.

7. Καὶ τοῦτον γὰρ αὐτῇ τὸν εἰκότα καὶ γιγνόμενον ἀπήντησε λόγον, ἵν' εἰδῶσιν ἄνθρωποι πάντες τὴν εὐγνωμοσύνην, ἣ συνέζησεν ἡ μακαρία παρθένος, ὡς καινή τις ἦν καὶ κρείττων φύσεως ἀνθρωπίνης, καὶ νοῦ παντὸς παρήλλαξε δύναμιν, ἢ, μηδενὸς αὐτῇ τῶν μελλόντων ἐπ' αὐτὴν ἥξειν ἐπηγγελμένου, καὶ ὧν ἐκείνης ἦν μόνης μετέχειν, ἀπὸ τῶν κοινῶν τούτων δώρων θεόθεν ἀνθρώποις εἴτε ὑπηργμένων, εἴτε μελλόντων, οὕτω θαυμαστὸν ἐν τῇ ψυχῇ τὸ περὶ αὐτὸν ἐξέκαυσε φίλτρον. Ἐπεὶ καὶ Ἰὼβ θαυμάζεται, οὐ τοῦ καρτερεῖν πληττόμενος μᾶλλον, ἢ τοῦ μηδὲν εἰδὼς τῶν ἐσομένων ὑπὲρ τῶν ἀγώνων αὐτῷ· τὸν γὰρ ἴσον ἐκείνῃ τρόπον, ἑαυτὴν ἀξίαν παρέσχε

thesauri sapientiae perfectissimae necnon fidei et puritatis indicium fuisse demonstravit Spiritus sanctus, ubi, quoniam consilium probavit, nuntiisque fidem facile adhibuit, beatam illam praedicavit. Matrem enim Ioannis Spiritu sancto repletam gratulantem habuit : *Beata*, inquit, *quae credidisti, quoniam perficientur ea, quae dicta sunt tibi a Domino*[a]. *Ecce ancilla Domini*[b], illa respondet. Merito ancilla Domini, quae Domini adventum cognovit; *et venienti, et pulsanti*[c], ut ait Scriptura, confestim aperuit domum, et vere fecit habitare eum, qui antehac sine domo erat.

Nam Adamo quidem solo, propter quem totum quod videtur aedificatum est, ante Evam nullus inventus est adiutor, aliis omnibus ea, quibus opus habebant, sortitis; Verbo autem, quod omnia ad lucem adduxerat singulisque convenientia loca assignaverat, domus, ante Virginem, et locus non erat. Sed illa *oculis somnum non dedit, neque dormitationem palpebris, donec tabernaculum et locum inveniret ei*[d]. Etenim haec verba ad Immaculatam pertinere putandum est, quae David ore suo protulit, eo quod ille familiae Virginis pater exstitit; quemadmodum et propter Abraham de Melchisedech Paulus dixit : *Adhuc in lumbis patris erat Levi, quando ei decimas dedit*[e]. Hoc autem, quod fuit omnium maximum et eximium, est quod ad mysterium sibi non praenuntiatum neque prius cognitum, ita prompta et parata inventa est, ut Deum derepente advenientem, qua decebat animae quietudine et praeparatione et vigilantia, suscepit.

7. Et hoc profecto sibi congruum aptumque respondit verbum, ut viderent homines omnes innocentiam, quae in beata Virgine inerat; ut agnoscerent illam novam quamdam fuisse creaturam, humanam vincentem naturam, et cuiuscumque spiritus superasse virtutem; quippe quae, nullo ei annuntiato ex iis, quae ipsi obventura erant, quorumque sola particeps futura erat, ex communibus illis donis, divinitus hominibus sive iam collatis sive conferendis, tam admirabilem in anima erga illum accendit amorem. Quandoquidem et Iob admirationem excitat non magis quod patientiam servavit, dum plagis afficiebatur, quam quod haec patienter tulit, nihil prorsus sciens de iis, quae sibi ob superatos agones obventura erant; eodem sane modo illa seipsam dignam praebuit beneficiis rationem excedentibus, quorum

a) Luc., I, 45. — b) Luc., I, 38. — c) Apoc., III, 20. — d) Ps. CXXXI, 4. — e) Heb., VII, 9.

notitiam non habebat. Et thalamus erat, qui sponsum exspectaret; et caelum erat, quamvis solis ortum ex seipsa futurum ignoraret.

Quid huiusmodi candori aequiparari possit? Et qualis fuisset, si totum manifeste praescivisset, et pennam, quae ab spe est, habuisset? Quare ergo non didicit prius? Manifestum sane est nihil superfuisse, in quo illam proficere oportuit, quippe quae nullum sanctitatis excessum praetermiserit; neque quidquam erat, quod iis, quae iam habebat, addere poterat; neque fieri potuit, ut ad virtutem quod attinet, melior fieret, quippe quae ipsum sanctitatis verticem occupaverat. Etenim si hoc fuisset possibile, quidamque exstitisset virtutis excessus ultra eius sanctitatem progrediens, talia non ignoravisset, ex quo in hanc vitam introivit; siquidem Deus illam edocuisset, ut quod defuisset percurreret et ad mysterium melius se praepararet. Neque enim dicere fas est Virginem ex talium exspectatione non futuram fuisse maioris sanctitatis, si revera illud exstitisset, unde seipsa melior evadere potuisset, quippe quae, etiam deficientibus virtutis incitamentis, tam bene exercitaverit animam, ut Deus iudex omni naturae humanae illam praetulerit. Neque Deum decuit suam ipsius matrem non omnibus decorare bonis, neque secundum modum omnium optimum, pulcherrimumque ac perfectissimum illam formare.

8. Quoniam vero siluit nec quicquam de futuris ei praedixit, perspicue ostendit se nihil cognoscere pulchrius vel maius iis, quae in Virgine esse noverat; unde patet eum non ex omnibus hominibus optimam matrem, sed optimam absolute sibi elegisse; neque eam quae ipsi congrueret melius quam omne genus, sed quae ita per omnia ei conveniebat, ut eam eius matrem esse deceret. Etenim necesse prorsus erat, ut hominum natura seipsam aliquando praeberet aptam ad opus pro quo initio creata est, proferretque aliquem hominem, qui conditoris proposito digne inservire posset; siquidem, creando illam, Deus non aliquid aliud intendit, neque ad hoc officium illam serius destinavit, quemadmodum nos ad alias detorquemus artes quaedam instrumenta ad alias accommodata, cum nulla adsit necessitas, ut in omnibus scopo congruant; sed quando illam fecit, hoc ipsum quaesivit, ut, quia generandus esset, matrem ex ea assumeret; huiusmodique ministerio, tantum ὑπὲρ λόγον, ὧν οὐκ ἤδει, χαρίτων. Καὶ νυμφὼν ἦν, οὐ προσδοκήσασα τὸν νυμφίον· καὶ οὐρανὸς ἦν, ἀγνοοῦσα τοῦ ἡλίου τὴν ἐξ αὐτῆς ἐσομένην ἀνατολήν.

Τί τῆς εὐγνωμοσύνης ταύτης γένοιτ' ἂν ἴσον; Καὶ τίς ἂν ἦν, εἰ τὸ πᾶν προῄδει σαφῶς, καὶ τὸ παρὰ τῶν ἐλπίδων εἶχε πτερόν; Τί οὖν οὐκ ἐμάνθανεν; ἢ δῆλον ὡς οὐκ ἦν, ᾗ χρῆν, προχωρῆσαι, μηδεμίαν ἧδη καταλιποῦσαν ἁγιωσύνης ὑπερβολήν· οὐδ' ἦν ὃ προσθήσειν εἶχε τοῖς οὖσιν, οὐδ' ἐξῆν, ὅπως εἰς φιλοσοφίαν γένοιτο μεῖζον, αὐτὴν καταλαβοῦσα τὴν κορυφήν. Εἰ γὰρ ἐνεχώρει ταῦτα, καί τις ἦν τῶν κατωρθωμένων ἀρετῆς ὑπερβολὴ περαιτέρω, οὐκ ἂν ἠγνόησεν, ἐφ' ᾧ τὸν βίον τοῦτον εἰσῆλθε, τοῦ Θεοῦ διδάσκοντος, ἵνα καὶ τὸ λεῖπον δράμῃ καὶ πρὸς τὸ μυστήριον βέλτιον ἔχῃ παρασκευῆς. Οὔτε γὰρ ἔστιν εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἂν ἦν ἡ παρθένος ἀπὸ τῶν ἐλπίδων τούτων εἰς φιλοσοφίαν ἀμείνων, εἴπερ ὅλως ἦν, ᾧ[1] γέγονεν ἂν ἑαυτῆς βελτίων, ἥ γε, καὶ τῶν εἰς ἀρέτην ἐναγόντων οὐκ ὄντων, οὕτω καλῶς ἤσκησε τὴν ψυχήν, ὥστε πάσης ἀνθρωπείας φύσεως προὐκρίθη παρὰ Θεῷ δικαστῇ· οὔτε τὸν Θεὸν εἰκὸς τὴν μητέρα τὴν ἑαυτοῦ, μὴ πᾶσι κοσμῆσαι τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ πρὸς τὸν πάντων ἄριστον καὶ κάλλιστον καὶ τελεώτατον πλάσαι τρόπον.

8. Ἐπεὶ δὲ σεσίγηκεν, καὶ τῶν μελλόντων οὐδὲν προεῖπεν αὐτῇ, δῆλος ἐγένετο μηδὲν ὢν τῇ παρθένῳ συνῄδει, κάλλιον ἢ μεῖζον[2] γινώσκων· ὅθεν δῆλον, ὡς οὐ τῶν ὄντων ἀνθρώπων μητέρα τὴν ἀρίστην, ἀλλὰ τὴν ἀρίστην ἁπλῶς εἵλετο· οὐδ' ἡ παντὸς τοῦ γένους ἀμεινον αὐτῷ προσῆκεν, ἀλλ' ἡ διὰ πάντων αὐτῷ προσῆκεν, ὥστε αὐτῷ πρέπειν εἶναι μητέρα. Ὅλως γὰρ ἦν ἀνάγκη τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων πρέπουσαν τῷ ἔργῳ ποτὲ παρασχεῖν ἑαυτὴν, ὑπὲρ οὗ τὴν ἀρχὴν ἐδημιουργήθη, καί τινα ἐνεγκεῖν ἄνθρωπον, δυνάμενον ἀξίως τῷ σκοπῷ τοῦ δημιουργοῦ λειτουργῆσαι. Ἐπεὶ μηδ' ἔκτισε μὲν αὐτὴν ὁ Θεὸς πρὸς ἄλλο τι βλέπων· πρὸς τοῦτο δὲ ὕστερον ἔγνω χρήσασθαι· καθάπερ ἃ τῶν ὀργάνων, ἄλλων γενόμενα τεχνῶν εἰς ἄλλας βιαζόμεθα τέχνας, ὥστε μηδεμίαν ἀνάγκην εἶναι τῷ σκοπῷ διὰ πάντων συμβαίνειν· ἀλλὰ τοῦτο ζητῶν ἐποίησεν, ἵνα, γεννηθῆναι δεῆσαν, τὴν μητέρα παρ' αὐτῆς λάβῃ, καὶ ταύτην ὑποθέμενος πρότερον, καθάπερ τινὰ

1. Λ 6. — 2. B μειζον.

κανόνα, τὴν χρείαν, εἰς αὐτὴν ἔπειτα πλάττει τὸν ἄνθρωπον· ὅθεν ἀνάγκη διὰ πάντων ἁρμόττειν. Οὔτε γὰρ ἄλλο τι δεῖ τιθέναι τέλος τῆς ἀνθρώπου δημιουργίας πρὸ τοῦ πάντων ἀρίστου, καὶ ὃ τὴν ἁπασῶν μεγίστην τῷ τεχνίτῃ φιλοτιμίαν ἔχει καὶ δόξαν· οὔτε τὸν Θεὸν εἰκὸς, ἐν οἷς ποιεῖ, καθοτιοῦν τοῦ πρέποντος ἁμαρτάνειν. Ὅπου γε καὶ οἰκιῶν ἐργάται τοῦτο δύνανται, καὶ ἱματίων καὶ ὑποδημάτων τεχνῖται· καὶ τῷ τέλει τὸ ἔργον ἀκόλουθόν ἐστι πανταχοῦ, καίτοι τῆς ὕλης οὐ παντελῶς ἐκεῖνοι κρατοῦσιν, οὐδ' εἴκει παντάπασιν αὐτοῖς, ἀλλ' ἔστιν ὅπως καὶ πολεμεῖ· καὶ ὅμως τῇ τέχνῃ πρὸς τὸν σκοπὸν ἕλκουσιν· ὁ δὲ Θεὸς καὶ τῆς ὕλης ἐστὶ δεσπότης, καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτὸς κατὰ τὸ δοκοῦν ἐποίησεν, εἰδὼς ὅπως χρήσεται.

Τί οὖν ἐκώλυσε τὸ προσῆκον, καὶ τὴν ἐν ἅπασιν ὁμολογίαν καὶ συμφωνίαν; Θεὸς μὲν γὰρ ὁ διαιτῶν τὴν οἰκονομίαν· Θεοῦ δὲ τὸ μέγιστον ἔργον, καὶ τῆς ἐκείνου διαφερόντως χειρός· καὶ οὐδέ τινι τῶν ἀνθρώπων ἢ τῶν ἀγγέλων διακόνῳ τὸ πρᾶγμα πιστεύων, ἀλλ' αὐτὸς χρώμενος ἑαυτῷ. Οὐκοῦν τίνα μὲν ἐργαζόμενον ὁτιοῦν δέον ἐστὶν ἃ δεῖ φυλάττειν, εἰ μὴ τὸν Θεὸν εἰκός; ἐπὶ τίνος δὲ τῶν ἄλλων, εἰ μὴ τοῦ καλλίστου τῶν ἔργων; τίνι δ' ἂν ἄλλῳ τῶν ἁπάντων, ἐάν γε μὴ αὐτὸς ἑαυτῷ τὸ πρέπον ἀποδιδῷ; καίτοι πρὸ τῶν κοινῶν φροντίδων, *τῶν καθ' ἑαυτὸν καὶ τῶν οἴκοι προστῆναι καλῶς* καὶ τὸν ἐπίσκοπον ὁ Παῦλος ἠξίωσεν.

9. Εἶεν. Ὅτε τοίνυν ἅπαντα ταῦτα συνῆλθε κατὰ ταὐτὸν, πρύτανις μὲν ὁ δικαιότατος, διάκονος ἐπικαιρότατος, ἔργον δὲ τῶν ἐξ αἰῶνος ἁπάντων τὸ κάλλιστον, πῶς οὐ τὸ προσῆκον ἅπαν ἐνταῦθα; Καὶ τὴν ἐν ἅπασιν ἁρμονίαν καὶ συμφωνίαν ἔδει σωθῆναι, καὶ μηδὲν ἀπᾴδον συμβῆναι τῇ μεγάλῃ ταύτῃ καὶ θαυμαστῇ πραγματείᾳ. Δι' ἃ τοίνυν ἀνάγκη τὸν Θεὸν εἶναι δίκαιον, καὶ τοῦ πρέποντος τεχνίτην, *καὶ πάντα ζυγῷ τάττοντα καὶ σταθμῷ*, ἀντὶ τούτων πρέπουσα διὰ πάντων αὐτὸν ἡ παρθένος ἤνεγκε, καὶ μήτηρ ὑπῆρξεν οὗ γενέσθαι μήτηρ δίκαιον ἦν· ὥστε ἐκεῖνο ἐξεῖναι εἰπεῖν, ὡς εἰ μηδὲν ἕτερον ἦν κέρδος τοῦ Θεὸν υἱὸν ἀνθρώπου γενέσθαι, ὑπέρ γε τοῦ τὴν παρθένον Θεοῦ δικαίως ἂν ὑπάρξαι μητέρα, μηδὲν ἧττον χρῆναι τοῦτο γενέσθαι, καὶ τῆς τῶν φύσεων

quam norma quadam, prius supposito, ad hoc postea formet hominem; unde hunc per omnia aptare necesse fuit. Neque enim creationi hominis alius finis assignandus est ante eum, qui est omnium optimus atque artifici laudem et gloriam omnium maximam affert; neque Deum, in iis quae facit, ab eo quod decet aberrare par est; quandoquidem hoc possunt domorum fabricatores ac vestium calceamentorumque artifices; et fini opus ubique accommodatur, quamvis materiae non perfecte imperent illi, neque omnino eis cedat, at, contra, illis quandoque etiam adversetur; et tamen eam ad suum propositum arte trahunt. Deus autem et materiae dominus est, et initio ipse secundum suum placitum illam fecit, sciens quomodo illa esset usurus.

Quidnam igitur decorem omnimodumque consensum ac consonantiam prohibere potuit? Qui enim dispensationem ordinat, Deus est; Dei vero est opus maximum, et maxime opus manus ipsius; neque alicui hominum vel angelorum rei ministerium committit, sed ipse seipso utitur. Igitur quemnam decet, si non Deum, servare quae oportet, quando aliquid operandum est? Et si non in pulcherrimo operum, in quonam alio? Et si ipse sibi ipsi quod decet non tribuit, cuinam ex aliis omnibus id conferre posset? Oportet sane episcopum, ut Paulus censuit, ante communes curas, *et propriis et suae domui bene praecesse*[a].

9. Haec hactenus. Quando igitur haec omnia convenerunt in unum : curator iustissimus, minister opportunissimus, opus ex omnibus quae a saeculo fuerunt pulcherrimum, quomodo non adfuit ibi omne quod decebat? Et omnimodus concentus et consonantia servanda erat, nec quicquam dissonum huic magno et admirabili operi accidere oportebat. Igitur, quia necesse est Deum esse iustum, congruentiumque artificem, omniumque *in statera et pondere ordinatorem*[b], propterea Virgo, quae in omnibus apta erat, illum gessit, et mater exstitit eius cuius illam matrem esse iustum erat. Unde dicere licet, quamvis nulla alia utilitas in Dei humanatione fuisset, hanc nihilominus fieri oportuisse, quia iustum fuit Virginem esse Dei matrem; et eo quod Deus

a) Timoth., III, 5. — b) Sap., XI, 20.

unicuique congruum tribuere, et quod iustum, facere debeat, hoc innovationis naturarum sufficientem praetextum esse.

Etenim si Immaculata debitum omne erga illum servavit, et homo adeo innocens visa est, ut in nullo prorsus defecerit eorum quae praestanda essent, quomodo fieri potuit, ut Deus ius non servaverit? Et si nihil eorum, quae Dei Matrem facere poterant, Virginem effugit, atque adeo vehementem in illum concepit amorem, aegre Deus poterat illi denegare aequalem compensationem, atque eius Filium seipsum non constituere. Et si perversis principem tribuit secundum corda ipsorum, quomodo in matrem non assumpsisset eam, quae in omnibus secundum cor ipsius vere manifestata est. Unde hoc munus Virgini omnino proprium et conveniens erat. Idcirco, cum Gabriel manifeste ei diceret : Ipsum Deum parturies et : *Regnabit,* inquit, *super domum Iacob in aeternum, et regni eius non erit finis*[a], cum gaudio accepit verbum, quasi solitum quid comperisset, a moribus nullo modo alienum vel discrepans. Et ita lingua beata, anima imperturbata et tranquillitate plena mente : *Ecce ancilla Domini,* inquit; *fiat mihi secundum verbum tuum*[b].

10. Haec dixit, et effectus verba consequitur; *et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*[c]; postquamque Deo dedit vocem, Spiritum suscipit, qui ex ea illam divinitate donatam condidit carnem. Et haec vox, *virtutis vox fuit*[d], ut dixit David; et formatur verbo matris Patris Verbum, et voce creaturae creatur conditor. Et quemadmodum, dicente Deo : *Fiat lux*[e], statim lux facta est, ita, statim ac Virgo locuta est, verum ortum est lumen. Et carni coniunctus est, et in utero gestatus, *qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*[f]. O vocem sacram! O verba magnae virtutis! O beatam linguam, omnem repente terram revocantem! O thesaurum cordis verbis paucis acervum nobis effundentem bonorum! Haec verba terram caelum fecerunt, infernum captivis vacuaverunt, caelum hominibus habitabilem reddiderunt, angelos hominibus consociaverunt, unam concinnaverunt choream generis caelestis et terrestris

καινοτομίας[1] ἱκανὸν εἶναι τοῦτο σχῆμα, τὸ δεῖν τὸν Θεὸν ἑκάστῳ τὸ προσῆκον ἀποδιδόναι, καὶ τὰ δίκαια ποιεῖν.

Εἰ γὰρ ἡ πανάμωμος ἅπαν τὸ δέον ἔσωσε πρὸς αὐτὸν, καὶ ἄνθρωπος οὕτως εὐγνώμων ὤφθη, καὶ τῶν ὀφειλομένων ἐνέλιπεν οὐδέ ἓν, πῶς οὐ τὸν Θεὸν εἰκός; Καὶ εἰ τὴν παρθένον διέφυγεν οὐδὲν τῶν μητέρα Θεοῦ ποιεῖν δυναμένων, καὶ οὕτω σφοδρὸν εἰς ἐκεῖνον ἔλαβεν ἔρωτα, σχολῇ γε τὸν Θεὸν ἔδει μὴ τὴν ἀντίρροπον ἀμοιβὴν, τὴν υἱοῦ φυλάξαι τάξιν αὐτῇ. Καὶ εἰ δίδωσιν ἄρχοντα τοῖς πονηροῖς κατὰ τὰς καρδίας αὐτῶν, πῶς οὐκ ἂν εἰλήφει μητέρα, τὴν ἐν ἅπασιν ἀληθῶς κατὰ τὴν αὐτοῦ φανεῖσαν καρδίαν; Οὕτως οἰκεῖον ἦν καὶ συμβαῖνον τῇ μακαρίᾳ τοῖς ὅλοις[2] τοῦτο τὸ δῶρον. Διὰ ταῦτα, τοῦ Γαβριὴλ ὡς αὐτὸν τὸν Θεὸν τέξει σαφῶς εἰπόντος· *βασιλεύσει γάρ,* φησὶν, *ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος*· ὥσπερ τι πυθομένη τῶν εἰωθότων, καὶ τῶν τρόπων οὐδὲν ἀλλότριον, οὐδ' ἀπᾴδον, χαρᾷ δέχεται τὸν λόγον. Καὶ οὕτω μακαρίᾳ γλώσσῃ, ψυχῇ καθαρᾷ θορύβων, καὶ γαλήνης γέμουσι λογισμοῖς· *Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου,* φησί· *γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου.*

10. Ταῦτα εἶπε, καὶ τὸ ἔργον τοῖς ῥήμασιν ἠκολούθει· *καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν*· καὶ τῷ Θεῷ δοῦσα φωνὴν, τὸ δημιουργὸν ἐκεῖθεν τῆς ὁμοθέου σαρκὸς ἐκείνης Πνεῦμα λαμβάνει. Καὶ ἦν ἡ φωνὴ *φωνὴ δυνάμεως*, εἶπεν ὁ Δαυίδ· καὶ πλάττεται λόγῳ μητρὸς ὁ τοῦ Πατρὸς Λόγος· καὶ κτίζεται φωνῇ κτίσματος ὁ δημιουργός. Καὶ καθάπερ τοῦ Θεοῦ, *γενηθήτω φῶς*, εἰπόντος, *αὐτίκα δὴ τὸ φῶς ἦν*, οὕτως ἅμα τῇ τῆς παρθένου φωνῇ, τὸ ἀληθινὸν ἀνέτειλε φῶς· καὶ σαρκὶ συνῆν, καὶ κυοφορούμενος *ἦν ὁ φωτίζων πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον*. Ὦ φωνῆς ἱερᾶς. Ὦ μέγα δυναμένων ῥημάτων. Ὦ μακαρίας γλώσσης, πᾶσαν ἀθρόον ἀνακαλουμένης τὴν οἰκουμένην. Ὦ θησαυροῦ καρδίας ῥήμασιν ὀλίγοις σῶρον ἡμῖν ἐκχέαντος ἀγαθῶν. Ταῦτα τὰ ῥήματα τὴν γῆν οὐρανὸν ἐποίησε, τὸν Ἅδην δεσμωτῶν ἐκένωσε, τὸν οὐρανὸν ἐξ ἀνθρώπων ᾤκησεν, ἀγγέλους ἀνθρώποις συνήγαγε, μίαν ἡρμόσατο χορείαν γένους οὐρανίου

1. A οἰκονομίας. — 2. Codd. τοισόλοις.

a) Luc., I, 33. — b) Luc., I, 38. — c) Ioan., I, 14. — d) Ps. LXVII, 33. — e) Gen., I, 9. — f) Ioan., I, 9.

καὶ ἐπιγείου περὶ τὸν ἄμφω ταῦτα τὸ μὲν ὄντα, τὸ δὲ γενόμενον.

Ἀντὶ τούτων τῶν ῥημάτων τίς σοι χάρις γένοιτ' ἂν παρ' ἡμῶν; Ὦ τί σε δεῖ προσειπεῖν, ἧς ἄξιον οὐδὲν ἐν ἀνθρώποις; Ἡμῖν μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν ὄντων οἱ λόγοι, σὺ δὲ πάντα κόσμον ὑπὲρ πᾶσαν ὑπερβολὴν παρελήλυθας. Εἰ δεῖ λόγους προσάγειν, ἀγγέλων τὸ ἔργον, νοῦν χερουβικοῦ, τῶν πυρίνων οἶμαι γλωσσῶν. Ὅθεν ἃ τῇ δυνάμει προσῆκεν, εἰς εὐφημίαν τῶν σῶν μνησθέντες καὶ τὴν ἡμῶν αὐτῶν, ὡς οἷόν τε ἦν, ἄσαντες σωτηρίαν, ἀγγελικὴν ἔπειτα ζητοῦμεν φωνήν· εἰς τὴν τοῦ Γαβριὴλ προσλαλιὰν τελευτῶμεν, ταύτῃ τῇ προσθήκῃ τὸ πᾶν τοῦ λόγου σεμνύνοντες· *χαῖρε, κεχαριτωμένη· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ*· ὃν καὶ ἡμᾶς ἡμῖν αὐτοῖς ἐνοικίσαι παρασκευάσας, ἃ πρὸς τὴν ἐκείνου δόξαν καὶ σοῦ, τῆς αὐτὸν τεκούσης, εὐφημίαν δύναται φέρειν, οὐ λέγοντας μόνον ἀλλὰ καὶ πράττοντας, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

circa eum qui utrumque est, unum quidem natura habens, alterum vero factus.

Pro verbis illis, quaenam gratiarum actiones tibi tribui possint a nobis? Quibusnam te alloqui oportet, cum nihil sit inter homines quod te sit dignum? Nobis enim ex rebus sermones oriuntur; tu vero totum mundum super omnem excessum transgressa es. Si sermones proferre oportet, angelorum, spiritus cherubici, ignearum linguarum opus esse puto. Unde, postquam ea, quae facultati nostrae congruebant, in tuorum meritorum laudationem memoravimus, nostramque ipsorum salutem cantavimus, angelicam deinde requirimus vocem: in Gabrielis salutationem tandem eximus cum hoc additamento, quo orationis summam decoramus : *Ave, gratia plena; Dominus tecum*[a]; cui nos in nobismetipsis mansionem paremus, facias. Hoc enim et illius gloriae, et tui ipsius, quae eum genuisti, laudationi conducere potest, dum non dicimus solum, sed etiam facimus; quia ipsi convenit gloria in saecula. Amen.

III

EIUSDEM SERMO IN DORMITIONEM DEIPARAE.

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΝΣΕΠΤΟΝ ΚΑΙ ΥΠΕΡΕΝΔΟΞΟΝ ΚΟΙΜΗΣΙΝ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΑΧΡΑΝΤΟΥ ΘΕΟΤΟΚΟΥ[1].

ORATIO EIUSDEM IN VENERANDAM PRORSUS ET GLORIOSISSIMAM DORMITIONEM SANCTISSIMAE DOMINAE NOSTRAE ET OMNINO IMMACULATAE DEIPARAE.

1. Τοῦ νῦν ἀγῶνος, ὡς οὐδὲν ἂν γένοιτο μεῖζον, εἴ τις πειρῷτο σῴζειν τὸ δέον, ἀγνοεῖν οὐδένα νομίζω· ἐγὼ δὲ τοσοῦτον ἀπέχω τὴν γιγνομένην ἐνταῦθα ζητῆσαι φωνήν, ὥστε ἡγοῦμαι τῶν μὲν ἄθλων τούτων ὀφειλέτας εἶναι τῇ παρθένῳ πάντας ἀνθρώπους, τὸ δὲ πρὸς τὸ μέγεθος τῶν πραγμάτων ἕλκειν τοὺς λόγους οὐδ' ἐλπίζειν ἀνθρώποις ἐξεῖναι. Ὅθεν οὔτε τόλμης ἂν τις ἡμᾶς ἕλοι δίκας[2]. Ποῦ γὰρ τόλμης; Τῶν δυνατῶν ἅπτεσθαι λόγων, καὶ παραιτεῖσθαι περὶ τῆς ἥττης, οὐκ ἂν εἴη λόγον σῴζον· ὧν μὲν γὰρ

1. Praesenti certamine nihil maius esse posse, si quis id quod decet servare tentaret, ignorare neminem puto. Ego autem tantum absum, ut sermonem hic congruentem assequi coner, ut horum quidem certaminum debitores Virgini esse omnes homines, evehendi vero sermones ad rerum sublimitatem, ne spem quidem hominibus perviam esse, opiner. Unde, neque nos audaciae quis insimulare possit. Ubinam enim temeritati locus? Orationem pro viribus ordiri, et defensiones parare, rationi consentaneum non esset. Ete-

1. Ex eodem codice Paris. 1213, fol. 36-43ᵛᵒ cum Paris. graec. 1248 (saec. XV, fol. 142-153ᵛᵒ), collato. A = Cod. 1213; B = Cod. 1248. — 2. B δικαίως.

a) Luc., I, 28.

nim, quando causae aguntur, quas nemo est qui vincere potuerit, victos ne unus quidem criminari possit. Quomodo vero defensiones parare liceat, de quibus nemo est qui crimen inferat? Iam vero vocem viribus metiens, ad hymnos veniam, hoc adiiciens, scilicet : quod ad pulpitum accessi, non ut auditores, si quid beneficiorum eius quae laudatur, illos effugerit, edoceam, — bonum enim commune non est qui ignoret —, sed ut, pro viribus facta mentione meae salutis, memoria animam meliorem efficiam; propter quam causam mihi videntur omnes Sanctissimam celebrasse, necque quemquam esse qui in hoc certamen non accinctus fuerit; et hic quidem minus, ille vero plus ad propositum valuit. Quandoquidem multis praeconiis digna est illa, non solum ex quo orta est, sed etiam antequam hominibus donaretur.

2. Etenim prophetae, et prophetarum inspirati sermones, beatam canebant Virginem; et quidquid veneratione dignum erat : tabernaculum, et arca, et tentoria Moisis, quae super denominationem erant, ceteraque, de quibus gloriabantur Iudaei, Virginis miraculum praesignabant. Haec enim et venerabilia fuerunt, et ab initio exstiterunt, tantum ut illam delinearent, atque hominibus praemonstrarent. Sed quid dico? Certe laudationes omnes, quas unquam audierunt homines, et si quis genus nostrum olim laudavit, haec omnia vel singillatim Virgini tribuenda sunt. Non enim est, non est bonum aliquod, sive parvum, sive magnum, bono nomini conferens, quod nova mater novusque partus non induxerit, non solum postquam hic evenit, sed etiam antequam fieret, quatenus futurus.

Si enim omnia facimus ad Deum lucrandum, et si hic est nobis omnium bonorum finis; hoc autem hominibus impervium fuit sine Virginis gratiis, quomodo non ad illam referuntur omnia? Siquidem, quidquid inter homines laude est dignum, laudum causa est; omnium vero, quae in nobis sunt, bonorum, causa est cum Deo concordia; huius autem concordiae causa Virgo fuit. Et ideo ipsa generi nostro causa est hymnis extollenda decoris omnis, ornamentique hymnorumque; atque plausus omnis ad illam solam dirigitur; immo vero quod homines superstites sunt et ipsum esse habent, huic Beatae tribuere convenit. Et non hoc tantum, sed et caelum et terra et sol et universum istud propter beatam Virginem, quemadmodum

οὐκ ἔστιν ὃς τυχεῖν ἠδυνήθη, τοῖς ἀπολειφθεῖσιν οὐδ' ἂν εἷς ἐγκαλέσαι· παραιτεῖσθαι δὲ πῶς ἔνι, περὶ ὧν οὐδεὶς ἐγκαλεῖ; Καὶ δὴ τὴν φωνὴν τῇ δυνάμει μετρήσας, ἐπὶ τοὺς ὕμνους ἀφίξομαι, ἐκεῖνο προσθείς, ὡς οὐχ ἵνα διδάξω, τῶν χαρίτων παρῆλθον[1] τῆς ὑμνουμένης εἴ τι διέφυγε, τοὺς ἀκροωμένους· οὐ γὰρ ἔστιν, ὃς τὸ κοινὸν ἠγνόησεν ἀγαθόν· ἀλλ' ὥστε μόνον οἷς ἔξεστι, μνησθέντα τῆς ἐμαυτοῦ σωτηρίας, τῇ μνήμῃ τὴν ψυχὴν ἀμείνω ποιῆσαι· ὑπὲρ οὗ μοι δοκοῦσι καὶ πάντες τὴν παναγίαν ὑμνῆσαι, καὶ εἶναι μηδένα, ὃς οὐκ εἰς τοῦτον ἀπεδύσατο τὸν ἀγῶνα, ὁ μὲν μικρὸν, ὁ δὲ μεῖζον πρὸς τὴν ὑπόθεσιν δυνηθείς· ἐπεὶ καὶ πολυύμνητός ἐστιν, οὐκ ἐξ οὗ γέγονε μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀνθρώποις δοθῆναι.

2. Προφῆται γὰρ, καὶ προφητῶν ἐμπνεύσεις καὶ λόγοι, τὴν μακαρίαν ᾖδον παρθένον, καὶ εἴ τι[2] σεμνὸν, ἡ σκηνὴ καὶ κιβωτὸς, καὶ στρατήγια[3] Μωσέως ὑπὲρ τὴν ἐπωνυμίαν, καὶ τἄλλα, δι' ὧν ἐφ' αὑτοῖς ἐφρόνουν Ἑβραῖοι, τῆς παρθένου τὸ θαῦμα. Ταῦτα γὰρ σεμνά τε ἦν καὶ ἐγένετο τὴν ἀρχὴν, ἵν' ἐκείνην γράψωσι μόνον, καὶ προδείξωσι τοῖς ἀνθρώποις. Καίτοι τί λέγω; Πάντας μὲν οὖν ἐπαίνους ὅσοι ᾄσθησαν ἐπ' ἀνθρώποις, καὶ εἴ τις τὸ γένος ἐπήνεσεν, ἢ καθ' ἕκαστα, τῇ παρθένῳ λογιστέον ἂν εἴη. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἀγαθὸν, οὐ μικρὸν, οὐ μεῖζον, ὅθεν ἔνι καλῶς ἀκούειν, ὃ μὴ ἡ καινὴ μήτηρ καὶ ὁ καινὸς εἰσήγαγε τόκος, οὐ γενόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ γενέσθαι, τῷ μέλλειν.

Εἰ γὰρ πάντα ποιοῦμεν, ἵνα Θεὸν πλουτήσωμεν, καὶ τοῦτό ἐστιν ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων τὸ τέλος, τοῦτο δὲ οὐκ ἐνῆν τοῖς ἀνθρώποις ἄνευ τῶν τῆς παρθένου χαρίτων, πῶς οὐκ ἐπ' ἐκείνην πάντα φέρεται, ὥστε αἴτιον εἶναι τῶν μὲν ἐπαίνων, εἴ τι σεμνὸν ἐν ἀνθρώποις, τῶν δὲ ἐν ἡμῖν ἀγαθῶν ἁπάντων, τὴν μετὰ Θεοῦ συναυλίαν· τῆς δὲ, τὴν παρθένον; Καὶ διὰ τοῦτο τὴν πολυύμνητον παντὸς κόσμου καὶ σεμνότητος καὶ ὕμνων αἰτίαν εἶναι τῷ γένει, καὶ πᾶσαν εὐφημίαν πρὸς αὐτὴν ἀναφέρεσθαι μόνην· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ περιεῖναι, καὶ ὅλως ἀνθρώπους εἶναι, τὴν μακαρίαν αἰτιᾶσθαι προσῆκε. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ οὐρανὸς, καὶ γῆ, καὶ ἥλιος, καὶ πᾶν τόδε, διὰ τὴν μακαρίαν παρθένον, ὥσπερ διὰ τὸν καρπὸν τὸ δένδρον, εἰς τὸ εὖ ἔχειν ἦλθε, καὶ

1. B παρῆλθον τῶν χαρίτων. — 2. Codd. εἴ τω. — 3. Codd. στρατηγία.

ὅλως εἶναι. Εἰ δὲ διὰ τὸν καρπὸν εὖ ἐρρῶμεν τὸ δένδρον, καὶ ὁ τούτῳ χαίρων τὸν καρπὸν ἐπῄνεσε, τίς οὐκ οἶδεν, ὡς ἡ τῶν ὄντων σεμνότης πᾶσα καὶ χάρις καὶ κόσμος, *εἴ τις ἀρετὴ, καὶ εἴ τις ἔπαινος*, κατὰ τὸν Παύλου λόγον, τῇ παρθένῳ μόνῃ προσῆκεν; ὥστε ἐξεῖναι εἰπεῖν, ὡς ἦν ὁ Θεὸς περὶ αὐτῶν ἐξήνεγκε ψῆφον, καλὰ προσειπών, καὶ καλὰ διαφερόντως, εὐφημία τῆς παρθένου.

propter fructum arbor, ad bene esse, et ad esse simpliciter processit. Si autem propter fructum arbori benedicimus, et qui hanc habere laetatur, fructum laudare consuevit, quis nesciat eorum, quae sunt, decus omne et gratiam et ornatum, *si qua virtus et si qua laus*, secundum Pauli dictum[a], soli Virgini congruere; ita ut dicere liceat sententiam, quam de illis protulit Deus, quando illa esse bona, et valde bona declaravit, laudationem fuisse Virginis.

3. Οὕτω πόρρωθεν ὑμνεῖτο. Καὶ μὴν, ὅτι καρπός ἐστι τῶν κτισμάτων, καὶ τοῦτον πρὸς τὸ πᾶν ἡ μακαρία τὸν λόγον ἔχει, δῆλον ἐκεῖθεν. Ἐπεὶ γὰρ ἐν ἅπασιν ἐκεῖνο καρπὸς, ὃ πρὸς τὸ μηκέτ' εἶναι χωροῦσαν τῷ γεννῶντι τὴν φύσιν ἐπανάγει, καὶ νέαν ἐξαρχῆς ἀποφαίνει, τίς ἀνέπλασε τοὺς ἀνθρώπους; Πόθεν ἡ καινὴ κτίσις; Τίς ἠλλοίωσε τὸ πᾶν τόδε; Καὶ γοῦν ὁ μὲν οὐρανὸς νέους τινὰς ἐδέξατο πολίτας ἀναπλασθέντας· τούτους ἐκ τῆς γῆς μετήνεγκεν ἡ παρθένος. Γῇ δὲ τὸν καινὸν ἄνθρωπον, αὐτὸν τὸν οὐρανοῦ δεσπότην, ἔνοικον εἶχεν· ἐπεὶ μὴ τὸν παλαιὸν τῆς ἁμαρτίας καρπὸν, ἀκάνθας καὶ τριβόλους, ἀλλὰ νέον δικαιοσύνης ἄνθος, τὴν παρθένον ἀνῆκεν. Οὐ ταύτῃ δὲ μόνον τὸ γῆρας ἐκ μέσου πεποίηκε, καὶ παρέσχε πᾶσιν ὥσπερ ἀναβιῶναι, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ οὐρανὸς ἄμεινον[1] δι' αὐτῆς ἀπολήψεται τὸ σῶμα, καὶ φθορᾶς καθαρὸν ἁπάσης, καὶ σελήνη, καὶ γῆ, καὶ ἀστέρες. Ἐπεὶ τὴν μὲν κτίσιν οὐκ ἦν τῆς φθορᾶς ἀναστῆναι, μὴ τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ τῆς ἐλευθερίας τυχόντων· ταύτης δὲ τῆς ἐλευθερίας τὸ λύτρον εἰσήνεγκεν ἡ παρθένος, τὸν πρωτότοκον τῶν νεκρῶν.

3. Ita e longinquo celebrabatur. Et revera Beatam creaturarum esse fructum, hancque rationem ad Universum illam habere manifestum est exinde : Siquidem, cum in omnibus hoc sit fructus, quod naturam ad non esse cedentem generanti restituat, novamque ab exordio ostendat, quis homines reformavit? Undenam nova creatura? Quisnam hocce universum immutavit? Et sane, quos caelum recepit, novos quosdam cives e terra transtulit Virgo. Terra autem novum hominem, ipsum caeli Dominum, incolam habuit; quandoquidem non veterem peccati fructum, spinas videlicet et tribulos, sed novum iustitiae florem, Virginem dico, produxit. Non hoc pacto tantum senectutem e medio tulit omnibusque quasi reviviscere praestitit, verum et ipsum caelum, lunaque terraque astraque pulchrius receptura sunt corpus omnis expers corruptionis. Non enim e corruptione creatura prius resurgere potest, quam Dei filii libertatem fuerint consecuti; huius autem libertatis pretium, primogenitum scilicet mortuorum, Virgo contulit.

Καὶ γῆν δὲ τῆς φθορᾶς ἀπολύσει, καὶ στήσει, τῆς ἐπιθυμίας, ἀποδοῦσα τὴν ἀφθαρσίαν, ἣν *ἐκδεχομένην στενάζειν* Παύλου φωνὴ, ὥστε καὶ ὃ φησι πρὸς τὸν Θεὸν ὁ προφήτης· *ἀπὸ καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ*, πρὸς τοῦτον[2] φέρειν· καὶ τοῦτον τὸν καρπὸν, τὴν παρθένον, καὶ ταύτην τῆς γῆς αἰνίττεσθαι τὴν ἐπιθυμίαν· *χορτασθήσεται γὰρ καὶ αὐτὴ*, κατὰ τὸ λόγιον, *τῆς δόξης τοῦ σωτῆρος φανείσης*. Εἰ δὲ καὶ γῆν ἡ Γραφὴ καλεῖ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τούτοις δι' αὐτῆς τυχεῖν ἐγένετο τῶν εὐχῶν, καὶ ἐλθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν,

Et terram a corruptione liberabit eiusque compescet desiderium, illi largiens incorruptibilitatem, quam *cum gemitibus eam exspectare* Paulus ait[b], ita ut, quod Deo propheta dicit : *De fructu operum tuorum satiabitur terra*[c], hunc fructum respiciat; hic autem fructus Virginem, Virgo vero terrae desiderium obscure significet; *satiabitur enim et ipsa*, secundum propheticum dictum, *cum gloria Salvatoris apparuerit*[d]. Si autem et terrae nomine Scriptura homines designat, etiam ipsis per eam vota consequi contigit, ad illamque diem pervenire, quam concupierunt

1. Β ἀμείνων. — 2. Β τοῦτο.

a) Philip., IV, 8. — b) Rom., VIII, 22. — c) Ps. CIII, 13. — d) Ps. XVI, 15.

prophetae. Sola enim hac beatitudine, quam, ex quo nati sumus, desiderabamus amissam, et cui restituendae ex nobis nullus neque ex angelis neque ex hominibus par fuit, — quippe qui peius nos haberemus, quam ut per hos ad pristinum statum redire possemus, et hoc unum desiderantes ingemeremus —, hac, dico, beatitudine nobis rursus Beata praestitit esse felices, nostrumque implevit desiderium, solum desiderabilem nobis praebendo; quo obtento, nihil amplius quaerendum manet; siquidem adeo perfecte illum cum hominibus coniunxit, ut non solum victum atque domicilium, verum et naturam nobiscum communem habuerit.

Et sane non hominibus atque huicce mundo tantum benefecit, quasi beneficiorum terminum statuerit caelum ipsum, sed etiam hoc supergreditur *suaque virtute operit*[a]. Angelis etenim, principatibus ipsis atque potestatibus commodo fuit, et lumen emisit, atque sibi ipsis sapientiores purioresque fieri, Deique bonitatem ac sapientiam melius quam prius cognoscere tribuit. *Multiformis namque sapientia Dei principatibus et potestatibus per ipsam manifestata est, atque altitudinem divitiarum sapientiae et scientiae Dei*[b] tanquam per oculos sive lumen Beatae omnes perspexerunt. Sola siquidem cuivis animae ac spiritui dux exstitit ad adipiscendam, quae circa Deum est, veritatem.

3. Hoc pacto caelum novum et terram novam fecit Virgo; quin etiam ipsa est nova terra et novum caelum: terra quidem, quia hinc fuit; nova autem, quod nulla ex parte avis coniuncta, nec vetus fermentum haereditate sortita est, sed ipsa, secundum Pauli dictum, *conspersio nova exstitit*[c], cuiusdamque novi generis principium fuit. Porro illam caelum esse quis ignorat? Novum vero, tum quia a quavis senectute longe fuit, quippe quae omnem corruptionem egregie vicit, tum quia heri et olim, in dierum istorum novissimo, hominibus est data, secundum divinam promissionem, quam nuntiavit Isaias : *Novum caelum et novam terram dabo vobis*[d]. Si vis autem, et eximia quaedam stupendaque terra atque caelum est Virgo, quod e terra quidem exorta est, caelum vero cum puritate tum magnitudine superavit; magnitudine sane, ἣν ἐπεθύμησαν οἱ προφῆται. Μόνη γὰρ τὴν εὐδαιμονίαν, ἣν ἀπολέσαντες, ἐξ οὗ γεγόναμεν, ἐποθοῦμεν, καὶ πρὸς ἣν οὐδεὶς ἤρκεσεν ἡμῶν[1], οὐ τῶν ἀγγέλων, οὐ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπράττομεν χεῖρον ἢ διὰ τούτων δύνασθαι τυχεῖν ἐπανόδου, καὶ τοῦτ' αὐτὸ μόνον ποθοῦντες ἐστένομεν, ταύτην ἡμῖν αὖθις ἡ μακαρία παρέσχεν εὐδαιμονεῖν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐνέπλησε, τὸν μόνον ἐπιθυμητόν, καὶ οὗ τυχοῦσιν οὐκ ἔνι ζητεῖν περαιτέρω, οὕτως ἀκριβῶς συνάψασα τοῖς ἀνθρώποις, ὥστε οὐ διαίτης μόνον καὶ τόπου, ἀλλὰ καὶ φύσεως ἡμῖν κοινωνῆσαι.

Καὶ μὴν οὐ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τουτονὶ τὸν κόσμον εὖ πεποίηκε μόνον, ὡς ἂν τῶν χαρίτων ὅρον ποιησαμένη τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ καὶ τοῦτον ὑπερβαίνει, *καὶ τοῦτον ἀρετῇ καλύπτει*· Καὶ γὰρ τοῖς ἀγγέλοις, αὐταῖς ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν καιρῷ γέγονε καὶ φῶς ἀνέτειλε, καὶ σοφωτέραις ἑαυτῶν παρέσχε καὶ καθαρωτέραις γενέσθαι καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σοφίαν ἄμεινον ἢ πρόσθεν εἰδέναι. *Ἡ γὰρ πολυποίκιλος Θεοῦ σοφία δι' αὐτῆς ἐγνωρίσθη ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις, καὶ τὸ βάθος τοῦ πλούτου τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ*, καθάπερ δι' ὀφθαλμῶν ἢ φωτὸς τῆς μακαρίας, πάντες κατεῖδον. Μόνη γὰρ ἡγεμὼν ὑπῆρξε πάσῃ ψυχῇ καὶ νῷ τῆς περὶ Θεὸν ἀληθείας.

4. Οὕτως οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν ἐποίησεν ἡ παρθένος· μᾶλλον δὲ αὕτη ἐστὶν ἡ καινὴ γῆ καὶ ὁ καινὸς οὐρανός· γῆ μέν, ὅτι ἐκεῖθεν· καινὴ δέ, ὅτι τοῖς προγόνοις οὐδαμόθεν προσῆκεν, οὐδὲ τῆς παλαιᾶς ἐκληρονόμησε ζύμης, ἀλλ' αὐτὴ, κατὰ τὸν τοῦ Παῦλου λόγον, *φύραμα νέον κατέστη*, καὶ νέου τινὸς ἤρξατο γένους. Ἀλλὰ μὴν ἀνθ' ὧν οὐρανός ἐστι τίς ἀγνοεῖ; καινὸς δὲ, ὅτι τε πόρρω παντὸς γήρως, ἅτε φθορᾶς ἁπάσης κρείττων διαφερόντως, καὶ ὅτι χθὲς καὶ πρώην, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων, τοῖς ἀνθρώποις ἐδόθη, κατὰ τὴν θείαν ἐπαγγελίαν, ἣν ἐμήνυσεν Ἡσαΐας· *οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν δώσω ὑμῖν*. Εἰ βούλει δὲ, καὶ ὑπερφυής τις καὶ ξένη γῆ, καὶ οὐρανός ἐστιν ἡ παρθένος, ὅτι τῆς μὲν γῆς ἀνέσχε, τὸν δὲ οὐρανὸν ὑπερέβη καὶ

1. B ἡμῖν.

a) Habac., III, 3. b) Rom., XI, 33. — c) I Corinth., V, 7. — d) Is., LXV, 17.

καθαρότητι καὶ μεγέθει· τὸ μὲν, ὅτι, ὃν ἐκεῖνος οὐκ εἶχε χωρῆσαι, τοῦτον ἔνοικον εἶχε· καθαρότητι δέ· καὶ γὰρ ὧν οὐκ ἐνῆν αὐτόπτας γενέσθαι τοὺς ἀνθρώπους, μὴ τῶν οὐρανῶν ῥαγέντων, ἢ ἀνοιγέντων, τούτων οὐδὲν κωλύει δι' αὐτῆς ἀπολαύειν· μᾶλλον δὲ, ἡ μὲν καὶ ἡγεῖται τοῖς πρὸς Θεὸν αἰρομένοις, ὁ δὲ προσίσταται. Καὶ τὸν μὲν ἐκ μέσου δεῖ γενέσθαι τῆς δὲ, μὴ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων μέσης λειφθείσης, οὐκ ἐνῆν κοινωνοὺς τοὺς κάτω τῶν ὑπερκοσμίων γενέσθαι.

Καὶ γοῦν τὸν μὲν οὐρανὸν λόγος οὐκ ἐνεγκεῖν τὴν θείαν ἀκτῖνα, ἀλλὰ διϊούσης ῥαγῆναι· τοῦ γὰρ Πνεύματος ἐπὶ τὸν ὁμότιμον κατιόντος, Ἰωάννῃ τῷ πάνυ *σχιζομένους ὤφθαι τοὺς οὐρανούς*. Ἡ δὲ μακαρία, τοῦ Πνεύματος ἐπελθόντος, μείζονος ἀπήλαυσε τῆς εἰρήνης, ἣν Παῦλος εἶπε *πάντα νοῦν ὑπερέχειν*· καὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος, ἧς οὐδεὶς ὅρος, ὑπερφυὴς ἐγένετο τόπος. Καὶ ἤνεγκεν οὕτω σὺν πολλῇ τῇ ῥαστώνῃ, ὥστε καὶ ἐκύει καὶ ἔτικτεν ἄνευ ὠδίνων· ὥστε, ὃν ὁ προφήτης οὐρανόν φησιν οὐρανοῦ, καὶ τῷ Θεῷ μόνον μόνῳ προσήκειν· *ὁ γὰρ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ*· τὴν μακαρίαν εἶναι παρθένον. *Οὐδὲ αὐτὸς ὁ οὐρανὸς*, φησὶ[1], *καθαρὸς ἐνώπιόν σου*· ἡ δὲ πλησίον τοῦ Θεοῦ, οὐ καθαρὰ μόνον κακῶν, ἀλλὰ καὶ καλή ἐστιν ἡ παρθένος· καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ καθάπαξ καλή· *ὅλη γὰρ εἶ καλή*, φησι. Καὶ ἡ ψῆφος οὐκ ἀνθρωπίνη, ἀλλ' ὁ Θεὸς αὐτὸς τὴν μακαρίαν ἀνακηρύττει. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ σὺν θαύματι· *Τί γὰρ εἶ καλή, ἡ πλησίον μου;* Καίτοι *πᾶσαν ἀνθρωπίνην δικαιοσύνην ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ* φησὶ τὸ λόγιον *πάντως μύσους εἶναι μιαρώτερον*, καὶ πονηρίαν ἀποκαλεῖ. Καὶ, ὡς ἔοικεν, ἡ τῆς παρθένου δικαιοσύνη οὐκ εἴσω τῶν ἀνθρωπίνων ἔπιπτεν ὅρων· οὐδὲ μικρὸν ὑπερέβη, οὐδὲ μέγα μὲν, ἀλλ' ὅσον λαβεῖν εἰκόνα, ἀλλὰ τοσοῦτον παρήλλαξε τὴν κοινὴν φυσιν, ὅσον οὐδὲ ἔστιν εὑρεῖν τὸ μέσον.

5. Διὰ ταῦτα καὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην συνεκάλυψε πονηρίαν, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ συνουσίας ἀξίους ἔδειξε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὴν γῆν ἀξίαν τῶν διατριβῶν τοῦ σωτῆρος. *Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν*· οὐδεὶς ἦν ὁ βοηθήσων κινδυνεύοντι τῷ γένει, οὐδ' ἐπισχήσων καθάπερ ῥεῦμα τὴν ἁμαρτίαν. Καὶ

quia quem caelum capere non potuit, hunc illa hospitem tenuit; puritate autem; nam quorum testes oculati nullo modo homines fieri poterant, non discissis seu non patefactis caelis, quominus iis per eam fruantur nihil impedit: quin immo, haec iis etiam praeit, qui ad Deum tendunt, dum caelum obsistit. Et hoc quidem e medio tolli oportet; illa vero, si inter Deum et homines mediatrix non fuisset relicta, terrestres caelestium participes fieri omnino impossibile erat.

Porro scriptum est caelum quidem non ferre divinum radium, sed eo pertransiente rumpi; siquidem Spiritu super honore parem descendente, Ioanni Magno *scissi visi sunt caeli*[a]; Beata vero, Spiritu superveniente, abundantius illa est fruita pace, quam Paulus dixit *omnem sensum superare*[b], et hypostasis ipsius Salvatoris, cuius nullus est terminus, mirandum facta est domicilium. Et illum adeo facile tulit, ut et gestaverit et sine doloribus ediderit. Unde illud caelum caeli de quo propheta loquitur, quodque soli Deo convenire dicit : *Caelum enim caeli Domino*[c], est beata Virgo. *Neque caelum ipsum*, inquit, *mundum coram te*[d]; Dei vero propinqua, Virgo scilicet, non solum pura malis, verum et pulchra est. Et non simpliciter, sed omnino pulchra : nam *tota es pulchra*[e], inquit. Et suffragium non est humanum, sed Deus ipse Beatam praedicat. Et non hoc tantum, sed cum admiratione : *Quam pulchra es, propinqua mea!*[f] Porro omnem iustitiam humanam coram Deo Scriptura dicit *omni scelere scelesliorem, et perversitatem nuncupat*[g]; ex quo constat Virginis iustitiam intra humanos terminos non occurrisse; neque parum excelluit, neque multum quidem, ita tamen ut aliquam illius adumbrationem capere quis potuerit, sed communem naturam tantum superavit, ut medium invenire non sit.

5. Quapropter et omnem humanam contexit malitiam, et Dei contubernio dignos ostendit homines, terramque dignam quae Salvatorem haberet incolam. *Omnes declinaverant, simul inutiles evaserant*[h]; qui periclitanti generi opem ferret, vel peccatum tanquam torrentem sisteret, nullus exstabat. Nam et

1. B φησι omittit.

a) Marc., I, 10. — b) Phil., IV, 7. — c) Ps. CXIII, 24. — d) Iob, XV, 15. — e) Cant., IV, 7. — f) Cant., I, 15; IV, 1. — g) Is., LXIV, 6. — h) Ps. XIII, 4.

sacerdotes, et iudices, et prophetarum corona, ceterique Deo devoti, a quibus aliquid melius pro genere sperandum erat, ex his nemo quidquam pro communi salute potuit; quin immo neque seipsos criminationibus poenaque immunes ostenderunt, sed hinc decedentes infernus illos excipiebat. Et iam ad priorem vitam nos redire impossibile erat. Homines siquidem sibi sufficere non poterant; boni vero angeli optima quaeque sane nobis ad precabantur, auxiliumque ferre tentabant, sed malorum magnitudine superabantur; ille autem, quo tantum opus erat, vulnus propter peccatum aversabatur. Oculos enim ad terram convertebat, et *non erat intelligens neque requirens Deum*[a]; sed sicut in corpore morbo penitus corrupto, nullus curare volenti remanebat locus, unde salutem revocaret. Optabat quidem nobis salutem, utpote hominum amans; verum non habebat quibus beneficiorum initium merito faceret; quandoquidem et haec est lex divinae justitiae, scilicet beneficia naturam nobis meliorem facientia quandoque etiam nolentibus praestare; quae vero voluntatem libertatemque perficiunt, Deumque in nobis habitare faciunt, omnemque humanam superant exspectationem, haec non omnibus impertire, sed iis tantum, quibus praesto fuit prius conferre convenientem cooperationem. Quamobrem, ante Salvatoris descensum mysteriaque ad illum spectantia, quae nobis voluntatem a divina charitate delapsam rursus excitarunt, humana quadam iustitia opus erat, quae non solum tantam malitiam compensaret, verum etiam id praestaret mirabili cum accessione, unde et natura a contagione arceretur, detergeretque ignominiam quae a peccato erat, et communis hostis insolentia retunderetur, Deusque hominibus conciliatus manum porrigeret.

6. Fit igitur, et admirabilem illam iustitiam pro toto mundo contulit Virgo, et expiationis ac propitiationis loco nobis facta est, totumque lustravit genus. Et quemadmodum lucis effusio aut ignis, quibuscumque supervenerint communicantur, ita et illa proprium splendorem impertivit omnibus. Et si-

ἱερεῖς γὰρ, καὶ κριταὶ, καὶ προφητῶν κύκλος, καὶ τῶν ἄλλων οἱ περὶ Θεὸν εἶχον, ὅθεν ἦν τι καὶ βέλτιον περὶ τοῦ γένους ἐλπίσαι, τούτων οὐδεὶς οὐδὲν οὕτως πρὸς τὸ κοινὸν ἠδυνήθη, ὥστε οὐδὲ σφᾶς αὐτοὺς ἐγκλημάτων καὶ δίκης ἔδειξαν καθαροὺς, ἀλλ' ἀπιόντας ἐνθένδε ᾅδης ἐξεδέχετο. Καὶ ἦν ἀμήχανον ἤδη τὴν προτέραν ζωὴν ἡμῖν ἐπανήκειν, τῶν μὲν ἀνθρώπων ἑαυτοὶς ἀρκέσαι μὴ δυναμένων, τῶν δὲ ἀγαθῶν ἀγγέλων συνευχομένων μὲν ἡμῖν τὰ βέλτιστα καὶ συμμαχεῖν πειρωμένων, τοῦ δὲ μεγέθους τῶν κακῶν ἡττωμένων, οὗ δὲ ἐδεῖτο μόνου τὸ τραῦμα διὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῖς ἀνθρώποις ἀπηχθημένου. *Καὶ γὰρ ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ οὐκ ἦν συνιών, οὐδ' ἐκζητῶν τὸν Θεὸν*, ἀλλ' ὥσπερ σώματος νόσῳ καθάπαξ διεφθορότος, οὐδεὶς τῷ βουλομένῳ θεραπεύειν, ὅθεν ἂν ἀνακαλέσαιτο τὴν ὑγείαν, κατελείπετο τόπος· ἐβούλετο μὲν γὰρ ἡμῖν τὴν σωτηρίαν, φιλάνθρωπος ὤν, οὐκ εἶχε δὲ οἷς ἂν ὑπάρξαι τῶν χαρίτων δικαίως· ἐπεὶ καὶ τοῦτο νόμος τῆς θείας δικαιοσύνης, τὰς μὲν εὐεργεσίας, αἳ τὴν φύσιν ἡμῖν ἀμείνω ποιοῦσιν, ἐνίοτε καὶ μὴ βουλομένοις παρέχειν· αἳ δὲ τὴν θέλησιν ὀρθοῦσι καὶ τὴν προαίρεσιν, καὶ Θεὸν ἡμῖν οἰκίζουσι καὶ προμνῶνται τὴν ἐκεῖθεν εἰρήνην, μεγάλας μὲν εἶναι καὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ὑπερβάλλειν ἐλπίδα, χορηγεῖσθαι δὲ οὐ πᾶσιν, ἀλλ' ὅσοις ὑπῆρξε προεισενέγκαι τὴν γιγνομένην συντέλειαν. Διὰ ταῦτα, πρὸ τῆς τοῦ σωτῆρος καθόδου καὶ τῶν κατ' αὐτὸν μυστηρίων, ἃ τὴν θέλησιν ἡμῖν τῆς θείας ἐκπεσοῦσαν ἀγάπης ἐπανήγαγον αὖθις, ἔδει τινὸς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης οὐκ ἀντιρρόπου μόνον τῇ τοσῇδε κακίᾳ, ἀλλὰ καὶ σὺν θαυμαστῇ τῇ προσθήκῃ· ὅθεν ἦν ἀποκεκλεῖσθαι μὲν τὴν φύσιν τοῦ μύσους[1], ἀποτρίψασθαι δὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας αἰσχύνην, στῆναι δὲ τὴν ὕβριν τοῦ κοινοῦ πολεμίου, τὸν δὲ Θεὸν τοῖς ἀνθρώποις διαλλαγέντα χεῖρα ὀρέξαι.

6 Γίνεται τοίνυν, καὶ τὴν θαυμαστὴν ταύτην δικαιοσύνην ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντὸς εἰσήνεγκεν ἡ παρθένος, καὶ γέγονεν ἀντὶ καθαρσίων ἡμῖν καὶ ἱλαστηρίων, καὶ τὸ σύμπαν ἥγνισε γένος. Καὶ καθάπερ φωτὸς χύσις ἢ πῦρ, οἷς ἂν ἐπέλθοι, τῆς οἰκείας αὐγῆς μετέδωκε πᾶσι· καὶ ὥσπερ τοῦτο τὸ φῶς ἔστι μὲν ὁρατοῖς ἀντὶ κάλλους, ἐμπέφυκε δὲ οὐ πᾶσιν,

1 B μισους.

a) Ps. XIII, 2.

ἀλλὰ τὸν ἡλίου δίσκον ἔλαχε μόνον, τὸν ἴσον δὴ τρόπον καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων κάλλος, καὶ ἡ τῆς φύσεως σεμνότης πᾶσα καὶ χάρις, ἧ τε ἤνθει πρὶν Θεὸν ἀπολέσαι, καὶ ἣν ἔσχεν ἂν, εἰ τὸν ἐκεῖθεν ἔσωσε νόμον, καὶ ἣν εἶχε δικαιοσύνην, καὶ ἣν ἔχειν δέον οὐκ εἶχεν, ἐν τῇ μακαρίᾳ μόνῃ συνέστη, *καὶ πάντας ἐδικαίωσεν*[a] ὁ περὶ τοῦ σωτῆρος ἔφησε Παῦλος. Καὶ ἦν οὐσίας τις ἢ θησαυρὸς, ἢ πηγὴ, ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι[1] ῥῶ, τῆς τῶν ἀνθρώπων ἁγιωσύνης.

Διὰ τοῦτο, τῶν ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἀνθρώπων τὸ θυσιαστήριον ᾤκησε μόνη, θυσία προτελειός τις καὶ καθαρτήριος πρὸ τοῦ μεγάλου θύματος ὑπὲρ παντὸς προσενεχθεῖσα τοῦ γένους, ὥστε *πρόδρομον μὲν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων τὸν Ἰησοῦν εἰσελθεῖν*, τοῦ δὲ σωτῆρος τὴν μακαρίαν προτέραν εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ καταπετάσματος ἑαυτὴν τῷ Πατρὶ προσενηνοχέναι. Καὶ ὁ μὲν τελείως τὸν Πατέρα διήλλαξε τοῖς ἀνθρώποις, ἀποθανὼν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ· ἡ δὲ μακαρία προσενεχθεῖσα τῷ Θεῷ, τοσοῦτον εἰς τὴν καταλλαγὴν ὠδυνήθη, ὅσον τὸν ἁρμοστὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους κομίσαι, καὶ ἀδελφὸν ποιῆσαι τὸν πρεσβευτήν, ὑπὲρ ὧν πρὸς τὸν Θεὸν ἔμελλεν ἥξειν, ὡς ἂν ὡς ὁμοφυῶν ἤδη καὶ οἰκείων ἀντιποιοῖτο· *Καὶ γὰρ ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ περὶ τὸν Θεόν*. Καὶ ὁ μὲν, καθ' ὑπόστασιν μίαν ἀμφότερος ὢν ὅπερ τε ἡμεῖς καὶ Θεὸς, κοινὸς ὅρος κατέστη τῆς φύσεως ἑκατέρας· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἕνωσις Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ καταλλαγὴ, καὶ εἰρήνη, καὶ ἔρως, καὶ εἴ τι πρὸς τοῦτο φέρει. Ἡ δὲ μακαρία, τὰ μὲν ἄνθρωπος οὖσα, δι' ὧν ἐκεῖθεν εἶλκε τὸ γένος, τὰ δὲ, τὴν ὑπερφυᾶ λέγω δικαιοσύνην, Θεῷ προσήκουσα μόνῳ, τῷ μὲν ἄνθρωπος εἶναι, τοὺς ἀνθρώπους σεμνύνει. Θεὸν δὲ πρὸς ἔρωτα κινεῖ τῶν ἀνθρώπων, τῷ ἑαυτῆς ἑλκύσασα κάλλει. Καὶ ὁ μὲν σωτὴρ ἔδωκε δίκην, ὧν ἡμεῖς ὑπόχρεως ἦμεν· οὐ γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ συνήδει, ὅθεν ἂν ὑπεύθυνος ἦν, ὅτι *ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν*, ἀλλὰ τὰς ἡμῶν ἀνειλήφει. Καὶ περὶ ἡμῶν ὠδύνατο. Καὶ ἤρκεσεν ἑνὸς πληγὴ μηδὲν ἠδικηκότος, ἀνθρώποις πᾶσι τὰ ἔσχατα πεπλημμεληκόσιν, ἀντὶ δίκης γενομένη, τὰ ἐγκλήματα λῦσαι.

Ἡ δὲ μακαρία, μία δὴ καὶ μόνη πάντων ἀνθρώ-

cut hocce lumen visibilibus pulchritudinem tribuit, quamquam non omnibus inest, sed solis orbem tantum obtinuit; eodem sane modo et hominum pulchritudo, et naturae maiestas omnis ac gratia, qua et florebat, antequam Deum amitteret, et quam habuisset, si illius legem servasset; et quam habebat iustitiam, et illa habenda quam non habuit, in Beata sola constiterunt; et *omnes iustificavit*[a]; quod de Salvatore affirmavit Paulus. Et fuit substantiae quidam sive thesaurus, sive fons, seu nescio quid dicam, sanctitatis hominum.

Ideo ex hominibus qui a saeculo fuerunt, sola altare habitavit; ut victima quaedam praevia atque expiatoria ante magnum sacrificium pro toto genere oblata. Unde *praecursor quidem in Sancta Sanctorum Iesus introivit*[b]; sed Beata, ante Salvatorem, usque ad interius velaminis ingressa, seipsam Patri obtulit. Et ille quidem, in cruce moriens, Patrem cum hominibus perfecte reconciliavit; Beata vero, seipsam Deo offerens, in reconciliationem tantum contulit, ut moderatorem ad homines attraxerit, legatumque fecerit fratrem eorum pro quibus ad Deum accessurus erat; unde et illos iam tanquam cognatos atque familiares sibi vindicavit. *Debuit enim per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret, et fidelis pontifex in iis quae circa Deum sunt*[c]. Et is quidem secundum unam personam uterque existens, nempe quod sumus nos et quod Deus, communis terminus utriusque naturae constitutus est; et ideo tum unio Dei et hominum fuit, tum reconciliatio et pax et amor, et quidquid ad hoc spectat. Beata autem et homo est, quia hinc suam traxit originem, et supernaturalem habuit iustitiam, utpote Deo soli coniuncta; unde, quatenus homo, homines honestat, Deum vero ad hominum amorem movet, eum sua pulchritudine attrahens. Et Salvator quidem poenam dedit eorum, quibus obligabamur; non enim ipse sibi quidquam conscius erat, quo reus fuisset, *quia peccatum non fecit*[d], sed nostra delicta in se susceperat. Et pro nobis dolore affectus est. Et unius innocentis plaga, loco poenae accepta, hominibus omnibus qui gravissime deliquerant, solvendis criminibus par fuit.

Beata vero, una sane atque sola, Deo dignam

1. B καὶ add.

a. Rom., v, 19. — b. Heb., vi, 20. — c. Heb., ii, 17. — d. I Petr., ii, 22.

animam praebens, et ceteris auxiliari valuit. Propterea, et ei soli inter multas, quae de caelo saepe fausta nuntia acceperunt, gaudere Deus dixit. Nemo enim fuit qui, criminibus solutus, etiam poenae expers esse potuerit; siquidem moerore et dolore Deus omnes mulctavit. Hanc autem poenam luerunt homines, quod veri gaudii pacisque legem transgressi sunt. Ad Beatam vero quod attinet, ex eo quod illam gaudio dignam censuit, plenamque gratia atque benedictam praedicavit, eo ipso ostendit se nihil habere de quo illam accusaret, ex iis quorum rea hominum natura.

7. Nobis enim, quibus multis opus erat piaculis, novam nostram hostiam oportebat esse immaculatam atque sanctam. Nam, si altare, quod delineatio atque imago gratiarum illius erat, Sancta Sanctorum fuerit nuncupatum, quodnam sane iudicium de ipsa veritate pronuntiandum erit? Quandoquidem neque altare Virgine tantum erat inferius, quantum veritate umbra atque typus, sed multo maior atque infinita prope inter utrumque differentia exstabat. *Altare namque effigies Cherubim obumbrabat*[a], ut Paulus dixit; hanc autem Beatam hymnis extollendam non ipsa Cherubim neque si quid illis maius est, sed ille ipse, cui serviunt Cherubim, Virtus scilicet Altissimi, obumbravit, sicut divinus Gabriel nuntiavit. Ceterum victima propitiatorio sanctior est, utpote hoc ab ea suum habens sacrum; siquidem aspersi sanguinis unctio sanctitatem conferebat; Beata autem Virgo omni victima adeo sanctior est, ut dictu possibile non sit. Sanguinem enim novae huius victimae non altare suscepit neque ignis consumpsit, sed Deus ipse sibi sumpsit atque induit *tanquam vestimentum salutis et tunicam laetitiae*[b], omnem dolorem ab hominibus arcentem. Et non erubuit amictu, immo etiam suam gloriam suumque regnum hunc vocat. Et revera, cum, hoc vestimento circumdatus, habitationis hominum particeps esset, *regnum caelorum dixit ad ianuas venire*[c]. De hoc regio amictu Angeli Salvatorem interrogabant : *Quare rubra sunt vestimenta tua?*[d] Secundum hoc regnum *Dominus regnavit*[e], ut Scripturae dicunt. Et hanc virtutem induit, et hanc gloriam. Namque hoc vestitu et hac

πων, τοῦ Θεοῦ τὴν ψυχὴν ἀξίαν παρασχομένη, ἐδυνήθη καὶ τοῖς ἄλλοις ἀμῦναι. Διὰ τοῦτο καὶ μόνῃ, πολλῶν ἀπ' οὐρανοῦ πολλάκις εὐαγγέλια κομισαμένων, χαίρειν ὁ Θεὸς εἶπεν. Οὐ γὰρ ἦν οὐδεὶς ὅς, ἐγκλημάτων ἀπηλλαγμένος, ἐδυνήθη καὶ τῆς δίκης καθαρὸς εἶναι· τοῦ γὰρ ἁλγεῖν καὶ ὀδυνᾶσθαι πᾶσιν ὁ Θεὸς ἐτιμᾶτο. Καὶ ταύτην ἔδοσαν ἄνθρωποι δίκην, τῆς ὡς ἀληθῶς χαρᾶς καὶ εἰρήνης ὑπερβάντες τὸν νόμον. Τῇ δὲ μακαρίᾳ, δι' ὧν χαίρειν ἠξίου, καὶ κεχαριτωμένην καὶ εὐλογημένην προσεῖπεν, ἔδειξεν ὡς οὐδὲν ἐγκαλεῖν εἶχεν, ὧν ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις ὑπεύθυνος ἦν.

7. Ἔδει γὰρ τὸ καινὸν ἡμῶν ἱερεῖον, οἷς πολλῶν ἔδει τῶν καθαρσίων, ἄμωμον καὶ ἅγιον εἶναι. Εἰ γὰρ τὸ θυσιαστήριον, ὃ γραφή τις ἦν καὶ εἰκὼν τῶν ταύτης χαρίτων, ἅγια τῶν ἁγίων, τίνα δὴ προσῆκε ψῆφον περὶ τῆς ἀληθείας ἐκφέρειν; Ἐπεὶ μηδὲ τοσοῦτον ἐλείπετο τὸ θυσιαστήριον τῆς παρθένου, ὅσον ἀληθείας σκιὰ καὶ τύπος, πολλῷ δὲ καὶ ἀπείρῳ τινὶ τῷ μέσῳ. Τὸ μὲν γὰρ εἰκὼν [1] χερουβὶμ κατασκιάζειν ἔφησε Παῦλος· τὴν δὲ πολυύμνητον οὐκ αὐτὰ τὰ χερουβὶμ, οὐδὲ εἴ τι μεῖζον ἐκείνων, ἀλλ' αὐτὸς, ᾧ δουλεύει τὰ χερουβὶμ, ἡ δύναμις τοῦ ὑψίστου, καθὼς ὁ θειότατος ἐμήνυσε Γαβριήλ· ἄλλως τε ἡ μὲν θυσία τοῦ ἱλαστηρίου ἱερωτέρα, καθόσον ἐκεῖθεν αὐτῷ τὸ σεμνόν. Ἡ γὰρ τοῦ αἵματος ἀλοιφὴ τὴν ἁγιωσύνην εἰσῆγεν· ἡ δὲ μακαρία παρθένος ἱερωτέρα πάσης θυσίας, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ἐξεῖναι· τὸ γὰρ αἷμα τῆς καινῆς ταύτης θυσίας οὐ τὸ θυσιαστήριον ἐδέξατο ἢ τὸ πῦρ ἀνάλωσεν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θεὸς ἀνείλετο καὶ περιέθετο *ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης*, πάσης ἀλγηδόνος ἀλεξίκακον τοῖς ἀνθρώποις. Καὶ οὐκ ᾐσχύνθη τῇ περιβολῇ, ἀλλὰ καὶ δόξαν ἑαυτοῦ καὶ βασιλείαν τὸ πρᾶγμα καλεῖ. Καὶ γοῦν, ἐπεὶ τὸ ἱμάτιον περικείμενος τοῦτο, τοῖς ἀνθρώποις ἐκοινώνει διατριβῶν, *τὴν τῶν οὐρανῶν φησὶ βασιλείαν ἐπὶ θύρας ἰέναι*. Ταύτην ἠρώτων τὴν βασίλειον σκευὴν οἱ ἄγγελοι τὸν σωτῆρα· *Ἵνα τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια;* Κατὰ ταύτην τὴν βασίλειαν *ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν*, ὡς τὰ λόγιά φησιν. Καὶ ταύτην τὴν δύναμιν ἐνεδύσατο, καὶ ταύτην τὴν δόξαν· ταυτῇ γὰρ τῇ περιβολῇ καὶ τῇ ζώνῃ τοῦ

1. Sic Codd.

a) Hebr., IX, 5. — b) Is., LXI, 10. — c) Marc., XIII, 29. — d) Is., LXIII, 2. — e) Ps. XCV, 10.

δυνατοῦ περιεγεγόνει· καὶ τὸν μὲν συνέδησε, τοὺς δὲ δεδεμένους τῶν ἐκείνου χειρῶν ἐξήρπασε καὶ διέσωσε· καὶ γέγονεν ἡμῖν σεσωσμένοις ἡ σὰρξ τοῦ σωτῆρος *δύναμις Θεοῦ*, κατὰ Παῦλον.

Ὦ καινῶν μυστηρίων. Ὦ θαυμαστῆς δικαιοσύνης. Ὦ ψυχῆς ἐκείνης, ἣ τοιαύτην ἁγνείαν τὸ ἑαυτῆς ἥγνισε σῶμα. Ὦ σώματος, ὃ, τὴν φύσιν ἀγνοῆσαν, τῇ ψυχῇ συνεπήρθη. Ὦ νοῦ φωτὸς ἐκείνου. *Τί εἴπω καὶ τί λαλήσω*, φησὶν ἀπορῶν ὁ προφήτης: Τὸν Θεόν, ὃν οὐδεὶς ἔλαβε τόπος, ὃν ἡ κτίσις οὐ χωρεῖ, κἂν τοσαύτη γένηται μυριάκις, τοῦτον αἵμασιν οἰκείοις ἐνέδυσεν ἡ παρθένος, καὶ τὸ μεῖζον, πρέποντα πρέποντι τῷ βασιλεῖ τὸν χιτῶνα ποιησαμένη· καίτοι οὐχ οὕτω Θεὸς σαρκὶ, ὡς ἱματίῳ σῶμα συνήφθη, οὐδ' οὕτως ἡ φύσις τῆς θείας μετέσχεν ἀκτῖνος, ὡς ἱμάτιον τῆς βασιλέως εὐδαιμονίας. Ἀλλὰ τούτῳ μόνῳ περιεβλῆ τὸ κατὰ τὸν σωτῆρα πρᾶγμα προσῆκε, τῷ μὴ συγκεχύσθαι[1] πρὸς ἀλλήλας τὰς φύσεις, ἀλλ' ἀμιγῆ μένειν ἑκατέραν τῶν ἑκατέρας ἰδιωμάτων, ὡς τά γε ἄλλα, τοσοῦτον ὑπερβαίνει τὴν εἰκόνα ταύτην ἐκεῖνο, ὅσον τὸ ἁπλῶς ἡνῶσθαι, τὸ παντελῶς διῃρῆσθαι. Τὴν γὰρ συνάφειαν ταύτην, οὔτε παράδειγμα ἔστιν ἄλλοις γενέσθαι, οὔτε αὐτὴν εἰς παράδειγμα ἀνενέγκαι, ἀλλὰ μοναδικὴ τίς ἐστι, πρώτη καὶ μόνη φανεῖσα· τὸ γὰρ αἷμα τῆς μακαρίας αἷμα Θεοῦ. Πῶς εἴπω; καὶ τῶν αὐτῶν αὐτῷ κοινωνῆσαν οὕτως ἀκριβῶς, ὡς ὁμότιμον καὶ ὁμόθρονον καὶ ὁμόθεον ἤδη τῇ θείᾳ φύσει γενέσθαι. Πρὸς τοσοῦτον ὕψος ἁγιωσύνης ἡ παρθένος ἀνῆλθεν· οὕτω νοῦν ὑπερβαίνει πάντα τὸ κατ' αὐτήν.

8. Ἄνθρωπος ἦν· ἐξ ἀνθρώπων ἀνέφυ· τῶν αὐτῶν μετέσχε πάντων τῷ γένει, φρονήματος δὲ οὐκ ἐκληρονόμησεν ἴσου, οὐδὲ παρεσύρη τῇ τοσῇδε τῶν κακῶν συνηθείᾳ, ἀλλ' ἔστη μὲν κατὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ τῇ καθ' ἡμῶν ἀντέσχε φθορᾷ[2], καὶ τῇ πονηρίᾳ τέλος παρέστε. Καὶ γέγονεν αὐτή τε ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν φερούσης ἡγεμὼν τοῖς ἀνθρώποις· ὥσπερ γὰρ μόνη γενομένη τῷ βίῳ, καὶ μήτε ἄλλων ὄντων τῶν ἀνθρώπων, μήτε κτίσεως ἄλλης ἡστινοσοῦν παρηγμένης, ἀλλὰ μόνη μόνῳ Θεῷ παροῦσα, οὕτως εἶχε τὴν γνώμην· καὶ πρὸς οὐδὲν τῶν κτισμάτων εἶδεν, οὐδ' ἐπεστράφη τῶν

zona fortem superavit; quem quidem alligavit, vinctos vero ex eius manibus eripuit salvosque servavit. Et secundum Paulum, Salvatoris caro nobis salvatis *virtus Dei facta est*[a].

O nova mysteria! O admirabilem iustitiam! O animam illam, quae tali sanctimonia suum sacravit corpus! O corpus naturae inscium, una cum anima sursum elevatum! O mentem divino illo lumine plenam! *Quid dicam, et quid loquar*[b], haesitans ait propheta? Deum, quem nullus suscepit locus, quem creatura non capit, etiamsi in infinitum cresceret, hunc Virgo propriis induit sanguinibus; et quod maius est, decoram decoro Regi tunicam ipsa confecit, quamquam non sic Deus cum carne coniunctus est, ut vestimento corpus, neque eodem modo natura divini luminis particeps fuit, quo vestimentum felicitatis regis; sed quod de Salvatore est, hoc soli vestitui congruit, scilicet quatenus naturae inter se non sunt confusae, sed alteruter alterutrius proprietatum expers remansit; ceterum, illud [id est, quod de Salvatore est, seu unio hypostatica] hanc figuram tantum superat, quantum unio perfecta absolutam separationem. Haec enim coniunctio neque aliis exemplum fieri potest, neque eam in exemplum afferre licet, sed singularis omnino est, prima et sola visa est; siquidem sanguis Beatae sanguis Dei est; quid dicam? Atque eorumdem atque ille adeo perfecte particeps fuit, ut eiusdem honoris, throni ac deitatis ac natura divina factus fuerit; ad tantam sanctitatis sublimitatem Virgo pervenit! Adeo eius virtus omnem superat intellectum!

8. Homo erat; ex hominibus orta est; eorumdem omnium, ac nostrum genus, particeps fuit; parem vero animum non est sortita, neque tantae vitiorum consuetudini implicata est, sed contra peccatum stetit, et nostrae obstitit corruptioni, malitiaeque finem imposuit.

Et ipsa quidem primitiae sanctae facta est, atque hominibus viae dux ad Deum ducentis. Nam perinde ac si sola in mundo fuisset, neque alii homines exstitissent, neque ulla alia creatura producta fuisset, sed sola soli Deo adfuisset, ita animo fuit. Ad nullam creaturam respexit, neque ad aliquid ex omnibus, quae facta sunt, conversa est, sed statim atque inter homines apparuit, statim meliori sui parte ab

1. B συγκεχεῖσθαι. 2. B φορᾷ.

a. 1 Corinth., I, 18. — b. Dan., X, 17.

illis recessit; et omnem supergressa creaturam, terram, caelum, solem atque stellas, ipsum quoque qui circa Deum est orbem, non prius stetit, quam Deo, pura puro, unita fuerit. Et victimis sacratior, altaribus dignior Deo; prophetis et iustis et sacerdotibus tanto sanctior facta est, quantum sanctificans sanctificatos in ratione sanctitatis superat. Nullus enim sanctus fuit, priusquam Beata esset; sed prima et sola a peccato prorsus immunis, seipsam sanctam exhibuit sanctamque sanctorum, et si quid maius dicere liceat; atque aliis sanctitatis ianuam aperuit, optime praeparata ad suscipiendum Salvatorem, ex quo esse habuere sancti omnes et prophetae et sacerdotes et quotquot divinis digni habiti sunt mysteriis.

Namque fructus Virginis primus et solus sanctitatem in mundum intulit; et hoc est quod beatus dixit Paulus, nempe *praecursorem pro nobis in Sancta Iesum introivisse*[a]. Si vero, etiam antequam Salvator ad nos veniret, multos invenire est qui sancti audierint, profecto hoc potissimum contigit, quod illi in figuris mysteriorum participes fuerunt; quandoquidem Moysen, antequam Christus opprobria sustineret *prae thesauris Aegypti aestimasse improperium Christi* declaravit Paulus[b]. Et revera et baptizavit, et spiritualem panem aquamque impertivit Hebraeis, priusquam panis de caelo descendens adveniret, atque Spiritus sanctus daretur, *quia Iesus nondum erat glorificatus*[c]. Deinde, quia ad sanctitatem bene praeparati et aliquatenus apti erant, salutarem radium orientem suscepere; cui etiam illud Salvatoris congruit : *Pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate*[d]; siquidem veteres isti, cum Salvator nondum apparuisset, figurative quodammodo atque umbrative sanctificationem susceperant. *Non enim obtinuerunt promissionem, etsi fidei testimonio signati, ut non sine nobis consummarentur,* ut dixit Paulus[e].

9. Sed quare de prophetis loquor, qui nisi Virginis beneficia prius assecuti, essent, neque inferni vinculis solvi potuissent. Ipsis enim Angelis, Archangelis, Cherubim atque Seraπάντων οὐδενί, ἀλλ' ἅμα τε ἐγένετο τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπεδήμει τῷ καλλίονι μέρει· καὶ πᾶσαν ὑπερβᾶσα κτίσιν, καὶ γῆν καὶ οὐρανόν, καὶ ἥλιον, καὶ ἀστέρας, αὐτὸν τὸν περὶ Θεὸν κύκλον, οὐ πρότερον ἔστη, πρὶν Θεῷ συγγενέσθαι καθαρὰ καθαρῷ· καὶ γέγονε ἱερωτέρα θυσιῶν, θυσιαστηρίων ἁξιωτέρα Θεῷ, προφητῶν καὶ δικαίων καὶ ἱερέων ἁγιωτέρα τοσοῦτον, ὅσον τὸ ἁγιάζον τῶν ἁγιαζομένων εἰς ἁγιότητος λόγον ἄμεινον ἔχει. Οὐδεὶς γὰρ ἅγιος, πρὶν εἶναι τὴν μακαρίαν, ἀλλὰ πρώτη καὶ μόνη τῆς ἁμαρτίας καθάπαξ ἀπηλλαγμένη, ἑαυτήν τε ἁγίαν ἔδειξε, καὶ ἁγίαν ἁγίων, καὶ εἴ τι μεῖζον; καὶ τοῖς ἄλλοις ἁγιωσύνης ἤνοιξε θύραν, καλῶς διατεθεῖσα πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ σωτῆρος· ὅθεν πᾶσιν ἁγίοις εἶναι συνέβη, καὶ προφήταις καὶ ἱερεῦσι, καὶ εἴ τις θείων ἠξίωτο μυστηρίων.

Ὁ γὰρ τῆς παρθένου καρπὸς πρῶτος καὶ μόνος τὴν ἁγιωσύνην εἰσήνεγκεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ τοῦτό ἐστιν, ὅπερ ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος *πρόδρομον ὑπὲρ ἡμῶν εἰς τὰ ἅγια τὸν Ἰησοῦν εἰσεληλυθέναι*. Εἰ δὲ καὶ πρὶν ἐλθεῖν εἰς ἡμᾶς τὸν σωτῆρα, πολλοὺς ταύτης τῆς ἐπωνυμίας τυχόντας ἔστιν ἀκούειν, ἀλλὰ μάλιστα μὲν διὰ τὸ τῶν μυστηρίων ἐν εἰκόσι μετέχειν· ἐπεὶ καὶ Μωσέα πρὶν Χριστὸν ὀνειδισθῆναι, *τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θησαυρῶν ἐμπροσθεν ἄγειν* ἔφησε Παῦλος. Καὶ μὴν καὶ βαπτίζειν, καὶ πνευματικοῦ μεταδιδόναι καὶ ἄρτου καὶ ὕδατος τοῖς Ἑβραίοις, πρὶν ἐλθεῖν τὸν ἄρτον τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνοντα[1], καὶ πρὶν εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, διότι Ἰησοῦς *οὐδέπω ἐδοξάσθη*. Ἔπειτα, διὰ τὸ πρὸς τὴν ἁγιωσύνην εὖ παρεσκευασμένους καὶ οἵους[2] ἑτοίμους εἶναι, τὴν ἀκτῖνα τὴν σωτηρίαν ἀνασχοῦσαν ὑποδεδέχθαι· τούτῳ δὲ καὶ ἐκεῖνο τὸ τοῦ σωτῆρος συμβαίνει· *ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἁγιάζω ἐμαυτὸν ἵνα καὶ αὐτοὶ ὦσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ*· ὡς δὴ τῶν παλαιῶν ἐκείνων, μήπω τοῦ σωτῆρος φανέντος, τύπῳ τινὶ καὶ σκιᾷ τὸν ἁγιασμὸν ὑποδεξαμένων. *Οὐ γὰρ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν, καίτοι διὰ τῆς πίστεως μαρτυρηθέντες, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν*, ᾗ φησι Παῦλος.

9. Καὶ τί λέγω τοὺς προφήτας, οὓς οὐδὲ τῶν δεσμῶν ἦν τῶν ἐν ᾅδου λυθῆναι, μὴ τῆς παρθένου τῶν χαρίτων τυχόντας; Τῶν γὰρ ἀγγέλων αὐτῶν, τῶν ἀρχαγγέλων, τῶν χερουβὶμ, τῶν σεραφὶμ ἡ

1. B καταβάντα. — 2. B οἷον.

a) Heb., VI, 20. — b) Heb., XI, 26. — c) Ioan., VII, 5 o. — d) Ioan., XVII, 19. — e) Heb., XI, 40.

μακαρία παρθένος ἁγιωτέρα. Εἰ γὰρ ἁγιωσύνης ἆθλον ὁ Θεός, καὶ δίδοται μὲν ὁμοίως ἅπασι, τυγχάνει δὲ μᾶλλον, ὃς ἄμεινον ἔχει παρασκευῆς, πῶς οὐ πᾶσα ἀνάγκη τὰς περὶ τῆς ἁγιότητος ψήφους ἀπὸ τῶν ἄθλων ἐκφέρειν, καὶ τῇ πρὸς Θεὸν ἐγγύτητι καὶ ταύτην ἀμέλει μετρεῖν. Καὶ δὴ τὰ μὲν χερουβὶμ λόγος κύκλῳ Θεοῦ τε ἑστάναι καὶ ὑποδέχεσθαι τὴν ἐκεῖθεν ἀκτῖνα, προσβλέπειν δὲ οὐδὲ πάνυ θαρρεῖν. Ἡ δὲ παρθένος, καινόν τινα καὶ ἄρρητον τρόπον, τὸν μηδένα λαβόντα τόπον ἐν ἑαυτῇ περιέσχε. Καὶ οὐ λαμπρότητά τινα καὶ δόξαν, ἀλλ' αὐτὴν ἐδέξατο τὴν ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ. Ὅσῳ τοίνυν ἐναργέστερον ἢ τοῖς χερουβὶμ ὁ Θεὸς παρῆν τῇ παρθένῳ, πολλῷ δὲ ἄρα, καὶ οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ἐξεῖναι, τοσούτῳ καὶ ἁγιωτέραν εἶναι καὶ ἱερωτέραν ἀνάγκη.

Καὶ μὴν τῶν ὄντων, δι' ὧν ἡ θεία σοφία δείκνυται μᾶλλον, καθαρότητι καὶ ἁγιωσύνῃ νικᾷ· καθάπερ τῶν σωμάτων, ἃ μὲν προσίσταται τῷ φωτί, καθαρωτέρα τῶν ἄλλων ἐκεῖνα. Τοῦ γὰρ Θεοῦ πᾶσιν ὁμοίως παρόντος, τὸ τῆς ἐκφάνσεως διάφορον τοῖς κτίσμασι λογίζεσθαι χρή· εἰ δὲ τοῦτο, τίς οὐκ οἶδεν, ὡς ἡ παρθένος ἀνθρώπων πάντων, ἀγγέλων ἱερωτέρα; Καὶ γὰρ διὰ μὲν τῶν ἀγγέλων πρόσταγμα Θεοῦ, καὶ ὁ παλαιὸς νόμος, *ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος*, ἔφησε Παῦλος, καὶ ἄλλ' ἄττα σημεῖα δικαιοσύνης καὶ δυνάμεως ἐγενέτο τοῖς ἀνθρώποις· ἡ δὲ παρθένος οὐ μέχρι τοσούτου τὸν Θεὸν ἐμήνυσε μόνον, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἐνυπόστατον τοῦ Θεοῦ[1] σοφίαν[2] ὑπέδειξε τοῖς ἀνθρώποις, οὐ σημείοις οὐδὲ εἰκόσιν, ἀλλ' ἀμέσως τὸν Θεὸν αὐτόν, τὸν σωτῆρα, καὶ οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις· *ἵνα γνωσθῇ*, φησὶ Παῦλος, *ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἡ πολυποίκιλος τοῦ Θεοῦ σοφία*. Καὶ οὐκ εἶπεν· *ἵνα γνωσθῇ μᾶλλον*, ὡς δὴ πρότερον γνωσθείσης, ἀτελῶς μέντοι, ἀλλ' ἁπλῶς· *ἵνα γνωσθῇ*, δηλῶν, οἶμαι, τὴν πρὸ τῆς μακαρίας παρθένου γνῶσιν οὕτως ἀμυδρὰν εἶναι, ὡς μηδὲ λόγον τινὰ σῴζειν, πρὸς τὴν δευτέραν, ἣν αὐτὴ[3] ἀνέτειλε. Καὶ, ὡς ἔοικεν, οὐκ ἀνθρώποις μόνον δικαίοις καὶ ἀδίκοις, πονηροῖς τε καὶ ἀγαθοῖς,

phim beata Virgo sanctior. Etenim si sanctitatis praemium Deus est, qui omnibus quidem pariter donatur, quo tamen magis fruitur quicumque ad illum suscipiendum perfectius se praeparat, quomodo non omnino necesse est Virginem omnia de sanctitate suffragia e certaminibus reportare? quippe sanctitas propinquitate ad Deum metienda est. Porro Seraphim circa Deum stare dicuntur lumenque ab eo effulgens suscipere, nullo autem pacto prospicere audere. Virgo vero, novo quodam atque ineffabili modo illum in seipsa comprehendit, quem nullus unquam circumscripsit locus. Et non claritatem quamdam vel gloriam, sed ipsam excepit Dei personam. Igitur quanto clarius quam Cherubim Deus Virgini adfuit, — et sane multo magis quam dicere liceat, et quantum exprimere impossibile sit, — tanto illam puriorem atque sanctiorem fuisse necesse est.

Et revera creaturas, per quas divina sapientia potissimum manifestatur, puritate atque sanctitate vincit, quemadmodum ex corporibus quae luci patent, ceteris puriora videntur. Cum enim Deus omnibus pariter adsit, illius manifestationis gradus ex parte creaturarum attendendus; hoc autem posito, quis non noverit Virginem omnibus hominibus angelisque sanctiorem esse? Et sane per angelos Dei mandatum et lex vetus, quam Paulus dixit *sermonem per angelos prolatum*[a], et omnia alia iustitiae atque potentiae miracula hominibus obvenerunt; Virgo autem non eo usque tantum Deum indicavit, sed ipsam subsistentem Dei sapientiam non signis neque figuris, sed immediate Deum ipsum, Salvatorem monstravit hominibus; et non hominibus tantum, sed etiam Principatibus et Potestatibus : *Ut manifestaretur*, ait Paulus, *Principatibus et Potestatibus multiformis sapientia Dei*[b]. Et non dixit : *Ut manifestaretur magis*, quasi prius, etsi imperfecte, cognita fuisset; sed simpliciter : *Ut manifestaretur*, ostendens, ut opinor, cognitionem, quae ante Virginem fuit, adeo obscuram fuisse, ut nullam proportionem ad alteram servaverit, quam ipsa splendere fecit. Et, ut decebat, non hominibus tantum, iustis atque iniustis,

1. B καὶ Πατρὸς add. — 2. B τὸν τῆς μεγάλης ἀγγέλων, φανερώτατα καὶ ἀληθινώτατα add. — 3. B αὐτοῖς.

a) Heb., II, 2. — b) Eph., III, 10.

malis atque bonis, verum etiam ipsis caelestibus virtutibus iustitiae Solem manifestavit.

Igitur, dicendum non est ex iis quae sunt nullum dispensationi Salvatoris, quae circa nos fuit, par exstitisse, atque eadem mensura creaturae Beata inferiores fuisse. Porro, si adeo seipsis feliciores reddidit angelos, ut eorum posteriorem beatitudinem priori non esse conferendam Apostolus censuerit, consideremus excessum, quantus fuerit. *Si enim quod minus est a meliore benedicitur*[a], quaenam sit proportio inter benefacere et beneficiis affici? Propterea Virginem propheta Dei thronum contemplabatur, et *hunc excelsum et elevatum*[b]; Cherubim vero circa thronum videbat; et non simpliciter circa thronum, sed cum veneratione et timore, neque in faciem aspicere audentes. Et revera scriptum est illos semper vigilare, atque hymnorum ad Deum nullum noscere terminum; in Beata vero haec tanto excellentiora fuisse aestimanda sunt, quanto magis divinum lumen participabat. Et hoc non dico tantum, postquam ex hac vita migravit, verum etiam dum adhuc in hoc mundo degeret; quandoquidem Virtutibus, quae circa Deum sunt, hoc vigilantiam parat studiumque erga Deum prae ceteris excitat, scilicet, quod omnium maxime divinis beneficiis fruuntur. Unde, quod ceteris sanctis, postquam corpore soluti sunt, contingit, virtuti videlicet et bono immutabiliter adhaerere, hoc Virgini, etiam antequam corpus deponeret, obvenit.

10. Et hoc omnino congruum fuit. Etenim corpus illius, quod procul esse potuisset, suam denominationem profecto excessit; namque fuit non animale, sive aliud quid simile, sed quod dicit Paulus : *corpus spirituale*[c]; quippe Spiritus in illud descenderat, omnesque naturae leges mutarat. Praeterea, quod sanctos non sinit a Deo avertere mentem, hoc Beatae Virgini extra modum adfuit. Illi enim, quod tota vi desiderii summo desiderabili adhaerent, totaque mentis acie verum Ens contemplantur, ad nihil aliud divertere possunt, neque mentis oculum avertere, etiamsi visibilia omnia coram ponerentur. Haec vero modo incomprehensibili atque ineffabili prorsus Virgini contigisse, illamque Deum ultra omnem comparationem suscepisse solam, quis ignorat?

ἀλλὰ καὶ αὐταῖς ταῖς ὑπερκοσμίοις δυνάμεσι, τὸν ἥλιον ἀνέτειλε τῆς δικαιοσύνης.

Οὔτε τοίνυν ἴσον τῶν ὄντων[1] οὐδὲν τῇ περὶ ἡμᾶς τοῦ σωτῆρος οἰκονομίᾳ, καὶ τῆς μακαρίας τῷ ἴσῳ μέτρῳ τὰ κτίσματα ἐλάττω· καίτοι εἰ τοσοῦτον ἀμείνους σφῶν αὐτῶν ἐποίησε τοὺς ἀγγέλους, ὅσον οὐδὲ παραβάλλειν τῇ προτέρᾳ τὴν δευτέραν εὐδαιμονίαν τὸν ἀπόστολον ἀξιῶσαι, σκοπῶμεν τὴν ὑπερβολήν, ὅση. Εἰ γὰρ *τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται*· τὸ εὖ ποιεῖν πρὸς τὸ εὖ πάσχειν τίνα ἂν ἔχοι λόγον; Διὰ τοῦτο τὴν μὲν παρθένον Θεοῦ θρόνον ὁ προφήτης ἑώρα, καὶ τοῦτον *ὑψηλὸν καὶ ἐπηρμένον*, τὰ δὲ χερουβὶμ περὶ τὸν θρόνον· καὶ οὐχ ἁπλῶς περὶ τὸν θρόνον, ἀλλὰ σὺν αἰδοῖ καὶ φόβῳ, καὶ οὐδ' ἀντιβλέπειν τολμῶντα. Καί μὴν τὰ μὲν ἀγρυπνεῖν ἀεὶ λόγος, καὶ τῶν πρὸς Θεὸν ὑμνῶν μηδένα γινώσκειν ὅρον· περὶ δὲ τῆς μακαρίας, οὕτως ἄμεινον χρὴ ταῦτα ψηφίζεσθαι, ὅσον καὶ τῆς θείας ἀκτῖνος ἥσθετο μᾶλλον. Καὶ οὐ λέγω μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀποδημίαν, ἀλλ' ἔτι καὶ παρούσης τῷ βίῳ, ἐπεὶ καὶ ταῖς περὶ Θεὸν δυνάμεσιν ἐκεῖνο τὴν ἀγρυπνίαν ποιεῖ, καὶ τὴν περὶ Θεὸν προθυμίαν, διαφερόντως τῶν ἄλλων[2] τὸ μάλιστα πάντων γεύσασθαι τῶν θείων χαρίτων· ὥστε, ὃ τοῖς ἄλλοις ἁγίοις μετὰ τὸ τοῦ σώματος ἀπηλλάχθαι συμβαίνει, τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀκίνητον ἔχειν, τοῦτο τῇ παρθένῳ, καὶ πρὶν ἀποθέσθαι τὸ σῶμα.

10. Καὶ μάλιστά γε ἀκολούθως. Τὸ γὰρ σῶμα ὁπόθεν, ὅπερ ἂν ἐκποδὼν ἔστη, τὴν ἐπωνυμίαν ὑπερέβη· καὶ ἦν οὐ ψυχικόν, οὐδ' ἄλλο τι, ἀλλ' ὅ φησι Παῦλος, *σῶμα πνευματικόν*, τοῦ Πνεύματος ἐπιδεδημηκότος αὐτῷ, καὶ τῆς φύσεως πάντας μετοθέντος, τοὺς ὅρους. Χωρὶς δὲ τούτων, ὃ παρὸν ἐκείνοις οὐκ ἐᾷ στραφῆναι τὴν γνώμην, τοῦτο μεθ' ὑπερβολῆς προσὴν τῇ μακαρίᾳ παρθένῳ. Καὶ γὰρ ἐκείνοις πάσης μὲν ἐμπλησθεῖσιν ἐπιθυμίας τῷ τῶν ἐπιθυμητῶν ἐσχάτῳ παρεῖναι· πάσης δὲ δυνάμεως νοερᾶς τῇ θεωρίᾳ τοῦ ὡς ἀληθῶς ὄντος, οὐ δυνατὸν πρὸς ἄλλο χωρῆσαι, οὐδὲ στραφῆναι, καθάπερ ὄψιν, τὴν γνώμην, παντὸς ὁρατοῦ προτεθέντος· ταῦτα δὲ, ὡς ὑπὲρ πάντα νοῦν καὶ λόγον τῇ παρθένῳ συνέβη, καὶ Θεὸν ὑπὲρ πᾶσαν παραβολὴν ἐδέξατο μόνη, τίς ἀγνοεῖ;

1. B ὄντων om. — 2. B τῶν διαφερόντως ἄλλων.

a) Heb., VII, 7. — b) Is., VI, 1. — c) I Corinth., XV, 44.

Ὅθεν δῆλον ὡς, καὶ πρὶν μεταθεῖναι τὸν βίον, τὴν θαυμαστὴν ἀρετὴν ἐκείνην καὶ τὸ ὑπερφυὲς ἀγαθὸν, ἀκίνητον εἶχε· καὶ παρῆν τοῖς μέλλουσιν ἀγαθοῖς, καὶ τὴν ἀποκειμένην τοῖς δικαίοις ἐβασίλευσε βασιλείαν ἐν τῷ παρόντι· καὶ τὴν ἐν Χριστῷ κεκρυμμένην ζωὴν αὐτῇ διαδειχθεῖσαν ἔζη, τὴν ἑστῶσαν ἐν τῇ ῥοώσῃ. Καὶ γὰρ ἔδει καινόν τινα τρόπον τῇ μακαρίᾳ, γενέσθαι, ᾗ καὶ φύσεως[1] ὑπεχώρησαν νόμοι. Τοῦτο δὴ καὶ αὐτὴ δεικνῦσα, τὰς θείας εὐεργεσίας, ὧν ἔτυχεν, ἔρησεν ἀνυμνοῦσα· *ἐποίησέ μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατός.*

11. Ὦ καινῶν ἄθλων. Ὦ καταλλήλων ἀγώνων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰ γέρα καὶ τοὺς στεφάνους, λέγω τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, ὃν ἐδέξατο, καὶ ᾧ συνήφθη, πόνων τε ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀλγηδόνων εἰς πεῖραν ἦλθεν, *ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῇ χαρᾶς.* Καὶ τῷ Υἱῷ τῆς αἰσχύνης καὶ τῶν ὀνειδισμῶν ἐκοινώνει, καὶ τὴν πενίαν προφερόντων, ὑπὲρ ὧν πένης ἐκεῖνος, καὶ τὴν τέχνην τοῦ γεγεννηκέναι δοκοῦντος ἠνείχετο καὶ ἐμακροθύμει, τὴν ἐμὴν σωτηρίαν τῷ Υἱῷ συμμαχοῦσα· καὶ θαυμάτων ἁψαμένῳ, καὶ τὴν φύσιν ἐπανορθοῦντι παρῆν· καὶ φθονουμένῳ παρὰ τῶν εὖ πασχόντων καὶ μισουμένῳ συνήλγει, καὶ τοῦ μίσους μετεῖχεν. Ἐπεὶ καὶ πρώτη τὸν Υἱὸν πρὸς τὰς εὐεργεσίας ἐκίνησε ταύτας, καὶ πρὸ ὥρας, φιλανθρωπίας ὑπερβολῇ· *καὶ γὰρ οὔπω,* φησὶν, *ἥκει ἡ ὥρα μου.* Τοῦτο δὲ δεικνύντος ἦν ὅσης τῇ μητρὶ μετέδωκε παῤῥησίας, ὥστε καὶ ὅρους ἠδύνατο καιρῶν, οὓς αὐτὸς ἔθηκεν, μεταθεῖναι.

Καὶ μὴν καὶ δεινὰ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν τὸν σωτῆρα καὶ τεθνάναι δεῆσαν, πηλίκαις ἡ παρθένος ὠμίλησεν ἀλγηδόσιν; Τίνων ἐπειράθη βελῶν; Εἰ γὰρ ἄνθρωπος ἦν μόνον, καὶ οὐδὲν ἦν ἄλλο, προσθεῖναι οὐδὲν ἦν ἀλγεινότερον μητρί. Νῦν δὲ καὶ Υἱὸς, καὶ μόνος, καὶ μόνος, καὶ παραδόξως, καὶ λυπήσας οὔτε αὐτὴν οὔτε τῶν πάντων οὐδένα, καὶ τοσαύτας καταθέμενος πᾶσιν εὐεργεσίας, ὡς τὰς ἐλπίδας πάσας νικῆσαι· τίνα δὴ ψυχὴν ἔχειν εἰκὸς τηνικαῦτα τὴν μακαρίαν, ὁρῶσαν ἐν οὕτω χαλεποῖς τὸν Υἱὸν, τὸν κοινὸν τῆς φύσεως εὐεργέτην, *τὸν πρᾶον, τὸν ταπεινὸν τῇ καρδίᾳ,* ὃς *οὐκ ἦν ἐρίζων οὐδὲ κραυγάζων,* ᾧ γε οὐδεὶς εἶχεν οὐδὲν περὶ οὐδενὸς ἐγκαλεῖν, ὑπὸ

Unde manifestum est eam, etiam priusquam vitam mutaret, admirabilem illam virtutem et hoc supernaturale bonum immutabiliter habuisse. Et futuris bonis aderat; et repositum iustis regnum ut regina in praesenti possidebat, vitamque in Christo absconditam, quae ei demonstrata fuerat, permanentem in fluxa ducebat. Oportebat enim novum quoddam vitae genus obtingere Beatae, cui etiam naturae cesserunt leges. Hoc sane et ipsa declaravit, dum divina beneficia, quae sortita erat, hymno celebrans alta voce dixit : *Fecit mihi magna qui potens est*[a].

11. O nova praemia! O congrua certamina! Verumtamen, etiam post munus et coronas, de sole iustitiae loquor, quem illa suscepit et quocum coniuncta est, poenas pro nobis doloresque *loco gaudii sibi propositi*[b], experta est. Et ignominiae opprobriorumque Filii particeps fuit, parentumque paupertatem, eo quod pauper fuit ille, artemque illius, qui pater putabatur, patienter tulit, ad meam salutem procurandam Filii socia effecta; cui et miracula auspicanti, et naturam in melius mutanti adstitit. Et illi invidiam atque odium eorum, quos beneficiis donaverat, sustinenti compatiebatur, odium ipsa participans, quandoquidem prima ad huiusmodi beneficia elargienda Filium movit, etiam ante horam, humanitatis excessu; nam : *Nondum,* inquit, *venit hora mea*[c]; quo ostendit quantam libertatem Matri communicaverit, unde et temporum terminos, quos ipse posuit, commutare potuerit.

Et revera, quando Salvator pro nobis dira pati mortemque subire debuit, quantis Virgo affecta est doloribus! quales ictus experta! Etenim si Filius homo tantum fuisset, nec quicquam aliud, Matris dolori gravius nihil addendum; nunc vero, et Filius est, et solius, et solus, et modo stupendo; qui nullam unquam neque ei, neque cuiquam ex aliis tristitiam attulit, sed tanta omnibus beneficia contulit, ut omnem exspectationem excesserit. Quemnam sane animum tunc habere putanda est Beata, dum videt in tantis malis Filium, communem illum naturae benefactorem, *illum mitem et corde*

1. Codd. φύσεων.

a) Luc., I, 49. — b) Heb., XII, 2. — c) Ioan., II, 4.

humilem[a], *qui non contendebat neque clamabat*[b], a feris illis tractum, nudatum, flagellatum; ut in tyrannide, praeter omnem justitiae legem turpissimis suffragiis turpissimam mortem inter sceleratissimos homines obire damnatum? Nullum dolorem similem obvenisse hominibus ego puto. Etenim si super injuriam passos lacrymas fundere necesse est, at nihil fuit tam a iustitia remotum quam capitalis sententia in Salvatorem prolata; — et revera nullus nostrum unquam iniuriam proprie passus est, quamvis eorum nullius sibi conscius fuerit, pro quibus poenas luit; quaedam enim egit, unde merito reprehendi possit; — de Salvatore vero propheta dicit : *Peccatum non fecit*[c]. Praeterea, si propinquorum calamitates non moleste ferre impossibile est, nemini nemo tam propinquus quam Salvatori Virgo. Ideo ingenti quodam ac stupendo moerore affecta est Virgo, et quali nullus unquam hominum; quippe quae et innocens et mater esset, atque iniustitiam metiendi capax.

12. Oportebat enim eam Filii sociam esse in omnibus quae ad providentiam, quae circa nos erat, spectabant. Et quemadmodum carnem et sanguinem illi communicavit, vicissimque beneficiorum illius particeps fuit, eodem modo et dolorum omnium, et afflictionis. Et ille quidem in cruce vinctus, lanceam in latere accepit, huius vero cor gladius pertransivit, sicut divinus praedixit Simeon; et alia Filio et Matri communia addiderunt canes illi, priora illius verba, quasi iactator fuisset, memorantes, et seductorem appellantes, seductionemque probare conantes.

Ita prima simili conformis evasit in morte Salvatoris, et ideo etiam resurrectionis, ante omnes, particeps fuit. Quandoquidem enim Filii, qui inferni tyrannidem everterat atque resurrexerat, cum visione tum salutatione fruita est, et in caelum ascendentem, donec licuit, comitata est, atque, postquam ille discessit, apostolis ceterisque Salvatoris sodalibus, loco illius constituta est, beneficiis adiiciens, quibus communem donavit naturam, *defectum Christi* perfectius quam quilibet alius, *adimplens*[d]. Cuinam enim potius quam Matri talia congruebant?

τῶν ἀγρίων θηρῶν ἐκείνων ἑλκόμενον, γυμνούμενον, μαστιζόμενον, ὥσπερ ἐν τυραννίδι, νόμων ἔξω πάντων καὶ δίκης, τῶν αἰσχίστων ψήφων ἀξιωθέντα, τὸν αἴσχιστον θάνατον μετὰ τῶν πονηροτάτων ἀνθρώπων ἀποθανεῖν; Ἐγὼ νομίζω μηδὲν ὅμοιον ἄλγος ἀνθρώποις γενέσθαι. Εἴτε γὰρ ἐπὶ τοῖς ἠδικημένοις ἀνάγκη δακρύειν, οὐδὲν πορρώτερον δικαιοσύνης τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα θανάτου· καίτοι οὐδεὶς παντάπασιν ἠδικήθη, καὶ εἰ μηδὲν ἑαυτῷ σύνοιδεν, ὑπὲρ ὧν ἔδωκε δίκην· ἔπραξε γὰρ ὑπὲρ ὧν δικαίως ἂν ἐγκαλοῖτο. Περὶ δὲ τοῦ σωτῆρος, *ἁμαρτίαν*, φησὶν ὁ προφήτης, *οὐκ ἐποίησεν*· εἴτε ταῖς τῶν οἰκείων οὐκ ἔνι μὴ δάκνεσθαι συμφοραῖς, οὐδεὶς οὕτως οὐδενὶ προσῆκεν, ὡς ἡ παρθένος τῷ σωτῆρι. Διὰ ταῦτα ὑπερφυής τις καὶ ξένη κατέσχε τὴν παρθένον ἀνία, καὶ οἷα οὐδένα ἀνθρώπων, εὐγνώμονά τε οὖσαν καὶ μητέρα, καὶ τὴν ἀδικίαν ὁρᾶν[1] δυναμένην.

12. Ἔδει γὰρ διὰ πάντων τῆς περὶ ἡμᾶς προνοίας τῷ Υἱῷ κοινωνῆσαι. Καὶ καθάπερ σαρκὸς καὶ αἵματος μετέδωκεν αὐτῷ, καὶ αὖ τῶν χαρίτων μετειλήφει τῶν ἐκείνου, τὸν ἴσον τρόπον, καὶ τῶν ἀλγεινῶν ἁπάντων καὶ τῆς ὀδύνης. Καὶ ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δεθεὶς ἐδέξατο τῇ πλευρᾷ τὸ δόρυ, τῆς δὲ τὴν καρδίαν διῆλθε ῥομφαία, καθὼς ὁ θειότατος ἐμήνυσε Συμεών· καὶ τἄλλα δὲ κοινὰ τῷ Υἱῷ καὶ τῇ μητρὶ προσῆγον οἱ κύνες ἐκεῖνοι, τῶν τε προτέρων λόγων ὡς ἀλαζόνος μεμνημένοι, καὶ πλάνον ἀποκαλοῦντες, καὶ πειρώμενοι τὴν πλάνην ἐλέγχειν.

Οὕτω πρώτη σύμμορφος ἐγένετο τῷ ὁμοίῳ μετὰ τοῦ θανάτου τοῦ σωτῆρος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῆς ἀναστάσεως πρὸ πάντων μετέσχεν. Ἐπεὶ γὰρ τοῦ Υἱοῦ τὴν τυραννίδα τοῦ ᾅδου λελυκότος καὶ ἀναστάντος καὶ θέας ἔτυχε καὶ προσρήματος, καὶ εἰς οὐρανόν, ἕως ἐξῆν, παρέπεμψεν ἀπιόντα, καὶ ἀπελθόντος, τοῖς ἀποστόλοις ἀντ ἐκείνου κατέστη, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦ σωτῆρος ἑταίροις ταῖς εὐεργεσίαις προστιθεῖσα, αἷς τὴν κοινὴν εὖ πεποίηκεν φύσιν, *ἀναπληροῦσα τὸ ὑστέρημα τοῦ Χριστοῦ*, παντὸς δικαιότερον ἄλλου. Τίνι γὰρ ἢ τῇ μητρὶ τὰ τοιαῦτα προσῆκεν;

1. B συνορᾶν.

a) Matth., xi, 29. — b) Is., xlii, 2. — c) Is., liii, 4. — d) Col., i, 24.

Ἔδει δὲ τὴν παναγίαν ψυχὴν ἐκείνην τοῦ σώματος ἐκείνου τοῦ παναγεστάτου λυθῆναι. Λύεται μὲν καὶ τῇ τοῦ Υἱοῦ συνήρθη, τῷ πρώτῳ φωτὶ τὸ δεύτερον. Τὸ δὲ σῶμα, μικρὸν παραμεῖναν τῇ γῇ, καὶ αὐτὸ συναπῆλθε. Καὶ γὰρ ἔδει διὰ πασῶν ἐλθεῖν τῶν ὁδῶν, δι' ὧν ὁ σωτὴρ, καὶ τοῖς ζῶσι λάμψαι καὶ τοῖς νεκροῖς, καὶ διὰ πάντων ἁγιάσαι τὴν φύσιν, καὶ αὖθις τὴν γιγνομένην χώραν ἀπολαβεῖν. Καὶ τοίνυν ἐδέξατο μὲν ὁ τάφος ἐπὶ μικρὸν, ἐξεδέχετο δὲ[1] ὁ οὐρανὸς τὴν καινὴν γῆν ἐκείνην, τὸ πνευματικὸν σῶμα, τὸν θησαυρὸν τῆς ἡμετέρας ζωῆς, τὸ σεμνότερον ἀγγέλων, τὸ ἁγιώτερον ἀρχαγγέλων. Καὶ ἀπεδόθη ὁ θρόνος τῷ βασιλεῖ, ὁ παράδεισος τῷ τῆς ζωῆς ξύλῳ, ὁ δίσκος τῷ φωτὶ, τῷ καρπῷ τὸ δένδρον, ἡ μήτηρ τῷ Υἱῷ· πρέπουσα γὰρ[2] διὰ πάντων τῷ γένει.

13. Τίς ἀρκέσει λόγος πρὸς τὴν σὴν, ὦ μακαρία, δικαιοσύνην, τὰς τοῦ σωτῆρος πρὸς σὲ χάριτας τὰς σὰς πρὸς τὸ κοινὸν τῶν ἀνθρώπων; *Οὐδ' εἴ τις ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλεῖ καὶ τῶν ἀγγέλων*, Παῦλος ἂν εἶπεν. Ἐμοὶ δοκεῖ τῆς αἰωνίου τοῖς δικαίοις ἀποκειμένης εὐδαιμονίας καὶ τοῦτο μέρος εἶναι, τὸ καλῶς τὰ σὰ, καὶ ὡς προσῆκεν, καὶ εἰδέναι καὶ λέγειν. Καὶ ταῦτα γὰρ *ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, ἃ μηδὲ ὁ κόσμος δύναται φέρειν*, κατὰ Ἰωάννην τὸν πάνυ. Ἐκείνῳ τῷ θεάτρῳ τὰ σὰ προσήκει θαύματα μόνῳ, ἐν ᾧ οὐρανὸς καινὸς καὶ καινὴ γῆ, ἥλιος δὲ ὁ τῆς δικαιοσύνης, ὃς οὔτε ἠγεῖται, οὔτε ἀκολουθεῖ σκότει. Ῥήτωρ δὲ τῶν σῶν αὐτὸς ὁ σωτὴρ· ἄγγελοι δὲ κροτοῦντες. Ἐνταῦθα γὰρ ἂν μόνον τῆς ἀξίας τύχοις φωνῆς. Ἀνθρώπων δὲ οὐκ ἔνι τὰ τοιαῦτα περαίνειν, ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον τῶν σῶν ἁπτόμεθα λόγων, ὅσον ἁγιάσαι καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ψυχήν. Καὶ γὰρ ῥῆμα μόνον τῶν σῶν τι φέρον, καὶ μνήμη, τὴν ψυχὴν ἀνίστησι, καὶ ποιεῖ τὴν διάνοιαν βελτίω, καὶ πνευματικούς τινας τοῖς ὅλοις[3] ἀντὶ σαρκικῶν, καὶ ἀντὶ βεβήλων ἁγίους.

Ἀλλ' ὦ πᾶν ἀγαθὸν, ὅ τι ἴσμεν ἐν τῷδε τῷ βίῳ, καὶ ὃ εἰσόμεθα μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν. Ὦ μακαριότητος καὶ ἁγωσύνης αὐτή τε ἀρξαμένη, καὶ τοῖς ἄλλοις ἡγησαμένη. Ὦ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων

Porro oportebat sanctissimam hanc animam a sacratissimo illo corpore solvi. Solvitur quidem, et cum anima Filii, cum primo lumine secundum lumen, coniuncta est. Corpus vero, paulisper in terra moratum, et ipsum commigravit. Oportebat enim illud per omnes incedere vias, per quas Salvator transivit, et viventibus splendere et mortuis, et in omnibus sanctificare naturam, et rursus congruum locum recipere. Unde suscepit quidem sepulcrum, excepit vero caelum novam terram illam, corpus spiritale, vitae nostrae thesaurum, angelis gloriosius, archangelis sanctius. Et restitutus est Regi thronus, vitae ligno paradisus, luci orbis, fructui arbor, Filio Mater; genere namque in omnibus congruebat.

13. Quisnam, o Beata, sermo sufficiet ad celebrandam tuam iustitiam, ad Salvatoris erga te ad tua erga universum hominum genus beneficia praedicanda? Neque *si quis linguas hominum loqueretur et angelorum*[a], ut diceret Paulus. Mihi videtur aeternae felicitatis iustis repositae et hanc esse partem, videlicet tua bene et ut decet cum scire tum dicere. *Haec namque oculus non vidit, neque auris audivit*[b]; quae *neque mundus ferre potest*[c], secundum magnum Ioannem. Illi theatro soli tua mirabilia congruunt, in quo novum caelum et nova terra consistunt, ubi sol est iustitiae, qui neque praecedit, neque subsequitur tenebras. Tuorum vero praeco, ipse Salvator, plausores autem, angeli. Ibi tantum dignam vocem tibi invenire est. Hominum vero non est talia narrare, sed in tantum solummodo tua inimus praeconia, quantum ad sanctificandum et linguam et animam sufficit. Verbum enim solum, tuorum aliquid ferens, et recordatione animam erigit, et mentem efficit meliorem, et spirituales omnino ex carnalibus, et ex profanis sanctos nos reddit.

Sed, o bonum omne, et quod in hac vita scimus, et quod post ex hoc mundo migrationem sciemus! O quae beatitudinem et sanctitatem ipsa iniisti, ceterisque indicasti! O salus

1. B καὶ add. — 2. B γὰρ om. — 3. Sic B. A τοισόλοις.

a. I Corinth., XIII, 1. — b. I Corinth., II, 9. — c. Ioan., XXI, 25.

hominum, et lux mundi, et ad Salvatorem via, et porta, et vita, ceterisque digna appellationibus, quae Salvator propter meam salutem audivit! Hic enim auctor, tu vero mihi es cooperatrix sanctitatis bonorumque, quae ex Salvatore per te, et quae ex te percepi sola. Sanguis tuus est qui peccata mundi detergit; corpus tuum est membrum in quo sanctificatus sum, in quo novum, testamentum, in quo omnis spes salutis. Tua sunt viscera Dei regnum. Verum o quae omnes superas laudes omneque quod nominatur nomen, hymnum accipe, studiumque contemnere noli; et tribue de tuis aliquid melius et cogitare et exprimere posse, et nunc in hac vita, et post hanc, in aeterna.

καὶ φῶς τοῦ κόσμου, καὶ ὁδὸς εἰς τὸν σωτῆρα, καὶ θύρα καὶ ζωή, καὶ τἄλλα δικαία καλεῖσθαι, ὧν ὁ σωτὴρ διὰ τὴν ἐμὴν ἤκουσε σωτηρίαν· ὁ μὲν γὰρ αἴτιος, σὺ δὲ συναίτιος ἐμοὶ τῆς ἁγιωσύνης, καὶ ὧν ἐκ τοῦ σωτῆρος διὰ σοῦ καὶ τῶν σῶν ἀπήλαυσα μόνης· αἷμα σόν ἐστιν, ὃ τὰς ἁμαρτίας ἀπορρύπτει τοῦ κόσμου· τὸ σῶμα σόν ἐστι μέλος, ἐν ᾧ ἡγιάσθην, ἐν ᾧ ἡ καινὴ διαθήκη, ἐν ᾧ πᾶσα σωτηρίας ἐλπίς. Σόν ἐστι σπλάγχνον ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία. Ἀλλ' ὦ πάντων κρειττων ἐπαίνων, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, δέχου τὸν ὕμνον, καὶ μὴ ὑπερίδῃς τὴν προθυμίαν, καὶ δός τι περὶ τῶν σῶν ἄμεινον καὶ νοῆσαι καὶ φθέγξασθαι δυνηθῆναι, καὶ νῦν ἐν τῷδε τῷ βίῳ, καὶ μετὰ τοῦτον, τῷ αἰωνίῳ.

XIII

GEORGES SCHOLARIOS

Homélie pour la fête de la Présentation de la Sainte Vierge au temple.

INTRODUCTION

C'est du cod. 1289 du fonds grec de la Bibliothèque nationale de Paris, un autographe de Georges Scholarios, que nous tirons le texte de la présente homélie. Comme nous l'avons déjà dit[1], S. Lampros en a donné, en 1912, une première édition, d'après le même manuscrit, dans le tome II de ses Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακά, p. 136-148. Nous ne croyons pas faire œuvre inutile en la publiant de nouveau, tant parce que l'édition de Lampros est déparée par plusieurs fausses lectures, que parce qu'elle se trouve dans une collection aujourd'hui à peu près introuvable. Nous accompagnons le texte original d'une traduction latine, qui pourra rendre quelque service à ceux qui ne sont pas familiarisés avec la phrase parfois un peu compliquée et pas toujours limpide de l'orateur byzantin.

Georges Scholarios nous apprend lui-même dans le titre, qu'il prononça son discours dans le couvent constantinopolitain de la Péribleptos, devant l'empereur Constantin Paléologue et tout le Sénat, donc après 1448 et avant le mois de mai 1453. On peut déterminer d'une manière plus précise la date de la première lecture de l'homélie, en se basant sur ce qui est dit dans la péroraison (§ 8-9). L'orateur adjure les Byzantins de renoncer définitivement et ostensiblement à l'union conclue à Florence, où la foi des Pères a été trahie, où Barabbas a été préféré au Christ; et il semble annoncer à mots voilés sa prochaine retraite dans le couvent du Pantocrator : « Il vaut mieux, dit-il, abriter la sincérité de son cœur derrière les murailles d'un cloître, que d'en laisser ternir l'éclat, en s'engageant dans le labyrinthe des discussions et des actions ténébreuses ». Or, c'est trois ans avant la prise de Constantinople, que Scholarios dit adieu au monde. Il est, dès lors, très probable

1. Voir l'introduction à l'homélie de Scholarios sur la Dormition, p. [144].

que notre homélie fut lue devant l'empereur et le Sénat, le 21 novembre 1449. Ce qui confirme la conjecture, c'est que Georges, qui était encore simple laïque, paraît annoncer, en terminant, de prochaines controverses avec les Latins, et il indique aux Byzantins le sûr moyen de ne pas trahir la vérité : prendre pour base de la discussion l'enseignement de l'Écriture sainte et la tradition des Pères orientaux, dans la liste desquels il fait entrer les théologiens récents, « les Pères d'hier ». Il y a sans doute là une allusion aux colloques unionistes qui eurent lieu à Constantinople, au mois de novembre 1452, entre Isidore de Kiev, légat du pape Nicolas V, et un groupe d'ecclésiastiques grecs. A ce moment, Scholarios était déjà le moine-reclus Gennade, et les adversaires de l'union allèrent le trouver à son couvent du Pantocrator, pour prendre ses conseils [1].

Pour ce qui regarde la théologie mariale, la présente homélie ne renferme rien de bien saillant. Elle a, du moins, le mérite d'exprimer une doctrine solide. En théologien familiarisé avec nos docteurs scolastiques, Scholarios sait faire, en la Mère de Dieu, la juste part de la grâce divine et du mérite personnel. Ainsi que dans l'homélie sur la Dormition, Marie nous est représentée comme le modèle de la vie parfaite, modèle plus accessible que la vie de l'Homme-Dieu à l'humaine faiblesse. Dans la perfection, la Vierge a fait de continuels progrès, même après l'ascension de Jésus. Commentant la réponse du Sauveur à la femme qui exaltait la maternité physique, l'orateur montre que c'est par sa sainteté personnelle que la Vierge a mérité de devenir la Mère du Verbe incarné. Cette maternité morale l'emporte sur la maternité physique. En saluant en Marie la Nouvelle Ève, « racine et principe de tous ceux qui se sauvent, l'idéal de l'humanité, la fleur de toute la nature, la première qui ait manifesté une vertu pure et sans mélange », en affirmant qu'elle est née d'une mère stérile « en *vertu d'une promesse plus haute,* ἐξ ἐπαγγελίας ὑψηλοτέρας », Scholarios nous laisse deviner sa vraie pensée sur la sainteté initiale de la Mère de Dieu. Cette pensée, il l'exprime ailleurs en termes explicites. D'après lui, Marie a été exempte de la souillure originelle.

1. Cf. l'essai biographique de Renaudot sur Georges Scholarios, reproduit dans la *Patrologie grecque* de Migne, t. CLX, col. 259-260.

GEORGII SCHOLARII ORATIO IN FESTUM INGRESSUS BEATAE VIRGINIS MARIAE IN TEMPLUM.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΙΟΥ, ΤΗ ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΕΙΣΟΔΙΩΝ ΠΡΟΣΦΩΝΗΤΙΚΟΣ, ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣ ΕΝ ΤΗ ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΗΡΙΒΑΕΗΤΟΥ, ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ, ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ· ΕΙΤΑ ΔΙΕΔΟΘΗ[1].

1. Τὸ μὲν ὀχλῶδες τῶν ἀνθρώπων καὶ κατὰ νοῦν ἀσθενὲς, καὶ πρὸς τὴν τοῦ λόγου θεωρίαν μήπω δυνάμενον αἴρεσθαι, μακαριότητα ἀνθρωπίνην ἡγεῖται ἢ τὸ προαγαγεῖν ἀγαθοὺς, ἢ τὸ φῦναι ἐξ ἀγαθῶν, οὐ τεκμηρίῳ τῆς ἀρετῆς ἐνδεχομένῳ τούτῳ γε χρώμενοι, ἀλλ' ὅρον καὶ πέρας εὐδαιμονίας τοῦτο τιθέμενοι. Τοὺς γὰρ πρὸς τὴν ὕλην καθάπαξ ἐκκεχυμένους ἐῶμεν, οἳ πλοῦτον καὶ ἡδονὰς καὶ τὰς ἐξ ἀνθρώπων τιμὰς εὐδαιμονίαν ἀνθρωπίνην ἡγοῦνται, καὶ τοὺς τούτων εἰς κόρον ἀπολαύοντας μακαρίους· οὗτοι γὰρ οὐ τὰ μὴ ὄντα μόνον ἀντὶ τῶν ὄντων θαυμάζουσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀνθρώπινον ἀνατρέπουσι βίον. Ἐπεὶ γὰρ χαλεπόν ἐστι τὰ τοιαῦτα σὺν ἀρετῇ καὶ κτᾶσθαι καὶ χρῆσθαι, τὴν ζωὴν προσαναλοῦσι τῇ μοχθηρίᾳ, καὶ πάντ' ἄνω καὶ κάτω ποιοῦσι, καὶ πάντα ταλμῶσιν, οἷς ἂν τὴν ἐπιθυμίαν ἐκπλήσαιεν. Ἀλλὰ τοῖς σπουδαιοτέροις, ὅπερ εἶπον, μέγα τι πρὸς φιλοτιμίαν ἡ τῶν ἀρίστων συγγένεια, καὶ τοῦτ' εἶναι σχεδὸν ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ τὸ πάντων μεῖζον ἡγοῦνται, ταπεινόν τε καὶ εὐτελὲς περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου τέλους ὑπολαμβάνοντες. Ἀλλ' ὁ τῆς ἀληθείας λόγος περαιτέρω τὸν μακαρισμὸν ἐξαπλώσας, καὶ τὴν φύσιν ἡμῖν τῶν τῷ ὄντι μακαριστέων ὑπογράψας συντόμως· *Μακάριοι*, φησὶν, *οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ φυλάσσοντες αὐτόν*. Τὰ αὐτὰ δέ φησι καὶ τοῖς ἀπαγγείλασιν ἔξω τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἑστῶτας ἰδεῖν αὐτὸν βούλεσθαι.

GEORGII SCHOLARII IN FESTIVITATEM INGRESSUS SERMO ALLOCUTORIUS IN MONASTERIO [DEIPARAE] SPECTABILIS PRIMUM LECTUS, PRAESENTE CONSTANTINO IMPERATORE CUM OMNI SENATU; POSTEA VULGATUS EST.

1. Qui ad vulgus pertinent homines spirituque imbecilles sunt, necdum ad verbi contemplationem assurgere valent, felicitatem humanam arbitrantur sive in lucem proferre bonos, sive ex bonis oriri, non tanquam signum virtutis probabile hoc habentes, sed limitem ac terminum felicitatis hoc idem reputantes. Eos enim, qui versus materiam prorsus effusi sunt, sinimus, qui divitias et voluptates et humanos honores hominis felicitatem esse opinantur, atque eos, qui ad satietatem usque istis fruuntur, beatos praedicant. Hi enim non solum ea quae non sunt loco subsistentium admirantur, sed insuper societatem subvertunt humanam. Cum enim difficile sit talia cum virtute tum acquirere tum possidere, in improbitate vitam absumunt, et omnia sursum versum faciunt, omniaque audent quibus concupiscentiam expleant. Probatioribus vero, ut dixi, magnum quoddam incitamentum est ad aemulationem, optimorum cognatio, istudque fere in hominum vita maximum omnium esse putant, quippe qui demisse et humiliter de humano honore sentiant. Verbum autem veritatis clarius gratulationem explicans, et naturam eorum, quae vere laude digna sunt, describens breviter : *Beati*, inquit, *qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud*[a]. Eadem et is dicit, qui matrem et fratres foris stare eumque videre velle nuntiaverant.

1. E codice Paris. 1289 autographo, fol. 45-51v°.

a) Luc., XI 28.

Cum enim illa mulier et qui haec referebant idem dicere viderentur iisdemque moveri cogitationibus, etiam Dominus noster eamdem dat responsionem, et utrosque similiter evehit perficitque cognitione verae ac genuinae felicitatis. Etenim illa propter consanguinitatem Deiparam beatam praedicat; isti vero, cognationem venerantes, Iesu annuntiant matrem et fratres, et eos introducere, introituque honorare tentant. Sed acerbius illis respondit, quia eum a proposito arcere, atque a verbo doctrinae dimovere videbantur, sperantes eum donaturum esse eos ampliore favore propter benevolentiam ipsorum et erga familiares reverentiam. Igitur neque ibi beatam negat esse eam, quae ipsum genuit, neque hic eorum cognationem recusat; sed illud verbum magis convenit ei qui, dum haec concedit et annuit, beatiores et cognatiores decernit eos, qui eius sermonem audiunt et custodiunt seu faciunt. Non enim sufficit, inquit, cognatio secundum naturam, nisi adsit similitudo secundum propositum. Non autem a genuina cognatione arcet, neque a vera excludit gratulatione matrem, neque ei qui praesentes erant anteponit; quomodo enim hoc fiat, cum haec omnem virtutem humanam exercuerit, et ante et post hunc partum? Sed infantilem sensum eorum erudiens, matri simul hanc laudem vindicat, quasi diceret : « Ideo magis est beata, quia verbum Dei et audivit et servavit. » Propter hoc ipsum et magis est cognata, sicut revera Marthae : *Tu quidem sollicita es*, dicebat, *et turbaris erga plurima; Maria autem optimam elegit partem, quae non auferetur ab ea*[a], non sane activam Marthae diligentiam reprehendens et vituperans, sed illius non distractam contemplationem praeponens : « Bonum est, inquit, et tuum studium, sed meliorem portionem et nunquam auferendam illa delegit. Aliquando enim a te auferetur necessitatis onus; illi vero in aeternum veritatis aderit dulcedo. » Ita et hic : « Tu quidem, inquit, beatam praedicas eam quae me genuit, propter hoc ipsum quod concepit et enutrivit mamillamque porrexit; ego autem dico illam magis tibi beatificandam esse, quod sermonibus Dei omnino adhaeserit,

Ἐπεὶ γὰρ ἥ τε γυνὴ ἐκείνη καὶ οἱ ταῦτα μηνύοντες ταὐτόν τι λέγειν ἐδόκουν, καὶ τοῖς αὐτοῖς κινεῖσθαι φρονήμασιν, καὶ ὁ δεσπότης ἡμῶν τὴν αὐτὴν ἀπόκρισιν δίδωσι, καὶ ἀμφοτέρους ὁμοίως ἀνάγει, καὶ τελειοῖ τῇ γνώσει τῆς ἀληθοῦς καὶ γνησίας μακαριότητος· ἐκείνη τε γὰρ συγγενείας εἵνεκα τὴν Θεοτόκον εὐδαιμονίζει, καὶ οὗτοι, τὸ συγγενὲς οἰδεσθέντες, εἰσαγγέλλουσι τῷ Ἰησοῦ τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς, καὶ εἰσάγειν πειρῶνται, καὶ τιμᾶν αὐτοὺς ταῖς εἰσόδοις. Ἀλλ' ἐπιτιμητικώτερον αὐτοῖς ἀποκρίνεται, ὅτι καὶ ἐδόκουν εἴργειν αὐτὸν τῆς προθέσεως καὶ τοῦ τῆς διδασκαλίας ἀριστᾶν λόγου, ἐλπίσαντες χαριεῖσθαί τι πλέον τῇ περὶ τοὺς οἰκείους εὐνοίᾳ σφῶν καὶ τιμῇ. Οὔτε τοίνυν ἐκεῖ μακαρίαν ἀρνεῖται τὴν γεννησαμένην αὐτὸν εἶναι, οὔτ' ἐνταῦθα τὴν αὐτῶν συγγένειαν ἀπαναίνεται, ἀλλ' ἔοικεν ὁ λόγος μᾶλλον αὐτῷ, τὰ μὲν συγχωροῦντι καὶ κατανεύοντι, μακαριοτέρους δὲ καὶ συγγενεστέρους ὁριζομένῳ τοὺς τὸν λόγον ἀκούοντας αὐτοῦ καὶ φυλάσσοντας ἢ ποιοῦντας. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ, φησὶν, κατὰ φύσιν συγγένεια, ἂν μὴ καὶ ἡ κατὰ προαίρεσιν ὁμοιότης προσῇ· οὐκ ἐκβάλλει δὲ τῆς ἀληθοῦς συγγενείας καὶ τοῦ ἀληθοῦς ἀποκλείει μακαρισμοῦ τὴν μητέρα, οὐδὲ προτίθησιν τοὺς παρόντας ἐκείνης (πῶς γάρ;), τῆς πᾶσαν ἀνθρωπείαν ἀρετὴν ὑπερφυῶς ἀσκησάσης πρὸ τοῦ τόκου τε καὶ μετὰ τὸν τόκον, ἀλλὰ τὴν νηπιώδη γνῶσιν ἐκείνων παιδαγωγῶν, ἅμα καὶ τῇ μητρὶ τὸν ἔπαινον τοῦτον προσοικειοῖ, ὡς ἂν εἰ ἔλεγε· Διὰ τοῦτο μᾶλλον ἐστι μακαριστέα, ὅτι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ ἤκουσε καὶ τετήρηκεν. Δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ συγγενής ἐστι μᾶλλον, καθάπερ ἄρα τῇ Μάρθα· *Σὺ μὲν μεριμνᾷς, ἔφασκε, καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά. Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν ἐξελέξατο μερίδα, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς*, οὐ τὴν πρακτικὴν τῆς Μάρθας σπουδὴν ψέγων τε καὶ κακίζων, ἀλλὰ τὴν ἀπερίσπαστον θεωρίαν ταύτης ὑπερτιθείς· Ἀγαθὸν μὲν γὰρ καὶ τὸ σὸν, φησὶ, σπούδασμα, ἀλλὰ τὴν βελτίω μοῖραν καὶ ἀναφαίρετον ἐκείνη προείλετο· σοῦ μὲν γὰρ ἀφαιρεθήσεταί ποτε τὸ τῆς ἀνάγκης ἄχθος, τῇ δὲ ἀϊδίως ἡ τῆς ἀληθείας συνέσται γλυκύτης. Οὕτω κἀνταῦθα· Σὺ μὲν μακαρίζεις, φησὶ, τὴν γεννησαμένην καὶ θρέψασαν, διὰ αὐτό γε τοῦτο, τὸ κυῆσαι καὶ θρέψαι καὶ θηλὴν ἐπισχεῖν· ἐγὼ δέ σοι μακαριστοτέραν εἶναί φημι τῷ τοῖς λόγοις τοῦ Θεοῦ καθάπαξ προσηλῶσθαι τὴν ἄνθρωπον μηδὲν

a. Luc., X, 41.

ἐλλελοιπυῖαν τῶν ἀνθρωπείᾳ δυνατῶν φύσει, οἷς ἂν ἐξείη τὸν τοῦ πρώτου κάλλους πόθον ἐναύσασθαι, κἂν τῷδε τῆς σαρκὸς τῷ δεσμῷ καὶ συναφθῆναί πως αὐτῷ, συχνῆς τῆς ἐκεῖθεν ἀκτῖνος κατενεχθείσης.

2. Ὦ μακαρία δὴ παρθένε καὶ δι' ἀμφότερα, καὶ προαιρέσει καὶ φύσει μῆτερ Θεοῦ· ἐπὶ σὲ γὰρ τρέψω λοιπὸν τὸν σύμπαντα λόγον. Ὦ ψυχὴν καὶ σῶμα καθαρωτάτη γυνή, μὴ μόνον γυναικῶν ἁπασῶν, ἀλλὰ καὶ συνόλης ἄνθος τῆς φύσεως, ἄνθος ἀνθέων τὸ χαριέστατον, ὅτι καὶ ῥίζα γέγονας καὶ ἀρχὴ τῶν εἰς τὴν σωτηρίαν προωρισμένων, καθάπερ ἡ πρώτη γυνὴ τῶν ἀποδεδοκιμασμένων ἐγένετό τε καὶ γίνεται. Δι' ἐκείνην μὲν γὰρ ἀπιστία καὶ ἀποστασία Θεοῦ, καὶ ψυχῶν σκότος καὶ πηρώσεις καὶ πάθη σαρκὸς εἰς τὸν ἀνθρώπινον εἰσελήλυθασι βίον· ἐκ σοῦ δὲ τοῖς προελομένοις τε καὶ προαιρουμένοις φωτισμὸς πνευμάτων καὶ κάθαρσις, καὶ ἁγνότης σαρκὸς, καὶ τῆς ἀϊδίου ζωῆς ἀψευδεῖς ἐλπίδες καὶ βέβαιοι. Ὦ τέμενος ἱερὸν, ἐν ᾧ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων αἱ καταλλαγαὶ γεγόνασι ξένως, τῆς θεότητος ἀνασχομένης συγγενέσθαι τῷ κτίσματι, καὶ συγκαθεῖναι μὲν αὐτῇ τὴν ἀρχὴν ἀπαθῶς ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ χείρονος, ἐπᾶραι δὲ πρὸς τὸ τῆς θειότητος ὕψος ἐκεῖνο τελειωθὲν, ὡς οὔτ' ἂν οἷόν τε ὂν ἢ μὴ θεωθῆναι τὸ προσληφθὲν, ἢ κάτω βρίθειν τὸ θεωθὲν, οὔτε τῆς φιλανθρωπίας ἐκείνης ἄλλο τι σκοπουμένης ἢ βελτιωθῆναι καὶ πρὸς τὴν ἀμείνω λῆξιν ἑλκυσθῆναι τὸν ἄνθρωπον. Ὦ τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας ἀρχὴ καὶ προγύμνασμα. Ἔδει γὰρ ἐν σοὶ τελειωθῆναι τὸν ἄνθρωπον καὶ πρὸ τῆς ἐν Χριστῷ τελειώσεως, ὡς ἂν μὴ μόνον ἐκ τοῦ καλλίστου τῆς φύσεως ὁ ἐξ οὐρανῶν ἀνάσχῃ βροτὸς, καὶ τῆς ῥίζης τῷ κάλλει σύμφωνος ᾖ, τῷ καὶ Θεὸς εἶναι μόνον ὑπερνικῶν, καὶ ζῆσαι καθάπερ εἰκὸς ἐστι τὸν Θεὸν, καὶ κατ' ἄνθρωπον βιῶναι προῃρημένον, ὡς ἐβούλετο τὴν ἀρχὴν τὸν ἄνθρωπον ζῆν, ἀλλὰ καὶ παράδειγμα σταίης πολὺ πιθανώτερον τοῖς φιλοσοφεῖν ᾑρημένοις, εἴ τις περὶ τῆς κατὰ φύσιν ἐνδοιάζων δυνάμεως, τὸ σὸν λογίζοιτο χρῆμα.

Ὁ μὲν γὰρ ἐκ σοῦ γεννηθεὶς, τῷ μέχρι καὶ

quod ex his quae naturae humanae pervia sunt in nullo defecerit; quibus primae pulchritudinis desiderium accendere liceat, atque ipsi, etiam in hoc carnis vinculo, aliquo modo coniungi, continuis radiis exinde[a] demissis.

2. O beata sane Virgo propter utrumque, et voluntate et natura mater Dei; iam enim in te totum sermonem convertam. O anima et corpore purissima mulier, non solum mulierum omnium, sed etiam totius naturae flos, flos inter flores iucundissimus, quia radix facta es et principium praedestinatorum in salutem, sicut prima mulier reproborum facta est et manet. Propter hanc enim infidelitas et discidium a Deo, et animarum tenebrae, et caecitates passionesque carnis in humanam introierunt vitam; ex te vero iis, qui bonum propositum habuerunt et habent, illuminatio mentis ac purificatio, et carnis castimonia, et aeternae vitae certa firmaque spes. O templum sacrum, in quo Dei et hominum reconciliatio facta est mirabiliter, divinitate perferente cum creatura convenire, atque ad eam declinari primum impassibiliter ad participationem peioris; hoc vero, ad perfectionem adductum, ad deitatis celsitudinem elevare; namque impossibile erat aut non deificari quod fuit assumptum, aut deorsum inclinari quod deificatum fuit; neque benignitas illa aliquid aliud intendebat nisi hominem meliorem reddere et ad meliorem trahere sortem. O philosophiae, quae secundum Christum est, exordium et exercitationem praeviam! Oportebat enim in te ad perfectionem adduci hominem, etiam ante consummationem quae in Christo facta est, ut non solum e naturae pulcherrima stirpe caelestis homo oriretur radicisque pulchritudini congruus foret (quippe qui divinitate tantum praestaret et vivendi ratione, quae Deo secundum hominem vitam agere deligenti consentanea esset, quemadmodum volebat in principio hominem vivere), sed etiam multo probabilius exemplar exstares iis, qui perfectam voverunt vitam, ut si quis de virtute naturae dubitaret, tuum perpenderet exemplum.

Etenim qui ex te natus est, usque ad servi

a *Exinde*, id est : desuper, divinitus, ex prima pulchritudine, quae Deus est.

formam doloresque acerbissimos seipsum humiliando, eos excitat quidem, qui ipsi adhaerent; eosdem vero divinitatis magnitudine virtuteque deiectos rursus ostendit; quippe qui bonum propositum quomodocumque sectari possibile quidem esse arbitrentur; vires vero, quae ad superandam in bonis operibus perficiendis difficultatem necessariae sint, et habere impossibile, et accipere difficile. Illius enim voluntas, dum in terris degeret, humana quidem erat, sicut in aliis hominibus, sed Deum habebat ipsum, qui eligebat, formabat et perficiebat operibusque absolvebat: cuius voluntati potentia ubique praesto erat. In te vero, meliora praeferre et agere mere humanum erat, atque naturae conveniens opus. Ideo exinde magis quam ex divina maternitate Filius tibi texuit coronam, utpote plus felicitatis quam meriti hac habente. Superabat enim naturae bonum, quae in te facta est, miraculosae operationis donum. Quod autem ad hoc teipsam praeparasti, saltem quantum in te fuit, hoc bonum est tibi proprium, tibique laudem affert. Necesse sane erat supernam gratiam tum dirigere concomitemque impulsum dare, tum roborare, cum sine illius influxu quivis homo nihil, sive magnum sive parvum, possit. Hoc tamen nihil omnino subtraxit de coronis, neque tibi, qui maxima potuisti, neque iis qui quomodocumque boni facti sunt.

Propter haec igitur, iis qui verbo veritatis utuntur magistro, atque virtutem agendi exinde accipiunt, tuam virtutem, quam Incarnati gratia produxit et quasi in theorematibus praemonstravit, sibi proponere si velint atque ad eam strenue respicere, quod aliquid possint, non desperare licet. Et quidem non desperarunt devoti multi, et ad aspera philosophiae, quae secundum Christum est, ascenderunt; qui tuam ex utraque parte praeeminentiam, ex bonis scilicet tibi propriis, et ex praerogativis illis, quae magis ad omnes quam ad te pertinent, cum gaudio celebrarunt. Neque etiam qui praesumptioni indulgere voluerint, hoc eis facile succedet, cum omnes homines et cuncta exinde aetas, magis quam decebat, inferiores esse convicti sint; currere autem, ut in proverbio, per ambo[a], omni invidia posthabita, facilius erit.

δούλου μορφῆς καὶ παθῶν τῶν ἐσχάτων ταπεινωθῆναι, τοὺς αὐτῷ προσέχοντας προτρεπόμενος, τῷ τῆς θεότητος μεγαλείῳ καὶ τῇ δυνάμει ναρκῶντας αὖ δείκνυσι, τὴν μὲν προαίρεσιν ἐξεῖναί πῃ ζηλοῦν, ἰσχὺν δὲ τῆς ἐν τοῖς ἀγαθοῖς δυσχερείας κρατοῦσαν ἔχειν μὲν ἀμήχανον, λαβεῖν δ' οὐ ῥᾴδιον ἡγουμένους. Ἡ γὰρ ἐκείνου προαίρεσις ἐπὶ γῆς ἀνθρωπίνη μὲν ἦν, ὡς ἐν ἀνθρωπίνῳ βίῳ, τελείως, Θεὸν δὲ εἶχεν αὐτὸν τὸν προῳρισμένον, μορφοῦντα καὶ τελειοῦντα, καὶ τοῖς ἔργοις ἀνύτοντα, οὗ τῇ βουλήσει καὶ τὸ δύνασθαι σύνδρομον πανταχοῦ. Σοὶ δὲ τὸ προελέσθαι τὰ βελτίω καὶ πρᾶξαι, εἰλικρινῶς ἀνθρώπινον ἦν, καὶ τῇ φύσει σύστοιχον τὸ κατόρθωμα. Διὸ καὶ μᾶλλον ἐντεῦθεν ἢ τοῦ γεννῆσαι Θεὸν ὁ γεννηθείς σοι τὸν στέφανον ἔπλεξεν, ὡς τοῦ μὲν εὐτυχήματος ὄντος μᾶλλον ἢ κατορθώματος. Ὑπερέτεινε γὰρ τῆς φύσεως τὸ καλὸν τῆς ἐν σοὶ θαυματουργίας τὸ ὄφρον· τοῦ δὲ γνησίως πρὸς τοῦτο πυρεσκευάσθαι, τό γε ἦκον εἰς σέ, οἰκείου τε καλοῦ καὶ σοὶ τὸν ἔπαινον φέροντος· τὸ δὲ τὴν ἄνωθεν χάριν καὶ ὁδηγεῖν καὶ συνεπωθεῖν, καὶ ῥωννύναι ἀναγκαῖον μὲν ἦν, ὡς οὐδὲν οὔτε μεῖζον οὔτ' ἔλαττον δυνηθέντος ἄν του τῶν ἀνθρώπων μὴ μετὰ τῆς ἐκεῖθεν ῥοπῆς. Οὔτε δὲ σοὶ τῶν στεφάνων τῇ τὰ μέγιστα δυνηθείσῃ, οὔτε τοῖς καὶ ὁπωσοῦν ἀγαθοῖς γεγονόσιν ὑφεῖλέ τι καθάπαξ οὐδέν.

Οὐκοῦν ἔξεστι διὰ ταῦτα τοῖς βουλομένοις, διδασκάλῳ μὲν χρωμένοις τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας, τὴν διὰ τοῦ πράττειν ἰσχὺν ἐκεῖθεν κομιζομένοις προίστασθαί τε τὴν σὴν ἀρετὴν, ἣν ἡ τοῦ σαρκωθέντος χάρις ἀνῆκε, καὶ ὡς ἐν μαθήμασι προῦδειξε, καὶ μηδὲν ἀπογινώσκειν τοῦ δυνηθῆναί ἄν τι, πρὸς αὐτὴν καλῶς βλέπουσιν. Οὐκουν οὔτε ἀπεγνώκεσαν πολλοὶ τῶν σπουδαίων, καὶ τῇ δυσχωρίᾳ τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας προσέβησαν χαίροντες ὑμνεῖν μὲν δή σου τὴν ὑπεροχὴν ἑκατέρωθεν, ἔκ τε τῶν οἰκείων καλῶν, ἔκ τε τῶν παγκοσμίων, μᾶλλον ἢ σῶν, εὐτυχημάτων ἐκείνων· οὐδὲ βουλομένοις ἐφεῖναι τῇ προθυμίᾳ, καθάπαξ ῥᾴδιον ἔσται, ὅπου καὶ πάντες ἄνθρωποι καὶ ὁ ζύμπας ἐκεῖθεν χρόνος πολὺ τοῦ πρέποντος ἐλάττους ἠλέγχθησαν· ἐπιδραμεῖν δὲ, ὡς ἐν λόγῳ, καὶ δι' ἀμφοῖν, ῥᾴόν τε καὶ ἀνεμέσητον ἔσται.

a) *Per ambo currere*: id est: via incedere media inter desperationem et praesumptionem.

3. Οὐκοῦν, τὸ μὲν ξύμπαν τῆς ἀρετῆς, παρθένον σε πάντες ἴσμεν καὶ ὀνομάζομεν, *ἁγίαν τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι* Παῦλος ἂν εἶπε, κοσμικῆς μὲν ἀπηλλαγμένην μερίμνης, τῶν δὲ τοῦ Κυρίου φροντίζουσαν, ἀκεραιότητι μὲν σώματος, καὶ μετὰ τόκον, ὑπερφυῶς κοσμουμένην, ἄγευστον δὲ ἡδονῆς ἁπάσης αἰσθητῆς διαμείνασαν, ἀνεπίβατον δὲ τὴν ψυχὴν τῶν ἐνηδόνων λογισμῶν τοῖς νέφεσι σχοῦσαν, διηνεκεῖ δὲ καὶ, ὡς ἄν τις εἴποι, δευσοποιῷ τῇ τῆς καθαρότητος προθέσει συζήσασαν· ὃ δὴ καθάπερ τι τέλος καὶ εἶδος τῆς παρθενικῆς ἁγνείας ὁρίζονται, ἐνὶ δὲ τούτῳ περιέχονται πάντα, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ τῶν καλῶν ἄπεστιν· ἐγκράτεια, νῆψις, πραότης, ἀνεκστασία, ἐμβρίθεια σὺν αἰδοῖ, χρημάτων ὑπεροψία, προσκαίρου δόξης ὀλιγωρία, ἐπιείκεια, συμμετρία, σαρκὸς καθιέρωσις πόνοις πιεζομένης, νοῦ πρὸς Θεὸν ἀνάτασις, ἀποκαλύψεις ἀπλανεῖς ἐκεῖθεν, τοῦ νοητοῦ κάλλους μείζω πόθον ἐξάπτουσαι.

Τούτοις ἐνεγυμνάζου μὲν τὴν ἀρχὴν[1] τοῖς καλοῖς, ἐνδιαιτωμένη τοῖς ἱεροῖς· προκέκοφας δὲ μετὰ τον ἀπόρρητον τόκον. Εἴ δὲ καί τινος ἐνέδει τῇ τελεωτάτῃ προσθήκης, καὶ ταύτην ὁ μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ δεσπότου χρόνος ἐποίει σοι. Καὶ εἶδεν ὁ τῶν οὐρανῶν χῶρος, μετὰ τὸ μέγιστον θαῦμα, τὸν ἀπὸ γῆς θεάνθρωπον, ἄνθρωπον ὑπερλάμποντα, τὴν τοῦ θεανθρώπου μητέρα, προπεμφθεῖσάν τε ὑπ' ἀγγέλων καὶ τῷ συγκεχωρηκότι πασῶν ὑπεριδρυθεῖσαν τῶν ἐκεῖ φύσεων· καὶ ἡ πρόσθεν ἀτριβὴς τῶν οὐρανῶν ὁδός, εὐθὺς ἅπασι μετὰ σὲ τοῖς ἀνθρώποις ἀνείθη, καὶ τοὺς φρονίμους εἰσδεχομένη τῶν ὁδοιπόρων, ἐπὶ τον Θεὸν καὶ σὲ παραπέμπει, τοὺς μὲν τὴν ἐν ταῖς ἐρήμοις φιλοσοφίαν, τοὺς δὲ τὰς ἐκ τῶν τυράννων αἰκίας, ἃς ὑπὲρ τῆς ἐνθέου παρρησίας ὑφίσταντο, τοὺς δὲ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν ἄυπνον προστασίαν, καὶ ἄλλους ἄλλο τι φέροντας πλεονέκτημα, καθάπερ τὸ σύμβολον τῆς εἰς τὸν δεσπότην ἐπιδεδειγμένης σφίσιν εὐνοίας, καὶ τῶν ἁρμοττόντων ἄθλων τῷ κατορθώματι. Τοιοῦτόν σε λύχνον ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἀνάψασα, οὐχ ὑπο τὸν μόδιον ἔκρυψεν, ἀλλ' ἀνήγαγεν ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ὡς ἂν ἐκεῖθεν λάμψῃς τῷ

3. Igitur, quod summum virtutis, virginem te scimus omnes et nominamus, *sanctam corpore et spiritu*[a], ut Paulus dixisset, a mundana sollicitudine liberam, ea quae Domini sunt curantem, corporis integritate, etiam post partum mirabiliter ornatam, quae nunquam ullam voluptatem sensibilem gustasti, animamque nubibus carnalium cogitationum servasti imperviam, atque cum continuo et, ut ita dicam, indelebili puritatis proposito vixisti: quod sane tanquam perfectionem et virginalis castitatis essentiam definiunt. In hoc uno comprehenduntur omnia, nec quidquam eorum, quae bona sunt, ab eo abest: continentia scilicet, sobrietas, mansuetudo, animi imperturbatio, gravitas cum pudore, divitiarum contemptus, temporalis gloriae despectus, aequitas, moderatio, carnis laboribus attritae consecratio, mentis ad Deum intenta elevatio, caelestes revelationes a deceptione immunes spiritualis pulchritudinis ardentius desiderium excitantes.

In his quidem virtutibus a principio exercebaris, dum in templo commorabaris; profecisti vero post ineffabilem partum. Si quid autem additamentum perfectissimae defuit, hoc tibi attulit tempus post Domini ascensionem elapsum. Et caelorum regio vidit, post maximum portentum, Deum-Hominem scilicet a terra ascendentem, hominem supra modum fulgentem, Matrem Dei-Hominis ab angelis deductam et omnium obsequio supra omnes, quae ibi sunt, naturas collocatam. Et, quod prius impervium erat, caelorum iter, statim post te omnibus hominibus apertum est, prudentesque suscipiens viatores, ad Deum et ad te transmittit: quorum alii vitam perfectam in eremis; alii supplicia a tyrannis inflicta, quae pro divinitus inspirata loquendi libertate sustinuerunt; alii pervigilem ecclesiarum praefecturam, alii aliam afferunt excellentiam, tanquam amoris, quem erga Dominum ostenderunt, necnon praemiorum signum merito congruentium. Talem te lucernam Dei gratia accendens, non sub modio occultavit, sed super candelabrum evexit, ut exinde mundo luceres, atque ad dispensationem[b] conveniens

1. τὴν ἀρχὴν.

a. I Corinth., VII, 34. — b. *Dispensatio*, id est, *Incarnatio*. Notum est Graecos Incarnationis et redemptionis mysterium voce « οἰκονομία » designare.

ter te adhibuit, tuam ineffabilem puritatem sibi quidem comparans inauditae benevolentiae instrumentum, tibi vero materiam tribuens manifestationis, dum ad inserviendum regenerationis mundi mysterio te elegit.

4. Ideo omnia tibi e longinquo praeparabantur, quae oportebat, convenientia; et tui fuit, innovationem illam probabilem ostendere neque quidquam eorum carentem, quae tantarum rerum seriei inserenda esse quis dixerit. Etenim praeter illam vulgo dictam paupertatem, quam sibi Dominus et tibi delegit, ut ostenderet ad divinam prorsus, non vero ad humanam virtutem referendum esse certamen pro nobis initum necnon victoriam, quam contra errorem et daemonia reportavit, paupertatemque in spiritu honoraret, per quam thesauros, qui in caelis sunt et regnum, quod ibi est, iis qui illum imitantur venit largiturus, omnia statim a principio tibi concurrerunt honoratissima: genus sacerdotale simul et regale, non qualecumque, sed illud solum quod ex divinioribus oraculis ineffabili partui servabatur; virtus parentum ab omnibus admirata; conceptio ex illis vi promissionis altioris, arcentis naturae et temporis impedimenta; ingressus tertium agentis annum in templum, et victus Deo conveniens in sanctuario sub paedagogis et nutritoribus optimis, pontifice scilicet et angelo, aetatis simul et virtutis pulchritudinem adaugentibus; quae omnia sane huius diei decus sunt, quo memoriam primordiorum salutis nostrae celebramus; statim post egressum e templo sponsalitia, et victus tum ex proprio arbitrio tum lege temperantior priore; et ad haec, annuntiatio bonorum, quae Dei prophetae per talem mulierem adventura esse a longe clamabant; et hocce modo conceptio in te divini Verbi et Dei, vel potius hominis assumptio a Deo secundum personae, non naturae, unitatem, Spiritu, qui omnia vivificat, atque infinita virtute Altissimi in materia virginali fecunditatem operantibus; posthac, vaticinium in utero maximi prophetarum, sentientis praesentiam Domini in ventre inclusi, et saltu, sicut postea voce, testimonium ei reddentis admirationemque manifestantis; vel, ut melius dicendum sit, uterinum ac primum Iesu miraculum, a ventre prophetam in ventre consecrantis, et, sicut e

κόσμῳ, καὶ σοὶ πρὸς τὴν οἰκονομίαν ἁρμοδίως ἐχρήσατο, ὄργανον μὲν παρασχόμενος ἑαυτῷ τὴν ἀπόρρητόν σου καθαρείοτητα τῆς ξένης φιλανθρωπίας, ὕλην δέ σοι δεδωκὼς ἀναδείξεως τὴν ὑπουργίαν τοῦ μυστηρίου τῆς κοσμικῆς ἀναπλάσεως.

4. Διὸ καὶ πάντα σοι παρεσκευάζετο πόρρωθεν, ἅπερ ἐχρῆν, συνδεδραμηκότα, καὶ τὸ σὸν μέρος, τὴν καινοτομίαν ἐκείνην εὐπίθανον ἀποφαίνειν, καὶ μηδενὸς ἐνδεῖ, ὅ τις ἂν τηλικούτων πραγμάτων ἀκολουθίᾳ δεῖν εἶπεν ἐνείρεσθαι. Ἄνευ γὰρ τῆς ὑπὸ τῶν πολλῶν ὀνομαζομένης πενίας, ἣν ὁ δεσπότης ἐν ἑαυτῷ καὶ σοί γε προείλετο, θείας τε καθάπαξ, οὐκ ἀνθρωπίνης δυνάμεως, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀγῶνα, καὶ ἣν κατὰ τῆς πλάνης ἀνῄρηται καὶ τῶν ἀλαστόρων νίκην δεικνὺς, καὶ τὴν ἐν πνεύματι πτωχείαν τιμῶν, δι' ἧς ἐπὶ τοὺς ἐν οὐρανοῖς θησαυροὺς καὶ τὴν ἐκεῖ βασιλείαν ἦκεν ἀνοίσων τοὺς μιμουμένους, πάντ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς συνῆλθέ σοι τὰ σεμνότατα· γένος ἱερατικὸν ὁμοῦ καὶ βασίλειον, οὐδ' ἄλλο τι τῶν πολλῶν, ἀλλ' ὃ μόνον ἐκ θειοτέρων χρησμῶν τοῖς ἀπορρήτοις ἐφυλάττετο τόκοις· ἀρετὴ πατέρων ὑπὸ πάντων θαυμαζομένη, σύλληψις ἐξ αὐτῶν ἐξ ἐπαγγελίας ὑψηλοτέρας, ἐλαυνούσης φύσεως καὶ χρόνου κωλύματα, εἴσοδος τρίτον ἀγούσης ἔτος εἰς τὸν νεών, καὶ δίαιτα θεοπρεπὴς ἐν ἀδύτοις, ὑπὸ καλοῖς παιδαγωγοῖς καὶ τροφεῦσιν, ἀρχιερεῖ καὶ ἀγγέλῳ, τῆς ἡλικίας ἅμα καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς κάλλος συναύξουσιν, ἃ δὴ καὶ τῆς ἡμέρας τῆσδε κόσμος εἰσὶν, τῇ μνήμῃ τῶν προοιμίων τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐμπανηγυριζόντων, μνηστεῖαι μετὰ τὸ ἱερὸν εὐθὺς, καὶ δίαιτα τῆς προτέρας καὶ προαιρέσει καὶ νόμῳ σωφρονεστέρα· ἐπὶ τούτοις ἀγγελία τῶν ἀγαθῶν, ἃ πόρρωθεν ἐβόων οἱ τοῦ Θεοῦ προφῆται διὰ τοιαύτης ἀφίξεσθαι γυναικὸς, καὶ τῷδε τῷ τρόπῳ καὶ σύλληψις ἐν σοὶ τοῦ θείου Λόγου τε καὶ Θεοῦ, μᾶλλον δὲ ἀνθρώπου πρόσληψις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καθ' ὑποστάσεως, οὐ φύσεως, ἕνωσιν, τοῦ πάντα ζωογονοῦντος Πνεύματος καὶ τῆς ἀπείρου τοῦ ὑψίστου δυνάμεως ἐνεργούντων ἐν ὕλῃ παρθενευούσῃ τὸ γόνιμον· εἶτα πρόρρησις ἐγγάστριος τοῦ μεγίστου τῶν προφητῶν, συναισθομένου τῆς παρουσίας τοῦ κυοφορουμένου δεσπότου, καὶ τῷ σκιρτήματι, καθάπερ ὕστερον τῇ φωνῇ, τὴν μαρτυρίαν ἀποτεινύντος αὐτῷ, καὶ τὸ θάμβος ἐκφαίνοντος· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἐγγάστριος θαυματουργία καὶ πρώτη τοῦ Ἰησοῦ χειροτονοῦντος ἀπὸ γα-

στρὸς ἐν γαστρὶ προφήτην, καὶ ὥσπερ ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ πατρικοῦ τοὺς ἀρχαιοτέρους ἐνέπνει, οὕτως ἐκ τῶν σπλάγχνων τῶν μητρικῶν τὸ πέρας τῶν προφητῶν καὶ τὴν λῆξιν καταλαμβάνοντος, ὡς ἂν ἐκείνων τὴν σωτηρίαν ἥξειν προειρηκότων, καὶ τοὺς προτέρους ἐπιθειασμοὺς εὐθὺς παύσεσθαι, οὗτος ἀφικέσθαι καὶ εἶποι καὶ πειθείη, τῶν τὴν ἀνθρωπίνην ἀνάπλασιν ἀναφθεγξαμένων ἔσχατος ὤν.

Ἐῶ δὲ τὸ καὶ τὴν τοῦ προφήτου μητέρα, πλήρη γεγονυῖαν Θεοῦ, ἐκείνην σοι τὴν εὐλογίαν ᾆσαι προφητικῶς, ἢ μᾶλλον ἐν ὑποφήτου τάξει, τοῦ προφητικοῦ σκιρτήματος διερμηνεῦσαι τὸ βούλημα. Παρίημι τὸν τόκον τε καὶ τὰ ἐν αὐτῷ θαύματα, ἄλλων ἑορτῶν ὑποθέσεις καὶ λόγων. Τούτων ἁπασῶν τῶν ἐκ Θεοῦ σοι τιμῶν, ὅσον μὲν εἰς τὸν θεῖον ἥκει προόρισμα, καὶ τὴν ἀΐδιον ἐν αὐτῷ περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀναπλάσεως βούλησιν, σιγῇ τιμῶμεν ἐν τῷ παρόντι, τὴν αἰτίαν σκοποῦντες· τὸ δὲ τῇ σῇ μὲν ἀρετῇ τὰ τοιαῦτα προσήκειν ὑπηρετεῖσθαι, καὶ τοῖς τοιούτοις κόσμοις ἀγάλλεσθαι, τῷ δὲ Θεῷ τοιαύτην πρέπειν μητέρα, τοιαύταις ἀνακτᾶσθαι μεθόδοις τὴν ἀρχὴν ἀνασχομένῳ τὸν ἄνθρωπον, τοῦτο δή ἐστιν ἑκατέρωθεν τὴν ἱερωτάτην σου προαίρεσιν καὶ τὸν θεοειδέστατον βίον, αὐτῇ μὲν σοὶ τῶν μεγίστων τιμῶν, τῇ φύσει δὲ διὰ σοῦ τῶν ὑπερφυῶν δώρων ὑπάρξαι, τοῦτο καὶ φωτός ἐστιν ἐναργέστερον. Καὶ σὺ μὲν ἐκρύπτου, *μηδὲ τῆς ἀριστερᾶς ἐπιγινωσκούσης σοι τὸ τῆς δεξιᾶς*, ὅ φησιν, ἔργον· ἦσθα γὰρ ἐκ Θεοῦ διδακτὴ, καθάπερ οἱ τῶν μαθητῶν ἀστειότεροι, οὓς φθάνουσιν οἱ παιδευταὶ τελειοῦντες εἰς ἐπιστήμην, ἐν ὑποδειγμάτων τάξει τοῖς ἄλλοις καὶ σφίσιν ἑσομένους ἀντὶ συνέργων. Ἀλλ' ὁ δεσπότης, ὅπερ ἔρθην εἰπών, ἐπὶ τῆς λυχνίας ἐτίθει τὸν λύχνον ἐγκαίρως. Καὶ σὺ μὲν τὸ κάλλος συνῆγες τῶν ἀρετῶν· ὁ δὲ ἀντεθησαύριζέ σοι τοὺς ἐκ τῆς ὑπουργίας στεφάνους. Ἔχοντι γὰρ εἰωθὼς διδόναι, φησὶν αὐτὸς, καὶ τῷ μέτρῳ τῶν ἐχομένων ἀντιμετρῶν τὰ παρ' ἑαυτοῦ, ὥσπερ ἄρα τοὺς οἰομένους ἔχειν οὐκ ἔχοντας τῶν τῆς κενῆς δοκήσεως αἰτίων ἀπαλλάττει, καὶ τούτων ἀποστερῶν· δίκαιον γάρ. Τῇ τὰ μέγιστα τῶν ἀνθρωπείων συλλεξαμένῃ καλῶν, καὶ μέχρι πορρωτάτω τῶν τῆς φύσεως ὅρων τὰ ἐν τοῖς ἀρίστοις ἐκτεινάσῃ σπουδὴν εὐλόγως ἀντεφιλοτιμεῖτο τοῖς

throno paterno antiquiores inspirabat, ita e maternis visceribus prophetarum finem cessationemque accipientis; ut, quam venturam salutem, quasque priores revelationes finem accepturas esse illi vaticinati essent, hic easdem iam advenisse et diceret et persuaderet, quippe qui eorum ultimus sit, qui humanam reformationem praenuntiaverint.

Prophetae matrem memorare omitto, quae Deo plena facta est, ut benedictionem illam prophetico spiritu tibi caneret, vel potius, ut prophetici saltus significationem tanquam interpres declararet. Praetermitto partum, et quae in eo facta sunt mirabilia, aliorum festorum argumenta et orationum. Ex his decoribus omnibus a Deo tibi obvenientibus, quidquid sane ad divinam spectat praescientiam necnon ad aeternam, quae in Deo est, de hominum reformatione voluntatem, silentio honoramus praesenti tempore, eorum causam considerantes. Quod vero talia tuae virtuti obsequium praestare talibusque ornamentis honorem tribuere consentaneum fuit; quodque Deum, artibus huiusmodi hominem recuperare olim dignatum, talis decuit mater; hoc quidem ostendit utrimque sacratissimum tuum propositum necnon tuam conversationem Deo omnino dignam, tibi quidem ipsi maximos honores, naturae vero per te eximia dona divina contulisse; quod et luce clarius est. Et tu quidem abscondebaris, *nesciente sinistra tua*, ut dicit Scriptura, *dexterae opus*[a]. Eras enim a Deo edocta, sicut discipuli subtiliores, quos praeceptores ad scientiae perfectionem adducere satagunt, ut et ceteris exemplo, et ipsis adiutorio sint. Sed Dominus, ut supra dixi, super candelabrum lucernam opportune posuit. Pulchritudinem virtutum tu conferebas; ille vero coronas, quae ex ministerio tibi debebantur, vicissim cumulabat. Sollemne enim habet, ut ait ipse, *habenti dare*[b], mensura eorum quae possidentur admetiens propria, quemadmodum sane eos qui non habent et tamen habere putant, a vanae existimationis praetextibus liberat, his etiam illos exspolians, et iure quidem. Tibi autem, quae humana quaeque optima congregaveras, et usque ad extrema naturae confinia, boni et pulchri studium extenderas, aequalia merito rependebat

a) Matth., VI, 3. — b) Matth., XXV, 29.

ea largiens quibus maiora dare non habebat, communicationem scilicet inauditam sui ipsius tum in natura, quam a te suscepit, tum donis, quae per te humanae naturae contulit.

5. Igitur beata quidem praedicanda es de profectu secundum hominem, utpote quae omnem complexa es circulum bonorum, quae in utraque sunt natura, quod per singula usque ad ultima pervenisti non minus illustris effecta. Beata vero dicenda, propter supernum auxilium, quocum tanta operata es. Praeterea, beata praedicanda es tum propter miracula, quae in te facta sunt, quibus et optime ad ministerium formabaris, ac secundum mirabilem quamdam seriem designabaris, tum propter bona per te universae naturae congregata, quibus omnibus pro existente virtute ornabaris. Etenim quoniam divina eloquia audiebas, sive ea, quae in templo canebantur, sive ea quae ex superna illustratione in animam tuam infundebantur, eaque omnia custodire noveras, eorum nihil relinquens inefficax, superveniens tibi Dei Verbum ipsum libenter ac reverenter intus suscipere, et retinere, et nutrire in te, et in lucem edere meruisti. Illud quidem, quod nos homines tibi promimus, sermonum gratia est tantum, quae ad nos revertitur; praeconiorum enim nostrorum ne unum quidem tuum assequi valet meritum; ipsi vero a nostrae benefactricis laudatione meliores discedimus; Filius autem tuus et communis Dominus noster et verbis et rebus te beatam declaravit, rebus quidem, dum gratulationis materiam omnem tribuit; verbis vero, dum quaedam silentio indulgens, quae vulgus alta voce praedicabat, sponte sua addidit id quod laudationi deerat, id, inquam, cui maximi et totius fere ratio inerat. Gratulatione hujusmodi quid gloriosius cogitari possit?

6. At etiam ante dispensationis tempus, ipse, *qui in principio Verbum Dei et apud Deum erat*[a], suam Matrem honestavit figuris; et reverentia, qua homines talia prosequebantur, illius, quam erga te nunc habent, pietatis indicium ferebat. Etenim, etsi tanquam lucerna, ut antea dixi, in vitam humanam introivisti, quippe quae, omnium prima, virtutem manifestam, ac genuinam sinceramque ostendisti; ἴσοις, ὧν οὐκ εἶχε μείζω διδόναι, ταῦτα διδοὺς, κοινωνίαν ἀνήκουστον ἑαυτοῦ ἔν τε τῇ φύσει, ἣν ἐλάμβανε παρὰ σοῦ, καὶ τοῖς δωροῖς, ἃ διὰ σοῦ τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει κατέθετο.

5. Οὐκοῦν μακαριστέα μὲν εἶ τῆς κατ' ἄνθρωπον προκοπῆς, ἅτε καὶ πάντα μὲν συνειληφυῖα τὸν κύκλον τῶν ἐν ἑκατέρᾳ τῇ φύσει καλῶν· τῷ δὲ δι' ἑκάστου μέχρι τῶν ἐσχάτων ἐλθεῖν οὐχ ἧττον εὐδοκιμήσασα· μακαριστέα δὲ τῆς ἄνωθεν ἀντιλήψεως, μεθ' ἧς τοσαῦτα κατώρθους. Ἐπὶ τούτοις, μακαρίζειν σε χρὴ, τοῦτο μὲν, τῶν ἐν σοὶ γεγενημένων θαυμάτων, οἷς τε πρὸς τὴν ὑπουργίαν ἐπλάττου καλῶς, καὶ οἷς κατά τινα θαυμάσιον εἱρμὸν ἀνεδείκνυσο· τοῦτο δὲ, τῶν διὰ σοῦ τῇ φύσει πάσῃ συνενηγμένων καλῶν, οἷς δὴ ξύμπασιν ἀντὶ τῆς ὑπαρχούσης ἀρετῆς ἐκοσμήθης. Ὅτι γὰρ τῶν θείων ἀκροωμένη λόγων, τῶν μὲν ἐν τοῖς ἱεροῖς ᾀδομένων, τῶν δὲ ἐκ τῆς ἄνωθεν λαμπηδόνος ἐμφυομένων σου τῇ ψυχῇ, φυλάττειν τε πάντα διέγνως, καὶ μηδὲν αὐτῶν παραλιπεῖν ἀνεξέργαστον, ἐπεληλυθότα σοι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον αὐτὸν ἀσμένως τε καὶ μετ' εὐλαβείας ἔνδον προσήκασθαι, καὶ κατασχεῖν καὶ θρέψαι κατὰ σαυτὴν καὶ προαγαγεῖν ἠξιώθης. Καὶ τὸ μὲν ἡμέτερον τῶν ἀνθρώπων χάρις μόνον λόγων ἐστὶν, ἐφ' ἡμᾶς ἀνακάμπτουσα· καθικνεῖται μὲν γάρ σου τῶν ἡμετέρων μακαρισμῶν οὐδὲ εἷς· τοῦ δὲ τὴν ἡμετέραν εὐεργέτιν ὑμνεῖν, αὐτοί τι βελτίους ἀπαλλαττόμεθα. Ὁ δὲ σὸς Υἱὸς καὶ κοινὸς δεσπότης ἡμῶν, καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν ἀπέφηνε μακαρίαν· πράγμασι μὲν τοῦ μακαρισμοῦ πρόφασιν ἅπασαν παρασχών· ἐν δὲ τοῖς λόγοις τὰ μὲν συγχωρήσας τῇ σιωπῇ, τῶν ἄλλων βοώντων, προσθεὶς δὲ παρ' ἑαυτοῦ τὸ ἐνδέον, ᾧ γε τοῦ πλείστου καὶ τοῦ παντὸς σχεδὸν ὁ λόγος ἐνῆν. Τί μακαρισμοῦ τοιούτου γένοιτ' ἂν ἐνδοξότερον;

6. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν τῆς οἰκονομίας καιρῶν, αὐτὸς *ὁ ἐν ἀρχῇ Λόγος Θεοῦ καὶ πρὸς τὸν Θεὸν*, ἐκόσμησε τὴν ἑαυτοῦ μητέρα τοῖς τύποις, καὶ ἡ πρὸς ἐκεῖνα τῶν ἀνθρώπων αἰδὼς τῆς πρὸς σὲ νῦν αὐτῶν εὐλαβείας ἔνδειξιν εἶχεν. Εἰ γὰρ καὶ λύχνος, ὡς ἔρθην εἶπων, εἰς τὸν ἀνθρώπινον εἰσελήλυθας βίον, ἅτε πρώτη φανερὰν ἀρετὴν καὶ γνησίαν καὶ ἄδολον ἐπιδειξαμένη, ἀλλὰ καὶ λυχνίας τάξιν τῷ φωτὶ τῆς δικαιοσύνης ἐπλήρωσας, ἐκ πολλῆς τῆς

a) Ioan., I, 1.

προσθήκης, ὡς εἰκός ἐστι τὸν Θεὸν ἔχειν, καὶ ἀληθεῖ φωτὶ καλουμένῳ καὶ πάντας ἐξ ἐκείνου τοὺς εἰς τὸν κόσμον ἰόντας μυστικῶς τε καὶ νοητῶς καταλάμποντι· ἀλλὰ καὶ τράπεζά γε καὶ πρόθεσις, οὐκ ἄρτων προσκαίρων, ἐγένου, καὶ πρόσκαιρον ἐκ διαδοχῆς ποιούντων ἐν τοῖς τρεφομένοις ζωὴν, ἀλλὰ τοῦ καταβάντος ἀπ' οὐρανῶν, οὗ φαγών τις ἐννόμως, ἀϊδίως τε ζῇ καὶ τὸν ψυχικὸν οὐ δέδιε θάνατον. Οὐδὲ ἀνθράκων ἐν σοὶ τὴν ἐκ τῶν θυωμάτων ἐξατμιζόντων ὀσμὴν, βραχύς τις καὶ σωματικὸς ἠγνίζετο χῶρος, ἀλλ' ὑπερφυές τι θυμιατήριον ὤφθης, ἢ τῷ πόθῳ τῶν ἀϊδίων, ὃν ἄκρως ἐξέκαυσας ἐν σαυτῇ, τὰς τοῦ Πνεύματος δεξάμενον δωρεὰς, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ὀσμῆς τὸν πάντα κόσμον πληρῶσαν, ἢ τὸν τῆς θεότητος ἄνθρακα κατασχὸν ἀπαθῶς, ὃς τὰς τῶν πεπιστευκότων ψυχὰς τῆς καλλίστης ὀσμῆς τῶν πνευματικῶν χαρίτων ἀνέπλησε.

Καὶ διαθήκης δὲ κιβωτὸς τῆς καινῆς πολὺ τὴν ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων νικώσης· καὶ στάμνος τοῦ σωτηρίου τῶν ψυχῶν ἡμῶν μάννα· καὶ πάντα δὴ τὰ ἐν ταῖς σκηναῖς τοῦ νόμου τιμώμενα, αὐτὴ ταῖς ἀληθείαις ὑπῆρξας ἡμῖν. Ὅθεν, ὡς ἐκείνων ἁπάντων ἐπὶ σὲ πόρρωθεν φερομένων, καὶ τὴ τῆς χάριτος ἀναδείξει μελλόντων ἐγκαταλύεσθαι, ὁ μὲν ἐπ' αὐτοῖς εὐλαβῶς ἐλύετο νόμος ἐπὶ σοῦ πρώτης καὶ μόνης, εἰσιτητῶν σοι καὶ βασίμων τῶν τοῖς ἄλλοις ἀδύτων γεγενημένων, οὐδὲ μᾶλλον σου τῆς ἐκείνων θέας ἀπολαυούσης λοιπὸν, ἢ ἐκείνων δουλευόντων καὶ ἡττωμένων καὶ μείζοσι τιμωμένων τιμαῖς ἐκ τῆς ἀληθείας αὐτῶν καὶ δὴ φαινομένης, κἀν τῷ προσήκοντι ταύτην ἐκπεμφθῆναι ἡμῖν, ὡς ἂν ἐπ' αὐτὴν ἀντ' αὐτῶν ἅπαν τὸ τῆς λατρείας μετατιθεῖτο δικαίωμα.

Ἡ δὲ παρθενία πολὺ τῆς τῶν ἄλλων ἱερωτέρα παρθένων μᾶλλον ὅσον παραβαλεῖν ἔστιν ἡ σή, ἔκ τε τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ θαύματος ἀναδείκνυσθαι μέλλουσα, εἰκότως τοῖς ἱερωτάτοις τῶν διαιτημάτων προσῆκεν. Διὸ, προσῆξο μὲν ὑπὸ τῶν τεκόντων τῷ ἱερῷ, καὶ ταῖς παρθένοις ἐνεγέγραφο, καλῶς ἀντιδωρουμένων σοι τὸν Θεὸν, τῶν καρπῶν τῷ τιμαλφεστάτῳ, καὶ τιμώντων εὐλόγως ᾧ δὴ καὶ αὐτοὶ τετίμηνται δῶρῳ· τοῖς δὲ κειμηλίοις συναπετέθεισο, τὸν ταῖς ἄλλαις κοινὸν ὑπερβαίνουσα παρθενῶνα, ἐκ προνοίας μὲν δήπου τὴν Ζαχαρίου γνώμην κινούσης, τῶν δὲ λοιπῶν

at etiam candelabri vicem iustitiae lumini explevisti; illi lumini, inquam, quod excellenter lumen verum appellatur, sicut revera Deus se habet, atque omnes ipsius virtute in mundum venientes mystice ac spiritaliter illuminat. Mensa etiam et altare propositorium fuisti non panum temporalium, transitoriam vitam edentibus vicissim conferentium, sed panis, qui de caelo descendit, quem qui legitime manducaverit, in aeternum vivit nec carnalem timet mortem. Neque carbonum, odorem victimarum exhalantium, exiguus in te ac corporalis lustrabatur locus, sed sublime quoddam apparuisti thuribulum, tum aeternorum desiderio, quod in teipsa maxime accendisti, Spiritus dona accipiens, horumque fragrantia universum mundum implens, tum quod divinitatis impassibiliter retinuisti carbonem, qui fidelium animas optimo spiritalium gratiarum odore replevit.

Et arca Testamenti Novi, illud, quod in prioribus fuit temporibus, multum superantis et urna manna salutaris animarum nostrarum et omnia sane, quae in legis tabernaculo honore dignabantur, tu nobis ipsa in veritate exstitisti. Unde, quoniam haec omnia a longe ad te versus ferebantur, et gratiae ostensione destruenda erant, lex quae de ipsis erat, super te prima et sola, pie soluta est. Quae ceteris impervia erant, tibi calcanda patuerunt. Ceterum, non magis tu illorum visu fruebaris, quam illa tibi humillime serviebant; utpote quae maioribus decorarentur honoribus ex illius apparitione, quae eorum veritas erat, et hanc ad nos congruo tempore deducerent, quasi in illam, loco illorum, omnia cultus iura translata fuissent.

Virginitas autem, quae in te incomparabiliter sacratior quam in aliis virginibus erat, et tum ex virtute tum ex miraculo demonstranda, domicilium omnium sanctissimo merito congruebat. Ideo ad templum deducta es, et inter virgines a parentibus annumerata, qui te, omnium fructuum pretiosissimo, Deum optime remunerati sunt, recteque dono quo ipsi honorati sunt, illum honorarunt. Cum rebus templi pretiosissimis reposita es, conclave aliis virginibus commune transgrediens, providentia nempe Zachariae mentem movente, ceterisque

Iudaeis, si tamen rem noverunt, et ipsis sub divino impulsu consentientibus; si vero indigni habiti sunt qui consilii participes fierent, Zacharias solus, ceteris insciis, ex diviniore mandato haec innovavit.

7. Et nobis igitur, auditores, ad laudandam et praedicandam beatam Virginem omne relinquitur tempus, ac per totum annum, ut scitis, eius venerationi operam damus, et in eius honorem praeconia omnia, quae hominibus fas est concinnare, a nobis texta sunt et cantata, atque sine intermissione cantabuntur. Et nosmetipsos beatos quotidie vocamus, haec facientes, quia apud Deum habemus praesidium advocatamque incessanter pro nobis ac pro tota hac civitate astantem. Sed non hic standum, neque putandum illi et nobis satis esse, si laudationem hanc vulgarem ac muliebrem persolverimus; ulterius autem progrediendum, animumque, qui viros et sapientes deceat, assumendum, ut quo pacto et illa et is, qui nobis verum praeconium indicavit, maluerint, ita illam celebremus, nosmetipsosque propter illam beatos praedicemus, verbum Dei scilicet ad eius exemplum audiendo et custodiendo et faciendo. Nunc vero, — parcite mihi nihil vos celanti, — ipse vereor ne contrarium omnino nobis conveniat, qui periclitamur de cetero assuescere ad non custodiendum, eo quod non recipimus; inde vero ad non faciendum; siquidem habitus principium est operationis, susceptio autem et passio repetita generant habitum.

Ubinam enim inter nos revelatur Dei verbum? Quisnam divinarum legum interpres, qui nobis vivam et pudore afficientem utiliterque mordentem doctrinam continenter proponat? Sed huiusmodi sermones tacendi apud nos mos invaluit, ut quaedam ex his pestibus, quae per civitates passim diffunduntur: quod est gravissimum malorum omnium, quae minatur Deus. Post alia omnia, ab iis *qui pruriunt auribus*[a], ut dicit Paulus, et ipsum Dei verbum, heu! adulteratur; quod non ex sinceritate proferunt, sed ex fallacia et

πῶν Ἰουδαίων, εἰ μὲν εἰδότων καὶ ξυγχωρούντων, καὶ αὐτῶν ἐκεῖθεν συγκινουμένων, ἀναξίων δὲ κρινομένων συμμετέχειν τοῦ δόγματος, εἰ μόνος αὐτὸς ἐκ θειοτέρας ἐπιτροπῆς τὰ τοιαῦτα καινοτομῶν τοὺς ἄλλους ἐλάνθανεν.

7. Καὶ ἡμῖν οὖν, ὦ παρόντες, τῶν μὲν εἰς τὴν μακαρίαν παρθένον ἐπαίνων τε καὶ μακαρισμῶν ἅπας ἀνεῖται καιρὸς, καὶ διὰ παντὸς, ὡς ἴστε, τοῦ ἔτους, ἔργον τὸ τῆς παρθένου σέβας ἡμῖν· καὶ τῶν αὐτῆς ἐγκωμίων, ὅσα δι' ἀνθρώπων ἐνεχώρει πλασθῆναι, καὶ ὑφάνθη, καὶ ᾄσται, καὶ διηνεκῶς ἡμῖν ᾄσεται. Καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς μακαρίους ὀσημέραι καλοῦμεν καὶ οὕτως ἔχοντας, ὅτι προστασίαν καὶ πρέσβιν ἔχομεν πρὸς Θεὸν, ἀνενδότως ὑπὲρ ἡμῶν ἱσταμένην, καὶ ξυμπάσης τῆσδε τῆς πόλεως. Ἀλλ' οὐ μέχρι τούτων ἵστασθαι δεῖ, μηδὲ τὸν ὀχλώδη καὶ γυναικεῖον τοῦτον μακαρισμὸν ἀποτίνοντας αὐτῇ τε καὶ ἡμῖν ἀρκούντως ἔχειν ἡγεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω προβάντας, καὶ φρόνημα ἀνειληφότας[1] ἀνδρῶν καὶ σοφῶν, ὡς ἂν αὐτή τε βούλοιτο μᾶλλον καὶ ὁ τὸν ἀληθῆ μακαρισμὸν ἡμῖν ὑπογράψας, οὕτως ὑμνεῖν τε ταύτην καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς διά γε ταύτην μακαρίους καλεῖν, τὸν τοῦ Θεοῦ δηλονότι λόγον κατ' ἐκείνην ἀκούοντας καὶ φυλάττοντας καὶ ποιοῦντας· ὡς νῦν ἔγωγε, καὶ σύγγνωτέ μοι μηδὲν ἀποκρυπτομένῳ, δέδια μὴ καὶ τοὐναντίον ἅπαν ἡμῖν γε προσήκῃ, ἐκ μὲν τοῦ μὴ λαμβάνειν τῷ μὴ φυλάττειν, ἐκ τούτου δὲ τῷ μηδὲ ποιεῖν κινδυνεύουσι λοιπὸν συνειθίσθαι, εἴπερ ἕξις μὲν ἐνεργείας ἀρχὴ, τὸ δὲ πολλάκις τι λαβεῖν καὶ παθεῖν τὴν ἕξιν ἐντίθησιν.

Ποῦ γὰρ ἐν ἡμῖν ὁ τοῦ Θεοῦ ἀνακαλύπτεται λόγος; Τίς ὁ τῶν θείων νόμων ἐξηγητὴς, ζῶσαν ἡμῖν καὶ ἐντρέπουσαν καὶ δάκνουσαν ὠφελίμως τὴν διδασκαλίαν ἑκάστοτε προτιθείς; Ἀλλὰ σιγὴ μὲν τῶν τοιούτων λόγων κατέσχεν ἡμᾶς, ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἐπιδημίων κακῶν ταῖς πόλεσιν, ἡ ἐσχάτη τῶν ἀπειλῶν τοῦ Θεοῦ. Μετὰ δὲ πάντα, [ὑπὸ] *τῶν κνηθέντων*, ὅ φησι Παῦλος, *τὰς ἀκοὰς*, καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ φεῦ, καπηλεύεται, οὐκ ἐξ εἰλικρινείας λαλούμενος, ἀλλ' ἐκ πλάνης καὶ δόλου καὶ προφάσει

1. ἀνειλειφότας.

a) II Timoth., IV, 13.

πλεονεξίας καὶ τῶν προσκαίρων τιμῶν διαστρεφόμενός τε καὶ προδιδόμενος. Καὶ ὁ μὲν Παῦλος οὕτως ἐλάλει, οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκων ἀλλὰ Θεῷ· νῦν δὲ πολλοὶ, τῆς τοῦ Παύλου καθέδρας καταψευδόμενοι, τοὐναντίον ἅπαν, οὐχ ὡς ἀρέσοντες τῷ Θεῷ, ἀλλ' ὡς ἀρέσοντες ἀνθρώποις, οὕτω λαλοῦμεν. *Ἀλλ' εἰ ἀνθρώποις ἤρεσκον*, φησὶ, *Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἤμην. Καὶ πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρ' ἀνθρώπων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ μόνου τοῦ Θεοῦ οὐ ζητοῦντες;*

8. Σκοπείτω τοίνυν τὸ συμβαῖνον ἐντεῦθεν καὶ ὁστισοῦν, εἴπερ ὁ τῷ κνᾶν τὰς ἀκοὰς ἐθέλων τῶν δυναμένων τι χαρίζεσθαι καὶ τὴν ἐξ ἐκείνων εὔνοιαν καὶ χάριν ὠνεῖσθαι, ὑφιείς τι τῆς ὑπὲρ τῶν ἀληθῶν παρρησίας, οὔτε τοῖς Χριστοῦ δούλοις, οὔτε τοῖς αὐτῷ πεπιστευκόσιν ἐγγέγραπται. Ἐπαισχυνόμεθα, φεῦ, τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον· ἐπαισχυνόμεθα τὸ τοῦ Κυρίου μαρτύριον. Ὀλιγωρία τῶν πατέρων πολλή· τοῦ πατρίου δόγματος [d] καταφρόνησις ἡ ἑκούσιος ἄγνοια, κανόνων καὶ τάξεως παραποίησις· τὸ ἀκριβὲς [e] σχεδὸν οὐδαμοῦ· πάντα δὲ κατὰ πρόσκλησιν, καὶ οὐδὲν ἄνευ προκρίματος· μέμψεις κατὰ τῶν ὀρθὰ βαδιζόντων· βαρεῖς εἰσι καὶ βλεπόμενοι· διαμείψεις πρὸς τὰ χείρω τῶν βελτιόνων· συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βελίαρ, ἢ μᾶλλον Βαραββᾶς Χριστοῦ προτιμώμενος· ἀγνοίας καὶ ζόφου πάντα μεστὰ, καὶ τὸ εἶδος ἅπαν ὕποπτόν τε καὶ δύσχρηστον, καὶ τὸ δοκοῦν ὑγιαίνειν εὐεπιβούλευτον. *Ἃ ἐμάθετε καὶ παρελάβετε καὶ ἠκούσατε ἐν ἐμοὶ καὶ εἴδετε, ταῦτα πράττετε*, ὁ μέγας τῆς ἀληθείας κῆρυξ βοᾷ· ἡμεῖς δὲ νόθοις διδασκαλίαις ἔκδοτοι, καὶ τὸ τῆς εἰρήνης ὄνομα πρόφασις εὐπρεπὴς, ὥσπερ οὐ τῆς σωτηρίας μαχαίρας ἐν τοῖς πνευματικοῖς πολὺ νικώσης εἰρήνην ὀλέθριον. Ἀλλ' ὁ Παῦλος· *δίωκε*, φησὶν, *εἰρήνην μετὰ τῶν ἐπικαλουμένων τὸν Κύριον ἐκ καθαρᾶς καρδίας· τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ζητήσεις παραιτοῦ*. Οὐ γὰρ μετὰ τῶν ἐξ ἐριθείας καὶ τόλμης ἐπικινδύνου πάντα μεταποιούντων εἰρηνευτέον, φησὶν, οἳ καὶ γραφῶν καὶ νόμων καὶ λόγων

dolo, atque avaritiae honorumque temporalium causa depravant atque tradunt. Et Paulus quidem ita loquebatur, *non sicut hominibus placens, sed Deo* [a]; nunc vero multi sumus qui, Pauli cathedram calumniantes, contrarium omnino agimus, et non ut Deo, sed ut hominibus placeamus, ita loquimur. *Sed si hominibus placerem*, inquit ille, *Christi servus non essem* [b]. *Et quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab hominibus accipitis, et gloriam, quae a solo Deo est, non quaeritis?*

8. Consideret igitur quisque, quid exinde eveniat, quandoquidem ille qui aures eorum, qui potestate gaudent, demulcendo, illis vult placere, eorumque benevolentiam gratiamque captare, aliquid de libera atque aperta veritatis confessione remittendo, neque inter Christi servos, neque inter eius fideles ascribitur. Nos pudet, heu! verbi Dei; nos pudet testimonii Domini. Negligentia patrum multa; patrii dogmatis contemptus [d] vel voluntaria ignoratio; canonum et ordinationis transgressio; accurata iuris observatio [e] fere nullibi; omnia autem ex partium studio, et nihil sine praeiudicio; querimoniae in eos qui recta via incedunt, quorum aspectus etiam gravis et invisus est; meliorum in peiora transmutationes; conventio Christi ad Belial; immo potius Barabbas Christo antepositus; ignorantiae et caliginis plena sunt omnia; et species omnis suspecta atque incommoda; et quidquid sanum videtur insidiis facile patet. *Quae didicistis, et accepistis, et audistis, et in me vidistis, haec facite* [f], magnus veritatis praeco clamat. Nos vero peregrinis doctrinis dediti sumus, pacisque nomen speciosus praetextus est, quasi salutis gladius in spiritualibus paci exitiali non multum praestet! Sed Paulus : *Sectare*, inquit, *pacem cum iis qui invocant Dominum de corde puro. Stultas autem et sine disciplina quaestiones devita* [g]. Non enim cum iis qui ex contentione et periculosa audacia sunt, qui omnia subvertunt, pax ineunda, inquit ille; qui contra Scripturas ac leges rationesque omnino

a) Gal., I, 10. — b) *Ibid.* — c) Ioan., V, 44. — d) Hoc patrium dogma est praesertim doctrina photiana de processione Spiritus Sancti a Patre solo. — e) τὸ ἀκριβές sive ἀκρίβεια est stricta legis observatio vel veritatis integrae sine ulla dissimulatione confessio ; τῇ ἀκριβείᾳ opponitur ἡ οἰκονομία, quae subaudit quoddam temperamentum, quamdam relaxationem a rigore iuris. — f) Philip., IV, 9. — g) II Timoth., II, 22-23.

cogentes insurgunt, erroribus et cavillationibus innixi, quamdiu tales remanent. Excutienda sunt haec omnia a sapientibus, vel altum servandum est silentium et ad gentes convertendum. Melius est enim inclusorum vitam sincero cum corde agere, quam labyrintheis tenebris quaestionum et actionum commaculari; melius est inter alienigenas fructum ferre, quam inter familiares marcescere.

9. Sed utinam mihi morem geratis, iracundiam Dei super his praeoccupantes! Si enim, ex nostris fratribus minimis et conservis contempto uno, formidolosa res agitur, et dirae de hoc exiguntur poenae, quid nobis exspectandum, dum tot animae negliguntur, dum divinae leges per tot annos multiformiter calcantur? Si hominum nulli fidem adhibetis, si omne consilium humanum suspectum habetis, ipso Domino eiusque discipulis, et, qui ab eo ad hesternam usque diem fuerunt, nostris patribus vestram committite vitam sine mora; immo vero, patres sint vobis in exemplum; regula autem nobis sit Domini eiusque discipulorum verbum; quod, si propositum fuerit, nostris medebitur inaequalitatibus, modo permanserimus, modo, antequam nobis optime imprimatur sigillum, libenter ne discesserimus, exactam veritatis notitiam deserentes. Ibi, et quibuscum pax ineunda scietis, et quomodo, et quaenam pax sit bona, in quanam vero venenum mortiferum recondatur; et quatenus indulgendum sit, et pro quonam bellum gerendum; et quid sit moderata iuris relaxatio, quid vero legis transgressio et a rectitudine excessus; et quibus fidendum consiliariis, ad haec quod attinet, qui vero contemnendi; quaenam a Deo quaerere debeamus, et quaenam propria sponte nobis operanda; quaenam ex iis, quae a nobis pendent, proposito conducant, quaenam autem, ea quae potestatem nostram superant, persequantur; quid sit anima, et ea quae ab ea procedunt; quid vero caro et carnis illecebrae, quae cum ea dissolvuntur; quid sit nostrum, quid alienum, et utrum altero permutandum, dum utrumque periclitatur; vel quomodo altero bene utendo, altero autem fruendo, ambo tandem servare licebit.

Horum omnium Scripturae plenae sunt. Ibi descriptum videbitis etiam illius navigationis

τῶν ἀναγκαιοτάτων κατεξανίστανται, πλάνοις καὶ σοφίσμασιν ἐρειδόμενοι, ἕως ἂν ὦσι τοιοῦτοι· ἐκτιναγμοῦ δὴ πάντα τοῖς σωφρονοῦσι δεόμενα, καὶ τῆς πρὸς τὰ ἔθνη στροφῆς, ἢ βαθείας σιγῆς. Ἄμεινον γὰρ εἰλικρινεῖ καρδίᾳ συζῆν κατακλείσασιν ἑαυτούς, ἢ σκότῳ λαβυρινθώδει ζητήσεων καὶ πράξεων ἀναχρώννυσθαι, καὶ ἐν ἀλλοτρίοις καρποφορεῖν, ἢ ἐν τοῖς οἰκείοις μαραίνεσθαι.

9. Ἀλλ' εἴ τι μοι πείθοισθε, τὴν ἐπὶ τούτοις ἀγανάκτησιν φθάσαντες τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ ἑνὸς τῶν ἐλαχίστων ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ συνδούλων περιορωμένου, δεινὸν ποιεῖται τὸ πρᾶγμα, καὶ δεινὰς ἐπὶ τούτῳ δίκας εἰσπράττεται, τί χρὴ προσδοκᾶν, ψυχῶν τοσούτων ἀμελουμένων, καὶ τῶν θείων νόμων πολυειδῶς πατουμένων ἐν τοσούτοις τοῖς ἔτεσιν; Εἰ μηδενὶ πιστεύετε τῶν ἀνθρώπων, εἰ πάσης ἀνθρωπίνης κατέγνωτε συμβουλῆς, αὐτῷ τῷ δεσπότῃ καὶ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ τοῖς ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ χθὲς πατράσιν ἡμῶν τὸν ὑμέτερον ἐπιτρέψατε βίον ἀμέσως· μᾶλλον δὲ, τοῖς μὲν πατράσιν ὡς ὑποδείγμασι χρήσασθε· κανὼν δ' ἡμῖν ὁ τοῦ δεσπότου λόγος καὶ τῶν ἱερῶν μαθητῶν αὐτοῦ προτεθείς, τὰς παρ' ἡμῖν ἀνωμαλίας ἰάσεται, ἂν ἐπιμείνωμεν μόνον, ἂν μὴ πρὶν ἐντυπωθῆναι καλῶς ἡμῖν τὴν σφραγῖδα τῆς ἀκριβείας, ἀποπηδῶντες, ἀσμένως ἀπαλλαττώμεθα. Ἐκεῖ καὶ τίσιν εἰρηνευτέον εἴσεσθε, καὶ πῶς, καὶ τίς μὲν εἰρήνη καλὸν, τίνι δὲ ἰὸς θανατηφόρος ἐγκέκρυπται· καὶ μέχρι πόσου συγχωρητέον, καὶ ἀντὶ τίνος πολεμητέον· καὶ τί μὲν οἰκονομία, τί δὲ παρανομία καὶ ῥᾳθύμου ἔκπτωσις· καὶ τίσι συμβούλοις πιστέον[1] ἢ μὴ παρ' αὐτῶν, καὶ τίνων ὑπεροπτέον· καὶ τίνα μὲν ἐκ Θεοῦ ζητητέον, τίνα δὲ πρακτέον ἀφ' ἑαυτῶν· καὶ τίνα πράττουσι τῶν ἐφ' ἡμῖν, τίνα ἐπακολουθήσει τὰ ὑπὲρ δύναμιν· καὶ τί μὲν ψυχὴ καὶ τὰ ταύτης ἐναπιόντα, τί δὲ σὰρξ καὶ σαρκὸς θέλγητρον, αὐτῇ συγκαταλυόμενον· καὶ τί μὲν ἡμέτερον, τί δὲ ἀλλότριον· καὶ πότερα ποτέρων διαμειπτέον ἐν τῷ θάτερα κινδυνεύεσθαι· ἢ πῶς ἐν τῷ χρῆσθαι μὲν τοῖς ἑτέροις καλῶς, ἀπολαύειν δὲ τῶν ἑτέρων, καὶ ἄμφω σῴζεσθαι περιέστηκε.

Πάντων τούτων αἱ γραφαὶ γέμουσιν· ἐκεῖ διαγεγραμμένον ὄψεσθε κἀκείνου τοῦ πλοῦ τὸ ναυάγιον, ἐξ

1. πειστεον.

οὗ πάντα ἡμῖν συγχέχυται, φεῦ. Ἐκεῖθεν καὶ φρονήσεως ὅρους καὶ δικαιοσύνης καὶ ἀνδρείας λήψεσθε τοὺς ἀκριβεστάτους, καὶ θεοσεβείας καὶ πίστεως, οἷς οἱ πολλοὶ μηδὲ προσέχοντες τὴν ἀρχήν, χρώμενοι δὲ τοῖς εἰδώλοις ἀντὶ τῆς ἀληθείας, τὸν Θεὸν καὶ προσπαροξύνουσιν. Ἐκεῖ τοὺς οἴκοθεν πολεμίους. τὰ σύμφυτα πάθη καὶ τὰς κατ' αὐτῶν ἐξόδους τοῦ λόγου τε καὶ τῆς πίστεως εἴσεσθε· ὧν ἡττωμένοις καὶ τὰ τῶν ἔξωθεν πολεμίων ἐπαχθέστερον ἡμῖν ἁπάντῃ. Τότε τοίνυν τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον ἀκούσαντες καὶ ποιήσαντες, τῇ μὲν τοῦ Θεοῦ συγγενείᾳ τιμηθησόμεθα, διπλῶς αὐτῷ συμμορφούμενοι, τῇ μὲν, τῷ ζήλῳ τῆς κατ' αὐτὸν προαιρέσεως καὶ τῇ τῶν ἐκείνου νόμων ὑπακοῇ· τῇ δὲ, τῇ μυστηριώδει κοινωνίᾳ τῶν αὐτοῦ παθημάτων, οὐκέτι τῆς πηλίνης ταύτης εὐγενείας φροντίζοντες ἐπεισάκτου κόσμου καὶ ταχὺ λυομένου, μᾶλλον δ' εἰπεῖν, ἀκοσμίας δεινῆς. Ὁπόσοις τῶν ἐπὶ γῆς ἐθνῶν ἐνεβάκχευσεν, τὰς ἐκ τῶν ἀρετῶν εὐδοκιμήσεις ἐλάσασα· καίτοι καὶ ἄλλως συγγενεῖς ὄντας τοῦ θείου, διὰ τὰς ἐκεῖθεν συγκαταβεβλημένας τῇ φύσει πρὸς αὐτόν πως ἀναλογίας, λέγω δὲ ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς. Τί τῆς πηλίνης ἀναῤῥᾶς οὕτω θερμῶς ἐχρῆν περιέχεσθαι; Μακάριοι δὲ ἐσόμεθα, οὐ κληθησόμεθα μόνον, μεθ' οὕτω λαμπρῶν τῶν τῆς μακαριότητος ἀῤῥαβώνων ἐντεῦθεν εἰς οὐρανὸν ἀνιόντες, οὗ ἡ ἀληθὴς ἡμῶν μακαριότης, ὁ εἷς ἐν Τριάδι Θεός, καὶ τὸ κατ' εἶδος, οὐκ ἐν ἐσόπτρῳ, τούτῳ συνεῖναι· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

naufragium[a], ex quo, heu! nobis omnia conturbata sunt. Exinde terminos sumetis exactissimos prudentiae, iustitiae, fortitudinis necnon religionis et fidei, quibus plerique nullo modo attendentes, simulacris vero pro veritate addicti, Deum etiam exacerbant. Ibi domesticos inimicos, innatas passiones et contra eas verbi et fidei exitus noscetis; quibus si fuerimus subditi, hostium impetus molestius nobis occurrunt. Tunc ergo, Dei verbum audientes et facientes, Dei cognatione dignabimur, dupliciter ei conformati, hinc quidem fervore studii, quod secundum illum est, illiusque legibus obedientia; inde vero quasi sacramentali eius passionum communione. Non amplius curabimus subintroducti mundi, qui cito dissolvitur, luteam hanc nobilitatem, vel, ut melius dicam, horrendum dedecus[b]. Quam multae sunt terrae gentes, in quibus bacchata est [illa Roma], gloriam, quae ex virtutibus provenit, repellens! Ceterum alio etiam modo Dei sumus cognati propter proportiones divinitus naturae infusas, quibus ad illum aliqualiter referimur, illas dico quae in nostris animabus insunt. Ut quid luteae propinquitati ac relationi tam fervide oportebat inhaerere? Beati erimus, non vocabimur tantummodo, cum beatitudinis pignoribus tam praeclaris exinde caelum ascensuri, ubi est vera nostra beatitudo, unus scilicet in Trinitate Deus; et secundum speciem, non in aenigmate cum illo esse. Ipsi gloria in saecula. Amen.

a) Alludit ad concilium Florentinum. — b) Alludit, ut mihi videtur, ad imperium terrestre, Romanorum dictum, quod ut retinerent Graeci, patriam fidem Florentiae tradiderunt, unionem cum Latinis pangendo. Eo usque obcaecationis devenit Scholarius, qui olim unioni florentinae plauserat!

INDEX

Pages

VIII-IX. — THÉODOTE D'ANCYRE ET CHRYSIPPE DE JÉRUSALEM. 171-225]

Introduction. . . . . [171-199]

I. — L'homélie de Théodote d'Ancyre sur sainte Marie, Mère de Dieu. [171-175]

II. — L'homélie de Chrysippe de Jérusalem sur sainte Marie, Mère de Dieu. . . . . [175-179]

III. — Le culte de la Sainte Vierge en Orient au ve siècle. Origines orientales de l'Avent liturgique. . . . . [179-191]

IV. — La fête mariale et l'Avent en Occident, au ve siècle. . . . [191-199]

Texte et traduction de l'homélie de théodote . . . . . [200-217]

Texte et traduction de l'homélie de chrysippe. . . . . [218-225]

X. — SAINT JEAN, ARCHEVÊQUE DE THESSALONIQUE († vers 630) : DISCOURS SUR LA DORMITION DE LA SAINTE VIERGE. [226-320]

Introduction. . . . . [226-256]

I. — La vie et les écrits de saint Jean de Thessalonique. . . . [226-231]

II. — Les manuscrits du discours sur la Dormition. . . . . [231-239]

III. — Authenticité du discours sur la Dormition. . . . . 239-243]

IV. — Brève analyse du discours sur la Dormition. . . . . [243-252]

V. — Sources du discours. Son importance au point de vue historique et théologique. . . . . [252-256]

Texte original du discours sur la Dormition reconstitué d'après les meilleurs et les plus anciens manuscrits, avec sa traduction . . . . . [257-283]

Finales diverses des manuscrits du texte original. . . . . [383-387]

Texte et traduction de la principale rédaction interpolée. Collation avec les rédactions similaires. . . . . [387-313]

Finales diverses des manuscrits de la rédaction interpolée. . [313-318]

Récit de la Dormition dans la Vie de la Sainte Vierge du moine

Pages.

Épiphane d'après le Cod. Ottob. graec. 415. 318-319
Début du discours dans les codd. Paris. 1504, Ottob. 415, Paris. 1190. 319-320

XI. — SAINT EUTHYME, PATRIARCHE DE CONSTANTINOPLE † 5 août 917 : DEUX HOMÉLIES SUR LA CONCEPTION DE SAINTE ANNE. 321-337

Introduction. 321-323

Texte et traduction de la première homelie. 323-329
Texte et traduction de la seconde homélie. 330-337

XII. — NICOLAS CABASILAS († 1371?) : HOMÉLIES SUR LA NATIVITÉ, L'ANNONCIATION ET LA DORMITION DE LA SAINTE VIERGE. 338-392

Introduction. 338-347

Texte et traduction de l'homélie sur la Nativité. 347-366
Texte et traduction de l'homélie sur l'Annonciation. 366-377
Texte et traduction de l'homélie sur la Dormition. 377-392

XIII. — GEORGES SCHOLARIOS : HOMÉLIE POUR LA FÊTE DE LA PRÉSENTATION DE LA SAINTE VIERGE AU TEMPLE. 393-407

Introduction. 393-394

Texte et traduction de l'homélie sur la Présentation. . . . 394-407

Index. 408-409

LOGIA ET AGRAPHA DOMINI JESU

APUD MOSLEMICOS SCRIPTORES, ASCETICOS PRAESERTIM, USITATA

COLLEGIT, VERTIT, NOTIS INSTRUXIT

MICHAËL ASIN et PALACIOS

in Universitate Matritensi arabicae linguae ordinarius professor.

FASCICULUS ALTER

Nihil obstat,

R. GRAFFIN.

Parisiis, die 25ª Januarii 1926.

PERMIS D'IMPRIMER

Paris, le 27 janvier 1926.

V. DUPIN,

Vic. gén.

LECTORI MONITUM

Pauca huic postremo logiorum fasciculo praeponenda sunt, modo monita quae jam in priori attulimus fasciculo in memoriam redigantur.

Notandum imprimis censeo logiorum quae nunc in lucem edimus ordinem logiorum fasciculi prioris seriem sine intermissione numerica prosequi.

Quod ad normam sive agendi rationem in singulis logiis edendis attinet, eadem fere quidem erit quam in priori fasciculo secutus sum : primo nempe arabicum textum typis mandavi; in latinam deinde linguam transtuli; annotationibus tandem quibusdam instruxi, tum ad verborum sensum attinentibus, tum ad eorum antiquitatem statuendam utilibus, tum denique ut logiorum connexionem cum Sacrae Scripturae locis vel cum aliis christianis libris discernerem.

In editione autem arabici textus nullam fere in hoc fasciculo rationem habui variarum, ut aiunt, lectionum uniuscujusque verbi, sicut in priori fasciculo facere potui. Ratio vero hujus defectus facillime patet : in priori nempe fasciculo, logia ex uno tantum libro, *Ihyâ* scilicet, excerpta edidi, ac propterea lectiones singulorum logiorum ab antiquioribus moslemorum traditionistis allatas exhibere, semper ac licuit, mihi opus fuit. Hoc autem fasciculo, e contra, cum logia ex multis ac diversis auctoribus excerpta, ut jam monui, exhibeantur et ordine chronologico in seriem redacta tradantur, non modo pluribus in casibus variantes afferre lectiones non potui quoniam apud unum tantummodo auctorem singula logia citata inveni, sed ne utile quidem eas adducere duxi cum istud facere potuissem, quia videlicet magis ad loquendi formam quam ad sensum lectionum varietas frequentissime pertineat. Sin autem aliquando unius ejusdemque verbi duplicem satisque diversam redactionem inveni, integrum utriusque redactionis textum afferre praeoptavi, quoniam hac agendi ratione et typographi commodo amplius consulere credidi et lectoris attentioni et studio melius sic proficere existimavi.

Appendicem denique nunc edimus quae logia et agrapha complectitur a numero 226 inclusive ad finem usque totius collectionis, quorum latina tantum aut gallica versio (in compendium plerumque redacta) non autem arabicus textus exhibetur. Ex quibusnam vero operibus logia haec sint excerpta, vel singulis explicabitur locis quibus unumquodque tradetur logion, vel in tabula qua enodantur sigla a lectore facile inveniri poterit.

Triplici elencho totam collectionem instruxi : Prior est *Index locorum*

Sacrae Scripturae quae in logiorum explanatione citantur. Alter vero *Onomasticon* est, ordine alphabetico digestum, auctores nempe, traditionistas atque actores in tota collectione notatos complectens. Posterior denique est *Index rerum*, sive *logiorum* omnium et *agraphorum* catalogus, per materias digestus. Quod ad priorem et posteriorem attinet elenchum, numeri post singulas rubricas inscripti logiorum singulorum ordinem, non vero fasciculi paginas, indicant. In onomastico, e contra, indice, numerus ad singula annexus nomina paginas, non vero logiorum ordinem, signat. Ea autem nomina ex isto onomastico exclusa, propter eorumdem vel frequentiam, id est, nimis iteratam notationem, vel notorietatem : *Algazel*, *Brockelmann*, *Dozy*, *Freytag*, *Jesus*, *Lane*, *Mahometus*, *Sprenger* et *Wüstenfeld*. Excluduntur etiam omnium auctorum nomina quae in *Conspectu Siglorum* citata facile inveniuntur. Desunt denique similiter Evangelistarum nomina omnesque librorum Sacrae Scripturae auctores.

Scripsi Matriti ipsis Kalendis octobris, anno MCMXXIV.

Michaël Asin et Palacios.

CONSPECTUS SIGLORUM

(*Additiones*)

AB. = كتاب الف با لابى الحجاج البلوى

Liber Alif Ba : Abû Al-Ḥajâj Al-Balawi, malacitano, auctore.

Edit. Cahirae, anno 1287 hegirae, in duobus voluminibus. — Auctor vixit saec. XII a Chr. nat.

AJ. = *Fabellarum popularium collectio*, in civitate Tetuani his temporibus pervulgatarum, quas quidem Alarcón, arabicae linguae professor salmanticensis, ex ore cujusdam indigenae, Aḥmed al-Janghiti nomine, directe accepit, anno 1916. Quarum cum sint recentissimae aetatis, nec textus arabicus vernacula redactus lingua, nec latina hujus textus versio, sed tantum summarium compendium exhibebitur.

BA. = كتاب بهجة الاسرار ومعدن الانوار فى مناقب السادة الاخيار من المشايخ الابرار لابن جهضم الهمدانى

Liber decoris arcanorum et fodinae luminum, tractans de panegyrico dominorum ex doctoribus sanctis : Ibn Jahdham Hamdanita auctore.

Ms. Bibl. Damasci, *majmû'* 64, sine pagina. — Auctor vixit saec. XI a Chr. nat.

CG. = Codex arabicus asservatus in bibliotheca Regiae Academiae Historicae Matritensis, sub n° XLVIII[4] collectionis *Gayangos* appellatae.

D. = كتاب حياة الحيوان لكمال الدين الدميرى

Liber vitae animalium : Al-Damiri auctore.

Edit. Cahirae, anno 1292 hegirae. — Auctor vixit saec. XV a Chr. nat.

Broch., II, 138.

FCE. = Fragmentum codicis in Bibliotheca Escurialensi asservatum (fasciculo chartaceo 1949[43]) quo quidem opus mysticum continetur cujus titulus me latet, etsi vehementer suspicor tribuendum esse theologo hispalensi celeberrimo, cui nomen Abû Bakr ibn Al-'Arabî, qui saeculo XI a Christi nativitate floruit. Cfr. Brock., I, 412-413.

HN. = كتاب حلية الاولياء لابى نعيم الاصبهانى

Liber ornamenti sanctorum : Abû No'aym Ispahanensi auctore.

Auctor vixit saec. XI a Chr. nat. Brock., I, 362.

J. = كتاب المحاسن والاضداد المنسوب الى ابى عثمان عمرو الجاحظ

Liber pulcritudinum et qualitatum contrariarum : Al-Jâḥiẓ auctore.

Edit. Lugduni Batavorum, anno 1898 a Chr. nat. — Auctor vixit saec. VIII-IX a Chr. nat.

Brock., I, 153.

KA. = كتاب الاذكياء لابن الجوزى

Liber mente acutorum : Ibn Al-Jawzi auctore.

Edit. Cahirae, anno 1304 hegirae. — Auctor vixit saec. XII a Chr. nat.

KJ. = كتاب الجمل

Liber propositionum, anonymo auctore, qui in codice n° 1860 continetur in Bibliotheca Escurialensi asservato.

KT. = كتاب الترمذى

Liber Al-Termidi, mysticum tractans subjectum, qui in eodem codice n° 1860 continetur ejusdem Bibliothecae Escurialensis. Pseudonymus mihi videtut auctor.

LA. = كتاب لواقح الانوار القدسية لعبد الوهاب الشعرانى

Liber spirituum lumina divina fecundantium : Al-Sha'rani auctore.

Edit. Cahirae, anno 1321 hegirae. — Auctor vixit saec. XVI a Chr. nat.

Brock., II, 335.

MAR. = كتاب محاسن المجالس لابن العريف

Liber cui titulus Elegantiae consessuum literariorum : Ibn Al-'Arif auctore.

Manuscriptus sub n° 732 asservatus in Bibliotheca Escurialensi. — Auctor vixit saec. XII a Chr. nat.

NT. = كتاب النجوم الزاهرة فى ملوك مصر والقاهرة للامير تغرى بردى

Liber stellarum lucidarum de regibus Aegypti et Cahirae : Emiro Taghri Birdi auctore.

Auctor vixit saec. XV a Chr. nat.

RH. = كتاب الروض الفائق فى المواعظ والرقائق للشيخ الحريفيش

Liber horti excellentis, de monitis homileticis ac de subtilitatibus mysticis tractans : Al-Horayfish auctore.

Editum Cahirae, anno 1328 hegirae. — Auctor vixit saec. XIV a Chr. nat.

Brock., II, 177.

TABULA ARABICARUM LITTERARUM VALOREM EXHIBENS

ب = b
ت = t
ث = th
ج = j
ح = ḥ
خ = kh
د = d
ذ = ḍ
ر = r
ز = z
س = s
ش = sh
ص = ṣ
ض = dh

ط = ṭ
ظ = ż
ع = ‘
غ = gh
ف = f
ق = q
ك = k
ل = l
م = m
ن = n
ه = h
و = w
ى = y

104. — B., II, 91, 9. راوه [يعنى عيسى] يخرج من بيت مومسة فقيل يا روح الله ما تصنع عند هذه قال انما ياتى الطبيب المرضى

Viderunt [discipuli] eum [Jesum] exeuntem e domo cujusdam meretricis, et dixerunt ei : « O Spiritus Dei! quidnam est quod apud istam facis? » Respondit Jesus : « Tantummodo ad infirmos medicus venit. »

Cfr. *Matth.*, IX, 10-13; *Marc.*, II, 16-17. Quod autem ad factum attinet, colloquium scilicet Jesu cum meretrici, ex locis evangelicis depromptum videtur, quibus tum mulierem in adulterio deprehensam, tum mulierem samaritanam, tum Mariam Magdalenam, sive « mulierem quae erat in civitate peccatrix » alloquitur Jesus.

105. — J., 167, 6. قال عيسى بن مريم صلوات الله تعالى عليه يا معشر الحواريين ان ابن ادم مخلوق فى الدنيا فى اربع منازل هو فى ثلاث منها واثق وهو فى الرابعة سيّئى الظن يخاف خذلان الله اياه فاما المنزلة الاولى فانه خلق فى ظلمات ثلاث ظلمة البطن وظلمة الرحم وظلمة المشيمة فوفّاه الله رزقه فى جوف ظلمة البطن فاذا اخرج من ظلمة البطن وقع فى اللبن لا يخطو اليه بقدم ولا ساق ولا يتناوله بيد ولا ينهض اليه بقوة بل يكره عليه اكراها ويوجر ايجارا حتى ينبت عليه لحمه ودمه فاذا ارتفع عن اللبن وقع فى المنزلة الثالثة من الطعام من ابويه يكسبان عليه من حلال وحرام فان ماتا عطف عليه الناس هذا يطعمه وهذا يسقيه وهذا يوويه وهذا يكسوه فاذا وقع فى المنزلة الرابعة واشتد واستوى وكان رجلا خشى ان لا يرزق فيثب على الناس فيخون اماناتهم وسرق امتعتهم ويغصبهم اموالهم مخافة خذلان الله تعالى اياه

Dixit Jesus, filius Mariae (super quem Dei benedictiones descendant!) : « O coetus Apostolorum! Quatuor quidem in statibus filius Adam in mundo hocce creatus est, quorum in tribus tantum de sua aeterna salute securus esse potest, in quarto autem malam de eo opinionem concipere fas est atque Dei auxilio ipsum destitui revera timetur. Quod ad primum attinet statum, homo quidem tribus in tenebris creatur : tenebra scilicet ventris, tenebra uteri et tenebra *chorii* (sive tunicae foetum involventis). Dum vero in tenebrosa ventris concavitate manet, omnia ei ad sustentationem necessaria tribuit Deus. Cum autem ex ventris tenebra est eductus, in lac incidit, quamvis nec passum

ullum, pede suo aut tibia, versus illud dirigat, nec manu excipiat, nec vi aliqua sive animi facultate ad illud assumendum moveatur; immo quasi invitus cogitur ut lac inglutiat, donec caro et sanguis in eo succrescant. Cum vero a lacte recedit, in statum tertium incidit, nempe in cibum quem a parentibus accipit quique ab eis acquiritur ex fonte sive licito sive illicito. Si autem ambo ei parentes moriuntur, erga ipsum tamen homines ceteri propitii sunt: hic nempe eum cibat, ille vero potum ei praebet, iste in hospitium eum recipit, alius denique illum vestit. Sed cum in quartum statum incidit, dum nempe aetatis et complexionis robur attingit factus jam vir, tum, timens ne res ad vitam necessariae illum deficiant, in homines irruit, eorum pactus violat, bona furatur, ac contra jus et violenter eorum opes eripit, quia Dei auxilio derelinqui metuit.

Agraphum omnino videtur logion hoc, cujus quidem sensus non ita perspicuus apparet ut explicatione non indigeat. Nihil tamen apud J. invenitur quod, ratione contextus, ejus significationem amplius patentem reddat. Tantummodo insinuari ab auctore videtur de vitio hic agi virtuti confidentiae in Deum opposito.

106. — **CS.**, 32, 16. روى عن عيسى عليه السلام انه دخل على نار توقدت على رجل فى البرية فاخذ عيسى ماء ليطفئها عنه فانقلبت النار غلاما وانقلب الرجل نارا فبكى عيسى عليه السلام وقال يا رب ردهما الى حالهما الاول حتى ارى ما ذنبهما فانكشفت تلك النار عنهما فاذا هما رجل وغلام فقال الرجل يا عيسى انا قد كنت فى دار الدنيا مبتلى بحب هذا الغلام فحملتنى الشهوة الى ان فعلت به ليلة الجمعة ثم فعلت به يوما اخر فدخل علينا رجل فقال لنا يا ويلكم اتقوا الله فقلت له انا لا اخاف ولا اتقى فلما مت ومات الغلام صيرنا الله عز وجل الى ما ترى يصير نارا فيحرقنى مرة ومرة اصير نارا فاحرقه فهذا عذابنا الى يوم القيامة

Narratur Jesum (quem Deus salutet!) appropinquavisse ad rogum qui accensus super hominem in deserto erat. Accepit autem Jesus aquam ut ignem extingueret, et ecce ignis in adolescentem mutatus fuit, dum e contrario in ignem homo ille fuit mutatus. Tum Jesus (quem Deus salutet!) plorans dixit: « O Domine! hos ambos in statum pristinum restituas quaeso, ut videre possim quodnam eorum peccatum fuerit! » Sublatus est ergo ignis ab eis, et ecce ambo qui apparuerunt vir et adolescens erant. Dixit vir: « O Jesu! ego quidem, dum in mundi mansione essem, amore adolescentis hujus ita probatus fui, ut vehementi cupiditate motus cum ipso quadam diei veneris nocte peccatum patraverim. Postea vero, alia die cum ipso iterum peccavi; sed ingressus repente ad nos homo quidam, dixit: « Vae vobis! Deum cavete! » Ego autem dixi illi: « Deum quidem nec timeo nec caveo » Dum

ergo mortuus ego postea fuissem et similiter adolescens hic, nobiscum fecit Deus (qui honoretur et glorificetur) istud quod vides : adolescens nempe in ignem qui me comburat convertitur, et vicissim ego in ignem a quo ille comburatur convertor. Hocce igitur erit supplicium nostrum usque in diem iudicii! »

Nihil de fontibus tam islamicis quam christianis hujus narrationis hucusque reperi. Ad sensum quod attinet, absque dubio de sodomitici peccati punitione in futura vita agitur. Ignis autem materialis supplicium quo sodomitae hic specialiter torquentur ex loco Geneseos XIX, 24, ubi Dominus dicitur igneam misisse pluviam super Sodomam et incolas ejus, manare videtur.

107. — BC., 40. قد روينا عن المسيح صلى الله عليه وسلم انه قال من اكرم الله من عباده وجبت كرامته على جميع خلقه

Nobis narratum est de Messia (quem Deus benedicat eumque salutet!) quod dixit : « Quicumque ex Dei servis a Deo beneficiis cumulatur, accepta beneficia omnibus creaturis erogare tenetur. »

Logion hoc cum pluribus biblicis congruit locis in quibus divites monentur ut divitias a Deo acceptas pauperibus erogent.

108. — IC., I, 155, 21. قال عيسى بن مريم عليه السلام سيكون فى اخر الزمان علماء يزهدون فى الدنيا ولا يزهدون ويرغبون فى الاخرة ولا يرغبون ينهون عن اتيان الولاة ولا ينتهون يقربون الاغنياء ويبعدون الفقراء ويتبسطون للكبراء وينقبضون عن الحقراء اولائك اخوان الشياطين واعداء الرحمان

Dixit Jesus, filius Mariae (quem Deus salutet!) : « Venient in novissimo tempore sapientes qui abstinentiam a rebus hujus mundi praedicabunt, sed ipsi non ab eis se abstinebunt; qui ceteros ad vitam futuram appetendam incitabunt, sed ipsi eam non appetent; qui ceteros ab accessu gubernatorum prohibebunt, sed nullo modo semetipsos arcebunt; divitibus propinquabunt, et a pauperibus longius recedent; qui primatibus hilares, vilibus autem acerbos se praebebunt. Isti porro daemoniorum quidem fratres seu amici, Dei vero miserentis inimicissimi erunt!

Conferas n. 53, cujus sensui ex stylo sermo hic dominicus apprime cohaeret.

109. — IC., I, 189, 14. وفى بعض الحديث ان عيسى بن مريم عليه السلام لقى رجلا فقال له ما تصنع قال اتعبد قال فمن يعود عليك قال اخى قال هو اعبد منك

In quadam traditione [narratur] quod Jesus filius Mariae (quem Deus salutet!) invenit hominem et dixit illi : « Quid facis? » Respondit ille : « Dei cultui sum addictus. » Dixit [Jesus] : « Quisnam vero tibi famulatum praebet? » Respondit ille : « Frater meus. » Dixit [Jesus] : « Iste igitur Dei cultui devotior te revera est. »

Logion interpretandum esse arbitror de vitae activae praeeminentia respectu contemplativae. Quaestio quidem inter asceticos scriptores admodum controversa est, uti videri fas est apud Rosweydi *Vitas Patrum* (pag. 509 *b*, 531 *b*, 598 *b*, 603 *a*) ubi laborandum manibus, non semper contemplandum, esse pulchre docetur exemplis verbisque monachorum quorundam.

110. — IC, I, 277, 4. قال عيسى بن مريم عليهما السلام للحواريين ويلكم يا عبيد الدنيا كيف تخالف فروعكم اصولكم واهواءكم عقولكم قولكم شفاء يبرى الداء وفعلكم داء لا يقبل الدواء الستم كالكرمة التى حسن ورقها وطاب ثمرها وسهل مرتقاها ولكنكم كالسمرة التى قل ورقها وكثر شوكها وصعب مرتقاها ويلكم يا عبيد الدنيا جعلتم العمل تحت اقدامكم من شاء اخذه وجعلتم الدنيا فوق رؤسكم لا يمكن تناولها فلا انتم عبيد نصحاء ولا احرار كرام ويلكم يا اجراء السوء الاجر تاخذون والعمل تفسدون سوف تلقون ما تحذرون اذا نظر رب العمل فى عمله الذى افسدتم واجره الذى اخذتم

Dixit Jesus filius Mariae (quos Deus salutet!) apostolis suis : « Vae vobis, servi hujus mundi! Quomodo tam contrarii sunt rami vestri radicibus vestris et desideria vestra mentibus vestris? Verbum vestrum medicina est quae a morbo liberat; opus autem vestrum morbus est qui medicinam nullo modo admittit. Nonne sicut vitis nequaquam estis, cuius folium pulchrum est, cujus fructus suavis est, cujus rami facillime crescunt? Quinimmo sicut vepres estis, cujus folia pauca sunt, cujus spinae multae, cujus rami difficillime crescunt! Vae vobis, servi hujus mundi, qui opus sub pedibus vestris posuistis ut quicumque vellit illud accipiat, mundum autem super capita vestra posuistis ea mente ut nemo vobis illum possit auferre! Nec servi igitur fideles, nec homines liberi et generosi revera vos estis. Vae vobis, improbi mercenarii, qui mercedem accipitis, opus autem corrumpitis! Ecce quod timetis revera invenietis, cum operis dominus cogitaverit de suo opere quod vos corrupistis et de sua mercede quam vos accepistis!

Sine dubio dominicus hic sermo cum locis synopticorum cohaeret in quibus Jesus pharisaeos et scribas arguit. Conferas praecipue quae supra, n. 53, diximus. Quod autem ad parabolam vitis et vepris attinet, nihil simile in locis evangelicis invenio. Cfr. etiam n. 5, 6, 8, 38 et 61.

111. — IC., I, 277, 10. قال [عيسى] عليه السلام للحواريين اتخذوا المساجد بيوتا والبيوت منازل وكلوا بقل البرية واشربوا الماء القراح وانجوا من الدنيا سالمين

Dixit [Jesus] (quem Deus salutet!) apostolis : « Accipite templa ad instar aedium, aedes autem ad instar hospitiorum. Manducate olera silvestria et aquam puram bibite et incolumes a rebus hujus mundi sic vos eripite. »

Cfr. n. 80, necnon n. 39, 40, 70 et 75, quorum sensui apprime cohaeret logion hoc.

112. — IC., I, 277, 11. قال [عيسى] عليه السلام للحواريين لا تنظروا فى اعمال الناس كانكم ارباب وانظروا فى اعمالكم كانكم عبيد فانما الناس رجلان مبتلى ومعافى فارحموا اهل البلاء واحمدوا الله على العافية

Dixit [Jesus] (quem Deus salutet!) apostolis : « Ne respiciatis opera hominum quasi domini, sed ea respicite quasi servi. Hominum enim duo sunt genera, scilicet : vir a Deo probatus et vir a Deo incolumis servatus. Miseremini ergo eorum qui tentatione a Deo sunt probati et Deo gratias agite de incolumitate ceterorum. »

De charitate fraterna sine dubio hic agitur. Proximorum enim opera in bonam semper partem, numquam autem sinistre, accipienda esse logion hoc evidenter docet. Ita ergo humiliter de seipso unusquisque sentire debet, ut si servus esset proximi sui : servus enim opera domini numquam judicare audet. Cfr. evangelicum didagma : « Nolite judicare. » *Matth.*, VII, 1 ; XII, 7 ; *Luc.*, VI, 37.

113. — IC., I, 277, 13 ; I, 315, 3 inf. قال [عيسى] عليه السلام للحواريين عجبا لكم تعملون للدنيا وانتم ترزقون فيها بغير عمل ولا تعملون للاخرة وانتم لا ترزقون فيها الا بعمل

Dixit [Jesus] (quem Deus salutet!) apostolis : Quanta admiratione affectus sum dum vos video laborare ut mundum assequamini, quamvis tamen hujus mundi res ad vitam necessarias sine labore a Deo accipiatis, et contra, non laboratis ut vitam futuram assequamini, dum tamen res ad illam necessarias sine labore ullo modo accipere possitis !

Quamvis nihil huic sermoni dominico simile in evangeliis, quod sciam, inveniatur, duo tamen videntur mihi didagmata afferri posse quamdam similitudinem cum illo habentia, prius scilicet quod « regnum caelorum vim patitur » *Matth.*, XI, 12 et alterum quod « filii hujus saeculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt » (*Luc.*, XVI, 8).

114. — IC., I, 277, 14. قال يحيى بن زكريا عليه السلام للمكذبين من بنى

اسرائيل يا نسل الافاعى من دلكم على الدخول فى المساخط الموبقة بكم ويلكم تقربوا بعمل صالح ولا تغرنكم قرابتكم من ابراهيم فان الله قادر على ان يستخرج من هذه الجنادل نسلا لابراهيم ان القاس قد وضعت فى اصول الشجر فاخلق بكل شجرة مرة الطعم ان تقطع وتلقى فى النار

Dixit Joannes filius Zachariae (quem Deus salutet!) eis qui ex filiis Israël suam praedicationem mendacii arguebant : « O proles viperarum! quis indicavit vobis introitum in viam quae in iram Dei et in exitium vos ducat? Vae vobis! appropinquate Deo operibus bonis neque vos decipiat vestra propinquitas cum genere Abrahae, quoniam potest Deus de lapidibus istis educere prolem Abrahae. Jam enim securis ad radices arborum posita est. Et statuit Deus ut omnis arbor amari saporis excidatur et in ignem mittatur. »

Haec Joannis praedicatio, qua iudaeos ad poenitentiam invitat, paene ad verbum cum evangelicis locis *Matth.*, III, 7-10 et *Luc.*, III, 7-9, cohaeret.

115. — IC., I, 277, 5 inf. قال المسيح صلى الله عليه وسلم ان اولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون الذين نظروا الى باطن الدنيا اذ نظر الناس الى ظاهرها والى آجلها اذ نظروا الى عاجلها فاماتوا منها ما خشوا ان يميتهم وتركوا ما علموا ان سيتركهم هم اعداء ما سالم الناس وسلم لما عادى الناس لهم خير عجب وعندهم الخير العجيب بهم نطق الكتاب وبه نطقوا وبهم علم الهدى وبه علموا لا يرون امانا دون ما يرجون ولا خوفا دون ما يحذرون

Dixit Messias (benedicat eum Deus et salutet!) : « Amici quidem Dei nihil omnino timent nec de re aliqua tristantur. Ipsi enim sunt qui ad interiora mundi hujus respiciunt, dum e contra ceteri homines exteriora tantummodo intuentur, atque ad mundi hujus novissima attendunt, cum ceteri homines ad proxima et caduca eius dumtaxat aspiciunt. Res mundi hujus, quas timent ne ab illis occidantur, occiderunt antea, et ea quae bene noverunt se esse derelicturos, prius dereliquerunt. Inimici sunt rebus cum quibus ceteri homines pacem fecerunt, et e contra rebus benedicunt quibus homines sunt inimici. Peroptima admiratione ceterorum bona mirantur, dum ipsi bona possident maxima admiratione digna. De ipsis Sacra Scriptura loquitur, atque de ea ipsi loquuntur. In eis scientia est viae rectae, per quam quidem ipsi scientia sunt praediti. Non in aliis rebus suam ponunt confidentiam praeter ea quae [in futuro saeculo] assequi sperant, nec aliud quidem timent praeter id quod [in futura vita] cavendum esse curant. »

Conferas, quod ad sensum generalem totius sermonis attinet, ea quae supra, sub numeris 84 et 90 fasciculi prioris, diximus de amicis Dei, quorum qualitates hic enucleantur.

116. — IC., I, 278, 10 inf. ومما انزل الله على المسيح فى الانجيل شوقناكم فلم تشتاقوا ونحنا [sic] لكم فلم تبكوا يا صاحب الخمسين ما قدمت وما اخرت يا صاحب الستين قد دنا حصادك ويا صاحب السبعين هلم الى الحساب

Inter ea quae revelavit Deus Messiae in Evangelio, [verbum sequens commemoratur] : « Desiderio vos accendimus, et non desiderastis; lamentavimus vobis et non planxistis. O tu qui annos quinquaginta tantum habes ! nec prior nec posterior [in itinere vitae] tu quidem es! O tu qui ad annos sexaginta pervenisti! ecce jam tempus messis tuae appropinquat! O tu qui annum septuagesimum implevisti! accede jam ad judicium ! »

Priorem verbi hujus partem ex locis evangelicis *Matth.*, XI, 17 et *Luc.*, VII, 32 manasse sine dubio dicendum. Posterior autem pars quomodo cum priore cohaereat nequaquam video.

117. — IC., I, 294, 13. قال المسيح عليه السلام الدنيا لابليس مزرعة واهلها له حراثون

Dixit Messias (quem Deus salutet!) : « Mundus quidem ager diaboli est; mundani autem homines sunt agricolae ejus. »

Conferas parabolam seminantis apud *Matth.*, XIII, in qua quidem dicitur (38-39) « ager autem est mundus », « zizania autem filii sunt nequam », « inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus. » Sensus tamen totius parabolae quodammodo differt.

118. — IC., I, 294, 2 inf. قال المسيح عليه الصلاة والسلام للحواريين انا الذى كفأت الدنيا على وجهها فليس لى زوجة تموت ولا بيت يخرب

Dixit Messias (benedicat eum Deus et salutet!) apostolis : « Ego sum qui mundum inversa facie in terram prostravi, nec enim mulierem quae mori possit, nec domum quae destrui possit habeo. »

Prior verbi hujus pars ex *Ioan.*, XVI, 33 « ego vici mundum » procedit. Posterior autem cum n° 37 quoad sensum optime cohaeret.

119. — IC., I, 299, 6. مر المسيح صلى الله عليه وسلم بقوم من بنى اسرائيل يبكون فقال لهم ما يبكيكم قالوا نبكى لذنوبنا قال اتركوها تغفر لكم

Transivit Messias (benedicat eum Deus et salutet!) juxta quamdam multitudinem filiorum Israël qui plangebant et dixit illis : « Quidnam ad plorandum vos commovet? » Responderunt : « Propter peccata nostra plangimus. » Dixit illis : « Ea derelinquite et remittentur vobis. »

Cum locis evangelicis non paucis, in quibus poenitentia a Jesu praedicatur, logion hoc conferri potest. Vide praesertim : *Matth.*, III, 2; IV, 17; *Luc.*, III, 3, 8; XIII, 3; XXIV, 47.

120. — IC., III, 327, 11. وفى بعض الكتب المترجمة ان يوحنا وشمعون كانا من الحواريين وكان يوحنا لا يجلس مجلسا الا ضحك واضحك من حوله وكان شمعون لا يجلس مجلسا الا بكى وابكى من حوله فقال شمعون ليوحنا ما اكثر ضحكك كانك قد فرغت من عملك فقال له يوحنا ما اكثر بكاءك كانك قد يئست من ربك فاوحى الله الى المسيح ان احب السيرتين التى سيرة يوحنا

In quodam libro [arabice] translato [dicitur] Joannem [evangelistam] et Simonem [Petrum] esse ex apostolis Jesu. Joannes autem nullum ad congressum sedebat, quin rideret ipse, eosque qui secum sedebant ridere faceret. Simon, e contra, nullum ad congressum sedebat, quin fleret ipse, eosque qui secum sedebant plorare faceret. Dixit ergo Simon Joanni : « Quam multum rides, quasi opus tuum salutare jam absolvisses! » Cui Joannes respondit : « Quam multum ploras, quasi jam de Domino tuo desperasses! » Tunc Deus revelavit Messiae : « Ex his duobus vitae rationibus, amabilior quidem mihi est Joannis vitae ratio! »

Quamvis nihil quidem huic narrationi simile apud evangelium inveniatur, hoc tamen a Simonis Petri tristitia de peccato suo (*Matth.*, XXVI, 75) manare videtur. Quod autem ad contrapositum attinet inter laetitiam spiritualem Joannis et tristitiam Petri, absque dubio ex doctrina ascetica patrum eremi ipsa originem trahit, uti videri fas est apud Rosweidi *Vitas Patrum* s. v. *desperatio, fiducia, gaudium spirituale, lacrymae, laetitia* etc. Praesertim denique narrationem istam quodammodo derivare puto ex loco sequenti (cfr. Rosweide, 484 *b*) : « Erat in ipsis locis vir sanctus ac totius gratiae dono repletus, Joannes nomine, in quo tanta erat consolationis gratia, ut quacumque moestitia, quocumque taedio oppressa fuisset anima, paucis eius sermonibus, alacritate et laetitia repleretur. »

121. — IC., III, 327, 14. وفى بعض الكتب ايضا ان عيسى بن مريم لقى يحيى بن زكريا عليهم الصلاة والسلام فتبسم اليه يحيى فقال له عيسى انك لتبسم تبسم آمن فقال له يحيى انك لتعبس عبوس قانط فاوحى الله الى عيسى ان الذى يفعل يحيى احب التى

In quodam etiam libro dicitur Jesum filium Mariae invenisse Joannem filium Zachariae (benedicat eos Deus et salutet!), qui quidem ei subrisit.

Dixit ergo Jesus Joanni : « Tu quidem subrides, quasi de salute esses securus! » Respondit autem Joannes illi : « Tu quidem e contra tristis es, quasi de salute desperans! » Tunc Deus revelavit Jesu : « Quod Joannes facit amabilius mihi est! »

Praeter substitutionem Jesus, loco Petri, omnia quidem narrationis hujus adjuncta ita narrationis superioris adjunctis similia sunt, ut ex uno eodemque fonte originem trahere censeam.

122. — Q., I, 174, 4. قد روينا عن عيسى عليه السلام وقيل له من اشد الناس فتنة فقال زلة عالم اذا زل زل بزلته عالم

Narratum fuit nobis de Jesu (quem Deus salutet!) quod, cum ab illo sciscitaretur quisnam hominum plus ceteris seductoris nomine dignus esset, respondit : « Sapiens qui in peccatum labitur; cum enim ille labitur, ejus lapsu totus mundus labitur. »

Nihil quidem huic verbo simile in evangelio inveniri arbitror. Sensum tamen prorsus evangelicum esse lectori patebit vel paululum consideranti duo monita quae verbo in isto concluduntur, scilicet : primum, quod exemplis potius quam praeceptis ad virtutis studium trahimur; secundum autem, quod facillime saeculares homines in religioso scandalizantur.

123. — Q., I, 244, 19. كان عيسى عليه السلام يقول للدنيا اليك عنى يا خنزيرة

Dicebat Jesus (quem Deus salutet!) ad mundum : « Vade retro o porca! »

Quod ad loquendi formam attinet, cum *Marc.*, VIII, 33 « Vade retro me, Satana... » logion hoc convenit. Similitudo tamen inter mundum et porcam in evangeliis omnino deest.

124. — Q., I, 256, 18. روينا عن عيسى عليه السلام فيما اوحى الله تعالى اليه يا ابن ادم ابك ايام الحياة بكاء من ودع الدنيا وارتفعت رغبته الى ما عند الله تعالى اكتف بالبلغة من الدنيا ليكفك منها الجشب والخشن بحق اقول لك ما انت الا بيومك وساعتك مكتوب عليك ما اخذت من الدنيا وفيما انفقته فاعمل على حسب هذا فانك مسؤل عنه لو رايت ما وعدت الصالحين لزهقت نفسك

Narrata nobis fuerunt de Jesu (quem Deus salutet!) saequentia verba, ex eis quae Deus (qui exaltetur!) illi revelavit : « O fili hominis! omnibus vitae diebus fleas, quasi qui mundo valedixerit et cujus desiderium usque ad ea quae apud Deum sunt elatum fuerit! Tanto contentus esto quantum ex mundi rebus sustinendae vitae satis est, ita ut viliora et asperiora hujus

vitae tibi sufficiant. Amen dico tibi quoniam singulis vitae tuae diebus et horis omnia quae de rebus mundi hujus accipis necnon ea in quae res acceptas expendis scripto mandantur. Secundum hanc igitur rationem operare, quoniam ex rebus illis interrogandus es. Porro si videres id quod sanctis promisi, anima quidem tua halitu ex corpore exiret. »

De mundi contemptu absque dubio hîc agitur, scilicet de concupiscentia cohibenda ac de abstinentia sive austeritate ita amanda, ut tantum rebus stricte necessariis ad vitam sustinendam contenti simus. Virtus porro haec, evidenter evangelica, timore iudicii et desiderio paradisi inculcavi intenditur in fine sermonis. Quod ad librum vitae attinet, cfr. *Apoc.*, XX. 12.

125. — Q., I, 256, 21. كان عيسى عليه السلام يقول حلاوة الدنيا مرارة الاخرة وجودة الثياب خيلاء القلب يعنى اعجابه وكبره وملء البطن جمام النفس يعنى قوتها واجتماعها

Dicebat Jesus (quem Deus salutet!) : « Dulcedo mundi amaritudo est futurae vitae. Luxus autem vestium superbia est cordis, scilicet, vanitas et arrogantia. Repletio ventris est redundantia concupiscentiae, scilicet virium hujus auctio et stimulus. »

Conferas logion sub n. 60 fasciculi prioris editum, quod quidem ipsissimum est parti secundae sermonis huiusce. Quod ad primam attinet, cum quibusdam cohaeret sententiis sapientialium librorum necnon et evangelicis, in quibus eadem antithesis docetur. Tertia denique pars, topica, ut aiunt, est asceticorum auctorum doctrina.

126. — Q., I, 263, 5 inf. قال الحواريون يا روح الله نحن نصلى كما تصلى ونصوم كما تصوم ونذكر الله تعالى كما امرتنا ولا نقدر نمشى على الماء كما تمشى انت فقال اخبرونى كيف حبكم للدنيا قالوا انا لنحبها فقال ان حبها يفسد الدين لكنها عندى بمنزلة الحجر والمدر وفى خبر اخر انه رفع حجرا فقال ايهما احب اليكم هذا او الدينار والدرهم قالوا الدينار قال فانهما عندى سواء

Dixerunt apostoli [Jesu] : « O Spiritus Dei! Nos quidem oramus sicuti et tu oras, jejunamus ut tu jejunas, et memoriam Dei facimus similiter ac tu nobis praecepisti. Non tamen possumus super aquam ambulare, sicut et tu ambulas. » [Jesus] autem dixit illis : « Indicate mihi qualis sit in vobis amor mundi. » Responderunt ei : « Nos quidem revera mundum amamus. » Dixit Jesus : « Profecto amor mundi religionem corrumpit. In me tamen mundus eamdem aestimationem meretur sicut lapis et stercus. » In alia autem narratione dicitur quod tunc Jesus, [accipiens] lapidem [e terra] et elevans illum dixit : « Quisnam ex duobus his amabilior vobis est, lapis aut

denarius et drachma? » Responderunt : « Denarius. » Dixit Jesus : « Mihi vero ambo sunt aequalia. »

Locum conferas cum numero 49, necnon cum altero infra (sub numero 220) posito, qui quidem cum postremo verbi hujus inciso omnino cohaeret. In his omnibus locis quamdam credo etiam inveniri analogiam cum illo *Sap.*, VII, 9 : « Omne aurum in comparatione illius arena est exigua, et tamquam lutum aestimabitur argentum in comparatione illius. »

127. — **RIS., IV, 115, 2 inf.** مر المسيح عليه السلام بقوم من القصارين خارج المدينة فوقف عليهم فقال لهم ارايتم هذه الثياب اذا غسلتموها ونظفتموها وبيضتموها هل تجوزون ان يلبسها اصحابها واجسادهم ملوثة بالدم والبول والغائط ولون القاذورات قالوا لا ومن فعل ذلك كان سفيها قال فعلتموها انتم قالوا كيف قال لانكم نظفتم اجسادكم وبيضتم ثيابكم ولبستموها ونفوسكم ملوثة بالجيف مملوة قاذورات من الجهالة والعماء والبكم وسوء الاخلاق والحسد والبغضاء والمكر والغش والحرص والبخل والقبح وسوء الظن وطلب الشهوات الردية وانتم فى ذل العبودية اشقياء لا راحة لكم الا الموت والقبر فقالوا كيف نعمل هل لنا بد من طلب المعاش قال فهل لكم ان ترغبوا فى ملكوت السماء حيث لا موت ولا هرم ولا وجع ولا سقم ولا جوع ولا عطش ولا خوف ولا حزن ولا فقر ولا حاجة ولا تعب ولا عناء ولا غم ولا حسد بين اهلها ولا بغض ولا تفخر ولا خيلاء بل اخوان على سرر متقابلين فرحين مسرورين فى روح وريحان ونعمة ورضوان وبهجة ونهزهة بسيحون فى فضاء الافلاك وسعة السموات ويشاهدون ملكوت رب العالمين ويرون الملائكة حول عرشه صافين يسبحون بحمد ربهم بنغمات والحان لم يسمع بمثلها انس ولا جان وتكونون انتم معهم خالدون لا تهرمون ولا تموتون ولا تجوعون ولا تعطشون ولا تمرضون ولا تخافون ولا تحزنون

Transivit Messias (quem Deus salutet!) juxta quosdam fullones extra civitatem, et prope eos sistens dixit : « Quid vobis videtur? num fieri potest, posteaquam vestes istae a vobis sint lotae et mundatae et dealbatae, ut ab earum dominis induantur dum ipsorum corpora contaminata maneant sanguine, urina, stercore et omni genere spurcitiarum? » Responderunt : « Nequaquam; immo, qui tale fecerit, stultus quidem erit. » Dixit Jesus : « Vos autem estis qui talia facitis. » Dixerunt illi : « Quomodo igitur? » Respondit Jesus : « Nempe, quoniam vos etiam vestra corpora mundatis et vestes vestras dealbatis atque lavatis, dum tamen animae vestrae foetore contaminatae manent atque plenae sunt spurcitiis, stultitia scilicet, caecitate, insipientia omnique vitiorum genere, invidia nempe, odio, simulatione, dolo, fallatia,

cupiditate, avaritia, contumelia, mala suspicione atque improba appetentia omnium voluptatum et cupidinum. Verumtamen vos in vili servitutis conditione viventes, miseri estis, non aliam sperantes requiem quam mortem et sepulcrum! » Tunc dixerunt illi : « Quid ergo faciendum nobis est? Nonne cogimur ut res ad vitam necessarias labore manuum quaeramus? » Respondit Jesus : « Nonne vobis placet regnum caelorum appetere, ubi non erit mors, nec senectus, nec dolor, nec aegritudo, nec fames, nec sitis, nec timor, nec tristitia, nec paupertas, nec necessitas, nec labor, nec molestia, nec moeror, nec invidiâ inter sodales, nec odium, nec jactantia, nec superbia, quinimmo fratres eritis omnes atque super solia regia ex adverso singuli sedebitis, hilares et laeti, in quiete et gaudio, in voluptate et prosperitate, in venustate et jucundidate, peregrinantes per amplum sphaerarum spatium atque per latitudinem coelorum, regnum Domini creaturarum omnium propriis oculis contemplantes, atque angelos videntes qui in circuitu throni Ejus in seriem dispositi laudes Domino canunt vocibus ita dulcedine et melodia plenis, ut nec homines nec genii similes unquam cantus audierint, atque ita cum illis vos in aeternum viventes, nec senio eritis confecti nec ullo modo moriemini, nec famem aut sitim patiemini, nec morbis, timore vel tristitia laborabitis? »

Notandum est imprimis fullones istos a Jesu ita monitos non alios quam apostolos sive Domini discipulos esse. Nomen enim قصار, quod arabice *fullonem* sive vestium lavatorem significat, apostolis Jesu impositum creditur (similiter atque arabicum aliud nomen, حوارى nempe quod etiam *fullonem* sibi vult) eo quod candida veste induti depingebantur apostoli Domini in ecclesiis christianis. Mihi tamen verius dicendum censeo duo haec nomina apostolis imposita a mohamedanis fuisse erroris seu ignorantiae causa circa evangelicam veritatem. Facile enim fieri potuit ut « piscatores » qui secus stagnum Genesareth « *lavabant* retia » (uti videri fas est apud *Luc.*, v, 2) erronea interpretatione textus crederentur *lavatores* sive *fullones*. — Quod autem ad sensum attinet dominici sermonis, omnino evangelicum censendum existimo, utpote apprime cohaerentem cum sequentibus synopticorum locis : *Matth.*, xv, 1-11; 17-20; xxiii, 25-28; *Marc.*, vii, 1-23; *Luc.*, xi, 39; II^{a} *ad Cor.*, vii, 1. — Cfr. infra n. 215.

128. — **RIS., IV, 116, 9 inf.** — Cfr. I, 70; IV, 135; 214. كان من سنة المسيح التنقل كل يوم من قرية الى قرية من قرى فاسطين ومن مدينة الى مدينة من ديار بنى اسرائيل يداوى الناس ويعظهم ويذكرهم ويدعوهم الى ملكوت السماء ويرغبهم فيها ويزهدهم فى الدنيا ويبين لهم غرورها وامانيها وهو مطلوب من ملك بنى اسرائيل وغوغائهم وبينا هو فى محفل من الناس حتى هجم عليه ليوخذ فتجنب من بين الناس فلا يقدر عليه ولا يعرف له خبر حتى سمع بخبره من قرية اخرى فيطلب هناك وذلك دابه ودابهم ثلثين شهر فلما اراد الله تعالى ان يتوفاه ويرفعه اليه اجتمع معه حواريوه فى بيت المقدس فى غرفة واحدة من اصحابه وقال انى ذاهب الى ابى وابيكم وانا اوصيكم بوصية قبل

مفارقة لاهوتى واخذ عليكم عهدا وميثاقا فمن قبل وصيتى واوفى بعهدى كان معى غدا ومن لم يقبل وصيتى فلست منه فى شىء ولا هو منى فى شىء فقالوا له ما هى قال اذهبوا الى ماوك الاطراف وبلغوهم منى ما القيت اليكم وادعوهم الى ما ادعوتكم اليه ولا تخانوهم ولا تهابوهم فانى اذا فارقت ناسوتى فانى واقف فى الهواء عن يمنة عرش ابى وابيكم وانا معكم حيث ما ذهبتم ومؤيدكم بالنصر والتأييد باذن ابى اذهبوا اليهم وادعوهم بالرفق وداووهم وامروا بالمعروف وانهوا عن المنكر ما لم تقتلوا او تصلبوا او تنفوا من الارض فقالوا ما تصديق ما تامرنا به قال انا اول من يفعل ذلك وخرج من الغد وظهر للناس وجعل يدعوهم ويذكرهم ويعظهم حتى اخذ وحمل الى ملك بنى اسرائيل فامر بصلبه فصلب ناسوته وسمرت يداه على خشبتى الصليب وبقى معلوبا من ضحوة النهار الى العصر وطلب الماء فسقى الخل وطعن بالحربة ثم دفن مكان الخشبة ووكل بالقبر اربعين نفرا وهذا كله بحضرة اصحابه وحواريه فلما راوا ذلك منه ايقنوا وعلموا انه لم يامرهم بشىء يخالفهم فيه ثم اجتمعوا بعد ذلك بثلثة ايام فى الموضع الذى وعدهم انه يترايا لهم فيه فراوا تلك العلامات التى كانت بينه وبينهم وفشا الخبر فى بنى اسرائيل ان المسيح لم يقتل فنبش القبر فلم يوجد الناسوت فاختلف الاحزاب من بينهم وكثر القيل والقال وقصته تطول ثم ان اولائك الحواريين الذين قبلوا وصيته تفرقوا فى البلاد وذهب كل واحد منهم حيث وجه فواحد ذهب الى بلاد المغرب واخر الى بلاد الحبشة واثنان الى بلاد رومية واثنان الى ملك انطاكية وواحد الى بلاد الفرس وواحد الى بلاد الهند واثنان قاما فى ديار بنى اسرائيل يدعون الى راى المسيح حتى قتل اكثرهم وظهرت دعوة المسيح شرق الارض وغربها بافعال الحواريين

Messiae moris erat continuo, singulis diebus, ex una in aliam villam Palestinae atque ex una in aliam civitatem regionis filiorum Israël se transferre, ut gentes curaret, exhortaret, moneret et ad regnum caelorum invitaret, in eorum cordibus desiderium hujuscemodi regni excitans, a rebus mundi abstinentiam eis praedicans earumque deceptionem atque fallaciam eis ostendens. Interea autem a rege filiorum Israël atque ab eorum vilioribus turbis quaerebatur; sed dum in quodam loco ab hominibus frequentato ita se prodebat ut in ipsum improviso ruere necnon vi apprehendere possent, ecce e manibus eorum evadebat nec ullo modo quidquam adversus eum facere poterant, quoniam nullam de ipso notitiam deinceps habebant, usque dum in eorum aures fama illius in alia villa apparentis perveniebat, in qua iterum ab eis quaerebatur. Haec itaque fuit vivendi ratio et consuetudo, tum Jesu, tum inimicorum suorum, per menses triginta. Sed cum Deo (qui exaltetur!) placuit ut ad se Jesum reciperet et usque in se illum elevaret, congregati sunt

cum eo apostoli ejus in Jerusalem apud cenaculum cujusdam discipuli Jesu, qui quidem dixit illis : « Ego vado ad Patrem meum et Patrem vestrum, sed ante discessum divinitatis meae, mandatum dabo vobis atque foedus et pactum vobiscum inibo. Quicumque mandatum meum receperit et foedus meum adimpleverit, mecum erit crastino die. Qui autem mandatum meum non receperit, nullam cum ipso necessitudinem habebo, nec ille mecum. » Dixerunt illi : « Quodnam igitur est mandatum tuum? » Respondit Jesus : « Ite ād reges gentium eisque nomine meo nuntiate quidquid vobis tradidi atque ipsos invitate ad ea omnia ad quae vos invitavi. Nec timeatis eos aut revereamini, quoniam cum humanitatem meam derelinquam, praesens in aere adstabo ad dexteram throni Patris mei et Patris vestri atque vobiscum ero quocumque vos ibitis, adjuvans vos auxilio et protectione mea, per licentiam Patris mei. Ite ergo ad illos, eosdem benigne vocate, ipsos curate, eisque bonum faciendum praecipite atque a malo faciendo prohibete, donec ab eis occidamini aut crucifigamini aut e terra sitis eiecti. » Dixerunt illi : « Quodnam autem erit nobis veritatis signum de his omnibus quae nobis praecepisti? » Respondit Jesus : « Ego quidem ad ea facienda prior vobis ero. » Et cum haec dixisset, exivit postero die et, ostendens semetipsum populo, coepit eos vocare, exhortare atque monere, usque dum captus est et ad regem filiorum Israel ductus, qui quidem ipsum crucifigere jussit. Crucifixus est igitur in ejus humanitate, manibus supra duo crucis ligna ferreis clavis transfixis; sicque crucī affixus mansit ab hora diei matutina qua sol ad culmen tendit, usque ad vespertinam horam qua sol declinare incipit. Aquam tunc petivit, sed acetum ei dederunt bibere atque lancea percussus est. Postea autem in loco crucis ligni sepultus est atque quadraginta hominibus sepulcri custodia fuit commendata. Haec autem omnia praesentibus ejus apostolis atque discipulis facta sunt. Qui quidem, totum quod ab ipso fiebat videntes, pro certo sciverunt ac cognoverunt quod in nullo omnino eorum quae eis praecepit ipse dissenserit. Postea autem, tribus diebus jam transactis, congregati sunt in loco ubi ipse promiserat ut se eis videndum offerret, ibique ea signa viderunt quae inter ipsum et illos signata erant. Fama ergo divulgata est apud filios Israël Messiam non occisum esse; detectum fuit itaque sepulcrum, in quo quidem humanitatem ejus non invenerunt. In factiones igitur mutuo dissentientes turbae sunt divissae, sententiaeque variae de ipso multiplicatae sunt, ejusque historia prolixa fieri incepit. Postea autem apostoli, qui ejus mandatum acceperant, per varias mundi regiones dispersi sunt, pergens unusquisque eorum quo missus fuerat : unus quidem in occidentis plagam perrexit, alter in regionem Aethiopiae, alii duo in Graeciam profecti sunt, duo alteri in Antiochiae regnum, alius quidem ad Persiae regionem, alter vero ad Indiam, duo denique interra filiorum Israël permanserunt ut eos ad Messiae doctrinam invitarent, usque dum maxima apostolorum pars occisa est, sicque Messiae

praedicatio, apostolorum opera, per orientales terrae plagas atque occidentales est divulgata.

Compendium istud vitae publicae Domini Jesu ex synopticis praesertim desumptum esse mihi videtur, si tamen sermonem in coenaculo, qui ex evangelio ioanneo derivatur, excipias et crucifixionis narrationem, quae quidem docetismum redolet utpote quae de Jesu reali morte omnino silet. Quod denique attinet ad apostolorum in varias mundi plagas missionem, ex apocryphis apostolorum actis desumptum esse arbitror.

129. — **RIS., IV, 176, 9.** يقول المسيح للحواريين انما جئتكم من عند ابى وابيكم لاحييكم من موت الجهالة واداويكم من مرض المعاصى وابرئكم من مرض الاراء الفاسدة والاخلاق الردية والاعمال السيئة كيما تتهذب نفوسكم وتحيى بروح المعارف وتصعدون الى ملكوت السماء عند ابى وابيكم فتعيشون هناك عيش السعداء وتتخلصون من سجن الدنيا والام عالم الكون والبلى التى هى دار الاشقياء وجوار الشياطين وسلطان ابليس

Dicebat Messias apostolis suis : « Ego quidem a Patre meo et Patre vestro ad vos veni ut a morte insipientiae vos suscitem, ut a peccatorum morbis vos sanem, ut ab infirmitate denique corruptarum opinionum, morum pravorum operumque depravatorum vos liberem, ea mente porro ut animae vestrae a vitiis purgatae atque sapientiae spiritu vivificatae ascendere possint usque ad regnum caelorum apud Patrem meum et Patrem vestrum, ubi vitam beatorum vivatis atque e carcere mundi hujus, mundi scilicet dolorum, corruptionis et consumptionis, domus nempe miserorum atque daemoniorum habitaculi, quorum princeps diabolus est, vos eripiam. »

Cum joanneo Domini sermone in coenaculo quodammodo connecti sermonem istum arbitror.

130. — **RT., 64, 5.** قال عيسى بن مريم عليه السلام فى ما حدثنا ابن الحمل الكاتب النصرانى لتلامذته علامتكم التى تعرفون بها انكم منى ان يود بعضكم بعضا وقال عيسى ايضا ليشوع تلميذه اما الرب فينبغى ان تحبه بكل قلبك ثم تحب قريبك كما تحب نفسك قيل له بين لنا يا روح الله ما بين هاتين المحبتين حتى نستعد لهما بتبصرة وبيان قال ان الصديق تحبه لنفسك والنفس تحبها لربك فادا صنت صديقك فلنفسك تصون واذا جدت بنفسك فلربك تجود

Dixit Jesus filius Mariae (quem Deus salutet!) discipulis suis (prout nobis narratum est per Ibn Al-Ḥamal, christianum scribam) : « Signum vestrum quo ceteri cognoscent ex me vos esse hoc erit : si dilectionem nempe

habueritis ad invicem. » Dixit etiam Jesus discipulo ejus Jeshu' nomine : « Dominum quidem debes diligere ex toto corde tuo; postea autem proximum tuum sicut teipsum. » Dixerunt ei : « Ostende nobis, o Spiritus Dei! quaenam differentia inter haec duo charitatis praecepta intersit, ut melius possimus ad ea adimplenda scienter ac perspicaciter praeparari. » Respondit Jesus : « Proximum quidem propter teipsum diliges; teipsum autem propter Dominum tuum amabis. Cum igitur proximum tuum custodieris, propter teipsum custodies, et cum tibimetipsi benefeceris, propter Dominum tuum benefacies. »

Prior sermonis hujus dominici pars ex *Joan.*, XIII, 35 ad litteram procedit. Altera autem pars ex *Matth.*, XXII, 35-40 et *Marc.*, XII, 28-34, derivatur, quamvis de nomine discipuli interrogantis, Jeshû' nempe, evangelica veritas nihil dicat. Quod vero ad verbum tertium attinet, agraphum omnino mihi videtur. De scriba denique christiano, cujus auctoritate logion totum dicitur narratum, nihil quidem scio.

131. — TS., 10, 17 inf. ذكر ان عيسى عليه السلام كان يحيى الموتى باذن الله تعالى فقال له بعض الكفرة انك قد احييت من كان حديث الموت ولعله لم يكن ميتا فاحى لنا من مات فى الزمن الاول فقال لهم اختاروا من شئتم فقالوا احى لنا سام بن نوح فجاء الى قبره وصلى ركعتين ودعا الله تعالى فاحيا الله سام بن نوح فاذا رأسه ولحيته قد ابيضتا فقيل ما هذا فان الشيب لم يكن فى زمانك قال سمعت النداء فظننت ان القيامة قد قامت فشاب شعر رأسى ولحيتى من الهيبة فقيل منذ كم انت ميت قال منذ اربعة الاف سنة وما ذهبت عنى سكرات الموت

Narratur Jesum (quem Deus salutet!) mortuos Dei permissione resuscitavisse. Dixerunt autem ei quidam ex infidelibus : « Tu quidem resuscitas eos qui recenter mortui sunt quique proinde fortasse non sunt revera mortui. Resuscita ergo nobis quemdam qui in temporibus prioribus mortuus sit. » Respondit eis Jesus : « Quemcumque volueritis eligite. » Dixerunt illi : « Resuscita nobis Sem filium Noë. » Venit ergo Jesus in ejus sepulcrum, ibique orationem duarum prostrationum faciens, Deum (qui exaltetur!) invocavit. Et continuo Sem filium Noë ad vitam revocavit Deus. Sed ecce ipsius caput et barba jam incanuerant. Dixerunt ergo : « Quidnam est hoc, siquidem in vita canities tibi non erat? » Respondit Sem : « Ecce ego advocationem audivi ac proinde mortuorum resurrectionem et extremum judicium jam advenisse credidi. Propterea igitur capilli mei capitis et barba repente prae timore incanuerunt. » Dixerunt illi : « Quonam ex tempore mortuus es? » Respondit eis : « Quatuor millia abhinc annis, nec adhuc tamen mortis angores ex anima mea evanuerunt! »

Nihil huic narrationi simile nec in canonicis nec in apocryphis, quod sciam, evangeliis invenitur. Forsan tamen ex quadam abbatis Macarii miraculosa mortui resurrectione dimanasse quodammodo diceres quae apud Rosweidi *Vitas Patrum*, 480 *b* legi potest; in ea enim narratione, mortuus etiam ad vitam a Macario revocatur, ad fidem suorum fratrum contra cujusdam heretici versutias praemuniendam.

132. — T. S., 70, 12 inf. قال عيسى بن مريم صلوات الله عليه للحواريين يا ملح الارض لا تفسدوا فان الاشياء اذا فسدت انما تداوى بالملح وان الملح اذا فسد لم يداو بشيء يا معشر الحواريين لا تاخذوا ممن تعلمون اجرا الا كما اعطيتمونى واعلموا ان فيكم خصلتين من الجهل والضحك من غير عجب والتصبح من غير سهر

Dixit Jesus filius Mariae (quem Deus benedictionibus impleat!) apostolis suis : « O sal terrae! nequaquam corrumpamini, nam sale tantummodo res omnes, cum corrumpuntur, curantur; si ergo sal corrumpatur, nulla alia re curari poterit. O coetus apostolorum! nequaquam mercedem ab eis quos docueritis accipiatis, sed quomodo vos mihi dedistis [sic]. Scitote quoniam duo vobis insipientiae proprietates insunt : et risus sine causa admiratione digna, et matutinus somnus sine nocturna vigilia. »

Prior verbi pars optime quoad sensum cum *Matth.*, v, 13 locisque synopticorum parallelis cohaeret. Altera autem pars quodammodo similem videtur doctrinam afferre ei quae apud *Matth.*, vi, 1, 2, legitur de non recipienda mercede pro charitatis operibus in proximum factis. Melius vero cohaerere diceres cum dominica sententia (apud *Matth.*, x, 8) « gratis accepistis, gratis date » Postrema denique pars in evangelio deest.

133. — TS., 73, 10 inf. ويقال مكتوب فى الانجيل يا ابن ادم اذكرنى حين تغضب اذكرك حين اغضب وارض بنصرتى لك فان نصرتى لك خير من نصرتك لنفسك

Scriptum esse in evangelio dicitur : « O fili Adam! memento mei cum iratus fueris, et Ego etiam tui meminero cum irascar. Meo item adjutorio contentus esto, nam adjutorium meum tibi melius est quam adjutorium a te ipso animae tuae collatum. »

Prior sermonis pars cum evangelica doctrina de injuriarum remissione ut peccata propria a Deo remittantur apprime cohaeret. Altera autem pars gratiae sufficientiam commendat.

134. — TS., 75, 4 inf. قال [عيسى لبنى اسرائيل] لا تكافئا ظالما بظلم فيبطل فضلكم عند ربكم

Dixit Jesus filiis Israël : « Ne rependatis injustum injuria : ita enim meritum quod apud Dominum vestrum promeruistis peribit. »

Cfr. *Matth.*, v, 39 : « Ego autem dico vobis, non resistere malo. »

135. — **TS.**, 77, 15. ذكر عن عيسى بن مريم عليه السلام بهذا اللفظ اربع لا تصير الا فى مؤمن الصمت وهو اول العبادة والتواضع وذكر الله تعالى وقلة الشر

Narratur de Jesu filio Mariae (quem Deus salutet!) hoc verbum protulisse : « Quatuor sunt virtutes quae in solo credente insunt, scilicet : Silentium, quod initium est vitae devotae; humilitas; Dei (qui exaltetur!) recordatio; improbitatis denique paucitas. »

Conferas verbum sub n° 76 fasciculi prioris possitum, cujus corruptio quidem verbum istud gignere debuit.

136. — **TS.**, 78, 2. روى عن عيسى بن مريم عليه السلام انه قال كل كلام ليس بذكر الله فهو لغو وكل سكوت ليس بفكر فهو غفلة وكل نظر ليس بعبرة فهو لهو فطوبى لمن كان كلامه ذكر الله وسكوته تفكرا ونظره عبرة

Narratur Jesum filium Mariae (quem Deus salutet!) dixisse : « Omne verbum, quod Dei recordatio non sit, vana est locutio. Omne silentium, quod rerum divinarum contemplatio non sit, negligentia est. Omnis intuitus, qui lacrymarum fluxum non provocet, ludus est. Beatus ille cujus verbum est Dei recordatio, cujus silentium est religiosa contemplatio, cujus denique intuitus est devota lacrymatio! »

Conferas verbum sub n° 97 prioris fasciculi possitum et ex M. excerptum, cujus similitudo cum verbo isto tum in sensu tum in loquendi forma evidenter apparet.

137. — **TS.**, 114, 10. كان فى زمن عيسى عليه الصلاة والسلام رجل يسمى ملعونا من بخله فجاءه رجل ذات يوم يريد الغزو فقال يا ملعون اعطنى شيأ من السلاح استعين به فى غزوى وتنجو به من النار فاعرض عنه ولم يعطه شيأ فرجع الرجل فندم الملعون فناداه فاعطاه سيفه فرجع الرجل واستقبله عيسى عليه السلام مع عابد قد عبد الله سبعين سنة فقال له عيسى من اين جئتم بهذا السيف فقال اعطانيه الملعون ففرح عيسى بصدقته فكان الملعون قاعدا على بابه فلما مر به عيسى عليه السلام مع العابد قال الملعون فى نفسه اقوم وانظر الى وجه عيسى والى وجه العابد فلما قام ونظر اليهما قال العابد انا افر واعدو من هذا الملعون قبل ان يحرقنى بناره فاوحى الله عز وجل الى عيسى عليه السلام ان قل لعبدى هذا المذنب قد غفرت له بصدقته بالسيف وبحبه اياك وقل للعابد انه رفيقك فى الجنة فقال العابد والله ما اريد الجنة معه ولا اريد رفيقا مثله فاوحى الله عز

وجل الى عيسى عليه السلام ان قل لعبدى انك لم ترض بقضائى وحقرت عبدى فانى قد جعلتك ملعونا من اهل النار وبدلت منازلك فى الجنة مع الذى له فى النار واعطيت منازلك فى الجنة لعبدى ومنازله فى النار لك

Erat in tempore Jesu (benedicat eum Deus et salutet! homo quidam, qui Maledictus dicebatur propter avaritiam suam. Venit autem ad eum quadam die alius homo qui ad bellum faciendum pergere conabatur et dixit illi : « O Maledicte! da mihi quaeso arma quaelibet, quorum auxilio juvari in praelio meo possim, et sic [praeterea, charitatis tuae merito] ab inferni igne liber evadas. » Ipse vero ab illo recessit, nihil illi donans. Reversus est igitur homo. Postea autem poenitens avarus, eum ad se revocavit eique gladium suum dedit. Postquam igitur homo ille a bello rediit, ecce Jesus (quem Deus salutet!), quodam asceta comitante qui per annos septuaginta Dei cultui fuerat deditus, obviam ipsi processit et dixit illi : « Undenam hoc cum gladio venisti? » Respondit homo : « Maledictus quidem hunc gladium mihi donavit. » Laetatus est igitur Jesus propter avari eleemosynam. Sedente autem interea Maledicto ad portam domus suae, ecce Jesus (quem Deus salutet!) juxta illum transivit, asceta comitante. Dixit Maledictus intra se : « Surgam et ad faciem, tum Jesu, tum ascetae, respiciam. » Cum autem surrexisset atque illos respexisset, dixit asceta : « Fugiam ut ab isto Maledicto discedam, priusquam illius igne me comburat. » Deus autem (qui honoretur et glorificetur!) revelavit tunc Jesu (quem Deus salutet!) : « Die servo meo : « Huic quidem peccatori peccata condonavi propter eleemosynam quam gladio suo fecit, necnon propter ipsius erga te amorem; ascetae autem die socium illi fore in paradiso. » Dixit asceta : « Per Deum! nolo paradisum simul pariter cum illo, nec talem comitem mihi volo! » Deus tunc (qui honoretur et glorificetur!) revelavit Jesu (quem Deus salutet!) : « Die servo meo : « Tu quidem meum decretum gratum non habuisti atque servum meum contempsisti. Ego vero, loco Maledicti, inter inferni incolas jam te collocavi, mansionem tuam in paradiso cum illius in inferno mansione permutans, ei mansionem tuam in paradiso donans, tibique e converso suam in inferno mansionem. »

Conferas narrationem istam cum eis quae sub numero 67 prioris fasciculi inseruntur, quarum omnium sensus cum parabola evangelica *Pharisaei et Publicani* (*Luc.*, XVIII, 9-14) optime cohaeret. Addendum esse tamen existimo spiritum hujus parabolae etiam pertinere ad eleemosynae laudem. Ipsissimis enim paene verbis invenitur hic illa jam trita sententia (*Tob.*, IV, 11) « Eleemosyna ab omni peccato et a morte liberat. » Praeterea, quaedam narrationis adjuncta cum evangelica Zachaei narratione *Luc.*, XIX, 1-10 cohaerent.

138. — TS., 116, 2. حدثنا عبد الله بن حبان البخارى عن ابى الفرج الازدى ان

عيسى بن مريم عليهما السلام مر بقرية وفى تلك القرية قصار فقال اهل القرية يا عيسى ان هذا القصار يمزق علينا ثيابنا ويحبسها فادع الله ان لا يرده برزمته فقال عيسى عليه السلام اللهم لا ترده برزمته قال فذهب القصار لقصر الثياب ومعه ثلاثة ارغفة فجاءه عابد كان يتعبد فى تلك الجبال وسلم على القصار وقال هل عندك خبز تطعمنى او تريني حتى انظر اليه واشم ريحه فانى لم آكل الخبز منذ كذا وكذا فاطعمه رغيفا فقال يا قصار غفر الله لك ذنبك وطهر قلبك فاعطاه الثانى فقال يا قصار غفر الله لك ما تقدم من ذنبك وما تاخر قال فاطعمه الثالث فقال يا قصار بنى الله لك قصرا فى الجنة فرجع القصار من العشى سالما فقال اهل القرية يا عيسى هذا القصار قد رجع فقال ادعوه فلما اتاه قال يا قصار اخبرنى بما عملت اليوم فقال اتانى سيار من سيار تلك الجبال فاستطعمنى فاطعمته ثلاثة ارغفة فبكل رغيف اطعمته دعا لى بدعوات فقال عيسى عليه الصلاة والسلام هات رزمتك حتى انظر اليها فاعطاه ففتحها فاذا فيها حية سوداء ملجمة بلجام من حديد فقال عيسى عليه السلام يا اسود قال لبيك يا نبى الله قال الست قد بعثت الى هذا قال نعم ولكن جاءه سيار من تلك الجبال فاستطعمه فبكل رغيف اطعمه دعا له بدعوة وملك قائم يقول آمين فبعث الله تعالى الىّ ملك من الملائكة فالجمنى بلجام من حديد فقال عيسى عليه السلام يا قصار استأنف العمل فقد غفر الله لك ببركة صدقتك عليه

Nobis narravit ʿAbd Allâh filius Ḥabân al-Bokhâri, utpote ab Abû al-Faraj al-Azdî ipsi relatum, quod Jesus filius Mariae (quos ambos Deus salutet!) transivit per villam in qua fullo quidam erat. Dixerunt ei villae illius incolae : « O Jesu! hic quidem fullo vestes nostras nobis lacerat, sibique easdem retinet. Deum ergo precare ne ipsum cum sua vestium sarcina redire huc permittat. » Tunc dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « O Deus! ne illum cum sua vestium sarcina redire huc sinas! » Dixit [*sc.* narrator] : Abiit ergo fullo ut vestes lavaret, secum tres panes portans. Interea autem venit ad eum quidam asceta qui Dei cultui montibus in illis se totum dederat et postquam fulloni salutavit, dixit illi : « Estne tibi aliquid panis quod mihi ad manducandum des, aut saltem mihi tantummodo monstres ut videam atque eius odorem olfaciam? Ego quidem panem nequaquam manducavi tanto abhinc tempore. » Dedit ergo ei fullo panem unum. Tunc dixit ei asceta : « O fullo! remisit tibi Deus peccatum tuum atque cor tuum purificavit. » Dedit igitur ei fullo panem alterum. Tunc addidit asceta : « O fullo! remisit tibi Deus quidquid peccati praeterito tempore commisisti et quidquid in futurum commisurus es. » Dedit ergo ei fullo tertium panem. Et dixit tunc asceta : « O fullo! aedificavit tibi Deus palatium in paradiso. » Reversus est post hoc fullo in villam suam

incolumis, tempore vespertino. Incolae autem villae dixerunt : « O Jesu! ecce fullo iste, qui tamen reversus est! » Dixit eis Jesus : « Vocate eum ad me. » Cum autem fullo ad Jesum pervenisset, dixit illi : « O fullo! quidquid hodie feceris nuntia mihi. » Respondit fullo : « Venit ad me peregrinus quidam, ex ascetis qui in montibus hisce vitam devotam degunt, et ut aliquid illi ad manducandum darem mihi petivit. Tres itaque panes, qui tantum mihi erant, ipsi dedi, et, pro singulis panibus quos illi ad manducandum tradidi, singulas ipse in mei gratiam preces Deo effudit. » Dixit illi Jesus (benedicat eum Deus et salutet!) : « Da mihi tuam vestium sarcinam, ut eam oculis inscruter. » Dedit itaque fullo sarcinam suam Jesu qui eam aperuit, et ecce intra eam niger serpens ferreo fraenatus fraeno apparuit. Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Heus niger! » Cui serpens respondit : « Ecce adsum tibi obediens, o Propheta Dei! » Dixit ei Jesus : « Nonne verum est quod ad fullonem istum missus fuisti? » Respondit : « Ita est; venit tamen ad illum peregrinus quidam, hisce in montibus habitans, qui cibum ei petivit, quique pro singulis panibus ipsi a fullone donatis preces Deo in ejus gratiam fudit; angelus autem qui prope eum stabat « Amen » respondebat. Tunc Deus (qui exaltetur!) misit ad me quemdam angelum qui ferreo fraeno me fraenaret. » Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « O fullo! opus iterum incipias; tibi enim Deus indulgentiam tribuit merito eleemosynae quam Ejus intuitu fecisti. »

Deest, quod sciam, certa notitia circa aetatem ceterasque biographicas notas ad duos attinentes traditionistas quorum auctoritate factum hocce dominicum apud TS. narratur. — Actorem in ejus scena praecipuum, qui *fullo* dicitur, apostolum sive discipulum Domini cruitur fuisse ex iis quae supra, sub n° 127, jam diximus. Conferas etiam narrationem huic non dissimilem, infra, sub numero 210, positam.

139. — **TS., 125, 7 inf.** ان كنت تريد صوم ابن العذراء البتول يعنى عيسى بن مريم عليهما السلام فانه كان يصوم الدهر كله ويأكل الشعير ويلبس الشعر الخشن وكان حيثما ادركه الليل صف قدميه يصلى حتى يرى علامة الفجر قد طلعت وكان لا يقوم مقاما الا صلى ركعتين فيه وان كنت تريد صوم امه فانها كانت تصوم يومين وتفطر يومين

Si jejunium Filii Virginis incontaminatae, Jesu scilicet filii Mariae (quos ambos Deus salutet!) imitari volueris, scias ipsum omnibus vitae suae diebus indesinenter jejunasse, panem tantum hordeaceum manducantem, atque aspera veste ex crinibus cameli confecta indutum; ubicumque nox eum opprimebat, illic pedibus junctis stans orationem faciebat, donec signum primae lucis jam advenientis aurorae videbat; nullo denique in loco moram faciebat, quin

ibidem orationem duarum capitis inclinationum faceret. Si autem jejunium Matris eius [*sc.* Jesu] imitari volueris, scias ipsam alterno quoque die jejunasse ut alterno sequente die jejunium solveret. »

Cfr. ea quae, sub numeris 44 et 77, priore fasciculo diximus.

140. — **TS.**, 135, 11 inf. وفى الانجيل مكتوب من يزرع السوء يحصد الندامة

In evangelio scriptum est hoc : « Qui malitiam seminat, poenitentiam metet. »

Pluribus quidem sapientialium librorum locis locus iste similis videtur, exempli causa *Job.*, IV, 8; *Prov.*, VI, 14; XI, 18; *Eccli.*, VII, 3. Horum autem praecipuus est sequens (*Prov.*, XXII, 8) : Qui seminat iniquitatem, metet mala. »

141. — **TS.**, 139, 5. وعن قتادة انه قال ذكر لنا ان فى الانجيل مكتوبا يا ابن ادم كما ترحم فكذلك ترحم وكيف ترجو ان يرحمك الله وانت لا ترحم عباده

Narratur de Qatâda quod dixit : « Nobis relatum est in evangelio sequentia esse scripta : « O fili Adam! sicut [proximis tuis] dimiseris, ita et tibi dimittetur. Quomodo igitur a Deo dimitti speras, si tu ipse servis suis non dimiseris? »

Qatâda iste, cujus auctoritate logion hoc transmissum esse dicitur, traditionista quidem baṣrensis fuit, cognomine « filius Di'âma » appellatus, qui saeculo VIII° a Chr. nativitate vixit. — Quod ad verbi sensum attinet, evangelicae doctrinae de injuriis ignoscendis apprime cohaeret. Conferas quidem *Matth.*, VI, 12, 14, 15; XVIII, 35; *Marc.*, XI, 25.

142. — **TS.**, 139, 9. قال مالك بن انس رضى الله تعالى عنه بلغنى ان عيسى صلوات الله وسلامه عليه قال لا تكثروا الكلام فى غير ذكر الله فتقسو قلوبكم والقلب القاسى بعيد من الله تعالى ولكن لا تعلمون

Dixit Mâlik filius Anas (quem Deus qui exaltetur gratum habeat!) : « Mihi relatum est quod Jesus (quem Deus suis benedictionibus et salutatione impleat!) dixit : « Ne multum loquamini, oratione excepta; multiloquio enim corda vestra obdurescent; durum autem cor longe est a Deo (qui exaltetur!), et tamen vos rem minime advertitis! »

Mâlik filius Anas bene notus ut traditionista et jurisperitus est, qui *Medina* saeculo VIII° a Chr. nativitate floruit. — Sensus verbi omnino cohaeret cum verbis fasciculi prioris sub numeris 25 et 26 positis. — Notandum utile esse duco quod post logion hocce aliud quidem immediate sequitur apud TS, quod quidem ad litteram ipsissimum est verbo supra inserto sub numero 112.

143. — TS., 142, 11 inf. روى وهب بن منبه عن ابن عباس رضى الله تعالى عنهما انه قال لما بعث الله يحيى بن زكريا عليهما السلام الى بنى اسرائيل امره بان يامرهم بخمس خصال ويضرب لهم بكل خصلة مثلا امرهم ان يعبدوا الله ولا يشركوا به شيأ وضرب لهم مثلا فقال مثل الشرك كمثل رجل اشترى عبدا من خالص ماله ثم اسكنه دارا وزوجه جارية له ودفع اليه مالا وامره ان يتجر فيه ويأكل منه ما يكفيه ويؤيد اليه فضل الربح فعمد العبد الى فضل ربحه فجعل يعطيه لعدو سيده ويعطى لسيده منه شيأ يسيرا فايكم يرضى بمثل هذا العبد وامرهم بالصلاة وضرب لهم مثلا فقال مثل الصلاة كمثل رجل استأذن على ملك من الملوك فاذن له فدخل عليه فاقبل الملك عليه بوجهه ليسمع مقالته ويقضى حاجته فجعل يلتفت يمينا وشمالا ولم يهتم لقضاء حاجته فاعرض عنه الملك ولم يقض حاجته وامرهم بالصيام وضرب لهم مثلا فقال مثل الصائم كمثل رجل لبس جنة للقتال واخذ سلاحه فلم يصل اليه عدوه ولم يعمل فيه سلاح عدوه وامرهم بالصدقة وضرب لهم مثلا فقال مثل الصدقة كمثل رجل اسره العدو فاشترى منه نفسه بثمن معلوم فجعل يعمل فى بلادهم ويؤدى اليهم ما كسبه من القليل والكثير حتى فدى نفسه منهم فعتق وفك منهم رقبته وامرهم بذكر الله تعالى وضرب لهم مثلا فقال مثل الذكر كمثل قوم لهم حصن وبقربهم عدو فجاءهم عدوهم فدخلوا حصنهم واغلقوا عليهم بابه فحصنوا انفسهم من العدو

Narravit Wahab filius Munabih, utpote relatum ab Ibn 'Abbâs (quos ambos Deus qui exaltetur gratos habeat!) quod hic dixerit : « Cum Deus misit Joannem filium Zachariae (quos ambos Deus salutet!) ad filios Israël, ei praecepit ut ipsis quinque virtutes injungeret atque pro earum singulis parabolam seu similitudinem proponeret. Praecepit eis primo ut Deo inservirent nec Ipsi socium ullum tribuerent, sequentem eis parabolam proponens : « Similis est qui plures Deos colit homini qui servum auro suo pretiosissimo emit, postea autem domi excipit, ancillam propriam ipsi in matrimonium tradit atque peculium quoddam ei tribuit, jubens insuper ut ista cum pecunia mercaturam exerceat atque ex ea quod ipsi sufficiat manducet, servans tamen domino suo lucrum quod ex mercatura supersit; servus autem, lucro hoc superfluo, quasi proprio bono, disponens, incipit illud donare inimico domini sui, tradens domino tantummodo exiguissimam portionem ejus. Quisnam igitur vestrum cum tali servo contentus esset? » Praecepit eis postea ut Deo preces funderent, sequentem eis parabolam proponens : « Similis est qui Deum precatur homini qui intrandi apud regem veniam petit et cum ei venia conceditur apud ipsum intrat; rex itaque eum benigne excipit atque in ejus occursum venit ut verba sua exaudiat et quidquid ei

opus fuerit perficiat et adimpleat; interea autem homo iste incipit se convertere ad dextram et ad sinistram, nullam de ipsius necessitate adimplenda sollicitudinem habens; rex igitur ab homine tunc discedens, necessitatem ejus nullo modo explet. » Praecepit eis postea ut jejunarent, sequentem eis parabolam proponens : « Similis est qui jejunat, homini qui armaturam ad praelium indutus et gladium accipiens, nequaquam ad ipsum hostis accedit, nec propterea in ipsum arma sua hostis exercere potest. » Praecepit eis postea eleemosynam, sequentem eis parabolam proponens : « Similis est eleemosyna homini quem hostes ejus captivum faciunt; ipse autem statuto pretio semetipsum redimit laborando in regione inimicorum suorum eisque pretium paulatim solvendo ex lucro tum magno tum parvo quod suis operibus sibi comparat, donec semetipsum ab eis liberat ac manumissus evadit, servitutem suam redimens. » Praecepit eis postea supererogatoriam precem quae Dei recordationem in corde provocaret, sequentem eis parabolam proponens : « Similis est Dei invocatio populo arcem inexpugnabilem possidenti, cuique vicinus est hostis; dum autem hostis adversus populi incolas irruit, arcem ingrediuntur, portas statim claudunt, sicque semetipsos ab hostibus tuentur. »

143bis. — **FCE.**, f. 7 r. قال النبى صلى الله عليه وسلم ان الله امر يحيى بن زكرياء بخمس كلمات ليعمل بها ويامر بنى اسرائيل ان يعملوا بها وانه كاد يبطئ بها فقال عيسى ان الله امرك بخمس كلمات لتعمل بها وتامر بنى اسرائيل ان يعملوا بها فاما ان تامرهم واما ان امرهم فقال يحيى اخشى ان سبقتنى بها ان يخسف بى او اعذب فجمع الناس فى بيت المقدس فامتلأ المسجد وقعدوا على الشرف فقال ان الله امرنى بخمس كلمات ان اعمل بهن وامركم ان تعملوا بهن اولهن ان تعبدوا الله ولا تشركوا به شيا فان مثل من اشرك بالله كمثل رجل اشترى عبدا من خالص ماله بذهب او ورق فقال هذه دارى وهذا عملى فاعمل واد الى فكان يعمل ويودى الى غير سيده فايكم يرضى ان يكون كذلك۞ وان الله يامركم بالصلاة فاذا صليتم فلا تلتفتوا فان الله ينصب وجهه لوجه عبده فى صلاته ما لم يلتفت۞ وامركم بالصيام فان مثل ذلك كمثل رجل فى عصابة معه صرة فيها مسك وكلهم يعجب او يعجبه ريحها وان ريح الصائم عند الله اطيب من ريح المسك۞ وامركم بالصداقة فان مثل ذلك كمثل رجل اسره العدو فاوثقوا يده الى عنقه وقدموه ليضربوا عنقه فقال انا افديه منكم بالقليل وبالكثير ففدى نفسه منهم۞ وامركم ان تذكروا الله فان مثل ذلك كمثل رجل خرج العدو فى اثره سراعا حتى اتى على حصن حصين فاحرز نفسه منهم كذلك العبد لا يحرز نفسه من الشيطان الا بذكر الله۞

Dixit Propheta [Mahometus scilicet] (benedicat ei Deus eumque salutet!) : « Praecepit Deus Joanni filio Zachariae verba quinque ut ea ipse adimpleret

filiisque Israël iniungeret ut ea etiam adimplerent ipsi. Sed cum jam parum abfuisset quin Joannes dilationibus multis Dei praeceptum adimplere omitteret, dixit ei Jesus : « Deus quidem tibi praecepit verba quinque ut ea ipse adimpleas filiisque Israël injungas ut ea etiam adimpleant et ipsi. Aut igitur eis tu praecipe aut ego eis praecipiam. » Dixit Joannes : « Timeo quidem ne, si tu me praecedas, a Deo ignominia sim affectus aut castigatione punitus. » Congregavit igitur Joannes omnes gentes in templo sancto Jerusalem et cum ita hominibus templum esset repletum, ut etiam super murorum acroteria sederent, dixit eis : « Deus quidem verba quinque mihi praecepit ut adimpleam eaque adimplenda vobis injungam. Eorum primum est ut Deo inserviatis nec Ipsi socium ullum tribuatis. Similis enim est qui Deo socium tribuit homini qui servum auro suo pretiosissimo aut signata pecunia emit ac postea ei dicit : « Haec est domus mea. Hoc est opus meum. Operare igitur et laboris tui fructum mihi redde! » Servus tamen, postquam opus ei a domino injunctum perfecit, fructum laboris alii domino reddit. Quisnam ergo vestrum contentus esset, si ita fuisset? Deus etiam praecipit vobis orationem. Dum ergo oraveritis, oculos ad dextram et sinistram nequaquam versetis; Deus enim faciem suam non avertit a facie servi sui qui dum orationem facit oculos ad dexteram et sinistram non convertit. Praecepit etiam vobis Deus jejunium. Hoc autem simile est homini agmine circumdato atque crumena musci plena praedito, cujus odoramentum omnes circumdantes mirantur. Jejunantis autem odoramentum suavitate plenius apud Deum est quam musci odoramentum. Praecepit etiam vobis eleemosynam. Hoc autem simile est homini qui, cum hostes ejus captivum faciunt, manum ejus ad collum suum ligantes ipsumque in medium proferentes ut collum ei amputent, dicit illis : « Ego quidem collum meum a vobis redimam lytro vel exiguo vel multo. » Et sic profecto semetipsum ab eis liberat. Praecepit etiam vobis ut Dei recordationem precibus in corde provocetis. Hoc autem simile est homini cujus vestigia hostis ejus velociter insequitur, donec ad inexpugnabilem accedit arcem, quo quidem ab hoste semetipsum tuetur. Ita etiam Dei servus a diabolo semetipsum nequaquam custodietur nisi precibus quibus Dei memoria in corde excitatur. »

Nihil, quod sciam, de hac Joannis praedicatione apud evangelia tum canonica tum apocrypha invenitur. Quinque tamen praecepta, de quibus agitur, sine dubio christianae originis sunt dicenda, quamvis apud moslemicos etiam ascetas sint usitata. Quod autem ad similitudines sive parabolas attinet, quibus praecepta quinque symbolica expressione traduntur, inspiratione ut aiunt evangelica praeditas esse non ambigendum existimo. Prima saltem parabola, servi scilicet infidelis qui domino debitum non reddit, aliquomodo cohaeret cum aliis bene notis quae apud evangelia inveniuntur et in quibus de servis infidelibus etiam loquitur. Confer praesertim *Luc.*, XVI, 13 : « Nemo servus potest duobus dominis servire. » Parabola autem eleemosynae ex *Dan.*, IV, 24 « Et peccata tua eleemosynis redime » optime deducitur.

144. — TS., 156, 2 inf. روى عن عيسى بن مريم عليهما السلام ماذا يغنى عن الاعمى حمل السراج ويستضىء به غيره وماذا يغنى عن البيت المظلم ان يكون السراج على ظهره وماذا يغنى عنكم ان تتكلموا بالحكمة وما تعملون بها

Traditur de Jesu filio Mariae (quos ambos Deus salutet!) [verbum hoc] : « Quid prodest caeco, si lampadem portet qua ceteros [non autem semetipsum] illuminet? Quid prodest domui obscurae, si lampas super ejus tectum sit? Quid vobis prodest, si cum sapientia loquamini, dummodo cum sapientia non operemini? »

Conferas logion sub numero 53 prioris fasciculi insertum, necnon ea quae infra sub numeroo 216 dicemus.

145. — TS., 161, 12 inf. ذكر عن عيسى بن مريم عليه الصلاة والسلام انه خرج ذات يوم الى اصحابه وعليه مدرعة من صوف وكساء من صوف وثياب من صوف مجزوز الراس والشاربين باكيا متغير اللون من الجوع يابس الشفتين من الظمأ طويل شعر الصدر والذراعين فقال السلام عليكم انا الذى انزلت الدنيا منزلتها باذن الله ولا عجب ولا فخر يا بنى اسرائيل تهاونوا بالدنيا تهن عليكم واهينوا الدنيا تكرم لكم الاخرة ولا تهينوا الاخرة فتكرم عليكم الدنيا فان الدنيا ليست باهل كرامة هى تدعو كل يوم الى الفتنة والخسارة ثم قال ان كنتم جلسائى واصحابى فوطنوا انفسكم على العداوة والبغضاء للدنيا فان لم تفعلوا فلستم باصحابى ولا باخوانى يا بنى اسرائيل اتخذوا المساجد بيوتا والقبور دورا كونوا كامثال الاضياف الا ترون الى طيور السماء لا يزرعون ولا يحصدون والله فى السماء يرزقهم يا بنى اسرائيل كلوا من خبز الشعير ومن بقول الارض واعلموا انكم لم تؤدوا شكر ذلك فكيف ما فوق ذلك

Narratur de Jesu filio Mariae (benedicat ei Deus eumque salutet!) quod ad discipulos suos quodam die exivit, lanea indutus tunica necnon laneis coopertus pallio aliisque vestimentis, capite ac mystacibus tonsus, illacrymans, vultus colore prae famem immutatus, labiis prae sitim siccis, atque perlongis pilis coopertus quoad pectus et brachia. Dixit itaque eis : « Salutem vobis dico! Ego sum qui mundum e loco alto in locum humilem sibi dignum demisi, Dei quidem permisione, non vero inani gloria vel jactantia motus. O filii Israël! mundum despicite, ita enim ipse vobis facile despiciendus videbitur; mundum parvipendite, ita enim futura vita vobis honoranda videbitur; vitam autem futuram nequaquam parvipendatis ut mundum honoretis, mundus enim nullo pacto est honore dignus, siquidem quotidie vos ad tentationem et interitum provocat. » Deinde dixit illis : « Si amici mei estis et

discipuli, animas vestras mundi inimicitiae et odio assuefacite; sin autem aliter operati fueritis, nullo modo discipuli atque amici mei eritis. O filii Israël! accipite templa ad instar aedium, sepulcra autem ad instar domorum, atque in hoc mundo ad instar hospitum vitam degite. Nonne videtis volatilia caeli quoniam non serunt neque metunt, et Deus in coelo sustentat illa! O filii Israël! panem hordeaceum atque sylvestres herbas manducate; sciatis enim opportet quod nequidem tanti hujusmodi beneficii dignas Deo gratias tribuere poteritis; quomodo autem si de rebus melioribus agatur? »

Conferas logia ex parte huic similia sub numeris inserta sequentibus : 34, 44, 70, 77, 80, 82, 111. — Incisum secundum huius dominici sermonis, quod nempe a vocibus « Si amici mei estis » incipit, cum loco *Matth.*, XXIV, 9 congruit « Eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. »

146. — **TS.**, 168, 9. حدثنا محمد بن الفضل عن سالم بن ابى الجعد رضى الله عنه قال قال عيسى بن مريم صلوات الله عليه وسلامه لا تخبؤا طعاما لغد فان غدا ياتى ومعه رزقه وانظروا الى الذر ومن يرزقه فان قلتم بطون الذر صغار فانظروا الى الطائر فان قلتم للطائر اجنحة فانظروا الى الوحوش ما ابدنها واسمنها

Nobis narravit Mohammed filius al-Fadhal, utpote a Sâlim filio Abû al-Ja'ad (quem Deus gratum habeat!) acceptum, quod hic dixit : « Dixit Jesus filius Mariae (quem Deus benedictionibus impleat atque salutet!) : « Ne asservetis cibum in diem crastinum, crastinus enim dies veniet et cum eo cibus ad vitam vobis necessarius. Respicite formiculam, et quisnam sit qui eam sustentet. Si autem dixeritis quoniam formicularum ventres parvi sint, respicite volucrem. Si autem dixeritis quoniam volucris alas habeat, respicite feras, quam grandia et crassa earum sint corpora! »

Sâlim filius Abu al-Ja'ad, cujus auctoritate narratum traditur verbum hoc, saec. VIII° a Chr. nativitate floruit. Cfr. n. 77, 82, 100, 145.

147. — **TS.**, 190, 12. روى عن عيسى بن مريم صلوات الله وسلامه عليهما انه قال يا معشر العلماء زغتم عن الطريق واحببتم الدنيا فكما ان الملوك تركوا الحكمة عندكم فاتركوا ملكهم عليهم

Traditur de Jesu filio Mariae (quos ambos Deus benedictionibus impleat et salutet!) quod dixit : « O coetus sapientium! a via veritatis declinastis et mundum dilexistis. Sicuti tamen reges vobis sapientiam reliquerunt, ita et vos ipsis mundi dominium relinquite. »

Conferas cum verbo hoc tertium paragraphum numeri 34 fasciculi prioris. Cfr. *Matth.*, XXII, 21 : « Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari et quae sunt Dei Deo. »

148. — TS., 216, 19. روى فى الخبر ان عيسى عليه الصلاة والسلام مر بقرية وفى تلك القرية جبل وفى الجبل بكاء وانتحاب كثير فقال لاهل القرية ما هذا البكاء وهذا الانتحاب فى هذا الجبل قالوا يا عيسى منذ سكنا هذه القرية نسمع هذا البكاء وهذا الانتحاب بهذا الجبل فقال عيسى عليه السلام يا رب ائذن لهذا الجبل ان يكلمنى فانطق الله الجبل فقال يا عيسى ما اردت منى قال اخبرنى ببكائك وانتحابك ما هو قال يا عيسى انا الجبل الذى كانت تنحت منى الاصنام التى يعبدونها من دون الله فاخاف ان يلقينى الله تعالى فى نار جهنم فانى سمعت الله يقول واتقوا النار التى وقودها الناس والحجارة فاوحى الله الى عيسى عليه الصلاة والسلام ان قل للجبل اسكن فانى قد اعذته من جهنم

Traditur in historia quadam quod Jesus (quem Deus benedicat et salutet!) transivit juxta villam et in ista villa mons erat et in monte isto ploratus et ululatus multus. Dixit autem Jesus ad incolas villae illius : « Quid est ploratus et ululatus iste qui in monte hoc auditur? » Responderunt ei : « A tempore quo villam hanc habitamus, hunc semper ploratum et ululatum audivimus in monte isto. » Dixit tunc Jesus (quem Deus salutet!) : « O Domine! permitte monti isto ut mihi loquatur. » Et continuo Deus montem eloqui fecit, qui quidem dixit : « O Jesu! quid a me petis? » Respondit Jesus : « Certiorem me fac de ploratu et ululatu tuo, quidnam sit. » Dixit mons : « O Jesu! ego quidem mons sum ex cujus lapidibus idola sculpebantur quae Deo neglecto ab hominibus adorabantur. Propterea timeo ne Deus (qui exaltetur!) in ignem gehenae me injiciat, quoniam Ipsum audivi dicentem : « Ignem timete cujus fomentum homines lapidesque erunt. » Tunc Deus revelavit Jesu (quem Deus benedicat et salutet!) : « Die monti isto : Requiesce; quoniam ipsum a gehennae periculo jam liberavi. »

Ad instar commentarii coranici textus cujusdam (scilicet II, 22 et LXVI, 6), totam istam fabulosam narrationem ortam arbitror fuisse, ad idololatriam, auctoritate Jesu, gravius improbandam.

149. — TS., 217, 3 inf. ذكر عن وهب بن منبه رحمه الله تعالى انه قال ان ابليس لقى يحيى بن زكريا عليهما السلام فقال له يحيى بن زكريا اخبرنى عن طبائع ابن ادم عندكم فقال ابليس اما صنف منهم فهم مثلك معصومون لا نقدر منهم على شىء والصنف الثانى فهم بايدينا كالكرة فى ايدى صبيانكم وقد كفونا انفسهم والصنف الثالث فهم اشد الاصناف علينا فنقبل على احدهم حتى ندرك منه حاجتنا ثم يفزع الى الاستغفار فيفسد به علينا ما ادركنا منه فلا نحن نياس منه ولا نحن ندرك حاجتنا منه

Narratur de Wahab filio Munabih (cujus Deus qui exaltetur misereatur!) quod dixit diabolum invenisse Joannem filium Zachariae (quos ambos Deus salutet!) qui quidem dixit illi : « Certiorem me fac de filiorum Adam multiplici natura seu indole, — vestra quidem sententia. » Respondit diabolus : « Eorum quippe species una illos complectitur qui, sicut et tu ipse, immunes a peccato sunt, Dei gratia, et adversus quos proinde nihil possumus. Secunda vero species illos complectitur qui in manibus nostris sunt sicut lusoria pila in manibus puerorum, ac de quibus proinde nulla jam nobis cura est habenda. Tertia autem species eos complectitur qui duriorem ac difficiliorem operam a nobis exigunt : irruimus enim in unum istorum, donec quod ex ipso optamus adipiscimur, postea autem, Dei timore perterritus, ad poenitentiam confugit, atque totum quod in ipsum adepti fueramus evanescit; nec igitur illius curam negligere possumus, nec quod ex ipso optamus adipiscimur. »

Interrogationem et responsum non huic dissimilem videas apud *Vitas Patrum* (Rosveidi, 135 *a*) ubi Sanctus Pachomius abbas diabolum sub feminae specie ei apparentem alloquitur ab eoque sciscitatur de insidiis quibus homines per daemones tentantur.

150. — **TS., 220, 11 inf.** روى عن عيسى بن مريم عليه الصلاة والسلام انه قال ليس العجب ممن هلك كيف هلك ولكن العجب ممن نجا كيف نجا

Narratur de Jesu filio Mariae (quem Deus benedicat et salutet!) quod dixit : « Nequaquam mirum est, cum aliquis periit, quomodo pereat; sed e contra mirum quidem est, cum aliquis salvatur, quomodo salvetur! »

Conferas *Matth.*, VII, 14 : « Quam angusta porta et arcta via est, quae ducit ad vitam : et pauci sunt, qui inveniunt eam! »

151. — **RC., 65, 9 inf.** ومر عيسى بن مريم عليهما السلام بمقبرة فنادى رجلا منها فاحياه الله تعالى فقال من أنت فقال كنت حمالا أنقل للناس فنقلت يوما لانسان حطبا فكسرت منه خلالا تخللت به فانا مطالب به منذ ميت

Transivit Jesus filius Mariae (quos ambos Deus salutet!) prope coemeterium et hominem ibi sepultum evocavit. Deus igitur (qui exaltetur!) homini illi vitam restituit. Interrogavit eum Jesus : « Tu quis es? » Respondit ille : « Baiulus ego fui qui sarcinas hominum transportabam. Quadam autem die, focariorum lignorum sarcinam homini transportans, unam tantum acutam spinam ex lignis abstuli ut ad instar dentiscalpii ea uterer. Ecce autem de hujuscemodi furto ratio mihi exigitur a die quo mortuus fui. »

Quamdam, ni fallor, similitudinem haec offert narratio cum illo *Matth.*, V, 26 : « Non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem. » — Conferas narrationem simillimam sub sequenti numero positam.

152. — T., 46, 2. روى ان عيسى عليه الصلاة والسلام مر بقبر فوكزه برجله وقال يا صاحب القبر قم باذن الله تعالى فقام رجل من القبر وقال يا روح الله ما الذى اردت بى فانى لقائم فى الحساب منذ سبعين سنة حتى سمعت الصيحة ان اجب روح الله فقال عيسى يا هذا لقد كنت كثير الذنوب والخطايا فما كان عملك فقال يا روح الله كنت حطابا احمل الحطب على راسى وآكل حلالا واتصدق فقال عيسى سبحان الله حطاب يحمل الحطب على راسه ويأكل حلالا ويتصدق وهو قائم فى الحساب منذ سبعين عاما ثم ساله عيسى عما قال له ربه فى الحساب فقال يا روح الله كان من توبيخ ربى الى ان قال أتذكر يوم اكراك عبدى فلان لتحمل له حزمة حطب فاخذت منه عود وتخللت به والقيته فى غير مكانه من الحزمة استهانة منك بى وانت تعلم انى انا الله المطلع على فعلك ونيتك

Narratur Jesum (cui Deus benedicat eumque salutet!) cum transiret prope sepulturam, eamque pedis ictu percuteret, dixisse : « O tu qui hanc sepulturam incolis! surge cum Dei (qui exaltetur!) venia! » Surrexit itaque homo de sepulcro et dixit ei : « O Spiritus Dei! quidnam est quod a me vis? ego quidem septuaginta iam abhinc annis Dei judicio sisto, dum repente vocem audivi dicentem mihi : « Spiritui Dei responsum redde! » Dixit ei Jesus : « Heus tu! multorum quidem peccatorum atque culparum reus sis oportet! quodnam igitur officium tuum erat? » Respondit ei : « O Spiritus Dei! lignator ego fui qui super caput meum lignorum focariorum sarcinam impositam bajulabam, hujusmodi labore cibum licitum manducans atque eleemosynam adhuc pauperibus erogans. » Dixit ei Jesus : « Deo sit gloria! lignator qui super caput suum lignorum focariorum sarcinam impositam bajulat, quique hujusmodi labore cibum licitum manducat atque eleemosynam adhuc pauperibus erogat, quomodo tamen septuaginta per annos Dei judicio sistit? » Postea autem interrogavit eum Jesus de his quae dixerat ei Deus in judicio. Ille vero respondit dicens : « O Spiritus Dei! ex objurgationibus quibus Dominus meus obtrectavit me, una quidem haec fuit, cum dixit mihi : « Memorasne diem illum quo servus meus quidam te angariaverat ut lignorum sarcinam ipsi portares, tu autem lignum unum ex sarcina auferens ut ad instar dentiscalpii ipso utereris, extra locum suum postea illum ex sarcina tua projecisti, nullam de Me curam habens, quamvis bene scires me esse Deum qui opus tuum atque intentionem tuam scrutor? »

Conferas ea quae sub numero praecedenti diximus.

153. — AS., 44. قال عيسى ان تعذبهم فانهم عبادك وان تغفر لهم فانك انت العزيز الحكيم

Dixit Jesus [*sc.* ad Deum] : « Si eos punis, servi quidem tui sunt. Si autem eis peccata dimittis, Tu quidem rex potens et sapiens es! »

De Dei misericordia erga peccatores evidenter agitur.

154. — **BA.** [**sine pagina**]. فى الانجيل انا راس الحياة وطرق الحق من عرفنى ثم مات فما مات موت انما حتى حياة

In evangelio [invenitur scriptum quod dixit Jesus] : « Ego sum principium vitae atque via veritatis. Qui me cognoverit, postea vero mortuus fuerit, morte quidem non morietur, sed vita vivet. »

Logion hoc ex duobus verbis Domini Jesu oritur, nempe ex *Joan.*, XIV, 6 « Ego sum via et veritas et vita » et ex *Joan.*, XI, 25. 26 : « Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit vivet. »

155. — **BB.**, 96, 16. قال عيسى عليه السلام للحواريين بحق اقول لكم ان قائل الحكمة وسامعها شريكان واولاهما بها من حققها بعمله

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) apostolis suis : « Amen dico vobis quoniam qui loquitur sapientiam et qui eam audit consortes quidem sunt ejusdemque sapientiae coparticipes; sed tamen qui ipsam opere suo complet, hic sapientiae propinquior quidem est ambobus illis. »

Ex *Matth.*, VII, 24, 26 logion hoc defluere censeo. Conferas etiam logia sub numeris 1, 6, 8 et 9 posita in priore fasciculo.

156. — **BB.**, 100, 8. يروى ان عيسى عليه السلام قال للحواريين لست اعلمكم لتعجبوا انما اعلمكم لتعملوا ليست الحكمة القول بها انما الحكمة العمل بها

Traditur Jesum (quem Deus salutet!) dixisse apostolis suis : « Non docui vos ut gloriemini. Tantummodo vos docui ut operemini. Sapientia non est quidem eloquium sapientiae, sed sapientiae praxis. »

Videas ea quae numero superiore diximus, necnon logia n. 1 et 2 fasciculi prioris.

157. — **HN.** [**in biogr. Iazid ibn Maysara**]. قال عيسى ان استطعتم ان تكونوا أبلها فى الله مثل الحمام فافعلوا ليس شىء ابله من الحمام انك تاخذ فرخيه من تحته فتذبحهما ثم يعود الى مكانه ذلك فيفرخ فيه

Dixit Jesus [discipulis suis] : « Si potueritis simplices in Deo sicut columbae esse, istud facite. Nihil quidem simplicius est quam columba : duos enim pullos quos subter eam incubat eripis eosque suffocas, et tamen postea ad locum ipsum columba revertitur ibique iterum alios incubat pullos. »

Commentarium sive amplificationem loci evangelici (*Matth.*, x, 16) « Estote.... simplices sicut columbae » videtur logion hoc tantummodo esse.

158. — **HN.** [in biogr. **Ribâh al-Qaysî**]. قال عيسى كلموا الله كثيرا وكلموا الناس قليلا قالوا كيف نكلم الله كثيرا قال اخلوا بمناجته اخلوا بدعائه

Dixit Jesus [discipulis suis] : « Multum cum Deo colloquamini, cum hominibus autem parum. » Dixerunt ei : « Quomodo vero cum Deo multum colloquemur? » Respondit Jesus : « In secreto loco, rerum divinarum contemplationi vacate. In secreto loco orationi vacate. »

Ni fallor, ex *Matth.*, vi, 6, locus iste originem trahit : « Tu autem, cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito..... » Notandum tamen, illud quod sequitur (*ibid.*, 7) « Orantes autem, nolite multum loqui..... », contrarium omnino esse consilium.

159. — **MS., XIII, 173, 1, inf.** — Cfr. Jâḥiẓ, *Ḥayawân*, **V, 46, 9 inf.** وهذا معنى قول المسيح بن مريم عليهما السلام وكان فى يده اليمنى ماء وفى يده اليسرى خبز هذا ابى وهذا امى فجعل الماء ابا وجعل الطعام اما لان الماء من الارض يقوم مقام النطفة من المرأة هذه تُنْبِتُ عن هذا وهذه تحبلُ عن هذا

Hic quidem sensus est verbi a Messia filio Mariae (quos ambos Deus salutet!) prolati, cum in manu ejus dextera aquam teneret, in sinistra autem panem : « Hoc est Pater meus, hoc est Mater mea! » Aquam igitur patrem supposuit, cibum autem matrem putavit, quoniam aqua relate ad terram vices spermatis relate ad feminam gerit : terra siquidem propter aquam germinat, sicut femina propter sperma concipit. »

Peregrina quidem evangelicae veritatis corruptio verbum hocce videtur. Ad eucharistiae enim institutionem pertinet, cum nempe « Jesus accepit panem ... et ait ... : hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, ... hic est ... sanguis meus. Cfr. *Matth.*, xxvi, 26-28. Origo tamen et sensus corruptionis istius mihi prorsus latet. Tantummodo suspicari audeo de paupertate sive abstinentia Iesu hic agi, quoniam scilicet pane et aqua contentus vixerit.

160. — **TA., f. 38 a.** قال الفضيل [بن عياض] قيل لعيسى بن مريم عليه السلام باى شىء تمشى على الماء قال بالايمان واليقين قالوا فانّا امنّا كما امنت وايقنّا كما ايقنت قال فامشوا اذا قال فمشوا معه فجاء الموج فرفعه فقال لهم عيسى عليه السلام ما لكم فقالوا خفنا الموج قال الا خفتم رب الموج

Dixit Al-Fodhayl [filius Iyâdh] : « Dictum fuit Jesu filio Mariae (quem Deus salutet!) a discipulis suis] : « Qua virtute super aquam ambulas? » Respondit eis : « Fide quidem ac certitudine. » Dixerunt ei : « Nos porro, sicut et tu credis, credimus, ac sicut tu indubiam habes fidem, ita et nos habemus. » Respondit eis Jesus : « Ambulate igitur, si ita est! » Dixit *sc.* narrator] : Ambulaverunt ergo simul cum Jesu; sed unda maris veniens in altum ipsum sustulit. Dixit tunc eis Jesus (quem Deus salutet!) : « Quidnam vobis accidit? » Responderunt ei : « Undam maris timuimus! » Dixit eis Jesus : « Cur autem Dominum undae non timuistis? »

Al-Fodhayl ille, cujus auctoritate logion hoc traditum dicitur, asceta fuit et traditionista, non exigua dignus fide, qui mortuus est initio saeculi IX a Chr. nativitate. — Ex loco evangelico *Matth.*, XIV, 22-33, dimanasse dicendum censeo. Conferas autem et numerum 49 prioris fasciculi, necnon numerum 126 hujus fasciculi.

161. — TA., f. 237 a. قال عيسى بن مريم عليه السلام استحيوا من الله عز وجل فى سريرتكم كما تستحيون منه فى علانيتكم

Dixit Jesus filius Mariae (quem Deus salutet!) [discipulis suis] : « Erubescite Deum (qui honoretur et glorificetur!) in abscondito cordis vestri, sicuti etiam in publico Deum erubescitis. »

Sensus, ni fallor, hic est : Erubescite peccare contra Deum in occulto, sicuti in publico sive coram hominibus peccare etiam erubescitis. Hypocrisim igitur fugiendam esse docet.

162. — TA., f. 257 b. قال عيسى عليه السلام مثل الدنيا فى الاخرة كمثل رجل له ضرّتان ان ارضى احديهما اسخط الاخرى

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Similis mundus est, relate ad futuram vitam, viro qui duas habeat mulieres : si uni placuerit, alteri displicebit. »

Cfr. *Matth.*, VI, 24 : « Nemo potest duobus dominis servire. »

163. = TA., f. 267 b. قال عيسى بن مريم عليه السلام انما زلّت الاقدام ثلاثة اشياء قلة الشكر على مواهب الله تعالى وخوف غير الله وامل المخلوقين

Dixit Jesus filius Mariae (quem Deus salutet!) : « Tribus tantum rebus pedes fallente vestigio prolabuntur [in via scilicet servitutis Dei] : exigua gratiarum actione, Deo pro suis donis oblata; timore deinde rei cujuscumque, praeter Deum; spe denique in creaturis reposita. »

Triplex iste defectus, quo spiritualis in via devota amittitur perfectio, ab omnibus asceseos christianae scriptoribus ita persaepe in medium affertur, ut eorum auctoritates ad locum attinentes hic adducere inutile sit.

164. — TA., f. 273 a. روى عن محمد بن أبى موسى عن عيسى بن مريم عليه السلام انه مرّ برجل مبتلى فرقّ له فقال اللهم انى اسالك ان تعافيه فاوحى الله تعالى اليه كيف اعافيه مما به اعافيه

Narratum fuit a Moḥammed filio Abû Mûsà, quod Jesus filius Mariae (quem Deus salutet!) transivit juxta hominem morbo quodam afflictum, eiusque misertus ait : « O Deus! rogo te ut illum sanes! » Deus autem (qui exaltetur!) revelavit Jesu : « Quomodo eum sanabo ab ipso morbo cum quo eum sanabo? »

Moḥammed iste, cujus auctoritate factum hoc dominicum traditur, Mahometi quasi coaevus fuit, ac proinde saeculo VII° a Chr. nativitate floruit. — Quod ad sensum totius loci attinet, sine dubio de morbi corporei utilitate agitur ad animae perfectionem adipiscendam. Conferas quidem apud Rosveidi *Vitas Patrum* omnia quae s. v. *morbus, infirmitas* afferuntur.

165. — AW., 10, 7 inf. انى رايت فى انجيل عيسى عليه السلام من ساعة أن يوضع الميت على الجنازة الى ان يوضع على شفير القبرة يسأل الله تعالى بعظمته منه اربعين سؤالا الاول يقول الله تعالى يا عبدى طهرت منظر الخلق سنين وما طهرت منظرى ساعة وكل يوم انظر فى قلبك يا عبدى ما تصنع بغيرى وانت محفوف بخيرى اما انت الاصم لا تسمع

[Scriptum] vidi in evangelio Jesu (quem Deus salutet!) : « Ab hora qua feretro defunctus imponitur, usque in horam qua ad sepulcri marginem deponitur, quadraginta quaestionibus eum Deus (qui propter ejus majestatem exaltetur!) interrogat. Quarum prima dicit ei Deus (qui exaltetur!) : « O serve mi! multos per annos coram oculis hominum purificatum te exhibere studuisti, sed coram me ne per unam quidem horam purificatum te exhibuisti, cum tamen singulis Ego diebus cor tuum intentis oculis aspexissem! O serve mi! quidnam est quod ceteris omnibus, praeter Me, fecisti, cum tamen meis beneficiis circumdatus fuisses? Nonne surdus fuisti, quoniam me non exaudisti? »

De particulari animae judicio complura alia inveniuntur logia, uti *s. v. judicium* videri fas est. Locus tamen iste ad hypocrisim improbandam specialiter attinet. Cfr. *Matth.*, xv, 8 : « Populus hic labiis me honorat : cor autem eorum longe est a me. »

166. — **AW., 35, 2.** قال عيسى عليه السلام ما عجزت عن احياء الموتى ولكن عجزت عن معالجة الاحمق

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Nequaquam impotens sum mortuis suscitandis, sed vere impotens sum stulto sanando. »

Nihil omnino huic sententiae simile, ni fallor, apud evangelia invenitur. Fortasse ex libris sapientialibus eam dimanari diceres, praesertim ex *Prov.*, xxiii, 9 : « In auribus insipientium ne loquaris..... »; xxvi, 4 : « Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam »; *Eccli.*, viii, 8: « Cum fatuis consilium non habeas; *Ibid.*, xxii, 7 : « Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam. »

167. — **IH., III, 98, 1 inf. — It., VII, 531, 1 inf.** قال عيسى عليه السلام ان من اعظم الذنوب عند الله ان يقول العبد ان الله يعلم لما لا يعلم

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Ex gravioribus in conspectu Dei peccatis hoc unum est : quod scilicet dicat homo Deum quidquam scire quod ipse [homo nempe] nescit. »

Difficile admodum censeo hujus verbi sensum explanare. Tantummodo dicere audeam ex contextu totius loci evidenter erui quod de mendacio in Deum hic agatur. Cum enim Algazelis scopus sit casus enumerare non paucos in quibus mentali ut aiunt restrictione uti liceat sine peccato, ob rationes nempe iustas, ad casum denique istum in sua enumeratione cum attingat, asserit a peccato mendacii non modo non excusari qui ita loquitur, quinimmo gravius peccatum committere, utpote qui Deum scire supponit ea quae ipse bene scit vel coram Deo esse falsa, vel simpliciter non certa. Testem igitur Deum invocare de rebus falsis aut non certis peccatum gravissimum est. Cfr. *Matth.*, v, 33-37.

168. — **MI., 246, 15.** روى ان عيسى عليه السلام مر برجل نائم على التراب وتحت رأسه لبنة ووجهه ولحيته فى التراب وهو متّزر بعباءة فقال يا رب عبدك هذا فى الدنيا ضائع فأوحى الله تعالى اليه يا عيسى أما علمت انى اذا نظرت الى عبدى بوجهى كله زويت عنه الدنيا كلها

Narratur quod Jesus (quem Deus salutet!) transivit juxta hominem qui super terram dormiebat, capite supra latereulum innixo, facie autem et barba pulveri adhaerentibus, atque lanea tunica indutus, quae manicis ad cubitum tantummodo pertingentibus erat instructa. Dixit Jesus : « O Domine! servus tuus hic omnino inutilem in mundo vitam agit. » Deus autem (qui exaltetur!) revelavit Jesu : « O Jesu! num igitur ignoras quod Ego, cum ad aliquem ex servis meis oculos plene converto, rerum mundanarum curam ab eo totaliter amoveo? »

Conferas ea quae sub numero 71 fasciculi prioris diximus ad simillimam narrationem explanandam.

169. — **MI.**, 246, 16 inf. قال عيسى عليه السلام ان لى حبيبين اثنين فمن أحبهما فقد أحبنى ومن أبغضهما فقد أبغضنى الفقر والجهاد

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Duo quidem sunt amici mei. Qui eos amat, me amat; qui autem eos odit, me odit: paupertas scilicet et cupiditatis mortificatio. »

Quamvis agraphum omnino logion hoc videatur, cum evangelica tamen doctrina de paupertatis ac mortificationis excellentia optime cohaeret. Conferas praesertim *Matth.*, v, 3-12, ubi beatitudines enumerantur, necnon numeros 84, 90, 115 et 145.

170. — **M.**, 20, 3. مرّ عيسى عليه السلام بشاب يسقى بستانا فقال الشاب لعيسى سل ربك أن يرزقنى من محبته مثقال ذرة فقال عيسى لا تطيق مقدار ذرة فقال نصف ذرة فقال عيسى عليه السلام يا رب ارزقه نصف ذرة من محبتك فمضى عيسى عليه السلام فلما كان بعد مدة طويلة مرّ بمحل ذلك الشاب فسأل عنه فقالوا اجن وذهب الى الجبال فدعا الله عيسى عليه السلام أن يريه اياه فرآه بين الجبال فوجده قائما على صخرة شاخصا طرفه الى السماء فسلم عليه عيسى عليه السلام فلم يرد عليه فقال أنا عيسى فأوحى الله تعالى الى عيسى كيف يسمع كلام الآدميين من كان فى قلبه مقدار نصف ذرة من محبتى فوعزتى وجلالى لو قطعته بالمنشار لما علم بذلك

Transivit Jesus (quem Deus salutet!) juxta adolescentem qui hortum irrigabat, quique dixit Jesu : « Dominum tuum precare quaeso ut minutissimam duntaxat amoris sui portionem mihi tribuat. » Respondit ei Jesus : « Ne quidem istius minutissimae portionis sustinendae capax eris! » Dixit adolescens : « Dimidium igitur portionis hujusmodi mihi saltem tribuat! » Tunc Jesus (quem Deus salutet!) oravit dicens : « O Domine! dimidiam atomi portionem amoris tui praecor ei tribuas! » Abiit deinde Jesus (quem Deus salutet!); sed cum post longum tempus juxta adolescentis mansionem iterum transiret, de ipso ubinam esset scisitatus est. [Incolae autem loci illius] responderunt ei : « In insaniam quidem incidit atque in montes aufugit. » Rogavit igitur Jesus (quem Deus salutet!) ut iuvenem illum ipsi Deus ostenderet. Et continuo eum in mediis montibus vidit, stantem supra ingentem saxum, oculis in caelum defixis. Cui quidem cum Jesus salutem diceret, nequaquam ille responsum ipsi reddidit. Dixit itaque Jesus ei : « Ego quidem sum Jesus! » Tunc Deus (qui exaltetur!) revelavit Jesu : « Quomodo verba hominum auribus accipiet ille, cuius in corde vel dimidium minutissimae

portionis sit amoris mei? Per potentiam et maiestatem meam juro et obtestor] quod etiam si serra ipsum secarem, nihil omnino sentiret! »

Conferas infra, sub numero 189, narrationem alteram huic simillimam. — Ni fallor, quaedam hujus narrationis adjuncta ex aliis quae apud *Vitas Patrum* leguntur dimanare potuerunt. Sic, exempli causa, asseri posse videtur de narratione quae sub titulo « Inventio corporis sancti Anachoretae in monte Amano » apud *Rosweide* 382 *a*] inseritur. Cfr. etiam *ibid.*, 333 *a*.

171. — M., 23, 2 inf. وجاء فى الاخبار ان يحيى وعيسى عليهما السلام كانا يمشيان فى السوق فصدمتهما امرأة فقال يحيى والله ما شعرت بذلك فقال عيسى سبحان الله بدنك معى وقلبك أين قال يا ابن الخالة لو اطمأن قلبى الى غير ربى طرفة عين لظننت انى ما عرفت الله

In historiis [prophetiis] narratur quod Joannes et Jesus (quos ambos Deus salutet!), cum per civitatis forum ambularent, a muliere quadam illac casu transeunte] collisi sunt. Dixit Joannes : « Per Deum [obtestor] quod nihil omnino animadverti! » Dixit ei Jesus : « Laus Deo sit! corpus quidem tuum juxta me est; ubinam autem est cor tuum? » Respondit Joannes : « O fili materterae [*sc.* consobrine mi]! Si in re aliqua, praeter Dominum, cor meum requiesceret vel unotantum oculorum obtutu, putarem quidem me Deum nondum agnovisse. »

Conferas supra, sub numero 95 fasciculi prioris, narrationem huic simillimam.

172. — M., 41, 13 inf. حكى ان عيسى عليه السلام خرج يوما فلقى ابليس وبيده عسل وفى الاخرى رماد فقال ما تفعل يا عدوّ الله بهذا العسل والرماد قال أما العسل فأجعله على شفاه المغتابين حتى يبلغوا منها وأما الرماد فأضعه على وجه اليتامى حتى يبغضهم الناس

Narratur quod Jesus (quem Deus salutet!) exivit quadam die et diabolum invenit, mellis favum dextera in manu habentem, cineris autem pugillum in altera retinentem. Dixit ergo ei Jesus : « Quidnam, o Dei inimice! facis melle hoc et cinere isto? » Respondit diabolus : « Quod ad mel attinet, in labiis obtrectatorum impono, ea mente ut maledicentiae peccatum perficiant. Quod vero ad cinerem attinet, super orphanorum facies colloco, ea mente ut ipsos odio gentes omnes habeant. »

In *Vitis Patrum* varia passim narrantur facta huic similia, praesertim quidem apud vitam Sancti Abbatis Macarii, cui daemon etiam apparuisse dicitur sub forma hominis diversa vascula circumferentis, ex quibus se fratribus, scilicet monachis, in solitudine

gustum praebiturum dicebat, ut nempe eos varie tentaret et ad peccandum alliceret. Cfr. Rosweide, *Vitae Patrum*, 510 *a*, 637 *ab*, 665 *b*.

173. — **MA., 28, 5 inf.** قال عيسى بن مريم عليه السلام الدنيا ثلاثة أيام امس مضى ما بيدك منه شيء وغد لا تدرى أتدركه أم لا ويوم انت فيه فأغتنمه

Dixit Jesus filius Mariae (quem Deus salutet!) : « Tres tantum dies vita mundi huius complectitur : hesternus dies scilicet, qui jam transiit et cujus nihil in manu retines ; crastinus autem, ad quem utrum perventurus sis an non omnino nescis; hodiernus denique, quo vita frueris. Istum igitur diem in profectum tuum impende! »

Non solum quoad ideam, sed etiam quoad formam loquendi, verbum hocce simillimum videtur sententiae Sancti Augustini *Sermo* CCCI, cap. XI) : « Hesternum diem nemo revocat; hodiernus a crastino urgetur ut transeat : ipso parvo spatio bene vivamus, et illo eamus, unde non transeamus. »

174. — **MA., 32, 9 inf.** ذكر عن يحيى عليه السلام ان ابليس بدا له وعليه معاليق فقال له يحيى ما هذه فقال هذه الشهوات التى أصيد بها بنى آدم فقال له هل تجد لى فيها شيأ قال لا الا انك شبعت ذات ليلة فثقلناك عن الصلاة قال لا جرم انى لا أشبع بعدها قال ابليس لا جرم انى لا انصح بعدها أحدا أبدا

Narratur de Joanne (quem Deus salutet!) quod ei apparuit diabolus quosdam hamos secum portans. Cui dixit Joannes : « Quidnam isti hami sunt? » Respondit diabolus : « Hae sunt cupiditates quibus filios Adam piscatione capto. » Dixit ei Joannes : « Num inter eas quamdam mihi captando utilem invenis? » Respondit diabolus : « Nequaquam, excepto quod nocte quadam cibo satiatus fuisti ac proinde nos profundum in te immisimus somnum ut orationem illius vigiliae negligeres. » Dixit ei Joannes : « Haud dubie quod ex nocte illa nunquam iterum satiabor! » Respondit diabolus : « Haud dubie quod ex nocte illa neminem unquam sincere jam monebo! »

174[bis]. — **It., VII, 445, 9 inf.** وفى الخبر الاسرائيلى أن عيسى عليه السلام ظهر له ابليس فرأى عليه معاليق من الوان الاصباغ من كل شيء فقال له ما هذا المعاليق قال هذه شهوات بنى ادم فقال فهل لى فيها شيء قال ربما شبعت فثقلناك عن الصلاة وعن الذكر قال هل غير ذلك قال لا قال لله على أن لا أملأ بطنى من طعام أبدا قال ابليس ولله على أن لا انصح مسلما أبدا

In israëlitica historia narratur quod Jesu (quem Deus salutet!) diabolus apparuit. Videns autem Jesus diabolum quosdam hamos secum portantem, omnium quidem colorum varietate tinctos, dixit ei : « Quidnam isti hami sunt? » Respondit diabolus : « Hae sunt cupiditates filiorum Adam. » Dixit ei Jesus : « Num inter eas quaedam mihi est? » Respondit diabolus : « Aliquando quidem cibo satiatus fuisti ac proinde profundum in te somnum immisimus ut orationem vigiliae ac meditationem negligeres. » Dixit ei Jesus : « Numquid alia concupiscentia mihi est? » Respondit diabolus : « Nequaquam. » Dixit ei Jesus : « Per Deum juro et obtestor me numquam jam ventrem meum cibo repleturum esse! » Respondit diabolus : « Per Deum juro et obtestor me numquam jam credentem ullum sincere moniturum esse! »

Videas imprimis ea quae supra, sub numero 172, diximus. Conferas postea numeros 52 et 12 prioris fasciculi.

175. — **MA.**, 59, 16. قال عيسى عليه السلام ذكر خلود الخالدين يقطع قلوب الخايفين

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Recordatio aeternitatis damnatorum corda eorum scindit qui Deum timent. »

Agraphum logion hoc ex topicis ut ita dicam locutionibus Veteris Testamenti conflatum videtur, exempli gratia : ex *Eccli.*, XXVIII, 6 : « Memento novissimorum... »; *Eccli.*, VII, 40 : « Memorare novissima tua... »; *Joel.*, II, 13 : « Et scindite corda vestra... » etc.

176. — **MA.**, 63, 14 inf. قال المسيح عليه السلام يا معشر الحواريين كم من سراج قد أطفأته الريح وكم من عابد قد أفسده العجب

Dixit Messias (quem Deus salutet!) : « O coetus apostolorum! quam multas lampades ventus extinguit! quam multos Dei servos vanitas corrumpit! »

Agraphum logion hoc similitudine lampadis utitur quae in evangeliis etiam invenitur, quamvis non pari sensu. Apud asceticos non paucos scriptores vanitas vento assimilatur qui devotionis meritum corrumpit.

177. — **RA.**, 69, 11 inf. — **Cfr. TM.**, 21, 12. قال عيسى ليحيى عليهما السلام اذا ذكرك رجل بشيء وقال فيك صحيحا فاشكر الله جل جلاله وان كان كذبا فازدد فى الشكر فانه يزيد فى ديوان اعمالك وانت مستريح

Dixit Jesus Joanni (quos ambos Deus salutet!) : « Si de crimine aliquo te quispiam homo arguat, et quidem vere, Deo (qui glorificetur!) gratias

age. Si autem false, magis etiam magisque Deo gratias age; in libro enim vitae tuae calumnia ejus adjungetur meritis tuis, nec laborante ipso nec quidem cogitante. »

Nihil huic monito simile in evangeliis inveni. Videas tamen *I^a Petr.*, III, 16 : « In eo quod detrahunt vobis, confundantur qui calumniantur vestram bonam... conversationem. » Cfr. *ibid.*, II, 12.

178. — S., 13, 14 inf. قال وهب بن منبه خرج عيسى بن مريم عليه السلام ذات يوم مع جماعة من اصحابه فلما ارتفع النهار مروا بزرع قد امكن من الفرك فقالوا يا نبى الله انا جياع فاوحى الله اليه أن ائذن لهم فى اقواتهم فاذن لهم فتفرقوا فى الزرع يفركون ويأكلون فبينا هم كذلك اذ جاء صاحب الزرع وهو يقول زرعى وارضى ورثته عن ابائى باذن من تاكلون يا هولاء قال فدعا عيسى ربه فبعث الله تعالى جميع من ملك تلك الارض من لدن آدم الى ساعته فاذا عند كل سنبلة او ما شاء الله رجل أو امرأة كلهم ينادون زرعى وأرضى ورثته عن ابائى ففزع الرجل منهم وكان قد بلغه أمر عيسى عليه السلام وهو لا يعرفه فلما عرفه قال معذرة اليك يا رسول الله انى لم أعرفك زرعى ومالى لك حلال فبكى عيسى عليه السلام وقال ويحك هولاء كلهم قد ورثوا هذه الارض وعمروها ثم ارتحلوا عنها وأنت مرتحل عنها وبهم لاحق ليس لك أرض ولا مال

Dixit Wahab filius Munabbih : Exivit quodam die Jesus filius Mariae (quem Deus salutet!) et cum eo turba discipulorum ejus. Cum autem jam dies elucesceret, transierunt juxta sata, quorum spicae evelli jam poterant. Dixerunt igitur Jesu discipuli ejus : « O Propheta Dei! nos quidem esurimus! » Tunc Deus revelavit Jesu ut eis permitteret spicas evellere et manducare. Cum eis igitur Jesus istud facere permitteret, ecce discipuli per sata sunt dispersi ut spicas vellerent et manducarent. Sed dum illi istud faciebant, ecce dominus agri apparuit clamans : « Heu mea sata! heu ager meus, quem a patribus haereditario accepi jure! cujusnam ergo licentia meas segetes vos manducatis? » Dixit [*sc.* narrator] : Oravit ergo Jesus Dominum et continuo Deus (qui exaltetur!) omnes heros, qui terram illam possederant ab Adae temporibus usque ad illam horam, suscitavit a mortuis. Et ecce juxta spicas singulas (aut quod Deus voluit) vir unus vel femina apparuit clamans : « Heu sata mea! heu ager meus, quem a patribus hereditario accepi jure! » Interea autem vir ille, [agri scilicet dominus] qui nondum cognoverat Jesum (quem Deus salutet!) etsi ad ejus aures praedicationis ipsius notitia jam pervenerat, timore perterritus est [ad conspectum eorum qui resurrexerant], et ubi cognovit Jesum, dixit ei : « O Propheta Dei! meam tibi excusationem affero! nondum enim te esse agnoveram! sata mea atque opes meae tuae igitur sunt

de jure! » Tunc Jesus (quem Deus salutet!) ploravit dicens : « Vae vobis! omnes et singuli quidem haereditario jure terram istam accepistis atque coluistis; postea autem ex ea migrastis! Tu vero similiter ex ea migraturus es atque ipsorum vestigia secuturus, nec terram nec opes tecum portans! »

Factum hoc, ni fallor, interpretatio est, etsi peregrina quidem, illius dominici facti ab evangeliis synopticis narrati (*Matth.*, XII, 1-8; *Marc.*, II, 23-28; *Luc.*, VI, 1-5) cum scilicet Jesus discipulis suis spicas evellere in alieno agro permisit. Cfr. etiam *Joan.*, IV, 38. — Wahab, filius Munabbih, cuius auctoritate factum narratur, socius Mahometi fuit ac saeculo proinde septimo a Chr. nat. vixit.

179. — S., 15, 7. قال مالك بن أنس بلغنى أن امرأتين أتتا عيسى عليه السلام فقالتا يا روح الله ادع الله لنا ان يخرج لنا ابانا فانه هلك ونحن غائبتان عنه قال تعرفان قبره فقالتا نعم فذهب معهما فاتيا قبرا فقالتا هذا هو فدعا الله فاخرج لهما فاذا هو ليس به فدعا فرد ثم دلتاه على قبر اخر فدعا ان يخرج فخرج فاذا هو فلزمتاه وسلمتا عليه ثم قالتا يا نبى الله يا معلم الخير ادع الله ان يبقيه معنا فقال وكيف ادعو له ولم يبقى له رزق يعيش به ثم رده وانصرف

Dixit Mâlik filius Anas : « Mihi narraverunt duas mulieres ad Jesum (quem Deus salutet!) venientes dixisse ei : « O Spiritus Dei! Ora pro nobis Deum ut nobis patrem nostrum a mortuis resurgere faciat; mortuus est enim atque a conspectu nostro abiit. « Dixit Jesus : « Sepulcrum ejus mihi ostendite. » Responderunt ei : « Libenter! » Profectus ergo Jesus simul cum feminis, usque ad quoddam sepulcrum pervenerunt. Dixerunt illae : « Hoc est sepulcrum ejus. » Oravit igitur Jesus Deum, qui statim mortuum in vitam eis reduxit; sed ecce qui resurrexerat earum pater nequaquam erat. Oravit itaque iterum Jesus atque resuscitatus ille in sepulcrum denuo mortuus rediit. Postea autem duae feminae aliud sepulcrum ostenderunt Jesu, qui quidem iterum oravit Deum ut e sepulcro mortuum illum educeret. Exivit ergo mortuus, qui quidem earum pater erat. Postquam autem feminae patrem suum salutaverunt atque amplexatae sunt, dixerunt Jesu : « O Prophete Dei! o magister bone! ora Deum ut ipsum nobiscum simul manere sinat! » Respondit Jesus : « Quomodo autem pro ipso Deum rogabo, si res ad vitam necessariae ei omnino desunt? » Postea Jesus iterum in sepulcrum reduxit ipsum, quem a mortuis suscitaverat, atque inde profectus est statim.

Quaedam hujus resurrectionis adjuncta similia sunt eis quae in Lazari resurrectione (apud *Joan.*, XI narrantur; sed enodatio facti omnino differt nec facile censeo ejus sensum aperire.

180. — S., 23, 4 inf. قال عيسى عليه السلام اوحى الله الى الدنيا من خدمنى فاخدميه ومن خدمك فاستخدميه

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Deus quidem revelavit mundo : « Quicumque mihi servit, ipsimet tu servias. Quicumque autem tibi servit, ipsum tu in servitutem redigas. »

Ni fallor, logion hoc aliqualiter quoad sensum cohaeret cum illo *Luc.*, XII, 30, 31 : « Haec enim omnia gentes mundi quaerunt. Pater autem vester scit quoniam his indigetis. Verumtamen quaerite primum regnum Dei et justitiam ejus : et haec omnia adjicientur vobis. » Cfr. n. 34 fasciculi prioris.

181. — S., 25, 13 inf. قال مالك بن أنس بلغنى ان عيسى عليه السلام انتهى الى قرية قد خربت حصونها وجفت أنهارها ونشعت شجرها فنادى يا خراب اين اهلك فلم يجبه أحد ثم نادى يا خراب أين أهلك فلم يجبه أحد فنودى عيسى بن مريم بادوا وتضمنتهم الارض وعادت اعمالهم قلائد فى اعناقهم الى يوم القيامة فبكى عيسى عليه السلام

Dixit Mâlik filius Anas : « Mihi narraverunt Jesum (quem Deus salutet!) usque in villam quamdam pervenisse, cujus castella dirula erant, cujus rivuli exsiccati erant, cujus arbores arefactae perierant. Clamavit itaque Jesus dicens : « O dirutae villae reliquiae! Ubinam incolae tui sunt? » Sed nemo ei responsum reddidit. Postea igitur iterum clamavit : « O dirutae villae reliquiae! ubinam incolae tui sunt? » Sed nemo ei responsum reddidit. Tunc itaque divino afflatu revelatum fuit Jesu filio Mariae : « Perierunt quidem et a terra absorpti sunt : opera autem eorum, in anullos ferreos mutata atque in collis eorum imposita, manebunt usque in diem extremi judicii! » Ploravit igitur Jesus (quem Deus salutet!)

Factum hoc fortasse dimanare dices ex maledictionibus evangelicis adversus civitates Corozain et Bethsaidae et Capharnaum. Confer praesertim *Luc.*, X, 15 : « Et tu, Capharnaum, usque ad caelum exaltata, usque ad infernum demergeris. »

182. — S., 25, 7 inf. كان طعام يحيى بن زكريا العشب وان كان ليبكى من خشية الله تعالى ما لو كان القار على عينيه لاحرقه ولقد كانت الدموع اتخذت مجرى فى وجهه

Cibus Joannis, Zachariae filii, herbae silvestres erant. Dei autem timore perterritus ita plorabat, ut si pix super ejus oculos esset imposita, sine dubio lacrymarum ardore liquefacta esset; lacrymae enim ita ex oculis ejus defluebant, ut sulcos in facie sua aperirent.

Cum illa Joannis legenda evidenter connectitur, cujus quidem fragmenta jam supra sub numeris 12, 69 et 78 prioris fasciculi vidimus.

183. — S., 153, 10 inf. قال يوسف بن اسباط توفى رجل من الحواريين فوجدوا عليه وجدا شديدا وشكوا ذلك الى المسيح صلى الله عليه وسلم فوقف على قبره ودعا فاحياه الله تعالى وفى رجليه نعلان من نار فسال عيسى عن ذلك فقال والله ما عصيت قط الا انى مررت بمظلوم فلم انصره فتنعلت هاتين النعلين

Dixit Iûsuf filius Asbâṭ : « Mortuus est homo quidam ex apostolis, quem quidem ceteri dolenter deploraverunt atque de ipsius morte lamentantes ad Messiam (cui Deus benedicat eumque salutet!) venerunt. Qui quidem ante eius sepulcrum constitit Deumque pro illo deprecatus est. Deus igitur (qui exaltetur!) mortuum ad vitam revocavit, cuius pedes quidem igneis soleis erant calceati. Cum autem hujusmodi calceamenti causam ab ipso quaesivisset, respondit iste : « Per Deum juro atque obtestor nunquam me in Deum peccavisse, praeter quod semel tantum juxta hominem injuste laesum transiens, nequaquam ipsi opem attuli; propterea igitur igneis hisce soleis calceatus fui! »

Iûsuf hic, filius Asbâṭ, cuius auctoritate factum istud narratur, asceta quidem fuit qui saeculo IX a Christi nat. floruit. — Quod ad sensum narrationis attinet, quamdam ni fallor similitudinem cum boni samaritani parabola offert. Cfr. *Luc.*, x, 30-37.

184. — S., 148, 15. روى البخارى عن ابى هريرة ان النبى صلى الله عليه وسلم قال راى عيسى بن مريم رجلا يسـ ق فقال له اتسرق فقال كلا والذى لا اله الا هو فقال عيسى عليه السلام آمنت بالله وكذبت عينى

Tradit Al-Bokhâri ab Abû Horayra Prophetam [*sc.* Mahometum] (cui Deus benedicat eumque salutet!) dixisse : « Vidit Jesus filius Mariae hominem latrocinium perpetrantem. Cui Jesus dixit : « Quid est quod furtum facis? » Ipse autem iureiurando negavit dicens : « Nequaquam me furatum esse, per illum juro Deum, praeter quem non alius Deus existit! » Dixit autem ei Jesus (quem Deus salutet!) : « Quomodo igitur in Deum credis, cum tamen oculos meos [te furasse videntes] mendacii arguas? »

Sensus generalis narrationis hujus evidenter patet, scilicet quod juramento mendacium nequaquam confirmari debet. Quamdam etiam analogiam habere diceres cum Petri negatione, juramento firmata, coram Jesu. Cfr. *Matth.*, xxvi, 69-75.

185. — S., 204, 13. قال المسيح عليه السلام ما حلم من لم يصبر عند الجهل وما قوة من لم يرد الغضب وما عبادة من لم يتواضع للرب سبحانه عبادة النوكى المجىء فى غير وقت والجلوس فوق القدر اذا وقعت الضرورة ارتفعت المشورة

Dixit Messias (quem Deus salutet!) : « Ejus qui stultitiam fratris sui patienter non tolerat, nulla est mansuetudo. Ejus qui iracundiam non reprimit, nulla est virtus. Ejus denique nulla est devotio, qui Domino (cui sit gloria!) non ita humiliatur atque ministrat, sicuti servus insipiens qui nimia serviendi cupiditate intempestivo etiam tempore ad ministrandum venit atque ultra tempus necessarium ante dominum sedet, ea mente ut cum huic necessitas quaedam urgeat, praecipiendi nullum sit ei opus. »

De mansuetudine et humilitate sine dubio hic agitur, virtutibus quidem evangelicis, uti videri ex. gr. fas est apud *Matth.*, v, 4 : « Beati mites... » et xi, 29 : « Quia mitis sum et humilis corde. » Quod ad parabolam attinet servi insipientis qui devotionis excessu domino plus quam sit opus ministrat, virtutem ni fallor resignationis inculcat, quae ab omnibus asceseos christianae scriptoribus laudibus effertur. Vide, ex. gr. *Imitatio Christi*, III, c. 15, n. 2 : : « En servus tuus ego, paratus ad omnia... »

186. — **AB., I, 370, 1 inf.** ذكر عن عيسى عليه السلام انه قال يا رب كيف اشكرك وشكرى اياك نعمة منك علىّ يجب علىّ الشكر عليها فقال اذا علمت هذا فقد شكرتنى

Traditur Jesum (quem Deus salutet!) dixisse : « O Domine! quomodo pro beneficiis a Te acceptis gratias referam, si gratitudo mea novum beneficium est a Te mihi collatum, pro quo grates iterum Tibi a me sunt referendae? » Respondit ei Deus : « Quandoquidem hoc bene noscas, debitas grates jam mihi retulisti. »

Logion hoc, non Jesu, sed aut Davidi aut Moysi, ab aliis asceticis scriptoribus tribuitur, uti videri fas est apud *Hl.*, iv, 62, 15 et *IT.*, ix, 55, 10 inf., ubi antiquiores etiam auctores *Q.* et *RC.* usurpantur.

187. — **AB., I, 406, 5.** كان معها [اعنى مع مريم] فى المحراب ابن خال لها يقال له يوسف كان يخدمها من وراء حجاب ويكلمها كذلك وكان اول من اطلع على حملها فاهتم لذلك واحزنه وخاف ان يقع فى الاثم وسوء الظن فقال لها يا مريم هل يكون زرع من غير بذر قالت نعم قال وكيف ذلك قالت ان الله خلق البذر الاول من غير نبات فلعلك تقول لو لا انه استعان بالبذر لغلبه قال يوسف اعوذ بالله ثم قال لها وهل ينبت الشجر من غير ماء ولا مطر قالت الم تعلم ان للبذر والزرع والماء والمطر والشجر خالقا واحدا ثم قال لها هل يكون ولد او حمل من غير ذكر قالت نعم قال وكيف ذلك قالت الم تعلم ان الله خلق ادم وحواء امراته من غير حبل ولا ذكر ولا ام قال بلى قال فاخبرنى خبرك قالت فان الله بشرنى بكلمة منه اسمه المسيح عيسى ابن مريم

Erat simul cum ea [sc. Maria], in abdito domus secessu, patruelis quidam

ejus, nomine Joseph, qui trans velum ei ministrabat eamque pariter colloquebatur. Ipse autem, omnium primus, gravidam esse Mariam advertens ac proinde suspicionem de ejus virtute concipiens, contristatus est, timens ne in infamiam ac turpem existimationem ipsemet apud gentes incideret. Dixit igitur ad eam : « O Maria! numquid sine semine cerealia germinare possunt? » Respondit Maria : « Possunt. » Dixit Joseph : « Quomodo autem sic? » Respondit Maria : « Deus quidem semen primum sine planta praeexistente creavit. » (Sed fortasse dices : Si ad seminis exemplum non confugisset, sine dubio Mariam vicisset). Dixit Joseph : « In Deo refugium quaero! » Postea dixit ad eam : « Numquid autem arbor pullulat sine aqua vel pluvia? » Respondit Maria : « Fortasse nescis igitur seminis, segetum, aquae, pluviae atque arboris unum esse Creatorem? » Postea Joseph interrogavit eam : « Numquid filius aut conceptus sine viro dari potest? » Respondit Maria : « Potest. » Reposuit Joseph : « Quomodo autem sic? » Dixit Maria : « Fortasse nescis igitur Deum Adam et mulierem ejus Evam sine conceptu et viro et matre creavisse? » Respondit Joseph : « Sine dubio! » Postea addidit : « Dicas igitur quaeso quidnam tibi acciderit. » Dixit Maria : « Deus quidem nuntiavit mihi Verbum suum, cujus nomen est Messias Jesus, filius Mariae. »

Ex narratione quadam, Wahab filii Munabbih auctoritate apud *Qiṣaṣ al-anbiyā* (Tha'alabî auctore) inserta, fragmentum hocce derivatur, uti videri potest in opere supra citato, pag. 239, lin. 12 inf. Conferas etiam Zwemer, *The Moslem Christ*, 62-63. — In nullo autem evangeliorum apocryphorum, quod sciam, colloquium istud Joseph inter et Mariam apparet. Quod vero ex *Matth.*, I, 18-25 originem trahat, ad instar commentarii, nemo est qui non videat.

188. — **AB.**, I, 464, 7. قال عيسى عليه السلام احتملوا من السفيه كلمة تربحوا عشرا

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Procacis viri vel unum tantum verbum tolerate ; ita enim decuplum obtinebitis praemium. »

Agitur procul dubio de injuriarum remissione et tolerantia, hujusque virtutis vere evangelicae merito. Cfr. num. 32 et 33 fasciculi prioris, necnon ea quae apud *Vitas Patrum* (edit. Rosweidi, s. v. *injuria* de virtute hac tam dicta quam facta usurpantur.

189. — **MAR.**, f. 49 v. حكى ان عيسى عليه السلام اجتاز فى بعض ايامه على جبل فراى فيه صومعة فدنا منها فوجد فيها متعبدا قد انحنا ظهره ونحل جسمه وبلغ به الاجتهاد اقصى غاياته فسلم عليه عيسى وعجب مما راى من شواهده فقال له عيسى منذ كم انت فى هذا الموضع فقال منذ سبعين سنة اسئله حاجة واحدة فما قضاها لى بعد

فعساك يا روح الله تكون شفعى فيها فلعلها تقضى قال عيسى فما حاجتك قال سالته ان يذيقنى مقدار ذرة من خالص محبته فقال له عيسى انا ادعو لك الله فى ذلك فدعا له فى تلك الليلة فاوحى الله تعالى اليه قد قبلت شفاعتك واجبت مسئلتك فعاده عيسى عليه السلام بعد ايام الى الموضع لينظر ما كان من حال العابد فراى الصومعة قد وقعت والارض التى تحتها قد ظهر فيها شق عظيم فنزل عيسى عليه السلام فى ذلك الشق وانتهى فيه فراسخ فراى العابد فى مغارة تحت ذلك الجبل واقفا شاخصا بصره فاتحا فاه فسلم عليه عيسى عليه السلام فلم يرد عليه جوابا فعجب عيسى من حاله فهتف به هاتف يا عيسى انه قد سالنا مثل ذرة من خالص محبتنا وعلمنا انه لا يقدر على ذلك فوهبنا له جزءا من سبعين جزءا من ذرة وهو فيها حاير هكذا فكيف لو وهبنا له اكثر من ذلك

Narratur Jesum (quem Deus salutet!) cum transiret quadam die juxta montem, cellulam in eo monachalem vidisse. Ad quam quidem cum appropinquaret, virum in ea devotum invenit qui dorso versus terram deflexo, corpore autem squalido, ad summum religiosae perfectionis culmen mortificationis vi jam pervenerat. Jesus igitur, postquam ave ei diceret ipsiusque luculenta devotionis testimonia quae propriis videbat oculis miratus esset, interrogavit eum dicens : « Ex quonam tempore vitam hoc in loco degis? » Respondit asceta : « Septuaginta iam abhinc annis unam tantum a Deo rem optatam efflagito, quam quidem nondum Ille mihi concessit. O Spiritus Dei! si fieri posset quod pro me apud Deum intercederes eamque mihi fortasse Ille concederet! » Dixit ei Jesus : « Quidnam igitur est quod desideras? » Respondit asceta : « Deum petivi ut gustare mihi permitteret vel minutissimam puri amoris sui portionem. » Dixit ei Jesus : « Ego tibi hoc a Deo petam. » Et statim ea ipsa nocte, rogavit Deum pro eo. Deus autem (qui exaltetur!) revelavit ei : « Ecce intercessionem tuam exaudivi et petitionem tuam largitus sum! » Post dies autem quosdam reversus est Jesus in locum illum ut videret quidnam ascetae illi accidisset, et ecce vidit jam ipsius cellulam in terram corruisse et subtus eam ingentem terrae scissuram apparuisse. [Descendens itaque Jesus (quem Deus salutet!) in scissuram illam, iter quarumdam parasangarum in ea peregit, usque dum ascetam intra speluncam quae subtus montem erat vidit, stantem quidem, oculis rigentibus, ore autem aperto. Cum Jesus salutem ei diceret, neqnaquam ipsi responsum reddidit. Admiratus ergo Jesus ea quae videbat, vocem improviso audivit ei dicentem : « O Jesus! ille quidem a nobis petivit minutissimam atomi portionem puri amoris nostri; sed cum sciremus ipsum omnino incapacem esse hujus minutissimae portionis sustinendae, unam tantum ex septuagesimis atomi partibus ei donavimus, qua tamen obstupefactus ut vides mansit! Quid autem si adhuc amplius ei dedissemus! »

Conferas ea quae supra, sub numero 170, diximus de narratione alia huic simillima.

190. — A., I, 185. ورد عن عيسى صلوات الله عليه لن يلج ملكوت السماء من لم يولد مرتين

Traditur Jesum (quem Deus benedictionibus impleat!) dixisse : « Non intrabit in regnum caelorum ille qui bis non natus fuerit. »

Locus iste cum illa congruit Jesu sententia (apud *Joan.*, III, 3-8) qua regenerationem spiritualem hominis docet. Cfr. n. 207.

191. — A., III, 48. روى عن عيسى عليه السلام انه قال ان الله تعالى يبغض الضحاك من غير عجب المشاء فى غير ارب وذكر فرق بين المداعبة والمزاح

Traditur de Jesu (quem Deus salutet!) eum dixisse : « Deus quidem odio habet eum qui facile ac sine causa multum ridet, necnon eum qui sine scopo multum deambulat, eumque tandem cujus frivola narratio inter facetiam et jocationem medium occupat modum. »

Quod ad risum attinet, videas supra n°s 120, 121, 132. Duo vero reliqui defectus, hic a Jesu vituperati, quamvis nec in Veteri nec in Novo Testamento, quod sciam, inveniantur, ad christianam, seu melius, ad asceticam mortificationem evidenter pertinent.

192. — FM., II, 812, 16. قد قال العدل عيسى عليه السلام قلب كل انسان حيث ماله فاجعلوا اموالكم فى السماء تكن قلوبكم فى السماء

Iam dixit iustus Iesus (quem Deus salutet!) : « Ibi cor cujusque hominis est, ubi et thesaurus ejus. Reponite ergo divitias vestras in caelo; ita enim et in caelo erunt corda vestra. »

Locus iste cum illa congruit *Matth.*, VI, 19-21 sententia, qua Jesus thesaurum in caelo reponendum nos docet.

193. — FM., IV, 662, 5 inf. قال عيسى عليه الصلاة والسلام يا بنى اسرائيل اعلموا ان مثل دنياكم مع اخرتكم كمثل مشرقكم مع مغربكم كلما اقبلتم الى المشرق بعدتم من المغرب وكلما اقبلتم الى المغرب ازددتم من المشرق بعدا

Dixit Jesus (cui Deus benedicat eumque salutet!) : « O filii Israël! scitote quoniam mundus iste vester relate ad vestram futuram vitam similis est orienti vestro relate ad vestrum occidentem : quotiescumque ad orientem acceditis, ab occidente receditis; quotiescumque autem ad occidentem appropinquatis, ab oriente magis magisque discceditis. »

Quod ad sensum hujus sententiae attinet, evidenter agitur de inconciliabili antithesi inter mundi amorem et amorem vitae futurae. Videas supra numeros 35, 53, 63, 74, 75, 145 et 162. Similitudinem quamdam habere hanc sententiam diceres cum locis evangelicis quibusdam, ex. gr. : *Joan.*, XII, 25 « Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam » et *Joan.*, XVIII, 36 : « Regnum meum non est de hoc mundo. » Forma vero loquendi cum aliis locis cohaeret, scilicet *Psalm.*, CII, 12 : « Quantum distat ortus ab occidente, longe fecit a nobis iniquitates nostras. » et *Jacob.*, IV, 8 : « Appropinquate Deo et appropinquabit vobis. »

194. — **FM., IV, 663, 14.** قال عيسى عليه الصلاة والسلام لبعض اصحابه يوصيه صم عن الدنيا واجعل فطرك الموت وكن كالمداوى جرحه بالدواء خشية ان يثقل عليه وعليك بكثرة ذكر الموت فان الموت ياتى الى المومن بخير لا شر بعده والى الشرير بشر لا خير بعده

Dixit Jesus (cui Deus benedicat eumque salutet!) admonens quemdam ex discipulis suis : « Ab hujus mundi rebus ita prorsus te abstineas, ut ab hujusmodi jejunio ad mortem usque nequaquam cesses. Tibi ipsi sicut medicus esto, qui vulneri suo medicamentum applicat, timens ne sibi amplius ingravescat. Mortis recordationem saepissime in memoriam revoca; mors enim credenti bonum affert, post quod nullum existit malum; improbo autem mors malum affert, post quod nullum existit bonum. »

Triplex monitum logion hoc complectitur, scilicet : mundus derelinquendus est, mortificatio sponte amplectenda, mortis tandem memoria in corde semper habenda. Videas ergo apud rerum indicem locos non paucos huic triplici monito consentaneos. Monitum primum tribuitur etiam ascetae cuidam, Sâlim filio 'Abd Allâh, qui saec. VIII a Chr. nat. vixit. Cfr. *Kitâb aswâq al-ashwâq*, Al-Biqâ'î auctore, apud H. Derenbourg, *Chrestomathie*, 34, 7 inf. Quod vero attinet ad mortis qualitatem tum in credenti tum in improbo, cfr. *Psalm.*, XXXIII, 22 : « Mors peccatorum pessima »; *Prov.*, XIV, 32 : « Sperat autem justus in morte sua. » *Sap.*, IV, 7; *Eccli.*, XXVIII, 25 etc.

195. — **MM., I, 54, 15.** ولد يحيى بن زكريا عليهما السلام فى ملك سابور وذلك بعد قيام الاسكندر بثلاثمائة سنة وثلاث سنين ويحيى وضأ[1] عيسى فى نهر الاردن وذكر ان ملكا من ملوك بنى اسرائيل شاور يحيى فى تزويج امرأة فقال انها بغى فاحتالت الامرأة عليه حتى قتله الملك وبقى دمه يغلى الى ان رفع عيسى غزاهم ملك بابل وكان يقال له خروش وظهر عليهم ورأى دم يحيى يغلى فقتل عليه خلقا من الناس وخرب بيت المقدس

1. Textus perperam وضع.

Natus est Joannes, Zachariae filius (quos ambos Deus salutet!), regis Saporis tempore, hoc est trecentesimo ac trigesimo anno postquam regium principatum Alexander obtinuit. Jesum autem in Jordanis flumine Joannes

baptizavit. Dicitur etiam regem quemdam ex regibus filiorum Israël a Joanne consilium petivisse de conjugio cum femina quadam ineundo; Joannes vero dixit ipsi nequaquam licere. Tunc femina insidias Joanni ita paravit, quoad a rege necatus fuerit. Sanguis autem ejus effusus effervescere nequaquam cessavit usque in diem qua in caelum elevatus fuit Jesus. Rex enim Babyloniae, qui dicebatur Kharûsh, irruens in filios Israël, adversus eos se traduxit; vidensque Joannis sanguinem adhuc ferventem, magnam ipsorum turbam in vindictam tanti criminis necavit atque Jerosolymam demolitus est.

Haec narratio decollationis Joannis Baptistae ex *Marc.*, VI, 17-29 sine dubio dependet; sed quaedam narrationis adjuncta, scilicet bellum adversus Jerosolymam initum ad tanti criminis vindictam, fortasse ex Josepho (*Antioch.*, XVIII, 1-3) dimanasse diceres.

196. — **MM., II, 3, 1.** من كتاب التراجم أن عيسى عليه السلام قال عاشروا الناس معاشرة ان عشتم حنوا اليكم وان متم بكوا عليكم

Ex *Interpretationum* [vel *Biographiarum*] libro deprehendimus Jesum (quem Deus salutet!) dixisse : « Ita familiariter cum hominibus conversamini ut, dum vixeritis, vehementer vos desiderent; cum autem moriemini, amare vos collacrymentur. »

Nihil tam de fontibus biblicis hujus sententiae quam de libri auctore ex quo dicitur excerpta afferre possum. Quod vero ad ejus sensum attinet, evidenter agitur de fraterna proximorum dilectione. Cfr. numeros 16, 105, 112, 130, 183.

197. — **MM., II, 23, 16.** قال عيسى ابن مريم عليهما السلام يا معاشر الفقهاء قعدتم على طريق الآخرة فلا أنتم مشيتم فوصلتم اليها ولا انتم تركتم أحدا يجوزكم اليها فالويل لمن اغتر بكم

Dixit Jesus filius Mariae (quos ambos Deus salutet!) : « O turbae doctorum qui super viam vitae futurae ita sedetis, ut nec vos ipsi per viam incedentes ad vitam futuram perveniatis, nec alios, vos ipsos praetergredientes, transire sinatis! Vae autem homini illi qui a vobis illusus fuerit! »

Conferas ea quae sub numero 5 fasciculi prioris diximus. Quod vero ad ultimam attinet sententiam, cum *Matth.*, XVIII, 7 cohaeret, ubi dicitur « vae homini illi per quem scandalum venit. »

198. — **T., 124, 7.** روى عن الشعبى قال لقى جبريل عيسى عليهما الصلاة والسلام فقال له عيسى متى الساعة فانتفض جبريل فى اجنحته وقال ما المسؤل عنها باعلم من السائل ثقلت فى السموات والارض لا تاتيكم الا بغتة

Auctoritate Al-Sha'abî narratur, Gabrielem archangelum invenisse Jesum (quibus Deus benedicat eosque salutet!). Interrogavit eum Jesus : « Quandonam erit hora? » Gabriel autem turbatus alisque trementibus, respondit : « Non amplius de ea doctus est is qui interrogatur, quam is qui interrogat! Hora quidem ad homines et genios nequaquam perveniet, nisi ex improviso! »

Quamvis ignorantia horae extremi judicii thema sit, ut aiunt, topicum apud asceticos tum christianos tum moslemicos utpote quod ex evangelica dimanet doctrina satis vulgata (*Matth.*, XXIV, 36), tamen censeo magis cum alcoranica sententia (VII, 186) logion hoc cohaerere. Al-Sha'abî autem, cujus auctoritate verbum traditur, saeculo VIII° a Chr. nativitate vixit.

199. — N., 195, 5 inf. قال يحيى لعيسى عليهما السلام لا تكن حديد النظر الى ما ليس لك فانا لن يزنى فرجك ما حفظت نظرك فان استطعت أن لا تنظر الى ثوب المراة التى لا تحل لك فافعل ولن تستطيع ذلك الا باذن الله تعالى

Dixit Joannes Iesu (quos ambos Deus salutet!) : « Nequaquam intentis oculis rem tibi illicitam intuearis; dummodo enim oculorum modestiam custodias, numquam penis tuus moechabitur. Si ergo facere potueris ut ne feminae quidem tibi non licitae vestem intuearis, istud fac; istud tamen nequaquam tibi possibile erit, nisi Dei (qui exaltetur!) venia. »

De pudicitia Joannis alia jam supra vidimus cum quibus verbum hoc conferre oportet. Videas praesertim numeros 23, 24 et 25 fasciculi prioris. Ex *Matth.*, V, 28 tota doctrina originem trahit.

200. — N., 251, 10 inf. سأل رجل عيسى عليه السلام أى الناس أفضل فاخذ قبضتين من تراب فقال أى هاتين أفضل الناس خلقوا من تراب فاكرمهم أتقاهم

Interrogavit Jesum (quem Deus salutet!) homo quidam dicens : « Quisnam hominum excellentissimus est? » Jesus autem accipiens duos pulveris pugnos dixit ei : « Quisnam istorum excellentior? » Homines quidem ex pulvere sunt creati. Eorum igitur amplius erit honore dignus qui amplius ceteris Deum timeat! »

Cum locis synopticorum cohaeret non paucis (*Matth.*, XVIII, 1-5, *Marc.*, IX, 32-40, *Luc.*, IX, 46-50) in quibus de apostolorum contentione agitur, cujus dirimendae causa ad Jesum interrogantes accesserunt, quisnam scilicet eorum ipsi videretur esse major. Conferas etiam *Gen.*, III, 19, *Psalm.*, CII, 14, ubi omnes aequaliter homines e pulvere natos docetur, necnon *Psalm.*, XIV, 4 : « Timentes autem Dominum glorificat », et *Eccli.*, XVI, 3 : « Melior est enim unus timens Deum, quam mille filii impii. » Postrema tamen totius verbi pars ex *Alcorani* (XLIX, 13) sententia ortum ducit, scilicet : « Vestrûm quidem amplius erit honore dignus apud Deum, qui amplius ceteris Deum timeat. »

201. — RH., 183., 7. روى ان عيسى بن مريم عليه السلام خرج ليستسقى بالناس فاوحى الله تعالى اليه لا تستسقى ومعك خطاؤن فاخبرهم عيسى بذلك ونادى فيهم ألا من كان معنا من اهل الذنوب والخطايا فليعتزل قال فاعتزل الناس كلهم الا رجل مصاب بعينه اليمنى فقال له عيسى عليه السلام لم لا تعتزل مع الناس فقال يا روح الله انى لم اعص الله طرفة عين ولقد التفت فنظرت بعينى هذه الى قدم امرأة من غير قصد فقلعتها ولو كنت نظرت بالعين الاخرى لقلعتها قال فبكى عيسى عليه السلام حتى ابتلت لحيته من دموعه ثم قال له فادع الله لنا قال معاذ الله ان ادعو وانت روح الله وكلمته فرفع عيسى عليه السلام يديه وقال اللهم انك خلقتنا وتكفلت بارزاقنا فارسل السماء علينا مدرارا فما استتم عيسى عليه السلام دعاءه حتى نزل الغيث وعم العباد والبلاد

Narratur Jesum filium Mariae (quem Deus salutet!) exivisse cum hominibus ad pluviam a Deo petendam. Deus autem (qui exaltetur!) revelavit ei : « Nequaquam pluviam petas, dum tecum peccatores erunt! » Hominibus igitur qui cum eo erant haec nuntians, clamavit Jesus : « Estne inter nos quidam, peccatorum et culparum reus? Recedat ergo! » Omnes itaque homines discesserunt, uno tantum excepto, qui quidem dextro oculo erat orbatus. Dixit ei Jesus (quem Deus salutet!) : « Quid est quod cum ceteris hominibus non discessisti? » Respondit homo : « O Spiritus Dei! ego ne uno quidem oculorum obtutu unquam in Deum peccavi. Cum tamen aliquando caput versarem, oculo tantum hoc dextro ad pedem cujusdam feminae, inconsulto quidem animo, respexi; sed statim egomet oculum evelli istum; si autem altero respexissem oculo, illum quidem evellissem etiam. » Haec itaque audiens, ita vehementer ploravit Jesus (quem Deus salutet!) ut etiam barba ejus lacrimis madefacta esset. Statim dixit ei Jesus : « Deum ergo pro nobis ora ad pluviam petendam! » Respondit homo : « Absit ut, te adstante qui Spiritus Dei es et Verbum Ejus, preces effundere audeam! » Levavit igitur Jesus (quem Deus salutet!) manus suas et oravit dicens : « O Deus meus! Tu quidem nos creasti atque res omnes ad vitam necessarias nobis promisisti! Mitte igitur super nos pluviam de caelo copiosam! » Vix itaque orationi suae finem imposuisset Jesus (quem Deus salutet!) cum imber ita copiose decidit, ut et homines et terras inundaret.

Ita plane narratio haec cum ea quam sub numero 10 prioris fasciculi posuimus congruit, ut ipsissima videatur dicenda, quamvis ampliore enucleatione sit praedita.

202. — RR., 226, 8. حكى ان يحيى وعيسى عليهما الصلاة والسلام اصطحبا فى سفر فلما كان بعض الاوقات نام يحيى عليه السلام فى سجدة سجدها عيسى عليه السلام فاراد عيسى عليه السلام ان يوقظه فاوحى الله تعالى الى عيسى عليه الصلاة والسلام يا

عيسى ان روح يحيى عندى فى حضرة قدسى وجسده بين يدى فى ارضى ولقد باهيت به كرام ملائكتى

Narratur quod Joannes et Iesus (quos ambos Deus benedictione sua impleat atque salutet!) simul ut socii iter aliquando susceperunt. Cum autem opportunum accessisset tempus quo ambo simul preces Deo funderent, somno victus est Joannes, dum orationi perficiendae Jesus se prosternebat. Voluit igitur Jesus (quem Deus salutet!) eum e somno excitare, sed Deus (qui exaltetur!) haec revelavit Jesu. « O Jesus! spiritus quidem Joannis apud Me, in praesentia scilicet Sanctitatis meae, adstat, dum corpus ejus in terra mea ante Me sistit. Dignitate igitur ac pulchritudine, angelorum meorum nobiliores jam longe superare iudico. »

Ni fallor, evangelicae veritatis reminiscentiam haec offert narratio, scilicet orationis scenam in horto corrumpit, qua etiam Jesus, discipulos dormientes inveniens, his increpat verbis (*Matth.*, xxvi. 40) : « Sic non potuistis una hora vigilare mecum? » Cfr. numeros 71. 168, 171.

203. — D., I, 251, 11. ذكر اهل التاريخ واصحاب السير ان رجلا من بنى اسرائيل اسمه اسحاق فى زمن عيسى بن مريم عليهما السلام كان له ابنة عم من اجمل اهل زمانها وكان مغرما بها فماتت فلزم قبرها ومكث زمانا لا يفتر عن زيارتها فمر به عيسى يوما وهو على قبرها يبكى فقال له عيسى عليه السلام ما يبكيك يا اسحاق فقال يا روح الله كانت لى ابنة عم وهى زوجتى وكنت احبها حبا شديدا وانها قد توفيت وهذا قبرها وانى لا استطيع الصبر عنها وقد قتلنى فراقها فقال له عيسى اتحب ان احييها لك باذن الله قال نعم يا روح الله فوقف عيسى على القبر وقال قم يا صاحب هذا القبر باذن الله فانشق القبر وخرج منه عبد اسود والنار خارجة من مناخره وعينيه ومنافذ وجهه وهو يقول لا اله [الا] الله عيسى روح الله وكلمته وعبده ورسوله فقال اسحاق يا روح الله وكلمته ما هذا القبر الذى فيه زوجتى وانما هو هذا واشار الى قبر اخر فقال عيسى للاسود ارجع الى ما كنت فيه فسقط ميتا فواراه فى قبره ثم وقف على القبر الاخر وقال قم يا ساكن هذا القبر باذن الله فقامت المرأة وهى تنشر التران عن وجهها فقال عيسى هذه زوجتك قال نعم يا روح الله قال خذ بيدها وانصرف فاخذها ومضى فادركه النوم فقال لها انه قد قتلنى السهر على قبرك واريد ان آخذ لى راحة قالت افعل فوضع راسه على فخذها ونام فبينما هو نائم اذ مر عليها ابن الملك وكان ذا حسن وجمال وهيئة عظيمة راكبا على جواد حسن فلما رأته هويته وقامت اليه مسرعة فلما نظرها وقعت فى قلبه فاتت اليه وقالت خذنى فاردفها على جواده وسار فاستيقظ زوجها ونظر فلم يرها فقام

يطلبها وقص اثر الجواد فادركهما وقال لابن الملك اعطنى زوجتى وابنة عمى فانكرته وقالت انا جارية ابن الملك فقال بل انت زوجتى وابنة عمى فقالت ما اعرفك وما انا الا جارية ابن الملك فقال له ابن الملك افتريد ان تفسد جاريتى فقال والله انها لزوجتى وان عيسى بن مريم احياها لى باذن الله بعد ان كانت ميتة فبينما هم فى المنازعة اذ مر عيسى صلى الله عليه وسلم فقال اسحاق يا روح الله اما هذه زوجتى التى احييتها لى باذن الله قال نعم فقالت يا روح الله انه يكذب وانى جارية ابن الملك وقال ابن الملك هذه جاريتى قال عيسى الست التى احييتك باذن الله قالت لا والله يا روح الله قال فردى علينا ما اعطيناك فسقطت ميتة فقال عيسى من اراد ان ينظر الى رجل اماته الله كافرا ثم احياه واماته مسلما فلينظر الى ذلك الاسود ومن اراد ان ينظر الى امرأة اماتها الله مؤمنة ثم احياها واماتها كافرة فلينظر الى هذه وان اسحاق الاسرائيلى عاهد الله تعالى ان لا يتزوج ابدا وهام على وجهه فى البرارى باكيا

Narratur ab historiographis et biographis, quod viro cuidam ex filiis Israël, nomine Isaac, desponsata erat femina, ipsi quidem dilectissima atque pulcherrima inter feminas omnes illius aetatis, in tempore videlicet Jesu filii Mariae (quos ambos Deus salutet!). Cum autem femina cujus amore ita vehementer erat captus moreretur, sepulcro ejus continuo vir ille adhaesit, ita constantius in eo loco permanens ut numquam ab ipsius visitatione fatigatus cessaret. Transiens itaque Jesus quadam die prope virum qui super sepulcrum feminae plorans stabat, dixit ei : « Quid est quod ploras, o Isaac? » Respondit vir : « O Spiritus Dei! erat mihi sponsa quam quidem vehementi diligebam amore; sed mortua est! Ecce itaque sepulcrum ejus! Mortem autem ejus aequo animo ferre non possum! Vere quidem eius disjunctio interficiet me! » Dixit ei Jesus : « Numquid desideras quod Dei venia ad vitam revocem eam? » Respondit vir : « Utique, o Spiritus Dei! » Constitit itaque Jesus juxta sepulcrum dixitque : « O tu qui hoc sepulcrum incolis! surgas cum Dei venia! » Sepulcrum igitur statim scissum est, et ex eo servus quidam niger exivit, cujus e naribus oculisque ac ceteris faciei foraminibus ignis egrediebatur, dum ipse clamabat : « Non alter Deus existit nisi unus Deus! Jesus autem est Spiritus Ejus et Verbum, servus atque propheta Ipsius! » Tunc Isaac dixit : « O Spiritus Dei et Verbum Ejus! non quidem hoc est sepulcrum in quo conjux mea condita fuit. Istud autem alterum est. » Et haec dicens, manu sua aliud sepulcrum illi monstravit. Dixit ergo Jesus servo illo nigro : « Revertere in statum in quo prius eras! » Et statim, iterum mortuus, cecidit atque in sepulcro suo conditus est. Postea autem Jesus juxta alterum sepulchrum constitit clamans : « O tu qui hoc in sepulchro habitas! surge cum Dei venia! » Surrexit igitur tunc femina quaedam,

pulverem ab ejus facie excutiens. Dixit Jesus Isaaco : « Estne ista conjux tua? » Respondit Isaac : « Utique, o Spiritus Dei! » Dixit ei Jesus : « Accipe eam manu et vade! » Accepit itaque eam et profectus est statim. Postea autem somno captus Isaac dixit conjugi suae : « Vigiliae quidem quas ad sepulcrum tuum sustuli interfecerunt me! Vellem igitur ut aliquantulum requiescerem. » Dixit ei mulier : « Facias! » Capite igitur innixo super conjugis femur, dormivit. Sed dum dormiebat, ecce filius quidam regis, pulchritudine ac venustate necnon corporis nitore praeditus, juxta feminam transivit, in equo pulcherrimo insidens. Quem cum femina vidisset, amore ipsius capta, surrexit festinanter in occursum ejus. Ipse autem similiter, cum in eam oculos suos intenderet, vehementi amore illius accensus est. Accedens itaque femina, dixit ei : « Accipias me quaeso! » Tunc princeps, in equi sui postilena feminam insidens, profectus est. Cum autem postea vir ejus e somno excitatus fuisset atque circumspiciens nequaquam eam vidisset, surrexit ut ipsam quaereret, et statim equi vestigia lustrans, conjugem suam et principem assecutus est. Dixit igitur regis filio : « Redde mihi conjugem meam carissimam! » Ipsa vero negavit eum dicens : « Immo principis mancipium ego sum! » Ille autem hoc reposuit dicens : « Sed contra, conjux mea carissima tu es! » Cui illa dixit : « Nequaquam te novi! nec nisi principis mancipium ego sum! » Tunc regis filius dixit viro : « Numquid mancipium meum corrumpere vis? » Respondit vir : « Per Deum illud juro atque obtestor, quod conjux mea est, quam Jesus filius Mariae mihi ad vitam revocavit cum Dei venia, postquam mortua esset. » Dum autem ipsi hac in disputatione immorarentur, ecce Jesus (cui Deus benedicat eumque salutet!) illac pertransivit. Dixit itaque ei Isaac : « O Spiritus Dei! Nonne ista conjux mea est, quam tu quidem ad vitam revocasti cum Dei venia? » Respondit Jesus : « Utique. » Conjux autem hoc reposuit : « O Spiritus Dei! ipse quidem mentitus est! ego enim mancipium sum filii regis! » Qui vero addidit : « Haec profecto meum est mancipium! » Tunc Jesus interrogavit eam : « Nonne tu es ipsa quam ego Dei venia ad vitam revocavi? » Respondit illa : « Per Deum juro atque obtestor me non esse, o Spiritus Dei! » Tunc Jesus dixit ad illam : « Redde igitur nobis id quod tibi dedimus! » Et continuo iterum mortua cecidit. Dixit igitur Jesus : « Qui videre voluerit hominem in infidelitate mortuum et a Deo ad vitam revocatum, ut iterum sed fidelis moriatur, oculos suos in illum servum nigrum convertat! Qui vero videre voluerit feminam in fide mortuam et a Deo postea in vitam revocatam, ut iterum sed infidelis moriatur, oculos suos in hanc mulierem convertat! » Quod vero ad Isaac israëlitam attinet, Deo quidem (qui exaltetur!) voto se obstrinxit ne umquam in posterum conjugem acciperet. Et sicut ille qui insania laborat, per deserta errabundus atque plorans vagabatur.

Fabellae hujus, admodum quidem peregrinae, origo omnino me latet. Fontes autem

antiquiores prorsus ignoro. Ex hac tamen arabica redactione in vernaculas Africae septentrionalis linguas transiisse credo, nam tum in fabellis popularibus apud berberes pervulgatis invenitur (Cfr. J. Rivière, *Contes populaires de la Kabilie de Djurdjura*. Paris, Leroux, 1882, pag. 119, tum inter marroccanos hodiernos persaepe auditur narrata, uti videri fas est apud *Revista hispano-africana* (Madrid, 1922) ubi A. González Palencia simillimam, quamvis brevius redactam, fabellam tradit, ab ipso in urbe Rabat auditam. Idipsum dicas de civitate Tetuani in qua ipsissima fabella ab Alarcón est etiam inventa anno 1916.

204. — NT., I, 428. [روى عن ابراهيم بن ادهم انه عيسى عليه السلام قال كرامة المؤمن على الله ان يقول للجبل تحرّك فتحرّك

Traditur auctoritate Ibrahîm filii Adham id dixisse Jesum (quem Deus salutet!) : « Gratiae signum qua fidelis apud Deum potitur hoc est : quod scilicet monti dicat « Moveas! » et moveatur. »

Ibrahîm filius Adham, cujus auctoritate verbum traditur, arabs mysticus fuit qui saeculo VIII a Christi nativitate floruit. — Verbum quidem evangelicum est fideique virtutem docet. Cfr. *Matth.*, XVII, 19.

205. — NT., I, 576. [روى عن معروف الكرخى انه عيسى عليه السلام قال اذكر القطن اذا وضع على عينيك

Traditur auctoritate Ma'rûf al-Karkhî id dixisse Jesum (quem Deus salutet!) : « Memorare gossypium dum super tuos oculos imponatur. »

Ma'rûf al-Karkhî mysticus sive *soufi* fuit qui saeculo VIII-IX a Christi nativitate vixit. — Verbi hujus dominici sensus me prorsus latet.

206. — L., I, 89, 11 inf. حدث ابن عدى عن ابى سعيد الخدرى مرفوعا ان عيسى بن مريم لما اسلمته امه الى الكتاب ليعلمه قال له المعلم اكتب بسم الله قال له عيسى ما بسم قال المعلم لا ادرى فقال عيسى بآء بهاء الله وسين سناؤه وميم ملكه والله اله الآلهة والرحمن رحمن الدنيا والاخرة والرحيم رحيم الاخرة ابجد الالف آلاء الله الباء بهاء الله الجيم جلال الله الدال الله الدايم هوز هاء الهاوية واو ويل لاهل النار واد فى جهنم زاى زى اهل الدنيا حطى حاء الله الحكيم طاء الله الطالب لكل حق حتى يوديه ياء يای اهل النار وهو التوجع كلمن كاف الله الكافى لام الله العليم ميم الله الملك نون نون البحر صعفض صاد الله الصادق العين الله العالم الفاء الله الفرد ضاد الله الضار قرست قاف الجبل المحيط بالدنيا الذى اخضرت منه السموات الراء رؤية الناس لها سين ستر الله تاء تمت ابدا

Tradidit Ibn 'Adî, auctoritate Abû Sa'îd al-Khadarî, qui quidem Mahometi testimonio fulciebatur, quod Jesu filio Mariae, cum in scholam a matre sua ductus esset ut litteras addisceret, dixit magister : « Scribe *Bismi Allâh* [*In nomine Dei*]. » Jesus autem interrogavit eum : « Quidnam vero sibi vult *Bismi* [*In nomine*]? » Respondit magister : « Nescio. » Dixit igitur Jesus : « Littera *bâ'* sibi vult *bahâ' Allâh* [hoc est, *Dei splendor*]; littera autem *sîn* significat *sanâ' Allâh* [sive *Dei exaltatio*]; littera *mîm*, *molk Allâh* [sive *Dei regalis principatus*]; *Allâh* vero Deus deorum est; *al-raḥmân* autem significat Ipsum misericordem esse tum in hac tum in altera vita : *al-raḥîm* vero, miseratorem tantum in altera esse vita. *Abadjad* [sive alphabetum] hoc modo explicatur : *Alif : âlâ' Allâh* [*sc. Dei primatus*]; *bâ' : bahâ' Allâh* [*sc. Dei splendor*]; *djîm : djelâl Allâh* [*sc. Dei gloria*]; *dâl : Allah al-dâym* [*sc. Deus aeternus*]; *hâ' : al-hâwiya* [*sc. barathrum*]; *waw : wayl liahli al-nâr* [*sc. vae in infernum damnatis!*], quod quidem nomen est vallis cujusdam gehennae; *zay : zy ahli al-dunya* [*sc. mundi hujus amatorum aspectus*]; *ḥâ' : Allah al-ḥakîm* [*sc. Deus providens*]; *ṭâ' : Allâh al-ṭâlib* [*sc. Deus rationem omni debito petit, donec persolvatur*]; *yâ' : yay ahlo al-nâr* [*sc. O miseri in infernum damnati!*]; *Kâf : Allâh al-Kâfî* [*sc. Deus sufficiens*]; *lâm : Allâh al-'alîm* [*sc. Deus scientia plenus*]; *mîm : Allâh al-malik* [*sc. Deus rex*]; *nûn : nûn al-bahri* [*sc. magnus oceani piscis*, a quo Jonas Propheta inglutitus dicitur]; *ṣâd : Allâh al-ṣâdiq* [*sc. Deus verax*]; *'ayn : Allâh al-'ālim* [*sc. Deus sciens*]; *fâ' : Allâh al-fard* [*sc. Deus unicus*]; *dhâd : Allâh al-dhârr* [*sc. Deus noxius*, hoc est, peccatores puniens]; *qâf : al-djabal al-muḥîṭ* [*sc. mons ita dictus « qâf » qui mundum universum circuit et cujus virtute caeli virescunt*]; *râ' : ro'yat al-nâsi laha* [*sc. visio caelorum per homines*]; *sîn : sitr Allâh* [*sc. velum quo Deus tegitur*]; *tâ' : tamot abadan* [*sc. in aeternum morieris*]. »

Ibn 'Adî, magnus traditionum moslemicarum doctor, saeculo X a Christi nativitate floruit. Abû Sa'îd al-Khadarî vero, cujus auctoritate fulcitur, socius Mahometi fuit, proindeque saeculo VII° vixit. — Pluribus in evangeliis apocryphis factum istud simillime narratur, uti videri fas est apud *Evangelium Pseudo-Matthei* (cap. XXXI) et *Evangelium Thomae* (cap. VI). Conferas etiam Grébaut, *Les miracles de Notre-Seigneur* (*Revue de l'Orient chrétien*, 1911, n. 3, pag. 264) ubi hanc eamdem narrationem e quodam manuscripto ethiopico desumptam invenies. — Apud AB, I, 76 ipsissima narratio traditur.

207. — LA., II, 26. قول عيسى بن مريم يا بنى اسرائيل بحق اقول لكم لا يلج ملكوت السموات والارض من لم يلد مرتين انا والله ممن ولد مرتين الايلاد الاول ايلاد الطبيعة والايلاد الثانى ايلاد الروح فى سماء المعارف

Verbum a Jesu filio Mariae prolatum : « O filii Israël! amen dico vobis quoniam non intrabit in regnum caelorum et terrae qui natus bis non fuerit! Per Deum iuro atque obtestor quoniam ex eis qui bis nati fuerunt Ego quidem

sum! generatio scilicet prima, generatio naturae; generatio autem secunda, generatio spiritus, in caelo scilicet divinarum contemplationum! »

Amplificatio quidem verbi evangelici, supra iam allati sub numero 190, logion hoc est.

208. — LM., I, 39, 4 inf. رايت فى بعض الكتب ان عيسى عليه الصلاة والسلام مر على شخص يعمل البراذع وهو يقول فى سجوده يا رب لو علمت اين حمارك الذى تركبه لعملت له برذعة ورصعتها بالجواهر فحركه المسيح وقال ويحك اوالله تعالى حمار فاوحى الله تعالى الى عيسى عليه الصلاة والسلام دع الرجل فانه مجدنى بقدر وسعه

In libro quodam scriptum vidi Jesum (cui Deus benedicat eumque salutet!) transivisse juxta quemdam hominem clitellarium qui quidem, cum clitellis conficiendis adlaboraret simulque preces Deo funderet, dicebat : « O Domine! si certo scirem ubinam asinus super quem Tu equitas esset, clitellam quidem gemmis ornatam ei conficerem! » [Quae cum audisset] Messias, eum pulsavit dicens : « Vae tibi! numquid Deus (qui exaltetur!) asino praeditus est? » Sed tunc Deus (qui exaltetur!) revelavit Jesu (cui Deus benedicat eumque salutet!) : « Sine hominem! ille quidem, prout potest, me glorificat! »

Loci hujus sensus evidenter patet, nempe quod Deus hominibus est honorandus pro uniuscujusque facultate, quia potius cor quam opus Deus intuetur : doctrina quidem spiritu evangelica, quamvis factum quo ipsa docetur fabulosum et risu prorsus videatur dignum.

209. — TSS., I, 41, 16. كان [سفيان الثورى] يقول قال رجل لعيسى بن مريم عليه الصلاة والسلام اوصنى قال انظر خبزك من اين هو

Dicebat Sofyân al-Thawrî : « Dixit homo quidam ad Jesum filium Mariae (cui Deus benedicat eumque salutet!) : « Me hortare quaeso! » Respondit ei Jesus : « Respice panem tuum, undenam tibi adveniat! »

Sofyân filius Sa'îd al-Thawrî princeps traditionistarum fuit et saeculo VIII° a Christi nativitate floruit. — Quod ad sensum loci attinet, Dei amorem et misericordiam sine dubio logion hoc insinuare videtur, utpote qui sua providentia panem seu victum omnibus quotidie largitur hominibus, sive justis sive injustis. Fortasse igitur logion hoc ex oratione dominica dimanasse dicendum, scilicet ex *Matth.*, VI, 11 et *Luc.*, XI, 3 : « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. » Vel potius ex illo *Joan.*, VI, 32 : « Pater meus dat vobis panem de caelo verum; panis enim Dei est qui de caelo descendit », ad litteram interpretato.

210. — K., III, 266, n° 4308. روى ان نفرا مروا على عيسى ابن مريم فقال يموت احد هولاء اليوم ان شاء الله فمضوا ثم رجعوا عليه بالعشى ومعهم حزم الحطب

فقال نعوا فقال للذى قال يموت اليوم حل حطبك فحل فاذا فيها حية سوداء فقال ما عملت اليوم قال ما عملت شيأ قال انظر ما عملت قال ما عملت شيأ الا انه كان معى فى يدى فلقة من خبز فمر بى مسكين فسالنى فاعطيته بعضها فقال بها دفع عنك

Narratur quosdam homines transisse juxta Jesum filium Mariae, qui quidem dixit : « Unus istorum morietur hodie, Deo volente! » Cum autem profecti essent, ad Jesum postea, nocte jam adveniente, reversi sunt, lignorum fascem singuli secum portantes. Dixit eis Jesus : « Sarcinam deponite! » Ad illum vero quem asseruerat ipso die moriturum dixit : « Solve tuum lignorum fascem! » Cum autem fascem solveret, ecce intra ipsum serpens niger apparuit. Dixit ergo ei Jesus : « Quidnam est quod hodie fecisti? » Respondit homo : « Nihil quidem feci! » Dixit iterum Jesus : « Respice quidnam feceris! » Respondit homo : « Nihil aliud feci nisi quod juxta me, panis frustum in manu tenentem, mendicus transivit qui elemosynam a me petivit et cui quidem frusti portionem dedi. » Dixit Jesus : « Hac ergo eleemosyna mors a te est aversa! »

Auctoritate Wahab filii Munabbih atque Abû Horayra (saec. VII), narratio ista traditur, quae quidem alteri narrationi supra sub numero 138 positae satis similis est. Serpens vero, qui in duobus redactionibus per virtutem eleemosynae innocuus asseritur, quodammodo erui posse diceres ex illo *Marc.*, xvi, 18 : « Serpentes tollent... »

211. — K., VI, 111, n° 1716. ان الله تعالى بعثنى رحمة للناس كافة نادوا عنى رحمكم الله ولا تختلفوا كما اختلف الحواريون على عيسى فانه دعاهم الى مثل ما ادعوكم اليه فامن ما قرب من مكانه فكرهه فشكى عيسى ابن مريم ذلك الى الله فاصبحوا كل رجل منهم يتكلم بلسان القوم الذين وجه اليهم فقال لهم عيسى هذا امر قد عزم الله لكم عليه فامضوا فافعلوا

[Dixit Mahometus] : « Deus quidem (qui exaltetur!) ut ejus misericordiam omnibus gentibus impertirem misit me. Vos igitur (erga quos clemens sit Deus!) omnes etiam gentes, nomine meo, vocate. Nec adversus me obsistere audeatis, sicuti adversus Jesum eius apostoli obsistere ausi sunt. Ad simile enim opus, ad quod peragendum vos invito, eos etiam ipse invitavit; sed tantum illius invitationi fidem adhibuerunt qui eius loco erant propinqui. Quod quidem cum Jesus aegre ferret, ad Deum statim de re ista conquestus est. Et ecce apostolorum singuli eloqui repente coeperunt vernacula illius gentis lingua ad quam unusquisque missus fuerat. Tunc dixit eis Jesus : « Hoc est quidem opus ad quod peragendum vos addixit Deus! Ite ergo et facite! »

De missione apostolorum sine dubio agitur (cfr. *Matth.*, XXVIII, 19-20) necnon de linguarum dono eis per Spiritum Sanctum infuso (cfr. *Act.*, II, 4).

212. — K., VI, n° 2042. رحم الله اخى يحيى حين دعاه الصبيان الى اللعب وهو صغير فقال اللعب خلقت فكيف بمن ادرك الحنث من مقاله

[Dixit Mahometus] : « Propitius fuit Deus erga fratrem meum Joannem, quando ab aliis pueris ad ludum invitatus, cum etiam ipse puer esset, dixit : « Numquid ad ludendum creatus fui? » Quid ergo dicendum de illis qui adolescentiae aetatem iam adepti sunt? »

Auctoritate Mo'âḍ filii Jabal, Mahometi quidem socii, verbum istud traditur. — Cfr. n. 69 prioris fasciculi.

213. — Y., I, 14, 3. اوحى الله تعالى الى عيسى عليه السلام لا يفقد نبى حرمته الا فى بلده

Deus (qui exaltetur!) revelavit Jesu (quem Deus salutet!) : « Non amittit Prophaeta honorem sibi debitum nisi in patria sua. »

Cum illo bene noto Jesu verbo apud *Joan.*, IV, 44 « quia propheta in sua patria honorem non habet » optime logion istud cohaeret.

214. — Y., II, 195, 6. قال [المسيح عليه السلام] للحواريين حين اوصاهم وصية وفرغ منها فاذا فعلتم ما امرتكم به كنتم غدا معى فى ملكوت السماء عند ربى وربكم وترون الملائكة حول عرشه تعالى يسبحون بحمده ويقدسونه وانتم هناك ملتذون بجميع اللذات من غير اكل ولا شرب

Dixit Messias (quem Deus salutet!) apostolis suis, cum mandatum suum eis dedisset atque finem mandato huic imposuisset : « Si autem feceritis quae praecepi vobis, eras eritis mecum in regno caeli juxta Dominum meum et Dominum vestrum atque angelos videbitis in circuitu throni Ejus (qui exaltetur!) laudantes et sanctificantes gloriam ejus. Vos itaque illic adstabitis omnibus voluptatibus condelectati, nec comedentes tamen nec bibentes. »

Conferas ea quae supra, sub numero 127, diximus; addas autem oportet locum alterum, nempe *Luc.*, XXIII, 43.

215. — H., f. 30 قال عيسى عليه السلام ان كنت قلته فقد علمته لانك انت القائل فى صورتى وانت اللسان الذى اتكلم به يحكم انك متّحد فى هويّتى وعينى

Dixit Jesus (quem Deus salutet!) : « Si istud ego dixissem, Tu quidem bene scivisses, quoniam Tu es qui in figura mea eloqueris, et lingua qua ego verba profero, statuens quoniam Tu unum idemque es cum essentia et individualitate mea. »

Prior verbi pars, ad vocem scilicet usque « scivisses » apud Alcoranum (v, 116) ad litteram constat. Quod autem ad instar commentarii sequitur, ex *Joan.*, xiv, 10 dimanare diceres, scilicet : « Verba quae ego loquor vobis, a meipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera. »

216. — IT., I, 229, 4 inf. روى عن وهب بن منبه ان عيسى بن مريم عليه السلام قال ويلكم يا عبيد الدنيا ماذا يغنى عن الاعمى سعة نور الشمس وهو لا يبصرها كذلك لا يغنى عن العالم كثرة علمه اذا لم يعمل به ما اكثر اثمار الشجر وليس كلها ينفع ولا يؤكل وما اكثر العلماء وليس كلهم ينتفع بما علم فاحتفظوا من العلماء الكذبة الذين عليهم لباس الصوف منكسين رؤسهم للارض يرمقون من تحت حواجبهم كما ترمق الذئاب قولهم مخالف فعلهم من يجتنى من الشوك العنب ومن الحنظل التين كذلك لا يثمر قول العالم الكذاب الا زورا لان البعير اذا لم يوثقه صاحبه فى البرية نزع الى وطنه واهله وان العلم اذا لم يعمل به صاحبه خرج من صدره وتخلى منه وعطله وان الزرع الا بالماء والتراب كذلك لا يصلح الايمان الا بالعلم والعمل ويلكم يا عبيد الدنيا ان لكل شيء علامة يعرف بها ويشهد له او عليه وان للدين ثلاث علامات يعرف بهن الايمان والعلم والعمل

Traditur, auctoritate Wahab filii Munabbih, dixisse Jesum filium Mariae (quem Deus salutet!) : « Vae vobis, servi mundi hujus! quidnam prodest caeco si solis lumen omnibus late pateat, cum illud videre nequaquam ipse possit? Ita etiam et sapienti nihil prodest sapientiae suae copia, dummodo ipse sapientiam non operetur. Quam multi sunt arborum fructus! sed non omnes utiles nec ad comedendum apti. Quam multi sunt sapientes! sed non omnes e rebus quas sciunt utilitatem capiunt. Cavete vos ergo a sapientibus mendacibus qui, laneis induti vestibus atque capite rigido obstipoque incedentes, obliquis tamen oculis et subtus supercilia circumspiciunt, sicuti transverso etiam oculo intuentur lupi. Contraria igitur sunt eorum verba operibus ipsorum. Quisnam autem colliget de spinis uvas, aut de colocynthide ficus? Ita etiam mendacis verba sapientis non alium fructum nisi mendacium afferunt. Quoniam sicut camelus, dummodo ab ejus domino non sit stricte ligatus in deserto, ad patriam et ad domesticos suos aufugere properat, ita etiam sapientia, dummodo ab ejus domino opere non adimpleatur, propere quidem ab ejus corde exibit eumque deseret et evacuabit.

Quoniam sicut semen perfectam germinationem nequaquam attingit nisi aqua et terra, ita etia fides nisi sapientia et opera. Vae vobis, servi mundi hujus! omnibus quidem singulisque rebus signa sua sunt quibus dignoscuntur et quae tum pro eis tum contra eas testificantur; signa autem quibus vera dignoscitur religio, tria sunt haec : fides et sapientia et operatio! »

Locus iste quaedam complectitur quae sub numeris 2 et 144 jam edidimus. Quod vero attinet ad verbi partem quae sic incipit « Quisnam autem colliget... », ex *Matth.*, VII, 16 derivatur, scilicet : « Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? » Ceterum, de parabolis cameli et seminis, quibus verbum clauditur, nihil quidem in evangeliis invenio.

217. — IT., VII, 456, 3. ومن طريق سالم بن ابى الجعد قال قال عيسى عليه السلام طوبى لمن يبكى من خطيئته وخزن لسانه ووسعه بيته

Traditur, auctoritate Sâlim filii Abû al-Dja'd, dixisse Jesum (quem Deus salutet!) : « Beatus ille qui super peccatum suum plorat et linguam suam absconditam servat et in domo sua commoratur! »

Saeculo VIII° a Christi nativitate Sâlim iste floruit. — Tum in sensu tum in forma loquendi logion istud ad beatitudines evangelicas pertinere asserendum existimo, uti videri fas est apud numeros 20, 21, 56, 57 et 92 prioris fasciculi. Quod attinet ad virtutes hac beatitudine laudatas, tres quidem sunt, poenitentia, nempe, silentium et solitudo, quarum mentio jam persaepe aliis in sententiis facta fuit. Cfr. insuper *Eccli.*, XXV, 11 : « Beatus..... et qui lingua sua non est lapsus. »

218. — IT., VIII, 85, 1; X, 223, 7 inf. روى من طريق عبد الواحد بن زيد قال قال عيسى بن مريم عليه السلام يا بنى آدم لدوا للموت وابنوا للخراب تفنى نفوسكم وتبلى دياركم

Traditur, auctoritate 'Abd al-Wâḥid filii Zayd, dixisse Jesum filium Mariae (quem Deus salutet!) : « O filii Adam! ad mortem generate et ad destructionem aedificate! animae enim vestrae evanescent atque domus vestrae usu tritae peribunt! »

'Abd al-Wâḥid filius Zayd, cujus auctoritate verbum traditur, asceta basrensis fuit qui saeculo VIII vixit. — Prior verbi pars thema quidem ut aiunt cujusdam celeberrimi poëmatis est ab Abû al-'Atâhiya compositi (saec. VIII) quod ipsissimis verbis incipit. Cfr. *Diwân* (Beyrouth, 1887) pag. 23. — Quod ad sensum attinet, sine dubio de mundi vanitate ejusque contemptu agitur.

219 — IT., VIII, 440, 7 inf. قال عيسى عليه السلام طوبى لذرية المومن ثم طوبى لهم كيف يحفظون من بعده

[Traditur, auctoritate Khaythama] dixisse Jesum (quem Deus salutet!) : « Beata erit credentis progenies! Quanto autem magis beati erunt ejus posteri si, ipso mortuo, immunes a peccato se custodierint! »

Ad beatitudines, propter loquendi formam, logion hoc pertinet. Sensus vero quodammodo cohaeret cum illis versibus cantici *Magnificat* (*Luc.*, I, 47, 49) : « Beatam me dicent omnes generationes..... et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum. »

220. — IT., IX, 289, 14 inf. ضرب عيسى عليه السلام بيده الى الارض فقبض منها ثم بسطها فاذا فى احدى يديه ذهب وفى الاخرى مدر فقال لاصحابه ايهما أحلى فى قلوبكم قالوا الذهب قال فانهما عندى سواء

Percussit Jesus (quem Deus salutet!) terram manu sua, ejusque portionem pugno tenuit; postea autem [manum qua terram acceperat] expandens, ecce in altera manu aurum, in altera autem stercus apparuit. Interrogavit itaque discipulis suis : « Utrum ex his duobus dulcius cordibus vestris videtur? » Responderunt ei : « Aurum! » Dixit Jesus : « Mihi vero utrumque est aequale! »

Conferas numeros 49 et 54 fasciculi prioris, necnon 126 hujus fasciculi.

221. — IT., IX, 332, 12 inf. قال عيسى بن مريم عليه السلام والله ما سكنت الدنيا فى قلب عبد الا التاط قلبه منها بثلاث شغل لا ينفك عناه وفقر لا يدرك غناه وامل لا يبلغ منتهاه

[Traditur, auctoritate Sho'ayb filii Ṣâliḥ,] dixisse Jesum filium Mariae (quem Deus salutet!) : « Per Deum obtestor quoniam in corde hominis numquam prorsus hujus mundi res inhabitant, quin ipsi cordi tria haec adhaereant mala : anxietas qua possidentur, a cujus sollicitudine nequaquam se cor eripiet; paupertatis timor, quem effugere nequaquam poterit; spes denique obtinendi quod nequaquam obtinebit. »

Tempus quo Sho'ayb filius Ṣâliḥ floruerit prorsus me latet. — Tria haec mala quae in corde hominis amor mundi generat, a plerisque asceticis, tum christianis tum moslemicis, numerantur. Conferas igitur numeros respondentes vocibus sequentibus, nempe : *mundus, sollicitudo, divitiae, opes, avaritia, cupiditas* etc.

222. — CG., f. 106 v. روى ان عيسى عليه السلام مر ذات يوم عند رجل قائم بين قبرين وهو راكع وساجد فسلم عليه وقال اراك بين هذين راكعا وساجدا فقال له هما ابوايا وكانا علىّ شفيقين وبى رحيمين فلما ماتا اليت على نفسى ان اعبد الله بين قبريهما حتى اموت فقال له كم لك يا هذا على هذه الحالة قال ثلاثة مائة عام فقال له هل

اتاك من الله تعالى نباء انه غفر لك او كانت لك اليه حاجة او دعوته فى شيء قال ما اتانى من الله نباء وقد كانت بى اليه حاجة دعوته ان يجمعنى بعيسى فلا ادرى اقبل دعوتى ام لا فقال له عيسى ابشر فقد قبل دعوتك انا عيسى فقال له يا عيسى بالذى قبل دعوتى ألا ما وضعت فخذا اضع عليها راسى ساعة فوضع له عيسى عليه السلام فخذه فوضع راسه عليه ورفع بصره الى السماء فقال اللهم بحرمة هذا النبى عليك كما قبلت دعوتى وجمعتنى به فاسالك ان تقبض روحى فى حجره فلم يستكمل اخر دعايه حتى مات وراسه على فخذ عيسى عليه السلام فطلب عيسى ما يكفنه فيه فلم يجد له الا عباء خلقه وطوبة يضعها لراسه اذا اراد ان ينام فقال عيسى يا رب اذا جمعت الاولين والاخرين وسالتهم عن مكاسبهم عمّا تسئل هذا العبد فاوحى الله اليه يا عيسى وعزتى وجلالى لاسئلنّه عن هذه العباء من اين اكتسبها وعن هذه الطوبة من اى تراب صنعها او من اى حايط اخذها انى اليت على نفسى ان جاورنى ظالم فانا ظالم وعزتى وجلالى لاكلفن خالط الماء باللبن ان يفرق بين الماء واللبن ثم دعا عيسى اللهم اعف عنّا برحمتك وتداركنا باحسانك وجنتك واغفر لنا اجمعين وتوفنا مسلمين والحقنا بالصالحين والحمد لله رب العالمين

Narratur Jesum (quem Deus salutet!) transivisse quadam die juxta hominem qui, inter duo sepulcra sistens, corpore inclinato alternatimque prostrato, preces peragebat. Quem quidem Jesus salutavit eique dixit : « Quid est quod te video duo inter haec sepulcra precantem, corpore inclinato alternatimque prostrato? » Respondit homo : « Parentes mei ambo fuerunt, qui me quidem maxime dilexerunt et intimo cordis sensu me amaverunt. Cum autem ambo mortui essent, per animam meam juravi me, inter duo parentum meorum sepulcra, Dei servitio mancipaturum esse, donec vitae finem attingerem. » Dixit ei Jesus : « Quanto itaque abhinc tempore tu, o homo, hoc in eodem statu permansisti? » Respondit homo : « Trecentis abhinc annis. » Dixit ei Jesus : « Numquid igitur ad te de Deo nondum supervenit revelatio quod peccata tua jam dimiserit, vel aliquid ab Eo obtinere adhuc desideras, vel Eum de re aliqua precatus es? » Respondit homo : « Nulla quidem de Deo ad me supervenit revelatio; aliquid autem ab Eo obtinere jam diu desidero : Deum videlicet precatus sum ut cum Jesu me conjungere sinat; num autem precem meam exaudierit Deus an non, prorsus ignoro. » Dixit ei Jesus : « Laetare igitur, quoniam precem tuam exaudivit Deus! ecce enim ego Jesus sum! » Respondit homo : « O Jesus! per Illum qui precem meam exaudivit te quaeso : nonne femur super terram extendes, in quo meum caput vel paululum temporis reclinare possim? » Extendens itaque Jesus femur suum super terram, caput ejus in ipso reclinavit homo et elevatis oculis in caelum dixit :

« O Deus! per hujus prophetae venerandam dignitatem qua ipse apud Te fruitur, Te quaeso ut, sicuti precem meam exaudisti necnon cum ipso me coniunxisti, ita etiam spiritum meum nunc accipias, dum in sinu ipsius requiescam! » Vix itaque precem hanc perfecerat, cum mortuus est, capite super Jesu femur reclinato. Quaesivit ergo Jesus linteum quo, ad instar funebris amiculi, cadaver ad sepeliendum involveret, sed nihil aliud ipsi proprium invenit, nisi tritam qua induebatur vestem et latereulum super quem caput ejus reclinabat cum dormire volebat. Dixit tunc Jesus : « O Domine! cum primos et posteros apud Te congreges ac de eorum lucris rationem eis exigas, de quanam igitur re servo tuo huic rationem exacturus es? » Deus autem revelavit illi : « O Jesu! per gloriam et majestatem meam juro et obtestor, me quidem rationem ipsi accepturum de trita hac ejus veste, undenam videlicet eam acquisierit, ac de latereulo isto, quanam e terra scilicet illum confecerit, aut quonam e muro illum eripuerit! Per animam meam juro quoniam, si iniquus adversus Me iniquitatem conatus fuerit, adversus eum iniquus etiam ero! Per gloriam et maiestatem meam juro et obtestor quoniam etiam eum qui tantummodo aquam cum lacte miscuerit, ut aquam a lacte separet ipsum haud dubio cogam! » Postea Jesus oravit dicens : « O Deus! dimitte nobis peccata nostra secundum misericordiam tuam et beneficentiae ac paradisi tui facias nos esse participes! Indulgentiam tuam omnibus nobis tribuas, incolumes a peccato nos moriri facias atque cum sanctis nos conjungas! Laus sit Deo, universorum domino! »

Cum *Luc.*, II, 25-32 aliquo modo factum istud cohaerere dices, nempe cum Simeonis senis historia qui, Jesu adventum diu etiam exspectans, tandem invenit, uti vehementer cupiebat, priusquam moreretur. Quaedam autem a Deo Jesu revelata de strictissimo animarum judicio, ex *IIe Reg.*, XXII, 22-27 derivari videntur, nempe : « Cum perverso perverteris. » — Nihil quidem de moslemicis fontibus narrationis hujus stabilire possum.

223. — CG., f. 182 v. قال الله سبحانه لعيسى ان الدنيا لا تصلح الا بالقمح والشعير فلا يصلح فسادهما فانهما اعز خلقى علىّ يا عيسى اعلم ان للزرع حرمة لا تشبهها حرمة احد من الخلق وانى اغضب على من افسده كغضبى على من قال انى ثالث ثلاثة او كغضبى على من قال انى فقير او كغضبى على من زعم انى ولدت ولدا حتى يكفر ما صنع ويتوب مما جناه فاغفر له وانا غفار للذنوب

Dixit Deus (qui laudetur!) ad Jesum : « Mundus quidem non recte se habet nisi per triticum et hordeum. Nequaquam ergo convenit ut ambo corrumpantur, quoniam apud Me nulla alia creatura carior existit. O Jesu! scito quoniam cerealibus tanta debetur reverentia, quanta alicui ex creatis rebus non consimilis reverentia debetur! Propterea igitur ira tali sum accensus in eum qui segetes corrumpit, quali exardesco ira in eum qui Me dixerit

unum de tribus esse diis, aut quali commoveor iracundia in eum qui Me pauperem esse asseruerit, aut quali exardesco furore in eum qui Me filium genuisse praesumpserit! Cum igitur is qui tantum crimen commiserit illud non expiaverit et ob peccatum ab eo patratum poenitentiam non fecerit, non dimittam illi, quamvis Ego peccatorum valde condonator sim! »

Nihil de fontibus islamicis loci hujus apud CG. inveni, praeter quam uti commentarium ab auctore aducitur ad alcoranicam narrationem in qua multiplicatio panum et piscium a Jesu facta fantastice describitur (Cfr. *Alcoranum*, V). Quamdam vero analogiam, etsi longinquam, habere etiam diceres cum parabola zizaniorum apud *Matth.*, XIII, in qua quidem ille qui « superseminavit zizania in medio tritici » (cfr. XIII, 25) postea adducitur (XIII, 38) uti similitudo « filiorum nequam. »

224. — KJ., f. 49 r°, 5. ان الله تبارك اسمه قال لعيسى عليه السلام يا عيسى انى باعث من بعدك امة ان اعطيتهم شكروا وحمدوا وان منعتهم صبروا واحتسبوا ولا حلم وعلمى ولا علم قال يا رب كيف يكون لهم ذلك ولا حلم ولا علم قال اعطيهم من حلمى

Deus quidem (cujus nomen sit benedictum!) dixit Jesu (quem Deus salutet!) : « O Jesu! Ego quidem homines post te suscitabo, qui mihi gratias agent atque laudibus me efferent, si dona mea eis largitus ero; si autem dona mea eis negavero, patienter ferent atque contenti erunt; et tamen neque mansuetudine neque scientia erunt praediti. » Dixit Jesus : « O Domine! quomodo vero in eis haec inesse poterunt, cum non habeant nec mansuetudinem nec scientiam? » Dixit [*sc.* Deus] : « Eis donabo aliquid ex mansuetudine mea et scientia mea! »

Quod ad sensum totius sermonis attinet, sine dubio de abnegatione agitur christiana qua hominis voluntas, non solum Dei voluntati subditur, sed etiam libentissime hilariterque eam amplectitur omnibus in adjunctis. Supra naturam autem esse virtutem istam perfectissimam evidenter inferri censeo ex verbis quibus sermo clauditur, quorum quidem sensus est non ex viribus animae sed Dei gratia hominem ad hoc perfectionis fastigium attingere posse. — De locî hujus fontibus nihil prorsus scio.

225. — KT., f. 54 r°; 1. روى عن عيسى عليه السلام العلماء ثلاثة عالم بالله وبامر الله وعالم بالله ليس عالم بامر الله وعالم بامر الله وليس عالم بالله

Traditur de Jesu (quem Deus salutet!) : « Tria sunt sapientium genera : Sapiens in Deo et in praecepto Dei; sapiens in Deo, qui non est sapiens in praecepto Dei; et sapiens in praecepto Dei, qui non est sapiens in Deo.

Tria haec sapientium genera tribus sequentibus, ni fallor, aequivalent : sapiens in lege Dei doctus qui legem operibus implet; sapiens hypocrita, cujus vita cum scientia non cohaeret : homo denique rudis et ignarus qui tamen omnia Dei praecepta peragit.

APPENDIX

Logia et agrapha quorum latina tantum aut gallica versio in compendium plerumque redacta non autem arabicus textus exhibetur.

226. — AJ. — Filius unicus matris viduae, exemplo malorum sociorum corruptus, libidinosam vitam agere coepit. Quadam igitur die, vino inebriatus, matrem suam, ipsum de inebrietate exprobrantem, furore motus verberavit. Postea autem, cum peccati sui poeniteret, veniam a matre petivit et, matre indulgentiam ei renuente, in desertum aufugit ut poenitentiam per totam vitam ageret. Angelus vero ei in deserto commoranti apparuit dicens illum nequaquam indulgentiam a Deo consecuturum esse, dummodo mater sua indulgentiam ipsi tribuere renueret. Ad Jesum igitur adolescens ille profectus est ut intercessionem suam apud Deum impetraret; sed angeli revelationem Jesus verbo suo corroboravit. Cum ergo persaepe et frustra matrem suam filius deprecaretur, in domum tandem chirurgi profectus est a quo enixe rogavit ut manum qua matrem verberavit ei amputaret. Manum itaque a chirurgo amputatam adolescens sibimetipsi ad collum alligavit, ea mente ut ad indulgentiam matrem amplius moveret. Iterum autem matre tantum peccatum ignoscere renuente, in campum vicinum adolescens, jam de sua salute desperans, exivit, rogum accendit et, adstante matre, in ignem se projicere conatus est. Mater igitur, misericordia tandem commota et tantum malum vitare cupiens, cum filio est colluctata ut ipsum e rogo arceret, sed infauste ambo in rogum collapsi ejusque igne combusti perierunt. Tunc populus coepit tanti mali culpam in Jesum transferre, quoniam rigidiorem agendi rationem quam cum adolescente adhibuit causam desperationis ejus esse dicebant, nec quidem prophetae Dei propriam, immo daemonis, existimabant. Jesus itaque populum convocans dixit : « Ut in me credatis, ecce ego matrem et filium ad vitam suscitabo. Quod quidem si facere nequeam, mortem a vobis accipere libenter patiar! » Et continuo, postquam manus lavaret suas, evangelium legere coepit. Cum autem ad dimidium evangelium pervenisset legens, ecce mater qui mortua jacebat resurrexit; cum tertium vero jam evangelii quadrantem absolvisset, filius etiam a morte revocatus est; cum tandem totius evangelii lectionem perfecisset, ecce manus amputata in pristinum statum fuit illi restituta. Quo viso miraculo omnes gentes in Jesum crediderunt.

Nihil prorsus de fabellae hujus origine scio. Quod ad sensum attinet, evidenter patet de peccato in matrem agi, ad cujus extollendam gravitatem tota fabella videtur efficta. Cfr. *Exod.*, XXI, 15 : « Qui percusserit patrem suum aut matrem... » et *Matth.*, XV, 4.

Secundaria tamen, ut aiunt, narrationis intentio haec est, asserere nempe Jesum mortuorum resurrectionem, Dei licentia, patravisse ut judaeos compelleret ad fidem praedicationi ejus adhibendam. Cfr. *Joan.*, IV, 48 : « Nisi signa et prodigia videritis, non creditis. » Cfr. *Joan.*, X, 37, 38, 42.

227. — AJ. — Iter faciente Jesu cum discipulis suis, hisque siti vehementi laborantibus, cum nuspiam tamen aquam invenirent, Jesum deprecati sunt ut a Deo pro ipsis aquam peteret. Jesus itaque eorum deprecationibus annuens, eos tamen prius coegit ut sua quisque bona opera propter Deum facta narraret.

Dixit igitur unus ex ipsis : « Mulier erat in civitate mea, pulcherrima quidem, cujus ego amore captus, frustra tamen ad peccandum eam allicere semel et iterum conatus sum; maritata enim et honesta, semper peccati illecebras in animum admittere recusabat. Interea autem mortuus est vir ejus, ipsam in paupertate summa omnique adjutorio destitutam derelinquens. His vero in adjunctis atque maxima et subitanea annonae difficultate superveniente, ad me tandem confugere mulier, quamvis invita, coacta fuit ut inedia consumpta non moreretur. Cum igitur se totam mulier mihi dedisset ut ea frui libenter possem, ecce in meliorem mentem reversus et poenitentia motus, peccatum quod jamjam admissurus eram vitavi. »

Alius vero discipulorum Jesu dixit deinde : « Pastor ego fui, exiguissima quidem mercede quotidiana conductus, unius scilicet amphorae lactis, qua partim sustentabar, partim vero matrem meam membris propter infirmitatem impeditam nutriebam. Cum itaque in domum singulis diebus post laborem revertebar, noctem totam ducebam insomnem juxta matris lectum, ipsius curae solerter invigilans donec dies elucesceret et in laborem iterum proficisci mihi opus esset. Hanc igitur vitae rationem per annos quadraginta indesinenter duxi, usque ad matris meae obitum. »

Alius denique discipulorum Jesu dixit : « Dives ego fui et, cum maxima annonae difficultas quodam supervenisset tempore, ecce omnes meas divitias pauperibus erogavi, nihil aliud mihimetipsi reservans, nisi femoralia quibus verenda cooperire possem. Gentes autem utpote amentem me habere coeperunt ac propterea in vincula me conjecerunt. Sed cum e carcere postea essem deductus, in regionem longinquam ubi quaedam adhuc praedia mihi erant profectus sum; quae quidem omnia, postquam vendidissem, pauperibus similiter erogavi. »

Cum ergo Jesus tria haec facta a discipulis audivisset, omnino dignos Dei misericordia eos duxit atque pro eis aquam Deo petivit ad eorum sitim exhauriendam.

Nihil etiam de hujus narrationis origine asserere possum. Sensus autem totius fabellae procul dubio hic est, nempe quod a Deo preces nequaquam pro peccatoribus

exaudiuntur. Conferas igitur narrationem huic simillimam (quod ad sensum generalem attinet) apud numeros 10 et 201, ubi Jesus, ad pluviam petendam precaturus, peccatores prius arcendos jubet. — Trium autem virtutum, quae a singulis discipulis narratae sunt, prior castitas est qua carnis libido per continentiam coarctatur in ipsa peccandi occasione, dum scilicet fornicator, poenitentia motus, peccatum devitat, etsi peccare facillime possit, ut ait *Eccle.*, XXXI, 10 : « Qui potuit transgredi et non est transgressus, facere mala et non fecit. » Altera autem virtus abnegatio est super filialem amorem fundata. Tertia denique paupertas est voluntaria, qua nempe dives omnia quae habet vendit ut pauperibus eroget, sicuti apud *Matth.*, XIX, 21, Jesus discipulo suo consilium dat dicens : « Vade, vende quae habes et da pauperibus. »

228. — AJ. — Iter faciens Jesus cum discipulis suis, juxta homines vitulum tamquam Deum adorantes transivit, quibus acriter impietatem in quam incurrerant exprobravit, eos ab idolorum cultu ad veram religionem adducere cupiens. Cum autem monitis Jesu fidem adhibere noluissent, asserentes nempe vitulum illum verum esse Deum, se tandem in errore versari crediturosque esse dixerunt, dummodo Jesus miraculum adstantibus ipsis faceret. Annuente itaque Jesu, duo sepulcra illic proxima ei monstraverunt ut mortuos ibi sepultos ad vitam revocaret. Postquam ergo Jesus orationem fecisset, statim ambo qui mortui jacebant resurrexerunt. Erant autem ambo germani fratres. Alter itaque duorum, plorans, dixit : « Cum pater noster mortuus esset, eius haereditatem ita per aequales partes accepimus, ut domum unam, quae dividi nequibat, ambo simul possideremus, alter quidem habitaculum domus superius, alter vero, ego scilicet, habitaculum inferius occupantes. Frater autem meus devotam vitam per annos quadraginta indesinenter egerat; ego vero admodum licentiosam. Accidit itaque ut quadam die fratri meo in mentem veniret ut in habitaculum inferius, a me occupatum, descenderet, eo animo ut paulisper mecum animum relaxaret, mundanarum rerum oblectationibus fruendo. Sed eo ipso tempore fortuna tulit quod et mihi etiam in mentem veniret propositum resipiscendi atque de anteacta vita poenitendi, fratris mei vestigia sequendo. Statim ergo atque in habitaculum superius ascendere incepi, ecce frater meus, qui descendere etiam incipiebat, pede lapsus cecidit atque in corpus meum offensans, ambo simul ac mutuo ictu percussi, mortem invenimus. Cum autem animae nostrae ante tribunal Dei statim post mortem convenissent, ecce frater meus, qui devotam vitam egerat, in infernum, ego vero in caelum missi fuimus, quoniam Dei judicium, non secundum anteactam vitam, sed secundum intentionem ac propositum animae in mortis momento judicat. »

Tunc Jesus oravit ut Deus fratrem damnatum ab inferno liberaret, et cum oratio ejus esset exaudita, omnes illi idolorum cultores in eum crediderunt et christiani facti sunt.

Videas in primis quae supra, numero 226, dixi de secundaria narrationis intentione.

Quod autem attinet ad parabolae duorum fratrum significationem, evidenter patet ipso textu, nempe quod, ex una parte, salus impossibilis est sine perseverantia finali (cfr. *Matth.*, x, 22 et xxiv, 13); ex alia vero parte, quod peccata, etsi multa et graviora, contritione et proposito resipiscendi remittuntur, vel in mortis momento. Cfr. *Luc.*, xxiii, 43. Videas etiam numeros 67 et 137.

229. — [Ex opere cui titulus : *Femmes arabes avant et depuis l'islamisme*, Perron auctore (Parisiis edito, anno 1858) pag. 386]. — « Un jour, Jésus fils de Marie rencontra Iblis ou le Diable qui chassait et conduisait devant lui quatre ânes chargés. « Que fais-tu là? demanda Jésus à Iblis. — Je transporte des marchandises, des denrées de commerce, et je vais trouver mes pratiques. — Quelle est donc là la première marchandise? — La dureté, l'impitoyable. — Qui achète cela? — Les souverains. — Et la seconde de tes marchandises? — C'est la jalousie. — Et qui l'achète? — Les savants. — La troisième marchandise, qu'est-ce que c'est? — La tromperie. — Qui donc l'achète? — Les marchands. — Mais cette quatrième marchandise, qu'est-ce que c'est? — C'est la ruse. — Et qui achète cela? — Ce sont les femmes. » Jésus passa outre, maudissant les œuvres et le commerce du démon.

Conferas supra, numeros 174 et 174bis, ubi Jesus etiam diabolum interrogat de ejus ad tentandos homines insidiis.

230. — [Ex opere cui titulus *Nouveaux contes berbères*, R. Basset auctore (Paris, 1897) n° 92, pag. 66]. — « Notre seigneur Aissa (sur qui soit le salut) passa par une ville où il y avait des arbres et des ruisseaux. Les habitants lui donnèrent l'hospitalité. Aissa s'étonna de leur docilité. Il repassa par cette ville trois ans après. Il vit les arbres desséchés, les ruisseaux taris et la ville abandonnée par ses habitants. Il en fut surpris. Dieu lui dit : « Voici, il est passé dans cette ville un homme qui ne priait pas; il a lavé son visage dans les sources et elles se sont desséchées ainsi que les arbres; la ville a été abandonnée parce qu'on n'y priait plus. La ruine de la religion a été la cause de la ruine du pays. »

Eadem fere narratio videri fas est apud fabellarum popularium collectionem cui titulus *'Anis al-Jalis*, Al-Soyûṭi auctore (Edit. Constantinopoli, anno 1311 hegirae) pag. 3. Ni fallor, narratio ista ejusdem filiationis ut aiunt est atque illa quam supra, numero 180, edidimus, etsi intentio primaria narrationis alia sit, nempe, utilitatem et excellentiam orationis extollere, quae quidem tanta est ut ejus omissione non solum tota ruit religio, verum etiam terrena felicitas. Cfr. *Matth.*, vi, 33 : « Quaerite primum regnum Dei et justitiam ejus et haec omnia adjicientur vobis. »

231. [Ex eodem opere, n° 94, pag. 69]. — Notre seigneur Aissa (sur qui soit le salut) passait près d'un fleuve. Il vit un oiseau de lumière qui plongeait dans la boue. Il en sortit lavé et revenu à son éclat. Il s'y jeta de

nouveau, en sortit purifié et redevenu brillant. Il recommença cinq fois. Aissa en fut étonné. Notre seigneur Djebrail lui dit : Aissa, cette boue, Dieu l'a rendue pareille a celui qui fait les cinq prières de la religion de Mohammed, cet oiseau est comme les péchés dont on est purifié dans le fleuve de la prière. »

Nihil de fontibus tam moslemicis quam christianis narrationis istius afferre possum. Parabola autem passeris in aqua fluminis semetipsum purificantis aliquo modo cum baptismatis cohaeret liturgia.

232. [Ex D'Herbelot, *Bibliothèque Orientale*, pag. 294, art. « Engil »]. — « Sâadi, dans le 8ᵉ chapitre de son *Gulistan*, fait dire à Jésus-Christ ces paroles, qu'il dit être dans l'Évangile : « O homme! si je te donne des richesses, elles t'occupent tellement que tu ne songes plus à moi; et si je t'envoie la pauvreté, tu t'affliges à un tel point que la paresse te saisit et te fait abandonner entièrement mon service! En quel état veux-tu donc être pour satisfaire à ton devoir? »

Agraphum omnino censeo logion istud esse, sicuti alia sub numeris 43, 50 et 86 fasciculi prioris edita, quibus etiam docetur Dei recordationem divitiarum cura impediri. Quod autem attinet ad postremam loci hujus partem ubi de paupertatis influxu agitur in spiritualem pigritiam devotioni obstantem, nihil etiam de hujus doctrinae christiana origine asserere possum.

233. Conferas denique logiorum collectionem a Margoliouth editam apud *The Expository Times* (1893-1894-1906) quae quidem, dum priorem fasciculum scribebam, mihi prorsus latuit. Omnium horum vero logiorum, uno excepto, textum in his duobus meae collectionis fasciculis invenies. Verbum itaque quod hic desideratur sequens est (Cfr. Margoliouth, nº 13) : « Dixit Jesus : « Qui mendicum e domo vacuum dimiserit, ab angelis per septem noctes visitatus nequaquam erit. »

ADDENDA

TOM. XIII, FASC. 3.

Pag. 338; annot. 2. — Cfr. *Influencias evangelicas en la literatura religiosa del islam* by Asin Palacios, apud *The volume of oriental studies presented to professor E. G. Browne* (Cambridge, University Press, 1922).

Pag. 359. — N° 17. — Conferas etiam saequentem narrationem, quae apud KA invenitur, ubi quidem altera diaboli tentatio, scilicet secunda *Matth.* (IV, 5-7), quoad sensum saltem adhiberi videtur :

KA., 12, 14. ومن المنقول عن عيسى عليه السلام ان ابليس جاء اليه فقال له الست تزعم انه لا يصيبك الا ما كتب الله لك قال بلى قال فارم بنفسك من هذا الجبل فانه ان قدر لك السلامة تسلم فقال له يا ملعون ان لله عز وجل ان يختبر عباده وليس للعبد ان يختبر ربه عز وجل

Traditur de Jesu (quem Deus salutet) quod diabolus ad eum veniens dixit illi : « Nonne praesumis nihil aliud eventurum quam a Deo tibi praedestinatum? » Respondit [ei Jesus] : « Utique ». Dixit [ei diabolus] : « Mitte ergo te deorsum e monte isto; nam si salutem tibi decrevit Deus, salvus eris! » Dixit ei [Jesus] : « O maledicte! Deus quidem suo utitur jure, si servos ejus tentat; servus autem nequaquam debet Dominum suum tentare! »

Pag. 361. — N° 18. — Conferas etiam S. Grébaut, *Aperçu sur les miracles de Notre-Seigneur,* apud *Revue de l'Orient chrétien,* (1911, n° 3, pag. 261) ubi narrationem non dissimilem de Iesu nativitate, e quodam ms. ethiopico christiano desumptam, invenies.

Pag. 366. — N° 29. — En quaedam a Goldziher mihi per epistolam de hoc verbo monita : « Il est sans doute d'origine boudhique. Aux sources parallèles citées par Yahuda (cfr. *Al-Hidāya ilā farā'id al-qulūb,* pag. 81) on peut ajouter (*Qût al-qulûb* (= Q), II, 42, 13. »

Pag. 389. — N° 54. — Conferas etiam Chauvin, *Bibliographie,* II, pag. 194, n° 18; VIII, pag. 100, n° 73. — Apud hodiernos Marochi indigenas fabella haec adhuc viget, uti videri fas est in periodico libello cui titulus *Revista Hispano-Africana* (Matriti, 1922) ubi ab Angel González Palencia narrationem simillimam editam invenies, in hispanicum sermonem ab ipso ex vernacula arabica lingua translatam.

Pag. 402. — N° 71. — Addendum etiam censeo quamdam similitudinem factum hoc offerre cum locis synopticorum parallelis in quibus, Jesu orante, discipuli dormire dicuntur. Conferas praesertim *Matth.,* XXVI, 45 : « Dicit illis : Dormite jam et requiescite. »

Pag. 420. — N° 95. — Cfr. E. Power S. J. recensionem apud *Biblica* (Romae, Pontificium Institutum Biblicum, 1920, vol. I, fasc. 2, pag. 275) ubi quaedam de zoroastrico facti hujus charactere auctor explanat.

Pag. 430. — N° 102bis. — En quaedam a Goldziher mihi per epistolam de hoc verbo monita : « Les اسرائيليات ne sont pas un livre; ce sont des اخبار qui ne sont pas réunis dans un livre, mais se rapportant aux Israélites ou au temps des anciens Israélites. J'en ai parlé dans mes *Mélanges judéo-arabes* (*REJ*). »

Pag. 431. — N° 102quinquies. — Conferas etiam Levi della Vida, *Gesù e il teschio,* Roma, *Bilychnis,* 1923.

CORRIGENDA

TOM. XIII, FASC. 3.

Pag. 335, lin. 19, hunc, *leg.* hoc

Pag. 342, lin. 5, clarior, *leg.* clariore.

Pag. 350, liu. 31 et passim, Ka'b al-Akhbâr, *leg.* Ka'b al-Aḥbâr.

Pag. 353, lin. 7, Te ipsum hortare; [postquam] autem a te ipso hortatus fueris, tunc et gentes hortator. *leg.* Te ipsum admone et cum admonitioni parueris, tum demum admone ceteros.

Pag. 354, lin. 38, coopertus, *leg.* coopertum.

Pag. 355, lin. 13, nec ut amicus meus moerore me afficiat. *leg.* neque mea causa amicum meum moerore affeceris.

Pag. 357, lin. 16, eorum et familiam pauperem [esse facias], *leg.* fac ut in paupertate moriantur.

Pag. 357, lin. 17, hunc, *leg.* hoc.

Pag. 368, lin. 12, timeri potest jactura, *leg.* ejus jacturam timet.

Pag. 383, lin. 5, omnes aliae lectiones supra allatae, *leg.* omnes alias lectiones supra allatas.

Pag. 397, lin. 2, excerpta, *leg.* excerptae.

Pag. 398, lin. 9, ابوء, *leg.* [ابراء].

Pag. 405, lin. 22, evangelios, *leg.* evangelia.

Pag. 426, lin. 7, dentes eorum sicuti accipitris [rostrum], *leg.* dentes eorum erant prominentes.

Pag. 427, lin 12, الجوار الكواكب الاتراب الجوارى الكواعب للاتراب Cfr. Alcoranum, LVI, 36.

Pag. 429, lin. 26, cives et vicinos eius, stellas esse, intra [firmamenti] habitaculum inclusas [?], *leg.* cives ejus virgines esse, rotundis praeditas mammis, atque intra tentoria inclusas.

ADDENDA

TOM. XIX, FASC. 4.

Pag. 543. — N° 115. — Hoc ipsum logion insertum invenies in commentario operis cui titulus الحكم العطائية (edit. Cahirae, anno 1324 heg.) auctore Ibn Abbad Al-Rondi, qui saec. XIV a Chr. nat. floruit (cfr. Brockelmann, II, 118). Textus autem (I, 60, 4 inf.) quoad verborum ordinem differt, necnon quaedam addit quae sic se habent :

وقد روى فى الكتب السالفة ان الحواريين قالوا لعيسى عليه السلام يا روح الله صف لنا اولياء الله تعالى الذين لا خوف عليهم ولا هم يحزنون فقال عليه السلام هم الخ ..... فصار ذكرهم فيها موتا وفرحهم فيها حزنا ما عارضهم منها رفضوه وما اشرف لهم بغير الحق وضعوه خلفت الدنيا عندهم فلم يجددوها وخربت فيما بينهم فلم يعمروها وماتت فى صدورهم فلم يحيوها بعد موتها وبنوا بها اخرتهم احيوا ذكر الموت واماتوا ذكر الحياة يحبون الله ويحيوا ذكره ويستضيئون به لهم الخير العجيب الخ

Traditur in antiquis libris quod apostoli dixerunt Jesui (quem Deus salutet : « O Spiritus Dei! describe nobis Dei amicos qui nihil omnino timent nec de re aliqua tristantur. » [Jesus] autem (quem Deus salutet) dixit eis : « Ipsi quidem sunt *etc*..... Mundi huius recordatio ipsis mors est, et illius gaudium ipsis tristitia est. Res mundi huius quae ipsis offeruntur, respuunt, atque mundanos homines immerito seipsos extollentes despiciunt. Mundus apud ipsos corrumpitur, nec tamen ab eis renovatur; vastatur quidem, sed eorum opere nequaquam refloret: in cordibus eorum mortuus fuit, nec tamen post illius mortem eum reviviscere fecerunt, sed potius, super eum iam mortuum futuram ipsorum vitam aedificaverunt. Mortis memoriam vivificaverunt et vitae memoriam interfecerunt. Deum amant, Eius recordationem vivificant, Eiusque luce illuminantur »... *etc*.

Pag. 554. — N 136. — Conferas etiam, in commentario operis الحكم العطائية supra citato (I, 14, 1 inf.), saequentem additionem, post verbum عبرة, qua logion 136 completur :

ان اكيس الناس من دان نفسه وعمل لما بعد الموت

Omnium quidem hominum callidissimus est qui semetipsum contemnit et propter ea quae ipsi post mortem sunt eventura operatur.

Pag. 565. — N° 150. — Conferas ipsissimum logion apud III, IV, 128, 4 inf., quod quidem non a Jesu dicitur prolatum, sed a quodam traditionista basrensi qui saec. VII a Chr. nat. floruit, Motarrif filius 'Abd Allâh nomine. Apud IT autem (IX, 241, 7) Salomoni tribuitur.

Pag. 572. — N° 168. — Conferas ipsissimum factum apud III, IV, 140, 12, non de Jesu, sed de Moyse narratum.

Pag. 585. — N° 195. — Videas apud D'Herbelot, *Bibliothèque Orientale*, 436 *b*, ea quae de Joannis decollatione narrantur.

INDEX LOCORUM

SACRAE SCRIPTURAE QUAE IN LOGIORUM EXPLANATIONE CITANTUR.

N. B. — Numeri non paginas, sed logiorum ordinem, significant.

Gen., III, 19. 200
— IX, 20-23. 16
— XIX, 24. 106
Tob., IV, 11. 137
Job., IV, 8. 140
Psalm., XIV, 4. 200
— XXXIII, 22. 194
— CII, 12. 193
— CII, 14. 200
Prov., VI, 14. 140
— XI, 18. 140
— XIV, 32. 194
— XXII, 8. 140
— XXIII, 9. 166
— XXVI, 4. 166
Sap., IV, 7. 194
— VII, 9. 126
Eccli., VII, 3. 140
— VII, 40. 175
— VIII, 8. 166
— X, 15. 34
— XVI, 3. 200
— XXII, 7. 166
— XXVIII, 6. 175
— XXVIII, 25. 194
Dan., IV, 24. 143
Joël, II, 13. 61
— II, 13. 175
Matth., I, 7-10. 114
— I, 18-25. 187
— III, 1-6. 69
— III, 2. 119
— III, 4. 12
— III, 4. 78
— IV, 1-7. 63
— IV, 2, 3, 4. 22
— IV, 5-7. 17
— IV, 10. 63
— IV, 17. 119
— V, 3-12 169
— V, 4. 185
— V, 6, 8. 21
— V, 8. 57
— V, 9. 57
— V, 13. 132
— V, 19. 1
— V, 22. 28
— V, 22. 31
— V, 26. 151
— V, 28. 10
— V, 28. . . . . 23 et 24
— V, 28. 199
— V, 33-37. 167
— V, 38-41. 65
— V, 39. 134
— VI, 1, 2. 132

Matth., VI, 3-4; 6. 55
— VI, 3-4; 6; 17-18 87
— VI, 5, 6, 16-18. 94
— VI, 6, 7. 158
— VI, 9 13. 11
— VI, 12, 14, 15. 141
— VI, 17-18. 55
— VI, 19. 51
— VI, 19-20. 34
— VI, 19-21. 192
— VI, 19, 25, 27, 28, 31, 34. . . . 77
— VI, 22, 23. 92
— VI, 22-23. 94
— VI, 24. 34
— VI, 24. 162
— VI, 26. 82
— VI, 34. 100
— VII, 1. 112
— VII, 6. 4
— VII, 12. 16
— VII, 14. 150
— VII, 15. 53
— VII, 15. 61
— VII, 16-20. 2
— VII, 24, 26. 155
— VII, 26. 40
— VII, 26. 75
— VIII. 63
— VIII, 19-22. 54
— VIII, 20. 36
— VIII, 20. 37
— VIII, 20. 77
— VIII, 20. 79
— IX, 10-13. 104
— X, 8. 132
— X, 16. 157
— X, 39. 42
— XI, 8. 78
— XI, 12. 113
— XI, 17. 116
— XI, 29. 185
— XII, 1-8. 178
— XII, 7. 112
— XII, 33. 5
— XII, 34, 35 32
— XII, 36, 37. . . . . 25 et 26
— XIII, 3-23. 59
— XIII, 38-39. 117
Matth., XIV, 22-33. 160
— XIV, 24-33. 54
— XIV, 25-26. 49
— XV, 1-11; 17-20. 127
— XV, 8. 165
— XV, 8, 19, 20. 53
— XV, 14. 53
— XVI, 24-26. 42
— XVII, 20. 34
— XVIII, 1-5. 200
— XVIII, 4. 57
— XVIII, 7. 197
— XVIII, 9. 10
— XVIII, 35. 141
— XIX, 16. . . . . 25 et 26
— XIX, 23. 72
— XIX, 28. 57
— XIX, 29. 37
— XXII, 21. 147
— XXII, 35-40. 130
— XXIII, 3. 6
— XXIII, 3. 53
— XXIII, 4. 53
— XXIII, 12. 57
— XXIII, 13, 27. 5
— XXIII, 14. 53
— XXIII, 24 53
— XXIII, 25-28. 53
— XXIII, 25-28. 127
— XXIV, 1, 2 62
— XXIV, 9. 145
— XXIV, 36. 198
— XXVI, 26-28. 159
— XXVI, 37-43. 101
— XXVI, 40. 202
— XXVI, 69-75. 184
— XXVI, 75. 120
Marc., I, 4-6. 69
— II, 16-17. 104
— II, 23-28. 178
— V, 11-14. 28
— VI, 8. 81
— VI, 17-29. 195
— VI, 36. 54
— VII, 1-23. 127
— VIII. 33. 123
— IX, 32-40. 200
— X, 23. 72

Marc., XI, 25. 141
— XII, 28-34. 130
— XIII, 1, 2 62
Luc., I, 15, 80 69
— III, 2-3. 69
— III, 3, 8. 119
— III, 7-9 114
— IV, 23 7
— V, 2. 127
— VI, 1-5 178
— VI, 24-25. 38
— VI, 28. 33
— VI, 28, 45 32
— VI, 37 112
— VII, 25. 60
— VII, 32. 116
— VIII, 15. 89
— IX, 46-50 200
— IX, 57-62 54
— IX, 62. 6
— X, 15. 181
— X, 30-37. 183
— XI, 39. 127
— XI, 34-46 94
— XII, 24. 82
— XII, 30. 71
— XII, 30, 31. 180
— XIII, 3. 119
— XIV, 10. 57
— XVI, 8. 113
— XVI, 13. 143
— XVII, 32. 6
— XVIII, 9-14. 67
— XVIII, 9-14 137
— XVIII, 24. 72
— XIX, 1-10 137
— XXI, 5, 6. 62
— XXII, 29, 30. 37
— XXII, 44. 98
Luc., XXIV, 47. 119
Joan., III, 8. 190
— IV, 16 45
— IV, 21, 23, 24. 62
— IV, 31-34. 86
— IV, 38. 178
— VIII, 7, 9. 10
— IX, 31. 10
— XI. 179
— XI, 25, 26. 154
— XII, 25. 20
— XII, 25. 41
— XII, 25. 64
— XII, 25. 193
— XIII, 35. 130
— XIV, 6. 154
— XIV, 21, 23. 90
— XIV, 23. 84
— XV, 14, 15. 84
— XV, 18. 45
— XV, 18, 19. 41
— XVI, 33. 34
— XVI, 33. 118
— XVIII, 36. 193
I^a ad Cor., I, 6. 3
— II, 1, 2 3
— X, 31 93
— XIII, 1-3 14
— XIII, 13. 91
II^a ad Cor., IV, 17. 34
— VII, 1. 127
Ad Colos., III, 17. 93
Ad Philipp., III, 8. 49
Jacob., II, 5. 73
— IV, 8. 193
I^a Petr., II, 12. 177
— III, 16. 177
Apoc., XX, 12. 124

ONOMASTICON

ORDINE ALPHABETICO DIGESTUM, AUCTORES, TRADITIONISTAS ATQUE ACTORES CITATOS COMPLECTENS.

N. B. 1° Excluduntur nomina passim citata, videlicet *Jesus*, *Mahometus*, *Algazel*, *Brockelmann*, *Dozy*, *Freytag*, *Lane*, *Sprenger*, *Wüstenfeld*.

2° Excluduntur auctorum nomina apud *Conspectum Siglorum* citata.

3° Excluduntur denique auctores librorum sacrorum.

4° In ordine alphabetico digerendo, nullam habuimus rationem verborum *abû* (pater), *ibn* (filius), *al* (articulus arabicus).

5° Numerus paginarum, non vero logiorum, ordinem signat.

Ibn Abbâs . . . . . 420; II, 559
Abbâtôn angelus mortis 431
ʿAbd Allâh filius Habân al Bokhârî II, 556
ʿAbd Allah filius Masʿûd. 389
Abû ʿAbd Allâh filius Al-Jalà. 417
ʿAbd Allah filius ʿOmar. 358
ʿAbd Allah filius al-Samâk. 382
Abd al-ʿAzîz ibn Ḥusayn. 365
ʿAbd al-Wâḥid, filius Zayd . . . . . II, 597
Adam, ... II, 581
Ibn ʿAdî, ... II, 592
Ahasverus (« le juif errant »). 407
Aḥmad filius Ḥanbal. 422
Alarcón, ... 342; II, 591
Alexander Magnus, ... II, 584
ʿAlî filius Abû al-Khaïr. 356
ʿAlî filius Abû Ṭâlib. 356, 375
Anas filius Mâlik 376, 405
Ibn ʿAsâkir, ... 400, 401, 405
Asin, ... II, 607
Abû al-ʿAtâhiya, ... II, 597
Ibn al-Athîr. 340, 364, 395, 400
Augustinus (Sanctus). . . . . 420; II, 574
Bakr filius ʿAbd Allah al-Muzanî. . . . 392
Abû Bakr ibn Abî al-Dunyà, 355, 365, 366, 367, 405, 409, 421, 422
Abû Bakr filius Abû Shayba. 414
Baluam filius Ḥafs. 424
Basset (R.), ... 376, 389; II, 605
Becker 337
Besse. 400
Al-Biqâʿî, ... II, 584
Al-Bokhârî . . . . . 355; II, 579
Caussin de Perceval. 337
Carra de Vaux. 339
Chaucer. 389
Chauvin . . . . . II, 607
Cheïkho. 339
Clemens Alexandrinus 413
Al-Dastowâî. 352
David, ... II, 580
al-Daylamî 349, 369, 404
Derenbourg . . . . . II, 584
D'Herbelot, 335, 336, 339, 376, 389; II, 606, 609
Diogenes Laërtius. 409
Diogenes Sinopensis. 409
Ibn Abî al-Dunyâ, 365, 367, 368, 369, 370, 371, 373, 374. 423
Eva, ... II, 581
Fabricius, 357, 360, 376, 378, 389, 395, 400
Abû al-Faraj al-Azdî, ... II, 556
Field. 339
Flavius Josephus. . . . . II, 585
al-Fodhayl filius ʿIyâdh, ... II, 569
G. Palencia. . . . . 342, II, 591, 607
Gabriel (archangelus), ... II, 586
Gerock. 340
Goldziher. . . . 337, 338, 339, 400; II, 607
Grébaut, ... II, 592, 607
Ibn al-Ḥamal, ... II, 551
Al-Ḥârith al-Muḥâsabî 382
Al-Ḥasan al-Baṣrî 336, 393
Hieronymus (sanctus 360, 370, 395
Ḥilâl filius Yasâr 389
Abû Horayra. . . . . 360; II, 579, 594
Iblis, ... II, 605
Ibrahîm filius Adham. . . . . 354; II, 591
Ignatius (Martyr), ... 360
Innitzer (Th.). 400

Al-ʿIrâqî. 420
Isaac, ... II, 589
Jûsuf filius Asbâṭ, ... II, 579
Jacquier. 341
Jaʿfar filius Barqân. 356
Jarîr filius Ḥâzim. 356, 384, 388
Jeshuʿ, ... II, 552
Joannes Baptista, 340, 356, 366, 380, 391, 398, 399, 400, 407, 420; II, 542, 544, 545, 559, 560, 561, 565, 573, 574, 575, 578, 584, 585, 586, 588, 595, 609
Joannes Chrysostomus. 356
Joannes evangelista, ... II, 544
Joseph (sanctus). . . . . 360; II, 581
Kaʿb al-Aḥbâr, 350, 383, 405, 406, 407, 425, 430.
Khaithama filius ʿAbd al-Raḥmân. . . 390
Kharûsh (rex), ... II, 585
Khaythama, ... II, 598
Al-Kisâî. 400
Laith filius Abû Salîm. 384, 388
Lazarus . . . . . II, 577
Levi della Vida, ... II, 607
Lidzbarski. 340
Macarius (abbas). . . . . 431; II, 553, 573
Macdonald 338
Maledictus, ... II, 555
Mâlik 377
Mâlik filius Anas, 365, 400; II, 558, 577, 578
Mâlik filius Dînâr, 353, 354, 362, 365, 377, 401
Manneval. 340
Maria Magdalena, ... II, 537
Maria (Virgo). . . . . 340, 360; II, 580, 581
Margoliouth, ... II, 606
Maʿruf al-Karkhî, ... II, 591
Massignon. 342
Menéndez Pidal (R). 389, 431
Migne. 431
Moʿâḍ filius Jabal, ... II, 595
Mohammed filius al-Fadhal, ... II, 563
Moḥammed filius Abû Mûsà. . . . . II, 570
Mojâhid. 405, 406
Motarrif filius ʿAbd Allâh, ... II, 609
Moyses, ... II, 580, 609
Mouriêl, (angelus mortis). 431
Mujâhid filius Jobair. 357
Nâfiʿ. 380
Nau (F.). 337
Neusch. 337
ʿObayd filius ʿOmayr. 406
Ibn ʿOmar. 355, 356, 377, 399, 404
ʿOmar (Calipha) 358
ʿOmar filius al-Khaṭṭâb. 336
ʿOmar filius Saʿîd. 372, 373
Pacomius (sanctus), ... II, 565
Perron, ... II, 605
Pick. 339, 377, 389
Power, ... II, 607
Preuschen 339
Qatâda filius Diʿâma, ... II, 558
Ribera. 342
Rivière (J.), ... II, 591
Rosweydus, 431; II, 540, 544, 553, 565, 570, 573, 574, 581
Rubens Duval. 431
Sâadi,ʿ. . . . . II, 606
Abû Saʿîd al-Khadarî, ... II, 592
Sâlim filius ʿAbd Allâh, ... II, 584
Sâlim filius Abû al-Jaʿad, 409; II, 563, 597
Salmân Persicus 364
Salomon, ... II, 609
Sapor (rex), ... II, 584
Sayous 340
Sem filius Noë, ... II, 552
Sergius Bahira. 337
Al-Shaʿabî. . . . . 421; II, 586
Al-Shaʿrânî. 354
Al-Sharîf al-Murtadhâ Abû al-Qâsim ʿAlî filius Ṭâhir. 375
Shoʿayb filius Ṣâliḥ, ... II, 598
Simon Petrus, II. 544, 545
Sofyân. 405, 406, 422
Sofyân filius ʿOyayna. 364, 422
Sofyân al-Thaurî, 350, 368, 404, 405, 422; II, 593
Sprenger. 337
Strack. 338
Abû Suleymân al-Dârânî. 407
Al-Suyûṭî. . . . . 431; II, 605
Ṭabarî. 340, 376, 395, 400
Al-Ṭaberânî. 420
Ṭâʿûs filius Kisân 421
Al-Termidî. 349, 355
Thâbit al-Banânî. 414
Thaʿalabî. . . . . 340, 395, 400; II, 581
Thawr. 349

Wahab filius Munabbih, 349, 373, 382, 401, 416, 424, 430; II, 559, 565, 576, 577, 581, 594, 596
Wallis Budge. 431
Warnerus Levinus. 376, 378, 389
Wohaib filius al-Ward. 364, 404
Wright. 337
Yahuda. . . . . 338, 339; II, 607
Yahyâ filius Mo'âd 413
Zachaeus, ... II, 555
Zacharias. 340, 395, 418, 419
Zwemer. . . . . 339, 340; II, 581

INDEX RERUM

N. B. — Numeri logiorum ordinem, non vero paginas, indicant.

Abnegatio, 20, 54, 65, 66, 83, 185, 224, 227.
Abstinentia, 37, 39, 42, 43, 44, 53, 63, 69, 70, 71, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 86, 93, 102ter, 108, 111, 115, 118, 124, 128, 138, 145, 159, 174, 182, 191, 193, 194, 221, 227.
Amici Dei quinam sint, 84, 90, 115, 145, 169.
Amor Dei, 84, 85, 86, 89, 90, 91, 115, 130, 169, 170, 171.
Amor filialis, 227.
Amor gratitudinis, 84. Vide etiam *Gratiarum actio.*
Amor platonicus, 84, 90.
Angeli a Deo missi, 138, 226, 233.
Angeli custodes, 102quinquies, 124.
Angeli in coelo Dei thronum circumdantes, 127, 214.
Angelus Gabriel. Vide : *Gabriel*
Angelus mortis, 102.
Angelus pensator boni et mali, 53.
Angeli punitionis, 102quinquies.
Anthropomorfismus, 208.
Apostoli ad omnes gentes docendas missi, 211, 214.
Apostoli dono linguarum praediti, 211.
Apostoli, fullones sive vestium lavatores appellati, 127.
Apostolorum dispersio et per mundum universum praedicatio, 128, 211.
Arrogantia, 31, 56, 67, 108, 114, 125, 137, 200.
Avaritia, 47, 49, 50, 51, 52, 54, 72, 73, 77, 82, 86, 102ter, 108, 127, 137, 192, 220.
Baptisma, 190, 207, 231.
Beatitudines (« Beatus... »), 20, 21, 56, 57, 92, 136, 217, 219.
Beneficium, 51, 58, 105, 106, 130, 132, 137, 138, 183, 186, 210, 224, 227.
Bonum pro malo retribuendum, 65.
Budismus, 29.
Calumnia, 177.
Castitas, 10, 23, 24, 34, 37, 44, 77, 95, 102quinquies, 106, 118, 125, 171, 199, 201, 227.
Cerealia qui corrumpit gravissime peccat, 223.
Charitas fraterna, 16, 105, 112, 130, 132, 183, 196, 227.
Charitas, non vero timor aut spes, ad sanctitatem utilis, 84, 90.
Charitas omnium virtutum excellentior, 14, 84, 90, 91.
Coecitas, 127.
Coelum. Vide : *Paradysus.*
Concupiscentia, 125.
Contritio, 89, 228.
Contumelia, 102 quinquies, 127, 177, 188.
Cor hominis, amore mundi hujus vitaeque futurae vacuum, Dei amore repletur, 90, 95, 171.
Cor hominis potius quam ejus opera Deus intuetur, 67, 165, 208.
Cor hominis ubi thesaurus ejus, 192.
Cor humilis sapientiae germinandae apta terra est, 89.
Cor mundum, 57, 92, 93, 94, 127, 138, 165, 215.
Cor obduratum longe est a Deo, 142.
Cor simplex, 157, 165.

Corda bona Deo dilectissima, 62.
Corda hominum quomodo vasa evadant apta sapientiae, 47.
Corda multiloquio obdurantur, 142.
Cupiditas, 127, 169, 174.
Cupiditas relinquenda aut coërcenda, 20, 21, 23, 24, 30, 39, 42, 43, 47, 49, 50, 53, 54, 70, 72, 77, 80, 82, 102ter, 168, 169, 174, 220, 221, 227.
Deambulatio, 191.
Deceptio, 13, 105.
Dei adjutorium homini sufficiens, 133.
Dei adoratio super mundi amorem fundari nequit, 75.
Dei amor. Vide : *Amor Dei*.
Dei amor cum alio quocumque amore insociabilis, 90.
Dei amor finis humanarum actionum, 74.
Dei amor mundi hujus odio lucratur, 41, 85, 86, 169.
Dei amor omnium rerum oblivionem generat, 85, 86, 90, 170, 171, 189.
Dei attributa et nomina numerantur, 206.
Dei contemplatio, 95, 109, 136, 158, 170, 171, 189, 207.
Dei inimicissimi quinam sint, 108.
Dei invocatio, 97.
Dei misericordia, 69, 104, 133, 137, 138, 153, 206, 209, 211, 222, 223, 226, 227.
Dei odium, 191.
Dei justitia, 151, 152, 153, 222, 223, 226, 228.
Dei omnipotentia, 187.
Dei recordatio, 43, 50, 76, 86, 115, 126, 133, 135, 136, 143, 143bis.
Dei recordatio divitiarum cura impeditur, 50, 86, 232.
Dei servitium, 180, 222, 232. Vide : *Devotio*.
Dei timor, 44, 61, 67, 70, 106, 149, 152, 160, 161, 163, 165, 175, 182, 200, 222.
Dei visio, 21, 57, 115, 127.
Dei voluntati libenti animo se summittere opus excellentissimum est, 91.
Desiderium paradysi, 84, 90.
Desperatio, 105, 120, 121, 226.
Detractio, 16, 28, 29, 32, 177, 188.
Deus amabilior est omnium rerum, 84, 85.
Deus dives, non pauper, 223.
Deus filium non genuit, 223.
Deus in spiritu est colendus, 62, 208.
Deus, prout quisque scit et potest, honorandus, 208.
Deus pulcherrimum Ens, 84.
Deus unus, non trinus, 223.
Devotio, 84, 89, 109, 111, 145, 163, 180, 185, 189, 222, 228. — Vide : *Dei servitium*.
Diaboli fratres seu amici quinam sint, 108.
Diaboli tentatio cupiditatibus exercetur, 174, 229.
Diaboli tentatio per festinationem et levitatem praecipue exercetur, 18.
Diabolus daemoniorum princeps, 129.
Diabolus injuriarum remissione fugatur, 33.
Diabolus Jesu nativitatem nescivit, 18.
Diabolus de suis insidiis ad homines tentandos Jesum docet, 172, 174bis, 229.
Diabolus Jesum tentat, 17, 22, 63.
Diabolus Joannem baptistam docet, 52, 149.
Diabolus mundi amatores decipit, 54quater.
Diabolus, post Jesu nativitatem, suimet impotentiam confitetur, 18.
Disputatio, 27.
Dives aegre salvatur, 72, 73, 192, 232.
Divitiarum fallatia, 54, 126, 220.
Divitiarum fulgor fidei lumen aufert, 74.
Divitiarum damna, 43, 50, 73, 105, 192, 221, 232.
Docetismus, 128.
Doctrina absque mercede proximis impertienda, 132.
Dolus, 127, 229.
Ebrietas, 102 quinquies, 226.
Eleemosyna, 14, 51, 53, 55, 72, 87, 105, 107, 137, 138, 143, 143bis, 152, 210, 227, 233.
Extasis, 95, 170, 171, 189, 202.
Facetia, 191.
Fallatia, 127.
Fidei certitudo qua de causa in hypocritis debilitatur, 83.
Fidei lumen divitiarum fulgore aufertur, 74.
Fidei virtus ad miracula patranda, 204.
Fidei virtus ad salutem aeternam, 203.
Fidei virtute super aquam ambulari potest, 160.

Fiduciae damnum ad spiritualem perfectionem, 99, 120, 121.
Fuga hominum, 26.
Furtum, 102 quinquies, 105, 138, 151, 152, 178, 184.
Gabriel angelus, 69, 198, 231.
Gehenna, 12, 39, 148.
Generatio duplex : naturalis et spiritualis, 207.
Gnosticismus, 84.
Gratiarium actio, 84, 145, 163, 165, 177 186, 224.
Homines, natura aequales. Dei tantum timore diversificantur, 200.
Humilitas, 57, 58, 59, 61, 67, 76, 89, 112, 114, 115, 135, 136, 137, 185, 209.
Hypocrisis, 5, 6, 7, 8, 9, 52, 53, 55, 61, 83, 87, 94, 108, 110, 144, 158, 161, 165, 197, 216, 225.
Idolorum servitus, 39, 82, 148, 228.
Immunitas a peccato, 149, 219, 222.
In crastinum diem nequaquam thesaurizandum, 77, 82, 100, 145.
Infernus, 39, 51, 53, 67, 69, 84, 102 quater, 102 quinquies, 103, 106, 137, 148, 175, 181, 183, 203, 206, 228.
Infidelitas, 68, 74, 203, 228.
Infirmitas corporis et cordis, 83, 164.
Injuriarum remissio, 33, 65, 133, 134, 141, 188.
Insipientia, 127, 129, 132, 166.
Intentio, 92, 93, 94, 152, 165, 228.
Invidia, 127, 229.
Ira, 30, 31, 65, 67, 133, 185, 188, 229.
Ira Dei, 31, 39, 102 quinquies, 133, 191, 223.
Jactantia, 31, 56, 67, 114, 127, 137, 145.
Jejunium, 14, 21, 34, 39, 44, 53, 55, 69, 70 77, 80, 87, 111, 126, 138, 139, 143, 143 bis, 145, 159, 174, 194.
Jesu nato, idola per terram jacentia capitibus demissis aparuerunt, 18.
Jesui mundus sub specie vetulae apparet, 45.
Jesui quisnam similis, 97.
Jesus a calvaria loquente docetur de vitae hujus vanitate ac de futurae vitae horrore, 102.
Jesus a Deo docetur de praeexcellentia laetitiae respectu tristitiae, 120, 121.
Jesus a Deo docetur de reverentia cerealibus debita, 223.
Jesus a Joanne baptizatur, 195.
Jesus a Joanne docetur, 30, 31, 171, 199.
Jesus, a judaeis ad mortem quaesitus, ex eorum manibus saepe liberatus, 128.
Jesus a Patre mittitur ad vivificandos, sanandos et liberandos homines, 129.
Jesus apostolos suos ad praedicandam ejus doctrinam mittit, 128, 211.
Jesus asinum a se equitandum assumere renuit, 86.
Jesus, asylum frustra quaerens in hac vita, thronum a Deo in futura vita obtinebit, 37.
Jesus a diabolo tentatur, 17, 22, 63, 174 bis.
Jesus a parietis umbra qua recreabatur expulsus, 79.
Jesus a suis concivibus inhonoratus, 213.
Jesus absque peccato originali conceptus, 18.
Jesus ad pluviam petendam precaturus exit, 10, 201.
Jesus, apud Deum intercedens, damnatum ab inferno liberat, 228.
Jesus avarum humiliter resipiscentem laudat dum ascetam superbum despicit, 67, 137.
Jesus calvariam eloqui facit, 102.
Jesus captus a judaeis atque crucifixus, 128.
Jesus clitellarium simplicem, qui prout potest Deum glorificat, increpans, a Deo monetur, 208.
Jesus cum discipulis suis coenam facit, 128, 159.
Jesus cum socio fluvium transmeat super aquam ambulans, 54.
Jesus Dei propheta, 203.
Jesus Dei servus, 203.
Jesus Dei Spiritus, 201, 203.
Jesus Dei verbum, 187, 201, 203.
Jesus denarium et drachma ut stercus despicit, 49, 126, 220.
Jesus devotum, Dei amore in extasim raptum, invenit, 170, 189.
Jesus diabolum interrogat de suis ad tentandos homines insidiis, 172, 174 bis, 229.
Jesus discipulis explicat quare super aquam ambulare nequeant, 49, 126, 160.

Jesus discipulis permittit in alieno agro spicas vellere, 178.
Jesus discipulis templum aedificare non permittit, 75.
Jesus discipulo qui divitias abdicare renuebat acriter objurgat, 72.
Jesus discipulum a morte ad vitam revocat, 183.
Jesus doreadis pullum a se jugulatum resuscitat, 54.
Jesus, dormientem suscitare volens, a Deo repulsam accipit, 168, 202.
Jesus dormientem suscitat ut Dei memoriam faciat, 71, 168, 202.
Jesus dormire sinit hominem qui mundum hunc dereliquit, 71, 168.
Jesus duos fratres a morte ad vitam revocat ut idololatras convertat, 228.
Jesus et Joannes per forum ambulantes a muliere casu transeunte collisi, 171.
Jesus et Joannes ut socii iter suscipiunt, 202.
Jesus, exemplo avium et camelorum, ad spem in divinam providentiam discipulos exhortat, 82.
Jesus, exemplo passeris in aqua fluminis semetipsum purificantis, a Gabriele docetur de orationis excellentia et merito, 231.
Jesus exemplo suo apostolos ad passionem viriliter sufferendam excitat, 128.
Jesus, exemplo trium sociorum qui seipsos ad invicem auri cupiditate interfecerunt, mundi fallatiam discipulis ostendit, 54.
Jesus ex Maria Virgine conceptus absque viri semine, 187.
Jesus foeminam viro suo resuscitat et iterum morti addicit ut suam infidelitatem puniat, 203.
Jesus fullones invitat ad regnum coelorum, 127, 214.
Jesus fulloni furtum dimittit propter suam eleemosynam, 138.
Jesus habitus, cibus, jejunium, oratio, vitaeque ratio describitur, 63, 77, 81, 86, 118, 128, 139, 145, 174bis, 201, 222.
Jesus hominem caecum aliisque infirmitatibus afflictum sanat, 88.
Jesus hominem qui diu ejus expectabat adventum invenit, in suo sinu dormire sinit et mortuum sepelit, 222.
Jesus in coelum elevatus, 75, 195.
Jesus in deserto jejunat, 22, 139, 145, 159.
Jesus in extasi per sexaginta dies manens, panis recordatione extasim amittit, 22, 174bis.
Jesus infirmum sanare volens a Deo repulsam accipit, 164.
Jesus Joannem baptistam docet, 31, 177.
Jesus Joannem baptistam monet ut filiis Israël praedicet, 143bis.
Jesus Joanni baptistae inferior propter ejus tristitiam, 121.
Jesus Joanni baptistae inferior propter hujus altiorem contemplationem, 171, 202.
Jesus judicii extremi mentionem coram ipsum facere omnibus prohibebat, 98.
Jesus, juxta canis cadaver jam foetescens transiens, albedinem dentium ejus laudat, 29.
Jesus juxta mulieres transit quae timore inferni Deum serviebant, 84ter.
Jesus lacrymatur, 102bis, 145, 178, 181, 201.
Jesus lapidem pro cervicali assumptum rejicit et capite super terram innixo dormit, 63.
Jesus latronem contritum excipit et devotum superbum a se rejicit, 67, 137.
Jesus latronem, qui furtum a se patratum cum juramento negat, acriter objurgat, 184.
Jesus leonem mansuetum facit, 37.
Jesus lignarium a serpentis morsu lethali liberat, eleemosynae merito, 210.
Jesus matrem et filium a morte in vitam revocat, 226.
Jesus meretricem visitat, 104.
Jesus montem eloqui facit, 148.
Jesus, mortis mentionem audiens, sanguinem exudabat, 98.
Jesus mortis timore vehementer affligitur, 101.
Jesus mortuos ad vitam cum Dei venia revocat, 39, 54, 102^{quinquies}, 131, 151, 152, 166, 178, 179, 183, 203, 226, 228.
Jesus, mortuus et sepultus, apostolis tertia die apparuit, 128.

Jesus omnes cujusdam agri heros ad vitam revocat, 178.
Jesus orat dum Joannes dormit, 202.
Jesus patrem duarum mulierum resuscitat, 179.
Jesus pauper, 11, 36, 37, 44, 63, 72, 73, 77, 80, 81, 86, 118, 139, 145, 159.
Jesus pecten et urceolum a se rejicit, 81.
Jesus, per villam incolis orbatam transiens, mortuum resuscitat, a quo gehennae poenas sciscitatur, 39.
Jesus per villam transit cujus incolae ira Dei puniti perierunt, 181, 230.
Jesus poenitentiam praedicat, 119, 217.
Jesus porcum valedicit, 28.
Jesus precandi formulam tradit, 11.
Jesus preces ad pluviam petendam exaudiuntur, 201.
Jesus pro discipulis siti laborantibus aquam a Deo impetrat, 227.
Jesus pro juvene qui matrem offenderat intercedere apud Deum renuit, 226.
Jesus puer, a matre in scholam ductus, magistrum de litterarum esoterico sensu docet, 206.
Jesus pulverem in aurum et stercus convertit, 54, 220.
Jesus, pulveris exemplo, hominum aequalitatem praedicat, 200.
Jesus sapientes hypocritas arguit, 2, 5, 6, 8, 9, 53, 108, 110, 147, 155, 156, 197, 216.
Jesus Sem filium Noë ad vitam revocat, 131.
Jesus semetipsum bis natum esse asserit, 207.
Jesus seni laboranti spem successive adimit et reddit, 99.
Jesus serpentem eloqui facit, 138.
Jesus servum nigrum resuscitat ut suam fidem praemiet, 203.
Jesus sibi maledicentibus benedicit, 32.
Jesus socium infidelem deserit, 54.
Jesus sodomitas rogo punitos videt, 106.
Jesus suae vitae rationem describit, 44, 86, 118.
Jesus super aquam ambulat, 49, 54, 126, 160.
Jesus templi eversionem praedicit, 62.
Jesus transiens juxta tres hominum turbas qui inferni timore, paradisi spe et Dei amore respective Deum serviebant, cum posterioribus manet, 84.
Jesus unus idemque cum Deo, qui ejus lingua loquitur, 215.
Jesus vita publica sive praedicatio describitur, 128.
Jesus vitae principium et veritatis via, 154.
Jesus vitam activam contemplativae praefert, 109.
Joannes baptista a diabolo docetur de varia hominum indole, 149.
Joannes baptista a diabolo monitus, 174.
Joannes baptista a diabolo quaerit quemnam hominum ipsi amabiliorem esse, quemnam autem odibiliorem, 52.
Joannes baptista a Gabriele angelo de futura vita docetur, 69.
Joannes baptista a Jesu docetur, 31, 177.
Joannes baptista a Jesu monitus ut filiis Israël praedicet, 143bis.
Joannes baptista angelis superior, 202.
Joannes baptista, a patre rogatus, jejunii votum frangit, 69.
Joannes baptista, adhuc puer, Dei cultui in templo Jerusalem addictus, 69.
Joannes baptista, adhuc puer, ludere cum pueris recusat, 69, 212.
Joannes baptista, in deserto poenitentiam agens, a parentibus quaeritur et in Jerusalem reducitur, 69.
Joannes baptista Jesui superior propter ejus altiorem contemplationem, 171, 202.
Joannes baptista Jesui superior propter ejus laetitiam, 121.
Joannes baptista juxta mulierem transiens eam impulit quasi parietem offensans, 95, 171.
Joannes baptista, laneam tunicam pro cilicio induens, a Deo monetur, 78.
Joannes baptista, propter ejus in patrem obedientiam, a Deo laudatus, 69.
Jeannes baptista, semel pane satiatus, orationem vigiliae negligit, 12, 174.
Joannes et Jesus, per forum ambulantes, a muliere casu transeunte collisi, 171.
Joannes Jesum baptizat, 195.
Joannis baptistae amictus, 69, 78.

Joannis baptistae austeritas, 69, 78, 182.
Joannis baptistae decollatio, 195.
Joannis baptistae lacrymatio, 69, 78, 182.
Joannis baptistae laetitia spiritualis, 121.
Joannis baptistae praedicatio, 114, 143. 143bis.
Joannis baptistae pudicitia, 95, 171, 199.
Joannis evangelistae laetitia spiritualis laudatur, 120.
Jocatio, 191.
Joseph Mariam interrogat de suo miraculoso conceptu, 187.
Judicium extremum, 37, 53, 57, 67, 98, 102quater, 102quinquies, 106, 124, 131, 181, 198, 222.
Judicium particulare, 102quater et quinquies, 116, 124, 151, 152, 165, 228.
Juramentum, 167, 184.
Lacrymarum virtus, 69, 97, 119, 120, 121. 124, 136, 182, 217.
Laetitia spiritualis, 120, 121.
Lex talionis derogata, 65.
Liberalitas, 51, 52, 93, 107, 110, 132, 227.
Liber vitae, 124, 177.
Linguae peccata, 16, 25, 26, 27, 28, 29, 32. 54, 97, 136, 142, 158, 167, 172, 177, 188, 191.
Litterarum esotericus sensus a Jesu explicatus, 206.
Luxus, 60, 61, 81, 86, 125.
Maledicentia, 16, 28, 29, 172. 177, 188.
Maledictiones (« Vae »), 38, 45, 53, 54ter. 110, 114, 178, 197, 206, 208, 216.
Malo nequaquam resistendum, 65, 134, 177, 185, 188.
Mansuetudo, 19, 133, 134, 177, 185, 188, 224.
Maria Virgo absque peccato originali concepta, 18.
Maria, virgo incontaminata, 139, 187.
Maria Virgo, Jesum quaerens, a textoribus decipitur, 13.
Mariae virginis jejunium describitur, 139.
Meditatio perfectionis culmen, 71, 97, 136.
Mendacium, 27, 54, 167, 184, 203, 216.
Messias. Vide : *Jesus*.
Millenarismus, 37.
Modestia oculorum, 10, 23, 24, 199, 201.
Monotheismus, 203, 206, 223.
Monotheismus a Joanne baptista praedicatus, 143, 143bis.
Mons *qâf* dictus, qui mundum circuit, 206.
Mors credenti optima, improbo autem pessima, 194.
Mors res omnes amatas ab homine separat, 102, 218.
Mortificatio, 39, 61, 63, 65, 69, 70, 78, 79, 80, 169, 189, 191, 194, 226.
Mortis descriptio, 102quater, 102quinquies.
Mortis memoria in mente semper habenda, 99, 115, 116, 145, 194.
Mortis recordatione corda obdurata emolliuntur, 47.
Mundi amatores agricolae diaboli, 117.
Mundi amatores a via veritatis declinant, 147.
Mundi amatores devotionis dulcedinem non experiuntur, 47, 126.
Mundi amatores exiguissimo religionis cultu contenti, 42, 126.
Mundi amatores, hac vita decepti, in futura puniuntur, 38, 39, 54, 102.
Mundi amor cum futurae vitae amore inconciliabilis est, 35, 53, 63, 74, 75. 145, 162, 193.
Mundi amor insatiabilis est, 48, 221.
Mundi amor letalis, 48, 54, 115, 126, 145.
Mundi amor radix omnis peccati, 34, 42, 43, 47.
Mundi amor religionem corrumpit, 126.
Mundi amor similis pueri amoris erga matrem suam, 39.
Mundi amor tria mala in corde hominis generat, 221.
Mundi contemptus excellentior virtus est quam meditatio, 71, 168.
Mundi odium Dei amorem generat, 41, 145.
Mundi rebus vilioribus et asperioribus contentos esse debemus, 124.
Mundi renuntiatio. Vide : *Abstinentia*.
Mundi servitus, 110, 180, 216.
Mundi turpitudo, 34, 82, 123, 126, 129, 145.
Mundi vanitas, 102bis, 126, 128, 129, 178, 218, 221.
Mundities cordis plus quam corporis commendatur, 127, 215.

Mundo derelicto, Dei memoria facillime in corde fovetur, 71, 86.
Mundus a Jesu victus, 34, 63, 118, 126, 145.
Mundo valedicendum, 124, 178.
Mundus derelinquendus, 34, 42, 43, 54, 63, 71, 81, 82, 86, 111, 115, 124, 126, 168, 178, 180, 193, 194, 218, 220, 221.
Mundus despiciendus intuitu futurae vitae, 39, 70, 42, 53, 54, 63, 115, 124, 126, 145, 168, 180, 220, 221.
Mundus est daemoniorum habitaculum, 129.
Mundus praetereundus potius quam colendus, 34, 40, 46, 75, 111, 145, 178.
Mundus pro hero non assumendus, 34, 180.
Mundus quid, 34, 82, 126, 129.
Mundus relate ad vitam futuram similis orienti relate ad occidentem, 193.
Mundus relate ad vitam futuram similis viro qui duas habet mulieres, 162.
Mundus similis agro diaboli, 117.
Mundus similis feminae viros decipientis et occidentis, 45.
Mundus similis lapidi et stercori, 126.
Mundus similis ponti transeundo, 46, 75.
Mundus similis porco, 123.
Mundus similis thesauro cujus cupiditate decepti homines semetipsos ad invicem interficiuntur, 54.
Mundus similis viae tritae, 75.
Obedientia in parentes, 69, 226.
Odium, 127, 169, 172.
Opera omnia ad tria reducuntur, 96.
Operibus bonis Deo appropinquandum, 114.
Opes derelinquendae, 34, 42, 43, 49, 50, 51, 52, 54, 63, 72, 73, 74, 81, 82, 86, 118, 126, 220, 221, 227, 232.
Opes non acquirendae, 30, 36, 42, 43, 49, 50, 51, 52, 54, 72, 73, 74, 82, 86, 118, 126, 220, 221, 232.
Opes in pauperum necessitates distribuendae, 107, 227.
Opulentia pro plerisque mala, 74, 221, 232.
Opus excellentissimum, 92.
Opus moralitatem sumit ab intentione, 93, 228.
Opus propter Deum operatum, 94.
Oratio, 10, 34, 53, 55, 69, 97, 102[quinquies], 126, 142, 143, 143[bis], 158, 174, 201, 222, 230, 231.
Pacifici, 57, 65, 102[ter].
Parabola agri, 117.
Parabola aquae et ignis in eodem vase, 35.
Parabola arboris infructuosae, 2, 216.
Parabola arboris *nervii*, 5.
Parabola arcis inexpugnabilis, 143, 143[bis].
Parabola avium, camelorum, boum et onagrorum, 82, 146.
Parabola bestiae indomitae, 47.
Parabola cameli laxati qui ad patriam fugit, 216.
Parabola canum, 4.
Parabola captivi semetipsum redimentis, 143, 143[bis].
Parabola coeci solis lumine privati, 216.
Parabola coeci lampadem portantis, 144.
Parabola columbae, 157.
Parabola cribri, 53.
Parabola culicis ex potu excolati, 53.
Parabola cutis mundatae, 53.
Parabola devoti et dissoluti quorum prior damnatur propter propositum peccandi in momento mortis, alter vero salvatur propter propositum resipiscendi, 228.
Parabola divitis opes suas pauperibus erogantis, 227.
Parabola domus super maris undam aedificatae, 40, 75.
Parabola domus tenebrosae, super cujus tectum lucerna ponitur, 53.
Parabola ducis nutantis, 53.
Parabola festucae ex potu excolatae, 53.
Parabola filii qui amore in matrem motus totam vitam ipsi sacrificat, 227.
Parabola formiculae, 146.
Parabola fratris qui pudenda fratris sui dormientis detegit, 16.
Parabola fornicatoris qui poenitentia motus peccatum devitat, 227.
Parabola hominis aquam maris bibentis, 48.
Parabola hominis crumena musci plena praediti, 145[bis].
Parabola hominis qui capite elato vel demisso domum intrat, 59.
Parabola hominis super viam sedentis, 197.
Parabola infirmi, 47.

Parabola lampadis quam ventus extinguit, 176.
Parabola lampadis super tectum obscurae domus, 144.
Parabola lapidis fluminis cursum impedientis, 5.
Parabola latrinae dealbatae, 5.
Parabola luporum qui monachorum vestibus sunt induti, 53, 61.
Parabola luporum qui pellibus ovium sunt induti, 53, 216.
Parabola margaritae, 4.
Parabole medici benigni, 3, 104.
Parabola medici semetipsum curantis, 194,
Parabola militis ad bellum dispositi, 143.
Parabola morbi et medicinae, 110.
Parabola mulieris quae secreto mocchatur, 8.
Parabola orientis et occidentis, 193.
Parabola passeris in aqua fluminis semetipsum purificantis, 231.
Parabola pharisaei et publicani, 67, 137.
Parabola plantae absque semine et aqua pullulantis, 187.
Parabola pontis, 46, 75.
Parabola porcorum, 4, 53.
Parabola rami et radicis, 110.
Parabola salis, 132.
Parabola securis ad radicem arboris positae, 114.
Parabola seminis, 59, 89.
Parabola seminis qui absque aqua et terra nequaquam germinat, 216.
Parabola sepulcri dealbati, 5.
Parabola servi fidelis et improbi mercenarii, 6, 53, 110.
Parabola servi infidelis qui domino debitum non reddit, 143, 143bis.
Parabola servi insipientis sed humilis, 185.
Parabola subditi incivilis qui regi suo reverentiae officia non reddit, 143.
Parabola thesauri in deserto inventi, 54.
Parabola utris melle pleni, 47.
Parabola vepris, 110, 216.
Parabola vestis lotae, 127.
Parabola viae tritae, 75.
Parabola viri qui duas habet mulieres, 162.
Parabola vitis, 110, 216.
Paradisus, 12, 25, 57, 69, 70, 72, 84, 102^{quater}, 102^{quinquies}, 124, 127, 129, 137, 138, 190, 207, 214, 222, 228.
Patientia, 64, 65, 66, 70, 83, 88, 102ter, 185, 188, 224, 227.
Paupertas, 11, 30, 36, 37, 39, 42, 43, 44, 54, 63, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 80, 81, 82, 86, 118, 168, 169, 221, 222, 227, 232.
Paupertatis utilitas ad perfectionem spiritualem, 71, 72, 73, 74, 86, 168, 169.
Peccata calamitatibus etiam in hac vita puniuntur, 62.
Peccata eleemosyna condonantur, 137, 138.
Peccata emendatione remittuntur, 119, 223.
Peccata etsi minuta puniuntur, 151, 152, 222.
Peccata, etsi multa, proposito resipiscendi remittuntur vel in mortis momento, 228.
Peccata in parentes a Deo non remittuntur nisi praevia parentum remissione, 226.
Peccata, etsi multa et gravissima, humilitate delentur, 67.
Peccata lacrymis delentur, 119.
Peccata oratione mundantur, 231.
Peccata propter Jesus amorem condonantur, 137.
Peccata tribulationibus patienter toleratis remittuntur, 83.
Peccatori non licet peccatores ad virtutem exhortare, 7.
Peccatoribus diabolus ludit sicuti pueri cum lusoria pila, 149.
Pecatoris preces a Deo non exaudiuntur, 10, 201.
Peccatorum timor, 68, 119, 120.
Perfectio spiritualis triplici amittitur defectu, 163.
Pietas, 26, 97.
Pigritia, 232.
Piscis *nûn* vocatus, a quo Jonas inglutitus fuit, 206.
Poenitentia, 69, 119, 120, 137, 140, 149, 217, 223, 226, 227, 228.
Polygamia, 37.
Regnum coelorum scientia, doctrina et operibus adipiscitur, 1.
Religio vera non nisi fide, sapientia et opere dignoscitur, 216.

Renovatio spiritualis, 190, 207.
Restrictio mentalis, 167.
Resurrectio mortuorum a Jesu, cum Dei venia, facta, 39, 54, 102quinquies, 131, 151, 152, 166, 178, 179, 183, 203, 226, 228.
Risus, 120, 121, 132, 191.
Salus difficilis, 150, 228.
Sapiens peccator seductoris nomine dignus, 122, 197.
Sapiens qui tribulatione laetatur, 83.
Sapientes improbi, 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 53, 108, 110, 122, 144, 155, 156, 197, 216, 225.
Sapienti in dubiis consulendum, 96.
Sapientia dignis non reservanda, 3.
Sapientia in corde humili, non autem in superbo, operatur, 59, 89, 136, 156.
Sapientia indignis non tradenda, 3, 4.
Sapientia in praxi potius quam in doctrina sistit, 155, 156, 216.
Sapientia virtute perficitur, 1, 5, 6, 8, 9, 53, 144, 155, 156, 216, 225.
Sapientiae quinam coparticipes sint dicendi, 155, 225.
Sapientium tria genera, 225.
Saturitas ventris, 12, 125, 174.
Scandalum, 122, 197.
Scortatio, 24, 102quinquies, 199, 203, 227.
Servi Dei, qui Ipsum propter timorem aut spem, non vero propter amorem, serviunt, 84.
Servi hujus mundi, 110, 216.
Similitudines. Vide : *Parabolae.*
Silentium, 25, 26, 76, 97, 135, 136, 217.
Simonis Petri tristitia spiritualis despicitur, 120.
Simulatio, 127, 229.
Sodalitas bonorum quaerenda, 15.
Sodalitas peccatorum fugienda, 15, 226.
Sodomia, 106.
Solitudo, 26, 102, 217, 226.
Sollicitudo vitanda, 27, 38, 77, 82, 86, 99, 100, 105, 113, 115, 145, 146, 163, 168, 180, 221.
Stultitia, 127, 166, 185.
Spes, 82, 83, 84, 99, 100, 105, 115, 120, 145, 146, 163.
Superbia, 31, 56, 59, 60, 67, 81, 108, 112, 114, 115, 125, 127, 137, 200, 229.
Suspitio mala, 127.
Temporis summa est habenda ratio, 173.
Tentatio, 17, 18, 22, 23, 54quater, 112, 149, 172, 174, 229.
Textores a Maria Virgine maledicuntur, 13.
Thesaurus non in terra sed in coelo thesaurizandus, 34, 43, 51.
Timor inferni, 84, 115, 120.
Timor peccatorum. Vide : *Peccatorum timor.*
Tribulatione tolerata id quod amamus lucratur, 64.
Tribulationis amor Dei amorem sequitur, 84, 85.
Tribulationis utilitas, 83, 84, 85, 88, 164.
Trinitas a Deo damnatur, 223.
Triplex hominum indoles sive natura, 149.
Triplex sapientis genus, 225.
Tristitia spiritualis, 115, 120, 121, 124, 191.
Vanitas, 125, 156, 176.
Vehementia, 31.
Vigilia, 12, 14, 132, 174.
Virginitas Mariae, 187.
Virtutes. Vide : *Abnegatio. — Abstinentia. — Beneficium. — Castitas. — Charitas. — Contritio. — Dei contemplatio. — Dei recordatio. — Dei servitium. — Dei timor. — Dei voluntati summissio. — Eleemosyna. — Fides. — Fuga hominum. — Gratiarum actio. — Humilitas. — Injuriarum remissio. — Jejunium. — Laetitia. — Liberalitas. — Mansuetudo. — Meditatio. — Modestia. — Mortificatio. — Mortis memoria. — Mundi contemptus. — Obedientia. — Oratio. — Patientia. — Paupertas. — Peccatorum timor. — Pietas. — Poenitentia. — Silentium. — Solitudo. — Spes. — Timor inferni. — Tribulationis amor. — Vigilia.*
Virtutes addiscuntur proximorum vitia vitando, 19.
Virtutes credentis, 135.
Virtutes, etsi multae, arrogantia et superbia delentur, 67.
Virtutis merita, etsi multa, proposito peccandi amittuntur vel in mortis momento, 228.
Visibilia propter invisibilia relinquenda, 20.

Vita activa perfectior est contemplativae, 109.
Vita aeterna Jesu cognito lucratur, 154.
Vita futura labore lucratur, 113.
Vita somnium dormientis, 102bis.
Vitia. Vide : *Arrogantia.* — *Avaritia.* — *Calumnia.* — *Coecitas.* — *Contumelia.* — *Cupiditas.* — *Deceptio.* — *Desperatio.* — *Detractio.* — *Devotio.* — *Disputatio.* — *Dolus.* — *Ebrietas.* — *Facetia.* — *Fallatia.* — *Fiducia.* — *Furtum.* — *Hypocrisis.* — *Insipientia.* — *Invidia.* — *Ira.* — *Jactantia.* — *Jocatio.* — *Juramentum.* — *Linguae peccata.* — *Luxus.* — *Maledicentia.* — *Mendacium.* — *Mundi amor.* — *Odium.* — *Pigritia.* — *Restrictio mentalis.* — *Risus.* — *Saturitas ventris.* — *Scandalum.* — *Scortatio.* — *Simulatio.* — *Sodomia.* — *Sollicitudo.* — *Stultitia.* — *Superbia.* — *Suspitio.* — *Tristitia spiritualis.* — *Vanitas.* — *Vehementia.*
Vitiorum genera enumerantur, 127.
Voluptas momentanea diuturnam tristitiam generat. 34.
Zacharias in duas partes serra scissus patienter mortem tolerat, 66.
Zacharias proximis panem suum offerre nequit, ut vires ad laborandum ei necessarias non amittat, 93.
Zoroastrismus, 95.

LE SYNAXAIRE GÉORGIEN

RÉDACTION ANCIENNE DE L'UNION ARMÉNO-GÉORGIENNE

LE SYNAXAIRE GÉORGIEN

RÉDACTION ANCIENNE DE L'UNION ARMÉNO-GÉORGIENNE

PUBLIÉ ET TRADUIT

D'APRÈS LE MANUSCRIT DU COUVENT IVIRON DU MONT ATHOS

PAR

N. MARR

PRÉFACE

1. La présente publication a pour but de donner une simple traduction du texte géorgien tel qu'il s'est conservé dans l'unique manuscrit du Mont Athos (A). Je réponds ainsi à la proposition qui m'a été faite par mon ami Monseigneur Graffin et je n'ai point l'intention, ni même la force de dépasser les limites de cette tâche. Cependant je commettrais une grande faute, si je n'exposais le danger qu'on court en traduisant un texte d'après un manuscrit unique, même quand celui-ci est ancien et présente une copie artistique, exécutée soigneusement par un lettré géorgien de la meilleure époque du développement littéraire de la Géorgie ancienne [1].

Le moyen le plus sûr de bien faire voir ce grave danger c'est de confronter le commencement de ce monument précieux de la littérature ancienne ou plus exactement du moyen âge de la Géorgie avec les textes traitant des mêmes sujets dans différents recueils. Nous sommes heureusement favorisé pour faire ce travail comparatif, quoique partiel : en effet il ne s'agit pour le moment que des premiers articles du recueil, mais nous renonçons à cette même tâche pour le reste de l'ouvrage, car en l'essayant nous risquerions de ne jamais voir l'achèvement de notre entreprise fondamentale, c'est-à-dire la simple traduction de cet ouvrage, tant le manque de concordance des textes complique parfois le travail. On peut le voir dans ce que nous faisons pour la partie qui touche saint Étienne [2].

2. Pour la description du manuscrit A qui forme en lui-même un trésor unique non seulement comme manuscrit, mais aussi comme texte et qui est le texte que nous traduisons, nous renvoyons à notre article Агиографические материалы по грузинским рукописям Ивера. Часть первая. Описание пяти пергаментных рукописей [3]. C'est probablement un manuscrit du dixième siècle.

1. Il s'agit du manuscrit de l'Athos (A), voir plus bas, § 2.

2. V. plus bas, p. 7-27.

3. Matériaux hagiographiques d'après les manuscrits géorgiens d'Iveron. Première partie. Description de cinq manuscrits en parchemin Zapiski = Записки Восточного Отделения Русск. Арх. общ : XIII, Pétersbourg, 1901, pp. 47-72. « Le martyre de neuf jeunes gens de Cola » peut servir justement d'échantillon de l'antiquité des ouvrages hagio-

Le manuscrit du Sinaï (S) en parchemin, portant jadis le n° 83, est maintenant divisé en deux volumes (n°s 32 et 33); cette division a eu lieu depuis la description faite par le professeur A. A. Tsagarel qui lui donne le n° 83[1]. La copie S a deux memento contemporains du manuscrit, d'où nous tirons les renseignements suivants : « Ce livre a été fait à Jérusalem par le moine géorgien Macaire Lethéthel (de Lethète), fils d'Euthyme Grdzel (le Long), aidé par son frère spirituel Pimen Cakha ainsi que par son cousin (« fils du frère de sa mère ») Amona, fils de Vakhthang (ვახტანგ) Modzarghoul, qui l'écrivit de sa propre main ». Le livre fut donc écrit au grand couvent de Saint-Saba à Jérusalem, aux jours du patriarche Théodose et de Salomon, supérieur du couvent, l'an 6468 de la création du monde, le chronicon (géorgien) 84 + 780 = 864 de J.-Chr.]. La note qui suit immédiatement les deux premières lignes de ce mémorial munie de la date de « l'an 250 », écrite plus tard d'une autre main, nous apprend que le manuscrit fut dédié par Macaire au saint couvent du mont Sinaï. Le manuscrit représente une chrestomathie, recueil de morceaux choisis de la littérature patristique et hagiographique portant le nom de « Polycéphale ». Des données plus circonstanciées se trouvent dans la description détaillée que j'ai faite moi-même de la moitié de la collection des manuscrits géorgiens du même couvent, ouvrage qui attend des temps plus propices pour voir le jour. On peut en trouver la description sommaire dans l'ouvrage de A. A. Tsagarel, Памятники грузинской старины в Святой Земле и на Синае. Правосл. Палестинск. Сборник. 10 вып., СПБ. 1888, стр. 234, 236.

Enfin, le manuscrit de Tiflis (T), dont la copie photographique m'a été aimablement fournie par D. P. Gordéyeff, membre de notre Institut d'histoire et d'archéologie de Tiflis, qui doit à son tour l'autorisation de photographier à l'obligeance de l'administration géorgienne du Musée ecclésiastique, est sommairement décrit par Th. Jordania, *Description des manuscrits et des anciens livres imprimés du Musée ecclésiastique du clergé du diocèse de Géorgie, n° 95*. Le manuscrit est conservé à présent dans un carton à part parce qu'il est décousu.

3. Dans le Synaxaire, le commencement des Actes de saint Étienne est perdu; il ne reste qu'un morceau de quatre lignes (p. 2, 27-29 = éd., 33, 1-3) qui correspond strictement aux dernières lignes des mêmes Actes dans le

graphiques qui se trouvent dans ce manuscrit (v. Мученичество девяти отроков колайцев dans les Тексты и разыскания по арм.-груз. фил., Pétersbourg, 1903, pp. 53-61), texte publié, traduit et pourvu de quelques notes qui me sont personnelles ainsi que le compte-rendu de mon voyage au Mont Athos (Из поездки на Афон. О грузинск. рукописи. Цвера, dans le Журнал Министр. Народного Просвещен., Pétersbourg, 1899, mars, pp. 1-24).

1. Encore faut-il compléter le manuscrit par le n° 97 (Tsagarel n° 86) qui en présente la partie du milieu.

recueil des lectures, nommé en géorgien ⴁⴂⴑⴊⴐⴑⴂⴑⴊⴐ ⌜Polycéphale⌝, et non Synaxaire. C'est le manuscrit géorgien (S), unique aussi. Daté de l'an 864 de notre ère, ce manuscrit, qui nous a conservé[1] le recueil nommé Polycéphale, est du couvent de Sainte-Catherine au Mont Sinaï (n°s 32 + 57 + 33). Nous en possédons la photographie que nous avons faite nous-même au couvent du Sinaï pour avoir différents types d'échantillons d'écriture. Et nous y retrouvons presque entièrement (n° 32, pp. 59 v — 67 r) *l'Invention de saint-Étienne, serviteur élu et premier martyr*, et une partie considérable (pp. 56 v — 59 v, 2,13) des *Actes* du même saint. Les trois lignes de ces *Actes*, les seules conservées par notre Synaxaire, se retrouvent, dans le manuscrit du Sinaï, sans aucune différence, excepté l'orthographe ⴀⴓⴖ ⌜amen⌝ au lieu de ⴀⴓⴜ, lequel est représenté dans le manuscrit A sous la forme d'abréviation usuelle ⴀ̄ et qui est du reste lu par nous d'après la tradition archaïque avec ⴖ[2]. Cependant je ne m'engage pas à reproduire ici ce texte du martyre de saint Étienne, n'étant point sûr que « Polycéphale » répète la version perdue de notre Synaxaire. Nous préférons le publier à part, d'autant plus que le manuscrit (T) nous en présente une copie complète dans une version du reste particulière. Toutefois nous ne pouvons nous passer d'une confrontation générale des trois manuscrits dont les morceaux se correspondent : celui du mont Athos (A), celui du mont Sinaï « Polycéphale » (S) et le troisième de Tiflis (T)[3].

A, notre éd.	S	T
La table des matières (pp. 29-32).		
I. Actes de saint Étienne (p. 33, 1-3).	Actes de saint Étienne, pp. 56 v 1-59 v 2, 13 (le commencement — p. 56 — n'est pas pris dans notre photographie).	I. Actes de saint Étienne, pp. 102, 2, 21-108, 1, 12.
II. Découverte des reliques de saint Étienne (p. 33, 4-46).	Découverte des reliques de saint Étienne, pp. 59 v, 2, 14-67 r, 2, 27 (fin manque).	IV. 4me lecture de Lucien sur saint Étienne, sur le tombeau et découverte des reliques du premier diacre, etc. dans une rédaction particulière, pp. 120, 1, 14-128, 2, 15 (exactement 128, 1, 12).

1. V. § 2.
2. V. plus bas, p. 17.
3. Voir plus haut, p. 5-6, la description du manuscrit.

III. Translation des reliques de saint Étienne à Constantinople (p. 74, 65, 10).

IV. Discours du prêtre Grégoire d'Antioche sur Étienne (pp. 65, 11-75, 9).

V. Panégyrique du prêtre Grégoire sur Étienne (pp. 75, 10-82, 15).

VI. Éloge de saint Étienne, premier diacre et premier martyr (pp. 82, 16 90).

Suivent les Actes des apôtres Pierre et Paul (pp. 91 sv.).

V. Id., 128, 2, 16-140, 2, 29 (suivent les Actes des apôtres Pierre et Paul).

II. Id., dans une rédaction particulière sous le titre le martyre du même Étienne, premier diacre, pp. 108, 1, 13-115, 1, 4.

III. Harangue du prêtre Grégoire d'Antioche, pp. 115, 1, 5-120, 1, 13.

—

Les commencements des deux textes A et T ne coïncident pas : la version du Synaxaire débute par la communication sur la construction du martyrium de saint Étienne, détail reporté dans le manuscrit A (p. 128, col. 1, 13, col. 2, 15) à la fin de la partie précédente.

Les désaccords sont saillants dans l'exposition du sujet. Il y a tant de variantes substantielles qu'elles démontrent que T et A ne remontent point au même archétype, qu'ils représentent deux traductions, en tout cas deux versions indépendantes l'une de l'autre. Pour en être convaincu, il suffit de confronter les passages suivants avec les parties correspondantes de notre édition :

127, 1, 19-30 : და მე კეთან მეხმა. ვგან რაიმეთე ჴემბაიტ არს მეხი ჩუენგან. არაჲცა მახგა-თანა ბიწკლაჲ ბერგჲაჲ მივიმართეთ და კიდრე მჭახიცე ქამაღმე კიხარეთ და კიბიცკი ძველი კრთი მარტიჲ ქვეხი ეწრაცხეებრთია ჴკრთია ჴკრთა-

« Aussitôt que j'eus entendu, je compris que sa vision était conforme à la vérité; cependant nous nous dirigeâmes avec lui d'abord vers la colline, fouillâmes jusqu'à la troisième heure et trouvâmes un monument isolé en pierre recouverte d'écri-

ღი. ებრაული ენიდ მოვიყვანეთ და წარეკითხა წერილი იგი და მრქუა ჩუენ წერილი გხე.

ture hébraïque. Nous amenâmes un hébreu qui lut l'inscription et nous dit ce qui y était écrit ».

127, 1,30—2, 1 : ყანახა ამას გხე ხახელდებიხ ტყებაი მართალთაი და წიწილი წმიდათაგ.

« On appelle ce champ lamentation des justes et plainte des saints ». (Cf. A, p. 45, 9-10.)

La rédaction du manuscrit T met l'Égypte à la place de Chanaan dans le passage (cf. notre édition, p. 60, 18, 19) : ობრაჩეხა-თანა ადიქებაი ხუკუნიგ მოგგა იქუნ. ქუყანაგ იგი გაზაბიხაი.

Dans la version T Gamaliel est systématiquement remplacé par Étienne. Ce n'est pas Gamaliel, comme nous apprend A, p. 38, 13, mais Étienne, qui se présente à Lucien et lui reproche de ne pas avoir prévenu l'évêque de ce qui lui avait été révélé [1].

4. Un trait remarquable qui caractérise le rédacteur de la version T, est le sentiment qui passe toute mesure d'inimitié religieuse envers les Juifs. Ne se contentant pas de la phraséologie usuelle dans l'expression de ce sentiment, il remplace le mot ⌜l'amour⌝, employé dans notre recueil synaxarien, par ⌜la haine⌝, quand il s'agit du mobile d'une action de saint Étienne par rapport au peuple nommé. Ainsi dans le passage suivant (comp. le texte du Synaxaire, p. 60, 9-10) :

არამედ ჩუენთაცა მიმართ ანუკუნებდა ხიძულებასა. ქრისტჱს-თჳს ქადაგებასა მათა მიმართ იტყოდა.

« Mais même envers les Juifs il manifestait de la *haine*, il leur prononçait des discours concernant le Christ ».

A ce propos, les derniers mots ont souffert dans la copie d'une altération maladroite qui fait lire ქრისტჱს-თჳს ქადაგებდა და ხამთა მიმართ « il prononçait un discours concernant le Christ et parlait *envers les trois* » (ხამთა მიმართ ქადაგებაჲსა მ⌈ა⌉თა მიმართ) au lieu de « il leur (მათა მიმართ) prononçait un discours » comme nous lisons dans le passage cité du manuscrit T.

C'est sans doute de la même source antijuive que la version du manuscrit met à profit un trait ethnographique du même peuple dans le passage que voici (comp. éd., p. 62, 16-18) :

განგაძღა თქუნ თაფლითა და თქუნ ნიღრახა მწარეთა გული გთნქმიდა (T, p. 139, col. 1, l. 4-6).

Il vous rassasia de miel et votre cœur persistait à désirer de l'ail puant.

1. Sur ce sujet voir plus bas (p. 16 dans l'étude des rapports de la version géorgienne T et du texte grec.

Le même sentiment semble avoir suggéré au rédacteur de la version T l'idée d'introduire par des invectives ennuyeuses un passage d'importance considérable, parce qu'il rattache la figure du protomartyr au soleil, héros de quelque épopée païenne, héros cosmique. Voici cette indroduction insipide (T, p. 139, 1, 30-2, 2) :

ვინ ხართ თქუენ ჱ ჴურიანიგ. რაჲმეოდ მრგხუენიხ მე ცა თანა ვიურვი საქმეთა-თჳს ბოროტთა რომელ ქმნეს ურჩუღდია ჴურიათა.

« Qui êtes-vous, Juifs ? J'ai honte et je suis soucieux à cause des affaires méchantes qu'ont faites les Juifs irréligieux ».

Suit immédiatement le passage important dans des termes presque identiques à ceux du manuscrit A (v. p. 63, 8-11) :

ვერ შეუძლებ უნუე მიხედვაჲ პირსა წმიდასა პირველმოწამისა სტეფანჱსსა. ვითარცა პირველ ვთქუ. რაჲმეოდ ხატი მისა არს სახეცემაჲ ცა პირი მისი ვითარცა მზჱ : ვითარცა პირსა მზისასა არა არს მიხედვაჲ ცა სწავლაჲ პირსა მისსა. ვგრეცა მე ვერ შეუძლებ მიხედვაჲ პირსა წმიდისა სტეფანჱსსა.

« Je ne suis point en état de regarder en face saint Étienne, premier martyr, comme je l'avais déjà dit, car son image est celle du Seigneur et son visage est comme le soleil. Comme il est impossible de regarder en face le soleil et de jouir de sa vue, de même je ne peux regarder en face saint Étienne ».

Étant judéophobe, le rédacteur de la version T l'épure dans ce sens. Il y retranche même toute réminiscence formelle du paganisme, ce qui influence le style; par exemple, il remplace le terme ბაგინ bagin dans la phrase ბაგინსა მას ღმრთისასა ⌜dans le temple de Dieu⌝ (A, p. 8, 16) par le mot ტაძარ taǰar ⌜temple⌝, parce que ბაგინ bagin signifie en géorgien, comme du reste en arménien aussi, spécialement ⌜temple d'idoles⌝.

Quand T lit ძალი მისი ⌜sa force⌝ dans le sens de ⌜l'armée⌝ au lieu de ერი მისი littéralement ⌜son peuple⌝ (mais aussi ⌜son armée⌝), c'est le manuscrit T qui annule le terme suranné, mais original et ancien.

5. Le texte du manuscrit S nous pourvoit d'une grande quantité de variantes pour l'article « La découverte des reliques de saint Étienne, premier diacre et premier martyr[1] ». Ce n'est qu'au profit de la langue géorgienne, de sa grammaire et de son lexique que je les enregistre, en suivant pas à pas les pages et les lignes du texte publié :

P. 33 : 7. + და ერთბამად. — 8. მიმართ + ცა. — 9. მყოფთაგა ⌜მყოფთა.

1. V. notre éd., p. 2-9.

14. ხანაჴრეულთახა ხანაჴრეულთახა. — ხჳეფანჱხი აწქიფთაკეხთახი. — 16. ნიკეფეჴიძეხთხეფა. — 19. აბიბანიხი. — რიჱჩეი იჳი — არა იჳსენებთხ] რიჱჩეთხა-იჳს — არა იჳსენეთახ. —

P. 34 : 2. კეთრხხა აძახ] ჩეძხა აძხა კეთრხეძახა. — ხაძიია + აძიია. — 3. გეხძთხ] გეხძეხ. — 4. ეხე ვი-ია ვ-ბიია] ეხე ვიიართხა გაძეფხაფეძთხა. — 5. რიჱჩეთიი იაჳი] რ-ჴია ბიარჳფი. — 6. ეხრე ეხრჱი. — მე + S. — 8-9. ფიჴეხა რიჱჩეი] ფიჴჱ რიჱჩეჴი. — 9. იიიჴეხა აბრიჴხა ხაძხა] აბიხა იიიჴეხა ხაძხა ქაძხა ძახ. — 10. ინფიაჴჱიფიხახა. — ძეაიეხა + ძახ. — ძჴჴქჴეხხა ძახ ჴჴხა იჳჴფიფიხხხა. — 11. ჴეჳფეია ძაი ჩჴეხია თჳიძნქრიჱნჴეიხა ძარავანფიჴფეიხა (sans იანა). — 13. რაიძჴი] რაძჴ. — ვიხიფჱ]ვიხიფჴ. — 15. ხაფჴიძჴეხი] ხაფჴძჴეხი. — 17. იქრიჱ ფჴრაფ. — ხანფიაჴეხი (au lieu de ჴანფიაჴეხი). — 19. + მე-ძიჳჴძიეხა

P. 35 : 1. ჴბიხკიბიჴხხა. — 4. აფრე რაიეია] აჳ აჳიჴეიფ ჩჴეხ აფრე რაიეია. — 7. ჩჴეხ-იჳს] ჩჴძ-იჳს. — 8. იჳი ფიფრს აფიეხ] აფიეხ ფიფრს. — ძრაჴჴეიხა ფიფჴებიხა ფია ბაჴიჳიხა. — 9. ფაიჴჴჴეხ] ფაიფჴჴვხიეხ. — 10. კჴაბიაფი + S. — იფჴეს ხაფაძჴ. — 12. იჳიხი] იჳი. — 14. ბაიჴჴჱ] ბაიჴჴ. — 15. რიჱჩჴხი იჳი] რიძჴჴ იჳი. — აფიეხ ფაძარჩჴი reçu dans le texte au lieu de ფაძარჩჴი აფს A. — 16-17. ეფჳძეხიჳეია-ჴეხ ჩეფიეია. — 18. კეფძიჴ] კეფძიხა.

P. 36 : 4. ხარჳძეხჴბიხაი reçu dans le texte. — აჳჴჴეკი] აჳჴჴეკ. — 6. ნაიჴი ჴჱიჴ] ნაიჴეი ძჴჴიჴ. — ვაეჳფჴ] ვხეფჴ. — 7. ჩხაძიჴჴბაი. — 9. ძიჴიფჴ] ძიჴიიჴნიიი. — ჩჴხი იჳი] ჩჴხი. — 14. იქსა. — 18. + ფია-ვიიაიეჴბ. — + ხჩჴეია-ფჴაიიხეჴჴჴეია.

P. 37 : 1. ხჴჴეჴანჱხა] ხჴჴეჴანჱხი. — 5. ჴაძჴაძიქხ] ჴაძჴაძქხ. — 6 ჩაძჴვიფჴაიჴ (-ე au lieu de -ჱ). — 7. ფიჴკეან-ე (-ე au lieu de -ჱ). — ჩჴძიეია ხაჳჴხიეია] ჩჴძიეიჴეხ ხაჳჴხჴეია. — 10. ძჴხაძ-ე A (-ე au lieu de ჱ). — აფს > A. — 11. ძჩჴძი, par mégarde par ce que même la voyelle ე est oubliée et inscrite après coup. — 12. ძიჳიფჴეი] ძჴვიფჴეი. — 13. ხაჩჴჴ ჴჴეია] ხაჩჴჴი ეფქეა. — 15. ძჴჩაჳჱ A. — 16. ჴჴჴიჴაფიჴ] ძჴაფჴ. — 18. ძიხხა.

P. 38 : 2. A lisible : ხჴიქძია. — აფა > A. — 4. ჩჴეხ-ჴეხ > S. — 5. ფა' > S. — ძახ] აძახ. — 8. ძახჴე ჴაძჱხა A. — ჴიქქ] ჴარქ. — 9. ხიჴაი. — 12. ფიჴეიაჴხა] ფიჴეია. — ძახჴე] ძახჴე. — 14. ძე ჴძიჴჴიფ ძჴხ. — 15. ძჴძიფჴჴ] ძჴძიხიჴჴ. — 16. ვიჴკაჳრ], ვიჴკაჳრჱ — ძჴიჴჴეია-ძჴძიერიხა ძიხ. — ჴძრეიხა] ჴჱჴხა. — 17. აჳრიეჴჴკაფ > S.

1. = Abest.

P. 39 : 2. მეღრეფდა და მეხამეფ. — 3. ამეცოთეგან უფალდ. — 3-4. მღხვდითა მაგით (non მაგითა). — 5. ხამგზის] ხამჯერ. — 6. და იპყარა A. — 7. მდფელდ] ხეცეს. — ვოქე] ვარქე. — 8. მან მრქუა] თქუა. — 9. ვბეგნეთ] ვიბეგნე. — ხამარხაცხა] ხამარხეხა. — 13. ყოველითკე ხანს > S. — 16. ვარდითა > S. — 17. ~ ხულნელითა მრფშნითა. — 19. დადგა კომტს იგი. — იყვნეს] იყო.

P. 40 : 1. კომტე. — ხავსს. — 2. ერთი იგი კომტს ხავსს. — და დგა. — 4. იდნი იგი] A იდნი. — 9. + იჯდალი ნიკოდემოს. — 10. დ-დითა] A დამოკიდებულად. — 11. რაიხათხ] რაიხა-მე. — 12. არს > S. — არს > S. — 13. არს > S. — 14. ჯეცხლიხაგ] ვ-იხა S. — არს → après le dernier mot de la phrase (ჩემიხაი). — 15. და > S. — 17. ხავსს] ხავხე. — 18. და ვიდგერ S (A sans ე).

P. 41 : 2. პირიხპირ > S. — 3. თქუმითა შემრახხნა მე] თქუმით შემრახხნა. — 4. მიხუდე] ახუდე. — 6. ვარქუ] ვოქე. — 7. რაითა] რაიმეთუ (რ̄). — 10. იდვანე ებისკოპოზსა] ებისკოპოზსა იდვანეს. — 11. იხილს] იხილე. — 12. ეგრძით] ეგრეთ. — შენ > S. — 13. ჩუენდაცა] ჩემდაცა. — იგი > T (T omet cet article, parce qu'il est employé à la fin de la phrase). — 14. ურემხა] ურმად. — 16. ვარქუ] ვოქე. — იგი > S. — 18. ეგრს] ეგრე. — ყიდე და ტკრთ.

P. 42 : 4. ხაემრად] ხაემრად. — 5. მე > S. — ვიხილე. — 8. ელიაგაბრა] ელიაგა ბარია. — 9. ჩუენებიხა + მის — 11. და ვიხილს] და ვაციხილე. — რაიმეთუ იყო იგი > S. — 12. მქაშიკანი. — 14. ამიხა] ამიხხა. — 15. ~რაი მე რაი ვქო ჯერარს. — 16. მრქუეს + მე. — იყიფქიან] იყიფიან. — 17. და დაყენებაი S.

P. 43 : 1. რიც მქოი] რიმქე. — 5. ჩუენებაი და ხილვაი იგი] ჩ. იგი ხ. იგი. — 6. მეხამიხა] მეხამიხა მის. — 9. ეგრე იხილე. — ჩუენთაი] ჩუენთა. — 10. გამიცხადებად] გ-ბაი. — 11-12. მიწამიხა+ი. — 12. არქეთაკენიხაი, forme vulgaire au lieu du pluriel. — 13-14. ამიხხა მემიცემ. — 14. -ჩუენებიხა მის მეხამიხაი] მეხამიხა მის ჩუენებიხაი. — 15. ამაი] მაი. — 16. ამის-თჳს] მის-თჳს. — მე] და მე ვითარცა — 17. მითავეი] მითამიცეი. — 18. მე > S.

P. 44 : 4. დაჭმუნებე] დამუნებე. — იცეს > A. — 6. ტყებისაგ] ტყმნიხა A. — 7. ვზით] ვზითა ვან. — ხამეც და ათასთხმეტს. და ათხეთმეტ. — 9. იჯდალი] იგივე უფალი. — 10. ლუკიანეს ხეცხხა] ლუკიანე ხეცეხხა [au lieu de ხეცხხა]. — 12. ბიერითი. — 13. მე გლახაკხა] იგი გლახაკხა ამის. — 14. მეჩუენა + მე. — მახკე ადგილხა > S. — და ერთი იგი

. ეშმაკმანი> A (omission intentionnée? la phrase est superflue, elle se sous-entend). — 16. ჰაბუკ. — 16-17. ცხრა ხახვი. ცოტა ოგი ეშმაკმანი და > A.

P. 45 : 4-5. ჩუენებით > S. — 6. მიუმართეთ] მიუჩმართეთ A. — 9. აღმოჴდეთხა] რომელი მოვიდა და აღმა. — ცხრაჲ] ცხრა. — 10. ტიტიანოსად და] ტყუებისად. — 11. ჩუენ > S. — აღუთქმა + მას. — 14. აღმოჴდეთით] აღმოჴდეთხეთ და. — ცხრაჲ] ცხრათ. — ქ. ეთნა ხუამ] ქველიელნასუამ გამალიელ ამიას და, en général le manuscrit S lit ce passage de la sorte : « ქველიელ : ნახეამ : გამალიელ : ამიას : და გამოითარგმანეს ცხრა : ქველიელ ახლრთა ესიასგან ბერძენთა ენასა ხტეფანეს და ბერძენთა ენისა-გან ქართულთა ენად გჳრგჳნ და ნახეამ რჱ არს ნიკოდიმოს : რჱ არს მძლე ხიმართლისად; გამალიელ რჱ არს მოძღუარ მუ ნიჭი ჴნ : ამიას რჱ არს ხჳრთი მცილი.

P. 46 : 8. ფაქიზნის] მოქიზნის.

C'est de la nature du Synaxaire aussi que provient dans notre texte la présence en partie superflue des termes vulgaires plus intelligibles aux lecteurs ou plus précis (par exemple, პირის-პირ ⌜vis-à-vis⌝, à la lettre ⌜face à face⌝), qui manque naturellement à S dans la leçon წინაშე ჩემსა პირისა პირ (p. 41, 2).

Du reste le manuscrit S est parfois plus moderne que ne l'est T : S omet le spirant ჱ dans le ჰაერნი (p. 87 v, 2, 13 აერნი), tandis que T le garde (p. 105, 1, 26). S ne reste guère fidèle aux formes anciennes dans l'orthographe du mot ხუცჱსნი (il préfère ხუცესნი) non plus que A, dont je retiens dans ces cas la leçon vulgaire même dans le nom ეზეკიას au lieu de ეზეკიას.

6. Notre réserve, malgré la tentation de faire du texte géorgien un objet d'études comparées avec les versions grecques et autres et notre indifférence actuelle pour ce travail qui nous attire d'ordinaire, trouvent leur explication dans notre intention de rester cette fois-ci dans les limites du but que nous nous sommes assigné en nous intéressant uniquement aux traits nationaux ou locaux de la littérature géorgienne, et en désirant reproduire l'œuvre géorgienne avec toutes ses particularités et même avec ses défauts. Nous ne prétendons nullement reconstruire l'archétype de cette histoire, mais de faire connaître l'œuvre de la littérature géorgienne adaptée aux goûts de la société nationale de l'époque. Même ainsi limitée, la tâche est difficile : car en même temps on doit faire la part de ce qui revient vraiment aux Géorgiens et la part de ce qui provient d'une autre source, parce que le Synaxaire en son ensemble est le produit de l'union religieuse des Géorgiens et des Arméniens, en tout cas cette version du Synaxaire répond aux aspirations nationales de la société religieuse mixte ou croisée géorgienne et arménienne. Il suffit de rappeler la présence des actes des martyrs arméniens

dans le recueil. On pourrait même dire que c'est un monument littéraire composé en géorgien pour les Arméniens adhérents à l'église orthodoxe grecque des Géorgiens. Je ne nie point une telle possibilité, mais pour le moment cela reste une thèse à démontrer.

On aura alors besoin de s'en rapporter aussi aux textes grecs. Or, à présent il est suffisant de donner une liste de confrontations des morceaux hagiographiques de notre Synaxaire concernant saint Étienne avec les textes correspondants grecs dont nous disposons dans l'édition d'un savant feu A. Papadopoulos-Kérameus [1].

1. Μαρτύριον τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου καὶ ἡ εὕρεσις τῶν λειψάνων αὐτοῦ [2].

T. 120, col. 1, l. 14.

მეოთხე საკითხავი ცხორებისა ხუცესთანისა და გლახაკისა ლუკიანესი სიტყუათა-თჳს და პატივისათჳს ცხორებისა წმიდისა ნათლისა პირველმოწამისა და პირველ დიაკუნისა ხუცესთანისა [3].

« Quatrième lecture sur saint Étienne et le discours de Lucien au sujet de la sépulture du premier martyr et premier diacre Étienne et de la découverte de ses saintes reliques ».

A. Les Actes.

Inc. : Στέφανος πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ·

T.

ხუცესთანი სავსე იყო მადლითა და ხარჭუნებითა. იქმოდა ნიშნებსა და სასწაულებსა ფრიადსა კრებასა შიგნით და იყო იგი სავსე სულითა წმიდითა და ძალითა.

« Étienne était plein de grâce et de foi. Il faisait des signes et des grands miracles parmi le peuple et il était plein du Saint-Esprit et de pouvoir ».

Finis (p. 40, 17-19) : Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐκοιμήθη, τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ παρὼν ὁ ἐπίσκοπος ἅμα τῷ πλήθει τοῦ λαοῦ συνεκόμισεν καὶ αὐτὸν καὶ ἀπέθετο πλησίον τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου.

T, p. 128 b.

და ეგე რაი იქმა ფიცხლა : შემდგომად მრავალთა დღეთა ადგილ

« Et ayant dit ceci, il s'endormit. Après plusieurs jours l'évêque le

1. Ἀνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας, vol. V, Pétersbourg, 1898, pp. 28 suiv.

2. *Op. c.*, pp. 28-53.

3. Le texte est reproduit dans ces citations sans aucun changement, à l'encontre des leçons modernisées du manuscrit, et de même les lettres omises dans les raccourcissements sont reconstituées en accord avec la tendance qu'on remarque dans l'orthographe du copiste.

ქებაჲგებაჲსაჲ მრავალთა თანა ხალხთაგჳსა და ეპისკოპოზსა ამას ზედა დაასუა და ეკლესიასა მახლობელსა წმიდაჲსა პირველმოწამისასა სტეფანოზისსა.

prit avec une nombreuse multitude et le mit près de saint Étienne, premier martyr ».

B. La translation des reliques, *op. cit.*, p. 40, 20-25 (le texte continue sans titre).

Inc. : Μετὰ δὲ ἔτη ὀκτὼ ἡ γυνὴ Ἀλεξάνδρου τοῦ συγκλητικοῦ ἐνθυμηθεῖσα τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τὸ λείψανον ἀπαγαγεῖν εἰς τὸ Βυζάντιον, εἰς τὸ ἴδιον κτῆμα.

T, p. 128, 16-23.

წარხუნა ნაწილთა წმიდაჲსა ხუცისა სტეფანეწსთაჲ კონსტანტინეპოლედ :

Inc. : შემდგომად რჱსა წლისა ცოლმან ალექსანდრეჲსმან მოჲგონა წარხუნაჲ ნაწილთა ქმრისა თჳსისაჲ კონსტანტინეპოლჱსით თჳსსა ეანაჲსა.

« Translation des reliques de saint Étienne à Constantinople.

Après huit années la femme d'Alexandre songea à transporter les reliques de son mari de Constantinople à son village ».

Finis (Ἀνάλ., p. 53, 7) : Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. Βλέπετε οὖν, ἀδελφοί, μὴ καταχρονήσωμεν αὐτοῦ, ἀλλὰ φυλάξωμεν τὰς παραγγελίας τοῦ δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ῥυομένου ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ σκότους καὶ καλοῦντος ἡμᾶς εἰς τὴν ἐπουράνιον αὐτοῦ βασιλείαν, ὅτι αὐτοῦ ἐστιν ἡ δόξα κτλ.

T (p. 140 b, 18).

ნუმცა მკურაცჲ ვჰყოფდეთ მას არაჲსა ვაჟკაცებაჲთა მცნებანი ესეა ჩუენისა ჱს ქ(რისტ)ჱ რომელმან მოგჳხსნა ჩუენ ბნელისა–გან და მოგჳწოდა ჩუენ (ჩუე)ნა მისსა სასუფეველსა რომელ მისი არს დიდებაჲ და სჯ.

« Ne le négligeons pas, au contraire, observons les commandements de Jésus-Christ qui nous a délivrés des ténèbres et nous a invités à venir dans Son royaume céleste, car c'est à Lui que revient la gloire, » etc.

On serait bien déçu si de la ressemblance des lignes introductrices ou finales on se hâtait de conclure que le texte géorgien T ne fait que répéter la version grecque publiée par Papadopoulos-Kérameus. Il suffit pour dissiper une telle illusion de confronter le passage que voici (p. 32, 8) :

Ἐγὼ οὖν ὁ ταπεινὸς Λουκιανὸς ἠρώτησα αὐτὸν λέγων· « Σὺ γάρ τίς εἶ, κύριε; ἢ τίνες οἱ σὺν σοί εἰσιν, δέσποτα » ; Ἀποκριθεὶς δὲ εἶπέν μοι· « Ἐγὼ μέν εἰμι Γαμαλιὴλ ὁ τὸν Παῦλον ἀναθρεψάμενος καὶ τὸν νόμον διδάξας ἐν Ἱεροσολύμοις, ὁ δὲ σὺν ἐμοὶ κείμενος αὐτός ἐστιν ὁ κύριος Στέφανος, ὁ λιθοβοληθεὶς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐν Ἱερουσαλὴμ κτλ.

T, p. 123, col. 1, ligne 31 — col. 2, ligne 3.

და მე მოვედ და ვთქუ მას. ვინ ხარ უფალო ხელოჲ მან მიპასუხა და

« Et moi, je m'adressai à lui en disant : « Qui es-tu, Seigneur? »

მრქა. ხ(ელოვა)ნ ესრე რაჲცა ქ(რისტ)ჱ ვიქმოდე ურწმუნოთა ჩუ(ენ)ებათა-განა. ხედა ჩემთანა მდებარენი გამალიელ არს, რაჲცა პავლჱ განზარდა და რჩული ახწავა ებრ(ა)ელთჱს და ნიკოდემჱ და ძჱ მისი[1].

Or, il me dit en réponse : « Je suis Étienne, celui qui a été lapidé par les Juifs irréligieux. Et ceux qui gisent à côté de moi, ce sont Gamaliel qui a élevé Paul et lui a enseigné la loi à Jérusalem, Nicodème et son fils ».

Cependant de telles divergences n'empêchent guère le texte géorgien de la version T de remonter à l'original grec tout en conservant des termes grecs en transcription géorgienne, par exemple ναύκληρος (Av., p. 48, 10) = ნაკლერი (p. 131, a, 7).

7. Enfin, le Synaxaire a ses exigences. Le texte n'y trouve naturellement sa place que dans un état condensé, permettant quelques raccourcissements, plutôt des simplifications. Nous croyons avoir fait le nécessaire, en conservant, par exemple, l'histoire de saint Etienne comme la raconte l'auteur de notre Synaxaire ; autrement nous aurions été obligé d'intercaler dans notre traduction le passage suivant qui explique la réplique vraiment très laconique de l'évêque Cyrille, quand il répond brièvement par un « non » décisif (p. 48, 6) à la demande réitérée de la veuve de lui permettre d'emporter le corps de son mari défunt (p. 48, 4-5).

P. 12 v. j'ai introduit deux phrases, omises dans le manuscrit A : 1) p. 55, 8 : და ადვილად წმიდისა ხ(ელოვა)ნჱს ნაწილი, et 2) p. 55, 9-10 : ხედა მეტკიან წარიკითხა და იცნა კალი თჳსი. ხედა აწნაურმან მან ჩრქა ; encore ne suis-je pas sûr de n'avoir pas dérangé par ce procédé l'ordre suivi par le rédacteur du Synaxaire.

Je ne parle ici que de certaines divergences du manuscrit T que je ne trouvais pas commode d'introduire dans notre texte et faire dire ainsi à son rédacteur des choses qu'il avait changées ou omises entièrement de propos délibéré, commettant même des fautes, ou en préférant des expressions, des formes et des particularités de vulgaire syntaxe. En éliminant justement ces traits du texte synaxarien, nous serions en voie de défigurer la nature du recueil et son style.

1) თხუთმეტსა ინდიკტიონსა ⌈indiction 15⌉ au lieu de ოთხმეტსა ინდიკტიონსა ⌈indiction 14⌉ (p. 48, 17).

2) ხამსა ოვალთჱვანი მისნი ეფლეთა au lieu de მისნი ოვალთა (*Ibid.*).

3) ათრმეტნი ჯოვანი ⌈12 mulets⌉ au lieu de ათხუთმეტნი ჯოვანი ⌈15 mulets⌉ (p. 58, 14).

4) ოქსა აგვისტჱსა ორსა au lieu de ოთხსა აგვისტჱსა (p. 59, 4).

5) წმიდისა ხ(ელოვა)ნჱს (manuscrit ხ(ელოვა)ნეს)-თანა მიწყლე მჴწამისა au lieu

1. V. plus haut, p. 9.

de წმიდაჲ ხ(ელ)ოვანებ (manuscrit ხ(ელ)ოვანჱხ) ათოჲსჲ ძეწამებაჲ-ისაჲ (p. 59, 6, id. 59, 8-9).

6) განხჴეძნებან au lieu de ანტონჲქან (p. 59, 7).

8. Il y a encore un côté du présent travail qui le rend aussi séduisant que périlleux. C'est la condition formulée instamment par Mgr Graffin, c'est-à-dire de présenter dans la publication le texte géorgien sans y laisser aucun mot sous forme d'abréviation et sujette à diverses prononciations, comme on le remarque maintes fois dans une série de mots à double et parfois à triple orthographe. Cela veut dire que chaque lettre doit être pesée avant d'être préférée à une autre, quand il s'agit de cas ambigus. L'intention est excellente, mais l'état du développement de la philologie géorgienne nous pourvoit-il de moyens sûrs pour accomplir cette condition? Nous verrons donc, d'autant plus qu'il s'agit de montrer quels progrès nous avons faits en matière de philologie géorgienne. La proposition est tentante, nous nous y engageons donc et puissent nos fautes aider les autres à lire les leçons avec plus de justesse.

On peut voir d'après les cas suivants le risque auquel on s'expose en reproduisant la lecture pleine et entière des formes abrégées sous le signe d'abréviation : 1) Je restitue pour ჳ̄ la lecture pleine ჯოფ̃ჲ, mais pas une seule fois ჳ n'est écrit dans notre manuscrit en toutes lettres, aussi ne sommes-nous pas sûr que ჯოფ̃ჲ soit sa vraie leçon, parce qu'il existe de même la forme ჯოფ̃ჲ. 2) Dans notre manuscrit le mot ამჭნ n'est écrit qu'une seule fois en toutes lettres (p. 46, 16) et même cette fois-là nous y voyons la forme vulgaire ამჟნ et non celle classique reçue par nous [1].

9. Quant au texte, quelques traits stylistiques nous persuadent que tel qu'il est, surtout le texte de la vie de saint Paul, il n'appartient guère aux premiers siècles de la littérature géorgienne (V-VIII) où il est de prime abord rédigé dans un langage approchant du vulgaire, d'où vient l'emploi trop fréquent de — ჯან dans le sens de ძეგშ̃ ⌜par⌝, ძეკვრაცხოჲ ⌜semaine⌝ au lieu de mzgeṗs-ı, etc.

Pour nous, il suffit de rencontrer dans le texte la phrase suivante — ოქმეოა ხახჴაეჲნება ჲა ნამჯება ყიყოყოხა (p. 60, 7-8), propre également aux deux manuscrits (A, T), pour affirmer sans hésitation que la langue est vulgaire, presque identique à la langue géorgienne moderne, nullement archaïque et nullement ancienne littéraire primordiale. Ne pas sentir l'incongruité de l'accouplement de ხახჴაეჲ et ნამ, termes de deux époques différentes, et la modernité des formes ხახჴაეჲნება ჲა ნამჯება ყიყო ყიყოხა au lieu de ხახჴაეჲოა ჲა ნამოა ყიყო ყიყოოა, ce serait avouer que nous connaissons mal les notions élémentaires concernant l'histoire de la langue littéraire géorgienne.

1. V. § 3.

Il vaut la peine de relever un cas d'orthographe, attesté par le manuscrit de 864 ainsi que par le manuscrit Athonien (A), nommément celui de მკმხჳს (au lieu de la leçon littéraire, classique მკმხჳს, vulg. მკმხჳსს), parce qu'il nous montre le moment d'indécision où l'on balance en quelque sorte entre deux courants sans avoir la hardiesse de prendre nettement parti pour l'un d'eux.

La syntaxe de la version A accuse parfois aussi la nature particulière de la langue géorgienne habituelle même en la comparant avec le texte du manuscrit, où le mot déterminé précède le mot qui le détermine (par exemple წარხუმაჲ ნაწილთა, A : ნაწილთა... წარხუმაჲ, p. 48, 2), cependant le même phénomène s'observe aussi dans le texte du manuscrit A, et vice versa.

Le titre même de la translation des reliques est rédigé d'une autre manière dans le manuscrit (8, col. 2) : წარხუმაჲ ნაწილთა წმიდისა სტეფანეთაჲ კეხტანტინოპოლის, où წარხუმაჲ au lieu de მიცვალებაჲ (A). Il n'y a pas à douter qu'au terme წარხუმაჲ on doive assigner la priorité quand il s'agit du langage ancien littéraire des Géorgiens, მიცვალებაჲ étant un mot géorgien naturel, tandis que წარხუ-მაჲ dérive par sa base -ხუ de la langue japhétique du type svane. Du reste, notre version T pas plus que A ne distingue l'emploi du nominatif et celui du cas dit informe, en mettant souvent la voyelle -i, marque du nominatif, là où il n'y en a point besoin.

10. Les particularités du style du manuscrit correspondent bien au remaniement postérieur des Actes de saint Étienne, au remaniement qui est propre à son texte géorgien. Néanmoins le manuscrit nous fournit bien des fois la reproduction plus soignée du texte géorgien de la tradition ancienne.

J'ai mis à profit quelques-unes de ces variantes pour corriger les leçons évidemment défectueuses de notre texte, par exemple :

47, 9	წელსა მეათესა (T, col. 1, 26) au lieu de	მეათისა.
47, 10	ანდერძი	— ანდერძ.
47, 11	კლესიისა-თჳს და გლახაკთა-თჳს	— კლესიისა-თჳს.
47, »	შეიჩუენნა დმერთსა ხანლჳულნი თჳსნი	— შეიჩუენა დმერთსა.
52, 16-17	გმიბდეს და ეტყოდეს	— გმიბდეს.
53, 5	მოვედით ქალკიდონს	— (omis tout à fait).
58, 5	უკმოდგებდეს.	— მოკუედებდეს
62, 14	ხიფლავნი.	— ხიფლნი
62, 17	ხორცჳნეთით	— ორცჳნეს
63, 1	ეაწერიდეხა.	— ეაწერილთა
63, 13-14	ეიდეთა დმრთისა და მკუდეთა ჩუენისაგთა.	— ეიდეთა

63, 16 ოვფლისა-მეთ ეხლე (T omet) ქრისტჱს მიმართი au lieu de ოვფლისა ეხლე ქრისტჱს მეთ.
64, 16 დაამწყუენ. — დამწყუენ

Il y a sans doute des cas douteux particuliers au manuscrit T, comme par exemple :

53, 9 გაჯიხ.	T გუჯუხ.
54, 1 წერძილ(წერძილნ).	T წჳნძა.
54, 8 აწნაღრი.	T აწნაღრი დეფიაჲცი.
54, 12 მჴეკილ.	T ეეჯალე.
54, 17 »	T ეეჯალე მჴეკ.
55, 5 ხიძჳსეცხია-ჲან.	T ხიჭჳნიეფიხა-ჲან.
56, 11 ახელი.	T ახელი ჯახიძ ნაგჳევლიშიახაჲ[1].
56, 12 წჳკა.	T წჳნა.
56, 14 წიძგლხა-იანა.	T ხიდელ ქალხა მახ წიძგლხა.

11. Les variantes d'expression qui distinguent le manuscrit ne sont point toutes utilisées dans notre édition, mais elles présentent souvent, comme je le pense, un intérêt exceptionnel pour le lexique géorgien. Parfois la diversité des expressions mises à profit dans deux versions, A et T, nous suggère la pensée que les copistes ou plutôt les auteurs de ces deux versions faisaient leur travail chacun pour une époque ou pour un milieu social à langage spécial. Il est suffisant de jeter un coup d'œil sur les cas suivants, tout en gardant la réserve pour quelques leçons peut-être fortuites (fautes de copiste etc.) :

49, 16 არაწიდეთი.	T უჯეიერნი.
49, 17; 50, 16-17 გაძღვაჲი(გაძღვაჲი).	T გუქმი.
50, 12 დათაჲეჭიეს	T იწყუნი.
51, 4 მჭიაკეთ-ძღძეარხა.	T ნაგჳლაშხა[2].
51, 9 მჭიშხ.	T მჭიწყიქიხ.
51, 16 აეშახა-წჳეა.	T ქხჳხა (mais ici de même აეშა en correspondance du même terme A, 52, 13).
53, 6 ხაეჭეშაი.	T ჩიახა.
54, 18 მეიხუქნ.	T მეიყჯანქნ.
55, 4 მეჳეჭიი.	T მეხუქმი.
» » ყაბახა.	T აჭარაქხა.

1. ნაგჳევლიი, cf. aussi ნაგჳლაშ plus bas.
2. V. plus haut, p. 16.

55, 17 ანთიპატიჯთა. Т პრეტიჯტიჯთა (id., 55, 19).
56, 9 მთაგუა. Т მთაგუა.
56, 13 ახსნეს. Т ითქუა (ნაწილი).
56, 17 ბუნ ხატა. Т მას ადგილსა ორსა.
57, 6 მეყსეულად. Т მგურვალეთ.
57, 14 წარხლვისა. Т წარმართებისა.
59, 2 გასულხიან. Т გაჯტეთი.
59, 15 თქუმულთა. Т ქმნულ [თა].
59, 17 მაცდი. Т მიქალაქებაც.
60, 1 ეიმრთიხაცია. Т ეჯუეულისაა.
60, 6 ძარღუა (manuscrit ძარღჯა). Т ძუალთა.
60, 7 მწრუნველი. Т ვითარცა ქმარი.
61, 19 ტყეული. Т ყიცილი.
62, 3 განაწრახეთ. Т განჭმნაცეთ.
63, 17 ნაიცლი. Т ნაწილი.
64, 2 ანგელოზთა-თანა იხარებ. Т ანგელოზთა-თანა ყოფად შეიყუარე.
64, 5 ანგელოზთა-თანა განქუსე. Т ა-თა თანა იხარებ.
64, 8-9 განიტკნ. Т განახსენ.
64, 13 მეიგე. Т მიცდე.
65, 1 განათავისუფლენ. Т განწიმენ.
65, 1-2 მიანიჭე. Т მიჭმაცლე.
50, 12 ვითიდთან. Т ვლენეც.
50, 14 ფახცეველი. Т დაცვად.
50, 17 მაქეს. Т მიეცაქეს.
53, 1 ერიცი. Т ფიერმიეი (*sic*).
53, 8 ეშჯელიეთა. Т ეორჩელიეთა
55, 16 კეხტანტი. Т კეხტანტონე.
57, 9 კეჰქნტიანიც. Т კეჰქნტიიც.
58, 4 კეხტანტიც. Т კეხტანტიანა.
58, 6 აღწრახია კაცებრივ. Т კაცებრ აწრახია.
60, 5 ხნეულთა-გან სულნიერთა. Т ხნეულთა-გან განიყუნიერთა.
60, 7 იტყჳ. Т იტყჳს.
61, 9-10 აღმიდეველთაც. Т აჰიდეველთაც.
63, 1 ქიერებს. Т ქიერები.
63, 7 მიქალაქებისა-ოჳს. Т მიქალაქებიხაც.
64, 11 ქრაბინია. Т ქრაბინთაჭა.
» » ძღიერებაჰა. Т ძღიერებათა.
64, 13-14 აჰას გჳრგჳნსა მართალთა ჳსურთა წჰიდათა. Т აჰის გჳრგჳნისა მრავალთა ჳსურთა წჰიდათა
64, 15 ვითხეც. Т ვითხეცით.
65, 2 აღჭმართუნ. Т აჭმართუნ.

65, 6 მკურაგს ჴდეთ. T მჳდეთ.
65, 8 ზეცთა მან. T ზეცთა მთხა.
106, 10 მჯულთერი. T მჩჯოეთრ.

12. Nous ne voudrions pas chicaner mettant en doute de telles orthographes, par exemple, comme ხიქეგ (p. 44, 7) au lieu de ხიმ-ქეგ, et compter au nombre des particularités de nos manuscrits ces cas-là où on rend par un « m » deux « m ». Ce trait, vulgaire du reste, peut précéder l'origine de la littérature géorgienne chrétienne.

Cependant nous n'avons rien de semblable dans l'orthographe archaïque quand le nom Jean apparaît écrit en géorgien sans les spirants y (ი) et ჰ (h) — Iovane, même dans le manuscrit S. Parfois le manuscrit S non seulement s'éloigne de la syntaxe antique régulière, mais il la déforme, par exemple, p. 43, 11-12 S lit ძეანი იგი მირჩელმღუაძეა და არქეთაკეგნიანი... კეთილადმსახურეთაი au lieu de ძეანი იგი ჲ-ძღუ-ეა და არქ-ნიანი... კ-ძმა-ხურეთანი.

Quand le copiste écarte მრქა ⌜il me dit⌝ pour faire place à ოქა ⌜il dit⌝, par exemple S (texte, p. 44, 3), ce n'est qu'un indice certain que le manuscrit est de date postérieure et en même temps prouve l'influence du géorgien habituel ou vulgaire, cas fréquent même dans le manuscrit S. Le copiste ne se décide pas à remplacer tout à fait le terme par son équivalent vulgaire მითხრა, ce qu'il fait du reste parfois, et il préfère employer le verbe ოქა ⌜il dit⌝ (S), familier dans le langage quotidien de même que dans le langage littéraire, mais n'exprimant guère l'action du parler adressé à une autre personne, comme le font les verbes anciens littér. მრქა et vulg. მითხრა.

Néanmoins notre texte A nous permet d'enregistrer la forme antique du génitif pour le thème vocal -e, savoir ჯერჩა (104, 14).

Le copiste de T semble parfois être plus fidèle aux formes archaïques, en écrivant მუნქუეხე (p. 45, 8 et pass.) au lieu de მუნითქუეხე, ოქმნეს (77, 14, 17) au lieu de ოქმეს que je retiens du reste, telle leçon du manuscrit A étant plus conforme à la phonétique du parler vulgaire, par conséquent à la nature du Synaxaire.

ჟზე du manuscrit A (p. 82, 9) représente vraiment la forme simple, dépourvue de la désinence du comparatif -ჩს : pour l'exprimer on se contente parfois du préfixe ჟ-, comme dans notre adjectif, où -ე n'est que la vocalisation de la ზე ⌜dessus⌝, ⌜en haut⌝, ⌜de dessus⌝ (⌜qui se retrouve en haut ou en dessus⌝). La forme ჟზე n'est donc point elle-même archaïque, mais elle aide à l'analyse de sa variante ჟზემოეს, leçon du manuscrit T (ici dans la forme postérieure ჟზემოეს), où მოა n'est point la terminaison du comparatif, mais la seconde partie du mot composé ზე-მოა : მოა (dans la prononciation vulgaire ou moderne (ჩა), préposition dans le verbe, a le sens du lat. ⌜sub⌝ (⌜sous⌝-

français), de plus l'état intérieur, le mot ⴓⴰⴰ désignant ⌜espace intérieur au-dessous de nous⌝, parce que ce terme, comme nous l'enseignent les langues japhétiques, est devenu le terme qui voulait dire autrefois ⌜infernes⌝, à la lettre ⌜ciel (d'en bas)⌝ ou ⌜ciel (là-dessous)⌝, mais aux temps primordiaux il signifiait tout simplement ⌜ciel⌝, c'est la variante dialectale du mot géorgien ⴑⴰ ⌜ciel⌝. Par conséquent ⴖⴒ-ⴓⴰⴰ veut dire ⌜ciel d'en haut⌝ (comp. géorg. ⴖⴒ-ⴑⴰ) → ⌜ce qui se retrouve en haut⌝, ⌜supérieur⌝.

13. Quant au lexique ancien, c'est le manuscrit de 864 (S) qui nous en conserve quelques survivances remarquables, et la plus importante d'entre elles c'est ⴰⴓⴓⴊⴔⴓⴔⴰ ⌜graver⌝, ⌜sculpter⌝, ⌜inciser⌝, ⌜faire une taille en bas-relief⌝, terme tout à fait incompréhensible dans le géorgien et qui par conséquent y est remplacé par le mot ⴰⴓⴓⴊⴔⴔⴔⴰ qui du reste n'est que sa variation plus familière aux Géorgiens dans le sens voulu, exprimé ordinairement par le verbe ⴰⴓⴓⴊⴖⴗⴰ[1]. Nous le retrouvons dans le passage que voici : ⴔⴰ ⴖⴒⴔⴰ ⴖⴖⴑⴓⴔⴰ ⴑⴑⴰ ⴓⴰⴰⴑ ⴰⴓⴓⴊⴑⴑⴑⴔⴰⴑⴖⴒ ⴔⴰ ⴖⴖⴑⴓⴔ ⴑⴑⴓⴊ ⴑⴗⴖⴒⴑ ⴰⴓⴓⴊⴔⴔⴔⴰⴑⴑⴑ → ⌜et nous y avons lu leur inscription, et elle était gravée de la sorte⌝, leçon du manuscrit S correspondant au texte de notre édition, p. 45, 13-14.

La leçon ⴐⴰⴰⴖⴑⴓⴊⴰⴰ, p. 47, 8, pourrait bien être corrigée ⴰⴰⴖⴑⴓⴊⴰⴰ, comme la lit du reste le manuscrit T, parfois de même A, mais c'est un cas trop intéressant pour ne pas nous prononcer avec précipitation en faveur de la leçon peu sûre, parce qu'il est facile de rejeter ⴐ- = u- (= fr. ou-) au commencement de ⴐⴰⴰⴖⴑⴓⴊⴰ « upatioba[2] », si nous nous méfions des connaissances élémentaires du copiste et si nous admettons en conséquence qu'il a pris le terme d'origine grecque pour le mot géorgien ⴐⴰⴰⴖⴑⴓⴊⴰ u-pati(v)-oba ⌜état sans honneur⌝, avec le préfixe négatif u- ; mais une telle ignorance du copiste est inadmissible et alors la leçon ⴐⴰⴰⴖⴑⴓⴊⴰ upatioba, bien préférable, au lieu de ⴰⴰⴖⴑⴓⴊⴰ ipatioba, nous conduit aux temps plus anciens quand le υ grec du terme ὕπατος se lisait encore comme la voyelle labiale. Pourtant notre texte admet de même la forme ⴰⴰⴖⴑⴓⴊ ipatos. Ceci est une question à part, si nous n'avons pas ici une influence latérale de la forme arménienne *հիւպատոս*, *ապահիւպատոս*. Il est vrai aussi que le terme se retrouve de même dans les deux formes chez les Arméniens *հիւպատոս* hüpat et hipat et ce n'est pas ici un lieu convenable pour argumenter de la priorité de la forme à voyelle labiale ou de l'arménienne.

14. D'autres divergences de syntaxe ne sont pas dépourvues d'importance

1. S. Orbélian note bien dans son Dictionnaire Géorgien « ⴑⴓⴔⴰ ⴗⴖⴰ », c'est-à-dire « kodva ⌜couper⌝, ⌜trancher⌝ », mais dans le sens de la taille ou incision des inscriptions ce verbe, du reste exotique toujours ou dialectal, n'est guère connu, ce qui n'exclut point son antiquité, parce que sa base « kod » → « kud » se retrouve dans le sumérien : « kud » ⌜couper⌝, ⌜trancher⌝.

2. L'adjectif ⴐⴰⴰⴖⴑⴓⴊ sans honneur⌝, ⌜méprisé⌝ revient dans notre texte même (p. 60, 12).

pour l'histoire de la morphologie générale, par exemple p. 42, 12 la leçon მახ ვცლხა (S) au lieu de ვცლხა მახ (A) ne fait que nous rapporter au style du poète géorgien célèbre du moyen âge et de nous rapprocher davantage de la déclinaison de l'article défini des langues romanes qui a de plus profondes racines que ne nous permet de supposer sa dérivation censée définitivement établie du latin.

Du reste, quand il s'agit de la syntaxe, nous sommes encore bien éloignés du point de développement de la philologie géorgienne, où notre science aura l'assurance de préciser les causes de tous les phénomènes de cette partie de la langue ancienne littéraire, par exemple რამჱლ ოგი ou რამჱლი ოგი dans quelques passages, dont la variante avec la forme claire du cas (nomin. : რამჱლ-ი) ne nous suggère que l'idée d'y voir la tendance de substituer à la morphologie un peu vague d'époques anciennes celle plus précise de temps postérieurs, sans prendre garde à ce que dans le nouveau milieu ethnique on était obligé d'atteindre cette précision à l'aide des désinences géorgiennes, par exemple : ბიწველ p. 45, 2, 6 (A), on façonnait ბიწველ-ად (S), ჰეშმარიტ p. 45, 5 (S) — ჰეშმარიტ-ად (A), etc. Le manuscrit S ne garantit point l'antiquité des leçons, et notre manuscrit A ne conserve pas la fidélité complète à la leçon ancienne, comme il est facile de le remarquer.

Dans cette ligne entrent les leçons du manuscrit S ოდჲ ძწა დიდი au lieu de ოდჲ ძწაჲ დიდი 46, 1-2 (A), მახ-გან ლუხკუმახა du manuscrit A, comme elle se retrouve dans notre édition, p. 46, 3, au lieu de მახ ლუხკუმახ-გან S, même dans le manuscrit T კმა გეყავნ au lieu de კმა გეყოფენ p. 77, 17-18 (A).

15. Les noms de lieux sont traités par le copiste avec une légèreté qui ne donne aucune assurance que la tradition du manuscrit soit bonne, ni qu'on puisse compter sur sa justesse : Amphipolis devient Amphiphore, Pontiol change sa forme presque chaque fois, Brindisi est devenu Brnda ou Br⌜u⌝nd, ხჳრაკჳზაი ⌜Syracuse⌝ le manuscrit lit კჳრაკჳზაი ⌜Coracose⌝ (lecture fausse qui est corrigée dans notre édition), ce qui nous fait penser que le texte a passé par une écriture où les lettres s et c (=k) se ressemblent, telle est l'écriture arménienne, ses initiales, ce qui indiquerait la provenance arménienne de ce texte géorgien, c'est-à-dire qu'il est traduit en géorgien de l'arménien. Du reste, le copiste lui-même n'est pas sûr dans le traitement de ce nom qu'il écrit quelques lignes plus bas avec la voyelle « e » (Seracuse) au lieu de ჲ = o (ჳ =ou) ou peut-être ი = i.

Syracuse est d'ailleurs transcrit en géorgien Serakos (p. 111, 15 ხჳრაკჳზაი), mais ce n'est qu'une particularité du manuscrit A, où nous lisons *deakon-i* au lieu de diakon-i⌜diacre⌝. [1] C'est du reste de l'histoire des saints Pierre et Paul.

1. Du reste on dirait que dans ce terme la voyelle « e » au lieu de « i » n'est pas fortuite : le manuscrit A lit presque toujours ეფესენი, de même არქეფესენი.

16. Le manuscrit A a été revu par un rédacteur malhabile qui, ne comprenant pas les noms propres ou les formes anciennes du texte, a essayé de gratter les lettres qui lui ont paru superflues pour faire lire ზედა, ფაფეგს, რახაძგ (p. 66, 15), etc. : ზედა, ფაფეგს, რახძგ, etc.

Le manuscrit A laisse voir quelquefois la correction du texte déjà copié par addition de lettres omises, par exemple პანტელს (112, 9) dont la lettre ხ est écrite après coup, de même le second ხ dont on pourrait bien se passer dans მოხხა (p. 112, 15).

Le copiste lui-même n'est guère un artiste de son métier, il n'est pas sans reproche. Parfois il laisse voir son tâtonnement, par exemple ლუხკუძა (p. 59, 1), il écrit d'abord ლუსკუძა et ensuite il le corrige par insertion de ხ — ლუხსკუძა, de même il traite ლუხა (p. 59, 14).

17. Dans le même manuscrit nous constatons un abus systématique suggéré probablement par le pédantisme d'un esprit scolastique : le copiste accouple dans *un* mot les deux variantes d'une marque de la même catégorie grammaticale, ჱ- et ხ-, préfixes objectifs de la troisième personne dans le verbe, au lieu de mettre un seul ხ dans les formes suivantes : მჲხცას, ფაჲხეებ, ფაჲხეეკხ, ჱხეცა, ფაჲხეუმნები, წარჲხცა, შეკჲხწირავ, მიჲხცა, მიჲხცა, ფაჲხცევდე ჱხეეკნიდეს, ფაჲხცხრა, წარძჲხცა, ჱხეეკნიდა, მიჲხწყალთა, მიჲხწეალთა, ჱხცეთ, ჱხცემდა, ჱხიქეთ, განჲხეეკნე, გამიჲმხნეთ, ჱხიქე, ჱხცვიეეს, წარჲხცეს, ჱმჯიებს, თავყეანის ჱხცმეთა, ჱხიქეთ.

Le copiste se permet la même chose, addition du spirant sans aucune raison, outre le désir pédantesque d'avoir le groupe ჱმ dans les noms ჱმჯულა, ჱმჯულს, ჱმჯულხა, ჱმჯულეთ, ეჱმჯულეთ, განჱმჯადი, ფაჱმჯადი, ფაჱმჯალი.

La leçon მიჱხეეცვადი (p. 63, 8) n'est pas de même de celles qu'on pourrait souffrir dans notre publication.

On remarque aussi un pêle-mêle dans l'emploi de la lettre ჱ que nous constatons dans le manuscrit A : le copiste l'omet dans le verbe ეშენებიან, აეაშენა, აეაშენეს et l'utilise dans ფაიმეცჱნადი, ქრისტეანჱთად.

Je laisse le spirant ჱ de la forme verbale ფაჱმია (p. 83, 2) à la place qui lui est assignée par le manuscrit A, nullement sûr que ce ne soit pas un des cas quand le copiste abuse en le mettant toujours devant les sibilants et chuintants en général (cf. plus haut).

18. L'inconséquence d'orthographe peut d'ailleurs attester parfois deux courants ou deux traditions que suit le copiste, par exemple, quand nous avons ჱრომჱ [Rome] à côté de ჱრომ, mais ce n'est qu'une leçon fausse qu'on essaie une fois (p. 93, 10) de corriger ჱრომჱი en ჱრომი.

Il y a des inconséquences nombreuses dans le genre des cas suivants : le terme ეპისკოპოზ forme classique pour le géorgien, à côté de -ოზ parfois -ოს : ეპისკოპოზი, ეპისკოპოზისა, ეპისკოპოზისმან, etc.

19. Il y a des cas de « dittographie » que nous avons naturellement

écartés de notre édition, par exemple, p. 45, 15 : ახუთია ჯიხაგან ბეშქუთია ჯიხაგან ბეშქუთია ჯიხა.

20. C'est plus souvent que le copiste de notre manuscrit commet des fautes telles, par exemple, que ფაჩმაჲთაით (p. 101, 15), კალრაკლა (p. 103, 2), ხაყდე (p. 77, 4), ჩინაჩარმაგჩკლი au lieu de ჩინარხ-ი plusieurs fois, ეშაფლიდ au lieu de ეშაფლიდი (p. 80, 1), მარკუნით (p. 81, 7), ეროშაი (p. 81, 10), ფეკენ (p. 85, 5)[1], შიშყრან (p. 111, 20), ბიკლა (p. 112, 2), etc.

Est-il nécessaire de continuer encore l'énumération de telles fautes de copiste, par exemple ხჩაკრიდა au lieu de ხჩაკრიდხა, ყიფჩია au lieu de ყიფჩაღ (p. 103, 13), etc.? Je crois que non, tant qu'il s'agit simplement de la publication du texte et de sa traduction.

Il y a une leçon fausse très curieuse, c'est მამის-ძმა ჩემა au lieu de მამის-ძმა ჩემი (p. 36, 14), comme si on voulait mettre artificiellement en accord la désinence du pronom ჩემ avec celle de ძმა, mot déterminé par le même pronom.

21. Néanmoins notre texte présente plus d'une fois l'occasion de glaner des phénomènes rares au profit de la grammaire historique et de la phraséologie géorgienne, par exemple la forme impér. exprimée par le suffixe « n » (« ნ »), resp. « -in » (-ინ) : ეარ ყავნ, ადიდენ ჯუარი თჳსი ღა მეძიდეთჯკენ მე (p. 88, 5-6, cf. გრწმენ-ინ), ნუ ვინ... გამჭვალენ (p. 93, 14), la 2e forme du pass. exprimée par « n » (ნ) განჭრახნგეით (p. 95, 14), « n » (ნ) exprimant la pluralité de l'objet logique : წარგუყმიდენე (p. 91, 18), « a » (-ა) interrogatif, mis après le même « n » : იგიდე+ნ-ა, le futur caractérisé par la voyelle « e » (ე) : მჯობ.

Une série de termes dérivent entièrement de l'époque ancienne, par exemple : 1) ხელგწელ-ი (p. 47, 3) d'après la tradition historique arménienne bien connue. Manuscrit T l'omet tout à fait ; 2) კაჭრაკლ-ი (p. 50, 1) remplacé dans le manuscrit T par ხაკეც ⌈brancard⌉ ; 3) რეჭეკ-ი p. 37, 7 (A, S), identique avec l'arménien *ոսկի*, terme iranien ; 4) ახპარეზ-ი p. 77, 16 (A, T), terme iranien, connu aussi dans l'arménien ; 5) ბაგინ-ი p. 37, 16, 40, 16 (A, S), de même terme identique à l'arménien *բագին*, etc.

Voilà pourquoi je n'eus pas la hardiesse d'envisager la forme ხენულებაჲ (p. 46, 8) ⌈maladie⌉ comme une faute du copiste et de la corriger en ხნეულებაჲ, forme habituelle[2], préférée par le manuscrit S.

Nous traiterons à l'aise et ailleurs ces cas de lexique et beaucoup d'autres.

22. Le copiste n'étant pas un guide sûr dans la grammaire de la langue littéraire géorgienne et en général dans l'orthographe ancienne, je rejette naturellement ses leçons dans les cas suivants :

1. V. p. 24, n. 1.
2. Ailleurs dans le même manuscrit A l'adjectif ხნეულ-ი p. 77, 10 et pass.

1) Nominat. ou vocat. des noms propres à la désinence -ჱ (= ე + ი) au lieu de ე : ხავლჱ, ხტეფანჱ, პეტრჱ, ქრისტჱ.

2) Le génit. -ჲს au lieu de -ჱს dans les noms propres; je le rejette d'autant plus quand cette désinence est cachée dans une leçon sous le signe d'abréviation (-$\bar{\text{ს}}$), par exemple ხტეფანეს, არფიანესი.

3) Dat. des noms propres à ჱს < ჱსა au lieu de -ჲს < ესა : ხტეფანჱს, პეტრჱს, პავლჱს, პატრიკჱლჱს, d'autant plus dans les noms communs : ძჱსა, მფლობარჱსა, მძინარჱს, même მას დაძჱ[ს].

4) Dat. informe et même pronominal avec le même -ჱ au lieu de -ე : პალატჱ, პეტრჱ, პავლჱ, ხტეფანჱმან, ქრისტჱმან, ხიმრავლჱმან.

23. Avec le + მსგავსად ჩუენებისა-ებრ (74, 4-5) nous avons le cas où la glose მსგავს est introduite dans le texte pour expliquer ებრ[1].

24. Le texte de saint Étienne contient des modernismes du style géorgien tels que დაიძინა (p. 47, 15), მუნ ხედა (56, 17), იმყო (76, 6), ძალგიც (93, 12) au lieu de გელგუნიფებიბ, etc. Je passe ici sous silence les particularités d'orthographe lesquelles ne peuvent caractériser que la copie, par exemple, პირმძღითურთ (p. 61, 1).

25. Mais en même temps nous y trouvons des expressions archaïques comme მღ-რაჲ-ყველით (51, 3), პირველ მოქრჱ, მფგანა et d'autres, lesquelles avec les arménismes აღმფძნაჲ = *վերանում*, ოუალთფება (117, 17) = *աչառություն* nous confirment dans l'idée que le texte tient du milieu arménien, s'il n'est pas traduit directement de l'arménien.

Le texte géorgien ne contient pas d'éléments qui le gréciseni, sauf ფრფმ-ი = *δεῦρο* (p. 53, 1, Orbélian : ფრფმღი).

Il y a aussi des cas de syntaxe qu'on pourrait rattacher de même aux arménismes du langage littéraire géorgien de date primitive[2] ou postérieure[3], les identifier en tout cas à la même façon de parler en arménien et c'est dans le manuscrit que nous les retrouvons, par exemple, იოვანე ეპისკოპოსსა ⌜Ioanno-episcopo⌝ au lieu de ეპისკოპოსსა იოვანეს ⌜episcopo Ioanno⌝[4].

26. Je ne note pas naturellement les fautes des copistes, comme, par exemple, არა ⌜non⌝ T au lieu de აქა ⌜ici⌝ (p. 58, 7), ou les omissions comme, par exemple, არა ეხენი (A) au lieu de არა მათ ეხენი (77, 16 T).

Je ne note point des leçons évidemment défectueuses telles que, par exemple, მიტრეფანე (A), მიტრაფფნე (A) 56, 9, etc.

Une faute de copiste ne laisse aucun doute dans le manuscrit A, à savoir ახლდა ⌜il accompagnait⌝ au lieu de აღვდა ⌜il monta⌝ que je restituai (p. 57, 17).

1. V. Тексты и Разыскания по кавказской филологии, t. I, page 52, note 2.
2. C'est-à-dire du commencement de la littérature chrétienne en Géorgie.
3. Cela veut dire les années d'union des Arméniens et des Géorgiens au IXe siècle.
4. P. 41, 10; p. 43, 3.

Dans la date de l'ensevelissement notre version ajoute (p. 47, 8) à sa précision par les termes « au mois de décembre » (ითიკნბ ღეეგნბეღობა).

27. Enfin, je demande quelque indulgence pour ma traduction et la préface française. Je suis bien redevable à l'obligeance de Mme Joukovsky, née française Marie Pouillet, qui a été assez aimable pour ne pas changer mon langage tout en éliminant les incorrections de détails et tâchant de simplifier mon style dont la rudesse dépend en partie de mon désir de donner en français l'équivalent le plus exact possible du texte géorgien. Je regrette de ne pas avoir eu la chance de trouver un terme français pour rendre exactement le mot géorgien ყოვლის ძყრობელ-ი p. 51, 7 ⌜celui qui tient tout⌝ (en arm. *ամենակալ*, en grec παντοκράτωρ). Certes il s'agit du ⌜Tout-Puissant⌝ ou ⌜Omnipotent⌝, mais ni le ⌜tout-puissant⌝, ni ⌜l'omnipotent⌝ n'est le mot qui le rende exactement. Du reste d'après la paléontologie du langage -*կալ* -ძყრობელი ⌜qui tient⌝ et « potens » ⌜puissant⌝ remontent à la même source au point de vue sémantique : les mots dont ils sont dérivés signifiaient tout d'abord ⌜main⌝.

ALPHABET GÉORGIEN

L'alphabet géorgien comprend trente-huit lettres. Il s'écrit avec deux alphabets : l'un est l'alphabet religieux appelé, en géorgien, khoutzouri ხუცური; l'autre est l'alphabet civil, en géorgien mkhedrouli მხედრული[1]. L'alphabet religieux seul comporte des capitales.

ALPHABET RELIGIEUX

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ⴀ	Ⴁ	Ⴂ	Ⴃ	Ⴄ	Ⴅ	Ⴆ	Ⴇ	Ⴈ	Ⴉ
ⴀ	ⴁ	ⴂ	ⴃ	ⴄ	ⴅ	ⴆ	ⴇ	ⴈ	ⴉ
a	b	g	d	e	v	z(ˇ)	ey	θ th t mou	i

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Ⴊ	Ⴋ	Ⴌ	Ⴍ	Ⴎ	Ⴏ	Ⴐ	Ⴑ	Ⴒ	Ⴓ
ⴊ	ⴋ	ⴌ	ⴍ	ⴎ	ⴏ	ⴐ	ⴑ	ⴒ	ⴓ
k	l	m	n	y	o	p	j(ˇ)	r	s(˙)

21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Ⴔ	Ⴕ	Ⴖ	Ⴗ	Ⴘ	Ⴙ	Ⴚ	Ⴛ	Ⴜ	Ⴝ
ⴔ	ⴕ	ⴖ	ⴗ	ⴘ	ⴙ	ⴚ	ⴛ	ⴜ	ⴝ
t	w anglais	u ou français	ph p mou	kh (k mou	g guttur	k guttur explos.	ch chuint	teh mou	ts mou

31	32	33	34	35	36	37	38
Ⴟ	Ⴠ	Ⴡ	Ⴢ	Ⴣ	Ⴤ	Ⴥ	Ⴧ
ⴟ	ⴠ	ⴡ	ⴢ	ⴣ	ⴤ	ⴥ	ⴧ
ǰ dz ts sonor	ts emphat.	teh emphat.	k guttur.	k guttur explos	dj teh sonor	h(˙)	oy(ō)

ALPHABET CIVIL

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
ა	ბ	გ	დ	ე	ვ	ზ	თ	ი	კ	ლ	მ	ნ	ო	პ	ჟ	რ	ს	ტ	უ
a	b	g	d	e	v	z(ˇ)	ey	θ	i	k	l	m	n	y	o	p	j(ˇ)	r	s(˙

21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38
ფ	ქ	ღ	ყ	შ	ჩ	ც	ძ	წ	ჭ	ხ	ჯ	ჰ	ჱ	ჲ	ჳ	ჴ	ჵ
t	w	u	ṗ	q	ǧ	k	m(˙)	θ	ṫ	ď	ṫ	ṭ	q̇	q̣	d̂	h(˙)	oy(ō)

On n'emploie plus ჱ et ჲ.

1. Voir N. Marr, Грамматика древнелитературного грузинского языка (*La Grammaire de la langue géorgienne littéraire ancienne*), Leningrad, 1925, pp. 026 et suiv. — M. Brosset, *Éléments de la langue géorgienne*, Paris, 1837, pp. 2 et suiv.

ქ : ხახულთაა ღმრთისაჲთაა ცხორჳთ განჴუეხა კრებაჲ ამის წიგნისაჲ :
თთუესა ღჳსმშჳრსა : კჳ ხტეფანჱსი :

ა. თავი : წამებაჲ წმიდისა ხტეფანჱსი :
ბ. თავი : პოვნაჲ ნაწილთა ხტეფანჱსი :
გ. თავი : ოჴმძღჳანებაჲ ნაწილთა ხტეფანჱსთაჲ :
დ. თავი : თქუმული გრიგოლ ხუცისა ხტეფანჱსთჳს
ე. თავი : ქებაჲ ხტეფანჱსი გრიგოლ ხუცისაჲჳ :
ვ. თავი : ცხენებაჲ პეტრე-პავლეთაჲ :
ზ. თავი : წამებაჲ პავლჱ მოციქულისაჲ

. . . . . .

თ : თავი : წამებაჲ პეტრჱ-პავლეთაჲ :
ი : თავი : გხედვებაჲ დიონისჱსი :
ია : თავი : ეპისტოლჱ დიონისჱსი :
იბ : თავი : წამებაჲ იაკობ მოციქულისა ძისა ჲოვსებისაჲ :
იგ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ბარსალე ჩამჭდისაჲ :
იდ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ჩაბჲსი :
იე : თავი : ნათლის-ღებაჲ წმიდისა ჩაბჲსი :

TABLE DES MATIÈRES

CHRIST, AU NOM DE DIEU, LE RECUEIL DU LIVRE EST DISPOSÉ AINSI :
LE 27ᵉ JOUR DU MOIS DE DÉCEMBRE : ÉTIENNE.

1ᵉʳ chapitre. Le martyre de saint Étienne.
2ᵉ — La découverte des reliques d'Étienne.
3ᵉ — Le retour des reliques d'Étienne.
4ᵉ — Le sermon de Grégoire le prêtre sur Étienne.
5ᵉ — L'éloge d'Étienne par le même Grégoire le prêtre.
6ᵉ — La commémoration de Pierre et de Paul.
7ᵉ — Le martyre de l'apôtre Paul.
[8ᵉ — . . . . . .]
9ᵉ — Le martyre de Pierre et de Paul.
10ᵉ — La vie de Denys.
11ᵉ — L'épître de Denys.
12ᵉ — Le martyre de l'apôtre Jacques, frère du Seigneur.
13ᵉ — Le martyre de saint Barsil de Ham.
14ᵉ — Le martyre de saint Habo.
15ᵉ — Le baptême de saint Habo.

ი᳃ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ჰაბდიხოჳ
ი᳆ : თავი : ქებაჲ წმიდისა ჰაბდიხო
ი᳇ : თავი : ცხოვრებაჲ მამათა ხინელთაჲ
ი᳈ : თავი : წმიდისა ბაბილაჲსი
კ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ანტოზი რაჳახისა
კა : თავი : წამებაჲ წმიდათა ხუცხიბჳთი
კბ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ტიმოთჱსი და მაჳრაჲსი :
კგ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ტიმოთე მოციქულისაჲ .
კდ : თავი : წამებაჲ კჳრიზ და იოვანჱსი
კე : თავი : წამებაჲ წმიდისა ბოაჲსი :
კვ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ევსებჱსი :
კზ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ივლიანე ემესელისაჲ :
კთ : თავი : ცხოვრებაჲ წმიდისა თეოდორჱსი :
კი : თავი : წამებაჲ წმიდისა თეოდორჱსი :
კია : თავი : ცხოვრებაჲ წმიდისა კვფრაზინჱსი :
კიბ : თავი : წმიდათა ცხრათა ძმათა კოლაჲლთაჲ
კიგ : თავი : წამებაჲ წმიდისა დავით დვინელისაჲ
კიდ : თავი : მარტჳლებაჲ წმიდისა ივლიანჱსი :
კიე : თავი : წამებაჲ წმიდათა ორმოცთაჲ :

16e — Le martyre du même saint Habo.
17e — L'éloge de saint Habo.
18e — La vie des pères de Sinaï.
19e — (Le martyre) de saint Babila.
20e — Le martyre de saint Antoine Ravakh.
21e — Le martyre des saints Speusippe, Éleusippe et Méleusippe.
22e — Le martyre de saint Timothée et de sainte Maure
23e — Le martyre de l'apôtre Timothée.
24e — Le martyre de Cyre et de Jean.
25e — Le martyre de saint Boa.
26e — Le martyre de saint Eusègne.
27e — Le martyre de saint Julien d'Émesse.
28e — La vie de saint Théodore.
29e — Le martyre de saint Théodore.
30e — La vie de sainte Euphrosine.
31e — [Les actes] de neuf saints frères de Cola.
32e — Le martyre de saint David de Douin.
33e — Le martyre de saint Julien.
34e — Le martyre des quarante saints.

ლგ : თავი : ქებაჲ წმიდათა ორმეფთაჲ :
ლვ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ფილეტემონისა :
ლზ : თავი : წამებაჲ წმიდისა მიქაელ მღუაზნისაჲ :
ლჱ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ვარდანისი :
ლთ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ათომისი :
მ : თავი : წამებაჲ წმიდათა მეხუკავკლთაჲ :
მა : თავი : წმიდისა ხაჩაკ პართელისა აღსრულებაჲ
მბ : თავი : წმიდისა შუშანიკ დედოფლისაჲ :
მგ : თავი : წმიდისა ისაკისი მღუაზნისი :
მდ : თავი : წამებაჲ არისტაკჱსი :
მე : თავი : წამებაჲ წმიდისა გიორგისი :
მვ : თავი : ქებაჲ წმიდისა გიორგისი
მზ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ლონგინოზ ასისთავისაჲ
მჱ : თავი : წამებაჲ წმიდისა მარკოზ მახარებლისაჲ
მთ : თავი : წმიდისა რომანოზ ახლისა მოწამისაჲ
ნ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ხუნდუხტ დედოფლისაჲ
ნა : თავი : წმიდისა ფილემონ მუსიკოსისაჲ
ნბ : თავი : წმიდისა დავით და ტირონჭანისი :
ნგ : თავი : წამებაჲ წმიდისა თალელჱისი

35e — L'éloge des quarante saints.
36e — Le martyre de saint Philectémin.
37e — Le martyre de saint Michel le Moine.
38e — Le martyre de saint Vardan.
39e — Le martyre de saint Atom.
40e — Le martyre des saints de Soucave.
41e — La mort de saint Isaac le Parthe (Parthève) (« L'accomplissement »).
42e — (Le martyre) de la sainte reine Chouchanique.
43e — (Le martyre) d'Izidbozid.
44e — Le martyre d'Aristaquès.
45e — Le martyre de saint Georges.
46e — L'éloge de saint Georges.
47e — Le martyre de saint Longin le Centurion.
48e — Le martyre de saint Marc l'Évangéliste.
49e — (Les actes) de saint Roman le Nouveau Martyr.
50e — Le martyre de la sainte reine Senedoukhte.
51e — Le martyre de saint Philémon le joueur de chalumeau.
52e — (Le martyre) des saints David et Tiritchane.
53e — Le martyre de saint Thalélé.

ნე : თავი : წამებაჲ წმიდისა კვბრიანჱსი
ნვ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ქრისტეფორჱსი
ნზ : თავი : წამებაჲ წმიდისა კონონისი
* 2 r. * ნთ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ლეონტისი
ნი : თავი : წამებაჲ წმიდისა მამისი
ია : თავი : წამებაჲ წმიდისა ფოკასი
იბ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ჲუსტესი :
იგ : თავი : წამებაჲ წმიდისა გიორგი ზორაბარისაჲ
იდ : თავი : წამებაჲ წმიდისა ნერსჱ კათოლიკოზ მთავარეპისკოპოზისაჲ
იე : თავი : წამებაჲ წმიდისა გულანდუხტისი :
ივ : თავი : წამებაჲ წმიდათაჲ ტრაქჲს პრობჲს ანდრონიკჱსი :

54e — Le martyre de saint Cyprien.
55e — Le martyre de saint Christophe.
56e — Le martyre de saint Conon
57e — Le martyre de saint Léontius.
58e — Le martyre de saint Mama.
59e — Le martyre de saint Phocas.
60e — Le martyre de saint Jusique.
61e — Le martyre de saint Georges le Zoravar.
62e — Le martyre de saint Nersé l'Archevêque.
63e — Le martyre de saint Goulandoukhte.
64e — Le martyre des saints Traque, Probe et Andronique.

Plusieurs folios manquent ici dans le manuscrit, de sorte qu'il ne reste du premier chapitre : Martyre de saint Étienne, que les trois dernières lignes. Voir page suivante.

Voir *Patrologia Orientalis*, tome XIX, page 657.

Manuscrit du couvent Iviron du mont Athos (A) fol. 3 recto.

* ვიხილენ ცეცხლისანი ეტლნი ცეცხლისანი და ვიხილენ მათ შორის ძჯდომარე წმიდა * 37 r.
სტეფანე და ცხრით ათეულებს იგი ეტყოდა ჩუენისა იესუ ქრისტჱსა რომელთა-
სა არს პატივი და დიდებაჲ უკუნითითო უკუნისამდე ამჱნ :

პეტრე : ნაზიანზელი : წმიდისა : ხუცესნიცანი : პირველი : დიაკონისა : და პირველი : მოწამისაჲ

რომელნი ხართ ქალაქთა-შინა და დაბნებსა წმიდანი და ეპისკოპოს-მსახურნი რომელნი ხიმღერეს შინა ხართ განსჯულნიცა და ჴუცხნი ერთობაჲთ ყოველთა მთელსჩუენეთა ქრისტჱ იესოჲს მიმართ მსახურთა კლესიითაითა და ძმათა მარტჱ-მყოფთაცა : ლუკიანე * ხაწყალებელი და უნარწყვეტი ყოველთაჲ ვიხილე-შიერ * 8. p. 60 r.
გიჴითხავ.

ქველის-მოქმედმან და კაცთ-მოყუარემან ეპისკოპოსმან ისჱა. რაჲთა უმჯო-ბესი დამადგინოს რჩაჲ ცხებულისა თჳსისაჲ. რომელი არს ქადაგებაჲ სახარებისაჲ : ენება ჩემ გლახაკისა კელთა უკუანათა მათ ფიცეთა გამოცხადებაჲ წმიდათა მეცნიერთა თჳსთაჲ სამჴრის სანატრელისაჲ მის და ფიცებულისა სტეფანე არქი-დიაკუნისაჲ მის და პირველ მოწამისაჲ, რომელმან იგი თუალითა ისჱა ზეცისა მჴუნჱ და ნაჯდომსა მარჯუენით რომელი იგი სახარებისა მისა კეთილითა ხაგხენებელითა სანატრელად ითქუმის · და გამალიელისი რომელი იგი საქმეს მოციქულთასა კეთილად მწრახვალებითა მათდის მიმდებელად იქნების : უმეტჱსღა ამიტომ მის მისისაჲ რომელი იგი ჴუანთა-შინა არა იხსენების :

... j'ai vu le char de feu et j'y ai remarqué assis saint Étienne et ainsi on l'a emmené en haut vers Notre-Seigneur Jésus-Christ à qui reviennent l'honneur et la gloire de siècle en siècle. Amen.

II. — La découverte des reliques de saint Étienne, premier diacre et premier martyr.

Vous qui êtes saints et serviteurs du Dieu dans les villes et les villages; vous qui êtes dans la vaillance évêques et prêtres ensemble avec tous les croyants du Christ Jésus, serviteurs des églises, et les frères, anachorètes, je vous salue, par le Seigneur, moi, Lucien le misérable et réprouvé de tous.

Le Dieu Bienfaiteur et Philanthrope voulut élever la corne de son Oint, c'est-à-dire la prédication de l'Évangile; il a voulu révéler par moi, l'indigent, aux derniers jours des saints esclaves, l'archidiacre et premier martyr Étienne, trois fois bienheureux et glorifié, qui vit de ses yeux le Roi du ciel, ainsi que Nicodème qui dans l'Évangile se dit, de bonne mémoire, bienheureux, et Gamaliel qu'on loue dans les Actes des apôtres pour son bon vouloir comme digne de grâce et surtout son fils Abibo, dont il n'y a aucune mention dans l'Écriture.

ხელით გარეშე წერილისა წმიდათა-თანა წინაშე ღმრთისა იყოფების კითარცა
მეჩუენა ცხორებსა ამას სამოთა ამით სახითა განძგხადებისაგითა. რომელ ესე
კითარცა გესმის. მეცნიერ ჩემდა იყავნით ლოცვითა წმიდითა ყოველთა მიხა.
რომელმან ესე კითარითა განძგხადებითა მადლი მიხგის დიდებად ქრისტე
* 3 v. რომელთად * თავი მე ვარ :

და იყო სახე განძგხადებისაგ მის ესრე. მეძინა მე კითარცა წინაგი ჩვეულებისა ჩემსა განმიდრებულსა მას სახლსა სანათლისასა : სადა იგი ფიცა
კიდიანი რომელსა იგი მოადგიან სამსახურებელი კანდელიოსად : ღამესა
*8. p. 60 v. რომელი განთენებიდა პარასკევად თიქსა ამრიდსა სამსა *მეათხუთმეტესა
ინდიქტიონისასა მეათესა ქვათიდნისა : მეცნიერ წელთა ოცდიდხუთსა
ოცდაათსა მის ჩემისა თავთმყრობელთასა მარავანდეთისა თანა :

მესამესა ჟამსა მის დამისახა ვითარ მდაბარეულსა ვიყავ და რეცა და-
რთმიდა-ძალონებდა და მეჭხელები და ვიხილე კაცი ერთი ნათელკვანი და
მიხუცებული და საკვირველად შუენიერი. რომელსა მიდებარდნა სამკერდე
ნელი სამოსელი და იყვნეს ფიცრით ყორთა მის სამკერდნელთისათა სადგომელნი
ოქროქსოვილნი და ქუე ადახატვილთა მათ სახენ ჯუარისა მის სასუფეველისა
ოქროჲს ეყრად და ესხნეს ბანდანი ოქროჲთნი და კუერთხი ოქროჲსა
აქუნდა მარჯუენესა კელსა მისსა : და მივიდა და დადგა მახლობელად ჩინაშე
ჩემსა და მიგებირა მე კუერთხითა მით სამგზის და მიწოდა სახელით
სამჯერ და მე მიუგე : « რაჲ არს ბრძანებაჲ » და მრქუა მე : « აღვალ იერუსა-

Cependant il est glorifié indépendamment de l'Écriture au nombre des saints, devant Dieu, comme cela m'apparut à moi, indigne, dans les trois espèces de révélation, et en entendant cela aidez-moi par vos saintes prières, pour glorifier Celui qui confère par une telle révélation la grâce aux pécheurs, dont je suis le premier.

Le mode de révélation fut le suivant : je m'endormis, comme j'étais accoutumé auparavant, dans le baptistère éloigné, où se trouvait le coffre dans lequel on met les ustensiles d'église; le jour de vendredi allait poindre, au mois d'avril, le troisième, à l'indiction XV, au dixième consulat, la sixième année de notre maître couronné Théodose le monarque.

A la troisième heure de la nuit, étant encore en éveil, comme quelque chose me frappa, je fus consterné (pétrifié), et je vis un homme de haute taille et âgé, d'une beauté admirable; il avait été enveloppé dans un suaire blanc, et aux quatre coins du suaire avaient été mis des morceaux, tissus d'or, et sous chacun de ces morceaux avait été placée une image de la croix du Seigneur couleur d'or; chaussé de sandales à courroies dorées, il tenait dans sa main droite la crosse d'or. Il vint à moi et, debout près de moi, il me frappa de sa crosse trois fois, et m'appela de mon nom trois fois. Et je lui répondis : « Qu'y a-t-il, seigneur? » Et il me dit : « Monte à Jérusalem et dis au

saint évêque : « Jusques à quand serons-nous cachés et jusques à quand ne vas-tu « pas nous découvrir et faire connaître à tous notre vaillance »?

« Car il convient qu'on vienne aux jours de votre archiprêtrise nous découvrir au plus vite, afin que la porte de l'amour des hommes s'ouvre, par nous, au monde, parce qu'il est plongé dans l'inquiétude et s'approche de la perdition à cause de la multitude d'iniquités qui s'y commettent chaque jour. Et tels soins sont (nécessaires) non seulement pour moi seul, mais plus encore pour ceux qui se trouvent près de moi, eux dignes de maints honneurs et de gloire. Et le lieu (de notre sépulture) est inculte et nos os se mouillent parfois par la pluie et encore survient le temps où ils se dessèchent au soleil. Et nos os se diminuent, de jour en jour, parce que des indignes piétinent sur nous ». Et moi, Lucien l'indigent, je lui répondis et je lui dis : « Qui es-tu, seigneur, ou qui sont ceux qui se trouvent avec toi, ou dans quel endroit pouvons-nous vous trouver? »

Il me dit : « Je suis Gamaliel, le même qui avait élevé Paul et qui l'avait fait Docteur de la loi à Jérusalem. Quant à ceux qui sont ensevelis avec moi, c'est (tout d'abord) mon seigneur lui-même, c'est Étienne, qui fut broyé à coups de pierre par les Juifs infidèles, à Jérusalem. Et ils le jetèrent sur la voie hors des portes de la ville, au nord, et il y resta toute la journée et toute

« რაჲცა მჯობი დაუდგა უმჯობესთა მათ მღუდელთ-მთავრთა, რამთა არავინ დაჰბეჭდას. არაჲცა რამთაცა იყო იგი შეხაჭმელად მკვდრთა და განსაჭვრეტად მეფობისგულთა. და მუ, გამალიელ, უწყოდე ხმაჲნი იგი მისი. რამთაცა ნაწილი მაქუნდა ხარებისეულებისაჲ აღდგომისა. და აღვსდეგი ფარულად დამბე და მდუ-
* 8, 61 v. წიდე. * რაჲცაღა უწყოდეს წმიდანი კაცნი და მეფობისუნი ქრისტჱს-მიმართონი.

რაჲცაღა მუნქუეს იყუნ ნათელ ქედ. და გულის-ხმა უყავ მათ და ვაუწყე და ვახსენე მისდაჲ და წარეცნაე ჩემითა თავს-ეულებითა და მეტნაე ჩემსა
* 4 v. მას აგარაკსა. რაჲცაღა ჴრქან ჩემსა * ხაჭელად კაბარ-გამალ. რაჲცაღა მეფობის ქალაქსა ვითარ იგ მილიც იყუნ. და მუნ წუხი იგი ეფმეტცთა ეღეთით აღა-ხრულეს მსგავსად მჯულისა ბრძანებისაჲ და ხაკმარი იგი მეტყეველთად მათ უბრძანე მიცემად ჩემისა ხიდეულისა-გან. და ცხრჱთ დაჰმარხეს იგი ჩემსა მას ახალსა ხამარხესა რაჲცაღა მეორჱ არავინ დაყენებულ იყო :

ხიდეც მის-თანა რაჲცაღა იგი დამარხულ არს. იგი თავადი არს ნიკოდემოს მამის-ძმაჲ ჩემი. რაჲცაღა იგი მივიდა ღამჱ მაცხოვრისა ჩუენისა იესუჲსა და ისწავა მის-გან და ჴრწმენა ვითარმცა ჯერ არს წყალისა და სულისა წმიდისა-გან მეორჱსა შეგარდებად მეფობაჲ. და ნათელ იღო მოწაფეთა მისთა-გან ცხედითა პეტრჱსითა :

ვითარცა აგრძნეს მღუდელთ-მთავრთა მათ და ფარისეველთა, განრისხნეს

la nuit. Puisque les grands prêtres sans foi émirent l'ordre que personne ne l'enterrât et qu'il fût laissé pour être dévoré par les bêtes et déchiré par les oiseaux. Et moi, Gamaliel, je savais sa vaillance, et pour avoir part à la foi aux jours de la résurrection, je me levai clandestinement dans la nuit et j'appelai les hommes que je connaissais comme saints et comme croyants en Christ, et qui venaient de prendre la lumière [1]. Et je les fis comprendre, je les informai et je leur enseignai d'aller et de prendre (le corps d'Étienne), suivant mon ordre, et de le porter dans ma villa qu'on appelle, d'après mon nom, Capar-gamal, qui n'est éloignée de la ville que de vingt milles. Et on y accomplit le rite de quarantaine, suivant le règlement de la loi, et je donnai l'ordre de fournir aux pleureuses tout le nécessaire, aux frais de mon village. Et de la sorte ils l'ont enseveli dans mon nouveau sépulcre, où personne n'avait encore été mis.

« Or, celui qui est enseveli avec lui, c'est Nicodème, frère de mon père, le même qui vint, dans la nuit, près de notre Sauveur Jésus, fut instruit par Lui et croyait qu'il fallait naître de nouveau par l'eau et par le Saint-Esprit, et il prit la lumière par l'intermédiaire de Pierre, l'un de ses disciples.

« Aussitôt que les archiprêtres et les pharisiens en eurent connaissance,

1. En géorgien l'expression « prendre la lumière » veut dire [recevoir le baptême]; « donner la lumière », [baptiser] quelqu'un. Nous conservons l'expression géorgienne dans notre traduction.

მახ-ჩემი და ობრახეს მაკლდეა მახი კითარგა ჩმიდიხა ხტეფანჩხა. ხედე ბაჩიდხნემხა ჩემხა-თჳს ჯრ აკაორეს მაკლდეი მახი. ეწყედეს რაიმეე ნათხავი ჩემი იყო. არაკეი შეხეწნებული ყველ იგი და მიწედეს ბაჩიგი მითვრიებია მახიხაი და ყიკეი ხაყიდი მახი ითვრ ყველ და გუძემ იგი ყიდითა გუძითა * და წყლეწინა ფახეთველ მან ჩემი და გამიჯახეს იგი ქალაქით : * S, 62 r.

ხედე მე გამაგიეი ჩარმიჯიყენჩ იგიგი ეიწეწიკი ფაბახი მან ჩემხა. რიმყნხა-მიხი ლეკიანჩ ხიცი მიდეწკიკი და განეწჩხე რაჭიკი ჩემითა ხაყახითა და შემყვიმაი მცირკითა ქამითა მანგა შეხეწნა ჯითარგა აიმხაარებულებიან ქრისტჩხიან და უბრძანე გაამარხეკა მახი მახლიებულკაი ეყრკითა – თანა ჩიდითხა ხტეფანჩხითა : ხედე მეხაიჩ იგი რიმყნი ჩენი-თანა გამარხეკი არს. იგი არს ამიბა ხაყ * ეარეკი შვიდი ჩემი მრჩემი. რიმყნი მე და მან ნათეკი * 5 r. მივიყიდ გკითა მაიკა მაჩაიყკითაითა. რიმყნი იგი იყენჩ მაჩაიეენი მაგხიგრახანი რიმყნხა იგი ჴეითაეხა ხანკი კიჯა აიდა. ხედე ნათეხი-ეეხა ეწიკეს ხაყეარეკი. რიმყნი იიქეიხ ახეიებრ ამიხიხ :

ეხე იც წენი მჯეხის მაჩაიკა იყი ეეიროკს ჩემხა და ბავჩიჩხ-თანა ობარიეხიკა ბაგინხა-მიხი. ეყიაკაგხა ყიკეაიკეკ არა შეემიხჯის და არგა იხიჩის გარხა ეყიაკი ხედე თჯხი. და ეხიწკი და მეეგინებული აკეხრეკი :

მამინკი მე გამაგიეი შემყვიმაი მიხა აკეხრეკის და ყაეკემარხე მეიჩიხა

ils se mirent en colère et pensèrent à le tuer à l'exemple de saint Etienne, cependant ils n'osèrent pas le tuer, par respect pour moi, puisqu'ils savaient qu'il était de mes parents, mais ils l'anathématisèrent, lui enlevèrent la dignité de chef, lui prirent tous ses biens, le battirent à coups terribles, le couvrirent de plaies et l'expulsèrent de la ville.

« Or, moi, Gamaliel, je l'emmenai, lui aussi, en secret à mon village, où Lucien était prêtre, et je lui assignai sa portion journalière de mon avoir. Peu de temps après, il décéda, il se reposa, lui de même, comme confesseur du Christ et je donnai ordre de l'ensevelir aux pieds de saint Étienne. Enfin, le troisième qui est enterré avec nous, c'est Abiba, mon fils cadet bien-aimé. Et nous, lui et moi, nous prîmes la lumière, par l'intermédiaire des mêmes disciples, qui étaient les disciples du Sauveur : il s'agit de celui qui, dans le judaïsme, s'appelait Adda; or, quand il prit la lumière, on lui donna le nom de Sakuarel [Agape], ce qu'on dit en syriaque Abibo Habiba].

« Il fut, pendant vingt ans, disciple de la loi plus que moi et prenait enseignement avec Paul dans le temple. Il n'avait aucun rapport avec le sexe féminin, il ne regardait aucune femme, excepté sa mère, et mourut immaculé et sans souillure.

« C'est alors qu'en le suivant, moi, Gamaliel, j'achevai mes jours et qu'on

მის ჩემისა-თანა ჩემია სამარხსა მას ხუცესთანსსა : ხედე ცოლი ჩემი კეთანა
და ძიროველი ძჱ ჩემი ხელისია რაიცეთე არა თავს იღუს ხარჭჱნილებაი ქჱში
არაცკი ეცრუცისა ფალვაი აღაცონეს ჩემ-ჩემია ნათლის-ღებისა ჩუენისა-თჳს
განცუკეთნეს და განცემორნეს ჩუენ-გან :

* 8, 62 v. *და წარვიდეს და ძიეთდეს ფაბახა მას ღუღულსა ჩუენსა რომელსა ჩრქჳან
კაპარ-სელემია და მუნ მიწყეს და არა ფიქრს იქმნეს ფაძარხცაი ჩუენ-თანა
ჩუენსა მას სამარხოსსა. და ეხლჱი მე ლიჳკიანე აღვიდე და ჱმსახლიდნი
იუდაელსა და ყოველთა ბერეთსა მასაც ფაიქსა და ეთქუ : « იუდაელ, იუდაელ
ხალხნილ. ესეთი კაცი-მოყუარებისა მენისა-გან მიეცემის ჩემდა ხილვაი
ესე, ჯერ გიწინდეთ და ბრძანე. რაითა მეღრეე და მეხამეი გამიმეცხადოს ».
და ეიწყე მეეთაე-გან ძარხცაი და ყოველნაი მხეაცხაი ჩემიდითა ძაი ფრმეფეთა
ფიდეთაცსა. და მერმესა ბარახსაცსა ჭაშსა მასაც ფაიქსა ძიეთა და ფიიეა
* 5 v. ჩემ ჩინაშე იფიც გაძალიერ ძიოვე ' ხატეთა და მრქუა მე : « რად ეყიე ჩჳენ
და არა ახლეი და ეთხარ იფჳანეს ქებისჯიმეწნა. რახა იცი მე შენ გაიცყიდე » :
ხედე მე ძიეცა და ეთქი : « შემინდე მე ფჳენი, რაიცეთე ცრეთია
ჩუენებეთა ჯერ ვიჳანეე ანა ეთთარსა ძის ძიდიცთი-ძიძიცეფსა ფრმეთსა
აღძრვაი და ანა ძიცუანსა ძის ერსა აღრეკეკაი ეცრუცისა : რაიცეთე ძის-
ძიეს ჩიცნაი-გან ხაიძრთიეთა ეთთარმეცი ბიბლიაი ფრსა და ხაძსა ძიჩინსახაეთა

m'ensevelit près de mon fils dans le tombeau d'Étienne en haut. Or, mon épouse Edana et mon fils premier-né Selemia, au lieu d'adhérer à la foi du Christ, suscitèrent contre moi une nouvelle persécution; parce que nous avions accepté la lumière, ils se séparèrent de nous et s'éloignèrent.

« Ils se mirent en chemin et arrivèrent dans notre village maternel qui s'appelle Kapar-Selemia. Ils y quittèrent ce monde et ne furent pas dignes d'être ensevelis avec nous dans notre tombeau. » Ainsi donc moi, Lucien, je me levai la même nuit, je rendis grâces au Seigneur et j'accomplis ma prière près de Dieu en disant : « Seigneur, Seigneur éternel, si cette vision m'est venue par ton amour de l'homme, ordonne qu'elle me soit révélée une seconde et une troisième fois ». Et je commençai à jeûner et à prier à l'instar des quarante saints d'autrefois. Pendant la nuit du vendredi suivant à la même heure, Gamaliel est venu tel qu'il m'était apparu la première fois, et restant debout près de moi, il me dit : « Pourquoi as-tu été négligent et n'es-tu pas monté chez l'évêque Jean pour lui faire part de ce que je t'avais dit ? » Or, je lui répondis ainsi : « Pardonne-moi, seigneur, mais n'ayant été prévenu par vision qu'une seule fois, je n'eus pas le courage d'émouvoir un tel archiprêtre de Dieu comme le vôtre, parce que je savais par les livres divins que chaque chose [1] doit se confirmer par la bouche de deux ou trois témoins. Or,

1. A la lettre [parole].

ფიქრებით ყოველი ხატვით. ხედე ეს ვიყორნ და ვიქე : « უკეთე არს ხილვაჲ ეს ჩემი *ოვალთა მიერ, ჯერ იხილნ მეორეჲ და მეხამეცე * S, 63 r.
ჩუენებად ». აწ ოვალით ამიერით-გან განმამხიარულე მე მრიხეთ მიხედით მაგითა. ხედე მეხამეცე თე ხრეე ხედე იყოს » და ამან ითქმაჲ ვით. ამდე გან-ეთა და თქე ხმაჲსა « მენდობით იყავნ შენი ». და ვითარცა ეგრეთ განხვაჲ ვითა იყუნ ფიანურა ყურე და ესმოდეს და მრქე მე : « ჩემი მეთხილე მდიდრეთ, მაქეს ხსეიცა ხატვით შენი » : და ვიქე. « რაჲ არს, ოვალთე ». და ამან მრქე მე. « კუნი რამეთე მეღრეულით და ხიქე ეგრენახა შენი : უკეთე იყოს და ვნავნეი ითხოვე ეთა ამან ხიმარხაჲსა შინა. ვითარმე ვაგე ცხიხაჲ ძალით ამი წიდითა ხეეეანჩხითა :

ამა ეგრე არს ვითარ ეგე შენ ჩვენებ არამეი თითეულეთი ჩუენი ხიმარხიჲ ხან » : და ვარქე. « ვითარ, ოვალთე » : და ამან მრქე მე. « ფითეე ეგრენახა შენსა და ეიხუნე შენ ყოველთვე ხანჩ ». და ვანიკრნა ეგენი თუნი ჩვეთა მიმართ და ვხედევი ფიმეკვითებელთა ითხია კიმეეთა, ხიმნი ექრეფახი და ეთი ვეცხლისაჲ და ექრეფახი იეი კიმეენი ხავ * ხე იყუნეს ვარეითა : * 6 r.
ერნი იეი ვარეითა ხეეეკვითა და ეთი იეი ვარეითა მეწიმეულითა ეყრაე ხიხნლიხა. და ვეცხლისაჲ იეი ხავხე იყო შრეფნითა ხეანჩლეითა და მეკვიცე იყო ვეცხლისაჲ იეი ექრეფახეანსა ამი ეთისა და ეიმალეჩს ხნეეს ხხეითა ამი. და ეეეს კიმეენი იეი რიმეე იეი ხავხე იყუნეს ვარეითა მეწიმეულითა

j'osai me dire : « Si cette vision que j'ai vue est du Seigneur, qu'il agrée de « la révéler une seconde fois et même une troisième fois ». Maintenant réjouis-moi donc par ton apparition réitérée et de même une troisième fois, pour que ce soit complet ». Alors il éleva la voix, étendit la main et prononça trois fois : « Que ton péché te soit remis! » Et lorsqu'il se disposait à passer la porte, il s'arrêta un peu, se retourna et me dit : « Regarde-moi, ô prêtre, j'ai à te dire encore une autre chose ». Je lui répondis : « Qu'est-ce qu'il y a, seigneur? » Et il me dit : « Je sais que le doute vous a envahi et que vous vous êtes dit dans votre cœur : « Si cela se réalise et si nous trouvons tous les « quatre ensemble dans le tombeau, comment arriverai-je à reconnaître les « reliques de saint Étienne »?

« Ce n'est pas ce que vous pensez : la sépulture de chacun de nous est visible ». Et je lui dis : « Comment est-ce, seigneur? » Et il me dit : « Déposez dans votre cœur toutes les images que je vous montrerai ». Il tendit les mains en l'air, et je vis quatre corbeilles, trois en or et une en argent. Celles en or étaient pleines de roses, deux d'entre elles de roses blanches et la troisième de roses rouges couleur de sang. Celle en argent était pleine de lis aromatiques et était accolée à l'une des corbeilles en or, et toutes deux elles apparaissaient au-dessus des autres. La corbeille remplie de roses rouges se

მარჯუენით ჩემსა მხის-ადგილსავალით კერძო და კიბტური იგი ხავსე კარტითა ხეტაკითა და ერთი იგი კიბტური ხავსური შრეშნითა ფიფქეს მარცხენით ჩემსა ჩრდილოეთი კერძო :

ხელე ერთი იგი ფაძეკიტანეს აღჭურებულად ქუეყანისა-გან ვითარ ხამით წყრთით ოდეს. და მრქუა მე. « იხილენა კიბტური ეგი » : და მიუგე. « ჰე, ოჯიალე » : და მრქუა მე « კიბტური ეგე არათ ხამარხეზი ძუალთა ჩუენთანი და რეიმელი იგი კარტითა მჭრაჭელითა ხავსე არს. იგი არს ოჯიალი ხტეფანე :

რაჟამეთ იგი ხელე გერთავს ჩუენ მიცრას მიწამცი. და რეიმელსა ეგე წინაშე შენსა მართე ჩუკთან, არს ნიკოდიმოზ აღმხაარებული ქრისტჱსი. ხელე მე და ძჱ იგი ჩემი კართ, რეიმელთა ეგე აღჭურებულად ფაძეკიტებულთა ჩუკთან » : და მე ვიკადრე და ვჰკითხე. « რაჲსა-ათუს, ოჯიალე, ერთი იგი კიბტჱ ოქროჲსა არს და ერთი იგი ვეცხლისაჲ არს :

ანუ რაჲსა ერთი იგი ხავსე არს კარტითა მჭრაჭელითა და ერთი იგი ხავსე არს შრეშნითა ». და მრქუა მე. « ვეცხლისაჲ იგი კიბტჱ ხავსე არს ხამარხეზი ძისა ჩემისაჲ. რაჟამეთ წმიდა იყო კეთრითა და ბრწყინვალე ხელითა ვითარცა ვეცხლი. ბაგინა ძან ფიზრითისა განზრახიდ იყო და ფიდაკეი მეზრეე არა
* 6 v. ცხელი გარნა ‘ფიდაჲ თუსი ხელე. ამის-ათუს ხავხე არს შრეშნითა » :

ამისა შემდგომად ვჰმადლობდი მაღალსა ძან ფიზრითისა და ფიავიდგრ ძანვე

tenait à ma droite du côté de l'est, tandis que celles remplies de roses blanches et la corbeille unique remplie de lis se tenaient à ma gauche du côté du nord.

Or, deux corbeilles suspendues en l'air ne s'élevaient de terre que de trois coudées. Il me dit alors : « Est-ce que tu as vu ces corbeilles? » — « Oui, seigneur », lui répondis-je. Il reprit :-« Les corbeilles sont les sépultures de nos ossements et la corbeille pleine de roses rouges est celle du seigneur Étienne.

« Car c'est le seul martyr qui vint se joindre à nous. La corbeille que tu vois tout droit devant toi est Nicodème, confesseur du Christ. Les corbeilles suspendues en l'air que tu vois soulevées de terre c'est moi et mon fils ». Et je pris la liberté de lui demander : « Seigneur, pourquoi donc l'une de ces deux corbeilles est d'or et l'autre d'argent?

« Ou pourquoi l'une d'elles est-elle pleine de roses rouges et l'autre pleine de lis? » — « La corbeille en argent, me dit-il, est la sépulture de mon fils, parce qu'il était chaste corporellement et brillait par son esprit comme l'argent. Il avait été élevé dans le temple de Dieu et n'avait jamais regardé une femme, excepté sa mère. C'est pourquoi cette corbeille est pleine de lis ».

Je rendis tout de suite grâce à l'homme de Dieu et j'attendis son arrivée

მარჩვახა და მეფქლიდე * მჭახქე მეზღვახა მახხა. და მჭახქეხა ბაბახკვეხა * S. H r.
ქამხა მახ ჩინანფქლხავე მეკითა და ყიფეკა ჩინაძე ჩქმხა ბაჩიხ-ბაჩ იგიე
გამალიქლ ხაკრავქლი იქქმითა მქმრახხნა მე და მრქკა. « რად გახიწრახე და
ყფეც ჭყეც. და ანა მიხკქე და ეიხად ქმიხკეძეჭხა. მაჩიფლაი გქიცყ მქნ.
ეკქეიე ანა აფიე ახკფე და ეიხრა ქმიხკეძეჭხა. მეწკვნაი არხ მქნ-ჭქეა
ტანჯკაი ანა ხაკეხნქკქლი » : და გარკ. « ჩინაიხ ჩარკე გკქკფრკ. იკყაკფეც.
რაიმკეიე მეკქლიდე მჭახქე ჩკენქნაი ჩქმკა : რაკია გხრწი ქამტკიცქნქლაი
და ქაკიბრკეკქნქლაი განვიქკა გამეცხაკეიბიხა იქკენიხა-იკხ ».

და კიფიე იგი ყეკა და მიიქკიფიკა და მე ჩკენქნახა მახკე-მიხა მივიტაკე
ქალაქი და ეიხად ყეკქლი იგი ჩკენქნაი იეკვიხ ქმიხკეძეჭხა :

და მახკე ჩკენქნახა-მიხა მრქკა მე ქმიხკეძეჭხქხ. « ეკქეიე იხიფც, ხაყკა-
რქლც. იე ნახიკკ კკაე ქკრწი გაძეკკცხაკა მქხ ქაძია ჩკენია. ეკკქ
ჩკენკაცა ჩკხ არხ გაძეხყრეხნაი გარი იგი მიაკკარი ეკკანა ხაბაძი მქმრე-
მქლი და ერნაც ხავხქკ განმმარცქნქლი და ერკქმა მკხნ იგი მქნკაი მიკიბქლ
აკარაკი იგი ნაყეხფიი-ერი რეძქლ მახ მიხა იყეხ » : და მე მიქვკ მახკე ჩკე-
ნქნახა-მიხა და გარკ. « იკყაკფეც. რაკია-მე იყეხ ჩქმკა აკარაკი იგი. ეკქეიე
არა მკეკახ გარი მქრეძქლი » :

და მან მრქკა მკ. « ქკრწ ჩკხ არხ : რაიმკეიე ქალაქი ცხე ერკქ ყიეი ცკრიი * 7 r

pour la troisième fois. Le troisième vendredi Gamaliel vint à la même heure, se tint debout devant moi face à face, admirable qu'il était et d'une voix de colère me dit : « A quoi penses-tu? Pourquoi cette indolence? Pourquoi ne vas-tu pas chez l'évêque et ne lui dis-tu pas? Ceci est la vérité : si tu ne t'empresses pas de monter chez l'évêque et de lui dire ceci, un tourment inimaginable t'atteindra ». Je lui répondis : « Je t'avais déjà prié, seigneur, et j'attendais ton apparition pour la troisième fois, afin d'annoncer sans empêchement la révélation confirmée de la sorte ».

Tandis qu'il était debout et me parlait, continuant d'être dans la même vision, j'étais ravi et fus transporté dans la ville où je racontai tout ce que j'avais vu à l'évêque Jean.

Dans la même vision l'évêque me dit : « Si tu as eu, toi, bien-aimé, cette vision, si ce que tu me dis t'a été vraiment révélé de nos jours, c'est déjà sur nous que la règle de la loi impose l'obligeance de dégager le bœuf principal de labour, le dernier de la file, qui creuse son sillon profond et d'atteler ce bœuf vigoureux de même au char et de te laisser à toi le champ avec la récolte qui s'y trouve ».

« Seigneur », lui dis-je dans la vision, comment peut-on me laisser le champ, si le bœuf de labour ne demeure pas auprès de moi »? Et il me dit : « C'est ainsi que cela doit être, car cette ville paie comme tribut une grande

* 8, 64 v. მძიმის **მიხარეკ არს და კამს დიდითა ამით ურმითა კარი მკნჱ და ითქუმიდით მიდგებელ მეჳ-მიერ. რაჲმეთუ ხამართალ არს მიდგმელ ქალაქსა ამას გეკითარი და შენდა კმა არიან იგინი კარნი ხამწყლით-ურთ შემწეჱითა კარისა მის დიდითაჲთა ხაკმრავ ხაქმესა აგარაკისა მის შენისა-თჳს » : და ეს ეითარცა მრქუა მე განისჯებიდეს, ჩუენებად მას ჴიხეჱ ოჳცალი გამალიელ :

რაჲმეთუ მიჳიდა და მიბერა კელი ჩემი და მიმიყუანა მე მახედ აგარაკსა და მრქუა. « ესეთუ გენებავს მიჳიან ჩუენი. მიდგეძეს აგარაკსა ამას რომელსა ჴრქჳან ახურებრ კლაა-გაბრა რომელ არს გამიდიარგმანებით « ფიწითია კეთილი » : და ეითარცა განვიდეძე შემდგომი მეხედე ჩუენებისა. განვიხრახენეი ეითარ-მე რომელი-მე არს აგარაკი იგი და ანა კის უთხრ ჩუენებაჲ იგი. არამედ მივედ და ჴიხეჱ ყანიებინი იგი. რაჲმეთუ იყო იგი ხაწდეწით ფიდი კაჟ შეუნიერ განიხატქუმელ და მიდგრის კელსა მას ბერწს ერთი ქჳმეანი. რომელსა ჳჴგიხენდი ბიჭუნაჲ მაითა :

და ამისა შემდგომი მეკედ ქალაქი და ვაეწყე ბირკელად მდწიკუნეით და დიწითა ჩეცჱითა. რაითამცა მახწაკეს ეითარმე რაჲ ჯერ არს ყიდეად ჩემდა და მათ მრქუეს. « ჳნდაც ეითარ ეხე ჳნდაც-ჳნდა ძრუანი იყიდჳიან * 8, 65 r. ყიდულსა ქამსა და ეხე ეითარი გეალვაჲ და * ყენებაჲ ჭიმისაჲ და გნებავს

et lourde charretée et ce grand char a besoin d'un bœuf vigoureux, qu'on veut obtenir de toi, voilà pourquoi il est juste de donner ce bœuf à cette ville et les deux autres bœufs avec le jeune taureau (premier de la file) suffiront à la besogne pour labourer ton champ, le grand bœuf aidant ». Et aussitôt que l'évêque m'eut dit cela, Gamaliel m'apparut.

Car il vint à moi, me prit la main et me mena au champ même, en disant : « Si tu désires nous retrouver, cherche-nous dans le champ qui s'appelle en syrien « Elaa-gabra » [1] ce qui se traduit ⌜celui des hommes de Dieu⌝ ». Dès que je m'éveillai après la troisième vision, je me demandai : « Quel est ce champ? » Je ne fis part à personne de cette vision et seul j'allai pour voir cette terre labourée; c'était une plaine de vastes limites, digne d'être proclamée belle et au milieu de ce champ se trouvait une colline sablonneuse où je croyais retrouver les trois corps.

Je rentrai ensuite dans la ville et j'en informai tout d'abord les croyants et les prêtres de mérite afin qu'ils m'apprissent ce que j'avais à faire. Ils me dirent : « Vois-tu donc quels tremblements de terre, quelles sécheresses et quelles suspensions de pluie se produisent coup sur coup à chaque heure? et

1. Je reproduis ce composé syrien tel que je le trouve dans notre manuscrit géorgien, dont le copiste avait bien pu omettre tout d'abord le spirant « h » d'Elaha. La version grecque telle que l'a publiée Papadopoulos-Kérameus (Ἀνάλεκτα, vol. V, Pétersbourg 1898 ne donne qu'une leçon plus défigurée (p. 61 : Αλαγαβραάμ.

ფიცარვაი გამოცხადებული ცხე ჩუენებაი, რომელი კეფი-მოციქულებისა-თჳს ხოცვილსა გამოუცხადა ღმრთისა-მეტყ : აწ ნუ ფიცხეშრები ».

და * ბიწველი იგინი შევიდეს და უთხრეს ჩემ-თჳს იოვანე ეპისკოპოზსა და * 7 v.
მან შემოწოდა მე და მკითხვითა ვითარმცა ნანდვილ ეგრე არსა. და ცხრით დავდეგ. და მეუთხრ ჩუენებაი. და ხილვაი იგი ბიწველი და მტერ. კერძო მცხადსა ჩუენებისაი დაეთმეთ და არა უთხრ ხილვაი იგი რომელი ვარსა მის-თჳს უკუანასკნელსა იოვანე მოსრულ და ყოველნი ხმენაი მის-გან და მან ადრე ადრე აღიარებდა ცნაი თჳსი და თქუა. « კურთხეულ არს ღუთეი. უკუეთუ ნანდვილ ისწორ ეგრე, ხაყუარელო. და ვითა ამაი ჩუენთაი უნდა ღუთეთსა წმიდათა თჳსთა გამოცხადებაი ჩემდა :

წეს არს. რაითა მღუისუნე ძუალნი იგი წმიდისა სტეფანეწმინდი ბიწველი მოწაფისა მის და არქიდიაკუნისანი მჴნისა მის და კეთილად-მსახურისანი. რომელმან იგი თუალითა თჳსითა ისრაელ სახეუკუნელი ცაი ». და ამისსა შემდგომად მეუთხრ ნემტი იგი ჩუენებისა მის მცხადისაი და მრქუა მე ვითარმცა ნანდვილ ჭეშმარიტად უნებს გამოცხადებაი წმიდათა ამათ. ვითარცა ძმა მეტ გაჩუენა. და ადრეცა ხახარულითა * ხახარებისა ამის-თჳს და მიბრძანა მე * 8, 65 v.
ვითარმცა « მოაქციე და იხარე და იტეც ბერეცხა მას ადგენ :

და რაჟამს ჴმიერსა, დაიცვა ადგილი იგი შენ თჳთ და მაუწყე ჩეგნითა ». მე ცხე ვითარი ბრძანებაი მიცვიდე მის-გან, მოაქციე დაბახა მას ჩემსა და ეთხრ

tu désires céler la claire vision qui a été révélée au monde par Dieu pour l'amour de l'humanité. Ne garde plus le silence ».

D'abord ils rentrèrent eux-mêmes chez l'évêque Jean et lui parlèrent de moi. Il m'invita et me demanda s'il en était vraiment ainsi. « Oui, c'est ainsi », insistai-je. Et je racontai ce qui m'était apparu : la première vision et la seconde, quant à la troisième j'en retins la moitié, je ne lui dis rien de ce que m'avait répondu Jean lui-même à propos du bœuf qui s'attelle de suite, le dernier de la file, et j'attendis de l'entendre redire cette réponse. Cependant il haussa avec grand empressement la voix et dit : « Béni soit le Seigneur! Si tu as vraiment vu ceci, mon bien-aimé, c'est que le Seigneur désire me révéler maintenant ses saints.

« Il est ordonné que je prenne les ossements de saint Étienne premier martyr et archidiacre valeureux, serviteur pieux, qui a de ses propres yeux vu le royaume céleste ». Alors je lui racontai le reste de la troisième vision, et il me dit : « En effet, c'est son désir réel de découvrir ces saints comme ils te sont apparus dans la vision ». Il fut rempli de joie à cette bonne nouvelle et il me donna l'ordre de descendre au village, de faire des fouilles dans cette colline-là et de les y chercher.

« Et quand tu les trouveras, gardes-en l'endroit toi-même et avertis-moi par lettre ». Ayant reçu de lui un tel ordre, je descendis à mon village et je

ყოველთა მწუხრისა ჟამსა და ჰრქუნ, რამეა ყოველთანეც ერთბამად ხვალისა-გან მხიარულ მიკრბეთ თხრად ბიერგუსა მას ადგენ :

და მახვე ღამესა მეჩუენა მე იგივე ოვალი გამალიელ და მრქუა. « მღვდელო, * 8 r. ნუ ღაჰმეურები თხრად ბიერგუსა მას ადგილ * რამეთუ არა მუნ ჯარ. არამედ ბიერგ იგი ხაზამებელად ხედულ არს. რომელსა-ზედა ადახრულეს შჯულის ტყებისად ჩუენ-თუს. არამედ ბეჯართით კერძო ყანიბორსა მას გუძეს ჩუენ და მიზიდე ბიერგსა მას გზით ყანიბორად წყრთითა ოთხას ხაშეგ და ათთხმეტ : ამრეკვე ხაჩუა ხუთახაგა კახ-მე მიგანზენა წრფელსა და უბიწსა, რომელსა ხაჩელი კრქუა მეგეთს, ცხუენა მახვე ღამესა ოვალი გამალიელ და ჰრქუა. « მიკვი და არქუ ლუკიანეს ჩუენისსა, კითარმეც ნუ ცუდად ვამეურები მიენად ჩუენთა ბიერგსა მას :

რამეთუ არა მუნ კართ, არამედ ბეჯართით კერძო ყანიბორსა მას-მიხა ». * 8, 66 r. ეჩუენა მას ადგილი იგი, რომელსაგა მე * გლახაკსა ცხუენა : მერმე კუალად ცხუენა ლუკიანეს მახვე აღგილსა ხაქნი ცხენათნი ოქრომახნი და იყვნეს ორნი იგი უცხაბედნი და ერთსა მას ცხენათნა-ზედა ისხნეს ორ კაც. ერთი იგი ცხენსა და ერთი იგი ჭაბუკ. და შეკრულ იყვნეს ცხენათნი იგი ერთ ხახედ. ერთი იგი უცხადნა და ერთი იგი უცხაბედნა გარეაგებულ იყვნეს შუენიერად :

და რომელ იგი მათ-ზედა ისხნეს, შეკრული იყვნეს კითარცა ახალ-ნათლულ-

les prévins le soir tous, leur disant : « Demain, réunissons-nous à l'aube tous ensemble pour faire des fouilles dans cette colline même » !

La même nuit, le seigneur Gamaliel m'apparut et me dit : « Prêtre, ne te fatigue pas à faire des fouilles dans cette colline, car ce n'est pas l'endroit, cette colline n'est que pour témoigner de nous : c'est là sur cette colline qu'on a accompli le rituel des lamentations à notre intention, mais cherche-nous au nord [1] du champ où tu mesureras à partir de la colline la distance de quatre cent soixante-quatorze pas ». Gamaliel apparut de la même manière, la même nuit, à un autre moine, sincère et sans tache, qui s'appelait Megethé et lui dit : « Va dire à Lucien prêtre : ne te fatigue pas à nous chercher dans cette colline. Car nous ne nous y trouvons pas, mais au nord dans le champ ».

Et il lui montra l'endroit, où il m'était apparu à moi, indigent. Il m'apparut ensuite au même endroit à moi, Lucien, trois lits d'or, deux d'entre eux étaient abaissés et sur le troisième étaient assis deux hommes, l'un, un vieillard et l'autre, un jeune homme. Les lits étaient arrangés de telle sorte que l'un était élevé, et l'autre abaissé, tous deux étaient magnifiquement faits.

Et ceux qui y étaient assis étaient parés comme des nouveaux baptisés.

1. ბიერგი 'sud', parfois 'nord', ce que nous retenons dans la traduction française, suivant le rendement grec *op. c.*, p. 62 : πρὸς βορρᾶν.

ბუდეი. და მეხამს იგი ოქროქსოვილი ხამკაღოთა ხამკეთებითა შემკული იყო. და ვითარცა აღვიცვით რიგ-რიგს იყვნ და მივემართეთ მისღვაე პირველ მიდრეკა მას :

ხედეთ მეხახეთი იგი გაიკვირვებია ჩუენ და მრქა მე. « ეს ვიხილე მე ჩუენებით თხრობაი შენთა : ხედეთ მე ვითარცა შეხმა, ვცან ვითარმცა ქვემართ იყო ხილვაი მახი. ხედეთ პირველ მიდრეკა მას მივემართეთ და ვიხარეთ ვითარ ხან * კაი იყვნ და ვპოვეთ ძეგლი ერთი, რომელსა წერილ იყო ებრაელებრ : * 8 v.

და მუნქცევსე მივაყენეთ მწიგნობარი. რომელმან იცოდა ებრაელებრ და აღმოვითხა წერილი იგი და მრქა მე. « ეს წერილი ესრე არს. ეს აღგილი ტირილისაი და ესეთა მართალთაი » :

მაშინა დაუტევეთ ჩუენ აგილი იგი და მივედით აგილსა. რომელი იგი ვპო * ჩუენა ჩუენ მას დაშესა და ვიხარეთ ყოველი განცხადებულად და ვპოვეთ * 8, 66 v. მსგავსი ხახისა მის ვითარცა იგი გუეჩუენა ჩუენ და ზედა წერილი იგი მაოი. აღმოჭედით წერილ იყო ესრე. « ქედელი ეთნა ხუან ». გამოითარგმანეთ ქედელიელ ახერია ენისა-გან ბერძენთა ენასა ხუცეთანეს და ბერძენთა ენისა-გან ქართველთა ენასა გურგუნ და ნასიამ რომელ არს მძლე ხიმართლისაი : გამალიელ. აბიბა. და გამალიელ, რომელ არს მადლე მე ნიჭი ეიტყოდის. აბიბას,

Le troisième lit était orné d'une parure royale tissée d'or. A l'aube aussitôt que nous nous levâmes, nous prîmes d'abord la direction de la colline.

Or, le moine nous retint, en disant : « Voici ce qui m'a été dit dans une vision pour te le raconter ». Dès que j'entendis, je compris que sa vision était vraie. Nous avions d'abord pris la direction de la colline et après des fouilles de trois heures, nous trouvâmes un monument, sur lequel était une inscription en hébreu.

Nous amenâmes un érudit qui savait l'hébreu, il lut l'inscription et me dit : « Voici ce qui y est écrit : c'est l'endroit des lamentations et celui des justes ».

Alors, nous laissâmes cette place et nous allâmes à l'endroit, que nous avions vu la nuit de la vision. Nous y fîmes ouvertement des fouilles pendant toute la journée et nous trouvâmes exactement ce qui nous avait été révélé dans la vision. Dessus, il y avait une inscription qui était écrite ainsi en bas-relief : « Qeleli ʿθnasuam » [1], ce qui se traduit « Qeleliel » [2], du syriaque en grec στέφανος et du grec en géorgien « gwrgwn » 'couronne' et « nasuam » [3] 'victorieux en justice'. Gamaliel, Abiba : « Gamaliel » veut (*sic*) dire 'Dieu

1. La leçon « ʿθnasuam », répétée la seconde fois (v. plus bas) dans l'état plus mutilé « danasuam » n'est probablement que l'altération de la forme *ethpael* du verbe syriaque ʿ‑ʿ‑ʿ 'vicit' ou du nom ʿ‑ʿ‑ʿ 'victor'. — 2. Syr. Qahla 'couronne'. — 3. V. n. 1.

რომელი არს ხატაარელი შვილი ». და მუნქუეს იდეს მკრსკელად იყო ძრვად ფიცი და ადიძურნეს ძალითა მათ წმიდისა ხტეფანჱსთა და განმხიარულდეს და სული სულნელებისად ფიც ძალი გამჴდა მისისა მის-გან ფუსკუმისა და ჩუენ ყოველი ვითარცა მთრვალთა მიგუერულებიდა :

და განკეთნა და მიიწია სულნელებად იცი ვითარ ათ მილიან იდეს გარემიდა მათ ადგილთა და მევიდიდეს სულნელებისა მას გარემდ იტის კერძიკ. და მით-ხრეს ჩუენ. ვიდრემდე მიიწია სულნელებად და განიკურნეს მრავალნი უძლე-რებითა და სენელებათა-გან მას დღესა-შინა. რომელნი იგი მუნ დაემთხუნეს :

* 9 r. *და ამისსა შემდგომად ჴელწყე წმიდამა მან კბისკოპოზმან და შეამჴედა იგი და ორნი კბისკოპოზნი სხუანი მის-თანა კრთა მრავალთა და ვითარ იხილეს, განისარეს ფიცად ცრიად და წარიდეს წმიდაჲ ხტეფანჱ იერუსალემდე ფიცითა ფიცებითა და პატივითა მრავლითა და დაჴვრძალეს წმიდისა ფუსკუ-მას. და შეკრბეს კრთბამად ყოველნი და ადამჱნეს ხატდებელი დიდხთა მათ ძალთა-თუს წმიდისა ხტეფანჱსთა ხატიდებელად მამისა და ხატებელად ძისა და სულისა წმიდისა. რომელისაჲ არს ფიცებაჲ და ძალებაჲ და ხატჯეფჱ აწ და მარადის და ჟამთა ჟამთაბამდე ამჱნ :

me conféra la grâce', « Abiba » signifie 'fils bien-aimé'. Il se fit aussitôt un grand tremblement de terre. Les ossements de saint Étienne s'animèrent et se réjouirent. Une suave odeur très forte sortit de sa châsse et tous nous succombâmes au sommeil léger comme enivrés.

Cette suave odeur se répandit aux alentours et atteignit une distance de dix milles. De tous les quatre côtés, on venait attiré par cette suave odeur. On m'a raconté que tous ceux qui avaient été atteints par cette suave odeur se trouvèrent ce jour-là guéris de leurs infirmités et de leurs maladies.

J'informai ensuite le saint évêque qui descendit, ainsi que deux autres évêques, tous accompagnés d'une foule nombreuse. Ils se réjouirent à la vue des reliques et transportèrent solennellement saint Étienne à Jérusalem avec beaucoup d'honneurs et le déposèrent dans la châsse sacrée. Réunis tous ensemble, on construisit une demeure digne des ossements de saint Étienne pour glorifier le Père et louer le Fils et le Saint-Esprit à qui convient gloire, puissance et force maintenant et toujours dans tous les siècles des siècles. Amen.

მიგვალენაი : ნაწილთა : წმიდისა : ხუცესთაჲსაჲ : პირველ : მოწამჱ : ეკლესიისა : ჲა : პირველ : მოწამჱ : მიჴსენებაჲსაჲ : იჱრუსალჱმით : კონსტანტინოპოლედ : ქალაქადმე : :

ალექსანდრე სუეტწულმან აღაშჱნა ხსენებული და ჱრთაი ეკლესია ეპისკოპოსსა იოვანჱს. რაჲთა დაჰმარხოს ნაწილნი წმიდისა და პირველმოწამისა სტეფანჱსნი :

ამანი ეპისკოპოსმან მოახლნა ლუსკუმასა და ჱტყრთი დაჰმსჭუალა კარსა და ფიცარი წმიდაჲ სტეფანჱ პირველ მოწამჱ ქრისტჱსი მრავლითა კრძალულებითა ოთხსა ღამესა ათხუთმეტსა იანუარისსა სუეტა ჴანაჲთმანა ჲჴუცნა ჩუენთა კეისარსა წელსა მეათესა მის ოსთმპკრატორობასა :

და მჱსტუმარი სუეტა წილა ხალხმანა მჭირდა აღექსანდრე და ანტიოქი ყო კილიკიასა-ჲს და გალატია-ჲს და მარჭუა ეპისკოპოსი ოხნი და თქუა. « კაცთაჲ მე მოვკუდე, მჭმნიად ლუსკუმაჲ ჩემი ქუეყა და დაიფლეთ პირველ მოწამჱსაჲ ნაწილთა პირველმოწამისა სტეფანჱსნი :

რაჲმეტი ჴანი მისი მე აღვაშჱნე ' ჩემთა ხელითა ». და ესე რა თქუა * 9 v.
დაეძინა და მჱსტუმარი წესი წმიდაჲ ცოლმან მისმან მიიტანა წარწყმაჲ ნაწილთა ქრისტჱ თჳსთაჲსაჲ კონსტანტინეპოლეს თჳსსა დაბადა. და ესე ყო :

La translation des reliques de saint Étienne, archidiacre et premier martyr, de Jérusalem a Constantinople.

Le prince[1] Alexandre fit construire un martyrium et pria l'évêque Jean d'y ensevelir les reliques de saint Etienne, premier martyr.

L'évêque les déposa alors dans un reliquaire sur lequel il cloua une planche. Saint Étienne, premier martyr, y fut déposé très pieusement le 15 décembre de l'Indiction V, au temps du consulat de notre seigneur Constantin, pendant le règne autocratique de ce même roi[2].

Au bout de cinq années, Alexandre étant tombé malade, fit un testament au bénéfice de l'Église et des indigents et, confiant les siens à Dieu, il dit : « Si je meurs, faites-moi un reliquaire en bois et déposez-moi auprès des reliques d'Étienne, premier martyr; car c'est moi qui, à mes dépens, ai construit son temple ». Et ayant dit cela, il s'endormit.

Huit ans après sa mort, son épouse conçut l'idée d'emporter les restes de son mari dans son village, à Constantinople, et pour accomplir ce vœu, elle s'adressa à l'évêque Cyrille de Jérusalem en ces termes : « J'ai le désir d'em-

1. ხელმწიფისაჲ : ხელმ. arm *ախտաւէր* 'fils de maison (princière)', წული 'enfant', en tout « prince », « infant », etc. — 2. მეათესა 'du Xme', faute du copiste au lieu de მეფესა 'du roi'.

ეკლესია ეპისკოპოზსა კრიტეს იწრუხალემელსა და ჰრქუა კითარმცა « მნებავს ნაწილთა ქმრისა ჩემისათა წარხუიდე კეხტანტინეპოლედ ჩემსა ადგილსა » :

ხედუე ეპისკოპოზმან კრიტე ჰრქუა. « კითარ ძალ მიც ყოფად ეს და ეგრე ადრჩეად ». ხედუე ფუძაკაცმან მან ჰრქუა ეპისკოპოზსა. « იჯეადე, რაჲსა არა გენებავს მიღებად ნაწილთა ქმრისა ჩემისათა » : ხედუე ეპისკოპოზმან <მიუგე> და ჰრქუა « არა ».

მაშინ ფუძაკაცი იგი ტირედა და მიჰვიდა სახლად თჳსა და წარხდა წიგნი მამისა თჳსისა და დაწერა წიგნი გრძო. « ხაყუარელი ასული თქუინე ჩემისა ჭირისა-მიერ გიკითხავ. მუნიერსა და ბატიჟსახნისა შეგსწირავ : გაკეთები შეწყნარებად. მიძადილ არა ხიტყუად ნელად ადხრულებული. არამცა ჩემისა სიდუილდილისა მიჯსენებად იგი კეთებად ჩემსა მამასა და თანა ჭირსა გარ მთავრისა-გან. კითარცა ქუეყანასა ჩუენსა ქორწინებად ჩემი. ისწრაფე. რაჲთა მიჰვიდე მე და მიჰვიხუნე ჩემისაგა ქმრისა ნაწილნი კეხტანტინეპოლედ ჩემსა დაბასა მწრაფედ მიდებად წიგნი მეფისა-გან და წარმიჰგე ეპისკოპოზისა კრიტე იწრუხალემელისა ».

ხედუე მან მიჰიდე ბრძანებად კეხტანტინე ფიქრისა მეფისა-გან თიუესა იანვარსა თიხმეტსა ინდიკტიჲსა მისგე იჯეადა ჩუენისახა კეხტანტინე ოჯმპყრიჲსელისა მეფისა :

* 10 r. * და წარხდა წიგნი იგი იწრუხალემს. მისცა იგი ეპისკოპოზსა კრიტე იწრუხალემელსა. ისიდა რაჲ ეპისკოპოზმან და წარიკითხა, ვერ ეძლო სიტყჳ გებად

porter les restes de mon mari dans mon village à Constantinople ». « Est-ce que je peux laisser faire cela », répondit l'évêque Cyrille : « le peuple va s'émouvoir ». La femme lui demanda alors : « Seigneur, pourquoi ne voulez-vous pas me donner les reliques de mon mari »? L'évêque ne dit en réponse que « non ».

Elle s'en alla alors toute en pleurs à la maison et envoya à son père la lettre écrite en ces termes : « Moi, votre fille bien aimée, Julienne, je vous salue, étant dans la désolation. Je fais une offrande belle et honorable. Je vous prie, faites grâce d'exaucer ma prière non comme une demande qui s'accomplit lentement, mais comme la parole du mystère du ciel adressée à mon père. Étant veuve, je suis en péril, car le chef veut que je me marie. Hâte-toi donc afin que je puisse partir et apporter avec moi les reliques de mon mari dans mon village à Constantinople. Hâte-toi d'obtenir une lettre du roi et envoie-la à l'évêque Cyrille de Jérusalem ».

Son père obtint donc l'ordre du grand roi Constantin le 15 janvier de l'Indiction du même roi autocrate, notre seigneur.

C'était la lettre qu'il lui envoya à Jérusalem et qu'elle a remise à l'évêque Cyrille Hiérosolymitain. L'ayant vue et lue, l'évêque ne sut que dire. Il fit

venir la femme et lui dit : « Comment pouvons-nous le faire, puisque nous ne savons pas lequel est le reliquaire de saint Étienne, premier martyr, et lequel est celui de ton mari? Je ne sais pas ce que nous allons faire. Va et prépare-toi pour le voyage, avise-moi et je te donnerai pendant la nuit le reliquaire de ton mari ».

Elle se prépara donc pour le voyage. Elle alla à l'église épiscopale, et, la nuit tombante, elle descendit dans la chapelle où étaient déposées les reliques de saint Étienne. Quand on ouvrit la porte, on y trouva deux reliquaires. L'évêque dit alors à la femme : « Je ne sais pas lequel est le reliquaire de ton mari et lequel est celui de saint Étienne, premier martyr ». Or, elle répondit : « Je connais le reliquaire de mon mari, car c'est moi qui l'ai fait ». A ces mots le bienheureux évêque lui donna l'ordre de prendre le reliquaire qu'elle connaissait. Elle s'élança, embrassa les reliques de saint Étienne, les enleva et les mit sur sa monture, prit congé de l'évêque et s'en alla joyeuse poursuivre sa voie.

Chaque nuit les anges chantaient pendant le voyage, une odeur suave se répandait dans l'air et les mauvais esprits disaient à haute voix : « Malheur à nous! où va donc Étienne, premier martyr? Il vient nous faire subir l'épreuve du feu ».

Cependant la femme était assise sur sa monture et ses esclaves qui mar-

* 10 v. ფიანაჭ კაჩრაჟლიხა. მეძ'რჭუნიჭს ფა ოჭყიჟიჭს, « რაჲ არს ესჳ? რაიქიოჳ ესიჟიჭ ფიანაჭ ჩჳჭნიხა ჩილიხა ხჳჭეანჭხ-ოჯხ. ნუ ჳჯჳ ოჳი არს ფა არა ჳიცით? »

« რაიქიოჳ ხაიჩაჟლიჭ ანჭჟლიჟჩიხაი ფიანაჭ ჯიხჯჳიძახა ჯაქი. ჯახიჭლი, ჟიქიიჟქი. რაიქიოჳ ძეძინიჭჳი ჯარი. რაჲ ჳყიო? ნუ ჳჯჳ არა არს ნაფიჟი ქჩრიხა ძჳნიხაი. არაიქი ჯიჩჳჟლიძეფაიხა ხჳჭეანჭხნი არიან ნაფიჟნი? რაჲ ჳყიო, ჟიქიიჟქი ჩჳნიჟ? »

ძაძინ არნჯჳრხა ძახ ჟიქიაჟიხა ესჳ რაჲ, ჭირიჳა ფა თქა ფა აჭნიჟ ძიჯიაი ოჯხაი. « ნუ რახ ოჳყჯი ხაინჭლიხა აძახ, რიჭესი ჳჳჩჳჯნა ჩჳნ ჳხახა-ჳჳიი. ჳჯჳიო? ჯიხჯჳ ჯიხიჭ ჯჯიიხიჭ ანჭ ხიჟჟჳლიხა ანჭ ქიიქჩა, [თქჳი]. « ჟიჩჯჳძაი ესჳ ანჯჯჳრიახაი არს ფა ჩარჳჯიხ კიხჭჯიჭნიჭძიჟჭჳ ».

ძახ ჟიიქხა ძიჟჟჳიიი ხიიჟჳრხა ჩჳნხა. ხიჟიჟ ჭიჯიხ ჭიიჩჳთნიაი ფა კჳაჭიი ძჳჩიხრხა ჯიჭიჟჳიაი ჩჳნიიაჯა ანჭჟლიჟჩნი, ჳხახა-ჳჳიი ჭიჭიიჟჳნჟჳჭ. « ჭიიჭჳნაი ძიჯიჭიიაჯა-ძინხა ჟიძჳიიხა, ქჳჟჟჯიხა ჳჳიი ძჳჯიჟნაი ». რაიქიოჳ ჟიძჳიიძიჯ ჯაძიჟჳჩიიიჯა ძიჭიიაჯა ანჭჟლიჟჩნი ოჯხნი. ჯიხჩჳჟჳი ძიჭიიაჯა ჳხახა-ჳჳიი.

ხიჟიჟ ძჳჯი ჟიძჳხა ოჟჳჭ ხჳჟიიი ჯძიჟჳჭჭ ფა ოჳყიჟიჭს. « ჯიჭ ძიჳჯჟჭ ჯაძიჟჳიიაი ჩჳნჳიაჯ? ჭი არა ძაქჭ ძჯიი ჩჳჭიიაიი ხაჩჳჭიიაჯ, რაიქიოჳ ჩჳჩნი არს ჭი ძიჟჩჳჳიიჯჭ ჩჳჭ ჳჳრიჟჳიიი რიჟიჟიიი ოჟჟნჳიძიჟჭჳ ჳხახა-ჳჳიი ».

chaient en avant étaient consternés et disaient : « Qu'est-ce donc? Les esprits appellent à haute voix saint Étienne. Serait-ce donc lui sans que nous en sachions rien? »

« Car la multitude des anges marche devant le reliquaire et nous avons peur; voyons, madame, qu'allons-nous faire? Serait-il possible que ce ne soit pas la dépouille de ton mari, mais que nous ayons les reliques de saint Étienne, premier martyr? Qu'allons-nous faire, madame? »

Les ayant entendus, la noble dame se mit à pleurer et les prévint : « Ne dites rien de ces choses épouvantables que nous avons vues pendant le voyage. Si l'on vous questionne dans les villages ou dans les villes que nous rencontrerons, dites : C'est le reliquaire d'un noble que l'on transporte à Constantinople ».

La même nuit, nous arrivâmes à notre station. Or, les anges se taisaient pendant le jour, mais marchaient avec nous à l'approche du soir et récitaient à haute voix : *Gloria in excelsis Deo, in terra pax*. Car Dieu révéla ses anges aux esclaves pour qu'ils les protégeassent sur la voie.

Or, à minuit, les esprits disaient à haute voix : « Qui vient vers nous? Nous n'avons pas la force de résister aux saintes reliques, parce qu'elles sont de feu et qu'elles nous brûlent en opérant des guérisons sur notre route ». Les

armées des anges les chassaient de la voie afin qu'ils n'inquiétassent pas saint Étienne, premier martyr.

Quand nous atteignîmes [1] Ascalon sur le rivage de la mer, nous trouvâmes un navire prêt à partir pour Constantinople. La femme noble invita le capitaine du navire, lui donna 50 drahkans et lui dit : « J'ai un secret à vous communiquer, ne m'objectez rien. J'emporte un reliquaire à Constantinople. Soyez récompensé par le Tout-Puissant ».

Or, le batelier dit : « Madame, monte sur le navire! Je n'ai rien à te répliquer, Madame, parce que le premier martyr Étienne est grand à tes yeux et mon espoir est en lui, parce que mes yeux ont aujourd'hui vu le glorifié. Viens, monte sur le navire pour qu'il puisse partir, parce que nous voulons nous mettre en route par la grâce de Dieu et à l'aide des saintes reliques ».

A peine fûmes-nous embarqués, le navire poussé par le vent s'éloigna du rivage et se trouva bientôt en pleine mer. Un vent s'éleva subitement, de sorte que des vagues énormes s'ébranlaient et déferlaient par-dessus les voiles. Tous les passagers étaient saisis d'effroi. Nous nous levâmes et adorâmes les saintes reliques. Et comme nous pleurions, un air odoriférant se

1. Je retiens expres ce passage imprévu de l'auteur à la première personne

მწრაფლ ხელნეწიებაჲ იქმნა ყოფ ნავსა–შინა და გამოჩნდა პირველმოწამჱ ხტეფანე და მრქუა ჩემ. « ნუ გეშინინ. მე ვარ იქუენ–თანა ». და ესე რაჲ თქუა, ფარდნა ქარი იგი და იქმნა ფაფუკება ყოფ. და ვითარ შემწუხრდა, ვიდეღეთ ჩუენ უფსკრულთა–შინა თუხთა ქართა :

მუცა ფამეხა ეფემ ნათელი შეიქმნა ყოფი მახლობელად ნაწილთა წმიდისა პირველმოწამისა ხტეფანჱსთა და აღვიხედენით ცადმლთა და ვიხილეთ უფალი ჩუენი იესუ ქრისტჱ ანგელოზთა–თანა, გალობენდეს და იტყოდეს, * « ყოფებაჲ მაღალთა–შინა ღმრთისა, ქუეყანასა–ზედა მშუიდებაჲ, რაჲმეტე ხალხი იყავ წმიდაჲ შენი ხტეფანჱ, რომელი ოფიმა ხახელისა შენისა–თჳს » : * 11 v.

ხოლო აღუვალმან ჴრქა ანგელოზთა თუხთა. « ყაიაფეთით წმიდათა ნაწილთა მისთა–თანა, რაჲმეტე იგი შესწირავს მსხუერპლსა ხახელისა ჩემისა თჳს ». და ესერაჲ თქუა. აღმაღლდა ზეცად ანგელოზთა–თანა და ვითარ განიცხა, მეფეთით აწრეთა და ჩამეფინეთით აფრად მთავრისა–თჳს ეშმაკთაჲსა :

მუნქუეს ძრვაჲ იქმნა ყოფი აფეთქა მას, ვიდრემდის შეიძრნეს საფუძუელნი ქუეყანისანი. ვიდრე არა გარე წარჴდა ნაჲი წმიდისა პირველმოწამისა ხტეფანჱსი : მაშინ ფახესრა ქუეყანაჲ ძრვისა მის–გან. ხოლო ეშმაკნი გამეფინეს და ეწყინეს მთავარსა. « ეშმრთიელ მთავარო, რაჲსა–თჳს არა ფახწუ ნაჲი ესე, რომელი შენ თანა–წარწყმდა? რაჲმეტე მან ყო ძრვაჲ » :

répandit sur le navire et le premier martyr Étienne parut et me dit : « Ne crains rien. Je suis près de vous ». Et à ces mots le vent s'apaisa, il se fit un grand calme et, le soir venu, nous passâmes les abîmes par un vent favorable.

A minuit, une grande clarté se produisit près des saintes reliques du premier martyr Étienne. Nous regardâmes en haut et nous vîmes Notre-Seigneur Jésus-Christ avec les anges, lesquels chantaient : *Gloria in excelsis Deo, pax in terra*. Car tu t'es plu en ton saint Étienne qui est devenu martyr en ton nom ».

Or le Seigneur dit à ses anges : « Restez auprès de ses saintes reliques, parce qu'il a fait le sacrifice de sa vie en Mon nom ». Et ayant dit cela, Il s'éleva vers le ciel avec les anges. Quand le jour commença à poindre, nous arrivâmes au port et abaissâmes les voiles pour rendre honneur au prince des diables.

Au même instant il se produisit un tremblement de terre si grand que les fondements de l'univers s'ébranlèrent. Il se prolongea jusqu'au moment où le vaisseau de saint Étienne, premier martyr, eut passé. C'est alors que le tremblement de terre cessa. Or les démons criaient et parlaient au prince : « Prince athée, pourquoi n'as-tu pas brûlé le navire qui vient de passer près de toi? C'est lui qui a provoqué le tremblement de terre ».

ხელად მოავლინა ანგელოზი და ცეცხლისგუნდი და წარავლინა ღრიჭო ცეცხლი. ნაცია ჭაბუკნი ნავსა მას და დაწვეს იგი : ვინაჲთგან მძლეულებულა მათ მაწყინარი ნავსა, აჭა ანგელოზმან დაანთქა ღრიჭოჲ იგი და იქმნა ხანგრძლჲ დიდ ნავსა მას-შინა, რამეთუ ეიცნოდეს მათ-თანა იყო :

და ვიდრე ჴუნ წარ ეაძნ და ღამე ხამდა : მიეცემოდეს ქალაქებიდნი, და მჭედელნი ნავი ხატულად და დაეწყვეს ძუ ჴეთი ღამე, და რაღაცნი ეკრძალ ეძისაგანნი ზღუა-კიდეს ტანჯულნი ეძებდეს და იტყოდეს. « ძიაჲ ეფესელთა ძიაკია. რომელი ქუეყა დაეჭირა ეშჯულებია ჭრიალთა-ეან, რომელი ჴუნ გუაჭს ». ხელად მაღლითა ჭიდალია ნაწილია ჭიდალიხა მაოჭლებიდჭაჭხა ხჴელეანნ- ხია ამას ხჴელში იგი ეძებდა. « ვაჲ ჴუნსა. რამეთუ * ძალუჭეაჭს ჴუნ. * 12 r.
კიდრე-ძე ვიცილეგლია ხამიწყალიხა ამიხ-ეან ? » და გამეჭიდეს კაცთა-ეან ვიალოგა ეკუნჭლიანი ცხჩხლიალია :

და ოადღეანია აქუნია ეძღეულებად. ძიაქუნია ზღუა-კიდეს. რამეთუ ყო-ველნი ეახიეურნეიდეს. და ძიეს ჭაოჭძალიეანი და ძიეკიდეს ოაჲ ხჴეს, ძჭრაჲეს ყოველი ქალაქი ძიაიძიდა. და ეხია ოაჲ ქრისტიანეია ეხაოჲია და ჭაძალიალია ჴელხა აკლია. და ძიეს ჴელი ძიაიალიეიტი ქოხა-ეან. ოაძქანი ჭიაღაკეიდეს :

Après les avoir attentivement écoutés, le prince fit selon leur désir. Il envoya exprès une troupe avec l'ordre de rattraper et de brûler le navire. Mais quand les envoyés se crurent sur le point de le saisir, l'ange les engouffra, à la grande joie de tous les passagers du navire, car ils sentirent que Dieu était avec eux.

Et nous naviguâmes trois nuits et trois jours avant d'arriver à Chalcédoine. On fit entrer le navire au port et nous y restâmes cinq jours. Tous les possédés du diable tourmentés qui se trouvaient sur le littoral, criaient en prononçant ces paroles : « L'eselave du Seigneur est venu, c'est celui que les Juifs impies ont lapidé. Mais nous en avons besoin ». Or par grâce des saintes reliques de saint Étienne, premier martyr, les esprits disaient : « Malheur à nous, il nous brûlera ! Où nous en irons-nous pour éviter cet être formidable ? » Et ils sortirent des hommes comme chassés par le feu.

Là, au rivage de Chalcédoine, on apportait des infirmes tant qu'il y en avait, parce que tous guérissaient.

Et quand, partis de là, nous arrivâmes à Souqué, toute la ville accourut vite à notre rencontre, ce qui ne manquait pas de réjouir les chrétiens, tandis que les païens étaient mécontents de l'entendre. De là, nous dirigeâmes notre barque vers la foule [1] qui passait de l'autre côté du rivage.

1. Si nous n'avons pas ici une lacune, la leçon ჭიაღაკეიდეს au lieu de ჭიაღა ჴელად laisse constater un emploi exceptionnel de la préposition — ეან 'de', 'par' qui, du reste, remonte à l'instar de ეკოლე 'vers', à l'archétype sémantique signifiant 'côté' < '*main').

და ძალიად ქალაქი ხშირობისი, რომელსა ჰრქჳან ზერმი (ზერმეს). მყრალი წარავლინა ნერონმან მიტრიფანე ეპისკოპოზმან ნაწილთა-თჳს პირველმოწამისა სტეფანჱსთა : და ხედვიდეს ყოველი წარმართთაჲ და ქრისტეანეთაჲ ხალხი ძალისა წმიდათა ნაწილთაჲსა მიმავალი... ხოლო მეფეს კონსტანტინჱს მოახლებული მისა ნაწილთა-თჳს წმიდისა პირველმოწამისა სტეფანჱსთა :

ხალხ მეფემან ჰკითხა, « ითარ მოვიდეს იერუსალემით ნაწილნი წმიდისა სტეფანჱსნი და კაი არს, რომელმან მოიხუნა? მოიხარე მე » : ხალხ წარმოჴდინეს მას ანდაური იგი და ჰრქუეს. « მეფეო ოთოკრატორო, ესე არს ანდაური, რომელმან მოიხუნა ნაწილნი წმიდისა და ყოვლადვე[ლ]ოსა პირველმოწამისა სტეფანჱსნი ». ხალხ მეფემან ჰრქუა მას. « ითარ მოიტყჳნე ნაწილნი სტეფანჱსნი? მოიხარე მე ჭეშმარიტად » :

ხალხ დედოფალმან მას ჰრქუა. « მეფეო ოთოკრატორო, ჩემთანმან ქმარმან ჩემმან ალექსანდრე აღაშენა ეკლესია წმიდისა სტეფანჱსნი და მან და ეპისკოპოზმან იოანე დასხნეს [მუნ] წმიდაჲ სტეფანჱ, და მცირედითა წელთაწყობითა რაჟამთა-მე ძალითა ქმართა ჩემთა და დაჯდა ანდერძი ეპისკოპოზსა და ჰრქუა,
* 12 v. « უკუეთუ მოვკუდე, დამყენით * მე მახლობელად წმიდისა და პირველმოწამისა სტეფანჱსთა » : ეს იქმნა, მეფეო » :

ხალხ მეფემან ჰრქუა. « და ითარ მოიხუნე ნაწილნი წმიდისა სტეფანჱსნი?

Et nous arrivâmes à Stavrion, ville qui s'appelle Zermon. Aussitôt, le bienheureux Mitrophane, archevêque, envoya demander les reliques d'Étienne, premier martyr. Toute la multitude des païens et des chrétiens vint en courant voir la puissance des saintes reliques et ensuite se rendit chez le roi Constantin pour l'informer de l'arrivée des reliques d'Étienne, premier martyr.

Or, le roi leur demanda : « Dites-moi comment les reliques de saint Étienne sont venues ici de Jérusalem? Qui est-ce qui les a apportées? » Alors on lui présenta la noble femme en lui disant : « Roi autocrate, voici celle qui a apporté les reliques du saint et glorifié Étienne, premier martyr ». Le roi s'adressa alors à elle : « Dis-moi la vérité, comment as-tu apporté les reliques d'Étienne? »

Or, cette femme lui répondit : « Roi autocrate, mon bienheureux mari, Alexandre, a construit la chapelle de Saint-Étienne où, avec l'aide de l'évêque Jean, il déposa le corps de saint Étienne. Quelques années après, mon mari mourut en laissant son testament au nom de l'évêque où était formulée la demande suivante : « Si je meurs, placez-moi près de saint Étienne, premier « martyr ». Il fut fait selon son désir ».

« Et comment as-tu apporté les reliques de saint Étienne? » lui demanda

ⴰⴰⴰⴱⴰⵔ ⵆⵒ ⵃⵒⵒⴰⵔⴰⵜⵁⵔ » : ⵃⴰⵏⵒ ⵒⵒⵒⴰⵏⵒⵒⵒⵒⵒⵒ ⴰⵏ ⵔⵒⵃⵒ. « ⵆⵒⵒⵒ ⵒⵒⵒⵒⵒⵒ-ⵔⵒⵆⵒⵒⵒ, ⵃⵒⵒⵒ ⵆⵒⵒⵒⵒ ⴰⵏⵒⵒⵒⵒⵒⵒ-ⵒⵒⵒ ⵒⵒⵒⵒⵒⵒⵒ ⵒⵒⵒ ⵒⵒⵒ ⵆⵒⵒⵒ ⵒⵒⵒ ⵒⵒⵒⵒ ⵆⵒⵒ-ⵒⵒⵒⵒⵒⵒⵒ, ⵆⵒⵒⵒⵒⵒⵒ ⵆⵒⵒⵒⵒ ⵆⵒⵒⵒ, ⵒⵒⵒⵒⵒⵒⵒⵒ ⵆⵒⵒⵒⵒⵒⵒ ⵆⵒⵒⵒⵒ ⵆⵒⵒⵒⵒⵒⵒⵒ ⵒⵒⵒⵒⵒⵒⵒⵒ ⵆⵒⵒⵒⵒⵒⵒⵒ ⵆⵒⵒⵒⵒⵒⵒⵒ ⵆ

გრაგენიან მან თქუა. რაჲცა « პირველმოწამე ხ(ელოვან)ნ არს და მახ-ლობელ არს ცხოველებაჲ ჩუენი და მისა მიმართ სახედვაჲ ჩემი. რაჲცა ეხოლეს იუალთა ჩემთა ეიდენელთა ეტყჳს » :

მაშინ წარვიდეს ანთიპატრნი და მიუთხრეს მეფესა ეთარჰქმე პირველ-წამებ(ელ)ნ არს. მაშინ გახარებ(ულ)ი ჴუაშაქანისაჲთ და მეტ(ად)ცა მეტრეფანეს და ჰრქუა მას. « წარვედ ნაჲაღ სიმრავლითა ერისაჲთა და მე წარმოვსცნე ტ(ა)ნი და მოციქულთა ლუსკუმაჲ პირველ-წამებ(ელ)ნ ხ(ელოვან)ნისა მაღალი » :

მაშინ წარვიდა პატრიარქი და ყოველი ერი კერძენებითა მთრთიალეს. ხედეს პატრიარქი მეტრეფანე მოაგდა ნაგსა და აღიღეს ლუსკუმაჲ და გაჰყუა ტ(ა)ნითა-ჩუენა და ისწრაფეს იგი შესდგმად მაღალი :

ასული კახი-ის მენაგეთ-მოძღ(უ)რისაჲ ყოფ(ა) ადგილსა ზღუ-კიელსა. რომელსა ჰრქჳან ზუგმა. ამის-თჳს რაჲცა მუნ შეყრილნეს ჯ(ერ)ნი ტ(ა)ნითა ლუსკუმისა. რომელსა-ზედა ისნენს ნაწილნი წმიდისა და პირველ-წამისა ხ(ელოვან)ნისანი. რომელსა-თანა ყოფ(ა) ხელი ბილიგისაჲ. გიჟდება და ტყობა :

« ჲ ჭეშე, ხალაით მეკითა პირველ-წამებ(ელ)ნ წმიდაჲ ხ(ელოვან)ნ ჩანჯვაე ჩემსა? » და ვახცა იგი სულმან ანა წმიდამან და განვიდა მისა-გან და არა რაჲ ეცნე მას : ცხე ეიდენელი ხაკრწალი იქმნა მუნ. ხალა შეპნეს ტ(ა)ნი. რომელსა-ზედა იდვა ლუსკუმაჲ წმიდისა ხ(ელოვან)ნისა. ხედეს ჯ(ერ)ნი არა წარემართებოდეს.

leur répondit : « C'est Étienne, premier martyr. Notre salut est de lui et mon espoir est en lui, car mes yeux ont aujourd'hui vu le glorifié ».

Alors les vice-consuls s'en allèrent et racontèrent au roi que c'était bien réellement Étienne, premier martyr. Alors, le seigneur du pays s'en réjouit. Il invita Mitrophane et lui dit : « Va, accompagné de la multitude, jusqu'au navire; je vous enverrai un char pour amener au palais la châsse d'Étienne, premier martyr ».

Alors, le patriarche se dirigea vers le rivage et tout le peuple le suivait en courant, portant des cierges allumés. Le patriarche Mitrophane monta alors sur le navire, enleva la châsse qu'il plaça sur le char et s'empressa de rentrer au palais.

La fille d'un batelier se trouvait sur la rive à la même place qui s'appelle Zeu g'ma parce qu'à cet endroit, les mulets avaient été attelés au char sur lequel se trouvaient déposées les reliques de saint Étienne, premier martyr. Cette fille, possédée par l'esprit de Python[1], criait et disait : « Oh ! malheur ! saint Étienne, premier martyr, d'où est-il venu me tourmenter? » Et l'esprit impie la renversa et sortit d'elle sans lui causer aucun dommage. Ce glorieux miracle se fit à l'endroit même où l'on avait attelé le char sur lequel était déposée la châsse de saint Étienne, mais les mulets refusèrent d'avancer. Il y

1. Le serpent monstrueux Python, en géorgien Pothono, tué par Apollon.

ხსუაჲ ფუძეკაცი იყო წყარეთია ხახულთახაია. ' მრავალი კაცი აქუნია ქუქმეტ- * 14 v.
ბარეხა. მახუ ადგილთა ხუავრთიენია მყიდე იყო : ესმა რაჲ ქალსეი. განკურვებული იქმნა და გმაჲ ისმა. რეიქლი ესრეთა. « ადეგე ადრე და მეგახლე ცხეთა წმიდისა და პირველწამებისა ხუეკანჩხია. რეიქლი მქონეთა იწრეხაკეიით. პირველი წარმართებაიმეე მისა და წარხეკაი ამიერ » :

ხიდე იგი მწრაფლი მყნხუკეთაი მორბიდა და მეკეთა ' ხუავრთიენს. ხაგა იყო ეუსკუმაი წმიდისა და პირველწამებისა ხუეკანჩხი. და ეთეგა მუნქუეხუ მწრაფლი ეიხეკაი ხახხეთაი :

კეიქსტეთიხს კისმე კეიხი იყო პანტეხა. და ამას ხაკეიეკეი ქეგი მახუ ადგილთა ხუავრთიენია ზეკხ-კეთეხა. რეიქლისა ჭრქაი ზეკმა : ძჱ ცხეა განრეუკული აითვაიქეისა წკთასაი მეპითა-ვაი :

ისიკეა რაჲ ხაკვრუკლეპანი რეიქლი იქმნეიდეიქს და კურნეპანი. ხრმით მეკეთა, ადეთე ძჱ ოუხი განრეუკული და მიიწია მახკიდეკლაგ ხუავრთიენია ზეკხ-კეთეხა პირველი წარხეკეთა ცხეთა ლუსკუმეხაია პირველწამებისა ხუეკანჩხია : და ეაიკეთ მუქ ძჱ ოუხი მეპით განრეუკული ჩიპაქ ნაწიკეია წმიდისა მეწამისა ხუეკანჩხია და მახუ კაცსა-მისა ადეგე ყრმაი იგი რეიქლი პირველი განრეუკული იყო და ადგეა ცხეთა-ზვეა და შეიპყრა ეუსკუმაი პირველი მეწამისა ხუეკანჩხი. გმა ყიე გპითა ეითეთა და ითქუა :

« ეითეპაი შენია, პირველწამებელ ხუეკანე. რეიქლისაი განჴსნენ მეეპარეხი ჩემი ხაკვრუკლეხი ». ისიკეა რაჲ ყრმაი მან ეითეპული ესე ხა' კვრუკლი რეიქლი * 14 r.

avait une autre femme souffrant d'un flux de sang. Elle était alitée depuis longtemps à la même place qui s'appelle Stavrion. Elle avait été bien étonnée d'entendre des cris et une voix qui lui disait : « Lève-toi vite et approche-toi du char de saint Étienne, premier martyr, qui est venu parmi nous de Jérusalem, avant qu'il ne se mette en route et ne s'en aille d'ici ».

Elle se hâta donc et vint à Stavrion, où se trouvait la châsse de saint Étienne, premier martyr, et à l'instant même le flux de sang cessa.

Il y avait à Banto un comte Comentian. Son habitation était sur le littoral du Stavrion à la place même qui s'appelle Zeugma : il avait un fils âgé de dix-huit années, paralytique de naissance.

Ayant vu les miracles et guérisons qui se faisaient, il accourut, prit son fils paralytique et arriva aux approches du littoral de Stavrion avant le départ du char et de la châsse du premier martyr Étienne. Il jeta son fils, paralytique de naissance, devant les reliques de saint Étienne martyr et, à l'instant même, le jeune homme se leva et, lui qui était paralytique, monta sur le char et embrassant la châsse d'Étienne, premier martyr, il cria à haute voix : « Gloire à toi, Étienne, premier martyr, toi qui as dénoué les liens qui

ოქმა. ვაიქეთე მწიკვნი კეთილი მას მათება. მხედს ყოველთა ერთბამდა ეიეთება ებრთობა :

ხედე ჯიში ანგელოზია ეიეჭირეს ძალით და ძვეთეს აეეთხა მას. ეიქეთა ჩექან კეხტანტინე და ეაიეეს და ეერაება ეძეს ეარმართებაე. არამე ეკმეიეებიეს ჯიში იეი :

ხედე ერთ მათ-ეანი ანგელოზმა ძალით ალრაცი კეეიბით და ჩექა ყოველთა ერთ. « ვაი მკვიდ პირს ჩვენა. ვაიქეთე ალა ჯერ არ ეაიეეა მისი აეეთხა არს. ეკ ოქმი ყოველი ხსენა აეეთხა. ეპეიეთე არა ნიშეი და ხარჯილები ისიეეი ».

ხედე ეპისკოპოზი შეძრწუნებული ოქმა და არა ენით ეიანჯვა. ძეეიქნე მკვიდ ეთაიმე « ალრ შეიძლება ძვეთეა ხაზეთა პირველმოწამის წმიდის ხეეეანძსთა » :

ხედე მკვიდ ეაა ერთ. გულეეტეი ოქმა და ეარაეეთნა ხსენი ათხეთმეტი ჯიში. ვაიაიცა ეარმსეთეს ეეეი და ეეთი ეერეე მსგავსი ეიმერეეიეეს. ვაიქეთე ანგელოზნი არა ეეეეიეეს ეეეი :

ძამან ყოველმან ერთან ეძა ყე. « ეით არს ღმერთი ყოველთა-ძმერთველი. რომელმან ყოს ხაკრველი ძსიეეთან წმიდათა-მოკრას ზედა წმიდის პირველმოწამისა, რომელი ოფის ხახეთა ძსითა-ეე. ლეეეეე, ძეეეც ხეენე ეეაეეთა ეიეკეთა და ძეიხეთა პირველმოწამის ძენთა ხეეეანძსთა » :

m'alitaient ». Ayant vu s'opérer ce miracle si glorieux que la guérison s'ensuivit rapidement, tout le peuple glorifia Dieu à l'unanimité.

Cependant, les anges retenaient de force les mulets, lesquels, arrivés à la place qui s'appelle Constantino, n'allèrent pas plus loin. Les mulets ne pouvaient plus avancer et ils reculaient

Or, l'un d'eux parla, grâce à l'ange, la langue humaine et, s'adressant au peuple, dit : « Pourquoi me battez-vous au visage? Il faut le déposer ici même. Ne le portez pas dans une autre place. Sinon, vous verrez des miracles et des prodiges ».

L'évêque, étant très alarmé et ne voulant pas tourmenter les bêtes, envoya dire au roi ceci : « Il nous est impossible d'apporter les reliques de saint Étienne ».

Or le roi, très mécontent d'entendre cette nouvelle, envoya une quinzaine d'autres mulets pour traîner le char. Ils s'efforcèrent jusqu'à la lassitude, mais leurs efforts furent vains, parce que les anges retenaient le char.

Alors, le peuple tout entier éleva la voix : « Le Dieu tout-puissant est unique, il fait seul des miracles à cause du premier martyr, saint parmi les saints, celui qui fut martyrisé au nom de Dieu. Seigneur, accordez-nous la grâce, par la prière et l'intercession de votre premier martyr Étienne ».

Ce fut alors que l'évêque enleva la châsse du char et la déposa sur la terre. Là, pendant cinq mois, il fit construire une église et on resta auprès des reliques avec beaucoup de piété. Le bienheureux Mitrophane, patriarche de Constantinople, les déposa dans l'église au mois d'août. Or, les guérisons des malades et les prodiges se faisaient pendant tout le temps que le peuple resta auprès de saint Étienne, premier martyr.

Or, Mitrophane le patriarche dit en s'adressant au peuple : « Écoutez et comprenez, vous qui restez auprès de saint Étienne, premier martyr! Soignez chaque heure avec zèle le martyre! »

Les martyrs provoquent des mots d'éloge, et poussent à les proférer. Ils obtinrent la grâce et ils brillent après leur mort. Ensevelis au sépulcre, ils plaident notre justification et c'est, grâce à la Main [1] qu'il sont assis comme sur le trône de Dieu, car les âmes des justes sont aux mains de Dieu. Les tourments ne les toucheront pas. Voici comment Luc révèle, dans l'éloge d'Étienne, premier martyr, les grâces obtenues par lui, parce qu'il dit : « Étienne était rempli du Saint-Esprit et de la force de Dieu. Il faisait de grands miracles et des prodiges parmi le peuple et la grâce de Dieu était en lui ».

1. Le passage est défectueux : le texte ne contient que ⴗⴰⴹⴰⴰ 'par main' peut-être 'supportés par main', si ce n'est pas une faute du copiste au lieu de ⴗⴰⴹⴰⴰⴱ 'des mains' ou 'aux mains'.

« ხ(ტე)ფანჱ სავსჱ ძალითა და მადლითა ღმრთისაჲთა ხრწლად იყო სავსჱ და ყოვლითა-სახატრჱლი ხ(ტე)ფანჱ და სიწმიდჱსა სულისაჲსა ყოველთა კერძო. მეხ-მიერ ყოფიდისი საქმჱ იქმნებოდეს. აქა ეგრეთა მკვდებელთაცა მეანჱბებოდა ხიმრთელჱსა და ნათლსა ბრძანებდა მიჱმადლებდა : არამედ აქა სნეულთა-გან ხოვნისა ხადიდნა :

* 15 r. « ეშმაკთა განახჱშიდა, განრღუეულთა მჭ*კრთალთა ძარღუა. ქუთაჲთაჲ იყო მხრუნვჱლი და ეზიდთაჲ კეთილჱ მაძაო. რაჲმეტ იტყჳ და იქმოდა ნიშნებსა და სასწაულებსა ყოველთასა კრება-მოვრთის და არა კეთილ ხელად მარტოდ. არამედ ჭეშმარიტსა მიმართ აჩუენებდა ხიყუარულსა და ქრისტჱსა ქადაგებდა და ხაჱთა მიმართ იტყოდა. რაჲცალი ქრისტჱს მკუეთახა ღირს იქმნა ხიღეცა პირველ-წამებულ ხ(ტე)ფანჱ :

« ჲ ეშმაკეთნი ჭეშმარიტ. რაჲტომცა-თუს ეშინოდ ჩჳენ. რაჲცამან ბატონ ვცა იქუნ და აგინეთ. რაჲცამან გაღითნა იქუნ ოუღალი ჩუენი იხილე ქრისტჱ. ეშმაკეთნი ჭეშმარიტ. ხამეჭკიდით : რაჲცამან აღგამაღლნა იქუნ. ჯუარს აცით. რაჲცამან გაცხადნა იქუნ. მიჭკალით განმაცხადებელი იქუნი ».

და ეტყოდა ესრეთ წმიდაჲ ხ(ტე)ფანჱ ესრეთ ღეთაჲ-შინა.

« აღიქუმან. რაჲცა ღმ აბრაჰამის-თანა დაჰადგა ნათჱსაჲ და ფიცი მისი ისაკ-თანა, დაამტკიცა იაკობ-თანა ბრძანებაჲ მისი და ისრაჱლსა-ჲცა აღიქუმან ხაკუნთი, მიგცა შენ ქუყანაჲ ქანაანისაჲ :

« Étienne, rempli de la force et de la grâce de Dieu, était parfaitement plénitude, désiré de tout côté, Étienne était trésor plein des biens du très-saint Esprit. Par lui s'accomplissaient de très grandes œuvres. Il accordait dans ce monde la santé aux pieds des boiteux, il y rendait la vue aux aveugles, il y chassait des infirmes les maladies.

« Il expulsait les démons, il renouait les nerfs détachés des paralytiques. Il prodiguait ses soins aux veuves et était père des orphelins. Car il disait des paroles merveilleuses et faisait de grands miracles et des prodiges au milieu du peuple. Ce n'est pas tout. Il démontrait son amour pour les Juifs mêmes, il leur prêchait le Christ et toujours lui, Étienne, premier martyr, celui qui était devenu digne de voir le Seigneur, leur disait trois choses : « O Juifs « impies, pourquoi avez-vous déshonoré et insulté Celui qui vous a glorifiés, « Notre-Seigneur Jésus-Christ? Juifs impies, vous avez pendu Celui qui vous « a élevés; vous avez crucifié Celui à qui vous devez votre salut; vous avez « tué votre Sauveur ».

Et saint Étienne leur dit alors : « Il confirma le testament fait à Abraham jusqu'à la génération de Lia et le serment fait à Isaac, Il confirma son ordre à Jacob et le testament éternel à Israël, Il te donna la terre de Chanaan. C'est

« რომელმან დასცა ეგვპტე პირმშოთ-ურთ თქუენ-თჳს. იმჯობინე ჩუენ, რომელმან განაპო ზღუაჲ მშრალად ოდენ და განუტევანა თქუენ მდგრად მიწა ვითარცა პირველ. რომელმან წაიყლაპა ფარაო და ერი მისი ზღუასა მეწამულსა : რომელმან განგანათლნა თქუენ ხუთით ცეცხლოვანითა ფიცრ ყოველ და გეფარვიდა თქუენ ფრთენითა ღრუბლით ყოველ. რომელმან მოგცა თქუენ მოსე და აჰრონ წინამძღუროდ წინაჲ პირსა თქუენსა. რომელმან მჯობინე გყვნა თქუენ ქედნებ და მანანაჲ მოგცა თქუენ ედაბნოსა-შეყა. და წყაროჲ კლდისაგან გასცა თქუენ :

« რომელმან მოსწყუედა მეფენი ძლიერნი თქუენ-თჳს, სიხო¹ მეფჱ ამორველთაჲ, ოგ მეფჱ ბასანისაჲ, რომელმან მკრთა ნათესავნი შჳიდნი თქუენ-თჳს. ჩუენ-თჳს ეშჯობინე. და აბარებდა მეფენი მათნი და მოგცა თქუენ ქუეყანაჲ იგი ბინაჟურებელად :

« რომელმან დაარღუნა ქალაქნი, დაამტუა ზღუდენი, დანგრია გოდოლნი თქუენ-თჳს. ეშჯობინე ჩუენ, და ბინაჟურებელად მოგცა თქუენ ქუეყანაჲ იგი. რომელმან აგებინა თქუენ გუნდნი და დაგანგრია თქუენ ვინაჲ ნაქედებ გამძძებელად ყოველთა ჭეშმარიტებათა და მიხუედინა რქანი თქუენნი ზღაპრად. მდაბალ-ყვენ მწუერვალნი თქუენნი. ვინაჲ ჭეშმარიტებისაჲ. რაჲსა-თჳს გარდაიქეც ხიწარება და არა გამძღებელ ყურძენი : არაჲსა შეჰქმენ ბოროტი და ეშჯობინე და ჴმიდენ. « აღიხსენ, აღიხსენ და ჯუარსა აჲქმ მას ».

Lui qui a renversé pour vous l'Égypte avec ses premiers-nés. O Juifs impies, c'est Lui qui fendit la mer Rouge et vous la fit traverser comme sur la terre ferme; c'est Lui qui engloutit Pharaon et son peuple dans la mer Rouge; c'est Lui qui vous éclairait chaque nuit votre voie par une colonne de feu et vous couvrait chaque jour de nuées; c'est Lui qui vous donna comme chefs Moïse et Aaron marchant devant vous; c'est Lui qui vous a rendus pieux à Horeb, vous prodigua la manne dans le désert et vous fit boire l'eau du rocher.

« C'est Lui qui a exterminé pour vous des rois puissants, Siho, roi des Amorrhéens, Hog, roi de Bassan; c'est Lui qui pour vous, ô Juifs impies, a mis des liens sur sept tribus et a ruiné leurs rois et vous a donné leur terre pour vous y établir.

« C'est Lui qui pour vous a détruit des villes, renversé des remparts, démoli des tours et vous a donné, à vous, Juifs impies, une terre pour vous y établir; c'est Lui qui vous a emmenés d'Égypte et vous a transplantés comme une véritable vigne fertile. Il a étendu vos cornes jusqu'à la mer, vos cimes jusqu'aux fleuves; ô vignobles de la vérité, pourquoi êtes-vous changés en amertume et n'avez-vous pas produit de raisin? Mais vous avez créé mensonge et impiété et vous criez : « Saisissez-le et crucifiez-le ».

* 15 v.

« ⴓ ⴔⴐⴞⴜⴓⴑⴓⴍ ⴖⴐⴑⴀⴍⴓ. ⴑⴀⴔⴓⴜⴓⴔⴀⴍ ⴍⴒⴜⴓⴜⴓⴍ ⴍⴀⴗⴓⴍ ⴀⴍⴒⴜⴐⴍⴍⴀ ⴒⴀⴑⴀⴍⴓⴍⴀ ⴒⴀⴑⴀⴍⴓⴍⴀ ⴐⴒⴓⴑⴓⴍⴀⴍ ⴍⴓⴖⴓⴍ ⴀⴍⴒⴜⴐⴍⴍⴀ ⴒⴀⴑⴀⴍⴓⴍⴀ ⴒⴀⴑⴀⴍⴓⴍⴀⴍ ⴍⴓⴖⴓⴍ ⴀⴍⴒⴜⴐⴍⴍⴀ ⴀⴍⴒⴜⴐⴍⴍⴀ ⴒⴀⴑⴀⴍⴓⴍⴀ ⴀⴍⴒⴜⴐⴍ

მჯდომა თითოა ფიზიოლოგია ფაფლიტელია. იქვე ვიდე ჩქერია ქვეყნის და თავსვრის ცვიდ გამოქანაკებულია და შესწორებლი მსხვერპლი კრძალა მის :

« მაშინ განრისხნა და განგებინა იქვე წარსრთობა-მყოფად და ძველგანნა იქვე და აღეთქვით წარმართობა, და ობწყვეთ ხელქნი მათნი და თავსვრის ცვიდ აღეთქვა ეძინობა ჩვენისა ესოვ ქრისტესა : ვითარ შენ განაბრიელ ანუ გაქებდე და ვითრა შენ ქებად მკადლი იქვისა შენისა მიქალაქებისა-ისა. რამეთუ ვერ მკადლებ მიხედვად ხელა ჩვიდისა პირველისა მის ხვედრისანსა. ვითარცა პირველი ვიქე. ჰ ხელი მისი არს ხანგრძლივ და პირი მისი ვითარცა მზჱ. და ვითარცა პირსა მზისასა არა არს მიხედვად, ეგრეცა მე ვერ მკადლებ მიხედვად პირსა ჩვიდისა და პირველისა ხვედრისანსა » :

რაჟამს მიიქცეთა ხვედრან, ჩვიდისა და მკვიდრებელისა ქრისტესა-მიერ პირველ-მოწამისა ხვედრა-მისა პირველ-ნათლისანი ფიქრით ეძინობა და მკვიდრა ჩვენისაგან. * კეხტანტინეპოლეს კეხტანტინე მეფე ადიდებდა ეძინობა და ყოველ- * 16 v.
ნი ქალაქი ისარგებლა ჩვიდისა ნაწილთა-ზედა პირველ-ნათლისანი ხვედრისანსა :

რამეთუ მეფეს კეხტანტინეს ღმრთისა-მიერ ესმა ქრისტჱ მისგან ჩვენ-მყოფა. ხელით ხვედრად ზენისა ნიჭი მიიღო და ნათელი ჭეშმარიტი და კეთილ კრძნებად და მკვიდრება ცხად და მკიდრება გლახაკთა მისდამდგომი ოქვნად.

la montagne et d'apporter la loi écrite par les doigts de Dieu. Vous avez pendant ce temps fait un veau d'or à Horeb et vous vous êtes prosternés devant la figure sculptée et vous avez offert le sacrifice à cette même idole ».

« Alors pour vous punir il se mit en colère, il vous dispersa parmi les païens, il vous y emmena et vous vous êtes mêlés aux païens, vous avez appris leurs usages et vous avez adoré l'étoile de notre Dieu Jésus-Christ.

« Comment te glorifierai-je ou te louerai-je? Et comment pourrai-je dire un éloge digne de toi à propos de tes actes? Je ne saurais donc regarder l'image de saint Étienne premier, martyr, comme je l'ai dit auparavant. Oh! son image est semblable à celle du Seigneur et son visage brillant est comme le soleil. Et ainsi qu'il est impossible de regarder en face le soleil, je ne peux regarder le visage de saint Étienne, premier martyr ».

Lorsque, apporté, Étienne brillait dans le monde par la grâce du saint Christ non blâmable de la grande splendeur de notre Seigneur et Dieu, le roi Constantin glorifiait Dieu à Constantinople et la ville entière se réjouissait à la vue des saintes reliques d'Étienne, premier martyr.

Car le roi Constantin eut, grâce à Dieu, la foi en Jésus-Christ. Or, Étienne a mérité la grâce du ciel et une auréole impérissable. Il accorda la guérison aux hommes, le port aux mariniers et du poisson aux pêcheurs malheureux [1].

1. Dans l'original géorgien toute la phrase « il accorda... aux pêcheurs malheureux »

რაჲცა ეთქუა მკუეთა-გან ხატლთა-თჳს ითხოვს მიცემაჲ ხამალთჳსა :

« ხ(უე)ანჱ რაჲცაჲთ ქუაჲ მკერავს ჴელ ეა ზეცას ანგელოზთა-თანა ობარებ და ელვათა-გან არა ეაითიქ. რაჲცა ქუაჲთა-გან არა შეჴმინეი და ცეცხლთა-გან არაჲ ეაიწუ. რაჲცა ქუეყანასა-ზედა ხეტიებ და ცათა-შინა ჴმოქალაქებული და ჴინაჲ ოვალთა იესუ ქრისტჱსი ხედა და ანგელოზთა-თანა განეწესე. განაბეჭეს თუალნი შენნი, რაჲმეტ ვარსკულავთა და მზისა უბრწყინვალესად ჴრწყინავ ქუეყანასა-ზედა. ბოროტმოქმედნი ხუთივე. ეაიცავნ მოქალაქენი :

« ჩუ უპირველ ბოროტსა განიშრახა ეშმაკსა ცოუნებად კაცთა. არაჲცა განიხრტჱს იგინი ძალითა ჭიდილთა შენთა ნაზიდობითა. ხუთივე ეიმრთიხა-იმედ მეხვრაფელმან იხილა ცანი განხუმულნი და ღუაწლი ხანიერი მჯობინრჱ ხაყდართა ქრისტჱსთა და ძჱ კაცთაჲ ითრჯუნიი მჯობინრჱ ძლიერებასა :

« რაჲცაჲსა-თჳსცა ადასრულე ხუეანჱ ღუაწლთა იესუ ქრისტჱს-თანა და მეფეც გჳრგჳნი მრავალფერთა ითარგალებითა მჭიხჳლი : ამას გჳრგჳნსა ითოთასთა ჩუენებაი ჭიდილთა, ამიხ-თჳსცა მკუდრ იქმნეს იგინი ეთქუა
* 17 r. მკუეთა. რაჲცაჲსა-თჳსცა ეთხოვ : ქრისტე ეიცოდე, მეფეზეთა ითხოვა ძმისთჳნაჲ ხეტყუეა ძეძინჱს. ბრძენთანი ეაიძლეს. მენავეთა მკუდე. მეთევზეთა ოცეზეთა განაძეს. ხელეფეთა ქუეყანაჲ ეავსე :

C'est lui qui prie le grand Seigneur de donner le paradis au monde.

« O Étienne, toi qui as dédaigné les pierres et te réjouis au ciel avec les anges, toi que les ondes n'ont pas englouti; toi qui n'eus pas peur des pierres et que le feu ne brûla pas; toi qui marchais sur la terre, agissais comme un citoyen au ciel et, mis au nombre des anges, étais debout devant le Seigneur Jésus-Christ, ouvre tes yeux, parce que tu brilles sur la terre d'une splendeur plus brillante que celle des étoiles ou celle du soleil, défends tes concitoyens, ô toi, Étienne le premier martyr.

« Ne laisse pas les démons mal intentionnés séduire les hommes, mais chasse-les par la force de tes saintes reliques. Par Dieu, Étienne ardent a vu les cieux ouverts et le Seigneur Sabaoth assis sur des sièges de chérubins et le Fils de l'homme assis à droite des pouvoirs.

« Voilà pourquoi Étienne s'est élancé vers le Seigneur Jésus-Christ et a acquis la couronne tressée de perles aux nombreuses couleurs. Les saints aspiraient à cette couronne des justes; c'est pour elle qu'ils sont devenus les chevaliers militants du grand Seigneur. A cause de cela je te prie Dieu Christ d'accorder la paix au monde par son intercession, d'apaiser les luttes, d'aider les mariniers, de rassasier les pêcheurs de poissons, de remplir la terre de produits du sol.

souffre de l'inconséquence dans l'emploi du verbe, car le géorgien manque du verbe fini, le participe მიმცემელი 'donnant' étant insuffisant à répondre aux exigences du contexte.

« ხნულები განკურნენ. ძმანაქულები განათავისუფლენ. ბრძანა ხატება მათნაჭმ. განრღუქულები აღჭმართენ. ქრთითა მიჴსენენ. ჩჩჯები განჭხარტენ :

« ხარჭმენიჲსაებით ქრისტიანეთი გჳრგჳნიჲხარ ჭყავ. რაიცა თითი ხარ შენ. ოუეცილე. და ხამინჯი ყიცქითა-ჩემი ქრთა შენია. რაიცა ძან თქუა და შეჴედრთა შენ. ოუეცილე. ჩე შეკრაგს ძაი ცილეჯახა ამან :

აკრძალეთით უკუე. ძმანი. ჩემცა შეკრაგს ჭყეთი ძან. ამაიცი ეთითცჩენი მცნებანი ოუეცილისა ჩემისა იქიჲ ქრისტჱნი. რაიცქიან ძიჴსნა ჩემ შენეთა-გან და ძიგჳნეთა ჩემ ზეცისა ძან ხაჯეფკილეხა. რაიცაც ძითი არს ხაიჭჯეც ძაითა და ძითან და ხეთია ჭიეთითან აჭ და ძარაეთ და უკუნით უკუნისამდე ამჱნ :

ჳ თქუენი : გრიგორი : ხიჯნისა : ანტიოქელთაჲ : ჭიეთის პირველმოწამისა : სტეფანჱს : თჳს :

საკჳრველი კეთილი ჩემ ჭინა გჳც. ხაკაროლნით. ვაძრული ეაჭეთაი ქრისტჱს კჳლისათა ჭიეთის პირველმოწამისა სტეფანჱსსა ჩემნაჲთ ქმნილისა მოქალაქეობასა-ჩემი და სენთისა-თჳს მკიდრეთაი და ხიცოცხლ-ჩემთაი და მჭყარებრემაი ცანჯათაი და აღსრულებაი და გჳრგჳნი და ხამძაღი ზეცის ხანეთისაჲ :

იყო ძაი კამთა-შინა მკიდრებისა ოუეცილისა ჩემისა იქიჲ ქრისტჱსსა

.

« Seigneur, guéris les malades, délivre les possédés, accorde la vue aux aveugles, rétablis les paralytiques, sois clément aux veuves, élève les orphelins.

« Couronne celui qui s'est marié à la foi, car, Seigneur, tu es grand et terrible pour tous tes peuples, parce qu'il a dit et t'a prié, Seigneur, de ne pas compter leurs péchés ».

Gardez-vous, mes frères, de le déshonorer, observons les commandements de Notre-Seigneur Jésus-Christ, Celui qui nous sauva des ténèbres et nous appela au royaume du ciel, car à Lui appartient la force du Père, celle du Fils et celle du Saint-Esprit maintenant, chaque jour et dans tous les siècles. Amen.

IV. — Discours de Grégoire, prêtre d'Antioche, sur Étienne premier martyr.

Nous avons devant nous un bon souvenir, mes bien-aimés. Force me fut d'écrire aux églises du Christ sur les actes que saint Étienne, premier martyr, a accomplis pour nous, son intercession pour l'âme, sa réplique, son acceptation des tourments, son décès, son couronnement et par trois fois la révélation du ciel.

En ce temps-là, après l'Incarnation de Notre-Seigneur Jésus-Christ et deux

კრძალთა მეხლვეხა და ვნებითა ჯუარისაჲთა და ხოკუთლითა და ადგებითა და ამბალტებითა და მაძახა-თანა მეხლვეთა. წარგზეს რაჲ ორეხა წლეხა
* 17 v. ქაქნი. იქქნა ხიმტკიცჱ * გაძლიერებაჲ ეკრთაჲ მეკრთის ჭრიალი და ხაღუკვეკლეთა და ეგრეხეკლეთა თანა და თანა წარმართითაჲ იესე ქრისტჱს-თჳს ნაზარეკელეხა თე ვითარ იშვა და ვითარ აღორძინდა [და] კრძალთა ვითარ ჯუარს ეცვა და მეკუდა და აღდგა ბიბლიით მკედრეთით. რაიცეთე რიცხვნი-ც იტყოდეს ვითარცა ჩანაწერებკეკელი გაძეხნდა. ხელე სხუანი იტყოდეს. « არა. არაცკი ცკადეკინა ხალხსა » : ხელე სხუანი იტყოდეს ვითარცკი ჭკიანტაჲ ძჱ ცხრთაჲ არს კეკ. და მეკეთი ფიქი იყო კრხა-მეკრეს. რაიცეთე მკვიდეს კრთაჲ კაცი ძალეკნი და ბრძენი ვითცხებითი და თკბაჲთაჲთი და აღქმანგრთაჲთი და იწრეხალკით და ახაჲთი და მავრიტკნაჲთი და ბაბილეკნით :

და ბიწკლით ქაით-კან ვიდრე მკეთხეკი ქაქამდე მეკეთი იყო ქიქი ვითარცა ხახეკ ქუხილეხა ხახტიკეხაჲ :

ამაჲნ ყაიგა ადგილხა რახა-ც ხკკა ძაჲალხა ხტკეკანჱ კაცი მწიგნებარი და ბრძენი ბაბილხანი ყველეხა კრთხაჲ ნათკხაეხა-კან აშრაჰაძეხა და ტკძეხა-კან ბკნაძკნეხა და განყარა კკლი და კძთა ძალდით თქკა :

« ძმანიჲ ჭაბკკნიჲ და მეხკიცებულნიჲ. იხძინეთ აწ ჩკძ-ძიკრი თქკენჲა ძიძარი ხიტყკხ-კებაჲ. რაიხა-თჳს განძრავლიეს თქკენნი კძანი და შკძე-

ans après la passion soufferte sur la croix, la mort, la résurrection et l'ascension, quand Il retourna vers son Père, on fit une enquête certificative parmi les Juifs, chez les Saducéens et les Pharisiens et chez les païens concernant Jésus-Christ Nazaréen, comment il naquit, lui, le premier-né, comment il fut élevé, comment il fut crucifié, étant incarné, et comment Il mourut et ressuscita d'entre les morts, car quelques-uns disaient que c'est le prophète qui est apparu, d'autres disaient : « Non, au contraire, il séduisit le monde ». Or, d'autres encore disaient : « Il est vraiment le fils de Dieu ». Et un grand trouble s'ensuivit dans le peuple, de sorte que les docteurs et les philosophes d'Éthiopie, de Thébaïde, d'Alexandrie, de Jérusalem, d'Asie, de Mauritanie et de Babylonie se réunirent.

Et de la première heure jusqu'à la quatrième le trouble était grand comme le tonnerre formidable.

Alors Étienne, homme lettré et philosophe, vénéré de tout le peuple, issu de la tribu d'Abraham et de la famille de Benjamin, s'éleva sur une hauteur, étendit la main et prononça à voix haute :

« Mes frères, jeunes et vieux, écoutez donc ce que j'ai à vous répondre. Pourquoi vos cris s'élèvent-ils de plus en plus et pourquoi tout Jérusalem

კრებულ არს ყოველი ეზრუხველმი. ნეტარ არს კაცი იგი, რომელი არა შეჯრებულსეს ქრისტე იეზუს მიმართ, ძისა ცხოველისა უხილავისაჲ. რომელი იგი თავადი არს ყოველთაჲ კაცთ-მოყუარჱ :

« და გარდამიჴდეა ზეცით ცდომათა-თჳს და უმეცრებათა კრიხაია ხამეხამისა ქალწულისა წმიდისა გამზრჩენელისახა ღაჰაბამიდი-გან ხელჱწიხა :

* კითარცა იგი უწინეა ადამ, რომელი იგი ხელჱწიხა მამაჲ არს, ცოლსა თჳსსა * 18 r.
და ჰრქუა კითარმცა გუნდისჲ შენ ყოფილ და ცხოვრებაჲ, ეს ესრეთ იწოდა ქალწული ცხოვრებაჲ მსგავსებაჲ წმიდისა. რომელმან მუცლადა იღო. კითარცა კაცი იშვა ქრისტე მსგავსებით თჳნიერ ცოდვისა. რაჟამს შობილ იშვა კითარცა კაცი. განათლდეს ყოველნი :

« ხედვიდ მტერსა ძალდატყებაჲ აქუნდა. რაჟამს იგი კითარცა ყრმაჲ კერპ-ცთელაჲ გამეზჩნა. ათორმეტ ჭრელიჲ მეხრეაჲ მამან მეტიტია ჩჩჯლია და მეხრნა ხამათახნი : ხედვიდ ეს კაცთ-მოყუარებით იქმნა. რაჲთა მეტს იყვნენ წმიდანი ჩჩჯლნი ცხოვრებისა-თჳს კაცთაჲსა : და აწ კითარ ეწყრიხენ ხართ ღუთლისა იეზუ ქრისტჱ-თჳს. რაჟამს ბრძანა იქუნიაჲ ყო ადიდეაჲ და პეორეანნი იქნენი განკურნა :

« ხედვიდ ემიკნი იქუნ-გან განახნა. რაჲთა ბიწიერი იგი ძეღისა ხატე-რი იქუნ-გან განაქარვებდ. პატიჟახი გამეორჩია ძეღი და იქმნა ჯუარმჭ-

s'est-il rassemblé? Qu'il soit bienheureux l'homme qui ne doute pas de Jésus-Christ, Fils du Dieu vivant et invisible, Celui qui est en personne la charité par son métier.

« Il est descendu du ciel, à cause des péchés et de l'ignorance du peuple, dans le sein de la sainte Vierge, élue dès le commencement du monde.

« Ainsi qu'Adam, père du monde, appela sa femme et dit : « Sois nommée la mère et la vie » ! de même elle fut nommée Vierge et vie conformément à l'Écriture. Elle a conçu. Le Christ naquit comme homme par ressemblance, sans péché. Quand il naquit, comme homme, toute la terre fut éclairée.

« Cependant l'ennemi guettait[1]. Lorsqu'il eut pris un corps et encore enfant, Hérode s'inquiéta et résolut d'exterminer les nouveaux-nés de ce temps-là. On en tua trois mille. Or, cela est survenu pour l'amour de l'humanité, afin que les saints enfants intercédassent pour le salut des hommes Et comment donc n'avez-vous pas la foi en le Seigneur Jésus-Christ, puisqu'il fit voir vos aveugles et guérit vos lépreux.

Il chassa de même de vous les démons pour faire disparaître de chez vous la première séduction, celle de l'arbre. Il a élu un arbre vénérable, il est devenu

1. A la lettre : « était à l'attente ».

მეხით და მთავითა ყოველთა-თჳს ჯჯჯეზეთს და შეშუხრა. რომელსა იგი ამპარტავნებაჲ აქუნდა ხოკუთითახე. და შეხძეს ტფილს ადგა და ყოველნი განაგზიჟელნი :

« ხელით ვაი ურწმუნოთა. ოდეს იგი მეორეჲ მოვიდეს განშჯაჲ ცხოველთა და მკუდართა. მაშინ ცეცხლი წინაძე მისა ვიდოდეს და გარემოვლეს მისსა ნაოქარნი ფრიად ». და ამრა დაეხრეწა მას სიტყუაჲ. კმა ყო ყოველმან ხიმრავლემან ებისაძან. « ადიდეს ქუეყანით, ადიდეს სტეფანჱ. რამეთუ იქმა სიტყუაჲ გმოებისაჲ ადგილისა ამის-თჳს წმიდისა და რჩეულისა » :

შეიბერეს იგი და მიიყვანეს პილატჱსა და კმოებდეს. « ადიდე მაშ ქუეყანით ». * 18 v. ხელი პილატჱ * დაღად ყო კმითა ფიცითა და თქუა. « ეთუგარეთუ წმიდისა და ძალთალსა ძესა ღმრთისასა მიეთხრობს. არა რას ბრალჱსა ვხედავ კაცსა ამას თანა. ნეტარ თუმცა არა მაშინ კიდიცეთ თქუენ-მიერ და ყოველი დაგვანჯეს ეხრწენელსა მას და მართალსა ჳტეჯესა :

« რაჲსა ჴმიერვით ანუ რაჲსა იღრჭენით კბილთა ხედეანჱს-ზედა. ჴხედავთ. რამეთუ პირი ძისი კეთილ[ა] ეგრე ანგელოზისაჲ არს. განემძრახეთ ამაღლებისა-გან იქმნესსა და ნუ ამაჲ ადმეტინებით კაცსა ამის-თჳს » :

მაშინ ფიცეს კრებულსა-შეჳრეს და იწყალობეს ერთი-ერთას და იტყოდეს. « რაჲმე ეყოფა კაცსა ამას » : ხელი კიდეს მდიდრებრძელეთმან ბრძანა კეთილისაჲ ვიქმნე ძისი და ცვალ : ხელი წმიდისა ეზარეს ამას-ზედა. და

croisé et étant descendu en enfer pour tous, il écrasa celui qui avait le pouvoir de la mort. Il ressuscita le troisième jour et il donna la vie à tous.

« Malheur aux infidèles le jour où il viendra une seconde fois pour juger les vivants et les morts. Alors le feu le précédera et une grande tempête éclatera ». Il n'avait pas encore fini sa harangue que toute la multitude du peuple cria : « Qu'on l'ôte de la surface de la terre, qu'on ôte Étienne! Car il a prononcé un discours outrageant sur cette sainte place élue ».

On le saisit et on le mena chez Pilate en criant : « Ote-le de la terre! » Et Pilate s'exclama à haute voix et dit : « Outre qu'il vous parle du fils saint et juste de Dieu, je ne vois pas que cet homme soit méchant. Ce serait un bonheur, si je n'étais pas contraint par vous de mettre la main sur le Seigneur impérissable et juste.

« Pourquoi êtes-vous enragés et pourquoi grincez-vous des dents contre Étienne? Vous voyez que son visage est semblable à celui d'un ange. Soyez moins vaniteux et ne soyez pas en vain emportés contre cet homme! »

Alors, tous s'avancèrent au milieu de l'assemblée en parlant et en se disputant : « Que ferons-nous de cet homme? » Or, Caïphe, grand prêtre, ordonna de le battre avec des crosses et de le garder. Mais le saint s'en

ხვალისა ღმე წარვლინეს კესარიად პალესტინისაჲ ჰაგჳრს-თანა ხასჴეთი წარსლისა, რაჲთა იგი მეტჳდეს მწრაფჱ იერუსალემსა :

რაჲმეთუ მას მეტი ჴელმწიფებაჲ, რაჲთა ყოველნი ადმსაროებელნი ქრისტჱსნი კრულნი წარუღჳნინეს მღდელთ-მთავრთა ქოსაია : და ვითარ იხილა წიგნები მღდელთ-მთავრთაჲ და კრებულისაჲ, მწრაფჱ ჴედიქცა იერუსალემსა. იქადიდა და იღრჭნა ხელეანჱსა-ზედა. ხვალისა-გან ადგა ადიჰაგალისა-ზედა და ბრძანა წარმდებელისაჲ ქრისტჱს მეტყუელისა და თქუა მისა მიმართ. « მე მიკჳრს პირისა შენისა შუენიერებაჲ და მრავალ გამოცდილი ხიბრძნჱ ვითარ ცხადიად ხელ ჯუარცმულსა ეძრთად ღმრთად მთხრობასა. ყოველი კრებული ადამღვთი შჯულისა-გან მაოსა. მე ვიდრეცა უწრუნ'დი მივედედ • 19 r. გარემოს ქალაქსა და ყოველსა ჴრომაჲტანისასა. ეძახჱნა და გაღელჱსა ხეღლებსა : რაჲმეთუ შენი ხიბრძნჱ ვიდრეცა ჩემსაჲ ხელსა ჴყოფდა და არ მიკჳრს ვითარ შენცა ცხადიად ცუაი სრულსა ძალსა მე ვიმოქცეოდე ქალაქსა ამას. რომელისა-ჱსენა ჴნდეცა ძიძერებასა და სწავლულსა ხელსა შენსა. ხაზიც იყო დამარხვად მაქულსა შენსა მიღებულსა შჯულსა და ნუ გარეაქცევ კრებულსა და შეძრწუნებ ყოველსა კერსა :

« რაჲმეთუ რაჲ ხარგებელ არს, თუმს ადამღვთი გელეს-ხედვაჲ შენი განრისხებულებან და მეგულებოდეს შენ-ზედა ხატანჯვილსა ფიცებაჲ ცხ ვითარსა კაცსა და არგალდნებრსა ხესა. რომელი ხილვაჲ ძმაჲ ჴედრეულად »

réjouissait. Le jour suivant, on le mena avec Saul de Tharsus à Césarée en Palestine, afin d'arriver plus vite à Jérusalem.

Car c'était lui qui avait reçu le pouvoir et c'était à lui que les grands prêtres (les archiprêtres) devaient présenter les pieds liés ceux qui confessaient la foi du Christ. Aussitôt qu'il vit les lettres des archiprêtres de l'assemblée, il s'en retourna vite à Jérusalem. Il menaçait Étienne et grinçait des dents ; or, le jour suivant, il s'assit sur les marches du temple et ordonna de lui présenter le combattant du Christ et il lui dit : « J'admire la beauté de ton visage et ta sagesse éprouvée ; comment as-tu donc commis l'erreur d'annoncer que le crucifié est Dieu? Tu as troublé tout le peuple dans sa religion. J'ai parcouru les environs de la ville, les cités de la Judée et les villages de Damas et de la Galilée, parce que ta sagesse me remplaçait dans mes affaires et je suis surpris, que tu m'aies obligé, toi aussi, de retourner dans cette ville, moi qui me trouvais au pays lointain, ayant fait tant de chemin. A cause de cela, je prie ton doctorat et ton esprit instruit de bien vouloir observer la religion transmise par tes pères ; ne détourne pas le peuple de sa voie et ne l'assemble pas tout entier autour de toi.

« Car quel avantage s'ensuivra, si tu troubles tes désirs, te mettant en colère? et il me vient l'intention de t'infliger un châtiment, à toi homme tel que tu es, image de l'ange, à toi qui m'es apparenté corporellement ».

მაშინ კრონი განიგონა სტეფანე და თქუა მისა მიმართ. « ეახლენ, საწყალ, მდევარო ქრისტჱს ეკლესიათაჲ. ეახლენ, აძღაურო, აღმრეველო. სამწყსოჲთა-თჳს ნუ შეაბილწებ ნათესაგსა ჩუენსა. განმძვრებულო ღმრთისა-გან ცხოველისა :

« ღაჳარეთ მყოფელო ძისა ღმრთისაჲ, სახიცხისა ხიფლისა ცხოვრებისახა. კრონს-ხმა ყავ. რაჲცა ოდნაჲ ერთისა ნათესავისანი ვართ. ყოფებულისა აბრაჰამისნი ნათესავნი იაკობისნი ტომისა-გან ბენიამენისა :

« რაჲცა კჳრიტე შენსა პრნაურებასა და კეტყ შენ ღმერთსა მას. რომელსა წინაასწარ ცხოვაც. კითარცა არა მრავალთა ღმეთა შემყოფმან ჯერ არს შენცა შესწიმაი სასუმელი ესე. ან კანე იქმოდე. რომელსა ჩყოფ მხიარულ. [19 v.] რაჲცა მე განძრახებული ვარ ხიკუთილად სახელისა-თჳს ძისა ღმრთისა მაღლისა » :

მაშინ კრონს-ჴყრიტით ხელე ფიცად სამკჳლი თჳსი თჳითა კლითა. ხელმწი სტეფანეს კუერთხითა. ხელე ადგა გამალიელ მჯულისა-მოძღუარი. რომელმან თჳი განჩხრეკია ხელე. ხცა მას ყურიძალსა და ჩრქა. « ესე ვითარი სწავლაჲ ისწავე ჩემგან ხელე. რაჲთა რომელნი მაღლსა ღირს იქმნენს და რომელნი სამრთოჲსა ხატსა შემხვაკსებულ იქმნენს ქრისტჱსა. ამათ აგინებდე » :

« ანუ არა კჳსი. რაჲცაჲ ჩუენ ძის-მიერ დავიბადენიეთ და მოვიცეთ მოქა-

Alors le bienheureux Étienne, étendant les mains et s'adressant à lui, lui dit les paroles que voici : « Apaise-toi, Saul, persécuteur des églises du Christ! Apaise-toi, violent, enragé contre les ouailles. Ne souille pas notre race, toi, éloigné du Dieu vivant.

« Niant le fils de Dieu, espoir du salut du monde, comprends que nous sommes de la même lignée tous les deux; nous sommes la progéniture d'Abraham glorieux, celle de Jacob, de la maison de Benjamin.

« Car je ménage ta noblesse et je te prédis ce que je vois d'avance, que, sous peu de jours, il te faudra boire ce breuvage : fais donc promptement ce que tu vas faire, parce que je suis prêt à mourir au nom du fils du Dieu Suprême ».

Alors Saul, irrité déchira de ses propres mains ses vêtements et battit Étienne à coups de bâton. Or, le docteur de la religion Gamaliel qui avait enseigné Saul se leva et le frappant sur la joue, lui dit : « Est-ce que c'est de moi que tu as appris une telle doctrine, ô Saul, en outrageant ceux qui sont devenus dignes de la grâce et qui ressemblent à l'image divine du Christ?

« Ou est-ce que tu ne sais pas que nous sommes nés de Lui et que c'est de

ლაქებაი ცხე. გელიხ-ხმა ყოვ ესეთე აწ ვითარცა ძეხ-ძელ თქუმული ხათიე არეან წინაშე ღმრთისა და კაცთა » :

ხედე უცრუჲსხა განრისხნა ხაჯალ (manuscrit : ბაჯალ) და მეთოქეთია ბიწიია თქუა გამაღილებისა მიმართ. « მკაცწყალე შენი ხიბრძნე და ბეჭედ ჩემსაძე შენ-ძელ ქმნულისა მიძღუენებასა. ესეთე მეღვთე ცხე ჴგე. მხოლ ხიტყუაი მხოლ ხიტყიცხეხა-თჳს კელეხჭიებისა ხიტყუა » : ჴრქუა გამაღილე. « ნეტარმცა ღირს ვიქმენ ქრისტჱს ჩემისა-თჳს ვნებისა ».

მაშინ კმა ყუეს ყიჯღეთა. « ჯუარს ეცუენ. რიცჴეი იტყუან ხიტყუისა გძელისახა ». მაშინ კმა ყუეს ხვედ და მეფეთა-ძღუენიი ფიცხაი ხიტყჳნე ხკალისაძე) :

ხედე ნეტარი იგი თავით თჳსით ილოცვიდა და იტყოდა. « ტჳეფიდე. ნუ შჯულეს ამაი ცოდუხა ამას ».

ხედე ანგელოზი ტჳეფილეხაი გარეშემოჲკა ზენით და განძღეულებია ძალ. მაშინ მრავალხა ხიმრავლეს ქრისტჱს მორწმუნეჲნიი ხჳეფისანჱხსა. რაიცხეთე იყო * 201 r. წინაშე წარმჱტჩელი და ძღუენი ყიჯღეთა ცოხაი :

ხედე ხკალისა-ჲან წრახა ყუეს ყიჯღეთან იცხლებინ ქრისა-ძან და განიცვიფეს იგი გარეშე ქალაქსა ჴანჯალ :

Lui que nous avons acquis notre manière d'agir [1]. Entends-tu comment tout ce qui a été dit par lui est agréable à Dieu et aux hommes ! »

Mais Saul, de plus en plus irrité et le visage altéré, s'adressant à Gamaliel : « Je prends en pitié ta sagesse et je respecte ce que tu m'as enseigné; si tu fais encore, ne fût-ce qu'une fois, la même chose, tu auras à répondre par des paroles d'art pour ton ardeur ». Gamaliel dit : « Serai-je bienheureux si je deviens digne de souffrir pour mon Christ ! »

Alors, tous poussèrent le cri : « Qu'ils soient crucifiés ceux qui prononcent des mots d'outrage ». Alors, Saul et les archiprêtres crièrent de garder Étienne jusqu'au jour suivant.

En attendant, le bienheureux priait à part et disait : « Seigneur, ne leur compte pas ce péché ! »

Or, l'ange du Seigneur descendu du ciel le fortifiait. Alors la multitude nombreuse du peuple crut en Dieu et la quantité de l'église du Christ s'augmenta à cause de la foi d'Étienne, parce qu'il était prophète et maître de tout le peuple.

Le jour suivant, toutes les tribus du peuple tinrent une réunion et le menèrent en dehors de la ville pour le punir.

1. « Notre manière d'agir » reproduit l'expression du texte géorgien qui à la lettre signifie : « Cette urbanité πολιτείαν », « cette manière de vivre ou d'agir ».

ხელად დაჯდა წმიდაჲ იგი ზედა ლოდსა მახლდებელსაჲ მთასა-თანა ზეთხ-
ილთასა წმიდასა. ადიდებ კმაჲ თჳსი და ეტყოდა მათ. « ვიდრემდის ემძაგმან
დააბრმსნა გულნი თქუენნი და არა იცანით ნათელი და ჭეშმარიტებაჲ ?

« რაჲმეოც აწ ესერა მჯული და წინაჲსწარმეტყუელნი ბიწიერსაჲ ქალაქებ-
ისა გზათა ჲჴედებიათა და მეუთხრებელი მიწასა ქრისტჱსსა კჳრცითა. ბიწიერად
იტყჳს მკერდ მჯული. « იყოს ქამი მჳედის. მიჰჳლინე ხიტყუაჲ ჩემი
ხულითა მჳინებისაჲთა გზითა წრფჱლთითა მკუეთებელისა-გან ქალწულისა
და აღმოხცენდეს ნაყოფი ხიმართლისაჲ ეკნავისა და დაეთუსებისა-გან
ქუეყანისა » :

და ესაია იტყჳს. « აწ ესერა ქალწული მიუდგეს და ჰშჳას ძჱ და უწოდიან
სახელი მისი ემანუჱლ ». და კუალად. რაჲმეოც « ყრმაჲ იშვა ჩუენდა. ძჱ
მოგუეგა ჩუენ ». და ნათან წინაჲსწარმეტყუელი იტყჳს. « ვიხილე ქალწული
გამოუცდელი ქმარსა და ხჩჳდა გულთა-შინა მისთა და განათდეს ქუეხუნელნი.
და მთავარი იგი ამის ხოვლისაჲ იცლტოდა ფიახრულისა ქუეყანისაჲსა ».

« და რაჲხაჲ მრავალის კიტყოდი. დაიწუსებით თუალნი თქუენნი არა ხედ-
ვად და ყურნი თქუენნი დაიყუნით არა სმენად ხიტყუათა ღმრთისა მაღლისაჲთა.
* 20 v. არამედ ვიეთნი-ესე წინაჲსწარმეტყუელნი არა დევ* ნეს მამათა მათ თქუენთა
და მოჰკლეს. რომელნი წინაჲთუე იტყოდეს მოსლვასა მის-თჳს მართლისა » !
და ესერაჲ თქუა. აღიხილნა ზეცად და იხილა დიდებაჲ ღმრთისაჲ და იჴედ

Or, le saint monta sur une roche près du saint mont des Oliviers, éleva la voix et leur dit : « Jusqu'à quand le diable tiendra-t-il vos cœurs dans l'aveuglement et vous empêchera-t-il de discerner la lumière et la vérité ? »

« Car voici, la loi et les prophètes préparaient tout d'abord les voies du Seigneur et ils annonçaient la naissance du Christ comme homme. Premièrement, le Deutéronome dit : « Quand viendra le temps, j'enverrai mon Verbe « par l'esprit d'enfantement par la voie innocente de la Vierge immaculée, « et le fruit de la justice poussera sur une terre inculte et non ensemencée ».

« Et Isaïe dit : « Voici, la Vierge conceura. Elle engendrera un fils et « on l'appellera Emmanuel ». Et encore : « Le garçon nous est né ; le fils « nous est accordé ». Et le prophète Nathan dit : « Je vis une vierge n'ayant « pas la connaissance d'un mari, un enfant aux bras, les enfers s'éclaireront « et le prince de ce monde s'enfuira aux extrémités de l'univers ».

« A quoi bon parler beaucoup ? Vous avez fermé vos yeux pour ne pas voir et vous avez fait les sourds pour ne pas entendre les paroles du Dieu Suprême. Ne sont-ce pas vos pères qui poursuivirent quelques prophètes qui prédisaient la venue du Juste et ne les tuèrent-ils pas ? » Cela dit, il leva les yeux vers le ciel et il vit la gloire de Dieu, Jésus debout à la droite de Dieu.

მდგომარე მარჯუენით ღმრთისა და თქუა. « აჰა ცხორა ვხედავ ცათა განსრულთა და ძჱსა კაცისასა მარჯუენით ღმრთისა მდგომარესა ».

ამა ჴმის კმითა ყიჟითა და ჴმით ყურთა ეთხრნეს. და ჴრქუა მათ. « არა თქუენ ხართ « ხმისი მაგისი ჩუენ-ზედა და შჳლითა ჩუენითა-ზედა ». მეშინის ნუსაცა მეტიზეს წიხლვა ღუაწლისაჲ თქუენ-ზედა და შჳლითა თქუენითა-ზედა. ვითარცა ეგი თქუენ ხართ ». და ამისეს ჴმა ერთბამად და თქუეს. « ქუითა ვაქოლენ ». ხელად მტარვალთი მიჰსცემიეს ერთი-ერთას და არა იკადრებდეს მის-ზედა ეხმიხაჲ ვინთა. ამის-თჳს რაიცხუა იყო ეგი ეშიტებულებს ერსა მეფეთ :

ხელად განრისხნა ხელე. ადგილ ხამოსლები მტარვალთაჲ და ეყარა ეგი აფეთქა რიცქეს-მე-ზედა და მკრთალად მის-ზედა ვინთა ეთხრნეს. და მიჰსცეს ბორკილებაჲსაჲ ხელებს მიმართ და ჴრქუა. « ხელე. რაცქე ვის აჲ ჴქმენ ჩემთჳს. ხელად ამათ-განც ჴერთია იქმნეს შენ-თჳს. რაჲთა გეცნეს და მიჰმეცნიე მე » :

მაშინ უმცროსი ქვითა ეაჴქელებიეს მას ვიდრემდის ხედრეს-გან ქვითაჲსა ეაბრალებაჲ იყო ძრახა ბრწყინვალებაჲ : ხელად ეაიცქნა მკვდრი სტეფანე და თქუა. « იხილე ქრისტე. შეიცქირე ხელი ჩემი და ნუ მკრთალებს ამათ ცოდვაჲსა ამას. რაცქე ქმნეს შენთჳს და ჩემთჳს, მიჰნიხა შენიხა » : და ესე რაჲ თქუა

Et il dit : « Voici, je vois les cieux ouverts et le fils de l'homme debout à la droite de Dieu ».

Ils poussèrent de grands cris et se mirent les mains sur les oreilles. Il leur dit : « Ne dites pas : Que son sang retombe sur nous et sur nos enfants. Je crains que la colère du Seigneur ne vous atteigne, vous et vos enfants, comme vous l'avez dit ». Ils élevèrent leurs voix tous à la fois et ils dirent : « Abattez-le à coups de pierre! » Les bourreaux se regardèrent les uns les autres, mais ils n'osèrent pas le toucher, parce qu'il était le plus glorieux parmi le peuple.

Saul se mit en colère, prit les vêtements des bourreaux, les mit dans une place et tout de suite on porta la main sur Étienne. Le premier martyr Étienne regarda Saul et lui dit : « Saul, ce que tu m'as fait à moi, te sera justement fait à toi par ces Juifs mêmes, pour que tu souffres et que tu te souviennes de moi ».

Alors, on le frappa de plus en plus fort à coups de pierres; leur épaisseur empêchait de voir les rayons de soleil. Or, Étienne fléchit les genoux et dit : « Jésus-Christ, reçois mon âme et ne tiens pas compte de ce péché qu'ils ont commis envers toi et envers moi, ton esclave ». Cela dit, il s'endormit.

* 21 r ფაიდისა და იქმნა გადუებაჲ და ტკებაჲ ფიცი და დეგნად ყოველთა მძრწ-
მუნეთად :

ხოლო გამალიელ ადგა ღამჱ და მეცნრა მოციქულთა, რაჲთა ნაწილნი წმიდისანი ასთჳნეს და წარისუნეს ოგინი თჳსსა ყაბახა. და მსგავსად ჩუეულებისა-ებრ მჯულისა მათისა აღასრულნა ფიცნი ორმეოცნი :

და მტკაებელთა ხაცმარი გამალიელის წარხაგებლისა-გან მიცა და გრწმი ოგი დადგა ანაფია მისსა ხაშარეხა. რომელი ოგი არდა განსრულებულ იყო განმოგრებულად ქალაქისა-გან კითარ ორმეოც მილითი : ხოლო ესმა რაჲ ნიკოდემოჱს გამალიელის ციხ-წულსა. რომელმან ოგი ახწავა იესოჳს-მიერ მაგხოგრისა ჩუენისა ღამჱ წყლითა და სულითა აღმოძიებაჲ, წარვიდა და ნაიულ იდჲ ბეტრჱს და იოვანჱს-გან მოწაფეთა იჯუელისათა :

ხოლო ესმა რაჲ მღდელთ-მოძღუართა და ფარისეველთა, განრისხნეს მის-ზედა და განიზრახნეს მოკლვაჲ მისი კითარცა პირველმოწამისა სტეფანჱსი. ხოლო გამალიელის-ოჳს არა ყოჱს. არამედ შეახუნეს ოგი და ყოველი. რაჲცა ეთქა. აღიტაცეს ხაწილად თჳსა ტაძრისა. და ქალაქით ექუხეთრა ყოჱს ოგი და წყლულებაჲ ეახლოჱს მას. ტანჯეს და მოჰწყალრი დაუტეჱს :

ხოლო გამალიელ ესეცა შეიწყნარა მახჯ ყაბახა-შინა. რომელსა ლუკიანოჱ აღასრულა ხუცებაჲ და ყო მისი გამოზრდილ და შესძინა თჳსისა მღვიმებისა-გან. კითარცა არა იცნა შემდგომად მცირეთა ჟამთა მოკუდა. კითარცა

Il y eut alors beaucoup de pleurs et de lamentations et les croyants furent persécutés.

Or, Gamaliel, se leva la nuit, et recourut aux apôtres pour prendre les reliques du saint et les porter à son village. Il accomplit la quarantaine conformément aux règles de leur loi. Les besoins des pleureuses furent satisfaits aux dépens de Gamaliel. Ainsi il le mit dans un nouveau tombeau qui était inachevé et se trouvait à quarante milles à peu près de la ville. A l'annonce de cet événement, Nicodème, neveu de Gamaliel, qui avait pendant la nuit appris de Jésus le Sauveur la renaissance par l'eau et par l'esprit, s'en alla et reçut le baptême des mains de Pierre et de Jean, élèves du Seigneur.

Après l'avoir entendu, les grands prêtres et les pharisiens se fâchèrent contre lui et eurent l'intention de le tuer comme le premier marlyr Étienne. Or, on ne fit pas la même chose à Gamaliel, ils l'excommunièrent, emportèrent dans la maison de leur temple tout ce qui lui appartenait, le chassèrent de la ville, le couvrirent de plaies, le tourmentèrent et l'abandonnèrent.

Or, Gamaliel fut recueilli dans le même village, où Lucien avait exercé sa prêtrise. Celui-ci le nourrit à ses frais et le vêtit jusqu'au temps où Gamaliel

აღსაარებელი ქრისტჱსი აღესრულა და ყო მახი ფაფუანაჲ მახლობელოვა წმიდაჲსა * სტეფანჱსსა : * 21 v.

ხედუ ძეძიხუ რიძჱი მათ-თანა მდებარჱ არს. ესე არს სახჱლი მახი ამაშიჲ, სასჩარჱი ძჱ მახი. იცია წლისაჲ იყო. შჯული ისწავა უცრიდს მახა, მეტრჱი ჟამრთია წეოლი, რიძჱლსა იგი მახ-თანაჲ ჭრჱშჱნა ჟამრთია ქაჟაჟუანაჲ და ერთია ფიჟესა მახ-თანაჲ ნაიჟი იყო წმიდაჲსა სანაჟლსა მათჲ მიჭაფეთა-ჟან : აღესრულა პირველმოწამჱ ქრისტჱსი სტეფანჱ თიჟესა ფეკნაჭრსა იცია შჯსა სამეოცჱდეოი მაძსა და ძსა და წმიდაჲსა სულსა აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამჱნ :.

ჱ თქუჱლი : წმიდაჲსა : გრიგორი ხუცისაჲ : ქებაჲ : პირველ : მოწამჱსა : სტეფანჱსი :

პრწყინვალჱი თქუენი, ძმანო, აწინდელი ეს შეკრებაჲსი ფიქსახსჩელი ამის-თჳს, რაჲმეტ ეჩაწერნი სტეფანჱ პირველმოწამისანი მეფიცხენ. აწაჱი მეფიკუნი ჩემი თქუენი გულისანი, ჟღიცხვ. და მყუდროებით მცირენი ჩემნი ხიტყუანი თავს ისხჩით. ამია მახ-ჟამე სარგებელი ნაიფიერ იყოს :

რაჲმეტ ფახანაჱი ხწაჟლისაჲ და ჩაჭებისაჲ ესრჱთ ექმნა. იტყს ლუკა ხაქჱსა-შინა მოციქულთასა. « სტეფანჱ ხავსე იყო ხარწმუნოებითა და სულითა წმიდითა ექმნა ხასწაულები და ნიშები ფიფიფიეს » :

mourut lui aussi peu de jours après ; tout s'accomplit comme pour un confesseur du Christ et Lucien l'ensevelit près de saint Étienne.

Quant au quatrième qui est enseveli près d'eux, son nom est Abibos. C'est son fils bien-aimé, il était âgé de vingt ans. Il étudia la loi plus que ne le fit son père, ensuite il apprit les écritures de Dieu, comme son père, il crut aux prédictions de Dieu et avec lui il reçut le même jour des mêmes apôtres le baptême aux fonts baptismaux. Étienne, premier martyr du Christ, décéda le 27 décembre pour glorifier le Père et le Fils et le Saint-Esprit à présent et toujours dans tous les siècles des siècles. Amen.

V. — Œuvre de saint Grégoire le prêtre : Éloge d'Étienne premier martyr.

Mes frères, je considère la fête d'aujourd'hui comme un jour éclatant pour vous, parce que j'ai à vous rappeler les actes d'Étienne, premier martyr. Dirigez vos pensées vers moi, je prie pour vous, inclinez-vous silencieusement comme sous le poids de mes pauvres paroles, pour que vous en profitiez.

Car tel est le commencement de l'enseignement du martyr. Luc dit dans les Actes des apôtres : « Étienne était plein de foi et faisait par l'Esprit-Saint les plus grands miracles et des prodiges. »

ხ(ჳეფან)ჱ განიქებული მიწამჱ. ხ(ჳეფან)ჱ კეთილთა ნაყოფსა ტკბილი : ხ(ჳეფან)ჱ შუენიერი გვრგვნი. ხ(ჳეფან)ჱ. რომელსა ჰსურიდა ზეცის გვრგვნისა-თჳს. ხ(ჳეფან)ჱ. რომელმან იგი იღუაწა გვრგვნისა-თჳს. ხ(ჳეფან)ჱ ხიწარული წმიდათაჲ. ხ(ჳეფან)ჱ. რომელმან უჩუენა გზაჲ, რაჲთა თითოჱული მიჰღუაწჱ
* 22 r. მიჳმხვდეს *უხრწნელსა გვრგვნსა. ხ(ჳეფან)ჱ დახაბაძი მიწამეთაჲ : რომლისა-თჳსცა იგიცა აქუნდა კეთილად განჭუათებული არს მის-თჳს გვრგვნი ცათა-შინა : მიჰვრის მწიგნობართა და ფარისეველთა დგა. ამხილებდა მათ უშჯულოებასა და ეტყოდა. « ოქუენ ხელსა წმიდასა ჩინაღუდგებით მარადის, კეთილცა იგი მაქანი ოქუენნი ».

ჳ(ა) ჭეშმარიტისა კაცისაჲ ურჩებასა მართლისასა. ჳ(ა) ჲ(ე)სეს-წყრომასა უშჯულოჲსა კრებულისასა. დგა ხ(ჳეფან)ჱ და ჭეშმარიტსა მათ წარუდგინებდა. მჯულისა-გან ასწავებდა მათ კეთილსა ძისაჲ : ხედეც მათ არა თავს იდვეს იქუმცელი იგი მათი მიბრთ :

არაჲცა იდრჭნიდეს კბილთა მათითა. კეთილსა მკეცნი კრავსა-ზედა მიბრთებულნი მივიდიდეს მჯელველი მართლისა. რაჲცაღა კერ ფათიმენდეს მსხლებასა მისსა :

ხედეც ქრისტე ზეცისა გვრგვნსა ხ(ჳეფან)ჱს მეუთხჳვიდა : რასა ჴანაც ეძებთისა ჴმაჲ. ჲ ჴუთად. შენ ხაჭა ვხრწი? ხედეც იგი ეძრახის-მეტყჳელებს : ხედეც შენ მიჯნებაი ჴრწი. ხედეც იგი ზეცას რაჲს : შენ ხაწუთროჲსა ამის ცხოვრებისა-გან განძლევებაი ისწრაფი. ხედეც მან ხაკეთილ ცხოვრებაჲ შეიტკბე :

Étienne le martyr célèbre, Étienne cette grappe de bons fruits, Étienne cette belle couronne Étienne désirant la couronne du ciel, Étienne qui a lutté pour la couronne, Étienne cette joie des saints, Étienne qui a montré la voie pour que chaque combattant parvienne à la couronne impérissable, Étienne commencement des martyrs, celui qui avait l'espoir que la couronne est prête pour lui dans les cieux. Il était debout au milieu des scribes et des pharisiens, il dévoilait leur impiété et leur disait : « Vous vous soulevez toujours contre l'Esprit-Saint, comme vos pères ».

Oh! audace du vrai et du juste! Oh! colère de l'assemblée impie! Étienne restait debout et il leur présentait le juste. Il leur enseignait comme à des frères, mais ils n'acquiescèrent guère à ce qu'il leur avait dit.

Ils grinçaient des dents. A l'instar des bêtes sauvages qui s'élancent sur l'agneau, ils allaient tuer le juste, parce qu'ils ne supportaient pas son accusation.

Or, le Christ a tressé la couronne céleste pour Étienne. Pourquoi, ô Juif, imites-tu ainsi Dieu? Lui, Étienne, fait de la théologie, mais toi, tu cours pour le tuer; lui, il court donc au ciel. Tu te hâtes de l'éloigner, de cette vie passagère, mais lui, il possède la douceur de la vie éternelle. Tu l'as chassé

შენ გარეშე ქალაქსა იგი განსდგების. ხედე იგი შენ-გან ზეცის ძალთა იქმნა
და გაძლეოქმედთა და შეხაძრწუნებელთა ხილვისა ღირს იქმნა, რომელთა-
თჳსცა ამა ფაიტიჳმა, რომელი ითქუა, არაჲსი იქუნა. ადრე ამბრა ჴუთათა :
შენ ხარ ჴუთაჲ უმჯობესი. ხედე იგი ქრისტეანჱ ქრისტჱს ნაფიცი ჩანდეს :
შენ ფარისეველთა ზიარი, ხედე იგი კეთილთა ზიარი, დაუბიწებელთა ხაძებისა
მკუეთი : შენ მჯული გაქს და მას არა ეა'იძახვ. ხედე [ძალ ქრისტჱ * 22 v.
აქს მჱ ეშრომისად და მას ქადაგებს : შენ წინააღწამებელი ეთაფება
მტერი მეჴვლეს. ხედე მას ძაფი და ხელი ჩიფაჲ მიეფი და ხმანი
ნათქუამნი ჩუენისანი განფიქრნა სახელითა ქრისტჱსითა :

რაჲსა ჴელგიწყებ ამის-თჳს? რად გშურს სნეულთა კურნებაჲ? რად გშურან
ხალხთ-ცხელებანი ქმნულნი მის-მიერ? რაჲსა-თჳს ხალხეთქუა ამისსა ეფრთხი-
და ცხოვრებაჲ ხალხნიგანი ობრაჲი? და რაჲცალ მტერთა-გან არს ხარჯებული
ეფრთხილი, რაჲცალ ყმაწლი მეწამული და მართალი მტერთა-მიერ ბრძე-
ნებული და მეომნებული გარდაჴიზან იქმნეს :

რაჲცალ ეკლესიჱსა იგინი არა ჴმრძალეს. არცაჲცა ამაი ქმნაჲ : არა
იქმნა მაი განცდაჲ ახმარჱსი. არცაჲცა ამაი ცილაჲ : იქმნა არა მაი ცხო
მეჴვლეს. ხალხნი იგი ოცდაჲ. არამცა ცხო გარდაჴიზან იქმნეს : კმა
ცხოვნეს. ჱ ჴუთაჲ. ოცდაჲ იგი კლვაჲ : მის-თჳს ჯუარი აღჴარეთ და

de la ville, mais lui, il est grâce, à toi, devenu un des pouvoirs célestes et fut jugé digne de la vision ineffable et émouvante, c'est pourquoi il n'a point passé sous silence ce qu'il avait vu, mais il a tonné contre les Juifs, il les a bridés. Tu es le Juif impie, mais lui, il est chrétien, fruit saint du Christ. Tu t'associes aux pharisiens, mais lui, il participe aux biens de la Trinité incréée, il est son héritier. Tu as la loi et tu ne l'observes pas, mais lui, il a le Christ, fils de Dieu, et le prêche. Tu as tué les prophètes comme ennemis, mais lui, il a reçu la grâce et l'Esprit-Saint et il a chassé les infirmités de notre race au nom du Christ.

Pourquoi t'emportes-tu? Pourquoi portes-tu envie à la guérison des malades? Pourquoi envies-tu les miracles faits par lui? Pourquoi tends-tu à sa mort plus qu'à sa vie éternelle? Certes, parce que le plus grand profit vient des ennemis, puisque tous les martyrs et les justes, combattus par les ennemis et ceux qui avaient toléré, furent couronnés.

Car si les ennemis ne combattaient pas, ceux-ci n'auraient pas remporté la victoire. S'ils n'avaient pas inauguré la lice, ceux-ci n'auraient pas eu à lutter. S'ils ne les avaient pas tués, comme ils avaient tué le Seigneur, ceux-ci n'auraient pas été couronnés. Il suffit, ô Juifs, d'avoir tué le Seigneur, ayant érigé

ძახ-ჩემა მჭ[illegible]ჭეალე. რომელი იგი იყო ხატი კაცისაჲ ძუელისაჲ მის-თჳს კაცისა :

ხედე აწ მისსა ძკეთარსა-ჩემა მეყსეულად მეჯურე : ვერ შეუძლე წინაღუდგომაჲ ხიბრძნესა და ხელსა. რომელსა იტყჳ. რაჲმეთუ ჭეშმარიტად. ჱ ჭეშმარიტ. ვერ შეუძლებ სწადებაჲ. რომელი იგი მის-თანა ცრახავს ქრისტჱ. რაჲმეთუ ცოცხალ არს შენდა ყუსისა ჩიხნაჲ კლდესა. რომელი იგი არს ქრისტჱ :

აგალე მას. მიმსურნეე ჭეშმარიტ. მცირეთა იქუნ ცდეთა. რაჲთა მკელიმენელნი და ვნებულნი და ხრწულნი კრთა შენისანი განიკურნენ. აგალე მას საკრძა-
* 23 r. ლებათა ყოფად. * რაჲთა მისმიერ მრავალნი მიეიქცენ ეჳცლისა ღმრთისა მათისა და იცნან ჭეშმარიტი მისი ძჱ. პირველ ხუკურეთა მაისა-გან მიმალი ღმრთებითა და უკუანაჲსკნელ ჩუენ-თჳს ქალწულისა-გან განგრძეელებული კაცებითა : ვითართუ ეჳცლისა ჩუენისა იეზუ ქრისტჱსი ანუმე ფაქენებაჲ არა საკრძალთა საქმე. ვითგა აწცა მიეწაფეთა მისთა-მიერ საკრძალთა ყოფად უცრიელსა პირველისა :

რაჲმეთუ იტყჳს ეჳცალე. « რომელსა ჭრწმენეს ჩემი. საქმესა რომელსა მე ვიქმ. მანცა ქმნეს და უფრიელსა ამისსა ქმნეს საქმჱ ». და მიიდე გამიცხო-ლებაჲ მკელიმენელისა მის კურნებისა-გან განკრძებულმან და მან-თანა იბრძ-ოლენე ვითარცა ლიმი : პეტრჱს და იოვანჱს-თჳს მიციქულთა ქრისტჱსთა

pour Lui la croix et y ayant cloué Celui qui était l'image de l'homme à cause de l'homme ancien.

Or, maintenant tu prends subitement les armes contre Son guerrier. Tu ne peux pas résister à la sagesse et à l'esprit de ce qu'il dit, parce que, ô Juif, tu ne peux vraiment pas devenir égal à ce Christ au nom duquel il délibère, parce que c'est dur pour toi de ruer en battant le rocher avec l'éperon, le rocher qui est le Christ.

Laisse-lui, ô Juif envieux, un répit de quelques jours, pour que les boiteux endommagés et malades de ton peuple se guérissent, laisse-le faire des miracles pour que lui, aidant beaucoup de monde, se rende au Seigneur son Dieu, et connaisse Son vrai Fils, d'abord né du Père en divinité avant les siècles et incarné dernièrement dans le sein de la Vierge; pour nous Il s'est fait homme. Quoique tu aies déjà voulu retenir Notre-Seigneur Jésus-Christ pour qu'il cesse d'accomplir des miracles, c'est justement à présent que plus qu'auparavant se réalise l'accomplissement des miracles par ses disciples.

Car le Seigneur a dit : « Celui qui croit en Moi fera, lui aussi, ce que Je fais et il fera plus encore ». Tu as vu des preuves et tu as été étonné de la guérison du boiteux, et tu rugissais auprès de lui comme un lion. Quant aux

ხედე ჩუენკე. ესრაგა მეგაქუნეს რაი ხნკედი და შენყრებიტი სულია-ვან არაჩიტიათა. რიჩკვი იცი განიკურნებიტს :

რაცა იტყე. ჱ კეტიან ჭუთან. ხაქჩია ციმრთიხაია ჩუკეთ და არა აითიტე ციმრთა. არაკი განჩოხინე და ხიკეთიტა ძაი ქაი :

ჱ ხიშრმნ ციმრთის-ძშრძეტია ჭუთათან. ჱ კეტის-წყრეკა კუმკეტია ყანოსკეტეტან. ჱ ხიშრმ კეციმრთია მეყეტეთან. ჱ ეცხენეტეკია ეკიკურთან. ჱ აძაეკია ჩანაცა კუმკეტეტან. ჱ ყიცჩეტი და ყეკეტა-ნიჟრეტი სუკი ძაი. ჱ კეტაშმიტი და შეკინეკეტი ცხენია ძაი : იქე. ნეტარე და ხაჱჩის ქნეტეტ ხეეკანე. ძაი ჩეჩხეკაჩეკეტი. იქე. * ხაიხ ციმრთიხაე და ქრო- * 23 v.
ხეჩხე და ჩიტეთხა სულხაე აძაი კუმკეტეკია. იქე. ეჩა ყეკეკა-ჩიტეთ და ნანაცხა ძერჩიკუნეთხა ნაეთეხანე ხეკეკანე. რიჩკვი იცი ჩკეკის ძაი. იქე. ეჩა რჩკეტ ციმრთიხაე და თანაიკჯიერ ქრეხეჩხე. კუმკეტია და ციმრთის-ძშრძეტია ჭუთათან. რიჩკვიან გახჩაკა შენ სულიან ჩიტეთიან იქეძაე :

რაიჩკეე ეტყე ეჯკეი ითხია ძეჩკიკეთა. « რაკიჩ ძეკეყეკინეკეტ იქეკენ შეხაკრეკეტხა ძათხა. ნე ჩხრეკიკეი ანე რახა იტყეტეთ. რაიჩკეე ჩიტეთიან სულიან კიჩხა-შინა გახჩაკი იქეკენ. რიჩკვი ჯკე არჩ იქეძაე » :

რაიჩკეე ხეეკანე ძეჩკეთა ძაი ძჩეხარკეიი ხიშრმკხა-წკეი კეტია ძათახა და იწკეა ხიციმრთეტია ძკეერკეკეიია სულიხაეია. იქე ძაია ძიძაი. « იქეკენ ჩიტეთხა სულხა ჩინაიკეყეკეიი ძარაკიტ. კეიარკეი იცი

apôtres du Christ, Pierre et Jean, tu as vu que le peuple leur apportait des possédés par les esprits impies et des malades qui guérissaient.

Qu'as-tu à dire, ô Juif sans exploits ? Tu vois les affaires de Dieu et tu ne glorifies guère Dieu, au contraire, tu te mets en colère et tu fais des menaces de mort.

O sagesse des Juifs luttant contre Dieu ! O courroux des pharisiens ! O sagesse des prêtres impies ! O inconscience des irraisonnables ! O vaines pensées des irréligieux ! O leur esprit dur et si astucieux ! O leur conscience déviée et vicieuse. O Étienne bienheureux et loué trois fois, dis ce qui leur convient. O toi, agréable à Dieu, au Christ et à l'Esprit-Saint, dis leur irréligion. O Étienne très saint, vénérable au camp des croyants, dis ce qui leur est bien propre. O élu de Dieu et concitoyen du Christ, dis aux Juifs irréligieux et luttant contre Dieu ce que t'avait appris à dire l'Esprit-Saint. Car le Seigneur dit à ses disciples : « Quand on vous conduira à une réunion, n'ayez pas de souci de ce que vous direz, car l'Esprit-Saint vous enseignera au moment voulu ce qu'il faudra dire ».

Or, Étienne regarda avec tristesse la cécité de leurs cœurs et fut blessé par l'ardeur spirituelle de Dieu. Il leur adressa les paroles que voici : « Vous

მამანი თქუენნი. თქუენ უმადლესნი მარადის ღმრთისა გამოჩნდით. ვითარცა იგი მამანი თქუენნი. თქუენ მარადის წინაღუდგებით მტერ და წინააღწარმეტყუელთა და მარითადთა სკლვეკ თქუენით. ვითარცა იგი მამანნი თქუენნი. და აწ ადა-ხრულეკ თქუენ ხაწყაულს იგი მამათა თქუენთა. ვითარცა იგი ოჳეალი ჩემი იტყოდა :

რამეთუ ცხებამან მე ოჳეალსა ჩემსა. ჲ ჰეროდე. და არა ჰწეს ხაკუთრად ხახელისა მისისა-ოჳს. რამეთუ მარადის ცხოველ ვარ მის-ებრ. რამეთუ იგი არს. რომელი ცხოვრებაჲა მიანიჭებს ყოველთა : იგი არს. რომელმან განი შექმნა და ქუეყანაჲ დაადგრძნა :

იგი არს. რომელმან აბრაჰამსა ჰრქუა. « გამოვედ ქუეყანისა-გან შენისა და ნათესავისა-გან შენისა და ხახლისა-გან მამისა შენისა და მო*ვედ ქუეყანასა. რომელი მე გიჩუენო ». და მისცა მას მკჳდრი წინაღუდგომისაჲ : ამან მცა ისაკ. იგი არს. რომელმან ისაკ აკურთხა და ისრაჱლ იცნა გულის-წყრომისა-გან ესაუ მძისა მისისა : ეს არს. რომელმან იოსებს მისცა მადლი წინაშე ფარაჲ მეფისა მის მეგუპტელთაჲსა :

ეს არს. რომელმან ერი ჩუენი განამრავლა ეგუპტს-შინა და გამოიყვანნა მამანი ჩუენნი მონობით მათსა და განიყვანნა უწაბნოჲ და დაანთქა ფარაჲ და ეტლები მისი მჭაბუკლსა-შინა ზღუასა :

ეს არს. რომელმან მოსჱს-მიერ მოსცა მადლი და მკჳდრი მამათა ჩუენთა და მის-მიერ თქუა მათა მიმართ. ვითარმცა წინაღწარმეტყუელი ადგინოს[1] [24 r.]

vous révoltez-vous toujours contre l'Esprit-Saint, comme vos pères? Vous avez toujours montré l'ingratitude à l'égard de Dieu, comme vos pères. Vous êtes devenus ennemis perpétuels des saints et meurtriers des prophètes, comme vos pères, et maintenant vous achevez de combler la mesure de vos pères, comme le dit mon Seigneur ».

« Et j'imite mon Seigneur, ô Juif, et je ne crains pas de mourir en son nom, car je vis toujours par Lui; c'est Lui, qui donne la vie à tous, c'est Lui qui a créé les cieux et a fondé la terre.

« C'est Lui qui dit à Abraham : « Sors de la terre, de la tribu et de la mai-« son de ton père, et viens au pays que je te montrerai ». Il lui donna la loi de la circoncision. Celui-ci engendra Isaac. C'est lui qui bénit Isaac et délivra Jacob de la colère d'Esaü son frère. C'est Lui qui donna à Joseph la grâce aux yeux de Pharaon, roi des Égyptiens.

« C'est Lui qui a multiplié notre nation en Égypte, qui a délivré nos pères de leur captivité, qui les a conduits dans le désert et a submergé Pharaon et ses chars dans la mer Rouge.

« C'est Lui qui a, par Moïse, donné la grâce et la loi à nos pères. Il leur dit par sa bouche : « Le Seigneur vous rendra un prophète, comme moi, à vous

თქუნ ჲუდაჲსან დმერთმან ვითარცა მე და უფრჲდეს ძსათა თქუენთა. ხედუე იტყოდა ქრისტჱსა-თჳს. ამაჱსი ამას მარაყიან*ამიჲეკითხავთ, რაჲმეჲ ბრძანი * T, 119
ხართ გულისა თქუენთაჲ » :

ხედუე ესმა რაჲ ამათ, განიხრწნებოდეს მჲკლვად მისა და მიჱხსენეს მას რისხვით და იხილეს პირი მისი ვითარცა პირი ანგელოზისაჲ და ეშინოდა :

რაჲმეჲ სტეფანე ალეთჱ სულითა წმიდითა. ახედულა ცად და იხილა ფიცუნაჲ დმრთისაჲ და იესჲ მდგომარჱ მარჯუენით დმრთისა და თქუა. « აჰა ვხედავ ცათა განსჭჱლთა და ძსა კაცისაჲ მდგომარჱსა მარჯუენით დმრთისა » :

ხედუე ესმა რაჲ ესე. ყურნი ყურთა დაიხშნეს და მიიქცეს ერთბამად მის-ზედა ერჯულოდეა ძათ. ვითარცა მხეცურნიეა რჱცა მჯულისანია და ქვაჲ დაჱკრებოდეს მართალსა მას. იღრჱჯებოდა და იტყოდა. « ეჲუეჭედ. მეჲცჲდრე სული ჩემი »! და დაიდგნა მუხლნი. ღაღად ყო და თქუა. « ეჲუეჭედ ესჲეს ქრისტე. ნუ მიჲრაცხ ამათ ცოდუაჲსა ამას »!

* ჱჰა ხიშჯულსა მართლისაჲსა! ჱჰა სულგრძლებასა ახოვნისა მჯდომისაჲსა! * 24 v.
ჱჰა უბიწჲსა სულსა დიდსახისაჲსა, რაჲსა იტყჳ. ხედუეს. ქუეყანაჲ დაჰრებაჲსა დაიდგა და ხასქჱსა ბრწყინჳსა-ძჲქჱდაჲსაჲმჲრ და ჱსმენებაჲსა მათ-თჳს მჭსნელაჲ. მჲჯდეთ და იხილეთ ახოვანი ესე მჲღრს მხეც, და მუნიქუსჲ მჲღრს დაჱთე და კაცადაჲ მჲღრს ხამეცე :

et plus encore à vos frères. » Il parlait donc du Christ : « Cependant, vous lisez bien chaque jour que vous êtes aveugles, c'est votre cœur qui ne voit rien ».

Ayant entendu cela, ils cherchèrent des moyens pour le tuer. Ils le regardèrent courroucés, mais ils virent son visage semblable à celui d'un ange et furent émerveillés.

Car Étienne était rempli de l'Esprit-Saint ; il regarda vers le ciel et, ayant vu la gloire de Dieu et le Christ debout à la droite de Dieu, il dit : « Voici, je vois les cieux ouverts et le fils de l'homme debout à la droite de Dieu! »

A ces mots, les impies se bouchèrent les oreilles de leurs mains, s'élancèrent tout à coup sur lui comme de prétendus zélés de la loi et se mirent à lapider ce juste. Et lui, il priait en disant : « Seigneur, prends mon âme! » Il fléchit les genoux, poussa un cri et dit : « Seigneur Jésus-Christ, ne compte pas cela au nombre de leurs péchés »!

O nature pacifique du juste! O magnanimité du chevalier courageux! O âme irréprochable de celui qui est digne! Que dis-tu, Étienne? Tu tolères qu'on te frappe avec des pierres, tu supportes la rudesse des maléfices et tu pries pour eux! Venez et regardez ce second Moïse, héros, ce second David en même temps et encore ce second Samuel!

რაჲმეთუ მიხს იტყოდა. « ოუფალო, უკუეთუ მიუტეე მათ შეცოდებათა. მიუტეე. უკუეთუ არა. მეცა აღმიჴოც წიგნისა მისაგან. რომელსა შთაჰწერე » : დავით იტყოდა. « ოუფალო, ჩემ-ზედა და სახლსა მამისა ჩემისასა მოაწიე რისხვაჲ შენი და ნუ ერსა შენსა-ზედა » : სამყოლ იტყოდა. « ჩემთა ნუ იყოფენ. თორემცა უკუღუმელს ყოე წინაჲ ოუფლისა ღმერთსა მათ-თჳს ოუფლისა მისისათჳს ». და სტეფანე ამათ მიმსგავსებული იტყოდა. « ოუფალო იესო ქრისტე. ნუ შეურაცჴს ამათ ცოდვასა ამას » : და ესრეთ თანჯული ქვებაკრებული მოკლული ამას იტყოდა : და არა იქმნა ღმრთისა-მბრძოლთა ჴორცთა მსგავს :

ფიდაგათუ მათ-განი იყო. არამედ უწყ მათსა გამოჩნდა. და ჴორცთა
* T, 120. ვითრემე თჳსა. ხილულ ქრისტეანე და სულისა წმიდისა მკჳრნალებულ იქმნა. მოციქული და მოწაჲ არს ქრისტე ღმრთისა ჩუენისაჲ და მთელი ცთა-შინა გარეგანი ეხრწნელებისაჲ და იქმნა იგი წმიდათა-თანა ანგელოზთა და მკჳდრ არს ჩუენ ცოცხალთა-თჳს სახელგჳლსა-შინა ოუფლისა ჩუენისა იესო ქრისტჱსა.
* 25 r. რომელისაჲ არს ციერებაჲ თანა მამით და სახიერით და ცხო*ებელ მყოფელით სულით წმიდით-ერთ აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამჱნ :

$\overline{\text{ვ}}$ ქებაჲ : წმიდისა : სტეფანჱსი : პირველ : ეპისკოპოსისა : და : პირველ : მოწამისაჲ :

ხელთარულნიჲ ღირს მადლითა მათ და ნიჭითა სულისა წმიდისა-მიერ განყოფილთა ახალმან ქალწისამან ახალი ყუავილი აწყისა მის ხამოთხისაჲ

Car Moïse dit : « Seigneur, si tu leur pardonnes leurs péchés, pardonne bien, sinon, efface-moi aussi de ce livre-là, où tu m'as inscrit! » David dit : « Seigneur, jette ton courroux sur moi et sur la maison de mon père, mais non sur ton peuple! » Samuel dit : « Que ce ne soit pas à cause de moi, que tu dédaignes la prière que je fais à Dieu pour eux! » Semblable à eux, Étienne dit : « Seigneur Jésus-Christ, que ce péché ne leur soit pas compté ». Et c'est ainsi qu'il parla, lui, abattu sous les pierres et mis à mort. Il n'est pas devenu semblable aux Juifs qui luttent contre Dieu.

Quoique ayant été l'un d'eux, il se révéla leur supérieur. Il fut juif de naissance, mais il devint chrétien et accepta l'Esprit-Saint. Il fut apôtre et confesseur du Christ notre Dieu. Il reçut aux cieux la couronne incorruptible et, associé aux saints anges, il est notre intercesseur général au paradis de Jésus-Christ Notre-Seigneur, auquel convient la gloire avec son Père et l'Esprit-Saint gracieux et vivifiant à présent et toujours et de siècle en siècle. Amen.

VI. — Éloge de saint Étienne, premier diacre et premier confesseur.

O bien-aimés, ce sont les grâces et les talents qu'avaient distribués l'Esprit-Saint que l'Église nouvelle présenta aujourd'hui à son Fiancé, roi immor-

მიუვლო ხმესა თჳსსა, ზედისა კუალთაცა მკუდესა. ამა თუ ბიწკლოსა მის ხამოთხისა. რომელი იგი ეჩუნიხა-გან ქმად ეაჭმია. ამაყი რომელი ეს მოწიალთა-მიერ ქრისტჱს ხახარებისა ქადაგთა მუნიერად აღმჭნა. აღორძნა და ნაყოფიერ იქმნა :

რამეთუ ამა ჲუდაი ეავარდა მარგუალი იყიდოსა მის წმიდისაჲ ქუყანასა-ზედა და მოკუდა. ამაყი რომელმან იგი იქუა. მოკუდა. რადთა ნაყოფი მრავალი გამოიღოს :

ეს მოხდა დაუნჯებაი თჳსსა ეკლესიასა ბიწკლად ყუავილი იგი სულიერი მისნი მოციქულნი მოწაფენი. მერმე ნამრჭმნი იგი მათნი ნაყოფნი კეთილთა საქმეთანი. რომელისა-გან იხარებს მარადის და ეხარებს ეკლესიაჲ : ხაყუარელით, ყოველ მოციქულნი განსუენრებიან და მოწაფენი გამოჩინებიან. ყოველ წინაჲსწარმეტყუელნი იგი მოკლულნი ხის იქმნებიან და მარტუალნი წარმოდგებიან. ყოველ ოჳალი ჯუარსა თჳსსა უჩუენებს და მოციქულნი გამოჩინებიან რჩეით. ყოველ ხიტყუელი ახალი დაიდების ეკლესიათა და ვითარცა ლოდნი მყარნი კლდისა მის-გან ქრისტჱსისა გამოკუეთილნი * ეაჰარაია მოციქულ * 25 v.
ეკლესიაია განმუენებიან ქრისტჱს მოციქულნი. ყოველ წინაჲსწარმეტყუელებაი იგი ეავითიხი და ეხაიაჲხი აღსრულებიან. რამეთუ ზედისი ახალი გარემოქმნებიან იწრეხალემსა. რომელისა ქუანი მისნი ქუათა ჰაი-გან ხაეთრეხიხაია : ეს არიან წმიდანი მოციქულნი და მარტუალნი :

tel des cieux, la fleur fraîche du paradis nouveau, non du premier paradis qui est resté inculte par suite de la désobéissance, mais de celui qui fut cultivé par les prêcheurs dociles de l'Évangile du Christ et poussa magnifiquement et devint fécond.

Car le grain de froment pur n'est pas tombé en vain sur la terre, il n'est pas mort en vain, mais conformément à ce qu'il avait dit, il est mort pour produire plus de fruits.

Il a donné à son église pour garder comme un trésor premièrement les apôtres confesseurs, ces fleurs odoriférantes; en second lieu leurs œuvres, les bons fruits de leurs actes dans lesquels l'Église trouve toujours ses délices et sa réjouissance. Bien-aimés, aujourd'hui les apôtres acquièrent de la puissance et les confesseurs apparaissent; aujourd'hui les prophètes tués deviennent des exemples, et les martyrs triomphent. Aujourd'hui le Seigneur révèle sa croix et les combattants de choix apparaissent. Aujourd'hui le fondement nouveau des églises s'établit et les combattants du Christ découvrent leur beauté aux voûtes des églises comme les pierres fermes taillées dans le rocher du Christ. Aujourd'hui s'accomplissent la prophétie de David et celle d'Isaïe, car autour de Jérusalem s'érigent des murailles nouvelles, dont les pierres sont des pierres précieuses, des saphirs : ce sont les saints apôtres et martyrs.

რამეთუ ძველისა მის მჯულისა ზღუდენი დაეცნეს და ახლისა მადლისა ქრისტჱს სახარებისა კედელსაცა ზღუდედ გარემოგვგან იწრფელებს : ფიქრ მოციქულთაჲ გვრგვნიდან იქმნების. ფიქრ ქრისტჱს სახარებისა ქადაგნი განძლიერდებიან და ძველისა მის მჯულისა მსახურნი მოუძლურდებიან : ცხოვარნი წარწყმედულნი სახლისა ისრაჱლისანი ბაკისა მის-გან ოვსთა გარე განჰტყდებიან და ოვსთა მკცთა შეხჱბჭენი ქმნულნი მკცთრდებიან. არაწმი წარმართთანი კერპურნი ადგილებენ ბაკსა მას მკცთა მთაწყალსა : ძენი იგი წინაჲსწარმეტყუელთანი მჯულის-მდებელნი ღმრთის-მეტყუელ იქმნებიან. ქადაგნი იგი და გუდაცხედნი და წინაჲსგუეთნი და ფიცუეთნი გულითა და ხმითმთქმელითა ანტაკრად ადუდგებიან ხელსა წმიდასა :

და მდაბალნი სულითა ქედითაწრეკით ნათლდებულნი წყლითა და სულითა წმიდითა განბრწყინვებიან : ფიქრ მოციქულთაჲ იგი გვრგვნნი ხარებულისანი
* 26 r. ქალწულ ქრისტჱს ფაიფაცა თავსა-ზედა კედელთათსა. * კმა არს ხუცეთა ხარებულთაჲ ნანდაც ხარებულისაგანვე გვრგვნ მუნიერების მადლი აგლხა ოვსეთისანი :

ხუცეთა გუნდისა მის-გან მოციქულთაჲსა ერთი ხარებულ და ათით-განი და შვიდი მათ ფიაკუნია მთავარი. ქრისტჱს-მიწაჲსეა მოკრის ახოვანი, მიწაჲსეა თავი, მარჯუენეა, ერის-თავი. მიდგაწეა წინაძღუარი და პირველ მოქრჱ

Car les murailles de la loi ancienne se sont écroulées et les églises de la grâce nouvelle, Évangile du Christ, entourent Jérusalem comme d'une muraille. Aujourd'hui, les croyants se multiplient et l'assemblée des apôtres est couronnée. Aujourd'hui les prédicateurs de l'Évangile du Christ se fortifient et les serviteurs de la loi ancienne s'affaiblissent. Les agneaux perdus de la maison d'Israël qui s'étaient enfuis de la cour de leur Seigneur, devenus de leur gré la proie des bêtes sauvages, diminuent de nombre et les troupeaux sauvages des païens remplissent une cour inaccessible aux bêtes. Les fils des prophètes législateurs deviennent les débiteurs de Dieu, les obstinés à cœur dur, incirconcis et circoncis, se soulèvent contre l'Esprit-Saint en adversaires de cœur et d'âme. Les pauvres d'esprit resplendissent, courbant leurs têtes et recevant la lumière du baptême par l'eau et par l'esprit. Le Christ a mis aujourd'hui sur la tête des églises les couronnes des apôtres, celles de faits célèbres.

Étienne est en vérité la couronne conformément à son nom, la grâce de la beauté aux mains du Seigneur.

Étienne, de l'assemblée des apôtres, un des soixante-dix, qui s'avance à la tête des sept diacres, est le champion parmi les élèves du Christ, le plus grand des confesseurs, prince des martyrs, chef des combattants, précurseur

ახპარქსნა მას მკუთახა და ეშაღლხახა მას ძღეკხა მნახა მიმჭეშკლი. ქკეკანახა ფიაკეხი და ზკნახა მკუთაში. ხეჯკხა ამას ანკეკლეზი და ზეხკუნკეს ცაია კპფი :

ხეეკანც მკუხეკი. ხახკხა ეეფრეც ხაქმკი. ხიმზკიი და ხაწმიფიი ფიაკეც და ხარწმუნეკნიი ქრისტწს ქაიაკ. რხკუკნიი მეფიქკი და ქრისტწს მკუაშრია ქრის-იაკ და ფიფიხა მკუეხა ხპაიპწ და ზკნახა ხკუეთხკეკნხა მსახურ : კან კხიფეს ფიფიპნხა ფიშს იქმნა. ციიან შენ, ქეკნაი-ქეპკნი მეწაქკია მეკრის და ითრკნი ხიჭეკნი ფიაკეხია მეკრის, ცრ კის კპპიეკნით მსკაკხსა შენსა :

ჲ ხანაეწკნი ხეეფკანე. კის კფია-კანი პითრკნაი კის ითფა ხაეიია ანკნკნეხსიაია და მწრაფი მი-ხიჯნი-ეწნა ფიაფეიპაი განწკნიპნია მან მეკრის ფიხკნია : მიაკრი ფიაკეხიან და მიაკრი მეწაქკია მეკრის : ანკნკნეხია ეშიაკრსხე გპრეკნხიხანე. ქკეკანახა-ზკნა ფიფიეკნი და ზკნას პაეიცკნეკნი : ზკნისა იეი ხაიკპრეკნი ქრისტწს-ისერ განიწხაეკნი ადეშრკნკნაი ოკნაია ითფა და მეკხა მკპან ხიჯნი იქმნა :

* ზკნაე ცხრე ითი. ხიცნაკრისა მის ხაკრითხკნკნია ზიფაი და კნითზი მსახურ რაია ზკნისა მას ზკმია ხაკრითხკნკნია ხკნიკრსა ზიფაისა მას ზიფაიასა პრწყინვალეკი ზარიეკს მსახურაი ხკნიკრაი ხკნიკრია პაია * 26 v

de lutte sur la lice des vaillants et emportant le prix de la plus prompte victoire, diacre de la terre et chevalier du ciel, ange de ce monde et homme au plus haut des cieux.

Étienne le beau, aux œuvres surpassant son nom, diacre par modestie et sainteté, prédicateur du Christ par foi, apôtre par choix, prince des chevaliers du Christ, chef de l'armée du grand Roi et serviteur de l'autel céleste. Qui est digne de la gloire à un si haut degré, comme tu l'es, toi, le plus loué parmi les martyrs et le plus distingué parmi les diacres? Nous ne trouvons personne de semblable à toi.

O Étienne bienheureux, qui des êtres humains apparus premièrement sous l'image d'un ange et parvins aussitôt à prendre place au front de la bataille.

Chef des diacres et chef parmi les martyrs, ô toi, le premier couronné parmi les anges, glorifié sur la terre et honoré au ciel.

Il a vu de ses yeux l'héritage céleste immuable préparé par le Christ et il en hérita à l'instant.

C'était donc l'ordre afin que le serviteur saint et irréprochable de l'autel bien connu s'avançât d'une manière splendide au sanctuaire spirituel de l'autel céleste d'en haut en qualité de serviteur spirituel des [...] spirituels [...].

[ ]ცერთა [ ] იყო ადრეულებაჲ ხატ̈ებაჲ იგი მაგხადონიაჲ : რომელმანი იქმა კითარმცა « ხადაგი მე ვიყო, მუნცა მსახურე იგი ჩემი იყოს ». ბრწყინვალეჲ სულითა და ბრწყინვალეჲ კერტითა. კითარ აღესრულნეს ჴენიხა კაბარათა წარდგომაჲ ხადრონიჲსა მას ტაბლასა. ვინაჲ იგი არა კერტსა და ხისსა ძისა ღმრთისასა განუყოფელ ქრისტჱსა-მოწაფისუთა. არამედ მეფჱებაჲ და წყალობაჲ და მადლი განუყოფელსა შუა-გან ღმრთის-მეტყუელთა სულითა ეკლესიასა მას-გან და ცხებულსა ქრისტჱსა. რომელმანცა ღირსად გვრგუნოსან გყო შუა :

ხელი ქუითა განტუნვაჲ მას შუენა ეღმრთიჲთა მათ ჴეობათა-მიერ უხრწო და გიჩუენა შუა მამისა-თანა სუფევაჲ თუს მადალთა-შინა : მიჯნე და ხუეანი წინაჲსწარმეტყუელნი ხილეს მას და გამეცხადებაჲ ღმრთისაჲ ქუეყანასა-ზედა იუალეს წინაჲ გერ ღირს იქმნეს. ხილვაჲ დიდებაჲ მას და სამოსელებაჲ ღმრთეებისა ცეცხლსა ნაბრალთა მთათასა დაიმალვიდა :

ხელი შუა, ნათლისა ანგელოზთა ხატ̈ე, ქუეყანაჲ გხედუენა ჴეობაჲ განსუექე და ხიმძაფრეს ქარიანი განაბუნ. მწყებრებაჲ ვარსკულავთაჲ და
* 27 r. * ხაშიებაჲ ღრუბელთაჲ განგჳლტიდა თუალთა-გან შუისა. ცაი ცათაი და წყალი ზეკნელს ცათაი განაბუნ :

მთავრებაჲ და ჴელმწიფებაჲ, ზეცისა ძალთა, გარეწარჩჳდე და მუნ განიცადე. ხატ̈ებაჲ. ხელჱ იგი ბუნებაჲ. გამეტყუელი სუფევაჲ. მიუწდომელი

Ainsi devait s'accomplir cette parole du Sauveur : « Où je serai, là aussi sera mon serviteur ». O toi, brillant par le corps et brillant par l'esprit, comment es-tu arrivé si promptement à la table divine au-dessus des voûtes du ciel, où tu ne partages pas le corps et le sang du Fils de Dieu, mais par ton intercession les faveurs et les grâces sont distribuées à ceux qui aiment Dieu de toute leur âme par le Christ supplicié et vivant, lequel t'a couronné dignement !

Avant que les Juifs impies te broyassent de pierres, Jésus-Christ s'empressa de te montrer son règne avec le Père au plus haut des cieux. Moïse et les autres prophètes n'étaient pas dignes de voir de leurs propres yeux Dieu leur apparaître sur la terre, et lui, Moïse, incapable de voir le Dieu terrible et Sa gloire, ce feu, se cachait dans la fente de la montagne.

Or toi, image des anges de lumière, tu as de la terre au ciel fendu tant d'air et tu as rompu la vigueur des vents. Des rangées d'astres et d'épais nuages s'enfuyaient devant tes yeux. Tu as fendu les cieux des cieux et les eaux des cieux supérieurs.

Tu as passé près des autorités et des puissances, armées du ciel; tu y as vu, ô Étienne, la nature propre, essence ineffable, puissance incompréhen-

ოი ალმფიდებაი. ხამიწლი ოი ხაკრძალი მცდებაი ამიხა და ძიხა და ფმიდიხა სკოიხაი : ხიქე და ეწამები ერწმუნდია მაი გიიაიმცი « აჰა ცხერა ვხედავ მე ცათა განხუძღია და ძხა კაცისახა მარჯუენით ღმრთისა » :

ამის-თვის ქცახა ფაგრებდეს მენ ნეტარსა ჰემარტისა ღმრთისა ფიაკიდ და ქრისტჱს ღმრთისა შენისა ქადაგ : ვინმე შეძლებს ქებად შენსა, მგზე და წარხოცილსა ერის-ათია მიავარდ? ყველნიერი თუ ენახი შკრებენ, ესე შეძლებს ღირსად ქებად, ხვედრს, გვირგვინ ანგელოზთა ხახედ. და ამათანა ქრისტჱს მხარეზედ. ღმრთივ ბრწყინვალენი ოი თუალნი შენნი ვითარ ძძლე ქმნენს ალა მის ხანიწლისა, ცეცხლისა ნიველისა, მწის-თუალისა საგანისაჲსა?

რაჲცა ესე ფაანჯღიდებს თუალნი შენნი მცნიერებაჲსა მრისაჲსა. ანაჲცა ვითარცა ხარკსა-შინა, ესრე ცათა-შინა იხილე მეუჭ ოი. ზეღენებდეს ეშჯულნი ოი მკლველნი შენნი წარწყმედისა შენისა ქუქნიდეს და არა ეწყიდეს. რაჲცა ზეცას ჯუარცუმულისა-თანა ადგეს ანგელოზნი ქებაჲსრულებელნი ესე. * 27 v.
რაჲცა იწრეხალეისა მის-გან გაძეცეთეს ეშკიდ ყველნი ზეცისა იწრეხალეს ბეჭრეულია ანგელოზთა კრებულსა მიქალაქესა გამეცახენეს შენ :

ანა თუ რაცხეს მას ძღეიქეულისა ფაკლდი, ანაჲცა ალხენისა-თჳს მაისა ზეცად ბირველძღეიქელთა კიდ ექმენ და ყველნი შემდგომნი შენთა მან-

sible, existence effroyable et merveilleuse du Père et du Fils et de l'Esprit Saint. Tu as dit et témoigné aux incroyants : « Voici donc, je vois les cieux ouverts et le Fils de l'homme à la droite de Dieu ».

C'est à cause de cela qu'on t'a lapidé, toi, diacre bienheureux du Dieu vrai et prédicateur du Christ ton Dieu. Qui serait en état de te louer, toi, prince des chefs de l'armée, vaillant et distingué? Si toutes les langues se réunissaient, elles ne seraient pas à même de te louer dignement, toi, Étienne, couronne, modèle des anges et avec eux du Christ. Comment tes yeux brillants par la grâce de Dieu supporteront-ils la flamme effroyable, la matière de feu, le brasier du soleil?

Car la lumière éclatante du soleil n'a guère ébloui tes yeux; au contraire, tu as vu le roi des cieux, comme dans un miroir. Tes meurtriers impies songeaient à t'arracher de cette terre et ils ne savaient pas qu'ils t'avaient conduit, toi, lapidé, au ciel près du crucifié. Toi, qu'ils ont expulsé de Jérusalem pour t'enlever tout abri, tu es citoyen de Jérusalem céleste à l'assemblée des myriades d'anges, c'est ce qu'ils ont révélé eux-mêmes.

Non pas que tu eusses manqué à être au nombre des apôtres, mais tu es devenu le degré par lequel les premiers apôtres sont montés au ciel et tu as

ტჯდთა გზაჲ გაძღუჩჩეს აღხლვაჲ ზგჲთაჲ ხაჩჯეჲჲეხა მას ხაღჯურსა მაღალთა-
მთა :

მუნ ხარ, რაჩჩელმან უსწარ მეციქულთა ყოჯჯლთა აღხრულებაჲ ბრძანებათა
მათ ღჯეგლთხათა, რაჩჩელმან თქუა ვითარჩცჲ « რაჩჩელსა უნაეს შემოჯეჩმაჲ
ჩემსა და მეხლეად. ეგარეს ყაეს თავი თჯხი და აღიღეს ჯუარი თჯხი და
შემოჩმოეჯეან მე » :

რაჩჩეთუ შემოჯეჩმაჲ ჯუარჯეთსა და აღოჯეჩხა და ჩიხაეხა ზგჲთაჲ
აღიაღლებათა არღარა განაგრძჯ. ამაჩჩუ მჯურვალებამან ხოჯუარულთა
მუნთამან მთა მიმართ და ხურვიღჩან მეხსრაღეჩჩი აღგიტაგა ჩანაჩე მთხა.
რაჩჩელმანცა პირველად მეწამებათა მაღლითა შეგამკე მუნ, ჩუტრუელ :

ვინ-მე არა ეგალებაეს მაგურგუნოხნებელსა მუნთა ქრისტჯსა? ვინ-მე არა
ჩნატრიაეს ხოჩჩიაესა მაგან მუნთა და ხიმღაბლესა და ხიმშჯესა. რაჩჩელ
ეხღეს კმსგავს ღჯეგალთა მუნთა. რაჩჩეთუ მკლველთა მუნთა-თჯს იღიგჯეი
მუნაღებთა და მეტჯეებთა ეგუნურად მეჯქმაეებთა მათთა-თჯს :

სტეფანე ხანატრელო, არქიდიაკონო ჭეშმარიტო, ეძანკო ტრედიე. რაჩჩელი
* 28 r. ნათესავთა მუნთა-ჩიერ შეიწირე ჯუარეე-მელთა მას ქრისტჯს-თჯს : ნან-
დჯვე ტრედიე ხიღხთხაე. რაჩჩელი მარადის მკჯდრ ხარ მას-მთა. რაჩჩეთუ
არა არს ჩუეულებაჲ ტრედთხაჲ. ვითარცა ეცხეთა ხაყოფელთა ვინა თუ
ხსეთა-თანა მეფრინველთა დაადგრა :

ouvert la voie à tous les martyrs qui te suivent pour qu'ils aillent au ciel qui est le séjour royal *in excelsis*.

Tu es celui qui, devançant tous les apôtres, accomplit les ordres du Seigneur qui dit : « Celui qui veut me suivre et venir à moi, qu'il renonce à soi-même, qu'il porte sa croix et qu'il me suive ».

Car tu n'es pas resté le même après le crucifiement, la résurrection et l'ascension, au ciel et l'ardeur de ton amour pour Lui et ton désir t'entraînaient vers Lui, vers Celui qui t'avait rempli de sa grâce avant ton martyr, ô bienheureux!

Qui est-ce qui ne célèbre le Christ qui t'a couronné? Qui est-ce qui n'envie pas ta sainteté, humilité et modestie, ces vertus qui te sont propres, toi qui es devenu tellement semblable à ton Seigneur que tu priais pour tes assassins qu'Il leur pardonne et absolve leur conduite irraisonnable.

O Étienne bienheureux, archidiacre vrai, colombe irréprochable, qui as été, par ta race, sacrifié à cause du Christ crucifié; colombe réelle de Sion qui y es toujours domiciliée, c'est l'habitude de la colombe de séjourner aux demeures étrangères ou avec d'autres oiseaux.

ეგრეცა შენ, ნეტრწყლოვ, სიმაღლითა ფრთეთა შენითაჲთა და სულითა ადრესრაფვ ზეცად წინაშე ეძრთიხა, რომელმანცა შეგიყვანა შენ მრავალსახლიანსა მას სახლსა მამისა თჳსისა : ხოლო წმიდაჲ შენ გუამი არა იწადა ყოფად სალოცველთა უცხოთა არცა უცხოჲთა მიწრის მიხაგრეთა, არამედ მუნცა მიაქცე ხილვი შეუნიერსა მას ეპარხსა ეძრთიხისა, სიმტკიცესა. რომლისახი უფლისამან იტყჳნა ბჭენი მისნი უფროჲს ყოველთა მათ სალოცველთა იაკობისთა :

სალა იგი სურვილეული მეძებელნი წმიდათა ნაწილთა შენთანი მოიმხურვიან კურნებასა და წყალობასა ქრისტჱს ეძრთიხისაგან. რომელმანცა ეიწყებით და პატივით გვირგჳნიხან გულ შენ : ზეცნელთა ანგელოზთა ძალნი განაკვრქნ. თჳსისა მხეცისახი ხატისა ცისტოლს რად ადიყვანე სულითა წინაშე იესუჲსთა. მოგებებულიყოს და სიხარულით მცოფნარს სალოცველთა მათთა პატივსახით :

მარტჳლებასა შენსა უხართ შენ-ზედა ხვედს. რომელი არს პავლე მტერნივლი კრებულისაჲთ და მოციქული ქრისტჱსი. რომელი იგი ოდეს-მე მიმდეარი შენდაგი მიხჳს-იერთა შჯულთა. ხოლო მარტჳრებასა მას შენსა თანაზიარცა მკლავთა მათ შენთა :

არამედ არა უწყოდა. რაჲსთჳს მეიზაი მისა მიგავლინა შენ * უპირატჱს * 28 v
ქრისტჱს მიმართ. ამის-თჳსცა მცირეთა ღირსი მარტჳრებისა შენისაჲთა რეცხვ იგი მიცემულებისა შენისაჲ ამან აღავსე და იქმნა იგი ქალაქ ქრისტჱსი

De même toi, bienheureux, tu t'es empressé par l'envergure de tes ailes et par ton âme au ciel, au-devant du Dieu qui t'introduisit dans la maison de son Père où il y a de nombreuses demeures. Quant à ton saint corps, tu n'as pas voulu qu'il restât dans des demeures étrangères, ni au milieu de compagnons étrangers, mais tu l'as retourné à Sion, beau temple apostolique de Dieu, dont la porte est agréable au Seigneur plus que ne le sont toutes les demeures de Jacob.

C'est là que les zélés ardents à chercher tes saintes reliques reçoivent la guérison et la grâce du Christ Dieu, lequel t'a couronné de gloire et d'honneurs. Tu as étonné les armées des anges célestes; te voyant semblable à leur image monter avec âme près du Seigneur, ils sont venus à ta rencontre et ils t'ont accueilli dans leurs honorables demeures.

De ton martyre (à cause de toi) Saul se réjouit, c'est Paul, persécuteur du Christ, lui qui tenait les églises en captivité, qui était autrefois ton maître dans la loi mosaïque, et de plus c'est lui aussi qui prend avec tes meurtriers part à ton martyre.

Cependant Saul ne savait pas qu'il t'envoyait d'avance près du Christ comme son intercesseur. C'est pourquoi il a complété le nombre de ton martyre pendant ta mission de courte durée et est devenu prédicateur de la

მას ეძრთუნებია და მადლუაწე და განმგებელ კანლეხაათა. და მეზაძავ მეწამებია მკნიხაა და მხგავხია მკნია მაქებელთაე გაძეწნგა ხახარებითა მით ეკეცლახა ჩკნახა ოკხე ქრისტჱხითა :

მკნ, ხიქადულე ქრისტჱხ-მიკრ მექადულთაე. კანლეხაათა გარგუნე ქრისტჱხ-ოს. ღაწყეთა-მინა მკლეკთა მკწკე. მართჱმადიდებელთა მეძღუარე. ეძღეკკლე ხიბრძნითა. ხავხე მადლითა ხელთა წმიდახითა. მკნითა გარგუნეხნებითა მეგიქეენი იქაოან. მეწამენი ინარებენ. მეწრჱკენი იმკებენ. მადლუაწენი განმრავლებიან. წინასწარმეტყველნი მკნ-ხკთა განხრულებულ არიან :

კანლეხაა წმიდათა-გან ნაწილთა მკნია განათლებით და ცხითი ცხკთ მეწამეთა ხიკებულ ექმკნ. მეღვნი და ფიანენი და ყივკლე კრე ქრისტჱს მეწრჱკენ კხენებახა მკნა ვეღეხახწულებით და მკკვრყებით მკნა ხაწმიდით მეყუარებახა :

ხებეკნე, ითხეკ ქრისტჱს მაცხეკრეხა ეძრთიხა-გან ფიცკა ჩკნეა ეძღეკკლე მკნ ხარწკნეკებაე და კხნა ყივკლთა-გან განხაცყლეთა ამით ხეღვლიხაია და ებრალენი ჩარეგებით წინაე ხაყეარეთა ეკეცლახა ჩკნეხა ოკხე ქრისტჱხია. რომკლხა ჩჩკნიხ ყიღკნაე და ბაჭივი მამიხა-თანა ხკღეით
* 29 r. წმიდით-კრთ' ან და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე. ამჱნ :

divinité du Christ, il combattait pour les églises et les dirigeait, il se manifesta imitateur de ton martyre et panégyriste de tes semblables, prêchant l'évangile de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

O toi, gloire de ceux qui se glorifient par le Christ, couronne des églises pour le Christ, assistance de ceux qui luttent, maître des orthodoxes, invincible par sagesse, plein de la grâce de l'Esprit Saint, c'est à cause de ton couronnement que les apôtres sont glorifiés, les martyrs se réjouissent, les croyants s'égaient, les combattants se multiplient et les prophètes voient accomplir leurs prophéties par toi.

L'église s'éclaire de tes saintes reliques et de jour en jour tu es devenu le fondement des martyrs, et nous, prêtres, diacres et tout le peuple croyant dans le Christ, nous célébrons ton souvenir et recourons à ton amour de sainteté.

Prie, Étienne, le Christ notre Dieu que nous gardions ta foi invincible et soyons délivrés de toutes les tentations de ce monde et que les innocents se présentent devant le trône de Jésus-Christ Notre-Seigneur, à qui avec son Père et l'Esprit-Saint conviennent la gloire et les honneurs maintenant et toujours et de siècle en siècle. Amen.

ზ ითუქსა : ფეკუნდურსა. კ̄ე. ბსენებაჲ : წმიდათაჲ : მოციქულთაჲ : პეტრჱსი : და პაჳლჱსი : ჩრდჱს : მთა : იერუსალჱმ : რჱსა : ეთია : ეარეთიასი : ჶანეაჲ : პეტრჱსი :

ხოლო ნეტარი პეტრჱ ჩრდჱს-მთა იხარებდა ღუაწლითა მისთა-თანა და ჭმადღებდა იგი ეკლესია ყოველ და ეამჱ ცრთა მეხ-ოს მოწაფჱთაჲ. რომელნი იგი მხრივ იყვნეს ხალხთაჲ ღუაწლითა ჭეშმარიტითა ქრისტჱსთაჲ : მოვიდეს ხარჭვიდ იგი მჴეთა აგრიპაჲსი წმიდაჲ პეტრჱსი სწავლაჲ და სჯული ხატეაჲ ეკლესიათაჲ :

ხოლო ხალხები მათი ესე არს. აგრიპინა და იკარია და ეეფემია და ეიდორ. ამათ ვითარცა ესმეს ხაწმიდაჲ იგი ხატეაჲ ქრისტჱსი-გან. მჴსენეღლად მოციქულ გულით მათი ეკლესიის-მსახურებაჲ და მეთაქუეს ცთაი-ცთაჲ. რაჲთა მჴეცნებელად ეიაფრჱნ ხაწოლისა-გან აგრიპაჲსი. რაჲმეტ ძლეღნებდეს იგინი ეკრაჲ მეხ-ეან :

ხოლო იგინი არა ერჩეს მან და იურვიდა მათ-ოს აგრიპა და ჴუხი იგი ეკრაჲ ეეფრიდ მეხ-ოს. რაჲმეტ ეჴეარეს ეკრაჲ. მწუხრი ეახსენნა და მიაჴდინა. რაჲთა ეწყიდის « ვიდრე იგი მივიდიან ». და ეთხრეს მან ვითარმეე « პეტრჱსი მივიდიან ».

მოეწია მათ და ჴრქა. « ქრისტიანემან მან გახეაჲა არა ზიარებაჲ ჩემი. ეხე ეწყიდეთ. რაჲმეტ იქნეს ფარეწყმიტნე და იგი ცხოლდითა

VII. — Le 28 du mois de décembre. Commémoration des saints apotres Pierre et Paul. Le martyre de Pierre a Rome huit jours avant la fête des Roses.

Cependant le bienheureux Pierre se réjouissait en Dieu à Rome avec ses frères et rendait, le jour et la nuit, grâces à Dieu de ce que le peuple croyant était accouru au nom de notre Seigneur Jésus-Christ. Les concubines du roi Agrippa fréquentaient aussi saint Pierre pour entendre et apprendre la parole de Dieu.

Et voici les noms de ces femmes : Agrippine, Icaria, Euphémie et Doris. Aussitôt qu'elles eurent entendu de Pierre les paroles saintes du Christ, leurs cœurs retournèrent subitement au service de Dieu et elles tombèrent d'accord de rester hors de la souillure du lit d'Agrippa dont les abus les faisaient beaucoup souffrir.

Toutefois, comme elles ne se soumettaient pas, Agrippa s'inquiétait et s'affligeait d'autant plus qu'il les aimait passionnément. Il désigna des espions et leur donna la mission d'apprendre où elles allaient. Ils lui dirent alors qu'elles allaient chez Pierre.

Les ayant appelées il leur dit : « Ce chrétien vous a appris à ne pas avoir de relations avec moi. Sachez donc que je vous ferai périr vous-mêmes et que

ფიცწა » : ხედე იგინი იტყოდეს ყოველისაგე ხატანჯველისა აგრიპიანი-მიერისა თავს ეგებად, გარნა ნუ-ხედე-მცა შეიბილწებიან იგინი მის-გან და განძლიერდეს იგინი ძალითა ქრისტჱსითა :

ხედე იყო კინმე ხჭეაჲ ფუძაკაცი ქმნულკეთილი ფრიად ალფიანჱსი
* 29 v. ცოლი მე* გიებრისა კეისრისაჲ. რომელსა ხანელი ეწქა ქსანითიპე : ვითარცა იხილნა მან ხჭეანი ეუძანი მრავალნი ბჭერჱსა და იგიცა ალფიანეს ქმარსა თჳსსა განეყენა :

ხედე იგი მცნიერად ტრეიანელებისა მის-თჳს ქსანითიპჱსსა უკჳრდა გონებაჲ მისი. რამეთუ არცაღა ცხეთასა-ზედა ენდა ფიწალად მის-თანა. ხედე ალფიანჱ ვითარცა მკჳდი განძჳნდა და ენდა ბჭერჱსი კეთილად თჳსად განჳყოფად :

ცოლის-ძმა ყო. რამეთუ მის-გან იქმნა განყენებაჲ ცოლისა მისისაჲ მის-გან : და ხჭეანიცა ეუძანი ფიცხლივი ადიძრეს ხიტყჳსა მის-თჳს წმიდისა. რომელი კმიდა წმიდისა ბჭერჱს-გან. და ქმართა განყენებიდეს და ცოლნი ქმართა-გან განკიცრებიდეს ხაწიდელთა-გან მისთა. და ენდა ხაწისთით ფიფერეს-მაჲ მათი და დმრთის-მსახურებით ცხოვრებაჲ მათი :

მას ჟამსა იყო მეფედი ფიცი ჰრომეს-მინა. და ალფიანეცა აუწყა თავისა თჳსისაჲ აგრიპას : მივიდა და ჰრქუა. « ანუ შენ, აგრიპა, შური მიდიაგე მე მის ეგებად. რომელმან იგი განიყენა ჩემ-გან ცოლი ჩემი. ეგებეთუ არა, შური ვიძიე თავით ჩემით მის-წყრა » :

je le brûlerai ». Or elles préférèrent supporter de la part d'Agrippa tous les tourments plutôt que de souffrir de lui aucune souillure et elles devinrent fortes par la puissance du Christ.

Cependant il y avait une autre femme bien faite, épouse d'Alphian, ami de l'empereur, laquelle s'appelait Xanthippe. Quand elle vit chez Pierre beaucoup d'autres femmes, elle se sépara, elle aussi, de son mari Alphian.

Alphian était étonné de l'amour perfide de Xanthippe, de son dessein, car elle ne voulait même pas se mettre avec lui au lit. Alphian, devenu furieux comme une bête sauvage, voulait déchirer Pierre de ses propres mains.

Il comprit très bien que c'était à cause de Pierre que sa femme s'était séparée de lui. D'autres nobles matrones, de même mues par des paroles saintes qu'elles entendaient de saint Pierre, se séparaient, elles aussi, de leurs maris. Les épouses s'éloignaient du lit de leurs maris, voulaient persévérer dans leur sainteté et vivre leur vie pieusement.

Alors Rome s'alarma et Alphian informa lui aussi Agrippa de son affaire. Il alla le trouver et lui dit : « Venge l'injure que m'a causée cet homme, en séparant ma femme de moi, sinon je me vengerai moi-même ».

მიუგო აგრიპა და ჰრქუა. « მე ეგე ვნებაჲ შემემთხჳა მის კაცისა-გან. ალფიანე ». და ჰრქუა « და რაჲ ეფერებ ეგოდენსა შენ, აგრიპა. ამაჲსი შევიპყრათ იგი კითარცა ძრახი-მოქმედი და მოვკლათ იგი. რაჲთა ცოდნი ჩუენნი ჩუენ-თანა იყვნენ. და რაჲთა მათცა შური მოვაგებთ, რომელნი იგი კერ შეძლებენ ამიან თავით თჳით შურის-გებაჲ. რომელთა იგი მანვე განამდრ*ნა ცოდნი მათნი » : * 30 r.

და ივიხი კითარ ამას განიჩრახვიდეს. აგრძნა ქრისტემე ქრისტე თჳსი იგი ჩრახვაჲ აგრიპაჲს მისთჳს. მიუვლინა და აუწყა პეტრეს, რაჲთა განვიდეს იგი ჩრომჱთ. და მის-თანა ხჩუანიცა მრავნი კეკდრებიდეს მარკელ-თანა და ეტყოდეს. რაჲთაჱცა განვიდა იგი ჩრომჱ ქალაქით. ხედე პეტრე ჰრქუა. « აწ უკუე ვითჳლთით-ჱცა, ნუ იყიდეთ ეგე » :

ხედე ივიხი ეტყოდეს. « არა ეგრჱ. ამაჲსი ძალდა გიც მხარჱრეცაჲ ოვდეთხა ». ხედე იგი ერჩჯა ხიტყუეხა მას მრავსა და განვიდა იგი ჩრომჱ ქალაქით მარტჱ და ჰრქუა მას. « ნუ ვინ იქუნ-ვეხი ვაძლევენ ჩემ-თანა, ამაჲსი მე ხედე მარტჱ განვიდე და შევცვალე ხაჲე ხამოსლითა ჩემითაჲ » :

და კითარცა განვიდეოდა პეტრჱ პჱნია ქალაქსა ჩრომჱსაჲსა. იხილა ოვდაჲი შემოსვაჲლი ჩრომჱი : და პეტრე კითარცა იხილა ოვდაჲი და ჰრქუა მას. « აჲა კიდრე ხუალ, ოვდალე »? ხედე ოვდალმან ჰრქუა მას. « შევალ ჩრომჱი ქალაქად ჯუარცუმად » : ხედე პეტრე მიუგე და ჰრქუა. « კეთალად ჯუარს

Agrippa lui répondit : « Je suis atteint du même mal du fait de cet homme, ô Alphian. — « Pourquoi négliges-tu ce cas, ô Agrippa? reprit Alphian. Saisissons-le donc comme un malfaiteur et tuons-le, afin que nos femmes restent chez nous et que nous devenions les vengeurs de ceux qui ne sont pas en état de se venger eux-mêmes et dont les femmes ont été séparées, elles aussi, par cet homme ».

Tandis qu'ils délibéraient de la sorte, ayant entendu le conseil donné par son mari à Agrippa, Xanthippe envoya un avertissement à Pierre pour qu'il sortît de Rome; en même temps d'autres frères avec Marcel le priaient de sortir de la ville de Rome. Or, Pierre dit : « Que je fuie à l'instant? Jamais : ce ne sera pas ». — « Mais non, disaient-ils, ce n'est pas cela. Tu es encore en état de servir Dieu ». Il se soumit donc à leur parole et sortit seul de la ville de Rome, leur disant : « Que personne de vous ne sorte avec moi. Je sortirai seul en changeant la forme de mon habillement ».

Et comme Pierre passait la porte de la ville de Rome, il vit le Seigneur entrer lui-même dans la ville. Aussitôt qu'il vit le Seigneur, Pierre lui dit : « Où vas-tu, Seigneur? » Le Seigneur lui répondit : « J'entre dans la ville de Rome pour être crucifié ». Pierre lui répondit en disant : « Est-ce que tu vas,

ეცუმია, ოვეალდ ჩემდ »? და გადუბახა თხსა მიუგდ პეტრწ და იხილა ოვალი ზეცად აღმავალი და მიიქცა პეტრწ მუნქუეხუ ჭრიმეკი. უხარდა და აღიდებდა ღმერთსა. რაიმეთ იხილა ოვალი და ჭრქუა მას. « მკრეკდ ჯუარს ეცუმია, ოვეალდ »?

აღმდვითა მძათა მაი და ეთხრა ყოველი. რაიგა იგი იხილა და გხმა : ხელდ იგანი იცლიკეს და ზრუნვიდეს გულითა მათითა. ეთრდეს და * 30 v. იტყიდეს. « გეკეთრებით მენ, ოვეალდ ჩუენდ პეტრე. ჩუენ ახალი ნერგთა-თუს იზრუნე ».

ხელდ პეტრე ჭრქუა მათ. « უკეთე იყოს ნებად ოვეალითად. ვალდათე ჩუენ არა ვიზრუნიდი თქუენ-თუს. მკმძლებელ არს ოვეალი ვამტკიცებად თქუენდა ხარწმუნებასა მისსა-ზედა და ხილეძგლსა ზედა ვამკვრებად. რამეთნი იგი მან თაკადმან ვაჭიერგნა. და თქუენცა ვაჭიერგეკით ეროთა-გრთად !

« რამეთე მე ნებითა ოვეალითადითა ვიყავ თქუენ-თანა კერგითა და არა ეულებ ვიყავ და აწ ნებითა მისითა მიველ ოვეალისა ჩემისა ხისარეულითა და მსიარულებითა ».

ვითარგა ამას ეტყიდეს პეტრწ. მძანი იგი ყოველნი ეთრდეს ეერთად : მიეწინეს ითხნი მეარჯალნი და მეპყრწს ჭმითად პეტრწ და მიიყვანეს აგრიპა მეფისა გულის-ჯლებისა-თუს მისისა :

mon Seigneur, te faire crucifier de nouveau »? Revenu à lui-même, Pierre vit le Seigneur monter au ciel et il retourna tout de suite à Rome. Il se réjouissait et glorifiait Dieu, parce qu'il avait vu le Seigneur et lui avait demandé : « Est-ce que tu vas, Seigneur, te faire crucifier une seconde fois »?

Il monta chez ses frères et leur raconta tout ce qu'il avait vu et entendu. Or, les frères attristés s'inquiétaient dans leurs cœurs, pleuraient et disaient : « Nous te prions, notre seigneur Pierre, de prendre soin de nous qui sommes une jeune pépinière ».

Et Pierre leur dit : « Puisque c'est la volonté du Seigneur, le Seigneur peut, si même nous ne prenons aucun soin de vous, vous affermir dans sa foi et vous établir sur la base, plantation qu'il avait faite lui-même; et vous-mêmes édifiez-vous les uns les autres, affermis sur la même base.

« Car, par la volonté du Seigneur, je restais avec vous corporellement et je n'ai pas négligé mes devoirs; maintenant, par sa volonté, je m'en vais réjoui et gai à mon Seigneur ».

Tandis que Pierre disait ces mots et que ses frères pleuraient de désespoir, quatre bourreaux vinrent, se saisirent de saint Pierre et le menèrent auprès d'Agrippa à cause de son mécontentement.

ხედე აგრიპა მკეტ ცოცხა ბრალსა დახოცებდა პეტრეს და ბრძანა მახე ჯუარცმაი : და მკრბა ხალხსაცდ ძმათა მღთაებითაი და გლახაკთაი, ებიდნი და ქრთევნი, ძაძანი და ღვთანი, ენდა ხედეი და მიეცემაი წმიდაჲ პეტრესი.

ხედე კრი იგი დადგებდა და ამბორდა. « რაი ცოდა პეტრემ, აგრიპა, ანუ რაი ბრიალი მკგაძისა მენ? წყლულსარ სხუაი ხეცყოა. ამაითე ცხა მაჯუფს. გუძინახ, ნუ ამაი ქრისტემან ჩუენ ყიველნი წარგუწყმიენეს » : ხედე პეტრემ მკითა მღგრახ ძალსა და დაამშუა კრი იგი :

და ჱრქა. « კაცნი, რაჲცნი განწყებული ხართ ოუღთესა ჩუენსა კრაი. კაცნი, რაჲცნი ამა იცხე ქრისტჱს მიხაცნი ხართ. * გასხუედე თქუენ. * 31 r.
რაჲცნი იგი ხასწაულნი ახიღეთით ჩემ–გან. გასხუედე თქუენ ყიველნი ძლიერებანი ოუღთესანი. რაჲთუნი კურნებანნი ქმნა ჩემ–ჲერ იცხე ქრისტემან. ეაჲთჲმე მან, რაჲმეე მკუიდს იგი და ჲიაგიც კაცი კაცისა ხაქმეა ძალია–ებრ.

და აწ აგრიპაჲ–ოს ნუ განჱრისხნეთ, რაჲმეე მსახური არს ძალსა ოსხისა მკმწყობასა. ხედე ცხე აქმეს ჩემ–წყა. რაჲმეე ოუღთესი ჩემი გამიმეცხაც მე და რაჲ ცხე მკითხუეაი იყე ჩემეა. ითხრა მე. არაჲცი რაჲ გაგიწყებს მენ, აგრიპა, იქითიც. ანუ რაჲსა მიგეც მენ ჯუარცუსი » :

და ვითარცა ითქუანეს იგი ჯუარსა მას. იწყო ლოცვაი და ხიტყუაი. « ჲ

Or, Agrippa imputait à Pierre un grand délit et il ordonna de le crucifier. Il se forma une réunion nombreuse des frères riches et pauvres : c'étaient les orphelins et les veufs, hommes et femmes, et ils voulaient voir saint Pierre et le ravir.

En attendant, le peuple criait et disait : « Quel péché a commis Pierre ou quel mal t'a-t-il causé, ô Agrippa? Tu es blessé d'une autre chose. S'il meurt, nous craignons que le Christ ne nous extermine tous ». Or, Pierre entra au milieu d'eux et les calma en leur disant :

« Hommes qui êtes désignés pour être le peuple de Notre-Seigneur! Vous, hommes, dont l'espérance est Jésus-Christ, rappelez-vous complètement quels miracles vous avez vus de moi! Rappelez-vous complètement les puissances du Seigneur, combien de guérisons a accomplies Jésus-Christ par moi. Laissez-le, car Il viendra et récompensera chacun selon ses œuvres.

« Or, ne vous fâchez pas à cause d'Agrippa, car il est le serviteur de son père, il l'aide, mais voici ce que j'ai à supporter, parce que mon Seigneur se révéla à moi et me dit ce qui allait m'arriver. Fais donc, Agrippa, ce que tu as au cœur ou à quoi tu me mènes : c'est ma crucifixion ».

Et aussitôt qu'on l'amena à la croix, il se mit à prier et à parler : « O nom

ხახელი ჯუარისაჲ ხაოტჳსლოჲ და ფარული. ჱ ამად̈ი გამოუტყჳსელი ხახელითა ჯუარისაჲთა ქმნული. ჱ რაჲმეთუ ბუნებაჲ კაცისაჲ. რომელი განძღვრებაჲ კერ შემძლებელ არს დმრთისა :

გაიძულებ მე. ალხარულსა განსუენებისასა რომელი მოწყინულ ხარ. რომელი გამოცხადებაჲ არა დაითჳსე. ხელი იგი მაწუებს ხაშჳისულისა ჩემისაჲ დაფარულსა მას ხაოტჳსლოჲსა ჯუარისასა :

ხედე ჯუარი ესე ნუ ეგრე გგონებ. რომელი ჩანს კეთარცა შეურაცხი. და ეფრთხილე რაჟამს ძალი გიც ხმენად. რომელნი ესე შემძლებელნი ხართ. რაჲმეთუ უკანასკნელთა ჟამთა ვარ მე დახარულსა :

მრუალს თქუენთა მიმართ თქუმად ხიტყუათა მათ. ცხოვრებისათჳს. ისმინეთ ძმანი და ყოველთა ხამკრელთა დაიტჳნით. * თქუენ ყოველთა სულნი განაწმიდენით გუამისა-გან. რომელი ჴგიეს ჭეშმარიტად. განაძღვრეთ ხიწრისა-გან პირნი თქუენნი და ხასჩკრელნი თქუენნი ხაჩინიდი მჭიაგრენით. და ხაჩინიდი ესე განჴმარტენით და ცანთ თქუენ ქრისტჱს-ისუი ყოფილი და ცხოვრებისა თქუენისა ხაოტჳსლოჲ :

* 31 v.

ჟამი არს, პეტრე, მიგებაჲ შენთა კერძოთა შენთა ჟამისა-განთა მათ. კეთარცა არს ჩუენებაჲ მათი ». შევიდა წმიდაჲ პეტრე ჯუარგებაჲ და იტყოდა.

de la croix mystérieuse et cachée! O grâce ineffable faite au nom de la croix! O nature donc de l'homme, lequel ne peut s'éloigner de Dieu!

« Je te force, toi qui es arrivé à l'approche du repos éternel, d'entendre ce que je ne cesserai pas de révéler. L'esprit de mon souffle m'appelle au mystère caché de la croix.

« Or, ne croyez pas la croix telle qu'elle paraît déshonorée, et ne le croyez pas surtout au moment où vous avez la force d'entendre, vous qui êtes capables d'agir, car je me trouve à l'issue de la dernière heure.

« Je veux vous dire les paroles de vie. Écoutez, frères, et recueillez-les tous dans vos organes d'entendement. Vous tous, purifiez vos âmes par le corps[1] qui subsiste vraiment. Éloignez vos visages de la cécité et tournez ouvertement vos organes d'entendement vers moi, commentez ce qui est visible et reconnaissez ce qui est fait par le Christ et le mystère de votre vie.

« Eh bien pour toi, Pierre, le temps est arrivé de remettre ton corps aux mains de ces guerriers, c'est leur métier ». Saint Pierre entra (au milieu d'eux) pour être crucifié et il dit : « Je vous prie, vous, guerriers, de me cru-

1. Le texte géorgien par sa leçon vulgaire გუამისა-გან au lieu de celle classique გუამისი მიერ peut donner lieu à un malentendu si on ne se rapporte pas à la définition du terme 'corps' laquelle suit immédiatement, et on pourrait alors traduire le passage ainsi : « Purifiez vos âmes du corps », c'est-à-dire « du corporel ».

« გლდვა თქუენ, კაცნა-განია ძეგათ, ცხრით ჯერეს ძაცით ძე თავდაძქცეთ და ნუ ხსეთ, რაითა არა მსგავს ვიყო ტუტლთა ჩემთა » :

და ვითარ ეაძიჴეთეს იგი ძელსა, აწყო ხიტყუაე და თქუა. « კაცნო, რომელთა ეს ჯერ არს, ყურად იღეთ უტრეხსა რომელი ეს აჳ გითხარ თქუენ ყოველთა ბუნებათა ხაიტქმოდე იგი : და ყოველთა დაბადებულთა ესახებაძი პირველი იგი, რომელი იქმნა, რაჟამეთ პირველი იგი კაცი, რომელი იქმნა ხატად, თავსა ძიქცეით ეაძიეკითა : ამან ახოხა არა არსი იგი შიდან მანთმელი იგი, რაჟამეთ მკუდარ იყო ეს. არცალა ძრავი ჭიღნია. გარდაძქარდა იგი. ესახებაძი მახი ქუეყანაე ძიაქცია : და ყოველთაე ეს ხაჭაელებახა ხიდვაე გამოახია. ეამოჭკითა. რომელთა ძარცხენ იგი აჩუენა ვითარცა ძარჯუენ და ძარჯუენ ვითარცა ძარცხენ :

და ყოველი ცვალა ბუნებახა მახიხა ხასჴაელები. და რაითა კეთილი იგი არა კეთილი გეგონეს და ხახიერი იგი ვითარცა ბოროტი და ბოროტი იგი ვითარცა ხახიერი. რომელთა-ესენი ეყოველი ხა* იტყმოდე იტყუს. « ესეთი ვერ ჴყოთ ძარჯუენ ვითარცა ძარცხენ და ცვალა ვითარცა ქუეშე, კრ ხცნათ თქუენ ხასეტკუელი დმრთიხაე ». * 32 r.

ეს გეზუბაე ჩემეაძე ქმნა და ხატი ეს. რომელთა ძსეთავთ ძე. ძახი გაძეხაჩუელი არს ბორკილთაგ ძახ. ბორკილთაე ძქმეიდე ძიდვაე კაცთაგ :

cifier de la sorte, la tête tournée en bas et non d'une autre manière, pour que je ne sois pas comparable à mon Seigneur ».

Et quand on l'eut suspendu à l'arbre, il commença à parler et il dit : « Hommes, ceux à qui cela convient, prêtez les oreilles, surtout à ce que je viens de vous dire, c'est le mystère de toute la nature. Et le commencement de toute création, c'est le premier qui a été créé; or le premier homme qui a été créé à l'image (de Dieu), fut pendu la tête tournée en bas. C'est ce qui a révélé le non-être de la création d'alors, car elle était morte, elle n'avait certes aucun mouvement, elle tomba, elle transforma son commencement en poussière, dévoila tout ce spectacle de l'univers, et le renversa; il montra sa gauche comme la droite et sa droite comme la gauche.

« Et il changea tous les signes de la nature afin que le bon ne t'apparaisse pas bon, que le bon t'apparaisse comme le mal et le mal comme le bon, et voilà pourquoi le Seigneur dit mystérieusement : « Si vous ne faites pas la « droite comme la gauche et le dessus comme le dessous, vous ne connaîtrez « pas le royaume de Dieu ».

« Ces pensées, c'est Lui qui me les a faites, et cette image telle que vous me voyez a été dessinée par Lui, c'est celle du premier homme. Il a premièrement introduit la création de l'homme. Et vous, mes frères bien-aimés, et

ხელე თქუენ, ძმანე ჩემნე საყუარელნე ჲა რომელთა-მე მერმე ხმენად არს ჲა რომელთა ეგე ბიწუელ თავს გჳდვა ხგთუერი. მერმე გიდიერს ზემე ადხლვად :

რაიმეთუ ჯერ არს. რომელნი ძუელით ჯუარსა ქრისტჱსსა. რომელი იგი განწესებული არს ხიტყუად ერთ ჲა მხედრდ. რომლისა-თჳს ხული წმიდად იტყჳს. კითარემე « რაჲ არს ქრისტჱ. არამედ ხიტყუად ღმრთისად ». ანუ ეს ჩემი ზე ძელი. რომელსა მე ჯუარცუმულ ვარ. რაიმეთუ ტხრად არს ქნჭული ბუნებად კაცისად : ხელე ხამშჭუალსა რომელსა შევყრდებილ არს მართალსა ძელსა გრძილი იგი ხამეცვალ. მექცუად არს ჲა ხინანულ კაცისა :

ეს შენ მაუწყე ჲა გამიმეცხადე, ხიტყუად ცხუენებისად. ეს ძელი. რომელი ჩემ-მიერ თქუმის. გმადლებ შენ, მხედრდ, არა ბაგითა ამით ხაწუთრეთა. არცა ენითა ამით. რომლითა ჭუმარიტებად ჲა ხიცრუჱ გამეცვალს. არცა ხიტყჳთა ამით. რომელი კნტლჳნებითა ამის ხეფლისადთა თქუმის :

არამედ მით კმითა გმადლებ შენ, მუდმივ საუკუნოდ. რომელი იგი დუმილით ხაცნაურ არს. რომელი იგი არა ჭურითა კერცთაჲთა კრწინალებისა მეჭმეფისადთა არს. რომელი არა კერცთულთა ხასმენელთა მიიწუედს. რომელი არა
* 32 v. ბუნებასა მას განრეულისასა ენმის : რომელი * არა ამას ხეფელსა არს ჲა ქუეყანასა ამას ფატიებად არს. არცა წიგნსა დაწერითა. არცალა რომლითა-მე არა არსითა. არამედ ამით კმითა გმადლებ შენ, ეჯუალე იეხუ ქრისტე მხე-

ceux qui avez à l'entendre dans l'avenir et ceux à qui est premièrement tombé en partage cette épreuve, vous serez ensuite dignes de monter la pente.

« Car c'est de la raison que nous attendons la croix du Christ, désigné Verbe unique et seul, dont l'Esprit-Saint a dit : « Qu'est-ce que le Christ, sinon le Verbe de Dieu »? ou bien l'arbre au-dessus de moi, sur lequel je suis crucifié, parce que le gémissement, c'est la nature renversée de l'Homme. Or, le clou du milieu, lequel tient le corps droit à l'arbre, c'est la conversion de l'homme et sa pénitence.

« C'est toi, Verbe de la vie qui m'as enseigné et révélé cet arbre, sujet de mon discours. Je te remercie. Toi, unique, non de cette bouche de ce bas monde passager, non de cette langue, d'où vient et la vérité et le mensonge, non de ce mot qui est composé par l'art de ce monde.

« Non, je te remercie, Toi, Roi éternel, par la voix qui est reconnaissable à son silence, qui agit non par un organe matériel sujet à la corruption, qui atteint non l'ouïe corporelle, qui subsiste non dans ce monde, incapable de la contenir, de même ce n'est pas par inscription dans un livre, ni par quoi que ce soit d'irréel que je Te remercie, mais je Te remercie Toi, Seigneur Jésus-

ლოდ. რომელი არს შენი რომელი ენა ჩემ-თანა სულთა არს შენი მოყუარე. შენი მეტყველი. შეგევრდები შენ. რომელი ესმა მარტოდა ხოლოდ სულითა ხარხარუთ ხარ :

შენ ხარ მამაჲ ჩემი. შენ ხარ ფიცხალ ჩემი. შენ ხარ ძმაჲ ჩემი შენ ხარ მოდგაფჱ ჩემი. შენ ხარ ყოველთა და ყოველი იგი არს შენ მიგრეხ. და არა არს ხსენა არსებაჲ. რომელი ენა არს გარნა შენ ხოლოდ :

ამისა, ძმანიჲ ჩემნი, მოიცლტოდით. ამის მხილოდაჲ მიმართ არსებაჲ იგი ისწავეთ : მათ ითხოვდით. რომელითაც იგი იტყჳს მოგებაჲ იქმნება. რომელი იგი იუალმან არა ისმა და ყურსა არა ესმა და გულსა კაცისასა არა მოუგია. რომელი იგი განუმზადა ღმერთმან მოყუარეთა მისთა :

გევედრები შენ, ქრისტე მხილოდაჲ. რომელთა-ოჳს იგი აღმითქუ მე მოგებაჲ. და გმადლებ შენ და ადგიარებ. და შენ გაკითხებით. რაჲსკეთ შენ ხარ მხოლოდა ღუაწალი და არა არს ხსენაჲ შენსა გარემე. და შენი არს ფიცებაჲ ეჳკუნითი ეჳკუნისაჲმდე. ამჱნ » :

და კითარცა ხიმრაჭლემან ქრისტიანეთ ზიანმე მდგომარემან ყიყითა ეხრწითა ამჱნი თქუეს. ისი-თანა ისცა სული ოჳსი ღუთდება ხამგზის ხანატრელმან პეტრე ფიშჭკალელმან ჯუარის-ცმა :

ხოლოდ მარჯუენეჲ არდა ეკუნიკითია აგრეშან ვინა ხსუასა ვის. რომელითაც არა ჯერ იყო : კითარცა იხილა. რაჲსკეთ ჭიდაჲ პეტრე განისუნა. ოჳსითა

Christ unique, par cette voix qui est la tienne, cet esprit subsistant en moi qui t'aime et qui prêche en ton nom. Je recours à Toi, qui n'es reconnaissable uniquement que par esprit.

« Tu es mon Père, tu es ma Mère, tu es mon Frère, tu es mon combattant, tu es tout et le tout se trouve en Toi, et il n'y a aucun être, qui existe sauf Toi.

« Élancez-vous vers Lui, mes frères! Apprenez à vous diriger vers Lui seul! Demandez-Lui les choses qu'Il promet de vous donner, ce que les yeux n'ont pas vu et les oreilles n'ont pas entendu, ce qui n'a pas atteint le cœur humain et ce que Dieu a préparé à ceux qui l'aiment.

« Je Te prie, Christ unique, de m'accorder ce que Tu m'as promis. Je Te remercie, je Te confesse et je Te glorifie, car Tu es Seigneur unique et il n'y en a pas d'autre sauf Toi, et c'est à Toi qu'appartient la gloire de siècle en siècle. Amen ».

Et aussitôt que le peuple nombreux qui était présent répondit : « Amen! » avec un profond soupir, le trois fois bienheureux Pierre crucifié rendit son âme au Seigneur.

Cependant, Marcel ne crut pas devoir revenir sur le même sujet auprès d'Agrippa ou auprès d'un autre à qui il ne convenait pas. Aussitôt qu'il vit

* 33 r. კლთთა გარდაიჭრ*ხნა იგი ჯუარისა მახ-გან და ხმთა და ღუნთა განბანა იგი. და მიჭვალა ქრგახისი ლიტრაჲ მური და ალოჲ. და ცურცელი სულხული სჩუაჲ ქრგახისი ლიტრაჲ. და შესურნა აჲრცხი იგი წმიდისა პეტრწხნი და ადაესხ ლუხკუმაჲ თაფლთთა რხკულთთა და თუხსა ხაფლავსა მითადა იგი :

ხილულ ნეტარი პეტრწ ცაადგრა მას ღამე ჩუენებით და ჰრქუა მას. « მარკელე. არა გეხმაა ოჳფლისა იგი ხიტყუაჲ « აცადუნით მკუდართნი დაფლვაჲ თუსთა მკუდართთა »? ხილულ მარკელეჲს მიუგე და ჰრქუა. « ჰე ოჳფალო. მახმიეს » :

მაშინ პეტრე მიუგე და ჰრქუა მას. « იგი რჱმცა რაჲ გაქუნდა. მკუდარსა თანა ჴარხწყმიდე. რაჲმეთუ შენ ცხოველმან ვითარცა მკუდარმან მკუდარნი იდუაჩუნ » :

ხილულ მარკელეჲს განიდუძა და ეთხრა ძმათა გამოცხადებაჲ ესე ყოველი. რჱმცა გამოუცხადა მას წმიდამან პეტრე ყოველთა მათ ძმათა. რჱმცნი მრავალ იყვნეს ხარწმუნოებასა მას-ჩჳსა პეტრწხ-მიერ ოჳფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტჱსა და მრავალი ეგრეთ ყოველნი : და პავლჱსსა მას მოსლვასა ჰრომს ეფრთხს განძლიერებულს მოწაჩუენი იგი :

ხილულ ჳრეც კეისარმან ვითარცა აგრძნა წმიდისა პეტრწხი განსლვაჲ ცხოველებისა-გან. ეწყინა ამაღლებაჲ აგრიპას ვითარმცა « რაჲსა ჳკითხავად იგი მიჴჭედეთ »? რაჲმეთუ ეგულებოდა ურჱტჱსსა ხატანჯვილსა შეგონებად იგი : რაჲმეთუ ჴინაჩუნი ვინ-ცა მისნი პეტრე ცაიმწადინა და განადგინნა

saint Pierre mort, il le descendit de la croix de ses propres mains, le lava avec du lait et du vin il broya de chrême et d'aloès une cinquantaine de litres et autant d'autres feuilles aromatiques, il embauma le corps de saint Pierre, il remplit la châsse de miel vierge (*à la lettre :* d'élite de miel) et le plaça dans son sépulcre.

Or, le bienheureux Pierre lui apparut la même nuit dans une vision et lui dit : « Est-ce que toi, Marcel, tu n'as pas entendu cette parole du Seigneur : « Laissez les morts ensevelir les morts! » Et Marcel lui répondit : « Oui, seigneur, je l'ai bien entendue ».

Alors Pierre lui répliqua : « Ce que tu avais, tu l'as perdu pour le mort, puisque toi, vivant, tu as comme un mort soigné les morts ». Marcel se réveilla et raconta à ses frères, toute la révélation que lui avait faite saint Pierre; il la raconta à tous les frères qui étaient, grâce à Pierre, fermes dans la foi de Notre-Seigneur Jésus-Christ, ils tenaient tous fermement et ces croyants devinrent encore plus fervents à l'arrivée de Paul à Rome.

Or, informé du départ de saint Pierre de cette vie, l'empereur Néron accusa Agrippa en lui disant : « Pourquoi l'avez-vous tué sans jugement? » Car il avait à cœur de le soumettre à des tourments plus forts, attendu que Pierre s'était fait des disciples de quelques personnes de la suite de Néron et

ოვინი მის-ეან. ამის-თჳს ჴელწყრებული იყო * ნერონ და მრავალ ქალ აგრიპას * 33 v.
არა ჰსმენდაო : და ძებნა იგი ყოველთა მაძლეველთა წმიდათა პეტრესთა
წარწყმედად :

და ცხუნა კაი-ის ამას ღამ ძილსა-შინა, რომელი ხტანჯვითა ამას და ეტყოდა,
« ნერონ, ვერ შეიძლებული ხარ აწ ღმერთისა მიწყებულთა ტანჯვად და წარ-
წყმედად. განაშორვენ ჴელნი შენნი მათ-ეან! » და ამან ნერონ შეშინდა
და განეშორა ღმრთისა-ეან მიწყებულთა ოვისთის ჩუენისა იესუ ქრისტესთა :

ამან ქამსა იმას იმას წმიდაი პეტრე ამის ხეფლთა-ეან განეშორა, შეკრებულ იყვნეს ყოველნი იგი მორწმუნენი ოვისთის ჩუენისა იესუ ქრისტესნი, ერთბამად აღიარებდეს ყოველთა პატივსახნა და დიდად შუენიერსა სახელსა ამის მამის ძისა და წმიდისა სულისასა, აწ და მარადის და ოვალუნიად ოვალუნისამდე, ამენ :

ჩამებაა : წმიდისა : პავლე : მოციქულისაი : ჩრდჱს : მისა :

მოწლეული ჩრდჱს-შინა პავლეს ლუკა გალატიით. მოხრული იყო ტიტე
დალმატიით. რომელნი იგი ისმინა პავლე და განიხარა. და გარეშე ჩრდჱსა
ხაუნჯს ფაიგრა. რომელსა-შინა იყოფებოდა ძმათა-თანა. და ასწავებდა
ყოველთა ხოტკასა ამას ცხორებისასა. მეუწყნარებდა და ისტუმრებდა ყოველნი
რომელნი მივიდოდეს მისა და განიქცეულ იყო იგი ყოველთა-მიერ ჩრდჱს-
შინა :

il les avait séparés de lui. Voilà pourquoi Néron était mécontent ; pendant longtemps, il ne prit aucun conseil d'Agrippa et cherchait à exterminer tous les disciples de saint Pierre.

Il fut tourmenté une nuit pendant son sommeil par une personne qui lui apparut et lui dit : « Néron, tu ne peux dorénavant persécuter les disciples de Dieu et les exterminer. Écarte tes mains d'eux » ! Néron eut alors peur et s'abstint de persécuter les disciples de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

En ce temps-là, quand saint Pierre eut quitté ce monde, tous les croyants de Notre-Seigneur Jésus-Christ se rassemblèrent et glorifiaient unanimement le nom très honoré et magnifique du Père, et du Fils et de l'Esprit-Saint, maintenant et toujours et de siècle en siècle. Amen.

VIII. — Le martyre de saint Paul, apôtre, à Rome.

A Rome, Luc attendait Paul de la Galatie. Tite était venu de la Dalmatie. Paul les vit tous et s'en réjouit. Il prit en dehors de Rome un magasin dans lequel il habitait au dehors de Rome avec des frères et il apprenait à tous la parole de vie. Il accueillait et traitait bien tous ceux qui venaient auprès de lui et il était célèbré par tous dans Rome.

და მრავალნი შეეძინებოდეს ღუფალსა ჩუენსა და მრავალთა ჴრწმენა ტაძრისა-განთაცა კეთრისაია. და იყო ხიხარული ფიდი ყოველთა მიმართ :
* 34 r. იყო კინ-ძე პიროსა-მწყემ კე * ობრისაჲ. რომელსა ხახელი ერქუა პატროკლე. მწუხრსა მივიდა სავანესა მას პაულწისსა. და ერთა მის-გან კერ შეეძლო შინა შეხლვაი პაულწისსა. არამცი ფაჯდა იგი ხარკეშელსა-ზედა მადალსა და ისმენდა იგი. ასწავებდა რაჲ პაულწ ხიტყუასა ღმრთისასა :

ხილულ ეშმაკი რომელი დასაბამით-გან ეშურების მარადის ღუფლისა-მიერ მადლსა და ხიყუარულსა და ცხოვრებასა მორწმენეთასა. დასდგა ძილი პატროკლეს და გარდაჲარდა იგი სამჭედლითსა მის-გან და მოკუდა. და მყისფულად უთხრეს კეთხარსა მის-ოს :

ხილულ წმიდამან პაულე გულის-ხმა ყო სულითა და თქუა. « კაცნი ძმანი. პეტრე უკეთურმან მან ადგილი. განგეცადნეს ჩუენ : განვეყოთ გარე და ჰპოვოთ ჭაბუკი გარდამჭედრიდემილი სარკეშლით და მოჰკუთარი და აღრე მოიღეთ იგი აქა! »

იგინი განვიდეს და მოიღეს იგი პაულწისა. რაჟამს იხილა იგი ერმან. შეშფოთნეს იგინი : წმიდამან პაულე თქუა. « ან ხარწმენოჲეთა თქუენი გამოჩნდეს. მოვედით თქუენ ყოველნი და ვეცადრნეთ ღუფალსა ტირილით. რადგა ცხომელს ერმან კაც და ჩუენ უბრალო კეყენეთ! »

და კითარცა მოვიდეს და სული ითქუნეს ყოველთა ღმრთისა მიმართ.

Beaucoup de monde était acquis à Notre-Seigneur et beaucoup de la cour de l'empereur crurent. Et c'était une grande joie pour tous. Un échanson de l'empereur, qui s'appelait Patrocle, vint le soir dans le domicile de Paul. La multitude était si grande qu'il ne pouvait pénétrer à l'intérieur. Il s'assit donc sur une haute fenêtre et écoutait de là ce qu'enseignait Paul de la parole de Dieu.

Or, le diable qui de prime abord envie toujours la grâce de par le Seigneur, l'amour et la vie des croyants, plongea Patrocle dans le sommeil, il tomba du troisième étage et mourut. A l'instant, on en informa l'empereur.

Cependant, saint Paul, éclairé par l'Esprit, dit à ceux qui l'écoutaient : « Mes frères, le malin a trouvé le lieu pour nous soumettre à l'épreuve. Sortez et trouvez le jeune homme tombé de la fenêtre et qui est mort. Apportez-le vite ici! »

Ils sortirent et l'apportèrent, auprès de Paul. Quand le peuple vit cela, il fut troublé. Saint Paul leur dit : « C'est le moment de montrer votre foi. Venez tous et prions le Seigneur en pleurant afin que ce jeune homme revive et que tous nous soyons innocents ».

Et quand ils vinrent et poussèrent des soupirs vers Dieu, le jeune homme

ყრმაჲსაჲ მას ძალითა ქრისტჱსითა მიჰყვნა ხუეთი და აღიცა და აღჰკჳდა იგი კაჴრაჳლსა და წარგზავნეს კეისრისა · ხჴუათა-თანა. რომელნი იყვნეს · 364 v.
ტაძრისა მის-გან კეისრისანი :

ხედვიდ კეისარსა ეთარგა ცხა ხიკუთიდი პატრიკჳნჱსი. მივიდა აბანოდთ და შჱსუხნა იგი ცრიალი მის-თჳს და ბრძანა ხსჴა ყიდეგინებაჲ ღირსა-ჰყოფა პატრიკჳნჱს აყიდეხა. უთხრეს მეზაიაა მისაა და ჰრქუეს. « ადგიდ კეისარ. პატრიკჳნჱ ცოცხალ არს და ყიგას იგი პჳქაა კარე » : ხედვიდ პატრიკჳნეს ეშინიდა შინა შესლვაჲ კეისრისა :

და ეთარ მჳღიდა იგი. ჰრქუა მას კეისარმან. « ცოცხალ ხარა »? ხედვიდ მან ჰრქუა. « ცოცხალ ვარ, ადგიდ კეისარ ». კეისარმან ჰრქუა მას. « ვინ არს. რომელმან განგაცოცხლა შენ? » გეზიყრებიაა ხარწმუნიჳებისაჲსა აღიცხე ყრმაჲ იგი. მიუგე და ჰრქუა მას. « იესუ ქრისტჱმან მკუდრეთით ხაკჳნესან ».

განრისხნა კეისარი და ჰრქუა მას. « არ ესჳე იგი კეისარ ყიდეგი არსა ხაკჳნესაა და ყაბყრიდნაჲ ყიდეგსაა მჳღეა »? პატრიკჳნე ჰრქუა. « ჳ. კეისარ. რაჲმეთუ მან ყარდჳნეს ყიდეგნი მკუდრეთანი. და იყოს იგი მხედველ მკუდრ მკუდრეთაჲ და არა იყოს მკუდრებაჲ. რომელი განერეს მას ». ხედვიდ კეისარმან ხცა ბიჭსა მისსა და ჰრქუა. « პატრიკჳნე. მერცა ვიცრეშე განჩჩინებულ ხარა მასაც მკუდრსა »?

ხედვიდ მან ჰრქუა. « ჳ. ადგიდ. რაჲმეთუ მან აღმასცინა მე მკუდრეთით ».

recouvra son âme, grâce au Christ, et il se leva. On le mit sur une monture et on l'envoya chez l'empereur de compagnie avec d'autres personnes de la cour de l'empereur.

A l'annonce de la mort de Patrocle, l'empereur sortait du bain : il fut bien affligé et ordonna de nommer un autre échanson à la place de Patrocle. Les serviteurs lui dirent : « Seigneur empereur, Patrocle est vivant, il se trouve à la porte en dehors ». Patrocle avait peur d'entrer chez l'empereur.

Et aussitôt qu'il entra, l'empereur lui demanda : « Es-tu vivant »? Et il lui répondit : « Oui, je suis vivant, Seigneur empereur ». L'empereur lui demanda : « Qui est celui qui t'a guéri? » Le jeune homme plein du raisonnement qu'inspirait la foi lui répondit : « C'est Jésus-Christ, Seigneur éternel ».

L'empereur se fâcha et lui dit : « Comment donc, est-ce que c'est Lui qui, dès à présent, va être empereur de siècle en siècle et dominera tous les rois? » Patrocle lui dit : « Oui, empereur, car il détruira tous les royaumes, il sera le seul roi des rois et il n'y aura aucun royaume qui soit épargné ». L'empereur le frappa à l'instant au visage et lui dit : « Est-ce que toi, Patrocle, tu t'es aussi assujetti au même roi? »

« Oui, « Seigneur, répondit-il, « car il m'a ressuscité ».

ამისა შემდგომად ბარსაბე, ძენი იუსტესნი, და ლურიონ კაბადოკელნი და
* 35 r. ფესტოს გალატელნი, რომელნი * წინაშე მდგომელნი იყვნეს ნერონ კეისრისანი
და ამათცა მოუგეს და ჰრქუეს ითარმცა « ჩუენცა ოგივე მკუეტ გუერწამს ».

მაშინ შეპყრნა ოგინი კეისარმან და შეყენნა ბაბყრდნილება და ცემნა
ოგინი ბრძოლად. რომელნი იგი პირველ ეყუარდეს ფრიად, და ბრძანა გამოძი-
ებაჲ ყიყიხა მის მკუეთისა მიჯნათაჲ. განსცა წიგნები ეს ითარი ბრძანები-
საჲ : « ყოველნი. რომელნი იპოვნენ ქრისტეანენი და ქრისტჱს ერისა-განნი.
მოწყუედიდეთ ». და მრავალთა-თანა ხსენათა მიდიყვანეს პავლჱ კრული.
რომელსა ყოველთაჲ სჯულთაგან მის ჴითარცა მის-თანა მკრულნი : გულის-
ხმა-ყო ამის-გან კეისარმან ჴითარმცა « ესე არს მთავარი ერისაჲ მის ».

ჰრქუა კეისარმან პავლეს. « კაცო ყიყიხა მის მკუეთისა. რაჲ გულსა მოგიგონა
ჩრდილოჲთა ხამთაგრეხსა მეზღუდეთა და ერსა ჩუენს ჩემისა-გან მოაგრებიხარ? »

ხელი პავლჱ აღიცხა სულითა წმიდითა და ჰრქუა მას წინაშე ყოველსა
ერისა : « კეისარ. ჩუენ არა ხელი ოე შენისა ყურცხა ერთისა-გან ერსა
ჩუენსა. არამედ ყოველისა-გან ხელწიფისა. რომელმანე ცეცხლ ჩაგჱნიც ჩუენ ღაჯა-
ღმან ჩუენმან ითარმცა « ჩუენის აყენებით. რომელსა ენატჳს ერისა კაც ყოველი
ხაუკუნისა მის მკუეთისა : არა ხიმდიმრეშან. არცა ხელწიფისა ამის ბრწყინვალე-
ბაშან გიცნეს შენ. რამეთუ იგი თავადი არს მკუეტჱ ხაუკუნჱ. მსაჯული
ხელწიფეთაჲ ». ესე ითარცა ჰრქუა. განრისხნა ფრიად და უბრძანა ყოველთა

Après cela, Barsabé, fils de Juste, Lurion de Cappadoce et Feste de Galatie, qui étaient de la suite de l'empereur Néron, eux aussi répliquèrent et lui dirent : « Nous croyons aussi en le même Seigneur ».

Alors, l'empereur les fit saisir, enfermer en prison et fit battre tous ceux qu'il aimait le mieux auparavant. Il ordonna de rechercher les esclaves du roi dit grand. Il émit dans des lettres l'ordonnance suivante : « Exterminer tous ceux qu'on trouverait chrétiens et de l'armée chrétienne ». Avec beaucoup d'autres, on amena Paul qui était lié et que tous considéraient comme l'objet de leur attachement. L'empereur comprit que c'était le chef de cette armée.

L'empereur dit : « Homme du roi dit grand, pourquoi as-tu eu dans ton cœur la pensée de venir dans la principauté des Romains et pourquoi rassembles-tu une armée dans mes domaines? »

Or, Paul, rempli de l'Esprit-Saint, lui dit devant tout le peuple : « Ce n'est pas de ton coin seul que nous rassemblons l'armée, mais de tout l'univers, car Notre-Seigneur nous enseigna de la sorte : « N'empêchez personne qui « veuille devenir le soldat du Seigneur éternel. Ni la richesse, ni la splendeur « de ce monde ne vous délivrera, car c'est Lui en personne qui est le Roi « éternel, Juge de l'univers ». A ces mots, l'empereur se fâcha de plus en plus

კრელთა ცეცხლითა ეაწუალა. ხელად ბაკლეზი თავისა მეკუეთად მჯელითა ჴრმითაჲთა.

ხელად წმიდაჲ პავ'ლ არავე დაეტევნა. არამცი ეშკიდა მათ ხატკეთა · 35 v.
ღმრთისაჲთა და მთავარხაიბეზა მას იტყუებდნ და ასახ-თავსა მას კეხტდენ :

ხელად ნერონ კეისარი იყო ჴრომს-შინა და მრავალთა საქმეთა ეშმაკისაჲთა იქცეოდა. და მრავალნი ქრისტიანენი მეხრწყიდეს მის-გან. ვითარცმეც ჴრომი ყოველნი შეკრბეს ტაძარსა ხაშკუეტზა. ეაჴაფებდეს და იტყოდეს. « კმა არს. კეისარ. რაჲმეც კაცნი ესე ჩუენნი ალიან და ჴელც ჴრომი ერსა » :

მაშინ ნერონ კეისარი ეახცნრა ხიხრწყიდისა-გან და ბრძანებაჲ ეაიღო. « ნუმცა ვინ ქრისტიანეთა-განი განეტევებიხ. ვიდრემდის ვიკითხე პავლ'ს-ისს ჭეშმარიტად » : მაშინ ჩუეულად მეჴვეარეს წმიდაჲ პავლ'ს შემოყუანა ბრძანებია მის. და განეცხა კეისარსა პავლ'ს თავისა მეკუეთაჲ :

ხელად პავლ'ს ჴრქუა მას. « კეისარ. არა ცრუდ ქაც ცხოველი ვარ მე ჩემისა მაკეთისა. და ესეს თავი მეძკუეთე. აღვიდე და გაიხარებ შენ. რაჲთა ხცნა. რაჲმეც არა მეკუეთე. არამცი ცხოველ ვარ მე ჩემისა მაკეთისა-მეურ იეხუ ქრისტ'ს. რომელი მეკვიდს განმკაღ ხელთსა ». ხელად ღაღეს და კაბად ჴრქუეს. « ვინაჲ არს იქენდა ეს ვითარი მაკეთ. რომელი ცხრ'თ გრწამს იეე. და არა გნებავს გათქეაჲ ვითრე ხალეთიმეც? »

fort et ordonna de brûler tous ceux qui étaient liés, excepté Paul duquel il commanda de couper la tête d'après la loi romaine.

Or, Paul ne garda point le silence, mais il leur prêchait les paroles de Dieu, de même à Huléon, chef principal de l'armée, et à Questocle le centurion.

Pendant ce temps, l'empereur Néron demeurait à Rome et s'appliquait à arranger beaucoup d'affaires du diable. Par son ordre, on exterminait tant de chrétiens que tous les Romains se réunirent au palais impérial et poussant des cris, ils disaient : « C'en est assez, empereur, car ces hommes sont des nôtres et tu massacres le peuple romain ».

Alors, l'empereur Néron apaisa sa rage et donna l'ordre : « Qu'on ne délivre aucun des chrétiens jusqu'à ce que je m'informe de la vérité concernant Paul ». Alors, suivant l'ordre, on amena d'une manière habituelle saint Paul près de l'empereur Néron qui avait déjà condamné Paul à avoir la tête coupée.

Or, Paul lui dit : « Empereur, ce n'est pas pour une courte durée que je vivrai par mon Seigneur, et quand tu m'auras coupé la tête, je ressusciterai et je me révélerai à toi afin que tu saches que je ne suis pas mort, mais que je suis vivant, grâce à mon Seigneur Jésus-Christ qui viendra juger le monde ». Or, Longon et Cestos (Questos) lui dirent : « D'où vous vient-il ce Seigneur, en qui tu crois à un tel degré et que tu ne veux pas trahir jusqu'à la mort? »

ხელთ წმიდაჲსაჲ პაული ჴრქუა. « კაცნო, რაჲცა ესე ხართ უმეცრებასა-
შინა და სიბოროტესა ამას ხილულსა. მოიქცეთ და განერწყით ცეცხლისა მო-
* 36 r. გან მომავალისა. ამა კერპ არს ვითარ ესე თქუენ * ჴელნებთ ვითარმცა მეფესა
ქუეყანისასა ერად განწესებულ ვართ ჩუენ. ამისმცა ზეცით მოსავალსა ღმრთისა
ცხოველსა. რაჲცა იგი უმჯობესებისა-თჳს. რაჲცა მოკვდეს ამას ხილულსა.
და ესეთ არს იგი კაცი. რაჲცა ჴრწმენეს იგი. რაჲსათჳს ცხოჲსეს იგი
ცაჲსთასაჲ ». ხელთ იგინი კეკლუცებიდეს პაულეს და ეტყოდეს. « გლოცავთ
შენ. შემიწყალენ ჩუენ და მყენ ჩუენ ვითარცა ესე შენ ხარ. და გაგიტეთ შენ » :

ხელთ წმიდაჲსაჲ პაული ჴრქუა. « არა ვარ მე მცდელი ქრისტჱსი. არამედ
მჯობესესა მეფისაჲსა ღმრთისა ცხოველისაჲ : უკუეთუმცა მეფისაჲ ვიყავ
ჩემისა მეუფისა. ვყავმცა ესრე. რაჲცა თქუენ მეტყჳთ მე ღიღებულ და ქებულ.
არამედ ცხოველ ვარ მე ღმრთისა-მიერ. და იგი მიყუარს მე და მივალ
ადგილსა. რაჲთა მეცნიერ მე მის-თანა. ტკბეს მეცნიერს დიდებაჲთა მამისაჲთა » :

ხელთ ძაო ჴრქუეს. « ვითარ უკუე შენდა თავი მეფისაებრ ჰგონებ. ჩუენ ვცხონდეთ ».
და ვითარ იგი ამას ეტყოდა. მიაცნია ნერონ კეისარსან კაცი ფერენტან ვინმე
და პარტინიოს ხალვაჲ პაულჱსა. უკუეთუ თავი მეცნიერთ არს პაულჱსა ანუ
არა. და პოვეს იგი ცოცხალ :

ჴრქუა მათ პაული. « გრწმენან თქუენ ცხოველსა ღმერთსა. რაჲცა იგი

Saint Paul leur dit : « Vous autres hommes, qui vous trouvez tous dans l'ignorance et les séductions de ce monde, convertissez-vous et délivrez-vous du feu à venir. Ce n'est pas que nous soyons désignés pour être l'armée propre à un roi terrestre, comme vous le pensez, mais nous sommes l'armée du Dieu vivant et futur qui est venu en ce monde à cause de son impiété. Et béni sera chacun qui croit en Lui, car il obtiendra le salut éternel ». Or, Longon et Cestos (Questos) disaient à Paul en le suppliant : « Nous te prions, fais-nous grâce et rends-nous à l'état dans lequel tu te trouves, et nous te donnerons la liberté ».

Saint Paul leur dit : « Je ne suis pas déserteur du Christ, je suis soldat loyal du Dieu vivant. Si j'avais à mourir près de mon Dieu, j'aurais fait ainsi que vous me dites, vous, Longon et Cestos (Questos), mais je suis vivant par Dieu, je l'aime et je vais chez le Seigneur afin de venir avec Lui, quand Il viendra dans la gloire du Père ».

Ils lui dirent : « Aussitôt que ta tête sera coupée, nous serons sauvés ». A ces mots, les envoyés de l'empereur Néron un certain Ferentian et Patrinios vinrent pour s'assurer si la tête de Paul était vraiment coupée et ils le trouvèrent bien vivant.

Paul leur dit : « Croyez au Dieu vivant qui est le mien et celui de tous

ჩემცა და ყოველთა მდრწმუნეთა მისთვის არს. ამისთვისცა მკუთრთად ». ხედეს მათ ჰრქუეს. « წარვიდეთ ჩუენ აწ ნერონ კეისრისა. და რაჟამს მოჰკუდე შენ და აღხდგე. მაშინ გიერწმენეს ღმერთი შენი » :

ხედეს ლიწიდან და კასტეს კეკორეთიდეს წმიდისა პავლეს ცხედრებისა მათისა-თჳს : ჰრქუა მათ პავლე. « ხუალისა დღეს მიჴ-რაჲ-ჩჳდეთ ხაფკალისა ჩემსა. ჰპოვნეთ * მუნ ორნი კაცნი. რომელნი იღოცვიდენ. ტიტე და ლუკა. * 36 v. და მათ მიგცენ თქუენ ოჳცილისა-მიერი ესი ბეჭედი » :

და ვითარცა ჰრქუა მათ ესე პავლე. დაიწყა აღიხაცადით კერძით და აღიპყრნა გული თჳსი ზეცად და იღოცვიდა ესი მყოფარ ქამ ოჳცილისა ღმრთისა მიმართ. და ვითარცა დასცხრა ღოცვისა მის-გან. და ზედაჲ ზრახვისა ერთბამად და ყოველთა მათ ასწავებდა ხიტყუებსა მას ცხოვრებისასა ებრაელებრითა ენითა ყოველთა მიმართ მშჳთა და მაჰათა : და ისხა მკჳდრებამდე წარუბყრა ქუეყ ოჳსი მანჴლსა წმიდაჲმან პავლე მკერძლესა მას ხახარულით. მკჳსკუეთაც მადლითა ღმრთისაჲთა ხმც გამეჭდა ხიშლისა ჴიდ ქუეისა-გან პავლესისა :

და ესრეთ სამეჴელსა მკერძლისასა. ხედეს მკერძლესა მას და ყოველსა ხიმრავლესა ერისასა ფიცჴრდა. რომელნი იგი ჴედს მუნ. სასჴუელი იგი. და ადიდებდეს ღმერთსა. რომელმან მოსცა ესე ვითარი ფიდებაჲ ნეტარსა პავლეს.

მაშინ მოვიდეს და უთხრეს ნერონ კეისარსა. რაჲ იგი იქმნა ნეტარისა პავლესა-ზედა : ვითარცა ესმა ესე ნერონ კეისარსა. ფრიად ფიცჴრდა და

ceux qui ont la foi en Lui, Celui qui ressuscite les morts ». Or, ils dirent : « Allons donc chez l'empereur Néron, et quand, une fois mort, tu ressusciteras, alors nous croirons en ton Dieu ».

En attendant, Longon et Questos prièrent saint Paul pour leur salut. Paul leur dit : « Demain, en arrivant à mon sépulcre, vous y trouverez deux hommes en prière, Tite et Luc, et ils vous conféreront le sceau de par Dieu ».

Aussitôt que Paul leur eut dit ces paroles, il se tourna vers l'Orient et pria longtemps devant Dieu les mains étendues vers le ciel. Et quand il cessa de prier, il exhorta d'un coup tout le monde en général et il enseigna la parole de vie en hébreu à tous les frères et pères.

Ensuite, saint Paul tendit joyeusement son cou au glaive du bourreau. Et il jaillit, par la grâce de Dieu, subitement du cou de Paul du lait au lieu de sang.

Les habits du bourreau étaient arrosés par ce lait et le bourreau et toute la multitude du peuple qui étaient présents s'étonnèrent du miracle. Ils glorifiaient le Dieu qui a prodigué une telle gloire au bienheureux Paul.

On alla alors raconter à l'empereur Néron ce qui était arrivé au bienheureux Paul. A l'annonce de cet événement, l'empereur Néron fut très émer-

განიზრახვიდა ხასწავლისა მის-თჳს მყოფად ქამ : მოვიდა მისა პავლჱ ცჩრა ქამსა ღმეს. ითარ იგი მრავალი კრი ღმა წინაშე მის კეთრიხა. ხიბრძნის-მეყვარეები იგი და ახის-თავები და მეგობრები :

და ჱრქუა ნერონ კეისარსა ფიდითა კმითა წმიდამან პავლე. « კეისარ. აქა ვარ ცოხა-კაცი იგი ღმრთისა ცხოველისაჲ. აწ გრწმენიხ ჩემი. რამეთუ * არა მოკუდი. არამედ * ცხოველ ვარ ღმრთისა ჩემისა-გან. ხოლო შენდა არს მრავალი ძჩრი და ფიცი ტანჯვაჲ, უბადრუკო, ამისთჳს. რამეთუ ფიახთხიე სისხლი ანრიალი უბრალოჲ. და ესე გეყოს შენ არა მრავალთა ღმეთა შემდგომად ». და ესე ითარცა წართქუა პავლჱ აღმაღლდა მათა-გან :

მეორჱ ესი იგი ამან-ჩენა და უბრძანა ყოველთა მათ პყრობილთა განსხნაჲ და განტევებაჲ პატრიკლჱსი და ბარსაბეი მოციხესებით-ურთ მათით. და ითარცა იგი უბრძანა მათ წმიდამან პავლე. განითიერ მივიდოდეს ლიხვიან და კესტს ხაფლავად და შიშით მივიდოდეს იგინი მისა :

და ითარცა მიიწინეს იგინი მჳნ. პავნეს თჳ კაც. რომელნი ილოცვიდეს ხაფლავსა მას-ჩენი. ითარცა ჱრქუა მათ პავლე. და შეჯრის მათსა ცეა წმიდაჲ პავლჱ : მათ რაჲ იხილეს ღმღებული იგი ხაქმჱ. ფაქჯრა გულსა მათსა : ხოლო ტიტეს და ლუკას შიშ ფიცი დაეცა და ხივლტოდლად ეცეს. და იგინი ხატკოცს და ცრინეს და ჱრქუეს ტიტეს და ლუკას. « არა კლვაი გექვნით თქუენ. ვითარ ეგე თქუენ ჰგონებით. ნეტარნი კაცნი ღმრთისა ცხოველ-

veillé et il pensa longtemps à ce miracle. Paul vint exactement à neuf heures, quand il se trouvait en présence de l'empereur beaucoup de monde, philosophes, centurions et amis.

Et saint Paul dit à haute voix à l'empereur Néron : « Empereur, je suis ici, moi, soldat du Dieu vivant. Crois donc en moi, car je ne suis pas mort, je suis vivant de par mon Dieu, mais pour toi, malheureux, des angoisses nombreuses et de grands tourments te sont réservés, parce que tu as versé beaucoup de sang innocent. Et cela t'arrivera sous peu de jours ». Ayant dit cela, Paul s'éleva en s'éloignant d'eux.

Sur ce fait, l'empereur fut troublé. Il ordonna d'affranchir tous les prisonniers et de laisser aller Patrocle et Barsabé avec leurs proches. Et conformément à ce que saint Pierre leur avait ordonné, Longon et Questos marchèrent à l'aube au sépulcre et ils allaient vers lui avec frayeur.

Quand ils y arrivèrent, ils rencontrèrent deux hommes en prière sur le sépulcre, comme le leur avait dit Paul, et, au milieu d'eux, Paul était debout. Voyant ce fait glorieux, leurs cœurs furent émerveillés. Quant à Tite et à Luc, une grande peur les saisit et ils se mirent à fuir. Et Longon et Questos les poursuivirent, les atteignirent et leur dirent : « Ce n'est pas pour vous assassiner que nous vous poursuivons, comme vous le croyez, hommes bien-

ლთანიე. არაჱსე ჩაითა ცხოვრებაჲ ხაკჳნიჲ მჲძცეი ჩუნ. ვითარცა აჲმოიქჳა ჩუენ წჱიფაჲსანი ბაჳლ. რაჲჱლი ვახიელი მცოლეთს წინა მაჳრთს იქჳნჱა მჲჳჲმარნ ჴიცვახა-წჱეა » :

ცხე ვითარცა ცხჱა კაცთა ძაი-ჲან ტიტეს და ლუკას, მრაჳლითა ხახარულითა და მჩიარულებითა მაჲქცეს და მაჲნცეს ძაი კაცთა ქრისტჱს ბუქჳი და აჲიფიებეს ეჱსრთა ამაი ყიჳკლა-წჱეა მაჱსა ოჳეკლია ჩუენია იცაჲ ქრისტჱსა. რაჲჴოსაჲ არს ყიიფებაჲ და ძაღი ხუეთი წჱიფიო-ერთ აწ და მარაჲთ ოჳკუნითი ოჳკუნახაჱსე. ამჱნ :

თ წაჱნაჲ : წჱიფაჲთა : და ყიჳკლაჲი : ქებულთა : ძიციქულთაჲ : პეტრჱსი : და პაჳლოსი : ჴრიქს : ძაი : ჩუენის : ძიერ : კაისრთა : * 37 v

და იყე რაჲჟის ძჳეითი პაჳლ ჯაძყიქჱლი ჴალაკეთ და ენით ძიხჳეაჲ ოკალთაი. ცხა ჴურთით. რაჲჱლნი იყენეს ძჳიეენი ქალაქსა-ძაი ჴრიქთახა. რაჲჱლეე პაჳლ ირეა კაისრთა ძიხლჳაჲ. ჩუჩუსეაჲ იქჱა ძაი ძიჳრთს და გულის-კლეაჲ. იქჳს ერთი-ერთას. « არა კჱა არს? »

რაჲჱლი ყიჳკლი ძჱანი ჩუენი და ძჱიეენი ჩუენი ჩაჩუენა ჴრთახ-ტაჲნ და ხაჱართას და პაჲლესტინეს ძარტჱსან და აჲქა კაჲს ზაკეეთ ძიეაი კაისრთა. რათა წარგუწყჱსიჲნეს ჩუენ ». და კრეაჲ ყჳს ჴრთით პაჳლსა-ოს

heureux du Dieu vivant, mais pour que vous nous donniez la vie éternelle, comme nous l'a promise saint Paul, que nous avons vu il y a peu de temps, debout en prière au milieu de vous ».

Ayant entendu cela de ces hommes, Tite et Luc retournèrent avec beaucoup de joie et de gaîté et leur conférèrent le sceau du Christ, glorifiant sur tous ces faits, Dieu le Père de Notre-Seigneur Jésus-Christ à qui appartient la gloire et la puissance avec l'Esprit-Saint à présent et toujours de siècle en siècle. Amen.

IX. — Le martyre des saints et très loués apôtres Pierre et Paul par l'empereur Néron a Rome.

Et c'était au temps où Paul, arrivé de l'île de Ghamdumélites voulait venir en Italie. Les Juifs, prêtres dans la ville de Rome, apprirent que Paul avait l'intention de venir chez l'empereur. L'inquiétude et le mécontentement se répandirent parmi eux. Ils se demandaient mutuellement : « Est-ce que ce n'est pas assez? »

« Car il a inquiété à lui seul tous nos frères et nos parents en Judée, en Samarie, en Palestine, et c'est ici qu'à présent il vient de même avec perfidie chercher l'empereur pour nous perdre ». Les Juifs convoquèrent une réunion

ჲა ძრავალი ბჳრჲტი განიწრახნეს ჲა განაჩინეს მიხლვაჲ ნერონ მეფეხა. რჲმელი მეფჲებდა მათ ჟამეთა-შინა. რაჲთა არა ყოს მჲხლვაჲ პაულჱხი ჩრჲმჲ ჲა მჲმჩაჲნეს მწრაფჱ არა მცირეჲი ძღუენი ჲა წარიჲნეს ჲა კჳრეებით მჲუგ[ა]ჲნეს მას ჲა ჩრქუეს. « გევჳრეებით შენ, მეუფეჲ ძლიერ.

წარავლინე ბრძანებაჲ ყოველსა ხაბრძანებელსა შენსა ჲა ბრძანე, რაჲთა [არა მემჲვიჲნეს] პაულე კინმე. რჲმელმან შეაწუხა ყოველი ჩუენი ერი ჲა აწ განიწრახა აქაცა მჲხლვაჲ. რაჲთა ჩუენცა წაგუწყიჲნეს : კმა არს ჩუენჲა, ხანიერო მეუფეჲ, წუხილი, რჲმელი გუაქუს პეტრჱს-გან ». ჲა კითარცა ესმა მეფეს ნერონს. მიუგო მათ. « იქმნეს ნებისა-ებრ თქუენისა. ჲა მივწერო ყოველსა ხაბრძანებელსა ჩუენსა. რაჲთა ყოველაჲვე არა მემჲვიჲნეს ხაზღვართა იტალიისაჲთა » :

* 38 r. კითარ ესენი განიწრახჲნეს. * კიეთ-მე მიქცევაჲ წარმართთა-განთა ჲა ნაიელდებულთა სწავლითა პეტრჱსითა. მიუგლინეს პავლჱს მიგჲეჭელი წიგნითა. რჲმელსა წერილ იყო ესრჱთ. « პავლე, ერთგულო ჲჳეელისა ჩუენისა იესუ ქრისტჱსჲ ჲა ძმაჲ პეტრჱსჲ. მიგჲეჭელთა წინაძღუართა-გან ჩუენთაჲსა. რჲმელნი არიან ჩრჲმს ქალაქსა-შინა. რაჲმეთუ ევჳრეს კეთესა. რაჲთა წარავლინიჲს ყოველსა ხაბრძანებელსა მისსა ჲა ხატაც გვიჲნეს. მიგჳლან შენ :

à propos de Paul, ils délibérèrent, dirent beaucoup de méchancetés et décidèrent d'aller chez le roi Néron qui régnait alors, afin qu'il empêchât Paul de venir à Rome. Ils eurent vite préparé des présents importants, les prirent et les apportèrent au roi, en disant : « Nous te prions, seigneur puissant!

« Envoie des prescriptions par tout ton royaume et ordonne qu'il soit défendu à un certain Paul d'entrer dans Rome. Ce Paul qui a inquiété toute notre nation, legs de nos ancêtres, il a maintenant l'intention de venir ici même pour nous perdre. Nous avons assez, roi gracieux, de l'inquiétude que nous avons eue de Pierre ». Aussitôt que le roi Néron entendit cette prière, il leur répondit : « Qu'il soit fait conformément à votre volonté. Et je prescrirai dans tous les états de notre domination qu'il ne passe pas les frontières de l'Italie ».

Tandis que ceux-ci délibéraient de la sorte, quelques païens près de se convertir et d'autres éclairés par l'enseignement de Pierre envoyèrent à Paul un messager avec une lettre, dans laquelle était écrit ce que voici : « Paul, fidèle à Notre-Seigneur Jésus-Christ et frère de Pierre, chef des apôtres, nous avons appris des chefs des Juifs qui demeurent à Rome, qu'ils ont prié l'empereur d'envoyer des exprès dans tous les états de sa domination avec ordre de te tuer là où l'on te trouvera.

ხედვ მუნ გურწამ ჩუენ. და გურწმენა. რაჲცამეცა ვითარცა არა განაშორებს ღმერთი ორთა მათ მნათობთა. რომელნი ქმნა. ეგრეცა არა განაშორებს იქუენ ერთი-ერთის არცა პეტრჱ პავლჱს-გან. არცა პავლჱ პეტრჱს-გან. ამისთჳს ვრთიდით გურწამს იჴსენი ჩუენი იესუ ქრისტჱ. რომლისა-მიერ ნათლი ვიღეთ. რაჲცამეცა ღირს ვიქმნეთით იქუენისაცა მოძღურებისა » :

და ვითარცა მოვიდეს ორნი იგი კაცნი პავლჱს წიგნი ი თა თიტუსა მაოხსა იქსა. წარიკრა იგი და ჰხარობდა იჴსენებდა ჩუენსა იესუ ქრისტჱსა. და ვითარცა გამოვიდა დავდიმელიტით. არღარა მოვიდა იგი აფრიკ'ით კერძოთა იტალიისათა. ამისთჳს ზიკილეთით აღისწრაფა ვიდრე ვიდრემდის მოვიდა ხელა-კუნად ქალაქად ორთა მათ-თანა კაცთა. რომელნი მოხრულ იყუნეს მისა ჩრდილით და მიერ მოვიდა რიგუმ კალათისაჲსახა და რიგით წიაღვიდა მისთანჳ და ფაფრენა მუნ ეპისკოპოზი გაქცულ ხასენით. და ვითარცა გამოვიდა იგი მისა-<ნჱ>თ. მოვიდა ვიდრე იდრემდე და ფაფრა მუნ დაჱსა ერთსა და მიერ * წარვიდა და მოვიდა ბენტიოზი მეფეს ფიქსა. ეიდეს[კ]ენ მეფენი- * 38 v.
მოძღუარი. რომელმან მიიყვანა იგი ხელაჯახად. ანა განემეცნებოდა პავლჱს-გან. რაჲცამეცა ძჱ მისი იცნა ხელეწიფილისა-გან. დაუტევა ნაგი თჳსი და შეუდგა მას ვიდრე ბენტიოზლადმდე. პეტრჱს მოწაფენი იპოვნეს მუნ და მიეწყინარეს პავლჱ და ევედრნეს მას. რაჲთა დაადგრეს მათ-თანა და ფაფრეს მუნ შჳდეულსა ერთსა ფარულად ბრძანებისა მის-იჴს კეისრისა. რაჲცამეცა ფიქსა ადგილსა მთავარნი ხვიდეს. რაჲთა შეიპყრან და მოჴკლან იგი :

« En attendant, nous croyons en vous et nous sommes persuadés qu'à l'instar de deux astres bien connus que Dieu, leur Créateur, ne sépare guère, Il ne vous éloignera l'un de l'autre ni Pierre de Paul, ni Paul de Pierre. Or, nous croyons tous ensemble en Notre-Seigneur Jésus-Christ, dont nous avons pris le baptême, parce que nous étions dignes de votre enseignement ».

Et quand ces deux hommes arrivèrent le 20 du mois de mai avec la lettre chez Paul, celui-ci sentit en lui une nouvelle ardeur et rendit grâces à Notre-Seigneur Jésus-Christ. En partant de Ghavdomélite, il ne se dirigea pas d'Afrique vers les contrées de l'Italie, mais il s'empressa en Sicile pour aller jusqu'à la ville de Syracuse, où il rencontra ces deux hommes qui étaient arrivés de Rome pour le chercher, et de là, il alla à Rigué de Caltane, et de Rigué, il passa à Messine, où il ordonna un évêque nommé Vacqulon. Sorti de Messine, il vint jusqu'à Vidom, où il resta une nuit, et de là, il se mit en marche et arriva le jour suivant à Pontiol. Le capitaine Dioscore qui l'avait amené à Syracuse ne quittait pas Paul, parce que celui-ci avait sauvé son fils de la mort. Il laissa son bateau et le suivit jusqu'à Pontiol. Les disciples de Pierre y demeuraient et ils accueillirent Paul et le prièrent de demeurer chez eux. Et il y resta caché une semaine à cause de l'ordre de l'empereur, parce que les princes gardaient tous les lieux pour le saisir et le tuer.

ხელდ ფიდხკორეს მენაკვი-მეძღუარი. რაჲმეთუ მტერკ იყო და ხამეხელი ი< ი >ხეკრთიკ გძეხა მას და პირველსა ფლეხა გხიდლად ვიდოდა ქალაქსა პენტიელსა. რაჲმეთუ მათ კეზეა კითარმცა პავლე არს. შეიპყრეს და თავი მეჭკეთეს მას და წარხეს თავი მისი კეხრახა. და მეკწიდა კეხარჲან წინაძღურებახა ჭრიანახა და ჩრქა მათ. « გახარდეთ ხახარული ფიდი. რაჲმეთუ მტერი ჩუენი პავლე მეკეთა » და ეჩუენა მათ თავი ფიდხკორეხი. და ყველ ხახარული ფიდი მას ფლეხა-მინა თუენა ავნახხა პირეთმეტხა და თითეულად ყოველთა ფაიჯარეხ. რაჲმეთუ პავლეს თავი მეკეთა :

ხელდ პავლე პანტიელს იყო და კითარგა კხმა. რაჲმეთუ ფიდხკორეს თავი მეჭკეთეს. შეწუნა წუხილითა ფიდითა და ალიხილა ხიმაღლეხა გისახა და თქა. « ალეთ ყოველთა-მპყრობელო. რომელი გამოიცხადე
* 39 r. ყოველსა აგარეხა. რომელხაგა ვიდოდე, * მხილოდი მეძინდიხა ხიტყჳსა შენი<ხა> და ალეთს ჩუენისა იეხუ ქრისტჱ-მიერ შეჭრახხენ ქალაქსა პირს ». და გამოიყვანნა მეენ ყოველნი. რომელთა ჩრწმენა ემცრთი და რომელნი შეუდგეს ხიტყჳსა მისსა :

ჩრქა მათ. « შემდიდგეთ მე ». და გამო-რაი-კითა პენტიელით მათითანა რომელთა ჩრწმენა ხიტყჳსა ღმრთისაჲ მეკეთა აგარეხა. რომელნი ჩრქვან პეხ. და კითარგა აღიხილნეს თუალნი მათნი ყოველთა. იხილეს ქალაქი იგი

Quant au capitaine Dioscore, qui avait mis un habit violet et qui était chauve, il se promenait le jour même de son arrivée, d'un air dégagé, dans la ville de Pontiol. On crut que c'était Paul, on le saisit, on lui coupa la tête, laquelle fut envoyée à l'empereur. L'empereur appela les autorités des Juifs et leur dit : « Réjouissez-vous d'une grande joie, parce que notre ennemi Paul est mort », et il leur montra la tête de Dioscore. Et il se fit de grandes réjouissances le même jour, le 15 du mois de juin. Et tous sans aucune exception crurent que c'était à Paul qu'on avait coupé la tête.

Cependant Paul demeurait à Pontiol, et quand il apprit qu'on avait coupé la tête à Dioscore, il fut affligé d'un grand chagrin, il éleva ses regards vers le ciel et dit : « Seigneur tout-puissant, Toi qui me fus révélé partout où je marchais, mets-Toi au nom de ton Verbe unique Notre-Seigneur Jésus-Christ en colère contre cette ville! » Et il emmena de là tous ceux qui crurent en Dieu et qui suivirent sa parole.

Paul leur dit : « Suivez-moi! » Paul, accompagné de ceux qui crurent à la parole de Dieu sortit de Pontiol et vint en un lieu nommé Béas; tous, jetant tout de suite un coup d'œil en arrière, virent la ville de Pontiol submergée

ბუნტელი ვანთქმული კითესა ზღჳსასა ვითარ მკრთა ერთა, და მუნ არს ვიდრე დღეჳნელად ღრმასა ზღჳსა საკჳრველად ქუეშე ზღჳასა :

და გამოხდეს მათსა ბეთ მკჳდა გეტად და მუნ ასწავებდა სიტყჳასა ღმრთისასა და დაადგრა მუნ სამეფე სახლსა-შინა კრასტელისა. რომელი მოკვდინა პეტრეს ჴრიშიოს სწავლად სახარებასა ღმრთისასა. და გამო-რაჲ-ვიდა გეტით. მივიდა ქალაქსა. რომელსა ჰრქჳან ტარაკინას და დაადგრა მუნ შჳდ დღე სახლსა კესარიასა ყოაკეთისასა. რომლისათჳს წერილ პეტრეს : და წადგეს მდინარესა და მივიდა ადგილსა. რომელსა ეწოდა ტაბერნას :

და რომელნი იგი განურნეს ქალაქსა მის-გან პენტიოლისა. რომელი დაინთქა. მიუთხრეს კეისარსა ჴრიშს ვითარმცა პენტიოლი დაინთქა ყოველით ერით მისით-ერთ. და მწუხარე ჴუნდეთა ციოდეა ქალაქისა მის-თჳს და მეუფეს ჴანაჩმტერებასა ჴერიათასა და ჰრქჳა მათ. « იხილეთ. რამეთუ სმენისა თქუენისა-თჳს ვბრძანე მეკლვად ბავდჱსი და მის-თჳს დაინთქა ქალაქი » :

ხელად მათ ჰრქუეს კეისარსა. « ხელოვნად მეუფეო, არა გარქუა შენ. * 39 v.
რამეთუ ყოველი ხელოვანი მან ადამჴეთა მსოხ-ადმიხავალთა და მაძანი ჩუენნი მან გარეაქცინა. მჯობს. მეუფეო ხელოვნო. რაითა ერთი წარწყმედს და არა ყოველი სამკუდრო შენი. რამეთუ გხრწი შემოსულეაჲ იყო ჴრიშისხაგან ». და ნუგეშინის ეცა მეფესა. ვითარცა ცხონეს სიტყუანი მათნი :

près du rivage de la mer à une profondeur d'une toise [1]. Et elle demeure sous la mer jusqu'aujourd'hui comme commémoration.

Sorti de Béas, Paul entra à Get, où il enseignait la parole de Dieu. Il y demeura trois jours dans la maison d'Éraste que Pierre avait envoyé de Rome pour enseigner l'Évangile de Dieu. Sorti de Get, il alla dans la ville appelée Taracinas. Il y demeura sept jours dans la maison de la diaconesse Césarie, que Pierre avait consacrée. Il passa le fleuve et vint à l'endroit appelé Tabernis.

Et ceux qui s'étaient enfuis de la ville de Pontiol submergée, allèrent raconter à l'empereur à Rome que Pontiol avait été englouti avec toute sa population. L'empereur fut bien affligé à cause de la ville et, les autorités des Juifs appelées, il leur dit : « Voyez, j'ai donné l'ordre de tuer Paul et c'est parce que je vous ai écoutés que la ville a été engloutie ».

Et ils dirent à l'empereur : « Seigneur gracieux, nous ne t'avons pas prévenu que c'est lui qui a révolté toutes les populations en Orient et qui a renversé nos pères. Roi gracieux, il vaut mieux qu'un seul homme périsse et non tout ton royaume, car autrement, Rome subirait le même sort ». En entendant ces paroles, le roi se consola.

1. Le texte géorgien contient le terme spécial « mkhar » 'bras', c'est la longueur de deux bras étendus horizontalement, l'intervalle inclus.

ხელოვ ბავლ ცაადგრა აცგილთა ტარბენიხათა ორღდე და გამცვიდა აღგილხა. რღილხა ამციდღრაღ ქრღდა. ცაიძინა მუნ ცაძეხა და იხილა კინმე მჯდომარე საჯდომელხა ოქრონახა. და დგეს წინაშე მისა ხიძრავლე ბარბარეღნითა. რღილნი ეტყოდეს მას.

« მე ვქმენ დღეს მეკლვაე მამისაე ძისა-გან ». და ხმაე იტყდა. « მე ვყავ ცაცემაე ხაწლისაე და მეკლვაე მშობელთა და მვილთაე ». და ხმანი უთხრობდეს ხმაეა ბოროტსა მრავალსა.

ხელოვ ხმაე მეცითა და მიუთხრა. რაჟამეთუ მე განმიმზადებიან ეპისკოპოსღ იტბენალი. რღილი და ა დგინა პეტრე ყოველთა წინამძღუარსაითა ხიცვად » :

ესმა რაჟ ეს ყოველი მძინარესა აღგილსა მას აცგიდღრაღსა. მუნ ქუეყნე წარავლინა ჴრომს მათ-განნი. რღილნი მცირეს პიტიდლით ეპისკოპოსისა იტბენალისა ხიტყუად. რღილი იგი ეგულებდა ხაქმედ :

და კითარცა ესმა იტბენალს. მეღრეს ღმერთს მივიდა. შეკრბეს ფერეთა პეტრესთა. ტირიდა ხელთაქუმით და იტყოდა. « ცაცემად მივალე ». და მიუთხრა მას ყოველი იგი საქმე. და ჴრქუა. « ძრწიმს რღილი იგი არს. რღილსაგა მეკლეღნე მნათებსა » :

* 40 r. ხელოვ პეტრე ჴრქუა მას. « კითარ იყოს. რაჟამეთუ იგი აღსრულე * ბულ

Or Paul, n'étant demeuré que deux jours aux alentours de Tarbenis, s'en alla à l'endroit appelé Amphipolis. La nuit, il s'y endormit et il eut une vision. Quelqu'un était assis sur un siège d'or, et, debout devant lui, des barbares nombreux lui parlaient :

« Aujourd'hui, j'ai commis le meurtre d'un père par son fils ». Et un autre lui disait : « J'ai provoqué l'écroulement d'une maison et la mort des parents et des fils ». Et d'autres lui racontaient beaucoup d'autres méchancetés.

Un autre vint l'informer : « J'ai préparé à la fornication avec la supérieure l'évêque Jovenal qu'avait ordonné Pierre ».

Ayant entendu tout cela pendant son sommeil à l'endroit nommé Amphipolis, Paul envoya tout de suite à Rome quelques-uns de ceux qui l'avaient suivi de Pontiol, pour raconter à l'évêque Jovenal ce qu'il avait l'intention de faire.

Le jour suivant, après les avoir entendus, Jovenal alla se prosterner devant Pierre, il pleura avec des soupirs et lui dit : « J'étais près de faillir ». Et il raconta toute l'affaire et il lui dit : « Je crois en celui qui est astre et que j'attends ».

Pierre donc lui dit : « Comment cela peut être puisqu'il a terminé le

არს » : ხედა იგზანალმან მდიქვანნა მდვთანებული იგი პავლესსა პეტრესსი. და მათ მიეთხრეს მას რაიმეთუ « ცხოველი არს და მდვიდს » და რაიმეთუ « არს პმეთოდის. და ჰპაღიდებია და აიდებია პეტრე ფიქრთხა.

პაძინ მდუწიდია მდრწმუნეთა მახია მდწაღეთა და მიაჯდინა იგინი პავლესსა. კიდრე აიდიდია მათ ტარპენიახაია არს ხავდი ჩიდიი კიდრე ბრინაიძდე მიდიდი აირჯაიტი : და კიდარცა იხიენა პავლე. ჰპაღიდებია ფიქრთხა ჩუენსა იესუ ქრისტესსა. კაენიერ იქმნა. წარმდვიდია ქალაქსა. რიძესლსა ჩრქან არიკია :

დაჰაიხი განვია ჩრიძს კითარმცა « ძმაჲ პეტრესი პავლე ცოცხალ არს და მდვალს : რიძესლსა ჩრწმენა ფიქრთი. იხარებდეს ხახარულთია ყიდითა ». მდიდი ყიდი იქმნა ჩუთაია მდკრის და მდვიდეს ხვძეს მდვსა. კეკორებდეს და ცმყიდეს პას. « მდაგსენე მკეცხა. რაიმეთუ არა მდკუია პავლე. არამცა ცოცხალ არს და მდვიდა » :

ხედა ხვძეს ჩრქუა ჩუთაია. « და კახი იყე თავი იგი. რიძესლი მდართეს კეხარსა პეტრეთთით ანუ არა იგი მცეთრეც იყია »? და კითარცა მდვიდა პავლე ჩრიძესლი. მკიძრა ყიდი იგი ქალაქი ჩრიძი. და მისი ყიდი ყაცცა ჩუთაია-ზედა. მდუვიდეს პავლეს და კეკორებდეს პას და ცმყიდეს. « ხარწმუნეცეგნახა რიძესლსა-ძინა იმც. იგი ჯერ არს პყრდნაი მენდა. რაიმეთუ არა მჭვავს. რაიმეთუ ჩუთაი ხარ და ჩუთაია-ვანი და მძღეურაი იარქმიდი წარმართთა

cours de cette vie? » Alors Jovenal amena ceux que Paul avait envoyés chez Pierre, et ils lui racontèrent qu'il était vivant et qu'il allait venir et qu'il demeurait à Amphipolis. Et Pierre rendit grâces à Dieu et le glorifia.

Alors, Pierre appela les croyants, ses disciples, et les envoya chez Paul. Pour atteindre les alentours de Tarbenis, on a à parcourir un chemin de dix-huit milles jusqu'à Brindisi. A leur vue, Paul rendit grâces à notre Dieu Jésus-Christ, il s'enhardit et marcha vers nous jusqu'à la ville appelée Aricia.

Il se fit des rumeurs à Rome que « Paul, frère de Pierre, était vivant et qu'il venait. Que celui qui croit en Dieu se réjouisse de grande joie ». Une grande confusion se fit parmi les Juifs qui vinrent chez Simon le magicien et lui dirent en le suppliant : « Fais un rapport au roi que Paul n'est pas mort, qu'il est vivant et qu'il est venu ».

Or, Simon dit aux Juifs : « De qui était la tête qu'on a apportée de Pontiol à l'empereur? est-ce qu'elle n'était pas aussi chauve? » Et aussitôt que Paul vint à Rome, la grande ville de Rome s'agita et une grande peur envahit les Juifs. Ils vinrent chez Paul et le supplièrent en disant : « A la foi dans laquelle tu es né tu dois tenir; car il ne convient pas qu'étant Juif par la foi et l'un des Juifs, tu sois censé être maître des païens et juge des non-cir-

და მსაჯულად ჩინა დაუცუეთლთა სარწმუნოებასა. ოდეს სახა იხილა პეტრე
v. განცვიდილი მძღრობისა-გან : რაჲმეთუ ყოველსა შჯულსა ჩუენსა * სიძვა და წყევაჲ » :

მიეგო პავლე და ჰრქუა მას. « უკუეთუ მძღრებაჲ მისი ჭეშმარიტ არს. ვითრე ჩუენითა წიგნსა წამებაჲ დამტკიცებულ. ჯერ არს ჩუენ ყოველთა დამდრჩობაჲსა მისსა ». ამას ესე ვითარსა და მსგავსსა ამათსა პავლე ეტყოდა მას. და მიუთხრა პეტრეს რაჲმეთუ « პავლე მძვინა ჰრომსა ». და განიხარა სიხარულითა ფიცითა და მუნქუესკე აღდგა და მივიდა მისსა :

და ვითარცა იხილეს ურთი-ერთას. სიხარულითა ტირდეს და მყოვარ ჟამ შესუენული ცრემლდვრიდეს. და ვითარცა პავლე ყოველნი საქმენი მისნი. რომელნი შეემთხუნეს. პეტრეს მიუთხრნა. და ვითარნი მრავალი შეემთხუნეს მას. და პეტრე ჰრქუა მას. ვითარ იგი იცუემებოდა სჯულ მდგუსა-გან და ყოველი. რომელი შეემთხუა მას : და ესე რაჲ იქუა. წარვიდა მიმწუხრი : სვალისა-გან მო-რაჲ-ვიდა. პეტრე სიმრავლე ჰრომაელთაჲ წინაშე იჭედა პავლესთა :

და იყო რაჲ ჰრომაელთა მეფრის და ქრისტიანეთა და წარმართთა მეფრის შეფდა ფიცი. რაჲმეთუ იტყოდეს ჰრომანი. « ჩუენ ნათესავნი ვართ წჩულნი სამეუფოჲსანი და სამღთოელონი მეგობარნი აბრაჰამისნი. ისაკისნი და იაკობისნი და ყოველთა წინაჲსწარმეტყუელთანი. რომელთა ჰხრახვიდა ღმერთი. რომელთა უჩუენა მისი საიდუმლოჲ და საკრველებანი ფიდ ფიცნი :

concis dans leur foi, quand tu auras quelque part visité Pierre qui a apostasié son maître, parce que sa foi n'est qu'un obstacle et une malédiction pour toute notre religion ».

Paul leur dit en réponse : « Si sa doctrine est vraie, il faut nous y soumettre jusqu'à ce que le témoignage de l'Écriture des Juifs soit confirmé ». Ce sont de telles choses et d'autres semblables que leur disait Paul. Et on informa Pierre que Paul était venu à Rome. Il fut transporté d'une grande joie et, se levant tout de suite, il alla chez lui.

Dès qu'ils se virent l'un l'autre, ils pleurèrent de joie et ils fondirent en larmes dans un embrassement de longue durée. Aussitôt que Paul eut raconté à Pierre tous les événements qui lui étaient arrivés et les souffrances qu'il avait supportées, Pierre lui dit comment il était harcelé par Simon le magicien et tout ce qu'il avait subi. Et cela dit, Pierre s'en alla à l'approche du soir. Revenu le jour suivant, il trouva une multitude de Juifs debout devant la porte de Paul.

Et il se fit une grande confusion au milieu des Juifs, des chrétiens et des païens, car les Juifs disaient : « Nous sommes la race élue du Royaume et nous sommes de la tribu de prêtrise (lévites), amis d'Abraham, d'Isaac et de Jacob et de tous les prophètes que Dieu inspirait et à qui Il a révélé le mystère et les plus grandes merveilles.

ხედავ თქუენ, რომელნი წარმართთა-განნი ხართ, არა ყოფა არს ნაოესაგი თქუენი, არამედ კერპთა ღრუთა და გამოქანდაკებულთა თავყუანის სცემდით » : ამას ესე ვითარსა და მსგავსსა ამისსა ჴრწახვიდეს * ჴუთანი : მეუბეს * 41 r.
წარმართთაგა და ჰრქუეს. « ჩუენ ვითარცა გუესმა ჭეშმარიტებაჲ, მწრაფედ შეუდგით მას და ფაუტებელი ჩუენი იგი სადაურად : ხედავ თქუენ მაგრადცა გიცნიეს ძალი და წინაასწარმეტყუელთა გიხილეს საკრძალებაჲ და შჯული მიგიდებიეს და ზღუასა გმყოფად განშრტელ ხართ და მტერნი თქუენნი ფანთქალნი გიხილავან და ხუედი ნაოესაჲ და ღრუბელი ზეცით თქუენ გამოგიჩნდა ღამე და მანანაჲ თქუენ ზეცით მოგეგება და კლდისა-გან წყაროი აღმოგიცენდა. და ამისსა შემდგომად ბრძი ჭქუნით და თავყუანის ეცით ღრუსა :

ხედავ ჩუენ არაჲ ვიხილეთ სასწაულთა-განი და გურწმენა ვითარმცა ესე არს ღმერთი, რომელი თქუენ ყოუტებელ ურწმუნოებითა ». ამას და ესე ვითარსა იტყებდეს. თქუა მოციქულმან პავლე. « არა ჯერ არს თქუენდა ესე ვითარისა ცილებისაჲ. არამედ უცრედს ესე ქადაგებაჲ. რამეთუ აღასრულა ღმერთმან აღთქუმაჲ თჳსი. რომელი აღუთქუა აბრაჰამსა მამასა ჩუენსა : რამეთუ თესლისა მისისა-განმან კაცკჯორეს ყოველნი წარმართნი. რამეთუ არა არს თუალთა-ღება წინაშე ღმრთისა » :

ამას რაჲ იტყოდა პავლჱ. და დაშრჯულეს ჴრწახი და წარმართნი :

« Quant à vous qui êtes païens, votre race n'est pas grande et vous vous prosternez devant des idoles vides et sculptées ». C'est ainsi que les Juifs parlaient ou à peu près. Les païens dirent : « Dès que nous avons entendu la vérité, nous l'avons à l'instant suivie, laissant notre séduction. Mais c'est vous qui avez connu la puissance même des patriarches, qui avez vu les miracles des prophètes, qui avez reçu la loi, qui avez passé la mer à sec et vu vos ennemis engloutis, c'est à vous qu'ont apparu au ciel, la nuit, une nuée et une colonne de feu, c'est vous qui avez reçu la manne du ciel et c'est pour vous que l'eau jaillit du rocher, et après tout cela, vous avez fabriqué un veau et adoré le vide.

« Or, nous n'avons vu aucun miracle et nous avons cru qu'il est le Dieu que vous avez abandonné par impiété ». C'est ainsi qu'ils plaidaient et de manière semblable. Paul l'apôtre dit : « Vous n'avez pas besoin d'une telle plaidoirie, mais plutôt de bien conserver ce que vous avez reçu, parce que Dieu a accompli Sa promesse, celle qu'Il a faite à Abraham notre père, à savoir que de sa race (*à la lettre* : semence) sortira celui qui héritera des païens, car il n'y a pas de partialité auprès de Dieu ».

A ces paroles de Paul, les Juifs et les païens se calmèrent.

INDEX

Préface 5
Table des matières 29
II. — Découverte des reliques de saint Étienne, premier diacre et premier martyr. 33
III. — Translation des reliques de saint Étienne, archidiacre et premier martyr, de Jérusalem à Constantinople 47
IV. — Discours de Grégoire, prêtre d'Antioche, sur Étienne, premier martyr . . . 65
V. — Éloge d'Étienne, premier martyr, par Grégoire le Prêtre. 75
VI. — Éloge d'Étienne, premier diacre et, premier confesseur, par Grégoire le Prêtre 83
VII. — Commémoration des saints Apôtres Pierre et Paul 91
VIII. — Martyre de saint Paul 101
IX. — Martyres des saints Apôtres Pierre et Paul par l'empereur Néron à Rome. 109

TABLE DES MATIÈRES

DU TOME XIX

Pages.

Fasc. I. — LE SYNAXAIRE ARMÉNIEN DE TER-ISRAEL (VI. *Mois de Aratz*).
Texte arménien et traduction française. 1

Fasc. II. — JOHN OF EPHESUS. — *Lives of the Eastern Saints* (III).
Texte syriaque et traduction anglaise. 151

Fasc. III. — HOMÉLIES MARIALES BYZANTINES (III) 285
Texte grec et traduction latine. 318

Fasc. IV. — LOGIA ET AGRAPHA DOMINI JESU APUD MOSLEMICOS.
Texte arabe et traduction latine. 529

Fasc. V. — LE SYNAXAIRE GÉORGIEN 625
Texte géorgien et traduction française (I). 657

BR
60
P35
t.19

Patrologia orientalis

H9

CIRCULA

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY